DON ANTONII
CABREROS AVENDAÑO
I. C. MADRITENSIS.

METHODICA DELINEATIO

DE METV:

Omnibus tam IVRIS, quàm THEOLOGIÆ Professoribus utiliter præscripta, & adprimè necessaria.

E CANONVM, LEGVMQVE ALMO TRIPODE COMPACTA: TVM PATRVM, TVM HISTORICORVM, TVM ETHNICORVM PHILOLOGIA, GNOMISQVE INLVSTRIS.

Sub felicissimis auspicijs COMITIS DVCIS.

Iunior sum tempore, idcircò demisso capite veritus sum indicare meam sententiam, Iob 32. vers. 6.

CVM PRIVILEGIO. MADRIDII,

EX TYPOGRAPHIA FRANCISCI MARTINEZ.

ANNO CIƆ IƆC XXX IV.

D. D. GASPARI DE GVTHMANN,

EXCELLENTISSIMO COMITI OLIVARVM, DVCI DE SANT, LVCAR, REGIO HYPPARCHO, SVMMO SACRI CVBICVLI PRÆFECTO, HISPANIARVM MEGISTANI, STATVS, ET BELLI SYNEDRO CLARISSIMO, NOVI ORBIS CANCELLARIO SVPREMO, TRABEATÆ ALCANTARENSIS MILITIÆ PRÆCEPTORI SACRO, ET HESPERII EQVITATVS DVCI MAXVMO, OB VIRTVTVM FOECVNDVM GERMEN REGI NOSTRI INVICTISSIMO CHARO, GVTHMANNÆ GENTIS GLORIÆ, MVSARVM OCELLO, HYPERASPITI PIENTISSIMO, DYNASTÆ MITISSIMO; OMNIGENÆ ERVDITIONIS SVPELLECTILI CONSPICVO HEROI, LITTERATORVM FAVTORI DIGNISSIMO, SCIENTIARVM CVLTORI VENERANDO; MAGNANIMO PRINCIPI, SIDERI LIMPIDISSIMO, THEMIDIS PROTECTORI,

D. ANTONIVS CABREROS AVENDAÑO

D. D. C.

VEreor (EXCELSISSIMÈ TOPARCHA) ad tua fastigiata pulvinaria adcedere cum tã parvo fructũ A *calatho*: tenues ingenij mei fœtus ad tanti splendoris aras reverenter adpendo. B *Vtroque pollice favere* non finas. Nam C *Et Dijs lacte rustici, multæque gentes supplicant, & mola tantùm salsa litant, qui non habent thura, nec ulli fuit vitio Deos colere quoquomodo posit*. Arden-

A *De quo Prado in Pentec. c. 40. fol. 305.*

B *Horat. epist. 18*

C *Plin. in Pref. ad Vesp.* de Mola salsa in sacrificijs *Ioann. Hering. de molendin. q. 13. n. 14.* cum Criticis;

tis calami noſcitur cultus hoc præſentaneo donariolo;

Nec quæ de parva pauper Dijs libat acerra
Thura minus grandi quàm data lance valent.

Nulla maior cura preſſit in animo, quàm ut tuo NOMINI, mactè NVMINI conſecrata opella decumana videatur, ſi ità fauſtè germinet me ceſpitantem, D *Videor iam nunc poſſe reſcribere opus eſſe pulcrum, nec ſupprimendum.* Radiantis ſideris lumen cũcta caligantia reſpuit, vertit in lucem, quæ obtenebrato nubilo ſiſtebant: unde lucem, quam à me non poteſt, à TE percipiet ſcriptio. E *Qui enim in Solem venit, colorabitur.* O quàm certa figitur favoris aura! O quàm fixa cernitur benivolentia! Iure igitur ad TE (EXCELLENTISSIME PRINCEPS) F *tanquam ad beneficum ſidus certatim advolo*; iam ingentis prothymiæ ſpirantia flabra me foveant ad tantam anchoram confugientem; ut ſentiam in labore levamen, quodque æternùm impertis omnibus adfluenter. G *Illius* PRINCIPIS *magnitudo ſtabilis fundataque eſt, quam omnes tam ſupra ſe eſſe, quàm pro ſe ſciunt.* Feres inextinguibilem LVCERNAM H uſque ad ultimos Poli meatus; perges pleno gradu expeditâ iſtâ, & compendiariâ ad immortalitatem viâ. Præclarè enim dixit Plinius; I *Deus eſt mortali iuvare mortalem, & hæc ad æternam gloriam via.* Eo, quo ſoles (HEROS ILLVSTRISSIME) amore proſequaris opus, & excipias; qui longè pluris, quàm excellens faſtigij apex æſtimari debet. K *In manſuetudine* (inquit *Eccleſiaſticus*) *opera tua perfice, & ſuper hominum gloriam diligeris.* Ferreus planè ſit, qui TE non amet! non in oculis ferat! L *In cuius unius mili-*

D *Plin. lib. 3. epiſt. 15.*

E *Cic. lib. 1. de nat. Deor.*

F *Senec. lib. 1. de clem. cap. 3.*

G *Senec. ubi ſup.*

H Symbolum Principatus. *Nos lib. 1. c. 7. n. 7.*

I *Plin. lib. 2. hiſt. nat. c. 7.*

K *Eccleſ. c. 3. ỷ. 19.*

L *Senec. lib. 3. cont. 29.*

militia posita est salus publica. Nam *omniũ somnos* Tva *vigilia defendit, omnium otium* Tvvs *labor*, *omnium delicias* Tva *industria, omnium vacationẽ* Tva *occupatio* M. Verè egregia facta velut digito Te demonstrant, & posteritati commendant.

M *Senec. in cons. ad Polyb. cap. 26.*

N *Illa tamen laudant omnes, mirantur, adorant.*

N *Mart. lib. 4. epig. 49.*

O *Vnumquodque tuum facinus ex universis concretum virtutibus videtur.* P *Itaque grandævum iam Imperium videbitur his, qui non ratione dierum, aut mensium, sed operũ multitudine, & effectarum rerum modo* Tva *aurea tempora metientur.* Testabuntur Annalium volumina, fatentur Omnes. Felix sanè moderamen, cuius habenas tenêre premeris, cuius institutionẽ sustines, ut alter Atlas, Cœli pondus, cuius ingentem mollem tot anfractibus, & ambagibus plenã, & Gordianis nodis implicitam melior Theseus explicare satagis. Q Adsvmptvs *es in laborum, curarumque consortium, nec* Te *læta, & prosperâ stationis istius, sed aspera & dura ad capessendam eam cõpulerunt.* Hinc de Te dici potest, quod *Horat.* de Augusto:

O *Plutar. de fort. Alex.*

P *Mamert. in Pan. Iul.*

Q *Plin. in Paneg.*

Te *copias*, Te *consilium, & tuos*
Præbente Divos.

Magnanime Princeps!

R *Purpura* Te *felix*, Te *colat omnis honos.*

S Te *fama*, Te *gloria*, Te *ad sidera tollat humus.* Iustâ tamẽ causâ cùm sis T *acer cõsilio, manu strenuus, charus Principibus, vulgo militum acceptior*, ut de Parmenione cecinit *Curtius*: *Consilium habes fidele*, utpotè imbutus paternâ disciplinâ tã Sago, quàm Togâ inlustri, ut munia rectâ diadosi exercita ab Tuo Enrico patefaciunt, quibus non minor gloria, quàm fama Hispanis oris substitit. V *Nihil hac memoria felicius,*

R *Mart. lib. 8. epig. 8.*

S *Plin. in Paneg.*

T *Curt. lib. 7.*

V *Val. Max. lib. 2. c. 10. in fin.*

licius,

licius, quæ tantum venerationis in tam parvo ære possedit.

x *Curt.lib.9.* Iam Tva qualia! x *Igitur æmulatus Patris non gloriam solùm, quam ex Gentibus deportaverat, sed etiam famã* ad debitam normam excurris:

y *Mart.lib.7. epig.1.* y *Felix sorte* Tva *es: sacrum cui tangere pectus*
Fas erit, & nostri mente callere Dei.

Vnde percipitur Regias curas non sine felicitate ad Te adpulisse. Ritè ad sublimioris Potestatis culmen aditus patuit, cùm omnia sub trutina, & æquo libramine penses. Dignior esse tholis:

z *Corip.lib.4.* z *Consule* Te *fœlix*, Te *Princ.pe floreat Orbis.*

A *S.Isid.Pelusiot. lib.2.epist.151.* A *Es enim omninò Moderationis Delubrum, Domicilium Prudentiæ, Fortitudinis Arx, Metropolis Iustitiæ, Humanitatis Penu, Mansuetudinis Sacrarium.* Astrea Te petit, utpotè iustiorem Iudicem, Te quærunt studiosi, & venerantur; imò conquiris doctiores, B *Philosophi porrò animi est sapientiæ amore capi, sapientesque viros in primis suspicere,* ut ad debitum meritorũ cumulum per dignitatis gradus scandant è reclusis triclinijs educens: O quàm graphicè c *Prudentius* Te depinxit!

B *Plutar.de fort. Alex.*

c *Prudent.lib.1. cont. Symmach.*

Denique pro meritis terrestribus æqua rependens
Munera, sacricolis summos impertit honores
Dvx Bonvs; *& certare sinit cum laude suorum,*
Nec pago implicitos per debita culmina mundi
Ire viros prohibet.----

D *Lib.4.epist.7.* O quàm verè D *Symmachus*! *Est quidem* Rectori *nostro divini fontis ingenium, & omnium virtutum prompta natura.* Mactè ergo (Maecenas, Clarissime) in breve perennis meæ erga Te observantiæ Mnemosynon, & adfectus monimentũ hoc opus sinas inter alia perstare; E *Præmiũ autẽ quodnã erit!*

E *Heliod. lib.2. Æth.fol.102.*

cx-

excipe sinu, fove sub umbra, nec quis tam tristis, velut Orbilius F alter censoriâ virgulâ latè utetur, arcet, terret NOMEN, & NUMEN TUUM, cuius *Clypeus* G fortior *Agamemnonis*: ideò Libri frontem *de titulo* TANTI PRÆSULIS *munivi*, ex sententia H *Augustini: Vt cùm titulus lectus fuerit, conterritus quis potentia Nominis, abstineat se ab invasione.* Supplex TE exoro, (EGREGIE DYNASTA) ut huius operis transcursum facias, & lectioni vaces, si tanta curarum moles faxit. O utinam! I *Quòd si quãdo cum influentibus negotijs paria fecisti; instar refectionis existimas mutationem laboris,* ut maiorem carpas, sume librum, honora chartas, lustra pagellas; quo fiet, si TIBI placeat scriptum æternare me denuò noviora TIBI inscribenda parare coactum; K *Gravissimi Principis* (ait ille) *iudicium etiam in minoribus rebus consequi, pulcrum est.* Vale Nostræ LAUS Hispaniæ, & CORONA, *&* TIBI L *dies omnis summa cum utilitate nostra, &* TUA *laude condatur. Dent* TIBI *ætatem Dij, quã mereris, serventque animum, quem dederunt.*

F *De eo Sueton. de illust. Gram. c. 9*

G *De quo Pausan. lib. 5. Alex. ab Alex. lib. 6. Dier. Gen. c. 22. fol. 718 ubi Tiraq.*

H *D. August. in Psalm. 21. expos. 2*

I *Plin. in Paneg.*

K *Plin. Iun. lib. 4. epist. 8. Cassiod. lib. 9. ep. 13. Turtur. in Sacel. Regio, cap. 7. n. 31. & 32.*

L *Plin. in Paneg.*

Tuus ex animo, & voto

D. Antonius Cabreros Avendaño.

SYNOPSIS PRIVILEGII REGIS CATHOLICI.

PHILIPPI IV. Hispaniarum Regis authoritate cautum est, ne quis intra proximos decem annos in Regnis suis excudere audeat Librum inscriptum METHODICA DELINEATIO DE METV, Authore D. Antonio Cabreros Avendaño, sine eius adsensu, & præviâ facultate, sub pœnis in originali Diplomate constitutis, expedito MADRIDII duodecimo Kalendas Octobris, anno 1633.

SVMMA DE LA TASSA.

LOs Señores del Consejo de su Magestad tassaron este Libro intitulado *Methodica delineatio de Metu* a cinco maravedis i medio el pliego, como consta de la fè que dello dà Diego Gonçalez de Villarroel Escrivano de Camara de su Magestad. En Madrid a seis dias del mes de Mayo de mil seiscientos i treinta i quatro años.

PRÆTERMISSA ET ERRATA SIC CORRIGAS.

PRolog. in princ. lin. 2. iuventis, lege iuvẽtutis. ¶ Fol. 3. lin. 45. aut, lege autem. ¶ Fol. 5. lin. 23. formidine, lege formidinem. ¶ Fol. 17. lin. 33. sympromatæ, lege symptomata. ¶ Fol. 22. lin. 8. actionis, lege actiones. ¶ Eod. fol. lin. 27. quemdum, lege sequendum. ¶ Fol. 176. col. 2. lin. 16. eius, lege etiam. ¶ Fol. 199. lin. 11. probatio non, lege probatiori. ¶ Fol. 101. col. 1. lin. 25. servis, lege Servius. ¶ Eod. fol. col. 2. lin. 3. me, lege mea. ¶ Fol. 254. col. 2. lin. 14. nus, lege num. ¶ Fol. col. lin. posse, lege porest. ¶ Fol. 288. col. 1. lin. 9. cultu, lege cultum. ¶ Fol. 385. col. 1. lin. 6. Procuratorem, lege procurationem. ¶ Fol. 401. col. 1. lin. 26. continentem, lege continens. ¶ Eod. fol. col. 2. lin. 29. re, lege rerum. ¶ Fol. 265. col. 2. lin. 16. per, lege pro. ¶ Fol. 465. col. 2. lin. 16. proposita, lege propositæ. ¶ Fol. 449. col. 1. lin. 35. quædam, lege quendam. ¶ Eod. fol. col. 1. lin. 46. adorato, lege odorato. ¶ Eod. fol. col. 2. lin 10. adoris, lege odoris. ¶ Fol. 457. col. 2. lin. 9. eum, lege ea. ¶ Fol. 512. col. 2. lin. 37. viatoris lege viatoribus. ¶ Fol. 131. col. 1. lin. 1. prohibitam, lege prohibitum. ¶ Fol. 549. col. 2. lin. 49. carceri, lege carcer. ¶ Fol. 514. col. 1. lin. 32. pellex, lege pelles. ¶ Fol. 513. col. 2. lin. 29. carcerem, lege carcere. ¶ Fol. 16. lin. 1. col. 1. ex mali futuri, seu imminentis, lege ex malo futuro, seu imminẽti. ¶ Fol. 17. col. 1. lin. 20. alios, lege allici. ¶ Fol. 6. col. 2. lin. 40. Gyans, lege Gyaris. ¶ Fol. 551. col. 1. lin. 36. absuisse, lege adfuisse. ¶ Fol. 572. col. 1. lin 20. adde lib. 8. ¶ Fol. 232. col. 1. lin. 30. restituit, lege restitit. ¶ Fol. 11. col. 2. lin. 31. nallus, lege nullus.

Liber hic nomine inscriptus Methodica Delineatio de Metu, Authore D. Antonio Cabreros Avendaño, correspondet suo exemplari demptis his mendis. Datum Matriti die sexta mẽsis Maij. Anni 1634.

Lic. Franc. Murcia de la Llana.

ADPROBATIO EMINENTISSIMI Doctoris Ioannis Valboa de Mogrobejo, in Regio Rei Dominicæ Conventu Fisci Patroni meritissimi, olim in Salmanticensi Licæo Primarij Iuris Pontificij Antecessoris, toto terrarum ambitu celebratissimi, & scriptis famigeratam ingenij aciem stillantibus satis noti.

DE mandato & cōmissione Supremi Regij Senatus vidi, legi, & perlegi (non sine magna admiratione) Librum hunc inscriptum, METHODICA DELINEATIO DE METV, acurissimi Licentiati, strenuique adolescentis D. Antonij Cabreros Avendaño Iurisconsulti Madritensis, in eoque nihil inveni bonis moribus, neque CATHOLICAE RELIGIONI repugnans, aut in minimo lædens, sed potiùs sanam doctrinam, & Scriptorem adolescentem miræ eruditionis, & variæ lectionis, etiam bonorum Authorum, & sacrorum Patrum nō mediocriter eruditum, summā etiam Scriptoris diligentiam, assiduum, & immensum laborem: quapropter opus cēseo dignum typis mandari ad communem utilitatem Reipublicæ, & aliorum adolescentum exemplum. Madridij die 12. Mensis Septembris, Anno Domini 1633.

El Dotor Valboa de Mogrobejo.

ADPROBATIO CLARISSIMI, SAPIENTissimique Doctoris Don Petri de Vega de la Peña, in Vallis-Oletano Senatu Regij Auditoris laudatissimi, Primarij quondam Salmanticensis Academiæ Iuris Civilis Antecessoris, verè litteratum omnium Primoris.

E*X commissione Domini Vicarij Madritensis attentè vidi, & perlegi* Tractatum de Metu, à Don Antonio Cabreros Avēdaño delineatum, *in quo nihil inveni* FIDEI, *aut bonis moribus contrarium, imò multa scitu digna, & omnia admiranda, & utique digna, ut prælo dentur. Ità censeo, Madridij 6. Septembris Anno* 1633.

Doctor Don Petrus de Vega de la Peña.

Diò licencia el Ordinario por lo que a èl toca, en Madrid a siete de Setiembre de mil y seiscietos y treinta y tres años.

EPIS-

EPISTOLA AD AVTHOREM R. P. PAVLI SHERLOGI E SOCIETATE IESV Theologi eloquentiſsimi, & acutiſsimi, profanâ, & divinâ penu Scriptoris abundantiſsimi, ut teſtantur ſua in Canticorum Canticum Anteloquia ubique probatiſsima.

CLARISSIMO IVRISCONSVLTO D. D. Antonio Cabreros Avendaño, Paulus Sherlogus è Societate IESV *omnem ex* CHRISTO *ſalutem.*

DE Metu ſcribis (diſertiſsime Antoni) quid Rei eſt, quæ Naturæ inverſio? Metus ſqualeſcens, pallidus, degeneris Animi: Nihil iſto tuo Metu conſtantius, nihil celſius: & politus & vernātiſsimus eſt: gaudé miraculo: Devoraſti Scriptores penè omnes bonus Heluo: Quāta notitiæ amplitudo luſtris nondū exactis quinque? nae & Tu confidenter dicere valeas: A *Nos ſumus, qui nullis annis vacationem damus: Nos ſumus apud quos nihil otioſum eſt:* iam illa tuâ humanitas ergà novos etiam Authores Sidonio urere encomiaſte: B *Legebat* (inquit de quodam ſuo) *inceſſanter Authores cum reverentia antiquos, ſine invidia recentes*: excurris interdum viſus itinere decedere non intempeſtivis quibuſdam amœnitatibus, dum iuris relicto ſcopo faciliores diſciplinas pertractas; hoc eſt caſtigare magnarum Artium ſeveritatem dulcedine: benè precabitur cultus Lector: At faſtidium pariter longitudo? nihil eſt quod timeas: patrocinabitur Annæus Seneca: C *Nunquam nimis dicitur, quod nunquam ſatis diſcitur*: adſciſce & Plinium Iuniorem tibi: & D *Hercle* (aiebat ille) *ut aliæ bonæ Res, ità bonus Liber melior eſt quiſque quo maior: Vides ut ſtatuas, ſigna, picturas, hominum denique, multorumque Animalium formas, arborum etiam ſi modò ſint decoræ, nihil magis quàm amplitudo commendet: idē orationibus evenit; quin etiam voluminibus ipſis authoritatem quandam & pulcritudinem adducit magnitudo*: Pergè ad claritatem iuventute melvtâ tuâ quotidiè magis, pergè Librorum ſelectis fœtibus, hoc eſt vivere, nihil de caducis iſta non demolitur edax Tempus: ſapientiæ nocêri non poteſt virtutibus coniunctæ: talis apud Te: ama & reverêre ſemper. VALE.

A *Seneca de vita beata, cap. 32.*
B *Lib. 8. epiſt. 11*
C *Epiſt. 27.*
D *Lib. 1. epiſt. 20.*

D.FRAN-

D. FRANCISCVS CABREROS
AVENDAÑO FRATRI SVO
F. P. P.

GRATVLOR tibi (mi Antoni) de tanto opere, lætor, qualiter prata rident Solis adventu; nam volupe iactas, suaviter tonas, & Scriptor acutus ferculum cunctis paras; absque mangonio prostat Liber in pergula, æternaturus in Ævum, feret multam ætatem. Nullus sanè sit, qui non miretur Te Iuvenē amussim, indigeret Sophum: A *O! ornamentum Iuventutis, pudor, seges veræ gloriæ, & doctrinæ;* quæ vernat in fructu, dum speraretur in flore. B *Tu is es eximie,* Frater, *quem virtus, eruditio, & eloquentia commendāt,* sed habes litteras sine iactantia, procacia, vanitate. Felicem animi & iudicij. C *Quis comparari tibi non reformidet?* O mirè aurea tractatio, & stylus! D *Quo nihil veriu, nihil simplitius, nihil candidius, nihil fidelius novi.* Quàm recte Cicer. E *Nimium boni est, cui nihil est mali.* Mactè, mi Frater, ègregiâ mathesi creperam Delineationem paras, Legalem Peritiam adprimè calles, ast dedit

F *Anxietas animi, continuusque labor.*

Sed G *maius nullum est felicitatis specimen, quàm super omnes scire cupere.* H *Tu Musas, Te illæ amant.*

I *En patet in laudes areâ magna tuas!*

Quot gemmæ in compta opera nitescunt! quot eruditionis flosculi micant! quot oppidò politi excursus ornant? quot enodati labyrinthi patent! quot difficilia sedantur iura! Inest periergia in selectioribus ad amussim, ad miraculum usque edoces: ingenti Didascaliâ polles, verè felix, qui Te fruor, & copiâ benivolentiæ simul, & doctrinæ tuæ obruor. Iam mores tui quales? non meliùs quàm *Poëtæ* verbis descripserim,

—Fœcunda quies, virtusque serena,
Fronte gravis, sævusque decor, luxuque carentes
Deliciæ.—

K *Ornat hæc magnitudo animi, quæ nihil ad ostentationē, omnia ad conscientiam refert.* Quid ergo mens tumida, nisi amnis rapidus, qui non quatit sonoro murmure lapillos, sed premit Cataclysmo, inundat profluvio Lympharum salientium. O audaciam! L *Quæ perversa ingenia confirmat.* Iam video Zoylum insidiantem operi modesto, quianam? M *Satis ipsum nomen Philosophiæ, si modestè tractetur, invidiosum est.* Et profectò plebecula sæpè in urbibus procax potiùs est, quàm urbana, nec humanitate illâ, quæ hominum politorum propria est, tincta, N *ut sunt procaciâ urbanæ plebis ingenia petulantibus iurgijs illudunt.* Nec vereor, cùm sit

O *Mensa nitens, quam non censoria regula culpet.*

Liber doctior est, sed novior, cùm nova tractes, congeras sparsa, & carpas ab alienis viridarijs poma, seu fructus, qui non maturuerant; donec cultâ manu

nu-

- A *Iust. Lips. cent. sing. ad Ital. & Hispan. epist. 4.*
- B *Idem Lips. ibi, epist. 51.*
- C *Plin. in Paneg.*
- D *Plin. lib. 2. ep. 9.*
- E *Cic. 2. de fin.*
- F *Ovid.*
- G *Plin. lib. 35. c. 2.*
- H *Iust. Lips. cent. 1. misc. epist. 17.*
- I *Ovid.*
- K *Plin.*
- L *Plin.*
- M *Senec. ep. 5.*
- N *Tacit. lib. 3. Ann.*
- O *Auson. in profess. carm. 11.*

P *Auson. præfat. Parent.*

Q *Plin. lib. 1. epist. 8.*

R *Auson. epist. priori ad Theonē.*

nuperâ indagatione percepisti. Lemma est de Metu. O graphica discussio! O decumana tractatio! In ipso limine probatur opus, P *Quosdam solet commendare materia, & aliquoties fortassè Lectorem solùm lemma solicitat tituli, ut festivitate persuasus, & ineptiam ferre contentus sit*; verùm in ipso opere laudaris. O Iuvenis magni ingenij maiorâ Te spectant! quibus me, & patriam illustres, æternabit scriptio tanta, etsi renuat invidia: Q *Homines enim, cùm rem destruere non possunt, iactationem eius incessunt. Itâ si silenda feceris, factum ipsum, si laudanda, quod non sileas, ipse culparis.* Apagè, iam audio calumniantium cœtus adfantes; eugè Frater! cur censeas! Frater es, suspicionis notâ inureris; cùm commendes, laudet alienus: sed obex dissecatur apertè: nam claret opus, non eget meâ prædicatione, amantissime Frater.

R *Hæc quoque ne nostrum possint urgere pudorem,*
Tu recita, & verè poterunt tua dicta videri.

Redama iugiter me, hæc do in publicam tesseram; sicut aqua multa per exiguum canalem, quæ vult egredi, impetu ipso sistitur, & se includit, sic mihi fit, qui copiâ prothymiæ, & beneficentiæ tuæ inundor, atque hanc remitto, illam intimis votis, ut in me serves, deposco. VALE, mi Frater, ad desiderium nostrum.

Tui amantissimus, & obsequentissimus Frater

D. Franciscus Cabreros Avendaño.

AD

AD LECTOREM.

CENSEBIS (Lector candide) me nimis audacem, cùm in tenero iuventis flore vix septimâ rtieteiide completâ tantum opus aggredi non sim veritus: fateot equidem:

Magnum iter ascendo, sed dat mihi gloria vires;
Non iuvat ex facili lecta corona iugo.

In re plena timoris animus non cefsit, nō clueo amussus, sed litteraniæ vacationis adoreâ plenus, cupidus in crepera difficulrate haud impegi, & mare huius tractationis procellis tumens vertere cordi fuit: etsi Corculis datum. Temeritatis notâ inuror, blennus adsto, sed in ipsa catacrisi excusatio proponitur, ne decachinneris adolescihus, sive nugator, iam *Quintil.* [A] prævidit: *Fructum studiorum viridem, & adhuc dulcem promi decet, dum & venia, & spes est, & paratus favor, & audère non dedecet; & si quid desit operi, supplet ætas, & si quæ dicta sunt iuveniliter, pro indole accipiuntur.* Deponas caninos dentes; nam si me dementiæ metas attingete iudicas, maximi ingenij virum me fateri necesse est, ut prudenter advertit *Senec.* [B] *Nullum magnum ingenium sine mixtura dementiæ fuit.* Obex in propatulo adpenditur. [C]

A *Quintil. lib. 12. cap. 6.*

B *Senec. de tranq. c. 17. in fin.*

C *Flac. lib. 2. serm.*

---O puer! ut sis
Vitalis metuo----

præcox ingeniorum genus numquam pervenit ad frugem. [D] Gordianus hic nodus facile dissecatur; nō Ego, sed opus respondeat; quælibet linea, seu gramme graphicè demonstrabit, Apagesis in curiositate malivolentia est, comptè *Plaut.* [E] *Nam curiosus nemo est, quin sit malevolus.* Vnde finas curiositatem, aut ad alteram satisfactionē accingar, si nolis: Audi D. Ignat. [F] *Nō est contēnenda iuventus. Quādoquidem non longi tēporis sunt sapientes, neque senes sciunt prudentiā; sed spiritus, qui est in hominibus.* Gladius ad radicem est. [G] *Quæ sparsim, & intercisim apud complures Scriptores intervallata cum labore reperiebantur, in unum quasi corpus redacta collegi, ut citra fatigationem, molosamque investigationem se offerant obvia studiosis.* [H] *Omnia nostra sunt, & nihil, verba tamen & sententias variè conquisivi*: abstrusa quædam hermeniâ sive luce donavi, futilia, & abydena expui, acosmiam, & confusam rerum congeriem fugavi, acrotetum, sermonemque intempestivum reieci, floridum excussum, & ecbasin feci, innumeris erudirionis flosculis diagramma ornatur, & titulus, ab antiquitatis sinu velut è Hippolyti antro etui non iniucunda, quibus scriptionis rivulus latè divagetur, [I]

----. Audi facinus maioris abollæ.

D *Fab. lib. 1. c. 3.*

E *Plaut. Stich. Cic. 1. de fin.*

F *D. Ignat. ep. 3.*

G *Beroald. in flor. Poët. Cornel. Tacit. de Orat.*

H *I. Lipſ. in prol. Polit.*

I *Iuven. sat. 3.*

¶¶ Oppo-

Oppones, quid tibi cum Musis, cùm legalem eruditionē quæris, & Divorum Psephismata conquiris explicāda: distant humaniores apparatus ab legibus, verè enim graviora tractant, & quæ neutiquā hâc speculatione falluntur? Ad dissolutionē fax accenditur; nam etsi severiores tractatus ex sui natura hæc haud requirant, tamen ab amœnis viridarijs fomentū capiunt, & homini sublimioribus curis distento mansuetiores Musas agere cur non licebit? [k]

---Amant enim alterna Camænæ.

[k] *Virg. eclog. 3. Lips. cent. 2. ad Belg. epist. 39. Besold. lib. 1. Polit. c. 12. fol. 424. Villal. de Mag. lib. 1. c. 1. numer. 9.* compte *Budæ. in l. 1. §. pro inde de serv. corrupt. fol. 471. p. 1.*

O! quàm verè *Velles. Familiare est hominibus omnia sibi ignoscere; nihil alijs remittere.* Periculosam aleam subire contendo: [l] *Magnum est dare aliquid in manus hominum*, & præcipuè insciorum, cùm quæ nō teneāt, carpant, & quæ ignorent, illudant, ut ità sapientes habeantur. In procinctu adsum. Nam Sapiens Romanus aiebat, *Æquo animo audienda esse imperitorum convitia, & ad honesta vadenti contēnendū esse istum contemptum.* Mirè Senec. [m] *Interfit aliquid inter clamorem Theatri, & Scholæ.* Huius materiei cāpus spatiosè diffunditur, & patet, quamobrem ingentis occupationis obstaculo diversa Didascalorū volumina revolvi præpeditus, (utinā res se gerat fœliciter, & fausto pede decurrat, si benè cesserit: [n]

O quantum mihi nominis paratur!)

[l] *Plin. Iun. lib. 7. epist. 7.*

[m] *Senec. ep. 52.*

[n] *Mart. lib. 7. ep. 96.*

Ex quibus hoc opus excrevit, agnosco lubens, imò debeo; laus est fateri, eleganter *D. Isidor. Pelusiot.* [o] *Videris (ut nonnulli aiunt) alienis laboribus te ipsum ornare, atq; aliorū sudoribus frui, cæterùm aliqui quidem hoc nomine te accusant, Ego verò non nihil laudo.* Multa hûc spectantia omissa reperies, ne damnes, brachio pallium disputationis retortum haud sivit ad alia meatum, cùm adversariorum tela retundere equis, & quadrigis volebat, sed siste gradum, tuo te gladio iugulas, & ense proprio internecas, doctè *Polyb.* [p] sic adfatur: *Oportet eū, qui rectè sit iudicaturus de Scriptoribus, non secundùm omissa, sed secundùm dicta iudicare.* Ingentia iura ad catastrophen usque difficilia enodata comperies, & novis intelligentiæ fulcris splendendentia, & humanioris litteraturæ candore notata, subtiliterq; explicita (absit iactatio) [q] *Utilissima enim est dissimulata subtilitas, quæ effectu adparet, habitu latet*: Opinionum novitas habetur, multi taxantur rationum pondere, non vivido contradicendi studio (verum amo) sed noscendæ veritatis ardenti desiderio. Adduco plurima in ornatum, ne ea fastidio prosequaris. [r]

Prætereas si quid non facit ad stomachum.

[o] *S. Isid. Pel. lib. 3. epist. 183.*

[p] *Polyb. in Rom. hist.*

[q] *Senec. lib. 1. cont. in præfat.*

[r] *Mart. lib. 13. epist. 3.*

Labor improbus fuit, lauda, seu corrigas [s] per incitamenta præconI. Ulterius si scripta tibi displiceant, (quod abeat) noscas ex *Mart.* [t] quòd

[s] *Cassiod. lib. 8. epist. 23.*

[t] *Mart. lib. 7. ep. 84.*

Fa-

---Facile est epigrammata bellè

Scribere: sed librum scribere, difficile est.

Tamen te admonitum esse velim, ne tortus invidiâ, maledicentiæ virus evomas, Ego enim summoperè lætabor, tunc decumanum opus agnoscam, cùm viderim te illi invidere. v — v Mart. lib. 6. ep. 61.

Ecce rubet quidam, pallet, stupet, oscitat, odit.

Hoc volo, nunc nobis carmina nostra placent.

Tandem Lector piè advertas, quod x — x Mart. lib. 1. ep. 42.

Non cuicumque datum est habere nasum.

Sicque haud cupio ampliora, quàm ut docto placeat scriptum, & si aliorum in eo spongia involet. y — y Mart. lib. 4. ep. 88.

Si vis auribus Atticis probari,
Exhortor moneoque te, libelle,
Vt docto placeas Apollinari.
Nihil exactius, eruditiusque est,
Sed nec candidius, benigniusque
Si te pectore, si tenebit ore.
Nec rhonchos metues malignorum,
Nec scombris tunicas dabis molestas.

Non potuit libet esse brevior, excurrit præcisa narratio. z — z Mart. lib. 8. ep. 29.

Quid prodest brevitas, dic mihi, si liber est?

Acutè *Plin.* A *Primum ego officium scriptoris existimo, ut titulum suum legat, atque identidem interroget se, si quid cæperit scribere, sciatque si materiæ immoratur, non esse longum.* Tua benignitas, & prothymia suavitet spiret, ut maiora quotidie in lucem proferã, & quæ sub manibus iam adstant, Typis mandare exoptem, stimulus erit huius operis plausus. B *Cùm in primis partus benè successerint, facultasque fætificandi denuo adest.* Sed quid? C *Nullam existimo scripturã aliquã itâ fortunatã procedere, cui nullus omnino contradicat.* Non vereor, in prosphonesi Numen adest, Tutamen gloriosum, D

— A Plin. lib. 5. ep. 6. B Theoph. de caus. plant. lib. c. 16. C Clem. Alex. lib. 1. strom. c. 2. D Mart. lib. 3. ep. 2.

Illo vindice nec Probum timeto,

Fugias vitilitigator insctiptionem, & tantum Nomen revereatis. Etsi hanc materiem alius iam percurrit; tamẽ concissam orationem fecit, & brevi methodo, seu parvâ exaravit, dispũxitque: quare non immeritò huic operi me adcinxi, ut longiùs excurrerem, cunctaque (prout vires suppetias ferrent) in unum cõgeterem: effeci sanè, inscius tamen an satisfecerim, salebrosa res est, quam suscepi, si placeat, laudo primum Nomodydactem; nam præbuit ansam, ut instaret otium tractatui. Vale Lector benevole, & vive diu; & nostrum tractatum de Competentia iurisdictionum propediem exspecta.

¶¶ 2 PRO-

PROTESTATIO.

Quidquid non ſapiat rectam Fidem, indictum volo, iubeo ex ſententia animi lubentiſsimè, libentiſsimèque, & hanc paræſin voveo.

VENTVM EST AD SVMMVM, NIHIL A LIVORIS INIQVI
DENTIBVS INTACTVM EST; SCANDIT IAM SIDERA PESTIS.
QVOCIRCA MOESTAE DEIECTAE VVLTIBVS ARTES
EXSILIO VOLVERE NOCENTES VERTERE TERRAS
EXOSSAE NIGROS MORES, ET CRIMINA SECLI.

Ità præcinit *Procyon Ioſephus Scaliger.*

ICHNOGRAPHIA CAPITVM LIBRI PRIMI.

ICHNOGRAPHIA CAPITVM LIBRI SECVNDI.

CAP.

CAP.

DON ANTONI

CABREROS

AVENDAÑO I.C.

MADRITENSIS

METHODICA DELINEATIO

DE METV.

LIBER PRIMVS.

SVMMARIVM.

1 OMNIS inspectio etymologia fit planior.
2 Metus inter animi passiones connumeratur.
Deducitur ab animi motu.
Falsus est vates.
3 Duces in bello nominare valdè bonū est.
4 Formidabilior est Cervorum exercitus duce Leone, quàm Leonum duce Cervo.
5 Argæi pugnaverunt cum Sycionijs, & eos vicerunt.
6 Ex timore plures mortui sunt.
Item ex gaudio.
Qui metuunt, tremunt, ibi.
7 Primùm in Orbe Deos fecit Timor.
Timor inter Deos annumeratus fuit.
Et illi templa dicata.
Religio nata est ex timore.
Maxima securitas timere leges.
8 Beatus homo qui semper est pavidus.
9 Omnes fiunt boni exhortatione præmiorum, & metu pœnarum.
10 Metus dicitur ex eo quòd amittatur constantia, & 15.
11 Metus à valore deflectit.
12 Audaciæ opponitur metus.
Et metui audacia, ibi.
13 Tristitia sequitur timorem.
Est afflictio quædam voluntatis.
14 Metu animus perturbatur, & dubius redditur.
Spes, & metus duo affectus validi animorum, & sæpè coniuncti.
Timore homines inducuntur ad consulendum quod pertinet ad spem, ibi.
16 Sæpiùs opinione quā re laboramus, & 17
Peior est bello timor ipse belli, ibi.
18 Non ad ictum tantùm exagitamur, sed ad crepitum.
19 Meticulosus colorē mutat, & inquietus est.
Metus mutos reddit, ibi.
Timor est vocis incitamentum, ibi.
20 Mediocriter timere satius est, quàm pe-

petulantiam ostendere.

21 Quando timendum sit remissivè.

22 De magna vi timoris remissivè, 27. & 28.

23 Magnum supplicium est, quod ex metu oritur, & 24.

25 Metus facit silere, & 26.

29 Metus dicitur quasi mentem tenens.

30 Excedens moderamen inculpatæ tutelæ non punitur de toto, sed de excessu.

31 Metus improvisus instantis periculi tollit rectum iudicium, & consilium deliberandi.

32 Iram cohibere difficile est. Est appetitus ultionis, ibi.

CAPVT I.

De origine seu metus natura.

1 OMnis inspectio etymologiâ cognitâ planior est, teste *D. Isidor. lib. 1. Orig. cap. 28.* quâ ratione non erit iniucunda, nec parum utilis indagatio. *Marc. Varr.* (de quo protulit *August. lib. 6. de Civit. Dei cap. 2. Tam multa legit, ut aliquid ei scribere vacasse miremur, tam multa scripsit, ut vix quidquam legere potuisse credamus*) metum (quem inter animi passiones connumerat *D. Thom. in 1.2. q. 41. art. 1. Bellarm. to. 2. cõtr. lib. 2. de pœn. cap. 17. lit. C.*) ab animi motu deductum putat, eò quòd mens malè ca-
2 surum refugiat. Et sic dixit *Onosander in stratagem. cap. 24. Metus falsus vates esse solet, ut quæ timentur, prius quàm fiãt, facta esse credantur, & omnia quæ noctu vel levissimè accidunt, maximum solẽt obsessis incutere timorem. Cicer. pro Cæcin.* hoc profitetur in hæc verba: *Exercitus maximi sæpè pulsi fugatique sunt terrore ipso, impetuque hostium sine cuiusquam non modò morte, sed etiam vulnere:* pulchrè prosequitur *Claud. Minois in comment. ad Alciat. Emblem. 122. Solorzan. de Indiar. iur. lib. 2. cap. 4. n. 72. & 73.*

3 Quod etiam demonstratur *Iudic. capit. 7.* ubi *Gedeon* eius militibus iussit, cũ in hostes irruerẽt, inter alia ibi: *Cùm insonuerit tuba in manu mea, vos quoque per castrorum circuitum clangite, & conclamate Domino, & Gedeoni:* ubi *Abulens. quæst. 24.* asserit: *Hoc factum est ad hoc, ut cognosceretur Dux exercitus; nam interdum quidam Duces sunt terribiles hostibus, quorum nomine audito pavescunt, quos nominare in bello valdè bonum est.*

4 Hinc dicebat *Plutarch. in Apophtegmat. & Cæl. Rhodig. lib. 9. lect. antiq. cap. 11. Formidabiliorem esse cervorum exercitũ duce Leone, quàm Leonũ duce Cervo.*

5 Ad quod alludit *Arist. 5. Ethicor.* dũ refert solere pugnare Argæos Sycionijs, qui debiles hostes extiterant, & semper victi manebant, & quadam nocte contigisse bellũ indixisse Lacedæmonijs, cùm eos non cognoscerent; nam si in eorum venirent cognitionem, fugerent pavidi, ne vincerentur; fortes enim erant, & ad bella doctissimi, tamen illos vicerũt putãtes Sycionijs pugnare. *Putaverunt eos Sycionios esse, & confidentes fortiter pugnaverunt, atque prævaluerũt.*

6 *Galen. tom. 3. lib. 2. de simpl. caus.* inquit: *Ex timore plures mortui sunt ratione refrigerationis & suffocationis, animalis refrigeratione extinguitur, cùm sanguis autem simul confertim ad illũ meat, suffocatur: ab ira nemo interijt, utpotè nec calore perfrigerato, nec eius robore soluto: ex gaudio tamen ingenti nõnulli pusillanimes perierunt. Tertul. de anim. cap. 52. æquè atque timore, Fulgos. lib. 9. cap. 2.* Qua de causa quærit *Arist. in problem. Cur tremunt, qui metuunt? an propter refrigerationem? deficit enim calor, atque contrahitur.* Hinc *Virgil.*

——Gelidusque per ima cucurrit
Ossa tremor.——

Ovid. in Epistol.

Turpis erat gelido lingua retenta metu.

Senec. in Oedip.

Et ossa & artus gelidus invasit tremor.

D. Thom. in 1.2. quæst. 44. art. 3. D. Chrysost. homil. 6. epist. 2. ad Corint. Salaç. in

in Proverb. cap. 10. toto verſ. 24. ſed præcipuè *num. 297. & ſeq.*

7 *Statius & Petron. Arbiter* canunt, quòd primùm in orbe Deos fecit *Timor*, proponit *Roſin. lib. 2. antiq. Rom. cap. 1. Auguſt. de Civit. Dei lib. 4. cap. 15. Lact. lib. 1. cap. 20. Ioan. Ludov. de la Cerd. adverſ. cap. 153. num. 4.* Et ſic nihil mirum, quòd eum inter Deos annumerarent & referrent Antiqui, *Alexand. ab Alex. lib. 1. dier. Gen. cap. 13. fol. 41.* & illi templa dicarent. *Plutarch. in Cleom.* &, ut docet *Servius*, religio nata eſt ex timore; *Virg. lib. 7.*

Multoſque metu ſervata per annos.

Salaçar in cap. 1. verſ. 7. Proverb. à num. 140. Pulchrè & appoſitè *Syneſ. ep. 2. Maxima ſecuritas timere leges. S. Bern. de Don. Spirit. Sanct. cap. 1.* ibi: *Connexa ſunt timor & religio, neque manere poteſt alterum abſque altero.*

8 Et *Salomon* ſcribit *Proverb. cap. 28. verſ. 24. Beatus homo qui ſemper eſt pavidus* (quem timoratæ conſciétiæ appellare conſuevimus; eleganter *Salaç. in cap. 2. Proverb. verſ. 5. num. 43. & ſeqq.*) & *Paul. ad Philipp. 2. verſ. 2. Fratres charisſimi, cum metu & tremore veſtram operamini ſalutem. Dionyſ. Cartuſ. lib. 1. de quatuor noviſſimis cap. 8. D. Thom. ubi ſuprà art. 4.* plura congerit *Salaç. in cap. 3. Proverb. verſ. 7. & 8.* Sic ait *Horat.*

Oderunt peccare boni virtutis amore,
Oderunt peccare mali formidine pœnæ.

9 Et ita utrique fiunt boni *exhortatione præmiorum, & metu pœnarum, Vlpian. in l. 1. §. nã & eleganter, D. de iuſt. & iur.* doctiſsimè *Solorz. de parricid. lib. 1. c. 1. Am. lib. 2. obſervat. iur. cap. 4. n. 1. D. Iſidor. de ſum. bono lib. 3. cap. 47.* ibi: *Nam ſi omnes ſine metu fuiſſent, quis eſſet qui à malis quempiam prohiberet? Inde & in Gentibus Principes Regeſque electi ſunt, ut terrore ſuo populos à malo coërcerent, atque ad rectè vivendũ legibus ſubderent. D. Greg. in Paſtor. 2. par. c. 6. to. 2.* ibi: *Et tamen neceſſe eſt, ut Rectores à ſubditis timeantur, quando ab eis Deum minimè timeri deprehendunt, ut humana ſaltem formidine peccare metuant, qui divina iudicia non formidant.*

10 *Iul. Cæſ. Scalig. exercit. 312.* metus etymon deducit ex eo, quòd amittatur cõſtantia; cui adſentitur *Dionyſ. Gothofr. in Rubr. D. quod met. cauſ. litt. N. Oſſuald. Hilliger. in Donell. lib. 15. comm. cap. 38. cum aliis, Setſer de iuram. lib. 1. cap. 19. num. 7. & cap. 24. num. 8.*

11 Et *Lucan. lib. 2.* concinit *degeneriſque metus*, eò quòd à valore deflectat: & *lib. 5. artis opem vincere metus*: eleganter *Senec. lib. 6 natural. quaſtion. cap. 29. Nam quod aliquot inſanis, attonitiſque ſimiles diſcurrere fecit metus, qui excutit mentes, ubi privatus, ac modicus eſt: quid ubi publicè terret, ubi cadunt urbes, populi opprimuntur, terra concutitur? Quid mirum eſt, animos inter dolorem, & metum deſtitutos aberraſſe? non eſt facilè inter magna non deſipere. Itaque leniſſima ferè ingenia in tantum venère formidinis, ut ſibi excìderent. Nemo quidem ſine aliqua iactura ſanitatis expavit, ſimiliſque furenti quiſquis timet, ſed alios citò timor ſibi reddit, alios vehemẽtiùs perturbat, & in dementiam transfert. Inde inter bella erravère lymphatici: nec uſquam plura exempla vaticinantiũ invenies, quàm ubi formido mentes religione mixta percuſſit.*

12 Ex quo fluit, metum audaciæ opponi, ut ſcribit *Plato lib. 21. in Lache, vel de fortitudine*, & audaciam timori contrariari, *D. Thom. in 1. 2. quaſt. 45. artic. 1. Lucan. 4. Pharſ. Audendo magnus tegitur timor, P. Ioan. Turr. lib. 9. Philoſoph. moral. cap. 8. & 9. Latin. Pacat. Paneg. Theodoſ.* ibi: *Ita dum in eundem hominem non puto convenire gaudium & ſilentium, duas res diverſiſſimas iunxi, metum & temeritatem.*

13 Sequitur triſtitia timorem, quæ accidente malo, quod verebamur, advenit (triſtitia aut propriè dicitur afflictio quędam voluntatis, de qua *D. Thom. 1. 2. quaſtion. 35. cum ſequentibus*, latè pertractat) Cõpetè *Salaçar in Proverb. cap. 14. verſ. 10. à num. 42.*

& cap. 15. verſ. 13. à num. 52. ideò dixit *Virgil. 1. AEneid.*

---- Mæſtumque timorem
Mittite.
Solvite corde metũ, Teucri, ſecludite curas.

14 Et cùm animus perturbetur, anxius, dubiuſque reddatur, *Virgil. 1. AEneid. ibique Ioan. Lud. à Cerda in ſuis illuſtribus commentar. fol. 47. num. 12.*

Spem metumque interdubij, ſeu vivere credant.

Cornel. Tacit. lib. 5. Ann. ibi: *Ille poſitus ſiderum, ac ſpacia dimenſus hærere primò dein paveſcere, & quantum introſpicere magis, ac magis trepidus admirationis & metus. Poſtremò exclamat ambiguũ ſibi ac prope ultimum diſcrimen inſtare;* tersè *Ioann. Barclai. lib. 1. Argenid. fol. 23. Neque minus Poliarchum arcanis intentum conſilijs, ſpes, ac terror multiplici cogitatione ſuſpenderant.*

Spes & metus duo affectus validiſsimi animorum, & ſæpè coniuncti, ut apparet *ex Valer. 7. Argon.*

---- Attonitos in mœnia vultus
Spe metuque tenens.

Stat. 6. Theb.

---- Spes audaxque metus.

Propert. lib. 3. eleg. 17.

Spes timorque animos verſat utroque modo.

Ovid. 3. Faſtor.

Sollicitæ mentes, ſpe metuque pavent.

Ammian. lib. 20. Inter ſpem metumque iactabantur. Adam Contzen lib. 9. polit. cap. 8. §. 7. Heliodor. lib. 5. Hiſt. AEthiop. fol. 267. ibi: *Nam animadverti poſtquã dies illuxit, illum quidem non abſimilem mortuo iacere: hanc autem aſſidere, & plorare, & quòd ſe deſuper confodere vellet declarare: cæterùm parva ſpe, quòd ſuperſtes manſurus eſſet, reprimere ſe, ac ſuſtentare. Muret. lib. 12. var. lect. c. 6. Oſſuald. in Don. lib. 15. Com. cap. 46. litt. C. Delrius ad Senec. in Troade, verſ. 996. fol. 305.*

Sed cur ita ſæpè coniuncti hi duo affectus? rationem reddit *Ariſtot. 2. Rhet. Quia timore homines inducuntur ad conſulendum, quod pertinet ad ſpem.* Inde *Horat.* illuſtratur *1. ep. Qui cupiet metuetque: & Virgil. lib. 8. de Caco:*

---- pedibus timor addidit alas.

Quas alas niſi ſpei? qua ſperabat ſe fugiendo fore incolumem. Sed profero iam verba *Ariſtotel. Neceſſe eſt ſalutis ſpem ſubeſſe illius rei, pro qua luctantur; cuius ſignum eſt, quòd timor ad conſulendum inducit; nemo enim de re conſulit, de qua nulla ſpes apparet. Donatus* mirè vocat hos duos affectus, *carnifices futurarum rerum, in Terentium.*

Aliquid contra ſpem & metum proponit *Iuſt. Lipſ. lib. 3. Manud. ad Stoicam Philoſoph. diſſert. 1. Pet. Greg. lib. 39. ſyntax. art. mir. cap. 21.*

15 Clarè animadvertitur rectè ſenſiſſe *Scaliger*, dum metum ab amiſsione cõſtantiæ originem ſumere dictiravit. Quò facit prudens *Plinij Iunioris* obſervatio in longiſsimo itinere, quod Imperatoris Trajani pedes confecit, inquiens: *Initium laboris mirer, an finem? Multum eſt, quòd perſeveraſti; plus tamen quòd non timuiſti, ne perſeverare non poſſes.*

16 Cui congruere videtur *Seneca epiſt. 13. Plura ſunt, quæ nos terrent, quàm premunt; & ſæpiùs opinione, quàm re laboramus:* & poſt nonnulla ſumpta ſimilitudine à bello, quod ſæpiùs non tam reapsè, quàm rumore falſo ſparſo, & clamoribus celebrato confici ſolet, id ita confirmat, *Plerumque ſuſpicionibus laboramus, & illudit nobis illa, quæ cõficere bellum ſolet, Fama: multò autem magis ſingulos conficit, ita eſt, mi Lucille, citò accedimus opinioni, non coarguimus; illa quæ nos in metum adducunt, nec excutimus, ſed trepidamus; & ſic vertimus terga, quemadmodum illi, quos pulvis motus fuga pecorum exuit caſtris, aut quos aliqua fabula ſine authore ſparſa conterruit.*

17 Hinc Regius Vates opportunè clamavit: *A timore inimici eripe animam meam, Pſalm. 63. 1. & Pſalm. 90. 5. nõ timeveris*

mebis à timore nocturno; disertè explicat *P. Ioã. Ant. Velazq. in epist. ad Philip. cap. 1. vers. 28. annot. 1. num. 2.* Quippe

----- Peior est bello timor ipse belli
Quando ego nõ timui graviora pericula veris.

Senec. in Trag. Bobad. lib. 4. Polit. cap. 2. num. 51. lit. N. Paris de Put. de re milit. in princ. n. 4. Salust. in Catil. Semper in prælio is est maximum periculum, qui maximè timet : & *Audacia pro muro habetur. Luc. lib. 7.*

Multos in summa pericula misit
Venturi timor, ipse mali fortissimus ille est
Qui promtus metuenda pati.

Iacob. Catselius emblem. & num. 26.

Auget homo proprios animo plerũq; dolores
Hincque sua mens est ingeniosa necem
Eia age terribilẽ rebus miser arripe larbã
Ludricus error erit, qui modò terror erat.

18 Dicebat prudenter *Senec. epist. 74. Quemadmodum aves etiam inanis fundæ sonitus territat, ita nos non ad ictum tantùm exagitamur, sed ad crepitum.*

Hominem meticulosum elegãter depingit *Senec. in Agamm.*

Silet repentè Phœbas, & pallor genas,
Cerberque totum possidet corpus tremor,
Stetere vittæ, mollis horrescit coma
Anhela corda murmure inclusa fremunt.
Incerta nutant lumina, & versi retrò
Torquentur oculi rursus immites rigent:
Hunc levat in auras altior solito caput,
Graditurque celsa nunc reluctantes parat
Reserare fauces, verba nunc cluso malè
Custodit ore, Mœnas impatiens Dei.

19 Proprium meticulosi & ignavi est, ut colorem mutet ex insito pavore, habitũ etiam, & corporis, & loci commutet, sitque inquietus, *Heliodor. lib. 1. Histor. Æthiop. fol. 7.* ibi: *Circumsonãte verò strepitu, & umbra illorum incedente in oculos erexit sese virgo, & postquàm respexit rursum Deorũ, inclinavit in usitato coloris cõspectu, & prædonum armatorum specie ne minimum quidem perterrita, ad curationẽ autem iacentis totam sese componẽs. Virg. 11. AEn. vers. 405.*

Vel cũ se pavidũ contra mea iurgia fingit
Artificis scelus, & formidine crimẽ acerbat
Nunquam animam talẽ dextra hac (absiste moveri)
Amittes: habitet tecum, sit pectore in isto.

Homer. lib. 13. Iliad.

Ignavi enim mutatur color aliter aliàs
Neque ei quiete, ut sedeat continetur in mentibus animus,
Sed mutat sedem. ------

Et Iliad. 17. ut Troianos meticulosos esse significet, ait: *Mutabatur color.*

Pindar. Od. 3. Nem.

Obscurus vir alias alia spirãs nunquã pede
Exactè stabili incedit. -----

Ioan. Barclaius lib 4. Argen. fol. 533. in parvis, Ibi: *Expalluerãt omnes ipsa pariendi, timendique consuetudine.*

Efficit gravis metus in vultu pallorẽ, & oculos circũfundit quadã veluti caligine tenebrisq; ut cernere vix liceat, & videatur cõmunis omnibus lux amissa, *Ezech. c. 7. vers. 18.* etiã coniũgit *operientẽ formidine cũ confusione faciei*; pallorem cum rubore: huius enim quædã ex sanguine suffusio nocet oculorũ lumini, sed & animus callgat timẽtis, *Senec. in Theb. act. 3. nec vera metuẽtes vidẽt. Quià pavor metusque augent omnia, ut quæ non sunt, putes esse, aut ne sint verearis, & si sint maiora tibi persuadeas mala. Et in Oedip. act. 3. Dubia pro certis solẽt timere Reges, qui pavetvanos metus. Veros fatetur. Abul. in Iosue c. 5. fol. 64. col. 3. Lorin sup. Psal. 50. vers. 5. & 6. fol. 37. col. 1. tom. 2. Cornel. in Ezech. cap. 7. vers. 17. fol. 71.* ibi: *Omnes manus dissolvẽtur. Heb. flaccescẽt; id est, erunt debiles & imbelles, pugnare nõ poterunt Iudæi, nec cõsistere præ metu. Metus enim spiritus animales ad cor paviđũ, & afflictũ solandum, & sustentandum revocat, quod fit ut manus & pedes, aliaque partes externæ fiant debiles, & flaccidæ. Hector Pinto in Ezech. cap. 21. fol. 353. col. 1. verb. Et tabescet cor.*

Nunc quæri debet, quæ causa est, ut rubor corporis ex animi pudore nascatur? quare timentes plerumque pallescant? & cur quos pudet, aut qui gaudent facilè rubore adficiantur?

 Cui

Cui quæstioni eleganter satisfacit *Hilar. Drudo. fol. 477. sui op. ibi: Responsio facilis est illis, qui medicæ artis periti sunt: illi etenim dicũt, quòd hominis natura honesto pudore dignũ occurrit imum petẽdo, sanguis penetrat, quo commoto, ac diffuso cutis tingitur, & inde nascitur rubor: Physici dicũt, quòd natura pudore tacta sanguinẽ pro se ita velamento tendat, ut videmus quẽque erubescentẽ manum sibi ante faciẽ frequẽter opponere.* Nec dubitandũ, cùm nihil aliud sit rubor nisi calor sanguinis; *A. Gellius ex Problem. Arist. Phys.* ita scribit: *Quã ob causam erubescũt, quos puduit, pallent qui metuunt, cùm istæ affectiones similes inter se sint. An quoniã pudefactus sanguis de corde in omnes corporis partes diffunditur, ita ut superficiẽ occupet, metu verò perculsus cõtrahitur ad cor, ita ut cæteris partibus deficiat*: elegãter *Frãc. Casan. de accusat. tract. 1. c. 8. Lara in cõp. vit. hom. c. 1. n. 25.* mos est eorũ, qui cum pudore agunt aliquid, ut faciẽ perfricent ad id impellẽte naturâ quasi ad sanguinẽ abigendũ, qui ex præcordijs ad faciei superficiẽ confluit. Aristoteles propterea quærere solet in problematis, cur pudore, & verecũdia hominis facies erubescat, timore verò, & metu pallescat, cũ pudor præsertim aliud nõ sit, atq; timor futuræ reprehẽsionis, & pudor iustæ vituperationis. Quare ortũ inde adagiũ; & quoties nos deposuisse pudorẽ dicere volumus, faciẽ perfricuisse dicimus, quod est pudorẽ expulisse: hoc *Plin. in procem.* usurpavit, *perfricui faciẽ*, inquiẽs *nec tamen perfeci.* Ita Diogenes videns adolescentulũ rubore profusum; *Cõfide, ait, fili, huiusmodi virtutis color est.* Et quare qui gaudẽt ruboreadficiũtur? Responsio est, quòd gaudiũ hoc extrinsecùs cõtingit: ad hoc animoso occursu natura festinat, quã sanguis cõmirando, quasi alacritate integritatis suæ compotẽ cutẽ tingit, ut inde similis color nascatur. Qui verò fit, ut qui metuũt, pallescant metu? Respondetur, ne hoc fit in occulto, quoniã natura, cum qua de extrinsecus contingẽtibus metuit, in altũ tota demergitur, sicut nos quoq; timemus latebras, & loca nos oculẽtia quærimus. Tota ergo descendens, ut lateat, sanguinẽ secum trahit; quo velut curru semper vehitur. Hoc demerso humor dilucidior cuti remanet, & inde pallescit, ergo timentes inde tremunt, quia virtus animæ introitum fugiens nervos relinquit, quibus tenebatur fortitudo membrorũ, & inde saltu timoris cogitantur. Hinc comitatur timorẽ ventris laxamentũ, *Arist. 4. Prob. sect. 27.* quia musculi, quibus retrimentorum meatus claudebãtur, fugientis introrsum animæ virtute deserti laxant vincula, quibus retrimenta usque ad digestionis opportunitatem continebantur.

Hinc metus mutos reddit, *Lucret. lib. 1.*

Muta metu terram genibus summissa petebat.

Cic. 2. Tusc. ait, pueros dolores ferre, neque erumpere in querelas metu: & in *Verr.* metu conscientiaque peccati mutum, atque exanimatũ: sic *Virg. 1. AEn.*

Stat pecus omne metu mutum.

Invicem timor vocis est incitamentũ quam non solũ acuit, sed etiã si nunquã fuerit extorquet. Cũ Olympiade octaua & quinquagesima Victor Cyrus intrasset oppidum Asiæ, Sardis (ubi tunc Cressus latebat) Arys filius Regis mutus ad id usque temporis in vocem erupit præ timoris vi, *Parce patri meo, Cyre, & te hominem esse vel casibus disce nostris, Senec. lib. 3. cont. 20.*

20 Medioctiter timẽre satiùs est, quàm suã nimia audacia petulantiam ostẽdere, cuiusmodi videmus passim ignaros, & stolidos audaces efferentes illud *Iuven. satyr. 1.*

Aude aliquid brevibus Gyaris, & carcere dignum,
Si vis esse aliquid. ——

21 Et quando timendũ sit vel non docet *Arist. par. 5. lib. 2. Rhet. D. Bonavent. Pharetra lib. 3. cap. 42. & de septem don. cap. 1. de bon. timoris.*

22 De magna vi metus, & timoris videndi sunt *Hẽric. Steph. lib. 6. Schediasm. cap.*

cap.3.Elias Reusner.lib.2.art.Stratag.cap.36.princ.Petr.Fab.ad l.116.D.de reg.iur.

23 Magnum supplicium est,quod oritur ex metu,licèt nullũ exinde sequatur incommodum. Miserum enim est plenos solicitudinis somnos ducere, & in rebus etiam tutis insidias suspicari, neq; perturbationis habere minus in pace, atque otio,quã si esset aliquis in acie. Quàm gravis esset à metu dolor,quàm tristes angustiæ habes *Sapient. cap. 17.* ubi quàm miserè à metu torquerentur AEgyptij exprimitur, *Gasp.Sãch.in lib.3.Reg.cap.11.n.30.Xenoph. in Ped. Cyri lib.2. Cassiod. lib.11. ep.9: Non parvum tormentum est adversum aliquid formidare venturum:dum semper gravius æstimatur emergere,quod timetur.*

24 Huc spectat *Ion.3.*his verbis: *Adhuc quadraginta dies, & Ninive subvertetur,* ex quibus oritur non leve dubium, quomodo autem Ninivitæ non obierũt, & præceptum Dei non fuit adimpletum? Cui respondet acutè *S. Ephr. serm. de Ion.Proph.* ibi: *Licèt mortui non fuerint, malæ tamẽ mortis expectatione iã mortui erant*: eleganter *S.Greg.Naz.adversf.Iulian.orat.4.fol. 130. Nam quæ quisque ut iamiam perpessurus timet, hæc passus est, etiamsi non patiatur, graviusque à seipso fortasse,quàm ab ijs,qui supplicium illaturi sunt, torquetur.* Cui adstipulatur *Esther cap.15.*ibi:*Ipsa autem roseo colore vultum perfusa, & gratis,ac nitentibus oculis tristem celabat animum,& nimio timore cõtractũ.1.Mac.9.*ibi:*Et vidit Iudas,quòd defluxit exercitus, & bellum perurgebat eum,& confractus est corde, quia nõ habebat tẽpus congregandi eos,& dissolutus est.*

25 Denique ad huius capitis ornatũ, & elucidationẽ succedit indagatio *Arist. sect.27.problem.9.*dum quærit: quare cũ metus & dolor quædã sit ægritudo,qui dolent,clamant, qui verò metuunt, silẽt. Respõdet vero dolores,vel omnes, vel certè plurimos calore iuvari & augeri; calorem autem is auget & dolorem,qui suum spiritũ cohibet; excalefacit enim doloris incitabula cõtracto intrinsecùs calore per spiritum, atque excoquit. Hinc ergo fit erumpẽte natu rali spiritu clamorem fieri in doloribus, & eodem per vim compresso crescere, & accendi.

26 Atverò metus, qui frigidus est, spiritu indiget & calore. Vnde *David Psal. 38.Obmutui, & humiliatus sum, & silui à bonis. Euthym.* explanat à bonitate, quia David noluerit se,cùm posset,vindicare de Semei. *Matthias Redembach* sic explicat,ut idem sit, ac supra quàm bonum erat,videlicet Davidem significare in affectione eousque continuisse se,ut etiã omnis silentij bonitatẽ superaverit; quia igitur tãto studuit silẽtio, qui inde secutum subiungit. *Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardescet ignis.* Chaldæus, *incaluit, aut ebulijt* cor meum in corpore meo:quæ quidem æstuatio iuvat in clamorem evaporans ad mitigandũ dolorẽ:qui verò cor vi constringens doloris libera nõ effudit suspiria, nec exæstuat, exhalatque, mœrore obruitur, ac suffocatur angustijs, aut velut fuligine quadam tristitiæ denigratur etiam exteriùs,quemadmodum caminus nõ habens fumi spiramentũ. Plenũ se sermonibus aiebat *Iob.32.* & coarctatum spiritui gutturis sui, vẽtrẽ sibi fuisse quasi mustum,absque spiraculo,qui lagũculas novas disrumpit. Idcircò loqui voluisse ut respiraret paululùm; perdoctè *Paez in Ezech.ann.3.text.3.fol.117. col.3.*eleganter *S.Th.1.2 q.44. art.6.* ibi:*Timor,* inquit, *provenit ex imaginatione alicuius mali imminẽtis, quod difficulter repelli potest. Quòd autem aliquid difficulter repelli possit, provenit ex debilitate virtutis,virtus autẽ quanto est debilior,tãto ad pauciora se potest extẽdere,& ideò ex ipsa imaginatione,quæ facit timorem,sequitur quæ iã contractio caloris & spiritus, & hinc retentio vocis*: sequitur *Pererius in Genes. cap.45.vers.3.num.1.fol.943.col.1.*

27 De timore quantum ad substantiã,de obiecto,causa & effectibus latè agit,omnino videndus, *Martinez in 1.2.D.Th.*

quæst.41.42.43. & 44. Barth. à Med. in 1.2.D. Thom. q.41. & 42. cum suis articulis.

28 Timidi qui dicantur, latè *Melo in Apocalyps. cap.21.fol.843.col.1.*

29 Tandem metus dicitur, *quasi mentem tenens, Cardin. Zabar. in clem. causam, §. verum, de elect. Balçaran. in §. similiter, num. 6. tit. 5. quibus mod. feud. amittat. in usib. feud. Alex. Ludovis. decis. 326. num. 3. Procop. lib. 2. de bell. Persic. Timor mentem agens, attonitam non sinit utiliora decernere; Guicciardin. lib. 3. Hist. metus mentem, oculosque hominum obtundit, Plutarch. in moralib. lib. 1. de fortun. Alex.* ibi: *Pavor non modò memoriã excutit, sed quodvis etiã constitutum, quemvis conatum, quemvis mentis impetum. Motus*, ut post *Tulliũ* observat *Geneal. Deor. lib. 1. cap. 19. rationis adversa cautio, Polid. Rip. de noct. temp. cap. 156. num. 15.*

30 Ex hoc clarè deducitur, excedentem moderamen inculpatæ tutelæ non puniendum esse de toto, sed tantùm de excessu, *Caball. in tract. de homic. num. 100.*

31 Quia metus improvisus instantis periculi tollit rectum iudicium, & consilium deliberandi; & homo intenso dolore, vel timore promotus, nõ est in plenitudine intellectus, *Alex. cons. 76. & 109. vol. 1. Masc. de probat. concl. 1126. num. 50. Tusch. litt. I. concl. 360. num. 8. Bardell. cons. 176. num. 24.*

32 Ipsamque iram cohibere difficile est, *Caball. cas. 288. num. 63. Surd. cons. 40. num. 21. & 23. Bardel. cons. 87. à num. 1. Marius Giurb. consil. 86. num. 8. Quæ est apparentis ultionis appetitus cum dolore propter apparentem immeritò contemptum, vel in se, vel in sua, Aristot. lib. 2. Rhetor. ad Theodect. cap. 2. Ioann. Damasc. lib. 2. de orthodox. Fid. cap. 14. Speusipp. lib. de defin. Plat.* Quibus ira degustatis, seu delibatis ad definitionem recurrendum est.

SVMMARIVM.

1 Metus est impendentis, vel futuri mali expectatio, & 2.
3 Valdè remota pericula non timentur.
4 Opponitur de l. metus 9. D. hoc tit.
5 Metus potest esse præsens periculi etiam futuri.

CAPVT II.

De Definitione

1 Aristot. 3. Ethicor. ad Nicomac. c. 6. & Cicer. 4. Tusc. quæst.* asserũt *metum futuri, vel impendẽtis mali expectationem esse*, quem paucis adhibitis, additisque definivit *Vlpian. in l. 1. D. hoc tit.* dicens: *Existere instantis periculi, vel futuri causa mentis trepidationem*, eleganter *Isidor. lib. 10. etymol.*

2 Comprobãt *Sylvester in summa, verb. Metus, in princ. Covar. 2. par. de matrim. cap. 3. §. 4. num. 3. Gail. de pac. public. lib. 1. cap. 2. num. 2. Sanch. lib. 4. disp. 1. num. 7. Flamin. Paris. lib. 13. de resignat. quæst. 1. num. 78. Monter. à Cueva in resp. pro uxoris amita. 1. par. num. 61. Ant. Pich. in §. item actio 27. num. 12. Instit. de act. Aug. Barbos. in cap. absolutionis unico, hoc tit. lib. 6. Cardos. in prax. verb. Metus, num. 1. Iacob. Rebuf. in d. l. 1. Caldera de errorib. prag. lib. 1. cap. 4. num. 1. Ochagavia de Sacram. tract. 3. q. 24. 25. & 26.*

3 Singula definitionis verba disquiremus, ut cognoscamus, an congruè, & convenienter definiatur: dixit Consultus: *Mentis trepidationem*, quia ex imminentis, vel futuri mali cogitatu mens perturbatur, & consternatur. *Instantis periculi.* Nã valdè remota pericula nõ timentur, *August. serm. 1. post octavam Paschatis Dominic. 2. Narbon. in l. 20. tit. 1. gloss. 7. num. 65. lib. 4. Recop. Futuri periculi*

riculi, nondum enim illud periculum evenit, sed propè est, atque non lõgè imminet; sic explicat *Arist. 2. Rhet. 5.*

4 Cui tamen opponitur text. *in l. metũ 9. D. hoc tit.* ubi metus præsens esse debet, ut edictum locum habeat: *Metum autem præsentem accipere debemus, nõ suspicionem inferendi eius.*

5 Sed satisfit, metũ posse esse præsentem periculi etiam futuri, ut in eo cernere est, qui ab extraneo aliquo, ad quẽ res non pertinet, deprehensus in furto, vel in adulterio pecuniam ne perderetur, dedit, *l. nec timorem 7. §. proinde, D. hoc tit.* huius enim metus præsens fuit, licèt periculum nõ instaret: itaque metum præsentem esse oportet, sed non est necesse periculum, quod metuitur, etiã esse præsens, ut post *Accurs.* declarat *Donell. lib. 15. comm. cap. 38. Ant. Fab. in ration. ad d. l. metum 9. Duar. ad hunc tit. cap. 1. Osuald. Hillig. in not. ad Don. dict. cap. 38. litt. D.*

6 Iam apparet rectam esse definitionẽ, siquidem constat ex his, quæ ab Scribentibus traduntur *in l. 1. D. de testam. & à Rodulpho Agricola lib. 1. de invent. dialect. c. 5.* & ab alijs quos retulit *Petr. Velez de Guev. ad Topic. Ciceron. §. 2. n. 2. Velasc. in Axiomat. iur. litt. D. num. 40.*

SVMMARIVM.

1 *Timor & metus discriminantur.*
2 *Metuere sæpè capitur pro providere.*
Metus olim enuntiabatur fœmineo genere.
3 *Tremor est concussio corporis.*
4 *Tremere terra dicitur.*
5 *Pavor est, cùm mentem movet.*
6 *Consternatio existit in animo.*
7 *Terror est, qui alijs infertur.*
8 *Terror pro metu ponitur, & 9.*
10 *Timor, metus, & trepidatio sunt ferè synonima.*
11 *Timere & sperare idem sunt.*
12 *De ijs differentijs remissivè.*

CAPVT III.

Quid differat à timore, tremore, pavore, consternatione, & alijs adfinibus.

1 Metus & timor disiunguntur, & ita discriminantur, ut *timor* (teste *Tullio 4. Tusc.*) sit *de malo iã appropinquante, sed metus de periculo remotiore, Mart. lib. 2. epig. 41. & lib. 3. ep. 44.* Inde est, ut *metuo* sæpè capiatur pro *provideo*; tunc enim locus est providẽtiæ, cùm remotiores à malo sumus, quod de verbo timeo dici nequit.

2 Itaque apud *Horat. penna famæ metuens solvi*, est cavens solvi, & apud *Virgil. 1. Georg.*

Arctos metuentes æquore tingi.

Enn. apud Festum:

Vivam an moriar: nulla in me est metus. id est, *cura:* & nota olim fœmineo genere enũtiari, id enim agit, *Festus Enniana authoritate, Cerd. ad Virg. 1. Æn. vers. 61. num. 20. fol. 15.*

3 Tremor est *concussio corporis qualis in febrientibus, frigentibus, aut timẽtibus cernitur, Senec. lib. 6. nat. quæst. cap. 24.* ibi: *Imò*, inquit, *ceu cum frigore in horruimus, tremor sequitur: Mart. lib. 5. ep. 25.*

Hermes turba sui, tremorque ludi.

Et epigr. 66.

Nemeæ terror, & arcas aper,
Sylvarumque tremor.

Petr. Berchor. reduct. moral. lib. 4. cap. 7. toto.

4 Quin & tremere terra dicitur, cùm terræmotu concutitur, *Virg. 2. Georg.*

Vnde tremor terris, quasi maria alta tumescunt
Obijcibus ruptis. -----

Ovid. 3. Metam.

Attonitos subitus tremor occupat artus.

5 *Pavor est, si mentem loco moveat. Ennius*

nius tum pavor sapientiam omnem mihi ex animo expectorat. Livius lib. 4. bell. Pun. Pavorque circa eam ceperat milites, ne mortiferū vulnus esset. Ovid. 10. Met.

Isque metu vacuus, naturalique pavore
Deposito. ——

Virg. 3. Georg.

—— Exultantiaque haurit.
Corda pavor pulsans. ——

Idem 3. AEneid.

—— postquam pavor ossa reliquit.

Chrysol. serm. 54. Fulgur priusquàm illustret oculos, iam refugit, nec dat lucē videntibus, sed pavorem. Arist. lib. 3. de part. anim. c. 6. ibi: *Cor enim homini (propterea dixerim) animalium uni palpitat, quia homo solùm spe rei futuræ, exspectationeque moveatur. Plato in Tymæo* ait: *Cor exsilire homini ex exspectatione rerum gravium.*

Hinc venit intelligendus *Sil. lib. 1.*
Pulsantesque æstu laudū exultātia corda.

6 Cōsternatio existit in animo, *Salust. Qua victoria elati hostes non territi, atque animis consternati discessere. Polyb. apud Suidam: Cùm Luna defectū esset passa temporibus Persei Macedonum Regis, vulgò rumor increbuit, hoc quasi ostento Regis mortem significari, quæ res effecit, ut Macedones consternarentur, ipsique Romani animos sumerent. Luc. 24.* ibi: *Et ingressæ non invenerunt corpus Domini* IESV, *& factum est dum mente consternatæ essent de isto.*

7 Servius inter *terrorē & metum* sic distinguit, quòd terror propriè sit, qui alijs infertur, unde & terribilis dicitur metus, quem habent timentes, *Ioann. Barclai. lib. 5. Arg. fol. 611.* in parvis ibi: *Admoti igitur duo Galli, totidemque ex Mauris expectatione profundius læsum mutuo inter se terrore mussabant.*

8 Aliquando etiam *terror pro metu* ponitur, *Virg. 11. Æn.*

Quod si tantus mētes, & pectora terror.

Ioan. Barclai. lib. 4. Arg. fol. 506. in parvis, ibi: *Restitit ille nihil territus in assueti hominis vultu.*

9 Hinc terrere est etiam terrorem, & metum inferre, *l. nec quicquam, §. de plano, D. de offic. Procons. Rebuf. in l. 239. fol. 763. vers. Terrere, col 1. D. de V. S.*

10 Timor, metus, & trepidatio sunt ferè synonima, ut probatur *in l. 1. iuncta l. metum 1. & l. nec timorem, D. hoc tit. Rebuf. in l. creditor 55. fol. 285. col. 1. D. de verb. signif.*

11 Sicut timere & sperare idem sunt, *Boehius*, plura tradēs, *ad Psalm. 68. n. 21. Ramirez in Pentecont. cap. 49. in fin. l. 13. §. ult. D. de damn. infect. l. 3. §. 6. si cui plus quàm per l. Falc. Ossuald. in Don. lib. 15. Com. cap. 46. litt. C. Delrio ad Senec. in Herc. fur. vers. 161. fol. 8.*

12 De quibus differentijs latè agit *Fornel. lib. 6. Physiol. cap. 12.* Comptè *S. Isidor. lib. 1. diff. litt. F. num. 214.* ibi: *Inter formidinem, pavorem, & metum, sive timorem, formido obijcitur, vel oculis, vel animo, sive adhibita ratione, & maximè parvulis. Pavor autem cum timiditate animi subita est conturbans occasio: quæ tamen solvitur ratione, vel tempore, nec stat. Item metus est motus interior animi subitus, sive cordis factus ex aliqua tristi recordatione. Timor verò est accidens dolor mentis extrinsecus ex aliqua accidenti occasione. Porrò timiditas animi vitiū sempiternum est; nam timor pro tempore est. Itaque in viro forti est aliquando timor, timiditas nunquam. Est autem & bonus timor, & malus. Malus est, cùm temporalia bona quisque sibi subtrahi perhorrescit; bonus quum quanto quis Deum ardentiùs diligit, tāto eum diligentiùs offendere pertimescit. Nam timere interdum prodest, & decet pro qualitate temporum, atque causarum. Nemes. de animæ facultatibus, cap. 20. tom. 8. Bibliothecæ Patrum fol. 200. Conrad. & Zuinger. in Theatr. vitæ hum. lib. 16. verb. Timor, latissimè Polyanthea novissima Nani, & aliorum, verb. Metus, ubi multa scitissima traduntur.*

13 Inter timorem & fugam futuri mali hoc est discrimen, quòd fuga esse potest de malo, quod apprehenditur ut futurū, licèt non credatur futurum; timor autē esse debet de malo futuro, quod creditur.

tur esse futurum, *Vazq. 1. par. D. Thom. quæst. 20. art. 2. disp. 84. cap. 2. num. 4.* Comprè *Heliodor. lib. 2. Hist. Æthiop. fol. 96.* ibi: *At Cnemon initio cum Thermutim reliquisset, non priùs respiravit in fuga, quàm nocturnæ venirent tenebræ cobibuerunt eius impetū; eodemque loco, ubi nox illum occuparat, sese abscondit, & foliorum quantum poterat supra se accumulavit, sub quibus iacens magna ex parte insomnem ducens noctem excruciabatur omnem strepitum; & quamlibet auram, ac foliorum motum Thermutim esse existimās.*

SVMMARIVM.

1 VIS est maioris rei impetus, cui resisti non potest, & 2.
3 *Dividitur in publicā, & privatam.*
Et in expulsivam, ablativam, compulsivam, turbativam, & inquietativam.
4 *Et in absolutam, & conditionalem, à qua oritur metus.*
Et in præcisam & causativam.
5 *Alia dicitur vis divina.*
Omnes hæ species ad nostrum non attinent tractatum.
6 *Sed tantùm compulsiva vis.*
In vi atroci inest metus.
7 *Differt metus à vi.*

CAPVT IV.

De discrimine inter metum & vim.

Ex his quæ in præcedētibus capitibus agitata sunt, metus etymon, & differentiæ satis constant, & percipiūtur, sed nunc succedit explanare discrimen illud, quod versatur inter illum & vim.

2 Sed ut rectè procedatur, à vis definitione inchoandum est; *vis* autem, animadvertente *Consulto in l. 2. hoc tit. est maioris rei impetus, cui resisti non potest.*

3 Et divisionem recipit in publicam & privatam, ut observat *Galgametus de iure publico lib. 1. tit. 30.* & in expulsivā, ablativam, compulsivam, turbativam, & inquietativam, *gloss. in l. extat, D. hoc tit. Men. in prælud. recuper. à num. 37. & 38. Farin. de furt. q. 173. num. 143.* & ab-
4 solutam & conditionalem (à qua metus ortum habet, *Sanch. de matr. lib. 4 disp. 1. num. 1. & 3.*) & in præcisam & causativam, *Molin. de rit. nuptiar. lib. 3. quæst.*
5 *98. à num. 3.* Alia dicitur vis divina, quę iustam præbet causam, ut propter sterilitatem mercedis remissio fiat, *Amai. lib. 3. observ. iu. cap. 3. toto.*

6 Omnes vis species ad nostrum non attinent tractatum, sed tantùm cōpulsiva; quā quis facere compellitur, quod spontè non esset facturus, *Men. cons. 630. n. 20. vol. 7.* in qua intelligi debet *text. in l. 2. C. hoc tit.* ut animadvertit *remed. 1. recup. num. 268. & seq.* Licèt enim in vi atroci insit metus, *l. 1. D. hoc tit.* tamē non agitur hoc nostro interdicto, sed alijs; ideò in hoc differt metus, quia suā habet actionem separatā, & diversam. Distat etiam à vi, nam præterita nun-
7 quam, sed futura respicit; præterita enim nullus trepidat, *AEgid. consil. 9. n. 10.* & vis non potest esse nisi de præsenti, *Farin. 2. p. fragm. crim. lit. M. num. 3.*

SVMMARIVM.

1 OBiectum concupiscibilis, & irascibilis quid.
2 *In concupiscibili non est contrarietas.*
3 *In irascibili est contrarietas.*
4 *Explicātur passiones, & 5. 11. 12. usq. 15*
6 *Ira non habet contrarium.*
7 *De passionibus remissivè.*
8 *Passiones quod nomen habeant.*
9 *Quatuor præcipuè passiones numerātur.*
10 *Quatuor passiones similes quatuor ventis.*

CA-

CAPVT V.

Quid differat metus ab animi paſsionibus.

1 OBIECTVM potentiæ cócupiſcibilis eſt bonum, vel malum ſenſibile ſimpliciter acceptum, quod eſt delectabile, vel doloroſum; bonum autem, vel malum ſecundum quod habet rationem ardui, vel difficilis, eſt obiectum iraſcibilis. Quæcúque ergo paſsiones reſpiciunt bonum, vel malum abſolutè, pertinent ad concupiſcibilem: ut gaudium, triſtitia, amor, odium, & ſimilia. Quæcunque verò paſsiones reſpiciunt bonum, vel malum ſub ratione ardui, pertinent ad iraſcibilem: ut audacia, timor, ſpes, & huiuſmodi, *Colleg. Complut. Diſcalceat. B. Mariæ Carmeli in tres libros Ariſtot. de Anima diſp.22.§.3.à num.17. Conimbric.in libros Ethicorum Ariſtotelis diſp. 6.quæſt.5.art.2.* Et quia adhuc vis iraſcibilis eſt animalibus,ut per eam tollãtur impedimenta; quibus concupiſcibilis in ſuum obiectum tendere prohibetur, vel propter difficultatem boni adipiſcendi, vel propter difficultatem mali ſuperandi: & ideò paſsiones iraſcibilis omnes terminãtur ad paſsiones concupiſcibilis,& ſecundũ hoc paſsiones quæ ſunt in iraſcibili, conſequitur gaudium,& triſtitia,quæ ſunt in concupiſcibili.

2 Vnde cùm obiectum concupiſcibilis eſt bonum, vel malum ſenſibile abſolutè: bonum autem in quantum bonũ nõ poteſt eſſe terminus ut à quo, ſed ſolùm ut ad quem; quia nihil refugit bonum in quantum bonum; ſed omnia appetunt ipſum: ſimiliter nihil appetit malum in quantum huiuſmodi,ſed omnia fugiunt ipſum; & propter hoc malum non habet ratione termini à quo. Sic igitur omnis paſsio concupiſcibilis reſpectu boni eſt ut ad ipſum, ſicut amor, deſiderium, & gaudium; omnis verò paſsio eius reſpectu mali eſt, ut ab ipſo ſicut odium, fuga, ſeu abominatio,

3 & triſtitia; vnde in paſsionibus concupiſcibilis non poteſt eſſe contrarietas ſecundum acceſſum, & receſſum ab eodem obiecto. Sed obiectum iraſcibilis eſt ſenſibile bonum vel malum, nõ quidem abſolutè, ſed ſub ratione difficultatis, vel arduitatis, ut dictum eſt. Bonum autem arduũ, ſive difficile habet rationem, ut in ipſum tendatur, in quantum eſt bonum; quod pertinet ad ſpei paſsionem, & ut ab ipſo recedatur in quantum eſt arduum, vel difficile, quod pertinet ad paſsionem deſperationis; ſimiliter malum arduum habet rationem, ut vitetur in quantũ eſt malum; & hoc pertinet ad paſsionem timoris. Habet enim rationem ut in ipſum tendatur ſicut in quoddam arduũ, quod ſcilicet aliquid evadit abiectionem mali, & ſic tendit in ipſum audacia: invenitur ergo in paſsionibus iraſcibilis contrarietas ſecundùm contrarietatem boni & mali, ſicut inter ſpẽ & timorem; & iterum ſecundùm acceſſum, & receſſum ab eodem termino, ſicut inter audaciam & timorem.

4 In motibus appetitivæ partis bonũ habet quaſi virtutem attractivam; malum autem virtutem repulſivam. Bonum ergo primò quidem in potentia appetitiva cauſat quandam inclinationem, ſeu appetitudinem, ſeu connaturalitatem ad bonum, quod pertinet ad paſsionem amoris, cui per contrarium reſpondet odium ex parte mali. Secundò ſi bonum ſit nondum habitum, dat ei motum ad aſſequendum bonum amatum, & hoc pertinet ad paſsionem deſiderij, vel concupiſcentiæ, & ex oppoſito ex parte mali eſt fuga, vel abominatio. Tertiò, cùm adeptum fuerit bonũ, dat appetitus quietationẽ quãdam in ipſo bono adepto, & hoc pertinet ad delectationem quandam, vel gau-

gaudium, cui opponitur ex parte mali dolor, vel tristitia.

5 In passionibus autē irascibilis præsupponitur quędam appetitudo, vel inclinatio ad perquirendum bonum, vel fugiendum malum ex concupiscibili; quæ absolutè respicit bonum vel malum, & respectu boni nondum adepti est spes, & desperatio: respectu autem mali nondum nocentis est timor, & audacia: respectu autem boni adepti non est aliqua passio in irascibili; quia iam non habet rationem ardui, ut dictum est, scilicet ex malo iā iniacente sequitur passio iræ. Sic igitur patet, quòd sunt quatuor coniugationes in concupiscibili, scilicet amor & odium, desideriū, & fuga; gaudium, & tristitia, delectatio & dolor. Similiter in irascibili sunt tres, scilicet, spes, & desperatio, timor & audacia, & ira, cui nulla passio opponitur.

6 Hoc autem singulare est iræ, quòd non habeat contrarium; non enim potest habere contrarium neque secundū accessum, neque secundum recessum, neque secundum contrarietatem boni vel mali; causatur enim ira ex malo difficili iam iniacente; ad cuius pręsentiam necesse est, quòd aut appetitus succumbat, & sic non exit terminus tristitiæ, quæ est passio concupiscibilis; aut habet motum ad invadendum malum læsivum, quod pertinet ad irā; motum autem ad fugiendum habere non potest; quia iam malum ponitur esse pręsens, vel præteritum, & sic motui iræ non contrariatur aliqua passio secundum contrarietatem accessus & recessus: similiter etiam neque secundū contrarietatem boni, quia malo iā iniacenti opponitur bonum iam adeptū; quia iam non potest habere rationem ardui vel difficilis: nec post adeptionē boni remanet alius motus, nisi quietatio appetitus in bono adepto: quò pertinet ad gaudium, quod est passio concupiscibilis: unde motus iræ non potest habere aliquem motum animæ contrariū, sed solummodò opponitur ei cessatio à motu: ita eleganter philosophatur *Vincent. in specul. mor. lib. 1. dist. 7. par. 1. tom. 3.*

7 De passionibus animi latè agunt idem *Vincent. lib. 1. dist. 9. usque 23. & dist. 25. usque ad 33. Petr. Blesens. serm. 16. Vazquez in 3. par. D. Thom. tom. 1. quæst. 15. art. 4. disp. 62. cap. 1. cum seq. Heliodor. lib. 2. Æthiop. fol. 65. Eduvard. Vveston. in Theatr. vitæ civil. lib. 3. cap. 35. num. 3.*

8 *Plato in Thæteto* affirmat, eas passiones, quæ nomen habēt, multas esse; quæ carent nomine, innumeras, *lib. 9. de Repub.* inquit, hominem esse quasi monstrum, & sphyngem quandam ex variorum animantium partibus conflatam, & cupiditatem esse partem latissimā, multa bestiarum, id est passionum, capita continentem: *in Tymæo* sex enumerat perturbationes, voluptatem & dolorem tanquā principia, quibus accedant audacia & metus, ira & spes. In *primo de legibus* ait, quemlibet nostrum esse unum, & habere in se consiliarios duos contrarios, & amentes voluptatem, & dolorem, ad quos accedunt futurorum timor, & confidentia.

9 Qui passionem in commune aptiori methodo destribuerūt, eam in quatuor summa veluti capita partiti sunt, videlicet in gaudium, & tristitiam, spem, & timorem. Quam divisionem tradit *D. August. lib. 14. de Civit. cap. 3. D. Hier. in Comm. ad cap. 1. Ezechielis, Cic. lib. 4. Tuscul. quæst. Boëtius 1. de consolat. Philosoph. metro 7. Gaudia pelle; Pelle timorem, Spemque fugato, Nec dolor adsit. Virgil. 6. Æneid.*

Hinc metuunt, cupiuntque dolent, gaudēt.

10 Solent autem hæ quatuor passiones comparari quatuor principalibus Ventis, quòd ut hi mare tempestatibus, sic illæ animum turbulentis motibus perturbent, quod ita quidem expressit:

Spes levat arrectos, metus alto a vertice fluctus

Deÿ-

Deficit: hinc animum pulsat furibunda voluptas:
Inde dolor: fluctus ceu fracti fluctibus, altum
Clamorem ingeminant: piceis abscondita nimbis,
Nec radios fundit ratio, nec vela gubernat.

11 Porrò dicũtur hæ quatuor passiones omnium præcipuæ, quatenus aliarum complementum, vel finis sunt: ideòque alias omnes consequuntur, ut docet *Arist. 2. Ethic. cap. 1.* timor autem, & spes non simpliciter eiusmodi complementum obtinent, sed in genere motus appetitivi de aliquo. Namq; respectu boni incipit motus in amore, progreditur ad desiderium, terminatur spe; comparatione mali incipit ab odio, tendit in fugam, finitur timore. Quo fit, ut numerus harum quatuor passionum secundùm differentiam præsentis & futuri spectetur; motus enim futurum respicit, quies in aliquo præsenti est, igitur de præsenti bono & gaudium, de præsenti malo tristitia, de bono futuro spes, de malo futuro timor: cæteras verò passiones, quæ circa bonum, vel malum præsens, aut futurum ad has completivè reducuntur; *Conimbric. in libros Ethicor. Aristot. disp. 6. q. 5. art. 1.*

12 Tandem etsi in præcedentibus aliquid de passionibus sit explicitum, non tamen prout materiæ gravitas exposcit, sed leviter, ideò tamen res hæc à principijs evolvenda est. Animi passiones rationalibus & brutis communes sunt, tria præcipuè in ipsis considerantur, & phantasiæ, seu interni sensus actio, quã certo modo obiecta apprehenduntur, ex qua apprehensione actus appetitus sequitur, qui est essentialiter necessarius ad passionum integritatẽ, imò in illo præcipuè collocantur, nequit tamen intelligi appetitus passio aliqua sine cognitione præcedenti alicuius rei certo modo; nunquã enim in incognitũ potest ferri appetitus sensitivus, sed semper per formas apprehensas movetur hoc, aut illo modo, quòd de voluntate etiã publicũ & confessũ est: actibus prædictis succedit ferè semper commotio, & agitatio spirituum omnium; deinde sanguinis in hanc, aut illã partem iuxta exigentiam & naturam passionis: quò fit, ut per illam motionẽ nonnunquam passiones definiantur, ut itam exposuit Philosophus per sanguinis fervorem circa cor: quia verò in eàdem motione aliquæ passiones concordant, nequeunt omnes per illam rectè definiri.

13 Sunt autem principales animi passiones, verecundia, ira, audacia, tristitia, timor, gaudium, odium, & cõsternatio; de quibus succinctè satis Authores egerunt, & nullus omnes adunguem explicuit: egit tamen de aliquibus *Galen. lib. 2. de causis symptomat. cap. 5.* quas non ita per propriam naturam, quam per motionem spirituum, & sanguinis dictam exposuit, quod etsi apud Philosophos peccatum putetur, commodè tamen tãtus Author excusari potest, quòd ibi non definire passiones, vel alterationes ex ipsis enatas explicare contendat; erat enim intentum frigoris illius, quod ambitum corporis & partes extremas per rigores febriles fatigat, causam adducere, quod cùm ex motione spirituũ & sanguinis pendeat, inde notavit in quavis passione motum sibi debitum.

14 Est igitur concors Philosophorum sententia, verecundiam, tristitiam, & timorem esse non solùm passiones, sed dolores quosdam animi, ut enim in sensu tactus dolores concedũtur, quatenus obiecta sibi implacida, & naturæ molesta percipit; sic passiones, quibus appetitus affligitur, dolores eius dicuntur, quia implacidæ, & naturæ molestæ sunt. Est ergo verecundia dolor de defectu proprio in præsentia alterius: unde quia inopinatè in delicto ab alio deprehenditur, tristatur, & animo dolet statim; quia verò peccans agnoscitur, & cognitio peccantis per faciem præcipuè celebratur, ideò verecundans non so-

solùm in corde, verùm etiam in facie non leviter patitur; est autem passio per motum caloris vitalis, & sanguinis partim ad cor, partim ad faciē: ad cor quidem movetur, quia tristatur, & dolet ob proprium defectum, habet vero tristitia ex conditione nativa sanguinem, & spiritus intrò movere, & hic est primus motus, quo verecundans molestatur.

15 Rursus ad faciem moventur corpora dicta, quòd ipsa sit, quæ præcipuè patitur in aliorum præsentia, quia per illam, qui peccat, præcipuè detegitur, & peccatum agnoscit se in delicto, aut re turpi deprehensum esse: est verò naturæ nostræ conditio in partes maximè laborantes spiritum & sanguinem detrudere, ut ei suppetias ferat: nullum verò aliud instrumentum nisi spiritū & sanguinem habet, quo medio partibus offensis, & laborantibus auxiliari possit. Hinc verecundans in primo apprehensionis insultu vividum colorem amittit, quòd intrò sanguis ob tristitiam fugiat, pòst verò quia facies in præsentia alterius laborat, ei succurrens natura sanguine, & spiritu eam suffundit, & naturalem colorem, & vigorem restaurat.

16 Ira tunc excitatur, quando aliquis offensus est, & ad vindictam movetur, ob quod *Aristoteles* dixit, esse appetitum vindictæ: hinc ad offensum & odium alterius inclinat, & cùm iræ promotor ab irato sit superandus, necesse est ut irascens calore vitali se muniat, ut robustior effectus contumeliantem queat superare; ob quod in ira sanguis circa cor effervescit, ut incremento caloris iracundior fiat, & fortior, & victor evadat. Calorem non esse principalius instrumentum naturæ, & ad vigorem & furorem exponere passim docet *Galen.* præsertim *lib. artis medicinalis cap. 29.* ubi audaciam & actionum promptitudinem ad cordis calorem reducit; & inferiùs sic loquitur: ***Quod si multum in caliditate excesserit, tunc furibunda quædam iracundia & temeritas adsunt, quia verò sanguis & spirituosa substantia tam evidenti agitatione, & fervore inquietari non possunt, quin foras calor prorumpat, totū corpus incenditur, ut nulli membro ad vindictam servienti robur per vitalem calorem deficiat: constat enim varia esse animalium instrumenta, quibus animalia diversa vindictam sumunt, ut homines manibus, pedibus, ore, ac lingua; equi pedibus & manibus, & interim morsu; boves cornibus, quæ velùt incensa sentiri (dum tauri agitantur) experimento constat, ut aprum adunci dentes. Est tamen in ira, ut in omni alio opere, tam sagax natura, ut vitalem calorem tam proporcionatè moveat, ut illum non dissipet; quin potiùs ita tueatur, ut corpus maneat robustum;*** quod respiciēs *Galenus* dixit, ***Ab ira nemo interijt.***

17 Audacia ex rerum & periculorū contemptu nascitur, sed præcipuè ex eo, quòd quis se ipsum sentiat satis robustū & fortem ad debellandum & pugnandum egregiè; omnis enim virium collapsio & animi iactura audaciæ adversatur; nemo enim in alium irruere potest, si priùs se debilem & effœminatum percipiat; sit ergo audacia ob periculorum contemptum impetuosa quædam invasio, in qua nullus determinatus sanguinis & caloris vitalis motus agnoscitur, sed cor unà cum membris, quibus invasio illa temeraria celebranda est, firmum satis percipitur; tendit semper in magna, nullus enim ob levia audax vocatur. Differt tamen à temeritate, quòd victoria periculi probabilissima sit in audacia, in temeritate verò deficiat, aut sit saltim periculi certitudo maior. Vnde audaces rarò vincūtur, temerarij verò semper ferè, & quamvis audaces difficilia, & satis periculosa perpetuò aggrediantur, tale experiri periculum ex alio imminente sæpè coguntur.

18 Tristitia est animi passio ex recepta specie mali præsentis emanans, in quo à timore distinguitur; timor enim est

est tristitia quædam ex mali futuri, seu imminentis creata quælibet passio, ut in tristitia convenit, sic in revocatione caloris vitalis, & sanguinis versus cor. Timor, dicit *Galen. loco citato*, intro, & ad principium tum spiritum, tum sanguinem unà cum refrigeratione eorum quę in summo corpore sunt, abducit, ac contrahit: est tamen magnum discrimē in celeritate motus, & retrocessus; tristitia enim lentâ motione contrahit, timor verò celerrimè, & impetuosè, & per consequens in copia maiore; inde fit, quòd tristitia inopinatè, & subitò nunquam interimat. Timor verò subitò suffocat, & animum extinguit, calor quippè vitalis à nimia sanguinis copia intrò impetuosè revocata obrutus suffocatur, ut ignis externus à multitudine lignorum confertim iniectorum subitò extinguitur; hinc dicebat *Galen.* quod paulatim fit in tristitia, in timore subitò celebratur.

19 Ex quo discrimine nascitur, quòd tristantes nunquam tremant, timidi verò maximè: ob nimium enim & subitum caloris retrocessum ad cor algida manent extrema, & totus corporis ambitus refrigeratur, facultas verò motiva vitalis caloris auxilio destituta pondus membrorum sustinere commodè nō potest, & sic ab eo vincitur; quod cùm videat animal, conatur rursus novum vigorem apponere, ut membra non tremant, nec decidāt. Estque mutua pugna inter gravitatem naturalem membrorum, & facultatem motivam, sicque ut senes tremunt, qui vehementer tristantur, perinde non est ob passionem magnam grandem languorem, ac per ętatem contrahere ad tremulos motus.

20 Hinc fit, quòd timentes, si magnus sit timor, rectum iudiciū de rebus elicere nequeant, cerebrum enim æstimativæ, & rationis sedes vitali calore depauperatum rerum propositarum differentias & circunstantias, aut non assequitur, aut satis diminutè; & inde in se timens admittit, quod sine timore refugeret. Tunc præcipuè quando quis graviter ab alio interimatur; perterritus enim passione damni venturi integritas æstimativæ, & recti iudicij ob minas iactatas minuitur, aut omnino tollitur. Nihil quippè cōmunius, quàm si animus noster vehemēti passione solicitetur omnium aliorum obiectorum ignavum ignorantemque fieri; quod vel ipse doloris defectus ostendit palā, quando aliud obiectum attentè contēplatur; fuitq; expressa *Hippocratis* magni doctrina *lib. 2. Aphorism. text. 6o.* dicentis: *Quicunque dolentes parte aliqua corporis dolorem non sentiunt, ijs mens ægrotat, unde si obiectum tam molestum ut est dolorificum; quando delirat aliquis, animus non percipitur, quòd obiecta circa quæ delirat, attentè contemplatur; quod rectum iudicium expectandum: ubi gravi timore perterritus, nec ipsas res satis percipere potest.* Est circa hoc elegans eiusdem *Hippocratis* sententia *2. lib. Aphorism. text. 46.* in quo sic reliquit scriptum: *Duobus doloribus simul non eundē locum infestantibus vehementior alterum obscurat*; cuius dicti rem ad animi passiones *Galen.* transtulit in eius expositione dicendo: *Nam & hoc nobis in mæroribus solet accidere, qui sunt & ipsi velut dolores quidam solùm animi sine corpore, nam & horum, qui sunt vehementiores, occultant minores, &c.* Quibus clarè docemur cōtemplationē intensam alicuius obiecti alterius simul propositi perceptionē auferre; & per consequens rectū & perfectū iudiciū impeditur efficacius, cùm indubitatū sit maiorē vim & perfectionē ad discursum, quā ad simplicē obiectorū cognitionem requiri; unde si simplex cognitio ob animi passionem aufertur, tolletur multò magis perfectū, & rectum de rebus iudicium.

21 Gaudium & desiderium comparantur inter se, ut timor & tristitia; timor enim desiderio assimilatur, ut gaudium tristitiæ; ut enim timētes de malo futuro tristantur, sic desiderium boni ap-

appetitus est, quod speratur, & ut tristitia ob malũ iã excrucians & affligẽs insurgit, sic gaudiũ ob bonũ actu adficiẽs, & possessum creatur, gaudiũ ergo cũ rei iã possessæ fruitionẽ includat, animũ satiat, & implet iuxta sui mensuram, & sic inquiete animũ tenet, nisi fortaſsis ut amittatur periculum sit, tũc enim animã nõ leviter sollicitare solet ad mediorũ applicationẽ, quibus bonũ adeptũ stabile, & in concursu sit, appetitus verò, seu desideriũ animũ semper fatigat, quoniã sine applicatione mediorũ rarò cõsequitur, illa verò sępè phãtasiam illudũt, & torquent circũstantijs quibusdã; ut cũ fine assequendo proporcionata sint, & si tota spes boni sub alterius libertate cõtineatur, animum crudeliùs excruciat; quòd rarò detur mediũ tam efficax, ut alterius libertas certò, & securè posſit alios, ob hoc rarò desideriũ datur sine tristitię consortio, & animi angore, aut sine metu; quo multi permoti dixerũt, inter quos fuit *Fracastoreus*, desiderium & appetitũ rei esse pasſionẽ ex gaudio & tristitia constantem, quod non potest esse perpetuò verum, cũ multa desiderentur, quorũ consecutio tam certa est, ut nullus metus, nullave tristitia animũ molestet ob incertitudinẽ consecutionis, quòd media sint in potestate desiderãtis, aut infallibilia, & inde fit, quòd cor nõ semper in desiderio suo motibus diversis agitetur, sed id solum præstat quando rei concupitæ assecutio dubia & ardua videtur; quãdo verò & media constat, & certa sunt spe non dubia, & sine timore aut tristitia per consequens bonum spectatur, & desideratur: in gaudio, & appetitu cor dilatatur, ut in timore, & tristitia constringitur: est tamẽ discrimen, quòd in gaudio plùs dilatatur, ut bono actuali fruatur, expanditur enim, & se explicat, ut sic ad bonum recipiendum capacius fiat, & totum recipiatur: est verò dilatatio, & expansio maior, ut obiectũ in bonitate excellit, & ut grãde bonum percipitur per phãtasiam, & inde plus sub grãdioribus bonis gaudẽtes periclitãtur, quia cor plùs dilatatur, in appetitu, & desiderio moderatior fit: dilatatio, quia nondum est bonum, quod recipiendum sit; hinc fit quòd gaudium subitum, si magnum sit, occidat, ut timor; desiderium verò subitò occidere nequeat, ut nequit tristitia, quia minus dilatatur in desiderio, à cõstrictione nõ cessat, ut cessat in gaudio vehemẽti ob boni fruitionẽ maiorẽ, & sic perijt animal. Deficerẽt dies priùs quã exempla interfectorũ diversis pasſionibus animi, de quo legatur *Ioã. Ravis. Textor. to. 1.* nullũ tamẽ mirabilius quàm quod pudor *Diodorũ* interfecerit, quòd quis lusorię solutionẽ nõ dederit.

22 Ex dictis constat, pasſiones animi lædere, quòd habeant adiunctum motum spirituum, & sanguinis intùs, aut extrà, aut quia fervor in eis excitetur; omnes tamẽ pasſiones, si diutiùs molestẽt, perniciem tandem afferũt; solus timor, aut gaudium inopinatè interimũt; quòd intrepidè, & sine moderamine spiritus, & sanguinem moveant; timor versus cor gaudium ad ambitionem corporis, unde cor spiritu destitutum alget, & à motione cessat; dolor verò eodẽ modo quo timor necat, revocando nimirum totum calorem & sanguinẽ intrò, quod ijs verbis docuit *Galen. loco citato.* Dolor autem cũ animũ cõtra cogat moveri similia maximo timori affert symptomata, quippè sub eo, & color abiit & perfrigerãtur, tremuntque, & pulsu sunt parvo, demum moriuntur. Similiter & consternati, refugit enim in ijs quoque ad principium innatus calor, resolviturque pariter & extinguitur.

23 Notat tamen *Galen.* quòd relatis pasſionibus non nisi debiles animo pereãt, sic loquitur. Itaq; ex subito timore nõnulli iã perierũt, cùm scilicet animulus eorũ naturaliter imbecillus forti affectu occupatus semel, & cõfertim extinctus est, & suffocatus: & inferiùs ita scripsit. Ex gaudio tamẽ ingẽti nõnulli pusillanimes perierũt æquè atq; ex timore; ratio àpriori est, quòd pusillanimes nunquam multo calido constãt; est verò facillimũ moderatum & pusillum calorem extinguere,

B

guere, sed præcipuè evenit quòd magnanimi passionibus magnis ferè nunquã molestantur, pusillanimes verò è cõtra, & quia magnas passiones magna etiam cõmotio spiritus & sanguinis comitatur; inde duplici causa pereunt, & quia calor exiguus facilè evolat, & quia vehementibus passionibus animus eorũ obsidetur ocyssimè spiritum suffocãribus, aut extrà impetuosè reijciẽribus.

24 Odium est abominatio causæ damnũ aliquod nobis inferentis, ea enim odio persequimur, quæ nocẽr nobis, & tristitiæ sunt causa, ut loquẽdo in rigore tristitia oriatur in appetitu ob damnũ incussum, odium verò tendat directè in causam, & authorẽ molestiam aliquam inferentẽ, durat verò odiũ quando tristitia non est; sæpè enim mala nobis illata absentia sunt, quãdo odium in illũ, qui damna intulit, vivũ & efficax est, & inde odium sine tristitia dari potest, ut constat, quia tristitia non est, nisi quãdo actu molestè immutamur; constat verò quòd odiũ non requirat, quòd causa mali per realem immutationẽ nos lædat, sæpè enim abominamur, quos per relationẽ solam fugiẽdos agnovimus, quod damnum inferre possint, aut sint depravatæ naturæ, ut in rigore odiũ sit aversio causæ per suos affectus inferẽtis displicentiã: sic enim comprehẽditur omnis abominationis & odij motivum, cũ non solũ abominemur, quæ nobis damnũ intulerunt, sed etiã quę pravæ sunt naturæ, & à recta ratione deviant; præcipuè tamẽ odio prosequimur, quę nobis noxia fuere. Inde duo sequuntur, & quòd minus pœniteat de malo eiusquẽ abominamur, & interdũ bona eius, non solùm gaudium in odientibus nõ creẽt, verùm & tristentur de illis, cùm evenerint illi, cui adversa ferè semper desiderant. In odio nullus manifestus sanguinis, & spirituum motus percipitur, quia verò est passio ad iram concitans, facilè enim contra abominatos irascimur ad fervorem sanguinis stimulat, & inde facilè in iram permutatur.

25 Consternatio est passio animi orta ex terribili obiecto inopinatè percepto, unde timorẽ inducit, quia à terribili aliquo omnes timemus. Differt in rigore à timore: quòd timor non prę supponit aliquã sensationẽ inopinatã; quæ sit velut imminẽs, aut præsaga maioris periculi; cõsternatio verò præsupponit aliquid terribile perceptũ, quod in se molestissimum sit; & sit simul maioris mali præsagium, ut vehens tonitruũ, aut fulgur consternationem causat, quia molestum est, & timemus de fulmine, quod inopinatè occidere solet, & illud portendit. Vnde consternati Hispanicè propriè dicuntur, *Assombrados, ò espãtados*: in qua passione calor vitalis versus cor percipiatur subitò, & necat nõ minus, quã timor, quia illũ habet adiunctũ necessariò, ut dictum est, & citiùs vitam cum morte commutat, quam timor absolutè, quia iste sine obiecto molesto nos alterante creatur, cõsternatio verò minimè, & ita quia iã incipit corpus violenter immutari ab obiecto prius percepto, & terribili, ideò periculum futurum proximiùs, & velut iam immutare incipiens ostentat, & sic crudeliùs necat ob maiorem timorem.

SVMMARIVM.

1 *Dolus deducitur à verbo* Deo.
2 *Et à verbo Delo.*
3 *Capitur, qui dolo decipiũtur.*
4 *Et à verbo Delos.*
5 *Et à dolando.*
Dolare est diminuere.
6 *Dolones sunt virgæ, sive cõti, in quibus tanquã invaginis latẽt pugiones.* & 7.
8 *Dolus definitur.*
Vocula doli *sine adiecto posita de malo carpitur.*
9 *Alius est bonus dolus, alius malus.* & 10. 11.
12 *Fraudare vectigalia iniusta licet.*
Fallere custodes carceris iniusti licitum est, & vitare damnum.
13 *In causa iniusta cavillationibus uti,*
Vel ad alium à malo revocandum,
Aut salutis illius procurandum.

Li-

14 Licet cōtrahētibus fit circūscribere. & 15.
16 Dolo & fraude plures ad dignitatē pervenerunt.
17 Dolus annullat contractus.
18 Ita annullat metus. & 19.51.
In metu dolus est.
Dolus & metus aequiparantur.
21 Actio metus est Pratoria.
22 Actio doli & metus est arbitraria.
23 Est stricti iuris.
24 Est persecutoria. & 25.
26 Vtraque datur in simplum.
27 Vtraque datur haredibus.
28 Et in heredes.
29 Vtraque restituit.
30 Restituere est lapsos reponere in suū statū.
31 Actio doli & metus non continet propriam speciem restitutionis. & 32.
33 Aliæ restitutiones competunt officio iudicis, ista verò duæ iure actionis.
34 Restitutio solùm conceditur propter læsionem.
In contractibus consensus est necessarius.
35 Nostra sentētia oppugnatur ab Bargalio.
36 Sed defenditur. vsque 42.
43 Actio doli est famosa, & non actio metus.
44 Actio doli non proponitur contra parentes, & actio metus sic. & 45.
46 Actio doli est temporalis.
47 Actio metus est perpetua.
Est in rem scripta.
Et excedit suos terminos.
48 Actio metus duplex est; actio verò doli nō.
49 Actio doli est subsidiaria, & non actio metus.
50 Actio doli oritur ex delicto, actio metus non. & 51.
52 In actione de dolo & metu iuratur in litem. usque ad 62. 68.
Explicatur l. in arbitrio, de dolo.
63 Adstruitur sententia negans. cum seq.

CAPUT VI.

Quid distet à dolo.

1 DOLUS Græca vox est deducta à verbo Δεω, quod significat ligare, propterea quòd homines dolo inducti sæpè ligantur obligationem aliquam suscipientes, unde facilè non possint explicari. Derivatur etiam ab alio verbo Græcò
2 *Delo*, quod significat allicere, & veluti esca quadam capere: capiuntur enim, qui dolo decipiuntur, quare capti dicuntur,
3 qui dolo circumveniuntur, *l. 3. §. ergo, l. verum, §. sciendū, D. de minor. l. quaro*, ibi: *Alioquin emptor capiatur, D. de act. empt. Virgil. 2. Æneid.*

Talibus insidijs, periurique arte Sinonis
Credita res, captique dolis, lacrymisque coactis.

Et Cydippe Acontio apud Ovidium.

Verba quid exultas, tua si mihi verba dederunt,
Sumque parum prudens capta puella dolis.

Marc. lib. 3. Epigr. 19.

Vipera sed caco scelerata latebat in ore
Vivebatque anima deteriore fera.
Non sensit puer esse dolos, nisi dente recepto,
Dū perit, ò facinus, ausa quod ursa fuit.

Et Epigr. 49.

---- Sed tacitos sensit & ille dolos.

4 A verbo itaque *Delos* dictus est Latinè *Dolus*, & hoc verbo utuntur Græci ad significandam omnem speciem deceptionis, vel fraudis tam in rebus gravibus, quàm in levibus omnem falaciā, lenociniū utcunq; sit seriò adhibitū vel ioco.
5 Dolum propterea sunt, qui à *dolādo* dictū asseverent, id est, diminuendo, quippè dolare est diminuere, ut apud *Fabros*, cū materiæ complanatur asperitas, hinc dolatus, id est, levigatus, *Iuven.*

Dolatus confixus ligno. ----

Et Genes. 6. Dixit Dominus ad Noë: Fac tibi arcam de lignis levigatis: quasi quòd dolus diminuat eum, qui decipitur.
6 Inde *Dolones*, id est Virgæ, sive Conti, in quibus tanquam in vaginis latent pugiones, dicti à fallendo, quòd decipiant ferro, cùm ipse ferant speciē ligni, *Sueton. in Claud. cap. 13. Reperti sunt Equestris ordinis duo cum dolone, ac venatorio cultro. Et Virgil. 7. Æneid.*

Tela manu, savosque gerūt in bello dolones.

Sili. lib. 3.

Nec tereti dextras in pugnā armata dolone.

Solorçan. de parric. lib. 1. c. 11. fol. 47. l. 53. §. post, D. ad l. Aquil. ibi: *Illi flagello*, quòd in

in manu ha[?]e at, *in quo dolon inerat*, *Tabernarium ceperat*. *Budæus* eo loco exponit; Dolon est flagellum intra cuius virgã latet pugio, quidquid *Accurs.* dicat.

Certè ab natura huius teli scribit *Ar-*
7 *temidor.lib.2.c.14.Qui dicitur dolones, significant dolos, & insidias*. Ideò *dolus* definitur à *Consult.in l.1.D.de dolo*; *quòd sit machinatio, seu calliditas, ad circumveniendũ, fallendumque alterũ adhibita*: sequitur *Rebuf.in l.lata culpa 223.fol.705.col.1. D.de verb.sign.* quæ definitio clarissimè de do-
lo malo est intelligẽda. Nam vocula *deli*
8 sine adiecto posita de malo carpitur, ita observat *Delrio in l. 23. cap.1 D. de reg. iur. Cæsar. Bargal.de dolo, lib.1.cap.9.*

Est & alius bonus dolus, qui solertia &
9 industria appellatur, *l.1. §.3. D. de dolo*, tendens vel ad fraudes, malasque artes repellẽdas, uti enim vis vi opposita iustè arcetur, ita *fraus est concessa repellere fraudẽ*, *Ovid.2.de Arte. l.77.§.31.de leg.1. Tiraq. de retract. lignag. in præfat. n. 70. & seq.* & ut malus iustitiæ satelles, ita bonus
10 prudentiæ comes iustitiã sequitur, *Ioan. Boter.lib.2.de Polit.illust.cap.6. pag. 242. Vvanem.de Ereb.Meditam. pro Feder.lib. 1.c.2.n.69.* sicuti & vis iusta, rationis, &
11 iuris ministra illius imperijs morem gerens, *Antimachiau.lib.Theorem.12.*

Hinc licitum tradũt fraudare vectiga-
12 lia iniusta, & illicita, *Decian.lib.1.tract. crimin.cap.5.n.15.* fallere custodes carceris, cui iniustè quis mã cipatur fallaciter ex hostium potestate evadere, *l.26.D.de capt. Hotom.4. obs.4.* vel ad sua tuendum damnumve evitandũ, *l.19.§.3.de neg.gest.*

Hinc iniusta causa cavillationibus &
13 fraudibus uti licere, volunt *Oswald. ad Don.lib.18.comm.cap.4.* vel ad aliũ à malo revocandum, sic *Paul. 2. Cor.12. vers. 16. Ego vos non gravavi, sed cùm essem astutus, dolo vos cepi Petr.Greg.lib 21.syntagm.cap.13.n.2. Decian.lib.1.tract.crim. cap.4.num.13.* aut salutem illius procurandũ, qui prodest ei ipsi, qui decipitur, ut si medicus imponat ægroto, *Muret. 18.variar.lect.cap.4.Bargal. de dol.lib.1. cap.3.cumseqq.qui mirè agit.*

14 Alius est dolus bonus re ipsa contingens absque fraudulenta machinatione, & citra simulationem, quem negotialem vocat *Iacob.Gurre.in l.2.de resc. vẽd.cap. 88.& seqq.* quã contrahentibus se circũscribere concessum est, *l.16.§.pen.de minor.l.22.§.ult.locati naturaliter*, dictis locis, id est, ex natura contractus negotiativè, ut est *in Novell. 97. cap.1. Cuiac. ad d.l.16.Vultei.ad princ.Inst.de cõtrah.empt. n.2.Forner.6.rer.quot.20.* propter substãtiam, & votum contrahentiũ, *Petr.Fab. ad l.206.pag.786. D.de reg.iur.* per naturales regulas contractus, *Castill. controv. quotid.c.8.n.14.* vel re ipsa, ac facto citra personalem circumscriptionem, ut *Ant. Fab.8. coniect. 5.* quin dolus minùs rectè
15 statuitur à *Robert. 5.sent. cap.2. & Petr. Greg.lib.21.syntag.c.13.n.2.* Sed nec doli mali species, ut *Zas. in Paratitl. ad tit. D. de dolo.* Verùm vocatur ita ob similitudinẽ, verè nõ est, *Decian.lib.1.c.4.n.11.* & cũ dolo bono, malove convenit genere nõ synonymo, sed homonymo; sanè invaluit in malis potissimum dolum usurpari *Oswald.in Don.lib.15.comm.40.*

16 Dolo & fraude plures ad dignitatem Principatus pervenerũt, ad quam legitimè pervenire non potuissent, & quibusdam aliquandiu Fortuna arrisit, aliquibus detrimento summo fuit, ut detectis etiam dolis unà cum Principatu vitam deposuerint, ut cum Historicis commemorat *Petr.Greg.de Repub. lib.7. cap.18.*

17 Adverti oportet omnes contractus dolo gestos nullius esse momenti, ut probãt *l.& eleganter 7.D.de dol.l.3. §.ult.pro soc. l.in causa 17.de minorib. Graff. except. 02. tota.Ant.Fab.de error.pragm.dec.1. error. 7.n.16.Basil.de matrim.lib.4. cap.20.à n. 18.Matienço In n.in l.cõtractus 23.n.267. D.de reg.iur.Arellano de Imper. rat. lib.2. cap.7.num.30.* qui infinitos laudant.

18 Sic similiter dicitatur in contractibus metu gestis, *Don.lib.12.comm. c.7. Cuiac. ad l.21.§.3.hoc tit. & ad l.36. de verb.obl. & 3.Not.Mercat.3.Ged.de contrah.stipul. cap.3.n.156.cũ seq.* etsi *Bargal.de dol.lib.1. c.14.n.13.* contrariũ minùs rectè intẽdat.

19 Ratio patet, si enim ob dolũ bonæ fidei cõtractus nullus est, magis ob metũ, *arg. l.116.*

l. 116. de reg. iur. Nã & metũ inferẽs dolo facit, *l. 14. §. 13. D. hoc tit. Sarmiento lib. 2. select. cap. 11.* quare respui debet *Osuald. lib. 15. cõm. c. 40 lit. M.* qui in metu dolum non adesse contẽdit: & præcipuè propter paritatẽ, & convenientiã, eò quòd dolus & metus æquiparentur in iure, *l. interpositas*, ibi: *Ad vim tamẽ vel dolũ arguendum, C. de transact. c. dilectus, ubi Abb. & Innoc. extra hoc tit. l. dolo vel metu 5. C. de inutil. stipul. Cæsar Bargal. de dol. lib. 4. cap. 1. à num. 3. Castil. lib. 3. var. cap. 1. num. 62.*

20 Quo prælibato & constituto, quærendum est de similitudine actionis doli, vel metus, & sanè conveniunt, & discrepant etiam in multis.

21 Consentiunt primò, quia vtraque est Prætoria, *l. 1. D. hoc tit. l. 1. D. de dol.*

22 Secundò, utraque est arbitraria, §. *prætereà quasdã, Inst. de act. l. in arbitrio, D. de dol. l. si cum exceptione, §. hæc autem, D. hoc tit. Vbesemb. in paratitl. D. eod. num. 6.*

23 Tertiò, utraque stricti iuris, proptereà quòd nulla earum ponitur *in §. actionum, Inst. de act.*

24 Quartò, utraque potest dici persecutoria. Nã actio metus est in rem scripta, *l. 3. & 4. C. hoc tit.* Ita actio doli; quia datur in id, quod ad aliquem pervenit, *l. sed si ex dolo, §. idem si quis, l. si plures, §. hæc actio, D. de dol.*

25 Quintò, utraque pœnæ persecutoria; una enim agit ad quadruplum infra annũ utilẽ, si arbitrio iudicis nõ fuerit res restituta, *l. 4. l. si cũ exceptione, §. 1. & seq. §. in hac, & §. hæc autem actio, D. hoc tit.* Altera, quia reus ex contumacia, si actori ad arbitrium iudicis non satisfecerit, iuxta §. *Prætereà, Inst. de act.* condemnatur, quanti iuraverit actor sua interesse, quod verã excedit æstimationem, *dict. l. si arbitrio.*

26 Sextò, utraque datur in simplũ ab initio, *d. l. 4. & d. l. si plures, §. hæc actio.*

27 Septimò, utraq; datur hæredibus *l. quod diximus, D. hoc tit. l. hæredibus, D. de dol.*

28 Octavò, datur in hæredes utraque de eo, quod ad eos pervenit, *d. l. quod diximus, d. l. hæred. d. l. si plures.*

29 Nonò, demum inter alias similitudines ista quoque esse videtur, quòd utraq; dicitur restituere in integrũ, *gloss. in Rubr. D. de dol. & in tit. de rest.* ubi pro metu, & dolo cõpetit restitutio. Deinde quia inter restitutionũ titulos ponuntur *tit. de dolo, & quod met. causa.* Item quia cõvenit de-
30 finitio restitutionis. Nam restituere est lapsos, & deceptos in pristinum statũ reponere, *text. in l. 1. C. de sentent. pass. Ioan. Gribel. decis. Dolan. 7. num 7.*

31 Non inopportunè, haud inelegãter indagandũ est, ex eo quòd actio doli, & metus contineant restitutionẽ, an sit propria species illius? Et negativè resolvendum existit cum *Castr. in Rubr. C. de restit. in integ.* dicente, quòd verbum restitutionis non continet istas actiones.

32 Suffragatur secũdò, quia isti tituli ponuntur in C. ante titulos *de restit.*

33 Tertiò probatur, quia aliæ restitutiones competunt officio iudicis, istæ verò duæ iure actionis, *glos. in Rubr. D. de minor. Bapt. à S. Blasio in tract. de act. n. 3.* atque ita sentit *Odd. de restit. in integ. q. 1. art. 16.*

34 Cui adstipulatur, quòd restitutio solũ conceditur propter læsionẽ, *l. ait Prætor, §. non solũ, el 1. l. verum, §. sciendũ, l. quòd si minor, §. restitutio, D. de minor. Farin. 1. p. prax. crim. q. 15. n. 29.* cũ pluribus. Sed sic est, quòd plerumq; in contractibus dolo, vel metu gestis illa non intervenit, igitur ex eo capite restitutio non procedit.

Rursus solũ actio metus vel doli intenditur, ut contractus ab initio nullos fuisse declaretur, cùm deficiat in eorũ gestione voluntas & consensus, qui necessarius & præcipuus est, *l. in omnibus, D. de act. & oblig.* ideò tantùm competit restitutio; ut res in pristinũ reponãtur statũ, ut extorsio locum nõ habeat. Ergo restitutio ex hac actione derivatur, & originẽ sumit; non autem ex alia, imò nec ex officio iudicis.

35 Quã sentẽtiã oppugnat *Bargal. de dol. lib. 4. c. 1. n. 130.* & sic respondet. Primò, quòd *Cast.* nulla ratione dictum suum cõmuniat, & defendat. Secundò, quòd licèt cõpetant iure actionis, nõ sequitur nõ esse propriè restitutiones, sed quòd specie differunt ab illis, quæ competunt officio iudicis. Tertiò, quòd in cõpilatione *Cod.* positi sunt tituli particulares restitutio-

 nis

nis, nõ tituli generales de restitutionibus.

36 Quæ responsio evidenter refellitur. Nam non fuit necesse tantum virũ sicut *Castr.* dicterium ratione fulcire, cũ eius authoritas apud omnes magni habeatur, sufficit enim apud eũ hoc evidẽs extitisse, ut ita pro cõperto apud nos sit.

37 Secũdò, negari nequit actionis doli, vel metus restitutionẽ parere, sed dicẽdũ est discerni ab ea, quę procedit iure Prętoris, seu officio iudicis, nã quis non advertet, differentiã versari inter utrasque, cũ una ortũ habeat ab actione (sine ea enim nullatenus inrẽderetur) altera verò à læsione dimanet, quæ necessaria adstat.

38 Non obstat *text. in l. 1. D. de rest. in integr.* ibi: *Nã sub hoc titulo plurifariã Prætor hominibus, vel lapsis, vel circumscriptis subvenit, sive metu, sive calliditate, sive ætate, sive absentia inciderunt in captionem.*

39 Nam respondetur, quia nõ ex eo quod Prętor ita generaliter subvenrionẽ impertiat, sequitur restitutionẽ, quæ provenit ex nostra actione, esse ex titulo generali, sed ideò in *d. l. 1.* relata fuit, ut cognosceretur etiam ex metu restitutionẽ cõpetere particulariter. Alioqui oriretur absurdũ haud exiguũ, cùm referrer quod titulo generali comprehẽdebatur.

40 Tertiò, eodẽ modo ratiocinandũ est ad compilationẽ Cod. nam si Imperatores faterentur restitutionẽ ex dolo, vel metu provenientẽ esse ex titulo generali derivandam, nullatenus in specialibus titulis collocarẽt, cùm sub generalitate cõprehenderetur, qua de causa superfluitatem vitarent, & ordinẽ non perverterent, ad quẽ scopum animum, mentẽq; fixerunt.

41 Cæterùm si unus est *Bargalius*, qui oppugnat, alius est *Oddus*, qui confirmat, & in nostram sententiam manibus it, quem quendum duximus.

42 Deniq; adstat in confirmationẽ *text. in l. Divus, D. de rest. in integ.* ubi ostẽdit diversã esse restitutionẽ, quæ pro actione cõceditur, absq; ea quæ officio iudicis datur.

43 Dissentiunt autem in pluribus. Primò, quia actio doli est famosa, *l. 1. §. meritò, l. non debet, D. de dol. Ant. Fab. lib. 4. coni. cap. 2.* Non ita actio metus, *gloss. in l. si cũ exceptione, §. cùm, D. hoc tit. Angel. in §. sequitur, num. 41. Instit. de except.*

44 Secundò, actio doli nõ proponitur cõtra parẽtes, nec cõtra patronos, nec alias personas, de quibus in *d. l. non debet*, Actio metus adversus eas personas intenditur, *Angel. in d. §. sequitur, n. 41. per text. in l. apud Celsum*, *§. fin. de except.* ubi pulchrà declarat. Ratio in prõptu est, quia cessat ratio infamię, *Zãger. de except. p. 3. c. 13. n. 72*

45 Nõ impedit siquis dixerit, quòd sit famosa ex eo quòd continet dolũ, *d. l. si cum exceptione, §. hæc etiam, D. hoc tit.* & quòd descẽdat ex causa famosa. Nam hæc ratio viget in alijs interdictis, & non vidẽtur infamare, *l. neque, D. de vi & vi arm.* item & in cõdictionibus, *l. cesset, D. de act. & ob.* & declarat *Bart. in d. l. si cum exceptione, §. cum qui, D. hoc tit.*

46 Tertiò, actio doli est temporalis quoad dolosum, *l. fin. C. de dol.* cùm biennio extinguatur quoad hæredes & cæteros, ad quos aliquid ex dolo pervenit, est perpetua, *dict. l. si plures.*

47 Actio metus semper est perpetua quoad simplũ, nã respectu quadrupli, ut dictũ est, durat anno; est autem perpetua, quia personalis, nã personales actiones ad triginta annos extenduntur, *l. pecunia, C. de const. pecun. l. sicut, C. de præscript. 30. ann.* ut cæteræ personales, sed tantũ durat per 20. annos. *gloss. in l. 3. verb. Munitus, C. hoc tit.* quam *Bart.* dicit notandã, & ratio est secundũ *Gloss. & Bart.* quia cùm hæc actio sit in rẽ scripta, *Ant. Fab. 1. dec. err. 8. n. 6.* & sic excedat suos terminos, cùm detur contra quemlibet possidentem, excedit à suis terminis, *argum. l. fin. C. de edict. D. Hadrian. toll.* & per consequens non durat sicut actiones personales.

48 Quartò, actio metus duplex utilis in rẽ, quæ datur metũ passo, quando metus intercessit super incorporalibus, *l. metu, §. volenti secundum primã lecturã, D. hoc tit.* & actio metus causa personalis, quãdo super corporalibus est metus illatus: & ista personalis super corporalibus videtur directa, sed & datur alia utilis in personã pro rebus incorporalibus. Actio verò doli nõ ita distinguitur. Nã alia est, ut cõtra dolo

sum

sum duret biennio, vel contra hæredes de eo, quod pervenit perpetuò, vel est in factũ contra dolosum transacto biennio, *l. itaque, in fin. D. de dol.* ut in factum cõtra parẽtes, vel patronos, *d. l. nõ debet.*

49 Quintò; actio doli subsidiaria est, *l. Divus, de rest. in integ. l. 1. §. meritò Prætor, D. de dol. cũ vulg.* est actio metus nõ ita. Sed declara, ut *in l. si per vim, C. hoc tit.* videlicet nõ esse subsidiariam, quãdo agitur intra annum ad quadruplum, sed quando post annum ad simplum, ut ibi in fine *legis.*

50 Sextò, actio doli oritur ex delicto, *Bargal. de dol. lib. 2. cap. 2. in prima divisione, à n. 3. cum seq.* sed actio quod metus causa nascitur ex varijs figuris causarũ, ut dixit *Bart. in l. 3. vers. Circa hoc quæritur, & vers. Sed ego, post gloss. magnã, D. hoc tit.* quasi cõtrahatur quædã obligatio ex sola pervẽtione rei, & propterea

51 hæc actio fit in rem scripta. Sed cùm in metu semper sit dolus coniunctus, *l. si cum exceptione 14. §. eũ qui, D. hoc tit.* videtur & ipsa ex delicto originẽ sumere.

52 Hinc quæri debet, an in istis actionibus de *metu & dolo* in litem iuretur? In tot iuris nostri locis, quæ extant de actione, quæ competit ex capite edicti nostri, & de dolo nullibi reperitur iurari in litẽ adversus eũ, qui arbitrio iudicis non paret, id est, qui rẽ per vim & metũ, aut per dolum extortã restituere iussus, non vult restituere; sed siquidem de eo, quod vi, metusve causã gestũ est, agatur, pœna quadrupli edicto ipso Prętoris constituta est adversus cõtumacẽ, & restituere nolentẽ, *l. si cum exceptione 14. §. 1. D. hoc tit.* Si verò de dolo, condẽnatur reus quanti res est, id est, quanti revera interest actoris, *l. in arbitrio 18.*

53 *D. de dolo.* Nam hæc verba: *Quãti ea res erit,* vel *quanti eam rẽ esse apparet,* nihil enim interest; nunc referuntur ad verã rei æstimationẽ, *l. inter hæc verba 179. l. hæc verba 193. D. de verb. signif.* nunc etiam ad id quod interest, ut in *l. 1. §. hæc verba, D. ne vis fiat ei, qui in poss. miss. est, l. 3. §. ult. D. uti possidet.*

54 Vnus tantùm locus est, qui admittit in utraque actione in litem iurari posse. Is est in *l. in arbitrio, in princip.* ubi postquàm Paulus scripsit, in ea actione de dolo arbitrio iudicis restitutionẽ comprehendi, & nisi restitutio fiat, sequi cõdemnationẽ, *Quanti ea res est,* subijcitur in hæc verba: *Ideò autem hic, & in metus causa actione certa quantitas nõ adijcitur, ut possit per contumaciam suam tanti reus condemnari, quãti actor in litẽ iuraverit, sed officio iudicis debet in utraque actione taxatione iusiurandum refrænari.*

55 Facit in terminis his *Ioã. Bapt. Plotus de in lit. iurãdo § 25. n. 1. 2. 3. & 4.* ubi dicit, quòd in actione de dolo, & actione quod metus causa, & in alia simili, in qua dolus cõmissus fuerit à principio obligationis cõtractę, potest iurari in litem non solùm veritatis, verumetiã affectionis. Nã in istis ratione doli commissi à principio cõtractæ obligationis actio *de dolo,* & actio *quod metus causa,* & similes licèt sint stricti iuris, efficiuntur arbitrariæ.

56 Vnde si *per dolum & metũ* induxisti me ad tradendum rem valentem decem, & illã non restituis, iudex ratione doli poterit te cõdemnare non solũ in ipsis decẽ, verumetiã in plus, videlicet quantũ in litem iuravero *d. l. in arbitrio, § 1. D. de dol. & in l. si cũ exceptione. §. in hac. D. quod met. caus. Cast. in leg. in actionibus, col. 1. n. 2. & ibi Ias. D. de in lit. iur.* & idẽ erit, si rem ipsam (puta servũ vel equũ) dolo, aut *per metũ* à me habitam, dolosè alienasti, vel rem à me *dolo,* aut *per metum* habitã dolo desijsti possidere; & res extat, quia potero contra te iurare in litẽ non solùm veritatis, verumetiã affectionis, & hoc procedit propter dolũ solum cõmissum à principio, licètnõ fuerit cõtumacia quoad iudicem, quia non potuit recuperare, & sic non restituit *gl. ff. verb. D. f. nctus, in fin. in d. l. in arbitrio, Cast. in d. l. in actionibus, num. 5. vers. Sed interdum.* Si autem non fuerit commissus dolus in non parendo iudici, nec in desinendo possidere,

tunc licèt dolus fuerit cōmissus à prin-
cipio tempore contractæ obligationis
in actionibus stricti iuris, sive res extat
sive non, ut in actione de dolo, vel me-
tus causâ, propter talem dolum nō de-
venitur ad iuramentum in litem, quod
est adfectionis: puta si servus aut equus,
quem dolo à me habuisti, sit defunctus,
aut sine dolo alienatus, tunc enim fit
condemnatio in id, quod actoris inter-
est, sed non iuratur in litem adfectio-
nis, *text. & gloss. in dict. l. in arbitrio,*
vers. Si tamen, Angel. in §. præterea quas-
dā, col. antep. vers. Sed tunc insurgit, ibi:
Aut fuit dolo in tempore, Inst. de action.
Sed iuramentum in litē veritatis con-
currēte difficultate probationis credo
posse præstari super vero interesse, &
rei æstimatione, *d. l. in actionibus, vers.*
Planè, ubi gloss. & DD. D. de in litem
iurando.

57 Re autem peremptâ distingue, quòd
aut sumus in actionibus bonæ fidei, &
tunc non pervenitur ad iuramentum in
litē, quod est adfectionis, sed veritatis
super vero pretio rei, ex quo in re non
extante non potest cadere probabilis
adfectio, *text. in l. si possessor, §. fin. D. de*
petit. hered. & hoc propter æquitatem,
quæ in actione bonæ fidei versatur, si
res erat eodem modo peritura penes
actorem, *Cast. in dict. l. in actionibus, col.*
2. vers. Sed quartò oppono, & vers. Si au-
58 *tem esse perempta.* Aut actio erat stricti
iuris, & tunc etiam si res sit perempta,
& sic impossibilis est recuperatio, pro-
pter dolum tamen commissum in desi-
nendo possidere, defertur hoc iuramē-
tum adfectionis, *gloss. in d. l. in arbitrio,*
in princ. D. de dolo, Cast. in dict. l. in actio-
nibus, col. 2. in dict. vers. Si autem esset per-
empta, in fin. ibi: *Aut erat actio stricti iu-*
ris, Angel. in §. præterea quasdam, col. an-
tepenult. vers. Sed tunc insurgit, Instit. de
action.

59 Et teste *Paul. Castr. in d. l. in actioni-*
bus, col. 2. in fin. vers. Recolligere, & sequi-
tur Angel. in d. §. prætereà. Sūt re colli-
gendi tres casus, quòd aut fuit commis-
sus dolus in nō parēdo iudici, cùm pos-
set, & in omnibus actionibus defertur
hoc iuramentum adfectionis, & sic om-
nes actiones possunt dici arbitrariæ, *l.*
qui restituere, D. de reivind. Aut dolus
non fuit commissus in non parendo iu-
dici, sed in alio; & tunc aut fuit com-
missus dolus in desinendo possidere, &
tunc defertur iuramentum in litem, no
dum veritatis, verumetiam adfectionis
in actione bonæ fidei, & in actione in
60 tem, vel in rem scripta, & in actioni-
bus arbitrarijs ratione doli præceden-
tis, non in alijs: ita debet intelligi *dict. l.*
in actionibus, & hoc dummodo res ex-
tat in rerum natura; aliàs distinguitur
inter bonæ fidei, & stricti iuris actio-
nes. Aut in neutro istorum fuit cōmis-
sus dolus, sed solùm à principio obliga-
tionis contractæ, & propter illum non
defertur iuramentum in litem adfectio-
nis, *dict. l. in arbitrio, §. 1. D. de dolo*: sed
iuramentum in litem super vera æsti-
matione poterit præstari, *l. si quando, C.*
unde vi, & arg. dict. l. in actionibus, vers.
Planè, ubi defertur ipsum iuramentum
propter dolum commissum pòst; puta
propter moram, fortiùs si à principio;
quia semper est in mora, *l. 1. C. quod met.*
caus. l. 1. §. rectissimi, D. de vi arm. gloss.
fin. in l. nummis, D. de in lit. iuran. Hoc
tamen verum, si res non extat, vel non
apparet, & sic est difficilis probatio, a-
liàs secus, ut est *text. in d. l. in actionibus,*
vers. Planè.

61 Item quod dixit *Paul. de Castr. in dict.*
l. in actionibus, propter dolum commis-
sum dumtaxat à principio contractæ
obligationis, si non committatur po-
steà in desinendo possidere, vel non pa-
rendo iudici, non deferri iuramentum
in litem: intelligo adfectionis, & in stri-
cti iuris iudicijs, *l. in arbitrio, §. 1. D.*
de dolo.

62 Verùm his non obstantibus dicendū
existit in istis actionibus nunquam in
litem iurari; sic haud impedit *dict. l. in*
arbitrio, ex seqq.

63 Primò, ex eo quòd falsum est, quod
di-

dicitur in actione quod metus causa, certam quantitatem non comprehendi verbis edicti: nam è contrario certa quantitas,& certa pœna constituta est, scilicet quadrupli, *d. l. si cum exceptione 14. §. 1. D. hoc tit.*

64 Secundò, nunquam defertur iusiurandum in litem nisi ex necessitate iuris, *l. ult. D. de in litem iurando*, id est, cùm aliter indemnitati actoris consultum esse non potest.

Tertiò, non est audiendus *Cuiac.* qui post *Accurs.* tentat quadrupli pœnam certam esse, & constitutam, sed simplum, quod quadruplatur ex iuramento in litem æstimari debere, atque ita utrumque verum esse, & in litem iurari,& quadruplum præstari. *Vlpian.* enim *in dict. l. 14. §. quadruplatur*, disertè scribit, quadruplari quanti res est cum fructibus,& omni causa; quibus verbis, etsi nō verum pretium; sed id quod interest, hac edicti parte continetur, ut idē quoque *Vlp. in dict. l. 14. §. penult.* non tamen, quod sua interesse actor ex adfectione iuret; sed id tantum quod revera interesse constet, significatur, cùm sint ista ex diametro contraria, quanti res erit, & quanti actor iuraverit in litē, *l. qui restituere 68. D. de reivindic. l. tutor 8. D. de in litem iurando, l. semper 15. §. hoc interdicto, D. quod vi aut clàm, l. non à iudice 64. D. de iudic.*

65 Quartò, in *dict. l. 14. §. 1.* scriptum est, id demum quadruplari, quod restitui oportuit; atqui nemo dixerit restitui debere quanti actor in litem iuraverit. Nam non potest quis admitti ad iurandum in litem, nisi eo demum casu, quo non restituatur id, quod ex arbitrio iudicis restitui debuit; priusque est ut quid restitui debeat, quàm ut ob id non restitutum in litem iuretur: non igitur fieri quit, ut iureiurando in litem æstimetur, quod quadruplandum est.

66 Quintò, multò minus defendi potest *Bart.* aliam *Accursij* interpretationem sequutus, putans esse in electione eius, qui vim aut metum passus est, ut vel quadruplum petat, vel quanti iurare paratus sit: cùm enim verbis ipsis edicti certa pœna, eaque gravissima, scilicet quadrupli, constituta sit (nullam namque graviorem pœnam Ius Civile agnoscit, quæ quadruplum egrediatur, *§. omnes autem, Instit. de act.*) cur iudici permittamus de actione, quæ ex Prętoris edicto competit cognoscenti, ut aliam pœnā pro arbitrio irroget? Adeòque eam, quę nunquam irrogari soleat, aut possit, nisi urgente, aut potiùs omninò cogente iuris necessitate.

67 Sextò, nec sanè probabile est iuris nostri Authores, qui non solùm *in tit. de eo quod metus caus.* sed tot *alijs* etiam *locis* tractant de actione quod metus causa, prætermissuros fuisse pœnam illam iurisiurandi in litem ex ea causa deferendi, si locum ei aliquem dandum esse existimassent.

68 Vt tamen *text. in d. l. in arbitrio*, explicemus, advertendum est, quòd in eo differt actio quod metus causa ab actione de dolo, quòd per actionē quod metus causa petitur certa quantitas, id est pœna quadrupli, si res non restituatur; in actione verò de dolo certa quātitas non adijcitur, sed si restitutio non fiat, reus quanti res est, id est, quanti actoris interest, condemnatur; quia mitiùs agendum esse visum est cum eo, qui dolum dumtaxat admisit, quàm cum eo qui prę ter dolum vim quoque, aut metum intulit. Igitur falsum est, quod ait *d. l. in arbitrio*, in actione quod metus causa nullam adijci certam quantitatem, non magis quàm in actione de dolo: illud autē falsius est, quod sequitur, ideò factum hoc esse, ut possit reus per contumaciam suam tanti condemnari quanti actor in litem iuraverit.

69 Vera enim ratio propter quam certa quantitas in actione de dolo nō adijcitur, nec adijci potest, alia non est, quā quia eius quod interest quantitas semper est incerta; quatenus enim cuiusque interfit, in facto, non in iure consistit, *l. quatenus 24. D. de reg. iur.* In eamque

quœrem necessariæ sunt probationes, quarum difficultate, & inopiâ plerumque fit; ut quamvis multum intersit, tamen condemnatio ad exiguam summam deducatur, *l. ult. D. de Prætorijs stipul.*

70 Ex quibus facilè percipitur, rectè sensisse *Ant. Fab. lib. 16. coniect. cap. 18.* quatenus dictat, *dict. l. in arbitrio* à Triboniano compilatam fuisse, ut sic talis error, & falsitas reperiatur. *& de error. pragm. decad. 18. err. 6. Gasp. Schifordeg. lib. 1. ad Ant. Fabr. tract. 25. quæst. 65.*

71 Vnde damnari debent *Phanuc. de iuram. in lit. par. 2. cap. 3. num. 21. Setser. de iuram. lib. 5. cap. 5. num. 22. cum seq. Farin. 2. par. Fragm. crimin. verb. Iuramentum in litem, num. 996.* contrarium sentientes, *Offuald. in Don. lib. 26. comm. cap. 8. litt. K. Vuesembec. ad tit. D. de in lit. iur. num. 6.*

SVMMARIVM.

1 Omnes gentes primùm Regibus paruerunt, & post, & tempore Noë.

2 Reges debent cuncta facere in utilitatẽ subditorum, & 13. 14.

3 Ij igni assimilantur.

4 Et Soli comparantur.

5 Lucerna symbolum est Principatus.

6 Reges debent honorari.

7 Onera muneris Regij remissivè.

8 Amor præcipuus est ad regimen, & 9. 10. 17. 18.

11 In societate coniugali amor est necessarius.

15 Princeps Parens publicus dicitur.

16 Reges Hispaniæ amore potiùs, quàm timore regnant.

CAPVT VII.

An metus sit potior amore ad regimen.

1 OMNES gẽtes antiquæ primùm Regibus paruerunt, *Cic. lib. 3. de legib. Iustin. lib. 1. Senec. 1. de clement. cap. 19. Arellan. lib. sing. lect. iur. cap. 2. quæst. 4. fol. 75. à tergo*: & postquàm viventibus adhuc Noë, eiusque filijs linguarũ confusionem insanæ turris machinatio induxit, singulæ familię Reges habere cœperunt, *Adam Contzen lib. 1. Polit. cap. 21. §. 10.* quibus obedientiam & subiectionem prę stiterunt, eorumque regimini se dederunt, ut omnia tranquillè constituerentur, seditiones cessarent, tumultus sedarentur, & quieta vita peragereturr.

2 Quiquidẽ Reges cuncta in subditorum utilitatem molliri tenebantur, *Xenoph. in memor. Socrat. lib. 3. Adrian. apud Spartian. Cassiod. lib. 1. epist. 17. Fr. Ant. Per. in Reg. D. Bened. cap. 64. num. 10. & 12. P. Ioan. Ant. Velazq. in epist. ad Philipp. c. 1. vers. 23. & 24. annot. 2. fol. 359.* ne tyranni efficerentur in voluptatibus proprijs detenti, elegãter *D. Isidor. Pelusiot. lib. 3. epist. 74.* ibi: *Imperij regula, ô scientiæ implorãdi explorator accuratissime! Hæc demum est, quæ ad subditorũ utilitatem omnia mollitur. Nam qui imperij disciplinam, compositumque ordinẽ in tyrannidem, & perturbationem immutat, atque labores quidem subditis comparat, voluptates autem sibi aucupatur, hic non imperij, sed tyrannidis regulam, ac legem describit.*

3 Ij tamen igni assimilantur, qui sicut paulatim à se remota illuminat, ita satis admota sibi comburit, *Petr. Greg. de Republ. lib. 6. cap. 20. num. 15. Carol. Scriban. lib. 1. Pol. cap. 7. fol. 125.*

4 Et Soli cõparantur, *Petr. Greg. lib. 3. de Repub. cap. 10.* qui in omnes beneficè influit, fovet, & alit, *Senec. de clem. 1. cap. 3. Illius Principis magnitudo stabilis, fundataque est, quem omnes tam supra se esse, quàm pro se sciunt. Quo procedente non tanquam malũ aliquod, aut noxium animal è cubili prosiliret, diffugiunt, sed tanquam ad clarum, ac beneficum sidus certatim advolant*: eloquentissimè *Nicol. Caussin. in parallelis eloquentiæ sacræ & humanæ, lib. 11. fol. 444.* dum ita fatur: *Hoc veri Principis,*

ac

at etiam Consulis reconciliare æmulas civitates, tumentesque populos non imperio magis, quàm ratione compescere, intercedere iniquitatibus Magistratuum, infectumq; credere, quidquid fieri nō oportuit: postremò velocissimi sideris instar omnia invisere, omnia audire, & undecunque invocatum statim numen adesse.

5 Hinc lucernam in arcano sermone symbolum esse, sive sacri, sive profani Principatus res est, non uno, aut altero, sed multis, ijsque gravissimis firmata testimonijs; *3. Reg. 11. vers. 35. 4. Reg. 8. vers. 19. Psalm. 131. vers. 16. Psalm. 17. vers. 19. Matth. 5. vers. 15. Apocal. 21. vers. 23. Ioan. 5. vers. 35. Proverb. 6. vers. 23. Psalm. 118. vers. 104. Iob 29. vers. 3.*

6 Summoperè Reges debēt honorari, *Adam Contz. lib. 7. Polit. cap. 4.* & commendari Deo, ut incolumes sint *Tertul. in Apolog. cap. 38. Cerda advers. sacror. cap. 105. num. 12. & cap. 146. num. 1.*

7 Onera muneris Regij doctè proponit *Leon. Less. lib. 1. de summo bono cap. 5. toto.*

8 Præcipuus ad regimen rectum constituendum amor, quàm timor, *Democrit. apud Anton. Mellis.* ibi: *Amabilis esse eligat potiùs, quàm terribilis; qui enim ab omnibus timetur, omnes timeat necesse est. Stob. sermone de Republ.* ibi: *Magistratus, quidem dicebat non oportere tantùm prudentes esse, verumetiam benignos: subditos verò non morigeratos tātùm, sed amantes quoque Magistratuum. Simāc. de Repub. lib. 3. cap. 12. pag. 142. tot.* ibi: *Nulla melior Principis custodia, quàm vera, & firma eorum, quibus præest benevolentia: cùm enim assuefacti fuerint multi, & potentes cives non Principem formidare, sed pro illo timere, ac solicitos esse, multis oculis videt, multis auribus audit; & præsentit, quæ adversus illum aguntur.*

9 Nam ut dicebat *Nazianz. orat. 5. Nihil est utilius, & securius, quàm cùm volentes præsunt volentibus: nā quod violentum est nec secularem Principatum stabilire: quod enim vi subigitur, id se oblato tempore in libertatem vendicare solet. Isidor. Pelus. lib. 2. epist. 72.* ibi: *Qui volentibus imperant, ij demum verè imperare mihi videntur, qui autem invitis imperant, eos potiùs similes esse duco, qui cruciatu adficiuntur, quàm qui imperium administrant. Cicer. 1. offic. Malus est custos diuturnitatis metus: contrà benevolentia fidelis ad perpetuitatem. Sines. ad Arcad. Quæ enim potestas valentior ea, quæ benevolentia fulcitur? quis autem è privatis securior agit eo Rege, non quem metuunt cives, sed pro quo metuunt? Plat. epist. 4. Necessaria est ad res gerendas hominum benevolentia: hanc Præfectus urbi iustitia, prudentia, cæterisque virtutibus facilè conciliabit. Ferus in Num. cap. 12. Nec populo regendo aptior quispiam, quàm is, in quo benignitas est, & mansuetudo, quæ tamen careat animi fortitudine, & zelo iustitiæ: alioqui qui omnia dissimulat, non mitis,*
10 *sed pusillanimus censendus est. Metus malus ille diuturnitatis est Magister. Cicer. Philipp. 2. Plin. in Paneg. ad Trajan. Infidelis recti magister est metus. Cic. 4 de offic. Nulla vis imperij tanta est, quæ premēte metu possit esse diuturna. Iust. Lips. lib. 4. civil. doct. cap. 11.*

11 Quoniam *naturale est, & odisse, quem times, & quem metueris infestare, si possis. Arnob. lib. 8. adv. Gent. Ennius, Quem metuunt oderunt, quem quisque odijt, perijsse cupit.*

12 Quod confirmatur ex eo quòd prima societas, id est, coniugalis Principatum dedit, deditque urbes, regna & orbem, nam ut dixit *Homer. Odiss. 19.*

—— Ius quisque ministrat
Progenitis, atque uxoribus.

Arellan. de Imperat. lib. 4. cap. 1. num. 4. in fin. & cap. 5. num. 2. & in ea amor & dilectio sit necessaria, ut probat *Petr. Gregor. de Repub. lib. 1. cap. 3. num. 12.* sequitur evidentissimè in omni Principatu amorem, & dilectionem tam Regum, quàm subditorum intervenire debere.

13 Præterea cùm Principes non tam propter suam, quàm ob publicam subditorum utilitatem creati, & electi fuerint,

rint, teste *Platon. libro civili, seu de Regno, & in Dialogo Critias, Aristot. lib. 3. Pol. cap. 4. & 5. & lib. 5. cap. 10.* Potestatem quā habent ad populos regendos, ad nullum alium scopum referre debent, quàm ad civium iustum incrementum, & observationem. Illud enim inter Principem, & tyrannum interesse constat, *Petr. Gregor. de Repub. lib. 6. cap. 18. num. 19. & 20. Ioan. Koebier Thesau. Aphorism. Polit. lib. 3. cap. 5. & lib. 6. cap. 12. Petr. Fab. lib. 3. sem. cap. 16.*

14 Vnde *Senec. lib. 1. de elem. cap. 14.* ibi: *Hoc quod parenti etiam Principi faciendum est, quem appellavimus Patrem patriæ, non vana adulatione adducti, cætera enim cognomina honori data sunt, magnos, & felices, & Augustos diximus, & ambitiosæ maiestati quidquid potuimus titulorum congessimus: Patrem quidem patriæ appellamus, ut sciret datam sibi potestatem patriam, quæ est temperatissima liberis consulens. l. 2. tit. 10. par. 2.*

15 Hinc Princeps Parens publicus dicitur, *Cassiod. lib. 4. epist. 42. Claud. 4. Consul. Honor. V. 294. Paul. in l. 3. in princip. D. de offic. Præfect. vigil. Amai. lib. 1. observ. cap. 1. num. 5.* & sicut parentes filios amore prosequuntur, ita similiter Principes Rempublicam amare tenebuntur obnoxij.

16 Denique Reges Hispaniæ potius amore, quàm timore regnasse author est *Claudian.*

> *Dives opum latare tuis speciosa metallis*
> *Principibus fœcunda pijs Hispania.*

Paul. Iovius lib. 42. sua histor. pag. 555. ibi: *Mos enim erat Hispaniæ Regibus eos indulgenter observare, à quibus coli, quàm metui mallent, ita fiebat; ut nobili pudore, potius quàm terrore Regiæ potestatis adducti imperijs, & legibus parerent.*

17 Amari ergo volet, qui imperare tutò volet, & verum vetus illud est amor populi munimentum inexpugnabile. Est hinc illud vnius,

> *Non sic excubiæ, nec circunstantia tela*
> *Quam tutatur amor. ----*

18 Neque certior alia gubernandi ratio, quàm dum patris personam Princeps, filiorum induunt subditi. Mutuò hæc se provocant. Patrem Princeps se ostēdit: subditos sentiet filios, nec validius quidquam amore ad amorem suorum parandum.

19 Quare hanc sentētiā tuentur *Bobad. lib. 3. Polit. cap. 12. num. 6. 10. 12. & seq. Navarret. discurs. 22. Carol. Scribanius lib. 2. Polit. cap. 12. toto.* eleganter *Alciat. Emblem. 107. ubi Claud. Minois in Comm.* multa cumulavit:

> *Aligerum fulmen fregit Deus aliger igne,*
> *Dum demonstrat uti est fortior ignis amor.*

Graphicè & graviter *S. Petr. Damian. epist. 16.* ibi: *Ille ergo condicti certaminis promeruit palmam, qui leniter egit, non qui vincere furendo, & violentiam irrogando tentavit. Sed ut ex Scripturis sacris honestius proferatur exemplum, si Roboā Senum consilijs acquiescēs populo intrà respondere, totum Israel sui iuris imperio subdidisset, sed quia coævorum suorum superbiæ credidit divisis à se decem Tribubus sublimem Regni potentiam humilem fecit. Heliod. lib. 10. Æthiopic. fol. 470.* ibi: *Vt in salute Hydaspis acquiescentes, quòd is vir æquitate simul, & clementia in subditos, ac lenitate eum affectum animis populi, ut illum in patris loco diligerent, instillaverat.* Comptè *Epiph. in lib. 5. Polit. cap. 10. fol. 673. Delrius ad Senec. in Octav. verf. 182. fol. 349. Tacit. lib. 11. Annal. Livi. lib. 8. Perez. in reg. D. Ben. cap. 64. n. 25. S. Petr. Chrysol. serm. 108.* explicās illud *Paul. Obsecro,* inquit, *vos per misericordiā Dei:* Sic fatur: *Rogat Paulus, imò per Paulum rogat Deus, quia plus amari vult, quā timeri; rogat Deus, quia non tam Dominus esse vult, quàm Pater.*

SVMMARIVM.

1 *Metus dividitur in sex species.*
2 *Et in quinque.*
3 *Metus compulsivus causatur per minas.*

Im-

4 Impressivus est, cùm in actu interveniunt verbera.

5 Compulsivus dicitur, qui incutitur à potentiori.

6 Reverentialis est erga patrem, & alias personas. & 71.

7 Perfidiæ existit, quando ob eius timorem aliquid datur.

8 In nostra materia dupliciter metus apparet.

9 Iudicis arbitrio relinquitur, an sit iustus metus.

10 Metus cadens in constantem virum ad hoc edictum pertinet. & 11.12.

13 Malum, quod timetur, grave debet esse, & sufficit quòd in persona consanguineorum timeatur. & 14.

15 Metum incutiens potens debet esse, & solitus minas executioni mandare. & 16.

17 Vt metus gravis sit, necesse est quòd timẽs nequeat occurrere malis, quæ timet.

18 Præceptum tyranni inducit iustũ metũ.

19 Iussus & Praeceptum Principis, quando sævire solet contra inobedientes.

Metus cessat in eius minis, & coactionibus adfectatis.

20 Metus mortis, cruciatus, verbera, terror armorum. usque ad 27.

Metus infamiæ, præcepta pœnalia, periculum amittendæ libertatis, & amissio bonorum, aut maioris partis inducũt iustum metum.

28 Statuti metus dicitur iustus.

29 Ad inducendum iustum metum sufficit probabiliter dubitare de offensione.

30 Visus armorum, amissio membri, locus non tutus, amissio instrumentorum, timor lucri amittendi, esse in hostium potestate, iussus iudicis inducunt iustum metum.

37 Vultus iratus superioris, vociferatio, & preces inducunt iustum metum. & 38.39.

40 Importunitas, catenæ, denudatio, pestis, metus status, & amissionis officiorum, & periurij inducunt iustum metum. & 41. 42.43.44.45.

46 Iustus metus est in vassallo alterum dominum recognoscere vassallus invitus alienari nequit.

47 Incendium, vis ventorum inducunt iustum metum. & 48.

Et periculum suarum mercium, ibi.

49 Minæ & comminatio stupri inducunt iustum metum. & 50.

51 Minæ ex calore iracundiæ non attenduntur. & 52.

53 Minæ indicium faciunt ad torturam.

54 In persona mulieris, & minoris minor metus requiritur.

55 Et in ligato, & similibus.

56 Plurimum potest in hac materia arbitrium iudicis. & 58 usque ad 71.

57 Plures sunt homines qui levi metu terrentur.

72 Metus reverentialis sufficiens ad invalidationem contractus.

73 Huic sententiæ opponitur alia.

74 Si intenditur annullatio per hãc actionem, metus reverentialis sufficit, secus si officio iudicis. & 80.

75 Filius aut filia contractum in sui favorem faciens reverentia patris obligatur.

76 Secus tamen si ad utilitatem patris cõtrahat, & pater nimis severus sit. & 77

78 In filio, aut filia, & huiusmodi alijs qualisqualis metus cum reverẽtia sufficit ad rescissionem.

79 Filius aut uxor contractum faciens, ne incurrat patris, aut mariti indignationem sunt obnoxij.

81 Actio metus, & officium iudicis datur ad idem.

82 Metus versatur respectu filij in contractu gesto cum tertio.

83 Filius (etsi pater commodum non sentiat) reverentia patris contrahit.

84 In reverentia qualisqualis metus inest. & 90.

85 Adstruitur nostra sententia. & 89.

87 Metus & reverẽtia parificãtur. & 88.

89 Dissentit, qui per metum vult.

91 Idem operatur metus, quàm timor ipsius.

92 Nullus maior metus, quàm indignatio superioris, & 93.

94 In nimia reverentia, nimia persuasio est.

Velle

95 *Velle non creditur, qui obsequitur imperio patris, dominique.*

96 *Legitimus est metus, cùm quis irati patris offensam metuit. & 97.*

98 *Metus reverentialis diuturnus sufficit, non autem si non perseveret. usque 101.*

102 *Verba obiurgatoria inducunt iustum metum.*

103 *Quando metus reverentialis ansam contractui dat, operatur, secus autem si non.*

104 *Indignatio in patre molestissimè fertur.*

105 *Metus reverentialis sufficit, non sola reverentia. & 106. 107.*

108 *Respondetur text. contrarijs. usque 112.*

113 *Preces importunæ inducunt iustũ metum.*

114 *Metus levis non irritat contractus.*

115 *Mater an incutiat metum, cum seqq.*

128 *Tutor & curator incutiunt metum.*

131 *Mulieribus legibus Romanis post mariti mortẽ tutor vel curator dabatur.*

135 *An si filius taceat consensisse videatur actui gesto per patrem. cum seq.*

136 *Qui tacet, consentire videtur.*

137 *Negatur. & 138. 139.*

140 *Concordantur sententiæ. usque 146.*

147 *Filius tacens ob metum reverentialem non consentit.*

148 *Propter reverentiã non creditur quis consentire.*

149 *Explicatur cap. 1. §. porrò, de despõs. impub. & 151.*

150 *Legitimatio & adoptio, si filius sit præsens & taceat, valet.*

152 *Subscribens simpliciter instrumento, videtur id approbare. usque 161.*

162 *Limitatur. & 163.*

166 *Respondetur contrarijs. & 167.*

164 *Sigilli appositio in chartis vacuis non operatur.*

165 *Sigillum Principis probat.*

An adversus clericos virtute obligationis receptæ sub sigillo executio fieri possit, ibi.

168 *Subscribẽs falsò litteras alterius nomine, nec extraordinariè punitur.*

169 *Subscriptio in accusatione. & 170. 171.*

172 *Subscribere quid.*

173 *Quæstores subscribentes non subscribenda puniendi sunt.*

CAPVT VIII.

De quotuplicitate & divisione.

1 IOan. Damasc. lib. 2. de orthod. Fid. cap. 15. in sex species dividit *timorem; in cunctationem, verecundiam, erubescentiam, stuporem, terrorem, & agoniã. Cunctatio est timor futuræ operationis: verecundia est timor ex expectatione convitij (affectus optimus hic): erubescentia est timor ex re turpi perpetrata, & hic affectus habet spem salutis: stupor timor ex magna imaginatione: terror est timor ex imaginatione non consueti mali: agonia est timor casus qui venire debet, & infortunij: timentes enim in operatione infortunari agonicamus:* hæc omnia transcripsit *Nemes. in lib. de nat. hom. cap. 20.*

Franc. Bursat. in cons. 72. num. 10. vol. 1.
2 ad quinque species reducit; in concussivum, impressivum, timorẽ suspicionis temerariæ, seu violentæ, vel compulsivum, & tacitum, aut reverentialem, & perfidiæ.

3 Concussivus causatur per minas alicuius illas soliti exequi, *cap. dilectus 2. ubi gloss. hoc tit. l. metum 3. hoc tit.*

4 Impressivus metus facti dicitur, cùm in actu interveniunt verbera & carcer, *l. metus la 2. & §. sed licèt. & l. qui carcerem, D. hoc tit.*

5 Compulsivus, quia incutiens metum est vir potens in Republica, *gl. ff. in Clement. 1. verb. Rogamur, de test.*

6 Reverentialis ut filij erga patrem, uxoris erga virum, *l. penult. D. de fort. l. 1. §. quæ oneranda, D. quar. rer. act. non det.*

Perfidiæ, quando scilicet perfidiæ timore

more aliquid datur, *l. si Medicus*, *D. de var. & extraord. cognit.*

8 Proprius tamen ad nostram materiã dupliciter metus apparet: alius iustus est,& cadens in constantem virum,alius levis est, non cadens in eum, ita adnotat *Sanch. dict. disp. 1. num. 9. Franc. Molin. de rit. nuptiar. lib. 1. cap. 3. num. 38. cum seqq.*

9 Etsi communiter *DD.* velint, iudicis arbitrio relinqui, qui metus sit iustus,& cadat in constantem virum, *gloss. verb. Cruciatum, in l. interpositas, C. de transact. Menoch. de arbitr. cas. 135. n. 3. Castill. lib. 3. variar. cap. 1. num. 143. Alexand. Ludov. decis. 374. num. 12. Hippolyt. Montan. cum aliis in addit. ad Ant. Olivan. de act. par. 2. lib. 1. cap. 9. num. 11.* tamen quis sit,à nobis explicandum est.

10 *Gaius in l. 6. D. hoc tit.* ait: *Metum autem non vani hominis, sed qui meritò in homine constantissimo cadat, ad hoc edictũ pertinere dicemus,* qui licèt in superlativo loquatur, in positivo est intelligendus, eruditè *Camill. Borrell. tom. 3. summ. decis. tit. 1. num. 587. Flamin. Paris. de resignat. benef. lib. 13. quaest. 1. n. 53. & 54.*

11 Ad cuius textus elucidationem advertendum est,metum cadentem in cõstantem virum dici illum,qui in definitione proponitur,sic *Farin.* ubi supr. *lit. M. num. 66.* quia non quilibet metus, sed qui mentem trepidare facit,in consideratione est.

12 Sed ad hoc, ut cadat in constantem virum,quinque requirit, *Sanch. d. disp. 1. à num. 10. Conditiones.*

13 *Prima*, quòd malum, quod timetur, grave sit, *l. metum 5.* ibi: *Non quemlibet timorem, sed maioris malitatis, D. hoc tit.* dixit *Arist. 3. Ethicor. 1. Senec. de benef. lib. 2. cap. 8.* quod sufficit quòd in persona consanguineorum, adfinium, & amicorum timeatur, *Sanch. dict. lib. 4. disp. 4.*

14 *Secunda*, ut aestimatio mali, quod timetur, sit fortis, *l. metum, la 2. D. hoc tit. metum autem non vani hominis.*

15 *Tertia*, ut metum incutiens potens sit minas executioni mandare, *l. famosi, D. ad leg. Iul. maiest. Nam & persona spectãda est, an potuerit facere, gloss. in l. metum, verb. I actionibus, C. hoc tit.*

16 *Quarta*, ut metum inferẽs minas exequi solitus sit, *d. l. famosi, & d. l. metum.*

17 *Quinta*, ne possit timens occurrere malis, quae timentur implorando alicuius auxilium, & consulendo superiorem, *Alex. Ludovis. decis. 326. num. 34.*

18 Ex quibus inferas. Primò, iustum timorem & cadentem in constantem virum existere praeceptum Tyranni, *Ancharr. cons. 299. Gemin. cons. 15. Grãmat. decis. 103. num. 52.*

19 Inferas secundò, iussum & praeceptũ Principis esse iustam causam timoris, *gloss. in cap. convenior, verb. Monere, 23. quaest. 8. Bald. cons. 142. num. 2. lib. 1. Ang. cons. 215. Fulgos. cons. 191.* quando sevire solet contra inobedientes, *Decian. cons. 18. num. 127. lib. 1. Capic. decis. 159. num. 33. Mascard. concl. 1051. num. 6. & 7. lib. 3. praesumpt. 4. num. 19. & 126. num. 13. August. Barbos. cum multis in dict. cap. convenior, num. 2.* Qui metus cessat in eius minis, & coactionibus adfectatis, *Ias. cons. 26. num. 12.*

20 Inferas tertiò, iustum esse metum mortis periculum, aut mortis cruciatum, *d. l. interpositas, C. de transact. Decian. cons. 96. S. Ioan. Chrysost. tom. 5. suor. op. homil. de consubstantiali, fol. 197. circa fin.* ibi: *Quando ergo dicit, Si possibile est, transeat à me calix iste, & non sicut ego volo, sed sicut tu, nihil aliud praefert nisi se verè carne circumdatum esse, quae mortẽ reformidet: illius enim est mortem timere, & recusare, & moerore adfici;* eleganter *Quintil. declam. 276.* ibi: *Credibile non est quempiam perire mortis metu. Quid enim timuit ulterius?*

21 Inferas quartò, verbera, quae corpus cruciãt, inducere iustum metum, pluribus probat *Barbat. cons. 60. num. 2. vers. Capio nunc secundum, & num. 3. vol. 1.*

22 Inferas quintò, iustum metum inducere terrorem armorum, *Alex. cons. 156. num. 4. vers. Tertiò praesuppono, lib. 5.*

23 Inferas sextò, ex amissione bonorum, aut

aut maioris partis induci, *cap. cùm dilectus, hoc tit. Parisi. conf. 10. num. 28. & 38. lib. 1. l. 7. tit. 33. par. 7. Menoch. consil. 1. num. 180. vol. 1. Valasc. de privil. pauper. quæst. 51. num. 23. par. 1.*

24 Inferas septimò, iustum esse metum periculum & timorem verecundiæ, & amissionis honoris, *Seraph. de iuram. privil. 29. num. 2. Decian. conf. 1. num. 134. & seqq. vers. Non obstat, lib. 3.*

25 Interas octavò, metum infamiæ esse iustum metũ, *l. iusta, D. de manum. vind. Curt. iun. in l. interpositas, num. 17. C. de transact.*

26 Inferas nonò, metum dici iustum ex præceptis pœnalibus, præsertim à Dominis, & Principibus factis, *Natt. conf. 106. num. 11. vol. 1.*

27 Inferas decimò, metum iustum dici illum, qui nascitur ex periculo amittendi libertatem, *Sebast. Medic. de fortuitis cas. 1. par. q. 7. n. 7. vers. 19. metus.*

28 Inferas 11. metum statuti dici iustũ timorem, ad hoc ut quis dicatur invitus facere, etiam si ab eo non petatur, *Grat. cap. 227. num. 15. tom. 2.*

29 Inferas 12. quòd ad inducendum iustum metum sufficit probabiliter dubitare de offensione, *l. si quis fumo, D. ad leg. Aquil. l. habitatores, §. iterum, D. loc. l. hac stipulatione, D. de damn. infect. Burgos de Paz conf. 25. in fin.* etiã si effectus non sit secutus, *gloss. in cap. bonæ, el 1. verb. Metuebat, de elect. & gloss. in cap. ad Audientiam, verb. Causa, hoc tit.* & sic sufficit evaginatio ipsa gladij ad feriendum, licèt ictus non sequatur, *cap. 1. hoc tit. l. sed & si quæcunque, D. ad leg. Aquil. gloss. in l. 1. C. unde vi, in fin. l. 2. tit. 8. par. 7. Gail. de pac. public. lib. 1. cap. 2. num. 3. & 6. Suar. alleg. 23. num. 3. & 4.*

30 Ex quo provenit, sufficere visum armorum, licèt eis non utatur, *l. 3. §. qui armati, D. de vi & vi arm. Mantic. de coniect. lib. 2. tit. 7. num. 6.*

31 Inferas 13. amissionem membri esse iustum metum, *text. in l. 2. tit. 8. par. 7. ubi Greg.*

32 Inferas 14. locum non tutum ob inimicos inducere iustum metum, *cap. ascedens, el 1. ut lit. non contest. Roiz in decis. Lituan. 4. num. 539. cum seqq. Fusc de visit. lib. 2. cap. 28. num. 8. Flamin. de resign. lib. 5. quæst. 3. num. 255. Camil. Borrell. summ. dec. tit. 44. num. 47. & tit. 49. num. 188.*

33 Inferas 15. amissionem instrumentorum, bonorum omnium, vel maioris partis, inferre iustum metum, *l. isti quidem, §. si ijs, & ibi Bald. num. 1. D. hoc tit. Palac. Rub. de retent. Regn. Navarr. 3. par. §. 1.*

34 Inferas 16. timorem lucri amittendi inducere iustum metum, *Ruin. conf. 121. num. 10. Cephal. conf. 295. num. 17. vol. 2.*

35 Inferas 17. esse in hostium potestate inducere iustum metum, *Clem. Pastoralis, de re iud. Bald. conf. 364. num. 5. vol. 3.*

36 Inferas 18. iudicis iussum inducere iustum metum, *l. quamquã, de aqua pluv. arcend. l. si stipulatus, §. si lancem, D. de solut. l. si pecunia, §. 1. D. de reb. cor. l. non videntur, §. qui iussu, D. de reg. iur. Gail. lib. 2. observ. 102. num. 11.*

37 Inferas 19. vultum terribilem & iratum cuiuslibet superioris inducere iustum metum, *Cravet. conf. 49. num. 3. vol. 1. Alciat. in dict. l. interpositas, num. 19. Paul. Staiban. conf. 7. num. 7.*

38 Inferas 20. vociferationem superioris inducere iustum metũ, *l. 3.* ibi: *Aut verborum terrore, l. fin. §. si iusto metu, D. hoc tit.*

39 Inferas 21. preces cuiuslibet superioris inducere iustum metũ, *l. fin. C. ist. tit. l. 1. in princip. verb. Quemadmodum, D. quod iuss. gloss. in l. 1. C. si rector Provinc. verb. Pignore,* ibi: *Blanditiam, gloss. in Clem. 1. verb. Optimum, de restit. in integr. Cald. Pereir. in l. si curatorem habẽs, C. de in integ. rest. verb. Læsis, num. 40. ad finem, vers. Quinimò & iustum:* licèt aliqui DD. voluerint hoc esse intelligendum, quando is qui rogat, sævire solet in eos, quos exoravit, *Masc. cum multis, concl. 193.* Similiter preces, aut mãdata Regis habentur pro vi, *cap. cùm inter R. seniorem, de elect. cap. beatus 7. quæst.*

q. 1. cap. rogo 11. q. 3. cap. nullus 36. q. 2. Cic. lib. 9. epist. ad Attic. epist. 9. Erasm. chilia. 5. cent. 1. adag. 46. Valenç. consil. 4. n. 87. aut Papæ, *Barbos. in cap. periculoso, § porrò, num. 39. de stat. regul.*

Vnde contrahês cum suo Principe, si reperitur læsus, dicitur per metum contraxisse, & non valer contractus, latè *Roland. cons. ult. num. 112. & 143. cum seq. vol. 4. Bart. in l. prohibere, §. fin. n. 3. D. quod vi, aut clàm, Petra de potest. Princip. cap. 15. num. 5. fol. 208. col. 2.*

40 Inferas 22. importunitatem inducere iustum metum, *Cravet. consil. 10. n. 17. vol. 1. l. 16. tit. 10. lib. 5. Recop.* ibi: *E importunaciõ*, ubi *Matien. gloss. 6. per tot.* faciunt noviter ponderati, *text. in l. 1. C. de rapt. virgin. & in cap. importuna mulier, de pœnit. dist. 1.* & persuasionẽ, *l. 1. §. persuadere, D. de serv. corr. l. eũ 5. C. de apostat.* ibi: *Qui servũ, sive ingenuũ invitum, seu suasione, l. 1. tit. 19. par. 7. Sanch. lib. 4. disp. 7. n. 4. Horat. lib. 1. epist. ad Claud. Neron.*

Nam me rogat, & prece cogit.

Et *de Art. Poet.*

Vt præco ad merces turbam qui cogit emendas.

Carrot. except. 46. num. 2. Sueton. in Tiber. cap. 24.

41 Inferas 23. catenas inducere iustum metum, *l. quæ neque sequantur, D. de verb. signif. l. 1. C. de cust. reor.*

42 Inferas 24. denudationem inducere iustũ metum, tã in viro honesto, quàm in fœmina, *Sarmient. lib. 2. select. cap. 11. num. 6. Tiraquel. l. conn. 4. num. 11.*

Inferas 25. locum pestis inducere iustum metum, & in omnibus excusare, *Peguera decis. 8. num. 5.*

43 Inferas 26. metũ status esse iustũ, *l. ego puto, l. isti quidem, vers. Si ijs, D. hoc tit.*

44 Inferas 27. metũ amissionis officiorum, & tabellionatuum esse iustũ, *Cephal. cons. 295. vol. 2.*

45 Inferas 28. metum periurij esse iustum, *cap. debitores, de iur. iur. verb. Cogendi sunt.*

46 Inferas 29. iustum metum esse in vassallo alterum dominum recognoscere, *Grat. cons. 51. num. 17. vol. 1.* & ideò invitus alienari nequit, *Mastril. cons. unic. num. 3. post decis. 1. part. & Blasc. Ioppul. in consilio posito post dict. consil. à n. 31. Franch. decis. 17. Bobad. lib. 2. Pol. cap. 16. num. 6. Larat. cons. 86. Valasc. de privil. paup. 1. par. q. 22. num. 81. Valenç. cons. 59. à num. 27.*

Inferas 30. iustum esse metum ab incendio provenientem, ut media domus destrui posit, *l. si quis fumo, §. 1. D. ad leg. Aquil. l. 12. tit. 15. par. 7.*

47 Inferas 31. vim ventorum esse iustã causam alterius navis funes rumpendi ad suam conservandam, *l. quemadmodum, §. item Labeo, D. ad leg. Aquil.*

48 Inferas 32. periculum suarum mercium esse iustum metum, ut quis alienas in mare proijciat, *l. si quis servandarum, D. de præscript. verb.*

Inferas etiam, metum concussionis esse iustum, *l. illicitas 6. §. illicita, cum seq. de offic. Præsid.* ubi licitã negoriatione prohiberi, tributi erogarione vexari, ad hospitis receprionem compelli sufficienrem terrori causam præber, ut Prætor se interponat, *Vbesemb. in paratitl. ad tit. de cõcuss. Don. lib. 15. comm. cap. 39. Basil. lib 4. cap. 4. num. 11.*

49 Inferas 33. minas inducere iustum metum, *DD. in cap. 1. de offic. deleg. Barbat. dict. cons. 60. in 2. dub. post num. 2. & 3. lib. 1. Sebast. Med. de fortuit. casib. q. 7. par. 1.*

50 Cui accedit, quòd similiter inducitur ex comminatione stupri, tã in viro quàm uxore, *l. isti quidem 8. ad fin. D. hoc tit.* ibi: *Quòd si dederit, ne stuprum patiatur vir seu mulier, hoc edictum locum habet, cùm viris bonis iste metus maior debeat esse, quàm mortis, l. 13. tit. 2. par. 4. Sanch. dict. lib. 4. disp. 5. num. 12. & 17.* ubi air, idem procedere in comminata excommunicatione iniusta.

51 Adverti ramen deber, minas ex calore iracundiæ provenientes non esse attendendas, *Marsil. cons. 72. num. 6. Camil. Larat. consil. 19. num. 3.* quia tales videntur prolatę ex lubrico linguæ, quod

quod nemini imputatur, Natt.cũ alijs,
conf.42.num.2.vol.1.
52 Sed prædicta inlatio intelligenda est
tribus concurrẽtibus. Primò, quòd per-
sonã, vel bona respiciant. Secũdò, quòd
minans sit persona potẽs. Tertiò, quòd
sit solitus minas exequi, Aim.Cravet.d.
conf.49.n.20.Sãch.d.disp.1.n.21.& seqq.
Farin.ubi sup.n.94. Mõt.à Cueva in resp.
pro uxor.amit. num.62.par.1. Alex. Lu-
dovis.decis.326.à num.18.
53 Vnde provenit, minas indiciũ facere
ad torturam, ubi minans esset homo po-
tens, qui de facili potuisset, vel erat so-
litus minas exequi, & vir malæ famæ in
eodẽ genere mali; tunc enim si post mi-
nas fuerit factum damnũ, vel delictum,
erunt minę ipsæ indicium ad torturam,
Plot.in repet.l.si quãdo, §.53.n.10. C.un-
de vi, Gom.de delict.c.13. n.11.circa fin.
Thesaur.decis.24.num.3.Peguer.decis.17.
num.11.
54 Quod tamẽ limitandũ est in persona
mulieris & minoris, in quibus minor
metus sufficit, Sanch.d.lib.4.disp.3.n.2.
Surd.decis.194. num.24. Ricc. decis.129.
num.10.par.1.& sic licèt in muliere nõ
requiratur metus cadens in constantẽ
virũ, requiritur tamen metus cadens in
constantem mulierem, Sanch.d. disp.3.
n.3.Alex.Ludov.dict.decis.374.num.8.
55 Limita etiam in ligato, vel aliter im-
pedito, infirmo, sene, in fragili ex quacũ-
que causa, vel accidenti: veluti in clau-
do, & alijs mutilatis, valetudinario, ru-
stico, prout observat cum aliquibus
Mogoll.cap.2.§.5.
56 Venire debet in observationẽ, quòd
in hac materia plurimũ potest arbitriũ
iudicis, qui pẽsatis qualitatibus rerũ &
personarum iudiciũ proferet, an metus
cadat in virum constantẽ, Mandel.cons.
57 72.n.2. lib.1. Farin. ubi sup.n.69. Nam
plures homines sunt, qui levi metu ter-
rẽtur, eò quòd à natura timidiores exi-
stant, l. unius facinoris, D. de quæstion.
ibi: Vnius facinoris plurimi rei ita sunt
audiendi, ut ab eo incipiatur, qui timidior
est; & præter modum timidi, l. 1. D.de
ædilit.edict. ibi: Etiã in his, qui præter mo-
dum timidi; l. quæ sub conditione, D.de cõd.
instit. ibi: Alij perquàm timidi.
58 Observandum est, iudicem ex loco,
tempore, causâ, modo metum arbitrari
valêre, cap. cùm locum, de spons. Berous
quæst.54.num.2. cap. baptizari, 5. dist.l.
Divus Pius, & l. si homini, D. de pet.he-
red.l.1.in fin.D.de ferijs, l.omnes iudices,
C.eod.l.ubi adhuc.C.de iur.dot.cap.si qui-
bus, de sim. cap solicitæ, de restit spoliat.
59 Cravet.dict. conf.49. num.4. vol.1. Item
60 ex absentia consanguineorũ. Ex insoli-
tis pactionibus, seu iuramẽtis, Everard.
61 conf.19.n.17. Ex præstatione servitiorũ
indebitorum, Mier.par.4.quæst.20.n.10.
62 Garc.de expens.cap.9.num.3. Ex præsum-
pta stultitia, Anchar.cons.299.n.1. & 3.
63 Ex pręcedentibus ad præsens, nam suf-
ficit, quòd ex causa præcedenti timue-
rit verè & nõ fictè, Gramm.voto 10.n.5.
64 Aug. Bero.dict.q.54.n.3. A præterito ad
præsens; præsumitur enim à præterito
circa præsens, Clem.exivi de paradiso, §.
rursus, de verbor.signif. Ever. cap.de tem-
65 pore ad tempus, n.4. A solito, & ex modo
insolito, & nimiâ festinatione, Alex.Lud.
d.decis.326.n.29.& 36. ex sequẽtibus ad
præcedẽtia, Bero.d.q.54.n.3. ex præsen-
ti ad præteritũ, Alciat.lib.5.Parerg.iur.
cap.21. A verisimili, Mascard. cõcl.1055.
66 num.41. Ab evẽtu sequuto, Cravet.dict.
conf.49. in fin. Ex facto, Ross. de plurib.
67 viol.num.77. & 83. Ex persona, ut putà
si sit tyrannus, Mantica de coniect. lib.
2.tit.7.num.3.l.qui potentiam, C.de omni
ag.desert. lib.11. l.2. C.ne rust.ad ull. ob-
68 seq.dev.lib.11. Et ex erepta alicui facul
tate utendi liberè iuribus suis, Mascard.
dict. concl.1055. num. 43. tradit Mogoll.
69 cap.2.§.7. Qui cap.7. asseverat, lemures,
exercitum, bellum, domum minantem
70 ruinam inducere iustum metum. Iam
ex his infertur, metum annullantem &
invalidantem actum, seu contractũ de-
bêre esse iustũ, cadentem in constantẽ
virũ, Sãch.d.lib.4.d.disp.1.n.9.Farin.lit.
M.n.63. Alius dicitur metus levis qui nõ
irritat actus, Sanch.lib.4. disp.17. tota.

Hîc

71 Hic contiguũ est disputare, an ut metus reverẽtialis annullet contractũ; (qui datur in eo, qui iure aliquo subiectionis alteri subest, ut in clerico respectu Episcopi, seculari respectu Magistratus, uxore respectu viri, filio respectu patris, genero respectu soceri, nepote respectu avi, impubere respectu curatoris, & filio respectu matris; *Sanch. lib. 4. disp. 6. tota*, & nepote respectu patrui, & in sorore respectu fratris maioris natu, in servo respectu domini, liberto respectu patroni, *Carol. de Graff. except. 11. à n. 24. usque ad n. 31. Castill. lib. 3. variar. c. 1. tot.*) sufficiat præsentia cum taciturnitate, nõ intercedẽtibus minis, & verberibus.

72 Metus reverentialis sufficiens est ad invalidationem contractus, *l. 1. §. quæ onerãdæ, D. quar. rer. act. non det. l. penult. D. de furt. Fulvius Pacian. cons. 54. toto*; novissimè *Anton. Dian. tract. 5. misc. resol. 20. p. 3. Honded. cons. 29. n. 17. vol. 1.*

73 Huic sentẽtiæ opponitur & alia negans, ut tradit *Boer. decis. 100.* & *Cephal. cons. 91. num. 45. vol. 1. Castill. lib. 3. var. cap. 1. à n. 14. & tom. 6. cap. 168. §. ante à num. 41. Marc. Maur. alleg. 47. num. 3. Franc. Ant. Costa cons. 44. à num. 2. Petr. Barbos. in l. 2. §. fin. à num. 7. cum seq. D. solut. matr. Graff. except. 11. à num 26. cum seq. Mendez de Castro in prax. Lusit. lib. 3. cap. 22. num. 25.*

74 Quæ quidẽ sententia procedit, quãdo quis vult agere ad annullationẽ contractus per actionẽ quod metus causâ, sed secus si quis ageret officio iudicis, nã tunc sola reverentia sufficit; ita distinguit *Bart. in l. metũ la 1. D. hoc tit. & in l. si nõ verisimile, §. si fœnerator, D. eod.* ubi ait, quòd si filius ob reverentiã patris, vel uxor ob metũ viri, vel clericus ob reverentiã Episcopi aliquid fecerit, poterit illud per officiũ iudicis rescindi, licèt nõ possit per actionem metus, quæ requirit metũ mortis, vel cruciatũ corporis: & idẽ tenet ibi *Bald. & Ang. in d. l. metum, & in d. l. nõ est, §. si iusto, D. eod.* & optimè *Cuman. in d. §. si fœnerator*, & meliùs *Bald. in d. l. interpositas, sub n. 7. vers. Oppono, dicitur sic, C. de transf. Graff.* cum multis, *except. 11. num. 26. Cephal. cons. 295. num. 12. in fin. & num. 13. lib. 2. Surd. cons. 480. num. 9.*

75 Secundò, dicta opinio locum tenet, quando filius, aut uxor contractũ fecerunt cum tertio, ita mandãte patre, vel marito, absque tamen utilitate, vel cõmodo patris, vel mariti, & tunc sola reverentia patris, vel mariti non sufficit, nisi metus alio modo probetur, ut apertè constat *in l. si patre cogẽte*, & ibi *gloss. D. de ritu nuptiar.*

76 Sed secus tamen, quãdo prędictę personæ contractũ fecerunt cum patre, vel matre, vel marito ad utilitatẽ patris, vel mariti; nã tunc sola reverẽtia sufficit ad rescindendũ contractum officio iudicis absque eo quòd minæ, aut verbera præcedant, & ita procedit altera opinio, quam tenuit *gloss. in l. 1. §. quæ onerandæ, D. quar. rer. act. non det.* Et hanc distinctionẽ, quę multũ probabilis, & multum æqua videtur, fecit *Roman. in l. si cũ dotem. §. eo autem tempore, n. 11. vers. Nunc verò subtilius, D. solut. matr. Sarm. select. lib. 2. cap. 11. n. 10.* & licèt non desint, qui reprehendãt *Ludovic.* inter quos est *Barbat. & Felin.* ut refert eum *in cap. causam matrimonij, sub num. 2. extr. de offic. del.* & *Georg. Natta in cap. quamvis, n. 67. vers. Sed hanc communem, de pact. in 6. Seff. decis. 60. num. 11. cum seq.*

77 Attamen prædictam distinctionẽ cõcurrente in patre severitate naturæ adprobavit *Roder. Suar. in alleg. 24. in fin. sub vers. Nec tamen tacebo*, ubi ait, quòd quãdo filia, vel uxor contraxerũt ad utilitatẽ, & commodum mariti, vel patris, aut mandaverunt contractũ fieri, vel est talis cõtractus, in quo aliquid interesse patris vel mariti versatur, & tunc si pater est homo crudelis, & austerus adversus filios, & filius est multũ obediens patri; vel est mulier, quæ naturã est imbecillis, in qua minor metus sufficit, tunc metus reverentialis sufficit saltẽ ad rescindendũ contractũ per officiũ iudicis.

78 Sed utcunque sit certè illud verissimum,

mum est, quòd in huiusmodi personis nō perfectus metus, sed qualisqualis metus unà cum reverētia sufficit ad rescisionem contractus, ut sapienter adnotavit *Roman. in l. si ob turpem, col. fin. vers. Pro concordia tamen soleo, D. de cond. ob turp. caus.* ubi distinguendo tradit, quòd aut
79 filius, vel uxor contractū fecit ex eo solo, ne incurrat indignationē patris, vel mariti, & tūc ista sola ac simplex reverentia non rescindit contractū: aut cum ipsa reverentia concurrit aliqualis metus illatio, & tunc hæc duo coniuncta rescisionem contractus operantur. Et licèt alibi dixerit *Bald.* nō sufficere quēlibet metū, sed esse necesse, ut probetur in specie metus periculi vitæ, vel cruciatus corporis, ut hoc tradit *in l. inter-*
80 *positas, n. 2. C. de transf.* Attamen hoc debet intelligi esse verū, quando quis vult agere per actionem directā quod metus causâ; sed secùs quādo agitur officio iudicis, in quo levior metus sufficit, ut iā dictum est, & etiam notaverūt *Roman. & Bald. in dict. l. interpositas.*
81 Sed nullatenus verū est, quod primò dicitur, nam certum adest actionē nostrā solummodò impertiti ad actus annullationem, & ad restitutionē rei, quæ metu fuit extorta, & officiū iudicis ad idem cōcedi, cùm nusquam præbeatur nisi cùm metus operatur, isque constās, iustusque apparet; igitur neutiquā potest subsistere concordia, nēpe ut actus metu reverentiali gestus actione nostrâ rescindi nequeat; etsi officio iudicis in firmari queat: nam officium iudicis ex actione dimanat, quæ si absit, illud habèri, & intendi haud valebit.
82 Deficit etiam secundum fœdus, quia idē metus reverentialis versatur respectu filij in contractu gesto cum patre, quàm adest in contractu cōstituto cum tertio ob reverentiam patris, & ideò si intuitu patris contrahit cū eo, & cū tertio, sequitur apertè eandem reverentiā existere; ergo per consequens sicut cōtractus cum patre non tenet, eodem modo celebratus cum tertio non subsistet, cùm nullum detur discrimen.
83 Nec oberit, si replicetur, nullā utilitatem, seu commodum habère patrem, quando filius contrahit cū tertio, ideòque contractum tenère. Respondetur enim, quòd etsi possit accidere, quòd pater nullum percipiat emolumentum ex eo contractu, tamen filius nullatenus illū celebraret nisi patris reverentiâ; igitur ne filius damnum ex ea capiat, cùm consensum non adhibuerit (*Tiraq. post leges conn. gloss. 5. num. 38. Rosent. de feud. cap. 9. membr. 2. concl. 77. num. 24.*) iustissimè contractus deficiet.
84 Demū tertia conciliatio ridicula est, nam quis sanæ mentis audebit inficiari in reverentia patris qualemqualē metum non intervenire, cùm patris indignatio timeatur, si cōtrahere filius nolit: igitur ex omni capite, quidquid àpręcitatis *DD*, assertū est, nullo modo tenet.
85 Quare primam sententiam tenendā duximus ex sequētibus. Primò, *ex text. in l. si cùm dotē, §. eo autem tempore, D. solut. matr.* ubi ille, qui non contradicit propter reverētiā, nō videtur cōsentire.
86 Secundò, *ex text. in l. si quis cùm sciret 91. D. de furt.* ibi: *Si quis cùm sciret quid sibi subripi, non prohibuit, non potest furti agere. Paulus imò contrà. Nam si quis scit sibi rapi, & quia non potest prohibere, quievit; furti agere potest. At si potuit prohibere, nec prohibuit, nihilominus furti aget: & hoc modo patronus quoque liberto, & is cuius magna verecūdia ei quem in præsentia pudor ad resistendum impedit, furtum facere solet.*
87 Tertiò, *ex text. in l. 1. §. quæ onerandæ, D. quar. rer. act. non det.* ibi: *Tamen causa cognita si liquidò appareat libertum metu solo, vel nimia patrono reverentia, ita se subiecisse, ut vel pœnali quadam stipulatione se subiiceret*: ubi probatur metum & reverentiam parificari.
88 Quod quidem eleganter confirmat *Ioā. Barclai. lib. 4. Arg fol. 533. in parvis,* ibi: *Nemo eunti obstabat diuturna tyrannide non in odium magis, quàm reverentiam, & metum crescente.*

Quar-

89 Quartò, qui metu reverentiali contrahit, non facit spontè, cùm saltem cogatur ob reverentiam superioris: igitur nō vult, imò dissentit, sicut qui per metū efficit, & assentitur, *Bald. in l. penult. num. 3. C. quomod. & quand. iud.*

90 Quintò, nullo modo dici quit, contrahentem ob nimiam reverentiā metu omnino carêre; ita quidem *apud Diogeneanum cent. 5. adag. 30. Vbi metus, ubi pudor celebratur. Suidas apud Epicarmū, Vieg. in Apocalyps. cap. 12 comm. 2. sect. 8. n. 3. fol. 585.* ergo contractus nullus erit, cùm metus simul interveniat, elegāter *Cic. 5. Tusc.* ibi: *Vt innocens is dicitur, non qui nocet leviter, sed qui nihilum noceat; sic sine metu is habendus est, non qui parum metuit, sed qui omnino metu vacat.* Quid enim interest, quo metu quis impulsus sit, dum patet compulsum esse, *Dec. in l. in omnibus 39. num. 3. D. de reg. iur.* novissimè in terminis *Ioan. Deckherius lib. 2. disser. decis. differt. 2. num. 38.*

91 Sextò, idem est, quòd quis in effectu compellatur, quàm quòd possit cōpelli; imò timeātur, cōpulsio, *l. novissimè, D. quod fals. tut. auth. Salgad.* cum plurib. *de Reg. protect. 1. par. cap. 4. n. 8. & 9.* igitur etsi subditus non compellatur ad actum nisi nimiā reverentiā, sufficit quòd metus timeātur, ad hoc ut actus nō teneat: & communior *Philosophorum & Theologorum* consensus docet, timorē ad malum futurū, aut imminens terminari; sic *Plat. 1. de legib. Arist. 2. Ethic. & Rhet. S. Thom. 1. 2. quaest. 23. art. 4.*

92 Septimò, nullus maior metus potest inveniri, quā indignatio superioris, quę accidet, quoties eius volūtati nō sit satis: ergo si inferior cōtrahat, obnoxius obligationi non erit: nā id facit, ne iratumvultū potentis quotidie prospiciat, & crescat odium, itaque, sicque compulsus operatur, ut est cuique obvium. *Indignatio enim (authore Basil. hom. 21.) est acutus passionis vapor.*

93 Caeterùm etsi quisque superior benè morigeratus sit, & circumspectus, tamē si videt eius voluntatē deseri & reijci, ex eo irascitur, & semper terribilis est, quod ut subditus effugiat, non solū contrahet, sed se spoliabit, ut libitum superioris adimpleat, ne ab eius gratiā deflectat, quam pluris habet, ne quotidie illum (sub cuius ditione & imperio est) iratum inspiciat; & indignatū habeat, & ab eo oculos avertat, quę summa indignationis nota existit. *Psalm. 103.* ibi: *Avertente autem te faciem turbabuntur. Virg. 1. Æneid. vers. 485.*

Diva solo fixos oculos aversa tenebat.

Vnde ingēs & magna est indignationis poena, de qua in *Auth. ut iud. sine quoquo suffr. §. ult. & novell. 77. Scort. eū plurib. in Const. SS. PP. ep. 89. theor. 204. fol. 306.*

94 Octavò, in nimia reverentia, etiā nimia persuasio intercedit; igitur metus ex ijs dimanat, *l. 1. §. fin. D. de serv. corr. Valençuela cons. 29. num. 30.*

95 Facit elegans *text. in l. velle 4. D. de regulis iuris*: ibi: *Velle non creditur, qui obsequitur imperio patris, vel domini. Senec. lib. 1. de clement. Non est unum imperādi genus, imperat Princeps civibus suis, pater liberis, praeceptor discipulis, Tribu-*

96 *nus, vel Cēturio militibus.* Vnde quis negavit legitimum esse timorē, dum patris irati filius offensam metuit? *l. iusta, D. de man. vind. cap. Abbas, hoc tit.* sola paterni respectus, debitaeque observantiae

97 cōsideratio satis esse debet. Nō est alienū, quod *Livius 1. de Tarquinio Superbo* refert, qui cū absentiae, & morae suae excusationes allegās disceret disceptatorem se sumptum inter patrē & filiū; huic Turnus Herdonius nullā breviorē esse cognitionē ait, quā inter patrē & filiū, paucisque transigi verbis posse: *Ni pareat patri habiturum infortunium esse.*

98 Nonò, qui operatur ex metu reverentię, planè agit aliquid, ut evitet aliud maius malū, quod sequi existimat, ex eo quòd non adimpleat voluntatem patris, vel superioris. Hoc autem malum, quod vitare contendit, non est peccatū aliquod, quod fit in non obediēdo; & implendo patris voluntatem, saepè e-

99 nim in eo nullū peccatū cōmittitur. Est-

ergo patris ira & indignatio, quam evitare procurat. Indignationis autem nomine intelligitur *torvus aspectus*, *vultus infensus*, *exprobratio verbis durioribus*.

100 Hæc autem si citò transeant, & placidus statim vultus, & dulcia verba redeant, grave malum non est, ut fatentur omnes, qui reverentiæ metũ gravẽ putant. Si verò perseverent, is metus censetur iustus: qui enim metũ reverentia-
101 lem gravem dicimus, non intelligimus de indignatione patris, quæ citò trãsit, id enim nulli unquam in mentẽ venit, sed de indignatione diuturnâ etiam semotis minis, atque verberibus, quod fatetur expresse *Sanchez*, contrariæ sententiæ adsertor, *lib.4.disp.6.n.14. Basil. lib.4.cap.5. num.7. Less.lib.2.cap.17. dubit.6.num.35.*

102 Decimò, verba obiurgatoria eius in cuius domo deposita fœmina nobilis cõtinebatur, iudicavit inijcere metum gravẽ, *Rota apud Seraph. decis. 859.n.3.* quanto magis patres, & superiores inferre valebunt metum gravem?

103 Igitur, ut quæ sentio, dicam inspectis omnibus, & cõsideratis limitationibus, quas *DD*. qui à nobis dissidẽt, adijciũt suæ sentẽtiæ, mihi videtur facilè in cõcordiam redigi posse uno è duobus modis. Nam vel loquuntur, quando metus reverentialis dedit ansam, & occasionẽ contractui, nõ verò causam; potest enim contingere, ut quis eo metu induci incipiat, & tamen posteà iam lubens operetur. Vel dicamus, eos de metu indignationis levis superioris, & quæ facilè transeat, cùm apertè *Sanch. & Les.* doceant, si indignatio patris est diuturna incutere metum gravem.

104 Quam indignationem licèt in alijs hominibus, qui ad nos non attinẽt, parvi faciamus, attamen in patre, & superiori molestissimè ferimus, & gravissimum malũ iudicant prudentissimi quique. Id quòd, & acutiores alij, qui nostram sententiam impugnãt, nostrâ ipsâ veritate compulsi confitẽtur, hoc est, in nostrã sententiã incidũt, velint nolint.

105 Quare sæpiùs, dico si semel constet, quid intelligatur nomine reverentialis metus, nullus potest à nostra sententia dissentire, nisi verbo tenus, ut ex his quæ protulimus, propalatur.

106 Vnde clarissimè venit intelligendus *Franc. Steph. decis. 5. Provinc.* ubi nõ dicit sicut alij solùm metum reverentialẽ non sufficere, sed solam reverentiam.

107 Confirmãt nostram sententiã *Men. cons.1.num.491. Navarr.cons.36. de spõsal.lib.4. Robert.lib.1.rer.iud.cap.15.fol.267. Ioan.Garc.de nobil.gloss.17. à num.19. Cevall. quæst.727. ex num. 20. cum seq. Grat.cap.108. num.14. & 52. Sarm. dict.lib.2. cap.11. n.10. Amat. decis.129. num.10. Christoph. Torniol.cons.72.num.7. Phœb.decis.121.n.19.tom 2. Pet.Greg. lib.41. syntagm. cap.14.n.8. Molin.to.1. tract.2.disp.135.in vers. Quod dictum est, fol.733. Vinc. Honded.cons.29.n.33. vol.1. Mogollon*, ijs non laudatis, *cap.4.§.1.à num.5.* etsi distinctio, quam facit, nõ sit tenenda, cùm non detur, nec in patre, nec in superiori reverentia, quam nõ sit nimia, ut satis cuique obviũ est, *Neviz. cons.22.num.20. Socin.iun.cons.47.n.32. vol.2. Men.cas.136. num. 6. Cacb.decis. 179.num.3. Curt.iun cons.141. num.11. Surd.cons.513. num.27.* Novissimè *Ant. Diana tract.5.miscell.resol.20. par.3.* ubi dicit, quòd contractus per metum reverentialem facti irritantur & annullãtur.

108 Sed videamus, quæ pro sua sententia adducunt *Thom. Sanch. & alij*. Primò, *text.in cap. ex litteris, de despons. impub.* ibi: *Nolente, & invita nimis parentũ impulsa.* Non videò tamen, quâ ratione ex isto textu opposita sententiã comprobetur. Intervenisse quidem in eo casu minas fateor, & ideò irritum declaratur, quod ex illis celebratum est: inde autem non colligitur, si minę nõ intervenissent, sed solùm reverẽtialis metus, non fore declarandum irritum, quod ex eo metu gestum esset.

109 Secũdò, *text. in c.2. de pact. in 6.* ubi dicitur valere renũtiationẽ filij in favorẽ patris nisi vis aut dolus intervenisset, sed

non

nō assequor, in quo iste textus oppositæ sententiæ faveat, aut quid in eo textu probet ex metu reverentiali factam donationem valere. Dixit textus, nullam fore, si vis intercedat. Verùm sanè. At ego dico, ibi nomine *vis* intelligi metum gravem, atque adeò reverentialē etiam comprehendi.

110 Tertiò, *text. in l. si patre cogente, D. de ritu nupt.* qui matrimonium iusto metu cogente factum nullum esse, ut cætera metu facta affirmat; tamen contractum reverentiæ metu firmum esse proponit, ibi *Duaren.* qui verbum, *cogēte*, explicat *imperante*. Sed textus iste non est ad rē, quia in eo de matrimonio filijfamilias sermo est, in quo filius Iure Civili inspecto liberum arbitrium non habet, cùm illud sine consensu patris contrahere non posit, ut probat eleganter *Basilius*

111 *lib. 2. de matrim. cap. 1.* Quare meritò matrimonium patre cogente, id est imperante, celebratū valet, neque id nostræ sententiæ adversatur, cùm in specie eius textus militet peculiaris ratio.

112 Vltimò, *text. in l. si fideiussor, §. 1. D. de pign.* ubi pater obligat prædium filij sui, & filius scribit instrumentū obligationis, re enim oppignoratā metu restitueretur filius, verùm quia metu reverētiæ tantū coactus est, scribit *I.C.* rectè contractum esse pignus, & silentium eius loco cōsensus haberi. Sed iste textus nō urget, quia non constat in ea specie filiū fuisse læsum eo charitatis officio, quod patri impendit, dum passus est bona sua obligari, neque constat ibi reverentiæ causā factū fuisse, eo quòd pater maximè id urgeret, ac imperaret, in quibus terminis nostra sentētia est intelligēda.

113 De precibus importunis, quòd inducant metum gravē, agunt *Basil. de matr. lib. 4. cap. 5. à num. 13. Garc. de nobil. gloss. 17. num. 22. vers. Accedit, fol. 143. cap. 16. Iud. cap. 11. & 18. Luc. cap. cùm in iuventute, de purg. vulg. & can. cap. importuna, de pœnit. dist. 1. cap. tua, de preb. §. novimus, in Auth. de nupt. l. 1. C. de fund. lib. 5. quia verò, in Auth. de testib. Franc. Ant. Cost. cons. 38. num. 18. Ramō cons. 96.* qui de minis loquitur, *Castill. lib. 3. var. cap. 1. à n. 180. cū seq.* ubi de precibus, *Graff. except. 11. n. 79. Basil. lib. 4. cap. 5. num. 17. cum seq. Dian. ubi suprà.*

114 Quæstionis est, utrū mater posit incutere metum? Ad quam sic accingor.

115 Æqualis matri & patri pietas debetur, *l. furiosa 4. D. de curat. furios. Alciat. Embl. 30.* ubi *Minois, & Embl. 193.* eleganter *Cassiod. lib. 2. epist. 14.* ibi: Sed *ubi est illa natura vis, qua amplexu copula destinatur ad posteros? Ferarum catuli sequuntur parentes: à stirpe suo virgulta non discrepant: propago vitis propria servit origini, & discrepat homo à suo fusus initio.* Et infrà: *Ideòque non immeritò vita longa servantur, qui pietatis officia nō relinquunt. Senec. de benef. lib. 3. cap. 26. & 27. Luc. de Penna in l. 2. num. 9. C. de Annon. civil. lib. 11.* Iustumque est æqualiter parentū obedire præceptis, &

116 eorū audire imperium, *Deut. 21.* Idque ipso iure naturali, eiusque rationibus insitum existit, *l. veluti 2. D. de iustit. & iur.* Vnde in *4. Decal. præcepto* ita disponitur: *Honora patrem tuum, & matrē tuā:* ubi honor debitus in quattuor præcipuè consistere suadetur, in reverentiā, amore, obedientiā, & sustentatione, *Sair. in Clau. Reg. lib. 7. cap. 5. Acuña in cap. cæterum 20. num. 1. dist. 86.* Quare fœminæ cum masculis pari iure censentur, *Don. lib. 3. comm. cap. 24.*

117 His iactis dicendum est utrique parenti subditum esse filium, & utrumque teneri revereri, & utriq; ratione huius reverētiæ debitæ displicere timēre, idque meritò, ac iure optimo naturā hoc dictante; inde mater metū incutere valet, *Aretin. cons. 24. num. 6. Castill. lib. 3. contr. cap. 1. num. 156. & 170.*

118 Hæc sentētia corroboratur ex sequ. Primò, ex eo quòd mulier potest esse severa, & crudelis, & sic filius iustè timebit eam, *Gutierr. cons. 16. num. 16. & 19. & de matrim. cap. 77. num. 15. Sanch. lib. 4. disp. 6. n. 30. Mogoll. cap. 5. Narbon. in l. 20. gloss. 12. n. 96. tit. 1. lib. 4. Recop.*

119 Secundò, mulier sæpè fortis, & valida, ut probat eleganter *Simon Maiol. tom.1.dier.Canic.coll.3.* sicque coget filium, ut velit, nolit, efficiat, & adimpleat eius voluntatem.

120 Tertiò, certum adest, filium honorẽ & reverentiam matri exhibere tenêri, sed ex honoris & reverentiæ coniugio oritur maiestas, *Ovid. 5. Fast. Plin. lib. 35.cap.10.Aug.4.de Civit.cap.21. & 24. Minois ad Alciat.Embl.9.* ergo filius iustè metuet imperium matris.

121 Quartò, *paret potiùs, quã assentitur, qui alieno subest imperio, nec tam illum ex animo, quàm quia necesse est, sequitur, Senec.epist.97.* Vnde etsi filius satisfaciat matris voluntati ex paritione, quamdebet, facit potius propter metum, quâm propter assensum.

122 Quintò adstipulatur, quòd multæ fœminæ sunt rigidę & fortissimę, ut dictat *Valer. Maxim. lib. 3. cap.3.* & filius iustissimè timebit matrem rigidã & fortem.

123 Sextò, multi filij propter obedientiã facient, quod nolint, aut sit iniquum, teste *Senec.de benef. lib.3.cap. ultim.* ibi: *Nulla vi verborum, nulla ingenij facultate exprimi potest, quantum opus sit, quàm laudabile, quàmque nunquam à memoria hominum exiturum posse hoc dicere. Parentibus meis parui, cessi imperio eorum, sive æquum, sive iniquum fuit.*

124 Septimò, quoties mater rogat filiũ, ut efficiat talem actum, cogit, eleganter *Quintil.declam.181.* ibi: *Rogo, dicit, imò iubet; non sunt enim preces, ubi negandi libertas non est. Tacit.lib.14.ann.* ibi: *Suasio ab eo, qui iubere potest, vim necessitatis affert.*

125 Octavò, si filius renuit adimplere voluntatem matris, succedet eius indignatio; quam filius ingenter timebit, cùm molestissima res sit.

126 Rursus nullus sanæ mentis audebit affirmare, filium posse opponi voluntati matris, ut non adimpleat eam: ergo cũ non habeat libertatem, apertè sequitur matrem filio metũ incutere quare.

127 Nec obstat, quòd fœmina imperium non habeat, *§.fœmina, Inst. de adopt.* comptè & eruditè *Petr. Gregor. de Repub.lib.7.cap.11.toto, Adam Contzen lib. 1.Polit.cap.26.*

128 Nam satisfit, quòd non ex eo sequitur metum incutere non posse, cùm nõ ratione potestatis, sed obedientiæ fiat: & sic videtur in curatore; quia loco parentis habetur, ita *Navarr. cons.36. hoc tit.* & in tutore, *Henric. lib. 11. de matrim. cap.9. num. 5. Sanch. lib.4. disp.6. num.28.* & in alijs similibus personis, ut advertit *Castill.lib.3.variar.cap.1.à numer.1.cum seq.*

129 Vnde convincuntur *Hippolyt. consil. 124.num.13.* ubi dicit, nõ præsumi metum si filia contrahat in præsentia matris, & *Burg.de Paz cons.3. num.55.*

130 Haud facessit & impedit, quòd fœminæ minus timentur, cùm minus audaces sint, & imbecilliores, *l.quisquis, vers.Ad filias, C.ad leg. Iul. Maiest.* ibi: *Quas pro infirmitate sexus minùs ausuras confidimus, l.2.tit.2.par.7.ad fin.* eleganter *Tiraq.in l.9.conn. num.158. & 159.* comptè *Virgil.6. Æneid.*

Tum pavidæ tectis matres ingentibus errant.

131 Sanè legibus Romanis tutor & curator illis datùr, quamvis valdè adultis, imò post mariti mortem, *Cicer. pro Flacco*, non licere *mulieribus sine tutoris & curatorum consilio quidquam agere. Et pro A. Cæcinna. Quod sine tutore authore promiserit non deberi. Et pro L. Murena: Mulieres omnes propter infirmitatem consilij Maiores in tutorũ esse potestate voluerunt. Alciat. lib.9. Parerg. cap.19. Cuiac. lib.7. obs.cap.11. Herin.de fideiuss. cap.7. num.93.*

132 Athenis negotiationis illis modus lege præscribebatur, is autem sex hordei modijs definiebatur. Hoc quoque ad Romanos translatum videtur: *Maiores nostri* (inquit *Cato lib.4.bell. Macedon.*) *ne privatam quidem rem agere fœminas sine authore voluerunt.*

133 Cui obiectioni facillimo negotio fit sa-

satis. Nam hoc verum fatemur in quibusdam mulieribus ita imbecillioribus & fragilibus, ut timeri se non faciant. Imò eæ magnoperè timeant, non verò in ijs quæ robustioris naturæ subsistũt, (ut in quadam muliere relatum extat, quòd nullis tormentis sit domita, ut dictant *Tertul. in Apolog. & ad Martyres, Gell. 9. noct. Attic. 2. Lactãt. lib. 1. cap. 20. Alciat. Emblem. 13. ubi Minois*) & quę austeræ, & nimis crudeles sint, & terreant, & timeri se faciant. Vnde solùm in ijs nostra sententia est intelligẽda & servanda.

134 Denique non solùm in matre, sed in qualibet muliere hoc procedit, dummodò metum iustum incutiat. Nam *magnum, ac vehemens animi vinculum est timor. Plato in Cratyl.*

135 Dubium nunc existit, an si filius taceat in cõtractu, qui facit pater per eũ, consensisse videatur. In qua quæstione varia, & pugnãtia sunt iura. Sed ex omnibus veriorem expromam resolutionem.

136 In primis adstat *regul. Qui tacet consentire videtur, de reg. iur. in 6. l. 1. §. voluntatem, D. solut. matrim. l. 2. C. de acq. possess. l. si fine, C. ad Velle. l. si hypothecas, C. de remiss. pignor. cap. nine, de præsumpt.*

137 Verùm obstat, quòd aut consensus collectus ex taciturnitate est expressus, vel præsumptus. Primum non dabis, quia legi vel simili dispositioni, in qua expressus consensus requiritur, nõ satisfit per illum, qui ex taciturnitate colligitur, *cap. statutum 11. §. in nullo, de rescript. lib. 6. iuncta gloss. verb. Expressus, & verb. Probare, in l. 3. D. de auth. tut. cap. penult. de re iud. lib. 6. & ibi gloss.*

138 *verb. Mandantibus.* Secundum si intelligãs de consensu præsumpto, videtur falsum, quia præsumptio fundatur in signis verosimilibus; planè in dubio non est verisimile, quòd tacens in sibi præiudicialibus consentiat, *argum. l. cùm de indebito 25. vers. Qui enim, D. de probat. cap. super hoc 5. de renuntiat.*

139 Rursus ex sola taciturnitate nisi aliud addatur, non præsumitur consensus, *l. 3. C. si res alien. l. filiusfamilias 8. §. invitum, D. de procurat. l. si filiusfam. absente 18. D. ad Maced. Clement. 1. ubi gloss. ult. de procur. l. fideiussor 26. §. pater, D. de pign. l. qui vas 49. vers. Vetare, D. de furt. l. in eo 45. vers. Invitum, D. de rit. nupt. l. invitum 4. D. de servit. urb. præd. Delrius ad Senec. in Hercul. fur. vers. 119. fol. 42.*

140 Quas dissidentium Consultorũ pugnas varij variè conciliant, & sedant: alij dicunt, quòd si agatur de amittendo rei dominio, tacens regulariter non cõsentiat, sed tunc opponitur *text. in l. si servus communis 39. ad fin. de don. int.* ubi ex præsentia & taciturnitate inducitur donatio pro parte dominij, quod dominus habet in servo, & per *text. in cap. si servus sciente. 54. dist.* ubi agitur inter extraneos de dominio servi amittendo, & tamẽ tacens habetur pro cõsentiẽte.

141 Alij distinguunt inter actus, quos tacens poterat contradicendo impedire, & inter illos, qui eo invito & contradicente validè celebrantur, ut in prioribus tacens consentire pręsumatur, non sic in posterioribus.

142 Alij aiunt, primam sententiã in favorabilibus procedere, & secundã in præiudicialibus.

143 Sed hæc sententia confunditur ex *text. in cap. nonne, de præsumpt. ubi D. Gregor.* regulam statuit adfirmativam, ibi: *Tacendo consensit*: neque distinguit inter favorabile, & pręiudiciale, quinimò si ad originale recurratur, saltem ad nefandam & impiam *Pharisæorum* intentionem secundum sensum litteralem deprehendetur agi ibidem de præiudicialibus.

144 Deinde *dict. reg. Qui tacet*, non distinguit, sed generaliter statuit adfirmativè, unde sub distinctione non est capienda.

145 Cæterùm confutatur ex plerisque iuribus, in quibus agitur de materia pręiudiciali, & tamen tacens præsumitur consentire, bonus *text. in l. 4. §. ult. D. de fide-*

fidei. tut. & in dict. cap. si seruus, & in dict. cap. 2.

146 Alij dicunt, quòd si tacens ignoret actum fieri, nunquam censebitur cõsentire, secus autem si sciat.

147 Verùm utcunque hæ sententiæ se habeant, nõ est dicendum, imò credendũ, quòd filius (qui metu reverentiali cogitur) tacens consentire videatur, cùm taceat propter metum, *l. penult. D. de furt.* & impedire actum nequeat, nec contradicere propter patrem. Vnde cũ detur legitima coniectura in contrariũ, *argum. cap. ult. 23 quæst. 3.* consensus per taciturnitatem non colligitur, & præcipuè quando filius præiudicium sentit, *Petr. Barbos. in l. 2. §. voluntatem, num. 7. circa med. D. solut. matr.*

148 Cui expressè favet regula illa notabilis, quòd propter reverentiam non creditur quis consentire etiam illis casibus, in quibus aliàs tacens, & præsens præsumitur consentire, *gloss. in cap. unusquisque, verb. Saltantium, in fin. 22. quæst. 4. gloss. 1. in cap. plerumque 2. quæst. 7. Campeg. de dot. par. 3. quæst. 88. in fin. Peralta in l. Titia cum testamento, §. qui invita, num. 1. D. de legat. 2. Covarr. de sponsf. par. 2. cap. 3. §. 6. num. 5. Mench. illust. lib. 1. cap. 35. num. 21. Ant. Cucb. lib. 5. instit. mai. tit. 12. nu. 131. Mati. in dialog. Relat. par. 3. cap. 20. num. 5. Azeved. in l. 9. tit. 1. num. 28. lib. 5. Recop. Alex. in l. si cùm dotem, §. eo autem, num. 12. D. solut. matr. Felin. in cap. causam matrimonij, num. 4. de off. deleg. & in cap. nonne, numer. 22. de præsumpt.*

149 Neque prædictæ resolutioni repugnat *cap. 1. §. porrò, de desp. impub. lib. 6.* Nam loquitur in sponsalibus contractis per patrem pro filijs præsentibus, & tacentibus, qui actus non censetur præiudicialis, imò utilis, & proficuus, ut agnoscit *Alex. in l. qua dotis, num. 27. D. solut. matr. & in l. interpositas, num. 5. C. de transf. Crot. in l. 2. §. voluntatem, num. 14. D. solut. matrim.* cùm igitur videtur agi de actu favorabili, meritò tacẽs videtur consentire, *l. qui patitur 18. D. mand.*

150 Quà etiam ratione valet legitimatio & adoptio, si filius sit præsens & taceat, nam hi actus ex se censentur favorabiles filio, *gloss. in l. adoptionibus, D. de adopt.* tradunt *Tell. Fernand. in l. Taur. 15. num. 15. Eges de pactis num. 17.* & ante eos *Felin. in cap. nonne, num. 19. de præsumption.*

151 Ex prædictis ergo casibus malè infertur ad casum præiudicialem, in quo tacens semper videtur dissentire, maximè quando debet reverentiam illi, qui actum facit. Quare & in terminis *dict. §. porrò*, si illa sponsalia essent indigna filio, & ei præiudicialia, propter taciturnitatem non præsumeretur consensus, sed magis dissensus, quod admittit *Alexand. in l. qua dotis, num. 27. ad fin. D. solut. matrim. & in l. interpositas, num. 5. in fin. C. de transact.* eleganter *Sanch. de matrim. lib. 1. disp. 23. num. 4. & lib. 4. disp. 9. num. 12. August. Barbos. in dict. cap. 1. §. porrò, num. 10. de desp. impub. lib. 6. Petr. Barbos. in l. 2. §. voluntatem, num. 9. D. solut. matr.*

152 Quibus succedit indagare & disputare, an subscribẽs filius simpliciter instrumento patris, videatur id approbare?

153 Et pro parte affirmativa urget. Primò, *text. in l. 1. §. sed & si, D. quod iussu*, ibi: *Sed & si servi chirographo subscripserit, dominus tenetur quod iussit*, in quo adnotat *Gothofr. litt. G.* subscribentem iubere videri, *ex l. 3. C. quod cum eo*, ubi *Accurs. in scholijs litt. M. Cuiac. in notis ad l. mutua 14. C. si cert. petat. Alvar. Valasc. consf. 67. l. 9. & 10. C. de divers. officiis lib. 12.*

154 Secundò, *text. in l. fideiussor 26. §. pater 1. D. de pignorib.* ubi pater emancipato filio ut mutuam quantitatẽ à creditore Septitio acciperet, persuasit, & quòd subscriberet chirographum, quia ipse impeditus non poterat, & domum, quæ ipsi attinebat, pignori daret. Quærebat Consultus, an filius inter cætera bona domum iure optimo possideret, cùm à patris se abstinuerit hæreditate, nec

nec debeat metuere ex hoc, quòd iussu patris subscriptionem chirographi effecerit, cùm sola reverentia firmaverit: cui quęsito *Modestin.* respondit, filium scribentem instrumentum obligationis rei suæ, obligationi eius consentire videri, ibi; *Cùm sua manu pignori domum suam futuram Seius scripserat; consensum ei obligationi dedisse manifestum est.*

155 Tertiò, *text. in l. sicut 8. §. nō videtur 15. D. quib. mod. pign. vel hypoth. solv.* ibi: *Sed si subscripserit in tabulis emptionis, cōsensisse videtur.*

156 Quartò, *text. in l. si ego Seia, §. dotis, D. de iur. dot.* ubi maritus per subscriptionem libelli rerū, quas uxor in eius domum introduxit, manet obligatus, ut negare nequeat, si separatio contingat, ibi: *Planè si rerum libellus marito detur, ut Romæ volgò fieri videmus; nā mulier res, quas solet in usu habere in domo mariti, neque in dotem dat, in libellum solet conferre, eumque libellum marito offerre, ut is subscribat, quasi res acceperit, & velut chirographum eius uxor retinet; res quæ libello continentur in domum eius se intulisse, hæ igitur res an mariti fiant, videamus. Et non puto: non quòd non ei tradantur (quid enim interest, inferantur volente eo in domum eius, an ei tradantur?) Sed quia non puto hoc agi inter virum & uxorem, ut dominium ad eum transferatur: sed magis ut certum sit in domum eius illatas: ne si quando separatio fiat, negetur. Iacob. Gall. cum alijs cons. 60. num. 12.*

157 Ratio est, quia sola subscriptio ad probationē prodest adversus eum, qui subscripsit, *l. si quis ex argentarijs 6. §. 1.* ibi: *Nam etsi plures tutores tutelam administraverunt simul, aut omnes edere debent, aut unius editioni subscribere,* ubi *Dionys. Gothofr. litt. I. D. de edend. l. si ita stipulatus 126. §. Chrysogonus 2.* ibi: *Chrysogonus Flavij Candidi servus actor scripsit, coram subscribente & adsignante domino, D. de verb. oblig.* sicut si sigillasset: signū
158 enim habet vim subscriptionis, *Roman. cons. 204. & 205. & 303. num. 2. Hippolyt. in repet. Rubr. C. de probat. num. 300. & singul. 436. Ioseph. Mascar. de probat. to. 1. concl. 285. num. 7. Monter à Cueva decis. 12. à num. 1.* nostram materiam latè pertractans. Hinc *Cornut. apud Persium:*

----- Adsigna Maree tabellas.

159 Quintò, *text. in l. emptor, §. Lucius Titius, D. de pact.* in cuius serie Lucius Gaiū debitorē sibi cōstituit; à quo epistolam accepit, quā talem esse dictabat; & solutionem stipulabatur, dummodò instrumentum (si adesset) pro cācelato Lucius haberet, cuiuscunque summę, & quantitatis existeret. Respōdit Scævola cæteras obligationes in sua causa manêre, si tantùm ratio accepti & expensi (propter quam tenebatur Gaius) esset computata, ibi: *Quæsitū est, cùm Lucius Titius ante hoc chirographum Seio nummulario mandaverat, uti patrono eius trecenta redderet; an propter illa verba epistolæ, quibus omnes cautiones ex quocunque contractu vanæ, & pro cancelato ut haberentur cautum est, neque ipse, neque filij eius nomine conveniri possint? Respondi, si tantùm ratio accepti, atque expensi esset computata, cæteras obligationes manere in sua causa.*

160 Sextò, confirmatur hæc sententia ex ijs quæ post *Ang.* dicit *Alexand. in d. l. si ita stipulatus, §. Chrysogon. col. 2.* ibique *Ias. & Alciat. Domin. in cap. si propter, de rescript. in 6. Natt. in Auth. quod sine, q. 24. C. de testam. & cons. 287. num. 4. Cephal. cons. 272. num. 8. Port. Imol. cons. 66. num. 16. Cacheran. decis. 37. n. 3. Eman. à Costa in l. ex cautione, in vers. Tua, C. de nō numer. pecun. Surd. cons. 61. numer. 31. Borgnin. Burs. Decian. Castr. Felin. Roman. Mancin. quos probat Gen. de script. priv. lib. 1. quæst. 4. num. 150. Barc. decis. 21. num. 7.* cum alijs, *Ioan. Domin. Gait. de cred. cap. 2. tit. 8. num. 2623. Alex. Ludovis. decis. 454. num. 5. Paul. Christin. decis. Belg. 278. vol. 1. Fulv. Pac. de probat. lib. 1. cap. 29. nu. 10. vers. Unde, Mascard. concl. 113. num. 16.* novissimè *Frāc. Ant. Costa cons. 19. num. 50. & 51. Ioan. Anton. Bellon. cons. 28. num. 21. Herc. Maresc. lib. 1. variar. cap. 79. num. 10. Ioan. Petr. Fon-*

Fontan. de pact. nuptial. tom. 2. clauf. 6. gloss. 3. par. 7. num. 2. & 3.

161 In dubio etiam subscribens alicui scripturæ, censetur habuisse notitiam contentorum in eâ, ita *Bart. in l. 1. §. si quis neget, num. 11. D. quemadm. test. aperiant.* quem refert & sequitur *Iaf. in dict. l. si ita stipulatus, §. 2. num. 14. D. de verb. oblig. Horat. Carp. ad stat. Med. tom. 1. cap. 42. num. 77. & cap. 45. num. 32. Iacob. Menoch. cons. 123. num. 9. tom. 1. & cons. 450. num. 1. tom. 5. & 260. num. 31. & 639. num. 10. Simon de Pratis cons. 26. num. 8. cent. 1. vol. 1. Mart. in summ. succ. leg. tom. 2. par. 4. quæst. 7. art. 3. num. 5. & 6. Anton. Gabriel, post multos, de præsumpt. concl. 3. n. 29. & 30. Riminald. cons. 598. num. 62. Cæc. lib. 1. variar. c. 22. n. 2. & 3.* quodtamẽ in aliquibus casibus fallit, ut latè per *Menoch. de præsumpt. lib. 3. præsumpt. 66. num. 23. cum seqq. Mascard. concl. 1348.* novissimè *Card. Tusch. conclus. 761. litt. S. Gait. sup. dict. cap. 2. tit. 8. num. 2628. Cancer* eruditè *lib. 3. variar. cap. 4. à num. 262.* cum seqq.

162 Quod licèt verum sit, & certum, *l. pluribus, D. de verbor. obligat.* tamen secùs est in subscribente schedulæ vacuæ, *Felin. in cap. quoniam contra, num. 48. de probat. post Bald. in l. ult. in princ. C. plus val. quod agit. & in cap. 1. num. 15. vers. Quæro notarius, & num. 18. vers. Nota ex prædictis, de fide instrum. Rebuf. de chirog. & schedular. recogn. in præfat. num. 101. cum seqq. Suar. in l. post rem iudicatã, ampliat 2. in fine, Azev. in l. 5. tit. 21. n. 8. & 9. lib. 5. Recop. Ioan. Domin. Gait. de cred. cap. 2. tit. 6. num. 1156.* Ratio est, quia non præsumitur quis velle ius suũ iactare, *l. cùm de indebito, in princ. D. de probat.* Etenim ignorãs subscripsit, quo casu dici nequit, quòd consentiat, *l. si per errorem, D. de iur. omn. iud. Corn. cons. 165. col. 6. ad fin. lib. 2. Grat. cap. 162. num. 2. tom. 1.*

163 Quamobrem dixit *Azevd. in l. 16. tit. 10. num. 12. lib. 5. Recop.* ad hoc ut teneatur subscribens debere esse certioratum de ijs, quæ in tali schedula esset scribenda, cum alijs quos allegat, & hâc ratione, *in l. 13. tit. 25. lib. 4. Recop.* fuit iussum, quòd tabelliones priùs partibus scripturam legant, quàm partes eam firment, faciunt *Oldrad. consil. 319. col. ultim. Aim. Cravet. cons. 197. n. 14.*

164 Quę sententia procedit, etiam si in chartis vacuis sigilli adpositio fiat, *Bald in l. 2. per illum text. in princ. C. de reb. alien. non alien. Purpurat. in l. admonendi, num. 177. usque ad num. 180. de iur. iur. Menoch. de arbitr. cas. 113. num. 4. & 5. Mascard. concl. 1302. num. 49.*

165 Advertendum est, sigillum Principis (de quo compertè *Iul. Cæs. Baleng. lib. 2. de Imp. cap. 10.*) probare absque alijs probationibus, *Mastrill de Magistrat. lib. 3. cap. 4. num. 266. Ioan. Domin. Gait. de cred. cap. 4. tit. 6. num. 1159. Alciat. cons. 97. num. 13.* cum seqq. An autem adversus clericos virtute obligationis receptæ sub sigillo executio fieri possit, latè agit *Rebuf. tom. 1. ad const. Franc. de litt. obligat. art. 2. gloss. unica, num. 8. usque ad 15. & fusiùs num. 106. usque ad 126. Ioan. Gri bell. decis. 30. num. 19.*

166 Nec affirmativæ sententię resistit, Primò, *text. in l. Titius Seij 8. D. de resc. vend.* ubi servus hæreditarius fundum vendidit, & Titius quasi Seij procurator subscripsit ignorans; quæsijt Scævola, an rescindi à Titio venditio possit, cùm ipse contractum nõ peregerit? Et respondit, quòd sic, licèt subscripserit, quia servi contractu dominus tenetur Prætoriâ actione, nõ civili, *§. in personam, Inst. de act.* Qui textus nullo modo pugnat: nam loquitur de subscriptione per errorem factâ, ibi: *Cùm ignoraret* & sic errans in subscribendo sibi præiudicium non gignit, doctè *Dionys. Gothofr. in scholijs lit. H. Bart. in l. qua dotis, num. 26. D. solut. matrim.* vel si probet se deceptũ, *Iacob. Canc. cum alijs, dict. cap. 22. num. 1. circa fin.*

167 Secundò, non impediunt *text. in l. Gaius Seius 39. D. de pignor. act. l. Titia 35. §. Lucia, D. de leg. 2. Bart.* & utrobique per *DD.* communiter, *Tiraq. de ret.*

tract.tit. 1.§.1.*gloss.9. num.* 142. Satisfit enim, intelligendos esse de illo, qui ut testis subscribit. Ideò non mirum est, si sibi non præiudicat, *l. mutua 14. C. si cert. petat. l. si pater 6. C. de fideiuss.* ita tradunt *Linglois decis.47. quæst* 1. *num.* 4. *Dionys.Gotbofr.in dict. l.Gaius, litt.Z. Pavis.cons.101. n.75. & 76. vol.1. Fulv. Pac.dict. cap.29. num.10. Grat. cap.769. num.15.tom.4.* novissimè *August.Barbos. in reg. qui tacet 43. num.19. versus fin.de regul.iur.in 6.*

168 Ex quo fluit, subscribentem falsò literas alterius nomine ne extraordinariè quidem puniendum esse, doctè & latè *Marta cons.51.* Quod locum nō habet, quoties quis ex certa scientia, & verbis generalibus subscripsit, ex quo voluit *Castr. cons. 216. num.3. vol.1.* obligari quoad incognita & ignorata; & subiungit, hunc non posse conqueri, quòd ignoraverit qualis esset ille actus à se subscriptus, quia hæc dicitur ignorantiā affectata neminem excusans, *l. qui contra, ubi gloss.Bald.& reliqui, C. de incest. nupt. Iacob. Menoch. cons. 561. num.38. tom.6.*

169 Vt recordemur, oportet, subscriptionē non solùm in schedulis (quæ latè patent, ut advertit eleganter *Alex. ab Alex.lib.2. dier. Genial.cap.30.* ubi eruditissimus *Scholiastes*) intervenire, sed etiam in accusatione adesse; (cui qui se subscribebant, subscriptores vocabātur, *Alexand.ab Alex. lib.3. dier. Genial. cap. 5.* ibique *Tiraq.* cum pluribus adnotans *Rosin. lib.9. Antiq. Rom. cap.19. litt.A. fol.1480.*)

170 Iam luce donatur *Seneca de benef.lib. 3.cap. 26.* in illis verbis: *Etiam subscriptionem componeret*, quæ non eo sensu sunt capienda (animadvertit Bonarum literarum Coriphæus *Iust. Lips. in notis ad eundem*) quo *Ascon.in divin.*notat. Subscriptores secūdarios quosdam accusatores, & socios præcipui illius esse, sed de ipsa accusatione, quia qui deferebant libello, id faciebant, atque ei subscribebant. Ita similiter percipiendus *Senec.in lud. de morte Claudij Cæsar.* ibi: *Postulat nomen eius recipi, edit subscriptionē. Brisson.in lexic.verb. Subscribere, Esdr.lib.1.cap.4.vers.6.* ibi: *In Regno autem Assueri in principio regni scripserūt accusationē adversus habitatores Iudæ & Ierusalem: & vers.7.* ibi: *Epistola autē accusationis scripta erat Syriacè.*

171 Per accusatoris libelli subscriptionē subscribens se obligare creditur ad probanda illata crimina. *Existimo enim* (inquit *Demosthen. adversus Midiam*) *tantum esse accusatoris, ut crimen probet, rei ut etiam deprecetur.* Idem *in app. contra Eubulidem in princip. Cùm nemini liceat, etiam si obnoxium quoque constituerit, per ea nocere cuiquā, quæ se audisse dicit, qui convenit vos habere fidem, qui nullo suo periculo nos criminatur. Petr. Gregor. in syntagm. iuris civil.lib.32.cap.11. num.2. Rosin.lib.9. Ant. Rom. fol.1518. litt.C. cum seq. Delrio ad Senec. in Herc.fur. vers.226.fol.11.*

172 Tandem ut verbi subscribere calleas significatum, *Budæus* asseverans docet *in l.minor, de minor. in prioribus adnotat.* esse *subsignare*, idem sentire, ratum habêre, confirmare quod gestum est; ita ut obligatio nascatur, *l. qui servo 7. §. alioquin, C.quod cum eo, Gratian.* multos probans, *cap 964.num.11.*

173 Hinc dixit *Camill. Larat. cons.5.numer. 94.* Quæstores subscribentes non subscribenda puniri debêre, cùm eorū facto Princeps subscriptione lædatur, *l. 2. C. de petit. bonor. sublat. lib.10. ibique DD.*

SVMMARIVM.

1 *Metus ex varijs causis præsumitur. Nemo contrahēs præsumitur metu compulsus.*

2 *Metus validissimis probationibus gaudet: qui illum allegat, probare debet.*

3 *Metus est difficilis probationis tam ex parte patientis, quàm inferentis.*

Con-

4 Coniecturis probatur.
5 Quæ relinquuntur arbitrio iudicis, sicut probatio.
6 Magis creditur deponentibus de metu, quàm de spontanea voluntate. & 8.
7 Nisi pro deponentibus de spontanea voluntate adessent præsumptiones.
9 Testes singulares metum probant. & 10.
11 Metus per unum testem de visu, & plures de auditu probatur.
12 Testes inhabiles iuvantur alijs. Leviores probationes sufficiunt.
13 Probatur iuramento.
14 In paritate probationum præfertur illa, quæ est de spontanea voluntate.
15 Metus in specie probandus est. Iusto metu probato, nō admittitur probatio contraria.
16 Metus ad probationem non est necessaria protestatio.
17 Metus præsumptio excluditur, si contractui fuerunt præsentes consanguinei.
18 Personæ qualitas non facit induci metus præsumptionem, nisi id aliàs plenè comprobetur.

CAPVT IX.

De præsumptione & probatione.

1 ETsi metus ex varijs causis præsumatur, quas congessit & limitavit *Mascard. concl. 1054.* tamē (cùm nemo contrahens præsumatur metu compulsus, *l. 2. C. de ijs, quæ vi, gloss. Bald. & reliqui*, cùm delinquere sit, metum incutere, & delictum non præsumatur, *l. meritò, D. pro soc. Alciat. de præsumpt. reg. 3. præsumpt. 7. num. 1. Menoch. lib. 3. præsumpt. 126. num. 2. & 3.*) validissimis probationibus gaudêre
2 debet, & qui illum allegat probare, *Farin.* cum multis, *dict. 2. par. fragm. lit. M. num. 167. Surd. cons. 429. num. 47. Verall. decis. 221. num. 1. par. 2. Mant. decis. 142. num. 2.* nam, ut inquit *Heliodor. lib. 10. Æthiop. fol. 486. Omnis causa, quæ in iudicium venit, duobus maximis & præcipuis argumentis niti cōsuevit; scilicet probationibus, quæ scriptis continentur, & testium confirmationibus.*

3 Pro cuius rei resolutione præmittendum est, metum esse difficilis probationis, *Paris. cons. 53. num. 63. lib. 4. Menoc. de arbitrar. cas. 116. num. 17. Mogoll. cap. 10. §. 3. num. 10.* tam ex parte illum patientis, cùm in eius animo sit reconditus, *D. hoc tit. l. 1. Anchar. cons. 289. num. 1. Alciat. cons. 5. num. 25. lib. 1.* quàm ex parte inferentis, cùm secretò & clàm inferatur, *Gail. observ. 93. num. 19. lib. 2. Alex. Lud. dict. decis. 326. num. 2. & 3.* &
4 ob id coniecturis & indicijs posse probari credidêre *gloss.* & cęteri *DD. in l. metū, C. hoc tit. gloss. in cap. cùm dilectus, in vers. Metū, circa med. extrà hoc tit. cap. consultationi, in verb. Constanti, de spons.* Probant penè infiniti conglutinati à *Mascard. conclus. 1055. num. 3. Mogoll. d. cap. 10. §. 3. à num. 12.* cum seqq. *Monter à Cueva decis. 32. num. 38. & 39. Surd. decis. 194. num. 23. Ioan. Petr. Font. de pact. nupt. claus. 7. gloss. 2. par. 5. num. 39. tom. 2. Alex. Trent. cons. 14. num. 12. Gut. cons. 16. num. 4.*

5 Sed quę & quales huiusmodi coniecturæ & indicia esse debent, plerique iudicis arbitrio relinquunt, *Menoch. de arbitr. cas. 136. num. 2.* optimè *Gasp. Ant. Thesaur. lib. 1. quæst. 51. per totam, Castill. dict. cap. 1. num. 166. Farin. decis. 643. Gab. Pereir. decis. Portug. 30. num. 8.* quod ita verum est, ut probationis qualitas ei relinquatur, *Paris. cons. 60. num. 25. vol. 4. Mandos. in reg. Cancel. 34. de ann. q. 71. num. 9. & 10.*

6 Hoc præmisso afferendum est, magis credendum esse duobus testibus deponentibus de metu, quàm mille negātibus, vel asserentibus de spōtanea voluntate unus pro cunctis, *Mascard. concl. 1056. Sanch. dict. lib. 4. disp. 27. Alex. Ludovis. dict. decis. 326. num. 45. Hippolyt. Mont. d. c. 9. n. 8. Gut. d. cons. 16. num. 14.*

Hoc

7 Hoc tamen intelligendū est, nisi pro deponētibus de spontanea volūtate adessent præsumptiones & cōiecturæ. Sic *Dec. in cap. fin. num. 25. & 26. de appel. & in reg. in omnibus 39. num. 8. & 9. D. de regul. iur. Bursf. dict. consf. 72. num. 48.*

8 Quod etiam procedit sine scrupulo, quando testes non solùm deponunt de metu, sed de minis, & alijs actibus eum inferentibus, *Alciat. post Imol. consf. 55 num. 22. Gabriel. de test. conclus. 4. numer. 16.*

9 Et quod plus est, testes singulares metum probant, *Crot. consf. 106. in 2. dubio, Surd. consf. 395. num. 26. Gramm. decis. 5.*
10 *num. 15.* prout etiam minæ, *Gabriel. ubi sup. num. 56. Alex. Ludov. dict. decis. 326. num. 47. & 48.*

11 Et metus plenè probatur per unum testem de visu, & plures de auditu, licèt non dicant, à quo audierūt, *Mascar. dict. concl. 1056. num. 5. & 7. Honded. consf. 29. num. 35. Mont. à Cueva in resp. pro uxor. amit. 1. par. num. 108.* & testes inhabiles in hac materia iuvātur alijs testibus *Sesse decis. Reg. Arag. 60. num. 7. par. 1. cum seqq. Farin. decis. 702. num. 6.*
12 *Font. supr. num. 82.* Et sic leviores probationes sufficiunt, *Alciat. consf. 3. num. 22. lib. 3.* signanter in metu clàm illato, *Morot. consf. 75. num. 5.*

13 Et quit probari iuramento, *cap. statutum, §. cùm verò eiusdem, de rescript. lib. 6. Boer. decis. 101. num. 2. Mascard. dict. concl. 1055. num. 8. August. Barb. in d. cap. statutum, num. 45.*

14 Testes tamen deponentes de metu præferendi sunt, *Angel. in l. fin. n. 2. D. hoc tit.* sed probationibus existentibus paribus plus credendū est testibus deponentibus de spontanea voluntate, quā de coacta, *Fulv. Pacian. de probat. lib. 1. cap. 50. num. 32.* qui rationem suggerit.

15 Animadvertendum est, metum non sufficere probari in genere, nisi in specie, secundùm *gloss. in l. interpositas, verb. Nec tamen, C. de transact. Farin. n. 168:* qui latè de probatione discussit videndus, *num. seqq. & à num. 190.* pertractans de protestatione metum passi, ad eius probationem, *Mogollon. cap. 10. cum §§. 6. seqq. Arismin. Tepat. to. 1. var. tit. 153. cap. 3.* & iusto metu probato non admittitur probatio contraria, *Alex. consf. 99. num. 8. & seq. lib. 3. Tusch. pract. litt. M. concl. 224. num. 13. & seq.*

16 Quærendum est, an ad probationem metus sit necessaria protestatio? Et resolvi debet, quòd non, *Mandel. consf. 77. num. 15. Conan. de pact. lib. 1. cap. 6. num. 149.* quia si protestatio requiritur ad declarandum animum, non videtur præcisè necessaria, cùm etiam alio modo animus declarari possit, & nisi aliter animus probetur, sola protestatio nō sufficit, *l. metum, D. hoc tit. Honded. consf. 29. num. 54. lib. 1. Anguisol. consf. 48. num. 20.* quidquid tenuerit *Surd. consf. 395. num. 28. lib. 3. Covarr. de mat. 2. par. cap. 3. §. 5. in fin. Fab. Turret. consf. 28. num. 27.*

17 Metus præsumptio excluditur, si cōtractui fuerunt præsentes consanguinei, *Bart. & Padill. in l. transactionem, C. de transact. Grass. except. 11. num. 89. cum sequentibus.*

18 Denique personæ qualitas non facit induci metus præsumptionem, nisi id aliàs plenè comprobetur, *l. ad invidiam 6. C. hoc tit. l. unica, C. si rector Prov. Sāchez de matrim. lib. 4. quæst. 7. Mier. de maior. 2. par. quæst. 20. num. 8. Costa de facti scient. & ignor. cent. 1. dist. 90. num. 65. & 66.*

SVMMARIVM.

1 *Ratificatione interveniente, suspicio metus cessat.*
2 *Metus per actus cōtrarios subsequentes purgatur.*
3 *Vis non attenditur, si post eam sequitur actus voluntarius.*
4 *Metus cessat ex actu, qui fit ex intervallo. & 5.*
6 *Spontanea solutione purgatur.*
7 *Cessat in Curia Principis.*
8 *Purgatur præscriptione.*

Pra-

9 *Præscribitur de iure Prætorio anno utili.*

10 *De iure civili durat triginta annis cōtra inferentem, & contra tertium, decē inter præsentes, & viginti inter absentes.*

11 *Respuitur Ruin. contrarium propalās.*

12 *Si intentatur metus officio iudicis, durat triginta annis.*

13 *Contra heredem durat perpetuò.*

14 *Per viam exceptionis durat iisdem annis, quibus per viam actionis.*

15 *Reg. l. purè, §. fin. de doli except. non militat in metu.*

16 *Quando propter metum quis non appellat, tenetur protestari.*

17 *Fallit tamen, quando non audet protestari, ne reveletur protestatio clandestina.*

18 *Multi DD. tenent, non esse necessariam protestationem.*

19 *In spiritualibus, in quibus expressè tēpus non est definitum, relinquitur arbitrio iudicis.*

20 *Referuntur casus, in quibus est præfinitio temporis. & 21. 22.*

23 *Ex consuetudine immemoriali metus non excusatur.*

24 *Contrarium statuitur.*

25 *Eadem causa metus durante, semper adesse præsumitur.*

26 *De purgatione metus remissivè.*

CAPVT X.

De purgatione & cessatione.

1 SVSPICIO metus cessat, & tollitur, si cōsensus, seu ratificatio post eum superveniat, *cap. 1.* ibi: *Aut quod fecit postmodum, ratū habuit, hoc tit. cap. cùm virum, cap. significatum, de reg. Menoch. de arbitr. cas. 231. num. 14. & 15. & cons. 11. num. 211. & præsumpt. 4. lib. 3. num. 23. Flam. Paris. lib. 13. de resignat. benefic. quæst. 1. num. 121. cum seqq. Farin. in dict. litt. M. num. 137. Ant. Gam. decis. 346. nu. 4. August. Barb. in d. cap. 1. num. 10. & d. cap. cùm virum, num. 2.*

2 Ex hoc inferas. Primò, metum purgari per actus contrarios subsequētes, *l. si mulier, iuncta gloss. verb. Ratum, D. hoc tit. argum. l. fin. D. de lib. exhib. & cap. ad id quod, de spons. Alciat.* pulchrè *cons. 5. num. 14. Afflict. decis. 220. num. 7. & 8. Caeberan. decis. 142. num. 9. Ricc. decis. 15. num. 11. par. 2. Basil. de matrimon. lib. 4. cap. 17. Ioan. Maria Novar. collect. 34. num. 7.*

3 Inferas secundò, vim quę præcessit non attendi, quando post vim sequitur actus voluntarius adprobans actum, in quo vis intervenit, magistraliter *Bart. in repet. l. Cæsar. num. 9. D. de public. & vectig. Ioann. Alois. Ricc. collect. 878. vers. Infertur 3. par. 4.*

4 Inferas tertiò, metū cessare ex actu qui fit ex intervallo, *l. 1. §. quæ oneranda, D. quar. rer. act. Cravet. cons. 119. num. 5. Roland. cons. 83. num. 42. vol. 2.* facit etiam, quod dixit *Alexand. cons. 140. col. fin. in princ. vol. 6.* ubi inquit, quòd quis non potest dicere per metum fecisse cautionem, quandò ex intervallo se cōcordavit, & solvit *August. Berous cons. 195. num. 11. & 59. num. 17. vol. 3. Stephan. Bertrand. cons. 262. num. 23. vol. 7.*

5 Inferas quartò, quòd qui promisit centum per metum, si posteà ex intervallo solvit partem, purgatur pro residuo metus per illam solutionem particularem, *Ias. in l. si ob turpem, num. 2. post princip. de condict. ob turp. causam,* & quāvis ibidem contrà arguat, tamen posteà in finē resolutionis dicit, tuta magis inclinare pro ista opinione; quod etiam voluit *Alois. de Leo in l. 1. in fine, C. de nō numer. pecun. Grat. cap. 524. num. 38. & 39. tom. 3.*

6 Inferas quintò, metum spontaneâ solutione purgari, *l. 2. C. hoc tit. l. fin. § fin. C. eod. l. penult. D. de condict. ob turp. causam, l. 49. tit. 14. par. 5. ubi Gregor. gloss. 2. Bart. in l. de quibus, num. 17. D. de legib.*

Pa-

Padill.in d.l. Interpositas, n.22.C.de trãſ. Azeo.in l 1.tit.21.n.194.lib.4.Rec.Gutier.in l.nemo poteſt, n. 231. D. de leg. 1. Hond.cõſ.23.n.5.& 6.Tuſc.pract.lit. M. concl.220.n.25.Donel.lib. 15. cõm. c. 38. Baſil.de matrim.lib.4.c.9.n.12.Caſ. Manent.cõſ.27.n.27.Ricc.collect.921. par.4.

7 Inferas ſextò, metum & dolũ ceſſare in Curia Principis, *Grat.cap.421.n. 18.to.3. Honded.conſ.100.num.70. vol.1. Maſcard.concl.146.num.*8. & in loco ubi viget iuſtitia, *Iaſ.conſ.164.num.16.*

8 Præſcriptione purgatur metus ſinendo labi tempus intra quod agi, ſeu excipi poteſt, *l. 3.C. hoc tit.* ubi benè *Bart. Mogoll. cap. 12. num. 17. Farin. 2. part. fragm. crim.verb. Metus, num.146.*

9 Pro huius rei explicatione eſt inveſtigãdũ, intra quòd tẽpus præſcribãtur facta metu, & pro omnimoda explicatione diſtinguo inter profana & ſpiritualia.

In profanis ſit prima cõcluſio, quòd metus de iure Prętor. præſcribitur anno utili, *tx.in l.in honorarÿs, D.de act.& obl.*

10 Sit ſecunda concluſio, quòd de iure civili metus durat triginta annis ſicut aliæ actiones perſonales; hoc, ſcilicet, quando proponitur cõtra eum, qui metum intulit, vel participem. At contra tertium ſolùm durat decem annis inter præſentes, & viginti inter abſentes, *text.in l. ſi vi, vel metu, C. hoc tit. iuncta gloſſ.verb. Longæ, & verb. Munitus, Tiraq. de utroq. retr. 1. par. §. 1. gloſſ. 10. n. 14. Sarmient.lib.2.ſelect.cap.11.n.8.*

11 Vnde cavendũ eſt à *Ruin. cõſ.105.n.6.* qui dicit cõmuniter teneri per *DD. in d. l. ſi vi, vel metu*, quòd tam perſonalis, quàm realis tollitur ſpatio decẽ annorũ.

12 Sit tertia cõcluſio, quòd ſi intentatur officiũ iudicis, durat etiã triginta annis, quia officiũ iudicis ita ſe habet, *gloſſ.notab.in l.ſicut, in princ. C.de præſc.trig.vel quadrag.ann. verb. Perſecutione, Balb.de præſcript. 4.par. 4.par.princip. q.30.tot.*

12 Sit quarta cõcluſio, quòd cõtra heredẽ adquẽ res ſeu pretiũ pervênit, durat perpetuò, *l.quod diximus, §.fin.l.quod autem D.hoc.tit.*

13 Sit quinta concluſio, quòd per viã exceptionis (nã metũ paſſo non ſolũ datur actio, ſed exceptio, *l.metũ la 3.§.ſed quod Prætor, D.hoc tit.*) durabit iiſdem annis, quibus per viã actionis, & nõ ampliùs.

15 Quia regula *l.purè, §.fin.D.de dol. except.* (quæ dicit, quòd quę ſunt tẽporalia ad agendũ, ſunt perpetua ad excipiẽdũ, de qua *Balb.ubi ſup.q.37.tota*) in metu nõ militat, quia metus poteſt proponi agẽdo, & illa lex loquitur (ut in ea patet) quãdo quis non poteſt ius ſuũ proponere agendo, ſed tantũ excipiendo; ſed quãdo ius ſuũ proponere agendo, tunc tenetur excipere intra illud tempus, quod eſt ei limitatum à iure ad agendũ, & ita probatur expreſsè *in l. Papinianus, §.ſi filius, D.de inoff.teſt.& ibi Caſt.Gomez lib. 2.variar.cap.14.num.8.*

16 Sit ſexta concluſio, quòd qui propter metũ non appellat, tenetur id proteſtari intra tempus datum ad appellandũ, *text. expreſſus in cap.fin.de app.l.fin.C.de his qui propter met.iud.non appell.*

17 Quæ quidẽ fallit, quando non audet proteſtari, ne talis proteſtatio clãdeſtina reveletur, *ut gloſſ. in c.1. iſto tit.verb. Propoſuit*, quã ibi ſequitur *Abb.n.6.& Bald.in d.cap.fin.n.5.Franc.n.fin.Prapoſ. num.19.Iaſ.in l.qui in aliena, §.Celſus, n. 46.D.de acquir.hered.*

18 Eſt tamen advertendum ad iſtã concluſionẽ, quòd multi *DD.* quos refert & ſequitur *Dec.in d.cap.fin.n.21.* tenent nõ eſſe neceſſariã proteſtationẽ, ſed quòd ſufficiat ſubeſſe iuſtum metũ, quare nõ appellaverit, idem *in l.in omnibus cauſis, num.12.D.de regul.iur.*

19 In ſpiritualibus autẽ eſt ſciendũ, quòd in caſibus, in quibus tẽpus nõ eſt expreſsè definitũ, relinquitur arbitrio iudicis, ut dicit *Hoſtienſ.in c.1. hoc tit.ad fin. & ibi Innoc.n.2. & Card. n.3. q.2.* & dicit cõmunẽ ibi *Abb.n.23.* quẽ ſequitur *Menoch.de arbitr.lib.2.cent.3. caſ.231. n.15. & Boſ.de plurib.viol.num.103.*

20 Et caſus, in quibus tempus eſt expreſsè definitũ, ſunt ſequentes. Primus eſt in profeſsione, in qua eſt determinatũ quòd profeſſus ante 14. annũ à die profeſsionis poſsit reſilire, *c.ſi quis ante, de regul.*

D &

& ibi glos.verb.Permaneant; quod hodie est extẽsum usque ad quinquenniũ à die emissæ professionis, *Trid. cap.19.sess.25.*

21 Secũdus casus est in matrimonio carnali, in quo per annum & dimidium cohabitationis prę scribitur, *c.ad id, de spõs.*

22 Tertius casus est in voto castitatis solenniter emisso, quod biennio præscribitur, *cap.fin.qui cler.vel vov.*

23 Dubiũ est, utrùm ex cõsuetudine immemoriali metus excusetur? Et negativè respondent *Innoc.Host. & alij in cap. quod latẽter extr.de reg.iur. Gre.Lop.in l. 6.tit.25.p.4.glos.magna*, dicẽs esse benè advertendum, quòd si domini non probẽt, quòd servitia volũtariè, & sine coactione præstita fuerũt à subditis per tẽpus immemoriale, non obtinebunt, quia subditi præsumuntur inviti præstitisse, *dict.cap.quod latenter.*

24 Tamen contratiũ ex *l.3.tit.15.lib.5. Recop.* (quę impositionibus, & exactionibus vassallorum de dominis querelas super exactionibus excludit) tenent *Aved.de exeq.2.p.c.4.n.10.vers.Et hoc casu, Burg.de Paz cons.15.n.33. Ioan. Garc.de expens.c.9.n.23. Rodrig.de ann. redd.lib. 1.q.15.n.67. & 68. Escob. de ratiocin. cap.25.n.10.Gutier.lib.4.q.34.num.28.*

25 Quod tamẽ limitationem recipit, si metus duraverit, quia tũc semper adesse præsumitur, ita *Bart.in l. penult. D.de cõd.ob turp.caus. Angel.Areti.cõs.96.Ann. alleg.114.n.4. Ioan. Alois.Rice. in prax. Eccl.decis. 657.n.3. Manent. d. cons.87. n.28.Boer.decis.100.n.13.Covar.de spons. par.2.§.6.n.1.Menoc.de præsumpt. lib.3. præsumpt.126.Mascard.concl.1051.n.34. Flamin.d.q.1.n.201. cum seqq. Gutier.d. cõs.16.n.15.Bernar.Græv.ad prax.Cam. Imp.lib.2.concl.93.n.11.Rot.Aven.decis. 113.divers. Iose. Ludov.decis.Luc.18. Ioseph.Sesse d.decis.60.lib.1.Alex.Ludov.decis. 392. ubi Beltram. in addition. Iacob. Thom.cons.44.à num.68.cũ seq.*

26 De purgatione metus fusè pertractat *Farin.d.2.p.frag.crim.lit.M.à n.136.cũ* plurib.seqq. *Mogoll.c.12.cũ §§ seqq.Paul. Christ.decis.Belg.114.n.13.& 15.vol.2.*

SVMMARIVM.

1 *Voluntas est liber animi motus.*
2 *Captatoriæ institutiones nullæ sũt.*
Officia vacatura cõcedi probibẽtur, ibi.
3 *Mulier auxilians marito non punitur.*
Quæ fiunt contra facientis voluntatem, non imputantur facienti.
4 *Qui iussu Tyranni aliquem occidit, excusatur à pœna.*
5 *Coactus magis patitur, quàm agit.*
Facienti aliquid coactè sibi non imputatur. ibi.
6 *Voluntas coacti voluntas est, sed qualificata. & 7.*
Voluntas meticulosa babet in superficie volitionem, & in medullam nolitionẽ.
8 *Ad pœnã volũtas coacti volũtas nõ est.*
9 *Cõpulsus delinquere plectendus nõ est.*
10 *Coactus recipere particulares solutiones sibi non præiudicat.*
11 *Productio facta per compulsum nullũ generat præiudicium.*
12 *Coactione ad compromittendum facta permissa est à laudo appellatio.*
13 *Advocatus invitus patrocinari cogitur, non tamen in causa in qua babet interesse.*
Excusatur tamen si in illa advocaverit iustè.
14 *Coactè vel metu coactionis facere idẽ est.*
15 *Coactio obligationem impedit.*
16 *Aliquibus causis accedit coactio.*

CAPVT XI.

De volũtate inductâ per metum.

1 IOan.Damasc.de duab. Christi volunt. ait: *Voluntatẽ esse liberũ, & mentis imperantis motum*; & sic cùm ea, quę ex libero hominis arbitrio pendent, non procedãt à natura, nec casu, nec à Deo, oportet ea ex voluntate libera nasci, ut idem probat *lib.2.de Orthod. Fid.cap.25. & Nemes. de nat. hom. cap.*

cap.39. & 40. Ant. Fab. de error. pragm. dec.39.error.2. num.4. tom.2.

2 Hinc dimanat captatorias institutiones nullas esse, & pro non scriptis reputari,*l.captatoriæ 64.D.de leg.1.l.illa institutio 32.l.captatorias 70.D. de hered. inst. l.captatorias 10.C.de test. milit.l.1.in fin. C. de ijs quæ pro non scriptis habent*. latè *Covar.in cap.cùm tibi,n.1.de testam.Mieha. de success. creat. lib.2. §. 17. requisit. 27.n.79.& seqq.Gom.to.1.var.cap.4.n.7. vers.Tertiò quia,Surd.decis.68.num.4.& seqq.& 98.n.6.Menoc.cons.408.n.15. & seq.Vincent. Fusar.q.503.n.4.& seqq. Osuald.Hilliger.in Donell. lib.6.comm.cap. 19.à litt.E.Ant.Fab.in suo Cod.lib.6.tit. 6.defin.*11.quia consectūtur in expressam alterius voluntatem.

Hinc officia nisi vacata fuerint per mortē, vel alium casum,alteri concedi prohibētur propter votū captādæ mortis,ad *text.in l.fin.C.de pact. Socin.consil. 53.n.4.Petr.Greg.de cōcess.feud. q.3.n.9. & 10.Imol. post Ancharr.in cap.2.de concess. præbend.* ubi extendit, etiā si persona esset incerta, *Cabed.decis.20. num.1. Mastrill.de magistr.lib.1.c.25.n.10.& 11.*

3 Rursus mulier,quæ in fabricāda falsa moneta,seu ea tondenda auxiliū marito suo præstitit metus causâ, à pœna excusatur, *Mar.Giurb.cons.85. Mastrill. decis.246.* Quæ enim fiunt cōtra facientis voluntatē, non imputantur facienti, *l.cura,§ nec si per vim,D.de mun.& bon.* metusq; instantis periculi delinquentē excusat ab homicidio, *Pet. & Cyn.in l. scientiā,§.qui cùm aliter,D.ad l. Aquil.ex gloss.l.si familia cōmunis,D.si famil.furt. fecisse dic. Novel.defens.reor.p.1.c.1.n.67.*

4 Ponens exemplum in eo, qui iussu tyrāni, vel alterius potestatem habentis aliquē occidit,*glos.3.in l.8.tit.8.p.7.Thesaur. lib.3.q.46. n.5. Carrer. in pract. §. circa sextum,vers.Octavò excusat.n.1.*

Quod quidem intelligendum est quoad pœnam, secus quoad culpā, ut omnes Theologi fatentur de tortoribus, & carnificibus, qui iussu Tyranni Imperatoris interfecerunt Martyres, *D. Thom. 2. 2. quæst. 64. artic. 6.ad 3.*

Ad quam rē solet adduci *Dan.3.vers. 46.* ubi dicitur interfecisse ignē illos, qui eiecerūt tres infantes in fornacem Babylonis, ibi: *Et non cessabant, qui miserāt eos ministri Regis succendere fornacē naphtha, & stuppa & pice, & malleolis, & effundebatur flamma super fornacē cubitis quadraginta novē, & erupit, & incēdit, quos reperit iuxta fornacē deChaldæis:*

Et cōmuniter notarunt *S.DD. Exod. 1.vers.7.* ubi obstetrices Ægypti timētes Deū plus quàm Regē Pharaonē, non audiverunt eius mandato, ut infantes masculos populi Hebræi interficerent.

Et coactus dicitur, nedum is, qui ministrorū potestate ad aliquid faciendum cogitur, sed si civiliter, & ordinatio iure cogatur, *l.1. §. necessariò, D.si mul.vent.nomin.in possess.Socin. cons.151. num.3.vol.1.Sola ad Decret. Sabaud. tit. de accus. gloss.1.num.5.*

5 Coactū enim magis pati quàm agere dicimus, *cap. in sacris, hoc tit.* & ubi desideratur voluntas, non admittitur coacti, *Cordub.in l. si quis à liberis,§.et si impubes, ad fin. D.de lib. agn. Thesaur. lib.1.q.51.num.13.* etiā in statuto,*Cagnol.in l.si quis maior,num.3.C.de trāsact. Sola ad Decret.Sabaud. dict.tit. de accus. gloss.3.par.2.num.6.*

Hinc est,quòd facieti aliquid coactè, & contra suam voluntatem,sibi nō imputatur.*cap.1.2.3. & cap. itanè 32.q. 5. l.cura, D.de muner. & bonor. Salgad. de Reg. protect.1.par. cap.4.num.10.* cū infinitis,*Valenç.cons.79.num.133.*

6 Licèt voluntas coacti voluntas sit,*l.si mulier 21.§.si metu,D.hoc tit.l.qui ita,in princ.D.ad Trebel.l. si patre cogente,D.de rit.nupt. l.si privatus,D.qui & à quibus, cap. meritò 15.q. 1. Aristot. 3. Ethic. 1, D.Thom.2.2.q.6.art.8.Thom.de Thomasert.reg.76. Molin.de ritu nuptiar. lib.3. q.98.n.6.Tusch.to.8.lit.V.concl.280. cum seq.Seraph.decis.1350. n.9. Morl. in Empor.1.par.tit.2.in prælud.num.112.*

7 Talis tamen voluntas coacti absolutè voluntas dici nequit, sed qualifica-

ta; quæ propriè voluntas non est, sed secundùm quid, *Dec. in l. velle nō creditur, num. 3. & 6. vers. 1. 4 & ult. D. de reg. iur. Mātie. de conject. ult. vol. lib. 1. tit. 3. n. 10. vers. Vnde etiam, Butigel. in l. sciendū, n. 48. de verb. obl.* ubi alia in id pulchra *ex Bald. in cap. quisquis, n. 1. de elect. ubi n. 11.* dicit, quòd volūtas meticulosa habet in superficie volitionē, & in medulla nolitionem, *ex Ias. in l. rem quæ nobis, n. 2. D. de acquir. poss. Offuald Hillig. in Donel. lib. 15. cap. 38. litt. A.* & sic imperfecta, *Bart. in extravag. ad reprim. verb. Videbitur, num. 2. Roman. cons. 197. num 5. Thesaur. d. quæst. 51. n. 13. Tusch. d. concl. 280. n. 3. & 281 n. 7. Menoch. cons. 912. n. 9. Surd. cons. 414. num. 55. Viv. decis. 150. num. 3. Iacob. Thoming. cons. 44. à num. 164.*

8 Ideòque ad pœnam voluntas coacti voluntas non est, *l. velle, & ibi gloss. in fin. ubi Dec. & Cagn. uterque n. 1. D. de reg. iur. l. scientiā, §. qui cùm aliter, D. de lib. caus. Menoc. de arbitr. cas. 354. num. 8. & seq. Farin. q. 97. n. 16. Thesaur. dict. quæst. 46. num. 4. Mastril. decis. 246. num. 16.*

9 Imò addit *Marsil. cons. 25. num. 29.* compulsum delinquere plectendum nō esse, *Dec. cons. 336. Viv. decis. 394. num. 9. Bertaz. crim. cons. 266 num. 4.*

10 Et coactus recipere particulares solutiones sibi non præiudicat, *Surd. decis. 345. num. 12.*

11 Et productio facta per cōpulsum nullum generat præiudicium, *Caput. decis. 193. n. 5. p. 1. Alex. Lud. decis. 270. n. 7. & 432. n. 5. & 467. n. 9.* cū voluntas coacti non sit voluntas, *Franc. Hieron. Leo decis. Valent. 14. n. 15. tom. 1.* libera nec spontanea, *Alb. per ill. text. in cap. 1. de reg. & in cap. cùm locum, de spons. Marta to. 2. summ. success. leg. par. 4. q 2. art. 5. n. 31. Amat. decis. 24 à n 41.* Nam illa non dicitur coactio & necessitas, quæ habet principium liberum & voluntarium, sicuti post alios *Menoch. de arbitrar. cas. 182. num. 52. & cons. 136. num. 26. vol. 2.*

12 Coactione ad compromittēdum factā permissa est à laudo appellatio, seu reductio, ita post *Icā. Andr.* docuit *Ang. Aret. in l. ex consensu, n. 2. de app. Barb. cōs. 40. col. 14. vol. 4. Blanc. de cōpromiss. q. 10. num. 5. Menoch. cons. 406. num. 36. vol 5.*

13 Et Advocatus, qui invitus patrocinari cogitur, *l. providendū, §. 1. C. de post. l. 1. §. ait Prætor, D. eod. Dec. in l. invitus nemo, n. 2. & ibi Cagnol. D. de reg. iur.* non tamē tenetur in causa, in qua habet interesse, *Cravet. de indemnit. mul.* si in illa à iudice coactus patrocinetur, excusatur, nec sibi præiudicat, *Alber. in l. post legatū, §. Advocatū, D. de bisq. ib. ut indig. Viglius §. si tutor, Inst. de inoff. testam. Tiraq. de retract. lignag. §. 1. gloss. 9. n. 271. Vinc. Carroc. decis. 123. num. 14. Menoch. cons. 58. num. 62. vol. 1. Petr. Greg. lib. 6. syntagm. cap. 19. num. 16.*

14 Et pacta sunt coactè, vel metu coactionis facere, *l. novissimè, D. quod falso tut. auth. Suar. alleg. 23. num. 3. Pinell. in l. 2. cap. 3 num. 16. C. de rescind. vend. Aldovin. cons. 15. num. 8. Grat. cap. 227. n. 13. Mar. Giurb. cons. 69. num. 6. Amat. decis. 24. num. 30. & 31.* cum infinitis novè *Ant. Amat. resol. 22. num. 7.*

15 Absolutaque coactio obligationē impedit, *cap. sicut 20. q. 1. Ant. Fab. in suo Codic. lib. 1. tit. 2. defin. 32. in alleg. num. 9.*

16 Aliquibus tamē casibus accedere potest coactio, ut videre est in percusso, qui cōpelli valet per pœnas spirituales ad faciendam pacem, *l. ā. Alois. Ricc. decis. 86. n. 1. p. 1.* & etiam aliquis cogi potest in communione stare, quia contra eum iuri divisioni est præscriptū, id est actioni, per quam peti divisio quit, *Olivan. de act. p. 2. lib. 1. c. 38. n. 14.* & sic fallit *reg. l. fin. C. commun. divid. Ceval. q. fin. num. 220. to. 4. Cenc. de censib. p. 3. c. 1. q. 3. art. 8. num. 15. Giurb. decis. 52. num. 6.* & alijs quoque casibus, quos congerit *Accurs. in d. l. fin.* & latiùs post alios *Gomez. in §. quædam, n. 15. usque ad 28. post Angel. n. 2. gloss. famil. ercifcund. Inst. de act.*

SVMMARIVM.

1 *Actio metus est personalis, & in rē scripta, & datur in simplū. & 14.*

In

2 *In quadruplum præstatur adversus non restituentem.*
3 *Quam pœnam evitat restituens.*
4 *Ad hoc ut actio metus competat, quæ requirantur.*
Actor prius debet petere annullationem gestorum, & rem sibi restitui.
5 *In quadruplo simplum continetur. & 6.*
7 *Praxis huius actionis remissivè.*
8 *Hæc actio est arbitraria.*
Datur contra rem possidentem ex metu etiam alterius.
9 *Præstatur contra metum inferentem.*
10 *Et adversus eũ ad quẽ res pervenit, tã in heredes, quã in heredes heredis. & 11.12.*
13 *Et in emptorem. & 14.*
15 *Competit de eo, quod abest. & 16.*
Datur heredibus metum passi.
17 *Persecutoria rei est.*
Datur contra tertium in subsidium.
18 *Durat contra metum inferentem triginta annis.*
Si res fuerit alteri vendita, extinguitur spatio decem annorum inter præsentes, & viginti inter absentes.
19 *Regulariter non datur contra non inferentem. & 20.*
21 *Negat Vrsil.*
22 *Intelligitur Aim. Cravet. & 23.24.*
Heredes mulieris metũ passæ in vita nõ conquestæ possunt petere rescissionem.
25 *Hæc actio semel ad heredes transmissa efficitur perpetuò transmissibilis.*
Præscribitur triginta annis.

CAPVT XII.
De actione metus.

1 ACTIO quod metus causâ personalis est; & in rẽ scripta, ut advertit eleganter *Duaren. ad hunc tit. c. 3. Iul. Pac. leg. conc. cent. 2.* cõpetitq; ei, qui per metũ cadentem in constantem virũ compulsus est ad aliquid gerẽdum, ad hoc ut sibi res restituatur, & datâ contumaciâ intra annũ in quadruplũ condẽnetur, & post annũ in simplum, ut probatur in §. *quadrupli, iuncto §. item actio, Inst. de act. & in l. item si cũ exceptione 14. §. 1. §. post annũ, §. in hac actione, in fin. & §. hæc autẽ, D. hoc tit. Vbesemb. in paratitl. ad hunc tit. à n. 6. cum seq. Linglois decis. 44. quæst. 3. num. 10.*

2 Ex quibus constat hãc actionẽ in quadruplum dari adversus eum, qui iudicis iussu rem ipsam actori nõ restituit, eamq; pœnã restituentem evitare, ut latè explicant *Ias. in §. quadrupli, à n. 47. ubi Mysing. 1. Inst. de act.* ibiq; eruditè *Anton. Pichard. in comm. Mogoll. cap. 13. toto.*

3 Ad hocque ut ista actio competat, requiritur. Primò, quòd actus fuerit gestus per metum cadentẽ in constantẽ virum. Secundò, quòd restituere debens sit in cõtumacia, utputà quia iussus à iudice rẽ restituere illã non restituit, ut dictis iuribus. Nam ex prima parte edicti nostri datur actio ad annullationẽ gestorũ, & ad restituendã rem metu alienatã, ut
4 in *l. 1. D. hoc tit.* Et ita actor prius debet petere actum metu gestum annullari, & rem sibi restitui: & si intra tempus à iudice datum res non fuerit actori restituta, tunc ex secũda parte edicti datur intra annum actio in quadruplum, & post annũ in simplũ, *Quintil. Mãdos. in annal. n. 194. Petr. Greg. lib. 36 syntag. c. 25. n. 9.*

5 Obiter notandũ est in quadruplo simplũ contineri, ut testatur *Vlp. in d. l. item si cum exceptione 14. §. quatenus 10. D. hoc tit. Pich. in §. quadrupli 25. à n. 10. Inst. de act. Caldera de erroríb. pragm. lib. 4. c. 1. n. 1.* etsi renuat *Anton. Fab. lib. 16. coniect. cap. 19. & de error. pragm. decad. 72. error. 9.* quatenus dictat pœnam quadrupli in hac actione nõ propter vim factam, aut illatum metũ irrogari, sed ob solam cõtumaciã sequtã in non parẽdo arbitrio iudicis, & ob nõ factam restitutionẽ rei petitæ. Proinde mirum non esse post exactum quadruplum nullam simpli persecutionem superesse, non quasi simplum insit quadruplo, sed quia quadruplum exactum est pro simplo.

6 Quod evidenter convincitur ex eo quod visum est Consulto durum, sic quadru-

 dru-

druplum interpretari, ut totũ pœnæ insit, cùm pœnæ sint potius molliendæ, quàm exaspetandæ, *l. pen. D. de pœn.*

Vnde inferas, quòd condẽnatio facta in triplum, vel quadruplũ continet simplũ. *glos. in l. ab ijs, & ibi Bart. C. de navic. seu naucl. lib. 12. text. in l. hoc edicto, D. de public. l. itẽ si cũ exceptione, §. sed & si quis, D. eod.* nisi duplũ, triplum, vel quadruplũ sit mera & principalis pœna, & separata à simplo; ut si iudex mandet rẽ restitui, & ulteriùs in duplũ, triplum, seu quadruplũ condemnet, post alios declarat *Cavalc. de bracb. Reg. fragm. 115.* ubi in fin. dicit, quòd in dubio semper res, vel rei æstimatio continearur in duplo, triplo, vel quadruplo: & de ista materia plenè tractat *Ias. in §. omnes autẽ, n. 10. & in §. duplũ, & in §. seq. Inst. de act. & ibi Gom. & in §. utique & ex maleficijs sub n. 14. & 15. Caball. cas. 56. num. 130. 131. cum seq. Guacc. defens. 33. c. 14. in fin. Horat. Carp. ad stat. Med. in prœl. n. 730. Olivan. de act. in §. quadrupli 25. n. 3. fol. 292. Afflict. in constit. Sicil. rubr. 15. ut lite non contest. num. 7. ad fin. lib. 2. Ias. in §. sic itaque discretis, num. 7. Instit. de act.*

7 Tota verò praxis huius actionis, & libelli peti potest ex his, quæ scripsit *Specul. hoc tit. cum ibi additis, Rofred. in libell. 1. par. in hac rubr. Nicol. Carb. in pract. pract. lib. 1. cap. 2. num. 14. 15. 20. 26. 66. 75. Paz in prax. tom. 3. cap. 9.*

8 Hæc actio arbitraria est, *Menoc. 1. de arbitr. q. 5. n. 2.* & datur contra eos, qui cunque rem possident ex metu etiã alterius, *l. item si cum exceptione, §. in hac, §. Padius, & §. aliquãdo, hoc tit. glos. in c. dilectus, extr. eod. Cravet. cons. 461. n. 35.*

9 *Ruin. cons. 112. n. 9. vol. 5.* Et est notatu dignum in hac actione, quæ regulariter nõ datur, neque cõpetit nisi contra metum inferentẽ, & tamen plerumque notissimos ipsius actionis terminos egredi tur, ut detur etiã contra eum, ad quẽ res

10 pervẽnit, *l. 3. C. hoc tit.* Quo fit, ut excedatur etiam à suis terminis, & hoc est quidẽ notabilius; quoniã personalis est, & longo tẽpore præscribi non deberet, & tamen præscribitur, ut ibi *Marc. Mant sing. 422.*

11 Similiter datur cõtra heredes, quatenus ad eos pervẽnit, licèt desierit apud

12 eos esse. Itẽ contra heredes heredis, nõ inspecto quoad ultimum, sed quoad primũ heredem pervenerit, *l. quod diximus, §. in heredem, D. hoc tit. Bart. sing. 114.*

13 Quæ quidem actio contra emptorẽ, licèt metum non adhibuerit, conceditur, *Ruin. cons. 113. num. 2. & 4. vol. 5.*

14 Licèt hæc actio sit in personã quatenus ex maleficio descendẽs, *§. omniũ, & §. prætereà, Inst. de act.* tamẽ in rẽ dicitur scripta, quia competit nõ solùm contra eũ, qui metum incussit, sed etiã contra alios, ad quos res per vim & metũ extorta pervẽnit, nõ propterea est actio in rẽ, quatenus opponitur actioni in personã, sic explicat *Cuiac. l. metũ 9. §. fin. D. hoc tit. Ant. Fab. in ration. ad eand. Iul. Pac. leg. conc. cent. 2. concl. 72.*

15 Hęc tamen actio cõperit de eo, quod abest, *l. sed & partus 12. § ult. l. itẽ si cum exceptione 14. §. ult. D. hoc tit. Pich. in §. itẽ hac actio 27. num. 32. Inst. de act.* & cùm rei habeat persecutionẽ non solũ metum passo, verũ heredi eius, cæterisque successoribus datur, *l. quod diximus 16. §. hæc actio, hoc tit.* in heredes autem, & cæteros, qui metũ non intulerunt, datur in id, quod ad eos pervẽnit, ne alieno scelere ditẽtur, *d. §. hac actio, l. metũ 9. §. fin. l. illud 10. l. itẽ 14. §. in hac actione, D. eod.* quod si nõ restituãt, cùm habeãt restituẽdi facultatẽ, quadrupli pœna etiã in eos statuta est, *d. l. itẽ, §. in hac actione.*

16 Diximus, si habeant restituẽdi facultatẽ, ut intelligatur si res metu extorta ad aliquẽ bonã fide pervenerit, & hęc in rebus humanis sine dolo malo eius esse desierit eum absolvi debêre, *d. l. itẽ 14. §. aliquando,* in quo differt maximè hic ab eo qui metũ intulit, qui semper renetur, etsi res ablata casu interciderit, *l. 2. C. hoc tit. glos. 3. in l. si res 14. §. 1. D. depos.*

17 Persecutoria rei est hæc actio, *l. metum, §. animadvertendum, D. hoc tit.* & quod detur adversus eum, ad quem res per-

pervenit, est *text. in l. item* 14. §. *ali-
quando*, & §. *Pedius*, *D. eod. Morot. resp.
75. à num* 3. quæ tunc demum datur cō-
tra tertium in subsidium, quando nō po-
test imputari aliquid metum patienti,
secus si potest aliquid imputari, ut quia
protestari potuit; *Cravet. cons. 120. Af-*
18 *flict. decis. 263.* Et durat contra metū in-
ferentem triginta annis, sed si res fuerit
alteri vendita, extinguitur spatio decē
annorum inter præsentes, & viginti in-
ter absentes, *Tiraq. de retract. lign. §. 1.
gloss. 10. num. 41. Lanar. cons. 43. num. 33.
Barbos. in l. sicut 3. num. 18. & 19. C. de
præscript. triginta vel quadraginta ann.
Sarmient. lib. 2. select. cap. 11. num. 8.*

19 Nunc quærendum est, an ad hoc ut
vim, vel metum passus ab alio possit a-
gere contra tertium, qui cū eo contra-
xit, sit necesse probare illum fuisse con-
scium illius vis, aut metus per protesta-
tionem, aut notificationē vim, aut me-
tum passi, vel aliàs, an sufficiat sola vis,
aut metus probatio, sive sciens ille ter-
tius fuerit, sive ignorans?

20 Regulariter dicunt *Doctores*, quòd cō-
tra eum, qui metum intulit, non datur
actio ista, *l. metum, §. sed licèt, D. hoc tit.*
maximè stante ignorantiâ contrahen-
tis, quæ semper præsumitur, ubi contra-
rium non probatur, *l. non interest, C. eod.
Aim. cons. 120. num. 1. & cons. 114. 120. &
253.* quibus videtur tenêre metum illa-
tū, vel vim per aliū non nocère tertio.

21 Sed dicit *Ursil. ad Afflict. decis. 263. n.*
6. sacrum Consilium non fuisse secutum
hâc opinionē, quod similiter dictat *Ant.
Fab. in suo Cod. tit. 8. defin. 7. lib. 2.* ubi *n. 3.*
sic ait: *Intellige, si revera metus nullus il-
latus sit. Alioqui sufficiet esse illatum à quo-
libet, ut noceat cuilibet etiam ignoranti,
quia verba edicti quod metus causa, in rem
concepta sunt, nō in personā, in hocque dif-
fert edictum hoc ab edicto de dolo, l. metū 9.
§. 1. l. item 14. §. in hac actione, D. hoc tit.
ubi elegans ratio redditur, quia metus om-
nis habet in se ignorantiam, l. sed & si is,
§. fin. de dolo, scripsi lib. 16. cōm.* idē tenet
*Gasp. Ant. Thesaur. lib. 1. q. 51. n. 8. Sāch. de
matr. lib. 4. disp. 8. n. 7.* qui dicit rationē
esse, quia res illa metu acquisita transit
eo vitio affecta in quēcunque possesso-
rē, *ex text. in l. itē 14. §. in hac actione, D.
hoc tit. Ioan. Pet. Fōtan. de pact. nupt. to. 2.
claus. 7. gloss. 2. p. 5. à n. 20. Emम. Ant. Cos-
ta cons. 38. à nu. 32. cum seq. Morot. resp.
75. num. 22. lib. 4. Surd. cons. 513. n. fin.
Fedet. Schot. tom. 1. lib. 3. resp. 10.*

22 Nec arbitror hanc opinionē esse cō-
trariam opinioni & sententiæ *Aim.* quia
ipse signanter *in cons. 120. n. 6.* clarè di-
cit, quòd opinio contraria non est sim-
pliciter vera, sed solùm quādo metū pa-
tienti, & cū tertio contrahenti, aut actū
gerenti imputari potest, quia protestari
non audet propter metum potentis, vi-
detur subveniendum metum passo etiā
contra tertium ignorantem, de cuius
præiudicio agitur, quando etiam agi-
tur de præiudicio metum patientis.

23 Sic similiter (addit) metus præiudica-
ret tertio, quādo ipse tertius verisimili-
ter cogitare poterat de tali metu, ut
quia contraheret cum marito viro no-
toriè terribili, aut prodigo; nam tunc
factum tertij diceretur ordinatum ad
talem metum.

24 Ex quibus asseverandū est, quòd sem-
per debet dici etiam in doctrina *Aimo-
nis*, metum ab alio illatū nocêre tertio,
quia nunquā sumus in casu, in quo pos-
sit imputari damnū passo, cui de metu
non fuerit protestatus, nec in quo verisi-
militer nō posset tertius præsumere me-
ticulosè contrahentē contrahere, cùm
semper isti contractus meticulosi fiant
per personas sub imperio, ac potestate
alterius existentes, & ad commodū il-
lius, quibus propterea nō est licitū pro-
testari, nec aliud de eis cogitari debet,
quā quòd per vim vel metū cōtrahunt.

Cùm mulier metum passa, vel aliquā
obligationem, vel actū sibi præiudicia-
lē fecisset, & de eo in vita conquesta nō
fuerit, ut non possint heredes petere re-
scissionē, & actione hâc in iudicio expe-
riri muliere iā vitâ functâ, & videtur ut
ius illud ad heredes trāsmissibile nō sit

(licèt secus esset, si mulier in vita iudicium instituerit, quia tunc ad heredes transire iudicij huiusmodi, & actionis persecutionem non dubitatur) tum quia personale videtur remedium huiusmodi respectu actoris: tum etiam quia muliere in vita tacente censendū sit voluisse eam voluntatem, & obligationem continuare, & persistere, quam pro firma existimat, *Cане. variar. lib. 3. cap. 15. num. 116.*

Contrarium tamen in hoc verius esse credo, secundùm quam opinionem Senatum Cathaloniç terminasse, dixit *Fontan. de pact. nuptial. claus. 7. gloss. 2. par. 6. num. 48. & seq.* cùm actiones omnes in heredem transeant, *l. pro hereditarÿs, C. de hered. act. Barc. decis. 51. num. 11. & 65. num. 3. Surd. cons. 268. numer. 22. lib. 2. Ant. Amat. resol. 43. n. 32.*

25 Observandum est, quòd hæc actio semel ad heredes transmissa efficitur in perpetuum transmissibilis, *l. videamus, D. hoc tit. Mati. in l. 7. gloss. 8. num. 3. tit. 11. lib. 5 Recop.* Quę quidē spatio triginta annorū præscribitur, *Bald. cons. 189. toto lib. 5. Hippolyt. Montan. in addit. ad Ant. Olivan. de act. tom. 2. lib. 1. cap. 9. à num. 16. cum seq. Ant. Fab. in l. 21. §. penult. hoc tit. Ossuald. ad Don. lib. 15. comm. cap. 38. lit. T. Dec. cons. 272. num. 8. Anna singul. 341. Sarmient. lib. 2. select. cap. 11. num. 8. Mogoll. cap. 12. num. 19. & 20. Graff. except. 11. num. 31.*

SVMMARIVM.

1. *Restitutio ob metum iure actionis provenit.*
2. *Inferens metum tenetur restituere: secus autem si iustè incussit.*
3. *Acquisita per metum etiam levem sunt restituenda.*
4. *Mutuans sub usuris tenetur ad restitutionem. & 5. 6.*
7. *In usuris etiam Rex est capax coactionis. & 8.*
9. *Precibus acquisita sūt restituēda. & 10.*
11. *Quod limitatur.*
   Pauper importunus non tenetur ad restitutionem.
12. *Virginem deflorans suasionibus importunis tenetur ad restitutionem damnorum datorum.*
13. *Tertio possessori est pretium restituendum. & 14.*
15. *Datur hæc actio contra quemlibet, quatenus factus est locupletior.*
16. *Interpretatio ad l. si ipsa 18. D. hoc tit. & 17. 18. 19.*
20. *In hac restitutione veniūt fructus percepti & percipiendi.*
21. *Et fructus fructuum, & partus partuū.*
22. *Quando agitur contra inferentem, veniunt fructus percepti.*
23. *Et venit interesse intrinsecum, & extrinsecum.*
   Re perempta, perit periculo inferentis metum.
24. *Quando contra participem, id est, cum principali.*
25. *Contra tertium postquàm est constitutus in mora.*
26. *Cuncta probantur iuramento metum passi.*
27. *An habeatur ratio fructuum in restitutione in integrum. ibi & usque 45. Explicatur cap. ad nostrā, ibi, num. 41. cum seqq.*
46. *Actiones, quæ dantur metum passo, referuntur.*
47. *Metus constans dat actionem, cæteri officium iudicis, vel condictionem.*
48. *Operatur metus iniustè illatus.*
49. *Præstans causam metui nō succurritur.*
50. *Non semper est de substantia, quòd metū inferens lucretur.*
51. *Interpretatur text. in l. si cum exceptione, §. in hac, D. hoc tit.*

CAPVT XIII.
De restitutione ob metū.

1 RESTITVTIO ob metum iure actionis provenit, & ideò non pertinet ad

ad *tit. de restit. in integr. Osuald. ad Don. lib. 21. comm. cap. 5. litt. B. Linglois decis. 2. q. 4. num. 6. & 7.*

2 Quo supposito dici debet, quòd is, qui adhibito iniusto metu contraxit, seu donationē habuit, tenetur in utroque foro restituere, quia iniustus metus, seu qui in constantem virum cadit, excludit consensum, prout declarat *Navarr. in Manual. cap. 17. num. 15. Ioann. Azor. instit. moral. par. 3. lib. 4. tit. de restit. cap. 23. toto, col. 303. cum seq. & lib. 6. tit. de contract. cap. 7. toto, col. 510. & seq. Cardos. verb. Metus, num. 14.* secus autē si iustè metus fuit incussus, quia tunc restitutio cessat, *Bonac.* cū pluribus, *tom. 2. de contr. disp. 3. quæst. 1. punct. 3. §. 3. propos. 4. num. 2.* contractus enim ita celebratus tenet, *Sylvest. verb. Metus, q. 6. Sanch. lib. 4. disp. 8. num. 8. Filliuc. tract. 38. cap. 2. num. 33.*

Cui rei mitè conducit *text. in l. 1. C. de statu. & imagin.* ubi iudex, qui sine Imperiali beneficio statuas æreas, argēteas, vel marmoreas sibi usurpaverit, debet restituere emolumenta cum quadruplo, quæ extortis titulis accepit, ibi: *Si quis iudicum accepisse æneas, vel argenteas, vel marmoreas statuas extra Imperiale beneficium, in administratione positus detegetur, emolumenta, quæ accepit in ea positus dignitate, quam polluit cum extortis titulis, vel præsumptis, in quadruplum fisco nostro inferat:* eleganter *Bulēger. de Imper. Rom. lib. 2. cap. 12. fol. 120. lit. A. Guther. de offic. dom. Aug. lib. 1. cap. 38. fol. 189. Dempst. ad Rosi. lib. 9. Antiq. Rom. fol. 1506. litt. B.*

Circa cuius *text.* explicationē paulisper immorari oportet, & à principijs res hæc eruenda & evoluenda. Sciendum est, quòd primus statuarū usus fuit, ut de Republica benemerentibus aliquod ab honore publico præmium peteretur, *Symmach. lib. 10. epist. 25. Cassiod. lib. 8. epist. 2.* Bellica virtus secundum utrumque dedicandarum statuarū prima & præcipua causa, sed in sequentibus seculis eruditione doctrinâque præstantibus idem honor decretus, *Sidon. Apoll. lib. 5. epist. 5.* ibi: *Statuas Litteræ dederant, si Trabæ non dedissent. Sueton. de clar. Grammat. cap. 17.* Decernebatur stante Republicâ ius illud statuarum à Senatu, *L. Apul. lib. 3. Flor.* ibi: *Omnes qui in illa sanctissima Curia aderant, tam libenter decreverunt locum statuæ. l. 2. D. de loc. pub. fr.* ibi: *Imagines & statuæ ornamenta Reipublicæ futuræ in publicum poni debent. Tertul. de anima, cap. 33.* ibi: *Ob merita vitæ imagines, statuæ & tituli rependūtur.* Ereptâ libertate ab Imperatoribus sine quorū rescripto ullam erigi non licebat, *Plin. Iun. lib. 1. epist. 17.* ibi: *Ab Imperatore nostro impetravit, ut sibi liceret statuam in foro L. Syllani ponere. Claud. in præf. ad Bell. Get.*

Annuit his Princeps titulum poscente Senatu,

Aspice iudicij quàm grave Musa subis.

Hoc est, quod apud *L. Apul. lib. 3. Florid. dedicationem statuæ nuncupant.* Vnde constat, quòd cùm quis sine Imperiali rescripto id facere non potuisset, iustè mulctatum fuisse iudicem ad restitutionem emolumentorum titulis extortis, seu violentis obtentorum cum quadruplo fisco inferendorum.

3 Quod adeò verum est, ut acquisita per metum etiam levem in foro interiori sint restituenda, *Covarr. in reg. peccatum, 2. par. §. 3. num. 7. Sarmient. lib. 2. select. cap. 11. num. 6. Iacob. de Graff. in decis. aur. 1. par. lib. 2. cap. 17. num. 11. Intrigliol. in tract. de cas. consc. cent. 1. cas. 41. num. 28. Covarr. in reg. peccatum, 2. par. §. 3. num. 7. vers. 5. fol. 515. Graff. except. 11. nu. 21.* (unde colligitur, quòd ut creditoris remissio liberet debitorem, debet esse libera ab metu, vel fraude, alioquin non excusabit à restitutione, *Less. de iustit. & iur. lib. 2. cap. 16. dub. 2. num. 35. fol. 189.*) *Adrian. de restit. §. aggredior, vers. Ex quibus omnibus, Sylvest. verb. Restitutio 2. §. 7.* ubi dicit, acquisitum per metum qualemcunque obligare primo accipientem ad eius restitutionem in foro conscientiæ, quòd si metus fuit iu-

iustus, obligare transireque obligationē in omnem alium, ad quem res pervenerit; quia hæc actio in rem scripta est, & transit res affecta, *ex l. metum*, *§. licèt*, *& §. cùm autē*, *D. hoc tit. Revell. de oblig. iust. 2. par. lib. 18. quæst. 1. num. 7. Valer. in diff. utriusque for. verb. Metus*, *diff. 1. num. 3.*

4 Vnde infertur, quòd mutuans sub usuris tenetur ad restitutionem, cùm voluntas mutuatarij usuras solventis habeat involuntarium admixtum, quia non daret nisi quodammodo coactus, eò scilicet quòd non potest aliter mutuum recipere, *Medin. in suis tract. tom. 2. tit. de reb. per usur. acq. quæst. 4. in difficultate tertij argumenti*, *vers. Alij verò*, *fol. 348.* & fructus quos Civitas, seu Rex solvit subditis, qui eis mutuant pecunias, & dicunt se eos solvere ex mera liberalitate, illicitè percipiuntur, quia Rex nō esset aliàs donaturus, & sic cùm ista largitas incipiat à mutuo præcedēti, debet reputari captiosa, *Bald. in l. ius iurandum*, *col. 33.* ibi: *Præterea cùm Rex, & ibi non obstat argumentum*, *D. de iur. iurand.*

5 Imò mutuatarij voluntas adeò censetur fuisse coacta, ut si usuras solutas mutuatori remittat, remissio non teneat, nisi mutuator prius actualiter obtulerit restitutionem, *Scacc. de iud. lib. 2. cap. 9. sub num. 348. & 349.* Ergo

6 cùm mutuator usurarius usurpet rem alienam coacto & extorto domini consensu, dominium rerum, quas extorquet ex causa usurarum, non transit in ipsum usurarium, *Clar. lib. 5. §. usura*, *vers. Præterea dominium*, *Mol. tom. 2. de iust. disp. 326. vers. Contraria sententia*, *col. 304. cū seq. Torres de iust. & iur. disp. 62. dub. 2. Less. lib. 2. cap. 20. dub. 18.* tenetur omninò restituere, quia sicut consensus non eximeret raptorem ab obligatione restituendi, ita etiam non eximet usurarium.

7 Ex hac ratione duo sunt notanda. Primum, quòd in usuris etiam Rex est capax coactionis passivę, quamvis ipse & viribus, & potentiâ longè usurarium cogentem excederet, & consequenter in foro fori minus malum visum esse, quòd usurarius cogat Regem ad solvendum iniustas usuras, quàm ut Rex iniustâ vi cogat usurarium ad mutuandum

8 sibi sine usuris. Secundùm quod ruit argumentum *Ioan. Andr. in cap. peccatum*, *in append. post cap. possessor*, *sub num. 4. de regul. iur. in 6.* ad ostendendum usurarium contractum esse licitum. Argumentum est hoc: Vnusquisque potest licitè accipere, quod sibi voluntariè donatur: sed quod recipit fœnerator per contractum usurarium sibi voluntariè donatur, quia datur per pactum in contractu mutui. Ergo: refert *Scacc. de comm. §. 1. quæst. 7. ampl. 19. à num. 65. cum seq.*

9 Hinc precibus acquisita importunis sunt restituenda concedenti, *Navarr. in manual. cap. 16. num. 17. Sylvest. verb. Restitutio 2. vers. 9. Ludovic. Lop. 1. par. instruct. cap. 96. §. at quamvis*, *Less. de iust. lib. 2. cap. 17. dub. 6. num. 48. Sanch. de matrim. lib. 4. disp. 10. num 4. Bonac. to. 2. de cont. disp. 3. q. 1. punct. 3. §. 3. prop. 4. num. 10.*

10 Fundamentum est, quia iniuriam facit, qui alterum tali modo affligit, & nullum ius rei sibi acquisivit precibus importunis acceptę, cùm potius extorserit, quàm impetraverit, & per vim elicitur ille consensus à retinente, qui ut molestiam depellat, & vexandi finem faciat, consentit.

11 Quod tamen limitandum est, nisi qui precibus urgetur importunis, possit eam importunitatem & fatigationem alio minore incommodo vitare; si enim posset, nec coactus, nec invitus diceretur, ut deinde putetur invitus cupere sibi fieri restitutionem; nam multi donant inviti, & facillimè condonant, ex *Lessio citato*, *Acuña in cap. 1. num. 6. distinct. 83.*

Ex quo fit, ut pauper, qui per preces importunas obtinuit eleemosynam, non teneatur ad restitutionem, non solùm quia

quia huiusmodi importunitas parvipéditur, verùmetiam quia qui tradidit, nõ optat sibi restitutionem fieri, ita *Sanch. lib.4 disp.10. Regin. lib.25. num.44.*

12 Similiter qui importunis precibus, aut muneribus assiduis, & suasionibus vehementibus virginem cognoscit, & deflorat, tenetur in foro conscientiæ non quidem ad eam ducendam, si nolit; sed tantùm ad restitutionem damnorũ ei illatorum, quia tales preces & suasiones respectu levium puellarum habent rationem coactionis, ita *Navar. cap.16. num.17. Abulens. sup. Exod. 22. quæst.12. Nicol. de Lyra ibidem, Sylvest. verb. Luxuria, quæst.5. Caiet. 2.2. quæst.54. art.6. Angles in florib. Theolog. 4. Sent. quæst. de restit. bonor. corpor dubit.7. cõcl.4. Barth. à Med. in summ. lib.1. cap.14 Cordub. lib.1. quæst.13. dict.4. & 7. Rebell. 1. par. de oblig. iust. lib.3 quæst.1. Pet. Navarr. 1. to. lib.2. cap.3. num.443. ad fin. Valer. in diff. utr. for. verb. Restitutio, diff. 10. à num. 1. cum seq.* novissimè *Diana tract.2. miscell. resol. 50. fol.95.* qui benè hanc rem, & doctè componit videndus.

13 Deinde quærendum est, cui in hac actione sit restituendum pretium metũ inferenti, an tertio possessori?

14 Pro cuius resolutione ac responsione videndi *Bald. & Salicet. in l.1. C. hoc tit.* ubi censent tertio possessori esse restituendum; & *Bald. dict. loco*, ubi etiam quærit, quod pretium erit restituendũ, quandò dictus tertius possessor pluris, vel minoris emerit, quàm metum inferens, *Paul. Christin. decis. Belg. 114. n. 18. vol. 2.*

15 Animadvertendum est actionẽ quod metus causâ dari in heredem, vel successorẽ eius, qui vim intulit, quatenus ex illâ re factus est locupletior, *l. videamus 17. D. hoc tit. l. in heredem 5. D. de calumn. ubi Ant. Fab. l. in heredem 27. cũ l. seq. D. de dol.* Quod intellige, ut si rem consumpserit, videatur locupletior factus, & ad restitutionem tenebitur: ut in *dictis iurib.* iunctis *alijs*, quæ congerit *Schifordeg. lib.1. tract.10. quæst.1. & 4. Pichard. in §. non autem, num. 50. Inst. de perpet. & temp. act.*

16 Ex quibus infertur interpretatio ad Iulianum *in l. si ipsa 18. D. hoc tit.* ubi

17 quis intelligitur locupletior, etsi res in aliam conversa sit; verùm si ipsa res naturaliter interierit, is, ad quem res per metum extorta, iustâ ex causâ, & bonâ fide pervênit, hâc actione nullatenus tenetur: quoniam non intelligitur ad eum pervenisse, neque locupletior factus, ex traditis à *Don. lib.16. comm. cap. 1. Duaren. in l. si ex legatis 23. D. de verb. oblig. Anton. Fab. lib.26. coni. cap.19. vers. Sequitur sed etsi nõ culpa, Morla in empor.*

18 *tit. de rebus cred. in præmiss. num.50.* Sed etsi eam rem in pecuniam converterit, tunc omnino locupletior dicetur, & tenebitur, licèt posteà disperdat.

19 Ratio est, nam pretium succedit loco rei, sicut in petitione hereditatis, ubi bonæ fidei possessor tenetur, licèt res hereditariæ apud eum non sint, in qua re æquiparantur actio quod metus causâ, & alia quælibet particularis cum petitione hereditatis, ut sicut in illa locupletior intelligitur, & adhuc rem habet, qui vendidit vel permutavit, ita & in hac: ita ratiocinatur *Amaia lib.3. observ. cap.2. num.63.*

20 Denique in restitutione hâc veniunt non solùm fructus, quos verè percepit ille, qui metum intulit, sed etiam illi, quos percipere potuisset actor, & sic quamvis regulariter titulus excuset à percipiendis, *iuxta l. si fundum*, à contrario sensu, *C. de reivind. & l. qui scit, & §. 1. cum seq. D. de usur. l. fructus, & ibi Bart. & l. ex diverso, in princip.* ubi latissimè *Bart. D. de reivind.* tamen hoc casu titulus non excusaret à fructibus percipiendis, sicut nec excusat in isto, & in alijs compluribus casibus enumeratis *per gl. ff. notab. & ordin. in l. sed & partus, in princ. in gloss. 1. verb. Potui, D. hoc tit. Ias. in §. quadrupli, n. 53. Instit. de act. Tusch. verb. Metus, concl. 222. num.7. Medic. de casib. fortuit. 1. par. q.7. num.11. Farin. 2. p. fr. crim. verb. Metus, num.12.*

Pro

21 Pro colophone adverti debet in hâc restitutione fructus fructuum, & partus partuum contineri, ut exponit *Accurs. in d.l. sed & partus, verb. Cursum, & in l. dominum, C. de reivend. & l. quòd si oves, & l. ancillarum, D. de petit. her. & in l. videamus, D. de usur. Tiber. Decian. resp. 49. n. 30. vol. 2. Garc. de expens. cap. 23. num. 47. Azeved. cons. 35. num. 40. Petr. Fab. in l. 78. D. de reg. iur. fol. 358.*

22 Hinc observari oportet, quòd quando agitur contra eum, qui metum intulit, tunc veniunt fructus percepti, & qui percipi potuissent, & omnia damna, *text. in cap. 2. isto tit.* ibi: *Cùm integritate*, & ibi ex eo notant *Ant. de Butr. num. 5. & Abbas num. 3. text. in l. si quando, C. unde vi.*

23 Item venit interesse tam intrinsecũ, quàm extrinsecum extra rem, ut *gloss. unica in dict. cap. 2.* tradit optimè *Plotus de in litem iurando, §. 10. à num. 27. usque ad 30.* & sic re peremptâ perit periculo metum inferentis, *l. 1. C. hoc tit. ibique Bart. & DD.*

24 Quando agitur cõtra participem, idẽ est dicendum, quòd in ipso principali, ut notat *gloss. & But. num. 4. in dict. cap. 2.* & sentit *Sarmient. lib. 2. select. cap. 11. num. 8.* ubi iungit participem cum eo, qui metum intulit, *& l. 30. tit. 2. p. 3.*

25 Quando agitur contra tertium ignorantem, quia contra eum potest agi, cùm sit vitium reale, & sequatur rem, *l. videamus, D. hoc tit. Molin. de primog. lib. 2. cap. 3. num. 12.* tunc tenetur, postquàm est constitutus in morâ.

26 Probato metu probabuntur prædicta omnia iuramẽto metum passi, *text. in cap. fin. isto tit. Ioan. Plot. in tractat. de in lit. iur. §. 3. n. 17. Hippolyt. de Marsil. in rubr. C. de probat. num. 134. l. 5. tit. 11. par. 3. Peguer. dec. 23. Mogoll. cap. 11. num. 7.*

27 Iam quæri oportet, an habeatur ratio fructuum in restitutione in integrũ? & quòd habeatur, probatur ex sequẽtibus. Primò, *ex text. in l. videamus 38. §. in Fabiana quoque actione, & Pauliana, per quam quæ in fraudem creditorum alienata sunt, revocantur, fructus quoque restituuntur: nam Prætor id peragit, ut perinde sint omnia, atque si nihil alienatum esset, nam & verbum, Restituas, quod in hac re Prætor dixit, plenam habet significationem, ut fructus quoque restituantur, D. de usur.*

28 Secundò, *ex l. in condemnatione 173. §. cùm verbũ Restituas, iure invenitur, etsi non specialiter de fructibus additum est, tamen etiam fructus sunt restituendi, D. de reg. iur. Ricc. col. 2749. par. 7.*

Tertiò, *ex Bald. in rubr. C. de fruct. & lit. exp.* asserente, quòd sententia condẽnans ad restitutionem rei includit etiã fructus: quod voluit *Roman. in l. sed etsi possessori, num. 5. Ias. in l. ait Prætor, n. 10. vers. Secundò, & notabiliùs, D. de iur. iur. Covarr. lib. 1. variar. cap. 3. num. 1. Giurb. decis. 39. num. 8.* Quod quomodo procedat, dictant *Men. in prælud. de recup. poss. num. 6.* cum alijs, *Surd. decis. 212. n. 12. Thesaur. decis. 135. in fin. Sesse decis. 136. par. 2.*

29 Quartò, ex *l. quod si minor 24. §. restitutio*, ibi: *Itaque si in vendendo fundo circumscriptus restituetur, iubeat Prætor emptorem fundum cum fructibus reddere, D. de minor.* Nam de natura verbi *Restitutio* est, quòd fructus restituantur, *l. ex diverso, §. 1. l. qui restituere, l. præterea, D. de reivind. Mieres de maiorat. 4. par. quæst. 23. ex num. 34. Pich. in §. extraneis 6. num. 40. de hered. qual. Garc. de expens. cap. 23. num. 55. Pet. Aug. Morl. in emp. 1. par. tit. 5. num. 31.*

30 Quintò, ex *l. necnon 28. §. in actione 6.* ibi: *In actione rescissoria, quæ adversus militem competit, æquissimum esse Pomponius ait, eius quoque temporis, quo absens defensus nõ est, fructus eum præstare, D. ex quibus causis mai.*

Sextò, *ex l. patri 27. §. si pecuniam, D. de minorib.* ibi: *Item ex diverso, si minore pretio, quàm oportet, vendiderit adolescens, emptor quidem iuberi debebit prædium cum fructibus restituere.*

31 Septimò, in petitione hereditatis fru-

fructus veniunt: *l. item veniunt*, ibi: *Fructus autem omnes augent hereditatem, D. de petit. heredit. Cardos. in prax. verb. Fructus, num. 5.*

32 Octavò confert, quòd quando donatio causâ mortis revocatur, reducitur ad non causam, & res restituitur unà cũ fructibus perceptis à tempore donationis, *gloss. Bart. & DD. in l. si mortis causa, D. de donat. causa mort. Bald. consil. 294. vol. 3. Aret. §. 1. col. penult. Instit. de act. Riminald. in §. 1. num. 601. Instit. de donat. Mastrill. decis. 29. num. 9.*

33 Nonò facit, quòd quando sententia in iudicio revisionis fuit revocata, quòd possessor vigore sententiæ revocatæ teneatur ad fructus, voluit *Afflict. decis. 188. Capic. decis. 102. num. 12. Canc. lib. 3. variar. cap. 16. num. 100. & 101. Franc. Hieron. Leo decis. 89. num. 13. tom. 1. Fontan. de pact. nuptial. claus. 4. gloss. 18. par. 4. num. 72.*

34 Quam sententiam expressè confirmat *text. in l. filio 16. §. contra tabulas, D. de inofficioso testam.* (ubi decreto vel sententiâ deductâ ad irritum, possessor qui vigore dictæ sententiæ possidebat, tenetur ad restitutionem fructuum) ibi: *Contra tabulas filij possessionem iure manumissionis pater accepit, & bonorum possessionem adeptus est, postcà filia defuncti, quã ipse exheredaverat, quæstionẽ inofficiosi testamẽti rectè protulit, possessio, quã pater accepit, ad irritum recidit: nam priori iudicio de iure patris, non de iure testamenti quæsitum est, & ideò universam hereditatem filiæ cum fructibus restitui necesse est.*

35 Ex quo textu, quem singularem ad hoc dixit *Roman. cons. 454. sub num. 27.* infert, quòd titulus redactus ad non titulum, vel habens ortum à causâ irritâ, non operatur acquisitionem fructuum, sequitur *Natta cons. 535. num. 12 Hippolyt. Montan. in addit. ad Ant. Olivan. de act. par. 2. cap. 6. num. 14. Cacheran. decis. 160. num. 12.* ubi ampliat etiam in fructibus percipiendis, *Surd. decis. 25. num. 21 & 45. num. 11. & decis. 163. num. 16. & cons. 115.* quasi per totum, *& 268. sub num. 29. 30. 31.* in quibus asseverat, quòd non obstat sententia, quia illa impedimentum non præstat, cùm de iure non sortiatur effectum, *cap. non præstat, ibi Aug. Barbos. de reg. iur. in 6. Surd. consil. 372. num. 21. lib. 3. Fab. Turret. consil. 13. num. 24. & cons. 23. num. 11. vol. 3. Riminald. Iun. cons. 323. num. 21. & 31.*

36 Decimò, adstipulatur *text. in cap. gravis 11. de restitut. spoliat.* ubi spoliato fit cum fructibus restitutio, probant *Boer. decis. 18. Tiraquel. in l. si unquam, verb. Revertatur, num. 276. C. de revocand. donat. Covarr. dict. cap. 3. num. 1. Menoc. remed. 1. recup. num. 412. Barbos. in rubr. D. solut. matrim. par. 3. n. 73. Gutierr. pract. lib. 3. quæst. 38. num. 30. Cevall. commun. contra comm. quæst. 762. n. 69. Cabedo decis. 68 n. 3. par. 1.* dummodò priùs deducantur impensę necessariæ, *gloss. & DD. in l. divortio, §. impẽdia, D. solut. matr. Mex. in pragm. tax.*

37 *pan. concl. 2. à num. 88. Surd. de aliment. tit. 9. quæst. 12. num. 15. & quæst. 41. n. 24. & decis. 87. num. 11. & decis. 282. n. 31. Cevall. quæst. 897. nu. 516. Gonç. ad reg. 8. Cancell. §. 7. proœm. num. 163. Cardos. in prax. iudic. verb. Fructus, num. 7. Giròd. de privil. num. 1210. Mon. de decim. cap. 6 num. 31. Montan. dict. cap. 6. num. 17.* (qui copiosam fructuum remissionẽ exhibuit) quæ regula etiã procedit in oneribus, quæ etiam sunt de fructibus deducẽda, *Cravet. cons. 765. num. 4. Cacheran. decis. 83. num. 7. Escob. de ratiocin. cap. 30. num. 15.*

38 Vndecimò favet, quòd venditione rescissâ ex remedio *l. 2. C. de rescind. vend.* res venditori restituitur simul cũ fructibus ab emptore perceptis secundùm veriorem sententiam, quam probat *Covarr. lib. 2. variar. cap 3. num. 9. cum alijs, ibique Ioann. Vfel. in addit. Cardos. in prax. iud. verb. Fructus, num. 10. Vazquez controv. usufr. cap. 71. n. 2. Ant. Gom.* sibi contrarius, *in l. 70. Taur. n. 29.* (licèt *Fachin. lib. 2. controv. cap. 24. Gut. pract. lib. 2. quæst. 134.* contrariæ se subscri-

scribant) *Garc.de nobil.gloss.6.§.1.n.6.*

Cuius opinio probatur *ex l. 1. C.si maior factus alien. rat. hab.* ubi in arbitrio eius ponitur, an velit possessionem cũ fructibus restituere, *& ex l.cùm autẽ, §.cùm redhiberetur, & l. quod si nolit, in fin.D.de ædilit.edict.* ubi rescissâ venditione per actionem redhibitoriam fit restitutio rei vnà cum fructibus: quod etiam patet ex *l.quod dictum, & l.Imperator, D. de in diem adiect. & l. 5. D. de leg.commissor.*

39 Duodecimò adstant in terminis non leves Authores, *Gramm.decis.102. num. 129. Cacheran. decis.159. num.3. Octav. Simoncell.in tract.de decretis, lib.3.tit.7. num.14.Covarr.dict.lib.1.variar. cap.3. num.2. vers. Erit igitur*, ubi novissimè *Ioann.Vsel.in addit.* eleganter & doctè *Sfortia Odd. in suo absolutissimo tractatu de restit.1.par.q.45.art.2.toto.*

40 Nec remoratur prædictam sententiã *text.in cap.ad nostrã 11. de rebus Eccles.* (tot nodis & difficultatibus intricatus & involutus; ut summæ, & ingentis authoritatis & doctrinæ viri eius intricatione & pondere pressi & torti innumeros afferant explicatus, ad colligendum & assequendum veram Innocentij III. mentem, sed quis eorum feliciter se gesserit, vix apparet) quo probatur restitutionem sine fructibus esse faciendam.

41 Nam respondetur, ideò in eius specie fructus non restitui propter æquitatem, ut insinuate videtur *dict. cap.ad nostram*, ibi: *Vt pecunia, quam pro exoneratione feudi, seu etiam pro utilitate ipsius monasterij expendisse noscitur ab eisdẽ Abbate, & Conventu recepta, tùm sibi fructus perceptos sufficere debeant pro labore.* Iniquum enim, & crudele esset ad fructuũ restitutionẽ laicum compelli, cùm tantam utilitatem monasterium acceperit, & ille tantam solertemque in villæ administratione curam impenderit. Comptè & eruditè *Cassiodor.lib.4.epist. 12. Grave nimis est, ut si fructu laboris sui fraudetur industrius, l. penult. §.illo videlicet, C.de necess. hered.* ibi: *Non tam impij heredes existant, ut liberalitatem testatoris, & serviles labores debita remuneratione defraudare conentur: l.3.ad l.Falcid.* ibi: *Ita ergo commodum debet esse heredis, si benè res administraverit. l. fin. C.de alluv.& palud.* Et ideò sicut Scævola *I.C. in l.quod si minor, §.non semper, vers.Scævola, D. de minorib.* ad partam pecuniã industriâ & laboribus substituti restitutionem denegavit, ibi: *Ad paratam pecuniam labore substituti veniat, repellendus est:* ita *text.dict.cap.ad nostram:* idque propter feudatarij laborẽ, & exonerationem monasterij sic oppressi. Quam genuinam interpretationem olim excogitavit, & tradidit excellentis ingenij vir *D. Sahagun.in comment. ad d.cap. ad nostram*, quem sequitur *Castill. lib. 3. quot.cont. cap.23.num.51.*

42 Quod præsensit *Abb. in dict. cap. ad nostram, num.8.* in hæc verba: *Vnde credo, quòd Ecclesia potuisset hic petere omnes fructus, & satisfacere isti de sumptibus & laboribus; sed Papa, ut quidam dicunt, fecit istam provisionem, de qua in textu, ex officio suo, ut evitaretur magnus circuitus:* (qui in feudi seu villę restitutione, laboris & industrię feudatarij æstimatione, & fructuũ computatione existeret) hoc etiam sentit *gloss. in seq. quæst.* ubi dicit, quòd iste laicus potuisset petere mercedem laboris, si voluisset restituere fructus. Finge enim, quòd laicus iste expenderit mille, & non recepit ex fructibus nisi centum, iniquum esset dicere, quòd ex fructibus debeat esse contẽtus: nam sicut Ecclesia restituitur in statum pristinum, ita & secũ contrahẽtes: & nota quòd habetur respectus etiã ad laborem proprium, purà quia erat rusticus, & personaliter extirpavit terras.

43 In cuius comprobationem & elucidationem noviter animadverto, quòd etsi iuris ratio, & restitutionis natura & qualitas poscãt, ut semper fructus veniant in restitutione, dictant *Iura suprà laudata*, & quæ congerunt *Garc. de exp. dict.*

dict. cap. 23. num. 51. Castill. dict. cap. 23. num. 49. tamen equitas suadet, ut bonæ fidei possessor fructus industriales suos faciat, *text. expressus in §. si quis à non domino*, ibi: *Naturali ratione placuit fructus, quos percepit, eius esse pro cultura & cura. Instit. de rer. divis. l. in bonæ fidei, D. de acquir. rer. domin. l. 40.* & clariùs *l. 39.* ibi: *Por el trabajo que llevò en ellos,*
44 *tit. 28. par. 3.* Ideòque si de rigore iuris perspectâ verâ & propriâ naturâ; & ratione restitutionis, nisi æquitas (quæ culturam, operam, & diligentiam possessoris bonæ fidei dignam existimavit fructibus industrialibus) aliud expostularet, semper fructus ei erant præstandi, ad quem res ipsa pertinebat. Sequitur evidenter *Innocent. III.* iustà de causâ monasterio fructus denegasse (qui aliàs restitutioni erant obnoxij) propter laborem & curam feudatarij, quæ eum illis condignum, & benemeritum constituêre.

45 Quod communitur ex eo, quòd redditus proveniens ex propriâ industriâ non venit æstimandus, ut in specie tenet *Bald. in l. penult. C. de solut.* ubi dicit, illam legem proficere feudatarijs, & emphyteutis, qui si eorum solicitudine, & curâ uberiores fundos reddiderunt & chariores, non posit ob hoc canon augeri, vel auferri feudũ, quia quod contingit prosperitate fortunæ, aut industriâ ipsorum, ad eorum commodum cedere debet, *argum. à simili in l. si heres, D. ad leg. Faleid. l. 2. C. de prædijs navic. lib. 11.* toto tit. *C. de allub. & Bald.* sequitur *Angel. in dict. l. penult.* & repetit *idem Bald. in l. fin. C. de allubion.* tenẽt *Bart. in dict. l. 2. & Luc. de Penn.* & alij, eleganter *Ant. Gizarell. decis. 34. à num. 24.* ergo benè percipitur *in dict. cap. ad nostram*, fructus laico pertinêre debuisse, ut *Innocent.* asseruit & proposuit.

46 *Rofred. Benevent. in tract. de ordin. iudic. 1. par. tit. de reivind. utili. quæ datur metum passo, num. 1.* dicit, quòd quinque modis succurritur metum passo.

Primò, per actionem directam, quæ competit ob metum mortis.

Secundò, per actionem utilem, quæ datur ob metum æquè similem, *l. isti quidem, D. hoc tit.*

Tertio, per constitutiones, *l. si per impressionem, C. eod.*

Quartò, iudicis officio, *l. Medicus, D. de var. & ext. cogn.*

Quintò, ex generali clausula, si qua mihi iusta causa, *ex l. si mulier, §. fin. D. hoc tit. Bald.* etiam aliter dicit *in l. interpositas, num. 7. C. de trans.*

47 Hinc iam adnotare oportet, quòd solùm metus constans dat actionẽ, cæteri autem metus officio iudicis implorato reparantur, vel per condictionem, *l. illicitas, in princip. D. de offic. Præsid. l. fin. §. si fænerator, D. hoc tit. Cephal. conf. 395. num. 12. vol. 2. Rebuf. tom. 2. comm. tract. de resc. contr. gloss. 12. num. 4.*
48 Et qui operatur, est is, qui iniustè infertur, nam iustè illatus non operatur, *l. si mulier, in princip. D. hoc tit. Dec. in l. in omnibus causis, D. de reg. iur. num. 2. Socin. iun. cons. 77. num. 9. vol. 2. Rebuf. d. tractat. gloss 22. num. 4.*

49 Secundò, quòd præstans causam metus nõ succurritur, *gloss. verb. Quia hunc, in dict. l. si mulier, Ioan. de Amic. cons. 34. num. 5.* eleganter *Senec. epist. 110.* ibi: *Sed & metum alter alteri tradidit.*

50 Tertiò, quòd non semper est de substantiâ, quòd metum inferens lucretur aliquid, *cap. 1. ext. hoc tit.* sufficit enim quòd satisfaciat voluntati suæ; satis enim lucratur, qui suę voluntati obsequitur, *§. præterea, Instit. de act. Mant. sing. 327. num. 1. Baez. de decim. tut. cap. 2. numer. 40. Molina in prælud. num. 3. de primogen.*

51 Haud obstat textus *in l. si cum exceptione, §. in hac, D. hoc tit* qui videtur innuere, quòd sit necessarium, quòd metum inferens lucretur aliquid, quia *§. ille* loquitur respectu tertij, qui conveniri non potest, nisi aliquid lucratus sit, *Mogoll. in prælud. n. 20.*

(*.*)

SVM-

SVMMARIVM.

CAPVT XIV.

An contractus metu gesti validi sint, necne?

1 AIentium, & negantium sunt in hanc rem Iuriscōsulrorum dicteria authoriraribus quàm plurimis roborata & communita, quæ in mediū proferemus, & ad amussim discutiemus, posteàque ad resolutionem accedemus.

2 Affirmativa sententia fomentum accipit ex seqq. Primò, *ex l. si mulier 21. §. si metu coactus, el 2. D. hoc tit.* ibi: *Si metu coactus adivi hereditatem, puto me heredem effici. Quia quamvis si liberum esset, noluissem, tamen coactus volui.*

3 Secundò, *ex l. si metus causa 84. D. de acquir. hered.* ibi: *Si metus causa adeat aliquis hereditatem, fiet, ut quia invitus heres existat, detur abstinendi facultas.*

4 Tertiò, *ex l. 1. D. hoc tit.* ibi: *Ait Prætor, quod metus causa gestum erit, ratum nō habebo.*

5 Quartò, *ex principio Instit. de except.* ibi: *Si metu coactus Titio stipulanti promisisti, quod non debueras promittere, palàm est iure civili te obligatum esse.*

6 Quintò, *ex l. fin. C. hoc tit.* ibi: *Venditiones, donationes, transactiones, quæ per potentiam extortæ sunt, præcipimus infirmari.*

7 Sextò, *ex l. 56. tit. 5. par. 5.* ibi: *Por miedo, ò por fuerça, comprando, ò vendiendo debe valer; antes dezimos, que debe ser desfecha la compra.*

8 Seprimò, *ex cap. 2. hoc tit.* ibi: *Quæ metu & vi fiunt, de iure debent in irritum revocari.*

9 Octavò, substantia contractus consistit in consensu & voluntare, *l. obligationum substantia, D. de action. & obligat.* sed in consensu metu extorto est verus consensus, veraque volūtas, *l. si mulier, §. si metu coactus, el 2. D. hoc tit.* Ergo.

10 Quamobrem hanc sententiam tuētur *Sanch. lib. 4. disp. 8. num. 4. Gutierr. de matrim. cap. 76. à num. 2. Sair. in clav. Reg. lib. 2. cap. 2. num. 10. Barbos. in cap. 2. num. 5. ext. hoc tit. Valer. in differ. utr. for. verb. Metus, diff. 3. à n. 1. Farin. 2. p. frag. crim. verb. Metus, n. 25. Villalob. 2. par. sum. tract. 19. diffic. 5. à n. 5. Paul. Layman. tom. 1. sect. 5. tract. 4. cap. 6. à num. 1. Martin. Bonac. de contract. tom. 2. disp. 3. quæst. 1. punct. 3. §. 3. proposit. 1. 2. & 3. fol. 382. Less. lib. 2. cap. 27. dub. 6. Torr. disp. 55. dub. 5. Barbos. in l. 2. à num. 90. C. de præscript. trig. vel quadrag. ann. Dian. tract. 5. miscell. resol. 119. par. 3.*

11 Hæc sententia temperanda est, ut cōtractus metu gravi gesti rescindantur, nisi metum passus inciderit culpâ suâ in metum, *l. 3. §. si vim, l. si mulier 21. D. hoc tit. Sanch. d. lib. 4. disp. 8. num. 8.*

12 Hinc infertur per contractus metu gravi celebraros dominium transferri, *gloss. in cap. unico, hoc tit. lib. 6. notab. 1. & cap. super hoc, de renunt. Navarr. in cap. accepta, de rest. spoliat. oppos. 5. num. 21. & 22, Olivan. de act. par. 2. lib. 2. cap. 9. n. 2.*

Ad

13 Advertendum est, quòd non solùm cōtractus onerosi metu gravi facti sunt rescindendi, ut probat *Basil. de matrim. lib.4.cap.9.* sed etiã si metu levi fiant, dũ is metus causam contractui præbeat, taliter ut absque eo nullatenus fieret, *Bart. in l. metum, C. hoc titul. Gam. decis. 250. num.4. Rebell. de iust. 2. num.3. Navarr. in man. cap.22. num.31.* nouissimè *Dian. tractat. 5. miscellan. resolut. 117. part.3.*

14 Verùm contractus lucrativi, tam metu gravi, quàm levi facti irriti sunt ipso iure, *Sylv. verb. Restitutio 2. §.7. & 8. D. Thom. 2.2. quæst.89. art.3. ad 3. ibique Caietan. l.28. tit.11. part.5. Basil. d. lib.4. cap. 8. Arellan. de Imper. rat. lib. 2. cap.10. à num.10. cum seq. Dian. tract.5. miscell. re-*
15 *solut.118. par.3.* Et ratio est, quia in istis contractibus lucrativis magna libertas requiritur, cùm fiant ex sola unius partis liberalitate, & munificentia sine onere, & remuneratione alterius partis, ita ratiocinatur *Villalob. 2. part. summ. diffic.5. num.13. & 14.*

16 Negativa sententia adstruitur ex sequent. Primò, *ex l. metum, §. licet, D. hoc titul.* ibi: *Quia in bonis eius res est, qui vim passus est*: igitur si non transfertur dominium, contractus nullus existit.

17 Secundò, *ex l. qui in carcerem 22. D. hoc titul.* ibi: *Qui in carcerem quem detrusit, ut aliquid ei extorqueret, quidquid ob hanc causam factum est, nullius momenti est.*

18 Tertiò, *ex l. nihil 116. D. de reg. iur.* ibi: *Nihil consensui tam contrarium est, quàm vis, atque metus, & ex cap. cùm locũ, de spons.* ibi: *Cùm locũ nõ habeat consensus, ubi metus, vel coactio intercedit.*

19 Quartò, *ex l. qui in alien.2, §. Celsus, de acquir. hered.* ibi: *Qui metu verberum, vel aliquo timore coactus fallens adierit hereditatem, sive liber sit, heredem nõ fieri placet, sive servus sit dominum heredem non facere.*

20 Quintò, *ex l.2. D. de iudic. vers. Aut si cùm restitisset*, ibi: *Aut si cùm restitisset quis ex litigatoribus viribus Prætura compulsus est, nulla iurisdictio est.*

21 Sextò, *ex l.3. in princip. tit. 5. part. 5.* ibi: *Fuerça, ni premia no debe ser fecha à ninguno de vender, è si alguno lo fiziesse à miedo, no valdria.*

22 Septimò, *ex l.1. C. de rescind. vendit.* ibi: *Irrita est*, & ex *text. in §. Vassalli, titul. de pac. Const. in usib. feud.* ibi: *Pactiones timore nostro vel quæ per impressionem nũtiorum facta censentur, pro infectis habeantur, nec pro eis aliquid exigatur.*

23 Octavò, dolo dante causam contractui bonæ fidei est nullus ipso iure contractus, *l. & elegãter, §.1. D. de dolo, l.57. tit.5. par.5.* at metui dolus inest, *l. item 14. §. eum qui, D. hoc tit. l.2. §. doli mali, D. vi bonor. rapt.* Igitur contractus metu celebratus nullus est ipso iure.

24 Nonò, metus in se habet ignorantiã, *l. item 14. §. in hac actione, D. hoc titul.* sed ignorantia est consensui contraria, *l. si per errorem, D. de iurisd.* Igitur nullitas ipso iure procedit.

25 Decimò, substantia contractus in cõsensu consistit, *l. obligationum substantia, D. de act. & obl.* sed ubi metus adest, deficit consensus, *l. nihil 116. D. de regul. iur.* Ergo.

26 Comprobant, & confirmant hanc sententiam *Bart. in l. metum, §. volenti, n.2. D. hoc tit. Fortun. de ult. fin. illat. 21. n.387. & seq. Sot. lib.8. de iust. q.1. artic. 7. in solut. ad 3. vers. Seriosius tamen argumentum, Palac. lib.4. de contract. cap.9. §. Crebrim igitur, Molin. tom.2. de iust. tract.2. disput.326. in solut. ad 2. Carb. de restit. q.46. concl.5. Rebell. de oblig. iust. lib. 1. de contract. q.5. concl.3. n.13. Valençuel. cons.74. n.43. Petr. Greg. lib.21. cap.2. n. 3. Graff. except.11. n.5.* cum pluribus.

27 Iam ergo ad contrariorum solutionẽ accingamur. Non obstat primum & secundum argumentum, desumptum ex *d. l. si mulier 21. §. si metu el 2. & in d. l. si metu 84.* quia fuit specialis favor testatoris, argumento *§. licet, quibus ex causis manumit. non licet*, ne heredẽ careret, & ideò fatendum est, ibi intervenisse metum iustum, qui non annullat,

imò firmat contractus, *Sanch.lib.4.disp.*
8.num.8.Filliuc.tract.33.cap.2.num.33.
28 nam evidenter colligitur Prætorē com-
pulisse ad aditionē iustā de causâ; & sic
licèt si liberū esset, noluisset heres ad-
ire, tamen coactus iustè voluit.
29 Nec oberit scrupulus *ex dict. l. si me-*
tu 84. ibi: *Vt quia invitus heres existat,*
detur abstinendi facultas.
30 Nam respondetur, *dictam legem* esse
intelligendam de filio, qui fuit coactus
ad aditionem, & ideò non est mirum, si
illi competat beneficium abstentionis,
ne ad obærosam hereditatem admitta-
31 tur. Sicque etiam respectu illius versa-
tur favor, alioqui ex minori ætate dam-
num sentiret, cùm abstinendi facultatē
non haberet, quod providit Consultus,
licèt iustè cōpulsus fuerit ad aditionē.
32 Haud impedit tertiū, *ex l. 1.* ibi: *Ait*
Prætor, quod metus causa gestum erit, ra-
33 *tum non habebo.* Quoniam ista verba nō
denotant contrarium nostri sententiæ,
cùm solùm proferant, quòd Prætor ratū
non habebit, quod metu gestum est:
id est declarabit ratum non esse, quod
anteà nullum erat; expediebat enim
ita pronunciare.
34 Nullum negotium facit quartum, ex
35 *d. princ. Instit. de except.* ideò enim ibi
tenuit obligatio, quia credidit obliga-
tus se debêre, sic interpretatur *Accurs. in*
scholijs.
36 Non contrariantur quintum, sextum,
& septimum, *ex l. fin. C. hoc tit. ex l. 56.*
37 *tit. 5. p. 5. ex cap. 2. hoc tit.* quia apertè pa-
tet haud aliter disponere, quàm quod
tenemus, cùm verba, *Præcipimus infir-*
mari, debere in irritum revocari, è debe
38 *ser desfecha la compra*, intelligenda sint
in hunc modum, nempè authoritate iu-
dicis: cùm enim anteà nullus cōtractus
existeret, opus erat Prætoris declara-
39 tione, ideò dicta iura statuerunt infir-
mari, & in irritum declarari per Prǽto-
rem, *Rebell. de oblig. iust. par. 2. lib. 1. q. 5.*
n. 10. Basil. de matr. lib. 4. cap. 8. à n. 8. cum
seqq. Pich. in §. actionū 28. n. 4. Inst. de act.
40 Quæ solutio confirmatur ex seqq. ex

41 *text. in l. si mulier, §. si dos, D. hoc tit.* ubi
doris promissio metu extorta nulla est
42 ipso iure (de quo *Barbos. 4. par. Rubr. so-*
lut. matr. num. 28.)
43 Secundò, *ex l. 1. §. fin. D. de auth. tut.*
44 ubi authoritas tutoris metu extorta
nulla est ipso iure.
45 Tertiò, *ex l. qui testamentum, D. de te-*
stam. ubi testamentorum testes vi adhi-
biti, vel detenti ipso iure carent iure
testificandi & authoritate, nullumque
est eorum testimonium.
46 Quartò, *ex cap. ubi periculum, §. cete-*
47 *rum, de elect. in 6.* ubi nulla decernitur
electio per metum facta.
48 Quintò, *ex cap. 1. hoc tit. lib. 6.* ubi
49 absolutio à censura per metum extorta
nulla est ipso iure, elegāter *Acuña in cap.*
de Iudæis 5. num. 5. dist. 45.
50 Minimè adversatur octavum. Nam
51 fatemur causam efficientem contra-
ctuum esse consensum, concedimus cō-
52 sensum coactum qualemqualem cōsen-
sum esse, sed negamus sufficere consen-
sum coactum ad contractus cum *Sa-*
las de empt. dub. 63.
53 Ex dictis emānat per contractus me-
tu gestos dominium non transferri, cùm
irriti sint ipso iure, quod quidem paten-
54 ter, & expresè probatur *ex l. metum, §.*
licèt, D. hoc tit. ibi: *Quia in bonis eius res*
est, qui vim passus est.
55 Ad quem textū hoc effugium accō-
56 modant. Nempè quòd rectè ibi respō-
57 det *glossa, verb. In bonis*, id accidere Præ-
torij iuris fictione, quod utilē rei vindi-
cationem concedendo inregrè restituit
vim passum, perinde ac si ab initio cō-
58 tractus irritus fuisset, *arg. l. qui actionem*
59 *habet 15. iuncta gloss.* ibi: *Qui actionē habet*
ad rem recuperandā, ipsam rem habere vi-
detur, D. de reg. iur. & l. nemo, D. de restit.
60 *in integ.* ibi: *Nō videtur re exclusus, quem*
Prætor in integrū se restituturū pollicetur:
quare retinet dominium fictū, ut ibidē
gloss. adnotavit, cuius ratione præscrip-
rio procedit, *l. si vi vel metu 3. C. hoc tit.*
61 Quod quidem nullatenus convenit,
nā ille qui vim passus est, duplici actione
poti-

potitur, tam actione in rem ad eius rei persecutionem, quàm ad quadruplum, si illam non persequatur, *dict. l. metum, §. licèt, D. hoc tit.* sicque evidenter fit dominium nullo modo amisisse metum passum, cùm actio in rem consequendã detur: alioqui res non persequeretur, sed eius æstimatio peteretur, utpotè iã in bonis metum inferentis iaceret, & cõfusa esset, *arg. l. si alieni 76. D. de solut.*

62 Rursus verba naturaliter, non civiliter, & per fictionem intelligenda sunt, *l. fideicõmissum 76. D. de cond. & demonst. l. ex ea parte 121. §. insulã, D. de verb. obl. l. fin. C. de his qui veniam ætat. impet.* Ergo dum Consultus asserit: *Quia in bonis eius res est, qui vim passus est*, intelligi debet, quòd dominium naturaliter non fuit translatum, sed in bonis metum passi taliter remanserit, ut nullo modo avelli potuerit, & verè dominus sit.

63 Hoc confirmat eleganter *text. in cap. 2. extra hoc tit.* quatenus stabilit rem metu extortam cum integritate esse restituendam, ibi: *Vt cum integritate restituas universa.* Igitur nusquam res desijt esse in dominio metũ passi, cùm integra restituatur.

64 Nec remoratur prædictam interpretationem *text. in d. l. nemo, D. de restit. in integr.* quia fictio in ea locum tenet, *Nã nemo videtur re exclusus, quem Prætor in integrum se restituturum pollicetur*: itaque cùm restitutio impertiatur, res ad pristinum statũ devolvitur: quapropter non videtur exclusus, cui restitutionem Prætor promittit.

65 Simili pacto & fideliâ donandus est *text. in dict. l. qui actionem*, ut is demum rem habère videatur, qui actionem habet non reverâ, sed quadam impropriètatis notâ, quæ deducitur ex *verb. Videtur*, ita ut sensus sit non verè rem possidère, qui per actionem possessionem eius nancisci potest. Verèque minus esse actionem habère, quàm rem, *l. minus 204. D. de reg. iur.* Quem interpretandi modum tetigisse videtur *Dec. & Petr. Fab. in dict. l. qui actionem, D. de reg. iur. Surd. de alim. tit. 7. quæst. 17. n. 34. Azor instit. moral. par. 2. lib. 3. cap. 4. vers. Sextò quæritur, Narbona in l. 35. gloss. 1. à numer. 52. tit. 3. lib. 1. Recop.*

66 Quare dici non debet *text. in dict. l. metũ, §. licèt, D. hoc tit.* (de quo latè agit *Ant. Fab. de error. pragm. dec. 82. error. 10.*) intelligendum esse de dominio vero, non autem ficto; nam etsi per traditionem res acquiratur, *l. traditio, D. de acq. rer. dom.* tamen voluntas domini necessaria est, *§. per traditionẽ, Inst. de rer. divis. l. nisi voluntate, D. de acq. rer. dom.* sed cùm volũtas desit, ubi metus versatur, *cap. gemma, de spons.* sequitur traditionem nullatenus dominiũ transferre. Ergo fatendum est illud penes metum passum remansisse, & Consultum loqui de dominio vero retento à metũ passo.

67 His adstipulatur, quod in *dict. §. per traditionem* rata habetur traditio, quæ voluntatem domini sequuta fuerit: igitur à contrario rata non habebitur, quæ voluntaria nõ aderit, cùm quodcunque metu gestum est, ratum Prætor non habeat, *l. 1. D. hoc tit.*

68 Cæterùm præscriptio longi tẽporis *in d. l. 3. C. hoc tit.* non procedit ratione ficti dominij, sed ratione bonæ fidei; absque quâ ullo tempore nõ præscribitur, *cap. possessor, de reg. iur. in 6. cũ vulg.* quia licèt actio metus sit in rem scripta, & sequatur illam quocunque vadat, tamen propter bonam fidem præscriptio admittitur.

69 Sicut videmus in rebus furtivis, quæ licèt usucapi nequeant, *§ furtivæ, Inst. de usucap.* propter vitia possessionis, *l. vitia 11. C. de acquir. poss.* tamen si bonâ fide præscriptio munita per longum tẽpus processerit, præscribi poterunt, *l. sicut 3. l. omnes 4. C. de præscript. trig. vel quadr. ann.* eleganter *Amsi. lib. 3. observ. cap. 1. §. 1. cum seq.*

70 Vnde negativam sententiam sequẽdam duximus.

Hinc non sunt audiendi *Sarmient. de reddit. Eccles. 1. par. cap. 4. n. 9. & Felician. de Solis lib. 1. de cens. cap. 2. num. 14.*

71 Quatenus inquiunt elegantem differẽtiam versari inter contractus nominatos, & innominatos, ut nominati metu facti validi sint ipso iure, innominati verò nulli; quod comprobant ex eo, quòd in contractibus nominatis metu gestis consensus adsit; innominatis autẽ non sic, cùm pœnitentia (quæ in eis locum habet, ex *l. si pecuniam*, §. *1. D. de cond. caus. dat.*) non solùm sequatur, sed præveniat actum, & ita impediat consensum, & à principio contractum annullet.

72 Qui quidem convincuntur ex seqq. Primò, ex eo quòd in cõtractibus nominatis metus nõ inducit consensum, cùm ei repugnet, & cõtradicat, *cap. gemma, de spons. l. nihil* 116. *D. de reg. iur.* ideò contrariatur assertio iuridicæ veritati, sicque nullo iure subsistit, & contractus nulli existunt propter defectum voluntaris, quę regit & gubernat actum, ut patet ex *iurib. vulg.*

73 Secundò, si sola pœnitentia in contractibus innominatis facit consensum abesse, & annullat actum, quare non itẽ metus?

74 Rursum in coacti voluntate pœnitẽtia inest, ergo contractus ab initio non subsistent, *argum. l. patre furioso 8. D. de ÿs qui sunt sui, l. pen.* ibi: *Quare non ab initio, C. per quas person. nob. acq.*

75 Tertiò, prædicta differentia locum non habet extante *l. 2. tit. 16. lib. 5. Recop.* cùm pœnitentia tam in cõtractibus nominatis, quàm innominatis omnino cesset, ut testatur cum pluribus *Gutier. de iuram. confirm. 1. par. cap. 35. n. m. 1.*, in nostris terminis *Narb. in l. 29. gloss. 3. tit. 7. lib. 1. Recop. num. 45.*

76 Vnde remanet nostra sententia libera ab omnibus impugnationibus contrarijs, & constanter asserendum omnes contractus, tam nominatos, quàm innominatos ab initio nullos esse, & nunquã valuisse ex carentia consensus, qui in omnibus dispositionibus necessarius adest, *l. in omnibus, de action. & oblig. cum similibus*, & per metum deficiat, *dict. cap. gemma, de sponsal. dict. l. nihil* 116, *D. de regul. iur.*

Hinc non est audiendus *Pichard. in* §. *actionum 28. num. 24. Inst. de act.* qui ait nostram sententiam solùm procedere in contractibus bonæ fidei, & non stricti iuris, idem probat *Otber. divers. quæst. iur. par. 2. q. 40. num. 11.*

77 Quæstio est non contemnenda, an in cõtractibus, qui sunt ipso iure nulli propter metum, sit necessaria sentẽtia declaratoria prædictę nullitatis, vel possit quis eis contravenire propriâ authoritate? in quâ quæstione *Ancharran. cons. 382. num. 2.* per trãsennam dicit credere, quòd sit necessaria sententia declaratoria.

78 Contraria tamen sententia suadetur ex seqq. Primò, *ex text. in cap. 1. extr. hoc tit.* in quo pater, quòd mulier (quæ coacta monasterium intrârat, & professionẽ emiserat) mortuo marito propriâ authoritate, absque lite, & sententia declaratoria exivit monasteriũ, & matrimonium de facto cũ quodam milite cõtraxit, & licèt Episcopus eam, & maritũ excommunicavit, donec separarentur, tamen Papa (ad quem appellavêre) iussit eos absolvi, & non separari prę̃stitâ cautione de parendo mandatis Ecclesiæ in diffinitiva.

79 Secundò, *ex cap. significavit, de eo qui dux. in mat. quam pol. per adult.* ubi valuit secundum matrimonium contractũ nullâ sententiâ declaratoriâ nullitatis primi matrimonij metu contracti præcedente, & ibi notat *Abb. num. 2. & in cap. 1. extr. hoc tit. num. 8. & in cap. cùm locum, de sponsal.* Inducit ad hoc *text. in cap. veniens, eod. tit. num. 7. Mogoll. cap. 9. num. 13.*

80 Facit pro hac parte, quod *DD.* tradunt de matrimonio nulliter (ob aliam causam, quàm metus) contracto, quòd eo non obstante absque sentẽtia declaratoria iudicis poterit aliud validè cõtrahi, quos refert & sequitur *Matienç. in Rubr. tit. 1. lib. 5. Recopilat. gloss. 1. num. 55.*

Quæ

81 Quæ sententia cõprobatur ab *Scacc. de sentent. & re iud. gloss. 13. num. 10.* quia quod est nullum ipso iure, ulteriùs non annullatur, & ideò sufficit, quòd cũ quis agendo, vel accipiẽdo utitur actu nullo, replicetur de illius nullitate, *Add. ad Eelin. in cap. Ecclesia 10. sub num. 15. in verb. Est nullum, de constit. Vantius de nullit. tit. quot & quibus mod. null. prop. in iud. num. 47.*

82 In terminis terminãtibus nostri sentẽtiæ acquiescit *Ioseph. Ludov. decis. Lucens. 18. num. 12. & 13.*

83 Vnde si proceditur per Inquisitores hæreticæ pravitatis contra Monachũ, Monialemve, seu Clericum in sacris, quia matrimonium carnale post Monachatum, seu Ordinis sacri susceptionẽ contraxerint, & oppositum & allegatũ fuerit ab eis, quòd talem monachatũ, seu ordinem sacrum per metum susceperunt, quòd debent remittere causam examinandã Ordinario super exceptione dicta, ut ex eâ, quid faciendum sit, intelligant. Nam si nullitas metus illati causâ constet, tunc liberè debent dimitti; si autem non constet, quòd tunc eos puniant, & sic quòd servetur dispositio *cap. 1. ist. tit.*

84 Secundò, si procederetur contra binubos, & opposuerint se primum matrimonium contraxisse, quod debẽt facere idem, quod in casu præcedenti, & sic quòd servetur dispositio *cap. significavit, de eo qui dux. in mat. quam poll. per adult. Mogoll. cap. 9. num. 15. & 16.*

85 Quod fallit, quando metus infertur ad contrahendum cum aliqua de certo genere, quia tunc valet matrimonium periura, quæ adducit *Palac. Rub. in repet. cap. per vestras 3. not. §. 11. num. 13.*

METHODICA
DELINEATIO
DE METV.
LIBER SECVNDVS.
SVMMARIVM.

1 EMPTIONIS & venditionis contractus frequentissimus est.
2 Antiquitùs sola permutatio erat in usu.
3 Veteres fabricarunt monetam.
4 Emptio & venditio iuris Gentium est.
5 Pecuniam instituit Servius Tullius, signavitque signo pecudis.
6 Ante omnium Romanorum originem erat usus pecuniæ.
7 Olim tota hominis substantia in pecoribus habebatur.
8 Ex sacra Pagina probatur antiquitas pecuniæ. & 9.
10 Pecunia fuit inventa ad emptionem & venditionem.
11 Requiritur ad venditionem, ut sit corpus certum. & 12.
13 Vtriusque consensus.
14 Quod sit pretium certum in pecunia numerata.
15 Moribus Græcorum emptio nō constituebat, nisi cōfestim pretiū exhiberetur.
16 Græca fide mercari proverbium.
17 Refelluntur Ioan. Fab. & alÿ.
Solennitates substantiales semper adesse præsumuntur.
18 Venditio uno nummo contrahi nequit.
19 Opponitur text. in l. si usufructus 66. D. dot. iu. & intelligitur.
20 Pater non potest filios suos per venditionem omnium bonorum legitima in totū privare, nisi constet de numeratione actuali.
21 Dominium rei vendita nō transfertur, donec pretium solvitur.
22 Opponitur text. in l. sed si quis stipuletur 25. §. 1. D. de usufr.
23 Interpretatur.
24 Dominio non translato, id est pretio nō soluto, venditor in re vendita præfertur.
25 Habita fide venditori succurritur in subsidium.
26 Consensus in venditione, sicut in alÿs contractibus necessarius est. & 27.
28 Consensus dicitur simul sensus, & copula quædam animorum.
29 Venditio metu facta nō tenet. usque 38.
39 Quod procedit in rebus Ecclesiasticis.
Vendere coactus à Tyranno nullo emptori pretio refuso prædium recuperat.
Mulier alienans præsumitur seducta.
Receptio pretÿ nō ratificat emptionem.
Vxor restituitur adversus contractū metu verberum factum etiam si non probet adhibitum ad extorquendam venditionem, & per receptionem pretÿ emptionem non ratificat.

Ven-

Vendens per oppressionem iudici in Provincia existenti, restituitur, & pecuniā retinet.

Mulier verberibus, & minis sollicitans emptorem, iuvatur Velleiano.

40 Nemo cogitur vendere res suas, nec etiā iusto pretio. & 41.

42 Nec locare.

43 Inhumanum est, quòd quis invitus rem suam vendat.

44 In re sua quilibet est moderator, & arbiter.

45 Emere, & vendere est actus naturalis libertatis.

46 Gravis est iniuria, si homines aliquid facere cogantur inviti.

47 Beneficium non confertur in invitum.

48 Limitatur, quādo de publica salute tractatur.

Excommunicatus invitus absolvi potest.

Beneficia Principum in invitum dantur.

49 Hereditas invito accrescit.

50 Invito acquiritur per servum.

Invitus fit iudex, & arbiter.

51 Mulctati Senatores evocati in Curiam non venientes.

52 Commissarius invitus munus suscipit.

53 Testimonium invitus dicit.

54 Bonorum possessio non quaeritur invito.

55 Invito debitore ceduntur actiones.

Debitor invitus non delegatur.

56 Negotia inviti gerens non habet actionem, nisi pro medicina inviti expenderit.

57 Invito creditore, vel debitore solvi potest.

Aliud pro alio invito creditore solvi nequit.

58 Invitus potest ex causa transferri de una Ecclesia in aliam. & 59.

60 Ratione paupertatis, seu necessitatis quis compellitur vendere.

61 Et similiter Clerici.

62 Et etiam viliori pretio.

63 Summa cura impendenda est ut Respublica comestibilibus abundet.

64 Praecipuè frumento.

65 Populo Romano frumentaria largitio in usu fuit.

66 Deficiente frumento populus tumultuabat. & 67.

68 Exercitus Persarum rei frumentariae, & pecuaria commeatu parabatur. & 69.

70 Defectu annonae multae expeditiones irritae fiunt.

71 Praefectum annonae constituerant Antiqui.

Annona penes Ædiles erat.

72 Praefectus Annonae, & Vigilum extraordinariè cognoscebant.

73 Crimen fraudatae annonae extra ordinē puniebatur.

74 Pater in causa necessitatis potest filium vendere.

75 Nihil turpe est, quod necessitate fit.

76 Res sacra vendi nequit. & 77.

78 Pro ministri pauperis sustentatione aliquid temporale pro spirituali dari potest.

79 Iudex cogit in necessitate divites ad mutuandum Universitati, & gratis.

80 Deficiente via publica cogitur vicinus illam praestare.

81 Heres gravatus à testatore cogitur vendere.

82 Ratio communionis vendere cogit.

83 Ratione saevitiae filium pater, servum dominus manumittere cogitur.

84 Ad ornatum Civitatis cogitur quis vendere.

85 Item favore Ecclesiae, ampliatione Capellae & Seminarij. & 86.

87 Ecclesia cogitur vendere partem pro alia amplianda.

88 In coactis venditionibus debet intervenire iustum pretium.

89 Nisi adesset extrema, vel inevitabilis necessitas.

90 Coactus vendere non tenetur de evictione.

91 Ad emendum merces corruptas potest quis cogi.

92 Ex venditione metu facta gabella debetur.

93 Venditio coacta tenet.

94 Metus dans causam contractui non annullat, sed rescindit.

CAPVT I.

De Alienatione.

1 EMPTIONIS & venditionis contractum frequentissimũ esse quotidiana praxis edocet, ut referũt *Conan. lib. 7. comm. cap. 6. Charond. lib. 1. verisimil. cap. 1. Duaren. lib. 1. disp. cap. 6. Pincl. de rescind. vend. 1. par. Rubr.*

2 Quamvis enim à principio scriptum reperiamus inter homines solã permutationem frequentatam fuisse, dum una rès pro altera præstaretur, *l. 1. de cont. empt. princip. Instit. eod.* (in qua multoties inæqualitas inter contrahẽtes reperiebatur) doctè *Molin. de iust. & iur. tract. 2. disp. 336. Ant. Fab. lib. 6. coniect. cap. 9.*

3 Inde Veteres huic inæqualitati providêre conati fuère excogitando monetæ facturam & fabricam, quæ cæterarum rerum in valore, & æstimatione mensura esset, ut attestatur *dict. l. 1.* illis verbis: *Electa materia est, cuius publica ac perpetua æstimatio difficultatibus permutationum æqualitate quantitatis subveniret.*

4 Hinc communiter deducunt *DD.* emptionem & venditionem iure Gentium introductam esse, *l. ex hoc iure, D. de iust. & iur. Seraphin. de iust. Imper. cap. 14. num. 4. & 5. Arias Pinell. in Rubr. C. de rescind. vendit. 1. par. cap. 1. à num. 1. Scacc. de comm. §. 1. quæst. 6. num. 3.* cuius
occasione disputant, quâ ratione iste
contractus sit introductus iure Gentiũ,
cùm pecunia, quæ requisita est ad illũ,
5 post tale ius sit inventa. Nam ut dixit
Plin. lib. 7. Histor. cap. 56. Emptio dicitur instituta à Libero patre: & *lib. 33. cap. 3.* asseruit: *Pecuniã institutam à Servio Tullio signatamque signo pecudis, & ideò dictã pecuniam*: *Alex. ab Alex. lib. 4. Dier. Gen. cap. 15.*

6 Falsò tamen supponunt nõ Patres pecuniam non fuisse ante *Servium Tulliũ*, ut enim docuit *Covarr. de collat. vet. numism. in initio*, ante omnem Romanorũ originem erat usus pecuniæ, *Cal. Rhodigin. lib. 6. cap. 2. Forcat. in Necyom. iur. dialog. 48. Fr. Hieron. Roman. de Republ. Gentil. lib. 8. cap. 5. August. Barbos. de offic. & potest. Episcop. par. 3. alleg. 51. num. 53. Strab. lib. 8. Eutropius*, qui *lib. 2. cap. 3.* dixit à Romanis excogitatos argenteos *lib. 1.* primâ facie docuerat Saturnum fuisse inventorem pecuniæ; quod
etiam tradidit *Dambouder. in Enchir.*
7 *par. aut simil. verb. Pecuniam.* Qui notat peculium & pecuniam dictam esse, non tam propter signum pecudis, quàm quia olim tota hominis substantia in pecoribus habebatur, quod *Augustinus* notavit *in cap. totum 1. quæst. 3. Ovid. lib. 5. Fastor.*

Aut pecus, aut latã dives habebat humũ,
Hinc etiam locuples, hinc ipsa pecunia dicta est.

Valasc. de privil. pauper. 1. par. q. 4. num. 10. eleganter *Fr. Eman. de la Cerda in cõm. in Orat. Ierem. vers. 4. fol. 60. Sixtin. de regalib. lib. 2. cap. 7. num. 9. cum seq. Paz in l. 88. styl. à n. 1. cũ seq. Goth. in l. 1. lit. P. C. de Veteran. lib. 11.*

8 Sed ex *sacra Pagina* etiã facilè probare possumus antiquitatem pecunię, *Genes. cap. 20. Ecce mille argẽteos dedi fratri tuo*; & *cap. 23. Appendit Abraham pecuniam, quam Ephron postulaverat quadraginta siclos argenti probatæ monetæ publicæ*: quem locum variè legunt Græca & Hebræa; sensus tamen idem est, ut *ibi* cum alijs notavit *Pereira*.

Et

9 Et idem usus pecuniæ colligitur ex *cap.37.& 42.* unde Abrahæ tempore iã erat usus emptionis & pecuniç (de qua cum multis *Ant. Thes. in tract. de augm. monet. 1. par. à num.2. Quiñon. in explic. mon. fol.6. col.1. cum seq.*) & *cap.17.* fit emptionis mentio, quod de emptione propria potest intelligi, cùm eo tépore iã esset pecunia. *Arist.* verò *1. Politic. cap.6.* edocuit, apud aliquas Gentes pecuniam primò pondere & mensurã determinatam fuisse, deinde etiam signo peculiari signatam, & posteriùs hoc *Plin. supr.* Servio Tullio tulit.

10 Necessitatem verò pecuniæ ad usum emptionis & venditionis humanæ vitæ necessitas invenit, ut contemplatur *Aristot. dict. cap.6. & dict. l.1. D. de contrahend. emption.* eleganter *Ludov. Torr. de iustit. & iur. disp.56. dub.3. num.1. & 2. Ant. Pichard. in Rubr. de empt. & vendit. in Instit. à num.18. cum seq. Ossuald. Hillig. in Don. lib.13. comm. cap.1. toto, sed præcipuè litt.* K.

11 Ad substantiam huius emptionis & venditionis contractus tria principaliter requiruntur, ut advertit novissimè *Acac. Anton. Ripol. variar. cap.11. num.7.*

12 Primum, quòd adsit corpus certum, & sic venditio facta ad mensuram (ex quo est distributa in singula iugera) cẽsetur imperfecta, antequam illa interveniat. Hanc sententiam probarunt *Oldrad. Bald. Corn. Socin. Ias. Alex. Ruin. Paris.* & alij, quos refert *Becc. cons.13. num.6. Neviz.* latè *cons.38. num.24. Tiraq. de retract. lignag. §.1 gloss.2. num.21. Covarr. pract. cap.3. Surd. cons.38. num.1. vol.1. Menoch. cons.26. num.29. vol.1. Ossuald. ad Don. lib.15. c.11 litt.* G. & de venditione, quãdo intelligatur factã ad corpus, vel ad mensuram, cum pluribus *Paul. Christin. decis. Belgic.59. vol.3. Ioã. Alois. Ricc. coll.111. par.1.*

13 Secundum, consensus utriusque, *l.1. & tot. tit. D. de contrahend. emption. l.1. & tot. tit. C. eod. §.1. Inst. eod.* ut scientissimè probat *Aretin. in l. si fideiussor, §. meminisse, col.2. vers. Super 2. D. de leg.1. Tiraq. lib.1. de retract. §.1. gloss.2. n.48. Matienço in l.7. gloss.6. num.12. tit.11. lib.5. Recop.*

14 Tertium, quòd pretium sit certũ & determinatum, & in hoc maior essentia & substantia totius contractus nititur, adeò, ut si pretium nõ interveniat certum & determinatum, contractus non dicetur emptionis, & venditionis, sed permutationis; ita *Iustinian. in l. fin. C. de contrahend. empt. l. si merces; iuncta gloss. verb. Non videtur,* ibi: *Quia quantitatem certam non definierunt, D. locat. §. pretium, Instit. eod. Hippolyt. de Marsil. sing.38. ubi additio* cum infinitis, *Ludov. Roman. sing.749.* & ibi *Gabr. Sarai in addit.* quod in pecunia numerata debet consistere, *dict. §. l. ult. C. de contrahend. emption. l.2. l. hac venditio 7. §.1. l. in venditionibus 9. l. quod sæpè 35. §.1. & fin. & l. seq. l. pacta conventa 72. D. eod. l. empti fides 9. C. eod. l.9. tit.5. par.5. Conan. lib.7. cap.6. nu.7. Petr. Greg. lib.25. syntagm. cap.12. Gom. 2. tom. variar. cap.2. num.9. Pinell. in Rubr. C. de rescind. vend. 2. par. cap.1. ex num.1. & cap.3. ex num.1. Paul. Christ. decis. Belg.53. num.3. vol.3.*

15 Moribus Græcorum emptio nisi cõfestim pretium exhiberetur, non constituebat *Cuiac. lib.11. observat. cap.19. & Plato 11. de legib. iubet res venum expositas stato loco venire præsenti utrimque traditione.*

16 Hinc *Græca fide mercari, Fornel. 2. select.8.* id est, præsenti pecuniã: quo sensu his verbis Græcã mercamur fide, usus *Plaut. in Asin. act.1. scen.3.* ubi aliter cõmodè accipi nõ posse apparet, quo modo interpretatur *Turneb.4. adv.13.* & alij, quos laudat *Taubm.* ibidem, quibus adde *Erasm. chiliad.1. cent.8. adag.97.*

17 Nec audiendi sunt *Ioan. Fab. in d. §. pretium, Mudæus in l.2. §. sine pretio, n.5. D. de contrahend. emption. Mascard. conclus.617. num.4.* existimantes non probari emptionem ritè esse celebratam ex eo instrumẽto, in quo non est expressum fuisse certum pretium constitutũ. Nam cùm illud sit de substantia vendi-

tio-

tionis, & solennitates substantiales semper intervenisse præsumantur, §. *fin. de fideiuss.* ibi: *Videri omnia solenniter acta,* absque dubio pretium intervenisse, & sic ritè fuisse celebratum contractum probabit instrumentum.

18 Vnde etiam fit, venditionem, cùm sine pretio esse non possit, uno nummo contrahi nequiri, *l. imaginaria, D. de regulis iur. l. si quis conduxerit, D. locat.* Vnus enim nummus pretium non est; & ex pretij modicitate donatio præsumitur, venditio autem donationis causâ facta non valet, *l. nuda 55. D. de contrahend. emption. l. si donationis 3. l. si nō donationis 8. l. empti fides 9. C. eod. l. cùm in venditione 36. l. si quis donationis 38. D. eod. Offuald. Hilliger. in Don. lib. 13. comm. cap. 1. litt. I. Arias Pinel. in l. 2. 1. par. cap. 2. num. 29.* etsi contrariū proferat *Lasarte ad l. 1. tit. 17. lib. 9. Recop. num. 9.*

19 Nec obstat *text. in l. si usufructus 66.* ibi: *Vel locet hunc usumfructū mulieri maritus, vel vendat nummo uno, D. de iur. dot.* quoniam uti rectè interpretantur *Cuiac. in l. fin. D. pro donat. Revard. & Petr. Fab. in dict. l. imaginaria, Ant. de Quesad. quæst. iur. cap. 13. num. 8. Fopp. Ab Aezem. 2. differt. 1.* illa verba nō sunt accipienda de uno nummo materialiter, ita quòd uno nummo usufructus sit vendendus, sed potiùs quòd parvi vendatur, seu vili pretio.

20 Ex hoc inferas, patrē non posse præiudicare, & privare filios legitimâ in totum per venditionem omnium bonorum; nisi appareat de vera & actuali numeratione pretij, & ideò non sufficere in instrumento se confiteri pretiū recepisse, *Ioan. de Plat. in §. item si quis, ad fin. Instit. de inut. stipul. Capol. caut. 36. Alex. Trent. lib. 1. variar. tit. de legitima, res. 2. num. 9. vers. Declaratur*, post alios *Rauch. par. 1. q. 43. num. 46.* cum pluribus *Offuald. Hillig. in Donell. lib. 19. comm. cap. 11. litt. C.*

21 Huic accedit, quòd dominiū rei venditæ non transfertur, nec translatum censetur, donec pretium sit solutum, *l. quod vendidi, D. de contrahend. emption. Surd. consil. 101. num. 12.* cum alijs, vel habita fides de pretio, §. *vendita, Instit. de rer. divis. l. 46. tit. 28. par. 3. gloss. 2.* explicant *Revard. ad leg. duod. tabul. cap. 17. Fornel. lib. 2. select. cap. 8. Ant. Amat. resol. 3. num. 43.*

22 Isti sententiæ resistit *text. in l. sed si quis stipuletur 25. §. 1. D. de usufr.* ibi: *Interdum tamen in pendenti est, cui acquirat iste fructuarius servus, utputà si servum emit, & per traditionem accepit, necdum pretium numeravit, sed tantummodò pro eo fecit satis interim, cuius sit quæritur: & Iulianus libro trigesimoquinto Digestorum scripsit in pendenti esse dominiū eius, & numeratione pretij declaraturam cuius sit. Nam si ex re fructuarij, retrò fructuarij fuisse, idemque est, & si fortè stipulatus sit servus numeraturus pecuniam: nam numeratio declarabit, cui sit acquisita stipulatio. Ergo ostendimus in pendenti esse dominium, donec pretium numeretur:* ubi clarè percipitur fide habitâ, nec transire dominium.

23 Sed satisfit illic dominium servi empti à servo fructuario in pendenti esse, quoad dominos servi ementis attinet, non autem quoad servum venditum & vendentem, à quo statim dominium recessit, *Cuiac. ad l. 19. D. de contrahend. emption. Offuald. Hilliger. in Donell. lib. 4. comm. cap. 16. litt. D.*

24 Animadvertendum est venditorem in re venditâ præferendum esse sine dubio quibuscunque creditoribus emptoris etiam anterioribus, cùm dominium non est translatum; (quod contingit pretio nondum soluto, & numerato) *Andr. Gail. observ. 15. num. 10. lib. 2. Ioan. Gribell. decis. 56. num. 9. Petr. Ioann. Fontan. de pact. nupt. claus. 7. gloss. 2. par. 9. num. 39. tom. 2.* nec habitâ fide de pretio, *Gizarell. decis. 40. Ioann. Domin. Gait. de cred. cap. 4. quæst. 11. à num. 1208.* sed præcipuè *num. 1233.*

25 Imò etsi habita fuisset fides, adhuc venditori subveniendum in subsidium;

Mant.

Mantic. de tacit. & ambig. convent. lib. 11. tit. 12. num. 8. tom. 1.

26 His ita circa venditionem peroratis dicendum est, quòd cùm in illa requiratur consensus, & sit de substantia,
27 *l. consensu, D. de action. & oblig.* Nam & in omnibus conventionibus est necessarius, *l. 1. paulò post princip. & §. 1. D. de pact. l. obligationum substantia, D. de oblig. & act. l. non omnis, in princ. D. si cert. petat.* Et in emptionibus & venditionibus consensum intervenire palàm est, *l. in emptionibus, in princip. D.*
28 *de contrahend. empt.* Et debêre esse simultaneum, quia consensus dicitur simul sensus, & copula quædam animorum, *Bald. in cap. consuetudinis, num. 6. de consuet. Mantic. de tacit. & ambig. lib. 3. tit. 4. num. 1. & 2.* clarum est venditionem vi & metu factam (qui consensum excludit, *l. nihil consensui, D. de reg. iur.*) non subsistere, quod ex sequentibus fiet manifestum.

29 Primò, *ex l. si Medicus 3. D. de var. & extraord. cognit.* ibi: *Si Medicus, cui curandos suos oculos, qui eis laborabat, commiserat, periculum amittendorum eorum per adversa medicamenta inferendo compulit, ut ei possessiones suas contra fidem bonam æger venderet, incivile Præses Provinciæ coërceat, remque restitui iubeat.*

30 Cui congruit *text. in l. Archiatri 9. C. de profess. lib. 10.* ibi: *Archiatri scientes annonaria sibi commoda à populi commodis ministrari, honestè obsequi tenuioribus malint, quàm turpiter servire divitibus, quos etiam ea patimur accipere, quæ sani offerũt pro obsequiis, non ea, quæ periclitantes pro salute promittunt.*

31 Secundò, *ex text. in l. si vel metu 3. C. hoc tit.* ibi: *Si vi, vel metu fundũ avus tuus distrahere coactus est; etiam si maximè, emptor eum alii vendidit; si tamen si tu avo tuo heres extitisti, ut tibi reddito à te pretio restituatur; postquàm placuit in rẽ quoque dari actionem secundùm formam perpetui edicti, adito Præside Provinciæ poteris postulare: si modò qui secundo loco comparavit, longæ possessionis præscriptione*
32 *non fuerit munitus.* Ex quo *gloss. ibi, & Sarmient. lib. 2. select. cap. 11. num. 7.* colligunt actionem nostri tituli esse in rem scriptam, ita sentit *Gothofr. in scholiis lit. G. Morot. resp. 75. à num. 3.*

33 Tertiò, *ex text. in l. si per vim 4. C. hoc tit.* ibi: *Si per vim, vel metum mortis, aut cruciatus corporis venditio à vobis extorta est;* (quæ videtur loqui in concussione, quę est terror iniectus pecuniæ, vel alterius rei extorquendæ causâ, *Cuiac. in paratit. ad tit. D. de conc. Menoc. de arbitrar. cas. 341. num. 10. Damhoud. in prax. crimin. cap. 129. Farin. quæst. crimin. 111. art. 3. Osuald. Hilliger. in Don. lib. 15. cõm. cap. 40. litt. A.*) *& nõ posteà eam consensu corroboratis iuxta perpetuam formam edicti, intra annum quidem agentes (quo experiundi potestas est) si res non restituatur, quadrupli condemnationem referetis* (cõvenit *text. in l. si cum exceptione, §. in hac actione, D. eodem*) *scilicet reddito à vobis pretio, post annum verò causa cognita, eadẽ actio in simplum permittitur.*

34 Quartò, *ex textu in l. non interest 5. C. hoc tit.* ibi: *Nam si adhibita vi compulsi sunt possessiones suas, quæ maiore valebant, minimo distrahere; iurisdictionis tenore, ut id quod improbè factum est, in priorem statum revolvatur, impetrabunt.*

35 Quintò, *ex l. fin. C. hoc tit.* ibi: *Venditiones, quæ per potentiã extortæ sunt, præcipimus infirmari, l. 1. C. de rescind. vend.* ibi: *Si pater tuus per vim coactus domum vendidit, ratum non habebitur:* ubi *Dionys. Gothofr. litt. H.*

36 Sextò, *ex text. in l. 56. tit. 5. par. 5.* ibi: *Por miedo, ò por fuerça, comprando, ò vendiendo algun ome alguna cosa, non debe valer; antes dezimos, que debe ser desfecha la compra, si fuere probado que la fuerça, ò el miedo fue atal, que lo ovo de fazer, maguer le pesasse,* ubi *Gregor. Lop. gloss. 1. l. illicitas 6.* ibi: *Illicitas exactiones, & violentia factas, & extortas metu venditiones, vel sine pretii numeratione prohibeat Præses Provinciæ. D. offic. Præsid.*

37 Comprobant *in d. l. 3. C. hoc tit. Bart. Castr. Angel. Bald. & Saliect. num. 1. Paris.*

ris.conſ.139. par.4.Cravet.conſ.989.numer.5.tom.5.Bertrand. conſ.126. num.7. vol.3. par. poſteriorè, Iaſ. in l.qui in alie-na,§.Celſus,à num.40.D.de acquir.hered. Rimin.conſ.414.num.59.vol.4. Mont.in addit.ad Ant.Olivan de act. par.2. lib.1. cap.9.num.17.verſ. Quæ cùm ſit, Fontan. de pact.nupt.tom.2.clauſ.7. par.5.gloſſ.2. num. 19. eruditiſsimè *Arias Pinell. in l. 2.de reſcind.vendit. 3.par. cap.1.num.22. Sebaſt. Med. de caſib.fort.1.par.quæſt.7. num.20.& 32. Beninc. de pauper. quæſt. 8. in 7. ſpeciali,num.4. Iaſ.conſ.165. vol.2. Vinc. Carrot.deciſ.26.num.2. Ioan.Bapt. Coſt. de fact.ſcient. & ignorant. cent. a. diſtinct.91.tota, Gabr.Pereir.deciſ.30.tota, Franc. Ant. Coſt. conſ. 38. à num.13. cum ſeq. Narbona per text. ibi in l. 18. gloſ.unic.à n.3.tit.1.lib.8.Recop.fol.894.*

38 Cuius ſententiæ ratio ea eſſe poteſt, ne metum paſſus invitus videat rem ſuam penes eum, qui vim intulit; & confirmatur ex *text. in l.fin. C. de pat. pot.* ubi etſi olim ius vitę necisque poteſtas in liberos à patre habebatur, *l. in ſuis 11.D.de liber.& poſthum. Alex.ab Alex.lib.6. Dier.Genial.c.10. ubi Tiraq. Offuald. Hilliger. in Donell.cum pluribus, lib.2.comm. cap.25. à litt.A.* non tamen libertatem eripere valebat, ibi: *Libertatè à maioribus tamen impenſum eſt, ut patribus, quibus ius vitæ in liberos, neciſque poteſtas olim erat permiſſa libertatem eripere non liceret.* Nam minus inconveniens (etſi urgens) erat, ut patet filium enecaret, quàm ut filius in eius conſpectu liber non adeſſet.

39 Quod procedit in rebus Eccleſiæ per metum traditis, & alienatis, *Abb.in cap. 2. num. 10. hoc tit. Baſil. de matrim. lib.4.cap.9.num.2.*vidẽdus *Dian.tract.5. miſtell.reſol.119.fol.225.*

Inferas primò, quòd vendere coactus alicui prędium à Tyranno, qui ipſe pretium receperit ab emptore ignaro, vis, aut metus adhibiti nullo pretio emptori refuſo, prædium recuperat, *Caſtr. & Alex.in l.intereſt, C.hoc tit. Feder.Scoth. tom.1.lib.3.reſponſ.11.num.11.*

Inferas ſecundò, quòd mulier alienans, vel aliter remittens ius ſuum, prę-ſumitur ſeducta, & per metum compulſa, *Abb. conſ.77. num.24. Surd. conſ.513. num.34.*

Inferas tertiò, quòd qui per metum vendidit, non cenſetur contractum ratificare per receptionem pretij, quia ſicut fuit coactus vendere, ita pretium recipere, *Ruin. conſ.121. num.28.vol.4. S.Ioan. Chryſoſt.in Matth.27. homil.87. fol.285.in fin.tom.2.*ibi: *Noli dicere,quid eſt ſi rem proximi deſiderabo: hoc enim Achab legem perdidit; nam quamvis pretiũ dederit, verumtamen quia à nolente accepit, pœnas perluit. Emptor enim non cogere, ſed perſuadere debet.*

Inferas quartò, quòd uxor reſtituitur adverſus contractum metu verberum, vel minarum mariti initum, etiã ſi poſteà abſente marito, durante tamen matrimonio, talem contractum ratificaverit, & approbaverit, *Ioan. Pap. lib. 16. tit.3. arreſt.5. Hippolyt. de Marſil. ſing. 225. Decian.conſ.219. Vrſil.ad Afflict deciſ.246.num.6.& 7.*

Quod videtur procedere, etiam ſi mariti minas, & verbera, ac ſe veritatẽ, & aſperitatem uxor tantùm probet cõtra ſe, etiam ſi non probet hæc interpoſita, vel adhibita fuiſſe ad extorquendã venditionem, *Charond. lib. 1. reſp. 70. Rebuf. ad Conſt.Reg. tract. de reſciſſ. contract.num. 5. art. 7. gloſſ. 22. licèt è contra Afflict.teneat deciſ.246. num.20. verſ. Alibi ſcribit.*

Nec cenſetur hoc caſu mulier per receptionem pretij contractum metuculoſum approbaſſe, *iuxta Vrſil. ibi n.6. & deciſ. 336. num. 5. & 6. Charond.lib. 6.reſp.44. Chriſtin. deciſ.115.num.3.volum.2.*

Inferas quintò, quòd ſi quis per oppreſsionem vendiderit iudici in ea ipſa Provincia, aut loco, ubi officiũ peragit, reſtituitur venditum, & nihilominus retinetur pecunia, *text.in l. penult. C.hoc tit.cap.ſuper hoc 5.de renunt.*

Idemque eſt, ſi hoc ipſum iudex per ſup-

suppositam personam, aut aliã machinationem tentaverit, eleganter *Linglois decis. 1. quaest. 1. num. 20.*

Inferas sextò, quòd mulier, quae verberibus, & minis adacta sollicitavit emptorem etiam ignorantem, non eo minus iuvatur Velleiano, eleganter *Ant. Fab. in suo Cod. lib. 4. tit. 21. defin. 23. pag. 371.*

40 Vnde provenit venditiones & emptiones debêre esse liberas ultrò citroque, et omnino subsistant, & teneant. Nam si metus & coactio intercedant, effectu cadunt. Et sic diversis iuris locis constitutum est neminem invitum rem suam vẽdere cogi, aut alienam cõparare, *l. invitum 11. C. de contr. empt. l. nec emere 16. C. de iur. delib. l. possessores 12. C. de fund. patrim. lib. 11. l. nemo exterus 8. C. de iud. Boer. decis. 312. num. 2. Menoch. de arbitr. cas. 462. num. 12. Surd. cons. 2. num. 20. Mar. Giurb. decis. 86. à num. 1. Velasc. in Axiomat. iur. litt. V. à num. 10.*

41 Imò, quod plus est, nec etiam iusto pretio, *l. non enim 9. D. de act. rer. amot. l. 3. tit. 5. par. 5.* ubi latè exornat *Gregor. Lop. gloss. 1. Tusch. pract. concl. litt. E. col. 117. num. 1. & seqq. & lit. V. conclus. 59. num. 1. & seq. Ant. Gom. 2. tom. variar. cap. 2. num. 51. in fin. Didac. Per. in l. 2. tit. 7. lib. 5. Ordin. vers. Quaeritur, utrum quis compellatur, fol. 117. & in l. 2. tit. 23. lib. 2. gloss. 1. vers. Tandem quaero, fol. 433. Hieron. Bucaron. de differ. int. ius civil. & crimin. differ. 100. num. 18.* pulchrè *Ivan. Mar. Novar. lib. 1. quaest. 32. num. 5. 6. & 7. Offuald. in Donell. lib. 26. comm. cap. 9. litt. E.*

42 Nec locare quis invitus compellitur, *l. invitos 11. C. locati*, aut alios contractus facere, qui à principio liberi esse debent, latè *Cornel. Benincas. de paup. special. 7. in contractib. num. 3. & seqq.*

43 Inhumanum autem est ex *l. quamvis, C. de pignorat. act.* quòd quis invitus rẽ suam vendat, cùm illi à libera homĩnũ voluntate, non necessitate procedere debeant, notat eleganter *Covarr. lib. 3. variar. cap. 14.* Ex eo, quòd in re sua quilibet est moderator & arbiter, *l. in re mandata, C. mand.* & de re propriâ dominus ut liberè & absolutè disponat, *Vazquez illust. q. 17. num. 2. quaest. 8. num. 8. Velasc. in Axiomat. iur. litt. R. num. 49.*

44

45 Et emere & vendere est actus naturalis libertatis, *Menoch. lib. 3. praesumpt. 130. num. 54. Fab. de Ann. cons. 47. num. 41.*

46 Gravisque est iniuria, ut homines de rebus suis aliquid cogantur inviti efficere, *l. dudum 14. C. de contrah. emption.* animadvertit *Gothofr. in dict. l. in re mãdata litt. M. Cic. pro Balb. & Rosc. Amer. Velasc. de privil. paup. & mis. person. 1. p. quaest. 24. num. 3.* eleganter *Quintil. declam. 7.* ibi: *Genus tormenti est coacta voluntas.*

47 Quod roboratur ex eo, quòd etiam beneficium non confertur in invitum, *l. fin. C. und. legit. l. hoc iure, §. nõ potest, D. de don. l. invito, l. invitus, §. cuique, D. de reg. iur. Tiraq. de nobil. cap. 6. n. 40. Surd. cons. 167. num. 15. Cardos. in prax. verb. Beneficium, num. 65. Card. Tusch. litt. B. concl. 52. Thom. de Thomas. in florib. leg. Reg. 60.*

48 Limita tamen hanc conclusionem, quando de publica salute & utilitate tractatur, *Thom. sup. reg. 151.* vel etiam de salute privata, ut in casu *l. non tantum 6. D. de app. l. addictos 6. in fin. C. de Episcop. Aud. l. addictos 29. C. de app. l. 3. de lib. causa*, latè *Velasc. de privil. pauper. par. 1. quaest. 51. num. 1.* & in excommunicato, qui invitus quoq; absolvi potest, *Ant. Ricciul. de iur. person. extr. Eccles. grem. exist. lib. 4. cap. 69. à num. 2. cum seqq.* Et in beneficijs Principum, *Camill. Borr. de praest. Reg. Catbol. cap. 46. n. 272. Senec. de benef. lib. 7. Non semper liquet mibi dicere, nolo; aliquando beneficium accipiendum est, & invito dat Tyrannus.* Et in beneficijs Ecclesiasticis, *Hojeda de incompatibilitate benef. 2. p. cap. 9. num. 15. Gonç. in reg. 8. Cancell. gl. §. 8. n. 45. Grat. cap. 865. num. 6. lib. 5.*

49 Et invito accrescit hereditas, *Offual. Hilliger. in Donell. lib. 7. comm. cap. 12. litt.*

litt. B.C.O. & P. acquiriturque per ser-
vum, *l. 32. D. de acquir. rer. domin. l. ser-*
vus vetante, D. de verb. oblig. §. item vo-
bis, Inst. per quas person. nob. acq. Ossuald.
Hillig. in Donell. lib. 9. comm. cap. 6. litt. I.
50 Et invitus quoque fit iudex, *l. penult. §.*
2. D. de vacat. mun. l. 74. D. de iud. Don.
lib. 26. cōm. cap. 1. quod & *Pollet. 3. Hist.*
51 *for. cap. 10. num. 2.* comprobat, quia pari-
ter mulctati Senatores, qui evocati in
Curiam non veniebant, *Cicer. 1. Philip.*
idemque confirmat *Broidæus in Corol.*
ibid. ex Plutarch. in Catone min. & Livio
lib. 3. & etiam in arbitrarijs, *Menoch. de*
arbitrar. quæst. 41. conferunt *Vent. de Va-*
lentijs Partheni. litig. lib. 2. cap. 10. n. 15.
52 *Simanc. 2. de Repub. cap. 8.* Et commis-
satij munus invitus suscipit, *Rulant. de*
53 *commiss. par. 1. cap. 25. lib. 2.* Et testimo-
niū invitus dicit, *l. 2. §. 2. D. si quis caut.*
l. 26. §. ult. vers. Idem puto, iuncto vers. Vl-
timò, D. ex quib. causis mai. Donell. lib. 25.
comm. cap. 16.

54 At bonorum possessio non quæritur
invito, nequidem necessarijs & suis, *l. 3.*
§. 3. D. de bon. poss. Donell. lib. 7. comm.
55 *cap. 14. ubi Ossuald. litt. M.* Et invito de-
bitore actiones cedi possunt, *Don. lib.*
15. comm. cap. 43. licèt invitus non dele-
getur, *l. 1. l. nec creditoris 6. C. de novat.*
Donell. lib. 16. cap. 20. ubi Ossuald.

56 Et qui negotia inviti gessit, non ha-
bet actionem, *Donell. lib. 15. comm. cap.*
16. ibique Hilliger. nisi pro medicina in-
viti expenderit, *Thom. Act. de privil. in-*
firm. par. 2. litt. S. verb. Solvens, argum. l.
57 *6. de appel.* Et alius solvere invito credi-
tore & debitore potest, *l. 23. l. solvere 53.*
D. de sol. l. 17. C. eod. tit. Donell. lib. 16. c.
10. quamvis invito aliud solvi nequeat,
l. 2. §. mutui datio, & ibi gloss. fin. D. si
cert. petat. l. promissor, §. fin. D. de const.
pecun. Velasc. de privil. paup. 1. par. q. 49.
per totam, Pet. Fab. ad l. 95. D. de reg. iur.
Ossuald. in Donell. lib. 16. comm. cap. 9. lit.
58 K. Et invitus potest quis ex causa trans-
ferri de una Ecclesia ad aliam, ut per
Rebuff. in prax. Rubr. de rescript. vers. Ist
data est potestas, Flamin. de resign. benef.
lib. 13. q. 18. num. 14. Aug. Barbos. in cap.
1. num. 3. de Cleric. non resid.

59 Et licèt invitus nemo compellatur
ad emendum, aut vendendum ex suprà
dictis, tamē aliquibus casibus cogi po-
test, quos speciatim expendemus, ut sa-
tis ad oculos pateant.

60 Primus est, ratione necessitatis, seu
paupertatis coguntur divites frumen-
tum, & alia pauperibus vēdere, *text. op-*
timus, ubi Bart. Bald. Ias. & alij in l. 1. C.
de Episc. Audient. l. 1. §. cura carnis, D. de
offic. Præfect. Vrb. DD. in cap. 1. de empt. &
vend. Cornel. Beninc. de paupert. special. 7.
in contractib. num. 12. Ang. cons. 351. Ca-
pell. Tholos. quæst. 447. ubi additio num.
2. & 3. Covarr. lib. 3. variar. cap. 14. n. 5.
Frāc. Viv. lib. 1. opin. 143. Mex. in pragm.
tax. pan. concl. 1. num. 4. plenè Petr. Ca-
ball. resol. crimin. cent. 1. cas. 9. per totum,
Bobadill. in Polit. lib. 3. cap. 3. num. 14.
text. expressus in l. 1, tit. 25. ubi Matienç.
gloss. 9. num. 6. & 21. lib. 5. nov. Recopilat.
Valasc. cons. 22. num. 2. Cardos. in prax.
Advoc. verb. Emptio, num. 78.

61 Et tali casu similiter poterunt com-
pelli Clerici per iudices seculares, *Gu-*
tierr. lib. 1. pract. q. 13. & stare taxationi
factæ per Principem, *Franc. decis. 9. tot.*

62 Adnotandum est propter necessita-
tem, vel paupertatem etiam viliori pre-
tio venditionem efficiendam esse. Ita
dixit notabiliter *Bald. in d. §. cura car-*
nis, Caball. supr. num. 5. Mex. num. 5. A-
mendol. ad Franc. d. decis. 9. num. 7. Velasc.
de privil. paup. 1. par. q. 24. num 7.

63 Hinc est, summam curam impendē-
dam esse, ut Respublica comestibili-
bus abundet, ut docet *Arist. lib. 6. Polit.*
cap. 8. & lib. 7. cap. 8. latè Bobadid. d. lib.
3. cap. 3. à num. 3. cum seqq. Et præcipuè
64 frumento & pane, ex quo resultat cari-
tas, aut commoditas cæterarum rerū,
l. 1. in fin. C. de frum. urb. Constant. lib. 10.
& ibi Bart. Ripa de pest. tit. de rem. ad cō-
serv. ubert. in princip. Mex. in prag. tax.
pan. concl. 6. num. 17. Mati. in l. 1. tit. 25.
gloss. 9. num. 3. lib. 5. Recop. Bobad. suprà
num. 7.

Po-

65 Populo itaque Romano frumentaria largitio antiquissima fuit, & ferè semper conciliandę plebis gratiâ, *Livius lib. 11. Plin. lib. 18. cap. 7. Iust. Lipsf. lib. 1. elect. cap. 8. & lib. 2. de magnitudine Rom. cap. 10. Casaubon. ad Suet. in August. cap. 42. ubi Beroald, & Torrent. Bobadill. sup. ex num. 10. Ossuald Hilliger. in Donell. lib. 16. comm. cap. 15 litt. M. Adam Cötz. lib. 8. Polit. cap. 21. §. 2. M. A. Pctil. lib. 6. Exarch. cap. 2. cum seq. Garc. Barrionuevo in Panegyric fol. 50.*

66 Adeò frequens, & communis, ut plerumque deficiente frumento populus tumultuaret, quo morbo urbs illa plerumque vexata est; quemadmodum legimus apud *Sueton. in Claud. cap. 18. & Oros. lib. 7. In arctiore annona ob assiduas sterilitates detentum fuisse Imperatorem in medio foro à turba, convitijsque, ac simul fragminibus pannis ita instratum, ut egrè evadere valuerit*: quod etiã narrat *Tacit. lib. 12. Annal.* eleganter *S. August. lib. 3. de Civit. Dei, cap. 17. Ubi erant quando rursum populus cùm fame laboraret, Præfectum annonæ primũ creavit, atque illa fame invalescente Sp. Æmilius, qui esurienti multitudini frumenta largitus est, Regni affectati crimen incurrit, & eiusdē Præfecti instantia per Dictatorem L. Quintium ætate decrepitum à Q. Servilio Magistro Equitum cum maximo & periculosissimo tumultu civitatis occisus est. Adam Contz. lib. 7. Pol. cap. 27. §. 8.*

67 *& lib. 9. cap. 13. §. 2.* Nam ut ait *Lucan.*

—— Nescit plebs ieiuna timere.

Mirè *Cassiodorus lib. 4. epist. 5. Ex inopia solent populi conturbari: fames totum solet contemnere, ut suam necessitatem possit expellere: necessitas moderamen non diligit, neque ieiuni populi leges possunt observare.* Confert *Sueton. in Aug. cap. 25.* eleganrissimè *Amai. observ. iur. lib. 3. cap. 4. à num. 27.* comptissimè *Dempster. ad Rosin. lib 7. Antiq. Rom. cap. 38. fol. mihi 1080.* cum multis.

68 Antequàm exercitus Persarum itineri se committeret, ante omnia commeatus parabatur cõparatis omnibus, quæ rei militaris apparatus exigebat, & rei frumentariæ, & pecuariæ, *Xen ph. 4. Cyropæd. Herod. lib. 1.* quod etiam legitur *Iudic. 20. vers. 10.* ibi: *Decem viri eligantur è centum ex omnibus Tribubus Israël, & centum de mille, & mille de decem millibus, ut comportent exercitui cibaria, ut possimus pugnare. Iul. Cæs. de bello Gallic. lib. 1.*

69 Quamobrem asseruit *Veget. lib. 3. de re militar. cap. 26. Frumentum, necessariumque commeatum non præparari cito vinci sine ferro; pabulatio enim, & annona in necessitate non habent remedium, nisi ante cõdita. Idem dict. lib. 3. cap. 3. Ad nutriendum exercitum, vel ad præsidium, & obsidionum moras sustinendas; nec disciplina militaris ibi servari commodè potest, ubi est victus penuria, & ieiunus est miles,* ut est apud *Cassiod. lib. 4. epist. 13.*

70 Defectu annonæ multæ expeditiones irritæ fiunt, & magni exercitus solvuntur, ut accidit Cambysi in expeditione institurâ contra Æthiopes, in qua nihil invenientes milites quod ederent, & ad sabulum pervenientes, ubi nullæ herbæ victui commodæ sortiri ex se ipsis decimum quemque comedebant, donec Cambyses veritus suorum militum depastionem mutuam intermissâ adversus Æthiopes expeditione retrocessit, in Thebasque pervenit multis de exercitu suo amissis, *Herodot. in Thalia seu in 3.* politicè & eruditè *Petr. Gregor. de Republ. lib. 11. cap. 3. à num. 13. cum seqq.*

71 Sicque constituerunt Antiqui Præfectum Annonę, cuius munus erat, ut videret, ne plebs annonæ inopiâ, & caritate laboraret, utque panis copiâ redundaret, pondereque iusto, ac munditiâ debitâ panis vęniret: & si quid ad annonam pertinens commissum erat, ipse cognoscebat, *Rosin. cum Liv. lib 4. dict. lib. 7. Antiq. Roman. cap. 38. Adam Contzen lib. 7. Polit. cap. 27. §. 1.* quę annona penes Ædiles erat, *l. 2. §. deinde Cornelius,* ibi: *Duos Ædiles, qui frumento præessent, D. de orig. iur. Tiraq. in Alex. lib.*

lib.4. Dier. Gen.cap.4. qui ob id annonæ Præfecti vocati, *dict.l.2.§. & hæc omnis 33.*

72 Nam Præfectus annonæ & vigilum non sunt Magistratus, sed extra ordinẽ utilitatis causâ constituti, *Bobad.d.lib. 3.cap.3. à num.2. cum seqq.* doctissimè prosequens.

73 Ex quo fluit crimen fraudatę annonę extra ordinem puniendum esse, ut asserit *Vlpian.in l.2.D.ad leg. Iul. de annona*, hâc lege eum teneri, qui contra annonam fecerit, societatemve coierit, quo carior fiat, *l.annonã 6. D. de variis & extraord.cognit.* de qua te latè *Iacob.Ravard.lib.3.variar.cap.17. Menoc. de arbitr. cas.384. Piebard.in §.fin.num. 8.de public.iudic. Theodor. Prateus concl. delict.74.tota*. De annona latè *Mendez de Castr.in tract.de annon. civil. Buleng. de Imper. Rom.lib.6.cap.1.cum seqq. Gutber.de offic.dom. August.lib.2. cap.11. & 12.Garc.Barrionuevo fol.110.*

74 Adverti debet patrem in causa necessitatis filium vendere potuisse, *l. 2. & ibi gloss.C.de pat.qui filios suos distrax. l.7.& 8.tit.17. par.4.Pinell.in Rubr. C. de bon.mat.2. p.num.17.& seqq.Covarr. lib.3.var.cap.14.num. 3. in fin. Bobadilla sup.num.11.Cassald in Donel. lib.2. tom. cap.25.litt.H. Paul. Christ.* doctè *decis. Belgic.65.vol.3.* plures laudans, *Paschal. de virib.pat.potest.1. p.cap.1.* Et probatur *Esdræ 2.cap.5.* ibi: *Filij nostri, & filiæ nostræ multæ sunt nimis, accipiamus pro pretio eorum frumentum; & comedamus, & vivamus. Exod.21.vers.7.Less.de iustitia & iur.lib.2.cap.5.dub.4.num.17.*

75 Cùm & nihil turpe sit, quod vi, aut necessitate fit, ex sententia *Tarentini* cuiusdam apud *Plutarch.* referente *Ioan. Ferrara Montan. in l.quæ propter, D. de regul.iur. Senec.in Troas, act.2.*

------ Nec turpe puta
Quidquid miseros Fortuna iubet.

& ibi: *Necessitas plus posse quàm pietas solet.*

76 Et licèt enim vendi, emi, aut cõmutari res sacra, aut ministerium illius pro temporali sine vitio simoniæ nequeat, ut tradit eruditissimus *P. Suarez de Relig. p.1.lib.4.cap.1.& cap.17. num.2.lit. C.vers.At vendere ministerium spirituale*

77 *simonia est.* Constat ex illius ab utrisq; censuræ viris tradita definitione, scilicet *est studiosa voluntas emendi, vel vendendi aliquid spirituale, vel spirituali annexum, Less.de iustit.& iur.lib. 2. cap.35. dubit.1.num.3.cum seqq.*

78 Si tamen pro Ministri pauperis sustẽtatione aliquid temporale pro spirituali, vel sub spiritualis rei obligatione detur, aut si Minister aliquid pro sustentatione exigat, neuter simoniam cõmittet, *ex sententia glossæ in verb. Pro exequijs, in cap.suam 29.de simon. D.Thom. 2.2.q. 100.art.3.& ibid.Caiet.& verb.Simonia, reg.4.Less.* communem dicens, *de iustit. & iur.lib.2.cap 35. dubit. 8. n. 46. vers. Dico tertiò, Martin.Bonae.de simon. q. 6. punct.2.Tiber.Decian.tract.crimin. lib.5. cap.84.num.5.* plura cumulans *Velasc.de privileg. paup.2.p. quæst.65. à num. 107. cum seqq.*

79 Et iudex valet cogere tempore necessitatis divites ad mutuandum Universitati, latè *Blasc.in silv.memorab. cap. 5. num. 16. & 17.* & gratis, *Ossasc.decis. 95 num.51.& seqq. Amendol. ad Franc. d.decis.9.num.2.*

80 Secundus est ratione publicæ utilitatis. Nam si deficiat via publica, vel iter ad aliquem locum publicum, vel religiosum, cogitur dominus vicinus illud præstare, *l.si locus 14. §.fin.* ibi: *Cùm via publica vel fluminis impetu, vel ruina amissa, vicinus proximus viam præstare debet, D.quemadmod. servit. amitt. l.si quis sepulchrum 12.* ibi: *Præses etiam compellere debet iusto pretio iter ei præstari, D.de relig.& sumpt. funer. Ant. Gom. tom.2.variar. cap.2. n.51. Franc. Marc. q.549. Arismin. Tepat.to.2.var. tit.572. cap.9.in fin.* si nõ potest alibi illam habere, *Bocr.decis.322.Ioan.Papen.lib.14. tit.1. arrest.3.*

81 Tertius est, cùm testator gravat heredem, ut vendat, *l. & si æquo pretio 66.* ibi: *Et si æquo pretio emere, vel vendere iusse-*

iusserit heredem suum testator. D. de leg. 1.Fabian.de empt.& vend.quæst.22. cum alijs,Boer.decis.48.n.20. Dionys.Gothofr. in dict.l.invitum, litt. A.

82 Quartus est datione communionis, *l.Iulianus 13.§.idem Celsus 17. D.de act. empti, l. communi dividundo 7. §.fin. D. commun. divid.l.1.C.de serv. cōmun. manumis.Hippolyt.sing.341.Guzm.quæst.52. num.59.*

83 Quintus est ratione sævitiæ; nā pater tali casu filium emancipare cogitur, *l.ult. D.si à par.quis fuerit man.* & dominus servum libertate donare, aut dimittere, *§.fin. Instit. de ijs qui sunt sui, l. 2. D.eod.Socin.reg.435.num.27. Bossius tit. de Princ.n.57.Vrsil.ad Afflict. decis.265. n.17. Mastrill.cons.unico,n.18.19.& 21.* plenissimè probavit *Camill. Borrell.cōs. 30.num.34.usque ad num.62.cent.2.*

84 Sextus est, quòd ad ornatum Civitatis quis cogitur vendere domū, *Castill. decis.134.tom.2.Ioan. Alois.Ricc. collect. 2511.* dummodò parva sit.

85 Septimus est favore Ecclesiæ; nā vicinus vendere compellitur pro sui commoditate, *Gramm. decis.95. Gasp. Ant. Thesaur. lib. 1. q. 63. Franch. decis.223. Muta decis.8. Valasc. cons.22. Ioan. Maria Novar. collect. 28. Ant. Merend.lib. 1.contr.cap.30.* & pro ampliatione Capellæ,

86 *Ricc. decis. 147. par.1.* licèt aliter per eandem Curiam decisum dicat; pro ampliatione hospitij religiosorum. Sic etiam pro ampliatione Seminarij cogitur quis vendere, *Carrot. decis.26.* latissimè, innumeros congerens, *Guzm. d. q. 65.à num. 19. cum seqq. Arismin.Tepat. alias cumulans restrictiones, tom. variar. 2. tit.393. cap.1. circa fin. Linglois decis. 15.quest.9.* eleganter *Valenç.cōs.18.toto.*

87 Et, quod plus est, Ecclesia potest cogi vendere partem pretij pro construēda, vel ampliandâ alia Ecclesia, firmat *Mastrill. decis.180. Ioan. Maria Novar. collect.138.num.10.*

88 Quotiens tamen ex coactæ venditiones celebrantur, debet intervenire iustum pretium, *dict.l.1. verb. Necessitatem, C.de serv. commun. manum. Valasc. cons.22.* & alij plures, quos laudat *Guzm. d.q.52.num.57. Natta cons.554. Roland. cons.71. Linglois d. decis. 15. q.9. num. 2. vers. Declara tamen.* Nec debet haberi fides de pretio, *Valasc.dict.cons.22. à n. 3. cum seqq. Ioann. Petr. Fontan. de pact.*

89 *nupt.tom.1.claus.4.gloss.12.num.30.* Nisi adesset extrema, vel inevitabilis necessitas, iuxta *text. in cap.si quis propter necessitatem, de furtis*, ubi *DD.* & præcipuè *Aug. Barbos. Guzm.dict.q.52.à num.*

90 *63.* Et quoties quis cogitur vendere, nō tenetur se obligare de evictione, *l. qui heres 50. D.famil. ercisc. gloss. 1. in l.emptori duplam 37. D. de evict. Cas. Man. decis. Mant.13. Guzm.de evict.q.53.n.6.*

91 Et non solùm ad vendendum quis cōpellitur, sed etiam ad emendum: merces enim corruptas emere quis cogitur ratione publicæ utilitatis, *Petr. Gerard. singul.79. Ant. Corset ditt. F. sing. fiscus, Arismin. Tepat. dict. tit.393.cap.1.vers. Corruptas.*

92 Huic accedit disputare, an ex venditione, vel permutatione metu factâ debeatur gabella? Et tenet *Gutier.in tract. de gabell.q.14.num.2.* gabellam deberi.

93 Quod suadet ex eo, quòd venditio coacta teneat, *gloss. verb. Irrita est, in l. 1.C.de rescind.vendit.Gregor.in l.56.tit. 5.par.5.in gloss.1.*

94 Quia metus dans causam contractui non reddit illum ipso iure nullum, sed ministerio iudicis rescindendū, probat *text. in cap. super hoc*, cū ibi notatis per *DD.de renunt.Thom.Sanch. lib.4. disp.8. num.2. 4. & 10. Farin. in 2. par. fragm. crim.litt. M. num.25.Torr.de iust. & iur. disp.55.dub.5.& 13.*

95 Tamen hæc sententia nullatenus sustineri debet, cùm sub distinctionis apparatu dicat procedere *Marc. Burg. de laudim. 2. par. insp.47.* nempè, quòd aut venditio declarata fuit nulla, aut nō. Et tunc primo casu ait, gabellam non deberi, & secundo autē sic. Sed cōtractus venditionis nullus est, ut iam plenè probavimus. Ergo in primo casu locum ha-

bet nostra sententia, & tenendum est ex contractu ita nullo non deberi gabellã, *Parlad.lib.1.quot.cap.3.§.5.num.12. Cabed.decis.18.n.4. par.1. Arias Pinel.in l. 2.cap.3.num.35.C.de resc̃nd.vend.* in terminis *Fulv. Constant. in l. 1. à num.79. C.de vend.rer.fisc.lib.10.*

96 Venditio, quam æger Medico facit durante ęgritudine, non valet, *l. si Medicus, D.de var.& extraord. cognit. gloss. in l. 1.§. si cui, verb. Suspensa, D.eod. gloss.* clarior *in l. quisquis*, §. *prætereà*, *verb. Contractũ, C.de post.* plures laudati *à Pinel.in l.2.cap.2.num.32 C.de rescind.vẽd. Gerard. Mainard.decis.Tholosan.73. lib. 3. Grat.439.num.18. Alciat.lib.2. parerg. cap.39. Cæs. Bargal.de dol.lib.4.cap.1. n. 10. Scacc.de commerc. §.1. q.7. p.2. ampl. 19.n.124. Dion. Gothofr.in l. Archiatri, C.de profess.& Med. lib.10. Carroc.* elegãtissimè *in tract.de locato,q.4.fol.118. cum seqq. Robert.lib.1.cap.2.fol.16. Pet. Fab.in l.116.D.de regul.iur. Pet.Peck. de testam.coniug. lib.1. cap.9. num.6.* & alij iam à Nobis congesti (prout casus tulit) in hoc Tractatu.

97 Sed contrarium regulariter apertè sentit *Bald.in l.interpositas, num.5. ad fin. C.de transf.* ex verbis eiusdem *l. Medicus*, ibi: *Medicus, cui curandos suos oculos, qui eis laborabat, commiserat, periculũ amittendorum eorum per adversa medicamina inferendo compulit, ut eis possessiones suas contra bonam fidem æger venderet: incivile factum Præses Provinciæ coërceat, remque restitui iubeat.* Quæ verba *l. C.* verè nõ præstant generalem conclusionem, quam *DD.* colligunt, sed magis onerare videntur improbum Medicum, qui malignè curationem differt malis utens medicamentis, ut maiorẽ impressionem ęgro faciat. Ita cum *Bald.* sentit *Alciat.ibi n.20. Ias.in §. quadrupli, n.57. Inst.de act. Cagnol.in l.2. num.192. C.de rescind.vend.* magis contendens *textum illum* regulariter admittere pactionem Medici cum ægroto, ut etiam iudicavit *Cons. Neapol. secundum Matth. de Afflict.decis.129. ubi Addit.*

98 Ego priorem sententiam receptiorẽ, veterremque arbitror, & generaliter statuendum est, nullam conventionem valère inter Medicum, & infirmum durante ægritudine, ad exemplũ clientuli & Advocati, inter quos durante lite cõventio non admittitur, *iuxta text.notab. in l. quisquis, §. prætereà. C.de postul.* quasi valeat argumentum de Advocato ad Medicum, *argum. cap. cæterum, de iuram. calumn. ubi Panorm.*

99 Imò maior prohibendi ratio videtur in Medico cum ęgro, quàm in Advocato cum clientulo, ut constat ad sensum, & ita ex rationis *dict. l. Medicus* extendi debet, licèt eius verba restrictiora sint.

100 Advertendum est etiam, quòd *d. l. Medicus* loquitur in venditione, & sic in causa onerosa: unde multò magis procedet in promissione lucrativa, & sic intelligi debet *l. Archiatri, C. de profess. & Med. lib. 10.* quę malè *ab Afflict. & alijs* restringitur ad Medicum habentẽ salarium publicum, cùm verba eius legis generalẽ sensum magis exprimant, ibi: *Quos etiam patimur accipere, quæ sani offerunt, non quæ periclitantes pro salute promittunt.* Itaque ea lex manifestè ex verbis, & ratione omnem Medicum cõprehendit; aliter enim tempus non distingueret, quod suadet ratio publicæ utilitatis, ne aliàs fiant iniquæ extorsiones, *l. si per impressionẽ, C. hoc nost. tit.* Nõ negamus hìc posse Medicum ab ægrò donata licitè accipere, nec eũ adstringimus, ut gratis curet, *iuxta tradita per Annan. Felin. in cap. tua nos, de homic. Rip.de peste, ad fin.*

101 Ex *gloss. autem, in d. loco*, ex professo irritante conventionem inter Medicũ & ægrum novè advertas contra eandẽ *gloss. & DD. in l. Martius, D. locat.* in quæstione promissionis Medico factæ ad curationẽ ægri, qui sanatus ad infirmitatẽ redijt: præsupponere enim videtur glossa indistinctè inter eos valère conventionem, & ita *Specul.in tit.de salar. Medic.num.1. in fin. tom.* 2 ... multi

Pro

102 Pro mantissâ, & ornatu dictorum de damno, sive utilitate Medicorum latè agunt *Robert. lib. 1. rer. iudic. cap. 5. toto*, *Lucas de Penn. in Rubr. C. de prof. & Medic. à n. 1. cum seqq. lib. 10. Ioan. Garc. de nobilit. gloss. 48. §. 4. num. 12. Less. in opuscul. tract. de vita sobria cōmod. num. 14. Ioan. Barel. lib. 1. Arg. fol. 8. in parvis. Hilar. Drudo. fol. 152. sui oper.*

103 Denique advertas, quòd tyro in favorem magistri sui testari, aut aliquam dispositionem facere nequit, *Gerard. Maynard. decis. Tholos. 97. tota, lib. 2.* ubi mirificè agit; nec tutoribus, aut curatoribus donare minor, idem *Main. decis. 95. lib. 2.*

104 Quæstionis est, an mulier alienans dotem ad redemptionem mariti captivi ob metum compulsa, alienationem rescindere queat?

Adeò à iure pia, honesta, & favorabilis causa reputatur redemptio captivorum, ut permittat, & honestum iudicet, mulierem pro redemptione faciendâ alienare dotes, *l. quamvis 20. D. solut. matrim. Barbos. in l. 2. p. 2. num. 7. in fin. D. solut. matr. Vinc. de Franch. decis. 237. num. 4. Marc. Ant. Amatis decis. 62. num. 17. & 28. Thesaur. decis. 223. num. 7. Surd. decis. 86. n. 4. Petr. Greg. lib. 25. syntagm. cap. 5. num. 7.*

105 Nec iuvatur Velleiano, per rationē, quam tradit *I. C. in d. l. quāvis*, ibi: *Quia iusta & honesta causa est*: ad eundem modum si mulier obligetur pro debitis viri defuncti ad exonerationem eius conscientiæ, non iuvatur Velleiano; in terminis *Petr. Cabal. cons. 2. num. 2. & 3. Tap. in constit. statuimus, num. 24. & in pragm. 1. de S. C. Vell.* quam exornat ibi *Novar. Paschal. in tract. de viribus patr. potest. par. 3. cap. 5. num. 18. Thesaur. lib. 2 quæst. forens. quæst. 76. num. 10. Thor. in Comp. Dec. verb. Mulier, vers. Secundò, fol. 344. Add. ad Franc. dict. decis. 237.* & in omni pia causa. *Roman. in Authent. similiter, num. 20. C. ad leg. Falcid. & in l. sciendum, num. 30. in fin. Socin. regul. 310. vers. Privilegium piæ causæ, in termino privilegio, Calcan. consil. 13. num. 4. vers. Prima, quia videtur, Tiraq. de privil. piæ causæ, privil. 113.* quemadmodum mulier non iuvatur Velleiano obligans se pro dote & libertate, ut in *l. si dotare, l. penult. l. final. C. ad Velleianum.*

106 Et quod magis est, quòd si mulier cōpulsa fuerit alienare dotem pro redimēdo viro ab hostibus, non poterit rescindere contractum. Nam qui per metum facit id, quod tenetur, non potest allegare metum, *l. sed & partus, §. quari poterit, D. hoc tit. Lara de Capellan. lib. 1. cap. 22. num. 7.*

107 Verùm hæc sententia facillimè corruit ex eo, quòd non sequatur ex dictis, quòd mulier compellenda sit ad alienationem dotis, ut redimat maritum; sed tamen, si velit, poterit id facere; cùm hoc opus sit præclarum & insigne: nam (ut dixit *Cic. 2. Rhet. vet. lib. 2.*) *nulla de virtutibus admirabilior, & gratior misericordia; homines enim ad Deos nulla re propriùs accedunt, quàm salutem hominibus dando.* Eleganter *Claudian.*

------ Cùm vincamur in omni
Munere; sola Deos æquat clementia nobis.

Ambros. ad Timotheum 4. Omnis summa disciplinæ Christianæ in misericordia est.

108 Secundò, redemptio captivi opus est charitatis præcisum in Principibus & Regibus; unde Princeps, vel Rex, qui vassallum captivum non redimit, amittit ius vassallagij, *l. 3. tit. 29. par. 2. ubi Gregor.* Nam ut mysteriosè ponderavit *S. Ambros. serm. 17. in Psal. 118. Omnibus quidem misericordia inopibus iure debetur, sed maior quædam, cùm in ultimum statum, atque egestatis necessitatem aliquos ærumna deiecit, miserationis pulsat affectus.* Sed non ex hoc colligitur, quòd particulares teneantur id facere, & per consequens mulier ad alienationem dotis, ne remaneat pauperrima, & indotata, contra *l. 1. & ibi not. D. solut. matrim.*

109 Tertiò, ratio ob quam alienatio dotis à muliere volente facta tenet, est, quia honestas versatur in redemptione viri, sed nullam honestatem præfert metus, cùm cogat alienantem id constituere, quod nolebat, *cap. præsens 4.20.quæst. 3. cap. non est 10. 15. quæst. 1. cap. 1. de decim. lib. 6. Senec. lib. 9. epist. 68. Iustin. Martyr. in Apolog. 2. pro Christianis ad Anton. Pium.* Ergo mulier talem alienationem poterit rescindere, *ex l. 1. D. hoc tit.*

110 Nec obstabit, quòd vasa aurea Ecclesiæ possunt alienari ad redemptionẽ captivorum, ex *Nicephor. lib. 14. Hist. Eccles. cap. 22. S. Ambros. lib. 2. offic. cap. 28. August. Barbos. per text. ibi in cap. aurum Ecclesia, num. 4. 12. quæst. 2.* ubi plurimos laudat; quia id est intelligendum, quando nulla alia bona supersint ad redemptionem; quoniam maior ornatus Ecclesiæ versatur in ea; ut dictat *Ambros. ibi.*

111 Vnde cùm ex publico redẽptio certis temporibus constituatur, hincque spirituale esse redemptionis captivorũ materiam, apud omnes in confesso est, & asserit *Imp. in l. si quis ad declinandã*, ibi: *Pietatis intuitu*; & ibi, *Quod in sacrum venerit*, *C. de Episc. & Cleric. Ramon cons. 34. num. 25.* quâ de causâ mulier ad suæ dotis alienationem tenebitur? *gloss. in cap. considerand a, 86. dist.* ubi tenet, quòd privatus non obstringitur ad redemptionem; facit elegans *text. in l. fin. C. de captiv. & ibi gloss.* ubi privatus potest repetere à captivo redempto, quod impendit in eius redemptionem, sequitur *Redoan. de rebus Eccles. alien. vel non, quæst. 21. num. 56.*

112 Iam non impedit *text. in d. l. quamvis 11. D. solut. matrim. & in l mutus, §. 1. D. de iur. dot.* nam ex eis non percipitur, quòd mulier teneatur ex necessitate dotem alienare pro redemptione viri, sed quòd si velit facere, id possit, & ob hanc causam similiter dotem petere, & sic solutam liberationem inducere respectu solventis. Quamobrem non facit ad propositum *text. in dict. l. sed & partus, §. quæri poterit, D. hoc tit.* & per consequens animadversio *Laræ* alioquin doctissimi.

113 Quæri nunc oportet, an alienatio facta in potentiorem valida sit? Et resolutivè dicendum existit, quòd non valet, & alienans ius suum amisit, *l. fin. C. ne liceat potent. & ibi not. c. fin. extra de alienat. iudic. mut. caus. facta*: quoniam pœna cedentis, seu transferentis in potentiorem habet locum tunc demum, quando quis est potẽtior ratione officij & dignitatis, & potest terrorem inferre adversario, *gloss. in d. l. fin. & in l. 1. vers. Potentiorem, C. eod. & in d. cap. fin. vers. Afficiantur, Specul. in tit. de cess. actionib. §. 1. vers. Cæterum, Bart. Bald. Angel. Alexand. & Ias. in dict. l. fin. Innocent. Hostiens. Abbas, & alij in dict. cap. final.* nec sufficit, quòd sit potentior ratione officij, sed requiritur, quòd habeat potestatem, & iurisdictionem in eũ, contra quem fit alienatio, *Menoch. cons. 38. num. 47. & seq. August. Barbos. in dict. cap. final. Mon. de conserv. cap. 10. num. 322. Scip. Rovit. consil. 11. & Pancirol. cons. 28.*

114 Nec est necesse, quòd potentior habeat potestatem, vel iurisdictionem cõtra illum, in quem fit alienatio de iure; sed sufficit, quòd de facto sit potentior, dignior, & nobilior, & facultatem habeat terrendi adversarium, & vultum minantem ei ostendendi, *Natta consil. 480. num. 4. Bald. cons. 151. vol. 1. Cravet. cons. 206. num. 43.* quia lex ideò punit cedentem in potentiorẽ iuris amisione; nam suspicatur cessionem fieri ad inferendum timorem adversario, *Angel. Bart. & Ias. in d. l. 1. Alex. in dict. l. fin. Natta cons. 481. num. 11.*

115 Quinimò dicunt *DD.* quòd pœna *dict. l. 1. C. ne lic. potent.* habet locum contra familiares potentiorum, ut per *Bart. Angel. Salic. & Alex. ibi. Petra de potest. Princip. cap. 14. num. 7. & 17. cum seqq. Trentacinq. lib. 2. resol. 2. de postul. num. 4.*

Am-

116 Ampliatur nostra conclusio, ut non solùm procedat in actore, sed etiam in reo, *Cynus, Bartolus, Angelus, Alex. & Ias. in dict. l. 1. Deci. in cap. 1. num. 6. de offic. deleg. Osfuald. in Donell. lib. 18. comm. cap. 11. litt. L.*

Primò, propter generalitatem *Regulæ* quæ dicit patrocinium litigantibus dare: & ex eo quòd dicit litigantibus, loquitur tam de actore, quàm de reo: apparet etiam ex principio huius legis, quæ loquitur generaliter: facit etiam secundùm *Iasonem*: quia licèt *dict. l. 1.* loquatur in actore, tamen habet locum etiam in reo, cùm sit correlativa, & lex etiam correctoria loquens in uno ex correlativis, intelligitur etiam loqui in alio, *l. fin. & ibi Bart. & DD. ad hoc notant, C. de indict. viduit. tollend.* & lex pœnalis loquens in actore, habet locum in reo, *gloss. in l. per intervallum, D. de iudiciis, gloss. in cap. 1. de confess. in 6.*

117 Ex quo cōvictus manet *Iacob. Cuiac. lib. 8. observ. 31.*

118 Observandum est, quòd pœna *dict. l. 1.* procedit etiam per viam procurationis, tenet expressè *gloss. in l. iuris gentiū, §. Prætor, de pact.*

119 Dubium nunc succedit, an quando lis est contra æquè potentiorem, admittatur procurator, licèt sit ex potentibus, qui aliàs procuratores esse nequirent? Et tunc procuratorem potentiorem constitui posse in lite contra potentiorem, firmat *Paulus in dict. l. 1. C. ne lic. potent.* Cessant enim prædictæ rationes suspicionis, cùm hoc casu non videatur procurator officium sumere, ut metum inferat potentiori, sed potius ut metum tollat, *iuxta text. in l. cum pater, §. Titio, de leg. 2.* ibi: *Nec videtur dolo fecisse, cùm fraudem exclu-serit. Pax in l. 17. styl. num. 10.*

SUMMARIUM.

1 CONFITERI est verum agnoscere.
2 Confiteri est per vim fateri.
3 Profiteri est voluntatis.
4 Imperatores priùs quàm coronabantur, Fidem Catholicam profitebantur.
5 Ethnici priùs quàm sacra facerent, fatebantur.
6 Verbum profiteri significat nomen dare.
7 Intelligitur cap. 2. Luc. & 8. 17. 18.
9 Profiteri æs alienum est sua debita testari.
10 Luce donatur I.C. Marcian.
Commissi pœna an locum habeat inscio domino, ibi.
11 Profiteri professiones suas est modū curare.
12 Fateri rei est, non testis.
13 Culei pœna non nisi confesso proprio ore imponebatur.
14 Contrarium proponitur.
15 Apud Romanos plures fuerant professiones.
Alia pertinet ad tributum reale, alia ad personale.
16 Capitatio personæ magis, quàm facultatibus imponebatur.
19 Tributum à Christo ob vitandum scandalum fuit exsolutum.
20 Capitatio semper uniformis fuit.
21 Taxatur Iust. Lipsius.
22 Professio ætatis, nativitatis scriptura erat.
Quæ fiebat in plurimum à parentibus, & aliquando ab obstetricibus.
23 Professio status statum & conditionem cuiusque continebat.
24 Confessio spontanea nullo cogente fit.
Confessione partis probatur.
25 Ex spontanea confessione pœna minuitur.
26 Spontanea confessio non nocet reo, nisi pluries in ea perseveraverit.
Extorta confessio originem habet coactā.

27 *Tormenta duas partes habent.*
28 *Interpretatur Vlpian.*
29 *Confessio metu extorta non praeiudicat confitenti. & 35.*
30 *Nec prodest.*
31 *Coacta fidei confessio non facit Catholicum.*
32 *Confessio facta à patre timore torturae filij non nocet.*
33 *Confessio extorta pendente appellatione nulla est.*
34 *Creditur iudici asserenti reum spontè fuisse confessum.*
36 *Vt confessio sufficiat, necessaria est ratificatio extra torturam. & 37.*
38 *Confessio perseverata habetur pro spontanea.*
39 *Confessio in tortura per nobilem facta nulla est.*
40 *Confessio minoris in tortura valet in casibus permissis.*
Confessio minoris metu, vel vi extorta non valet, ibi.
41 *Confessarij verba amatoria ad foeminas dirigentes incidunt in Bull. Pij V.*
42 *Confessarius actui impudico consentiens propter metum excusatur.*
43 *Metus excusat ab integritate confessionis.*
44 *Quando dicatur confessio metu extorta remissivè. & 45.*
46 *An sit licita revelatio cõfessionis ob periculum vitae. usque ad 51.*

CAPVT II.

De Confessione.

1 CONFITERI est, ut *Varr. 5. de Ling. Latin.* asserit, fateri, quod à nobis quaesitum est, seu verum agnoscere, quod obijcitur, vel intenditur, & si qui fatetur, id falsum sciat. *Terent. in Andria confirmat, Ego me amare hanc fateor; si id peccare est, fateor id quoque.* Comptè *Martial. lib. 5. Epigram. 28.*

Ingenium, studiumque tibi; moresque, genusque
Sunt Equitis, fateor: caetera plebis habes.

Virgil. 11. Aeneid.

O bone Rex, cuncti se scire fatentur.

Eleganter *Cornel. Tacit. lib. 21. Annal. Longam olim famem trebris adhuc ieiunijs fatentur.*

2 Sicque *confiteri est per vim fateri;* tradunt *Lactantius lib. 5. Vt doceret, quibus poenis affici oporteret, qui se cultores Dei confiterentur. Plaut. in Capt. Hac tu eadem si confiteri vis, ex re tua feceris. Terent. in Heautontimorum. Ego ne confitear, meum non esse filium, qui sit meus?* adnotat *Servius* confiteri esse coactorum, & culpabilium, in *Virgil. 4. Aeneid.*

Anna (fatebor enim) miseri post fata Sichaei.

3 Et ideò *Nonius* assignat, & constituit discrimen inter confiteri, & profiteri, quòd illud necessitatis, hoc voluntatis sit. Ita animadvertit Romani eloquij tuba *Cicer. pro lege Manil. Hoc ego non solùm confiteor, verùmetiam profiteor. Ossuald. in Donell. lib. 22. comm. cap. 4. litt. L.*

4 Et veteri consuetudine iam inde ab Anastasio receptum erat, ut Imperatores priùs quàm coronarentur, Fidem Catholicam profiterentur, tradit cum alijs *Iul. Caesar. Buleng. lib. 2. de Imper. Roman. cap. 1. litt. C.*

5 Quin etiam observatum invenimus, ut qui rẽ divinam facturus esset, adsuam levandam culpam se in primis reum dicere deberet, & noxae paenitêre, ac fatêri admissum, vultumque summittere, & ad omnem modestiam fingere; *Alex. ab Alex. lib. 4. Dier. Genial. cap. 17. fol. mihi 398.*

6 Sciendum est, verbum *profiteri* similiter significare nomina, sive censum apud Praetorem propalare, sive (ut Li-

Livius usurpat,) nomen dari. Sentit *Cicero pro Archia Poëta*, ibi: *Cùm hic domicilium Romæ multos iam annos haberet, professus est apud Prætorem Qn. Metellum familiarissimum suum. Livius lib. 6. bell. Punic.* ibi: *Primò expectaverant, ut qui se tanto Imperio dignos crederent, nomina profiterentur. Et ab Vrb. cond. 2. Hoc præposito edicto; & qui aderant nexi profiteri extemplò nomina.*

7 Quibus fax accenditur *Luc. 2. cap.* ubi legimus, Iosephum Mariae coniugem Bethlehem se contulisse, ut profiteretur in civitate suâ, ibi: *Exiyt Edictum à Cæsare Augusto, ut describeretur universus Orbis. Hæc descriptio prima facta est à Præside Syriæ Cyrino: & ibant omnes, ut profiterentur singuli in suam Civitatem. Ascendit autem & Ioseph à Galilæa de civitate Nazareth in Iudæam Civitatem David, quæ vocatur Bethlehem, & quòd esset de domo & familia David, ut profiteretur cum* Maria *desponsata sibi uxore prægnante.* Vbi

8 *Ambros. Stella. & Hugo.* explicant, dictantque hoc Edictum *Ab Augusto 2.* fuisse indictum; ut omnes illum dominum, sibique subditos profiterentur, & in recognitionem tributa penderent; nomenque in scriptis darent, sicque describerent: quod fecit Ioseph. Sicut Iesvs Salvator noster, *Matth. 17. Iulius Cæsar Bulenger. de Imper. lib. 9. capit. 17. litt. E. Isidorus lib. 5. Etymolog. cap. 36.*

9 Sed ut omnem verbi *profiteri* significatum calleamus, & ad amussim exprimamus, notandum existit alio potiri & perfrui. Nám profiteri æs alienum est sua debita testari, *Curtius lib. 10.* ibi: *Alexander priùs quàm sterneret, quos iterat retenturus, edixit, ut omnes milites æs alienum profiterentur.*

10 Exhinc hice donatur *Marcian. in l. interdum 16. §. si quis professus, 12. D. de publ. & vectigal.* profitebantur igitur merces, ne in vectigali pendendo Reipublicæ fraus fieret, *Gutber. de offic. dom. Aug. cap. 16. fol. 550. verb. Professio, Budæ. in l. cùm de ætate, de probat. fol. 755. Quintil. declamat. 341. Quod quis professus non est apud publicanos, pro commisso tenetur: & declamat. 349. Publicano scrutari liceat, quod quis professus non fuerit, perdat: & Marcian. Merces improfessas appellat. Tertullian. in Apologet. Quantum vectigalibus pereat fraude, & mendacio vestrarum professionum; Marc. Varr. lib. 2. de re rust. cap. 2. Iul. Cæsar. Bulenger. lib. 9. de vectig. pop. Roman. cap. 3. à litt. D. fol. 695.* Copiosè *Prosper. Farin. in tract. de furt. quæst. 173. part. 1. num. 2. Mascard. de probat. concl. 834. num. 2.*

Vnde dimanat enucleanda non facilis questio, an commissi pœna locum habeat adversus inscium dominum.

Commissum fraudatione iuriũ causatur, mercesque amittitur, quamvis à lege pœna non exponatur, *l. commissa, ubi glossa verb. Commissa, D. de public. & vectigal. & ibi Bart. num. 1.* ubi dicit, quod cùm non expeditur merces, nec exsolvuntur iura, committitur ipso iure, *gloss. verb. Si iure, in l. 1. C. de vectigal. l. 5. tit. 7. par. 5. Boerisch. de gabel. par. 9. num. 7. Franc. Marc. decis. Delph. 428. num. 2. par. 1. Aim. cons. 115. num. 1. Roland. cons. 80. num. 48. & 49. volum. 3. Prosper. Farin. dict. quæst. 173. par. 1. nume. 2. Mascard. de probat. dict. concl. 834. num. 2.*

Quæ pœna Fisco, aut habentibus ius ab eo, applicari debet; ut tradunt *Salic. cum Bald. in dict. l. 1. & 2. C. de vectig. Iul. Ferret. in tractat. de gabell. numer. 161. Menoch. de arbitrar. lib. 2. cas. 397. post num. 6. Peregrin. de i. r. Fisc. lib. 6. titul. 5. num. 41. cum Bald. in l. 1. num. 16. C. de fruct. & litis expens. Papon. lib. 12. tit. 9. arrest. 4. Ferrer. in addit. ad Guid. Pap. decis. 288. Paul. Christin. decis. Belgic. 101. numer. 16. volum. 3.* Sed tamen Fiscus, seu habentes ius ab eo, debent probare rem esse commissam, expressa, & à paucis animadversa, *l. final. §. 1. ibi: Et probabitur in commissum incidisse,*

 D. de

D.de publican.& vectigal. Berous in specie privilegij,*conf.146. num. 35. vol.3. Honded.conf.105.num.28.vol.1. Trentacinq.lib.1.var.tit.de fisc.resol.7. num.14.* in his terminis *Caball.centur.3. cas.254. Valenç.conf.52.num.81.tom.1.*

His ita habitis, affirmandum est, pœnam non habêre locum adversus inscium dominum ex multis.

Primò, nō potest agi pœnâ amissionis contra eum, qui non deliquit, *ut ex glos.in l.observare,§. proficisci,*& ibi *Baldus, D.de offic.Proconf. Berous in cap.1. à num.41.& 42.de restit.spoliat. Felin. in cap.P.num.13.de homicid. Ias.in l.nō impossibile, num.2. D.de pact. Roman. conf. 11.num.3. conf. 15. in princip. sing. 127. Marsil.conf.16. num. 27. & in praxi, §. examinanda, num.12. Thesaur. lib. 1. q. 83.num.10.Guazin.reor.defens.33. cap.2. num.2. Maur.allegat.93. num.17. par.1. Tusch.lit.O.concl. 99.num.18. Rovit.conf. 87.num.4.Decian.conf.25.num.14.vol.2. conf.4.num.62.vol.3.Honded.conf.97. n. 35.vol.2.*

Secundò, pœna delicti authorem egredi non debet,*l. sancimus,C.de pœnis, l. si quis in suo,§.legis, C.de inoffic. testam. l.rescriptum,D.de his,qui notan. infam.§. omnes,Instit.de noxal.Valenç. Velazquez conf.91.num.38.Ant. Fab.in suo Cod.lib. 4.tit.9.definit.2.num.4.Magon.decis.Luc. 27.num.1.Gutier.pract quæst.canon. lib. 2.q.30.num.15.Giurb.conf. 36. num.36. Velasc.in axiom.iur.lit.P.num.43.Ovid. lib.1.Trist.eleg. 2.*

Fingite me dignum tali nece,non ego solus
Hic vehor; immeritos cur mea pœna trahit?

Et si dominum mercis tenêret, inferretur per vectorem illi iniqua conditio, quia posset efficere proprio libito, seu commodo, quod nociturum domino erat,quod non est admittendum, *l.nō debet,D.de regul.iur. l. debitorum pactionibus, C. de pact. cap. si compromissarius, §. porrò,de elect.lib.6.l.crimen 26.D.de pœnis,l.emancipatum 7.§.fin. in fin.l.filiam 9.D.de Senator.cap.1.de iniur. in 6. Authent.ut nō fiant pignorat.collat.3. Velasc. in axiom.lit.A.num.233.*

Tertiò, in delictis consensus domini non præsumitur,*Cavalcan.de brach.Reg. par.5.num.154.Tusch.pract.lit.O.d.concl. 99. n. 39.* licèt dissentiat & malè *Menoch.de arbitrar.casu 345. num. 6.* prout dicit *Giurb.conf.36.num.34.*

Quartò,clarissimè constat *ex l. cotè ferro,§.dominus,*ibi:*Commissis mercibus, navis autem domino restituitur: & ibi glo. verb.Cōmissis:& in l.interdum, §. Marc. Anton.*ibi: *Ignorante domino nulla pœna dominum teneri,D.de publican.& vectig. §. si quis in sua domo,in Authent.de Eccles. tit.collat.9.*ibi; *Si verùm nesciente locorū domino eius curatores,aut conductores,aut emphyteuta contrarium aliquid exerceri permiserunt,dominum quidem loci nullum præiudicium,aut dispendium sustinere.*

Et aliàs generale est, ut procurator non possit facere dominum incidere in delictum,aut eum obligare ad pœnam, *ex l.si pater,D.quæ in fraud. cred. l.3. D. ad Maced. l. si procurator,ubi Ias.num. 4. & 5.D.de condict.indeb.*& ratio est,quia in dubio nunquam præsumitur dominus illicita mandare procuratori,ut patet *in l. si procurator,*ibi: *Ideò exigi ratihabitionem, quoniam nihil de hoc nomine exigendo mandasse videtur: Panormit. & Felin.num.8. in cap.1. ut lite non contest. Avend. in tract. de secund.supplicat. num. 14.Paz in prax. tom.1.cap. unic. num.4.* facit *tex.in l.creditor 60.§.Lucius,D.mādat.& in l.non est ignotum 6.C.de admin. tut. & in l. cùm non potest, de procurator. Gratian.reg.388. præcipuè num. 2.Villalob.inter commun. litt. P.n.479.Ossuald. Hilliger.in Donel.lib.15.cap.40. litt. SS. Menoch.conf.127.num.8.Guid.Pap. sing. 21.*ibi: *Si famulus transit mercātias meas absque solvendo pedagio, non propter hoc mercantiæ meæ debent dici cōfiscatæ. Aim. conf.696.per tot.Peregrin.de iure fisc.lib. 6.tit.5.num.35.vers.Limita 4.* ibi: *Non in præiudicium veri domini,cùm dominus argui non potest, consensisse in conductore. Bald. singul.34.*ibi:*Quòd merces non sunt publi-*

publicata, nisi probetur dominum duxisse. Gomez de Leon decis. 30. num 7. Bart. in l. fin. C. de naut. fœnor. Præposit. in tit. quæ sint Reg. col. 3. in princip. vers. Si tamen mulis, & ibidem Afflict. super verb. Vectigalia, num. 171. Angel. in l. iubem'us, C. de navib. non excus. lib. 11. Ferret. de gabel. num. 243. Bertach. eod. tract. par. 9. Cuman. cons. 5. per tot. Abiles in cap. Prat. cap. 52. num. 3. Valenz. cons. 52. num. 85. Anton. Thesaur. lib. 1. q. 52. Cravet. cons. 796. vol. 4. Riminald. Iun. cons. 613. n. 19. & aliis seqq. vol. 6. Costa de fact. scient. & ignor. distinct. 46. num. 8. Bobadil. in Polit. lib. 4. cap. 5. num 31. And. Gail. observat. 48. num. 26. lib. 2. Arismin. Tepat. tit. de comm. & pœn. fraud. pedag. & dat. lib. 2. Camill. Borrell. de præstant. Reg. Cathol. cap. 11. num. 97.

Nec refragatur afferere, merces amissas esse, quãvis alterius domini sint, per *l. 2. § fin. tit. 32. lib. 9. Recop.* Nã dispositio præsumitur personalis, & non realis, *l. quia tale, D. sol. tit. matrim. l. pater, D. de servit. leg. l. fin. D. de constitut. Princip. l. forma, D. de censib. & utrobique per DD.* Sed sic est, quòd factum personarum, quod consistit in tegistrando, fuit causa dispositionis legis. Ergo dispositio personalis est, non realis, quamvis in consequentiam huius facti & delicti imponatur pœna realis, hoc est, bonorũ amissio, quapropter alterius odio prægravari, neque alterius culpâ puniri: & in terminis tenet *Bald. in l. cùm proponas, num. 5. C. de nautic. fœnor. relatus à Mario Giurb. cons. 16. num. 23. Gandin. in tract. maleficiorum, Rubr. de non exportand. reb. cont. debit. num. 2. Franc. Lucan. in tract de fisc. 4. par. num. 11. & seq. Mexia in pragm. tax. pan. concl. 1. n. 15.*

Cæterùm *d. l. 2. §. fin.* loquitur limitatè, & strictè. Ideòque eius dispositio non est extendenda, *l. in agris 16. D. de acquir. rer. domin. l. age cum Geminiano, l. si de certa, C. de transact. l. cancellaverat, D. de his, qui in testamen. delent. l. 2. ubi Bart. D. de serv. export. Velasc. in axiom. tur. lit. G. num. 48. Angel. de acquir. possess. q. 8. num. 770. & 778.* Igitur dicendum est in hoc casu commissum cessare, ex traditis superiùs.

11 Et profiteri possessiones suas, vel pecunias, est modum possessionum, sive pecuniæ præscribendum curare; *Cicer. 5. in Verrem*, ibi: *Edixerat, ut aratores iugera sationum suarum profiterentur, Livius ab Vrbe condita profiteri cogendo frumentum, & vendere quod usui menstruo superesset: & de bell. Punic. Vt qui socii civibus Romanis credidissent, pecunias profiterentur.*

12 Ceterùm apud Romanos plures fuerũt professiones. Quædã, & forsan antiquior, ea fuit, quæ pro vectigalibus fiebat, *Tertull. in Apolog. cap. 42. & lib. 5. adversus Marcionẽ, in initio*: & hæc vel ad tributum reale (*l. 2. de censib. l. fin. C. sine cens. vel reliq. fund. comp. non poss, l. censualis 7. C. de donat. l. fin. C. ne rei domin. vel templ. vend. temp. præs. submovea-tur*) vel personale exsolvendum fiebat, *l. 3. & 4. §. in servis, D. de cens. l. unica, C. de cap. civil. lib. 11. l. unica, C. de Colon. Thracensib. eod. lib. l. 1. C. ne rusticani ad ullum obsequium devot. eod. lib. Camil. Borrel. tom. 3. summ. dec. tit. 15. num. 6. 7. & 8.*

13 Quæ ultima capitatio dicebatur, quia capiti sive personæ magis, quàm rebus, aut facultatibus imponebatur, *l. fin. §. sive autẽ, D. de mun. & hon. Bodin. lib. 6. c. 2. Montan. de tut. cap. 3. ex n. 14. Iust. Lips. lib. 2. de magnit. Rom. cap. 3. Iacob. Bornitius post Brisson lib. 6. de ærarii redit. cap. 2. Buleng. lib. 9 de vectig. popul. Rom. cap. 17. Garc. Barrionuevo in Panegyr. fol. 60.* conferunt, quæ in proposito adnotavit *Prado in tessera legum, fol. 19. Gothofr. in l. cùm satis 23. §. 2. litt. B. C. de colon. & agricol. lib. 11.*

14 Et ad hanc descriptionem mavis professionem referri debet illud *Lucæ cap. 2. vers. 3. Et ibant omnes, ut profiterentur singuli in suam civitatem*; quam fecisse Augustum ut aptiùs & faciliùs tributum inditum, vel proximè indicendum exigeretur, certum est: nam profiteri se ali-

aliquem & liberos, nihil aliud erat, quã se, & familiam nuntiare, & testari ad tributum capitis pendendum.

15 Dum autem doctißimus *Franc. Lucas in d. vers. 3.* (ut hæc obiter dicam) existimat, tributum, de quo ibi, pro familijs, & earum facultate pendendum, ei non assentior: nam contrarium Iudæorum lege statutum erat, *Exod. cap. 30. vers. 12. & lib. 2. Reg. cap. 15.* Sed & cùm tributũ illud ab eis ex Impp. Roman. edictis exigebatur, uniforme erat, ut colligitur *ex Appiano in Syriacos, & ex Dione in Vespasiano lib. 66. in princ. & Ioseph. lib. 7. de bello Iudaic. cap. 28. in princip.* Sed & rationem reddit *Appian. sup.* dicens, Iudæis gravius capitis tributum impositum à Romanis, quia sæpiùs rebelles fuêre.

Et hoc sanè tributum, ut disertè notat *Bulenger. de Imper. Rom. lib. 9. c. 17.* à CHRISTO Rege Regum, & Domino Deo nostro ob vitandum scãdalum exsolutum videmus, *Matth. cap. 17. ad fin.*

16 Apud Romanos itidem capitatio ex præcedentibus legibus semper uniformis fuit, & ab omnibus viritim exsoluta: à viris ab anno 14. à fœminis ab 12. usque ad 65. *ex Vlpiano in l. 3. de censib.*

17 Ex quibus ista dignosces, vel distingues, quæ nutans & hæsitans tractavit *Iust. Lips. lib. 2. de Magnit. Roman. cap. 3.* ubi optimè notat, capitationis uniformitatem manifestam iniustitiam continuisse.

18 Alia fuit professio ætatis, quæ nativitatis scriptura dicebatur, *l. cùm de ætate 13. l. etiam 16. D. de probat. l. 2. §. 1. D. de excusat. tutor. Alexand. in l. 1. C. si min. se mai. dix. Ælius Lamprid. in Antonin. paulò post principium.* Et hæc in plurimum à parentibus fiebat, *ex dict. iuribus*; aliquãdo verò ab obstetricibus, *l. 3. §. quæ autem, D. de Carbon. edict.* &
19 notus est *Apul. locus Apolog. 2.* Nec quẽquam latet professionem istam ætatis causam etiam fisci respicere, & eâ mediâ notum fuisse à quo tempore quisq; censum esset pensurus, *d. l. 3. de cens. Budæus in l. cùm de ætate, D. de probat. fol. 755. Iuven. sat. 9.*

20 Alia demùm fuit professio status ab Imperio M. Antonini (qui primus eam Romanis cõstituit, *ex Iul. Capitolino relato suprà*) quæ statum & conditionem cuiusque civis continebat, *l. Imperatores 29. §. 1. D. de probat. l. statum, C. de fide instrum. l. nec natales 10. l. nõ epistolis 13. l. non nudis, C. de probation. l. nec probatio 6. C. de testam.* & professio ista apud Præfectos Ærarij ad normam præcedentium fiebant, *ex Capitolino suprà*, & notavit *Duaren. ad tit. de probat. post med. Carrança de partu, cap. 5. sect. 3. num. 102.*

21 *Donatus* adseverat fateri rei esse nõ testis, graphicè *Terẽt. in Eunuch. Vidisti in fratrẽ Chæream? P. Non potest sine malo fateri, Video. Cicer. 3. Tusc. Vt victum quãdoque se fateretur. Senec. lib. 3. controv. 23.* ibi: *Confitendum est vitium nostrum. Cornel. Tacit. lib. 1. Annal.* ibi: *Rursum Gellius etenim vultu offensionem coniectaverat, non idcircò interrogatum ait, ut divideret, quæ separari nequeunt, sed ut sua confessione argueretur.*

22 Ex quo dimanat, culei pœnam non nisi in eos dari solitam veteribus temporibus, qui proprio ore parricidium confeßi fuissent, quod *Sueton. in Augusto cap. 33.* in vsu fuisse demonstrat, dum eius lenitatem commendans, inquit: *Manifesti parricidij reum ne culeo insueretur, quòd non nisi confeßi afficiebantur hac pœna, ita interrogasse: Certè patrem tuum non occidisti? Covar. in Clem. si furiosus, in initio 2. p. num. 12. Cuiac. in paratitl. C. de ijs, qui par. Petr. Gregor. lib. 36. syntagmat. cap. 24. num. 6.*

23 Contrarium & verius profitetur *Solorçan. de parricid. lib. 2. cap. 12. fol. 188.*

24 His sic notatis dici debet, quòd cõfeßio aut spõtanea est, aut extorta: spõtanea dicitur, quæ sponte, nulloque cogente fit, & appellatur voluntaria, quãvis facta in iudicio, cùm nullo procedẽte iussu, aut mandato procedit, *Menoc. cons. 32. num. 40. Alex. Ludovis. decis. 360. num.*

num.4. quæ etsi difficilis, cõfessione tamen partis probatur, *cap.2.de ord.cognit. Mogoll.cap.10.§.6.num.7.*

25 Hinc advertas, quòd ex spontanea confessione pœna minuitur, *Marc.Ant. var.lib.3. resol.35.num.2. Barbosa in cap. innotuit,num.4.de elect.* & spontè confesso non est defensio deneganda, *Pedroch. cons.36.num.336.*

26 Vnde spontanea confessio non nocet reo, nisi pluries in ea perseveraverit, *Barc.decis.140.num.14.*

Extorta verò confessio originem quidem coactam voluntatem subsequentẽ habet, *per tit.D.de quæstio.* quæ quidem ex tormentorum gravitate procedit, *Torquemus*, inquit *Donat. homines, extorquemus veritatẽ. Heliodor.lib.8.Æthiop. fol.391. Et ò præclara* (inquit) *siquidem vivit Theagenes, dico me esse insontem huius cædis, sin aliquid illi accidit tuis impijs consilijs, nihil est tibi opus, ut ullis tormentis à me confessionem extorqueas.*

27 *Tormenta duas partes habere*, ostendit *Quintilian.lib.5.Instit. Orat.cap.4. Alterã partem vocare quæstionẽ veram fatendi necessitatem, alteram sæpè etiam causam falsa dicendi, quod alijs patientia facilè mẽdacium faciat, alijs infirmitas necessarium.* Verè superbi Tarquinij, & etiam Tyranni hoc immanioris inventum tormentis inquiri veritatẽ, quam nec qui pati proferet, nec qui pati non poterit. Nam, ut ait *Prudens Mimus, etiam innocentes cogit mentiri dolor. D.Aug. lib.19. de Civit.Dei cap.6.* ibi: *Si enim secundùm istorum sapientiã delegerit ex hac vita fugere, quàm diutius illa sustinere tormenta, quod non commisit, commisisse dicit. Quo damnato, & occiso utrum nocentem, an innocentem iudex occiderit, adhuc nescit, quẽ ne innocentem nesciens occideret, torsit, ac per hoc innocentem ut sciret, torsit, & dum nesciret, occidit: ubi Vives in comm.*

28 Quod agnoscẽs *Vlpian.in l.1.§.quæstioni 23.D. de quæst.* statutum esse asserit, *non semper fidem tormentis, nec tamen nusquam adhibendam fore: etenim res est fragilis, ac periculosa, & quæ veritatem fallat; nam plerique patientia, sive duritia tormentorum ita tormenta contemnunt, ut exprimi ei veritas nullo modo possit; alij tantæ sunt impatientiæ, ut quivis mentiri, quàm pati tormenta velint; ita fit, ut etiã vario modo fateantur, ut non tantùm se, verùmetiam alios criminentur. Prãd. in Pentecontarch. cap.9. Menoch. cons.283. num.18. Torreblant. de Mag. lib.3. cap. 29. à num.1. Zanger. de quæst. seu tortur. reor.cap.5.num.24.& 25.*

29 Hinc confessio metu extorta nõ præiudicat confitenti, eleganter *Graff.* cum infinitis, *except.11.n.86. Marius Giurb. cons.8.num.14. Bargal.de dol.lib.1.cap.5. à num.39. Intrigliol decis.12.num.13. Trent.cons.20.n.13. Delrio disq.Mag.lib. 5.sect.11. Faber in suo Cod. lib.9.tit.21. defin.8.in alleg. num.5. Torrebl. lib.3. de Mag.cap.28.num.29 & 30. Tusch.pract. litt.M.concl.216.num.16.*

30 Imò nec prodest, ut probatur *Exod. cap.10.vers.17.cũ seq.* ubi legimus Moysen dixisse Pharaoni, quòd si Deo se subijci, & sacrificium mittere nolebat; locustis erat percutiendus, quę totam herbam funditùs everterent, & corroderent; qui cùm monitionem contemneret, corque induraret, supplicium in suo Regno sensit. Locustæ enim id consumebant, & devastabant, & ut ruinæ terrificæ progressum detinêret, se delicta patrasse confessus est; quam confessionem, cùm lubens non effecerit, aliâ plagâ percussus est.

31 Similiter etiam coacta fidei confessio nõ facit Catholicum, *Seacc.de commerc. §.1. quæst.7. par.2. ampl.19. num. 67.vers. Ratio est, S.Greg. Nazianz.orat. 8.Oleast. in cap.15. Exod. Chrysol. serm. 56.*

Quod quidem ampliandum est in testium depositione, quæ non tenet in præiudicium, cùm fuerit extorta, *Baiard. ad Clar. §.fin.q.55.num.33.S.Aug. lib.22.de Civit.Dei cap.29.*

32 Cui adstipulatur, quòd confessio facta à patre timore torturæ filio inferendæ non nocet, *Ritt.decis.186.num.3.p.1.*

Quia

Quia parentes magis patiuntur in filijs, quàm in se ipsis, ut in §. *ult. Instit. de noxal.* ibi: *Per filij corpus pater magis quã filius periclitetur.* Vnde etiam metus filio illatus patri illatus magis esse censetur, ut habetur *in l. isti quidem 8. D. hoc tit. P. Pet. Moral. in cap. 1. Matth. lib. 3. tract. 13. num. 5. fol. 541. Salvian. lib. 8. de gubern. Ioan. Pined. de rebus Salom. lib. 6. cap. 13. num. 8. Lara in comp. vitæ hom. cap. 1. num. 36. cum seqq. Pasch. de virib. patr. potest. 1. par. 1. cap.*

33 Pendente appellatione à tortura cõfessio extorta nulla & inefficax est, *Ricc. decis. 92. num. 4. par. 2. Salgad. de Reg. protect. par. 2. cap. 1. num. 103.*

34 Observandum est, credi iudici cum notario asserenti reum confessum fuisse spontè, non metu tormentorum, etiam si reus neget, *Raudens. de Analog. cap. 31. num. 69.*

35 Sicut autem non valet confessio in tortura facta, ita nec tormentorum metu præstita effectũ sortiri debet, *Marta cons. 42. num. 16.*

36 Ad hoc ut reus examinatus cum torturâ, & confessus delictum contra se, & alios possit condemnari, opus est perseverantiâ & ratificatione extra tormenta, nec aliter dicta confessio sufficit, *Caball. cent. 1. cas. 32. à num. 10. cum plurib.* cùm per ratificationem spontanea videatur, licèt interpretativè, & non verè, *Franch. decis. 638. num. 6.* eleganter *Ian. Langlæus lib. 9. semest. cap. 2. toto, Guaz. defens. 30. num. 34. cum seqq. Anton. Merend. lib. 5. contr. cap. 7.*

37 Tamen ratificatio adesse debet apud alium locum extra conspectum torturę, *Guid. Pap. decis. 339.* (aliàs confessio facta, & illius ratificatio erit nulla, *Farin. decis. 111.*) & constare etiam de perseverantia interveniente per intervallum unius diei naturalis post torturã, *Franc. Marc. decis. 155. par. 2. Papon. lib. 24. tit. 9. arrest. 9. Matth. Coller. decis. Germ. 100. Ricc. coll. 1178. par. 4. Petr. Gregor. lib. 4. syntagm. cap. 12. num. 26. Maticnç. Iun. in cap. 2. de præsumpt. num. 61.*

38 Confessio enim perseverata habetur pro spontanea, ut sentiunt *Bart. in l. 2. num. 3. C. quor. appell. Stacc. de iudic. lib. 1. cap. 97. sub num. 118. Salgad. de Reg. protect. 1. par. cap. 14. à num. 14. cum pluribus seqq.*

39 Ex quo inferas, confessionem factam per nobilem in tortura iniustè illata nullam ipso iure esse, etiam si posteà eam ratam habuerit, cum multis *Narbon. in l. 61. gloss. 1. num. 9. tit. 4. lib. 2. Recop.*

40 Non parum meminisse iuvabit confessionem minoris extortam per tormenta in casibus permissis valêre, etiã si minor curatorem non habuerit, *Menoch. cons. 100. num. 139. & 140. Grivell. decis. Dolan. 39. num. 6. & seqq.*

41 Denique minor ex suâ confessione potest condemnari; cessat autem confessio, si vi, vel metu fuerit extorta, & sic tunc restituitur, *l. certum. §. in pupillo, D. de confess.* eleganter *Sarmient. lib. 3. select. cap. 13. num. 8. & 10. in fin.*

42 Sub pœnâ Brevis *Pij IV.* comprehenduntur confessarij, qui verba amatoria ad fœminam dirigunt, seu signis, aut tactibus ad turpes actus pelliciunt. Docent *Acuña de confess. sollic. quæst. 7. num. 6. & quæst. 1. num. 14. Freitas ibi d. quæst. 7. num. 17. Paramo de origin. S. Inquis. lib. 3. quæst. 10. num. 116. & 118. Ioann. Sanch. disp. 11. num. 21.*

43 Verùm si vocatus confessarius ad ægrotantis fœminæ confessionem, ab ipsa sollicitaretur minas superaddendo se exclamaturam vim sibi ab illo inferri, nisi consentiat, sicque ipse ob vitandam infamiam actui impudico consensum pręstet, non erit locus constitutioni, *Acuña quæst. 9. n. 9. Graffis de pœnit. & remiss. cons. 7. num. 1. Ioã. Sanch. dict. disp. 11. num. 30.*

44 Sic si probabiliter timetur magnum damnum corporis, aut famæ, excusatur quis ab integritate confessionis, *Paramo de origin. S. Inquis. lib. 3. quæst. 10. n. 7. Navarr. in Manual. cap. 7. num. 4. Sot. d. 18. quæst. 2. & 5. ad 3. Pet. Soto de confess. lect. 10. Adrian. de confess. q. 1. §. sed* ori-

oritur; ex his Medina quæst. 12. de integrit. serv. D. Thom. dist. 17. quæst. 3. ad 5. Quia habet ius tuendi famam, *Dian. tract. 4. de Sacram. resol. 131. fol. 121.*

Hoc ampliandum est, quòd non solùm in hoc casu excusatur ab integritate confessionis, sed tunc differenda est tota confessio, & omittenda, & quando non adesset alius Sacerdos, & instaret præceptum communicãdi, posset cum sola contritione, *Dian. tract. 4. de Sacram. res. l. 75.* ita *Navarr. cap. 17. num. 102. Sot. lib. 5. quæst. 6. art. 7.* & colligitur *ex D. Thom. 2. 2. quæst. 69. art. 4. ad 2. ibi Caietan. art. 3. ad 1. Covarr. lib. 3. variar. resol. cap. 2. à num. 10. Paramo ubi sup. numer. 8. & 9.*

45 Tandem quando dicatur metu extorta confessio, ex quibus talis præsumatur, fusè dispungit *Farin. dict. quæst. 83. cap. 2. & cons. 16. tom. 1. ubi Additio.*

46 Non leviter controvertitur, an sit licita revelatio confessionis pro tuenda vita, aut saltim aliqua indicatio?

Gabriel distinct. 21. quæst. 1. art. 3. credidit, præceptum sigilli non obligare cum periculo vitæ ipsius confessarij; eò quòd positivum divinum sit.

Sed affirmant *Sylvest. verb. Confessio 3. quæst. 19. Vazq. 3. par. quæst. 90. art. 4. dub. 9. in princip.* Omnes enim communiter docent obligationem servandi secreti naturalis non obligare cum periculo propriæ vitæ, secùs autem obligatio sigilli.

47 Rationem huius doctrinę inquirere difficile est, sed omissis varijs opinionibus, ego supponendum puto eam esse regulam servandam in præceptis naturalibus; nam hæc aliquando versantur circa rem adeò intrinsecè malam, ut nullà tuendæ vitę necessitate possint excusari, quominùs semper remaneat malum, ut iurare falsum, cuius malitia consistit in mendacio, & ideò non obstante quocunque periurio semper erit peccatum; idem est conspuere Eucharistiam, & similia. Et ita ut videamus, an præceptum naturale obliget cũ periculo vitæ, considerandà est circunstantia, quæ requiritur ad illius malitiã, an propter periculum imminens tollatur, vel non? Vnde est, quòd etsi servare secretum sit præceptum naturale negativum non revelandi, non tamen obligat cum periculo vitæ; nam supposito periculo, tollitur circunstantia necessaria, ut hoc præceptum obliget; deficit enim iustitia servãdi secreti propter iniuriam, quam ipse mihi irrogat.

48 Secundò, supponendum est circa positiva, quòd etsi Legislator posit obligare ad observantiam legis cum vitæ periculo, præcipuè Deus; non tamen intelligimus ita aliquem obligari, nisi quando maius bonum æstimatur observatio præcepti, quàm vita. Sic enim potest Princeps legem ferre, ut in bello miles non fugiat etiam cum periculo vitæ, quoniam maius est bonum totius exercitus, quàm observatio vitæ particularis. In alijs verò præceptis positivis non ita est, ut in lege ieiunij, observandorum festorum & similium. Idem etiam est in pręceptis divinis positivis, quoniam cùm potuisset Deus præcipere integram confessionem etiam cum periculo vitæ, credimus tamẽ hoc præceptum noluisse obligare cum tanto dispendio, quia nõ est maius bonum integram facere confessionem, quàm servare vitam: non enim est adeò Reipublicæ Christianæ necessarium, ut vitæ sit anteponendum.

49 Quod secus est in sigillo, in quo etsi potuisset obligare non plùs quàm naturali secreto, credimus tamen distante ratione obligasse, ut in omni casu, atque eventu debeat observari: oportuit enim securos reddere pœnitẽtes in omni eventu de secreto confessionis. Cùm ergo hoc sit maius bonum, quàm vita particularis, intelligimus obligare cum periculo ipsius: ita eleganter acutissimus, & nunquam satis pro meritis laudatus *D. Ioannes Valboa de Mogrobejo in cap. omnes, num. 45. de pœnitent. & remiss.*

Du-

50 Dubium est in prædicta specie, qualiter sibi posset consulere confessarius, & an posit fugere? Et puto non posse, si aliàs ex fuga sequeretur revelatio cōfessionis, ut constat ex dictis: hoc enim præceptum obligat etiam ad hoc, ut confessor nec etiam indicium præstet confessionis, ut probat *text. in cap. omnis*, ibi: *Caveat autem omnino, ne verbo, aut signo, aut alio quovis modo aliquatenus prodat peccatorem*, *de pœnit. & remiss.* quare *Soto de secreto, memb. 1. quæst. 3.* docet, hanc doctrinam procedere, quādo ex fuga proderetur confessio; nam si celari posset fuga aliquā ratione, posset fugere proculdubio.

Ex quo patet, confessarium, qui ex confessione novit necem alicui parari, aut proditionem imminère civitati, nō posse proditionem civitati futuram, aut necem alteri impendentem manifestare, quoties periculum est, ut auctor detegatur, & rei deprehendantur. Præcisò verò huiusmodi periculo admonendus est in genere, is, cui periculum imminet, ut sibi consulat cavendo peccata, quę solent evenire; hoc tamen intelligendum est, si confessarius nequeat delinquentem à peccato retrahere; nā si valeat ipsum à peccato retrahere, nō est, cur ullam admonitionem faciat illi, cui malum impendet, cùm cesset periculum damni per correctionem confessarij datam pœnitenti, *Reginald. lib. 3. num. 9. 12. 14. 18. & 19. Hieron. Onuph. de sigill. sect. 2. quæst. 2. dub. 2. vers. Sequitur quartò, & sect. 4. q. 6. vers. Sequitur secundò, Delrius lib. 6. disquisit. Magic. cap. 1. sect. 3. vers. Quoad secundam limitationem, Sair de pœnitent. cap. 32. num. 2. de sigillo, vers. Alij ergo omnes, Suar. de Fid. defens. lib. 6. cap. 3. num. 11. Bonat. de pœn. sac. disp. 5. quæst. 6. sect. 5. punct. 4. prop. 2. num. 18. 19. & 20. fol. 151. col. 1. tom. 1.*

SVMMARIVM.

1 DONATIO *dicitur à doni datione.*
Trahitur à Græco Doron.
2 *Antidora dicebantur remunerationes.*
3 *Si à promissione incipiat, non est donatio.*
4 *Traditione perficitur.*
5 *Adducitur Martial. & 6.*
7 *Donum à donando dictum est, & separatur à munere. & 8. 19.*
9 *Munus accipitur pro dono.*
Munera mitti, & dari dicuntur.
10 *Dictum munus ab eo, quòd qui muneo animo sunt, id dant officij gratia.*
11 *Carpitur pro onere. & 12.*
13 *Pro officio accipitur.*
14 *Pro spectaculis, seu ludis.*
15 *Munus gladiatorium.*
16 *Munerarius spectaculi exhibitor.*
17 *Munera, id est ludi, fiebant in funeribus.*
18 *Odores lancibus portabantur.*
20 *Donum pro munere habetur.*
21 *Qui munera prabet, liberalis dicitatur.*
22 *Definitur donatio. & 23. 24.*
25 *Vera definiteo traditur.*
Comprobatur, ibi.
26 *Donatio est contractus nominatus.*
27 *In donatione voluntas donantis requiritur.*
28 *In omnibus contractibus consensus est necessarius.*
29 *Donatio dicitur actus merè voluntarius.*
30 *Non præsumitur animus donandi, in eo qui necessitate facit.*
31 *Metu facta donatio non valet.*
32 *Etiam reverentiali.*
Metus præsumitur in donatione facta patrè per filiam.
33 *Dolus, & malæ artes annullant donationem.*
34 *Importunitas vitiat donationem.*
35 *Princeps concessa ob importunitatem revocat.*

Ab

36 Ab importuno nisi per miraculum non liberamur.
37 Donatio remuneratoria prætextu metus non rescinditur.
38 Donatio ob merita ob ingratitudinem non revocatur.
39 Tenemur benefacienti benefacere.
40 Conventio inter duos, ut alter alterum à periculo liberet, valida est.
41 Tenet promissio, seu obligatio facta à captivo pro se, & aliis.
42 Consideratio ad Vlp. præter Pinell.
43 Vt hoc edictum locum habeat, metus ab eo, cui fit obligatio, debet imponi, vel fraudem participare.
44 Intellectus Vlpian. & 45.
46 Donationes factæ à Rege oppresso non valent.
47 Donationes Regis Enrici IV. à 15. die mensis Septembris, anno 1464. non tenent. & 48.
49 Quãta subiectione dictus Rex regnaverit, ex Chronicis Hispanis probatur. usque 51.
52 Donationes lædentes Coronam Regiã damnantur, & revocantur etiam in remunerationem facta. & 54.
53 Galba donationes Neronis revocavit.
55 Renuit Menoch. in dictis donationibus Enrici IV. & 56.
57 Donationes à Principe factæ in remunerationem liberè revocari non possunt.
58 Nisi iusta causa.
59 Quæ quidem debet probari.
60 Princeps donans propter benemerita tenetur de evictione.
61 Donationes factæ à Rege Enrico II. nullæ sunt.
62 Donatio comminatoria non subsistit.
63 Donatio in tertio irrevocabilis est.
64 Explicatur l. 1. de donation.
65 Comminatio est præambulum executionis.
66 Ex dispositione nulla voluntas probatur.
67 Donatio facta in fraudem fisci, & metu pœna potest revocari.

CAPVT III.

De Donatione.

1 DONATIO nomen & originem sumit, & deducitur à *doni datione, l. Senatus 35. §. 1. D. de donat. causa mort. Roland. cons. 50. num. 19. vol 3. Vbesemb. in paratitl. D. eod. num. 2.* & dicta quasi doni datio tracta à Græco DORON. Græci enim Antiqui *Doron* palmum vocabant; & ideò *dora*,
2 munera, quia manu darentur. Vnde & Antidora, dicebant remunerationes, id est contrarias donationes, *l. sed si lege 28. §. consuluit, D. de petit. hered. Plin. lib. 35. cap. 14 Conan. lib. 5. cap. 9. num. 2. post Accurs. Bart. Cuman. & alios in dict. §. Senatus, Curt. lib. 1. coniect. cap. 19. Ant. Cont. lib. 1. disp. cap. 12. Covarr. in Rubr. de testam. num. 2.*

3 Ex quo sequitur, quòd si à promissione incipiat, donationem propriè dici non posse, *Bart. in l. iuris gentili, in princ. vers. Nunc ad propositum, D. de pact. & in l. ult. num. 8. D. de condict. ob causam, Corn. cons. 141. num. 8. & 9. lib. 2. Mant. de tacit. & ambig. convent. tom. 2. lib. 13. tit. 1.*
4 *num. 2.* Nam non promissione, sed traditione, & rei interventu perficitur, *Ant. à Padill. in l. naturalis, in princip. num. 25. D. de præscript. verb. Pichard. in princ. Instit. de donat. num. 5.*

5 Et confirmari videtur ex eo, quòd non minùs festivè, quàm eleganter scripsit *Martial. lib. 10. Epigram. 16*, ubi sic inquit:

Si donare vocas promittere, nõ dare, Cai:
Vincam te donis, muneribusque meis.
Accipe Callaicis quicquid fodit Astur in arvis,
Aurea quicquid habet divitis unda Tagi,
Quicquid Erythræa niger invenit Indus in alga,
Quicquid & in nidis unica servat avis,

Quic-

Quicquid Agenoreo Tyros improba coxit ahenο:
Quicquid habent omnes, accipe, quo modo das.

6 Quibus carminibus voluit iocari solùm in Caium, & amicè ostẽdere exigui momenti esse donationes, quæ nudâ seu simplici promissione solùm emittuntur, nec unquam reducuntur ad actũ, seu executionem, quâ perficiuntur.

7 Donum tamen *à donando* dictum est, *l. inter donum 194. D. de verbor. signific.* quod à munere separari tanquam genus à specie dicit *Consultus in l. munus 214. D. eod. Ias. in l. 1. num. 4. C. de bonor. poss. contr. Tabul. Laur. Vall. lib. 6. eleg. cap. 39.* dilucidè *Alciat. dispunct. lib. 3. cap. 13. Ossuald. in Donell. lib. 14. cap. 26.*

8 Præter quos probant expresſè *text. in l. solent 6. §. fin.* ibi: *Et quod mandatis continetur, ne donum vel munus ipse Proconsul, vel qui in alio officio erit, accipiat, ematve. D. de offic. Proconſ. l. plebiscito 18.* ibi: *Munus, donum caperet, D. de offic. Præsid. l. qui libertinus 37.* ibi: *Doni, muneris aliúdve quicquam; l. Campanus 47.* ibi: *Donum munus, D. de operis libert.* Adnotat *Ovid. de Arte*:

Munera crede mihi, placant hominesque, Deosque,
Placatur donis Iupiter ipse datis.

Senec. de benef. lib. 6. cap. 1. ibi: *Aliud munus, aliud ipsa donatio.*

9 Munus quatuor modis accipitur. Primò, pro dono, probatur *Matth. 2.* ibi: *Et apertis thesauris suis obtulerunt ei munera aurum, thus, & myrrham. Virgil. 11. Æneid.*

—— Cumulatque altaria donis.

Et inferiùs:

Munera portantes eborisque, aurique talenta.

Coripp. lib. 4.

Egrediens Princeps sacra trabeatus in aula,
Divitias vulgo solenni munere donans,
More nivis sparsurus erit.

Vnde munera dari, & mitti dicuntur, comptiſsimè *Martial.* Endromidis usu exequens, *lib. 4. Epigramm. 19.*

Hanc tibi Sequanicæ pinguem textricis alumnam,
Quæ Lacedæmonium barbara nomen habet.
Sordida sed gelido non aspernanda Decembri,
Dona peregrinam mittimus Endromida.
Seu lentum ceroma teris, tepidúmve trigona,
Sive harpasta manu pulverulẽta rapis:
Plumea seu laxi partiris pondera follis:
Sive levem cursu vincere quæris Athã:
Ne madidos intret penetrabile frigus in artus:
Néve gravis subita te premat Iris aqua.
Ridebis ventos hoc munere tectus, & imbres.
Nec sic in Tyria sindone tutus eris.

Psalm. 71. ỳ. 10. ibi: *Reges Tharsis, & Insulæ munera offerent, Reges Arabum, & Saba dona adducent.*

10 Dictum munus, ut inquit *Varro*, ab eo, quòd qui mutuo animo sunt, id danc officij gratiâ, *Plaut. in Truc. Meliùs te munere certare mecum, quàm minaciis, Terent. in Eunuch. Munus nostrum ornato verbis, quod poteris.*

11 Secundò, pro onere, quod cùm remittitur, vacationem militiæ præstat: nam munera publica sine labore exercitari nequeunt, *l. 1. §. illud 3.* ibi: *Illud tenendum est generaliter, personale quidẽ munus esse, quod corporibus, labore cum sollicitudine animi, ac vigilantia solenniter existit. D. de muner. & honor. l. 18. §. 1.* ibi: *Personalia sunt, quæ animi provisione, & corporalis laboris intentione sine aliquo gerentis detrimento perpetrantur,*

12 *veluti tutela, vel cura. D. eod.* Vnde immunitas, & immunis appellantur *toto tit. D. de iure immunit. Plin. lib. 16. cap. 4. Vacatio munerum omnium ipsi, patrique, & avo paterno concessa*: eleganter aliis laudatis *P. Petr. Gam. acurt. de immun. Eccles. lib. 1. cap. 2. num. 1.*

13 Tertiò, pro officio, ex quo munera mi-

militaria vocantur, & milites quidam Municipes dicuntur, qui in civitatem recepti munera cum civibus faciunt, id est officia; advertit *Cicer. Eiusque virtutis hoc munus proprium*: & *ad Brut. lib. 11. Tuum est munus, tuæ partes*; & *3. in Verr. Ostendit illud munus non esse suum.*

14 Quartò pro spectaculis, seu ludis, qui à Principe Populo muneris loco exhibentur, *Sueton. in Cæsar. cap. 75.* ibi: *Bestias quoque ad munus populi comparatas trucidarant. Martial. lib. spect. Epigr. 6.*

Prisca fides taceat, nam post tua munera Cæsar

Hæc iam fœminea vidimus acta manu.

Tertullian. adverf. Gent. ibi: *Qui munere in arena noxiorum iugulatorum sanguinem recentem de iugulo decurrentem exceptum avida siti comitiali morbo medentes hauserunt. Apulei. lib. 10. Munus gladiatorium triduanis spectaculis pollicitus. Virg. 5. Æneid.*

Ipsa egomet dudum Beroën digressa reliqui

Ægram indignantem, tali quod sola careret

Munere. ----

Eleganter *Budæus in Annot. reliquis, fol. 260. Lactan. lib. 6. cap. 20.*

15 Munus gladiatorium nuncupabatur, cùm in spectaculis multa gladiatorum paria demonstrabantur, *Sueton. in Cæsar. cap. 39.* ibi: *Edidit spectacula varij generis, munus gladiatorium, ludos etiam regionatim Vrbe tota*, Et *in Tito cap. 8.* ibi: *Populum in primis universum tanta per omnes occasione comitate tractavit, ut proposito gladiatorio munere, non ad suum, sed ad spectantium arbitrium editurũ se professus sit.*

16 Hinc munerarius, spectaculi exhibitor. *Sueton. in Domit. cap. 10.* ibi: *Patremfamilias, quod Thracem mirmillioni parem, munerario imparem dixerat, detractum è spectaculis in arenam canibus obiecit. Quintil. lib. 8. cap. 3. Munerariam Augustus primus dixit.*

17 Qui quidem ludi etiam in funeribus fiebant; muneraque dicebantur, *Rosin. lib. 5. Antiquit. Roman. cap. 24. ubi Dempst. in Paralip.* & in eis post tubicines progrediebantur, qui munera ferebant proximiorum, & amicorum odores, unguenta, epulas, vestes, *Tibul. lib. 2. eleg. 4.*

---- Dona malæ feralia pompæ,

Proceditque illis stipatũ examine longo

Ver Arabum, Ciliciumque fluit, floresque Sabæi,

Indorumque arsura seges. ----

Senec. de brevit. vit. cap. 20. in fin. ibi: *Et ad rogum munera, & ambitiosas exequias. Iul. Labor. var. elucubrat. tit. 2. cap. 3. n. 5. Suet. in Cæsar. cap. 84.* ibi: *Præferentibus munera. Virg. 11. Æneid.* Inquit *Statius lib. 5. sylv. 1.*

18 *---- Odores lancibus portabantur.*

Propert. lib. 2. eleg. 10.

Vnguenta vasculis, filiceruis epulæ,

Ferculis, vestes fulcris. ----

19 Iam apparet discrimen inter munus, & donum, ex dictis nuper is: & satis eleganter manifestat *Martian. in d. l. munus*, ibi: *Munus propriè est, quod necessariè obimus lege, more, imperiόve eius, qui iubendi habet potestatem. Dona autem propriè sunt, quæ nulla necessitate iuris officij, sed sponte præstantur; quæ si non præstentur, nulla reprehensio est; & si præstentur, plerumque laus inest; sed in summa in hoc ventum est, ut non quodcunque munus, id & donum accipiatur, at quod donũ fuerit, id munus rectè dicatur:* ubi eruditè *Dionys. Gotbofr. in schol.*

20 Donum tamen pro munere habetur, & usurpatur, disertè *Ovid. lib. 1. de remed. amor.*

Ne properes, oro, spatium pro munere posco,

Quid minus optari per mea vota potest?

Virgil. Æneid. 11.

Munera quæ patrijs ad me portastis ab oris,

Vertite ad Æneam. ----

21 Quique munera præbet, liberalis dicitatur, & munificus, *Livius lib. 3.*

*bell.Macedon.*ibi: *Mitis, & munificus amicus fuit.Ovid.3.Amor.eleg.5.*

Te Dea munificam gentes ubicunque loquuntur.

Et *4.de Pont.eleg.1.*

Nec mihi munificas arca negavit opes.

22 Quibus cognitis; quid sit donatio promere, oportet. Varij varias attulêre definitiones; sed meliorem eligam, rejectis alijs, explosisq́;, & velut ex Hippolyti antro eruam. *Hostiens.& Azor.in summ.de donat.num.1.* eam definierunt, *ut sit rei licita nullo iure cogente, mera liberalitate facta collatio*: ab omnibus ferè secuti, notante *Medic.de defin.2.par.cap.54.Ant.Gom.2.tom.variar.cap.2.num.1. Matienç. in l.7.gloss.2. n.1. tit.10. lib.5. Recop. Alborn. de art.contract.tit.1.*& videtur probari *ex l.1.tit.4. par.5.l.donari 29.D.de donat.l.donari 83.D.de reg.iur.*

23 Quę definitio etsi communis, falsa tamen est, quia mutuo, commodato, & precario convenit, & sic alij, quàm definito, quod recta definiẽdi ratio à Dialecticis petita non patitur, *l.1.§.dolum, D.de dol. Pichard. in disp.de mora, num. 25.Valasc.in Axiomat.iur.lit.D.num.40.* cum pluribus.

24 Neque *dictæ leges donari*, aliud suadent; nam quamvis donationem ibi definiri cõmunis Interpretum Schola existimaverit, ut resolvit *Rimin.in Rubr.de donat.n.11.* verius est *l. C.* ibi nihil tradere, quod ad donationis definitionem pertineat propriè, neque impropriè; sed potiùs ad coniecturam & præsumptionẽ donandi inducendam, nempè, quando quis sciens, & prudẽs se nullo iure tenẽri, quidquid alicui concesserit, licèt nõ dicat se donare, ut præsentit *Revard. ad dict.l.donari, D.de reg. iur.* exemplũ deduci potest *ex l. qui fundum 7. §.servus meus, vers.ult.D.pro empt.l.Campanus 47. D. de operis libertor.* Non tamẽ si simpliciter concesserit; quia tunc non est inducenda donationis coniectura, *l. cùm de indebito 25.§.si verò, D.de probat. Valasc.cum innumeris in Axiom. iur. litt.D. num.215.cum seqq.*

25 Quare explosâ hâc & alijs multis donationis definitionibus, quas *Duar. in paraphr.ad tit. D.de donat.c.3. Othoman. lib.1.disp.cap.5.Soto lib.6. de iust. & iur. q.2.lib.1.*adducũt. *S.Thom.in 1.disp.18. q.1.art.2.*definit donationem *ex Arist.4. Ethic. cap.2. Quòd sit datio irredibilis:* & paucis additis rectè ita definiri potest, *ut sit liberalis, & irrevocabilis rei propriæ dominij translatio: & Albert. Magn. lib. 4.Ethic.tract.1.cap.1.*loco generis dicimus, *Rei propriæ dominij translatio*, reliqua verba loco differentiæ notamus, & integra definitio extrahitur *ex l.1. D.de donat.l.Senatus 35.§.donatio,l.Seia 42.§. fin.D.de don.causa mort.*cõsonat *l.1.tit. 4.p.5.* explicant *Conan.lib.5.c.4. ex n. 3. Valla de reb. dub. tract.2. num.1. Fortun. Garf.ad l. iuris Gentium, num. 76. D. de pact. Pichard.in princip.Instit. de donat.*

26 Donatio est contractus nominatus, quamvis olim inter contractus innominatos numeraretur, quia nomen proprium habet, *l.1.§.fin.& l.iuris Gentiũ, ubi gloss.verb.Facias, & Bart.num.2. Alex.num.6. Ias.num.8. D. de pact.* idem *Ias.in l.fin. num.13. D.de cond.caus.dat. Gom.in §.in personã, à n.40. Instit.de act. Rip.in l.fin.à num.121. C.de revoc. don. Corn. cons.101.à princ.lib.1. Iul.Clar. §. donatio, q.1. n.2. Mantic. d. lib.13. tit.3. Pichard.in §.actionum, q.27.n.51.Inst.de act.Amai.lib.2. obser. iur. cap.4.num.16. Robles de repræsent.lib.3.c.12.n.12.& 14.*

27 Et in donatione voluntas donantis requiritur, §.1. ibi: *Cùm donator voluntatem suam manifestaverit*; *Instit.de donat.* quæ consensu verificatur, *l.2.§.voluntatem, D.solut. matr. Riminald. cons.493. num. 2. vol. 5.* qui si non interveniat, & adsit, donatio non potest consistere, *l. absenti, in princip. D. de donat. l. in omnibus, l.obligationum substantia, §.1.* ibi: *Itaque si quis pecuniam suam donandi causa dederit mihi, quamquam & donantis fuerit, & mea fiat; tamen non obligabor ei, quia non hoc inter nos actũ est. D.de oblig. & act. Fontan.de pact. nupt.tom.1.clausf. 4.num.5.& 6.*

Et

28 Et in omnibus cõtractibus consensum necessum esse palàm est, *ex l. consensu, & §. 1. D. eod. ubi ex Aristot. in scholijs, litt. X.* adnotat *Gothofr.* & ratione suggerit; nimirum, quòd eorum principiũ sit spontaneum.

29 Ideò donatio dicitur actus merè voluntarius, *Oldrad. cons. 139.* cùm etiam nullo iure cogente fiat, *dictis legibus donari, Cardos. in prax. verb. Donatio, n. 1. Tusch. litt. D. cõcl. 622. Camill. Borr. to. 3. sum. Decis. tit. 8. n. 87.* Hinc *Senec. lib. 3. de benef. cap. 19.* ibi: *Beneficiũ id est, quod quis dedit, cùm illi liceret & nõ dare. Cic. in Pison. Orat. 37.* ibi: *Qui modus tibi frumenti æstimandi? qui honorarij? siquidẽ potest vi & metu extortum honorarium nominari? Quintil. declam. 7. Omnium beneficiorum ista natura est, ut non sit necessitas, sed potestas quod in honorem alicuius innitum est, desinit privilegiũ vocari posse, si cogas, cuncta (si videtur) iura procurrito nusquam adeò pro nobis solicita lex est, ut quod præstat, extorqueat.*

30 Vnde non præsumitur donandi animus in eo, qui necessitate facit, *Castr. cons. 101. lib. 1.* quem sequutus est *Cravet. cons. 470. num. 13. vers. Cæterùm, vol. 3. Menoch. cons. 1184. num. 12. vol. 12.*

31 Quamobrem si meticulosè facta donatio appareat subsistentiam habêre, aut effectum sortiri nequibit, *l. si donationis, C. hoc tit. l. fin. tit. 4.* ibi: *E sobre todo dezimos, que si el ome fiziesse donacion, por premia que le fiziessen, ò por miedo que oviesse que le matarian, que tal donacion como esta, que non valdria. part. 5. ubi Gregor. Lop.* comprobant *Roman. consil. 28. num. 8. Roland. cons. 21. num. 47. cum seqq. vol. 1. Sebast. Medic. de fortuit. casib. 1. par. quæst. 7. num. 8. Alciat. consil. 162. à num. 8. cum seqq. Bertrand. consil. 72. num. 2. vol. 3. part. priori. Card. Tusch. litt. M. conclus. 221. num. 11. Anton. Fab. in suo Cod. lib. 4. tit. 3. definit. 1. in alleg. num. 1. Ascia. decis. 86. Ioann. Mar. Novar. collect. 159. num. 6. in pulchro casu, Mainard. decis. 73. tota, lib. 3. Camill. Borrell. tom. 3. summ. decis. tit. 11. num. 92. Valenç. Velazq. consil. 29. à num. 26. cum seq. Ramon. consil. 96. num. 24. Paul. Staiban. consil. 7. num. 7. cum seq. Monter. à Cueva decis. 45. num 15. cum seq. Velasc. de privil. paup. 1. par. quæst. 54. num. 11.* & in foro conscientię, *Bonac. (ex Caietan. 2. 2. quæst. 32. art. 7. Azor 3. part. lib. 4. cap. 23. quæsit. 2. Rebell. 2. part. lib. 1. quæst. 5. num. 15.) de contract. disp. 3. quæst. 1. punct. 2. §. 2. & 3. Basil. de matrim.* elegantissimè *lib. 4. cap. 6. à num. 3. cum seqq.*

32 Quod etiam locum habet, si nimia reverentia intercedat, *l. 1. §. quæ oneranda,* ibi: *Si metu vel nimia reverentia, D. quar. rer. act. non detur,* elegantet *Bald. cons. 108. num. 7. vol. 3. Celsus Hugo,* eruditè, *cons. 117. n. 2. Fulv. Pac. de probat. lib. 1. cap. 29. num. 21. Hippol. Mai. 1. p. cons. 18.* Quare metus præsumitur in donatione facta per filium patri, cum multis *Tiraquel. in legib. connub. gloss. 5. num. 36. Farin. in fragm. crimin. 2. part. litt. M. num. 134.*

33 Et cùm in donatione requiratur consensus, hoc intelligitur de libera volũtate. ideòque metu intercedente non valet, ex suprà congestis; vel si dolus donatarij causam dederit, *l. elegãter, in princip. & ibi DD. D. de dol. Socin. Iun. cons. 8. num. 8. vers. Fateor tamẽ, lib. 4.* vel malis artibus extorqueatur, ut latè ostendit *Decian. consil. 32. per totum, vol. 3.* Cessat enim in decepto, & compulso consensus, sine quo nec donatio cõsistit, *l. si Præses 8. l. nec ignorans 10. C. de donat. Mantic. dict. tit. 3. num. 1. Ioan. Ant. Bellon. cons. 18. num. 43.*

34 Et non solùm donatio per metũ, vel reverentiam facta non subsistit; sed etiam ea, quæ per importunitatem fuerit concessa, *Bald. & Barbat. in cap. cùm adeò, in fin. de rescriptis, Matienç. in l. 15. gloss. 8. ubi Azeved. tit. 10. lib. 5. Recop.* Nam obtenta per importunitatem æquiparantur obtẽtis per metũ, *cap. petitio,* ibi: *Vel precibus importunis, vel metu, qui caderet in cõstantẽ virũ, extr. de iur. iur. Boer. decis. 101. n. 10. Vital. de Cãban.*

in tract. claus. tit. de metu Tyran. pag. 450. in parv. Innoc. in cap. petitio, de iur. iur. Luc. de Penn. in Rubr. C. de aur. Coron. in fin. lib. 10. & in l. pradia, C. de locat. pradior. civ. lib. 11. col. 9. vers. 2. Ioan. Mat. in l. 17. gloss. 6. tit. 10. lib. 5. Recop. Thesaur. decis. 32. num. 11. Ioan. Bapt. Costa de fact. scient. & ignor. centur. 2. dist. 91. in cons. ibi posito; Basil. de matrim. lib. 4. cap. 12. num. 5. August. Barbos. cap. sunt qui opes, num. 3. 17. quaest. 4. Petr. Pecch. de testam. coniug. lib. 1. cap. 9. num. 9. Sãch. lib. 4. disp. 7. num. 4. cùm ea videantur fieri invito dante, *cap. audacter 8. quaest. 1. ubi gloss. 2. ibique August. Barbos. cap. unusquisque 22. quaest. 4.* elegans *text. in l. si privatus*, ibi: *Si privatus coactus à Populo manumiserit, quamvis voluntatem accommodaverit, non erit liber. Nam & Divus Marcus probibuit ex adclamatione populi manumittere, D. qui & à quibus, gloss. in l. 29 tit. 18. par. 3. Basil. lib. 4. cap. 5. à num. 19.*

35 Et inde est, quòd licèt Princeps ab eo donata non revocet, *Authent. de referẽd. §. 1. collat. 2.* quia decet cõcessum ab eo beneficium esse mansurum, *cap decet, de reg. iur. lib. 6. Camill. Borr. de Reg. praest. cap. 64. num. 64.* & intendit Princeps, quàm perfectum & firmũ conferre, ut ita plenior sit liberalitas, *cap. 1. de donat. Molin. de primog. lib. 4. cap. 3. n. 20.* tamen si per importunitatem sunt cõcessa, illa revocat, *l. 1. C. de pet. bon. subl. lib. 10.* ibi: *Sed quoniã plerumque ita in nõnullis causis inverecũda petentiũ inhiatione constringimur, ut etiã non concedenda tribuamus, cap. cùm in iuventute,* ibi: *Cõpulsi fuimus non iuris necessitate, sed Importunitate petentis, de purgat. can. Palac. Rub. in repetit. Rubr. de donat. §. 81. n. 7. Azeved. in l. 1. n. 1. & 2. tit. 14. lib. 4. Recop. Pet. de potest. Princip. cap. 32. dubit. 2. num. 273. fol. 569. col. 1.*

36 Quod confirmatur ex eo, quod legitur *4. Reg. 2.* ubi Elias non se potuit liberare ab Elisei importunitate nisi per miraculũ, *S. Hieron.* loquens de muliere Chananęa, dixit, *quod precibus nõ potuit, tadio impetravit;* & comprobatur *Ibid. cap. 16.*

37 Sed utrùm in donatione remuneratoria adsit metus, & possit eius prętextu rescindi, discurere debemus. Nã, quod non videtur affirmare *text. in l. metum 9. §. sed licèt, D. hoc tit.* ibi: *Sed licèt vim factam à quocunque Prator complectatur, eleganter tamen Pomponius ait, si quo magis te de vi hostium, vel latronum, vel populi tuerer, vel liberarem, aliquid à te accepero, vel te obligavero, non debere me hoc edicto teneri, nisi hãc tibi vim summisi. Caterùm si alienus sim à vi teneri me nõ debere; ego enim opera potius mea mercedem accepisse videar.* Firmant *Dec. cons. 691. num. 5. Barbat. cons. 11. n. 8. in fin. & cons. 44. n. 15. vol. 2. Roman cons. 26. n. 8. ubi Horat. Mandos. in addit. litt. E. cum alijs. Ioan. Garc. in tract. de donat. remun. n. 11. vers. Secundò, Iacob. Rebuf. in l. metũ 9. in princ. D. hoc tit. Basil. de matrim. lib. 4. cap. 8. n. 15. Diana tract. 5. miscell. resol. 118. par. 3.* ubi tenent, quòd privilegia metu extorta, quandiu tacitè, vel expressè non confirmantur, nulla esse ipso iure, nisi ob causam & obsequia praestita compensationis gratiâ concedãtur; haec enim in eo casu non proficiscuntur ex liberalitate.

38 Quod fomentum recipit ex eo, quòd donatio ob merita propter ingratitudinem non revocatur, *l. si pater, §. fin. D. de donat. Palac. Rub. in Rubr. de donat. §. 50. num. 5. Tiraq. in l. si unquam, verb. Donatione, num. 12. Boer. decis. 27. Fortun. in l. 1. §. ius naturale, num. 62. D. de iustit. & iur. Curt. Sen. cons. 66. num. 2. Thom. Gramm. decis. 65. num. 24. Gozadin. cons. 5. num. 10.*

39 Horum ratio est, quia donatio remuneratoria propriè non est donatio; non enim procedit ex merâ liberalitate, sed ex obligatione pręambulâ, quâ tenemur benefacienti benefacere, *S. Tho. 2. 2. q. 107. Lud. Cal. lib. 7. lect. antiq. cap. 8. Valer. Maxim. lib. 5. cap. 3. Senec. de benef. lib. 3. cap. 6. & 7. Petr. Gregor. syntagm. lib. 1. cap. 1. num. 4. & lib. 24. cap. 5. n. 9.*

Alex.

Alexand. ab Alex. lib. 5. Dier. Gen. cap. 1. ubi Tiraq. Offuald. in Donell. lib. 12. comment. cap. 2. à litt. O. & pertinet ad titulum onerosum, & non lucrativum; & habet in se causam, *l. hoc iure, §. fin. D. de donat. Castill. de usufruct. cap. 2. num. 34. cum alijs*: & sic rescissionem admittere occasione metus in eâ adhibiti nequit.

40 Tamen non levis difficultas insurget, si animadvertamus, *text. in d. §. sed licet*, non probare id ad quod laudatur, & ab Scribentibus communiter affertur. Nam ut advertit *Arias Pinell.* eruditissimè, *in l. 1. 3. par. num. 61. vers. Ego contrarium, C. de bon. matern. in dict. §. sed licet*, intervenit conventio inter duos, ut alter alterum à periculo liberaret, & certa res liberatori præstaretur; (quod licuit *Dec. in l. culpâ caret, num. 4. D. de regul. iuris, & in cap. 1. col. 3. num. 7. de offic. delegat.*) & sic ad conventionem, & non ad donationem spectat; *Menoch. consil. 29. num. 34. vol. 1.*

41 Cui conducit pulcher *text. in l. nam & servis 21. D. de neg. gest.* ubi tenet, promissio, seu obligatio facta à captivo pro se & alijs; nec metus ad recissionem valet allegari, ibi: *Nam & Servius respondit (ut est relatum apud Alphenum lib. 39. DD.) cùm à Lusitanis tres capti essent, & unus ea conditione missus, uti pecuniam pro tribus afferret; & nisi redisset, ut pro eo duo quoque pecuniam darent, isque reverti noluisset, & ob hanc causam illi pro tertio quoque pecuniam solvissent (Servius respondit) aequum esse Pretorem in eum reddere iudicium. Covarr. de sponsal. 2. par. cap. 3. §. 4. num. 21.* observat *Anton. Fab. lib. 11. coniect. cap. 7.*

42 Præter *Pinellum* advertendum est *Vlpian. in dict. §. sed licet*, duos casus proponere. Primum, quando liberator vim submisit; & tunc dictat, eum hoc edicto teneri; secundum, quando ab eâ alienus extitit, in quo non teneri asserit; ergo quoties liberator vim intulerit, promissio non subsistet; expressè decidit *Afflict.* in his terminis *decis. 149. à num. 1. cum seqq.* & si non incusserit, valebit; eleganter *Senec. lib. 4. contr. 26.* ibi: *Nihil inquit me, an tu cogaris, si non à me cogeris, meam oportet esse culpã, ut mea pœna sit.*

43 Ex hoc sequitur evidenter, non sufficere, ut edictum locum habeat metum ab alijs imponi, nisi ab eo, cui obligatio seu promissio facta est, veluti satis claret *in dict. §. sed licet*, vel fraudẽ participet, quamvis non incutiat *l. non interest* (ita intelligenda) *C. hoc tit.* Igitur nil mirum, quòd acceptio, seu obligatio, *in dict. §. sed licet*, tenuerit.

44 Rursus ibi observandũ est à promittente metum non defecisse, cùm periculum ingenter instaret, tamenque *I.C.* affirmare obligationem, seu promissionem effectum habituram esse: ergo nullâ aliâ ratione, nisi quia liberator vim non incusserit, vel fraudem non participaverit.

45 Neque ab hâc genuinâ explicatione, seu interpretatione dimovêre nos debent verba *dict. §. sed licet*, ibi: *Caeterùm si alienus sim à vi teneri me nõ debere; ego enim opera potiùs mea mercedem accepisse videor*; quæ potius nostri adhærent sententię, quàm oppugnant. Ideò enim ea apposuit Consultus, ut exprimeret, liberatorẽ vim non intulisse, sed defendisse promittentem ab hostibus & latronibus; eorumque violentis insidijs; igitur benè percipitur, in cõfirmatione patêre; cùm apertè demonstrent, quod à nobis est dictitatum superiùs.

46 Obvia se offert iam alia quæstio, an donationes factæ à Rege oppresso valeant? Et resolutivè dicendum est non subsistere, *Bald. in tit. de pac. Constant. vers. Imperialis, num. 4. ad fin. Afflict. decis. 69. num. 5. cap. cùm venissent, de instit.* ibi: *Ipse verò timens, ne si negaret expressè, cùm nondum esset Archidiaconatus possessionem adeptus, vel impediret penitùs factum eius, vel diutiùs differret. Respondit, quòd non solùm de illo, sed de omnibus redditibus suis faceret, quod sibi placeret.*

47 Vnde inferas, donationes *Regis Enrici*

IV. à decimoquinto die mensis Septēb. anni 1464. turbulentissimis Hispanæ Reipublicæ temporibus ob aliquorum perfidiam, à quibus oppressus, Rex nimis clemēs, & pius, plus quàm iusto, inimicorum calliditati, & fallacijs indulgens per vim & metum extortas, revocatas esse, vel iterum ad iudiciū examinationem & discussionem diduci iussas; ut quod bellorum civiliū calamitas introduxit, hoc pacis lenitas sopiret, ut se fecisse gloriatur *Iustinian. in l. unica, in princip. C. de cad. toll.*

48 Hùc pertinēt *l. 4. & 17. tit. 10. lib. 5. Recop.* ibi: *I comoquiera que estas mercedes fueron hechas à estos Tiranos, i à sus Sequaces, estando el Rei opresso, i con iustos temores:* & ibi: *Las tales donaciones no valieron, i fue necessaria la declaracion, porque faltò natural voluntad, libre i espontanea. Otalor. de nobilit. 4. par. princip. c. 4. Ioann. Garc. eod. tract. gloss. 2. à num. 25. Illesc. in Hist. Pontif. lib. 6. cap. 19. Iulian. del Castill. in Historia Regum Gothorum lib. 4. discurs. 10. Robles de repræsentat. lib. 3. cap. 14. à num. 1. 2. & 3. Gutier. lib. 4. q. 20. tota, Navarr. disc. 24. fol. 164.* Et ut cognoscatur quantâ subiectione Enricus imperaverit, quos sibi subiectos habiturus erat, solùm referam, ne longior sim, quòd cùm in eius servitium & obsequium veniret filius maior cuiusdam Magnatis, eum patris nomine rogavit schedulam subscribere, quæ certam mercedem, munusque continebat; audendo ei dicere, quòd si nolebat efficere, exequeretur, quod sibi conveniens fuisset, *Garib. lib. 17. cap. 16. fol. 1202.*

49 Vltra rationem non videbitur legentibus attenrè Enrici Historiam suspicari, quòd in illis infaustis temporibus privilegia, & libertates obtinebātur propter fugienda damna, quæ secum afferunt rebelliones, *Garib. lib. 17. cap. 13. par. 2. prime.*

50 Adstipulatur non parùm ad invalidationem donationum ab eo factarum, quàm malè in Toleti Comitijs anno 1480. sensum fuit de eis, *Anton. Nebrissens. in Historia Reg. Cathol. cap. 113. par. 2. Marian. lib. 24. capit. 21.*

51 Huic accedit huius Enrici prodigalitatem summam fuisse, *Anton. Nebriss. dict. cap. 113.* cum vulgò cognominaretur, *El de las mercedes*, *Garib. lib. 15. c. 1. vers. Todas las Provincias*, *Marian. lib. 17. cap. 14. pag. 100. col. 2.* de eo dici potest, quod *de Vespasiano cap. 17. refert Sueton. In omne hominum genus liberalissimus.* Et *in Tito cap. 8. Nam neque negavit quidquam petentibus.* Et *in Vitel. cap. 8. Nihil quidquam poscenti negavit.* Et *in Nerone cap. 30. Divitiarum, & pecuniæ fructum non alium putabat, quàm profusionem; sordidos ac deparcos esse, quibus ratio impensarum constaret, prælautos, verèque magnificos, qui abuterentur ac perderent.* Et *in Octav. cap. 41. Liberalitatem omnibus ordinibus per occasiones frequenter exhibuit.*

52 Meritò istæ donationes fuerunt revocatæ, uti damnosæ, Coronamque Regiam lædentes, *cap. intellecto 33. de iur. iurand. Alfar. de offic. Fiscal. gloss. 34. §. 1. num. 4.* & probatur *ex l. 3. tit. 10. lib. 5. Recop.* latè *Petra de potest. Principi cap. 17. num. 20. cum seqq. Roland. cons. 1. num. 99. cum seqq. lib. 2. Covarr. in cap. quamvis pactum, 2. par. §. 2. num. 4. Molin. lib. 1. cap. 3. num. 17. & 18. Garc. de nobil. gloss. 1. §. 1. num. 10. cum seqq. Aceved. in dict. l. 3. l. 1. tit. 17. & l. 4. tit. 15. par. 2. Gregor. in l. 8. tit. 1. ead. par. gloss. 3. Other. div. quæst. iur. 2. par. quæst. 15.*

Quod fecisse legimus Galbam, ut
53 testis est *Sueton. in eius vita, cap. 15.* qui donationes Neronis revocavit. *Liberalitates Neronis non plus decimis concessis per quinquaginta Equites Romanos ea conditione revocandas curavit, ut etsi quid scenici, aut xystici donatum olim vendidissent, auferrentur emptoribus, quando illi absumpto pretio solvere nequirent.* Septimius Sever. Imperat. restrinxit privilegia universitatis Atheniensis, eò quòd causarent grandes excessus, quos & ipse Imp. tempore studiorum Athe-

Athenis protulerat, ita commemorat *Ælius Spartian. in vita Septimij Severi.*

54 Et hoc procedit etiam in donationibus factis in remunerationem servitiorum, *Bellug. in specul. Princip. Rubr. 9. num. 5. 6. & 8. Molin. d. cap. 3. num. 18. Azeved. in l. 1. tit. 10. lib. 5. Recop. nu. 11. Pinell. in l. 1. C. de bonis matern. 3. p. num. 62. vers. Infertur decimoquintò, Matienç. in l. 11. tit. 7. lib. 5. gloss. 9. num. 1. Anton. Petr. de potest. Princip. cap. 32. quæst. 7. princ. § subijciemus, num. 56.* in terminis *Castill. tom. 5. controvers. cap. 89. num. 93. & 94. Gabr. Pereir. decis. 1. num. 6.*

55 Contrarius & doctè profitetur *Iacob. Menoch. cons. 1003. num. 50.* cũ pluribus, *vol. 11.* defensans donationem factã Comestabili Castellæ D. Petro de Velasco *à Rege Enrico IV.* multis rationibus, & fundamentis potiri, tamen propter servitia præstita, quibus obstringebatur, ut remunerationem condignam exhibêret, *Lanar. consil. 21. Viv. decis. 126. num. 10. lib. 1. Gonçal. ad reg. 8. Canc. glos. 36. num. 36. Thesaur. lib. 1. quæst. 8. num. 13. cum seq. Bardell. cons. 22. num. 36. lib. 1. Gallia. cons. 44. n. 35. usque 39. Annan. consil. 87. num. 2. Ias. consil. 227. num. 16. vol. 2. Decian. cons. 25. vol. 1. Rimin. cons. 601. vol. 6.*

56 Quare *Cardin. Contaren. lib. 2. de Repub. Venet.* dixit: *Quòd regula convenientior ad Rerumpublicarum augmentum, & conservationem consistit in præferendo, & honoribus afficiendo benemeritos, cùm remuneratio sit Reipublicæ præsidium.* Vt ait *Demosthen. in Orat. adversus Leptinem, Petr. Lenoud. de privil. DD. par. 4. quæst. 21. num. 29. Petrin. Bell. de re milit. par. 7. tit. 1. num. 1. Horat. Lut. de privil. Scholar. in præfat. num. 4. & 5.* eleganter *Cassiod. lib. 3. variar. epist. 11. Optamus cunctum diem plenum beneficijs nostris excurrere; optamus præstita nostra radiare, quia qui in ævum vivit, quod munificẽtia principalis indulxerit, quid enim tam egregium, quàm fecisse felicem, & eò usque præstare, quò se erectus stupeat attigisse: beneficia siquidem sunt, quæ regna sublimant, & libertatis dominus iugiter potest crescere, si sibi subiectos audeat ampliare. Bobad. in Polit. lib. 4. cap. 2. à num. 74. cum seqq. Principes armis quàm munificẽtia vinci minus flagitiosum est; Salust. in Iugurtha, Pasch. de virib. patr. potest. 1. par. cap. 1. num. 56. S. Ildebert. epist. 3.* scribit, *Regiam manum meliùs donandi splendor, quàm sceptrum;* illustrat *Fern. in Genes. tom. 1. cap. 13. sect. 5. fol. 1217. Tullius in Orat. pro Rege Deiotaro,* inter laudes Regias illas reponit, largum esse, beneficum & liberalem; & ut refert *Bartholom. Martian. in Topographia Vrbis Romæ lib. 4. cap. 22.* Romæ in Monte Quirinali, & Foro Trajani inventa esse multa marmoris frusta varijs signis cælata, in quorum uno est hic titulus; POTENTISSIMA DOS IN PRINCIPE; LIBERALITAS, ET CLEMENTIA.

57 Ex quo fluit, donationem factam à Principe ex causa remunerationis, tanquam contractũ onerosum liberè revocari non posse, in individuo tradidit *Felin. in cap. novit, n. 7. de iudic. Roman. cons. 436. vers. Septima principalis cõclusio, Alex. cons. 101. n. 1. lib. 1. & cons. 5. n. 19. & 20. & cons. 78. lib. 4. Ruin. cons. 207. nu. 7. lib. 1. & cons. 162. nu. 10. lib. 4. Dec. cons. 566. Ias. cõs. 4. vers. 4. Quartò principaliter vol. 1. Lupus in Rubr. de donat. Capic. decis. 21. n. 15. & decis. 24. n. 13. & decis. 77. n. 3. Natta cons. 268. num. 5. & 7. lib. 2. Tiraq. in l. si unquam, verb. Donatione largitus, num. 15. C. de revoc. donat.*

58 Hinc regulare est, quòd talis gratia, seu concessio propter benemerita non potest tolli, nisi expressâ iustâ causâ, & quę publicam respiciat utilitatem, per *text. in l. Titius puerũ, D. de obseq. à liber. l. Lucius, D. de evict. l. item si verberatum, §. præterea, ubi Bart. & Angel. D. de reivind. Bald. in l. qui se patris, C. unde liber. Hippolyt. cons. 57. n. 27. Andr. in cap. 1. §. præterea Ducatus, de probib. feud. alienat. & in Cõst. ea quæ, in tit. quod null. prælat.* & pleniùs, & magistraliùs *in c. similiter, circ. princ. c. 6. col. de Capit. qui Cur. vẽdi. ubi si nõ potest revocare feudũ, Bald. sing. in*

in cap.1 de natur. feud. Felin. in dict. cap. novit, num. 7. de iudic. Iaf. in l.1. num. 2. D. de pact. Alexand. conf. 216. vol. 2. & conf. 135. num. 21. vol. 4. Gramm. voto 28. Natta conf. 258. num. 5. cum plurib. seqq. vol. 2. perpulchrè *Luc. de Penn. in l. fin. C. de condit. in publ. horr. lib. 10.* & in terminis *Pern. conf. feud. 16. per totum, & præsertim in vers. Sed pro varietate materiæ satis notabiliter distinguendo.*

59 Et eâ quidem de causa Principi non creditur, sive ipsam expresserit in specie, sive dixerit generaliter ex causis animum nostrum dignè moventibus, sive utramque affirmaverit, sive specialem, & generalem, & quia in his, quæ non potest facere sine causa expressa, & iusta, ut est, quando vult tollere ius tertij, nullatenus est ei credendum, sed requiritur, quòd *causa illa* sive allegata & adducta fuerit, sive in animo eius recõdita, quę tamen possit arbitrio boni viri, & faciliter cogitari & expendi, sit vera & iusta, & ampliùs si de veritate & iustitiâ non appareret, quòd probetur per impetrantem, illud est, quod dixit *Dec. conf. 603. num. 7. cum seqq. ubi plures allegat, & conf. 602. num. 12. usque ad num. 17. Iaf. in l. si testamenta, C. de testament. Socin. Sen. consil. 273. num. 11. vers. Præterea dico, quòd ex quo, vol. 2. Ioan. Aloys. Ricc. in praxi aurea, resol. 257. n. 3. vers. Et de ea quidem causa.*

60 Et Princeps donans propter benemerita tenetur de evictione, *Guzm. de evictione, quæst. 152. num. 43.* licèt renuat, & minus benè *Fulv. Constant. in l. 1. & 2. num. 42. C. de fil. offic. lib. 12.*

61 Inferas similiter, donationes factas ab altero *Rege Enrico Secundo, vulgò Notho appellato*, qui occiso fratre Petro, cognomento Crudeli, regnare cœpit circa annum 1365. (& ut alij volunt 1369.) ut regiam dignitatem tueretur, ad alliciendos, confirmandosque Procerum animos (quarum præter iuris Interpretes meminère *Lucius Marin. Sicul. de rebus Hispan. lib. 10. cap. 2 Illesc. dict. cap. 19. fol. 117. Iul. del Castillo dict. lib. 4. discurs. 8. & Theatrum vit. hum. vol. 3. lib. 11. fol. 1060.*) tempore oppressionis propter gravissima bella orta inter eum, & Petrum vitium nullitatis insitum habuisse, tradunt *Palac. Rub. in repet. Rubr. de don. §. 69. num. 14. & 18. Suar. in quæst. maior. 2. num. 22. Matienç. in l. 11. gloss 7. num. 1. tit. 7. lib. 5. Recop.* Et tempore oppressionis fuisse prædicta bona donata, refertur *in Chronico Regis Petri anno 17. cap. 7. Paz de tenut. 2. par. cap. 57. num. 57. & seqq. Cevall. in art. Reg. docum. 11. fol. 77.* Sed munificẽtiam, quâ, dum viveret, usus est, restamento restrinxit, ut constat ex clausula relata *in l. 11. tit. 7. lib. 5. Recop. ibi Nostrates.* Quam Rex Ioan. II. nunquam voluit abrogare, *Garibai in compend. lib. 15. cap. 19. circa fin. fol. 979. & cap. 21. fol. 996. Marian. lib. 18. cap. 13. fol. 207. aliàs 151. in fin.*

62 Altera succedit indagatio, an si pater unum ex duobus filijs in tertio & quinto melioret per donationem inter vivos, subsistat donatio, si comminatoria appareat? In qua quæstione negativè tenendum est.

63 Etsi certum & indubitabile sit donationem in tertio irrevocabilem esse, *ex l. 17. Tauri*, hodie *l. 10. tit. 6. lib. 5. Recop. & utrobique DD. Regnicolæ*, traditâ filio possessione, aut scripturâ coram tabellione reverâ comminatoria donatio valet revocari: quia cùm in ea deficiat patris consensus, qui nõ vult alterũ filium suis bonis privare; nisi eum prætextu comminationis donationis factæ alteri filio ab excessibus avertere, & comprimere, attentumque voluntari redere, sequitur evidenter valêre revocationem efficere, *dict. l. in omnibus, D. de act. & oblig.*

64 Quæ sententia comprobatur *ex text. in l. 1. de donat.* ibi: *Donat aliquis ea mente, ut statim velit accipientis fieri*, quibus verbis plenum voluntariũ requiri quis ambigat? Ergo cùm in donatione comminatoriâ nolit pater bona donata filij meliorati existere, appâret ad se reverti

ti velle,ut &altero filio communia sint, si coërcitus adsit, & moderatus, excessusque deposuerit.

65 Huic rei summopere adaptatur,quòd comminatio est præambulum executionis, non executio: & ideò quoties aliquis me minatur,toties debeo metuere; ne in me animadvertat, *D. August. serm.109.de tempore*, ibi: *Propterea se iudicem venturum minatur, ut nō inveniat, quod puniat,cùm venerit*: eleganter *Paez in Moys. text.7.à n. 2.fol.324. Mendoz. tom.1.lib.1.Reg. cap.2.ṽ.10.sect.1.* cùm post minas animadversio sequatur: non in eis, nisi advertatur timor, hoc sensu apud bonæ notæ Authores habetur, *Virgil. 11. Æneid.*

Dicam equidem, licèt arma mihi, mortémque minetur.

Suet.in Iul.Cæsar. cap.24. ibi: *Cùm Lucius Domitius Consulatus Candidatus palàm minaretur. Conf. se effecturum, quod Prætor nequisset, ademptorumque ei exercitus* Et *cap.62.*ibi: *Vt Aquilifero morāti cuspide sit comminatus. Plin.lib.7. cap. 45.*de Tauris loquens,ibi:*Sed tota comminatio prioribus in pedibus stat. Cicer.3. de Orator.*ibi: *Orationis autem ipsius tanquam armorum est,vel ad usum comminatio,& quasi petitio, vel ad venustatem ipsa tractatio. Corn. Tacit.lib.1. Ann.* ibi: *Adversum aspernantis minas interiecisset, Virgil.3.Æneid.*

Dij prohibete minas, Dij talem avertite casum.

Et cùm pater alterum filium ita meliorat,ut alterum coërceat, vult donationem locum habère, quando filius, contra quem est facta, non se compresserit; quod Moysen Pharaoni fecisse *sacra Pagina* demonstrat *Exod. cap. 10.* non autem quando se reduxerit moderatè, attentèque vixerit in futurum, *d. l.1.*ibi: *Dat aliquis, ut tunc demum accipientis fiat, cùm aliquid secutum fuerit; nō propriè donatio appellabitur, sed totum hoc donatio sub conditione appellatur.*Igitur cùm hæc donatio conditionalis appareat, revocabilis est, *Tell. Fernand. in dict. l. 17. Taur. à num. 29.*

66 Restat advertere, an probetur patris voluntas asserentis donationem esse comminatoriam per testamentū post eam factum non valens iure disponere? Et affirmativè dicendum est, *per l. fin. D.de reb. cor. Osasc.decis.101.n.23. Surd. decis.205.num.11. Monach. decis.Luc.53. num.40.& Florent. Dec.71.num.45. Milan.decis.3.num.64.lib.1. Farinac. decis. 369.num.2.& 714.num.7.tom.1.Castill. tom.6.variar.cap.151.num. 19. Mohed. decis.2.de offic. deleg. num.3. Mart.de iurisd. par.4.cent.2.cas.139.num.1.*

67 Inferas etiam, donationem factam in fraudem fisci,&metu pœnę posse revocari, *Farin. de falsit. & simul. q. 164. num.48.& 49.*cum pluribus.

SVMMARIVM.

1 DEPOSITVM *à de & ponēdo derivatur.*

2 *Præpositio* De *addit, aut minuit.*

3 *Definitur.*

4 *Dividitur in depositum, sequestrū, aut sponsionem.*

Sequester ideò dictus,quòd occurrenti, & sequēti cōmittitur,olimq; dictus Sculna.

5 *Definitur. & 6.*

7 *Sequester est medius homo inter litigantes,& aptatur ad plura. & 9.10.11.*

8 *Dicebatur interpres conductus ad corrumpendum iudices.*

12 *Definitur sponsio.*

13 *Antiquitùs aliquid deponebatur pro victoria. & 14.15.*

16 *Contractus sponsionis licitus est. Victoria est finis lucta.*

17 *Interpretatur l. si gratuitam 17. §. fin. de præscripi.verb.*

18 *De alijs sponsionis significatibus remissivè.*

19 *Ius naturale depositum reddere iubet.*

20 *Nisi deponens reddatur furi sus, vel Reipublica hostis, & periculum aliud timeatur.*

De-

21 *Deponenti datur actio contra depositarium, ut restituat sine exceptione compensationis.*
22 *Depositarius captis pignoribus, vel carceris coërtione cogitur ad depositum exhibendum.*
23 *Fidem fallere grave est.*
24 *Aliena iactura locupletari non debemus.*
25 *Depositum non reddere summa iniustitia est.*
Inficiatio depositi turpissima.
Apud Pisas intervertens depositum capite plectebatur.
Quod & apud Turcas factitatur.
In deposito eminet bona fides ex lege divina.
26 *Confirmatur ex sententia Pittaci Mitylenei.*
27 *Depositum in plures species distinguitur.* & 28.
29 *In deposito iudiciali deponens eligere depositarium nequit.* & 30.
31 *In extraiudiciali electio admittitur.*
Depositum causa necessitatis dicitur, cùm propter imminens periculum fit.
32 *Voluntatis cùm sine ullo constituitur.*
In deposito necessario adversus depositarium in duplum datur actio, in voluntario in simplum, ibi.
33 *In regulari deposito proprietas, & possessio apud eum, qui deposuit, permanet.*
In dubio præsumitur regulare.
34 *In irregulari deposito dominium transit in depositarium.* & 35.
36 *Verum depositum consistit in numeratione.*
37 *Confessatum sola confessione depositarij eluect.*
38 *Quod non gaudet privilegijs veri depositi.*
39 *Contrarius dictitatur.* & 40.
41 *Actuale depositum probatur ad absentis favorem, quando depositarij manu, vel alterius suo mandato in suis rationibus recepisse deposita scriptum extat.*
42 *Expenditur l. Publia 26. §. ult. D. depos. & l. in cōtractibus, §. sed quoniā, & ibi verb.* Depositarū, *C. de num. pecun.*
43 *Instrumentalis confessio (quæ colligitur ex instrumento publicè approbato) verè depositum probat.* & 44.
45 *De probationibus depositi remissivè.*
46 *Ad evitandam pœnam debet fieri depositum coram iudice, qui futurus iudex erat.*
47 *Nisi lis esset cœpta cum alio.*
48 *Depositum coram non legitima persona, vel coram iudice incompetenti habetur pro non facto.*
49 *Vt relevet depositum, necessariū est debere fieri cum usuris.* & 50.
51 *Integrum debet esse depositum.*
52 *Depositum perit periculo deponentis, si integrum non fuit, vel si congruo tempore non fiat.*
53 *Debet fieri de bona moneta.*
54 *Quæ concurrere debeant, ut suffragetur depositum.*
55 *Depositum metu mutationis monetæ nō suffragatur, si statim die sequenti fuit reprobata, non autem si post duos menses, aut post multos dies.* & 56.
57 *Deponens habens aliquem fumum reprobationis monetæ facit in fraudem.*
58 *Constitutio non ligat ante promulgationem.*
59 *Quando cum scientia concurrit fraus in alterius detrimentū, ligat ante promulgationem.*
60 *Mercator vendens magnam copiā frumenti (aliàs non venditurus) sciens promulgationem esse faciendam, quæ pretiū eius diminuat, tenetur emptori.* & 63.
61 *Expenditur l. vina 15. D. de peric. & commod. rei vend.*
62 *Confirmat l. quæro, de act. empt.*
64 *Non minore odio Deus fraudulentos, quàm ius externum prosequitur.*
65 *Depositarius conventus opponens metus exceptionem excusatur usque* 71.
72 *Depositarius depositum alteri quàm ei (cui de iure tenebatur) reddere à iudice compulsus ab iniusta compulsione debet appellare.* & 73.
74 *Mandatū iudicis notoriè iniustū cōtra legem divinā, vel humanā, aut potestatē superiorem subditus exequi nō tenetur.*

De-

75 Debitor in tali casu debet appellare, & contradicere.
76 Omnem diligentiam antè quàm solvat adhibere, ne solvat alteri, quàm creditori, & illi denuntiare.
77 Sequestrum ex aliqua causa debitori factum iudicis authoritate illi præcipientis, ne suo creditori solvat, in ipso debito factam executionem impedit. & 78.
79 Mora debitoris præponderat.
80 Debitor, in quem est debitum sequestratum, non potest exequi à suo creditore.
81 Limitatur. & 82.
83 An creditor debito sequestrato possit agere contra fideiussorem.
84 An depositarius generalis depositũ absque mutationis damno exsolvere teneatur. cum seqq. usque 94.

CAPVT IV.

De Deposito.

1 DEPOSITI etymon proponit *Vlpian. in l. 1. D. depos.* & à DE & PONENDO *derivat*; quia DE auget significationem, *Lactant. Placid. enarrans eum locum lib. 6. Thebaidos.*

Deserpitque genis, nec se lanugo fatetur,
Intonsæ sub nube comæ.

2 Præpositio, *inquit*, DE, aut addit, aut minuit, aut mutat; idque *Ovid.* eleganter confirmat *de Pont.*

Sepè precor mortem, mortem quoque deprecor idem,
Ne mea Sarmaticum contegat ossa solũ.

Pluribus curiosis sanè ornat *Alexand. ab Alex. lib. 4. Dier. Gen. cap. 14. ubi Scholiast.* observat. Sic *dedere, de amare, deperire, demirari.* Sic deposcit *Plaut. in arg. Aulular. Cuiac. 1. ad Africam. in fin. ad l. 20. D. de manum. testam. Casp. Schoppius 2. verisimil. 9. Ossuald. in Donell. lib. 14. comm. cap. 2. litt. F. Servius in Eclog. 2. Virgil. in verb. Detexere*, licèt in quibusdam minuit *Taubman. in not. Epidic. Plaut. act. 1. scen. 1.*

3 Quâ præhabitâ etymologiâ, ita definiendum est, depositum existere, quod custodiendum alicui datum est, *dict. l. 1. D. depos. Carroc. de deposit. 1. par. q. 1. num. 1. Vuesembec. in Paratitl. D. eod. n. 2. Leonard. Less. de iust. & iur. lib. 2. cap. 27. dubit. 1. Sylvest. verb. Depositum, num. 1. Menoch. lib. 3. præsumpt. 34. nu. 2. Summ. Angel. verb. Depositum, in princip. Petr. Gregor. lib. 3. syntagmat. cap. 3. à num. 1. Paul. Christinæus decis. Belgica 48. num. 1. & 2. vol. 1. Cardos. in prax. verb. Depositum, num. 1. Mantic. de tacit. lib. 10. tit. 17. à num. 1. Conan. lib. 7. comment. cap. 4. Mozius de contract. tit. de deposit. Molin. de iustit. tract. 2. disp. 523. Azor instit. moral. par. 3. lib. 7. de depos. Rebell. de oblig. iust. par. 2. lib. 16. quæst. unica de depos.*

4 Dividitur tamen improprie depositum, sequestrum & sponsionem; differunt autem materiâ rerum, videlicet, causâ & formâ: de quibus sigillatim agetur. Sequester ideò dictus putatur ab eo, quòd occurrenti aut quasi sequenti eos, qui contendunt, committitur, *l. sequester 109. D. de verb. signif.* & *Aul. Gell. lib. 20. Noct. Attic. cap. 10.* ab eo, quòd litigantes fidem eius sectentur: olimque nuncupatus SCVLNA. *Carroc. de sequest. 1. par. q. 2. à num. 1.*

5 Sequester igitur est persona illa, apud quem plures eandem rem, de qua controversia est, deponunt, *dict. l. sequester, D. de verbor. signif. l. propriè*, ubi bonus ad hoc textus, & *l. licèt, D. deposit. gloss. 2. in fin. in cap. 2. extr. eod.*

6 *Et sequestratio est rei possessæ, de qua litigatur, aut fructuum eius à possessore partium consensu, aut iudicis officio ex causa facta separatio, Corras. lib. 3. miscellar. cap. 2. in princip. Cardos. in prax. verb. Sequestratio, à num. 1.* de qua latè agunt *Conan. lib. 7. comment. iur. cap. 4. num. 6. Tiraq. de retract. tit. 2. gloss. 7. à num. 1. Azeved. per text. ibi, tit. 12. lib. 4. novæ Recop. Menoch. remed. 8. ret. à num. 86. Perez tit. 10. lib. 3. Ordin. pag. 659. Gom. in reg. de annal. possess. quæst. 46. Gam. Lusit. decis. 331. & 277. à n. 3. Valasc. cons. 159. num.*

num.18. & 191.à num. 33. Cabed. decis. 35 à num. 1. par. 2. & de patronatib. Regi Coron: cap. 51. à princip. Rota apud Farin. decis. 293. per totam, 1. par. recent. Cald. Pereir. quæst. forens. lib. 1. quæst. 21. Card. Tusch. tom. 7. litt. S. concl. 201. cum seqq. Cened. pract. & canon. lib. 1. quæst. 10. Nicol. Garc. de benef. par. 5. cap. 6. Paz ad leges styli, l. 40. à num. 1. Gutierr. de tut. par. 3. cap. 7. Alex. Trentac. var. lib. 3. tit. de transf. resol. 12. Aloif. Ricc. collect. 2575.

7 Humaniores Interpretes satis bellè sequestrum explicant, prout *Ascon. Pedian. Donat. & Servi. Honorat. Grămat.* quòd sit medius homo inter litigantes, apud quem ad tempus aliquid supponitur, *Delrius ad Senec. in Octav. vers. 1842 fol. 349.*

8 Sequester etiam dicebatur ille interpres conductus ad corrumpendũ iudices, *Cicer. pro Cluent.* ibi: *Quo sequestre in ipso iudice corrumpendo est usus*; & *3 in Verr. Qui aut sequestres, aut interpretes corrumpendi iudicij solent esse.*

9 Et probatur *Deuteronomij 3. cap.* ubi sequester dicitur medius, qui dissidentes partes ad pacem reducere curat. *Ego* (inquit *Moses*) *sequester, & medius inter vos & Deum fui.*

10 Quare *Virgil. 11. Æneid.* sequestram pacem pro inducijs appellavit:

Bis senos pepigere dies, & pace sequestra
Per silvas Teucros, mistique impunè Latini
Erravere iugis ferro. ---

Apud *Quintil. lib. 12. cap. 8. Sequester est, qui à litigatore doctus patronum docet.*

11 *Ioan. de Pined. super Iob 1. par. cap. 9. pag. 363.* adducens *Tertullian.* authoritatem *lib. de patient. ad finem*, quòd Deus sit sequester noster. *Adeò* (asserit) *satis idoneus patientiæ sequester Deus; si iniuriam deposueris penes eum victor est; si dolorem medicus est; si damnum, restitutor est; si mortem, resuscitator est.* Qui elegãter aliqua scitu digna prosequens commendat mirâ eruditione honestatã. Quamobrem *S. Petr. Damian. opusc. 13. cap. 12.* dixit; lacrymas inter Deum & homines pace sequestres, ibi: *Lacrymæ sunt infœderandæ inter Deum & homines pace sequestres.*

12 Sponsio quoque depositum est, sed, quæ ad certas res depositum contrahit, hęc habet controversiam ob quam fit, sed non rerum depositarum, ut sequestrum, sed ob alias, easque honestas; quando aliqua res eâ lege apud aliquem deponitur, ut qui victor aliquâ in re fuerit honestâ, accipiat, quos, vulgò dicimus, *Apuestas*: depositis enim pignoribus id fit; *Sfortia in Consil. summi Pontif. epitom. 151. theorem. 384.*

13 Cuius quidem exemplum refertur à *Plin. lib. 7. cap. 35.* cùm narrat de unionibus, quas Cleopatra partim absumpsit, ut sponsionem cum Antonio factã, ipse vinceret. Sic Damætas *apud Virgil. Eclog. 3.*

Vis ergo inter nos quid possit uterque vicissim.
Experiamur? Ego hanc vitulam (ne fortè recuses,
Bis venit ad mulctram, binos alit ubere fœtus)
Depono; tu dic mecum quo pignore certes.

14 Quod excerptum videtur à *Theocrito Eydyllio 8.* apud quem Mænalcas primus ita inquit:

Men. *Visne igitur videre, visne deponere,*
Præmium victoriæ. ---
Daph. *Volo hoc videre, & volo deponere præmium.*
Men. *Verùm quod deponemus, quod satis dignum sit?*
Deph. *Vitulam ego deponam; tu verò depone agnum*
Æqualem matri.

15 Cui allusit alter Pyndarus, Crysis Pater, Cordubæ decus & ornamentum totiusque Hesperiæ, Orbisque pottentum *D. Ludovic. à Gongora solit. 1.*

Arras del animoso desafio,
Vn pardo gaban fue en el verde suelo.

16 Et quòd contractus sponsionis sit licitus ex natura rei, scribit *Ioann. Azor.* in-

instit. moral. par. 3. lib. 11. tit. de contract. dub. cap. 19. dub. 1. vers. Sed dicendum, col. 1024. & licitas depositiones esse videlicet nuper relatas, dum certantes pignus aliquod apud arbitrum deponunt: quod illi consignetur, à quo steterit veritas, id est, qui erit victor (*victoria enim finis est luctæ, velùt dictat Plutarch. lib. 2. quæst. 4.* assentitur *D. Chrysost. serm. 22. cap. 6. Epist. Paul. ad Ephes. Nisi deieceris, non vicisti. S. Petr. Chrysol. serm. 107.* ibi: *Quanta enim in mundo positis, post certamen palma est.*) firmant *Soto de iustit. & iur. lib. 4. quæst. 5. art. 2. col. 5. fol. 312. Mich. Salon. ad D. Thom. 2. 2. quæst. 5. de domin. art. 6. tot. An per ludum pecunia præsenti, concl. 1. vers. 2. si iure fol. 166. Less. de iust. & iur. lib. 2. c. 26. dubit. 1. n. 1. Sigismund. Scacc. de commerc. §. 1. quæst. 1. num. 88.* patet *Iud. cap. 14.* latissimè, & comptissimè *Narbon: in l. 31. glos. 11. tota, tit. 7. lib. 1. Recop.* eleganter *Ioan. Gribel, decis. Dolan. 57. tota.*

17 Comprobat singularis *text. in l. si gratuitam 17. §. fin. D. de præscript. verb.* ibi: *Si qui sponsionis causa annulos acceperit, nec reddit victori, præscriptis verbis actio in eum competit. Neque enim recipienda est Sabini opinio, qui condici & furti agi ex hac causa putat. Quemadmodum enim rei nomine, cuius neque possessionem, neque dominium victor habuit, aget furti? Planè, si inhonesta causa sponsionis fuit, sui annuli dumtaxat repetitio erit.* Insinuat *Macrob. 3. Saturn. 27.* Quę quidē sponsio permissa erat ex *l. Titia & Cornelia, l. 3. D. de aleatorib. Petr. Pantoja de Aiala ibi in Comment. à num. 8.* ubi scitè. *Budæus ad l. 2. D. de orig. iuris.*

18 De alijs sponsionis significatibus eleganter *Petr. Gregor. lib. 23. syntagm. cap. 3. à num. 7.*

19 Quibus differentijs perceptis, in mentem venit, ex iure naturali procedere, ut depositum reddamus, *cap. ius naturale, dist. 1.* ibi: *Rei depositæ*, de quo latè agit *Soto de iustit. & iur. lib. 4. quæst. 3. art. 1. Scacc. de commerc. §. 1. quæst. 7. ampliat. 19. par. 2. num. 24. August. Barb. in dict. cap. ius naturale, num. 16. ibique Roderic. Acuña num. 7. Arias Pinell. in Rubric. de rescind. par. 1. cap. 1. num. 16. ad fin. Mantic. de tac. & ambig. lib. 10. tit. 10. num. 2. tom. 1.*

20 Quod tamen limita ex *D. Thom. 2. 2. quæst. 57. art. 2. ad 1.* nisi ex novâ circunstantiâ hoc ius naturale non obliget; ut si deponens reddatur furiosus, vel Reipublicæ hostis, & periculum verisimile alteri nocendi timeatur.

21 Et ad hoc deponenti datur actio, ut cogatur depositarius statim depositum restituere, nullâ compensationis etiam exceptione tutus, *l. penult. C. deposit. l. fin. §. excepta, C. de compensat. Cujald. in Donell. lib. 16. comment. cap. 15. litt. I.* nequod beneficio celeritatis inventū est, subdatur iniurijs tarditatis, tenēt *Boer. decis. 296. Petr. Surd. decis. 323. num 6. Franc. Salg. de Reg. protect. par. 2. cap. 16. num. 72. Arismin. Tepat. tom. 2. var. tit. 364. cap. 10. Iacob. Cancel. lib. 3. variar. cap. 8. num. 46.*

22 Etsi depositarius reddere recusat, tūc captis pignoribus, vel carceris coërtione cogitur ad depositum exhibendum, *Bald. in l. hi qui, C. locati, Avend. in l. 5. de las excepc. num. 14. Amad. Rodrig. in tract. de execut. cap. 5. num. 23. Montalv. in l. 2. tit. 8. lib. 3. for. gloss. verb. Por deuda, Rebuff. tract. de litter. obligat. art. 6. gloss. 3. n. 16. tom. 1. Barabon. in addit. ad Roderic. Suar. in l. post rem, notab. 5. §. ad de quintum, num. 5. fol. mihi 106. Anton. Gom. 2. variar. 10 sub num. 22. ad fin. Salgad. de protect. Reg. par. 4. cap. 5. num. 50. & 51.*

23 Improbè enim efficit, *l. desiderium, C. depositi*, tum quia fidem fefellit præstitam, quod grave est, *l. 1. D. de constit.*

24 *pec.* tum, quia contra æquitatem naturalem alienis ditari, & alienâ locupletari iacturâ desiderat, *cap. locupletari, de reg. iur. in 6. l. nam hoc natura 14. D. de condict. indeb. l. iure naturæ, D. de regul. iur. Cit. 2. & 3. offic. & 3. de finib.*

Cui adstipulatur eleganter *Arist. t. lib. 5. Ethic. ad Nicbom.* ibi: *Etenim si quis*

quis depositum reddiderit invitus, vel propter metum, non erit dicendus agere iusta, neque iustitiam colere, sed id per accidens facere; similiter qui coactus & invitus non reddit depositum, dicendus erit quidem iniuriam facere, & iniusta agere, sed per accidens.

25 Ideò *Cicer.3. Officior.* dixit, quòd depositum non reddere summa iniustitia est, & *3.Tuscul.* & habetur *Levit.6.cap.* cuius inficiatio turpissima, & maximè detestanda semper habita. Imò Pisarũ lex fuit; qui interverterit depositum, capite plectatur, *Alexand. ab Alex.lib. 6.cap.10.Dier.Genial. Enric.Stephan.in Iur.Civil.fonte, & rivis, pag.83.* Et celebre est Turcarum Imperatoris iudicium, quo in depositum abnegantem capite animadvertit, refert *Pub.Ærod. lib.1.decret. tit. 30.* Quin & lex divina in deposito eminêre bonam fidem voluit, *Exod.22.℣.7. Ioachim.Stephan.1. de iurisd.9.num.34.& seqq.Pet.Greg. d.lib. 23.syntagm.cap.4. num.5. Osswald.in Donell.lib.18.comment.cap.8.litt.N.*

26 Confirmat memorabilis illa sententia Pittaci Mitylenei: *Depositum, cùm acceperis, redde.* Cui longe Historiam descriptam *2. Machab. cap.3. ℣. 10. 11. 12.13.14.& 15.* Alludit eò *Ovid. lib.3. de Art.amand.*

Reddite depositum pietas sua fœdera servet,
Fraus absit; vacuas cadis habete manus.

Et *Iuven.satyr.13.*

Spartano cuidam respondit Pythia vates
Haud impunitum quondã fore quod dubitaret.
Depositum retinere, & fraudẽ iure tueri
Iurando. ----

27 Depositum in plures species distinguitur; aliud est iudiciale; aliud extraiudiciale; aliud ex causâ necessitatis; aliud ex causâ voluntatis; aliud fit gratiâ deponentis; aliud gratiâ recipientis; aliud gratiâ utriusque; quod communiter fit *l.si quis nec causam,* cum ibi notat. *D.de reb.cred.l.si ut certo, §. 2. ubi DD.* *D. comm.* aliud regulare; aliud irregulare.

28 Iudiciale est, quod in dubio fieri debet, & iudicis mandato parte citatâ, *Alex. Ludov.decis.146.num.9.*

Extraiudiciale existit, quod fit extra iudicium.

29 In iudiciali is, qui deponit, eligere depositarium nequit, *l.2.* (secundùm unam lecturam, & intellectum) & *l.acceptam,* ibique *Bart.in fin. C.de usur.& l. qui mutuam, §.1. illic Bart.in fin.D.mãd. l.si reus paratus,* & ibi *Bald.circa mediũ, & Cast.num.4.ad fin. & 5. D.de procur. Giurb.decis.38.num.2.*

31 In extraiudiciali electio admittitur, *l.1.§ is quoque apud quem, D.de action.& obligat. §.præterea, Instit.quibus modis re contrah. obligat..* & notatur *in l.ita autẽ, in princip. D.de administr.tut.& in l.debitor, D.de negot. gest. Bart.in l.si solutarus, D.de sol. Bald.in dict. l.acceptam, n.2. Ruin.cons.152.n.7.vers. Nec obstat, lib.4. Tiraquel.de retract. convent. §.4.gloss.7. num.11.Giurb.decis.38.num.5.*

32 Depositum causâ necessitatis dicitur cùm propter imminens periculum fit; & voluntatis cùm fine ullo constituitur; in necessario adversus depositarium in duplum datur actio; in voluntario in simplum, *l.1. §.1. & l.quod tumultus, D.depositi,* latè explicat *Ias.in §. sequens, num.5.6.& 31.Instit.de action.*

33 Regulare est, quod secundùm propriam naturam ita contrahitur, ut proprietas, & possessio apud eum, qui deposuit, permaneat, *l. licet deponere, §.rei depositæ, D.deposit.* Quod in dubio magis præsumitur, *Menoch. cons. 37. num. 26. cum seqq.*

34 Irregulare autem apparet, quod notissimos hos terminos egreditur, veluti si quis pecuniam ita deposuerit, ut neque clausam, neque obsignatam, sed numeratam traderet. Quo casu is, qui accipit, tantumdem illius tenetur solvere, *l. Lucius, la 1. cum l.seq. §. eodemque ult. D. deposit. l. in nave Saupheli, D. locat.*

Hu-

35 Huiusmodi quidem depositũ ad mutui naturam magis accedit; dominium enim ex eo transfertur cum obligatione restituendi tantùmdem in eodẽ genere, & qualitate, *l. 2. in princip. D. si cert. petat. Roman. cons. 500. num. 7. & 520. num. 1. Alexand. consil. 80. num. 4. vers. Confirmo, lib. 3. Dec. in l. contractus, num. 8. D. de regul. iur.* Innumeros coacervavit novissimè *Antonin. Amato resol. 20. num. 2.* quas species proponit *Mãtie. dict. lib. 10. tit. 2.*

36 Aliud est depositum verum; aliud cõfessatum, *Bald. cons. 218. num. 5. vol. 1. per l. 1. §. si mutuum, D. si quid in fraud. patron. Alciat. in l. 2. §. fin. si cert. petat.* eleganter *Mauson. de caus. execut. lib. 1. ampl. 39.*

37 Verum est, quod numeratione contingit.

38 Confessatum, quod per solam confessionẽ depositarij elucet: Hîc succedit dispungere, an privilegia veri cõpetant deposito confessato, ex notatis per *Socin. in cons. 171. col. penult. vers. Cõfirmatur, vol. 2.* pro quo facit *addit. ad Rod. Suar. in d. l. post rem, not. 5. ex Bald. cons. 384. vol. 1.* dicens, quòd ubi nõ appâret de numeratione depositi, sed târùm de confessione depositarij, non habent locum leges dicentes depositum esse privilegiatum; quia eius privilegijs non gaudet, *Ias. in l. 1. C. de edend. in 3. not.* ultra quos idem affirmat *Socin. cons. 143. Diu profectò, col. ult. vers. Confirmantur prædicta, lib. 3.* quod repetijt *in dict. cons. 171. lib. 2.* Ex quo depromitur, depositũ confessatum privilegijs veri nullatenus potiri, *Osuald. in Donell. lib. 23. comm. cap. 15. à litt. I.* Vnde nullo modo perit periculo illius, in cuius favorem fuit constitutum, ut observat in pulchro casu *Valenç. cons. 67. à num. 42. tom. 1.*

39 Sed contrarium longè verius de iure videtur; nam licèt verum sit, ut depositum confessatum non gaudeat privilegio veri depositi, hoc procedit in prǣiudicium tertij; non tamen inter eadẽ partes, deponentem & depositarium; ita expressè distinguunt, & loquuntur DD. omnes allegati, & infiniti alij, quos in id congessit *Tiraq. de retract. convẽt. §. 4. gloss. 6. à num. 14. cum seqq.* latè *Iacob. Canc. lib. 3. variar. cap. 8. à num. 39. Matienç. lun. in l. dies sponsaliorum 25. §.*
40 *qui pecuniã, num. 80. D. depos.* Nam quoad ipsum depositarium virtute suæ confessionis, quæ veram numerationem probat, præfata doctrina non procedit: sic adprobant expressè *text. in l. Publia, §. ult. D. depos. l. in contractibus, C. de non numer. pecun. Salgad. de Reg. protect. par. 2. cap. 16. à num. 81. tom. 1. Surd. consil. 326. num. 12. vol. 3. Giurb. decis. 87. n. 34.*

41 Verum & actuale depositum probatur etiam ad absentis favorem, quando depositarij manu, vel alterius suo mandato in suis rationibus recepisse deposita scriptum exstat, *Paul. Castr. consil. 433. num. 2. vers. His visis, lib. 2. Cardin. Tusch. pract. conclus. litt. D. concl. 199. num. 9. & seqq. Ildeph. Narb. in l. 23. gloss. 2. num. 4. tit. 9. lib. 3. Recop.*

42 Pro quo expendenda est *l. Publia 26. §. ult.* ibi: *Sed probationem depositariarum rerum impleri posse, D. deposit.* iunctis ijs, quæ ibîdem adnotarũt Interpretes: melior *text. in dict. l. in contractibus, §. sed quoniam, & ibi gloss. verb. Depositarum, C. de non numer. pecun.*

43 Instrumentalis confessio (quæ colligitur ex instrumento publicè adprobato) verum depositum præcessisse suadet, etiam si aliunde de numeratione nõ constet, ut consuluit *Bald. cons. 256. per totum, lib. 1. Paul. Castr. cons. 434. lib. 1.* faciunt tradita per *Mantie. dict. lib. 10. tit. 10. num. 29.*

44 Convenit casui *dict. l. in contractibus 14. §. sed quoniam, & ibi gloss. verb. Depositarum, vers. Vel ibi erat privata, hîc publica, C. de non numer. pecun.* præsertim si confessio iuramento valletur, *Boer. decis. 295. num. 9. Tusch. dict. concl. 199. à num. 2. cum seqq. & 200. num. 14.*

45 De alijs autem depositi probationibus videndi sunt relati per *Ioseph. Mascard. concl. 509. & 510. seq. Tusch. d. concl. 199.*

199.tota, Mantic.dict.lib.10.tit.10.à numer.26.

46 Vbi tamen ad evitandam moram & pœnam debeat fieri depositum, tradit *Bald.in l.acceptam, quæst. 13. C. de usur.* dicens effici debêre coram iudice, qui illius causæ erat futurus iudex; sequitur *Boer. decis.114. num.9. Vivius decis.380.*

47 *num.4.* Nam si lis esset cœpta, & illius occasione fieret, non posset recedi ab ordinatione illius iudicis, coram quo ventilatur; cùm ipse, ut iudex principalis, esset etiam & accessorij, *Iacob. Canc.2. par.variar.cap.4.num.33.& cap.15.num.67.*

48 Etenim si fiat coram non legitimâ personâ; vel coram iudice incompetẽti, habetur pro non facto, *l.obsignatione, C.de solut. l. 4. §. condemnatum, D.de re iudic.* notant *Alberic. Castr. & alij in l. cùm fundus, §. cùm servum, D. si cert. pet. Alban. cons.3. num. 4. vol. 1. & Bursat. cons.110.lib.1.* videndus etiam super his *Franc.Avil. cap.12. ind. syndic. gloss. nõbrare, Iacob. Canc. 3. par. variar. cap.8. num.23.Giurb.decis.38.num.6.*

49 Vt relevet depositum, necessum est fieri cum usuris, aliàs nihil valet, licèt unus nummus deficiat, *Alexand. in l. si insulam, num.9. D de verbor.oblig. Vrsill.ad Afflict.decis.206.num.10.gloss.in l.item illa, vers. Ad diem, de constit. pec. Est pulchra Genuæ decis.144. num. 14. & 15 Vbi traditur, nisi fiat oblatio de interesse non cogi creditorem depositum de sorte accipere, eò quòd sit imperfecta solutio, Signorol. de Homod. cons.254. num.4. Iacob. Canc.dict. cap.8. num.6. Giurb.decis.98. num.16.*

50 Confert & quod not. *Bart.in l.elegãter, §. non solùm, in fin. de dol.* sequitur *Ant. Sol.in constit. Sabaud. par.1. tit.30. de pignorib.& subhast. gloss.8. num.8.* ubi idem de litis expensis dicit; & quę tradir *Rot. decis. 334. num.1. par.2. divers.* ubi post *Bald.* dicit, oblationem defectivam nec inducere purgationem spolij, vel litis renunciationem.

51 Integrum esse debêre depositum opus existit, ut suffragetur, *l. obsignatione, ubi gloss.C.de solut.not. Ripa in l. quod te, num. 22.* & ibi *Camill. Plaut. D. si cert. petat. Vrsil. ad Afflict.decis.205. num.15.* ubi limitat, si fuerit factum scienter, nõ ignoranter, *iuxta gloss.in l.res bona, D.de contrah.empt.* sive per errorem calculi, *l.quamvis, D. de cond. & demonst.* quod tamen intelligit *Franc. Milan. decis. 8.num. 34. lib.2.* quoad excusationem pœnæ, non quoad effectum, ut cessent interusuria, *Giurb.dict.decis.98.num.17.*

52 Vnde dimanat, quòd si deponens non integrum depositum faciat (quod nullum est, multos referens *Menoch. consil. 756.num.9.vol.8.*) tunc si perijt depositum; eius periculo perit, & cedit, *DD. communiter in l. acceptam, C. de usur.* novissimè *Franc. Ant. Cost. cons.94. n.15. Mar.Giurb.decis.87.num.15.* vel si congruo tempore non fiat, *Giurb. decis. 80. num.4.*

53 Et ad liberandum deponentem; & obligandum depositarium restituere, debet esse integrum, & de bona moneta, *Borgnin. Cavalc. decis. 16. de cont. num.40.par.2. Arism. Tepat.dict.tit.364. cap.2.*

54 Et quæ concurrere debeant, ut suffragetur depositum, eleganter observat *Alexand.Ludovis.decis. 146. & 480. & 505.* & ut robique *Oliver. Beltramin. in addit.* adnotavit.

55 Cùm iam hæc prælibaverimus, indagari oportet, an depositum metu mutationis monetæ factum relevet, & suffragium præbeat. Cuius quæstionis explanatio distinctione claret, & emicat. Nam si factum est de pecuniâ, quę statim, hoc est die sequenti, fuit reprobata, ideò invalidum est, *l.creditor oblatã, D.de solut. Bald.in l. acceptam, quæst.17. in fin.C.de usur. Calcan. cons.14. num.8. vers.Quantum ad tertium, Brun.in tract. de augm. monet. in 3. par. col. 1. vers. Est verum quod Bald. Nevizan.cons.49.num. 16. Ant.Gab.de solut.concl.2.num. 23. & 24. Menoch. de arbitr. cas. 232. num. 6.* Secus autem si longiori tempore, ut si post

post duos menses, aut multos dies, *Carrot. de deposit. 2. par. quæst. 131. de. if. 63. num. 11. Pinell. in l. 2. par. 3. cap. 2. num. 22. C. de rescind. vendit. Mar. Giurb. dict. decis. 87. num. 33.*

56 Ratio differentiæ illa est, quòd brevitas temporis verisimilé arguit scientiam futuræ pecuniarum reprobationis, longitudo autem ignorantiam, ita declarat *Menoch. consil. 952 num. 25. 26. 27. tom. 10.* Igitur cùm depositum effectum est propter metum, ne reprobatio pecuniæ deponenti cederet, sequitur evidenter non subsistere: nam ut illum effugeret, deposuit debitor: *argument. l. si cùm ipse 42. D. de excusat. tutor. Abb. cons. 15. n. 2. lib. 2. Felin. in cap. fin. num. 3. usque in fin. de testib. Marsil. in Rubr. de fideiuss. ex n. 153. Cas. Bargal. de dol. lib. 6. reg. 2. Iacob. Cane. lib. 2. variar. cap. 13 num. 45.*

57 Rursus animadvertendum est, deponentem habentem aliquem fumum de proximo constitutionem reprobationis esse promulgandam deposuisse in fraudem, *Hostiens. in cap. quanto, col. 3. vers. Si autem, de iureiurand. Bald. in dict. l. acceptam, dict. quæst. 17. Domin. cons. 137. vers. Excludo. Anton. Gabriel. de leg. conc. 4. num. 3. Ias. in §. final. col. penult. limit. 11. Instit. de act. Marsil. de fideiuss. n. 88. vers. Et licet, Strach. de merc. Rubr. de spons. vers. Item Vincentius, sub num. 2 B er. ad Dyn. in regul. peccatum, ad finem, Carrot. dict. decis. 63.*

58 Isti sententiæ adversatur altera opinio, quòd constitutio non ligat ante promulgationem, *Leonard. Less. de iustit. & iur. lib. 2. cap. 22. dub. 13. num. 98. Paul. Christin. decis. Belgic. 53 num. 2 vol. 1.* cum multis, licet eius habeatur notitia, *Bart. in l. unica, §. fin. C. de caduc. tollend. Angel. in §. fin. in Auth. de non elig. Abb. consil. 35. lib. 1. Natta consil. 498. num. 10. Gratian. reg. 296. Ioseph. Sesse decis. 433. num. 1. & 2. vol. 4. Camill. Borrell. tom. 1. summ. decis. tit. 13. numer. 22.*

59 Quæ regula receptissima declaranda est, ut dicamus, quòd quando cum scientia concurrit fraus in alterius detrimentum, constitutio liget ante promulgationem, *Bart. in l. contra legem. D. de legib. & in l quæro. D. de act. empt. Rom. sing. 288. Mar. Giurb. d. decis. 87. num. 18. Carrot. dict. decis. 63. num. 6. Covarr. in reg. peccatum, §. 4. par. 2. Ant. Fab. in suo Cod. lib. 8. tit. 31 definit. 37.*

60 Hinc provenit, mercatorem vendentem magnam frumenti copiã (alias non venditurus) quia occultè & secretè intellexit statim promulgandã esse pragmaticam, quę pretium eius diminuat, in foro externo, teneri emptori id ignoranti ad omne illud, quod eius interfuit frumentũ illo pretio emisse, hoc ob fraudem & taciturnitatem ipsius. *Bart. in dict. l. quæro, Covarr. dict. §. 4. num. 6. Valasc. cons. 64. num. 8. Molin. de iustit. & iur. disp. 354. §. dubium est, Costa de fact. scien. & ign. cent. 2 dist. 98. num. 3.*

61 Favet pro eorum theoremate, & dicterio *text. in l. si vina 15. D. de per. & comm. rei vend.* ubi venditor vini tenetur emptori ad interesse, sciens brevi vinum esse corrumpendum, de hoc non admonuit emptorem, ibi: *Planè si cùm intelligeret venditor, non diuturnam bonitatem eorum usque ad in eis diem, quo tolli deberent, non admonuit emptorem, tenebitur ei quanti eius interfuit admonitum fuisse*; confirmat *Gregor. Lopez in l. 24. gloss. 3. in fin. par. 5. & in l. 9 gl. ff. 3. tit. 5. ead. par. Arias Pinell. in dict. l. 2. par. 3. cap. 2. num. 21. Guzm. de evict. q. 54. num. 7. & 8.*

62 Adiuvat *text. in dict. l. quæro, D. de act. empt.* ibi: *Nec certioravit emptorem,* id *dolus* appellatur, *l. Iulianus, §. Iulianus, D. de action. empt.* pulcher *text.* à nullo istorum allegatus, *in l. rectissimè 14.* ibi: *Rectissimè Prætor call ditati eorum, qui cùm se liberos scirent, dolo malo passi sunt se pro servis venundari, occurrit, dedit enim in eos actionem, D. de lib. causa.*

63 Pro mantissa notandum existit, etiam

hoc procedere in foro interno, sive cō-
ſcientiæ, nempè, quòd emptori teneatur ad intereſſe venditor, tenent meliùs
*Conrad. de contract. quæſt. 62. Ioan. à Medin. de reſtit. quæſt. 35. Pinell. in dict. l. 2.
3. par. cap. 2. num. 22. Rebell. de obligat. iuſtit. 2. par. lib. 9. quæſt. 6. num. 8. Molin. d.
diſp. 354. num. 3 Valer. in different. utriuſque fori, differ. 40.*

64 Huius hemiſtichij ratio eſt, quia non
minore odio Deus fraudulentos, quàm
ius externū proſequitur, iuxta illud *Pſal.
5. Virum ſanguinum & doloſum abominabitur Dominus.* Et *Proverb. 3. Abominatio Domini eſt omnis illuſor*: ubi *Salaçar*
comptè & eruditè plura ſcitu digna
congeſsit; Author ſanè ſummis laudibus extollendus, Societatis IESV inter
Scriptores non minimus.

65 Difficilis indagationis exiſtit; utrùm Depoſitarius conventus opponēs
metus exceptionem, quia fuit coactus
ſolvere iuſſu Principis, Iudicis, Communitatis, aut alterius ſuperioris, adſit excuſatus? Quam quæſtionē in terminis diſpunxit *Carroc. de depoſ. 1. par.
tit. de caſ. à num. 77. 78. & 79.*

66 In qua quæſtione affirmativè dicendum eſt, excuſatum apparêre, ſi ad iniuriam creditoris, vel aliâ iuſtâ causâ
ex deponentis defectu non provenien-
te exactio fuerit celebrata, latè & pulchrè *Fontanell. de pact. nuptial. tom. 1.
clauſ. 3. gloſſ. 2. num. 44. Gutierr. lib. 1. q.
113. num. 8. Paſchal. de virib. patr. poteſt.
par. 1. cap. 8. Afflict. decıſ. 150. num. 19.
per l. ſi merces 25. §. culpa 4. D. loc.* ubi
67 aſſerit in hoc caſu debêri plura conſiderari, & animadverti, ſcilicet iuſſus
ſuperioris ad iniuriam creditoris; vel
alia iuſta cauſa proveniens ſine defectu debitoris, & quòd realiter, & verè ſolverit, ita ut non ſufficiat probare
ſolutionem illius; cui fuit factum donum per Regē; & ſubdit *num. 28.* quòd
ſi debitor per prius in mora fuit, poſteà creditoris culpa ſuperveniat; quia
68 ad eius iniuriam exigatur, hæc culpa
ad excuſandum debitorem, qui ſolvit, præponderat *Pariſ. in cap. ex tranſmiſſa, col. 4. de præſcript.* ubi poſt *Caſtr.*
aſſeverat ita demum liberationem cō-
tingere, quoties debitor aliqualem reſiſtentiam fecerit, ſecundumque expectaverit præceptum, aliàs ſecùs, *Cagn.
in praxi*, commendat, *in l. non videtur,
§. qui iuſſu, D. de regul. iur. Bald. in l. fal-
69 ſus, C. de furt.* dicens, quòd ſi debitor
per facti viam ſit cōpulſus alteri, quàm
creditori, ſolvere, & omnem diligentiam, ne ſolvat, adhibeat; tamen contra ſuperioris imperioſum iuſſum re-
70 ſiſtere nequeat: tunc etiam ſi debitor
generis exiſtat, excuſatus manet; ſe-
71 cùs in privato ſolutionem extorquente; nam in privato compellente adſtant remedia, *Bald. in dict. l. falſus,*
ubi ſimiliter inquit, debitorem bonam
fidem, & legalitatem habêre debêre;
nec tenêri carceres, cruciatúmve ſubire, ſed quidquid honeſtè valeat, ſibique ſalvâ ſuâ ſalute fas ſit, & liceat,
peragere & conſtituere, *l. nepos Proculo, D. de verbor. ſignif. l. ea demum, D. de
oper. libert.*

72 Obſervatione dignum eſt, quòd quoties Depoſitarius depoſitū alteri, quàm
ei (cui de iure tenebatur) reddere à iudice compellitur, ab iniuſta compulſione debet appellare, ad hoc ut poſsit
liberari; quod procedit, & habet locū,
quando talis iuſſus notoriè iniuſtus eſſet, quando vel eſt clarum mandatum
iudicis compellentis alteri depoſitum
73 reddere eſſe iuſtum, à iureque adprobatum, vel ſaltem hoc eſt ſub dubio
(quo ſtante pro iudice præſumendum)
tunc & Depoſitarius ab eo non appellaverit, liberabitur parendo eius iuſſui, & obtemperando mandato, iuxta *textum in l. Imperatores, D. ad municipal. l. non videtur, §. qui iuſſu, D. de regul. iur. l. liberorum, in fin. D. de his qui
notantur infam. Afflict. decıſ. 150. tota,
Didacus Perez in l. 1. tit. 10. lib. 3. Ordinament. quæſt. 15. Azeved. in l. 3. tit 9. à
num. 17. lib. 3. Recop. Salgad. de Regia
protect. par. 2. cap. 16. à num. 94. D. Ioan.*

del

del Castillo, doctrinâ & copiâ summopere pręstans, *lib.4. quotid. controverſ. cap.59. ſub num. 40.*

74 Suggeritur ratio, nam mandatum iudicis notoriè iniuſtum contra legem divinam, vel humanam, aut poteſtatem ſuperiorem ſubditus exequi non tenetur, nec debèt ei parère, ut probat *textus in cap. non ſemper, cum ſeqq. 11. quæſt.3.cap.inter cæteros,de re iudic. Abb. & communis in cap.ſi quando, de offic. deleg. Div.Thom. 2.2. quæſt.64. artic.6. ad 3.Covarruv.lib.1. variar. cap.1.num. 10.* in qua ſpecie poteſt ſubditus violenter reſiſtere ſuperiori temerè perſiſtenti, *l. prohibitum, C.de iure fiſc. lib. 10. ubi gloſſ. verb. Reſiſtentibus*, poſt alios *Covarr. lib. 1. variar. cap. 2. num. 12. Menoch. remed.8. recup. num.9. Auguſt. Barboſ. in cap. quod quis 24. num. 3. de reg. iur.in 6.* quâ de cauſâ Depoſitarius tenetur appellationem proponere, & non eius imperio acquieſcere, ut tutus ſecuruſque remaneat.

75 Sic ſimiliter debitor in noſtro caſu debet appellare & contradicere, *l. ait Prætor, §.permitti, D.de quæſtion.* & an debeat uti omni diligentiâ,ne ab eo debitum exigatur, latiſsimè *Afflict.deciſ.328.* per totam, utiliùs *dict. deciſ. 150. ubi Vrſil. in addit. Bartol. & Caſt. in l. creditor 102. D. de ſol. Rom. conſil. 287. Alexand. conſil. 15. in fine, lib. 2. Bald. in l. falſus, C.de furt. & in conſil. 485. Viſo inſtrumento lib. 4. Iaſ. conſil. 26.lib.3. Aretin. conſil. 35. Raphael. Cuman.conſil.185. Carol. Ruin. conſil.147. num.19. lib.1. & conſil. 167. num. 7. & conſil.171.lib.4. Avend. in diction. verb. Fuerça, Mar. Anton. de Mor. 1. part. numer. 27. Grat. conſil. 127. lib.1.Guid. Papa deciſ. 149. Marſil. in Rubric. de fideiuſſ.num.186. Didac. Perez in dict.l.3. tit.10.dict.quæſt.15. Menoch. de arbitrar. lib. 2. caſ. 137.* qui multa in propoſito tradit, *& conſil.68 lib. 1. Anton. Gabr. commun. concluſ. lib.3.tit.de ſolut. concl. 11. Rebuff. tractat.de litter. obligat. tom. 1.art. 6.gloſſ. 3. num. 64. Rota Genuenſ. deciſ.33. num.6. per totam, Hippolyt. Riminald. conſil. 506. num.29. & 30. lib.5.* latiſsimè *Carol.de Graſſ.in tractat.de except. except. 25. ex num. 49.* cum multis ſeqq. *Anton. Theſaur. lib. 2. quæſt. 54. Borgnin. Caval. deciſ.20.num.21.par.2. Iacob. Canc. 2. par. variar. cap.4. de ſeq. num.19.& ſeqq. Ant. Fab.ad tit.C.de ſolut.definit.9.Seraph.de privil.iuram. privil.47. ex num.10. cum ſeqq. Parlad.lib. 2.rer.quotid. cap.fin.5. par. §.17.num.8. & 9.Ioan. Pet.Fontan. d clauſ.3. gloſſ.2. ex num.42. uſque ad 49.* & aliorum Doctorum dicta referens, nihil tamen reſolvens, latè proſequitur *Caſtill.d.lib.4. quotid.cap.59.à num.39.*

76 Et quòd teneatur omnem diligentiã antequàm ſolvat, adhibêre, ne ſolvat alteri quàm creditori, & illi denuntiare, probant poſt *Cravet. Men. dict.caſ.137. num.16.Petr.Surd.conſ.345.num.5 & 6. lib.3. Gut. lib.1. pract. quæſt.81. ex num. 10.uſque ad 17.*

77 Dubium ſe offert, an ſequeſtrum ex aliqua cauſa debitori factum iudicis authoritate illi pręcipientis, ne ſuo creditori ſolvat; in ipſo debito factam executionem impediat? & talẽ exceptionẽ legitimam eſſe ad impediendam huiuſmodi executionem, tenet *Flor. de Mena in addit. ad Gam. deciſ.285.* exactiſsimè probat *Gutier. lib. 1. pract. q.113. à princ. Caſtill. d. cap.59. ſub num.40. verſ. Ioan. Pet. Font. ad fin. & verſ. Denique & ultimo loco*, qui cum *Flor. de Men.* dicit, quòd ea exceptio iudicis debet impedire viam executivam; ſed quòd iudices ſolent non obſtãte interdictione, ne creditori ſolvatur, reum debitorem cõdemnare (oblatâ illi cautione indemni-

78 tatis) & quòd tunc non debent decima, aut expenſæ ab ipſo debitore exigi, cùm ipſe non fuerit in culpa non ſolvendi; puta quia imò tenetur reſiſtere, & facere quicquid ei ſit poſsibi-

79 le, ne fiat ſequeſtrum, & factum revocetur; quia aliàs ſi ſponte ſolvit; cui iudex iuſsit, vel agnovit dictum ſequeſtrum, non liberatur, per *textum in*

in l. ait Prætor, §. *permittitur, D. de minoribus*, *Gut. dict. quæst. 113. num. 3* sequitur *Castillo suprà*, *vers. Denique & ult.*

80 Quando debitor fuit in mora solvendi suo creditori, ut non liberetur per resistentiam & contradictionem sequestri; quia tunc illa mora præponderat, tenent *Menoch. de arbitrar. dict. cas. 137. num. 24. Castill. dict. num. 4. vers. Iacob. Men. Fontan. ubi suprà*, *ex num. 42. usque ad 49. Afflict. dict. decis. 150. Rota Genuens. decis. 61. num. 6. & 9. Borgnin. Cavalc. decis. 25. num. 1. par. 2. Canc. 2. par. variar. cap. 4. num. 24.*

81 Adnotandum est debitorem, in quẽ debitum est sequestratum, non posse exequi à suo creditore, nisi semoto sequestro, probant *Bart. in l. mulus*, *D. de leg. commissor. Ioann. Andr. in addit. ad Spec. de sequestr. possess. & fruct. Guid. Pap. decis. 210. & 340. num. 3. Pract. Ferrar. in form. seq. num. 1. vers. Audeat, Masuer. in prax. Rubr. de seq.* §. *item creditor*, *Rebuf. de litter. obligat. art. 6. gloss. 3. num. 64. Gales. ad form. Cam. p. 2. quæst. 3. ad 4. par. Cam. obligat. num. 3. & 4. Ciofu. cons. 62. num. 2. vol. 2. Canc. variar. resol. 2. cap. 4. à num. 19. Salgad. de Reg. protect. par. 4. cap. 7. num. 152.*

82 Limita, si debitoris operâ & fraude dictum sequestrum sit appositum, *Canc. ibi num. 23. post alios addit. ad Guid. Pap. dict. decis. 210. secundum B. Natta consil. 233. Carrot. de seq. par. 3. quæst. 10. num. 4. Roman. in l. fin. D. qui satisd. cogantur.*

83 Et an creditor debito sequestrato possit agere contra fideiussorem, pulchrè per *Hieron. Grat. cons. 28. vol. 1. Canc. sup. num. 46.*

84 Nunc opportunè quæritur; an Depositarius generalis depositum absque murationis damno exsolvere teneatur?

85 Depositum iudiciale executionem paratam habet, *Roland. cons. 17. num. 1. volum. 1. Carrot. de depos. par. 1. quæst. 3. num. 33. Surd. cum alijs, cons. 322. num. 10. lib. 3. Salgad. de Reg. protect. 2. par. cap. 16. num. 85.* & eius confessio de per se, & etiam abstracta, *l. 1. D. de confess. l. 1. C. eodem, l. post rem, D. de re iudic. l. 7. tit. 3. part. 3. Camil. Larata cons. 61. numer. 2.*

86 Dubium iam patet, sed conducit pro Depositario *text. in l. Titius Sempronio 24. D. de præscript. verb.* ubi Titius dedit pecuniam Sempronio, ut de usuris pro eo tributum solveret, & quod superesset, ei restitueret, postea pecunia perijt; Africanus resolvit, Titij periculo defecisse: illicque asserit *Paulus Castrens.* hanc esse rationem, quod principaliter illa pecunia gratiâ Titij dantis præstita erat Sempronio, ideòque quamvis dominium in eũ sit translatum, & sic debitor generis, seu quantitatis existat, periculum ad eum non pertinêre: sequuntur *Alexand. in l. si ex legati causa, D. de verbor. obligat. Dec. in l. quod te, D. si cert. petat.*

In terminis pro Depositario *Anton. Faber in tractat. de varijs nummar. debitor. solut. cap. 20 in princ. pag. 270. Paul. Christin. decis. Belg. 172. vol. 1.*

Contrarium tamen tenendum est; certum est enim in Depositarium pecuniarum dominium per commixtionem (ut in alia specie affirmat Consultus *in l. si alieni 78. D. de solut. Hugo Donell. lib. 4. comment. cap. 22.*) transferri, & depositum irregulare contrahi, & sic generis, quod mutui vim obtinet, quando non fuit factum depositum pecuniarum in sacculo obsignatarum, & tunc censetur Depositario data utendi licentia, *l. dies sponsaliorum*, *l. Lucius Titius 24. D. depositi, l. in nave Saupheli, D. locat.* cum innumeris *Anton. de Amat. resol. 20. n. 2. Pet. Barbos. in l. mora 10. n. 83. D. solut. matr.* Sicque periculum ad eum spectat, *l. incendium, C. si certum petat. l. in ratione, la 2.* §. *incertè, D. ad leg. Falcid. Barbos. in d. l. mora, num. 85. ad fin. Fontan. de pact. nupt. claus. 5 gloss. 8. p. 7. n. 13. Rodrig. de ann. reddit. lib. 1. q. 13. num. 20. circa medium, Honded. consil. 43. vol.*

vol. 2. Castillo Sotomaior lib. 3. controvers. cap. 16. num. 35. Amato dict. resolut. 20. num. 5. & 6. Camill. de Medicis consil. 26. num. 5.

87 Quod quidem confirmatur ex eo, quòd Depositarius etiam de consuetudine, sicut Bancherius pecunijs depositis utitur, *Peguera decis. 38. num. 7. Laderch. consil. 113. num. 11. Rodriguez dict. quaest. 11. num. 37. Canter. lib. 3. variar. cap. 8. num. 64. Amat. suprà num. 2.* Nam eorum obligatio est tantum, cùm casus evenerit solutionis, restituendi, quantum eis fuerit praestitum. Ideò-

88 que cùm necesse non habeant, imò nec teneant pecunias extantes, &, quod plus est, ut depositas apud se exsolvant, alijs perfruantur, evidenter percipitur dominium in eos translatum; & per consequens mutationis damnum, seu periculum sensuros esse, *Rota apud Pacifitum de Salvian decis. 132. numer. 6. Oliver. Beltramin. decis. 146. num. 24. in fine.*

89 Nec negotium facessit *l. Titius Sempronio*, ibi enim Africanus non agit de pecunia credita, initio demonstrat, *Titius dedit.* Crediti lex est, ut tantundem reddatur, *l. 2. l. cùm quid, D. si cert. petat.* huius conventionis ius fuit, ut quandoque minus redderetur, vel nihil: ius crediti est, ut periculum ad accipientem pertineat, quod in hac conventione non fit. Ius crediti, ut usurę ex pacto non debeantur, hic debentur, quia initio contractus pactae sunt, disertè post *Cuiac. notat Dionys. Gothof. in subd. lit. V.* dilucet iam *Africani* mens, nam in *dict. l. Titius Sempronio,* pecunia non fuit data, ut recipiens sibi ipsi negotiaretur, sed pro Titio ad-

90 numeraretur. Vnde colligas hâc pecuniae adnumeratione mutuum non esse contractum (ut *l. rogasti 19. D. de praescrip. verb.* de cuius sensu, & intellectu cũ *l. qui negotia 34. D. mandat.* eruditè *Cui. tractat. 8. ad Africanum*) Igitur cùm gratiâ Titij pecunia daretur, nil mirum ut damnum sentiret, *Gothofred. litt. L.* eleganter *Petr. Paul. Parif. consl. 131. lib. 4. Canter. dict. cap. 8. num. 51.* Itaque Sempronius ibi licèt pecunię dominiũ obtinuit, periculo restitit.

91 Similiter luce donatur *Vlpianus in l. utrum 23. D. de petit. hered.* ubi etiam debitor in quantitate rei interitu liberatur, quia bonae fidei possessor non tenetur, nisi quatenus fuerit locupletior, *l. 25. §. 12. D. eodem*, ibi: *Si quis re sua lautius usus sit contemplatione delatae sibi hereditatis, Marcell. lib. 5. Digestorũ putat nihil eum ex hereditate deducturũ, si eam non attingit: probat Dec. in l. quod te, num. 9. in fine, D. si cert. petat: Gothofr. in dict. l. utrum, litt. I.*

92 Adnotandum est, quòd quamvis regulariter res domino pereat, *ex dict. l. incendium, C. si cert. petat.* cum multis similibus, intercedente pacto plerumque eius periculo, qui dominus non est, interire posse, *ut in cap. 1. commod. l. 1. §. si convenit, & §. sępè, D. depositi*, & multoties id in iure nostro evenit, ut in emptore, qui perfectâ venditione nondum tamen re traditâ dominus non est, *§. venditae, Instit. de rer. divis. l. quod vendidi 19. D. de contrahenda emption. l. procuratoris 5. §. planè, D. de tribut. act.* & tamen periculum ad eum spectat; *l. 1. & per totum, D. & C. de pericul. & comm. rei vendit. l. quod sępè 35. §. in his, D. de contrahend. emption. l. cùm emptor 5. D. de rescind. vendit. l. Lutius 11. D. de evict. §. cùm autem 3. ubi Pichard. num. 1. & seqq. Instit. de emption. & vendit. l. 45. & seq. tit. 5. part. 5. Narbon. in l. 15. gl. 5. 2. num. 42. tit. 18. lib. 5. Recop.*

93 Quaestionis huius decisio, seu determinatio affirmativa est adversus Depositarium, quem depositum absque diminutionis damno exsolutum censeo, multotiesque iudicatum video.

SVMMARIVM.

Non

75 *Non creditur Cardinalibus asserentibus se elegisse per metum.*

76 *Cardinales cùm primùm in locum tutum se receperint, per Notarium testari debent de metu.*

77 *Creditur Cardinalibus, si dicant se spōte elegisse.*

78 *Cardinales si eligant Italum, cùm non haberent animum ante impressionem, ut esset verus Papa, non tenet electio.*

79 *Contraria sententia propalatur. & 80.*

81 *Electio non ratificatur per sequentem consensum. & 82.*

83 *Cardinales ab electo per metum possunt recedere post coronationem.*

84 *Negat Concil. Constant.*

85 *Interveniens timor post electionē spontaneam illam non vitiat, & 86. 87. 88.*

89 *Electio sepulturæ debet esse libera, ne sit nulla.*

In ea non debet intervenire pactum.

Si quis decedat non electa sepultura, sepeliendus est in sepulchro maiorum.

Sepulchra maiorum magni habita.

Sepulchra olim in agris habitationes continebant.

90 *Præsentatio per metū nō tenet. usq. 94.*

95 *Electio summi Pontificis facta per metum non tenet. & 96.*

97 *Qui sine vi & fraude, sed tātùm suasione & precibus impedit, ne beneficium conferatur digniori, sed digno, non tenetur aliquid digniori restituere.*

98 *Vtrùm collatio metu extorta sit simoniaca. usque 101.*

102 *Electio favoribus non est constituenda.*

103 *Spontè fieri quid dicatur. & 104. 105.*

CAPVT V.

De Electione.

1 ELECTIONIS materies latè patet, *ex integris in Decret. Sext. Clement. & Extravag. titulis*, ubique per *DD.* notatis, & ex ijs, quę adnotavit *Aug. Barbosa in collect. ad omn.* fusè; & doctè novissimèque *Iulius Labor vari elucubrat. tit. 4. per totum.*

2 *Electio* igitur est *ad prælaturam, seu dignitatem vacantem alicuius personæ idoneæ, à Collegio facta operæ pretio à superiore confirmāda*; probat *Nicol. Garc. de benef. 3. par. cap. 2. num. 6.* & anteà *1. par. cap. 6. num. 15.* cum plurib. *Cardos. verb. Electio, num. 1.*

3 Cui accedit postulatio; quæ fit de eo, qui propter aliquod impedimentū, seu defectum natalium ætatis, vel ordinum elegi non potest. Quæ quidem est supplex Collegij petitio facta superiori, ut certam personam ad Ecclesiam, seu dignitatem vacantem non obstante defectu, quem patitur, admittat; *Abbas in cap. 1. de postul. Prælat. num. 34. Corras. 4. par. cap. 2. num. 2. Cuc. Inst. Mai. lib. 4. tit. 2. num. 1.* cum alijs, de qua *Iul. Labor. dict. tit. 4. cap. 14.*

4 Electioni, & postulationi coniungitur nominatio, quæ ab electoribus fit; nempè, cùm Collegium duos, vel plures nominat, superiori supplicans, ut unum ex eis Ecclesię pręficere velit; quæ dicitur nominatio solennis ad differentiā alterius nominationis simplicis, quæ ab electuris fit per modum tractatus, & conferentiæ, *Corras. d. 4. par. cap. 4. nu. 1. & 2. & d. tit. 2. n. 55. & 56. Garc.* cum infinitis, de ijs omnibus agens, *d. 3. par. c. 2. à num. 6. cum seqq.* ubi dicit, non esse in usu; quia ab aula recesserunt.

5 Multiplicem esse electionis formam satis eruditè demonstrat *Laborius.* Aliā per inspirationē Spiritus sancti, aliā per quasi inspirationem; aliam per scrutinium, aliā per compromissum, *d. tit. 4. c. 5. n. 3. & cap. 7. n. 8. & cap. 19. num. 29.*

6 Per inspirationē efficitur, quando nullo inter eligentes ordine servato, ipsi quasi inebriati, & super se quasi facti eligunt. *Sylvest. verb. Electio 2. n. 27. Azor lib. 6. par. 2. cap. 14. q. 11. Labor. d. cap. 7. num. 2.* ubi requisita quæ intervenire in ea debent, commemorat.

7 Per quasi inspirationem constituitur, cùm subitò, & repętè unus post aliū sine

ne aliquo intervallo eundem eligũt, ex *Hostiens. cap. quia propter, num. 50. de elect. Oldrad. cõs. 155. n. 1. & 2. & reliqui DD. citati per Rotam in una Meten. Monasterij, Iulij 1621. coram Coccino.*

8 Per scrutinium paratur, quando præsentibus omnibus, qui debent, volunt, & possunt commodè interesse; tres de Collegio fide digni sumuntur, qui vota singulorum secretè, & sigillatim diligenter exquirant; & in scriptis redacta mox publicent in communi: quo facto collatione habitâ is demum censetur electus, in quem vel omnes, vel duæ ex tribus partibus consentiunt. Formam scrutinij proponit *Lavor. dict. tit. 4. cap. 7. à num. 9. cum seqq.*

9 Per compromissum ad electionem proceditur; cùm aliqui idonei eliguntur, in quos omnium vice eligendi certo modo potestas transfunditur, cum aliquibus clausulis in compromissis specificandis, *Lavor. dict. cap. 7. à num. 23. & cap. 19. num. 29.* de alijs vide per eum plenâ manu tractantem, eruditè *Simon. Maiol. colloq. 6. Dier. Canic. tom. 2.*

10 Observandum est, electionẽ per optionem & sortem antiquitus constitutam. Electione enim priscis Romanorũ temporibus Decuriones & Magistratus municipales nominabãtur à Dũmviris, aut Cẽsoribus, *l. 2. 28. 46. C. Theodosian. de Decurionib.* Sed suffragijs nominatum comprobari oportuit, *Plin. lib. 10. epist. 78. & 80. ad Trajan.* Suffragia tamen voce non calculis dabantur, *Iul. Cæsar. Buleng. lib. 7. de Imp. Rom. cap. 8.*

11 Optio, electioque idem appâret; *Plaut. in Caffin. Optio hæc tua est, utrã harum vis conditionem accipe*: datur, fit, & permittitur optio, *Cicer. 1. Verr. Quoties ille tibi potestatem, optionemque facturus sit, ut eligas, utrùm velis factum esse necne. Quintil. lib. 5. Nec optio iudicis adversario est permittenda. Cicer. 4. Academic. Si optio natura nostra datur.*

12 Animadvertere oportet, optionis verbum alio potiri significatu. Nam optio certè cuiusvis est muneris administer, & adiutor, *Festus in re militari.* Et appellatur is, quem Decurio, aut Centurio optat sibi rerum privatarum ministrum, quo faciliùs obeat publica officia. Optio qui nunc dicitur, anteà appellabatur *Accensus, Fest. Varr. 1. de ling. Latin.* qui à Tribuno militum Cen-

13 turione dabatur adiutor. Vnde apud *Plaut. in Asin. act. 1. scen. 1.* optio pro adiutore ponitur. Optionem tibi summitto Leonidẽ, *Calist. l. ult. D. de iur. immun.* ubi eleganter adnotat *Dionys. Gothofr. litt. Q. Ramir. in Pentecontarch. cap. 7. fol. 80. circ. finem, Budæus in annot. reliquis, fol. 246.*

14 Optiones ab optando dicti; quòd antecedentibus ægritudine præpeditis tãquam adoptati eorum, atque Vicarij solent universa curare, ut *Veget. lib. 2. cap. 7.* de alijs optionum ministerijs comptè agit *Iul. Cæs. Buleng. lib. 6. de Imp. cap. 47. fol. 596.*

15 Hinc est, Reges electione creatos, ut satis eruditè bonarum litterarum Authorum testimonijs patefacit *Pet. Gregor. lib. 7. de Repub. cap. 15. toto*, elegãtissimè *Dempster. ad Rosin. lib. 2. Antiq. Roman. cap. 13.*

Quarè communis Populorum in Regis electione cõsensus, sive is expressè, sive paulatim cursu temporis interponatur, etiam Tyrannidem in Monarchiam perfectam convertit, eleganter innumeris relatis *Solorçan. de Indiar. iur. lib. 3. cap. 4. num. 36. Valer. in differ. utr. for. verb. Obedientia, differ. 2. num. 2.*

16 Quod probatur *1. Paralipom. cap. 27. 3. Reg. cap. 10.* ubi David prætulit Salomonem filium in Regno Adoniæ antiquiori, quia Dominus elegerat Salomonem, ut sederet super soliũ David.

17 Et constat *ex lib. Iosue & Iudicum*, Duces per electionem divinã ante Saulis Regnum populo Israëlitico fuisse; nec obscura est ratio; quia gens & populus erat peculiaris Deo; ideò Deus ipse Rex, alij autem Duces, & Præpositi erant pro necessitatis occasione, donec Deus ad petitionem populi Regẽ illis

illis dedit, & dixit Samuel *1. Reg. cap. 8. ỳ. 7. Non te, sed me abiecerunt, ne regnem super eos.*

18 Sorteque electos Reges fuisse, docet *Pet. Greg. lib. 7. de Rep. cap. 14. toto.* Celebris electio Regis Israël per sortē diuinam; antequàm Regnum Israël confirmatum esset, quod post confirmationem iure successionis deuolutum est ad proximos morientis. Ab initio quippè cùm petijsset sibi dari Regem Populus, Samuel usus est sorte diuinā, ut legitur *1. Reg. cap. 10. ỳ. 20. & seqq. Applicuit omnes Tribus Israel, & cecidit sors super Tribum Beniamin congregato populo per Tribus & familias, & rursum applicuit Tribum Beniamin, & cognationes eius, & cecidit sors super cognationem Metri, & peruenit usque ad Saul filium Cis.* Hanc electionē sortis tribuit Deo Samuel; dum ait ỳ. 24. *Certè videtis, quem elegit Dominus, quoniam non sit similis illi in omni populo:* & anteà iussu Dei Samuel Saulem elegerat, *1. Reg. cap. 9.* sed voluit electionem sortibus probare, ut hic verum sit, quod scribitur *Prov. cap. 16. ỳ. 33. Sortes mittuntur in sinum, sed à Domino temperantur.* Mirè *Villalpand. de Magia lib. 3. cap. 3. num. 40. cum seq.* videndus.

19 In conuiuijs sortibus utebatur Heliogabalus, ut testantur *Lamprid. in eius vita, Alexand. ab Alex. lib. 5. Dier. Genial. cap. 21. fol. 569.* ibi: *Heliogabalus sortes conuiuales post cœnam proponebat, ut alius haberet decem camelos, alios muscas, vel auri libras, aut decem oua, ursos, glyres, & lactucas decem.*

20 Consules sorte commissas Prouincias obtinebant, ut ex *Auth. de Consul.* manifestum est; *Tit. Liv.* omnibus paginis testimoniorum plenissimus, *1. dec. lib. 4. & lib. 7. & alibi, ubi Scribent. Tull. lib. 1. ad Attic. epist. 12. Quibus ego mederi, & anteà sæpè studui, & vehementius post sortitionem Prouinciæ; & epist. 14.* in limine, *Valer. Max. lib. 3. cap. 7. tit. 5.*

21 Proconsules etiam sortiebantur Prouincias suas, testis est *Ælius Spartian. in Sev. Alciat. lib. 5. Parerg. cap. 22. ex Dione Coecciano lib. 58. Plin. Iun. lib. 2. epist. 12. Paul. I. C. in l. emancipari, D. de adopt.* ibi: *Emancipari filium à patre quocunque loco posse constat, ut exeat de patria potestate apud Proconsulem etiam in ea Prouincia, quam sortitus non est, & manumitti, & adoptionem posse dari placet.*

22 Præsidiales Prouinciæ Præsidibus forte concedebantur: nam antiquæ libertatis Prouinciæ Proconsulibus demandabantur, *Strab. Ammian. lib. 6. in fin.* atque hæ validiores audiunt à *Caio, Suet. in Aug. cap. 47. Hegesippus apud Marcell. Ponzan. Dilucid. Suar. pag. 440. Q. Symmach. lib. 1. epist. ult.* ibi: *Alexander vir ornatissimus sortitus Prouinciā præsidialem putat honori suo incrementa præstari, si tuo amore potiatur.*

23 Quæstores in obtinenda Prouincia sortes experiebantur, cuius rei fides ex *Marc. Tull. sæpissimè in Orat. pro Muren. in Orat. in Vatinium, in 3. in Verrem; L. Fenestell. si modò is author, ac non verius Dominic. Flocc. eius libelli, qui de Magistratib. circumfertur. Caius Sueton. in Vespas. cap. 2. Quæstor Cretam, & Cyrenas sorte tulit. Valer. Maxim. lib. 6. cap. 9. tit. ult. Quapropter Caium Marium Consulē molestè tulisse traditur, quòd sibi asperrimum in Africa belli gerenti tam delicatus Quæstor sorti obuenisset: Cornel. Tacit. in vita Iulij Agricol. Sors Quæsturæ Prouinciam Asiam dedit.*

24 Quando is mos inualuit, expedit *Vlpian. in l. unica, in fin. D. de offic. Quæstor.* ibi: *Ex Quæstoribus quidam solebant Prouincias sortiri, ex Senatusconsulto, quod factum est decimo Druso, & Porcina Consulibus, sanè non omnes Prouincias sortiebantur, verùm excepti erant Candidati Principis.*

25 Quinam illi *Candidati* Principis fuerint? non satis constat, *Dempster. tamen ad Claud. 4. de Honorij Consul. ad finem.*

Per Liguris populo solitos cōspectior ires,
At inter niveas altè veherere cohortes,
Submissque altè pubes electa lacertis
Sidereum gestaret onus. ----

Di-

Dixit esse illos, quibus aditus primus ad honores patefiebat, quique latera Principis semper stipabant: & *Cassiod. lib. 2. epist. Quæstor Candidatus non semper est Candidatus Principis, qui enim Quæsturam urbanam ambiebat, dicebatur Quæstura Candidatus; vel Quæstor Candidatus qui munera Quæstoria exhibebat, & dyptica*, ut *Symmach. lib. 2. epist. 30.*

26 Candidati Principis libros Principales in Senatu legebãt. *Ammian. Cassiod. lib. 1. epist. 4. Iul. Cas. Bulẽg. lib. 5. de Imp. cap. 70.* ubi eruditè. Prætores Candidatos, Senatores Candidatos, Quæstores Candidatos commemorat *Symmach. lib. 1. epist. 38. lib. 5. ep. 26. & 65. Guth. de offic. dom. Aug. lib. 2. cap. 18. fol. 376. Budæus in l. unica, de offic. Quæst. fol. 317.*

27 Prætores sorte adijciente Provincias suas obtinebant, *Marc. Tull. varijs in locis lib. 8. ad familiar. epist. 9. & act. 2. in Verr. Cùm Pratores designati sortirentur.* Et *3. Verr. Nam ut Prætor factus est, & sortem nactus est urbanæ Provinciæ, Suet. in Aug. cap. 3. Ex Prætura Macedoniam sortitus:* & *in Iul. cap. 18. Prætura ulteriorem sortitus Hispaniam.*

28 Similiter iudices sortiebantur, observant *Gulielmus Budæus in annotat. prioribus ad Pandect. C. Plin. in perfectissimi operis præfatione. Plurimum refert sortiatur aliquis, iudicem, an eligat. M. Tul. act. 3. in Verr. Quo die sese ex instituto, & lege Rupilia sortiturum Syracusijs iste edixerat: paratus ad hanc dicam sortiendam venerat; cùm enim Heraclius non posset eo die sortiri, quod lex Rupilia vetarit;* & pòst paulò ibidem loci: *Id ei postero die in mentẽ venit, ex lege Rupilia sortiri dicas oportere, eduxit ex urna tres.* Idem Orat. in Vatin. *Nam quis reus in Tribunal sui Quæsitoris ascenderit? cumque vi turbarit? subsellia dissiparit? urnas deleverit.*

29 *Ascon. Pædian. in divin. in Verr. Serv. Honorat. ad lib. 6. Æneid. Sive sorte, sive iudicio, traxit autem hoc ex more Romano; non enim audiebantur causæ, nisi per sortẽ ordinatæ; tempore enim, quo causæ agebãtur, conveniebant omnes, unde & Conciliũ ait; & ex sorte dierum ordinem accipiebant; quo post diem trigesimum suas causas exequerentur. Sueton. in Vespas. cap. 10. Sorte elegit per quos rupta bello restituerẽtur, quique iudicia centumviralia; quibus peragendis vix sufficiëtura litigatorum ætas videbatur, extra ordinem diiudicarent, redigerentque ad brevissimum numerũ. Vet. Scholiast. ad Satyr. 13. Iuven.*

30 Confirmant *text. in §. illud quoque, Authent. de execut. & ijs qui conven. & reconv. Vlpian. in l. 17. §. ult. D. ad leg. Iul. de adult.* ibi: *Mulier verò iudicem religiosum sortita; pudicitiam suam defendet. Arcad. & Honor. in l. 8. C. de Iudæis*, ibi: *Sortiri eorum iudicium iure publico non vetentur. Zen. Imperat. in l. 3. C. de privil. Schol. lib. 12. Tiraq. de primog. quæst. 17. opin. 1. num. 54. & seqq. Petr. Gregor. 47. syntag. 23. num. 6. & seqq. Pet. Nan. 9. miscell. 7. Philipp. Broid. in supplem. ad Host. for. lib. 5. cap. 7. Sigon. lib. 2. de antiq. iur. civil. cap. 18. pag. 134. & seqq. Offuald. in Donell. lib. 17. comm. cap. 24. litt. X.*

Vnde libera semper recusatio fuit hâc formulâ; *Eiero iniquus est*, ut ex *Cic. lib. 2. de Orat. pag. 141. & in Philipp. 12. pag. 121.* sine alia probatione, & argumento suspicionis, ut dixit *Plin. in Paneg. Trajan.* ibi: *Sors, & urna iudicem assignat, licèt reijcere, licèt exclamare hunc nolo, Parlador. lib. 3. dif. 10. n. 3.* (quod & hodie praxi stat in iudicibus inferioribus, *Cabed. decis. 45. par. 1. Gail. & ibi copiosè Bern. Graveus lib. 1. obser. 23. num. 14.*) & ita dicit *Ascon. in Verr. 2. par. numer. 16.* permitti accusatori, & reo, ut ex numero missorum in urnam reijciãt quos putaverint sibi aut inimicos, aut ex aliqua re incommodos fore, *Cuiac. lib. 1. observ. 23. Main. lib. 1. decis. 87. n. 2. usque ad 100. Decis. l. observandum, D. de iudic. Novar. collect. 214.* ubi eleganter.

31 Sortes tamen in urna conijciebãtur, *Sext. Propert. lib. 4. eleg. 12.*

Aut si quis posita iudex sedet Æacus urna

In mea sortita iudicet ossa pila.

Lo-

32 Locus indubiè difficillimus; & est altum tot Interpretibus silentium tetigit *Carol. Sigon. de iudic. lib. 2. cap. 12.* sed nemo quid pila sortita esset hactenus declaravit, *Ioan. Paserat. Sortiri pilam est sorte educere ex urna nomen iudicis in pila scriptum. Plutarch. in Lycurg. Pilas exiguas è furfure commemorat, quibus coniectis in vas tanquam sortitione fabarum admittebatur; vel excludebatur aliquis à convivijs Lacedæmoniorum.*

33 Quod quidem nihil ad iudicū Tribunalia spectat; nec huic rei conducit; cùm de sorte in urna eiectà, ut iudicem sortiri queat litigans, agamus. Ideòque hæc explanatio non convenit, nec isti sententiæ adstipulatur.

34 Pilæ *in Propert.* sunt globuli quidam, quibus nomina iudicum inscripta adnotat *Ascon. Padian. in Manilianam*, ibi: *Quarto die adesse omnes in posterum iuberentur, ac coram accusatore, & reo pilæ, in quibus nomina iudicum inscripta essent, æquarentur; dein rursus postera die sortitio iudicum fieret, unius & octuaginta quis numerus, cum sorte obtigissent, ipsi protinus sessum irent:* elegans animadversio satis concinnà & aptata, *Dempster. ad Rosin. lib. 9. Antiquit. cap. 20. à fol. 1521. cum seqq.*

35 Magistratus creabantur aut delectu, aut sorte, aut utroque simul; *Arist. 3. Polit. 15. Petr. Gregor. de Repub. 5. n. 40. & seqq. Picolhomin. Philip. mor. grad. 10. cap. 17. Parmeis. lib. 1. de iurisdict. cap. 24. Osuald. in Donel. lib. 17. comment. cap. 9. lit. L.*

36 Et non solùm sorte Provinciæ dividebantur, & iudices creabantur, sed etiam bella, exercitusque, aut qualibet alia regendi forma publicè. Cuius rei quàm antiquus ritus discimus ex *Homer. lib. 7. Iliados*, ubi Hector fortissimū provocat Græcorum, illi omnes cùm exire gestirent, sortiri rem permiserunt; tùm quidem Aiacem, alij Diomedem, nonnulli Agamemnonem à Iove petierunt; quod cùm Alexander legisset, *Interfecere* (inquit) *qui me tertium nominasset*, ut retulit *Auson. in Panegyr. Aiax*, ipse apud *Ovid. lib. 13. Metamorph. Fab. 1.*

--- Sortemque meam vovistis, Achivi,
Et vestra valuere preces. ---

37 Excubabant sorte, *Sidon. Apollin. lib. 8. epist. 6. L. Apulei. lib. 4. Milesiar. Valer. Flacc. lib. 3. Argonautic.*

Iamque adeò nec porta duci, nec pone moratur
Excubias sortita manus. ---

38 Ad pericula sorte exibant, & periturorum nomina educebantur, *Servi. Honorat. ad lib. 6. Æneid. ibi, ut commune omnibus esset periculum, sorte deligebant. Virgil. ibidem.*

--- Stat ductis sortibus urna.

Et lib. 2. Æneid.

Huc delecta virum sortiti corpora furtim
Includunt. ---

Hinc tempore tempestatis licitū est sortiri, quis navi eijciatur, ut *Ion. 1.* & tempore pestis sortiri parochum, qui in urbe remaneat, ut docet *D. Augustin. epist. 180. ad Honor. & lib. 1. de Doctrin. Christ. cap. 28.*

39 Quinimò statio in castris assignabatur militibus sorte, *Appol. Collat. lib. 2. de excid. Hierosol.*

Parcite vos, oro, cædisque immittite sortē,
Inque vicem se quisque petat. ---

40 Item in suffragijs ferendis omnium Tribuum nomina in cystellā conijciebantur, ut quæque prior exiret, prior suffragium ferret, ex Historia Tiberij Gracchi apud *Appian. Alex. Gruch. lib. 1. fol. 112. litt. G. H. lib. 2. fol. 232. & 170. litt. C. lib. 1. fol. 105. litt. E. lib. 3. fol. 558. litt.* K. & alijs in locis, *Victoria lib. 25. var. lect. cap. 15.* ubi antiqua dicitur sortiendi consuetudo, *Pausan. in Messen. Dion. lib. 41. Flav. Vopisc. Nicephor. Calixt. lib. 14. Hist. Eccles. Socrat. lib. 11. Histor. Tripartit. cap. 107. Cornel. Tacit. de morib. Germanorum.*

41 Iure Civili sortes permissas esse suadetur expressè *ex l. si duobus, C. comm. de leg. ubi Bald.* iudicium sortis fortunæ iudicium existere perhibet, cuius Dux est Deus, teste *Senec. epist. 7. l. si qua sint cau-*

cautiones, D. famil. ercifcund. l. fed cùm ambo, D. de iudic. §. optionis, ubi gloff. verf. Sorte, Inftit. de leg. l. in tribus, cum l. feq. D. de legat. 3. l. 2. cum gloff. & Bald. C. quando & quibus, 4. pars debeat. lib. 10. l. iudicium, D. fin. reg. Petr. Greg. in fyntagm. iur. par. 3. lib. 34. cap. 5.

42 De iure Canonico videnda est *gloff. in cap. cleros; 21. diſt. verf. Primum, cap. non exemplo, cap. fors 26. quæſt. 2. D. Aug. in Pſal. 30.*

43 Neque tantùm leges Romanæ fortem admiſerunt, fed & divina præfcripta, ut ex facris infinitis penè locis legimus. *Num. cap. 26. & cap. 33. cap. 34. & 36. 1. 31. Deuteronom. cap. 1. 13. Iofue 1. Paralip. 24. in fin. 1. Reg. 14. Pſalm. 77. Ion. cap. 1. Eſther cap. 3.*

44 *Contradictiones oprimit fors, & inter potentes quoque diiudicat. Proverb. cap. 18.* ubi *Scholiaſter Salaçar* obſervat.

45 Chriſti veſtis forte diviſa, ut ab omnibus Evangeliſtis unanimi ſuffragio conceptum, *Matth. 27. ỳ. 25. Marc. 15. ỳ. 14. Lucæ cap. 43. ỳ. 34. Ioan. 19. ỳ. 23. Milites ergo cùm crucifixiſſent eum, acceperunt veſtimenta eius, & fecerunt quatuor partes unicuique militi partem & tunicam: erat autem tunica inconſutilis deſuper contexta per totum. Dixerunt ergo ad invicem: Non ſcindamus eam, ſed ſortiamur de illa, cuius ſit; ut Scriptura impleretur dicens; Partiti ſunt veſtimenta ſibi, & in veſtem meam miſerunt ſortem. D. Laurent. Ramir. de Prad. in Pentecontarch. d. cap. 7. fol. 81. in fin. Sedul. Preſbyt. Carmin. lib. 5.*

Huius in exubijs fors mittitur, ut ſacra veſtis
Intemerata manes à Chriſto ſchiſma vetaret.

Forte eque recte.

Huius in Exubias fors mittitur.

Dempſter. ad Roſin. lib. 8. antiq. Rom. cap. 8. circa fin. Apoſtoli poſt Paſsionē Chriſti ſortiti ſibi fuerunt Provincias, quarū predicatione neque unus in alterius Provinciā ſe immiſcuit, *Solorçan. pluribus relatis, de Indiar. iur. lib. 2. cap. 14.*

46 Antequàm de electionibus Eccleſiaſticis diſpūgamus, an ſorte effici valeant, meminiſſe iuvabit multipliciter ſortem accipi poſſe, *Gaſpar. Caballin. in Milleloq. iur. 77. & 78.*

Primò, capitur pro fortuna, ſtatu cuiuſque bono, malo, proſpero, vel adverſo, *l. fin. C. de ſpectac. lib. 11.* ibi: *Quos fors damnaverit humilior; Authent. quibus mod. nat. efficiant. leg.* ibi: *Tanquam ſortem metuentem paternam. Cicer. lib. 2. de divinat. Dicendum igitur putas de fortibus? Quid enim fors eſt? Id enim propemodum quòd micare, quòd talos iacere, quòd teſſeras; quibus in rebus temeritas, & caſus, non ratio, nec conſilium valet; tota res eſt inventa fallacijs; aut ad quæſtum, aut ad ſuperſtitionem; aut ad errorem: & 1. in Verr. Accuſavi eum, qui cùm Quæſtor fueram; qui cùm me fors, conſuetudoque maiorum; qui cùm me Deorum, hominumque iudicium coniunxerat.*

47 Secundò, pro capitali ſocietatis, ſive pro pecunia prima, & ſummâ principali, quæ mutuatur, vel in aliam conventionem deducitur; *cap. 12. cap. conqueſtus, de uſur. l. acceptam, C. eod. Terent. in Adelph. Hei mihi etiam de ſorte nunc venio in dubium, hoc eſt, de pretio, quo empta erat fidicina.*

48 Tertiò, pro parte ſeu portione hereditatis, vel patrimonij; *cap. cleros 21. diſtinct. cap. cùm ſecundum, de præbend. Numer. 18. Deut. 18.* Vnde conſortes dicuntur, qui feudum, ſeu communem, vel hereditatem habent, *l. 1. & 2. C. de conſort. eiuſd. lit. Cicer. act. 5. in Verr. Ex agris tres fratres conſortes profugerunt.*

49 Quartò, pro ſitu; *Luc. de Penna in l. 2. in princip. C. quando & quibus quarta pars deb. lib. 10. Vergil. 3. Æneid.*

----- Hic exitus illum
Sorte tulit. -----

50 Quintò, pro iudicio uſurpat idem *6. Æneid.*

Nec verò hæ ſine forte datæ, ſine iudice ſedes.

51 Sextò, pro progenie, *Ovid. lib. 6. Faſtor.*

Si genus aspicitur, Saturnum prima parentem
Feci, Saturni sors ego prima fui.

52 Septimò, metaphoricè pro gratia Dei, quâ salvamur, ut *Psalm. 36. In manibus tuis sortes meæ*; & *D. Augustin.* locum illum exponens ait; *Sortem dixit (quantum existimo) gratia, qua salvati sumus.* In qua etiam significatione declarat *Act. 8. Quia existimasti donum Dei pecunia comparari, non est tibi sors, neque pars in fide hac*: & ostendit *Apost. ad Ephes. 1. In qua etiam & nos sorte vocati sumus.*

53 Quibus iactis dicendum est, sortis usum in electionibus Ecclesiasticis improbari, *cap. fin. ubi Aug. Barbos. de sortileg. D. Thom. 2. 2. quæst. 95. art. 8. in corpore, vers. 4. Troil. Malvas. de sortib. par. 3. num. 7. Navar. in Manual. cap. 11. num. 38. ad fin. Azor instit. moral. par. 1. lib. 9. cap. 12. quæst. unica, vers. At verò in electionibus, Sayr. in clavi Regia, lib. 4. cap. 5. num. 20. & 21. Mart. Delr. disquis. Magic. lib. 4. cap. 4 quæst. 1. Less. de iust. & iur. lib. 2. cap. 43. dub. 9. num. 58. & seqq. Suar. de Relig. tom. 1. lib. 2. de superst. cap. 12. à num. 5. Eman. Sà in Aphorism. verb. Sortes, Matth. Felic. in elucidat. Decalog. cap. 55. vers. Tertium genus, Sanch. in præcept. Decal. lib. 2. cap. 38. num. 71. Iul. Labor. dict. tit. 4. cap. 20. toto, Grat. cap. 655. num. 43. tom. 4.*

54 Quia cæca res est sors & fortuna; quæ sæpè indignos promovet, dignos premit, ut eleganti carmine cecinit ille:

O Fortuna potens, quàm variabilis!
Evertisque bonos, eligis improbos:
Fortuna immeritos auget honoribus.

Breviùs *Senec. in Hercule furente*:

Fortuna viris invida fortibus,
Quàm non æqua bonis præmia dividis.

Cum multis *Nanius in polyanthea, verb. Fortuna.*

55 Quando autem ignoratur prioritas nascendi in gemellis, ita ut omninò incertum sit, quis prior, & quis posterior editus fuerit, quid agendum sit, latè & anxiè disputant *DD.* quos refert *Perez de Lara in comp. vitæ homin. cap. 12. à numer. 29. Cevall. quæst. 248. num. 19.* forte tamen dubium decidendum affirmat, non solùm in Ducatibus, Marchionatibus, & Comitatibus, sed etiam in Regno, ex *doctrina P. Molin. disp. 624. num. 2. Senec. in Troas*:

Domum ecce Priami nuribus & natis legens
Sortitur urna. ----

56 Postquàm de varijs electionum generibus actum est, succedit disputare; An electio metu facta sit valida? an nulla constituatur ipso iure? In qua quæstione affirmandum est, formam naturalem electionis esse consensum eligentium, *Innoc. in cap. cùm in iure, & in cap. quod sicut, de elect. Abb. in cap. cùm post petitam, num. 3. eod. Dec. in cap. licet Canon. 1. lect. num. 20. de constit. Franc. Marc. quæst. 927. num. 7. par. 1. Cardin. Tusch. litt. E. concl. 62. num. 1. to. 3. Bald.* eruditissimè *in cap. quia propter, de elect. num. 11.* ibi: *Consensus igitur requiritur tanquam naturale fundamentum, & debet esse simplex, id est, sine plica vis, vel metus, adeò quòd si violentia coarctet electores, vel clamor furibundi populi, electio dicitur ipso iure nulla; quia non dicitur liberum, quod quoquo modo coarctatum est, D. de cond. & demonstr. l. Titio centum, §. 1. arg. D. qui & à quibus, l. si optio.*

57 Et hâc ratione furiosus eligere non potest, Omnes *in cap. ex eo 32. de elect. lib. 6. post gloss. ibidem, verb. Discretionem, Petr. Gregor. num. 2. Biax. 1. par. cap. 15. Mandagot. de elect. cap. 7. Aug. Barbos. de offic. & potest. Episcop. tom. 1. tit. 1. cap. 3. num. 21.*

58 Quamobrem electio debet esse libera; nec Principum metu facta, ex *Conc. Paris. 2. sub Pelag. 1. can. 8. Aurelian. V. cap. 2. Nizen. 2. Generali 7. can. 3. Paris. 3. lib. 3. cap. 22. sub Ludovic. & Lothario Imperatorib.*

59 Vnde electio metu, & coactione facta est nulla, *cap. ubi periculũ, §. cæterùm, de elect. in 6.* ibi: *Cæterùm, quia cùm arbitrium vel inordinatus captivat affectus, vel*

vel ad certum aliquem obligationis cuiusque necessitas adigit, cessat electio; dum libertas adimitur eligendi. Cardinales eosdem obsecrantes per viscera misericordia Dei nostri, per aspersionem sui pretiosi sanguinis obtestamur, ut pensantes attentiùs, quid eis imminet, cùm agitur de creatione Vicarij IESV CHRISTI, *successoris* PETRI, *Rectoris universalis Ecclesiæ, gregis Dominici Directoris, omni privata affectionis inordinatione deposita, & cuiuslibet pactionis, conventionis, obligationis, necessitate, necnon conditti, & intendimenti contemplatione cessantibus, non in se reciprocent, considerationis intuitum, vel in suos, non quæ sua sunt, quærant; non commodis privatis intendant; sed nulla arctante ipsorum in eligendo iudicium, nisi Deo; puris, & liberis mentibus nuda electionis conscientia, utilitatem publicam liberè prosequantur. cap. cùm dilectus 8. de consuet.* ibi: *Liberam eligendi authoritatem, cap. in nomine Domini 23. dist.* ibi: *Quòd si pravorum, atque iniquorum hominũ ita perversitas invaluerit, ut pura, sincera, atque gratuita fieri in Vrbe non possit electio: cap quisquis 43. de elect.* ibi: *Contra Canonicam libertatem, cap. dilectissimi 28. q. 2.* ibi: *Dilectissimi filij, officij nostri censura commoniti suademus, ut in hac suscipiendi Antistitis causa nullus vestrũ neglecta utilitate communi suo lucro prospiciat, ne si quisquam propria commoda appetit, frivola æstimatione fallatur; quia nec libero iudicio præferendam sibi personam examinat mens, quàm cupiditas ligat.*

60 Firmant *Bald. in cons. sebisinat. Abb. in cap. 2. num. 13. hoc tit. & in cap. bona 1. num. 11. de elect. Palac. Rub. in repet. cap. per vestras, §. 11. num. 1. de donat. inter. Rota decis. 5. num. 1. circa fin. de renunt. in novis. Mogoll. hoc tract. cap. 9. num. 25. Iul. Labor. dict. tit. 4. cap. 6. num. 38. & cap. 21. à num. 1. cum alijs seqq. August. Barbos. in cap. 23. num. 3. hoc tit. Cosmas in pragmat. sanct. tit. de elect. verb. Præsumant, pag. 113. versa, Navarr. consil. 5. num. 2. de elect. Prosper. Farin. decis. 65. num. 6. tom. 1. Frat. Sigism. dubit. 54. Paneg. Flavieni*, ibi: *Hæc sunt vera beneficia, quæ non precibus efflagitata, sed ex voluntaria tua benignitate proveniunt, & citra ullam molestiam adipiscendi voluptatem dederunt. Senec. de benef. lib. 2. cap. 18.* ibi: *Cùm eligendum dico, cui debeas, vim maiorem & metum excipio; quibus adhibitis electio perit, si liberum est tibi, si arbitrium tui est, utrum velis an non: id apud te ipse perpendes, si necessitas tollit arbitrium, scies te non accipere, sed parere. Nemo accipiendo obligatur, quod illi repudiare non licit.*

61 Cuius rei ratio est, quia ubi metus & coactio intercedunt, consensus deficit, *cap. cùm locum, cap. gemma, de sponsalib. cap. quatuor 11. quæst. 3.* ibi: *Quatuor modis pervertitur humanum iudicium, timore,* &c.

62 Et non tantùm electio cassatur, si metus intercedat, præsensque sit; sed sufficit timor inferendæ violentiæ, *glos. in cap. bona, el 1. ibique August. Barb. s. num. 11. de elect. Alexand. cons. 98. num. 5. vol. 3. Rebuff. tom. 2. ad leg. Gall. tit. de resciss. contract. art. unico, gloss. 22. num. 6. Sanch. de matrim lib. 4. disp. 1. num. 18.*

63 Licèt tamen sola reverentia non inducat iustum metum per se, prout testatur *Tusch. litt. M. concl. 219. in fin. Suar. tom. 3. de Relig. lib. 6. cap. 4. num. 16. Greg. Pap. decis. 120. num 22.* plures relati ab *Aug. Barbos. in cap. unusquisque, num. 7. 22. quæst. 4.* qui contrarius cum *Sanchez*, & alijs veriùs autumat. Reverâ negari nequit, quia propter huiusmodi reverentiã minor metus postuletur, quàm si ipse ab alio, cui nulla debetur, incuteretur, *Sanch de matr. lib. 4. disp. 6. num. 14. Rota in Toletana professionis 19. Novēb. 1614. coram Vbaldo, & decis. 326. & 374. num. 14. coram Greg. XV.* ubi quoque dictum fuit, iustum metũ incutere reverẽtiã iunctis adminiculis; putà si inferatur ab eo, qui potens sit minas exequi, vel si inferatur cum indignatione, *Alciat. cons. 1. num. 14. Rota in Valent. professionis 27. April. 1570. coram Lancelloto, Frat. Sigism. loc. citat.*

Ve-

64 Verùm his non obstantibus, solus metus reverentialis reddit electionē nullam, iuxta sententiam *Navarr. consf. 5. de elect. & in Manual. cap. 17. num. 29. & 30. & cap. 22. num. 51. Rodrig. tom. 2. q. 51. art. 1. Diana tract. 5. miscell. resol. 20. par. 1.*

65 Per hoc infertur, quòd si populus etiam habens aliàs potestatem eligendi Rectorem, seu dominum aliquem, eligat per metum, seu impressionem, non tenet electio; & per illum facta non valebunt, stabilit *Bart. in l. 1. C. ut ord. dignit. servet. Abb. in cap. olim inter, numer. 10. de restit. spoliat.*

66 Nec obstat, quod dicit *Innoc. in cap. sicut, de elect.* electionem factam per impressionem tenēre, licèt cassanda sit; & ordinationes electi subsistere, donec irritetur. Nam satisfit fœdere distinctionis, quòd aut electores compelluntur per impressionem eligere certum; & tunc ipso iure non valet electio; aut compelluntur eligere aliquem de certo genere personarum; & tunc talis electio tenet: quia non adimitur omninò libertas eligendi, sed restringitur, nempè ad certum genus personarum, sicut in simili videtur in consuetudine; quæ eligendi potestatē restringere potest; tamen libertatem eligendi remanente potestate tollere nequit, ut probatur *in cap. cùm terra, & ibi per Ioann. Andr. de elect. cap. cùm dilectus, de consuet. & cap. Abbate, de verb. signif.* ita eleganter distinguit *Abb. in cap. licèt, num. 12. de elect.*

67 Ex quo fluit, ademptam esse libertatem eligendi, si ad tres, vel quatuor arctetur electio, atque ideò nullam esse per defectum formæ naturalis. *Fr. Luc. Castellin. in suo tract. de elect. cap. 3. n. 7.* limitat, quando electores restrictionis causam præstiterunt; tunc enim superior restringere potest, & ad tres, vel quatuor coarctare.

68 Verùm *Pius V.* edidit Bullam pro fratribus Minoribus, quæ incipit, *Pastoralis, 28. Maÿ 1571.* de quâ *Rodriguez in summ. cap. 103.* ubi electio restricta ad tres, vel quatuor personas cum aliorum exclusione, si hoc fiat sine urgentissima causa, & sine authoritate Apostolica, si de nominatis fiat electio, censetur coacta, & per consequens nulla; idem sentit *tom. 2. quæst. 56. art. 1.*

69 Idque procedit, sicut dictum extat, quotiens electio per vim est restricta ad certum hominem, ut tenent *Panormit. in cap. terra, de elect. Butr. in cap. in iure, num. 30. eod. tit.* eligere enim est unum è pluribus voluntariè capere, *Gemin. in cap. cùm expediat, de elect. in 6. Franc. in cap. si quis iusto, §. porrò, num. 2. eod. tit. & lib. Abb. in cap. Abbate, de verbor. sign.* ac perinde debet esse libera; cōtra substantiam ergo actus est, & consequenter nullus, si electores cogantur eligere ad voluntatem alterius, *Labor. dict. cap. 21. num. 12. Bald. in cap. licèt, num. 9. de elect. Roder. Acuñ. in cap. inutile, per text. ibi, num. 1 88. distinct. Navarr. consil. 7. de constit.* & oppressus per metum, licèt incliner eligendo, non dicitur perfectè consentire, *Bald. in cap. quisquis, n. 2. de elect.*

70 Inferas similiter, electionem factam ad importunum populi clamorem non valēre, *cap. Osius, ibique August. Barbos. num. 4. de elect. Cosm. tit. de elect. verb. Precibus, pag. 154. Rebuf. tit. de rescript. art. 2. gloss. 3. vers. Item non valet, Sanch. dict. lib. 4. disp. 7. num. 4. vers. Et pro eadē parte* (iunctis multis, quæ de vulgi levitate, & inconstantiâ, ac vanis populi vocibus non audiendis, latè prosequntur *Petr. Gregor. ad Decret. tit. de elect. cap. 5. à num. 18. & ex Platone, ac alÿs Philosophis Mantua sing. 194. Aug. Barbos. in cap. tuæ, num 2. de præbend. & dignit.*) elegāter *Petr. Pecb. de testam. coniug. lib. 1. cap. 9. num. 9. Petr. de potest. Princip. cap. 32. concl. 1. num. 71.*

71 Quia præsentia & adclamatio populi libertatem tollit, *l. si privatus, D. qui & à quibus, August. Barbos. de offic. & potestate Episcop. tom. 1. cap. 3. tit. 1. num. 9.*

In-

72 Inferas etiam electionem factam ad aliorum impulsum non valere, ita *Ioan. Lup. in repet. 2. de donat. §. 81. num. 3. Author. Paneg. Philipp.* mirè comprobat in hæc verba: *Et ultroneam sic, quòd non aut metus extorserit, aut cuiuspiam ininnxerit authoritas, aut publica flagitaris consuetudo, sed affectus liberrimus.*

73 Etiam inferas electionem viriari, si fraudes, pacta, conventiones, & intendimenta, subornationesque accedant; quia cùm auferant libertatem, nullam consequenter & irritam electioné reddunt, *Navarr. cons. 1. de elect. cap. quia propter, cap. cùm omnia, ubi Abb. de elect. Iul. Labor. dict. cap. 21. à num. 19. cum seqq.*

74 Notandum existit, electum per abusum consentiēdo electioni per metū puniendum non esse, *Bald. in dict. cap. quisquis, num. 3.* sed electus in Papam si consentiat electioni de se factæ per metū, non poterit per Cardinales iterato eligi; quia ineligibilis est, *Bald. sup. n. 4.*

75 Accedit dubitare, an credendum sit Cardinalibus asserentibus se per metū elegisse? Negativè respondet *Bald. in dict. cap. licet,* & ibidem *Ægidius*, nisi anteà fuerint protestati; vel signa verisimilia, vel maximè notoria appareāt, licèt *Iacob. de Concil. lib. 4. art. 4. fol. 252.* dubitet, quando Papa nō esset receptus, vel adoratus.

76 In Concilio Constantiensi receptum & statutum est, ut cùm primùm Cardinales in locum tutum se receperint, per notarium testentur metum, si quis intervenisset, & si quid aliunde constaret de metu, rescindi posse electionem, *Azor instit. moral. p. 2. lib. 1. cap. 5. vers. Quæ res insuper, & cap. 9. vers. Demum quæras.*

77 Creditur tamen Cardinalibus, si dicant se sponte elegisse, pulchrè *Bald. in dict. cap. licet, num. 8.* ibi: *Pone Cardinales erant in concordia, populus non contentabatur; fuit suasum populo, ut faceret rumorem; & sic præsumeretur electio impressiva; Cardinales dicunt se sponte elegisse. Respondeo, creditur Cardinalibus.*

78 Finitima est nuper dictis alia dubietas, utrùm si Cardinales ex metus illatione eligant Italum, cùm animum illum ante impressionem eligendi non haberent, elegerunt tamen eo animo, ut esset verus Papa, electio sit ipso iure nulla? *Iacobat. fol. 254. litter. B.* ex sententia *Ægidij in dict. cap. licet*, concludit nullam esse, & in hoc casu Concilium congregandum ob maximam causam.

79 Quę sententia mihi non arridet, ex eo, quòd hæc electio non fuit restricta ad certum hominem, sed ad certum genus personarum; & sic non videtur omninò libertas adimi, ita *Abb. in dict. cap. licèt, num 12.*

80 Rursus, quamvis Italum Cardinales cogerentur eligere; & per impressionem compellerentur, metus per actum sponte secutum tollitur, ut diximus alibi; igitur electio subsistet contra *Iacobat.* contrarius dictitantem.

81 Insurgit altera difficultas, an electio facta per metum cadentem in constantem virum possit per sequentem consensum cessante metu ratificari? Negativè tenent *Bald. in cap. quisquis, de elect. Franc. in cap. ubi periculum, §. caterùm, eod tit. lib. 6. Iaf. in l. qui aliena, §. Celsus, num. 25. de acquir. hered. Gondisalv. de potest. Eccles. num. 28. & 29. ex Mans. ed. decis. 278. & Ægid. in dict. cap. licet,* relatus à *Iacob. fol. 254. col. 2. litt. C. & fol. 255. litt. A.* determinat electionem per metum factam non validari, etiam si fit secuta receptio, installatio, seu coronatio, & obedientia, tam si prædicta sequantur durante adhuc metu, quàm eo cessante.

82 Quia electio consensum, & eligentium voluntatem requirit, licet quoad hoc secundum dictum *Iacobat.* ipse contrarium proferat, putetque securius pro evitando, sedandóve schismate, quamquam sententia *Ægidij* sit verior, & eam communiter teneant *DD. in l. 2. C. quod met. causa.*

So-

83 Solet dubitari, an autem post electionem metu factam, etiam secutâ coronatione & obedientiâ, valeant Cardinales authoritate propriâ ab electo recedere, eũ dignitate privare, allúmve eligere? affirmat *Ægid.* relatus *à Iacobat. fol. 255. litt. D. per cap. in nomine Domini, §. si quis contra, 23. distinct. & cap. si quis pecunia, 79. distinct. & 3. quæst. 1. §. patet, vers. Vnde suprà*; maximè si impressio, & intrusio sint notoriæ.

84 At in *Concilio Constantiensi sessione 39.* constitutum est, Cardinales nullo modo posse ad aliam electionem procedere, nisi electus renuntiet, vel decedat, donec per Concilium generale de electione fuerit iudicatum. Ita adfirmat *Azor instit. moral. par. 2. lib. 4. cap. 2. vers. Qualis autem*: & ipse *Iacobat.* dicit super opinione *Ægidij* esse cogitandum, ex quo ante declarationem nullitatis electionis non videtur, quòd rationabiliter ab obedientia recedi queat; conducunt tradita per *Aug. Barbos. in cap. cùm secundùm, de heret. lib. 6. à num. 4. cum seqq. Monet. de distribut. quot. par. 3. quæst. 7. à num. 59. cum seqq. Azeved. in l. 1. num. 62. tit. 4. lib. 4. Recop. & in l. 3. tit. 13. num. 79. eod. lib. Put. decis. 129. par. 3. Pereg. de iur. fisc. lib. 4. tit. 5. num. 8. Ioan. Bapt. Scort. in consl. summ. Pontif. epitom. 14. theoremat. 52. vers. 2. Saravia de iurisdict. adiunct. q. 30. n. 68.*

85 Vlteriùs quæritur, si præcedente electione spontaneâ, statim intervenisset timor, & rumor, vitietur electio? In qua quæstione tenendum est, non vitiari: quod comprobatur *ex text.* elegãti *in l. patre furioso 8. D. de ijs, quæ sunt sui, vel alien. iur.* ubi matrimonium ante furorem contractum ex superveniente furore non dissolvitur (quod dispungit *Sanch. de matrim. lib. 10. disp. 18. numer. 18.*) eâ nimirum ratione, quòd matrimonium non nisi dissensu, aut aliquo ex legitimis modis dissolvatur. Dissentire autem non potest, qui nec consentire valet, *l. 2. §. ult. D. solut. matrim. l. in bello 12. §. medio tempore, D. de*

86 *capt. & postlim. revers.* Inde fit; ut qui nascuntur ex eo matrimonio liberi non eò minus sint iusti, quòd in persona alterutrius parentis furor supervenerit; & consequenter ut perinde sint in sui patris, licèt furiosi, potestate, sive ante furorem concepti, editique fuerint, sive in ipso furore; & sive alteruter dumtaxat furere cœperit, sive uterque, ut *Vlpian.* scribit *in d. l. patre furioso*: Ita philosophatur *Ant. Fab. in Iurisprud. Papin. tit. 9. princip. 5. illat. 13.*

87 Per quem *text. Bald. in cap. 2. num. 4. de elect.* adseruit ibi: *Extra quæro, quid si præcedente electione spontanea statim intervenisset timor & rumor? Respondeo, non vitiari, quod perfectum est, sicut si statim pervenisset furor.*

88 Quod eleganti ratione præter *Baldum* confirmare placet. Assertum est naturale electionis fundamentum consensum existere, ex Iuribus & Authoribus superiùs congestis; tamen dici nequit in electione spontaneâ consensum non intervenisse. Igitur etiam si ex postfacto posteà quàm electio fuerit constituta timor accedat, eam non irritabit, quoniam perfecta est, & præcesserit illum, qui præsens, & instans debet esse, ut actus corruant.

89 Electio sepulturę debet esse libera ab metu, ne sit nulla, *cap. animarum, de sepul. lib. 6. Iul. Labor. variar. lucub. tit. 2. c. 11. num. 3. Lara de capell. lib. 1. cap. final. numer. 51.*

Hinc est, quòd pactum de eligenda sepultura non arctat, *cap. 1. de pact. lib. 6.* & electio non valêret tanquã facta suggestione, *Cravet. consl. 16. vol. 1. Bursat. consl. 226. 227. num. 18. vol. 3. Ricc. in sua praxi decis. 662. fol. 782. Grat. tom. 2. cap. 210. num. 19. & seq.*

Quâ re si testator mandet, ut sibi eligatur sepultura, debet in Parochia sepeliri, si in vita ipsius non fuit declaratũ, quia talis electio non debet pendere ab alieno arbitrio, ita *Labor. dict. tit. 4. cap. 11. num. 7. & 9.*

Quibus succedit dispũgere, an si quis de-

decedat non electâ sepulturâ; sit sepeliendus in sepulcro suorum Maiorum? Et adfirmandum adest ex *text. in cap. is qui, de sepult. lib. 6. Oldrad. consf. 25. Spina in specul. testam. gloss. 2. princ. a num. 38. Garc. de expens. cap. 8. num. 4. Gutierr. de iuram. confirm. p. 2. cap. 4. à princ. Tusch. tom. 7. litt. S. concl. 194.*

Verùm si unâ in Ecclesiâ sepultus est pater, & in alia reliqui Maiores, filius sepeliendus est in sepulcro Maiorum, *Rodrig. quæst. regul. tom. 3. quæst. 58. art. 8.* eleganter *Iul. Labor. var. lucub. tit. 2. cap. 11. à num. 113. cum seqq. Pereg. consf. 72. num. 9. vol. 3. Valenç. consil. 18. num. 107.*

Ratio prædictorum est, quia iucundũ existit ex hâc vitâ decedentibus in Maiorum iacere sepulcro, ut oblationibus, sacrificijs, & orationibus successorum ibi concurrentium animæ ipsorum expientur, *cap. 1. de sepultur. Gen. 49. 3. Reg. 13. cap. unaquæque, vers. Item Ioseph. 13. quæst. 2. & 3. Reg. 2. Paralip. cap. 33.*

Vnde notabiliter inquit *Cicer. lib. 1. offic. Sanguinis coniunctio, & benevolentia devincit charitate homines: magnum est enim eadem habere monumenta Maiorum, iisdem uti sacris, sepulcra habere communia; Franc. Balduin. in tractat. de Iurisp. Mutiana, vers. Vt autẽ, pag. 82.*

Hinc laudatur Philippus Macedoniæ Rex apud *Iustinum Historicum lib. 9.* dum ait: *Et bello consumptorum corpora sepulturæ reddidit, reliquiasque funerum, ut ad sepulcra Maiorum referrent, ultrò hortatus est*: ut & *Polybius* retulit *lib. 5. Histor.* Sic Alexander Darij mortẽ prosecutus est demptâque sibi clamyde corpus illius contexit, atque Regio ornatum cultu ad matrem Maiorũ suorum tumulo inferendũ misit, *Quint. Curt. lib. 5. Sophocles in Electra scen. 6.* hoc doctè insinuat dicens:

--- Impositum igitur ardenti rogo
Statim cremavimus, redactumque tenui
In pulverem, atque vasculo, inclusum brevi
Ex Phoeide huc viri talere, ut patriô
Partem sepulcri adipisceretur in solo.

Idem *scen. 7.*

Fera, quæ subriperem nece, ut sic mortuus
Hoc tempore hic saltem iaceret patrio
Sortitus in tumulo locum.

Et pro maledictione habetur in sepulcro Maiorum non sepeliri; dictum est enim Prophetæ *3. Reg. cap. 13.* eò quòd contra præceptum Domini comederat in Bethel, *Nõ inferetur cadaver tuum in sepulcro Patrũ tuorum: dict. cap. unaquæque 13. quæst. 2.*

Apud Abderites lege cautum erat, ut qui patrimonium prodegerat, sepulcro patrio non humaretur, sed externo, ut tradit *Diogenes Laërtius in Democrito, Tiraq. & Alex. ab Alex. lib. 6. Dier. Gen. cap. 14.*

Vnde *Catullus Epigram. 63. ad Mallium* hoc sentiens, dicit:

Quem nunc tam longè non inter nota sepulcra,
Nec prope cognatos compositũ cineres,
Sed Troia obscena, Troia infelice sepulcrum
Detinet à nostra terra aliena solo.

Obiter adnotandum est, Antiquos olim in agris sepeliri solitos, & busta sibi fecisse, tradit *Petr. Victorius lib. 14. variar. cap. 21. Livius lib. 6. dec. 1. Cicer. lib. 4. epist. 55. & in Orat. pro Sexto Roscio Amerino*, ubi *Paul. Manut. Alexand. ab Alex. lib. 3. cap. 2. vers. Romani verò, & lib. 4. cap. 18. vers. Namque intra mœnia, & lib. 6. cap. 14. vers. Posteà lege, Valenç. dict. consf. 18. num. 7. & 8.*

Ex hoc percipitur perbella declaratio ad *text. in l. si quis sepulcrum, in princ. D. de relig. & sumpt. fun.* ubi *Consultus* ait, quòd si quis habeat sepulcrum, viã autem ad id non habeat, & à vicino ire prohibeatur, Imperator Antoninus rescripsit, iter ad sepulcrum peti precario, & concedi solêre, ut quoties non debetur, impetretur ab eo, qui fundum adiunctum habet.

Ab iisdem fit, *lege 12. Tabularum* prohi-

hibitam fuisse *hominem mortuum in Vrbe ne sepelito, neve urito*, *Marc. Tull. lib. 2. de legib. l. mortuorum*, *C. de relig. & sumpt. fun. l. 3. §. Divus*, *D. de sepul. viol.* Ne Civitas corrumperetur fœtore cadaverum incendiorum arcendorũ causâ; quod & apud Athenienses servatum esse refert *Cicer. lib. epist. fam. 4.*

De sepultis extra Civitatem multa patent exempla penes *Ioan. Kirchman de funer. lib. 2. cap. 20.* & de Lazari sepulturâ extra Bethaniam, de iuvene mortuo, quem suscitavit IESVS, *Luc. 7.* de Iacob in terrâ Chanaã, *Genes. 50.* de CHRISTO Domino, *Ioan. cap. 19. Matth. 29.* & alijs eleganter *Iul. Labor. variar. tit. 2. cap. 5. à num. 84. cum seq.*

Insuper animadvertitur, sepulcra olim ita ampla, ut habitationes continêrent, eleganter *Guther. de iure Maniũ, lib. 2. cap. 21.* quod non solùm apud Ægyptios, & alias Nationes, sed apud Romanos, ut observat *Amaia lib. 1. observ. cap. 6. à num. 5. cum seq.*

90 Dubitationis est, an possit opponi, allegari, seu deduci per aliquem patronũ, se præsentasse per metũ, & ideò illã præsentationem non tenere? Et dicendũ est hoc opponi posse, & præsentationẽ per metum factã non tenere, secũdùm *Bald. in l. 2. §. sed & si quis, col. ult. C. comm. de*

91 *leg. & in tract. schismatis, in 2. col.* Quod est verũ, quando metus fuit causa finalis, id est, quia eligentes aliter nõ elegissent: & sic nec præsentantes aliter præsentassent, secundùm *Bald. in d. §. si quis.*

92 Ampliatur etiam illud dictum esse verum, quamvis addatur etiam *spontè eligo*, vel *præsento*, secundùm *Bald. in dict. tract. schism.* ubi *in 4. col.* dicit, talẽ metum facere censeri electũ, & sic præsentatum tyrannum. Si ergò metus nõ fa-

93 cit valêre electionem, quæ tribuit ius electo in rẽ, quod est difficilioris dissolutionis; multò magis debet facere nõ valêre præsentationẽ, quæ tribuit præsentato ius ad rẽ, quod sic est facilioris dissolutionis, ut notatur *in cap. cùm Ber-*

94 *toldus, de sent. & re iud.* & quòd metus non faciat valêre præsentationẽ, voluit clarè *Alex. cons. 17. vol. 3.* ubi etiã concludit, quòd protestatio clandestina facta à patrono de non præsentando aliũ, quòd si præsentaret, faceret per metum, non nocet, neque præiudicat illi, qui postea præsentatus fuit, *Dec. in l. in omnibus causis, in princ. col. fin. in fin. vers. 11. D. de regul. iur. Cæsar Lambertin. de iure patron. 2. par. lib. 2. art. 5. quæst. 9. princ. fol. 166. à num. 1. cum seqq.*

95 Quæri debet, an electio summi Põtificis per metũ facta à Cardinalibus valeat? Duæ in hoc articulo reperiuntur opiniones: unã tenuit *Card. Flor. in cap. licèt de vitanda, col. 6. q. 31. vers. Quantum ad electionem, de elect.* quòd electio ipso iure valeat, sed rescindenda veniat; nã (ut ipse ait) regula est, quòd per metum gesta, ipso iure subsistunt, licèt posteà rescindi debeant, nisi in casibus à iure expressis, inter quos hic (secundùm eũ) non reperitur; & fuit opinio originalis *Innoc. in c. quod sicut, col. 3. n. 10. de elect.*

96 Contrariam opinionẽ, quòd talis electio ipso iure nulla & invalida sit, tenuerunt frequentiùs *DD.* & non obscurè; sic videtur sensisse *Innoc. in cap. quisquis*, ubi *gloss. verb. Abusum*, *& in cap. bonæ, el 1. verb. Metuebant*, ubi *Panor. n. 11. eod. tit.* idem *Panorm. in d. cap. licèt de vitanda, n. 12.* ubi etiam *Ioã. de Annan. col. 2. n. 6. Imol. n. 12.* dicens hanc sententiam veriorem & communẽ, & *Dec. n. 28.* ubi similiter communẽ appellat; *Bald. in l. 1. §. sed & qui domini, n. 2. C. de Latin. lib. toll. Alex. cons. 48. vol. 4.* alias *cons. 98. col. 2. n. 5. vol. 3. & Card.* prę allegatus fatetur omnes *DD.* qui in materia schismatis scripserunt, tenere, quòd electio nulla sit. Nam si videmus in matrimonio carnali metum interveniente illud ipso iure nullũ reddere, *cap. cùm locũ, de spons.* ergo fortiùs in matrimonio spirituali eâdem ratione idem erit, *cap. inter corporalia, de translat. Episcop.* elegãter *Scipio Rendin. in prompt. recept. sent. tit. 36. de elect. num. 8.*

97 Quæri nunc debet, an qui sine vi, &

 frau-

fraude, sed tantùm suasione & precibus impedit, facit, ne beneficium conferatur digniori, sed digno, teneatur aliquid digniori restituere? novissimè *Anton. Diana in resol. moral. tract. 6. miscell. resol. 34.* negativè cũ pluribus resolvit.

98 Restat indagare, an collatio metu extorta sit simoniaca; ita, ut qui beneficiũ tale recepit, illud resignare teneatur? Cui quæstioni *Sot. lib. 9. q. 7. art. 7. Less. lib. 2. de iust. c. 35. dub. 21.* ita respondent. Quod etsi metu conferre indigno peccatũ sit ex genere suo mortale; digno verò nõnulla etiam culpa, quia collatio non fit legitimo fine, neutrum tamen est simonia; quoniam dare metus causâ nõ est dare pretio; sequitur *Bonac. de simon. disp. 1. quæst. 1. punct. 1. prop. 2. num. 8. & 9.* cum pluribus.

99 Nam etsi quis pretium daret ad propellendum metũ, nihilominus, qui metuit, nil recepit. Imò verò nec sacramẽta conferre propter metum ullo condẽnatur iure, ut si quis metu confessionẽ audiret. Nec verò vulgò talis Episcopus haberetur simoniacus.

100 Sed tamen quãdò ille metus incuteretur, qui esset modo exposito æstimabilis, tunc esset simonia, ut si Rex, vel eius Aulicus comminaretur Episcopo, quòd nisi Sacerdotium tali personæ cõferret, de gratiâ regiâ excideret, neque ad altam esset ascensurus sedem. Qui enim tali metu Sacerdotiũ conferret, id ad venandum Episcopatum faceret, ac proinde simoniacus esset; secùs si metus ei incuteretur amittendi vitam, aut tẽporalia bona, quę possidet: nam tunc metuens nullum habet respectum lucri; sequitur *F. Pet. Bollo in œconom. canon. 2. class. cap. 2. §. 2.*

101 Verùm hæc sententia mihi non arridet ex eo, quòd non solùm emptio, aut venditio rerum spiritualiũ, sed omninò dispensatio & permutatio non gratuita simoniaca est, *D. Thom. q. 100. art. 1. ad 5. Adrian. quodlib. 9. art. 2. Rich. in 4. dist. 25. Palud. dist. 5. & Sylvest. verb. Permutatio, §. 4.* ergo cum in collatione metus intercedit, nõ erit gratuita. Igitur simoniaca fatentur *D. Bonavent. in 4. dist. 25. Durand. dist. 25. q. 4. Adrian. quodlib. 9. art. 2. Angel. verb. Simonia, §. 3. Maior. d. 25. q. 3 & 5. D. Thom. in 4. dist. 25. q. 3. ad 3.* ubi tenet, quòd dare beneficiũ ratione timoris & indignationis est simonia.

102 Pro corõnide dictorum advertendũ est, quòd electio non fiat favoribus, nec patrocinijs aliquorum, quod suadet eleganter *Greg. Pap. lib. 2. epist. 22.* ibi: *Illud quidem præ omnibus tibi curæ sit, ut in hac electione, nec datio quibusque modis interveniat præmiorum, nec quarumlibet personarum patrocinia convalescant. Nam si quorumdam patrocinio fuerit quisquã electus, voluntatibus eorum, cùm fuerit ordinatus, obedire obedientia exigente compellitur: sicque fit, ut res illius minuantur Ecclesiæ, & ordo Ecclesiasticus non servetur.*

103 Ratio est, quia spontè fieri dicitur, quod fit motu proprio, & liberè, & ad nullius petitionem, *Dec. in l. velle nõ creditur, n. 6. de reg. iur. Anchar. in Clem. præsenti, in 5. not. de censib. Rebuff. in l. munus 214. col. 2. post med. vers. Sed spontè præ-*

104 *stantur, D. de verb. sign.* Non autẽ quòd præcesserit aliqua urgens & necessaria coactio, & causa alicuius imperij, *l. 1. C. de testam. tut. Alex. ad Bart. in l. 1. in fin. D. de quæst. Bertazol. claus. 11. gloss. 1. ad med. Surd. cons. 361. num. 17. lib. 3.*

105 Ideòque spontè non facere dicitur, qui blanditijs allectus aliquid facit, *gloss. in §. Item sacramenta, in verb. Spõtè, de pact. iuram. firm. Hieron. Butigell. in Rubr. D. de verb. oblig. num. 20. Grat. cap. 544. num. 17.* eleganter *Rebuff. cons. 68. & 69.* in pulchro casu.

SVMMARIVM.

1 *Fideiussio à fide, & iussione dicitur. & 2.*
3 *Fidei acceptio varia est.*
4 *Fides ideò appellata, quia fiat quod dictũ est.*
5 *Verba mentis sunt interpretes.*
6 *Laudatur fides, ibi.*

Fi-

7 Fidem fallere grave est.

8 Etiam hosti servanda est.

9 Quod intelligitur de personis publicis, nō de privatis, & ubi minus offenditur Deus servando, quàm frangendo.

10 Fidem & mentem dedicavit in Capitolio M. Æmil. Scaur.
Fidei templum consecravit Attil. Calatinus.

11 Fidem inter Deos annumerarunt Antiqui.

12 Intelligitur Horat.

13 Munus Fidei symbolum. & 14.

15 In fœderibus dextra dextris illigebatur.
De celebratione fœderum, ibi.

16 Magni habita fuit semper fides, licèt à Thessalis, Parthis, Afris, & Syrijs non observata, cùm utilitatem fide sanctiorem profiterentur.

17 Arabes & Persæ fidē servare didicere.

18 Nulli magis adaptatur fides, quàm uxori.

19 Fides maximam inducit authoritatem.

20 Fideiussores à fide dicuntur.

21 Iubere verbum latè patet. & 22.
Significat statuere.

23 Præcipere.

24 Iussus, id est mandatum, decretum.
Iubere bona possideri pro constituere, ut bona possideantur.

25 Iubere iudicare, id est delegare.

26 Accipitur pro cogere, seu decernere.

27 Iussus Principis, seu iussus idem sunt. & 28.

29 Iubere tam mandantis, & imperantis, quàm promittentis, & reddentis securū.

30 De differentijs inter fideiussionem, & iussum remissivè.

31 Definitur fideiussio.

32 Fideiussor est, qui est obligatus ad debitum alterius solvendum.

33 Fideiussorum multæ sunt species.

34 Sponsores pro alijs promittunt sponte sua.

35 Expromissores intercedunt pro non obligato.

36 Adpromissores ijdem quòd fideiussores.
Vera lectio l. 5. §. satis acceptio, D. de verbor. oblig.

37 Mandatores sunt, quorum mandato aliqui pecuniam credunt.

38 Constitutores qui pro alijs se soluturos constituunt.

39 Fideiussores Prædes & Vades appellabantur; vadimonia, quæ de iudicio sistēdo interponebantur.

40 An fideiussor debeat conveniri ubi principalis. cum seqq. usq. 64.

65 An fideiussor teneatur ad factum substituti à principali. usq. 67.

68 Fideiussio propriè est contractus.

69 In fideiussione requiritur consensus.
Consensus est anima contractus.

70 In fideiussione metus & dolus abesse debent.

71 Fideiussio metu facta non valet.
Etiam per metum carceris.

72 Fideiussor propter metum ab obligatione fideiussoria liberatur.
Violēti cōtractus iure Divino improbātur.

73 Nec interest creditor, debitórve vim adhibeant, an alius eorum nomine.

74 Si solus fideiussor metu accessit, liberatur solus, non autem reus.

75 Creditor propter violentiam ius crediti amittit, & liberatur fideiussor.

76 Omnes exceptiones, quæ competunt reo, competunt fideiussori.

77 Exceptio quod metus causa datur fideiussori.

78 Si res fideiussoris à creditore occupētur, ius crediti non amittit.

79 Fideiussore vim inferente, ut accepto liberaretur, in reum actio restituitur, & adversus eum competit.

80 Contrariorum eadem est disciplina.

81 Discrimen versans inter vim impositā debitori, & inter incussam fideiussori proponitur.

82 Interpretatur tex. in l. extat, D. hoc tit.

83 Luce donatur text. in l. metum, §. fin. & in l. illud, D. hoc tit.

84 Mulier metu reverētiali viri compulsa, quo vitet iurgia fideiubens, non tenetur, & potest abscondere bona.

85 Mulier non potest pro marito obligari.

86 Nisi fideiubeat cū iuramēto pro aliquo.

87 Quod limitatur quoties enormiter est

læsa, quia tunc iuvatur S. C. ne indotata remaneat.

88 Mulieri læsa in æstimatione dotis succurritur.

89 Iuramentum metu extortum nõ tenet.

90 Mulier, quæ pro alio solvit utitur beneficio S.C.

91 Pro dote satisdatio non est efficienda. usque 96.

97 Mulier si satisdet pro marito non tenetur propter suspicionem.

98 Quod maritus blanditijs, seu minis eam inducat ad se obligandum.

99 Minor dolo malo, consilio, animo, & suasionibus creditoris inductus ad fideiubendum licèt iuret, in integrum est restituendus.

100 Potentes non possunt esse fideiussores.

101 Potentes qui dicantur.

102 Ratio reddenda est ob potentiam domini in Curia à vidua, vel minori.

CAPVT VI.

De Fideiussione.

1 FIDEIVSSIONEM à *fide* & *iussione* compositam fuisse dictat *Nicolaus Boër. decis. 221. num. 10. vers. Sed videtur.*

2 Inde igitur colligendum est duo in hoc veriloquio, sive notatione, ut *Cicer. & Boët. in Topicis* appellant, fidem nimirum & iussionem (quandoquidem fideiubêre idem est, quòd fide suâ iubêre, *l. creditor, §. 1. D. mandat.*) notari.

3 Fidei porrò acceptio varia appâret; nec enim unius significationis angulo premitur; ut ex probatis Authoribus promit *Hering. in tract. de fideiuss. cap. 2. à num. 19.* cum multis seqq. non iniucũda ex illorum viridarijs congerens.

4 Etymon propalare necessum est, & posteà ad alia migrare. Fides ideò appellata, quia fiat, quod dictum est, *Cic. lib. 1. offic. & lib. 4. de Repub.* ibi: *Fundamentum iustitiæ est fides, id est dictorum, conventorumque constantia, & veritas, ex quo, quamquam hoc videatur fortasse cuipiam durius; tamen ut videamur imitari Stoicos, qui studiosè exquirunt, unde verba sunt ducta, credamus, quòd fiat, quod dictum est appellatam fidem*: sequitur *Ioã. Sarisberiens. in suo Policrat. lib. 3. cap. 6. & 11. Philipp. Camerar. in oper. succiss. cent. 2. cap. 77. ad finem, Alciat. in Rubr. extr. de iur. iur. num. 9. Conan. comm. iur. civil. lib. 1. cap. 6. col. 9. Cornaz. decis. Rot. Lucens. 102. num. 3.*

5 Fides ex verbis orîtur; verba mentis sunt interpretes, quibus ex omniũ hominũ cõsensu creditur, & efficiẽdi spes habetur, laudatur, & inter maxima humani generis bona fides colitur, testatur *Senec. lib. 5. de benef. c. 10. Sanctissimũ humani pectoris bonũ; & epist. 88. Venerabile fidei numen dextram suam certissimũ humanæ salutis pignus ostentat. Valer. lib. 6. in princip.*

6 Dicebat & *Marc. Tull. Cicer. lib. 2. offic. Nihil vehementius Rempublicam cõtinere, quàm fidem, quæ esse nulla potest, nisi erit necessaria solutio rerum creditarũ. Patrici. lib. 3. de Repub. tit. 1. fol. 62. Iustitiæ officium peregrinum est fidem servare, quæ nõ modò civibus nostris, & peregrinis, omnibusque qui nobis cum aliquo vitæ cõmercio tenentur; verùm etiam hostibus servãda est; & his qui contra nos arma ferunt; nihil enim turpius esse potest his, qui Reipublicæ præsunt, quàm fidem fallere, quæ quidẽ ignominia nunquam ulla oblivione delctur. Bobad. in Polit. lib. 3. cap. 14. num. 23. Petr. Gregor. de Republ. lib. 8. cap. 8. n. 2.*

7 Hinc fidẽ fallere, & promissa non servare grave existit, *l. 1. in princ. D. de constit. pec. Tiraq. in l. 13. cõnub. num. 42. Covarr. de spons. p. 2. cap. 3. §. 4. n. 1. Thom. de Thom. fert. reg. 135. Lar. in l. si quis à liberis, §. si mater, n. 23. de liber. agnosc. Menoch. cons. 156. n. 22. Matienç. in l. 2. gloss. 1. à num. 1. tit. 16. lib. 5. Recop.* plures referens *Cened. ad Decret. collect. 110. n. 1. Velasc. de privil. paup. par. 1. q. 6. num. 32. Farin. quæst. 29. num. 5. A. g. Barbos. in cap. qualiter 3. num. 3. de pact.*

Nam

8 Nam etiam hosti servanda est, *l. conventionum, D. de pact. l. postliminij ius 5. l. non dubito 7. de capt. & postlim. reversi, cap. nolle 23. q. 1. Duen. reg. 16. vers. fin. Menoch. cons. 100. n. 187. & n. 218. cũ seq. Tusch. litt. F. concl. 335. Surd. cons. 392. n. 18. Aug. Barbos. in cap. pervenit 3. n. 5.*
9 *de iur. iur.* Intellige de personis publicis, non de privatis, *Franc. Molin. de rit. nupt. lib. 2. differ. 13. num. 4.* & ubi minus offenditur Deus servando, quàm frangendo, *Pet. Greg. de Repub. lib. 8. cap. 8. n. 10. Marquez de Gubern. Christ. lib. 2. cap. 24.*

10 Fidem & mentem dedicavit in Capitolio *M. Æmil. Scaurus*, antè autem cõsecravit Fidei templum *Attilius Calatinus, Cic. 2. de divinat.* atque *Dion. Halic. lib. 2.* Fidei templum priscis, & vetustioribus temporibus publicè sacratum tradit, ut servandam & venerandam fidem discerent, *Liv. lib. 1. decad. 1.*

11 Quam inter Deos annumerasse Antiquos tradit *Plin. lib. 2. cap. 7.* meminit & de Æde Fidei in Capitolio posita *lib. 35. cap. 10. Cic. lib. 3. offic. S. August. lib. 4. de Civit. Dei, cap. 10. ubi Vives, Alex. ab Alex. lib. 2. Dier. Genial. cap. 22.* ibi: *Fuere autem Termini, & Fidei templa iuxta ædẽ Iovis optimi maximi in Capitolio primùm à Numa constructa,* ubi *Tiraq.* observat: & inferiùs *Alex.* in hæc verba: *Etiã solenne Fidei sacrum sine cæde & sanguine victimarũ idem Numa instituit, eique albo panno velatos sacra facere; & ad id sacrum Flamines curru arcuato manu ad digitos involuta vehi iussit solenni pompa magno argumento, quo Fidem tutandam, Plutarc. in vita Numæ.*

12 In cuius loci elucidatione ita rescribit *Tiraq.* ibi, eique albo panno, *Horat. lib. 1. carmin. Od. 35.*

Te spes & albo rara fides colit
Velata panno, nec comitem abnegat.

Vbi *Acrõ* posset, inquit, videri vili verbo usus *panno*, nisi hoc sermone intelligi voluisset, à pauperibus magis coli fidẽ; aut certè quia *albo panno* caput velabãt Fidei sacrificãtes, sive propter ipsam fidẽ, quæ pura est, & alba, vel quòd in canis hominibus invenitur, ut *Virg. lib. 1.*

Cana Fides, & Vesta Remo cũ fratre Quirinus.

13 Apud omnes ferè Gẽtes manus fidei symbolum, *Alciat. Embl. 9.*

Stet depictus Honos, Tyrio velatus amictu,
Eiusque iungat nuda dextram Veritas,
Constituunt hæc signa Fidem:

Vbi *Claud. Minois in annot. Cornel. Tac. lib. 2. Ann.* ubi de morte Germanici agit: *Iuravere amici dextram morientis cõtingentes, hic gestue est data fidei Germanico: qua pollicebantur familiares eius se mortem ulturos. Servius* enarrans illud *Virg. lib. 3. Æneid.*

Dixerat & genua amplexus.

14 Vnde idem

Fallere dextram, id est fidem.

Terent. in And. act 1. scen. 5. Per dexterã, per fidem. Ossuald. in Don. lib. 13. cõm. cap. 10. litt. B. Rosin. lib. 2. Antiq. Rom. cap. 19., circa fin. ibi: *Dextra fidei sacra est. Nã in fide porrigitur. Alex. ab Alex. lib. 2. Dier. Gen. cap. 19.* ibique cum humanioribus *Tiraq. Senec. lib. 3. cont. 8. Vbi Athenarum fides: ubi hospitales invicem dextræ? Delrio ad Senec. in Med. vers. 248. fol. 145.*

15 Quâ de causâ sic fœdera celebrabãtur, & dexteræ dextris iungebantur, *Alciat. Emblem. 39.*

In bellum civile Duces cùm Roma pararet
Viribus, & caderet Martia terra suis.
Mos fuit in partes turmis coeuntibus easdẽ
Coniunctas dextras mutua dona dare.
Fœderis hæc species, id habet cõcordia signũ;
Vt quos iungit amor, iũgat & ipsa manus.

Ibique alia cumulat *Scholiast. 1. Mach. 6.* ibi: *Nunc itaque demus dextras hominibus istis, & faciamus cum illis pacem.*

Hinc observare oportet, quòd tria fuerunt inter Romanos fœderũ genera, ut ex *Livio lib. 34.* apertum fit, unum cũ leges dicebantur bello victis, alterum cùm pares bello veniebant in amicitiã æquo fœdere, tertium cùm ad amicitiã sociali quodam fœdere coibant, qui nunquam hostes fuerunt.

Quæ quidem fulmine sanciebantur, *Virgil.12.Æneid.*quia videlicet fulmine authoritatem suam Iupiter vindicabat feriens fœdifragos,*Silius lib.11.*

---- Hinc erit ille,

Qui polluta dolis iam fœdera sanciat ensis.

Aristoph.Hoc fulmen Iupiter planè mittit in periuros.Barclai lib.1.Argen.in fin.

Cavebant Romani in suis fœderibus, ut discrimen aliquod esset, & distantia loci inter eos, qui fœdera feriebant, ne videlicet occasio esset concurrendi ad arma. Atque ita ex hoc more videtur locutus *Virgil.12.Æneid.*

Convenit Evandri victos discedere ad Vrbem.

Sic in fœdere,quod ictum inter Romanos & Carthaginienses de re Hispanica convenit,uti Carthaginiensiũ Imperij finis esset Iberus amnis, ultra quẽ nec Romanis Carthaginiensium socios armis lacessêre,nec Carthaginiensibus bellum traducere licêret, narrat hoc *Appian.in Ibericis*, & repetit *in Annibalicis.*

Eâdem lege factum fuit fœdus inter Etoclem, & Polynicem Regem Thebanos apud *Euripidem in Phœniss.* ubi Etocles ita ait:

Victus si fuero, huic dedam civitatem,
Vos autem amisso certamine Argivam ad terram
Redibitis. ----.

Vnde *in Virgil.convenit*, id est, fit conventio,& pactum;nam de pacto & conventione sic *Plaut.Amphit.*

Convenit victi viri sint eo prælio
Vrbem,agrum, aras,focos,seque uti dederent.

Fœderati militum genus *Cedren.His factis Leo, & Michaël ad Imperatorem (Nicephorum) se contulerunt, horum alter fœderatorũ, alter comitis cohorti præficitur. Sidon.lib.2.epist.8. Student senes pila, alea iuvenes, armis eunuchi, litteris fœderati*,invertit omnia *Sidon.*

Datum est his nomen à Magno Cõstantino,& renovatum posteà à Theodosio, *Iordan.de reb.Getic.Cunctus exercitus in servitio Theodosij Imperatoris perdurans, Romano se Imperio subdens cum milite velut unum corpus effecit,militiaque illa dudum sub Constantino Principe Fœderatorum renovata, & ipsi dicti sunt fœderati.* Inde fœderaticum stipendiũ est fœderatorum.

De modo fœderum sanciendorum latè agunt *Alexand. ab Alex. lib. 5. Dier. Gen.cap.3. Petr. Gregor.de Repub.lib.11. cap.11.Buleng.lib.3.de Imp.Rom.cap.7.*

Fœdus est Rerumpublicarũ mutuæ amicitiæ, & in re quappiam societatis pactio. Nullum Regnum est sine æmulo, ideò nec esse debet sine fœderato, uti nec privatus sine amico. Fœdus pãgere est supremę maiestatis,& eius cõcessu Principum invita est illa conspiratio. Ad solum Principem publica defensio pertinet;ita *Besold.lib.2. Pol.cap. 5. de fœderibus*, §.12. *Adam Contzen lib. 8.Polit.cap.24.*

Fœdera perpetua sunt,& ideò morte non finiuntur,*Alb. Gentil.lib.de iure belli,cap.22.Vvarem. de Erberg. Meditam. pro fœder. lib.2.cap.2.pag.195. Offuald.in Donell.lib.16.comm.cap.24.litt.E.*

Carthaginiensiũ legati, qui ad Scipionem Africanum Maiorem missi fuerunt, pacem & veniam petierunt, quibus responsum dedisse Scipionem hoc modo, refert *Franch. Petrarch. in lib. Afric.*

Non pacis tractator ego, sed victor, & ultor.

Qui legati eidem Scipioni deprecãtes iterum replicasse,refert idẽ *Poëta:*

----- Sed nulla victoria maior,
Quàm veniam petiisse reos. ----

De quibus legatis Carthaginiensium ad Scipionem Maiorem, & de legatis ad Quinctium superato Philippo,de legatis ad Lucium Scipionẽ devicto Rege Antiocho, ad Paulum Æmilium victo,& capto Perseo,scribit *Livius lib. 3.33.37. & 46.* ubi etiam de legatis ad Anitium reducto in potestatem Gẽtio, & de legatis ad Polyarchum latè agit *Ioan.*

Ioan. Barclai. lib. 5. Argen. fol. 609. in parvis.

16 Magni habita fuit semper fides, llcèt à Thessalis, Parthis, Afris, & Syrijs nō observata; cum utilitatē fide sanctiorem profiterentur, *Iustin. lib. 41. de Parthis, Erasm. chiliad. 1. cent. 3. cap. 10. Liv. decad. 3. lib. 5. Alexand. ab Alex. lib. 4. Dier. Gen. cap. 13.*

17 Arabes tamen & Persæ fidem servare didicère; tanti enim fidem fecère, ut humanam societatem cum fide tolli crederent, contraque utilitatem fides illis semper antiquior fuit, *Alexand. ab Alexand. 5. Dier. 10. in fin.*

18 Nulli magis adaptatur fides, quàm uxori; *Senec. lib. 2. cōtrov. 10. Alciat. Emblem. 190.*

Ecce puella viro, quæ dextra iungitur: ecce
Vt sedet, ut catulus lusitat ante pedes.
Hæc est fidei species; Veneris quā sic educat ardor
Malorū in læva non malè ramus erit.
Poma etenim Veneris sunt, sic Schœneida vicit
Hippomenes; petijt sic Galatea virum.

19 Post multas fidei acceptiones, quas recenset *Ambros. Calep. & alij quamplurimi Dictionarij*, ad demonstrandum significatum, mihi nec opus est indicare; solùm tamen advertam maximam inducere authoritatem, ut satis appâret ex *Claud. 4. Honor. Cons.*

---- Præmissa futuris
Dant exempla fidem. ----

Sidon. lib. 2. epist. 15. carm. 2.

Tale puerperium quoties Lucina resolvit,
Mos elementorum cadit; regnique futuri
Fit rerum novitate fides venisse beatos.

Apoll. lib. 3. Excid. Hierosolym.

Tollitur ad cælum clamor, dextraque patenti
Certatim iurata fides. ----

Coripp. lib. 3.

Adfuit obsequio Castrorum turba virorū
Illus summa fides. ---

20 Quia igitur in hoc fideiussionis contractu præcipuè fidei, quæ interponitur, habetur ratio; inde fit, ut ex re ipsâ fideiussores quoque nomen accipiant; ita ratiocinatur *Hering. dict. cap. 2. n. 34.*

21 Restat, ut de iussione etiā pauca addam: id enim alterum est, quod in fideiussionis verbo notari potest.

22 *Iubere* verbum latè patet. Nam interdum significat *statuere*; *l. iubere cavere, D. de iurisd. omn. iud.*

23 Interdum *præcipere*, maximè quando refertur ad eum, qui hoc ius habet: hinc iussus pro præcepto, *ut in Rubr. D. quod iussu.*

24 Iussus Prætoris; id est mandatū, decretum, *l. electio, in fin. de nox. l. fin. commun. divid.*

Iubêre bona possideri, pro constituere, ut bona possideantur, *l. is cuius, l. barum, D. si servitus vindicetur.*

25 Iubêre iudicare, id est, delegare, *l. est qui, D. de iurisd. omn. iudic.*

26 Capitur etiam pro cogere, seu decernere, *l. si quis ex argentarijs, §. Prætor ait, l. veluti, iuncto §. cogentur, l. Prætor, D. de edend.*

27 Iussus Principis, seu iussio idem sunt, *l. ossa, in princip. D. de relig. & sumpt. fun.* de his & alijs huius verbi significatibus perbellè *Iacob. Rebuf. in l. nomen filiarū 164. §. portionis, col. 565. D. de verbor. signif. eo non relato*; eleganter *Hering. dict. cap. 2. à num. 51.*

28 Quod confirmant *Claudian. lib. 3. Stilicon.*

Ipsa iubet signis, bellaturoque Togatus
Imperat, & spectant Aquilæ decreta Senatus.

Coripp. lib. 2.

Ast ego te iubeo, Princeps ait, esse Tribunum.

Virg. 1. Æneid.

Necnō & Tyrij per limina læta frequētes
Convenère toris iussi discumbere pictis.

Stat. lib. 4.

Hinc cùm Romuleos Proceres trabeataque Cæsar
Agmina mille simul iussit discumbere mensis.

Claud. in 6. Honor. Consul.

Ecce

Ecce Palatino crevit reverentia monti,
Exultatque habitante Deo, potioraque Delphis,
Supplicibus latè populis oracula fundit,
Atque suas ad signa iubet revirescere lauros.

Et *in 3. Honor. Consul.*
Vt ventum ad sedes cunctos discedere tectis
Dux iubet. ----

29 Iubêre non tam mandâtis, & imperantis, quàm promittentis & reddentis securum, ut ex *Conan.* refert *Valēt. Frāc. de fideiuss. cap. 1. num. 27.*

30 De differentijs inter fideiussionem & iussum agit *Hering. dict. cap. 2. à num. 52. cum seqq.*

31 His prænotatis, ad fideiussionis definitionem præcurro: *Fideiussio* autem *est stipulatio, seu sponsio, qua quis pro debitore aliquo fidem suam citra novationem interponendo ad debiti solutionem in subsidium obligatur,* quam latè & fusè explicat & sequitur *Hering. de fideiussor. cap. 3. à num. 9. usque ad 26.*

32 Fideiussor est, qui est obligatus ad debitum alterius solvendum, *per text. iuncta gloss. in l. Titia, §. penult. D. de verb. oblig. Rebuff. in l. si ita stipulatus 150. fol. 535. circa fin. D. de verb. signif.*

33 Fideiussorum multæ species sunt, alij spōsores; alij expromissores; alij adpromissores; alij mandatores; alij constitutores.

34 Sponsores sunt, qui pro alijs promittunt absque aliqua intercessione rogitu, ac precibus, sed suâ sponte; & sic, qui non rogati pro alio fideiubent, *l. qui patitur, D. mand. gloss. in Authent. de fideiussorib. col. 1. vers. Fideiussorem, Hering. d. tract. cap. 3. num. 32. Aretin. eod. tractat. cap. 5.*

35 Expromissores existunt, qui intercedunt pro alio non obligato, vel non efficaciter obstricto, *l. aliquando 13. ad Vellei.* notat eleganter *Anton. Pichard. in Rubr. num. 4. Instit. de fideiuss.* licèt plerumque *fideiussorum* verbo comprehendātur, notāte *Cuiac. lib. 13. obser. c. 35.*

36 Adpromissores sunt ijdem, quòd fideiussores, *l. 5. §. satis acceptio, D. de verb. oblig. ubi Adpromissores* legendum esse, *non Expromissores* (eò quòd promissioni, acque principali obligationi accedant) & suadet. P. F. fides, & testātur *Corras. ibi num. 3. Pichard. ubi supr. Alciat. lib. 1. Parerg. cap. 2. Conan. lib. 6. comm. cap. 6. num. 1.*

37 Mandatores verò sunt, quorum mādato aliqui pecuniam credunt, *l. si verò, §. si post creditam, D. mand. Marsil. in Rubr. de fideiuss. sub num. 3.*

38 Constitutores apparent, qui pro alijs se solututos constituunt, quod ipsi ante debebant, *l. eum qui, §. quod exigimus, D. de const. pecun.* quas species latè prosequuntur *Aretin. dict. tract. cap. 1. 2. 3. 4. & 5. Anton. Pich. in princ. Instit. eod. à n. 4.*

39 Solebant etiam fideiussores *prædes* appellari, ut ex *Varron. & Ascon.* observant *Prateius & Brisson. de verb. iur. Aul. Gell. lib. 7. noct. Attic. cap. 19.* & *vades*, ut adnotat cum pluribus Celticis *Hering. dict. cap. 3. à num. 41. cum seqq.* hinc *vadimonia*, quę de iudicio sistendo interponebantur, de quibus latè agit *Anton. Pich. disp. 3. à num. 1.*

Cùm obligatio fideiussoria ipsi principali accessoria sit, *§. in omnibus, Instit. de fideiuss. Cened. pract. q. 12. num. 1.* Quęri nūc oportet, an fideiussor debeat ubi principalis conveniri? Difficilis dubiaque, quam proponimus agitanda, dispungendaque quæstio est ea à paucis adamussim pertractata.

40 Licèt videatur, & communiter dicatur fideiussorem proprio foro & domicilio conveniendum esse, *ex l. 2. C. de iurisd. omn. iudic. l. 2. ubi gloss. verb. Sequatur, C. ubi in rem actio, cap. cùm sit generale, de for. compet. Mynsing. centur. 2. observat. 5. Anton. Hering. de fideiuss. cap. 23. à num. 5. Pyrrhus Maurus Aret. eod. tract. sect. 4. cap. 32. à num. 1. pag. 214. Osvald. Hillig. in Donell. lib. 17. cap. 12. litt. C. in fin.*

41 Hoc non obstante contrarium tenendum est ex seqq. Primò, ex *text. in l. si* pu-

pupillus 6. D. de fideiuss. tut. ubi manifestè probatur causam fideiussoris tam connexam, unitamque esse causæ principalis, quòd minor illic petijt iudicem côtra tutorem & fideiussorem, & præstitus fuit, ibi: *Pupillus contra tutores eorumque fideiussores iudicem accepit*, quod quidem nullatenus procederet, si fori distinguerentur.

42 Secundò, *ex cap. ex rescripto 9. de iur. iur.* in quo claret laicum fideiussorem clerici fuisse conventum coram Episcopo, ibi: *Ideòque mandamus quatenus tã Abbatem, quàm Monachos, quàm Q. & uxorẽ admonere curetis, ut sicut iurarunt eandem conventionẽ, faciant adimpleri.*

43 Tertiò, *ex l. cùm eorum, C. de sent. interloc. omn. iud.* ubi iudex fisci, qui adversus fideiussores sui debitoris notionem habet, competens est ad cognoscendum inter eum & illos, pro eo quod solverunt pro illo: sicque poterit propter eorum securitatem illius bona eis pignori dare, ibi: *Cùm eorum, qui principaliter Fisco tenebantur ea lege fideiussoribus procurator tradi iusserit, ut ipsi indemnitatem Fisco præstarent.*

44 Quartò, *ex l. cùm vendente, C. ubi causæ fiscal.* quæ dicit, quòd si aliquis alterius iussione & mandato à Fisco prædiũ

45 emit, & pro eo pretium solvit, eique prædium tradidit, poterit mandantem convenire, ut ei pretium restituat coram Fisci iudice, ibi: *Cùm vendente procuratore meo emisse te prædia dicas, pretium eorum necessariò solvere debes; cum his verò, quibus mandantibus eadem prædia emisse te, & tradidisse dicis agente te procurator meus (si eius audientiam elegeris) cognoscet, ut pecuniã, quæ pretij nomine tibi debetur, & usuras, quæ fisco solvendæ sunt, consequi possis, l. in fraudem 45. §. qui pro alio, D. de iur. fisc. l. ult. C. de privil. fisc.*

46 Quintò, causa principalis & fideiussoris sunt connexæ & individuæ, sicut apertè docuit *Bart. in l. Græcè, §. illud, num. 4. D. de fideiuss. Iacob. Menoch. de arbitr. cas. 85. num. 18. & cons. 795. num. 24. vol. 8. Maldon. in silva respons. lib. 1. respons. 5. num. 1.* Ideòque qui est iudex competens principalis, est quoque fideiussoris, *l. si quis ex argentarijs, §. rationem, & ibi Bald. D. de edend. Clemẽt. dispendiosam, de iudicijs, Socin. consil. 244. lib. 4. num. 2. Dec. in cap. translato, num. 5. de constitut. Purpurat. in Rubr. à num. 20. D. de offic. ciu. Pet. Barb. in l. venditor. numer. 185. D. de iudic. Guzmã de evict. q. 6. à num. 47. Aug. Barbos. Axiomate 51. & in Clement. 2. num. 6. de iudic.*

47 Et si detur locus, quòd fideiussor in eius foro litem verteret, cùm iam esset præventa iurisdictio cum principali, ex *l. si quis posteà quàm, & l. ubi cœptum, D. de iudic.* divideretur continentia causæ, quod ius repugnat, *l. nulli, C. de iudic.* (iũctis his, quæ circa eius exornationem tradiderunt *Iacob. Menoch. de arbitrar. cas. 371. Alexand. Trentacinq. var. lib. 2. resol. 3. de iudic. Tusch. pract. tom. 2. concl. 976. litt. C. Velasc. in Axiomat. litt. C. num. 62.*) eleganter *Capitius decis. 122. ubi addent*, quę concludit, quòd toties, quoties in Regia lis introducitur contra aliquem alium eiusdem rei inquisitum, quamvis diversi fori & privilegiati existat, obstrictum esse ibi respondẽre, ne dividatur continentia, & litigetur super unã, eàdemque causâ in diversis tribunalibus, *l. si idem cum eodem, ibi Bald. num. 3. D. de iurisd. omn. iud. Afflict. decis. 354. num. 1. cum seqq. Parlad lib. 2. rer. quotid. cap. 9. num. 1. 2. & 3. Mysing. cent. 1. observ. 4. Andr. Gail. observ. cap. 9. num. 5. lib. 1.*

48 Probant in terminis *Fulvius Pacian. de probat. lib. 1. c. 26. n. 46.* ibi: *Quòd cùm fideiussio sit quid connexum cum principali obligatione, ideò sub quo iudice principalis tanquam subditus conveniri potest, sub eodem poterit fideiussor conveniri, Anton. Hering. d. cap. 23. num. 49. Pyrrhus superiùs, num. 2, vers. Contrarium.*

49 Inferas ex hac resolutione sententiã datam contra principalem exequendã esse adversus fideiussorem: nam in connexis, atque individuis sentẽtia lata pro uno

uno alteri prodest, vel nocet, ut scribunt gloss. in cap. quamvis, ubi August. Barbos. num. 3. de sent. & re iudic. Alexand. in l. sæpè, num. 54. D. eod. Tiraq. in tract. res inter alios acti, limit. 22. Menoch. consil. 795. num. 25. vol. 8. Sigism. Scacc. de iudic. lib. 2. cap. 11. num. 219.

50 Quod confirmatur ex eo, quòd debitor principalis, & fideiussor dicuntur socij unius eiusdem obligationis, quâ de causâ sententia in favorem alicuius prolata alteri prodest, & è converso, ut firmant Bart. in l. ex duobus, quæst. 4. numer. 16. ibique Ioan. Roncbegall. num. 46. D. de duob. reis. Angel. in §. ad hæc, Auth. ut liceat mat. & aviæ. Socin. Sen. consil. 283. col. penult. lib. 2. Maldonado in silva respons. lib. 1. resp. 1. num. 16. 17. & 18. Ioan. Garc. de nobilit. gloss. 6. n. 48. vers. Imò.

51 Nec refragabatur asserere citandum esse fideiussorem, ut ei nocumentũ sententia parere valeat, ex his quæ allegant Franc. Bursat. consil. 303. num. 4. vol. 2. Hier n. Gabriel. cons. 33. vers. Quoad primum, vol. 1.

52 Satisfit enim contrariũ à multis adprobatũ, ut probãt Angel. in l. in cognitione, ad fin. num. 2. vers. In gloss. D. ad Syllan. Bald. in l. 1. sub num 13. vers. Item quæro numquid, C. de conven. fisc. debit. lib. 10. & in l. libera, C. de sent. interloc. Alex. consil. 156. num. 5. & 6. vers. Ad idẽ, lib. 2. Guid Pap. consil. 112. in fin. Marc. Ant. Natt. consil. 345. num. 2. tom. 2. Tiraq. in tract. res inter alios acta, in 1. declarat. 1. limit. col. 9. vers. Quæ declaratio si vera est, Foller. in addit. ad Robert. Marant. par. 6. de auct. laudat. num. 6. Caballin. de evict. §. 3. num. 138. Ant. Hering. de fideiuss. cap. 27. num. 29. par. 5. Pet. Caball. cas. 252 num. 10. vers. Et quamvis.

53 Valdè pro hoc stringit text. in l. authore laudato, C. de evict. ubi dicitur, causatâ in re evictione posse fideiussorem propter illam conveniri, quamvis inscius sit litem agitari, ita demum, quòd facta e... tat denuntiatio illius venditori; itaque nocet sententia data contra principalem fideiussori ignoranti & incitato, de quo meminerũt Alex. d. consil. 155. num. 6. Tiraq. dict. vers. Quæ declaratio si vera est, Ant. Capic. decis. 107. num. 6. & 9. Dionys. Gothofr. in dict. l. authore laudato, litt. Z.

54 Quod etiam locum habebit, quando fideiussor contractus esset obligatus in forma Cameræ, aut per instrumentũ habens executionem paratam per statutum, aut per obligationem continẽtem pacta executiva; ita Costa de ratione rat. quæst. 222. num. 7. Gait. de cred. cap. 2. tit. 3. num. 553. ubi cum pluribus.

55 Huic quæstioni contigua est & alia quæstio; nempè, an fideiussor obligetur ad factum substituti à principali? Et quòd fideiussor non teneatur, patebit ex seqq. Primò, ex Reg. ordinaria, l. inter artifices 31. D. de solut. cap. fin. §. pen. & lt. de offic. & potest. iud. deleg. (ubi cum innumeris August. Barbos. in collect. ad Decretales) quibus probatur in casibus, in quibus eligitur industria personæ nõ posse admitti substitutum, Tusch. litt. I. concl. 105. & seq. Iacob. Canc. lib. 3. variar. cap. 20. n. 5. Curt. Sen. consil. 62. Cravet. consil 103. num. 1. Rubeus consil. 80. in fin. Iacob. Menoch. de arbitr. lib. 1. quæst. 68. num. 10. Grat. cap. 522. num. 28. tom. 3. Tum propter præsumptionem, ut tenet gloss. in l. inter artifices, verb. Spetialiter, ibique Bart. num. 1. Sarabia de iurisdict. adiunct. quæst. 14. num. 5. Tum quia in obligationibus facti certum est, & manifestum eligi industriam personæ, quæ in se factum suscipit, l. fideicommissa, §. fin. D. de leg. 3. Felin. in cap. fin. §. penult. num. 4. & 5. de offic. & potest. iud. deleg. Berous in c. quoniã Abbas, in fin. de offic. deleg. Alex. consil. 131. in fin. & consil. 132. num. 6. & 7. lib. 4.

56 Quod suadetur maximâ ratione: nã fideiubens pro principali forsan non se obstringeret & obligaret pro substituto, si, cum fideiussionem fecit, proponeretur ita, ex dict. l. inter artifices, D. de solut. cap. is cui 12. de offic. deleg. in 6. in eoque August. Barbos. Abb. consil. 68. col. 1. in

in fin lib.2. Bald.in l. unica, §. ne autem, ubi etiam est *text.C.de caduc.toll. & cōs. 223.in fin.lib.5.Tusch. litt. I. concl.106. num.10.& 21.*

57 Secundò, quia quoties fideiussio exprimit nomen alicuius repetendo id in omnibus obligationis partibus, in tali casu absque dubietate existit expressionem nominis operari intuitum & contemplationem personæ nominatæ, & qui se obligat, obstringitur ad solùm eius factum, *text. expressus, in l. si quis arbitratu 43. D.de verbor.oblig.* ubi magis probandum est, à persona non esse recedendum eius; cuius arbitrium insertum est; ibique *Bart.Felin.in dict.cap.fin. §. is autem.de offic.deleg.num.2.* in hæc verba: *Nota, quòd verba denotantia propriam personam non verificantur in actu per alium expedito, Bart.in l. Lucius, §. Semproniæ, num.2. D.de leg.3.* cum pluribus adductis à *Petr. Surd.cons.123. num.14.* ubi dicit expressionē nominis esse personalissimam; & ita non extendi ad heredem heredis, in quo minus dubium poterat inveniri, ex *text. in l.fin. C. de*
58 *hered.inst.* cum similibus. Et in fideicōmissis non fieri extensionem, quando nominatim quis est gravatus, *Vincent. Fusar.* cum multis, *cons.9. num.12. & cons.10.num.16.& 17.*

59 Vnde succedit Axioma *text. in l.si unus 27. §.ante omnia, D.de pact.* ibi: *Ante omnia enim animadvertendum est, ne conventio in alia re facta, aut cum alia persona noceat;* consonat *text. in l. si ita stipulatus 126. §.Chrysogonus, D.de verb. oblig.* ibi: *Plerumque enim in stipulationibus verba, ex quibus obligatio oritur, inspicienda sunt: rarò inesse tempus, vel conditionem ex eo, quod agi apparebit, intelligendum est nunquam persona, nisi expressa sit.*

60 Tertiò, in proprijs enim terminis fideiussionis evidens appâret, quòd cùm sit strictæ naturæ, non extendi nec de tempore ad tempus, ut probat *text. in l.item quæritur 13.§.qui impleto, D.locati, l.si cùm Hermes 7. ubi gloss. & DD. C.eod. Anton. Gom.2. variar.3. num.17. Surd.cons.460.num.44. & seqq. Hering. de fideiuss.cap.27.§.12.num.3.usque ad 21. Fach.lib.2. controvers. cap.89. Aug. Barbos.in cap.fin. num.19. de fideiuss. Pyrrh. Maur. Aret. de fideiuss.r. cap. 33. num.1.*

61 Nec de casu ad casum, ut tradit *Bart. in l.qui in aliena 6.D.de acquir.hered.Ias. in l.age, num.10. C.de transact.* cum pluribus congestis *ab Hering. dict. cap. 20. num.29.& cap.24.num.33.Pyrrh.Maur. eod.tract.sect.5.cap.2.p.2.pag.255. Mastrill.decis.126.num.6.*

Nec de persona ad personam, sicut multis modis probatur.

62 Primò, ex *l.3.in princip.l.cùm apud Sempronium 20. D. iudic.solu. l. non à iudice 64.§.1. D. de iudic.* ubi appâret, illum, qui se obtulit fideiussorē solvendi, quod iudicaverit certus iudex, non esse obligationi obnoxium condemnationi factæ per iudicem diversum, in eiusque locum subrogatum; nam diversitas personarum operatur differentiam casus; efficitque non accedere obligationis; *text.in dict. l.3. in princip.* ibi: *Quia non huius iudicis sententiæ fideiussores se subdiderunt; text. in l. non à iudice, §. 1.* ibi: *Quia de re alia cautum videtur, D. de iudic.Surd.decis.212.Hering.de fideiuss.cap. 2.num.50. & cap.24.num.125. Ricc. collect.2717.Grat.cap.348.num.1.c.409.numer.12. & cap.966. num.4. Thes. decis. 202. Franch. decis.208.310. 344. & 601. Farinac. 1. par. prax. crimin. quæst. 34. num. 110. cum seqq. Costa de fact.scient. vent.2. dist.29.nu.16. Magon.decis.Flor. 57.num.20.& 21.Aretin. dict. tract.cap. 50.Ossuald. Hillig.in Donell. lib. 18. comment. cap.14. à litt. H. Paschal. de virib. patr.potest.1.par.cap.8. à num.194. cum sequentibus.*

63 Additque *lex apud Sempronium* quādam rem in terminis nostris, nempè, quòd ad hoc ut dicatur fideiussorem esse obstrictum facto personæ substitutæ; est necessum ita in fideiussione exprimi, etsi non exponatur, non esse extendendam ab subrogationem, ut patet ex illis

illis verbis: *Ideò in stipulatione adijcitur, quive in eius locum substitutus erit*; præcipuè si fideiussio facta fuisset nō solùm in ordine ad personam certam, sed etiā exprimendo eius propriū nomen: tuncque indubitabile constituitur non esse ampliandam & differendam ad successorem, ut pulchrè voluit *Roman. consil. 210.* quem sequitur *Marsil. in Rubr. de fideiuss. quæst. 13. Roland. cons. 58. num. 13. vol. 1.*

64 Secundò, *ex l. 1. in princip. D. de Mag. conven.* in qua probatur, quòd quamvis propter malam administrationem tutoris datur actio subsidiaria adversus Magistratus, quia eum nominaverunt, istam actionem non dari contra eius fideiussores. Ratio est, fideiussor enim Magistratus obligatur ad indemnitatem Reipublicæ, sed non ad interesse peculiare pupilli. Itaque mutatio personarum variat casum fideiussionis, liberumque fideiussorem relinquit, ut constat ex illo textu, ibi: *In ordinem subsidiaria actio nō dabitur, sed in Magistratus, nec in fideiussores eorum. hi enim Rempublicam salvam fore promittunt, non pupilli, Bald. in dict. l. 1. in princip.* ibi: *Quia ille fideiussit apud Rempublicam, non apud privatos, Abiles in cap. 4. Præt. verb. Sea obligado, num. 5.*

65 Tertiò, & magis in individuo, *ex l. libertus 17. §. nominati, D. ad municip.* in qua claret expressè non esse obligatum fideiussorem ad factum substituti, ut totidem verbis probat *text.* ibi: *Nominati successoris periculum fideiussorem nominantis non tenet, Platea in l. unica, C. de peric. eorum, qui per Magist. interv. Hippolyt. de Marsil. in Rubr. de fideiuss. n. 18. Abil. cap. 3. Iudic. syndic. num. 19.*

66 Quartò, ex his quæ tradit *Bobadill. lib. 5. cap. 1. num. 91.* ubi dicit, fideiussores Prætoris non esse obligatos ad condemnationes factas contra officiales, quos Prætor eligit, nisi sit, quòd fideiussio tam ampla existat, quòd comprehēdat etiam istum casum.

67 Ex quo iuncto, ratio unica & fundamentalis est iam superiùs insinuata, scilicet, quòd cùm fideiussio sit stricti iuris, & non extendatur plùs quàm ad expressum & specificatum in ea, quamlibet mutationem, seu variationem, quæ interveniat constituere fideiussionem diversam, liberareque fideiussorem, *Socin. Sen. consil. 62. num. 23. lib. 4. Menoch.* omnimodo videndus, *cons. 246. num. 9. lib. 3. Flamin. Carthar. decis. 13. ex num. 6.* quod certi iuris esse non dubitamus.

68 Animadvertendum est, fideiussionē non esse impropriè contractū, sed propriè, *Hering. de fideiussoribus, cap. 3. à num. 23.* cum seq. & quidem stricti iuris, *Franc. de fideiuss. cap. 4. num. 69. Gerard. Mazol. cons. 62.* & alij iam laudati. Requiritur in fideiussione consensus expressus, aliàs non tenet, *l. qui hereditatē,* ibi: *Præsens quis interrogatus fideiubeat, D. mand. l. itē quis, §. Labeo,* ibi: *Fideiussorem volentem dederit, D. hoc tit. Castr. in l. si quis pro eo, num. 5. D. de fideiuss. Pacian. de probat. lib. 1. cap. 19. num. 70.* & ob id rectè dixit *Castr. ubi suprà,* quòd consensus sit anima contractus, cui adstipulantur *Curt. Iunior cons. 53. num. 7. par. 1. Emest. Cothman. resp. 18. num. 38. Hering. cap. 7. à num. 25. Aretin. cap. 54. pag. 392.*

69 Sic ergo fideiussioni tam respectu debitoris, quàm fideiussoris contrariatur dolus, vis, & metus. Cùm enim debitoris & fideiussoris cōsensu, cum creditore per stipulationem contrahatur, certè dolus, vis, & metus abesse debet, *l. 3. l. 5. C. de inutilibus stipul. Ioan. Goeddæus de cont. stipul. cap. 3. concl. 7. num. 91.* ubi fusissimè hanc materiam tractavit. Nihil enim tam contrarium cōsensui, quàm vis, atque metus, *l. nihil consensui, D. de regul. iur. l. si donationis, C. hoc tit.*

70 Ex quo fluit, fideiussionem metu factam non valère, *l. item 14. §. Labeo ait, D. hoc tit.* tradunt *Hering. dict. tract. cap. 19. à num. 15. Aretin.* similiter *cap. 62. à num. 1. cum seqq. pag. mihi 429. Fulvius Pacian. de probat. lib. 1. cap. 19. num. 70.* Sicut etiam metu carceris effectam, la-

latè agunt *Pech. de iur. sist. cap. 43. Guid. Pap. decis. 253. Farin. de carcerib. & carcerat. quæst. 35. per totam.*

71 Hinc est, fideiussorem ab obligatione fideiussoria liberari, si probare possit se per metum mortis, vel propter corporis cruciatum, vel capitales minas pertimescendo ad fideiubendum esse coactum, *l. 2. l. si donationis, l. ult. C. hoc tit. Natta conf. 50. n. 20. lib. 1. Hering. cap. 20. §. 17. num. 1. Aretin. cap. 43. fol. 519. num. 1.* Quod enim vi, metùve gestum est, ratum Prætor non habet, *l. 1. D. hoc tit.* Certè violenti contractus iure Divino improbantur, *Isai. cap. 58. vers. 6.* ubi *Cyrill. comm. lib. 5. tom. 3. pag. mihi 387.* illud ipsum notat.

Nec interest quòd creditor, debitorve ipsimet vim adhibeant, an alius eorũ nomine. Vt enim inquit *Senec. lib. 4. cõtrovers. 8. Æquè dignus est pœna, qui ipse vim adhibet, ut qui ab alio admota ad lucrum suum utitur. l. item si 14. §. in hac actione 3. D. hoc tit. l. non interest, C. eod. Sanch. lib. 4. disp. 8. num. 7. Ferrand. lib. 1. explic. cap. 14.*

72 Quâ de causâ si quis per metũ reus constitutus sit, & fideiussorem volentẽ dederit, & ipse & fideiussor liberatur; si solus fideiussor metu accessit, non etiã reus, solus fideiussor liberabitur, *dict. l. itẽ 14. §. Labeo, D. hoc tit.* ubi *Bart. Bald. Angel. & Scribent.* observant.

Item si quis per vim sisti promittendo posteà fideiussorem (intellige etiam per vim; primam vim ex post facto ratificare videatur, ut *in l. 2. C. hoc tit.*) adhibeat, is quoque liberatur, *dict. l. item, §. si quis, ubi gloss. & DD. D. eod.*

73 Dubitari nequit, quin in casu *l. extat, hoc nostro tit. & in l. creditores 7. D. ad leg. Iul. de vi priv.* creditorem unà cũ iure crediti ius obligationis fideiussoriç amittere, & fideiussori liberationem contingere; *arg. l. in omnibus 43. D. de solut.*

74 Ratio evidens est, ex eo quòd omnes exceptiones reales, seu rei, & obligationi cohærẽtes, quæ reo competunt; etiã eius fideiussori utiliter competunt, *l. si stip latus 15. l. ex persona 32. D. de fideius. l. exceptiones 7. §. 1. l. omnes 19. D. de except. l. defensiones, C. eod. Franc. de fideiuss. cap. 3. num. 20. & 24. Coler. de processib. execut. par. 1. cap. 10. num. 338. Surd. decis. 301. num. 12.* cum pluribus, quos adducit *Hering. cap. 27. par. 4. à num. 1.* & in fideiussore minoris latè *Cephal. conf. 308. lib. 3. Matienç. Iun. in l. 1. num. 82. D. de minorib.*

75 Et in terminis, quòd exceptiò quod metus causâ (cùm in rem scripta sit) fideiussori detur, probant *Medices de fortuit. casib. par. 2. quæst. 7. num. 35. Franc. dict. cap. 3. num. 45. Aretin. de fideiuss. cap. 34. fol. 459. Carol. de Grass. except. 11. numer. 101.*

76 Sed ne in hac re decipiaris, advertas, quòd si res fideiussoris à creditore occupentur, ius crediti non amittit, ut cẽsuit *Guliel. de Cun.* quem refert & secutus est *Albericus in d. l. extat, col. 3. vers. Item quærit Gulielm.* qui eâ utuntur ratione, quòd quemadmodum principalis debitor fideiussoris facto liberatur, *l. heredi, in fin. & l. fideiussoris, D. de pact. d. l. item si cum exceptione 14. §. Labeo,* ubi *Alberic. D. hoc tit.* sic pari modo ex delicto in eiusdem fideiussoris personam commisso debitor commodum sentire non debet.

77 Accedit præterea *ex Alberic.* fideiussoris factum à facto principalis esse admodum diversum: nã ut distinctæ personæ sunt; ita nec uniùs factum alterius esse potest, *l. mora rei, l. cùm filius, §. penult. de verbor. oblig.* Quod si aliter sen-

78 tiremus, is fideiussor sine commodo sentiret damnum, aut creditor occupator (quod esset iniquum) duplici pœnâ afficeretur; si enim debitor totum hoc sentiret commodum, nihil fideiussor consequi valêret; si verò consequeretur, duplici pœnâ creditor, unâ erga debitorem, alterâ erga fideiussorem, teneretur, quod non conceditur, *cap. at si clerici, in princip. de iudic. l. plura, de act. & oblig. l. nunquam plura, de priv. delict.*

Co-

Covarr.lib.2.variar. cap.10. quare est solam esse fideiussoris actionem, ut adversus audacem creditorem experiatur eo
79 utiliori, quod sibi videbitur, remedio, observat *Menoch.de reeup. remed. 5. numer..47.*

80 Huic sententiæ non leviter opponitur subtilis scrupulus: nam si fideiussor vim intulit, ut accepto liberaretur, in reum etiam actio restituitur, & adversus eum comperit, cùm in rem sit scripta, *l.metum 9. §.ex hoc edicto, D.hoc tit.* ubi *Rebuff.* adnotat; etsi ex facto debitoris metum adhibentis fideiussor acceptilatione liberatus sit, adversus fideiussorem agi potest, ut se reponat in obligationem, *l.illud verum est, D.eod.*

81 Ergo clarè sequitur per vim fideiussori impositam, tam ipsi, quàm debitori, liberationẽ cõtingere, cùm per vim ab uno incussam actio adversus alium restituatur: contrariorum enim eadem est disciplina, *l. 1. D. de his qui sunt sui, Velasc.* cum infinitis, *in Axiom.iur. litt. C.num.222.*

82 Cui difficultati respondendum est, animadvertendo ingens discrimen versari inter vim impositam debitori, & inter incussam fideiussori: nam in primo casu utrique liberatio contingit, cùm rescisso principali, rescindatur etiam accessorium, *dict.l.item 14. §. Labeo ait, D.hoc tit. Ant. Aug.lib.1.emendat. c.2. Ioan. Robert.lib.1.recept. lection.cap. 23. Ant.Govean.lib.1.var.lect. cap.11.* In
83 secundo autem nequaquam eâ de causâ; quia fideiussor nequit ab obligatione eximi, nisi actio principalis tollatur, & ideò (cùm ex suprà laudatâ sententiâ creditor ius crediti non amittat) liberatio fideiussori non obtingit; aliàs sequeretur absurdum satis à iuris regulis absonum, & aversum; quòd non sublatâ actione principali, non subsisteret accessoria.

84 Sed si adhuc hoc responso animus non quieverit, iterum animadvertas, *text.in dict.l.extat, & in dict. l. creditores*, solùm loqui de creditore, qui per vim debitum reposcit, & solutionem violenter extorquet à debitore, non autem à fideiussore, & ideò statuunt creditorem perdere rẽ, & omne ius, quod habet in re, confirmant *Ripa ad cap. sæpè, num. 90. de restit. spoliat. Iaf. in l. non dubium, C.de legib.* idem *Ripa ad l.1.num. 20. D.quor.leg. Cota in memorab.in vers. Creditor faciens, Dec. cons.75. in princip. Socin. reg. 39. Pie.ad l.in quartam, num. 168. & 179.fol. 341. D. ad leg. Falcid. tom.7. repet.* & sic licèt vis à creditore fideiussori incutiatur, non ideò debitori liberatio contingit, ut perbellè promit *Menoch.d.remed.5.reeup.num.40.*

85 Nec remoratur prædictas animadversiones *text.in l.metum, §.fin.& in l. illud*, diversus est ab hac sententia eorum tractatus: agunt enim de vi illatâ tam per fideiussorem, quàm per debitorem, ut fideiussor liberaretur, & sic cùm utrique metum incusserint, hoc edicto teneri indubium proferunt Consulti; & nil mirùm quòd actio adversus eos restituatur; præsentit *Gothofred. in l. si mandatu meo 45. §. item si 2. D. mand. litt.I.* quia fideiussor per vim liberatus cogitur se in obligarionem reponere.

86 Quo haud subsistit inlatio proposita, ut sicut per vim à fideiussore impositam adversus reum datur actio; similiter cõmodum ex vi illi illatâ reportet (nã præterquàm fortiter urgeãt rationes adductę) Ideò fit, ex eo, quòd actio quod metus causâ sit in rem scripta, & non simpliciter, ut observat *Gothofr. in d. l. metum, §. fin. litt. G.* quia vi ipsâ in personam, scripturâ in rem est; quippè in edicto verba ad id, quod gestum est, rescindendum concepta sunt; non in personã eius, qui metum intulit, asserit ibi *Bart.*

87 Iam sedato scrupulo inferas, mulierem metu reverentiali viri compulsam, quo viter iurgia, eiusque offensionem fideiubentem, aliàs minimè fideiussuram, in foro conscientiæ non teneri, quamvis servatæ sint omnes solennitates iure petitæ, & posse bona abscondere, si velit, ne solvere compellatur. Sic

Lu-

Ludovic. Lop. lib. 2. de contract. cap. 17. §. quod si haec sentētia, Sanch. de matr. lib. 4. disp. 9. n. 14. & omnibus spoliata egestate prematur, necessarijsque ad vitam careat, Bonac. tom. 3. disp. 12. q. 12. punct. 1. propos. 1. n. 14. vers. Praetereà, Dian. tract. 6. miscell. resol. 117. fol. 224.

88 His adstipulatur, quòd mulier ex l. 61. Taur. hodie l. 9. tit. 3. ubi Azeved. & Matienç. lib. 5. Recop. non potest pro marito obligari, etiam si dicatur & allegetur debitum in emolumentū uxoris cōversum esse. Et anteà iure cōmuni idem statutū erat toto tit. D. & C. ad S.C. Vell. Quia quò faciliùs mulier pro marito se obligat, eò magis subvenitur. Cuiac. in Novel. 134. Scip. Gētil. lib. 1. de donat. inter vir. & uxor. c. 20. Gœdda. de contrah. & commit. stipul. cap. 7. concl. 16. Osuald. in Donell. lib. 12. comm. cap. 30. litt. C.

89 Quod restringēdū est, quoties mulier fideiubet pro aliquo cū iuramēto; tunc enim non iuvatur S.C. Vellei. beneficio, Cened. ad Decret. collect. 73. n. 3. Cevall. comm. cōtra comm. q. 515. Surd. cons. 367. n. 12. Thesaur. decis. 222. sub n. 12. Dalner. de varijs iur. renunt. c. 6. n. 52. Facbin. controv. iur. lib. 2. c. 60. Cost. de fact. scient. & ignor. inspect. 57. n. 3. Rodrig. de ann. reddit. lib. 2. q. 5. n. 39. Bern. Græv. ad pract. Cam. Imp. lib. 2. cōcl. 77. à n. 17. Cald. Pereir. de empt. & vēd. c. 30. n. 10. & 19. Mol. de iust. tract. 2. disp. 540. vers. Illud est observandū, Valer. Regin. in prax. for. pœnit. lib. 25. n. 220. vers. Primū, Rebell. de oblig. iust. p. 2. lib. 16. q. unic. de fideius. n. 11. Aug. Barb. in cap. ex rescripto 9. n. 4. de iur. iur.

90 Istud tamen dupliciter sublimitandū existit. Primò, quoties mulier enormiter sit læsa, Prosp. Farin. 2. p. frag. lit. I. à n. 1292. cū seqq. quia tunc iuvatur S.C. ne indotata remaneat (adversus l. 1. D. solut. mat. ubi Scrib. cōmuniter, præcipuè sanè Pet. Barbos. summæ eruditionis & perspicacis ingenij vir) Abb. & infiniti, quos congerit Aretin. de fideiuss. cap. 3. num. 104. & seqq. pag. 361.

91 Et sic mulieri læsæ in æstimatione dotis succurritur, etiā quòd læsio sit intra dimidiā, electione marito datā, ut vel rē restituat, vel suppleat iustā æstimationē, Pinell. in d. l. 2. p. 1. c. 4. n. 33. Gutier. cons. 22. n. 27. Barbos. in l. si æstimatis, n. 21. & 22. D. sol. mat. Cevall. q. 536. n. 11. & 12. Aug. Barb. in c. cùm dilecti 3. n. 24. de empt. & vend. quanto ampliùs, quando in cūcta dote dānificata proponatur propter fideiussionē, & penitùs indotata remaneat ex Paris. cons. 77. num. 13. cum seqq. vol. 3. Berous cons. 48. n. 13. vol. 1. Thesaur. decis. 223. num. 13. Afflict. decis. 322. Amat. decis. 46. num. 3. & 62. num. 14. & 15. Gail. lib. 2. observ. 77. num. 11.

92 Secundò, quia iuramentum dolo, seu metu extortum iurantē non obligat, ut per Neviz. cons. 21. per tot. Boër. decis. 100. n. 14. Roland. cons. 2. n. 76. cum seqq. lib. 1. Simbeel. de decretis, lib. 3. c. 8. n. 172. & 174. Seraph. de privil. iuram. privil. 61. n. 19. Setser. de iuram. lib. 1. cap. 19. n. 1. cū seqq. & cap. 23. à n. 1. Mancin. in simil. tract. par. 4. effect. 1. q. 1. n. 1. & 2. & q. 12. à n. 8. Aug. Barbos. in cap. licèt mulieres 2. per text. ibi, num. 3. de iur. iur. lib. 6. Bobadill. in Polit. lib. 2. cap. 18. num. 173.

93 Cōtigua est & alia quæstio, an mulier, quæ pro alio solvit, utatur beneficio Senatuscōsulti, sicut si fideiussisset? In qua quæstione negativè resolvendū est. Nā licèt mulier prohibeatur regulariter pro alio se obligando intercedere, tamen si pro alio vult solvere, pòtest, ut est casus in l. si pro aliquo, §. fin. D. ad Vellei. & ratio huius differētiæ potest esse, quia faciliùs mulier induceretur ad se obligādū, quàm ad solvendū maximè cùm mulierū sit gen⁹ avarissimū, ut l. si stipulata, §. 1. D. de don. int. Tiraq. in l. cōnub. 9. n. 43. cū seq. Osuald. in Don. lib. 12. cōm. c. 29. lit. G. Prōptiores enim sunt homines ad promittendū, quàm ad solvendū, ut de se patet, & de hoc est casus apertus in l. si ego, §. fin. ad Vell. ubi dicit textus, quòd si mulier solvit alteri pro altero, cessat S.C.V. Senatus enim obligata mulieri succurrere voluit, nō donāti: hoc ideò quia faciliùs mulier se obligat, quā alicui donat, prosequitur Capol. cōs. 27. à n. 1. cū seq. nisi metu solutionē effecisset, Anchar. cons. 299. visa suprad. per tot. Tusc. pract. cōc. 216. n. 15. 18.

& concl.217.num.21.litt.M.Farin.fragment.crim.2.par.litt.M.num.39.

94 Magna perfidiæ radix latet in satisdarione, quę pro dote à mariro uxori offertur, ab eaque accipitur. Nam ut inquit *Iuven.satyr.6.*

Inde faces ardent, veniunt à dote sagitta,
Libertas emitur:corā licèt innuat, atque
Rescribat vidua est locuples, qua nupsit avaro.

95 Hinc nunquā spontè, sed pro capiendâ dote dedisse maritus satisdationem videbitur, ut ait *Senec.lib.6.de benef.cap.19.Nec ipse quidem se mibi beneficium iudicat dare, sed ambitioni sua prastat; nam si necesse est illi, facere non debeo ipsi beneficium, sed cogenti, si necesse est illi velle ob hoc, quia nihil habet melius, quod velit ipse se coget, & sic mulier dicet, nō debeo illj beneficiū, sed doti mea, quā ut caperet, eaque frueretur satisdationem dedit:sua causa dedit, non mea*; & cum *Mart. lib.6.epig.62.*

Munera magna quidem misit, sed misit in hamo;
Et piscatorem piscis amare potest?

Et *lib.1.epigr.136.*

Sordidius nihil est, nibil est te spurcius uno,
Qui potes insidias dona vocare tua.
Sic avidus fallax indulget piscibus hamus
Callida sic stultas decipit esca feras.

96 Vnde *beneficia in scelus versa sunt* (ait *Senec.lib.5.de benef.cap.15.*) *quia ergo non undique humano generi convicium fit? Non publica querela est beneficia periisse, & paucissimos esse, qui de bene merentibus non invicem pessimè mereantur? Ecce nescio, qua nō ex philosophorū domo clā medio convītu populos, gētesq; dānatura vox mittitur.*

--- Non hospes ab hospite tutus,
Non socer à genero, fratrum quoque gratia rara est.
Imminet exitio vir coniugis, illa mariti.

97 Er maritus, quē sequta est pœnitētia, miserū se dicet, quod dedisset, suspirabit vultū obducet: aut si non desinat insultare, gloriari, & ubiq; iactare, & acerbū munus suum facere (ut inquit *Senec.lib.6.de benef.c.4.*) ex hāc perfidiâ iurgia pullulabunt, ut scitè dixit *Iuven.satyr.6.*

Semper habet lites, alternaque iurgia lectus,
In quo nupta iacet: minimum dormitur in illo
Tunc gravis illa viro; tunc orba Tigride peior
Cùm simulat gemitus occulti conscia facti.

Quare *Impp.in l.fin.C.ne fideiuss.dotis dentur*, statuerūr nullam esse satisdationem, quam maritus pro dote fecerit, ne causa perfidiæ in connubio generetur; *Merēda lib.6.cont.cap.12.n.1.cum seq.* cū pluribus *Castill.tom.6.cap.168.§.unic. à num.1.Arellan.lib.sing.lect.iur.q.6.tot.*

98 Ex dictis inferas, quòd mulier si fideiubeat pro marito, non teneatur propter suspicionē, quod maritus blandirijs, seu minis eā inducat ad se obligandū, *Auth. si qua mulier*, ubi *DD.C.ad S.C.Vel.Hercul.Maresc.lib.2.var.cap.5.n.2.& 3.Hering.de fideiuss.c.7.n.453.verb.Nā pro viro, Ceval.q.3.n.7.vers.Quod esset, Mauson. de caus.exec.lib.1.limit.10.n.9. Alex.Ludovis.decis.333.n.3.Grat.c.961.num.3.*

99 Inferas etiam, minorē dolo malo, cōsilio, animo, & suasionibus creditoris inductū ad fideiubendū, licèt iuramentū interponat, in integrū esse restituendū, si ex tali fideiussione veniret enormissimè læsus, *Mantic. de tacit. lib.16. tit.4. num.2.Maur.de fideiuss. cap.11. sect.4. à num.1.* quod pręsumitur in ipsa, *Barbos. in l.1.par.3.n.58. D.solut. matr.Escobar comput.16.n.8.* tradit eleganter *Fontan. de pactis nupt.claus.4.gloss.26.num.13.*

100 Vnde nobiles, potentes & impetuosi, qui arces inexpugnabiles inhabitāt (de quibus *in l.3.vers.Aut arcem tenuerit, D. ad munic.*) non possunt esse fideiussores, *Gam.decis.21. num.3. Gail.lib.2. obs.27. num.25.Menoch.cons.2. num.212. vol.1. Carroc. de excuss. bonor. 2.par. q.36. n.5. Hering.de fideiuss.cap.8.num.131.*

101 Potentes verò propriè definiūtur, qui opibus & gratiâ valent, ac conventu sunt difficiles, ut *in tit. C. ne lic.potent.* ubi *Cuiac.l.1.C.de commerc.l.unic.* & ibi *Vultei.num.70.C.in quib. caus. milit.for. præsc. uti possunt, l. 2. C. de ann. except. l.tunc convenit 15. C. de accusat. l. ultim. in princip. C. de præscript. trigint. annor.* qui-

quique tam potenter se gerũt, ut omnibus sint terribiles, *l. nec quidquã*, §. *pen. D. de offic. Proc. l. 2. C. ne rustic. lib. 11. l. nolumus 22. C. de testam.* Qui denique, ut *Plato in Hyppia, pag. 270.* ait: *Faciũt quod volunt, & quando volunt.* Quò etiã spectat illud *Fulgentij lib. 1. Vacat hoc tẽpore potentibus opprimere, primoribus rapere, privatis perdere, miseris flere.* Item illud *Aristot. lib. 6. Polit. cap. 3. in fin. Semper, qui imbecilliores sunt, æquum & iustum quærunt, qui plus possunt, ista non curant.*

102 . Ex hoc inferas sufficere allegare timorem in præsumptũ, ad hoc ut rationes, quas reddere debent, minor, vel vidua, vel similis alicui magnati, vel potenti in Curia reddantur, ita eleganter *Escob. de ratiocin. cap. 7. à num. 59. cum seq.*

SVMMARIVM.

1 *IVramentum à* iure *deducitur.*
A re bellica ad Ecclesiam tractum.
2 *Definitur.*
Proponuntur variæ iuramentorũ formæ.
3 *Militibus sine iuramento hostem ferire non licuit.*
4 *Cuius forma refertur. & 5. 6.*
7 *Exautorandi sacramento solvebantur.*
8 *Expenditur l. fin. C. de Veter. lib. 12.*
9 *Similiter l. 14. D. de his quæ ut indign. cum alijs.*
10 *Varia fuerunt supplicia propter desertionem & fugam militum.*
11 *Iudices olim iurabãt se secundùm leges sententiã daturos, & secreta servaturos.*
12 *Magistratus similiter in leges iurabãt.*
13 *Et Senatus.*
Cùm Imperatores renuntiabantur, in eorum verba subditi omnes adigebantur.
14 *Quotannis sacramentum renovabatur.*
15 *Variè olim apud diversas Gentes iuramenta fiebant.*
16 *Apud* Orthodoxos *modi & formulæ iuramentum constituentia.*
17 *Iurisiurandi adfirmatio religiosa est.*
Iurisiurandi religio.
18 *Vel quòd res sacra cum Deo fiat.*
Vel quia sacro testimonio fides fit.
19 *Synonima iusiurandũ, & sacramentũ.*
20 *Renuit Vulteius.*
21 *Iusiurandũ quasi Iovis iurandũ. & 22.*
23 *Iusiurandum ad dirimẽdas causas olim interponebatur.*
24 *Iusiurandum à quibusdam dictum Emplastrum æris alieni.*
Et Mantile nuncupatum.
25 *Triplex existit.*
26 *Iuramentum actus licitus est.*
27 *Concurrentibus veritate, iudicio & iustitia. & 28.*
29 *Iuramentum non obligat nisi ex iurãtis intentione.*
30 *Sequitur naturam actus, super quo interponitur.*
31 *Actum revocabilem non facit irrevocabilem. usq. 35.*
36 *Invalidi contractus non firmantur iuramento; & 37.*
Iuramento conventio à lege reprobata nõ validatur.
38 *Iuramentum obligat ad observantiam.*
39 *Cùm sit absque interitu salutis æternæ.*
40 *Tribuit instrumento executionẽ paratã.*
An ex eo actio nascatur? remissivè.
41 *Propter dolum non tenet.*
Nec per errorem.
42 *Iuramentum metu extortum valet.*
43 *Alij negant.*
44 *Alij distinguunt.*
45 *Adstruitur negativa sententia. usq. 48.*
49 *Cui adhæret Author.*
50 *Respondetur Fachin.*
51 *Iuramentum non obligat, si iurans non habuit animum se obligandi.*
52 *Lex fundata in præsumptione non obligat in conscientia.*
53 *Iurans per vim si nõ habuit animũ adimplẽdi promissum, liber est in cõsciẽtia.*
54 *Vera mens text. in cap. si verò, & cap. verùm, de iur. iur. usq. 58.*
59 *Iudex secularis potest compellere iurãtẽ per vim, ut iuramentũ relaxet. & 60. 61.*
62 *Alia interpretatio ad dict. cap. si verò, & cap. verùm.*
63 *Imperator potest iuramenta metu extorta irritare.*

64 Genuina mens Authent. sacramenta puberum, C. si adverſ. vendit. & 65.
66 Expenduntur cap. cùm contingat, de iur.iur. & cap. quāvis pactū. & 67. 68.
69 Iuramentum metu extortū est ipso iure nullum. & 70.
Nec requiritur relaxatio in iuramento metu extorto.
71 Iuramentum metu reverentiali praestitum non obligat.
Opinio negans declaratur, ibidem.

CAPVT VII.

De Iuramento.

1 IVRAMENTVM à *iure* deducitur, quia inſtar iuris habendum: unde à Latinis paſsim vocatur *iusiurandum*, quod è re bellica ad Eccleſiam tractum, ſi fides adhibenda *Ioan. Saresberienſi lib. 6. cap. 5.* ibi: *Duo ſunt, quae militem faciunt, electio & ſacramentum; haec enim duo communia ſunt his, qui ſpiritalem, & corporalem militiā exercent; hos enim ad miniſteriū altaris, & cultū Eccleſiae vocat lingua Pontificis; illos ad defenſionem Reipublicae eligit lingua Ducis.*

2 Eſt autem *iuramentū* (varijs omiſsis definitionibus, quas proprijs tractatibus Authores tradidêre) *invocatio divini Nominis in teſtimoniū*: Hęc autē invocatio in eo cōſiſtit (ut benè explicat *Valenc. 2.2. diſp. 6. q. 7. punct. 1.*) ut iurans, quantum in ſe eſt, velit & cupiat Deū manifeſtare, id quod iuramento confirmat, tanquam id, quod eſt ab ipſo Deo ſcitum ac verū; & hoc ſive in hac vitâ, ſive in alterâ Deus manifeſtare velit: quod ſequntur eleganter *Covar. in cap. quamvis pactum, 1 par. relect. à n. 1. Leſſ. de iuſt. & iur. lib. 2. cap. 42. dubit. 1. à n. 1. Sanch. in ſumm. lib. 3. cap. 1. à n. 1. Senec. in conſolat. ad Helviā, cap. 10.* ibi: *Itaque tūc per fictiles Deos religioſè iurabatur; qui per illos invocaverant*: ubi ſic explicat *in adnot. Lipſius: Nā & in iuramento invocatio Numinis erat. Virgil. 12. Aeneid.*

Eſto nūc Sol teſtis, & haec mihi Terra precanti,
Et Pater omnipotēs, & tu Saturnia Iuno.

Item:

Audiat haec Genitor, qui foedera fulmine ſancit,
Tango aras, medioſque ignes, & Numina teſtor.

Iuramentum fiebat per cineres, *Virg. 2. Aeneid. ℣. 431.*

Iliaci cineres, & flamma extrema meorū Teſtor.—

Par iuramentum apud *Senec. Troadib.* ubi Hecuba teſtatur Patriae cineres.

Propert. lib. 4. eleg. 12.

Teſtor maiorū cineres tibi Roma colēdos.

Stat. lib. 5. Theb.

— Cineres iuraſſe ſepultos.

Sueton. de claris Oratorib.

Iura per patris, matriſque cineres, qui inconditi iacent.

Senec. lib. 1. Cont.

Ergo fame morientem videbo, per cuius cineres iuraturus ſum.

Cui ſimile per oſſa defunctorum firmāt *Tibull. lib. 2. eleg. 7.*

Parce per immaturae tuae precor oſſa ſororis.

Ovid. in epiſt.

Per tamen oſſa viri ſubitò malè tecta ſepulcro.

Propert. lib. 2. eleg. 20.

Oſſa tibi iuro per matris, & oſſa parentis.

Tritum etiam quod per capita hominū fiebat, *Apulei. lib. 3. Aſin. Aur. Adiuro enim tuū mihi chariſſimum caput, nulli me prorſus, ac ne tibi quidem ipſi adverſanti poſſe credere, quod quidquam in meā cogitaveris perniciem. Catull. de Coma Berent.*

Adiuro te, tuumque caput.

Sil. lib. 10.

Perque caput nullo levius mihi Numinis patris
Magnanimi iuro.

Briſeis apud Ovid. in epiſt.

Perque tuum noſtrumque caput, quod iūximus una
Iuro. —

Virgil. 4. Aeneid.

Teſtor utrumque caput.

Ap-

Appol.lib.3.Argon.

Sciat nunc hoc caput tuum dilectum & meum.

Est hæc forma eadem cum illa, quâ usus *August. apud Appian. lib. 5. civil. Per me ipsum, per te, Luci.* Hanc iurandi rationem confirmat illa, quæ per capillum fiebat, *Apul. 3. Adiuro vos per dulcem istũ capilli tui nodulum, quo meum vinxisti spiritum.* Forma ista: *O charum caput*, ad amorem frequentissima est Græcis, eã vidi in *2. Platonic. Aristidis in Basil. lib. de Spiritu sancto, cap. 1. & in epist. Synesij* sæpissimè. Iurare genium Cæsarum vetitum fuit, & mortale Christianis, quod Gentilibus in more fuit, *Tertul. in Apolog. Sed & iuramus sicut non per genium Cæsarum, ita per salutem eorũ, quæ est augustior omnibus genijs. Nescitis genios dæmonas dici, & inde diminutiva voce dæmonia. Nos iudicium Dei suscipimus in Imperatoribus, qui Gentibus illos præfecit, id in eis scimus esse, quod Deus voluit, & pro magno id iuramento habemus. Cæterùm dæmonas, id est, genios adiurare consuevimus, ut illos de hominibus exigamus non deierare, ut illis honorem divinitatis conferamus*: & ad *Scapulam: Sic & circa maiestatem Imperatoris infamamur, tamen nunquam Albiniani, vel Nigriani, vel Cassiani inveniri potuerunt Christiani, sed ijdem ipsi, qui per genios eorum in pridie usque iuraverunt. Minutius Felix* sic *eorũ Numen invocant, ad imagines supplicant, genium, hoc est dæmonem eius implorant, & est eis tutius per Iovis genium peierare quàm Regis. Vlpian. in l. 14. §. 5. de iur. iur. Si quis iuraverit in re pecuniaria per genium Principis, & peieraverit, Imperator noster cum patre rescripsit, fustibus eum castigatum dimitti.*

Sic etiam Genijs Principum templa dedicabant, *Sueton. in August. cap. 60. Cerd. advers. sac. cap. 106. num. 4.*

Iurabatur per fata, *Virgil. 7. Æneid. Prop. eleg. 7. lib. 4.* & per aquas, *Virg. 12. Æn. ℣. 195.* ubi *Cerd.* Per Iovem lapidẽ iurabatur, *L. Vives ad August. lib. 2. de Civit. Dei, cap. ult. litt. E.* Quin nullũ sanctius & firmũ censetur iuramentũ, quàm quod pro filiorum salute concipitur, *Plin. lib. 2. epist. fin.* eleganter *Solorz. de parric. lib. 2. cap. 10. fol. 143.* De alijs iuramentorum generibus latè *Annæus Robert. lib. 1. rer. iudic. cap. 11.*

3 Antiquis observatũ fuit temporibus, ut certi generis & qualitatis homines præstarent iuramentum. Milites enim adeò ad id obstringebantur, ut citra illud nec hostem quidem ferire licuerit, *Cato apud Plutarch. problem. Roman. cap. 38. Cic. lib. 1. offic. Livi. 1. dec. lib. 3. & lib. 2. 3. dec. Servi. lib. 8. Æneid. in princip. Buleng. de Imp. Rom. lib. 2. c. 14. fol. 128. litt. C. Dempster. ad Rosin. lib. 10. Antiq. Rom. cap. 3. cum Criticis, & S. P. Livi. lib. 22. Veget. de re milit. lib. 2. cap. 5. Robert. Valtur. de re milit. lib. 6. cap. 4. & 5. Iust. Lips. de milit. Rom. lib. 1. cap. 6. Conan. lib. 1. comment. cap. 8. num. 5. Bald. cons. 248. num. 4. & 267. lib. 1. Alex. cons. 103. n. 11. vol. 1. Thom. Micr. ad const. Cathal. col. 4. cap. 27. n. 31. Pet. Greg. de Rep. lib. 11. cap. 6. in fin. Caball. resol. 294. num. 31. & seq.*

4 Cuius iuramenti forma ita cõcipiebatur: iurabant per Deos solenne iusiurandum, posteà in acta Principũ se iussu Consulum conventuros; neque è castris eorum iniussu quæsitis occasionibus abituros, non fugæ, formidinisve causâ extra ordinem recessuros, nisi teli sumendi, vel hostis feriendi, aut civis servandi causâ; tradit *Alex. ab Alex. lib. 1. Dier. Genial. cap. 20. fol. 61. & in addit. Tiraq.*

5 Milites iurantes interdum gladios cervicibus admoverunt, ut mortem sibi oppetendam priùs quàm sacramenti fides desereretur, ostenderent, *Ammian. lib. 21. Iussique universi in eius nomen iurare solenniter, gladijs cervicibus suis admotis, sub exsecrationibus diris verbis iuravere conceptis omnes pro eo (Iuliano) casus quoad vitam profuderint, si id necessitas exegerit perlaturos; lib. 26. Sub exsecrationibus diris in verba iuravere Procopij.*

6 Ab hoc more dixit *Horat.*

---- In verba iurabas mea,
Nullius addictus iurare in verba Magistri
Petron. In verba Eumolpi iuravimus.

7 Vti Tyrones arma sumpturi in iusiurandum adigebantur; ità exauthorandi eodẽ illo sacramento solvebantur, priùs quàm ab exercitu dimitterẽtur, *Amm. lib. 24. Duos Tribunos sacramento solvit, ut desides & ignavos* : & *lib. 25. In initio abiecti sunt autem sacramento, alÿ quatuor ob flagitium simile vexillationum Tribunÿ*; comptissimè *Barclai. lib. 2. Argen.* ibi: *Sed quocunque vos titulo censeri aquũ est, ne quis infames, ne quis desertores militia dicat, missionẽ facio. Solvite cingulum, abite domum, cives. Neque in mei gratiam ad bellum coÿstis, sed opera mea, & consilio usuri. Iam verò remitto sacramentum.*

8 Non parùm lucis afferunt *Honor. & Theodos. in l. fin. C. de Veteran. lib. 12.* ibi: *Nullus eorum, qui sacramẽtis inhærere desierit, vel volens permittatur, vel invitus militare cogatur, seu stare iudicum sententÿs, quæ non ÿs observatis latæ fuerint nullam firmitatem habentibus, nisi fortè reperiatur ibi tempore militiæ cœpta cognitio; tunc enim velùt necdum cingulo deposito sub militari iudice rem tractari, finirique præcipimus, nisi principali beneficio specialiter indulto quidam ex his sese defendant*: ubi in exauthoratione duo solennia notantur; sacramenti solutio, quo miles obstringebatur; & cinguli depositio. Idẽ notatur *l. miles 11.* ibi: *Miles, qui cum adultero uxoris suæ pactus est solvi sacramento, deportarique debet, D. ad leg. Iul. de adult.* in cuius scholijs advertit *Dionys. Gothofr.*

9 Hinc sacramento militari solvi, est exauthorari, *l. 14. D. de his quæ ut indign. l. ultim. D. de re milit. l. 8. C. de leg. Dionys. Gothofr. in l. 2. litt. X. D. de privil. Veteran.* eleganter *Budæus in l. 2. de ÿs qui not. infam. fol. 357. Socin. in cap. proposuisti, post num. 34. de for. competent. Salicet. in l. 3. C. de his qui not. infam. gloss. & Ioan. de Platea in l. servi, C. de agric. & manc. dom. lib. 11. Petr. Gregor. lib. 19. syntagm. cap. 4. n. 7. Brisson. de formul. lib. 4. in fin. pag. 408. & seq. & lib. 2. select. cap. 5. Pet. Fab. lib. 1. semest. c. 17. ad med. Iust. Lips. de milit. Rom. lib. 5. dial. 19. Ian. Langlæus lib. 12. Sem. cap. 1. pag. 682. Caball. resol. 294. n. 65. & 82. & 393. Aial. de iur. & offic. bell. lib. 3. cap. 6. & seqq. Alberic. Gentil. in eod. tractat. in transc. Treutler. vol. 1. disp. 8. thes. 6. litt. A. Iul. Clar. in pract. crimin. q. 74. in fin. n. 5.*

10 Vnde obiter notabis varia fuisse supplicia propter desertionem, & fugã militum, *Bellin. de re milit. 8. par. tit. unico, n. 78. Cotereus lib. 3. c. 2. & 8. Tiber. Dec. lib. 7. crimin. cap. 15. Petr. Herod. lib. 6. rer. iudic. tit. 5. & 6. Petr. Gregor. lib. 19. syntagm. cap. 11. Iust. Lips. lib. 5. de milit. Rom. dialog. 8. & 18. Aial. de iur. & offic. bell. lib. 3. cap. 12. 15. & 18. Bobad. lib. 4. Polit. cap. 1. & 2. Adam Contzen lib. 10. Polit. cap. 58. Ioan. Vfel. in addit. ad Covar. lib. 4. variar. cap. 12.*

11 Iudices etiam olim iuramentũ præbebant se secundùm leges sententiã daturos, & causam definituros, *l. rem non novam, C. de iudic. Alex. ab Alex. lib. 3. Dier. Geni. cap. 5. Ascon. Pæd. in 2. in Verr. act. Pollux lib. 8. cap. 6. & 7. & Heraclides in Polit. post princip.* quod non inobscurè percipitur ex *text. in l. 1. §. proinde*, ibi: *Dum in iudicio honor petitur; qui in ingressu sacramenti efferi* (melius cum *Haloãd. offerri*) *debuit, D. de var. & extraord. cognic.* & secreta servaturos, quod eleganter & tersè scribit *Narbon. in l. 82. gloss. 5. tit. 5. lib. 2. Recop.*

12 Magistratus similiter in leges iurabant, narrante *Livio lib. 31. Magistratus* (inquit) *plus quinque dies nisi qui iurassent in leges, non licebat gerere. Iul. Cæs. Buleng. lib. 2. de Imper. Roman. cap. 14. litt. B.*

13 *Plutarch. in Caton.* ostendit ipsum etiam Senatũ in leges iurasse, apud *Dionys. Halicarn. lib. 6* populus in legẽ Tribunitiam, quæ sacrata dicitur, iuravit; id quidem obtinuit liberâ Republicâ sub Imperatoribus aliud sacramentum introductum. Cùm primùm enim Impe-

pe-

peratores renuntiati essent; in eorum
verba subditi omnes adigebãtur, iube-
banturque in verba, in nomen, in acta
Imperatorũ iurare. *Tacit. lib. 1. Germa-
nicus nihil cunctatus sacramẽto milites a-
digit*, id est, in verba Tiberij iurare iu-
bet. Addebat Messala Valerius reno-
vandum per annos sacramentum in no-
14 men Tiberij. Quotannis enim Kalen-
dis Ianuarijs id sacramentum renova-
batur. *Stat. lib. 4. silvar.*

---- Novique
In leges iurare fori. ----

15 Variè olim apud diversas Gentes iu-
ramenta fiebant; sed ne longiùs excur-
ram, si recenseam, videas *Alexand. ab
Alexand.* (qui propriũ sibi pręfixit sco-
pum) *lib. 5. Dier. Genial. cap. 10.* ubi *Ti-
raq.* multa congessit in adnotat.

16 Et apud Orthodoxæ Fidei professo-
res diversi sunt modi & formulæ iura-
menta constituentia, quæ in unum cu-
mulavit *Sanch. in summ. lib. 3. cap. 2. toto.*

17 Iurisiurandi adfirmatio religiosa est,
Cicer. 3. offic. unde iurisiurandi religio,
*l. 1. l. 25. D. de iur. iurand. Donell. lib. 24.
comm. cap. 13.* sacramentũ, *l. 8. l. 11. l. pe-
nult. l. ult. C. hoc tit. August. Barbos.* cum
pluribus, *in cap. non est observandum, n. 1.
22. quæst. 4. Cæs. Bargal. de dol. lib. 3. cap.
18 14. à princip.* Vel quòd res sacra cum
Deo fiat, *Fortun. Garc. in cap. 1. de pact.
num. 114. pag. 1108.* vel quia sacro testi-
monio fides fit, & iurans se consecrat ad
pœnas, si fallat, *Iacob. Ebert. tract. ethic.
de iurament. tit. de vocab. Latin.* per locũ
Cic. 7. epist. fam. 32.

19 Synonima nunc sunt iusiurandum &
sacramentum, *Covarr. ad cap. 2. de pact.
in 6. princ. n. 2.* Etsi veteribus, ut *Varr.
2. de ling. Lat.* sacramentum quoque pro
pecunia, quę in Æde sacrâ à litiganti-
bus deponebatur, *Pithoe. 1. advers. sub-
cess. 18. Forster. de iurisd. Roman. par. 2. l.
Numa 3. num. 113.*

20 Cæterùm *Vultei. disp. scholast. 7. p. 70.*
ex usu iuris differre vult iuramentum,
quod super re non controversâ interpo-
nitur. Et iusiurandum super re contro-
versâ, eò quòd hic decidantur meritò
causæ, seu quid iuris sit, ut quid de iure
suo iuret. Sed eam differentiam nõ sem-
per servari, per *l. penult. C. de iur. iurand.*
Atque ita non differre hæc, *Berser. ad
Rubr. D. eod. num. 29. Osuald. in Donell.
lib. 24. comm. cap. 5. litt. D.*

21 Iusiurandum autem quasi Iovis iu-
randum dici vult *Lips. 1. elect. 18. pag.
567.* ex loco *Apulei. de Deo Socratis* à se
emendato. Sanè & Iovis antiquitùs, qui
hodie Iupiter, *Paul. Merul. comm. in lib.
1. annal. Ennij pag. 245.* verùm inflexio
resistit iurisiurandi, *Plaut. Cistell. Terẽt.
And. Auson. Popma de usu antiquar. lect.
22 cap. 7.* & ita accipitur in versu *Ennij a-
pud Cic. 3. offic.* de varijs iurisiurandi ap-
pellationibus Latinis & Græcis, *Ioann.
Guill. Stuckius descript. sacror. & sacrific.
Gent. fol. 90. & seqq. Iacob. Ebert. tract. de
iuram.* qui de Hebræis, Chaldæis, & Sy-
riacis agit.

23 Religio iurisiurandi priscis tempo-
ribus ad dirimendas quaslibet contro-
versias interponi consueverat. Nam &
Radamanthus olim, ut refert *Plato lib.
11. de legib.* lites interposito iureiuran-
do finiebat, cùm divinum Numẽ mag-
nâ veneratione homines religiosi cole-
rent, inquit *Aristot. lib. 1. Rhetor. ad A-
lex. cap. 18.* Numa Pompilius tanto reli-
gionis cultu omnium pectora imbue-
rat, ut fides, ac iusiurandum (teste *Livio
lib. 1.*) propulso legum, ac pœnarũ me-
tu civitatem regerent.

24 Verùm licentiosa sequẽtis seculi im-
pietas effecit tandem, ut iusiurandum à
quibusdam dictum sit, Emplastrum æris
alieni, *Gell. lib. 16. noct. Attic. cap. 7. in fin.
Robert. rer. iudic. lib. 1. cap. 11. fol. 188.
cum seqq.* cõptissimè & scitissimè. Con-
ducit eleganter, quod *Scalig.* scribit in
Fest. explicans *Pacuvij* locum hunc

*Machinam ordinis novam manticulatũ
astu*
Sanctiora adigis iuraiuranda,
Quibus quotidie
Parva noxa extergeantur.

Exprimit enim notionem & etymon

verbi *Manticulor*, cùm extergendi significatum adiecit. Dicit enim *Pacuvius* nihil esse aliud iusiurandum, quàm mãtile, nam ut hoc manus ita illo quotidianæ noxæ extergentur. De *Mantil. vide Cerd. lib.4. Georg. fol. 536. ỳ. 775. & l. supellectilis, D. de supell. legat.*

25 Triplex existit iusiurandum, voluntarium, iudiciale & necessarium, quod benè explicat *Vbesembec. in paratitl. ad tit. D. de iur. iur. à num. 7. cum seqq. Camill. Borrell. tom. 1. summ. decis. à tit. 51. Cardos. in prax. verb. Iuramentum*, & latâ manu ex professo dispunxerũt Interpretes suis eruditis tractatibus.

26 Adnotandum est, iuramentum actũ licitum existere, ut in *cap. non est, cap. in novo, cap. ut noveritis 22. quæst. 1.* tradunt *D. Thom. 2.2. quæst. 89. art. 2. & 4. Bonavent. in 3. dist. 39. art. 2. quæst. 1. Angel. verb. Iuramentum 11. Sylvest. 2. q. 1. Sot. de iust. lib. 8. quæst. 1. art. 2. Navarr. in Manual. cap. 12. num. 2. Covarr. in cap. quamvis pactum, par. 1. §. 6. num. 1. cum seqq. Azor instit. moral. par. 1. lib. 11. cap. 2. quæst. 2. cum seqq.* & plures alij, quos refert & sequitur *Sayr. in clav. Reg. lib. 5. cap. 3. à princip.*

27 Illud intelligendum est, ubi concurrunt tres illæ circunstantię, sive comites; nempè veritas, iudicium, & iustitia: quia nullo casu absque illis licitum est iurare, ut apertè colligitur ex illo *Ierem. 5. Et iurabunt,* VIVIT DOMINVS, *in veritate, iudicio, & iustitia, cap. iurabunt 22. quæst. 4. cap. animadvertendum 22. quæst. 2. cap. etsi* CHRISTVS, *in vers. Iacobus, de iur. iur.* resolvunt *D. Thom. d. quæst. 89. art. 3. Sanch. in summ. lib. 3. cap. 4. Camill. Larath. cons. 88. num. 52. Aug. Barbos. de offic. & potest. Episcop. par. 3. alleg. 51. num. 21.*

28 Cuius rei ratio est, quia per iuramẽtum Deus adducitur in testẽ, quæ summa veritas est, & iustitia; necessariò igitur fuit ad eius reverentiam, ut id, quod iuratur, primò sit verum, deinde iustũ, & tandem necessarium, ut non passim, ac leviter, sed maturo iudicio, & præviâ de liberatione iuretur; nec enim ad iurandum debet quempiam spontanea voluntas inducere, sed. necessitas trahere importuna, *dict. cap. etsi* CHRISTVS, *vers. Iacobus.*

29 Iterum advertas, quod benè *D. Tho.* dicit *in 3. par. distinct. 39. quæst. 1. art. 3. quæstiune. 3.* iuramentum ex ipsa iuramenti, ut iuramentum est, ratione non obligare, nisi iuxta iurantis intentionẽ & faciunt quæ *Fortun. de ultim. fin. iilat. 22. num. 477. & seqq. Seraphin. de privil. iuram. privil. 110. num. 16. Gutierr. de iuram. confirm. 1. par. cap. 57. num. 20.* pulchrè *Thom. Sanch. dict. lib. 3. cap. 10. num. 11. Aug. Barbos. in cap. humanæ aures, num. 2. 22. quæst. 5.*

30 Priùs quàm ad nostram materiã accedamus, prænotare oportet, iuramentum sequi naturam actus super quo interponitur, & non alterare, nec mutare, sed tantùm addere vinculum religionis; & conditiones, quæ insunt actui, inesse ipsi iuramento, *cap. quemadmodum, de iur. iurand. ubi gloss. in verb. Conditionis, l. fin. C. de non numer. pecun. l. si qui satisdar. cogant. l. sub conditione, §. quoties, 2. resp. D. de cond. instit. Clem. 1. in fine, de præb. reg. accessorium, de regul. iur. in 6. Dec. cons. 536. num. 7. & cons. 600. num. 12. & cons. 305. num. 4. Corn. cons. 126. num. 3. vers. Et iuramentum, Bellam. consil. 24. num. 10. Bursat. cons. 40. num. 57. & seqq. Ruin. cons. 134. num. 9. vol. 1. cons. 16. numer. 14. vol. 2. & cons. 67. num. 10. vol. 4. Cravet. cons. 102. num. 7. Cevall. commun. cont. commun. quæst. 168. num. 3. Curt. Sen. consil. 52. num. 12. Vrsil. ad Afflict. decis. 110. sub num. 3.* & ideò sublato contractu iuramentum in eo adpositum cẽsetur sublatum, *Barc. decis. Bonon. 99. num. 15. Costa Sicul. cons. 24. n. 39. Alex. Ludov. decis. 15. num. 7.*

31 Actum revocabilem non facit iuramentum irrevocabilem, *gloss. in l. si alienam, in verb. Qui accepit, D. de don. caus. mort. gloss. in l. si patronus, in verb. Fabiana, D. si quid in fraud. Patr. l. in servitutẽ, §. sed & si quis, D. de bonis libert. l. sub* con-

conditione, D.de bon. possess.cont. tab. l.cũ precario, D.de prec. ubi cõmunitet *Scribent.* Quod procedit, etiã si sit promissum non contravenire cum iuramento, *Corn.consf.125. col.2.lib.1. Dec.consf.475. num. 18. Bald. in l.si procurator, col.3. vers.Et prædicta sunt vera, D.de condict. indebit. Rota Roman. in novissim. decis. 128.num.3.par.1.Franc.decis.181.in fin. Molin.de primog.lib.2.cap.2. num.46.* & post eum *Alex. Raud.de Analog. cap. 23. & pract. cap.30. num.7. & 8.* ubi refert etiam *Barbos. Peralt.* aliosque *DD.* & latissimè *Ioan. Petr. Surd. in consil. 264.*
32 *sub num. 34.* qui loquitur in eo, qui habet potestatem eligendi ante morrẽ, & elegit in vita, & promisit non revocare cũ iuramento, & inquit, quòd quia suã naturâ actus est revocabilis, illa promissio cum iuramento nihil operatur, *num. 38. 39. 40. & seqq.* Vbi infert ad multa
33 exempla: videlicet in eo, qui iurat non revocare procuratorem, facit donationem causâ mortis cum eo, & facit te-
34 stamentum. Item in eo, qui iurat non contrahere sponsalia cum alia, & contrahat, valet contractus, *cap. sicut litteris, de spons.* In eo, qui iurat non petere reductionem ad arbitrium boni viri, & tamen potest petere, *Innoc. in cap. per*
35 *tuas, de arbitr.* Item iuramento interposito in donatione irrevocabili maioris partis bonorum revocatur donatio per supervenientiam filiorum, *ex l. si unquam, C.de revoc.* unde iuramentum nihil operatur, *Roman.consf.269.*
36 Invalidi contractus non confirmantur iuramento (etsi inter *DD.* certatum sit, & in varias sententias divisi sint, quę passim referuntur, & videri possunt apud *Thom. Sanch. lib. 3. summ. cap. 12.*
37 *num.8.* & alios) Imò id nullum est adiectum contractibus iure nullis, quicunque illi sint; docet *Ias.in Auth. sacramẽta puberum, C. si advers. vend. Fortun.in tract. de ult. fin.inlat. 19. Alciat.in cap.cũ contingat, de iur.iur. Ossuald.in Donell.lib. 21.comm.cap.13. litt. P. Don. d. lib. 21. cap.13. Pet.Buss.in l.1.num.8. D.de pact. & in l.1.num.4. D.de iur.iur.* & alij, quos refert *Seraph privil.61. num.1.* doctissimè *Basil.de matrim. lib.12. cap.8. §.6.7. & 8.* eleganter agens rationum, & authoritatum congeriem miro ordine adducens, nec conventionem à lege reprobatam validam reddere, *Suar.de iur. lib.2.cap.29. Ant. Mer.cont.lib.1.cap.1.*
38 Præcisè iuramentum obligat ad observantiam, *gloss. in l. si pecuniam, D.de condict.caus.dat.* & ibi *Bald. Gab. de iur. iur. conc.8. Achill. Pedroch.consf.28. num. 61. Herc. Maresc. lib.1. variar. cap. 18. num.13. Peguer.decis. Cathalon. 127. n.3. Costa Sicul. consf.48. n.16.* (cùm sit abs-
39 que interitu salutis æternæ, *cap.cùm contingat, de iur.iurand. cap. quamvis pactũ, de pact. in 6. l. si mulier, C.ad S.C.Vellei. gloss.in l.2.C.de rescind.vend. Costa Sicul. consf.30.num.44. Leo decis.Valent.94.num.*
40 *8.tom.1.*) & tribuit instrumento executionem paratã, *Seraph.de privil. iuram. privil.73. à num.2. Cæs. Barc.decis.56. à num.26.Cenc.de cens.2. par. cap.2. quæst. 5.art.6. num.5.* & an ex eo actio nascatur, declarant *Seraph. privil.19.Covarr. in cap.quamvis pactum, 1. par.relect. §.2. num.3. & 4. Canc.2. par. variar. cap. 8. num. 64.*
41 Propter dolum non tenere iuramentum, affirmant *Sanch.in summ.lib.3. cap. 11.quæst.ult.à num.38. cum seqq. Peguer. decis.Cathalon.137.à num.13.Mart. consf. 102.num.23. Menoch. consf.412. num.45. & 58. Fed. Schot. tom. 1. lib.3. resp. 14. num. 7. Rimin. Iun. consil.738. num.31.* sic similiter propter errorẽ, *Camill. Larath consf. 38. num. 22. Anton. Amat. resol. 23. num. 19. Cravet. resp. 1. pro gen. num.227.vol.5.* ubi deest consensus, non obligat, *l.ult.C.de non numer. pecun. cap. veniens, & cap. Quintavallis, de iur. iur. Larath.d.consf.38. num. 18. Canc. 2. par. variar.cap.8. num.97. Iacob. Gall. consil. 39.num.38.*
42 Quibus prænotatis restat indagare, utrùm iuramentum metu extortũ nullius sit momenti? In qua quæstione variæ sunt *DD.* sententiæ. Quidam in uni-

niversum docent, quodvis iuramentum metu extortum valère, sive sit in confirmationem contractus validi, sive invalidi, sic docère videtur *Thom. Sanch. lib. 4. de matrim. disp. 24. quæst. 1.* iunctâ argumentorum solutione, *& in summ. lib. 3. cap. 11. quæst. 2. num. 14. Frāc. Suar. lib. 2. de iuram. cap. 10. num. 4.* iuncto *cap. 11. num. 10.* qui & alios refert *Cuiac. cap. 1. & 2. de iur. iur. Osuald. in Donell. lib. 21. comm. cap. 13. litt. Q. Filiuc. tract. 25. cap. 6. num. 163. Bonac. tom. 2. circ. 2. Decal. præcep. punct. 9. disp. 4. quæst. 1. prop. unica, Laiman. tom. 2. tract. 3. cap. 7. num. 9. Graff. except. 11. à num. 63.*

43 Alij verò docent, in universum quodlibet metu extortum iuramentum nullū esse, plures pro hac sententia refert additionator *Seraphin. privil. 110. num. 5. Mogoll. cap. 9. à num. 9. cum seq.* quia *text. in cap. quamvis pactum, de pact. in 6.* & *in cap. licèt, de iur. iurand. eod. lib.* sunt noviores, & sic corrigunt cætera iura contraria, quæ ibi ad luxit videndus.

44 Alij denique distinguunt, quando iuramentum additur cōtractibus iure improbatis; tunc enim dicunt, non valère: at verò quando additur actibus iure validis, tunc valère: ita *Panorm. in cap. cùm contingat,* & ibi *Alc. in 3. notab.* necnon *Felin. in cap. 2. de iur. iurand.* & multi alij, quos commemorat *Seraph. dict. privil. 110. num. 7. 8.* & seqq. *Sair.* verò *in clav. Reg. lib. 5. cap. 6. à num. 14. Fach. lib. 8. cont. cap. 102.* dicunt non obligare in iudicio, secùs in conscientia.

45 Fundamenta uniuscuiusque sententiæ iaciam, & posteà resolutionem promere non morabor. Negativæ itaque sunt *text. in Authent. Sacramenta puberum, C. si adversus venditionem*, ubi Imperator Fridericus in hæc verba: *Sacramenta puberum spontè facta super contractibus rerum suarum non retractandis inviolabiliter custodiantur. Per vim autem vel iustum metum extorta etiam à maioribus (maximè ne querimoniam maleficiorū faciant) nullius esse momenti iubemus:* & *in cap. cùm contingat, de iur. iurand.* ibi: *Mulieres ipsæ servare debent huiusmodi iuramenta sine vi & dolo spontè præstita: cap. quamvis pactum, de pact. lib. 6.* ibi: *Si tamen iuramento non vi, nec dolo præstitum firmatum fuerit, ab eadem omnino*

46 *servari debebit.* Ex quibus iuribus probatur, nullum esse iuramentum, docent ultra laudatos *D. Thom. in 3. dist. 39. q. 1. art. 3. ad 2. D. Bonavent.* ibidem, *art. 2. quæst. 2. Ricard. art. 1. quæst. 2. Gabr. q. 1. concl. 8. Dionys. quæst. 3. vers. Insuper si quæratur, Soto lib. 8. de iustit. & iure, q. 1.*

47 *art. 7.* Idque meritò præfata iura statuerunt, ne quis ex suâ malitiâ commodum reportet; maximè, quia per dictā vim constat eum, qui sic iuravit, caruisse voluntate adimplendi iuramentum, sine qua in privatis obligationibus nullum est.

Denique ut iuramentum obliget, debet intervenire libera & absoluta voluntas, sed qui metum patitur, non habet liberam voluntatem, *gl. ff. in cap. significasti 32. quæst. 5.* ita *Surd. cons. 513. num. 28.* Ergo.

48 Secundæ fomentum existit *text. in cap. si verò, & in cap. verum, de iur. iur.* ubi R. P. respondit loquens de iuramento vi extorto, & per metum gravissimū *non esse tutum quemlibet contra iuramentum suum venire, nisi tale sit, quod servatū vergat in interitum salutis æternæ,* & posteà subdit, S. Pontifices solitos esse absolvere à tali iuramento. Ex quibus infertur, tale iuramentum obligare, quia si non obligaret, absolutione opus non esset: sequitur *Covarr. de spons. 2. par. §. 5. num. 2. & lib. 1. variar. cap. 4. num. 5. vers. Obiter, Leo decis. Valent. 94. num. 8. tom. 1. Aug. Barbos.* cum infinitis, *in dict. cap. si verò, num. 2.*

49 Negativę sententiæ adhæreo, & præbeo calculum: nec obstat responsio *Fachin. lib. 8. cont. cap. 103. ad dict. Auth. Frideric. & cap. cùm contingat, & cap. quamvis pactum*, dicentis, illa procedere in foro externo; quia iurans habet exceptionem iustam, quâ se defendat ex hoc edicto; quod vi aut metus causâ, ne promis-

missa servare teneatur, *toto tit. D. eodem.*

50 Nam respondendum est, non benè hanc rem calluisse *Fachineum*, quod sequenti animadversione advertitur, si Ius Canonicum principaliter, quoad fieri potest, evitare peccatum intendit, ut probatur *in dict. cap. si verò, & in cap. ita ne 32. quæst. 5. cap. fin. de consuetudine*, cum alijs similibus. Et iurans etiam coactè tenetur in conscientia promissum adimplêre; aliàs incurret periuriũ; ita colligitur *ex cap. verum, ad fin. de iur. iur.* iunctâ declaratione *D. Thom. 2. 2. quæst. 98. art. 3. ad 1.* quem omnes Theologi sequuntur, maximè *Caietan.* ibidẽ, *& quæst. 89. art. 7. in 2. quæst. Sot. in 4. dist. 29. quæst. 1. art. 3. D. Antonin. 2. par. tit. 10. cap. 6. cas. 5. Sylv. verb. Iuramentũ 4. §. 7. Angel. 5. §. 9. Navarr. cap. 12. num. 14. Tabien. verb. Iurare, §. 20. Panorm. in cap. 1. de iur. iur.* quomodo ergo in foro exteriori Ius Canonicum ipsum iurantem ab obligatione illud adimplendi absolvit? Videtur enim hoc continêre in se repugnantiam; scilicet iuramentũ esse nullum, nullam patere obligationẽ in foro Canonico, per *dict. cap. verùm*; & tenêri quem in conscientia ad observationem ipsius sub pœna periurij.

51 Hic scrupulus dissolvitur ex ijs, quæ tradit *Bonavent. sup.* dicit enim in priore casu Ecclesiam præsumere eum, qui coactè iuravit, caruisse voluntate adimplendi illud, & ideò eum absolvere in foro Canonico; quia Iuramentum nõ obligat, si iurans animum non habuit se obligandi, ut post *eum* docet *Ang. verb. Iuramentum 5. §. 19. num. 32.* atqui probat coactionem, eo ipso probat non habuisse animum ad se obligandum. Ergo.

52 Præterea à lex fundata in præsumptione non obligat in conscientia, *Valer. in prælud. ad differ. num. 7. cap. veritate 8. dist. cap. is qui fidem, de spons. DD.* communiter *in cap. 1. de constit. & in cap. quia plerique, de immun. Eccles. Felician. de censib. ad lib. 1. cap. 4. fol. 49. tom. 2.* Ergo si iurans verè promisit, & voluit facere, quod iuravit, tunc tenetur in ea iuramentum adimplêre, & in hoc casu procedit animadversio.

53 Vnde sequitur, iurantem per vim si non habuit animum adimplendi promissum, liberum esse in conscientia; dũmodò aliquâ honestâ dissimulatione utatur, cùm iurat; ut si tacitus apud semetipsum dicat: *Dabo, si tenear*, vel, *Si cogar iure*, vel, *Si tibi debeam*, vel licitâ aliâ tergiversatione utatur. Imò etiam si simpliciter sine ulla exceptione iuret daturum, si careat intentione dãdi, peccaret quidem mortiferè, si materia gravis esset, tradunt *D. Thom. Caiet. Sot. Sylvest. Covarr. Fort. Garc. Suar. Valenc. Seraph. Sayr. Sanch.* relati *ab August. Barbos. in cap. verum, num. 3. de iur. iur.* non tamen tenetur in conscientia illud adimplêre. Hæc est communis Omnium sententia, teste *Paul. Comitol. lib. 2. resp. moral. quæst. 3. n. 2. & 9. Valer. in differ. utr. for. litt. M. differ. ult. circa fin.* Adde ad prædicta *Sot. sup. Caiet. dict. quæst. 89. art. 7. in fin. & Comitol. dict. lib. 2. quæst. 2. num. 2. vers. Verùm enim, Navar. dict. cap. 12. num. 14.* Ideò rectè adversus *Fachin.* dicimus iuramentum tam in foro externo, quàm interno nullum sortiri, aut operari effectum.

54 Nec deterrêre ab hâc sententiâ Nos debet *text. in dict. cap. si verò, & in cap. verùm*: nam quamvis videantur adfirmare validum existere, cùm Pontifex auctor periurij vidêri nolit, tamen intelligẽdi sunt, ut superiùs proposuimus, nempe, aut animum se obligandi iurans non habet, & tunc non obligat, nec valet; aut verè promisit, & voluit facere, quod iuravit, & tũc obligatur, & tenet: quâ distinctione explicantur *dict. cap. si verò, & cap. verùm*: utrisque enim iuramentum metu effectum subsistit; quod non aliâ ratione mihi videtur, nisi quia iurans animum se obligandi habebat.

55 Haud oberit replicatio non insubtilis; quomodo ergo si animum se obligãdi habebat, absolutionem à iuramento habuit, cùm potius eâ carêre debêret?

56 Satisfit, non ideò, quòd absolutio cõce-

cedatur, sequitur animum se obligandi non habêre; nam potuit P. eam ad cautelam impertire, ne si fortè animum habêret, remanêret obnoxius, & obligatus vinculo iuramenti, & iure quo potiebatur, se abdicaret, & illius commoditate privaretur propter compulsionẽ, quæ illum involuntarium reddebat. Similiter hâc luce donatur *text. in cap. 2. de iur. iurand.* ut ibi *gloss. Panorm.* & alij declarant: etsi *Suar. de Relig. lib 2. cap. 10. num. 6.* aliter intelligere curet, *Caldera de error. pragm. lib. 2. cap. 6. numer. 7.*

Quo pacto luce donari debet *cap. authoritatem 15. quæst. 6.* Igitur dici nequit iurantem animam se obligandi non habêre.

57 Quod convincitur expressè *ex dict. cap. si verò, vers. Verùm*, ubi absolutio præstatur aliquando; & non semper, ibi: *Verùm aliquando in Romana Ecclesia à pluribus prædecessoribus nostris factum esse recolitur, quòd Clerici, qui coacti ministerium Ecclesiæ abiurarunt, de iuramento*
58 *absolutionis beneficium meruerunt.* Cæterùm hoc quidem effecerũt PP. ut coërcerent iniquitatem eorum, qui Ecclesiasticos viros iurare compulerant; ne malitijs indulgêrent, adversus *text. in l. in fundo, D. de reivind.* & in odium eorũ dispensarunt: *argum. cap. de accusatoribus 3. quæst. 5. cap. si quis cum militibus, in fin. 6. quæst 1. cap. denique 6. quæst. 3. cap. si quis Papa. 79. distinct.* Nec mirari debemus absolutionem concessisse, cùm propter hanc rationem præstiterunt; etsi cognoverunt iurantem obstrictum esse, cùm animum se obligandi habêret.

59 Ex dictis inferas, quòd quando aliquis gravi metu, qui caderet in virum constantem, fecisset iuramentum faciendi, aut non faciendi rem aliquam, aut in confirmationem contractus, sive actus, in tali casu iudex secularis adimendo vim, & violentiam factam poterit compellere accipientẽ contractum, efficientẽque talem iuramentum præstare, ut id relaxet, *cap. 1. de iur. iur. & Felin. ibi col. 6. ad fin. Bald. in §. item sacra-*
60 *menta, col. 2. de pac. iur. firm.* Vbi quòd boni Præsides talia iuramenta, & illicitas extorsiones per capturam personæ facerent relaxari, & cassari, *Pet. Gregor. 3. par. syntagm. lib. 50. cap. fin. num. 10. Gutierr. in Auth. sacramenta puberum, num. 160. C. si advers. vend. Greg. in l. 29. gloss. 2. in med. tit. 11. part. 3.* & iurantem ab illius obligatione solvi, sed nequit illud relaxare (quoniam relaxationes iuramentorum regulariter pertinẽt ad Ecclesiasticos, ut cum multis, quos laudat, testatur *Bobad. in Polit. lib. 2. cap.*
61 *17. num. 52.*) Sed iudex secularis cognoscere valet non super eo, si iuramentum est licitum, aut non: nisi super illius observantia, aut validitate, cùm est interpositum super contractu simulato, & potest periurũ plectere, *cap. licèt, de iur. iur. in 6. Anast. Germon. de sacrorum immunit. lib. 2. cap. 19 num. 25. & num. 62. Bobad. in Polit. lib. 2. cap. 18. litt. L. in alleg.* Nam secundùm *Iurisc. Papirium in l. fin. D. ad municip. Suet. in Tiber. cap. 35. Petr. Gregor. in syntagm. iur. 3. par. lib. 50. cap. fin. num. 8.* Ethnici Imperatores & Prætor iuramenta dispensabant & relaxabant: imò tenet novissimè *Anton. Dian. tract. 2. de immunit. Eccles. resol. 115. fol. 58. par. 1.* quod iudex secularis potest cogere laicos ad condonandam obligationem iuramenti metu extorti.

62 Tandem aliter *text. in dict. cap. si verò, & cap. verùm*, interpretatur *Ioann. Petr. Monet. de commut. ult. volunt. cap. 8. num. 779.* nam eos procedere, ubi iuramentum interponitur super actu aliàs non prohibito à iure adfirmat.

63 Ad tertiæ opinionis confutationem duo notanda existunt. Primũ, Imperat. Frideric. *in dict. Auth. sacram. puberum* potuisse iuramenta metu extorta irritare, ut docent apertè *Molin. de iustit. & iur. tom. 1. tract. 2. disp. 149. num. 13. Covarr. in cap. quamvis pactum, 1. par. §. 3. num. 8. & 2. par. §. 1. num. 8. Azeved. in l. 11. à num. 2. tit. 1. lib. 4. Comp. Gutier.*

in

in dict. Auth. sacramenta, à num. 46. Pinell. in l. 2. par. 3. cap. 1. n. 11. Padill. ibid. *num. 35. Petr. Ledesm. 2. tom. summ. tract. 1. cap. 4. dub. 2. Sanch. lib. 3. summ. cap. 22. à num. 6. Ossuald.* alijs congestis, *dict. lib. 21. cap. 13. in not. litt. A.* plures & alios refert *Additionator Seraphin. privil. 76. num. 19. Basil. Legionens.* cunctarum artium litteratus Briaraeus, *de matrim. lib. 12. de sponsal. cap. 8. §. 5. num. 38.* eminentissimus *Ioann. Valboa in cap. 2. de iudic. à num. 162.* cum seq. mirè agens *Anton. Dian. par. 1. tract. de imm. Eccles. resol. 113. fol. 57. col. 2.* cum plurimis.

64 Secundum, *dict. Auth.* loqui in cōtractibus minorum aliàs iure validis, quibus nulla deest solennitas iuris, ut benè probat *Donell. dict. lib. 21. cap. 13. & Pet. Buff. in l. 1. num. 4. D. de iur. iur.* & multi etiam quos referunt, & sequntur *Burg. de Paz in l. 1. Taur. num. 288. Matienç. in l. 2. gloss. 9. num. 10. tit. 4. lib. 5. Comp. Basil. dict. cap. 8. §. 8. num. 55.*

65 His ita habitis, dicendum est, quòd etsi iuramentum metu extortum accedat contractui valido, non tenebit, *dict. Auth. sacramenta puberum*, ibi: *Nullius esse momenti*; quę verba important nullitatem ipso iure, *Tiraq. in l. si unquam, verb. Revertatur, à num. 180. C. de revoc. donat. Gonc. ad reg. 8. Canc. gloss. 32. num. 36. Aug. Barbos. in cap. innotuit 20. n. 21. de elect.*

66 Altera distinctionis pars expresè convincitur ex *text. in dict. cap. cùm contingat, cap. quamvis pactum, & cap. licèt mulieres*, ubi cùm servari praecipitur iuramentum cadens supra actus nullos, excipitur quando metu & dolo extortū est: quare cùm in *dictis capitibus* non possit esse sensus iuramento confirmari contractus, sed tamen servandum esse virtute religionis, cùm excipitur iuramentum dolo, aut metu extortum, proculdubio sensus est, nullam obligationē ex eo nasci, atque ideò neque relaxa-

67 tione indigêre. Hanc sententiam quoad hanc partem docent *gloss. in dict. cap. quamvis pactum, verb. Non vi, Abb. in dict. cap. cùm contingat, num. 3.* quem ibi sequitur *Alciat.* cum alijs, *Felin. in cap. 2. de iur. iurād. num. 2. Sylvest. verb. Iuramentum 4. quaest. 8.* citaris, *Dec. Archidiacon. & Bart.* plures DD. refert *Seraphin.*

68 *privil. 110. num. 7. & seq.* Ex his colligitur non esse veram eam distinctionem, quâ utuntur aliqui, scilicet iuramentū metu extortum valêre, quādo cadit supra actus iure validos; non verò quando supra invalidos: ità eruditissimè *Basil. dict. cap. 8. §. ult. toto.*

69 Iam apparet iuramentum extortum per vim & metum esse ipso iure nullū, *Ias. in Auth. sacramenta puberum*, ubi *Corn. num. 46. cum seqq. C. si adv. vendit. Grām. in addit. ad Afflict. decis. 322. & 393. litt. A. Afflict. decis. 263.* Quod declarat *Ioan. Angel. Pisanell.* ibi quando constat de vi & metu; tunc enim non requiri absolutionem testatur, cum *Soc. consil. 38. col. 9. in nov.* & inducit *Alex. cons. 17. in fin. 1. col. & consil. 21. col. 4. vers. Vt etiam est, vol. 3. Menoch. consil. 1. num. 302. & cons. 426. num. 36. Hondcd. consil. 9. num. 32. vol. 1. Rimin. Iun. cons. 5. num. 135. Aug. Berous consil. 37. num. 24. vol. 1. Cravet. respons. 5. pro gener. n. 139. vol. 5. Horat. Carpan. tom. 1. ad statut. Mediolan. cap. 453. num. 90. Vinc. Manc. in tract. de iurament. par. 6. quaest. 9. num. 2. Tusch. pract. verb. Absolutio, num. 35. Prosper. Farin.* alios referens, *2. p. fragm. crimin. verb. Iuramentum, num. 1278.* & sic non curatur de relaxatione, *Covarr. lib. 1. variar. cap. 4. num. 7. Graff. de success. §. successio ab intestato, quaest. 12. num. 2. Masur. in prax. tit. de iur. iurand. num. 10. Afflict. decis. 263. num. 4.*

Denique si iuramentum metu gravi extortū est nullum, sic metu reverētiali praestitum non obligat, neque tenet, *Bald. in l. etiam, num. 3. C. ad S. C. Vellei. Hippolyt. de Marsil. sing. 347. Menchac. lib. 1. illustr. cap. 35. num. 18. Mogoll. cap. 4. §. 2. num. 11.*

70 Vt iuramentum metu extortum iurantem non obliget, quin illi contravenire possit, metus deber esse non levis &

& inanis, sed gravis, *l. metum*, *& in l. seq. D. hoc tit.* cum alijs, *per Roman. singul. 229.* & ibi *in addit. Afflict. decis. 336. num. 5. Plot. de in litem iurand. num. 8. Æmilian. consf. 1. num. 7. & 8. Covarr. in epitom. 4. Dec. par. 2. cap. 3. §. 4. num. 1. & seq. cum num. 18. Steph. Lamberteng. de cont. extr. gloss. 7. quæst. 37. num. 94. Linglois decis. 9. quæst. 3. num. 8.*

71 Nostra tamen opinio negans declaranda est sub distinctione, nempè, quòd iuramentum est nullum respectu obligationis tertij; nam reverà nulla in favorem illius vera est obligatio, sed solùm acquiritur Deo, quod videtur innuere *S. Thom. 2. 2. quæst. 89. art. 7.* & cum illo omnes *Theologi*, ibi: *In iuramento, quod quis coactus fecit, duplex est obligatio: una quidem qua obligatur homini, cui aliquid promittit, & talis obligatio tollitur per coactionem, quia ille, qui vim intulit, hoc meretur, ut ei promissum non servetur: alia est autem obligatio, qua quis Deo obligatur, ut impleat, quod per nomen eius promisit; & talis obligatio nō tollitur in foro conscientiæ, quia magis debet temporale damnum sustinere, quàm iuramentum violare*: sequitur elegāter eximius, & eminentissimus *Doctor Ioannes Valboa de Mogrobejo*, olim Primarius Salmanticensis Anrecessor, Vir verè priscâ fide, verè moribus antiquis, & omnium seculorum memoriâ clarissimus, Theologiæ, & litterarum sacrarum vel Phœnix, vel Sol; tā ille rarus in utriusque cognitione, tam clarus in inlustratione, ut verè I. Consultorum Theologus, & Theologorum I. Consultus dici possit. Proh! dolor, cùm hæc prælo darentur, iam vitâ functus, *in relectionibus ad tit. de iur. iur. in dict. cap. si verò, num. 9. fol. 283.* cum pluribus, quos laudat.

SUMMARIUM.

1 *Varia genera ludorum observavit antiquitas.*
2 *An Comœdiæ licitæ sint. & 3.*
4 *Eas sancti Patres penitùs execrarunt.*
5 *Exemplo nullum atrius hortamentum.*
6 *Clericis non licet interesse Comœdijs.*
7 *Largiri pecunias histrionibus immane vitium est.*
8 *Cantus & canendi varijsoni in spectaculis adhibiti mutationem Republicæ portendant. & 9.*
10 *Comœdiarum actus non est peccaminosus.*
11 *Ars ex sua natura ad malum non ordinata mala non est.*
12 *Nullus tenetur præscindere occasionem generalem peccandi, quæ oritur ex arte, vel officio.*
13 *Choreæ licitæ sunt.*
14 *Iurans usuras solvere tenetur.*
15 *Comœdiarum laus.*
16 *Ex eis ingens pietatis opus defluit.*
17 *Convenit in Republica, ut liciti ludi celebrentur. & 18.*
19 *Non est amplectenda doctrina DD. Comœdias penitùs exterminantium.*
20 *Intelliguntur authoritates PP.*
21 *Peccant lethaliter Authores Comœdiarum impudicarum, & obscœnas Comœdias gerentes.*
22 *An agitationes Taurorum licitæ sint.*
23 *Hoc spectaculum sumpsit originem à Tauris, qui in Circo Flaminio agitabātur.*
24 *Honor. & Theod. hanc consuetudinem expulerunt.*
25 *Damna ex agitatione provenientia. Expēditur l. nā & lusus, D. ad leg. Aquil.*
26 *Hoc spectaculum viget in Hispania.*
27 *Pij V. Breve hoc coërcuit. Greg. XIII. permisit.*
28 *Licita sunt agitationes Taurorum.*
29 *Ludus ad honestam recreationem permittitur.*
30 *In ludo licito amissum repeti nequit.*
31 *Obligationes ex ludo provenientes nullæ sunt. & 32. 33.*
34 *Ex ludo quantumvis probibito quæsita non sunt restituenda.*
35 *Ratio proponitur. & 36.*
37 *Qui dicatur invitus ad ludendū. & 38. usq. 44.*

Vis

41 Vis inest Superiorum muneribus.
45 Qui aliquem ad ludum trahit, tenetur restituere lucrata, & peccat mortaliter. & 47.50.
46 Trahere significat violentiam.
48 Provocatus vincens securè lucratur. & 54.55.
50 Precibus & suasionibus aliquem inducens ad ludendum tenetur restituere. & 51.52.
53 Respuuntur Molin. & alij.
56 Si vi tractus ad ludum animum applicuit ad ludendum, an extunc eum trahens acquirat ius lucrandi, quo antè carebat.
57 Aliquid ludo vetito acquirens non tenetur restituere ante iudicis sententiã, modò non impedierit iudicem per vim, vel fraudem, ne condemnaretur ad restitutionem acquisitorum, & modò contractus non sit iniustus.

CAPVT VIII.

De Ludo.

1 VARIA genera ludorum observabat Antiquitas, ut refert *Ioan. Rosin. lib. 5. Antiquit. Roman. cap. 1. cum seq.* ubi *Dempster. in Paralip.* multa scitu digna protulit; & de aliquibus agit *Iul. Cæs. Buleng. lib. 1. de Imper. Roman. cap. 19. litt. B. & lib. 3. cap. 2. 3. & 4. Ovid. lib. 2. Fast. Valer. Maxim. lib. 2. cap. 11. Alexand. ab Alex. lib. 4. Dier. Genial. cap. 12. Turn. lib. 7. adversf. sacrorum, cap. 3. Passer. in Propert. lib. 4. eleg. 1.* ad illud.
---- *Vnde licent Fabius.*

Eruditè & perpolitè *Petr. Pantoja de Aiala in commentar. ad l. 3. D. de Aleatorib. Angel. Politian. miscellaneor. cap. 58. Gregor. Girald. de hist. Poët. dial. 6. Gers. in Plat. univ. mun. disc. 103. Iust. Lips. de Amphit. cap. 5. Cælius Rodigin. lib. 8. Antiq. lect. cap. 7. Narbon. in l. 31. gloss. 11. tit. 7. lib. 1.* ubi latè, *& in l. 16. gloss. unica, tit. 7. lib. 8. Recop. Camill. Borrell. tom. 2. summ. Dec. tit. 32. n. 439.*

2 Quidam tamen à Nostris coluntur, seu factitantur; sed quia præcipui Comœdiarum, & agitationum Taurorum existunt, de ijs agere constituo. In primis de Comœdijs an eæ sint licitæ; & scenica spectacula, ita ut ab Histrionibus impunè peragi possint, & interessentes à peccato immunes adsint? Quã
3 quæstionem latè dispungunt *Mendoç. quæst. 9. quodlib. Pet. Gregor. lib. 39. syntagm. cap. 5. num. 20. Cened. collect. 41. ad Decret. Bobadill. lib. 5. Polit. cap. 4. num. 20. Pet. Guzm. è Societ.* IES. *in tract. del bonesto trabajo, discurs. 6. §. 3. Marc. Ant. de Cam. 1. par. microcosm. dial. 12. Riber. sup. Michæam cap. 1. à num. 62. Marian. de Spect. Critan. in cõfess. 3. par. Fr. Ioseph. à Iesu Mari. lib. 4. de castit. cap. 16. Pined. in Agricult. Christia. 1. par. dial. 15. Ribadein. de tribul. lib. 3. cap. 11.* (iunctis quæ de horum ludorum origine tradit *Dempster. ad Rosin. lib. 5. cap. 6.*) *Bonacina de matrim. quæst. 4. punct. 9. num. 13.* cum pluribus *Valer. in diff. utr. for. verb. Peccatum, differ. 25.*

4 Sancti Patres eas penitùs exsecratũr, *D. Cyprian. lib. 2. epist. 2. ad Donat. Chrysost. tom. 1. homil. de Dav. & Saul. §. cui titulus: Periculosũ esse adire spectacula; & tom. 2. homil. 6. in Matth. Tertul. de spectac. cap. 17.* propter inhonestos motus, & turpitudines illis contiguas. Nam ex inhonesto, & lascivo spectaculo nulli alij fructus, quàm incensa quędam ad libidinem cupiditas oriri solet, ut elegãter ex *D. Cyprian. & Chrysost.* iam laudatis, *D. Bernard. de convers. ad Clerum, cap. 12. D. August. tom. 10. homil. 21. & lib. 1. de Civit. Dei, cap. 32.* ubi *Leonard. Cochaeus. D. Basil. de leg. lib. Gent. Clemens Alexand. lib. 3. Pædag. cap. 11. Salv. lib. 5. de provid. Arist. lib. 7. Polit. cap. 5. Rodig. lib. 8. cap. 7. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 6. S. Leo Pap. serm. de Octav. Apostol. S. Anast. Sinait. serm. seu orat. de sacr. Synax.*

5 Cuius rei ea est ratio, nam exemplo nullum acrius hortamentũ est, *Quintil. lib. 5. cap. 11. Iuvenal. satyr. 14.*

Ve-

... Velocius, & citius nos
Corrumpunt vitiorum exempla.
Senec. epist. 7. Ovid. 2. de Tristib. & lib. 1. de Arte.

Sed tu præcipuè curvis venare theatris
Hæc loca sunt voto fertiliora tuo.
Ille locus casti damna pudoris habet.

6 Quâ de causâ nō licet Clericis interesse Comœdijs, cùm spectatores suo accessu, & præsentiâ causam afferant scenicis turpia agendi, cap. presbyteri 19. 34. distinct. cap. cùm decorem, cap. clericis, de vit. & honest. cleric. cap. unico, eod. tit. lib. 6. cap. donare 86. dist. Camill. Borrell. tom. 1. summ. Decis. tit. 11. num. 32. quia ut ait D. August. Talis convenit cura sinceritatis illis, qui exhibent officia sacrorum, qualia sunt sacramenta ipsa. Mores autem graves in spectaculis quis requirat? Ad Circum nesciunt convenire Catones; quales Clerici sunt, ut Cassiodor. verba retorqueam lib. 1. epist. 27. Conducunt tradita à Mendoç. lib. 2. Concil.

7 Illiberrit. cap. 52. in princip. Insuper, quia largiri pecunias Histrionibus immane vitium est, ex August. tract. 100. in Ioan. tradit eleganter Comitol. resp. moral. lib. 5. quæst. 11. num. 8. & seqq. Petr. de Guzm. d. disc. 6. §. 7. unde convinces Ant. Dian. tract. 3. miscell. resol. 35. par. 2. fol. 114. contrarium dictitantem.

8 Adeò exhorruerunt leges Ecclesiasticæ spectacula, sanctique omnes Patres adversus ea insurrexerunt, ut omnium malorum seminarium destruerentur, ex quo tot mala oriuntur; adeò ut cantus solùm, & canendi varij soni in ijs adhibiti turpiter, atque indecorè mutationem Reipublicæ portendant, ut ex Platon. lib. 4. de Repub. Cicer. lib. 2. de legib. probat Mendoç. lib. 3. Concil. Illiberrit. cap. 51. in fin.

9 Et sic Cassiod. lib. 7. epist. 10. Tribunū voluptatum exhortatur (erat autem hic voluptatibus plebis Præfectus, qualis à Tiberio institutus, apud Sueton. in eius vita, cap. 42.) ut quamvis artes ludricæ honestis moribus sint remotæ (Lact. int. lib. 6. de ver. cult. cap. 20.) tamen ità scenicos teneat, ut honestas imperet inhonestis, castitatemque diligat, cui subiacent prostitutæ, ut magnâ laude dicatur virtutibus studêre, qui voluptatibus miscebatur. Adducunt plura Tiraquell. in l. connub. 16. n. 35. Petr. Greg. dict. lib. 39. syntagm. cap. 5. Azeved. in l. 5. tit. 10. lib. 8. Recop. Ferd. Mend. d. cap. 51. Pich. in §. iuris præcepta, num. 14. Inst. de iust. & iur.

10 Nihilominus tamen cum doctissimo Mendoç. dict. quæst. 9. quodlibet. autumo hoc spectaculorum actum non esse peccaminosum, sed suâ naturâ indifferentem, ut docuit S. Thom. 2. 2. quæst. 188.

11 num. 3. Quod eâ ratione suadetur; quoniam illa ars ex sua natura nō est ad malum ordinata, & ideò mala non est, cap. de occidendis 23. quæst. 5. licèt ex accidenti in malum ab hominibus possit usurpari.

12 Secundò, quia nullus tenetur præscindere occasionem generalem peccandi, quæ exoritur ex arte, vel officio; cuius potest esse licitus usus, Navarr. in cap. negotium, num. 8. de pœnit. dist. 5. Alioquin autem quis teneretur omnes occursus mulierum ita evitare, ut neque ad sacra, neque ad alias respublicas accedere licuisset. Quod tamen Ovid. prævidit lib. 2. de Tristib.

Peccandi causam quàm multi sæpè dederunt,
Martia cùm durum sternit arena solū.
Tollatur Circus; non tuta licentia Circi est,
Hic sedet ignoto iuncta puella viro.
Cùm quædam spatientur in hac, cùm amator eodem
Conveniat, quare porticus ulla patet?
Quis locus est templis augustior, hac quoque vitet
In culpam si qua est ingeniosa suam.
Omnia perversas possunt corrumpere mentes,
Stant tamen illæsuis omnia tuta locis.

13 Tertiò, quia Choreæ, quę in lætitijs, nuptijs diebusque festis celebrantur, in quibus mulieres cum iuvenibus commis-

miscêri solent, possunt fieri cũ peccato multis modis, quos referunt *Caiet.* & alij relati ab *Azor 3.tom.moral. lib.3.cap. 26.Polid.Rip.de noct.temp. cap.38. num. 1.Amat.decis.137.num.14. Hilar.Drudo in opere suo vario, fol.358.* & tamen licitè effici posse contendit, quia ex sua natura illicitæ non sunt, sed tamen ex ali-
14 quo accidenti, seu circunstantiâ, quemadmodum solet dici de eo, qui iuravit usuras solvere *in cap.debitores, de iur. iurand.* nam valet iuramentum, cùm habeat materiam licitam; & in eius observatione nullũ sit pecatum, quamvis detur in præstatione, *cap. etsi Christus, vers. Quamvis.* ubi *Panorm.num.8. & in cap. cùm contingat, num.6. & 7.de iur.iur. Selv.eod.tract.1.par.quæst.3.num.7. Paris.consf.97.num.74. lib.1. Aug.Barbos.in dict.cap.debitores, à num.3.*

15 Quartò, quia ex sua natura licitæ satis evidenter demonstrãtur ex eo, quòd in eis varij casus advertuntur, quos memorasse plurimũ confert ad institutionem, ad disciplinam, mores aliquorũ, & facta recensentur, ex quibus teterrima calamitas, & excidium sumpsit exordium, ut tale vulnus medicaminis antidoto sanetur; tragicæ neces velùt in tabella depinguntur, commemorantur, ut cauti homines patrare permitescãt, ne de eis acrè sumatur supplicium, debitasque atri facinoris pœnas luant; luxus virorum, & mulierum rapidus, qui in præcipitium dedit, in ruinam, ut ab eo corpus furari in mente sit fugare præceptum, benè institutæ Reipublicæ gubernium proponitur; cùm Politici, seu Cordati Pastoris gesta recoluntur præclara; qui sub trutina omnia pensavit, effecit, constituit, in eis edocetur qualiter adversa ferenda, fraudes vitandæ, labores tolerandi, & cætera cognoscenda sint, ut (prout casus tulerit) omnia rectè peragantur. Tandem Comœdię sunt præteriti recordatio, ut advertatur diligenter in futurum, quod eleganter dicit *Cassiodor. lib.1. epist. 20. & lib.4. epist. ultim.* ibi: *In illaque leguntur apices rerum, & non scribendo facit, quod scriptura declaravit, Aul.Gell.lib.5. noct. Attic. cap.18. Rosin.* ubi *Dempster. lib. 5. antiq. Rom. cap.7.cum seq.fol.726.*

16 Quintò facit, quòd ex eis ingẽs pietatis opus defluit: nam ægrotantes egeni habent in Xenodochijs auxilium, quo infirmitates curent, & morbis medêri valeant; & certum est, magnam partem redditũum Xenodochiorum ex Comœdiarum introitibus diminuare. Meritò pauperum remedium, & alimoniam eas nuncupare possumus. Quo ergo iure illicitæ erunt? *Exod.cap.23. ℣. 11. Anno autem septimo dimittes eam, & requiescere facies, ut comedant pauperes populi tui.*

17 Sextò facit: convenit enim, ut in Republica liciti ludi celebrentur tanquam antidotum, & medicina contra huius vitæ mala. Sic multi prudentissimi, severique Viri post defatigatum labore corpus, vel studijs, aut occupationibus animum solebãt honestis ludis, aut delectationibus operã dare, ut de Augusto narrat *Suet.in eo, cap.71. & 83.* & de
18 Mucio Scęvola egregio I.C. memorãt Authores pilæ ludosè exercuisse; de Mecęnate *Horat.* de se *Plin.Iun.in epist.* pręcipuè *lib.5. epist.3. & lib.8. epist.21.* Quò respexit *Senec. de tranq. cap. 3. & 15.* cui calculum præbet *D.Thom.supr. Vivald. in candelab. aur. 3.par. cap. 18. Medin.in C.de restit.quæst.21.Rodrig. in summ. verb. Commun, cap.105. concl.14. Marian. de spectac. cap.14. Ann. Robert. lib.4.rer.iudic.cap.15. Amat. lib.3.observat.iur.cap.5.num.66. cum seq.*

19 Hinc sequitur, non esse amplectendã doctrinam, seu sententiam *Mendoçæ* & *aliorum* doctissimorum Virorum docẽtiũ Comœdias esse penitùs exterminãdas: nã si prout decet, & castis moribus congruit, expediantur, licitas eas arbitror motus ex *text. in l. unica, C. de Maium.lib.11.* ibi: *Clementia nostræ placuit, ut Maiumæ Provincialibus lætitia reddatur, ita tamen ut servetur ho-*

nestas, & verecundia castis moribus perseveret. Item si argumenta earum conveniant decori,& Christianæ circumspectioni. Nã ut ferè in proposito graviter *Cassiod.*ait *lib.3.variar.epist.51. Hæc nos fovemus necessitate populorum imminentium,quibus votum est ad talia convenire, dum cogitationes serias delectantur abijcere. Paucos enim ratio capit,& raros probabilis oblectat intentio; & ad illud potius turba ducitur,quod ad curarum remissionẽ constat inventum,expedit interdum desipere,ut populi p̃ssimus desiderata gaudia cõtinere.*

20 Neque Sanctorũ authoritates suprà adductæ, & aliæ relatæ à *Brisson.de spectac.*à proposito me divellunt, quæ non loquũtur de ijs spectaculis,qualia hodie apud nos frequentãtur, sed de perversis & abominandis, quæ præter turpitudines idololatriæ genus quoddam solebãt admittere, quapropter ab eis peragendis fideles sub excommunicatione arcebantur,&cùm fidem susciperent eis, se nõ adfuturos in Baptismo promittebant, ut ex *Tertull.de spect.cap.4.*& alijs probat *Mendoç. de confirm. Concil. Illiberrit.lib.3.cap.51.*

21 Vtrùm autem Comœdiarum Authores culpam lethalem non effugiant? dispungit *Comitol. lib.5. resp. moral. q. 11. num.1.& seq.* qui latè probat mortiferi criminis esse reos. Quod tamen venit intelligendũ de obscœnis & impudicis Comœdijs,ita explicat *Acuña*, non minus sanctimoniã,quàm litteris clarus,*in cap. presbyteri 19.num.3. dist.34. Bonac. de matrim. quæst. 4. punct. 9.prop.3. numer.23.fol.263.tom.1.*

22 Succedit altera quæstio de agitatione Taurorũ,an licita sit? Quam disputarũt, & discusserunt plures laudati à *Cenedo collect.13.ad Decret. n.3. Navar.in Manual.cap.15. n. 18. Salzed.in prax. Bern. Diaz cap.74. Alcoç.de lud.cap.53.concl.1. & 2. Gutier.lib.1. quæst.can. c.7. Guzm. dict.tract.del honesto trabajo.disc.5.Ioan. de Roa in Apolog.q.5.Ioan. Garc.de expẽs. cap.21.num.29. Parlad.lib.2. rer. quotid. cap.7. Petr.Pantoja de Aial.in l. fin.à numer.89.C.de Aleat.*

23 Taurorum spectaculũ sumpsit originẽ ab illis, qui in Circo Flaminio agitabantur,ut testis est *Varr.lib.4.de ling. Latin* quod exosi fuerunt *Tertul.de spectac.cap.4 & 10.Salv.lib.6.de provid. S. Cyprian.epist.2.ad Donat. S.Chrysost.homil. 15. in Genes.* ita *Honor. & Theodos.* hanc consuetudinem expulerunt, *l.unica,C.de venat.ferar.*imò *Dioclet.& Maximian.in l.unica,C.de expens.lud.*laudaverunt Provinciæ Præsidem, qui quod insumendum fuerat in Certaminis solenne spectaculum, in murorũ Civitatis instaurationem cõsumpserat. Et etiã cruenta gladiatorum spectacula penitùs sustulit *Constantin. in l. unica, C. de gladiatorib.* quam fusè explicat *Brisson. de spect.fol.37.Iust. Lips.lib.1. & 2.Saturn. Petr. Fab. lib. 2.semestr. cap. 10. & 11. Camill. Borrell. tom. 2. summ. Dec. tit. 40. à num. 80. usque ad 91. Amescua de potest. in seipsum, lib. 2. cap. 11. Rosin. lib.5.cap.24.*ubi *Dempster. Petr.Gregor. lib. 39. syntagm. cap. 5. num. 18.* Hunc

24 autem ludum extinxisse Theodosium Magnum constat ex *Prudent. contra Symmach.*dum *Honorium* eius filium adloquitur:

Accipe delatã tua Dux in tempora famã,
Quodque patri superest, laudis successor habeto;
Ille urbem vetuit Taurorũ sanguine tingi.

25 Damna ex agitatione eorum provenientia proponit elegãtissimè *S. Thom. de Villanuev.conci.2. de S.Ioann.Baptist.* animosè irruens in eam, *Cassiod. lib. 5. epist.42.* quã de causâ sententia *Pauli* Iurisconsulti *in l. nam lusus, D. ad leg. Aquil.* de eis est ibi: *Nam lusus quoque noxius in culpa est.*

26 Hoc spectaculum in nostra Hispania hodie magis quàm nunquã floret, cùm intrepidi animi, quos procreat, non curent ferocitatem Tauri tam bellè depictã à *Plinio lib. 8. cap. 45.* tamque malè à tantis formidatam, ut ponderat *Marian.*

rian. lib. de spectac. Quapropter *Pius V.* motum sanctissimum edidit ann. 1567. quo hoc immane spectaculum gravissimis pœnis coërcuit (licèt posteà ad petitionem PHILIPPI II. *Regis nostri à Gregor. XIII. ann. 1575.* revocatus fuerit, ut observant *Ioan. Scort. in constic. summ. Pontif. epit. 99. theorem. 244. 245. & 246. & à Clemente VIII. ann. 1596. Acuña,* cum alijs, *ind. cap. presbyteri, n. 4. dist. 34. Aug. Barbos. de offic. & potest. Episcop. par. 3. alleg. 51. num. 260.*) quod deplorant *Greg. Lop. in l. 57. tit. 5. par. 1. Avend. in capitib. Prat. 2. par. cap. 10. num. 12. Navarr. de rest. lib. 2. cap. 3. num. 301. Parlad. dict. cap. 7. num. 2.* eleganter & severè *Marian. de spectac. cap. 24. & 25. Azeved. in l. 4. tit. 10. lib. 1. Recop. Arellan. de Imp. ration. lib. 2. cap. 9. à num 15. cum seqq.*

28 Contrariam verò sententiã, quæ has Taurorum agitationes frequentari posse, & licitas esse docet, tenuerunt plures ex nostratibus, præcipuè *Medina in C. de restit. quæst. 21. Spin. de testam. gloss. 2. à num. 27. Roa in apolog. quæst. 5. Amesc. de potest. in se ipsum, lib. 2. cap. 11.* & alij relati *à Gutierr. dict. cap. 7.*

29 His animadversis dicendum est, ludum, si ad honestam animi recreationẽ exerceatur, absque ulla circunstãtia illicitâ, nullo iure esse prohibitum, nec vitium, sed potius virtutẽ, ut præsensit *D. Thom. 2. 2. q. 168. art. 2.* advertũt *Soto de iust. & iur. lib. 5. art. 2. concl. 1. Navar. in Manual. cap. 20. num. 2. Arist. 4. Ethic. cap. 8. & lib. 7. cap. 7. Ludov. Lop. 2. p. c. 31. proposf. 1. Pet. Pantoja in d. l. fin. n. 6.* plures utriusque censuræ laudans Authores.

30 Ex quo provenit, repetitionem nõ competere ad luctum in ludo licitè amissũ recuperandum; dummodò legibus ludi servatis, & ab eo, qui liberam rerum administrationem habet, lucratum sit, ut resolvunt *Cost. de lud. art. 3. n. 3 & 4. Put. n. 27. Cacial. n. 37. Azev. in l. 2. n. 65. tit. 7. lib. 8. nov. Compilat. Pãcirol. var. lect. lib. 1. cap. 48.* quod secùs est, si in ludo prohibito quæsitum sit, iuxta communem opinionem, teste *Put. & Vela,* cũ pluribus à se relatis, *de pœn. delict. c. 21. n. 10.*

31 Obligationes, sive cõtractus ex ludo provenientes irritat *text. in l. fin. C. de Aleat.* & docent *Angel. de malefic. verb. Metid. r, n. 13.* & ibi *Aug. Bonifac. sup. malefic. verb. De ludo Azardi, num. 8. Costa de lud. art. 5. Puteus à n. 15. Cacial. sup. n. 64. Farin. in prax. q. 109. art. 6. per tot. Avilés in cap. 29 Prat. verb. NiTableros, n. 8. Vela de delict. cap. 22. Azev. in l. 3. num. 14. tit 7. lib. 8. Sesse decis. 144. tom. 2. Amad. de syndic. num. 94. Franc. Aret. cons. 81. Iacob. Dambauder. in pract. crimin. c. 126.*

32 *num. 7.* ubi infert ad omnes contractus venditionis, emptionis, locationis, cõductionis, mutui, permutationis, trãsactionis, aut similes, *Borgnin. Cavalc. decis. 34. par. 2* ubi inquit, quòd pacta à ludẽtibus eodem modo sunt resolvenda, quo fuerunt inita; quia ex ludo non oritur actio, *l. fin. C. de Religios. Alex. Ludov. decis. 47. n. 2.* ubi testatur fuisse iudicatũ in *Rota,* ibi: *Ità omnes cõtractus, & instru-*

33 *menta eius occasione* (scilicet ludi) *celebrata irrita sint & inania, Abb. in cap. clerici el 2. de vita & honest. cleric. Bart. & Omnes in l. si quis cùm sciret, D. pro emptor. Cardos. in prax. verb. Ludus, num. 5. Parlad. lib. 2. rer. quotid. cap. 7. num. 17. Guzm. de evict quæst. 60. num. 2 Pantoja in dict. l. fin. vers. Et instrumenta conficiunt, à num. 1. cum seqq. C. de Aleatorib.*

34 Ex ludo quantumvis prohibito quæsita nõ esse in interiori foro restitutioni obnoxia, nervosè defenditur *à Covar. in reg. peccatum, 2. p. § 4. à n. 1.* ex sentẽtia *D. Thom. 2. 2. q. 32. art. 7. ad secund.* ibi *Caiet. Ioan. Maior. in 4. Sent. dist. 15 q 13. Palud.* ibi, *quæst. 3. art. 5. Alex. 4. par. q. 68. memb. 3. art. 6. Hadrian. in 4. Sentent. tract. de restit. cap. quia in superioribus, Med. de rest. q. 22. Castr. de leg. pœn. lib. 2. cap. 2. corol. 3. DD. in cap. penult. de vit. & honest. cleric. Menes. in l. de fid. icommiss. num. 7. C. de transact. Sot. de iustit. & iur. lib. 5. art. 2. Navar. in Manual. cap. 20. n. 6. Menoch. de arbitr. cas. 309. num. 8. Clar. lib. 5. Sent. verb. Ludus, num. 7. Vela*

de delict. cap. 22. n. 10. Acev. in l. 2. n. 93. tit. 7. lib. 8. Recop. Morl. in empor. 1. par. tit. de Aleat. q. 2. Less. lib. 2. cap. 26. dubit. 3. Salas de Lud. dubit. 5. n. 2. & 3. qui plures refert, *Gasp. Ant. Thesaur. lib. 4. q. 19. Ossuald. in Donell. lib. 14. comm. cap. 25. litt. H. Rodrig. in explicat. Bull. cõposit. num. 31. Rebell. de obligat. iustit. 2. par. lib. 12. quaest. 2. num. 2 Horat. Carp. tom. 1. ad stat. Mediol. cap. 428. num. 14. Scacc. de commerc. §. 1. quaest. 1. num. 116. & 120.*

35 Ratio est, quia leges ludos prohibẽtes non impediunt dominium acquirẽdorum, seu translationẽ dominij quoad forum conscientiæ, nec incapaces reddunt ipsos ludẽtes ad talia lucra acquirenda; sed tantùm in pœnam id statuũt, *Auth. alearum usus, C. de relig. & sumptib. fun. l. 1. D. de Aleat. cap. inter dilectos, de*

36 *excessib. Prelat.* Idque meritò statuerũt propter multa mala, quæ ex ipsis ludis proveniunt; quæ observant *Camill. Borrell. de magistrat. lib. 3. cap. 11. num. 40. & seqq. Philipp. Pasch. de virib. patr. potest. par. 1. cap. 6. num. 96. & seqq. Velasc. de privil. paup. par. 2. q. 65. num. 32. Scac. de cõmerc. §. 1. quaest. 1. num. 85.* At pœna in foro conscientiæ non debetur, *gloss. in cap. fraternitas 12. quaest. 2.* itaque tenet (ubi est consuetudo non restituendi, ut est ubique) *D. Thom. 2. 2. q. 32. art. 7. ad 2. Sot. lib. 4. de iust. & iur. q. 5. art. 2. in 4. conc. & Covarr.* post plures, *in reg. peccatum, 2. par. §. 4. n. 2. & 8. Salon. 2. 2. q. 61. in tract. de dominio, quaest. 5. Henric. tit. de indulg. cap. 35. §. 6.* (quidquid dicat *Sot.* post *Hadrian. lib. 1. de iustit. & iur. quaest. 6. in 8. arg. ad fin.* putans legẽ ludorum non esse pœnalem, sed impedire dominij translationem, *Sylvest. verb. Ludus, quaest. 13.* & alij congesti *ab Azor. 1. par. lib. 2. cap. 12. col. 146. in princ.*) *Pãtoja in d. l. fin. vers. Sed solutum redatur, à num. 14.* nostram amplectitur sententiam, & explicat videndus *Valer. in different. utr. for. verb. Restitutio, diff. 20. n. 1.*

37 Hinc dispungi debet, an qui aliquẽ ad ludum attraxit invitum, teneatur lucrum restituere? Huius quæstionis resolutio ut clarè pateat, observare oportet, quod genus coactionis necessarium existat, ad hoc ut dicatur ludens compulsus, & invitus.

38 Duplicem compulsionem proposuit *Paul. in l. 2. D. de Aleat.* in his verbis: *Solent enim quidam, & cogere ad lusum, vel ab initio, vel victi dum retinent.* Nempè, si ab initio ante inceptum ludum quidam aliquem invitum ad ludendũ trahit, vel semel finito, si victus adversarium antiquo iterum ludo includere tẽtet, pecuniam iam amissam penes se velut obsidem retinendo, non præstaturus aliter, nisi amplius colludant, quæ est fortissima coactio; nam victor pecuniæ iam acquisitæ prosecutione allectus ludum repetit, non lusurus aliàs, si lucrum quæsijsset.

39 Et similiter ille invitum ad ludendũ trahit, qui ei mortis, & verberum terrorẽ incutit, iuxta *Vlpian.* sententiã *in l. 3. in fin. quod met. caus.* qui opprobria, convitia, & insultationes infert, ut advertit eruditè *Alph. de Castro de leg. pœn. lib. 2. cap. 2. coroll. 3.* & eum secutus *Did. Covarr. in reg. peccatum, 2. par. §. 4. n. 7.* qui importunis precibus poscit, ut adnotat *Costa de lud. art. 3. num. 11. Capell. Tholos. decis. 192. Ioan. Maria Novar.*

40 *coll. 10. num. 6. & 7.* Preces adeò importunas esse oportet, ut malit quis pecuniam suam periclitari, & dubio eventui committere, quàm eas sustinẽre, ut *Less. lib. 2. de iust. & iur. cap. 26. dubit. 2. n. 12.* cõsiderat; & improbis precibus, verbisque annuit, ne inurbanus videatur, ut *Soto de iust. lib. 4. q. 5. art. 2. cõcl. 4. & Pet. Navar. de restit. lib. 2. cap. 3. num. 431.* visum fuit *Quintil. lib. 3. c. 10. Hae illi opus est occasione, ne eum talium precum pu-*

41 *deat.* Ille, qui cùm sit superior, vel dominus, vehementer rogat, ut inquit *Castr.* quia superiorũ precibus tacita vis subest, sicut *Auson. ad Theodos.* cecinit:

Scribere me Augustus iubet, & mea carmina poscit,
Penè rogans blando vis latet imperio.

Et alter *Poëta.*

Est

Est rogare Ducum species violënta iubendi,
Et quasi nudato supplicat ense potens.

41 Plura *Pet. Faber in l. 3. & 4. D. de reg. iur. Escobar de ratiocin. cap. 7. n. 4. & 60.* in pulchro casu, & probatur *in l. 1. §. quæ oneranda,* & ibi *Bart. D. quar. rer. act. non detur.* latè *Felin. in cap. 2. num. 8. de spons. Add. Abb. in cap. cùm inter R. sub n. 8. de elect. Innoc. in cap. petitio, de iur. iur. Valer. in differ. utr. for. verb. Restitutio, differ. 10. num. 1. circa finem.*

43 Quemadmodū & vis inest superiorum muneribus, *Tacit. lib. 14. Annal.* de Neronis donis agēs: *Notos quoque Equites Romanos operas arenæ promittere sublegit donis ingentibus, nisi quod merces ab eo, qui iubere potest, vim necessitatis affërat. Plin in Paneg. ad Trajan. Nónne ut Regū, ita Cæsarum munera illitos cibis hamos opertos prædæ laqueos æmulabantur?*

44 Tandem ille compellit aliquē ludere, qui eum pecuniæ donatione provocat: videmus namque sępènumero lusores gnaros, piscatorum instar, pecuniā dolosè offerre, ut lucri illius avidū velùt escâ piscem fatuum ludo irretiant, irretitumque ad ultimū usque quadrātem spolient: hęc similata munera. *Valer.* detestatur, *lib. 5. Epigram. 18.*

Odi dolosas munerum, & malas artes
Imitantur hamos dona; nāque quis nescit
Avidum vorata decipi Scarum musca?

45 Quibus iactis, de his tantùm cōpulsionibus accipiendus est *D. Thom. 2. 2. q. 32. art. 7. ad 2.* licèt *Hadrian. in suo 4. de restit. quæ lud.* eum immeritò reprehendat, asserentem trahentem alium ad ludum nō acquirere dominiū rei lucratæ:

46 *Trahere* enim, si vim vocis attendamus, quāvis aliquando vim non significet, ut *Ioā. 6. Nemo potest venire ad me, nisi Pater meus traxerit eū,* ut optimè ibi ostēdit *D. Aug. tract. 22.* ex illo *Poëta Bucol. eclog. 2.*

---- Trahit sua quemque voluptas.

Lucret. lib. 2.

Quo ducit quemque voluptas.

Prudent. Harmat.

Dividit huc illuc rapiens sua quæq; libido.

Papin. lib. 2. sylv.

Sua cuique voluptas.

Multoties nihilominus significat vim *Virgil. 2. Æneid.*

---- Altaria ad ipsa trementem
Traxit. ----

Auth. statuimus, C. de Episcop. & Cler. cap. si diligenti, de for. compet. Pet. Rebuf. in l. bonæ fidei 110. fol. 448. col. 1. D. de verb. signif. & est commune Grammaticorū
47 placitum, *Trahimur volentes, ducimur volentes,* in quo sensu locutus est *D. Th.* (quem ab *Hadriani* impugnationibus defendit *Castr. ubi sup.*) qui ergo aliū ad ludendum trahit, tenetur restituere lucrata in conscientia, peccatque mortaliter, ut docent *Navar. in Man. c. 19. n. 5. & 13. Covarr. d. 2. p. §. 4. n. 7. Sot. d. lib. 4. q. 5. concl. 4. Morla in emp. tit. de Aleator. q. 2. n. 10. Less. d. lib. 2. dubit. 2. n. 7. Salas de lud. dub. 6. n. 2.* ubi multos refert, *Alcoz. eod. tract. cap. 21. Innoc. in cap. quia plerique, de imm. n. Eccles. Cost. de lud. art. 3. num. 11. Canon. in cap. clerici, de vit. & honest. cleric.*

48 Et quod plus est, tradunt *Innoc. Morl. Salas, & Costa,* eum, qui invitū traxit ad ludum, in omni foro tā interiori, quàm exteriori lucrum, si vincat, restituere, secùs si succumbat; quia tunc provocatus vincens securè lucratur pecuniā ex ludo quæsitam; cui & si subpresso eius nomine assentit ita *Less. d. dubit. 2. n. 8. vers. 2.*
49 *& n. 11.* Quamvis in hoc casu teneatur victor pauperibus erogare, *Pantoj. in l. 2. in princip. D. de Aleat. num. 6. in fin.*

50 Quod quidem eâ ratione suadetur: est enim ludus contractus liberè & volūtariè susceptus; vis aurē & metus, ac improba persuasio tollunt rationē voluntarij, *Azeved. in l. 2. n. 82. tit. 7. lib. 8. Recop.* mirè *Parin. q. 100. num. 72. & seq.*

51 Sed est pulchrum dubiū, quid dicendum sit de eo, qui precibus & suasionibus vehementibus traxit aliū ad ludendum secū; an, scilicet, teneatur ad restitutionem eorū, quę ab isto attracto lucratus fuerit? In quo dubio sunt variæ *DD.* opiniones. Quidam enim tenent partem affirmativam, ut *Hadrian. in 4.*

de lud. Cordob. lib.1.q.13.d.4. Ioã. Med.
52 *q.22.ad fin. Farin.d.q.109.n.201.* Alij verò tenent negativam, nisi quãdo preces importunæ sint tales, ut pudore, aut cõvitijs quis omninò nolẽs trahatur. Ideòque quando quis ità traxit vi, vel precibus importunis ruborẽ causantibus, ut si alius non luderet inurbanus, & ignobilis haberetur; tũc attractor tenetur ad restitutionẽ: & sic procedat opinio contraria tenens partem affirmativam, aliàs secùs, quia nõ aliter prædictæ preces inducunt metũ, nec voluntatẽ tollunt, seu faciũt involuntariũ, ut post *Caiet.* explicat *Covar.sup.n.7. Sylvest.verb. Ludus, q.11.d.3. Sot. d.q.5.art.2.vers. De illo autem, Pet. à Navarr.1.to.lib.2.cap. 3.n.447. Rebell. de oblig.iust. 2. par.lib.1. quæst.5. Valer. in differ. utr.for. verb. Restitutio, differ. 20.num.4.*
53 Verùm ab hac nostra receptissima opinione discedũt *Ludov. Molin. de iust. & iur. tom.2.disp.516. Franc. Garc. de cõtract. 2.par.cap.19. Ludov. à Torr. tom.2. de iust. & iur. disp.55. dubit.11. num.14.* (quorum opinionem & sententiã doctè exagitat *Less. dubit.2. à num.8. Sal. ubi sup.num.1, & 5.*) novissimè *Anton. Dian. p.2.tract.3.miscell.resol.27.fol.110.col.2.*
54 Quæstionis est, an ipse sic coactus si lucretur, poterit lucrata retinêre, vel restituere tenebitur? Securior est in hoc opinio *Victoria, Bañez, & Alcoz.* quod nihil possit lucrari ab adversario eũ co-
55 gente. Licèt opposita sententia, quòd quamvis coactus nõ possit perdere, valeat tamen retinêre, probabilis sit secundùm *Petr. de potest. Princ.cap.32.cõc. 2.n.62.fol.624. col.1. Ludov. Lop. in suo instruct. consc. cap.184.col.2.* Quid autẽ erit, si vi tractus ad ludum animum applicuit ad ludendum, an ex tunc eũ trahens acquirat ius lucrãdi, quo antè carebat, examinat latè *idem in suo instruct. negotiant. cap.24. vers. Porrò ne aliquid, pag.380.*

Vnde qui aliquid ludo vetito acquisivit, non tenetur ad restitutionẽ ante iudicis sententiam, modò non impedierit iudicem per vim, vel fraudem, ne condemnaretur ad restitutionẽ acquisitorum, & modò contractus nõ sit iniustus, tradit cum multis *Bonac. tom.1. tract. de restit. in partic. disp.2.q.3 punct.3. propos. 2.fol.341. Vinc. Filiuc. tract.37.c.5.n.69.*

SVMMARIVM.

1 *LICITÆ sunt maioratus institutiones. & 2.*
Rex Theodoric. apud Cassiod. eas dolet.
3 *Definitur maioratus.*
4 *Filius etsi eum nullus sequatur, primogenitus est.*
5 *Succedens lineam sibi, & omnibus eius descendentibus constituit. usq.7.*
8 *Nepos filius ex filio primogenito non succedit in maioratu, sed filius secundò genitus.*
9 *Qui in linea proxima existit, quamvis alij cæteris prærogativis antecellant, admittendus est.*
10 *Proximitas gradus attenditur.*
11 *Et ætatis.*
12 *Non est curandum de gradu, nisi in linea, nec de linea, nisi in gradu, nec de ætate, nisi in sexu.*
13 *Vocatis descendentibus ex linea directa debent succedere masculi ex duabus, vel pluribus fœminis, nõ obstante multiplicatione fœminarum.*
14 *Maioratus respectivus agnationis non est compatibilis cum linea directa.*
15 *Agnatio non habet lineam, sed ad suam conservationẽ necessum est translineare.*
16 *Nulla verba importantiora sunt ad inducendam continuationẽ lineæ primogenitæ, quàm verbum,* Linea directa.
17 *Cognati vocantur, qui per fœminas coniunguntur.*
18 *Quoties attenditur linea directa, nõ intelligitur concessa prærogativa patruo viro agnato, aut eius filio, sed nepoti adversus filiam ultimi possessoris.*
19 *Lineæ directæ appellatio comprehendit tam masculos, quàm fœminas.*

Si

20 Si assertum sit, quòd donec exstant masculi, fœmina nō succedant, succederent ea ex sola vocatione masculorum linea directa.
21 Linea directa definitur.
22 Quæstio difficilis proponitur, an natus post successionem alteri iam delatā habeat regressum?
23 Adstruitur negativa sententia.
24 Translatio iuris die legati cedente non potest in suspenso versari. usq. 27.
28 Adstruitur affirmativa sententia. usq. 34.
Expenditur l. 45. Taur.
35 Impugnatur Molina. & 36.
37 Defenditur nostra sententia. usq. 41.
42 Maioratus metu factus non tenet.
Tametsi ex metu reverentiali sine minis, aut verberibus nolit Molina.
43 Sed respuitur.
44 Maioratus metu institutus, in quo iam filius primogenitus successit ex metu à parente illato, annullandus est, quamvis filius ipse natu maior cæteris fratribus metum non incusserit.
45 Si in maioratu metu instituto iuramentum intervenit, ab illo absolutio non est petenda.
Non est audiendus Molina.
46 Quæritur, an teneat secundus maioratus effictus in favorem filij secundi; & censeatur revocatus primus in favorem primi filij?
47 Si filius secundus, in quem secundo loco pater facit maioratum, blanditijs licitis & honestis patrem attraxerit, valebit maioratus secundus.
48 Tutor blando sermone inducere potest testatorem, ut relinquat sibi, quod pupillo relinquere volebat.
49 Si persuasiones illius filij, in cuius favorem pater secundū maioratum fecerit, sint cautelosæ, vel in illis insit fraus, vel dolus, primus maiorat⁹ nō erit revocat⁹.
50 Nimia persuasio habetur loco coactionis, & compulsionis.
51 Minor probatio persuasionis, seu minor persuasio est efficacior in matre, quàm in patre. Fœmina est mutabilis.
52 Mulier qua facilitate inducitur ad faciendum actū, persuadetur ad revocādū.
53 Quando pater revocat maioratū à primo, & constituit in secundo, est quædam præsumptio revocationem fuisse factam persuasionibus secundi.
Pater potius præsumitur diligere filium primogenitum, quàm sequentes.
54 Melioratio communis filij facta à patre persuasionibus uxoris in præiudicium filiorum primi matrimonij, non tenet. & 55. 56.
Expenditur l. 4. D. de inoffic. testam.
57 Contra præsumptionem iuris, & de iure probatio non admittitur.
58 Confessionis, & probationis vim habet.
59 De novercis plura traduntur. & 60.
61 Noverca quasi nova area.
Vel nova, vel recens princeps.
62 Traducta in domū mariti prioris matrimonij liberis nititur abrogare imperium, ut sibi, & suis adroget.
63 Adducitur Euripides.
64 Novereale odium pro truci inimicitia. Novereales manus, novereales oculi, pro insigni malo noverca.
65 Noverca liberis alienis summopere nocent.
66 Et quandoque suis.
67 Beneficium novercæ quid?
68 Educatio filiorum an remaneat apud matrē ad secundas convolantē nuptias. usq. 77.
78 Mater defuncto secundo viro an possit reassumere filiorum tutelam? usq. 108.
101 Clericus vel Religiosus ob metū o. dinē vel professionem adsumens succedit in feudis, vel maioratibus. usq. 108.

CAPVT IX.

De Maioratu.

1 Licitas esse Maioratuū institutiones tam prisca, quàm quotidiana praxis edocet, ut observat *Covarr. lib. 3. variar. cap. 5. num. 5. vers.*

Tertiò eadem opinio, & in 4. 2. par. cap. 8. §. 6. num. 5. Soto lib. 4. de iust. & iur. q. 5. artic. 1. ad secundum, Cenedo quæst. 35. Valer. in differ. utr. for. verb. Maioratus, differ. 1. Molin. lib. 1. cap. 18. Burgos de Paz Iun. quæst. 2. num. 36. infinitis laudatis, *Molin. Theolog. disp. 578. tom. 3.* Etsi Rex Theodoricus apud *Cassiod. lib. 1. epist. 7.* dicat: *Iniquū est enim ut de una substantia, quibus competit aqua successio, alij abundanter affluant, alij paupertatis inge miscāt*: quod videtur mutuatus fuisse à *D. Paul. ad Corinth. Ne uno ebrio multi esuriant. Navarret. disc. 11.*

2 Quod quidem eâ ratione suadetur. Interest enim Reipublicæ familias cōservari, *l. 1. §. denuntiare, D. de vent. inspic. l. super statu, C. de quæst.* tradit *Albert. Brun. de stat. exclud. œm. art. 3. Covarr. in cap. Rainuntius, n. 24. de testam.*

3 Maioratus nihil aliud est, quàm primogenitura, *Burgos de Paz*, plurimos referens, *quæst. 1. in init.* quiquidē ita definitur: *Est ius succedendi in bonis ea lege relictis, ut in familia perpetuò conserventur, & deferantur proximiori primogenito per ordinem successivum*, ut resolvit *Molin. lib. 1. cap. 1. num. 22. Cardos. in prax. verb. Maioratus, num. 1.*

4 Et sic filius, ad quem spectat, etsi eū nullus sequatur, Primogenitus asseritur, *cap. Ioseph*, ubi *August. Barb. num. 2. de verbor. signif. Tiraq. de iur. primog. in præfat. num. 174. quæst. 1. num. 3. quæst. 3. in princip. & quæst. 34. num. 25. Menoch. cons. 97. num. 51. & cons. 328. num. 5. Ioseph. lib. unic. de Machab. cap. 15. O ! sola fœminarum integram enixa pietatem, non te immutavit expirans primogenitus. Luc.* 2. ibi: *Peperit filium primogenitum, Basil. lib. 4. cōtra Eunomium, Chrysost. Theodoret.* laudati à *Less. de prædestin. Christi, sect. 2. in resp. ad arg. num. 21. fol. 601.*

5 Qui si succedit, lineam sibi, & omnibus eius descendentibus constituit, ut docet *Bald. in l. cùm Antiquioribus, num. 11. C. de iur. deliber.* dicens, quòd primogenitus nascendo se inclusit, & secūdogenitum, & eius descendentes perpetuò exclusit, *Molin. lib. 3. cap. 6. n. 30.*

6 *& 31.* Et cùm successionem intrat, exire nequit ab eius lineâ, nec transire ad aliam, donec omnes descendentes ex ea deficiant, *cap. 1. de natur. success. feud.* ibi: *Qui ex illa linea sunt, ex qua iste fuit*, ubi *Isern. num. 31.* apostillans hæc verba dicit, quòd in proposita specie feudum devolvitur ad eos solos, & ad omnes, qui sunt descendentes ex illa linea proxima, unde successor mortuus descendit, ubi *Afflict.* optimè *Paul. de Cast. consil. 164. num. 5. lib. 2.* asserens, quòd si

7 primogenitus habet plures filios, reducuntur ad instar capitum edicti Prętoris; namunum caput facit primogenitus; alterum secundogenitus; alterum tertiogenitus, quousque igitur aliquis exstat de primo, & potiori capite, & radice primogeniti, non vocatur sequens caput secundogeniti, *Molin. dict. lib. 3. cap. 6. num. 31. Grat. cap. 247. num. 10. to. 2. Robles de repræsent. lib. 3. cap. 4. à num. 8. Raudens. cons. 26. num. 15. vol. 1. Castill. lib. 3. controv. cap. 15. à num. 52. Mart. cons. 42. num. 12. Ioan. Ant. Bellon. consil. 72. num. 39.* Nam, ut rectè dixit *Bald. cons. 200. num. 2. lib. 5.* ubi exstant aliqui de lineâ proximi descendentis, retrò ad alias lineas non est aspectus, quia illuc cursus fuit; quod satis eruditè exemplis declarat *Sarmient. in l. cùm ita, §. in fideicommisso, D. de leg. 2.*

8 Hinc est, quòd nepos filius ex filio primogenito non succedit in maioratu, sed filius secundogenitus: quia pater possessor interim dum vivit, pleno iure dominus est, *l. generaliter, §. qui sub conditione, D. qui & à quib.* Vnde filius, qui præmoritur in eius vitâ, non potest transmittere in nepotē ius maioratus, quod non habet, sed tunc filius remanet verus successor maioratus; & quod sit promixior quàm nepos, ità tenent *Eman. Costa de success. Regn. pag. 102. Pinell. in l. 1. par. 1. num. 69. & in l. 3. num. 23. C. de bon. mat. Cald. de nomin. q. 17. nu. 1. Valasc. cons. 122. num. 6. Card. in prax. verb. Maioratus, num. 9.*

Quam-

9 Quamobrem, qui in lineâ proximâ existit, quamvis alij cæteris prærogativis antecellant, admittendus est, ut ex *l. 2. tit. 15. par. 2.* deducit *Gregor.* ibi *gloss. 18. quæst. 6. Molin. lib. 3. cap. 4. n. 13. & cap. 6. num. 5. Gama decis. 354. Ossasc. decis. 23. num. 30. Alvarad. de coniect. mẽt. defunct. lib. 2. cap. 3. §. 3. num. 44.*

10 Accedit lineæ prærogativæ proximitas gradus ultimi possessoris, quæ attendi debet, *l. 9. tit. 1. par. 2. Molin. lib. 3. cap. 9. num. 11.* usque *ad 21.* difusè *Castill. lib. 3. contr. cap. 19. num. 136.* usque *ad 142. Avend. in l. 40. Taur. gloss. 20. num. 23. Mier. de maiorat. in princip. 2. par. num. 33. Cald. de nomin. q. 24 num. 90.*

11 Et duabus prærogativis lineæ, & gradus accedit ætatis, quæ etiam confert, *Molin. lib. 3. cap. 4. num. 14. Surd. consil. 455. num. 2. lib. 4. Fusar. cons. 39. num. 10. Humad. in l. 2. tit. 15. par. 2. gloss. 17. numer. 14.*

12 Quò fit, ut cùm lex privilegiet lineam, posteà gradum, statim sexũ, deinde ætatem, non est curandum de gradu nisi in lineâ, nec de lineâ nisi in gradu, nec de ætate nisi in sexu, ut inquit *Marin. Frecc. de subfeud. tit. de feud. heredit. antiq. num. 22.* & notâret *Bald. cons. 137. lib. 2.* asserens, quòd ubi est prioritas in lineâ, remotior in eâ, quæ habet prærogativam, præfertur proximiori alterius cuiuscunque lineæ, sequitur *Gregor. in l. 3. tit. 13. par. 6. gloss. Mugeres, quæst. 21.*

13 Vnde descendit, quòd si institutores maioratus ad successionem invitaverint descendentes ex lineâ directâ, debeant succedere masculi ex duabus, vel pluribus fœminis; non obstante multiplicatione fœminarũ; & præferri masculo ex unâ solâ provenienti, & lineâ & gradu inferiori existenti, optimè advertunt *Gam. decis. 294. Rota divers. lib. 2. decis. 150. a num. 8. Cavalc. decis. 13. numer. 79. vol. 3. Ant. Fab. definit. 1. tit. 19. lib. 6. Cod. Castill. lib. 5. controv. cap. 133. à num. 14. Valenç. cons. 97. à num. 18. Cassan. cons. 38. à num. 74. Sess. decis. 254. à num. 1.* cum alijs, quos refert & sequitur *Lara in comp. vit. homin. cap. 30. à num. 115.* & deinceps *Steph. Feder. de qualit. cont. cap. 29. num. 42.*

14 Ratio est, quia maioratus respectivus agnationis non est compatibilis cum lineâ directâ; imò non potest esse res ma-
15 gìs repugnans; agnatio enim non habet lineam, sed ad suam conservationẽ necessum est translineare, & transire de unâ ad aliam, ut explicat *Bald. cons. 334. num. 9. vol. 3. Ancharr. cons. 95. num. 7. Avend. in l. 40. Taur. gloss. 9. n. 40. Mier. de maiorat. 2. par. quæst. 7. num. 11. Sim. de Prat. cons. 32. num. 1.* usque *ad 7. vol. 1. Castill. lib. 5. contr. cap. 138. num. 18.* Et
16 nulla verba importantiora sunt ad inducendam continuationem lineæ primogenitæ, quàm verbũ LINEA DIRECTA, ut in *l. 2. tit. 15. par. 2. Molin. lib. 3. cap. 6. num. 33.* & tradit *Bald. cons. 275. num. 6. vers. Nam si duo Comites, lib. 2. Surd. cons. 316. num. 11. & 12. lib. 3. Menchac. de succeß. creat. par. 3. §. 27. num. 20.* ubi notat,
17 quòd in maioratibus de linea directa dicuntur descendere liberi eorum, qui sunt primogeniti, non autẽ liberi eorũ, qui sunt secundogeniti. Itaque cùm ius ad figurandũ masculos cognatos non limitet, quod debeant existere fœminæ præcedentes, sed absolutè disponat: *Qui autem per fœminas coniunguntur, cognati vocãtur. l. 10. D. de gradib. Bald. cons. 334. num. 10. vol. 3. Dec. cons. 302. num. 6. vol. 1.* sequitur masculum ex pluribus descẽdentem, si modò in linea & gradu existat, cæteris esse præferendum, etsi ex
18 paucis descendant, & orianrur.

Et toties quoties attenditur linea directa, quamvis agatur de anrepositione virorum agnationis respectu, & intuitu, hęc qualitas cedit lineæ; nec intelligitur concessa prærogativa patruo viro agnato, aut eius filio, seu nepoti adversus filiã ultimi possessoris, *Sim. de Prat. cons. 32. à num. 2. vol. 1. Caphal. cons. 616. à num. 46. vol. 5. Hect. Æmil. de iur. feud. cap. 23. num. 38. Salaç. de us. & consuetud. cap. 12. à num. 61.*

19 Quia lineæ directæ appellatio compre-

prehendit tã masculos, quàm fœminas, *l. stemmata, D. de gradib. l. 2. tit. 15. par. 2. l. 1. tit. 8. lib. 5. Recop. Berou. cons. 120. num. 40. & 83. lib. 2. Cephal. cons. 664. num. 22. lib. 5 Menoch. cons. 497. num. 1. vol. 5. & 585. num. 30. vol. 6. & cons. 326. num. 81. lib. 4. Peregrin. de fideicomm. art. 22. num. 24. Molin. lib. 3. cap. 6. num. 33. Avend. in l. 40. Taur. gloss. 9. num. 6. Cels. cons. 93. num. 14. Greg. Lop. in l. 2. per text. ib. tit. 6. par. 4. Cavalc. decis. 18. num. 92. par. 3.*

20 Ex quo fluit, quòd si in tali casu non fuisset assertũ, quòd donec exstant masculi, fœminæ non succedant, succederent eæ ex solâ vocatione masculorum lineæ directæ, *Castill. dict. cap. 138. num. 18.* per totum, referens *Fabium Turret. Gasp. Guiller. Cephal. Alexand. Raud. Salas. Sim. de Prat.* & alios, resolvit latè & eleganter asserens doctrinam communem, receptam, & sine contradictione esse.

21 Vnde necessariò infertur, lineam directam solùm producere comprehensionem descendentium illius; in quo radicata fuit successio; nam *linea recta est ordo discensivus in posteros, non in plurimos, sed sigillatim de uno in alterum, eodem tramite retento sub derivatione primogenituræ*; sic *Bald. in l. irritam, C. de usuc. pro don. cons. 321. vol. 1. & cons. 334. vol. 3. Dec. cons. 365. Oliver. de grad. cognat. quæst. 9.*

22 Vt ad celebrem Iuris quęstionẽ descensus fiat, supponamus, quòd tempore vacantis successionis, non erat natus ille, qui de lineâ directâ erat, & ad quem attinebat successio; sicque ad aliũ fuit delata: an posteà natus ad successionem habeat regressum? Difficilis huius quæstionis indagatio, sed prout vires suppetant, discutiam, & fundamenta iaciã, ut clarè pateat, quid tenendum sit.

23 Et pro primâ opinione faciunt sequẽtia. Primò, quòd non nato tempore vacantis successore proximo ius succedẽdi radicatum fuit in illo, qui tunc nec oppositionem, nec competentiam habuit; & ita lex ipsa eum successorẽ perpetuum constituit, & in eum possessionẽ irrevocabiliter transtulit, *l. 45. Taur. l. si heres, D. de opt. legat.* ibi: *Quoniam aditæ hereditatis tempore is solus erat, qui per illum servum posset acquirere, l. pen. D. de leg. præst. l. 1. §. proximum, D. und. cogn. l. non oportet, D. de leg. 2. l. si quis cùm haberet, D. de suis & legit. l. si cognatis, D. de reb. dub. l. si quis filio exheredato, §. non fuisset, D. de iniust. rupt.* tenent *Ioã. And. ad Speculat. in Rubr. de testam. addit. 1. col. 2. vers. Item, Lambertinus fol. 173. Socin. sen. cons. 152. num. 14. vol. 1. Alex. cons. 13. num. 4. & 5. vol. 4. Gozadin. cons. 36. num. 7. Paris. cons. 83. num. 11. & 12. vol. 2. Hieron. Torniell. in quæst. ad l. Gallus, num. 47. & 48. D. de liber. & posthum. Alciat. cons. 119. n. 4. lib. 9. Bologn. consil. ultim. num. 61. Paul. Castr. cons. 16. num. 5. vol. 2.*

24 Nam translatio iuris die legati cedẽte non potest in suspenso versari, *l. ult. D. comm. prædior.* sed statim vel perpetuò deficit, vel irrevocabiliter operatur, *l. videamus, D. hoc nostro tit.* ibi: *Sufficit enim semel pervenisse ad proximum heredem, & perpetua actio esse cœpit, Ias. cons. 220. num. 13. vol. 2. gloss. in l. 7. verb. Pervenire, vers. Sed non est ita, C. de secund. nupt.* ubi notat in perpetuum ab alijs discedere, quod ad unum pervenit, alioquin crebra, & quasi ludibriosa esset talis successionis creatio, & frequenter tam nasceretur, quàm desineret, contra *text. in l. fin. §. sin autem, C. de curat. furios, Alciat. cons. 119. num. 11. lib. 9. Bald. cons. 111. num. 1. vol. 2. Mier. de maiorat. 2. par. quæst. 6. num. 47. Greg. Lop. in l. 2. tit. 15. par. 2. gloss. 19. vers. Sed pone, quòd tempore delationis, Hieron. Torniel. in quæst. ad l. Gallus, num. 50. D. de lib. & posthum. Molin. lib. 1. cap. 13. num. 36. & 37. Castill. lib. 3. cont. cap. 15. num. 2. usque ad 17. & tom. 5. cap. 91. Mich. Grass. in §. fideicommissum, quæst. 17. prope fin.*

25 Vbi recognoscens in fideicõmissis cõditionalibus respicientibus personas, casus præsentes & futuros, non solùm de-

debêre comprehendi iam natos tempore quo testator è vivis excedit, sed etiã posteà nascituros, quia alijs & alijs provehit substitutio gradualis, advertit hoc esse intelligendum, dummodò reperiantur nati, vel etiam tantùm concepti tempore evenientis conditionis, *Tiber. Decian. cons. 1. num. 194. vol. 1. Albert. Leonin. cons. 97. n. 33. Marzar. cons. 28. n. 15. Albert. Brun. de stat. exclud. fœmin. art. 13. n. 32. Bald. in cap. 1. n. 5. vers. Et dixit Iacob. de eo qui sib. & hered. suis, Palac. Rub. in repet. Rubr. de don. inter. §. 69. n. 33. Baeç. de non melior. filiab. rat. dot. cap. 10. num. 5. Gregor. Lop. in l. 3. tit. 13. col. 8. vers. Quid autem si filius, Didac. Per. in l. 1. tit. 6. lib. 1. Ordin. vers. Probatur etiam.*

26 Denique cùm successio trãsit in descendentem eiusdem generis, cui testator indulsit, absque dubio est eo solo reperto, & sine oppositore legitimo, cùm vacat feudum, vel maioratus; quamvis posteà nascatur, non impedire, nec annihilare illam acquisitionem semel perfectam, seu consummatam, *Cravet. cons. 984. num. 174. vers. Consequens, vol. 6. Caphal. cons. 318. num. 23. Natta consil. 675. num. 13. & 74. Decian. cons. 60. num. 9. vol. 1. Iacob. Berret. cons. 27 num. 4. Albert. Leonin. d. cons. 97. n. 24.* cui subscripserunt omnes *DD.* egregiæ Vniversitatis Lovaniens. *Feder. Scot. resp. 1. n. 254. lib. 2. vers. Cõtraria Pauli, & aliorũ. tom. 1. Menoch. cons. 413. n. 61. vol. 5. Mand. Albens. consil. 106. num. 17. & 18. lib. 1. Hieron. Zanch. in l. heredes mei, §. cùm ità, 4. par. num. 224. & 226. D. ad Treb. Sim. de Prat. de interpr. ult. volunt. lib. 5. interp. 2. dub. 2. num. 102. Crot. in l. filiusfamilias, §. Divi, num. 164. Ferd. Loaz. num. 197. D. de leg. 1. Curt. Iun. cons. 58. num. 23. Rot. divers. lib. 1. decis. 38. num. 1.*

27 Hinc resultat, quòd etiam in casibus, ubi fœminæ in defectum masculorum vocatæ sunt, si deficiente masculo tempore vacantis succedat fœmina, non vincit eã masculus posteà superveniens; licèt esset exclusurus, si natus reperiretur; veluti expendit *Bald. in cap. 1. n. 5. de eo qui sib. & hered. suis, Iacobat. in tract. de feud. §. & fœminis, num. 17. Molin. lib. 3. cap. 10. num. 13. Monser. de success. requi. num. 33. Cald. Pereir. de nomin. emphyt. quæst. 24. num. 89.* quod protinus sine intermissione aliqua defertur sequenti post obitum anterioris, *l. 1. §. si intra centesimum, D. de success. edict.* ibi: *Si mortuus sit prior, statim sequens admitti debet*: egregiè *Ioan. de Monte Sperel. cons. 1. nu. 22.* Hæc sunt, quæ pro prima opinione urgêre videntur.

28 Sed pro secunda premunt sequentia. Primò, *text. in l. 45. Taur.* ibi: *Que muerto el tenedor del mayorazgo, passe la possession civil i natural en el siguiente en grado, que segun la disposicion del mismo mayorazgo debiere suceder, aunque aya otro tomado la possessiõ en vida del tenedor, ò despues de muerto.*
29 Ergo non habet pro sequenti vivum, & natum tempore mortis ultimi possessoris, si secundùm ordinem linearum, & vocationum constitutarum ab erectore non debuerit succedere, sed re ipsâ constat maioratum distribui in lineas correspondentes primogenituræ, & respectu eius perpetuitatis in unaquaque linea de per se comprehendi omnes tam natos, quàm nascituros; & donec possibile fuerit extare successorem primæ lineæ, non venit tempus secundę, & illarum series conditionem non solùm suspensivam, sed etiam posteriorum, seu remotiorũ exclusivam efficit.
30 Quia gradus subalterni nunquam possunt primo gradui adiungi; nam ordo facit conditionem, unde primus in ordine excludit posteriores, *Bald. in l. cùm in testamento, num. 1. vers. Quæritur, an possit, D. de hæred. instit. Pontan. de fideicomm. cap. 28. nu. 39.* ubi resolvit, dispositiones lineales nunquam deferre fideicommissum secundæ lineæ donec non fuerit inhabilitata prima taliter, ut non valeat habêri spes eius introductionis in aliquo tempore.
31 Quoniam ordo datus lineis, qui tractũ successivum præsupponit, inducit casua-

ſualem conditionem, cuius natura ſuſpendit gradus inferiores, uſque dum ſit totalis impoſsibilitas; ut primi naſcantur, formentur, & admittantur; & omnes leges, quæ limitãtur ad natos, cùm teſtator moritur, aut cùm ultimus poſſeſſor, loquuntur de ſucceſsionibus delatis à *legibus 12. Tabul.* quæ proximiores tunc natos dumtaxat reſpiciebant: porrò cùm ſint diſpoſitiones inclusivæ cuiuslibet filij, ac nepotis præſentis, ac futuri, nullus deſcendens ſecundi vocati locũ habet, donec potuerint eſſe deſcendentes primi, licèt exiſtat exillinc à multis annis. Idemq; adnotavit *Guid.*
32 *Pap. decif. 612. num. 2.* Igitur toties quoties ſupervenerit quilibet deſcendens lineæ favorabilioris, & dilectioris, quãvis ſequentis, ſicut iam natus maioratũ præoccupet, ademptus eſt bonorum poſſeſsionem; hicque ordo linealis ſuſpendit irrevocabilitatẽ dominij in præoccupãte, donec poſsit venire, aut naſci alia perſona, quæ ſi cum eo concurre-
33 ret, eum excluſiſſet. Quia non reſpicit lex nudum eventum prioris exiſtentiæ, ſed originalem locum, & aptitudinem prioris incluſionis, ibi: *Que ſe traſpaſſe la poſſeſſion civil i natural en el ſiguiente en grado, que ſegun la diſpoſicion del mayorazgo debiere ſuceder, aunque otro aya tomado la poſſeſſion en vida del tenedor del*
34 *mayorazgo, ò el muerto.* Itaque etſi contingat deficere heredes lineæ primæ, cùm vacat maioratus per mortem ultimi poſſeſſoris, ſi eſt potentia proxima, vel remota, ut ex illa aliquis ſuperveniat, ſemper manet eius prærogativa impediendò ſolâ ſpe digreſsionem ad lineam diverſam, *Hippolyt. Riminald. conſ. 564. n. 13.* uſque *ad fin. vol. 5. Vinc. de Franch. decif. 169. num. 12. & 13. Carol. Ruin. conſ. 22. num. 12.* uſque *ad 15. vol. 2. Iacob. Nig. de gradib. ſucceſſ. cap. 28. num. 33. Alex. Raud. de analog. lib. 1. cap. 34. num. 313.* uſque ad *332. Surd. cõſ. 125. n. 57. vol. 1.* qui textibus contrarijs reſpondit; ſicut *Hippolyt. d. conſ. 564.* Authoribus pro primâ opinione laudatis.

35 Et quamvis *Molin. lib. 3. cap. 10. num. 44. & 45.* in caſu mortis cõcludat, quòd ſi tempore vacantis non erat natus deſcendens primæ lineæ, erit irrevocabilis ſucceſſor ſequentis, ad quem tranſlata fuit per *l. Taur.* poſſeſsio civilis & naturalis, & in caſu contraventionis idem erit, ſi obtinuerit ſententiam, & occupaverit bona, antequàm naſcatur alia perſona melioris lineæ; realiter in ambobus caſibus à præceptis legalibus
36 deviat, loquiturque adverſus certiores opiniones, & communiores, quia dare tranſlationem legalem in gradu ſequẽti in defectum primi, non impedit noſtrum conceptum, videlicet, quòd intelligatur tranſlatio revocabilis, ſi filius naſceretur, vel nepos lineę anterioris; qui ſecundùm clauſulas, ſi natus eſſet, debebat ſuccedere: & igitur *l. 45.* attendit ordinem graduum conſtitutorum in maioratu: hic ſenſus naſcitur ab ipſa lege, ſicut videmus in quæſtione, quam proponit *Iſern. in cap. 1. de eo qui ſibi, vel har. ſuis maſc. poſt gloſſ.* ibi in caſu, quo ſunt prælati maſculi fœminis dubitat, ſi ſuccedente fœminâ in defectum maſculorum, ſuperveniẽte poſteà maſculo, amittet ſucceſsionem acquiſitam, & reſolvit, quòd ſic, *Mart. Laud. in eodem cap. 1. num. 11. Prapoſit. num. 3.*
37 ubi adfirmat, quòd exiſtente vocatione graduali, ut in defectum cuiuſdam lineæ qualificatæ admittatur alia inferior, ſemper ſequens in gradu, cuius ſucceſsio fuit anticipata propter non exiſtentiam in præcedenti lineæ heredis vivi, nec nati, acquirit dominium, cum propria conditione graduum, & linearũ factarum à defuncto, ſcilicet, quòd donec primi deficiant, non admittantur poſteriores; & ſic admiſsio donec dilata fuit conceptio, & nativitas heredis ſuperioris, procedet limitatè, ut naſcendo devolvatur feudum, aut maioratus ad primum ordinem, & recuperet naſcens, quod ad diverſam perſonam translatum fuit; quæ non potuiſſet cum eo concurrere, ſi tunc natus, vel con-

cep-

ceptus esset, *Valent. Forster. de success. ab intest. lib. 3. cap 19. n. 12. Iacob. de Sanct. Georg. in tract. de feud. verb. & foemin. numer. 17.* ubi hanc opinionem in secreto iuris veriorem esse profitetur, *Cels. Hug. cons. 26. num. 48. vers. Et hoc usque adeò verum est, fol. 72. Franc. Curt. de feud. 3. par. quaest. 16. Petr. Surd. decis. 230. num. 11. & 12.* & idem agnovit *Molin. d. lib. 3. cap. 10. num. 25.* sed se statim involvit *in num. 36.* usque *ad 42. cum l. 45. Taur.* quae non permittit pendêre possessionē maioratuum; sed protinùs eam transfert ad gradum subsequentem, & si reminisceretur naturae feudorum, videret in illis propriam regulam: quoniam possessio feudalis continuatur in sequenti successore ipso iure, *Bald. in l. cùm in antiquioribus, num. 18. vers. Decimò, C. de iur. deliber. Iaf. in l. quoties, num. 32. C. de reivind. Ioseph. Cumia de success. feud. in cap. si aliquem, num. 101. fol. 333. Molin. Theolog. disp. 634. tom. 3.* in terminis.

38 Sequitur ergo, quòd si transitus ad sequentem gradum per ministerium, & operationem legis faceret semper irrevocabile eius dominium, foemina filia ultimi possessoris, ad quam tūc propter defectum masculi transivit feudum naturaliter sine necessaria apprehensione exteriori conservatura erat bona, quāvis nasceretur masculus ex alia foemina; cùm privilegium lineae illi faveat; & velox trāslationis legalis cursus. Sed

39 *DD.* considerant non esse incompatibile operari legem, & transire possessionē ad foeminam immediatam eius patri cum qualitate restituendi eam viro cuiuscunque lineę, quae superveniret, dūmodò sit descendens à fundatore: quia investitura fuit, quòd succederent foeminae in defectum masculorum: quam doctrinam acutissimè exornat *Marta de success. legal. 1 par. q. 1 art. 3. n. 10.* usque *ad 15.*

40 Essentia tandem maioratus non debet esse in pendenti, hoc est, existere, aut non existere maioratum, post fundationem institutionemque erectoris, sed effectus successionis benè possunt esse suspensi secundùm accidentia, quae fuerint oblata ad correspondendum intentioni proprij testatoris, seu facultati & privilegio personae magis dilectae, & melioris qualitatis, quae in tempore futuro supervenire valeat; quae si accedat, excludit illum, qui propter eius defectum, cùm esset minoris prerogativę,

41 hereditatem occupaverat. Quia ordinarium axioma est, attendi tēpus mortis, in quo succedit vacans, ex voluntate tamen disponentis tardius produci *l. 19. D. de condit. & demonstr.* ut adnotavimus.

42 Tandem iam animadvertere oportet, an si maioratus metu sit constitutus, & de eo filij, seu uxor post viri obitum conquerantur, inefficax reddatur? Quam quaestionem affirmativè resolvit *Molin. lib. 2. de Hispan. primogen. cap. 3. à num. 9.* Tamen si metus reverentialis existat, dictat non esse sufficientem ad invalidationem, nisi cum eo minae & verba iniuriosa concurrant; aut si is, cui reverentia debetur, nimis crudelis sit, & saevitiam praeseferat; & ijs abstractis enormissima laesio adstet.

43 Quae quidem sententia (salvâ eius pace dixerim) non est tenēda, cùm metus reverentialis gravis sit ad invalidationem, ut alibi probavimus, & in eam inclinet *Molin. Theolog. disp. 578. num. 29. tom. 3.*

44 Observandum est, maioratum metu institutum, in quo iam filius primogenitus successit, eo metu à parente illato, annullandum esse, quamvis filius ipse natu maior caeteris fratribus nullū metū incusserit: est enim actio quod metus causâ, in rem scripta; ideòque adversus quemcunque possessorem, qui metū non incusserit, exercêri poterit; quatenus ex ipso metu locupletior effectus fuit, *l. metum autem praesentem, §. fin. cum duabus legib. seqq.* & utrobique per *Scrib. D. hoc tit.*

45 Verùm si in tali maioratu metu constituto iuramentum interveniat, ab illo ab-

absolutio petenda non est, unde non debet audiri *Molin. dict. cap. 3. num. 13.* hanc veritatem oppugnans, cùm quotidiana praxis contrarium edoceat, ut *ipse* testatur, *& Covarr. lib. 1. variar. cap. 4. num. 7. & de spons. 2. par. cap. 3. §. 5. num. 2.* & alij passim.

46 Iterum quærendum est, si pater revocet maioratum, quem priùs in unius filij favorem effecerit, & in alium cōstituat persuasionibus illius, in cuius favorem fuit secundo loco institutus, an teneat iste secundus maioratus, & alius sit revocatus?

47 In qua quæstione dupliciter distingui debet. Primò, quòd si filius secundus, in quem secundo loco pater facit maioratum, blanditijs licitis & honestis patrem attraxerit, ut in eum maioratum constituat, & à primo revocet, in isto casu secūdus maioratus valebit, & primus non habebit effectum: quod probatur *ex l. ultim. D. si quis aliquem testar. prohibuer. & in l. fin. C. eod* ibi: *Iudicium uxoris in se provocaverit maritali sermone, non est criminosum*, *Bursat. cōs. 189.* facit *text. in cap. ultim. qui cler. vel vovent. Menoch. cons. 442. num. 58. lib. 4. Socin. Iun. cons. 183. num. 5. lib. 2.* & est notabilis *l. 27. tit. 1. par. 6.* ibi: *Sin premia, ni fuerça no le fiziesse, mas rogandole por buenas palabras lo adduxesse*: tradit *Navarr. in Manual. pralud. 6. num. 8. & cap. 17. num. 70. & cap. 26. num. 36. Ripa resp. 133. num. 12.*

48 Et hoc quidem corroboratur ex eo, quòd tutor blando sermone testatorem inducere potest, ut relinquat sibi, quod pupillo relinquere volebat, secundùm *Cynum, Alber. & Salicet. in l. quidquid, C. arbit. tut. Baez de decim. tut. cap. 2. numer. 129 Bellon. cons. 73. num. 7. Durand. de art. test. tit. de acquir. vel repud. hered. caut. 4. num. 4. Hippolyt. sing. 526. Bern. Diaz reg. 798. Suar. alleg. 20. num. 20. Cavale. de tut. & curat. num. 280.*

49 Secundò, si persuasiones illius filij, in cuius favorem pater secundum maioratum fecerit, sint cautelosæ, vel in illis insit dolus, vel fraus, primus maioratus non erit revocatus, quasi pater non faceret illum secundum maioratum, nisi intervenirēt persuasiones illę fraudulentæ, captiosæ, & fallaces, ad quod probandum inducitur *text. in l. Lucius Titius, §. Sempronia, D. de legat. 2.* ubi probatur, quòd quando quis dolo induxit testatorem, qui primo loco volebat alium heredem instituere, ut illud mutaret, & persuadentem institueret, succurritur actione de dolo illi, quem primitùs testator volebat heredem instituere, *dict. l. 27. tit. 1. p. 6. Clem. 1. § quibus etiam, de privil.* confirmat *Ripa resp. 134. num. 11. Gabr. cons. 90. num. 7.* notāter *Neviz. in silv. nupt. lib. 4. num. 39. Ludovic. de Molin. de iustit. & iur. disp. 135. Sforc. de restit. in integ. par. 2. quæst. 58. art. 8. num. 43.* latè prosequitur *Mier. de maiorat. 1. par. q. 25. tota.*

50 Ratio est, quia nimia persuasio filij induceuris parentem, ut revocet maioratum, maximè si sit valdè senex, habetur loco coactionis, & compulsionis, *l. 1. §. persuadere, D. de serv. corrup. l. cum qui, C. de apost. l. unica, C. de rapt. virg.* notat in pulchro casu *Cast. cons. 174. n. 3. lib. 1. Socin. cons. 263. lib. 2.* & alij, quos refert *Cravet. cons. 192. num. 1. Peralt. in l. si quis, in princip. num. 94. D. de leg. 3. Sylvest. verb. Ludus, quæst. 9. num. 9. Iaf. in l. 1. §. si vir uxori, D. de acquir. poss.*

51 Minor probatio persuasionis, seu minor persuasio est efficacior in matre, quàm in patre, ad hoc ut eius prætextu maioratus primitùs factus revocatus non dicatur: quia fœmina est mutabilis, *cap. forus, de verb. signif. l. filia, C. de inoffic. testam. Tiraq. in l. 1. conn. p. 1. gloss. 1. num. 70. cum seqq. & l. 9. gloss. 1. par. 9. num. 129. Perez in Rubr. tit. 4 gloss. 1. pag. 110. lib. 1. Ordinam. & l. 1. gloss. 1. pag. 86. tit. 2. lib. 5. Menoch. lib. 6. præsumpt. 37. num. 42. & lib. 4. præsumpt. 165. numer. 22. Azeved. in l. 7. num. 20. tit. 9. lib. 3. nov. Recopil. Delrio Mag. lib. 5. quæst. 13. Peralt. in l. Lucius Titius, §. Lucius Titius in 1. num. 36. D. de leg. 2.*

Et

52 Et quâ facilitate inducitur ad faciendum actum, persuadetur ad revocandū, notat *Dec. cons. 239. num. 2. per l. si mulier, C. ad Vellei. l. doli mali, § diversum, D. de except.* faciunt scripta per *Bertazol. claus. 7. gloss. 4.*

53 Notandum etiam est, quòd quando pater revocat maioratum à primo, & constituit in secundo, est quædam præsumptio, & coniectura revocationem fuisse factam persuasionibus secundi: pater enim potiùs præsumitur diligere filium primogenitum, quàm sequentes, *Genes. cap. 27.* ibi: *Ecce odor filÿ mei, sicut odor, &c.* & posteà, *Det tibi Deus de rore cœli, & de pinguedine terræ abundantiam frumēti, & olei: esto dominus fratrū tuorū, & incurventur ante te, &c.* & ad hoc est bona *l. 2. tit. 15. par. 2. Tiraq. de primog. in princ. num. 37. cum seqq. Menoch. cons. 434. num. 37. lib. 5. Mier. dict. quæst. 25. à num. 47.* cum seq.

54 Succedit altera indagatio, quid verò dicendum sit, si precibus, & suasionibus alterius tertij, puta uxoris, motus pater filium communem melioravit etiā iure maioratus? Quo quidem casu magis atque magis filijs primi matrimonij iura favent in eorum favorem præsumendo, quod ex verbis *l. 4. D. de inoffic. testam.* vidêre licet, ibi: *Non est enim consentiendum parentibus, qui iniuriam adversus liberos suos testamento inducunt, quod plerumque faciunt malignè circa sanguinem suum inferentes iudiciū novercalibus delinimētis instigationibúsve corrupti*: ex quo textu notat *Bald.* ibi, præ-

55 sumptionem esse contra novercas; & similiter *Angel.* in eas insurgit, quæ per falsas suggestiones maritum ad iniuriā proprio sanguini faciendam inducunt: & *Paul.* ibi ait notandum, novercam esse privignorum inimicam, & eius suasionibus patrem contra filium aliquid fecisse, & non esse tolerandū, eleganter *Petr. Pech. de testam. coniug. lib. 1. cap. 9. num. 9. cum seq.* (& mulieris vis ad pervincendum virum demonstrat in facto Samsonis victo à Dalila, *Ambros. epist. 170. Fern. in Genes. tom. 1. cap. 3. sect. 2. fol. 335. col. 1.* comptè *Plato dial. 10. de Repub.* ibi: *An ille mihi liber videatur, cui mulier imperat, cui leges imponit, præscribit, iubet, vetat, quod videtur. Qui nihil imperanti negari potest, nihil recusare audet, poscit, dandum est, vocat veniendum, eÿcit abeundum, minatur extimescendum. Ego verò istum modò servum, etiam si in amplissima familia natus sit, appellandum puto*: mirè *Sherlogus in Cantic. antel. 4. sect. 4. num. 28. fol. 116. col. 2.* ubi de vi

56 mulierum.) Quæ verba *Pauli* notandissima esse, cùm inducat ex illâ lege generalem præsumptionem, scribit *Petr. Peralt. in l. si quis in principio testamenti, num. 219. D. de leg. 2.* notabiliter *Rebuff. 2. tom. ad cōstit. Reg. tit. de test. action. art. 2. gloss. 3. n. 16. Mascard. de probat. concl. 112. n. 1. cum seqq. Cagnol. in l. hoc colore, num. 9. cū seq. D. de inoffic. testam. Alberic. in dict. l. 4.* dicit: *Nota veridicam legem, quæ decidit parentes ad iniuriam filiorum propter blanditias, & deceptiones novercarum moveri*: & *Peralt. ubi sup.* verbum illud, *Veridicam*, expendit, quòd ideo dixerit, quia præsumptionem illam pro

57 veritate habuit, id est, præsumptionem esse iuris, & de iure, contra quam probatio non admittitur, *l. antiquæ, C. ad S.C. Vellei. l. à D. Pio, §. si pignora, D. de re iud. gloss. in l. ult. verb. Præsumptionibus, D. hoc nostr. tit. & in cap. ferrum, 50. dist. Bald. cons. 250. num. 16. lib. 1. Tusch. litt. P. conclus. 614. Mascar. de probation. concl. 1223. num. 2. & 3. Menoch. lib. 1. præsumpt. 60. num. 11.* Quia & proba-

58 tionis, & confessionis vim habet, mirus *text. in l. si qui adulterÿ, in fin. C. ad leg. Iul. de ad lt. Alvarad. de coniect. ment. defunct. lib. 2. cap. 3. num. 44. & seqq.* Contra novercas plura singularia scribit *Tiber. Decian. in pract. crimin. tom. 1. lib. 3. cap. 25. num. 83. Montalv. in l. ult. tit. 11. lib. 1. Fori, Ripa in cap. sæpè, num. 81. de restit. spoliat. Menoch. de recup. remed.*

59 *9. num. 58.* eleganter *Senec.* matrem adloquens *in consolat. cap. 2.* ibi: *Crevisti sub noverca, quam tu quidem omni obsequio, &*

& pietate quanta, vel in filia conspici potest, matrem fieri coëgisti; nulli tamen non magno constitit & bona noverca: & absolutè dixit *Menand. in sentent. Comic. Græc.cap.24. Nullum maius malũ noverca.*
60 Sibaritis tulit *legẽ Charondas*, ut qui liberis novercam superinduxisset à cõsilio Senatus, & patriæ submoveretur, nunquam ab eo existimans patriam recta, ac salubria consilia sperare posse, qui liberis olim proprijs malè cõsuluisset, refert *Diodor.Sicul.lib.12. Bibliotb.*

61 Dixerunt Antiquiorum quidam, novercam quasi novam arcam nuncupari, *gloss.in §.socrum, Instit.de nupt.* Meliùs tamen quasi nova, vel recens princeps: ea enim (ut inquit *Petr.Greg.lib.9.syntagm.cap.26.num.31.*) in domum tradu-
62 cta mariti prioris matrimonij liberis nititur abrogare imperium, ut sibi & suis adtoget, statim instituens bellum, & odium irreconciliabile in eos, quos suis impedimento esse arbitratur; quod
63 insigniter exprimit *Euripides in Alceste*:

Inimica enim est subiens noverca liberos
Priores, vipera nihilo mitior. ---

64 Abijt in Proverbium, *Novercale odium*, pro truci inimicitia; & apud *Cornel.Tacit. 1. Ann. Novercales manus*; & apud *Senec. lib.4. controv.6. Novercales oculi*; proque insigni malo *noverca*, ut

Dies quandoque parens, quandoque noverca.

Necpotuit Canidiæ veneficæ odium supremũ exprimere significantiùs *Horat.lib.Epod.Od.5.*

Quid ut noverca me intueris?

De *novercis* eleganter agit *Pat. Ioann. Ludov.de la Cerda in comment.ad Virgil. tom.1. Eclog.3.n.7.fol.49.Valenç. consil. 86.num.15.Senec.lib.4. cont. 29. Heliodor. lib.1. Hist. Æthiop.fol.17. cum seq. Delrio ad Senec. in Hippol. ỳ. 335. fol. 153.*

65 Liberis alienis summopere nocent. Agrippina à Claudio Cæsare superinducta protinùs operam dedit, ut eius filius Domitius Nero ab eo adoptaretur, & id consecuta, ei imperium parẽs statim è cõspectu matris subduxit Germanicum è prima uxore natum, atque verita, ne contra quam moliretur, accideret, immendicabile venenum marito, Locustę veneficę ope, in Boleto porrexit, *Dion Cass. lib.60.* Dehinc & Germanicum & eius sorores interfecit abscondito mariti testamento, *Xiphilin. in Nerone.*

66 Haud solùm liberis alienis noverca præiudiciũ gignit; verùm & sæpè, quæ nuptias repetit, proprijs officit, & fœminæ immoderatæ, & intemperantes, plerumque novis maritis non solùm res filiorum, sed eius vitam addicunt, ut ait *Constantinus Cæsar in l. lex quæ tutores 22.§.lex enim,C.de admin.tut.Ioan.Gribell.decis. Dolan.40. num.28.* Ideò cùm Septitia mater Trachalorum filijs irata, & in contumeliam eorum, cùm iam parere non posset, Publio seni admodum nupsisset, posteà quoque utrumque testamento præterijsset, aditus Augustus & nuptias mulieris, & suprema iudicia improbavit, *Valer.Maxim. lib.7.cap.7.*
67 Hinc adnotari oportet, quòd novercæ beneficium pro malis artibus etiam in iure nostro capitur *in l.ex damno, § quoties, de damn. infect. & in l. inter, D. de furt.& in l.27-C.de inoff. test. Gutber. de offic. dom. August. lib.1. cap. 37.fol. 187. & 188.*

68 Hinc quæri debet, an educatio filiorum remaneat apud matrem ad secundas convolantem nuptias?

Filiorum educatio, illorumque directio ad bonos mores summopere commendata exstat lege DIVINA, *Genes. cap.9.& 19. & lib.1. Reg.cap.23.& 28. & Tob.cap.4.& 1.Paralip.cap.28.& Eccles.cap.7. & 30.* NATVRALI, *l.1.§. ius naturale,D.de iust. & iur.* CIVILI, *l.si quis à liberis.D.de liberis agnoscendis,l.2. C.de infantib.exposit.* & REGIA, *l.1.tit. 9.part.4.* cum pluribus adductis *à Divo Ambros.* & alijs *sanctis Patribus*, post *Aristot.lib.5. Politic.cap.9. & lib.8. cap. 1. Xenophont. in Cyrop. Laërcium,lib. 2.*

cap.

cap.8.& lib.5. cap.1. & 5. Plutarc.in libell.de liberor.educatione, Ælian.lib.12. de var. histor. & à Nostris *in l.1.C. ubi pupill. educ. debeat*: latè *Gutierr.* post alios, *de tutel.2.par. cap.3.à num.1.&seq. Escobar de ratiociniys, cap.22.num.5.*

69 Et sic in huius quæstionis resolutione solummodò debet attendi, ubi meliùs ad benè, beatèque reliquam vitam peragendam filij imbuantur disciplinâ, ut post superiùs adlatos, & alios notarũt elegantissimè *Adam Contzen lib.3. Politic. cap.1. & seqq. & Carol. Scriban. in instit. Politic. Christ.cap.1 Sherlog.in Cant. anteloq. 5.sect. 5. numer. 112.fol. 230.* His ità habitis, gustatisque.

70 Adversus matrem est *text. in l.1. C. ubi pupillus educar. debeat.* ibi: *Educatio pupillorum tuorum nulli magis, quàm matri eorum, si non vitricum eis induxerit, committenda est*: ubi *Bald. l.19.tit.16.part.6. Cravet. consil.18.num.3.& 11.& consil.190.num.6. Curt. Iun. consil. 94. numer. 9. Franc. Marc. decis. 612. par.2. Spin.in specul.testament. gloss. 29.num.13. Menoch.cas.168. numer.10. Gig.consil.36.numer.12.Surd.de aliment. titul.4.quæst.18. num.15. Gregor.in dict. l.19. gloss.1. Gutierr.de tut. par.2.cap.8. à num. 21. Carroc. decis.129. à numer.9. Ioann. Petr. Fontanel. de pact. nuptial. clausf. 5.gloss.8.par. 11.tom. 2.* & in patre idem tenet *Ioseph. Ramon. consil. 4. num.76. vers. Quamquam, in finc.* Quia per transitum ad secunda vota lex diffidit de matre, *l. lex quæ tutores, §. lex enim, C.de administr. tutor.* ibi: *Lex enim non solùm contra tutores, sed etiam contra fœminas immoderatas, atque intemperantes prospexit minoribus, quæ plerumque novis maritis non solùm res filiorum, sed etiam vitam addicunt.* Docet *Guid.Pap. decis. 539. num. 2. Franc. Marc decis.131.num.3.par. 1. D.Mart. in D. noviss. tom. 5. tit. pupillus, cap. 5. Bacç.de decim.tut.cap.4.num.54.*

71 Sed pro matre constanter tenendum est: non obstat *d. l.1.* nam post quàm regulam de matris prælatione generalẽ protulit in educatione filiorum, statim restrictionem adiecit, ibi: *Si non vitricum eis induxerit*: & animadvertens secundò nuptam (qui casus limitationis extitit) eã sublimitavit, ibi: *Quando autẽ inter eam, & cognatos & tutores super hoc orta fuerit dubitatio, aditus Præses Provinciæ, inspectis personarum qualitate, & conditione, perpendet, ubi puer educari debeat.*

72 Quasi diceret, quòd si matre secũdo nuptâ inter eam, cognatosque pupilli, & tutores concertatio super educatione fuerit, in iudicis maneat arbitrio eam matri tradere. Dictio enim, *inter eam*, repetit qualitatem proximam præcedentem, scilicet inter eã, quæ vitricum filijs induxit, sicque intellexerunt *d. l.1 gloss.* ibi, *verb. Quando autẽ*, & ibi *Alberic. num.3.* sequitur *Paul. in l. si paterno, num.3. C.de negot. gest. Ripa in l. ex facta, num.66.D.de vulg. Bald.in l.omnem, n.11.C.ad Tertul. Angel. in §.actionum, Instit.de act. q.31. n.48. Curt. Iun. consi.94.num.9. Greg. in d.l.19.verb. Que casare, tit.16.par.6. Surd.de aliment. tit. 4. quæst.13. num. 18. Gutierr.de tutel. 2. par.cap.8.num.22. Cald. in l. si curatori, verb. Sine curatore, num. 110. Molin. de iust. & iur. tom. 1. disputat. 224. col. 2. Thom.Sanch.* fusè & latè; *tom.2.disp.88. num.17.* meliùs & abundantiùs omnibus *Annæus Robert.lib.1.rer.iudic.cap.8.* ubi eleganter advertit in fundamentis pro Mevia.

73 Quod quidem cõfirmatur. Primò ex eo, quòd licèt ius præsumat parrem ad secundas transeuntẽ nuptias amittere primorum filiorum amorem, *ex l.4. D. de inoffic.test.* non ei illorũ educatio admitur, ut docent *Matienç. in l.3. gloss.1. n.8.tit.1. lib.5. Recop. Spin. in spec. gloss. 29.num.14 Sanch.d.quæst.88.n.20.* Ergo multò minùs matri, quam, quamvis secundò nubat, indebito filiorum amore non defecturam sperare debemus. Quo argumento utitur eruditè *Robert, d.cap. 8, pag.142.*

74 Secundò, nã cũ sit fortior præsumptio quæ contra vitricum resultat, ut e: pri-

M vigno-

vignorum educatio denegetur, *Mainard. decis. Tholosan. 29. lib. 3. Ioann. Aloys. Ricc. collect. decis. 1214. par. 4.* eleganter *S. Ephren serm. de pœnitent.* ibi: *Vitricus enim cùm sit, alienis filijs non parcit*; tamen si de eo nihil fœdi suspicari possit, potest ei credi educatio, ut constat ex *l. si paterno 15. C. de negot. gest.* ibi: *Si paterno affectu privignas tuas aluisti*: & ibi notat *Paul. num. 3. Alex. num. 1. not. 2. Bald. in l. omnem, num. 11. C. ad Tertull. Curt. Iun. cons. 94. num. 9. Greg. in d. l. 19. verb. Que casare, tit. 16. par. 6. Cald. in l. si curatorē n. 110. verb. Sine curatore, Ant. Fab. in suo Cod. tit. ubi pupillus educari debeat, definit. unic.* exornat varia referens exempla *Robert. sup. pag. 143. Dionys. Gothofred. in dict. l. 1. litt. O.* novissimè *Perez de Lara in compēd. vitæ homin. cap. 19. num. 15. vers. Sed & vitrico.*

Nec superioribus refragatur *dict. l. 19. tit. 16. par. 6.* quę est intelligenda eodem modo, quo *l. 1. C. ub. pup.* ut observant *Montalv. & Greg.* ibi, *Matienç. in l. 3. tit. 1. gloss. 2. num. 8. lib. 5. Recop. Sanch. dict. disp. 88. num. 17.*

Pro matre stant diversorum Tribunalium decisiva testimonia, ut videre licet ex *Seraphin. decis. 1357. Franch. decis. 350. num. 3. Vivius decis. 16.* & multoties decisum in Senatu Parisiensi refert *Annæus Robert.* sæpè laudatus, *cap. 8. pag. 141. & lib. 1. rerum iudic. cap. 9. in fin.* & in Cancellaria Granatensi iudicatum affirmat *Thomas Sanchez dict. num. 17. Franc. Leo decis. Valent. 201. tom. 2.*

Sed animadverti debet, pupillum educandum non esse apud eum, qui ei successurus est, ex generali dispositione *text. in l. 1. §. & solet, l. penult. D. ubi pup. educ. l. 2. C. eod. l. 19. tit. 16. par. 6.* ibi: *E que sea tal, que muriendo el moço, no aya derecho de heredar lo suyo. Corn. cons. 175. num. 13. vers. Quintò quia, lib. 3. & consil. 198. num. 20. lib. 1. Guid. Pap. quæst. 539. Menoch. cas. 198. num. 15. Berous consil. 180. n. 2. lib. 2. Ramon. dict. cons. 4. num. 25. & 26. Valenç. cons. 36. num. 39. cum seqq.* Unde Persius:

— Pupillúmve utinā quē proximus heres
Impello, expungam. —

Et sanè ista iuris resolutio maximâ innititur ęquitate, ne scilicet detur occasio insidiandi vitæ pupilli *dict. legib.* Etenim malæ educationis periculum lōgè præponderat provenienti ex mala administratione. Nam istud est diminutionis, subversionis, seu amissionis rei familiaris; illud vitæ minoris, ut post *Iacob. Cuiac.* disertè notat *Ant. Fab. in scholijs ad definitionem 1. lib. 5. tit. 30. sui Cod. Paul. Christin. decis. Belg. 160. numer. 4. vol. 3.*

75 Et quòd mater sit filij educatione privanda ob spem successionis, *Aimon. cons. 18. num. 3. Gutier. post Surd. & alios 2. par. de tut. cap. 8. num. 17. Franc. Leo d. decis. 201. num. 15. Sanch. d. quæst. 88. num. 19. in fin.* ubi dicit, maiori morū honestate lucère debère ne illi educatio denegetur; & ex *Salic. & Bald.* tradit *Ursil. ad Afflict. decis. 183. num. 2. Peregr. decis. 28. num. 4.* sed *in vers. Notandum est* adseverat, cum *Barbat. cons. 61. à num. 3. vol. 3.* suspicionem in matre non cadere, *Flam. Cartar. decis. Gen. 133. numer. 13.*

76 Denique tota hæc materia iudicis arbitrio relinquitur, *l. 1. D. ubi pup. educ.* cum multis similibus, *Menoch. de arbitrar. cas. 168. Surd. Cavalc. Curt. Iun. Cravet. Franc. Marc. Seraphin. Franch.* congesti *à Franc. Leon. dict. decis. 201. à numer. 4. Paris. consil. 56. Ioann. Aloys. Ricc. collect. decis. 455. par. 2. & 1940. par. 5. Paul. Christin. dict. decis. 160. num. 5. Tusch. pract. tom. 6. conclus. 977. num. 32. litter. P. Ramon dict. consil. 4. num. 54. Ioan. Maria Novar. collect. 79.* qui perpensis circunstātijs iudicium proferet. Nā si mater nobilis sit, nulla de eâ oritur suspicio, ut ex multis *Tiraq. de nobilit. cap. 30.* vel si summâ virtute coruscet. Ex qua vera nobilitas sumit originem, *Epicharmus apud Stobæum*; ibi: *Quisquis suaptè natura proclivis ad*

bon.

bonus fuerit, nobilis est, quamvis matre genitus Æthiope. D. Anselm. de contempt. mund.

Nobilis est animi quisquis virtute refulget:
Degener est solus, cui mala vita placet.
Nec genus, aut mores veneratur Curia coeli:
Et coelum iu situ, non generosus habet.

Senec. epist. 44. Pichar. in tract. de nobilit. comm. num. 76. Vincent. Turturet. de nobilit. Gentil. lib. 1. cap. 8. Sherlog. in Cantic. antel. 4. sect. 3. fol. 115.

77 Iam fax accenditur resolutioni, & matrem educatione arcendam non esse iudico, nisi fœda suspicio, aut odium filiorum intercedant, aut ex aliquibus causis præsumantur, vel deducantur.

78 Huic contigua est & alia quæstio: An mater, quæ ad secunda vota migravit defuncto secundo viro, possit iterum reassumere filiorum tutelam?

79 Dissentientium sunt in hac quæstione Authorum sententiæ, quas componendas suscipimus, ut nulla subsit deinceps dubitatio.

80 Et primâ fronte videtur asserendum, matrem (quæ per transitum ad secunda vota filiorum tutelam amittit, *Authent. sacramentum, C. quando mul. tut. offic. fung. poss. l. 5. tit. 16. par. 6. l. fin. tit. 7. lib. 3. For.* cum multis, *Meleb. de Baeç. in tract. de decim. tut. cap. 4. num. 50. Ioan. Matienç. in l. 3. gloss. 2. num. 9. tit. 1. lib. 5. Recop. Ioan. Gut. de tut. 1. par. cap. 9. toto. Ant. Fab. in suo Cod. lib. 5. tit. 21. definit. 2. Ioan. Pet. Font. tom. 2. de pact. nupt. claus. 5. gloss. 8. par. 11. à num. 8. cum plurib. seq. Carot. casu, seu decis. 129.*)

81 Etiam si contraxerit sponsalia de futuro; plures, quos refert *Thom. Sanch. de matrim. tom. 2. disp. 88. num. 5. in princip. Gutierr. dict. cap. 9. à num. 4. cum aliquib. seq.* licèt contrarium proferat cum alijs *Escob. de ratiocin. cap. 6. à num. 3.* reassumere nequire tutelam. Nam cùm ipso iure adimatur, ut probāt innumeri laudari ab *Aug. Barbos. in cap. ex parte M. 67. num. 3. de appellat.* nullæ remanent reliquiç, *l. tutelas, D. de cap. minut.* ac per consequens nulla actio ad reassumptionem, cùm etiam ipso facto videatur ei renuntiare per nuptum, eleganter *Bald. in dict. Authent. sacramentum, n. 1. circa fin.* quæ opinio fuit *Pet. & Cy. 1. in Auth. matri & aviæ, num. 8. q. ult. C. quand. mul. tut. offic. fung. poss.* quos sequitur *Mysing. cent. 3. observ. 83.* refert *Arisinin. Tepat. tom. 2. var. tit. 469. cap. 8. D. Marta in Dig. noviss. tom. 5. tit. tutela, cap. 4.* & ità decisum dicit *Peguera decis. Cathal. 166. tota, Ioann. Aloys. Ricc. collect. decis. 315. par. 1. Tiraq. de cess. causa, limit. 12. num. 8. Surd. cons. 175. num. 29. vol. 2.*

82 Et sic stante renuntiatione nunquam ampliùs admitti debet: quia renuntiantibus iura sua non datur regressus, *l. quæritur, §. si venditor, D. de ædilit. edict. l. Herennius, in princip. D. de evict. l. fin. de remiss. pign. gloss. in cap. quàm sit periculosum 7. q. 1. & in l. quoties ab omnibus, C. de fideicomm. Covar. lib. 2. variar. cap. 4. n. 1. Mari. Ant. variar. lib. 1. resol. 104. num. 14. Ioan. Ant. Mang. in tract. de imput. quæst. 91. num. 7.* & quòd tutela semel repudiata nunquam restituatur, voluit *Speculat. in suo specul. tit. de tut. §. nunc dicendum, vers. Quid si mater, Salicet. in d. Authent. sacramentum, num. 6. Cyn. in d. Auth. matri & aviæ, num. 9. Surd. decis. 106. num. 20.*

83 Quàmplura I. C. responsa hoc dicterium communiunt: & in primis *l. homo liber 21. D. de stat. hom.* ibi: *Homo liber, qui se vendidit, manumissus non ad suū statum revertitur, quo se abdicavit*: igitur si mulier secundo orbetur viro, ad tutelam aditus non fiet.

84 Secundò, *l. fin. D. de evict.* ibi: *Si alienam rem mihi tradideris, & eandem pro derelicto habueroa, amitti authoritatē, id est actionem, pro evictione placet*: ergo si re habitâ pro derelicto amittitur actio, similiter muliere tutelam derelinquēte per secundas nuptias amittetur, ut nūquam pateat ad reassumptionem.

85 Tertiò, *l. si pater filiū, D. de adoption.* ibi: *Si pater filium ex quo nepos illi est in* po-

potestate emancipaverit, & posteà eum adoptaverit, mortuo eo, nepos in patris non revertitur potestatem. Nec is nepos in patris revertitur potestatem, quem avus retinuerit filio dato in adoptionem, quem denuò redadoptavit. Ex quo clarè percipitur, & arguitur, quòd licèt mater ad viduitatis statum revertatur, nullo modo possit iterùm reassumere tutelam, cùm filius emancipatus retentus ab avo non reincidat in patris potestatem, eo mortuo; licèt redadoptatus existat: semel enim de paternis sacris extractus fuit.

86 Quartò, *l. 2. §. ei qui 4. D. de cap. min.* ibi: *Ei qui debitorem suum adrogavit, non restituitur actio in eum, postquàm sui iuris fiat.* Depromitur evidenter ex eo, quòd licèt mater sui iuris, vel potestatis denuò existat, actionem non restitui, ut alterâ vice filiorum tutelam reassumat.

87 Quintò, *l. Lucius Titius 22. D. de legat. 2.* ubi Lucius Titius testator in suo elogio Publio Mævio, *Militiam suam, sive pecuniam eius, quæcunque redigi ex venditione eius potuerit cum suis commodis*, legavit. Qui supervivens militiam vendidit, & pretium exegit, eiquedедit, & posteà obijt. Mevius iterùm militiam, seu pretium eius ab heredibus Lucij Titij exigebat, & Celsus existimavit prestari non oportêre.

88 Quę decisio Consulti suadetur ex eo, quòd obligatio solutione tollitur, *l. verborum obligatio 107. l. solutam, D. de solut. l. obsignatione 9. C. eod. l. pupillus, D. ad leg. Falcid. princip. Instit. quibus mod. toll. obligat.* & actio nō suscitatur iterū, *l. eius qui delatorem, §. fin. D. de furt. Tiraq. in l. si unquam, verb. Susceperit liberos, num. 191. in fin. C. de revoc. donat. Zanch. in l. heredes mei, §. cùm ita, par. 8. num. 161. D. ad Trebell. Surd. decis. 113. num. 4.* & sic cùm Mævius exsolutus esset, nulla illi remansit actio ad iterùm petendum legatum. Igitur si mulier per nuptum tutelam amittit, licèt post mortem secundi viri petitionem eius repetat, non est admittenda, cùm sine actione experiatur, *l. si pupilli, §. videamus, D. de negot. gest. l. quoties, §. qui temporali, D. de admin. tut. Gomez. tom. 2. var. cap. 11. n. 24. Sesse decis. 189. num. 2. Tusch. pract. tom. 1 litt. A. concl. 109.* cum relatis à *Velasc. in Axiom. iur. litt. A. num. 79.*

89 Sextò & ultimò, *l. servi electione 5. D. de leg. 1.* Ubi semel factâ electione, non potest variari. *Quia omne ius legati prima testatione, qua sumere se dixisset, cōsumpsit*, eleganter *Labeo in l. apud Aufidium 20. D. de opt. leg.* Quid ergo clarius ad rem? Nam si mulier per secundas nuptias ius tutelæ amisit, nullo modo ad id regressum habêre quivit. *Ruin. cons. 86. num. 5. lib. 5. Menoch.* cum alijs, *cons. 278. n. 15. tom. 3.*

90 Nuper relatæ sententiæ alia opponitur, quæ dictat, mulierem posse iterùm reassumere tutelā. Cuius opinionis præcipuus Author adstat *Speculator in specul. lib. 1. par. 3. tit. de tutor. §. nunc dicendum, num. 7.* quem sequuntur *Angel. in Authent. matri, & avia, & Ioan. Fab. in Authent. sacramentum, C. quando mulier tutelæ officio fungi possit. Alexand. in addit. ad Bart. in l. sciant, C. ad Tert. Marant. in repetit. l. is potest 15. n. 253. D. de acquir. hered.*

91 Pro qua sententia advertas sequentia. Primò, quòd si mater per secundas nuptias inhabilis manêret ad reassumendā tutelam; esset quodammodò illas punire contra expressas Canonicas Sanctiones non detestantes, *cap. cùm secundùm Apostolum*, (ubi cum infinitis *Aug. Barbos.* de *secund. nupt. cap. aperiant, cap. Deus masculum 31. q. 1.* eleganter *Anna. Robert. lib. 1. rer. iudicat. cap. 8. pag. 139.* ibi: *Lex Divina parentibus filiorum charitatē commendat, si liberorum charitatē secundæ nuptiæ tollerent; non utique Divino Numini grata essent, neque uno omniū consensu permitterentur.*

92 Quamobrem non est punienda ex eo quòd benè fecit, *l. Gracchus, C. ad leg. Iul. de adult. l. illud, D. quod quisque iur. Cardin. Tusch. tom. 6. litter. P. conclus. 208. Campanil. in divers. Iur. Canon. rubric. 11. cap. 33. numer. 26. vers. Insuper,*

Fla-

Flamin.de confid.q.5.num.47. Mar. Anton. variar.lib.3. resol.42. num.2. Steph. Grat.cap.960.num.15.tom.5.

93 Secundò, causâ cessante cessare debet effectus, *l.adigere*, §.*quamvis*, *D.de iur.patron. Velasc. in Axiom. iuris*, *litt. C.à num.40. cum seqq.* & ideò si mater orbata viro existat, repetere tutelam debet. Conducit perbellè *text. in l.tutores*, §. *curatores*, *D. de administrat. tutor.* ubi asserit *Papinian. Procuratores adolescentis mutui periculi gratia cautionem invicem sibi prabuerunt, & in eam rem pignora dederunt. Cùm officio deposito solvendo fuissent, irritam cautionem esse factam, & pignoris vinculum solutum adparuit*, eò quòd sublatâ causâ tollatur effectus.

94 Tertiò, auxiliatur huic *text. in l. fin. C. de sentent. pass.* ubi patria potestas redintegratur per restitutionem: ergò similiter tutelæ redintegratio locū habêre secundo viro defuncto debet.

95 Quartò, si tutela legitima casu amittitur, cessante casu, redintegratur à iure; probat expresse *text. in l. si quis sub conditione 11.* §. *fin.* ibi: *Planè si duo pluresve fuerint tutores testamentarij, in locum eius, qui decessit, vel in civitate esse desijt, poterit dari alius; cæterùm si nullus superfit, vel in civitate fit, legitima tutela succedit*, *D. de testamentaria tutel.*

96 Quintò facit *l. si chorus 79.* §. *area legata*, *D.de leg.3.* ibi: *Area legata si inædificata medio tempore fuerit, ac rursus area fit, quamquam tunc peti non poterat, nunc tamen debetur.*

97 Sextò, favet *text.in l.in tantum 6.* ibi: *Alioquin ædificio dilapso quasi iure postliminij revertitur locus in pristinā causam*, *D.de rer.divis. l.2. C. de reivind.* ibi: *Si fuerit dissolutum, eius materia ad pristinū dominum reddit.*

98 Septimò, adstipulatur *l. si totas 5. C. de inoffic. donat.* ubi loquens Imperator de inofficiosis donationibus reducendis, & moderandis usque ad debitum bonorum subsidium dicit, quòd tota res reducta ad patrimonium parentis revertatur, ibi: *Vt filij, vel nepotes postea ex quocunque legitimo matrimonio nati debitum bonorum subsidium consequantur, ad patrimonium tuum revertetur.*

99 Quibus hæc opinio fomentū & robur accipit.

Sed ne sint DD. dissidentes sententiæ, sic componas. Nam opinio Speculatoris procedit, cùm filij nullum habent tutorem, itaque mater in subsidium admittitur; quâ de causâ eius dictum non oppugnat *Petr. & Cyn.* sed temperat, quod asseverat in matris exclusionem, sic coniungunt Authores, & sedant *Salicet. in Authent. sacramentum, num. 5. C. quando mul. tut. of-*
100 *fic. fung. poss. Boër. decis. 266. tota, Surd. decis. 106. num. 11. Gutierr. dict. cap. 9. num. 26. vers. Quid ergo tenendum, Anton. Fab. in scholijs ad definit. 2. num. 11. tit. 21. lib. 5. sui Cod. Arismin. Tepat. variar.tom.2.tit.469. cap.8. Paul. Christin. decis. Belg. 149. à num. 5. vol. 3. Gregor. Lopez in l. 5. gloss. 2. tit. 16. part. 6. Ias. consil. 53. numer. 17. volum. 3. Aim. Cravet. consil. 991. num. 3. vol. 6. Stephan. Bertrand. consil. 185. num. 3. par. posteriori, vol. 2.*

101 Quæstionis nunc est, an clericus, vel religiosus, qui non possunt succedere in feudis, nec in maioratibus, id non admittentibus ex clausula expressa (ut advertit *Molin. de primogen. lib. 1. cap. 13. num. 99.*) ad successionem admittantur, si ob metum clericatum, vel religionem adsumerent?

102 Cui quæstioni adfirmativè respondēdum est: nam si parer, vel alius, qui potest metum incutere, compelleret, vel valdè instaret filiū, ut efficeretur clericus, vel religionem profiteretur, & tūc ob metū, vel preces importunas conarentur claricatū adsumere, vel religionem profiteri, successio locum habet, eleganter *Bald. in cap. 1. de feud. fœmin. Vulteius in tract. de feud. lib. 1. cap. 9. numer. 67. vers. Quintus est*, ubi dicit, quod

M 3 hoc

hoc procedit, si filius statim mortuo patre clericatum deponit, vel religionē deserit, *Affict.in cap.1.num.10. vers.Sed dubitabat, ne milite vassallo, qui arma deposuit, Menoch.cons.54.num.39.& 40.& cons.519.num.18.vol.6. Barbat.in tract. de praestant. Cardin.par.1. quaest.5. num. 3.Graff.de cleric.effect.4.num.113.*

103 Ratio est, quia quando erat clericus, vel religiosus non erat dominus feudi, vel maioratus, unde non poterat perdere, quod non habebat; *arg. l.denique, D. ex quib.caus.maior.* cum similibus.

104 Caeterùm nullo iure adfirmari poterat, quòd dictus clericus, vel religiosus feudum, vel maioratum amitterent ob metum, & dolum in eo admixtum, cùm non ex suo libero motu adsumptio ordinis, vel acceptio religionis procederet, eleganter *Rebuff.cons.68.& 69.*

105 Verùm ne in hoc fallamur, sub distinctionis apparatu res haec habenda est; nēpè, quòd clericus, vel religiosus nullo iure posśint à successione maioratus excludi, si dictus maioratus ex tertio bonorum erectus existat, *ex l.27. Taur.* probant *Castill. lib.5. variar. cap.99. & 100.num.13.Lara in compend.vitae homin. cap.30.à num.121.cum seq.* ubi alios laudat.

106 Quâ de causâ etsi metus dictis clerico, vel religioso incuteretur ad ordinis, & religionis acceptionem, nō ideò excluderentur à successione, licèt ordo, & professio tenēret, quae nullatenus subsistunt, ut probabimus alibi.

107 Attamen quoties maioratus non esset de tertio, & tunc clausula exprimeretur exclusionis, dictus clericus, vel religiosus ob metū ordinatus, vel professus, in maioratu, vel feudo succederet, ex *dict.*

108 Quod tamen sublimitari debet in religioso, qui etsi statim post mortem patris religionem non deserat, admittitur, dummodò id faciat intra quinquenniū à die professionis ex dispositione *Concil.Trident.* ut in suo loco latiùs dispungemus.

SUMMARIUM.

1 Religiosus status laudatur.
2 Iure Divino fuit constitutus.
3 In ipsismet Apostolis initium habuit.
4 Quamvis eius perfectio à solo Apostolorum tempore fuerit, quadam tamē eius adumbratio fuit in lege veteri.
5 Explicatur sacer text.in c.19. Matth.
6 Status religiosus Iuris Divini est.
7 Convincitur Vazquez.& 8.9.
10 Vota solemnia sunt de status religiosi essentia.
11 Omnia iura de religionis ingressu loquētia intelliguntur de religionis ingressu per professionem.
12 Professio expressa verbo, vel scripto emittitur.
13 Novitius propriis professorum actibus sesponte ingerens censetur professus.
14 Ad professionis tacitae valorem quinque conditiones requiruntur.
15 Utrùm autem post Concil. reperiantur professiones tacitae, traditur.
16 Deferens spontè distinctissimum professorum habitum censetur professus.
17 Requiritur in coacto tridui perseverantia.
Alii negant.
18 Conciliat opiniones Sanchez.
19 Ad professionis valorē profitentis traditio, & potestas in accipiēte requiritur.
20 Intelligitur text. in cap. consuluit, qui cler.vel vov.
21 Nō est solius Abbatis ad religionis professionem admittere, sed exigitur quoq; consensus maioris partis Conventus.
22 Quādo professio est irrita defectu solius potestatis in admittēte, satis est ad eius valorē, ut is ratā habeat, nō mutata prio ri prof.ssi volūtate per actū contrariū.
23 Requiritur in professione consensus profitentis.
Furiosus profitendo non obligatur.
24 Professio ratificatur post furorem.
Negat Abbas.
25 Spontè quis ingredi debet religionem.
Pro-

CAPUT X.

De Professione.

1 Religionis statum (quẽ esse perfectionis per tria vota perpetuò adipiscendę docuit *D. Tho. 2. 2. q. 186. art. 1. ad 4. & art. 3. & 4.* sequuntur, & explicãt *Bellarm. to. 2. cont. lib. 2. de Monach. cap. 2. in initio, Sãch. to. 2. Decal. lib. 5. cap. 1. n. 14. cũ seq. Basil. de matr. lib. 7. cap. 4. toto.*) & professionem perfectissimam seculi abrenuntiationem, & opus excellentissimum universa alia vitae humanae superans, dixit *D. Bernard. lib. de praecept. & disp. ad fin.* quod summis laudibus extollũt *Basil. constit. Monastic. cap. 19. S. Aug. lib. de morib. Eccles. cap. 3.* eruditè *Leonard. Less. in opusc. de stat. vit. delig. quaest. 3. tota.*

2 Iure Divino fuit constitutus, quem Christus Dominus noster alijs praedicavit, & sequendũ proposuit, ut ex multis *SS. PP.* & Scripturae locis probant *Bellarm. d. lib. 2. de Monach. c. 4. Platus de bono stat. religios. lib. 2. cap. 20. Vazquez 1. 2. quaest. 96. disp. 165. cap. 5. à num. 44. usque ad 49. Azor lib. 11. inst. moral. cap. 23. quaest. 5. Basil. dict. lib. 7. cap. 3. toto.*

3 Atque in ipsismet Apostolis initiũ habuit tribus illis paupertatis, castitatis, & obedientiae votis adstrictis docent

*DD.*communi sensu,*S.Thom.2.2. quæst. 88.art.4.ad 3.& quæst.188. art.7.* vovisse ait religionis statum, quando CHRISTVM relictis omnibus secuti sunt, *Palud.in 4.dist.38. quæst.1.defin.5. concl.3. Vualdens. de Sacram. tit.9. cap.83. num. 4.& 5.August. Triumph. in summ. de potest. Eeelesquæst.84. art.1.* & alijs seqq. *Alvar. Pelag.lib.2.de Planct.Eeclef.cap. 56.Clichtov.in opusc.de laud.Monast.Religion. cap.3. Albert. Pighius de vot. Monast.controv.14. Ioan. Dried. de Dogmatib.lib.4. cap.5. par.5. Albert. Pius lib.5.* qui est *de Monach. litt. E.Ossius Cardin. in confess.Polonic.cap.88. Ambrof.Catber. lib.2.contr. Caiet. Franc. Turrian. lib.5. pro epist.Pontif.cap.2. Alan.dialog.2. cap. 3.4.5.6.7. Alphonf.de Castr.advers.hæref. verb.Votum, Domin. Sot. lib. 7. de iustit. quæst.5.art.1.* post *6. concl.3. & quæst.2. art.2.ad 3.& quæst.6.art.1.ad 1.Alphonf. Salmer.tom.8.in novum Testam.tract.52. in solut.8. obiect.Orant.lib.5. contra Calvin. cap 24.* prope fin. *Bell.ubi sup. cap.5. Platus d.cap.20.Greg.de Valenç.2.2.disp. 10.gen.quæst.4. punct.1. cap.1.& in controv. lib. de stat. & vot. Religiof. cap. 2. Ioan.Azor tom.1.instit.moral.lib.11.cap. 23. quæst.8. Navarr.in Apolog. de reddit. contra Sarmient. quæst.1. mon. 9. & seq. in 4. comm.de regul. cap.29. & 30. Gabr. Vazq. tom. 2. disp. 165. cap.5. à num.44.* eleganter & doctè probat *Basil.dict.lib. 7.cap.2.toto.*

4 Et quamvis eius perfectio à solo Apostolorum tempore fuerit, quædam tamen eius adumbratio fuit in lege veteri, ut latè probat *Platus de stat.Relig.lib. 2. cap. 19.* imò ante diluvium probat *Bellarm.dict.lib.2.cap.5.*

5 Quod confirmat expresse sacer *text. in cap.19.Matth.* in illis verbis: *Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te*; quibus tria indicantur vota; nam in illo, OMNIA, tam terrena bona, quàm uxores intelliguntur. *Quorsum enim* (ut inquit *Hieronym. lib. 1. contra Iovinian.*) CHRISTVS *posteà de præmio ob uxores relictas sermonem tulisset, nisi in illo omnia uxores etiam intellexisset*? Sic ergo in illo, OMNIA, Discipulorum paupertas, & castitas: in illo verò, ET SECVTI SVMVS TE, perfecta obedientia agnoscitur; cōptissimè *Basil. variar.disp. 1.par. quæst. 3.schol. cap. 3.fol. 40.* unde statum perfectum cum tribus votis ab Apostolis accepit Elias, *Ioseph. Antioch.lib.1. de perfect. milit. prim. Eeclef. cap.12. D. Isidor.de Monach. Sherlog. in Cantic. antel.7.subsect.3. num.130.fol.361.*

6 Ex quo fluit statum Religiosum Iuris Divini esse, quidquid in contrarium promat *Gabr.Vazquez tom.2.in 1.2.disp. 165. cap. 5. num. 48.* dupliciter distinguens, quatenus existimat, quòd si eum excogitari instituere est, & invenire, alijsque sequendum proponere, de Iure Divino esse; si verò instituere statum Religionis, idem sit, quòd reverà illum erigere sub alicuius capitis potestate, & iurisdictione dicendum esse institutionem huius status non esse factam à CHRISTO DOMINO, neque Iuris Divini, sed tamen Ecclesiastici esse.

7 Huius fundamentum est, quia ad statum Religiosum requiritur iurisdictio, ratione cuius Prælatus acceptans vota sub sua potestate contineat subditum. Ea autem iurisdictio conferri non potest ex vi votorum, neque ex natura rei, sed tantùm ex voluntate Pontificis ad id habentis potestatem.

8 Evidenter convincitur *Vazquez* ex eo, quod dictum est ex sanctis Patribus, & Authoribus superiùs congestis dicētibus CHRISTVM DOMINVM instituisse, & Apostolos verè religiosos fuisse; ergo non solùm instituit, sed etiam erexit; si enim erant veri religiosi; igitur cum obedientiæ voto, neque enim sine eo religio constat; quare non tantùm eius status prædicatio, sed etiā erectio

9 à CHRISTO est. Nam Apostolos verè religiosos fuisse, & sine capite, cuius iurisdictioni parêrent, repugnans est: ita eruditè philosophatur *Basil. dict. lib. 7. cap. 3.* per totum.

10 Hinc adverti debet, vota solennia es-

esse de statu religiosi essentia; probari videtur ex *Clem. 1.* in initio, *de religios. domib.* ubi cùm *text.* quasdam mulieres non esse religiosas decidat, reddit rationem his verbis: *Neque profiteantur aliquam regulam adprobatam*; & clariùs *in cap. religioso, ad fin. de sentent. excomm. in 6.* ibi: *Quamvis is, qui religionem ingreditur, religiosus censeri cum effectu non possit, donec sit tacitè vel expresse professus*; *cap. porrectum, de regul.* ibi: *Cùm monachum non faciat habitus, sed professio*: ubi *gloss. verb. Monachum*: tradunt *Caiet. 2.2. quæst. 188. art. 1. circa solutionem ad 4. & Sot. lib. 7. de inst. quæst. 5. art. 1. concl. 8. Navarr. in cap. non dicatis 12. q. 1. num. 15. Sanch. in summ. lib. 5. cap. 1. num. 21. Campanill. in divers. Iur. Canon. lib. 12. cap. 4. num. 5. Bellet. disquisit. cleric. par. 1. tit. de disciplin. cleric. §. 15. num. 10. Azor inst. moral. 1. par. lib. 12. c. 2. q. 3. Aug. Barbos. in dict. cap. porrectum, n. 2.*

11 Cui addendum est, omnia iura de religionis ingressu loquentia, intelligi de religionis ingressu per professionē, ut passim dictant *DD.* quasi compertum habeant, solâ professione fieri quempiā religiosum, atque ita videntur sentire *D. Thom. 2.2. quæst. ult. art. 2. ad 1. gloss. in cap. 1. verb. Dedicanda, de relig. domib. D. Anton. 3. par. tit. 16. cap. 3.* statim *in princ. Sylvest. verb. Votū 4. q. 5. verb. Religio 1. in princ. & verb. Religio 3. initio, Angel. Tabien. & Armill. eod. verb. n. 1.*

12 Bifariam professio emitti potest, aut expresse, aut tacitè: expresse, quoties verbo, vel scripto emittitur; aut tacitè faciendo aliqua professis propria, & peculiaria, atque eandem obligationem utraque parit, *cap. vidua, cap. ad nostram, de regularib. cap. unico, de vot. lib. 6. cap. 2. de regul. eod. lib.* benè explicat *Sanch. tom. 2. Decal. lib. 5. cap. 3.* ubi de expressâ agit. Nos tamen de tacitâ tractabimus, & conditiones ad illam requisitas proponemus.

13 Certum est, novitiū se proprijs professorum actibus sponte ingerentē censeri professum, tradunt *Tiraq. de iur. marit. gloss. 7. num. 52. Palat. Rub. in repet. Rubr. de donat. int. rubr. 57. num. 4. Valdes ad Suar. par. 2. pag. 96. Navarr. cons. 5. num. 9. sub tit. de ijs quæ vi, & cons. 41. ad fin. de regularib. Menoch. lib. 6. præsumpt. 83. num. 5. Mascard. de probat. cōcl. 1237. num. 19. Azor instit. moral. par. 1. lib. 12. cap. 2. quæst. 3. & cap. 4. quæst. 3. Valer. Reginald. in prax. for. pœnit. lib. 18. n. 386. Sanch. de matrim. lib. 6. disp. 14. num. 20.* & latè *tom. 1. Decal. lib. 2. cap. 3. à num. 14. Fr. Ludovic. à Mirand. in Man. Prælat. tom. 1. quæst. 24. art. 8.*

14 advertentes præcipui duo ultimi ad cuiuscūque professionis tacitæ valorem præmittendas esse quinque conditiones generaliter petitas. PRIMA, ut actus per quem tacita professio induci debet, fiat authoritate & consensu eius, cuius est in eam religionem admittere. SECUNDA, ut spontaneâ voluntate fiant ea, per quæ professio tacita est inducēda. TERTIA, ut ea scienter fiant, nempè, ut ijs actibus utens norit eos ad solos professos pertinère. QUARTA, ut ijs actibus utēs verum profitēdi animū habeat. QUINTA & ULTIMA, ut ijs professorum actibus utens sit constitutus in legitimâ ætate iure petitâ ad professionis expresse valorem.

15 Utrùm autem nunc post *Concil. Trident. sess. 25. de regul. cap. 15. & 16.* reperiantur sic tacitæ professiones, & aliquā vim habeant? Quæstio est ad præsens institutum non contemnenda; in qua dicendum videtur, per illud non tolli professiones tacitas, sed in suo pristino valore manère, dūmodò inducatur trāsacto novitiatus anno, & expletis sexdecim ætatis profitentis annis, ut docent *Navar. sub tit. de regul. cons. 35. numer. 5. & cons. 28. num. 5. Sarb. in compend. privil. Mendic. verb. Novitius, post 3. notab. §. 1. aliquid operatur, Menoch. cons. 396. num. 12. Fr. Eman. in summ. to. 2. cap. 8. num. 1. & quæstion. regul. tom. 3. quæst. 17. art. 1. in fin. & art. 2. Azor inst. moral. par. 1. lib. 12. cap. 4. quæst. 6. Humad. in l. 7. gloss. 3. num. 1. tit. 7. par. 1. Gal-*

Gallet.verb. Profiteri 4. Sanch.dict.lib.2. cap 3.num.36. Fr. Ludovic. Mirand.dict. quæst.24.art.12.

16 Tacita professio ex eo facta cēsetur, cùm quis sciens,& prudens defert spontè triduo distinctissimum professorum habitum;scilicet,qui est patēter distinctus in colore, scissurâ, vel formâ à vestitu,& habitu novitiorum, ut per *Azor Instit.moral.1.par.lib.12.cap.4.q.3.vers. Altero modo,Valer.Reginald.in prax.for. pœnit. lib. 18. num. 386. vers. Secundus, Sanch.tom.2. Decal.lib.5.cap.3. num.24. Basil.de impedim.matrim.cap.5.in fin.* ubi etiam dicit post *Concil.Trid.* hunc tacitę professionis modum cessasse.

17 An autē ad huiusmodi tacitā professionē requiratur tridui perseverantia in eo actuum exercitio; adfirmant quidam ex eo,quòd petatur *in d.cap.ad nostrā,de regul.* ad tacitæ professionis ex habitus professorum delatione prę sumptionem: alij autem negant; quia id nō petitur *in d.cap.vidua,eod.tit.* ut refert *Azor d.cap. 4.quæst.3.*

Verùm *Sanch.d.cap.3.n.21.* post *Navar.4.de regul.n.73.* & alios, utramque sententiam ità esse conciliandā existimat, si concurrant hæc duo, nempè ad-
18 sumptio habitus peculiaris professis, & exercitiū actus illis solis; sive iure, sive consuetudine competentis nō exigitur tridui perseverātia,& sic procedit *text. in d.cap.vidua*, quia ad eam professionē præsumendam ponderavit assumptionē habitus,& oblationem cū alijs monialibus, quæ solis professis competebant, ac nulla tamen dui mentio fit. Quod si alterutrum solùm ex his cōcurrat, opus est eâ tridui perseverantiâ, atque in his terminis procedat *text.in d.c. ad nostrā*, ubi *Aug.Barbos.* similiter adnotavit.

19 Non sufficit ad professionis valorem sola profitētis traditio, sed oportet quoque adesse personam habentē potestatē acceptandi nomine ipsius religionis, illamque obligandi ipsi profitenti, firmant *Azor inst.moral. p.1.lib.12. cap.5. q.3. Valer. Reginald. in prax. for. pœnit: lib.18.num.385.Sanch.dict.tom.2.lib.5. cap.4.à num.62. Aug. Barbos. in cap. porrectum 13.num.3.de regul.*

20 Haud obstat *text.in cap.consuluit,qui cleric.vel vovent.* dum ait, professionem emitti posse super altare, quia intelligitur acceptante eo, qui habet potestatē admittendi ad religionem, ut benè docent *in d.cap. porrectum Innoc.n.5.Ioan. Andr.num.4.Hostiens.num.13. Abb.n.10. Ancharr.à num.3. Henric.in fin. Sylvest. verb.Religio 3.q.18.dict.2. Navarr.cōm. 4.de regul. num. 74.* quos refert & sequitur *Sanch.dict.cap.4.num.62.in fine.*

21 Imò non solius Abbatis est ad religionis professionē admittere; sed exigitur quoque consensus maioris partis Convētus, ut per *Anton.Cucb.lib.3.inst. Maior.tit.1. num.59.Eman. Sà in summ. verb. Religio, num.65. Lap. alleg.31. n.3. Navarr.sub tit.de constit.cons.9. à num. 19.& cōm.3. de regul.n.5. Spin.in speccul. testam.gloss.12. princ. num.2. & 3. Azor d.lib.12.cap.20.q.ult. Menoch.lib.6.præsumpt.83.num.9.cum seqq. Less.de iust. & iur.lib.2.cap.41.dubit.7.n.61.Fr.Eman. quæst.regul.tom.3.q.17.art.7.* quorum aliquos congerit *Sanch. d.cap.4. num.65.*

22 Vtrùm autē quando professio est irrita defectu solius potestatis in admittēte, satis est ad eius valorem, ut is ratam habeat non mutatā priori professi volūtate per actum contrarium? Respondēt adfirmativè *in d. cap. porrectum Innoc. n.5.Ioan.Andr.n.4.Henr.n.5.& Anchar. n.6.Navar.sub tit.de regular.cons.6.n.7. & cons.40. n.7.Azor d.lib.12. cap.5. q.7. Fr.Eman.in summ.tom.2.cap.8.n.13.col. 12.& to.3.q.17.art.12.* plures, quos refert & sequitur *Sancius dict.cap.4. n.80.*

23 Requiritur in professione consensus profitentis, ut advertit *Thom.Sāch. tom. 2.Decal.lib.5. c.4.* quâ de causâ furiosus profitendo nō obligatur, nisi factus sanæ mentis ratū habuerit, ut per *Bocr. decis. 23.n.69.Azor inst.moral. p.1. lib.12.cap. 2.q.5.Sanch.to.1.Decal.lib.4.cap.1. num. 5.& ubi sup. num.53.Aug. Barbos.in cap. sicut 15.* per *text.* ibi *num.2.de regularib.*

Du-

24 Dubium reverà est, an ratificetur ea professio, si ille sic professus ad sanā mētem rediens, conscuisque professionis à se emissæ non contradicat, aut habitum professorū non deponat? Nonnulli adfirmativè resolvunt, ut *Host. & Anchar. in d. c. sicut, in fin. Andr. & Zabarell. n. 2.* sed negativè, meritòque *Abb.* ibi, *num. 4. Sylvest. verb. Religio 5. q. 2. Azor d. q. 5.* post *Concil. Trid. sess. 25. de reg. cap. 15.* nō erit locus huic tacitæ professioni; nisi quando ante furorem præmissus erat integer novitiatus annus, vel post sanam mentē præmittitur, ut advertit *Sanch. dict. lib. 5. cap. 4. num. 53. in fin.*

25 Spontè religionem quis ingredi debet, *cap. proclivis 20. q. 3.* quâ de causâ professio gravi metu facta nulla est, *text. in cap. 1.* ubi *gloss. fin. & Abb. num. 3.* extrà, *hoc tit. Prosp. Farin. decis. 175. n. 5. par. 1. Valer. Reginald. in prax. for. pœnit. lib. 18. num. 373. in fin. Bonac. de clausur. & pœn. eam violantib. q. 2. punct. 10. Sanctarell. var. quæst. 48. tota, Fr. Bart. de Vecch. in prax. servanda in admictēdis ad religionis stat. novit. disp. 13. dubit. 12. numer. 1. Rebuff. cons. 68. & 69. Ponte cons. 11. num. 19. vol. 2. Oter. 2. par. quæst. 18. August. Barbos. in cap. 1. num. 3. de regularib. Cardos. in prax. verb. Regularis, num. 10. Ossuald. in Donell. lib. 15. comment. cap. 38. litt. G. Villal. 2. par. summ. tract. 35. diffic. 23. Ioan. Alois. Ricc.* cum plurib. *in prax. rer. quotid. resol. 401.*

26 Ratio est, quia votum metu mortis, & gravi factum irritum est ipso iure, *Frat. Ludovic. 1. par. instruct. consc. cap. 45. col. 4. Eman. Sà in Aphorism. verb. Votum, num. 8. & verb. Metus, num. 2. Tolet. in summ. lib. 4. cap. 17. num. 5. Valenç. in 2. 2. disp. 6. quæst. 6. punct. 4. col. ult. Fr. Eman. in summ. tom. 2. cap. 93. num. 1. & quæst. regul. tom. 3. q. 17. art. 15. Azor inst. moral. par. 1. lib. 11. cap. 15. q. 7. & lib. 17. cap. 5. q. 9. Menoc. cons. 2. n. 232. cum seqq. Navarr. comm. 4. de regul. n. 71. Sair. de clav. Regia, lib. 2. cap. 2. n. 11. & lib. 6. c. 4. num. 17. Suar. de Relig. tract. de vot. lib. 1. cap. 7. num. 9. Sanch. tom. 1. Decal. lib. 4. cap. 3. num. 12.* Quod in dubio non præsumitur, eleganter *Oter. divers. quæst. 1. par. quæst. 20. tota.*

27 Metus tamen intrinsecus, quā sit mortis non excusat, nec votum invalidum reddit; & ille, qui præ timore mortis, infirmitatis, seu belli hostiū vovet, similiter non excusatur, quominùs votum adimpleat, *cap. sicut nobis*, ubi *gloss. 1. & Abb. num. 5. de reg. cap. Gonzaldus 17. q. 2. Navar. in Manual. cap. 12. num. 52.*

28 Profitens verò coactus aliquo levi metu etiam extrinseco tenetur observare regulam, & ordinem religionis, *cap. insinuāte*, ubi *gloss. verb. Modica, & Abb. num. 3. qui cleric. vel vovent. cap. cùm dilectus*, ubi *DD.* extrà, *hoc tit.*

29 Observandum est, quemcunque regularem prætendentē se per vim, & metū ingressum esse religionem, volentēque habitum dimittere ex quacunque causâ, aut cum eo discedere sine licentiâ superiorum non esse audiendū, nisi intra quinquenniū tantùm à die professionis, & tunc non aliter nisi causas, quas prætēderit, deduxerit coram superiore suo & ordinario, *Concil. Trid. sess. 25. de regularib. cap. 19.* de cuius materiâ, & intellectu latè agunt *Eman. tom. 3. q. 17. art. 16. & seq. Fr. Ioan. de la Cruz de stat. religion. lib. 1. cap. 8. dubit. 4. vers. Secunda conclusio, Leo in Thesaur. for. Eccles. p. 2. cap. 1. num. 42. Flamin. de resign. benef. lib. 13. q. 5. num. 45. cum seqq. Spin. de testam. gloss. 12. num. 62. cum seq. Fr. Ludov. Beja resp. cas. conscietc. par. 4. cas. 18. Alois. Ricc. in prax. for. Eccles. decis. 657. & 44. Cur. Archiep. Neapolit. par. 4. Ioan. Valer. in differ. utri. for. verb. Regularis, differ. 2. Sanctarell. variar. quæst. 48. per totā, Bonac. de claus. religios. q. 2. punct. 10. Camp. in divers. iur. Canon. lib. 12. cap. 13. num. 129. Azor instit. moral. par. 1. lib. 12. cap. 4. q. 10. Sanch. de matr. lib. 7. disp. 37. Less. de iust. & iur. lib. 2. cap. 41. dubit. 7. num. 93. Flor. de Men. var. lib. 3. q. 23. num. 68. Armendariz in addit. ad Recop. leg. Navarr. lib. 2. tit. 18. l. 7. de religionib. n. 38. & 51. Fr. Ludovic. Mirand. in Manual.*

Pra-

Prælat. tom. 1. quæst. 30. art. 1. cum seqq. Linglois decis. 7. quæst. 4. num. 4.

30 Prædictum quinquennium procedit in professione expressâ à die, quo quis illam emisit; in tacita, à die quo fecerit actus solummodò professis peculiares, & proprios, quibus inducitur, *Leo d. cap. 1. num. 42. Mirand. d. quæst. 30. art. 1. cōcl. unica, prope finem, Azor dict. cap. 4. q. 10. vers. Postremò, Bonacin. d. punct. 10. difficult. 4 num. 1.* ubi *num. 2.* tenet diem illũ computandum esse à die professionis etiam in illo, qui tunc temporis laborabat ignorantiâ invaliditatis professionis, aut alio impedimento.

31 Non reclamans intra quinquennium, vel propter impedimentũ, vel propter iustam ignorantiam, etiã post illud reclamare, vel uti remedio restitutionis in integrum valet, ut audiatur, resolvũt *Bimius cons. 57. num. 8. & seqq. Eman. d. q. 17. art. 16. Azor d. q. 10. vers. Postremò, in fin. Frat. Ludov. de Mirand. dict. art. 1. concl. unica, prope fin. Flor. de Men. dict. q. 23. num. 68. Sanch. dict. disp. 37. num. 22. Sanctarell. dict. quæst. 48. num. 3. Bombin. cons. 22. num. 7. Iacob. de Graffijs consil. 1. n. 8. de regul. tom. 1. Villalob. 2. par. summ. tract. 35. diffic. 25. num. 8. Dian. tract. 2. de dubijs regul. resol. 62. par. 3. fol. 49.*

32 *Alois. Ricc. dict. decis. 657. num. 6. vers. Tandem*, advertit huiusmodi restitutionis petitionem debêre fieri corã SANCTISSIMO, & consequẽter ex eius speciali rescripto obtinêri cognito metu, & illatâ vi summo iudicio procedendũ esse, quamvis contrariũ teneant *Cevall. quæst. 500. in fin. Flamin. de resignat. lib. 13. quæst. 5. num. 46. Armendariz in addit. ad Recop. leg. Navar. lib. 2. tit. 18. l. 7. de relig. num. 19. Bonac. dict. punct. 10. difficult. 4. num. 4.*

33 Suggeritur evidens ratio. Professio enim irrita à principio nõ potest fieri rata & valida, nisi voluntariè ratificetur; nam Deus (ut habetur *in cap. si quid invenisti 14. q. 5.*) cor respicit, non manũ; & qui nunquam voluit esse professus, sed renuit, nunquam erit talis: unde in foro
externo (non conscientiæ) præsumitur
religiosus, docent *Navarr. cons. 23. n. 5.*
& consil. 89. n. 6. & 7. de regularib. Henric. in summ. lib. 11. cap. 6. in commento, &
cap. 8. §. 9. in comm. Sanch. d. lib. 7. disp. 37.
num. 9. Sanctar. d. quæst. 48. num. 18. Ita-
34 que in foro consciẽtiæ etiam post quin-
quennij lapsum ex voti vi religionis
regulas, nec vota occultè servare non
tenêri, tradunt *Azor par. 1. lib. 12. cap. 5.*
q. 1. Fr. Eman. in summ. par. 2. cap. 92. cōclus. 5. Sanch. d. disp. 37. num. 36. Sanctarell. dict. quæst. 48. à num. 24. Bonac. dict. punct. 10. diffic. 1. num. 1.

35 Imò nec per promotionem ad sacros
ordines, si talis metus durabat, præsu-
mendum est quempiam tacitè esse pro-
fessum, *Fr. Ludov. Mirand. d. art. 1. concl.*
unica, in fin. & dicit *Navar. cons. 6. de his*
quæ vi, professionem propter metũ pa-
tris mortem minantis in religione ad-
probatâ factam, & in qua per tres annos
manens sacris ordinibus ad titulum re-
ligionis promovetur, per promotionem
ad eos validam non censeri; cùm votũ,
quod ab initio ob metum aliquem nul-
36 lum est, solo tractu temporis neque co-
ram Deo, neque coram hominibus (cõ-
currente etiam gestatione habitus, &
permansione in monasterio, & præsta-
tione suffragij in capitulo, & alia faciẽ-
do, quæ solis professis competunt) con-
valescit, *cap. non firmatur, de reg. iur. in*
6. l. quod ab initio, D. eod. tit. cap. auditis
29. de elect. Barbos. in l. 1. par. 4. num. 95.
D. solut. matr. multoque minus per sus-
ceptionem ordinis durante iustâ causâ
metus professionem suã ratificare præ-
sumi debet, quę res est separata à pro-
fessione; & à separatis non fit illatio, *l.*
37 *Papinianus exuli, D. de minorib. l. fin. D.*
de calumn. Surd. cons. 127. num. 23. Alex.
Ludov. decis. 115. n. 4. Mantic. de tacit. &
ambig. convent. lib. 16. tit. 16. n. 12. tom. 2.

Nec huic sententiæ opponitur *Cõcil.*
38 *Trid. d. sess. 25. de regul. cap. 19.* ubi intra
quinquenniũ reclamationem faciendã
esse statuit; ut audiatur reclamans, aliàs
post illud vim & metũ allegare nequi-
vit;

vit; cùm tanto tranſacto tempore tacuerit: mirè hic aptantur verba *text. in cap. 1 de frigid. & malefic.* ibi: *Et ſi reclamare voluit, cur tandiu tacuit?*

39 Satisfit, rationem, ob quam Conciliũ dictum quinquennium ſtabilivit, eam fuiſſe; ut per illud temporis ſpatium regularis inter ſe deliberationẽ efficeret ad profeſsionem admittendam, aut reſpuendam; ideò ſi intra conſtitutum tẽpus non faciat (videtur enim cõſentire) reclamationi non eſſe locum decernit. Quę ratio nõ procedit, quoties ab initio, ſi cut poſt quinquennium renuit, & vim allegare proponit; & cauſa metus ineſt, aliàs daretur abſurdum à tãtis *PP.* alienum ut nolente, imò contradicente regulari, profeſsio valida exiſteret, cùm in conſcientiæ foro nec verus eſſet religioſus, nec ſecluſo ſcandalo ad votorum, ordiniſque regularum obſervationem teneretur, ex *dictis ſup.*

Nec obſtat Declaratio Cardinalium de menſe Martio ann. 1598. quatenùs ſtabilit, ultra quinquennium reclamationem non eſſe, etiam ſi metus cauſa duraverit. Quoniam oppugnat mentẽ Concilij, cùm, ſi durat cauſa metus, fieri poſsit reclamatio, nam tempus impedito non currit, *l. 2. D. ſi quis caut.*

40 Vnde inferas, non ratificari profeſsionem, quæ eſt ipſo iure nulla, etiã ſi profeſſus perſiſtat per longũ tempus in religione, ſed oportet ſe ſcire ipſam fuiſſe nullam, & animo adprobandi, & ratificandi eam in eâdem religione perſiſtere, quod ſi non fecerit intra quinquẽnium, imò verò & ultra quinquenniũ, poterit reclamare, ſi alleget iuſtas, atq; legitimas cauſas, ob quas nõ potuit anteà id facere; ſolummodò enim quis tacitè conſentire videtur, cùm ſciẽs profeſsionem eſſe nullam à die ſcientię per annum integrum non interpollatũ animo eã adprobandi, & ratificandi in religione perſiſtat, quod ſi noluerit facere intra prędictum quinquenniũ, imò verò & ultra illud reclamare poterit, *Navar. d. cõm. 4. n. 71. & conſ. 9. de his quæ vi, & conſ. 34. n. 4. & conſ. 89. n. 3. de regul. Fr. Ludovic. Mirand. d. q. 30. art. 3. concl. unica.*

41 Nec diſplicet, ſi ſecundùm receptam *DD.* ſententiam teneãt, religioſum volentem ratificare priorem profeſsionem irritam, fieri verum religioſum, nec requiri, ut annum novitiatus iteret, cũ *Navar. conſ. 27. n. 2. de regul. Azor d. lib. 12. cap. 1. q. 6. verſ. Si quæras, Bonac. de clauſ. relig. q. 2. punct. 10. diffic. 1. n. 5. Sanctarell. d. q. 48. n. 33. cum ſeqq.* & ſatis eſſe ſi eam ratificet, nec denuò requiri conſenſum, & acceptationem ſuperioris, cum *Navar. Sorb.* & alijs tenet *Sanctarell. d. q. 48. n. 30.* (adverſus *Sãch. d. lib. 7. diſp. 37. n. 64. & lib. 2. diſp. 35. n. 4. Bonac. d. punct. 10. diffic. 1.* contrarium tenentes) idem facit *Auguſt. Barb. de offic. & poteſt. Epiſcop. par. 3. alleg. 104.*

42 Explorare debet Epiſcopus à virginibus, an profeſsionem emittere velint, alliàs namque profeſsio nulla erit, *Cõcil. Trid. ſeſſ. 25. de reg. cap. 17.* ubi *Aug. Barb. in remiſſ. Azor inſtit. moral. par. 1. lib. 12. cap. 1. col. 1160. Eman. tom. 3. q. 12. art. 2. Sanch. tom. 2. Decalog. lib. 4. cap. 18. num. 32. cum ſeqq.*

43 Denique diſpungendum eſt, an metus reverentialis annullet profeſsionem? Aientium & negantiũ *DD.* in hac quæſtione ſunt ſententiæ. Prima habet, metum reverentialem ſolum ſufficere ad profeſsionem religionis annullandã, ità *gloſſ. in cap. præſens, verb. Patrem 20. q. 3.* in hoc differentiam conſtituens inter matrimonium carnale, & ſpirituale; ut illud ſolùm metus reverentialis abſque minis minimè irritet, hoc autem benè irritet, ſequuntur *Hippolyt. ſing. 347. Mëchac. illuſtr. lib. 1. cap. 35. num. 17. iunct. num. 19. Campeg. de dot. par. 3. q. 88. num. 2. & 3. Navarr. conſil. 26. num. 4. lib. 4. de ſponſal. Iacob. de Graff. in aur. deciſ. 1. par. lib. 2. cap. 55. num. 17. & 18. Burſat. conſ. 72. num. 21. vol. 1. Baſil. de matrim. lib. 4. cap. 11. à num. 15. cum ſeqq. Leſſ. in opuſc. de ſtat. vitæ delig. q. 8. num. 90. Ricc. collect. 932. propè fin. par. 4. Paul. Laym. tom. 2. tract. 4. cap. 5. num. 6. & 7. Graff.* ex-

except.11. num.23. Mogoll. cap.4. §.2. à num.2. Peregr.lib.6. variar. n.75. Dian. tract.2.de dubÿs regular. reſol.92.fol.59. par. 3.

44 Huius ſententiæ ratio ea eſſe poteſt, quia in iſto contractu ex mea parte fit traditio, ac ex parte religionis eſt promiſsio obligationis in futurum; quæ promiſsio datur in compenſatione traditionis factæ per profeſſum, ſed promiſsio debet eſſe rei utilis, ut adnotat cum alijs *Baſil. lib. 4. cap. 6.* & gra-
45 tæ acceptanti, vel ei cui fit promiſſio; in hoc autem caſu non eſt utilis, neque grata; qui enim ſe invitus tradit, non vult acceptare, neque iudicat aliam promiſsionem ſibi gratam, neque utilem, quin potius reijcit, & moleſtè fert. Ergo naturali iure non ſubſiſtit eiuſmodi profeſsio; & etiam iure poſitivo non valêre dicendum eſt, ſic olim docuit *Navarr. in ſumm. cap. 20. num. 51. & in cap. non dicatis 12. quæſt.*
46 *1.* quia reverentialis metus gravis eſt, teſtatur cum pluribus *Baſil. dict. lib. 4.*
47 *cap.5. à num.6.* Sed profeſsio metu gravi facta nulla eſt iure poſitivo, *cap. 1. cap. cùm dilectus*, extr. *hoc tit.* Ergo etiam facta reverentiali metu.

48 Deinde in hanc rem ſunt expreſſa iura, *in text. in cap. puellæ 20. quæſt. 1.* ubi nulla dicitur profeſsio eius, quæ profitetur coacta parentum imperio à contrario ſenſu, ut inducit *Clemens III. in cap. cùm virum, de regul.* Cùm enim dicitur coacta parentum imperio, indicatur non ſolùm ex obedientia præcepti paterni habitum ſuſcepiſſe, quia ſolùm ex præcepto agere nõ eſſet metuere, ſed in præcepto coactionem interveniſſe, qualis oritur ex metu reverentiali.

49 Idem videtur colligi *ex cap. præſens 20. quæſt. 5.* ſed magis pro hac ſententia facit declaratio *Cardin. in ſeſſ.25. de regul. cap.11.* § 2. quę ſic habetur: *Obtenta eſt cauſa cuiuſdam Dominæ ad annullandã profeſſionem ex metu reverentiali factam anno 1586. menſe Februarÿ in Rota coram Domino Oradino*, quam ſententiam ſequendam duco.

50 Secunda ita diſponit ſententia, nihil diſtare in hoc inter matrimonium, & profeſsionem; & ſic ſolum metum reverentialem non annullare profeſsionem, ſicut nec annullat matrimonium, tenent *Covarr. de ſponſalib. par. 2. cap 3. §.6. num.7. & 8. Matienz. in dialog. Relat. par.3. cap.10. num.4. Padill. in l. interpoſitas, num.17. C. de trãſact. Salzed. ad Bern. Diaz reg.353. ampl 1. Henr. in ſum. lib.11. de matrim. cap.9. §.5. Beltramin. in addit. ad Alex. Ludov. decíſ.385. Sanch. de matrim. lib.4. diſp.6. num.18. Sair. in clavi Regia, lib.6. cap.4. num.18. Suar. de religion. tom.3. lib.6. cap.4. num.16. Oter. 2. p. diverſ. quæſt.22. tota, Fr. Barthol. de Veceb. in prax. ſervand. in admitt. ad relig. ſtat. novit. diſp.13. dubit.12. num.11. ubi num.12.* poſt *Henric. Sair. Soar. num. 17. citat. loc. & Azor inſtit. moral. par.2. lib.12. cap.5. quæſt.9. Sanch. tom.1. De-*
51 *cal. lib. 4. cap.3. num. 26.* ſubdit, quòd quando præceſſerunt minæ, vel verbera, & filius metu reverentiali emiſit profeſsionem, tunc talis profeſsio cenſetur invalida, eò quòd adeſt metus, ſeu timor cadens in conſtantem virum, *Auguſt. Barboſ. in cap. fin. num. 5. qui cler. vel vovent. Ricc. dict. reſol.401. num.4.*

52 Iſtius opinionis fautores pro ſe adducunt *text. in d. cap. fin. qui cler. vel vov.* qui noſtri ſententiæ non pugnat, nec cõtradicit. Nam non loquitur in terminis de quibus noſter eſt ſermo, vis ergo potius afferebatur mulieri, ut nuberet, non ut voveret, ibi: *Vt maritũ acciperet ei ſub obteſtatione regia ſuggeſſerunt.* Et infr. *Nos igitur attendentes, quod in emiſſione voti, quod præceſſit, nulla vel modica coactio adfuiſſet*: igitur nullo modo propoſitum probat, ita explicat graphicè *Baſil. d. cap.11. n.17. in expugnat. Sancÿ.* Conducit mirè *l. 10. tit.1. lib.5. Recop.* ubi non valet reſcriptum Regis diſponens virginem, aut viduam nubere cõtra ſuam voluntatem.

Pro

54 Pro colophone adverti debet, quòd mulier, quę vi, minisque coacta religiosum habitum suscepit, ad vota servanda non tenetur, *B. Ioan. Pap. VIII. epist. 226. fol. 985. tom. 3. Concil. Gen.*

Indagari oportet, utrùm cogentes fœminas intrare monasterium educationis causâ incidant in excommunicationem latam *in Concil. Trident. sess. 35. cap. 18.* & affirmativè respondendũ est, ut docent *Barbos. de offic. & potest. Episcop. alleg. 104. num. 5. par. 3. Filliuc. tom. 1. tract. 14. cap. 6. num. 89.*

Quæ quidem sententia probatur ex seqq. Primò, quia Concilium expressit susceptionem habitus, aut professionẽ, sic etiam expressit disiunctivè Monasterij ingressum, sed in alternativis sufficit alterius partis veritas, *cap. in alternativis, de reg. iur. in 6. cap. inter cæteras, de rescript. l. si haredi plures, D. de cõdit. instit. l. si ita quis stipulatus fuerit, D. de verb. oblig. l. si is qui ducenta, §. utrùm, D. de reb. dub.* Ergo.

Secundò, quoniam *Concilium* expressit, ac prohibuit sine ulla distinctione, & simpliciter ingressum monasterij; & ubi lex nõ distinguit, nec nos distinguere debemus, *l. 1. §. generaliter, D. de legat. præst. cum similibus.*

Tertiò, quia per ingressum monasterij datur occasio, ut posteà puella in monasterio ob verecundiam fœmineam, & monialium suasionem suscipiat habitum involuntaria, ita ratiocinatur *Anton. Dian. par. 2. tract. 1. miscell. resol. 57. fol. 69. col. 1.*

Quod limitari debet in parentibus nobilibus, qui dictant suis filiabus se nõ habêre dotem convenientem, quã eis impertiant; ideò ipsis religioni se addicentibus non peccant, quia non coëgetũt aliquo metu, nec reverentiâ, *Ricc. in prax. tom. 1. resol. 599. num. 4. Portoles ad dub. regul. verb. Moniales, n. 11. Villalob. in summ. 1. p. tract. 17. dubit. 31. n. 11.*

55 Vnde *S. Petr. Damian. opusc. 16.* insurgit contra Abbates, qui avaritiæ causâ invitos tondent. Quod quidem in tantũ est verum, quòd ità ob metũ professus potest ad suum libitũ deserere monasteriũ, ut probat *Rebuff. conf. 68. num. 18. Graff. de clericat. effect. 4. numer. 115.* Quidquid in contrarium dixerint *Sarmient. lib. 2. sel. cap. 11. num. 9. Tapia in Auth. ingressi, in verb. Ingressi, cap. 12. n. 28. de sacros. Eccles.*

Hoc idem procedit, si professio non fuerit facta per minas, vel verbera, sed per importunas preces illius, cui reverentia debetur; quia actus factus per tales preces iudicatur ut meticulosus, *Osasc. decis. 169. num. 4. Mandell. conf. 77. num. 10. lib. 1. Honded. conf. 29. num. 34. lib. 1. Franc. Monal. conf. 5. num. 48. lib. 1. Menoch. lib. 4. præs. 11. num. 10.*

Hinc commissiones pro asserentibus se coactè, vi, metu, vel ob paternam reverentiam, sive timorem religionẽ ingressos, tam marium, quàm fœminarũ sæpè in signatura Sanctissimi porriguntur, circa quod secundùm *Innoc. in cap. si quis, n. 2. de regul.* licèt coactè ingressi sint, tamen quandocunq; ante pubertatis annos exire valebunt, sed non quando legitimè professionẽ emiserint, habitumque profitentibus dati solitum sumpserint, seu nisi tempus currat, putà si in minori ætate sumãt habitum, illum posteà maiores facti portando, dũmodò habitus distinctio nõ fiat, seu alia intercedat solennitas anno elapso, seu probationis tempore finito perseverando, tacitè vidẽtur quoque profiteri, dato etiã quòd per vim monasteriũ sint ingressi, quatenus tamen in illo alia non sit consuetudo, sive quòd certo tẽpore vocalis professio fiat, vel alię solennitates, quia illo casu nisi illis servatis professio non emitteretur. Sed si nec mutatio habitus, neque distinctio inter professos, & pueros deferri soliti absque alio signo fiat, per talis habitus adsportationẽ non dicuntur profiteri.

At si de metu, vi, coactè, vel aliis similibus fiat protestatio, factaque nõ reperiatur illo actu, maximè quando professio emittitur protestationi iam factę

per

per votum &profeſsionẽ emiſſam renũtiaſſe vidẽtur. Proteſtatio etenim ſecũdùm *Bald.in cap.cùm M.Ferrarienſis,in princ.de conſt.* eſt rei præordinatæ teſtatio, quę ſemper reſpicit ad principium faciendo: imò ſecundùm *Cravet. conſ. 129.num.3.in fin.* eſt mentis declaratio, & ipſa publicè,quando fit à metum paſſo,fieri debet,non clandeſtinè, ut tertio præiudicet,ut ibi *Cravet. num.3. & ſeq. Alex.conſ.7. num.2.& ſeq.vol.3.*

Vlteriùs ſi anno elapſo eundẽ habitũ portaverint,profiteri præſumũtur, dato etiã quod habit⁹ diſtincti maximè ſint, an in puero religionem ingreſſo elapſis quindecim annis facto pubere, an velit necne in religione permanêre? Interrogatio ſequi debet, quia ſecùs erit, ſi per quindecim annos,vel per multũ tẽpus in religione ſteterit: nã ſi facta tali interrogatione profiteri nõ intelligitur tacitè; dummodò aliquid ex certa ſcientia nõ faciat,quod monachi facere poſſunt.

Et quando per vim & metũ ingreditur,licèt profeſſus ſit,quãdiù metus duret,prę iudicium ei non infertur; ſed illo ceſſante,niſi in cõtinẽti reclamaret,vel religionis ſepta egrediatur, habitũque dimittens exeat,ratum habêre videtur; ità pariter poſt annum tacendo; ſi autẽ reclamaverit, & profeſsio & ratificatio ceſſant,ut ibi *Innoc.num.3.& 4.*

Nam ſecundùm *Bald. in cap. cùm terra, n.11. de elect.* metus violentiã detegit,& eorum ignorantiã diſcooperit,nihilque ſub Sole tã contrariũ ſicut metus: & ibi ploratus, ac ululatus, ubi paſſio cor penetrãs,eodẽque modo per viã ſigni metus probatur. Quãvis teſtes metum probare neſciant per viã cauſæ,eò quia ululatũ & cruciatũ audiverũt, ſubdẽs in *c.cùm inter,n.8.eod.tit.* quòd metus in ſe conſenſum habet,ac diſſenſum ſimul; ac cõtrariorũ permixtionẽ in eodem ſubiecto. Quare in animo mixtum quoddam reſultante diſſentit libertas animi ſenſualitate conſentiente, ut metus patiatur detrimentum. Et rurſus idẽ *Bald.in cap.ſuper hoc,n.8.de renunt.* metum vehiculum animi ſe fore adſerit, qui in tuto ſe nequit collocare: elegãter *Marqueſan. de commiſ.1.par. cap.2.num. 447.cum ſeq.fol.92.* ubi mirè agit.

56 Nunc quæritur,utrùm monachus,qui ob ſævitias Abbatis, ſeu Prælati religionem deſerit, ſit apoſtata?

57 Pro cuius quæſtionis reſolutione adverti debet,quòd quatuor in correctione (ut ſit recta) requiruntur.

58 Primò,quòd debet procedere ex amore: *Ideò* enim (inquit *Ioan.Apoc.3.℣.19.*) *ego quos amo, arguo, & caſtigo*; & *Iſai.11. egredietur virga de radice Ieſſe*: quod interpretatur incendiũ; id eſt, quòd virga correctionis debet egredi de incẽdio amoris: erudite *S. Petr. Dam. opuſc. 12. cap.28.* explicans illud *4. Reg 4.* quærit cur Giezi puerum defunctũ non ſuſcitavit? poſito baculo ſuper faciẽ pueri; ſed Eliſeus poſitis ore,oculis & manibus,cũ ore,oculis & manibus pueri, & ità reſpondet: *Quẽ terroris virga ſuſcitare nõ potuit, per amoris ſpiritũ puer ad vitã redit.*

59 Secũdò,quòd debet fieri cũ cõpaſsione. Vnde *D. Aug.* inquit, *quòd in peccatore duo ſunt homo & peccator; quia peccator, corripe; quia homo miſerere*: refertur *in c. duo 23.q.4.& D.Greg. Ideò permiſit omnipotẽs Deus, quòd Princeps Apoſtolorum caderet,ut in culpa ſua diſceret, qualiter alijs miſereri deberet. S. Ildebert. epiſt.25. Glorioſa virtus eſt in Principe extrà punire,quàm liceat; virtus eſt ad vindictã neceſſitate trahi, non voluntate venire. Bonus Princeps neminem ſine pœna punit,neminẽ ſine dolore proſcribit. Baſil.Seleucieſ.orat. 12.in Ion.* ibi: *Indignans miſeretur, minitans ſalvare deſiderat; & cùm apertè iram gerat,occulto clementiam monſtrat.*

60 Tertiò,quòd debet fieri mãſuetudine. Vnde *Pſal.89.n.10. Superveniet manſuetudo,& corripiemur*: & *Senec. Sicut vitia animi,ità & vitia corporis leniter tractãda ſunt. Leo epiſt. 90.* ibi: *Odio habeantur peccatores,nõ homines; corripiãtur tumidi, tolerẽtur infirmi,& quod in peccatis ſeverius caſtigare neceſſe eſt,nõ ſævientis plectãtur animo,ſed medentis: cap.odio 86.diſt. Lucian.in vit. Philoſophi Demonactis,* dicens: *Si aliquis illi eſſet increpandus, ipſa* qui-

quidem peccata reprehendebat, cæterùm peccâti benignè ignoscebat, exemplum illud à medicis petitū vsurpās, qui morbos adhibitis pharmacis propulsare solent; iracundia verò erga ægrotantes vtantur minimè, existimabat hominis esse peccare, Dei verò, aut hominis Dijs proximi errata emendare.

61 Vndè Valentinianus cùm Mediolanensis Ecclesia Pastore vacaret, exhortatus est Episcopos, ut habetur *ex Historia Tripartita lib. 7. cap. 8. ex cap. novit de iudicijs*, & refertur *à Gratiano in cap. Valentinianus, dist. 63. Talem* (inquit) *in Pontificali constituite Sedem, &c. cuius monita dum tanquam homines delinquimus necessariò veluti incurantis medicamina suscipiamus: Anastas. Germon. de sacror. immunit. lib. 2. c. 13. num. 14.*

62 Quartò, quòd modestia interveniat; *Turrecremata in cap. sunt namque, num. 3. & 4. dist. 45.* Demque de modo corrigendi regulares, *Perez in reg. D. Bened. cap. 2. part. 3. num. 47. & cap. 38. à num. 3. et seq.* latè egit *Fr. Octavian. Spatharius in pecul. tractatu.*

63 Quare his præhabitis correctio Monachorum non realis, sed verbalis, non verberibus, sed verbis debet fieri, ut admonent sacri Canones, *cap. 1. & 2. dist. 45. Rodriguez tom. 2. reg. q. 21. art. 1. Lesdesm. in summ. p. 1. c. 4. de correctione fraterna, conclus. 26.* favent *Anton. de Butr. in cap. novit, n. 69. & Abb. n. 46. de iudic.*

64 Vnde ad resolutionē fax accenditur, & *Bald. in c. ad nostram de appellat.* tenet, quòd Abbate nimis sæviente in Monachos licet illis fugere de Monasterio, nec dicuntur apostatæ, *Dec. ibidem n. 2. D. Valenç. consil. 43. num. 158.*

65 Quam sententiam expressè cōmunit *l. 2. §. dominorū, D. de his qui sunt sui*, iunctis ijs, quæ in eius declaratione cōgessit *Macrob. lib. 1. Saturn. c. 12.* ubi servus ob sæviriam domini rectè fugere quit.

66 Rursus animus, nō fuga facit apostatam, mirè *text. in l. quid sit fugitivus 17. §. idem Cælius ait, D. de ædil. edict.* ibi: *Idē Cælius ait, si servus cùm in fundo esset, exijsset de villa ea mente, ut profugeret, & quis eum priusquàm ex fundo tuo exijsset, comprehendisset, fugitivum videri, animum enim fugitivum facere, Sess. de inhibit. cap. 26. num. 17.*

Nunc quæri debet, si iste Religiosus delinquat post desertionem religionis, an tanquam apostata amittat fori privilegium?

67 Difficilis sanè, dubiaq; est huius quæstionis indagatio & discussio: attinet enim ad Fori cōpetētiam, cùm clericus, aut regularis institutum semel susceptū deserunt, & à religionis statu deviare præsumunt, seu retrocedūt; qui apostatæ nominātur (advertit elegāter *Roder. Acuña in c. vlt. n. 250. distin.*) & aliquādo iuxta Latinorūusum apostasia etiam de rebus civilibus, ut apostatare à Rege, vel

68 Imperarore dicitur, adnotante *Decian. tractatuum crimin. lib. 5. c. 7. n. 1.* & tunc contingit dubitari, an secularis debeat de clerico, aut regulari, crimen, seu delictum patrātē cognoscere, & iudicare? an ad suum iudicem remittere? Ardua res est, sed prout vires suppetant, disputationē suscipiā, & ad amussim agam; & posteà quid sentiam, fundamentis pensatis dicere non morabor.

69 Et quòd apostata sub iudicis secularis iurisdictione, & imperio sit, probatur. Primò, *ex text. in c. 1. de apostat.* ibi: *Clerici, qui relicto ordine clericali, & habitu suo, in apostasia tanquam laici conversantur, si in criminibus comprehensi teneātur, per censuram Ecclesiasticam non præcipimus liberari.*

70 Secundò, ex *text. in c. cùm nō ab homine 14. § in articulo, de sententia excōmunic.* ibi: *Occisores clericorū, aut presbyterorū, qui contēpto clericali habitu tyrannidi, & enormitati se inverecundè immiscent, in odium clericalis excessus, & terrorem, atq; correctionem similiū, canone latæ sententiæ minimè corrigentur, Roland. consil. 4. n. 28. vol. 1. Carol. de Graff. de effect. cleric. effect. 9. n. 212. cum aliis.*

71 Tertiò, ex *textu in c. perpendimus 23. eod. tit.* ibi: *Perpendimus ex litteris tuis, quòd quidam Sacerdos pro eo quòd se filius Regis fal-*

N

falso nominare præsumpsit, & armis acceptis seditionem fecit, & guerram à B. Comite iussus est fustigari, qui postea eius mandato traditus patibulo exspiravit; & infrà: *Fraternitati tuæ duximus respondendum, quòd si memoratus, Sacerdos tali modo excessit, & non propulsando, sed inferendo iniuriam fuit occisus, non videtur nobis, quòd interfectores eius propter hoc ad obtinendā absolutionem Apostolicam sedem adire cogantur*, Sayr. de censur. lib. 3. c. 27. num. 9. & 10. Paul. Comitol. resp. moral. lib. 1. q. 96.

72 Quartò facit, quòd clericus seu regularis post delictū commissum factus, & sic post iudicis sæcularis præventam iurisdictionē, ab eius potestate non eximitur, sed ab eo puniri potest, l. si quis postea quàm, l. ubi cœptum, D. de iudic. cap. proposuisti, de for. compet. Ioan. And. in c. 1. de obligat. ad ratioc. Bart. in l. 1. D. de pœn.

73 Quintò, textus in c. 19. sess. 25. de regi in Conc. Trident. ibi: *Quòd si antea habitum spontè dimiserit, nullatenus ad allegādum quamcunque causam admittatur, sed ad monasterium redire cogatur, & tamquā apostata puniatur: interim verò nullo privilegio suæ religionis iuvetur*; ex quo, sic probat Horat. Mandos. de privil. ad inst. glos. 3. n. 10. Chokier. tom. 1. de iurisd. lib. 1. quæst. 20.

74 Sextò, ex eo quod dicit Avendañ. lib. 1. de exeq. mand. c. 22. n. 12. Ad hoc ut clericus coniugatus suo privilegio potiatur, debêre incedere in habitu & tonsura, aliàs id amittere: ergo cū apostata habitum dimittat, nullo favore debet uti, Trivis. decis. 17. lib. 2.

75 Septimò, notat in terminis Bobadill. lib. 2. Polit. c. 18. n. 98. apostatā apud iudicem secularem posse puniri.

76 Octavò, prævētionē inter Ecclesiasticum & secularem locum habêre in hoc casu probat Thom. Trivis. decis. Veneta 48. num. 20. lib. 2. ibi: *Et ideo talis clericus ita enormiter vivens, ut facilius puniatur, duos habet iudices, Ecclesiasticum & secularem, unum ratione ordinum in anima impressorum, & sic indelebilium, & secularem ratione sceleris, & delicti, & illius efficitur reus, cuius fuit præventio.*

77 Præventio enim est iurisdictionis adpropriatio sibi soli in aliqua causa, quæ principaliter, in solidum, & in actu pluribus competebat, Marian. Socin. in c. proposuisti, de for. compet. Marta de iurisd. p. 2. c. 2. num. 2. innumeri congesti à Mario Giurba cons. 48. num. 28.

78 Nonò, iudex secularis reum ad Ecclesiasticum non remittit, si calumniosa est, quæ petitur, remissio, Felin. in cap. sicut, num. 8. de for. compet. Dec. lib. 4. crim. cap. 19. num. 24. ergo si apostata ad suum iudicem petat remitti, debet abnegare, cùm talis semper adverti possit petitio.

79 Decimò, si iudex à quo, remitti petitur reus, suspicetur, quòd iudex, cui remittitur, illum non puniet, remissionem valet denegare, Calder. in cap. 1. de rapt. Socin. in dict. cap. proposuisti, num. 15. Abbas in cap. fin. de for. competent. Decian. dict. num. 24. Guazin. de defens. reor. def. 1. cap. 17. n. 69. Marsil. in prax. §. opportunè, num. 33. igitur cùm reus ad suum iudicem remittitur, aut non punitur, aut leviter castigatur, & sic iustâ de causâ non dabitur remissio.

80 Sed his fundamentis minimè refragātibus contrariæ sentētiæ me subscribo, priusquàm illis satisfaciam, & responsum adhibeam, huius dicterij clara specimina demonstrabo, iurisque gigantæa robora adducam in comprobationem & elucidationem.

81 In primis ex textu in cap. si diligenti, de foro competent. ubi probatur, clericos nec invitè, nec voluntariè posse privilegio fori renuntiare, Franch. decis. 400. num. 6. Anastas. Germ. de sacr. imm. lib. 3. cap. 25. num. 51. latè Carol. de Grass. de effect. cleric. effect. 1. num. 42. Azor instit. mor. part. 1. lib. 5. cap. 22. quæst. 10.

82 Ratio est, quia privilegium fori est in-

introductum in publicū totius ordinis clericalis favorem, *Seac. de iudic. lib. 1. cap 11. num. 35. & 36. Surd. consf. 396. num. 14. & seqq. Bellet. disquisit. cleric. p. 1. tit. de favore cleric. person. §. 2. num. 21.* & pacto privatorum iuri publico minimè derogatur, *Navarr. in tractat. de finib. hum. act. num. 29. Armendariz in addit. ad Recopilat. leg. Navarr. in proœmio, num. 23.*

83 Secundò, clericus etiam si iuret, fori privilegio renuntiare nequit, *dict. cap. si diligenti, Thom. Sanchez* latè *de matrimon. lib. 1. disput. 32. num. 8. & 9.* & in vassallo, quòd per talem renuntiationem non noceat Baroni, per *l. si convenerit*, & ibi *DD. D. de iurisdict. omn. iud.* tenet *Capic. in investit. feudal. glos. eam cognit. causar. Giurba dict. consf. 48. num. 13.*

84 Tertiò, reus non potest tribuere iurisdictionem in præiudicium sui superioris, *Bart. in l. 1. §. & post operis, D. de nov. oper. nuntia. Capic. decis. 9. Bellug. in specul. Princip. rubric. 15. §. sed quod iudices, num. 6. Gail. lib. 1. observ. 1. num. 6. Capiblanc. de Baron. pragm. 8. num. 227. Ponte de potest. Proreg. titul. de elect. offic. §. 1. n. 22. Bocr. decis. 114. Fab. de Ann. consf. 107. num. 11. & 12. Franc. decis. 417. num. 2.*

85 Quartò, secularis iudex iurisdictione cōtra clericum uti Iure Divino prohibetur, atroci etiam in crimine, *Giurba* copiosam *DD.* Phalangem adglomerans, *consf. 67. num. 7.* etiam falsæ monetæ, vel læsæ Maiestatis, *Franch. decis. 691. num. 3. Guaz. reor. defensf. 20. cap. 9. num. 1.*

86 Quintò, pulchrè conducit *consil. 15. Marij Giurba* multos probantis, ubi quidam laicus, qui tempore commissi criminis clericus tonsuratus erat, fuit remissus ad Iudicem Ecclesiasticum, ut patet *num. 42.* Favent expressè *Rebuf. ad const. Galliæ, tom. 2. tit. de immu. Eccles. art. 1. glos. 1. n. 24. Camil. Borrel, tom 1. sum. Decis. tit. 43. num. 52. Dian. p. 1. resol. 129. fol. 61. col. 1. P. Pet. Gambacurt. de imm. Eccles. lib. 7. c. 16. num. 2.*

87 Sextò, ex *text. in c. Abbates 18. q. 2.* ubi probatur, quòd apostatas & fugitivos à religione potest Abbas cum omnibus per ipsos acquisitis vendicare, *Carol. de Tap. in authen. ingressi, C. de sacros. Eccles. verb. Sua, c. 7. n. 2. Cabed. decis. 196. n. 1. p. 1. Navar. in cap. non dicatis, n. 64. & in c. statuimus, n. 24. Mol. de iust. tract. 2. disp. 140. col. 12. vers. Religiosus etiam, Sanch. ad praecept. Decalog. tom. 2. lib. 7. cap. 33. à num. 5.*

88 Nec obstant *textus in dict. cap. 1. & in c. cùm non ab homine, & in cap. perpendimus.* Quia respondetur, quòd licèt clericus se immiscendo in enormitatibus perdat privilegium Canonis, non tamen Fori, *Bellet. disquis. clerical. part. 1. tit. de favore cleric. Canon. §. 2. num. 43,* quare hos textus non loqui de privilegio Fori meritò adserit *Marta de iurisd. p. 4. cas. 135. num. 5.*

89 Ratio autem quare perdatur privilegium Canonis faciliùs, quàm Fori, ea est, quia illud indultum est à iure Positivo, hoc autē à iure Divino, *c. quamquam, de censib. in 6. glos. penult. in c. si Imperator 96. distin. Rol. consf. 4. n. 30. vol. 1. Soc. consf. 12. num. 10. vol. 1.* quos refert & sequitur *Bellet. d. §. 2. n. 44.*

90 Præterea regularis, vel clericus non possunt sine trina monitione privilegiū clericale amittere, *cap. fin. de vit. & hon. cler. c. in audientia 25. c. contingit 36. de senten. excomm. Covar. pract. cap. 31. num. 1. in princip. Avend. dict. cap. 22. num. 14. Decian. tractat. crim. lib. 4. c. 9. num. 88. Farin. in prax. part. 1. q. 8. num. 60. Barbos. in l. Titia num. 34. & 35. vers. Unde in hac materia, ad fin. D. solut. matr. Ricc. collect. 1610. part. 5. Trivis. dict. decis. 48. num. 16.*

91 Non impedit quartum. Nam satisfit, reum adsumpto post maleficium clericatu non à seculari, sed ab Ecclesiastico cognoscendum esse, *Canc. lib. 2. var. cap. 2. num. 133. Marta de iurisd. p. 4. cent. 2. cas. 121. num. 5. 10. & 11. Seacia de iudic. 1. part. c. 12. num. 1. Valasc. consf. 48. &*

& 65. Bobadill. in Politic. lib. 2. cap. 18. ex num. 77. Ceuall. 3. part. quaest. 1. num. 1020. cum sequentib. Surd. decis. 110. num. 3. Thor. in compend. decis. verb. Relegatus, pag. 451. col. 1. & verb. Remissio 462. col. 2. & verb. Clericus, Tridentin. sess. 14. de reform. c. 7. Mar. Giurb cons. 15. n. 2.

92 Quia mutato foro mutavit simul statum & personae conditionem, *Amorin. n. 25. Barbos. num. 298. 215. in d. l. si quis posteà quàm, Franc. decis. 308. n. 9.*

93 Haud restagatur textus *in d. cap. 19. sess. 25. de regul.* Nam non loquitur de quibuscunque apostatis, sed de his qui recedunt à religione sponte, & non coactè ob saevitias habitum dimittentes praetendentes professionem esse nullam. Vnde cùm sit poenale hoc decretum, non est ad alios apostatas, in quibus hae conditiones nō concurrunt, extendendum; ità *Thomas Sanch. ad praecepta Decalogi, lib. 6. c. 8. num. 34.*

94 Rursus cùm loquatur per verbum futuri, non importat sententiam latam, sed ferendam, ut contra multos à se relatos tenet *Tiraquel. in l. si unquam, verb. Revertatur, num. 152. & seqq. C. de revoc. donat. Covar. in cap. si heredes, num. 10. de testam. Azev. in l. 4. num. 9. titul. 3. lib. 7. nov. Recop. Mol. tom. 1. de iust. disput. 88. col. 531. initio*, ubi ex hac doctrina infert, legem Lusitanam statuentem in poenam, ut contractus sit nullus exigere sententiam iudicis, eò quòd in ea adponatur verbum futuri, & in similibus terminis *eius Trident.* tenet *Navarr. lib. 1. cons. titul. de temp. ordin. 1. edit. toto cons. 19. in 2. toto cons. 27.* Nam cùm *Tridentinum sess. 7. de reform. cap. 20.* statuat, ut initiati cum dimissorijs Capituli sede vacante intra vacationis annum amittant privilegia clericalia, his verbis: *Nullo privilegio clericali praesertim in criminalibus gaudeant*, ait *Navar.* ibi exigi iudicis sententiam, quia GAUDEANT est verbum futuri.

95 Nullum negotium facessit *Avendañ.* quia intelligendus est, si clericus coniugatus tertio monitus non resipiscat, ut adserit *August. Barbos. in d. c. in audientia, n. 2. de sent. excomm. & in cap. si quis suadente 17. q. 4. num. 14.*

96 Nec remoratur nostram sententiam *Bobadilla*; nam *textus* quibus se fundat, verba faciunt de privilegio Canonis, non fori, ut advertimus sup. &c authores, quos laudat, intentū nō probāt, ut ex eorū lectione percipitur evidēter.

97 Non audiendus est *Trivis.* qui in nostris terminis praeventionem dari profitetur. Responsum enim est, quòd ut praeventioni locus sit, incompetens iudex esse non debet, *Clem. fin. ut lit. pend. Decia. lib. 4. crim. c. 20. n. 19. Pōte cons. 99. num. 3. & 4. Azeved. in l. 10. num. 41. tit. 13. lib. 8. Recop.* & dubitari nequit iudicem secularem incompetentem esse in causa clerici, vel regularis.

98 Et offendiculum ex 9. argumento desumptum leve est. Semper enim in remissionibus talis calumnia quivit animadverti, & tamen cùm iuris est, remissio non impeditur, ut multoties quotidie videmus iudicatum.

99 Tandem non offendit 10. Satis enim sit, si dicamus, nō ideò quòd reus ad suū iudicem remittatur poenam effugere, cùm eū puniat, & condignā satisfactionem iniūgat pro delicti qualitate. Quāobrem si reus suum iudicē petat, non est ut à poena se furetur (cùm certo sciat illi esse imponēdā, sed ut ab ignominia & infamia se liberet, quae illi proveniret, si à iudice seculari animadverteretur in eū, cùm esset clericus, vel regularis, in quibus foediùs & detestabiliùs crimen adparet.

Hic succedit dispungere, an religiosus professus per vim & metum cadentem in constātem virum sine intentione profitendi gaudeat fori privilegio?

Cui quaestioni respondendū est, quòd si professio est nulla ex impedimento existente in potestate ipsius nulliter professi, quia fecit ex metu animo nō profitendi, & iste petijt declarari nullitatem volēs redire ad seculum, mansitq; in ea voluntate publicè, aut notoriè in conven-

ventu usque ad tempus delicti, cùmque esset in præcinctu exeundi (quod poterat, *cap. cùm virum, de regul.*) deliquit, siquidem deprehensus est absque habitu, videtur omnino carêre fori privilegio: præsumitur enim iam executus esse suã voluntatem deserendi vitam religiosam, *l. penult. D. de testam. milit.* Si verò deprehensus est cum habitu religioso, habet ipse simul & religio aliquẽ prætextum petendi forum, quamquã si nullum usque ad eam horã dedit signũ pœnitentiæ, ac voluntatis permanendi in religione, adhuc debeat præsumi egressus animo deserendi religionem, §. *Pavonũ, Inst. de rer. divis.* habitum autẽ gestasse, vel infrau lẽ, ut posset sub eo velamine pretendere forum, vel quia nondum habêre potuit habitum laicalem.

Verùm si dum publicè probat nullitatem professionis, ostendebat animum perseverandi in religione, ac denuò profitendi, vel cùm prius habêret animum exeundi, dedit signa pœnitentiæ, ac mutatã voluntate petebat denuò ad professionem admitti, *arg. l. 3. de divort.* & intereã antequã denovo validè profiteretur, committit grave delictum, sinedubio gaudet privilegio fori; quia saltem gaudêre debet, ut novitius, *textus in c. religioso*, §. *quamvis, de sentent. excom. in 6.* Quod quidem intelligendum est, si cum habitu sit deprehensus; si enim habitum deseruisset, nonnihil dubitârem, magis tamen aut minùs, prout dedisset signa voluntatis permanendi in religione, ab ea recedendi; quãvis enim voce diceret se velle perseverare, ac denuò profiteri; poterat tamẽ factis ostendere volũtatem omnino contrariam, *l. si reprehendenda, C. de inst. & subst.* doctissimè *P. Pet. Gambac. de imm. Eccles. lib. 7. c. 16. n. 6. & 7.*

Tamen utcunque hæc se habeant, dicendum est talem religiosum nõ debêre gaudêre fori privilegio: quia cùm iste publicè proferat nullitatem professionis metu factæ, sequitur apertè non esse verum religiosum, cùm non ad vota, nec ad regulas teneatur, ex suprà dictis: igitur non potietur foro Ecclesiastico, cùm secularis habeatur. Alioquin nihil metus operaretur ad invalidationẽ professionis meticulosæ, contra *text. in c. 1. hoc tit.*

99 Vnde Religiosus si propter timorem habitum eiecit, ut si transiret per loca periculosa, in quibus si cognosceretur, periculum vitæ pateretur, tunc enim posset absque labe apostasiæ habitum mutare, *gloss. in c. clerici, in verb. Causa timoris, de vit. & hon. cleric. ubi etiam Host. Bellamer. & Abb. n. 17. Idem Abb. in c. 1. n. 3. & Socin. n. 5. de apostat. Port. cas. 84. n. 10. & 11. per totum. Graff. in decis. aur. p. 2. lib. 3. c. 16. n. 9. Menoch. de arbitr. cas. 546. n. 40. Carol. de Grassiis de effect. lib. cleric. effect. 1. num. 1064.*

100 Quæri tamen debet, an filius qui ob egestatem patris & matris religionem deserit, sit apostata? Et resolutivè dicendum est, quòd non: ut enim eis subveniat, potest filius de superioris licentiã religionem relinquere, ut tradit *D. Thom. 2. 2. quæst. 101. art. 4. Navarr. consil. 65. num. 1. titul. de regularib. lib. 3. & consil. 1. num 8. titul. de apostat. lib. 5. Less. de iustit. lib. 2. cap 41. dubit. 3. num. 34. vers. Si filius, Velasc. de privil. pauper. 1. part. quæst. 11. à num. 15. cum seqq.*

101 Comprobatur hæc sententia *ex l. qui cum uno 4. §. fin. de re milit.* ubi emensionis crimine excusatur filius, qui ob parentum adfectionem aliquandiu absque superioris licentia castra deseruit.

102 Ex quo inferas, religionem egredi etiam superiore renitente, & contradicente, ut extremæ parentum egestati subveniat, filium professum tenêri. Cùm in tali necessitate, & ad subveniendum extraneo, etiam renitente Prælato, si non sit alius, qui subveniat, Monachus claustrum egredi teneatur, ità docent *Gaiet. Maior. Adrian. Abulens. Metim. Tabien. Armill. Ledesm. Passarell. Angl. Lopez, & Conrad.*

 quos

quos refert & sequitur *Sanch. ad præcept. Decal. lib. 4. cap. 10. num. 14.* teneri que, etiam si id opus est, habitum dimittere, cum *Cordub. in sum. q. 4. art. 2. opin. 4. punct. 1. vers. I no es lo mismo.* Redire tamen renetur, cùm primùm necessitati subvenerit, *Sanch.* cum pluribus *dict. lib. 4. cap. 10. num. 14.*

SVMMARIVM.

1 Definitur promissio.
2 Est contractus.
3 Differt à pollicitatione.
4 Omnis pollicitatio est promissio.
5 Distat promissio à pacto, & 9. 10. 11.
Si tacenti, & præsenti fiat promissio, pollicitatio erit, an pactum adfirmatur.
6 Negatur, & 7.
8 Non solent, quæ abundant, vitiare.
12 Disterminatur ab stipulatione.
13 Stipulatio contractus est, & nominatus, & 14.
15 Promittendi verbo sæpè pactum significatur, & 16. 17.
18 Definitur obligatio.
19 Obligari dicitur vulnus à Chirurgo, & similia.
Obligatus nuncupatur adstrictus.
20 Sine iusta causa non potest quis manere obligatus.
21 Iure Civili pactum nudum nullam inducit obligationem, secùs iure Canonico.
22 Contrarium etiam de iure Canonico.
23 Expenditur & explicatur l. 2. tit. 16. lib. 5. Recop.
24 Convincitur Turrian. & 25.
26 Verba sunt signa mentis.
27 Verba ostentativo. seu urbano modo prolata non obligant, & 28.
29 Definitur iactantia.
30 Qui non habuit animum se obligandi, non obligatur.
31 Voluntas regit promissionem.
32 Interpretatur l. iuris Gentiũ 7. §. sed cũ nulla 4. vers. Igitur nuda, D. de pact.
33 Explicatur l. 2. §. circa, D. de dol. excep. Convincitur Parlador. & Pieb. ibi.
34 Sine acceptatione promissio non obligat.
35 Promissio deliberatione & voluntate est constituenda.
36 Nullus est contractus, qui consensum nõ habeat. & 37. 38.
39 Furiosus non potest promittere.
40 Promissio metu extorta non tenet.
41 Etiam ex metu levi.
42 Etiam si iuramentum accedat ex veriori sententia, quam tenet Author, & 43.
44 Confirmatur ex cap. ex litteris de desp. impub.
45 Confirmatio nullum ius tribuit.
46 Aliquis actus ob publicam utilitatem prohibitus si iuramento stabiliatur, nullam parit obligationem.
47 Iuramentum adversus leges præstitum non suffragatur.
48 Non obligat, ubi deest consensus.
49 Absurdum evitari debet, & 50.
51 Promissio metu reverentiali facta non tenet ex una sententia, & 52.
53 Et sic filius obligatur si minæ aut verbera deficiant.
54 Confutatur hæc opinio.
55 Obligatio facta per subditum Baroni nõ tenet, & 56.
57 Metus reverẽtialis præsumitur in subdito, qui non exegit collectas à domino.
In præstatione collectarum facta per vassallos non procedit præscriptio.
58 Quod in præscriptione immemoriali locum non habet, & 59.
Si nobilis pignoratur, non statim potest agere de metu, ibi.
60 Officialis cum iurisdictione prohibetur regulariter contrahere in loco officij cum subdito.
61 Si subditus nolit stare contractui.
62 Quod intelligitur, quoties officialis cum subdito contrahit, non autem cum non subdito.
Prohibitio an cõprehendat agnatos, ibi.
Explicantur verba QVI CIRCA EOS SVNT, *l. principalibus, D si certũ pet. ib.*
Iudex non potest mutuam pecuniam accipere à litigantibus, ibi.
63 Obligationes mulieris pro viro nõ tenẽt.
64 Metus reverentialis nõ sufficit ex DD. sine minis.

Ta-

65 *Tamen si enormis læsio adpareat, sufficiens est.*
66 *Si tunc mulier remaneat indotata, & 67. 68.*
69 *Authoris mens proponitur.*
70 *Obligatio mulieris, cùm etiam durat causa metus, non tenet, & 71.*
72 *Mulier cum marito obligata nisi probetur medietatem pecuniæ ad ipsum pervenisse, non tenetur, & 73.*
74 *Preces importunæ annullant promissionem, usque 81.*
82 *Promissio dotis metu facta non tenet.*
Promissio arrharum nō tenet ob metum, ibid.
Quid sit arrha, exponitur, ibid.
83 *Obligatio facta ad favorem militis an teneat?*

CAPVT XI.

De Promissione, & Obligatione.

1 PROMISSIO *est datio fide firma, & spontanea de re licita,* tradunt *Less. lib. 2. de iustit. cap. 18. dub. 1. num. 2. Rebell. de obligat. iustit. tom. 1. lib. 18. cap. 1. Luis. Turrian. de iust.*
2 *disput. 74. dubit. 1. num. 2.* quæ latiori significatu contractus dicitur eleganter *Azor institut. moral. tom. 3. lib. 11.*
3 *cap. 1. quæst. 1.* Differt tamen à *pollicitatione; quæ est solius offerentis promissum, l. 3. D. de pollicit.* disertè *Anton. Gobean. in l. 5. num. 3. D. ad l. Falcid.* non secutâ acceptatione, eleganter *Anton. Gomez tom. 2. resol. cap. 9. num. 1. Hilliger. in Donell. lib. 12. comment. cap. 6. lit. B. Less. dict. cap. 18. dub. 2. num. 16.* dissentiunt *Vaeon. lib. 5. declarat. 65.* purans pollicitationem quoque habêre duorum consensum, & post *Conan. 5. com. n. 8. Fachin. lib. 8. cont. 64.*
4 quia *in d. l. 3.* non dicitur solius offerentis consensus, sed promissum; vnde omnis pollicitatio est promissio, non è contra.

5 Similiter etiam discriminatur à *pacto, quod est duorum consensus, atque conventio, dict. l. 3. D. de pollicit.* Quid igitur si præsenti, & tacenti fiat promissio, pollicitatio erit, an pactum? Incerti rem certant; authoritates, & rationes hinc inde adducit *And. ab Egea de pact. num. 12. & sequentib.* accedens *num. 78.* probatio non (seu refert) sententiæ, quæ vult esse pactum, & *Ioan. Baptist. Cacialup. eodem tract. quæst.*
6 *5. num. 4.* Sed pro contraria assistunt *Gom. dict. cap. 9. num. 2. Fachin. dict. cap. 64. Parlador. lib. 2. rerum quotidian. cap. 3. num. 4. & 5.* (qui hanc receptiorem esse testatur; cui adhæreo) quia in hoc non consistat discrimen; sed in eo, quòd ad pactum necessarius tractatus, *Anton. Pichard. in princip. tit. de verb. num. 30.* & ultrò citròque conventio, non item ad pollicitationem, *Turamin. E-*
7 *pistol. Academ. 13.* Hoc ampliùs posse etiam præsenti, & consentienti fieri, uti Procuratori Reipublicæ, si is pollicitationem recipiat, neque enim dici potest hoc casu pactum esse, quia id est consensus duorum in idem. Hic verò neuter consentit in pactum. Hic consensus Procuratoris vitiat pollicitationem, quoniam ei perfectæ accedit ad exsequendam, non ad perficiendā obligationem, neque eius substātiam ingre-
8 ditur: non enim solent, quæ abundant, vitiare, *l. abundantia, D. de reg. iur.* Nec
9 definitur pollicitatio *in l. 3. D. de pollicit.* sed docetur quomodo differat à pacto. Differt autem non in eo, quòd hîc
10 nequeat adesse consensus recipiēris, sed quòd is, si adsit, pollicitationem nō ingrediatur. Ità ratiocinatur *Turamin.*
11 Quin & præsenti fieri debêre pollicitationem, probat *Cuiac. lib. 26. observat. c. 19.* ex vocula *offerentis, in d. l. 3. iunctā l. 25. depos. & ex l. 9. D. de pollicit.* in verbis *apud Rempublicam;* & quia per epistolā facta nō valet, *l. 5. D. eod. Ant. Pich. in princ. Inst. de verb. n. 17. & 18.*

12 Disterminatur à *stipulatione, quæ est verborum conceptio, quibus is qui interrogatur daturũ, facturúmve se id quod interrogatus est, respondet; principio Instit. de verb. oblig. l. 5. §. stipulatio, D. eod.* ubi *Aleiat. num 4. Mendoça lib. 1. disput. cap. 13. num. 3.* sequitur *Parlador. lib. 2. rer. quotid. cap. 3. num. 2. Anton. Piehard. in principio Instit. eod. num. 7.* qui per partes hanc definitionem explicat, *Ant. Gom. tom 2. cap. 9 num. 1. 2. & 3. Sylvest. verbo Pollicitatio.*

13 Advertas tamen stipulationem contractum esse. Omnes enim, qui rectè iudicarunt, ità sentiunt, quibus favet *l. non solùm 31. D. de obligat. & act. l. eandem 9. D. de duob. reis, l. si donationis 7. C. hoc titul. l. præposteri 25. C. de testam.* Itẽ & *l. 1. in principio, & in §. reo trahitur, & §. verbis, D. de oblig. & act. §. fin. Instit. de obligat.* iuncto *principio, quibus mod. re cõtrahend. obligat. & de verb. oblig.* quibus probatur, obligationem ex contractu, aut contrahi re, aut verbis, aut litteris,
14 aut consensu; undè constat stipulationẽ contractum esse; quam sentẽtiam receptam contestantur latiùs probantes *Socin. num. 312.* reiecta cõtrãria *Accursij* opinione *in §. conventionales, verbo Rerum contrahendarũ, Instit. de div. stipul. & in §. prius, verb. Ex contractu, Instit. de oblig. & in l. Labeo 19. §. contractum, verbo Vltro citroque, D. de verb. sign.* quem cõmuniter ibi secutũ adfirmat *Rebuff. Coraſ. in Rubr. D. de verb. oblig. num. 11. Mysinger. in Rubr. Instit. de oblig. quæ ex quasi contractu, Mant. de tacit. & ambig. convention. tom. 1. tit. 1. lib. 1. nu. 4.* Iuris Civilis, ut nervosè & eruditè probat *Anton. Piehard. in d. principio, titul. de V. à num. 15. cum seqq.* Et nominatum velut post longam disputationem defendit *Mendoça lib. 1. disput. cap. 13. Mant. de tac. & ambig. convent. tom. 2. lib. 14. tit. 2. num. 9.*

15 Promittendi verbo sæpè pactum significatur, & pollicitatio; omnisq; contractus, *l. 9. D. de duob. reis, l. 5. C. de verb. oblig. l. 19. §. 2. D. de ædilit. edict.* subtiliter *Anton. Fab. de error. pragm. decad. 45. error. 8. à num. 14. cum seqq. Osuald. Hilliger. in Donell. lib. 14. comm. cap. 36. litt. C.* Et importat stipulationem, *§. si scriptum 7.* ubi *Pichard. Instit. de inutil. stipul. l. 1. C. de contrahend. stipul. Surd. decif. 115. num. 4. Mase. de probat. conclus. 1336. Molin. de primog. lib. 4. cap. 2. num. 76. Gutier. de iurament. confirm. 1. p. cap. 28. Barbos. in l. 1. part. 3. num. 46. D. solut. mat.* latè *Ioseph. Gonçal. var. quæstion. cap. 34. toto, Azeved. in l. 2. num. 13. tit. 16. lib. 5. Recop. Iacob. Cane. lib. 3. variar. cap. 7. num. 198.* Vbi deinde dispungit, an id
16 procedat tã in scriptura privata, quàm in publica, sic, ut in quacunque verbum PROMITTO reperiatur, censeatur importare stipulationem.

17 Idem quòd verbum PROMITTO importet stipulationem non pactum nudũ procedere, inquit *Afflict. decis. 120.* quãdo per testes probaretur eo aliquẽ fuisse usum dicens in fine, sic Senatum Neapolitanum in occurrenti casu pronuntiasse: quam decisionem pluribus ornat ibidem *Vrsil. in addit.* sequitur *Ioan. Pet. Fontanel. tom. 1. de pact. nuptial. claus. 4. glos. 8. num. 13.*

18 Obligatio est iuris vinculum, quo necessitate adstringimur alicuius rei solvendæ secundùm nostræ civitatis iura, *principio Instit. de oblig.* ubi *Anton. Pichard. l. obligationum 3. l. sub hac 8. D. eod. l. creditores 10. l. creditor. 55. l. debitor 108. de verb. sign. l. in venditis 13. C. de cont. empt.* consonat *l. 1. tit. 11. l. 5. tit. 12. p. 5.* explicant *Petr. Greg. lib. 21. synt. cap. 3. Conan. lib. 2. cap. 3. Loriot. de pact. axiom. 1. Vacon. lib. 1. declarat. cap. 21. num. 18.*
19 *Donell. lib. 12. comm. cap. 1.* Et metaphoricè in iure sumitur; nam obligari dicitur vulnus à Chirurgo, arbor ab Agricola; à Iudicis statore deprehensus facinorosus, *Eguinar. Baro lib. 1. de divid. & individ. obligat. cap. 4.* Atque hinc obligatus nũcupatur adstrictus, obstrictus, illigatus, alligatus, ità *Pet. Fab. ad l. 35. D. de reg. iur. Osuald. in Donell. d. lib. 12. cap. 1. lit. C.*

Non

20 Non potest quis efficaciter manêre obligatus, quàm si iusta causa præcedat, *l. iuris Gẽtium 7. §. sed cùm nulla, versic. Igitur nuda, D. de pact. Anton. Gom. tom. 2. var. cap. 11. num. 3. Pichard. in Rubric. quib. mod. re contrah. obligat. num. 4. & 5. Card. Fran. Mantic. de tacit. & ambig. convent. tom. 2. lib. 24. tit. 8.*

21 Hinc inferas pactum nudum Iure Civili nullam inducere actionem, etsi Iure Canonico secùs sit, *Covar. in cap. cùm in officijs, num. 32.* ad fin. *de testam. & in cap. quamvis pactum par. 2. §. 4. à num. 12. Ant. Gom. tom. 2. var. cap. 9. num. 2. Socin. reg. 14. vers. 9. fallit, Alciat. lib. 5. Paradox. cap. 3. Conan. lib. 5. comment. cap. 3. num. 5. Vacon. lib. 1. declarat. 23. Hippolyt. de Marsil. in Rubr. de fideiuss. num. 357. & 359. Marant. de ord. iudic. part. 6. tit. de iuram. & quando, num. 35. Anastas. Germon. animadversionum lib. 1. cap. 4. Angel. in §. in personam, num. 17. Instit. de act. Per. in l. 3. tit. 8. lib. 3. Ord. & l. 1. glos. 1. vers. Dubitatur 2. tit. 8. lib. 4. Ord. Azeved. in l. 2. tit. 16. lib. 5. Recop.* Eruditissimus *Greg. Lop. Madera animadvers. iur. Civil. cap. 9. à principio, Greg. Lopez in l. 5. verbo Qualquier, tit. 6. p. 5. Avil. ad c. 10. Pretor. verbo Execucion, num. 20. Mendoça disput. iur. lib. 3. c. 9. q. 5. num. 31. Mozius de contract. art. 3. de origin. contract. à numer. 22. Menchac. Illust. cap. 45. num. 15. Mati. in l. 2. glos. 1. à num. 3. tit. 16. lib. 5. Recop. Cevall. q. 315. & 543. Gut. de iurament. confirmat. 1. part. cap. 34. Men. de arbit. lib. 1. q. 57. num. 5. & cons. 1. n. 236. cum seqq. Cardos. in prax. verbo Pactum, num. 6. Morl. in empor. iur. part. 1. tit. 3. q. 1. & 2. Ioseph. Ludovic. decis. Perus. 9. à num. 26. Cotta in memorabil. verbo Pactum, pag. 632.* ubi de pacto nudo mercatorum, *Vivius tom. 1. commun. opinion. lib. 1. tit. 3. num. 13.* ubi *in principio dicit etiã* de iure civili producere actionem in foro mercatorũ, & *in vers. Limitatur quoque*, idem asserit de pacto nudo geminato, *Stracb. de mercat. in ult. part. tit. quomodo præcedendum sit in caus. mercat. n. 6. & tit. de except. num. 12. Seraphin. de privil. iuram. privil. 19. Molin. de iust. tom. 2. tract. 2. disput. 257. col. 2. in medio, & disp. 256 vers. Secũda cõclusio, & to. 6. tract. 5. disput. 34. n. 2. Rebell. de obligat. iustit. p. 2. lib. 10. q. 1. à num. 17. cum seqq.* plures

22 DD. refert *Cened. ad Decret. collect. 31. n. 5.* Contrarium etiam de iure Canonico voluerunt *Loriot. de iur. art. tract. 17. & seqq. axiom. 54. Cuiac. ad cap. 2. de sponsal.* quos refert *Osuald. in Donel. lib. 12. comment. cap. 9. lit. A.* quia *ex c. 1. de pact.* DD. opinio non probatur. Nam & Prætor servat pacta non tamen datâ actione. Reliqua argumenta scribit, silentio & contemptu digna esse, & *Fachin. 2. controv. c. 100.* Canones enim litium minuendarum studiosissimi, ubi nec ex iurato pacto admittit, ut & *Setser. lib. 2. de iuram. c. 1. num. 5. & seqq. Ant. Fab. ad l. 7. §. 7. D. de pact. legis* lator quoq; Põtificius air, hoc agit, ut lites minuat, exceptionibus autem datis lis non augetur, sed minuitur, cũ actiones repellant,

23 & *Busius ad l. 1. num. 6. & 7. D. eodem.*

Lex Regia 2. tit. 16. lib. 5. Recop. Iuris Canonici vestigijs inhærens, disposuit obligationem quocumque modo factã etiam sine causa subsistere, ibi: *Paresciẽdo que alguno se quiso obligar a otro por promission, ò por algun contracto, sea tenudo de cumplir aquello que se obligò*: quibus verbis satis evidenter cõvincitur *Luis.*

24 *Turrian. de iust. & iure, disput. 74. dubit.* 19. dicens, promissionem non consistere in actu volũtatis; quia obligatio permissionis est obligatio fidelitatis: hæc verò oritur ex verbis seu signis; & illa requirit sicut veritas; veritas enim aut

25 falsitas in enuntiatione reperiuntur.

Quæ ratio minimè suffragatur; nam non ex ea deduci debet voluntatem ad

26 promissionem haud requiri, cũ in verbis consistat; quoniam verba sunt signa & testimonia mentis nostræ, & animi voluntatem demonstrant, *l. Labeo 7. §. Tubero, D. de supell. leg. l. scire, D. de cur. & tutor. dat. adhuc l. 1. §. Divus, D. ad l. Corn. de sicar. glos.* Magist. *verbo Animus in l. Fulcinius, §. quid sit latitare, D.*

ex

ex quib. cauſ.in poſſeſſ.eat. Mari.Ant.Var. lib. 1.*reſol.4.num.9. Velaſc. in Axiomat. iur.lit.V. num.* 15. *Caſtill.lib.5.controv.p. 2.cap.107.num.2.* Et ſic cùm voluntas per illâ declaretur, neceſſariò fatêdum eſt, illam eſſe neceſſariam,ut promiſſio
27 ſubſiſtat, ita *Suarez lib.2.de vot. cap.*13. *num.*11. Alioqui promittens non manêret obligatus; nec ſuorum verborum conſideratio habenda eſſet, quia non fuerint dicta intentione effectivâ, ſed modo oſtentativo, aut urbano, eleganter *Bart. in l.ſi verò non remunerandi*, §. *cùm quidam*, *D.mand. Card.* & univerſi *DD. in cap. cùm veniſſent*, vbi *Auguſt. Barboſa* cum aliis, *de inſtitut. Boer.deciſ. 153.num.37.Cald.Pereir.de nominat.emphyt.q.*1.*num.39.Ioſeph.Seſſ.deciſ.182.n. 13. Hering.de fideiuſ.cap.20.§.33.num.9. 10.& 11. & eſt textus* formalis *in l.ſciendum*,§.1.*D.de ædelit.edict.* ibi: *Ea autem ſola dicta, ſive promiſſa admittenda ſunt; quæcunque ſic dicuntur, ut præſtentur, non ut iactentur, l.3.§.fin.D de act.& obligat. l.ea, quæ, D. de cont.empt.* Taliter ut ſolùm lex iubeat pro dicto habêri,& promiſſo, quod dicitur, ut effectuetur, & non quod proponitur per modum iacta-
28 tionis, aut exaggerationis ad cōplacētiam, quia, *iactare, nihil aliud eſt, quàm aliquid arroganter, & gloriando commemorare;* idque ſignificat *inaniter loqui, l.fugitivus*, ibi: *Licèt id ſe facturum iactaverit. D.de verb.ſign. l.Imperatores*, ibi: *Qui ſe legitimum creditoris heredem iactabat, D.de transſ.l. metum, C.hoc tit.l.Paulus, D. de bonis libert. Simon. Schard. in lexic.iur.fol.427. verſ. Iactare pro eo eſt, col.2.Briſſon.de verb.ſign.lib.9. col.1.fol.* 266.ubi iactationē pro ambitioſa gloria interpretatur, *ex l.6.§.eius,qui, D.de iniuſt.rupt. D.Thom.2.2.art.117. cap.1.* concludens iactantiam propriè adpel-
29 lari, quando aliquis nomen ſuum extollit, dicendo de ſe ipſo id, quod eſt ſupra ſe, & cui non ſufficiat, nec adæquatur eius facultas, *Alberic. in ſuo Diction. lit.I.col.1.*

30 Vnde notandum eſt, eum qui non habuit expreſſum animum ſe obligandi, non manère obligatum, *Azor inſtit. mor. lib.* 11.*de pollicit.c.2.q.7.*etſi contrarium doceat *Turrian.d.diſput.74. dubit.13.*

31 Meritò ergo dicendum exiſtit, voluntatem regere promiſsionem, ideòq; *in d.l.2.tit.16.lib.5.Recop.*ſtatutum fuit, ut quomodocunque quis ſe obligare voluerit (id eſt animum ſuæ obligationis patefecerit) obſtrictus, illigatuſque remaneat: quamobrem cauſa non requiritur, cùm voluntas pro cauſa habeatur, & ſufficiens ſit, ut is, in quem fuit collata, ex ea agere, vel intendere queat.

32 Nec obſtat *d. l. iuris Gentium 7.§ ſed cùm nulla 4.verſ.Igitur nuda, D. de pact.* nam facilè dilues, ſi conſideres,*d. verſ. Igitur nuda*, regulam limitari, quoties lex vel confirmat, vel aſsiſtit ſimplici promiſsioni: tunc enim etſi nuda ſit, actionem & obligationem producit, & legitima conventio appellatur, quia à lege confirmata eſt, *l.legitima 6. D. eod.* ibi: *Et interdum ex pacto actio naſcitur*, ità *Rebuff.in dict.l. iuris Gentium 7. §.ſed cùm nulla, Ant.Pich.in* §.1.*& 2.Inſtit. de donat.num.5.*

33 Nullum etiam negotium faceſsit *textus in d.l.2.§.circa, D.de dol. except.* planè enim *textus* ille loquitur, quando ſtipulatio facta eſt ob aliquam cauſam, quam contrahentes ineſſe putabant, & tamen non inerat; vel ſi inerat, aut non eſt ſecuta, aut finita fuit: quem *textum* ſic intelligit eruditè,& ingenioſè *Parlador. lib.2. rer. quotid. cap.3. à num. 59. cum ſeqq. Pich. in* §. *in hac re, in princip. & in verſ.Sed hæc ſolennia,num.7.Inſt.de verb.oblig.*

Sed evidenter falluntur *Parlad. & Pich.*circa *text.in d.* §. *circa* mentem & intellectum. Nam nullatenùs eſt dicendum iuſtam cauſam expreſsè,vel tacitè adfuiſſe,vel ineſſe cōtractui; cùm adfirmet *Vlp.*contrarium *in princip.*

Rurſus noviter in eos animadvertere cordi eſt in expugnatione ſolutionis,

quòd

quòd si contrahens crederet existere causam, illâque innixus peteret, iniquû esset eum doli mali exceptione repelli, cùm iustam excusationem habêret, sed *Conf.* exceptionem competituram esse constituit: igitur quia sine causa (etiam præsumpta) stipulatio intervênit.

Tertiò. Credulitas iustæ causæ poterat obligationem sustinêre, sed in *textus* serie illa corruit; igitur nec suspicio causæ adfuit.

His præhabitis dicendum est, quòd etsi generaliter verum sit nullum contractum esse, nullamvè obligationem deficiente consensu nasci, plures tamen esse casus, in quibus nisi præter consensum aliud interveniat, Iure Civili obligatio non nascitur; quia non potest quis efficaciter manêre obligatus, quàm si iusta causa præcedat, *dict. l.2. §. circa,* sic intelligenda, ut cum alijs resolvit *Gom.2.var.11.num.3.* In contractibus autem, qui re celebrãtur ante ipsius rei interventum nulla subêst iusta causa obligationis, ideòque non potest oriri obligatio, quoniam ex datione substantiam capit, *princip. Instit. de obligation. ex consen* & ex re tradità initium obligationis constituitur, *l.1.§.item emptio, D.de rer.permutat.* Eatenusquè quatenus datum est, contrahitur obligatio; *l.si tibi decem 17.in princ.D.de pact. l.rogasti 11. §.1. D.si cert.pet. l.cùm ultra 9. C.de non num.pec.l.31.tit.11.p.5.* quam rationem expresit *Conf. in dict. §.circa,* ubi ex generali regula infert statim ad contractum mutui, qui re celebratur, *ut princ.Instit. quibus mod.re contrah. oblig.* Quæ ratio cessat in obligationibus, sive contractibus, qui solo consensu perficiuntur; quia ex utraque parte pariunt obligationem, ut constat *ex princ. Inst. de oblig.ex conf.* semper enim adest iusta causa, ut quis maneat obligatus.

34 Dubium se offert ex *dict. l.2. tit. 16. lib.5.Recop.* an ex ea colligatur promissionem posse obligare sine acceptatione? Adfirmativè sensit *Molin. tom.2.de iust.& iur.tract.2.dispu.263.§.iuxta hæc,* *& disput.264.in fin.* Sed negativè tenêdum est; ità resolvunt *Enric.lib.3.de excomm.cap.17.num.3. Thom.Sanch.lib.1. de sponf. disput.6.num.19. Turri.d.disput. 74.dubit.1.* quia lex nihil dicit expresè de acceptatione, & quoniã hæc est iure naturali necessaria, dicendum est legem solùm abstulisse stipulationem.

35 Dicendum existit, promisionem deliberatione, & voluntate esse constituendam, probat cum alijs erudirissimè
36 *Turr. dict. disput.74.dub.11.* tota. Quia nullus est contractus, qui consensum nõ habeat; *l.1.§.conventionis, D.de pact.* &
37 cõsensus dicitur substantia omniũ obligationum, *l.obligationum substantia, D. de oblig. & act. Costa Sicut. conf.73.num. 29.* ubi adserit, fideiussorem non obligari ultra consensum proprium, sed solùm ad ea, quæ expresè per solennem stipulationem promisit; *ex l.qui ultra, C.de fideiuss. Alex.conf.41. in fin. lib.6. Hond.*
38 *conf.111.num.25.lib.1.* Idcircò si de hoc consensu non adpareat, frustrà de obligatione tractabitur; *Gait. de credit. cap. 4.quæst.6.num.148.& quæst.7.n.592.*

39 Ex hoc deducitur furiosum, vel ebriũ non habêre idoneam libertatẽ ad promittendum; quia promissio sive gratuita, sive onerosa requirit voluntarium consensum, sine quo non est contractus; scitissimè tradiderunt *Sanch. lib. 1. de sponf.disp.3.n.15.Vazquez de matrim.disp. 5.Turr.d.disp.74.dubit.12.*

40 Quamobrem promissio humana per metũ extorta est iure naturæ nulla; sic docuerunt *Sylvest. verb. Restitutio 2. §. 7. Navar. in summ.cap.17. num.30. Less. lib.2.de iust.cap.18.dubit.1.Turr. disput. 75.dubit.1.Vazq. 1. 2. disput. 27. q.3. in fin. Azor tom.3. lib. 11. de pollicit. q. 3. Natta conf.50.num.9.lib.1. Mogoll.cap. 9.num.1.& 26. Grass. except.11. num.4. Bonac.tom.3.q.12. punct.1. prop.1. num. 14. Dian. tract.5. misc.resol.118.fol.224. Arellan.de Imp. rat. lib.2.c.10. à num. 10. cum seqq. Felic.alleg.25.p.1.Basil.de mat. lib.4.cap.6.n.4.* cum pluribus: eleganter & facetè *Mart.lib.11.epig.59.*

Quid

Quid si me tonsor, cùm stricta novacula
suprà est,
Tunc libertatem, divitiásque rogett
Promittam; nec enim rogat illo tempore tonsor,
Latro rogat: res est imperiosa timor.
Sed fuerit curva, cùm tuta novacula theca:
Frangam tonsori crura, manusque simul.

Cic.lib.1.offic.num.47. ibi: *Illis promissis standum non est, quæ coactus quis metu, aut deceptus dolo promiserit.*

41 Sed difficultas esse potest, an sit nulla, quando extorquetur per metum levem? & affirmat *Less. ubi sup.* propter iniuriam enim illatam promittenti, censetur ipse promittens rationabiliter invitus, ut non obligetur ad promittendum, neque ad implendam promissionem: itaque existimat *Turr. d. disp.75. dubit.1. num.8.* ex alia ratione, nempè, quia inferens metum, tenebatur remittere eam promissioné, & ideò alter non tenetur implêre, ut concedit *Sanch.lib. 4.de mat.disput.19.num.6.*

42 Quid autem erit, si promissioni iuramentum accedat? In hac quæstione triplicis opinionis Authores refert *Turrian.d.disp.75.dubit.2.* Primæ sunt *Ricard.in 4.dist.29.q.2.circ.1.Paludan.*ibi, *q.1.art.5.Soto q.1.art.3.* quatenus asserunt non esse obligationem implêdi talem promissionem. His contrariantur *Caietan.in 3.dist.39. art.3.q.2. in solut. ultimi argumenti, Sylvester verbo Sponsalia,q.6.§ 8.* Imò & *Sotus 8. de iustit. q.1. art.7.* affirmantes, obligationem adimplendi talem promissionem adesse.

43 Alij tenent, tale iuramentum non obligare; ità videntur sentire *Ricard.& Palud.dictis locis, Alan.in 4.dist.29.in fine, Sanch.lib.4.de matrimon. disput.21. num.3.* cum pluribus, quos laudat, cui assentior; *Frater Emanuel in summ. tomo 1.cap.231.conclus.4.num.4.& c.244. conclus.4. num.4. August.Barbos. in cap. ex litteris num.4.de despons.impub. Castillo lib.3.controv.cap.2.num.26. Ioan.Pet. Fontan.de pact.nupt.tom.2.claus.6.glos.2. p.7.num.12.*

44 Hanc sententiam non leviter confirmat textus in *d.cap.ex litteris de despons. impuber.* ibi: *Ex litteris tua fraternitatis accepimus, quòd puella quadam anno septimo iurata fuit, & desponsata cuidam puero:* ubi probatur sponsalia metu contracta irrita esse, etsi iurata sint. Et per consequens iuramentum minimè obligare, nec indigêre relaxatione, ad quod faciunt sequentes animadversiones.

45 Prima fit ex eo, quòd confirmatio nullum ius tribuat, sed, quod anteà erat, conservet; *cap. præceptis,* ibi: *Non novum aliquid, 12.dist. cap. inter dilectos, versic. Caterùm, de fide instrum.* ibi: *Confirmari tanquam prius habita, donari tanquam tunc tradita; cap. quia diversitatem, in princ.* ibi: *Non obstante confirmatione, de concess. præb.* probat cum pluribus *August.Barbos. in c.tùm dilecta 4. num.6. de confir.utili vel inutil.* ergo sequitur evidenter, iuramentum promissionem nullam non confirmare, quia nullo iure potest suscitare, quod nullum est, cùm ius, quod confirmet, non inveniat, imò non appareat.

46 Secunda dimanat ex eo, quòd quoties aliquis actus ob publicam utilitatem prohibetur, si iuramento stabiliatur, iuramentum nullam parit obligationem, nec indiget relaxatione (ut perbellè probavit *Sanch.lib.1.disput. 32. n. 9.* cum alijs) sed nemo inficias ibit, publicam utilitatem versari in eo, quòd promissiones nullâ compulsione, seu metu conficiantur. Ergo iuramentum nullum sortietur effectum, nec confirmationem.

47 Tertia oritur ex eo, quòd iuramentum adversus leges præstitû non suffragatur, *l.non dubium in fine, C. de legib. l. iuris Gentium, §. generaliter, D. de pact. Merend.cont.lib.1.cap.1.num.13.& 22.* expresèè *glos.2. in l.29. titul.11. part. 3.* ubi iuramentum metu extortum in casu à lege prohibitum non tenet. Sed sic est, quòd promissio coacta eis annul-

nullatur, ut notum adstat. Ergo.

48 Quarta nascitur ex eo, quòd iuramentum non obligat, ubi deest consensus, *l. ultima, C. de non num. pecun. cap. veniens, & cap. Quintavallis, de iur. iuran. Aret. cons. 24. num. 1. Fachin. lib. 2. controv. cap. 17. Iacob. Canc. lib. 3. var. cap. 1. num. 104.* Sed cùm adest metus, consensus abest. Ergo.

49 Quinta fluit ex incompatibilitate, & absurdo: nam si iuramentum obligaret, sequeretur inconveniens, quòd ex parte promissionis nullitas adesset, & ex parte iuramenti obligatio; quod non est dicendum, *arg. l. conventicula, C. de Episc. & Cler.* cum vulgarib.

50 Rursus si tibi hæc non placuerit opinio tot fundamentis fulcita, & corroborata, media est, & sequestra alia *Turriani dict. disput. 75. dubit. 2. num. 5.* ubi in hæc verba: *Mihi sanè videtur, iuramentum esse implendum, quoties actus promissionis neque secundum se est in aliis, neque annullatus est iure positivo ob commune bonum, & hoc probant, quæ supra attulimus pro opinione asserentium, iuramentum esse servandū, legatur P. Azor tom. 3. lib. 11. de pollicit. c. 3. q. 2.*

51 Quæstionis est, an promissio facta ex metu reverēriali sit valida? Quam dispunxit *Turrian. dict. disput. 75. dubit. 3. tota.* Sic distinguens, aut sermo est de metu reverentiali, seclusā iniustitiā, seu timore mali iniustè inferendi, & tunc non reddit invalidam promissionem, quia talis metus purus, & reverentia non infert vim; & ideò non est causa nullitatis: nam neque ex parte defectus simpliciter voluntarij, quia est simpliciter voluntaria, neque ex alia iniustitia adiuncta, quæ prudenter timêri possit: ponimus enim nullam talem esse.

52 Si autem talis metus oriatur non solùm ex reverentia debita superiori, sed ex minis, vel ex malo aliquo, quod timetur prudenter, promissio erit nulla propter vim & coactionem, quæ est adiuncta.

53 Hinc descēdit, quòd ad hoc ut filius (qui metu reverentiali se cū patre obligavit) restituatur, & ab obligatione eximatur, esse in iudicis arbitrio, nullis præcedentibus minis, aut verberibus, eleganter *Morla in empor. tit. 8. q. 23. Menoch. de arbit. cas. 136. Suar. alleg. 24. num. 5. circa finem*, ubi dicit debêre attendi, an persona maior, cui reverentia debetur, sit homo austerus, severus, seu crudelis erga ei non obtemperantes, & considerare etiam qualitatem subditi, an sit meticulosus, & qui nullatenus audêret voluntati superioris resistere, & si est modicæ ætatis, & similia; quem refert multis aliis cōgestis *Monter à Cuev. in resp. pro uxor. amit. part. 1. num. 56.* Considerari similiter læsio debet, cùm nullam utilitatem ex ea sentire posset, & quòd filius nullatenùs se obligasset: quo casu metum reverentialem sufficere ad rescindendum contractū per iudicis officium, notant *Navar. cons. fin. titul. de iis quæ vi, lib. 1. vol. 1.* & cum multis *Iacob. Mandell. cons. 77. num. 21. lib. 1. Iacob. Canc. lib. 3. var. cap. 1. à num. 86. cū seqq.*

54 Hinc ex eo, quòd metus reverentialis gravis, & sufficiens sit, dicendum est, promissionem metu reverentiali factam nullam esse, & non valêre probant *Bonac. & Dian. in locis suprà laudatis.*

55 Inferas secundò, obligationem factā per subditum Baroni, ubi coniecturæ prædictæ concurrerent, metu constitutam censendam esse, *DD. & glos.* cum *Bart. in l. 1. §. quæ onerandæ, D. quar. rer. act. non detur, Mandell. cons. 186. num. 8. lib. 1. Carol. de Grass. except. 11. num. 29. Sanch. de matrim. lib. 4. disput. 6. num. 25. Ioan. Petr. Fontan. tom. 2. de pact. nupt. claus. 7. glos. 2. part. 7. num. 56.* circa fin.

56 (quod etiam procedit licèt domini non sint ex his, qui non recognoscunt superiorem, prout ex *Gaspar Roderic. de ann. redditi. lib. 1. q. 15. n. 69.* docet *Canc. 3. p. var. c. 15. n. 243.*)

57 Facit elegans *Ancharr. cons. 260.* ubi dicit, præsumi metum reverentialem in

in subdito, qui non exegit collectas à domino, ex doctrina *Innoc.in cap.si diligenti,num.5.de præscript.* adserentis, præsumi subditos ex timore præstare servilia gravamina domino; & ob id ex multis resolvit *Grammat.cons.147.num.15. in civilibus* in præstatione collectarum factâ per vassallos domino, non procedere præscriptionem, eò quòd per metum videatur facta: conducit quod tradit *Padilla in l.si aquam, C. de servit. & aq. Bocr.decis.132. num. 4. Balçaran. de feud.lib.2.tit.56.quæ sint reg.ad verb.Angariarum n.5.fol.398.*

58 Quod ultimum in præscriptione immemoriali locum non habet, ad tradita per *Marc.Salon.de Pace cons.15.n.32.* qui multos citat, & *Morl.in empor.iur.tit.6. n.26.Renat.Kopin.de privil.rusticor. lib. 1.part.2. cap.1.num. 2.* ubi prædicta de causa dicit agricolam detrectâtem binorum caponum solutionem, quos per decennium quot annis pensitârat, non teneri interdicto uti possidetis, aliâ vè actione, nisi ius pesitationis annuæ, vinculumque obligationis aliter probare-

59 tur, ex *Speculat.* & alijs, adducens non induci præsumptionem contractæ obligationis ex diutina annui redditus præstatione adversus rusticos, contra dispositionẽ *l. cùm de in rem verso, D. de usur.*

Hinc adverti debet ad explicationẽ *l.7.tit.11.lib.2.Recop.*(ad materiam nobilitatis) ubi si nobilis pignoratur, aut describitur in libro debentium solvere, quòd etiam si protestetur, & nihil aliud intercedat, non statim potest agere de metu & vi, quia non dicitur ille metus, & vis, quæ ordinatur ad executionem iuris, *Bald.in Rubr.C.hoc tit.Roland.cõs. 83. vol.2. decis.Perusin.2. Flor. de Men. var. lib. 2. quæst.21.num. 248.* in terminis; ideò si nihil aliud adsit, planè nullus metus est; aliud tamen esset, si nobilis repelleretur à Civium numero, & eius grex eijceretur à pascuis, & interdiceretur ab commoditate loci; tunc enim rectè ratio metus, & vis induceretur, sola autem descriptio, aut pignoratio, quæ fiunt iuris authoritate nullam coactionem efficiunt; secùs in oneribus impositis, in quibus nulla est executio iuris, ut per *glos.verb. Debenlos servir, l.6. tit.25.p.4.* elegãter in terminis *Garc. de nobilit.glos.17.num.31.*

60 Inferas tertiò, officialem cum iurisdictione prohiberi regulariter in loco officij contrahere cum subdito, *l.1.C.de contract. iud.* quia præsumit lex metum reverentialem posse intervenire; *arg. l. 1.C.si Rector.Provinc.* doctè & latè *Anton. Lanarius cons.43.num.16.* & in hanc rem boni sunt *text. in l.aufertur, §.quod à Præside, D.de iur.fisc.l.penult & fin. C. hoc titul.l.principalibus 33. D.si cert.pet. Arist.3.Pol.3. Osuald. in Donel.lib.12. comm.cap.23. Azeved.in l.2. num.9. cum seqq. lib.3.tit.6.Recop.Cacher. decis.144. num. 12. Capiblanc. de Baron. pragm. 1. num.346.& 347. Cevall.q.445. Hering. de fideiuss.cap.8.à num. 137.Cuiac.lib.16. obs.cap.13.Gait.de credito, c.2. tit.7. q.5. num.20.21.cum seqq fol.124.*

61 Vnum tamen est, quòd si subditus quo cum officialis contraxit, nolit contractum rescindi, sed ei stare velit, non posse eo invito rescindi, cùm eius favore factum sit, ut rescindi, annullarivè possit, *Iacob.Canc.lib.1.var.cap.13.num. 44. cum sequent. & lib.2.cap.1. num.97. & 98.*

62 Quod intelligi debet, quoties officialis cum subdito contrahit, nõ autem cum non subdito; quia cessat ratio prohibitionis, ut pulchrè declarat *Ioan. Anton. Lanar. dict.cons.43.num.24.* & in officiali perpetuo *Peregr. de iur. fisc. lib. 4.tit.7.num.14.Mati.in dial.Rel.3.p.c. 27. n.9. Avilès in c.Præt.2.num.23.* vel ubi contrahit palàm & bonâ fide, *Bertazol.cons.71. n.31. lib.1. Lanar. d. cons. 43.Bertrand.cons.201. num 6. & 7. Ramon.cons.35.toto,& n.17. Gait. ubi sup.*

Nunc quærendum est, vtrùm prohibitio facta iudicibus *in l. principalibus 33. D.si cert. petat. & in Rubrica, C. de contract.iudic.* in his verbis, ibi: *Qui circa eos sunt*, comprehendat eorum adfines

nes & cognatos? Et quòd videantur comprehendi, suadetur *ex l.unica, C.de cont. iudic.* ibi: *Hae autem etiam ad domesticos, & consiliarios eorum trahi necessarium duximus.*

Quibus verbis non satis adparet esse adfines & cognatos personas prohibitas: verbum enim, *domesticos*, significat officiales, & hoc probat *textus in l.consiliarios 3. C.de assess. & domestic.* ibi: *Et eos, qui domesticorum funguntur officio, & in l.nemo 5. C. eod. Cuiac. in paratit. ad titul. C.de cont. iudic.* ibi: *Pro assessoribus, vel domesticis, & alijs officijs, Azo in summ. sub Rubr. de assessoribus & domesticis, num.2.* ubi dicit: *Domestici autem alij habebant deputata sibi officia in Republica, quae tamen apertè non iustificabantur in libro, Paneirol. in notitia Imper. Oriental. cap.9. Guther. de offic. dom. August. lib.2.cap.15.fol.347.Buleng. lib.4.de Imper. Roman. cap.38.fol.436.* Hique officiales eligebantur ex officio iudicum, & illos non poterant nominare iudices, ut probat *text. in l.nullus 8.C.de assess. & domest.* & eis praebebatur salariū, & solvevabatur de publico, tradit *Cuiac. in paratitl. eiusdem tit. in fin.* dicens domesticos iudicum; *de quibus puto nomen commune habere cum domesticis protectoribus Principum, eamdemque sustinere militiam & creari ex officio iudicum,* & protinùs, *& annonas de publico ferre,* ut *Cassiodor. refert. 9.var. sicut assessores & cancellarios.* Itaque sicut officiales & Ministri iustitiae syndicabantur, ut probat *textus in dict. l. Consiliarios, C. de assess. & domest.* in haec verba: *Et eos qui domesticorum funguntur officio, post depositam administrationem quinquaginta dies in Provincia residere praecipimus*, & non poterant religi ad eadem officia, *l.nemo, C.eod. tit.* Igitur verbum *Domesticos*, quo utitur lex, solùm intelligitur de illis domesticis; & familiaribus, qui sunt de collegio officialium, & adpellatione Cohortis comprehenduntur, ut assessores, qui iudicibus adsident, & instruunt ad caussarum decisionem, & Cancellarij, qui sunt notarij, ut *dicit glossa in l. verbo Cancellarios, C.de assess. & domest. Azo* ibi, *Rubrica* Cornicularij, aliàs Apparitores Praefecti Praetorio, quos vocamus executores, *Toletan. in Lucerna Rubricar. tit.53. de Apparit. Praefect. Praet.* Caeteriq; ministri, seu officiales; ut expendit *Alciatus in d. l. principalibus num.9* dicens: *Sed quos intelligemus circa eos esse? & Legati, Comites, Consiliarijque videntur intelligendi. Item Prico, Medicus, Lictor, officiumq; omne ab eo adductum, quales Cornicularius, Commentariensis, Adiutor, Actuarius, Exceptores, Apparitores, caeterique, quos secum duxerit, quisque lex cohortis adpellatione videtur intelligere, quique alibi domestici Praesidis dicuntur.*

Sic etiam explicat illam clausulam: *Qui circa eos sunt, Matienç. in dial. Relat. part.3. cap.28.num.15. Cuiac. in parat. de contract. iudic. versic. Qui circa eos sunt, Petr. Gregor. lib.47.cap.40.* ubi exponit, qui dicantur Apparitores, qui Lictores, Satellites, Ostiarij, de quibus & à quibus creentur, dicens appellatione Cohortis venire tamen familiam Iudicum & Magistratuum, qui eorum iussa, & mandata executur, *num.4.* ibi: *Et sic quando in hoc titulo* COHORTIS *mentio fit, accipienda est pro familia Iudicum & Magistratuum, idest pro Collegio, & societate apparitorum & officialium, seu Ministrorum; qui iudicibus in suo officio deserviunt, eorumque mandata, & iussa exequuntur.*

Cui rei mirè adstipulatur, quòd adpellatione FAMILIAE non veniunt, nisi Praepositi ad officium, ut *per text. in l. pronuntiatio, §.servitutum*, tenet ibi *Rebuf. in princip. D.de verb.sign.* & hoc probat *text.in l.1.§ familia, D.de public. & vectig.* ibi: *Sive igitur liberi sint, sive servi alieni, qui publicanis in eo vectigali ministrant, hoc edicto continebuntur*: per quem textum sic notant omnes, & praecipuè *Alberic. ibi n.2.* eleganter *Farinac. tom.3.q.111.n.140.*

Vd-

Vnde colligas, quòd iudex non potest mutuam pecuniam à litigantibus recipere, *Caball. eas. 195.* toto, idque fortiùs per vim exigẽdo, quæ res propriè dicitur concussio, *ad text. in l. 1. verb. Rapuerit*, ubi *Fulgos. C. ad l. Iul. repet. & Bald. in l. iubemus, in princip. & ibi Odofred. C. eod. l. 1. de concuss. Gram. cons. 51.* ubi ait, quòd officialis habet præsumptionem contra se, quòd scilicet concusserit, idest, terrorem incusserit, *Bald. in l. novissimè, in fin. D. quod fals. tut. auth. Paris de Put. de syndic. in verb. Iudices syndicantur, cap. 7. Decian. lib. 8. cap. 35. Ioan. Philipp. Tettai alleg. 9. num. 102. cum seqq. Men. de arbit. cas. 342. Bobad. lib. 2. cap. 102. num. 61.* Eoque pertinet, quòd pro huiusmodi crimine efficitur inhabilis de cætero ad officia, *Mast. de Magistr. lib. 6. cap. 8. num. 32.*

63 Inferas quartò, mulieris maritatæ obligationes, quas pro marito fecit rescindendas esse velut metu reverentiali constitutas, plenissimè ex relatione multorum *Castill. lib. 3. cap. 1. num. 159.* ubi ex *Monter. decis. 45.* dicit iudicem facilem esse debêre ad pronuntiandum mulierem non spontè contractui consensisse, imò præsumere debêre renuntiationes, obligationes, & alios cõtractus à mulieribus sub virorum potestate constitutis celebratos, ad eorum preces, instigationes, & nutum fieri, & metu reverentiali adductos. Alios in idẽ eamdem opinionẽ tenens adducit *Gaspar. Anton. Thesaur. lib. 1. quæst. 51. num. 9. Ioan. Pet. Fontan. tom. 2. de pact. nupt. claus. 7. glos. 2. part. 3. à num. 45. cum seqq. & par. 5. cum seqq. Cevall. q. 727. ex num. 20. cũ seqq. Gratian. c. 108. n. 14. & 52. lib. 1. Ioan. Gribell. decis. Dolan. 20. num. 27. Ioseph. Ramon. cons. 96. toto, Hercul. Maresc. lib. 2. var. c. 5. à num. 1.*

64 Cæterùm & si dicatur solũ metũ reverentialẽ sufficientem non esse ad rescissionem, ut ex multis probãt *Carol. de Graff. d. except. 11. ex n. 11. Afflict. decis. 69. & 246. Bott. decis. 100. Gramm. 103. n. 48. Capic. decis. 95. Ioseph. Ludovic. decis. Luc. 18. Hippolyt. Montan. in addit. ad Anton. Olivan p. 2. lib. 1. cap. 9. num. 13. Gabriel Pereir. decis. Portug. 30. num. 3.*

65 *Iacob. Maur. alleg. 47.* Concors est *DD.* opinio, quòd si cum reverẽtia viro debita cõcurrat mulieris enormissima læsio, tunc contractus est sine dubio rescindẽdus, & annullandus, obligationes & firmæ factæ cum marito, vel pro eo prosternendæ. Ex hoc enim deprehenditur, & colligitur præsumptio metus, neque enim est præsumẽdum, quòd mulier tantæ læsioni consensisset, nisi metu, vi, & dolo ad id inducta fuisset, firmant hanc resolutionem *Surd. cons. 395. num. 29. Castill. d. c. 1. num. 155. Thesaur. d. q. 51. Mant. de tacit. & ambig. convent. lib. 11. tit. 19. num. 37. Ant. Fab. in suo C. lib. 2. titul. 8. defin. 2. Franc. Molin. de rit. nupt. lib. 3. quæst. 98. num. 14. Acac. Anton. Ripol. var. resol. cap ult. à num. 520. cum seqq.*

66 Hoc quidem procedit sub distinctionis apparatu, cùm mulier solam dotem apud maritum habet; nam tunc *Anton. Thesaur. decis. 223. num. 9.* ex multis, quos allegat, sic distinguit: Aut mulier remanet ex sua obligatione taliter læsa, ut prorsus remaneat indotata, vel in maiori parte, & habet rescissionem, quia per eam læsionem censetur metu, vi, vel dolo inducta. Si verò læsio non est in tota dote, vel in maiori parte illius, tunc secùs, nec iudicatur contractus meticulosus, coactus, aut dolosus, nec per consequens rescissione, aut annullatione dignus. Hanc distinctionem (inquit *Thesaur. dict. decis. 223. num. 13.* & eius filius *Gasp. Anton. Thesaur. lib. 2. q. 65. n. 1.*) sequitur etiam *Rot. Roman. apud Farinac. decis. 247. n. 7. in 2. vol. & decis. 581.* quam transcripsit *Staph. Pacific. post suum tract. de Salvian. decis. 115.* & alijs in locis, *Amat. decis. 62. n. 15. in fin. Cost. de portion. rata, q. 42.* nonnihil *Cevall. dict. q. 727. num. 26. Steph. Grat. d. cap. 108. n. 8. Ioan. Pet. Fontan. tom. 2. de pact. nupt. claus. 7. glos. 2. p. 6. num. 7.*

Quæ

67 Quâ ratione quoties mulier totam dotem obligat, ne remaneat indotata, obligatio nõ tenet, ex traditis post *Surd. decis. 86. in fin. per Paschal. de vir. pat. potest. par. 3. cap. 5. num. 17.* idque supponit *Gam. decis. 318.* & clariùs *Farin. decis. 74.* per totam; nisi maritus famis necessitate gravaretur, ut advertit *Paschal.* post citatos; ex quibus omnibus poterit recipi, aut refutari *Franch. decis. 578.* quando enim remanet penitùs indotata, vel non habet salvam dimidiã partem suæ dotis, obligatio hęc nõ tenet etiã pro excarceratione viri, *Seraphin. decis. 1187. n. 2.* pluriesque decisum refert *Gratian. cap. 723. n. 12. & 18. to. 4. Gait. de cred. cap. 4. quæst. 7. n. 961. cũ tribus seqq.*

68 Idem erit, si viro morti propinquo, exigẽtique, ut ipsius debita solvat, promiserit ex reverentię metu se soluturam; non enim tenetur solvere, *Basil. de matrim. lib. 4. cap. 11. num. 7.*

69 Hęc tamen etsi dicta sint, non verò ex necessitate, cùm nostra sententia expressè metum reverentialem absque alijs adminiculis sufficere teneat; quare promissionem mulieris nullam esse declaramus, sed fortè, ne si displicuerit opinio, aliud fundamentum deficiat, ità proposuimus, quæ ab *DD.* fuerunt exposita, & exarata, utpotè favorabilia.

70 Ex dictis dubitatio exoritur, scilicet, quędam mulier, quæ maritum severum habebat, unà cum ipso contraxit; posteà obligationem à se factam rescindere volebat virtute inlati metus à marito, quem probavit, & aperuit, testes autem per creditorem ministrati mariti conditionis mutationem in melius, & hoc à decennio retrò indicarunt: quæritur, an creditor suam intentionẽ consequi possit?

71 Cui dubitationi negativè respondẽdum est; quia constabat tempore contractus metum intervenisse; idemque adhuc durare, cùm adhuc matrimoniũ constaret; metus enim ille, qui à principio intervenit, non censetur purgatus ex conditionis mutatione existẽte primævâ causâ, nempè, cohabitationis cum marito, *Bart. in l. 2. C. hoc tit. Alexand. cons. 98. vol. 3. Ias. cons. 165. volum. 5. Dec. cons. 219. num. 7. Aretin. cons. 14. Socin. Iun. consil. 77. num. 2. Roland. à Valle cons. 2. num. 87. & cons. 95. num. 33. Acacc. Ant. Ripol. variar. cap. 14. num. 529. cum seq.*

72 Advertendum est, mulierem unà cũ marito obligatam in nihilum teneri, nisi probetur medietatem pecuniæ ad ipsam pervẽnisse, hoc disponit *text. in Authent. si qua mulier, C. ad Vellei. Honded. cons. 45. num. 3. vol. 2. Ant. Fab. in suo Cod. lib. 5. tit. 6. defin. 8. Ioan. Bapt. Thor. in compend. decis. Neapol. in verb. Vxor insimul.*

73 Vnde est necessarium, quòd probetur pecuniam fuisse versam in ipsius mulieris beneficium; nec sufficit probare numerationem, vel confessionem uxoris, nisi manifestè probetur ad eiusdem uxoris utilitatem versam, ità iudicatum in Camera Imperiali dicit *Gail. lib. 2. observ. 89. sub num. 1.* Confessio enim mulieris, quòd pecunia versa esset in sui utilitatem fuisse factam in legis fraudem; & ipsam adhibitam, ut ipsa fideiuberet pro viro, *Abb. cons. 44. num. 1. vol. 1. Franc. Marc. decis. 508. num. 7. vol. 1. Thesaur. dict. decis. 223. num. 2. & 4. Camill. Borr. tom. 3. summ. Dec. tit. 13. num. 110. 111. 112. & 113.* Vnde uxor promittens aliquid metu mariti excusatur toto tempore vitæ ipsius mariti, si non egit in iudicio, quasi semper videatur timuisse maritum, *Conan. lib. 1. de pact. cap. 6. num. 47. Surd.* cum plurib. *cons. 513. num. 42.*

74 Tandem quærendum est, an preces importunæ promissionem nullam efficiant? In hac re triplex sententia adstat. Prima est, preces importunas, etiam si cum metu reverentiali coniungantur, non inferre metum cadentem in virum constantem, sic docent *Henric. lib. 11. de matrim. cap 9. num. 5. Ludov. Lop. 2. par. instruct. de matrim. cap. 40. §. adde tamen, Turrian. dict. disput. 75. dubit. 4. num 4.* quia non videtur tantam

vim habêre,ut virum constantem commovêre debeant.

75 Secunda existimat, importunas preces nisi metu reverentiali coniunctas non cadere in virum constantem, ità sentit *Covarruv. de matrimon. 2. par. de sponsal. cap. 3. §.6. in fin. Veracruz 1. par. specul. art. 8. post 7. conclus. dub. 2.* & absolutè idem adfirmat *Sanch. lib. 4.*

76 *de matrim. disp. 7. n. 7.* Ratio ea est, cùm enim importunæ preces ex se magnam vim habeant, si illis adiungatur reverentiæ metus, sufficere videntur, ut virum constantem moveant.

77 Tertia est, preces importunas seorsim consideratas efficere metum iustum, & cadentem in virum constantem, docet absolutè *Nald. verb. Metus, num. 4. Osasc. decis. 179. num. 4. Basil. lib. 4. de matrim. cap. 5. num. 17.* (quem sequor) importunas voco eas, quę instantissimæ sunt, sæpiùs repetitæ, & inculcatæ, iuxta *l. 1. C. de petit. bon. subl. lib. 10.* ibi: *Inverecunda petentium inbiatione cōstringimur:* & *Iud. cap. 16.* ibi: *Cùmque molesta esset ei, & pro multos dies iugiter adhæreret, spatium ad quietem non tribuens.*

78 Huius sententiæ fundamentum aliud non est, nisi quia spectatâ naturâ ipsâ rei, & rationis iudicio adeò gravem molestiam inferunt instantissimæ preces, ut meritò movêre debeant virum constantem ad aliquid efficiendum. Si

79 enim metus cruciatus alicuius corporalis est cadens in virum constantem; gravior cruciatus animæ est instantia precum assidua. Itaque prudentes homines gravissimam molestiam semper iudicarunt, *Luc. 11. Propter improbitatē tamen eius surget*; congruit *Trident. sess. 22. in Decr. de observ. in celebr. Miss.* ibi: *Necnon importunas, atque illiberales eleemosynarum exactiones, potiùs quàm postulationes:* eleganter *Chrysol. serm. 39.* ibi: *Quicunque semel pulsaverit, indignatur, mox si non fuerit auditus, iste non est petitor supplex, sed imperiosus exactor:* comptè *Cassiod. 12. var. epist. 8.* ibi: *Grata enim est sine instantia compulsoris exactio, & hoc devotus facere, quod vix poterat coactus implere. Ioachin. Abbas lib. 5. concord. novi, & veter. Testam. cap. 43.* ibi: *Sed Lot salvatus in Segor videns severitatem iudicij omnipotentis Dei; licèt extorserit potius, quàm obtinuerit à Domino prece sua, ut permitteretur manere in Segor; timuit tamen manere ibi.*

80 Vnde improbitas hæc precum extorquere dicitur, quod obtinet, quod verbum violentiā denotat, *Extrav. execrabilis Ioan. XXII. de præbend.* & Principes se constringi sentiunt improbitate petentium, *l. 1. C. de petit. bonor. subl.* pulcher *text. in cap. unico, de religios. dom. in 6.* ibi: *Sed quia non solùm importuna petētium inbiatio illarum postmodum multiplicationem extorsit:* quòd si apud Principes, quorum suprema in Republica auctoritas est, importunæ preces adeò gravem molestiā adferunt, ut sępè annuant votis postulantium; quis dubitet etiam secundùm rectæ rationis iudiciū adeò molestas esse instantes preces, ut meritò metui cadenti in virum constātem æquiparari possint?

81 Iam face accensâ prælucet resolutio quæstionis, ut dicatur promissionē precibus importunis, seu instantissimis factā nullam esse, ità docet eruditus *Basil. lib. 4. de matrim. c. 12. toto*, licèt renuat *Turrian. dict. disp. 75. dubit. 12. num. 4.*

82 Restat indagare, an promissio dotis metu facta sit omnino irrita? Et adfirmativè dicendum est per *text. in l. si mulier 22. §. si dos, D. hoc tit.* ubi promissio dotis facta per metum ipso iure cēsetur nulla, dictant, & ità tenent *Novell. de dote, par. 6. privil. 39. num. 1. Sanch. de matrim. lib. 4. disp. 12. num. 23. Barbos. in Rubr D. solut. matrim. par. 4. num. 28. cū seqq. August. Barbos. in cap. 2. n. 6. hoc tit. gloss. unica, in cap. Abbas 2. & ibi Hostiens. verb. Quæ metu, & Ant. de Butr. num. 8. Zabarell. num. 1. vers. Secundus casus,* & ibi *Abb. num. 9. hoc tit. Calder. cons. 2. hoc tit. Præposit. in cap. cùm locum, de sponsal. num. 4. vers. Vltimò adducitur, Padill. in*

l. in

l. interpositas, n. 7. C. de transact. Flamin. de Rubeis cons. 70. num. 118. & 119. lib. 2. Quod quidem procedit in promissione arrharum matrimonialium, *l. fin. tit. 11. par. 3. Padill. in d. l. interpositas, n. 7. C. de transact. Pichar. in §. actionum 28. num. 33. Instit. de act.*

Cuius rei occasione indagandum est, quid sit arrha, & quid significare intendat? Et dicendum adest, quòd arrha sit symbolum, & argumentum alicuius celebrati contractus, *princip. Inst. de empt. & vend. l. 17. C. de fid. instr.* notat *Brisson. Hotbom. & Pratei. verb. Arrha*, quo sensu accipitur *in l. quod sæpè 35. D. de contrab. emption. l. de lege, l. fin. D. de leg. commiss. l. 2. C. quand. lic. ab empt. disc.* Quâ voce usus est *Plaut. in Rud. & Terent. in Heaut.*

Aliquando sumitur pro pignore complendi matrimonij, *l. arrhis, l. fin. C. de spons. l. 1. tit. 11. par. 4.* Hinc succedit discrimen versans inter arrham & pignus, ut advertit *S. Remigius sup. D. Paul. in cap. 1. ad Ephes.* in hæc verba: *Dicit B. Hieronymus in explanatione huius epistolæ; quia melius est dicere, qui est arrha hereditatis nostræ, quàm pignus, quia ita habetur in Græco: Interpres enim, qui hanc transtulit epistolam, non intelligens proprietatem verbi, per arrha transtulit pignus. Aliud siquidem est pignus, aliud arrha. Pignus est vadium, sive vadimonium; quod ideò datur, ut recipiatur, & solent hoc dare homines, quorum pecora inveniuntur in alienis segetibus, aut vineis, aut alicui aliquod damnum committunt. Arrha autem est, quam solent negotiatores dare illis, à quibus emunt aliquod, quæ ideò datur, ut non recipiatur, sed ut quod deest, pretio compleatur. Vnde dicitur arrha à re complenda, pro qua datur, Aul. Gell. lib. 17. cap. 2. Cerd. advers. sac. cap. 155. num. 12. Terent. in Heaut. act. 5. scen. 3.*

---- Reliqui filiam adolescentulam
Ea relicta huic arrhabon est pro illo argento.

Tertul. lib. de resurr. carn. ibi: *Hic sequester Dei, atque hominum appellatus ex utriusque partis deposito commisso sibi carnis quoque depositum servat in arrhabonem totius summa. Quemadmodum enim nobis arrhabonem spiritus reliquit, ità & nobis arrhabonem carnis accepit, & vixit in cœlum pignus totius summæ illuc quandoque redigendæ.*

Exstat quoque hæc ipsa vox, ARRHABONIS, *Genes. cap. 38. ℣. 18. & 20.* & *2. Corinth. 1. ℣. 22. & cap. 5. ℣. 25. & 1. Ephes. ℣. 14.* & apud *Damasc.* in precatione, quâ petit, ut particeps fiat divinorum & vivificorum mysteriorum sine condemnatione, nec ad pœnam *in pignus futuræ vitæ & Regni.*

Et quamquam *Hieron.* hanc vocem (quæ non solùm Græcis, ut apud *Hesych.* teste *Iacob. Cuiac. lib. 11. observ. cap. 17.* sed etiam Hebræis, Chaldæis, & Latinis usitata est) non debere verti pignus arbitratur; cùm *arrhabo* sit futuræ emptionis quasi quoddam testimonium, & obligamentum; pignus verò pro mutua pecunia deponatur.

Vnde etiam ex *Suida, & alijs Stephanus* indicat, pecuniam ità appellari ad fidem maiorem faciendam ijs, quæ empta sunt, persolvendis. Tamen verisimilius est, & pignoris significatum ab illa voce non esse alienum, eâque significari præsertim apud Hebræos omne id, quo cõfirmatur promissio. Recenset etiam *Vvolfang. Lazius lib. 1. comment. Reipubl. Rom. cap. 2. pag. 28.* inter civitates limitaneas unam, quæ *Arrhabo* dicta est.

83 Quæri debet, utrùm obligatio facta ad commodum militis, dicatur gesta per impressionem?

Ad cuius quæstionis elucidationem præmitto, esse quinque species militũ, scilicet *legitimi, evocati, tumultuarij, stationarij, & Ripparenses. Legitimi* dicebantur illi, qui iurabant non evitare mortem pro Republica; quibus ensis figebatur, & stigma in brachio impingebatur, & in matricula scribebantur militum, & examinabãtur, an essent sufficientes ad bellum, secundùm *gloss. in*

l. miles, D. ex quib. cauſ. maior. quam vocat ſingularem *Panorm. in cap. in noſtra, num. 8. de procurat. Tuſch. pract. litt. M. concl. 232. num. 1.*

Alij verò dicũtur milites *euocati*, qui ex prouincijs, ſocijſque ciuitatibus æquo fœdere, & iure iunctis non Latini nominis, militiæ munere fungebantur, qui non milites, ſed pro militibus habiti ſunt.

84 Alij *tumultuarij* dicebantur; qui adventu hoſtium repentino, cùm in diſcrimine extremo res foret, per trepidationem & metum raptim militiæ adſcribebantur.

85 Alij verò nuncupabantur *ſtationarij*, quorum meminit *Paul. I. Conſultus in l. Liminarcha, D. de ſeru. fugit.* vel *milites præſidiarij*, vel *ripparenſes*, qui in hoſtiũ finibus habitare ſolent ad repentinos hoſtium incurſus intenti, *l. contra publicam, C. de re milit. lib. 12. Humada in l. 23. tit. 21. gloſſ. 1. à num. 1. par. 2. Buleng. lib. 3. de Imper. Rom. cap. 9. fol. 378. litter. C. & lib. 7. cap. 22.* & Nos (Deo dante) *in Digladiat. de Competentia iuriſdictionum, q. 2. à n. 1. cum ſeqq. ſect. 1.*

86 Vnde etſi *Ferrand. Diacon. Carthagin. tom. 6. Bibliothec. PP. in Paranetico ad Reginum Comitem* dicat, *quòd milites huius ſeculi paſsionibus, & deſiderijs varijs tenentur obnoxij, milites Dei carnem ſuam crucifigunt; illi dapibus nutriuntur, iſti virtutibus; illi rapere aliena conantur, iſti etiam propria, vel patienter perdere, vel miſericorditer contendunt erogare; illis viuere labor eſt, & mori ſupplicium, iſtis viuere* CHRISTVS *eſt, & mori lucrũ*: & *Saluo. lib. 3. de gubern. Dei*, ibi: *Quid aliud militantium vita, quàm rapina eſt?*

87 Tamen dicendum eſt, non quæcunque cum militibus geſta per vim & impreſsionem facta intelligi debêre, *l. ſtipendia 9. C. de procurat. l. ratas 7. C. de reſcindend. vendit.* Sed tamen ſi vis à debitore obiiciatur, in tanta quanta paſſim hodie eſt gladiorum impunitate, militaris audaciȩ odium facit, ut non priùs pro inſtrumẽto prȩſumi oporteat, quàm debitor in vi & impreſsione probando defecerit.

88 Ratio eſt; quia præſumptio ſola non ſufficit ad condemnandum militem; quia lex probationem requirit, *l. Lucius 83. de condit. & demonſtr.* ità in terminis philoſophatur *Anton. Fab. in ſuo Cod. lib. 2. tit. 11. deſin. 5.*

SVMMARIVM.

1 *IVriſdictionis definitiones. & 2.*
3 *Vera definitio. & 4. 5.*
6 *Poteſtatis verbo plura ſignificantur. & 7.*
Quoad Magiſtratus Imperium.
8 *Patria poteſtas olim apud Romanos magna fuit. & 9. 10.*
11 *Expenditur Paul. in l. poſtliminium, §. filius, de capt. & poſtlim. reuerſ.*
Pater ius dicere in filios nequit.
12 *Hodie non poteſt eos occidere.*
13 *Domini in ſeruos vitæ, necíſque poteſtatem habebant; eorum tamen poteſtas hodie ſic eſt limitata, ut eis ſine cauſa in ſeruos ſuos ſupra modum ſæuire non liceat. & 14.*
15 *Iuriſdictio dicta eſt à iure dicundo.*
16 *A Principe fluunt iuriſdictiones.*
17 *Omnis poteſtas apud Populum erat.*
18 *Rector, ſeu Princeps ab alio, quàm ab ipſa Republica conſtitui non poteſt.*
19 *Monarchia eſt præſtantior, & cæteris Principatuum formis præferenda.*
20 *Reſpublica Romana in Auguſtum Cæſarem omne ſuum Imperium contulit,* LEGE REGIA *de eius imperio lata.*
21 *Quæ fuerit* LEX *hæc* REGIA *ad ornatum: Vlpian. in l. 1. de conſtit. Princip. explicatur.*
22 LEX REGIA *ideò dicta, quòd ius Reges creandi lege lata Romulus Romano Populo conceſſerit.*
23 *Quod non placet. uſq. 29.*
30 *Reges non valebant omnem iuriſdictionem exercere ſoli, ideò conſtituerũt dominos, & officiales.*

Ma-

CAPVT XII.

De Iurisdictione.

1 VARIAS iuris Authores attulère definitiones, ut iurisdictionis significatum, & proprietatem propalarent, quas in unum congesserunt *Offuald. in Donell. lib. 17. comm. cap. 6. litt. F. Camill. Borrell. tom. 1. summ. Decis. tit. 41. à n. 1. cum seqq. Marc. Ant. Pereg. lib. 1. var. cap. 1. à num. 4.*

2 *Accursius* tamē *in l. 1. verb. Potest, D. de iurisd. omn. iudic.* tradidit, *Iurisdictionem esse potestatem de publico introductā, cum necessitate iuris dicendi, & aequitatis statuēda*; ibique *Bart. num. 3.* probat adiungens: *Tanquam à persona publica statuenda*: quos communiter sequuntur ibi *DD. Roland. cons. 42. num. 20. vol. 2. Frāc. Marc. decis. 280. num. 1. & 368. num. 6. vol. 1. Forcatul. in Necyomanc. iur. dialogo 20. num. 4. Ludov. Sacc. cons. 2. num. 75. 76. volum. 2. Peregr. ubi sup. num. 4.* & alij passim.

3 Quae definitio, etsi communis, nunquam

quam mihi arridère potuit; aptè satis,
& adpositè definivit *Claperijs in tract. de iurisd. concl. 1. n. 2.* dicens: *Iurisdictio est iuris dicendi potestas iure publico constituta, ut unicuique quod suum est, officio iudicis tribuatur:* ubi adfirmat verba addita per *Bart.* supplectionis loco repelli, ut patris, tutoris, & domini potestatem excludat; quia dominus in servos, tutor in pupillos, & pater in filios ius
4 dicere non possunt, *l. qui iurisdictioni, D. de iurisd. l. si quis à liberis, D. de liber. agnosc. l. qui liberos, D. de rit. nupt.* Neque necessitatem iudicandi ab *Accursio* positam admitti; hæc enim magis ad ius dicentis officium, & iurisdictionis exercitium pertinet, *l. de qua re, D.*
5 *de iudic.* quàm ad genus iurisdictionis: quoniam non quidquid in potestate judicis positũ est, iuris necessitati subijcitur, *l. non quidquid, D. eod.* Finis, & scopus iurisdictionis est ius reddere, & suũ unicuique tribuere.

6 His adversus communem definitionem adnotatis, recurrendũ est ad exornationem, & explicationem; quia igitur in ea pro genere stat potestas, eius acceptiones referam. Adserit *I.C. Paul. in l. potestatis 215.* ubi *Rebuff. de verb. sign. Potestatis verbo plura significãtur, in persona Magistratuum imperium, in persona liberorum patria potestas, in persona servi*
7 *dominium:* Quoad imperium Magistratuum illam esse iurisdictionis potestatẽ, non leves authoritates confirmant, *Genes. cap. 41. Isai. cap. 45. & 1. Petr. 4. l. Imperium, D. de iurisd. l. 2. §. populo, D. de origin. iur. l. 3. D. de reb. cor. l. qui dolo, D. ad leg. Iul. de vi pub. l. qui accusare, D. de accus. l. 1. D. quod quisq. iur. l. nec Magistratibus, D. de iniur. 2. Paralip. 9. Esdr. 3. cap. 4. 1. Machab. 1. Matth. c. 21. Marc. 10. Luc. 20. Ioan. 19. ad Rom. 13. l. 1. D. ad leg. Iul. repetund. Cic. contr. Rull. orat. 2. Omnes potestates, imperia, curationes ab universo Populo Romano proficisci convenit. Sueton. in Claud. cap. 23. Iurisdictionem de fideicommissis quotannis, & tantum in Vrbe delegari Magistratibus solitam in perpetuum, atque etiam per Provincias potestatibus demandavit;* eleganter *Arellano lib. singul. lect. iur. cap. 1. num. 67.*

8 Quoad verò ad paternam potestatẽ in filios, magna quidem olim fuit apud Romanos: *Parentum in liberos omne ius esto relegandi, vendendi, & occidendi.* Vltimum verò caput postmodum mollitum fuit, de eo tamen meminit *Paul. in l. in suis 11. D. de liber. & posth. l. fin. C. de patr. potest. Anton. Fab. in Iurisp. Papin. tit. 8. princip. 1. pag. 291. circa finem, & princip. 5. in initio; Pandulph. Prateius in Iurisp. vetere in Romuli l. 17. Valentin. Forster lib. 1. Historiæ iur. cap. 32. num. 6. Ioann. Solorç. Pereir. lib. 2. de parricid. cap. 7. toto. Petr. Fab. lib. 2. sem. cap. 2. Valençuel. consil. 5. à num. 2.* latissimè *Carrança de part. cap. 4. à num. 17. cum sequenti, fol. 293. F. Mauson. de causis*
9 *execut. lib. 1. ampl. 10. num. 83.* Hâc de causâ & authoritate suffultus Virgineus filiam cultro accepto occîdit, de quo *Pompon. in l. 2. §. & cùm placuisset, D. de origin. iur.* Manlius Torquatus filium è medio sustulit, quòd cum hoste contra præceptum suum dimicasset, hostéque superasset, satiùs esse iudicãs patrem forti filio, quàm patriam disciplinâ militari carêre, *Valer. Max. lib. 2. cap. 2. Tit. Liv. 1. dec. lib. 8.*

10 (Hinc Æneas militibus suis præcepit, ne se absente, vel inscio quidquam cõtra hostẽ attentarent, *Virgil. lib. 9. Æn.*

Namque ita discedẽs præceperat optimus armis
Æneas; si qua intereà fortuna fuisset,
Neu struere auderent aciem, neu credere campo:
Castra modò, & tutos servarent aggere muros.

Observat *Andr. Gail. lib. 1. de pac. public. cap. 4. n. 27. & 28. Ioan. Solorç. Pereir. lib. 2. de parricid. cap. 4. in fin.* quò fortè re-
11 spexit *Paul. I. C. in l. postliminium, §. filius, D. de capt. & postl. rev.* dum ait: *Disciplinam castrorum antiquiorem fuisse Romanis, quàm charitatem liberorum.*)

Vo

12 Verùm hic casus non fuit potestatis paternæ inruitu, sed quia Magistratus erant; nondum enim lex facta fuerat, quę patri ius dicere in filios vetat, *l. qui iurisdictioni D. de iurisd.* Hodie tamen vetatur patrem posse occidere filios, *l. Divus 5. D. ad l. Pomp. de parric.* ibi: *Divus Hadrianus fertur, cùm in venatione filium suum quidam necaverit, qui novercam adulterabat, in insulam eum deportasse, quòd latronis magis, quàm patris iure eum interfecit; nam patria potestas in pietate debet, non atrocitate, consistere.*

13 Quòd verò ad servos attinet, dicendũ est, quòd etsi olim antiquiori iure domini in servos vitæ, necisque potestatem haberent, hodie tamen eorum potestas sic limitata est, ut eis sine legitima causa in servos suos supra modũ sævire non liceat, §. *1. Instit. de his qui sunt sui*, ubi *Anton. Pichard. Caius lib. 1. instit. 3. & in l. 1. D. eod. l. 1. C. de emendat. servor. l. 1. tit. 12. lib. 9. C. Theodos. l. 8. tit. 2. par. 3. l. 6. tit. 21. par. 4. Macrob. lib. 1. dier. Saturn. cap. 2. Alexand. lib. 3. Dier. Genial. cap. 20.* & ibi *Tiraq. Conan. lib. 2. cap. 2. num. 3. Menoch. lib. 2. de arbitr. cas. 364. ex num. 1. Bodin. lib. 1. de Repub. cap. 5.*

14 Ex his patet iurisdictionem nõ dici, quam pater in filios, dominus in servos habent, nec quam tutor in pupillos exercet.

15 Dicta est autem iurisdictio à *iure dicundo*, quia probatur ab effectu ex eo, qui ius dicit, *l. 1. ibi: Ius dicentis, D. de iurisd. omn. iud.* ità tenet *Vacon. lib. 6. declar. 77. n. 1.* quod contra *Accurs.* dixerat priùs *Corras. lib. 3. miscell. iur. cap. 17. n. 1. Ferrand. Adduens. explicat. lib. 1. cap. 11. Alciat. lib. 2. dispunct. cap. 24. in fin. Marta de iurisd. 1. p. cap. 8. n. 3. Osuald. Hillig. in Donell. lib. 17. comm. cap. 6. litt. F.*

16 A Principe tanquam à perenni fonte omnes iurisdictiones fluunt, *Peregrin. de iure fisci, lib. 1. tit. 1. num. 10. & 11. Peguer. decis. 36. num. 1. Sacc. cons. 8. num. 36. vol. 1. Camill. Borrell. de præst. Reg. Cathol. cap. 21. n. 17. & de Magistrat. edict. lib. 1. cap. 1. num. 39. Marius Giurb. cons. 52. num. 24. Franch. decis. 511. num. 6.* ubi *Viscont. in addit. par. 2. Cafan. consil. 43. num. 1.*

17 Sed ut hoc clariùs pateat, rem hanc ab antiquitatis sinu eruemus. Apud omnes ferè Gentes primum quidẽ ius, omnemque potestatem apud Populum fuisse, qui cũ non sufficeret ad regimen, Magistratus & Gubernatores in eius locum subrogavit; testantur *Pet. Greg. lib. 1. de Repub. cap. 1. & 2. lib. 5. cap. 30. num. 20. & lib. 24. cap. 7. Covarr. pract. cap. 1. num. 2. Buleng. de Imper. Rom. lib. 1. cap. 32. litt. D. Guther. de offic. dom. Aug. lib. 1. cap. 31.*

18 Vnde Rector, seu Princeps ab alio, quàm ab ipsa Republica iustè, & absque tyrannide constitui non potest. Ergo quælibet Respublica potestatem quam habet, in alium, vel alios transferre valet: in unum, ut in Monarchia Principatu; vel in plures, ut in Aristocratia, seu Optimatum statu; in pauciores, ut in Democratia, quando maior pars civium, ut sic violenta gubernatio popularis, seu Ocholocratia evitetur, docet *Actuarium Politicum lib. 2.*
19 *de Repub. admin. cap. 4.* Inter quas gubernationis species Monarchia præstantior est, & cæteris Principatuum formis pręferenda, firmant *Pet. Gregor. lib. 5. de Repub. cap. 1. & seq. & lib. 18. syntagm. cap. 2. Ioan. Chokier thesaur. Polit. lib. 1. cap. 3. Bobad. lib. 1. Polit. cap. 2. num. 14. & seqq. & lib. 3. cap. 6. num. 103. & 152. Amai. lib. 1. cap. 1. n. 17.* & elegãter confirmat *Dio lib. 53.* qui de Romana Republica disserens ait: *Enimverò quemadmodum Respublica in meliorem, ac salubriorem formam (neque enim fieri poterat, ut sub populi imperio ea diutiùs esset incolumis) fuerit conmutata, expositũ est.*

20 Hinc Respublica illa Romana, cùm Reges initio elegerit, posteàque in annales Consules summam potestatem contulerit, tandem Monarchiæ formam sortita in Augustum Cęsarem omne suum Imperium, potestatemque con-

contulit LEGE REGIA de eius imperio latâ, graphicè *Bobad.lib.2.Polit.cap.17. num.3. & 4. Torreblanc. lib.3. de Mag. cap.3.à num.18.cum seq.* eleganter.

21 Quæ fuerit reverâ LEX hęc REGIA, cuius meminit *Vlpian.in l.1. D.de const. Princip. & Iustin.in l.1.§.sed & hoc studiosum,C.de veter.iur.enucleand.* quęque LEX IMPERII dicitur *in l.3. C.de testam.* & Augustum privilegium *in l. unica, C. de caduc. tollend.* & Regimenta Reipublicæ *in l.unica, D.de offic. Præfect.Prætor.l.1.D.ad leg.Iul.de amb.l.Barbarius, D.de offic. Prætor. cap.1. dist.8.* maximè solet inter Interpretes controverti, ut constat *ex Othomano, Charond. Alciat. Corras.* & alijs, quos laudat *Covar.dict. cap.1.num.3. Duaren. lib.2. disp. cap.19. Conci. lib.2. lect. cap.8.Govean.Mẽebac.* & relatis à *Pichard. in §.sed quod Principi placuit, Instit. de iur. natur. Conan. lib.3.comm.cap.16.num.3. Mendoç.lib.1. de pact. cap. 1. num.14. & seqq. & lib. 3. cap.13.num.P.Anton. Fab.in Iurisp.tit.2. princip.8.inlat.1.Suarez cont.Regẽ Angl. lib.3. cap.2. num.12. Pet. Greg.de Repub. lib.9.cap.1. & lib.13.cap.12.num.14. & lib.47.syntagm.cap.20.Gasp.Schifordeger. lib.3.ad Ant.Fab. tract.19. quæst.11. Robles de repræsent. lib. 3. cap. 16. num. 8.*

22 Frequentiori tamen calculo obtinuit LEGEM REGIAM (nõ *Rhenniam*, ut somniat *Corras. lib.6.miscellan.cap.8.*) idcircò dictam, quòd ius Reges creandi lege latâ Romulus Populo Romano concesserit, ut *Livius & Halicarnass.* scribũt. Proindeque Tarquinij Servio Tullio obijciebant, quòd iniussu Populi Romani Regnum invasisset, cùm itaque Octavianus Augustus à Populo creatus esset Imperator, videtur antiqua illa Romuli lex (quæ REGIA dicta est) in usum revocata.

23 Verùm hæc non placent, ex seqq. Primò, quoniam post exactos Reges exsoluerunt Romuli leges, lege ad id Tribunitiâ latâ, *l.2. §. exactis 3. D. de origin. iuris, Govean. lib. 1. lect. cap. 21.* quas tamen post tot secula suscitatas fuisse non est credendum.

24 Secundò, quia non satis constat, an hęc lex potestatem dederit Populo Regem creandi, an Senatui: cùm *Livius* doceat, Ancum Martium à Populo creatum, & posteà Patres electionẽ adprobasse: & *Dionysius* adferat contrariũ, ut agnoscit *Sabellic.lib. 4. Historiæ Enneade 2.* & tamen electus fuit, quoniam Numæ erat nepos.

25 Tertiò, scimus quoque Tarquinium Servio Tullio socero mortem intulisse, ut avi sui Tarquinij Regnum repeteret, sic enim & disceptatio priùs intervenerat in concione de hac re inter eos, in qua Tarquinius accito populo acervè Servij perfidiam incusabat, quòd avitò se Regno spoliasset, *Sabellic. lib. 5. Enneade 2.* Ergo si lex aliqua Romuli esset, non hanc pro se Tarquinius adduxisset rationem.

26 Quartò, sententia *Corrasij* apertè corruit, *ex dict.l.1.D.de const.* ibi: *Nam lege Regia, quæ de eius imperio lata est:* quæ verba nisi de Imperatore intelligi non possunt, cùm denotent in individuo Imperatoris latam legem, & *Iustinian.* id adstruit *in dict. l.1. §.sed & hoc studiosum,* ibi: *Cùm enim lege Antiqua, quæ Regia nuncupabatur, omne ius, omnisque potestas Populi Romani ad Imperatoriam translata sunt potestatem.* Ergo ad potestatem in Imperatorem transferendam lata fuit illa LEX REGIA.

27 Quare dicendum est cum *Covar.sup.* quòd cùm Augustus rerum potitus esset devicto Antonio, ne videretur statim veterem Romani Reipublicæ statum usurpare, & tyrannide eam opprimere (ut fecit *Iulius*, testantibus *Eutrop. lib. 7. & Suet. in eo*) paulatim Regiam potestatem cœpit adsumere, nam Consulatum per decenniũ accepit, & Censuram mox Tribunitiam, potestatẽ perpetuam; & legum Regimen æquè perpetuum, ut ait *Suet. in eo cap. 26. & 27.* (ubi nota legum Regimen idem esse, ac quod *lib.15.Strab.* dixit, omne ius belli, & pacis in eum translatum) consentit etiam

etiam *Dio lib. 53.* adferens Augustũ imperatoriam maiestatem in decem annos accepisse, & his finitis prorogatam donec Monarchiam perpetuò fuerit adeptus, ut *Zonar.* quoque *2. tom. in vita Octavij*; & *Dio d. lib. 53. Pet. Greg. lib. 47. syntagm. cap. 20. num. 4.* adstipulantur.

29 Quod ut commodiùs fieret, lex illa fuit lata, quæ REGIA dicta, id est, de Regno, seu Imperio Principis, ut designaretur unus, qui omnem Populi potestarem, sicut solebãt Reges, obtinêret; quæ omnia eleganter indicat *Tacit. lib. 1. Annal.* statim *in princ. Arma in Augustum cessere, qui cuncta discordijs civilibus fessa nomine Principis sub imperium accepit posito Triumviri nomine Consulem se ferens, & ad tuendam plebem Tribunitio iure contentum, ubi militem donis, populum annona, cunctos dulcedine ocij pellexit insurgere paulatim munia Senatus, Magistratuum legem in se trahere nullo aversante.* Quidquid itaque habuit Respublica latenti alluvione in Principem fuit translatum, *Arellan. de Imp. rat. lib. 4. cap. 7. num. 11. & 12. & lib. sing. lect. iur. cap. 2. q. 4. tota, à pag. 74. & seq.*

30 Vnde infert *Pet. Belluga in specul. Princip. rubr. 22. §. & quia, num. 53. in fin. & seqq.* ubi *Camill. Borrell. in addit.* quòd cùm Principes haud valêrent omnem iurisdictionem soli exercêre, constituerunt dominos, & officiales; qui tanto oneri suppetias ferrent in eosque merum & mixtum imperium contulerunt.

31 Taliter quòd iure Gentium primævo solummodò iurisdictio universalis exritit, & potentiâ, manuque Regiâ iustiria ministrabatur, sed iurisdictionum, Magistratuũque distinctiones Iure Civili introductæ fuerunt, *l. 2. D. de origin. iur. Felin. in cap. quæ in Ecclesiarum, n. 55. de constit.* eleganter *Ias. in l. ex hoc iure, col. 2. D. de iust. & iur. Didac. Perez in l. 1. tit. 1. col. 758. vers. Sic octavò quarto, lib. 3. Ordin.* & dependent à Rege, seu à cõsuetudine, *Petr. Greg. lib. 32. syntagmat. cap. 10. num. 8. in fin. Bobad. lib. 2. Polit. cap. 16. num. 4. in fin.*

32 Duo sunt, quæ iurisdictionem conservant, & dant privilegium, & consuetudo, *Surd. cons. 465. num. 5. Mar. Giurb. cons. 53. num. 2. Morla in empor. iur. tit. 2. de iursd. quæst. 22. num 3.* Consuetudo

33 non habenti dat, auget, & minuit, *cap. conquestus 9. quæst. 3. cap. irrefragabili, §. 1. cap. dilectus, de offic. ordin. l. 1.* & ibi *DD. C. de emancip. liber. gloss. in cap. 2. de except. in 6. Valencuel. cons. 26. num. 17. Maceratens. lib. 1. resol. 103. num. 6. Sess. de inhibit. cap. 8. §. 4. num. 33. & 34. & Deci. cons. 113. num. 72. & 73.*

34 Quod præsertim verum est in persona aliquam habente iurisdictionem, *Felin. in cap. significaverunt, num. 3. de iudic. Natta cons. 98. num. 12. Decian. lib. 4. crim. cap. 27. num. 2. Macerat. dict. resol.*

35 *103. num. 7.* Et privativè etiam ad superiorem, *cap. irrefragabili, §. excessus. de offic. ordin. Abb. num. 7. Felin. num. 11. in cap. Pastoralis, eod. tit. Mantic. decis. 296. num. 1. Marescot. lib. 1. variar. cap.*

36 *54. num. 5.* Vt nec contraria admittatur probario, *Bobad. lib. 6. Politic. cap. 10. numer. 11. & 12.*

37 Iurisdictionem exercêre privilegio non concessam usurpare est, *Lanar. cons. 5. n. 14. Thesaur. decis. 131. n. 2.* & tenerur arbitrariè usurpans, *Mainer. in l. non videtur, num. 17. D. de reg. iur. Capic. decis. 130. num. 21. Afflict. in constit. ea quæ ad special. & decis. 265. num. 101. Ball. tract. var. lib. 6. de syndic. quæst. 5. num. 9. Ruginell. pract. quæst. 45. num. 24.* si ut eam sibi acquirerer, exercuisset, *Foller. in constit. de quibus, num. 15. & 16. Mar. Giurb. cons. 24. num. 19.*

38 Sed nec per unum actum usurpatur, *l. 2. D. de usucap. Afflict. in constit. duram,* vel *diram, num. 6. 8. & 14. Ball. d. quæst. 5. num. 10.* cum plures requirãtur, *Intrigliol. sing. 139.*

39 Tamen si iurisdictio privilegio tribuatur, privativa præsumitur, *Paull. Eleaz. & Cardin. in Clem. 1. de celebrat. missar. Felin. in cap. irrefragabili. num. 2. de offic. ord. Gramm. decis. 30. num. 12. Decian. lib. 4. crim. cap 20. num. 23. Guazin.*

reor.

reor.defens.1. cap.10.num.17. Azeved. in l.10.tit.13.num.45.lib.8.Recop. Menoch. lib.2. præsumpt.18.num.23.Cravet.cons. 411.num.31. & 33. Marius Giurb.cons. 48 num.31.

40 Precario concessam iurisdictionem pro libito Princeps revocare valet, Menoch.de arbitr. in scholijs ad quæst. 55. numer. 5. optimè Petra de potest. Princip. cap. 29. num. 1. ut revocationem hanc conqueri nec quis possit; natura enim contractus precarij ita suadente, tamdiù is, qui rogavit, utatur, vel quasi, quamdiù cōcedens patiatur: l. 1. D. de precar. Atque ità accipiendos esse, Guid. Pap.cons.65. num. 4. Gramm. decis. 46. num. 2. & 3. probat Petra dict.cap.29.num.2. sed precario possideri prçsumuntur, quæ ad Principem spectant, Sacc. cons. 2. num. 145.

41 Similiter etiam ex gratia præstitam iurisdictionem pro suo arbitrio moderari potest, si urget causa, ità Bald.in l. quis e patris, num.10. vers. In concessis, C. und.lib. Castr.cons.288.num.2.in 1. Brun. cons.97 num 2. Menoch.cons.1.num.181. & in scholijs dict. quæst. 55. num.5. Manent. cons.109 .à num. 22. Belluga in specul. Princip. rubr.26. §. Princeps, num.3.

42 Nequit autem Princeps ex causa onerosa datam moderari, ex Bald. in dict. l. quis e patris, num.10. Cast. Brun. nuper citatis, Casan.cons.43.num.59. Ruin.cons. 230.n.4.& 9. in 1. Belluga in d. §. Princeps, num.3. Men. in schol. dict. quæst.55. num.2.& cons.1156. Canc.3. par.variar. cap.13.à n.62. ad 74. & 158. Mastrill. de magistrat. lib.3. cap.2. num. 57. Ponte de potest. Proreg. tit.3. de elect. offic. §.1.n.13. & 23. Villar.cons.8.n.28.31.& 32.lib.1. Si causa etiam urgeat ingratitudinis, Menoch.cons.1007. Sixtin.lib.1. de regal. cap. 6. num. 13. imò nec alterate eam potest, Canc. dict. cap.13. num. 413. & 414. Mar. Giurb.cons.89. num.12.13. & 14.

43 Immemorabilis præscriptio privativè etiam ad superiorem iurisdictionē acquirit, sed in loco, quo officialis eam voluit exercêre, & prohibitus acquievit, l. quisquam, D. de divers. & tempor. præscript. Felin. in cap. Pastoralis, num. 5. de offic.ord. Bald. in l.1. ad fin. C. de emanc. liber. & cons.439. num. 12. in 3. Roland. cons 80.num.23. & 24. vol. 2. Schrader. defend. par. 10. sect.1. num.134. Peregr. tract.var.1.n.72. Maresc.lib.1.cap 54.

44 Reverâ in præscribenda iurisdictione tres observandi sunt actus, ex Bald. cons.439. sub num 4. vol.3. Ancharr. cons. 132. Alex. cons.16. ad fin. vol. 5. Giurb. cons.59.num.41.& 42.

Primus est, superioris actus illius, nēpe, domini, adversus quem præscribitur, qui actus in sua scientia, & patientia consistit; dum scit, & patitur iurisdictionalia exercêre: ex hoc enim actu acquiritur possessio prçscribenti; sine qua non curreret præscriptio, ad not. in l.2. C. de serv. & aqua, Pereg. in dict. tit.1.
45 num. 68. & 69. Satisque erit officialium Principis scientia, Bart. in l. si publicanus, §. in vectigalibus, D. de public. Hieron. à Monte de finib. cap.77. nu.6. Surd. Decis.4. num.6. Bursat. consil. 259. num. 12. Natta cons.518. num.6. Osase.cons.2. num.12. Iacob. Gall. cons.47. à num.11.

46 Quæ domini scientia tractum continuum habêre censetur, cùm sit res animi, ad not. in l. 2. §. & harum, D. si serv. vendic. Peregr. num.69. Animus habet causam continuam, Bart. in l. viæ, §. primò, D. de public. & in l. non iusto, §. non mutat, D. de usucap. Bald. consil.439. num.2.

47 Sed quia de tolerantia, & permissione nuper egimus, ne longior adsim, videas text. in l.1. §. permittitur, D. de aq. quot. & æstiv. l. 1. §. Magistrum, D. de exercit. act. c. iamdudū 18. ad fin. de præbend. l.1. tit.3. lib.1. Compil. Avēd. 1. par. Prat. cap.1. num.29. & 30. vers. Septima causa, & 2. par. cap.12. num.11. Salic. & DD. in l. nullus, C. de indic. Sesse decis.113. à num. 150. par. 2. Honded. cons. 100. ex num. 87. vol.2. Sanch. de matrim. lib.9. disp.40. num.9. & 10. & anteà lib.8. disp. 4. num.26. & lib.2. disp.38. n. 12. Alfar. de

de offic. Fisc. gloss. 20. §. 3. num. 50. Girond. de gabell. 1. par. num. 43. Maur. alleg. 18. num. 12. & seq. Peregrin. de iur. Fisc. lib. 6. tit. 8. num. 25. & cons. 21. num. 19. lib. 2. Salas de contract. tit. de empt. & vend. dubit. 23. Gonç. ad reg. 8. Canc. gloss. 5. in princ. num. 87. Tusch. tom. 8. verb. Tolerãtia, concl. 324. Menoch. cons. 275. ex n. 50. vol. 3. Gutierr. lib. 2. pract. q. 180. n. 7. & 11. & de gabell. q. 5. n. 10. Ladercb. consil. 205. Cost. de fact. scient. dist. 49. n. 10. & seqq. Decian. cons. 21. num. 78. vol. 1. & cons. 124. n. 16. vol. 3. Raud. decis. Pisana 36. num. 163. Grat. cap. 56. num. 6. & seq. Magon. decis. Florent. 26. num. 23. & 45. cum seq. Bursat. cons. 177. num. 46. lib. 2. Lapus alleg. 89. cum addit. Iacob. de Graph. lib. 1. decis. Aurear. cap. 14. num. 10. & 11. Menchac. illust. cap. 84. num. 13. Farin. in prax. tom. 3. q. 103. ex n. 289. Medic. in §. lex est, dubit. 74. n. 4. & 5. Casanate consil. 41. ex num. 17. Cravet. cons. 137. & cons. excuss. post decis. Pedem. num. 39. Chassan. ad consuet. Burgund. rubr. 4. §. 7. gloss. 5. n. 55. refert Arismin. lib. 1. tit. de consuet. fol. 53. Crot. ad cap. 1. de constit. in 6. n. 20. Panorm. in cap. nisi essent, de præbend. n. 4. Pacian. cons. ult. num. 135. & 136. Surd. cons. 396. præsertim n. 33. vol. 4. Cened. q. ult. num. 28. & seq. ex num. 56. Mart. de iurisd. par. 4. cas. 101. num. 10.

48 Secundus cõsideratur in persona præscribentis, qui cùm primùm per actus iurisdictionales animo possidẽdi acquisivit sibi possessionem, eius animus successivè præsumitur continuatus, Bart. in dict. §. non mutat, Pereg. num. 70.

49 Nam tribunal suum erectũ in perpetuũ est, & banna sua semper loquuntur, l. Arriani, C. de hæret. nec inspicitur, quòd actus sint discõtinui, quia animus cõtinuus sufficit, Bart. & Pereg. nuper cõgesti.

50 Tertius advertitur in personis subditorũ passivè, in quos exercetur iurisdictio: nã citra eorũ patientiam iurisdictionis possessio nõ acquireretur, Innoc. & Abb. in cap. olim 3. de restit. spoliat. Afflict. decis. 301. Peregrin. dict. lib. 1. num. 71.

51 Iam ergo cùm iurisdictio solũmodò privilegio, cõsuetudine, & præscriptione quæratur, evidenter sequitur iurisdictionẽ metu extortã nullã esse ipso iure, ut docent gloss. in cap. 2. verb. Coactus, ad fin. hoc tit. ubi Ant. n. 10. Anch. n. 3. Abb. n. 12. & 17. Imol. n. 4 gloss. in l. 1. verb. Nõ valet, in §. fin. D. de authori. tut. Bart. in l. 2. post princip. D. de iudic. & in tract. de tyrann. n. 14. Bald. in l. decernimus, num. 5. C. de sacros. Eccles. Marian. Socin. in cap. significasti, num. 39. de for. compet. Panorm. in cap. P. & G. in fin. de offic. deleg. & cons. 3. q. 6. in fin. lib. 2. Corn. cons. 127. n. 48. lib. 2. Aim. Cravet. consi. 982. num. 17. vol. 5. Sebast. Medices de fortuit. casib. 1. par. quæst. 7. num. 40. Farin. 2. par. frag. crim. verb. Metus, num. 32. Tusch. pract. litter. M. concl. 221. num. 20. & 21. Basil. de matrim. lib. 4. cap. 8. num. 14. August. Barbos. in cap. 2. num. 7. hoc tit. Dionys. Gothofr. in l. 2. litt. M. D. de iudic. Valençuel. cons. 87. num. 96.

52 Hanc sententiam mirè comprobat Vlpian. in l. 2. D. de iudic. ibi: Aut si cũ restitisset, quivis ex litigatoribus viribus Pretura cõpulsus est, nulla est iurisdictio, ubi gloss. verb. Nulla, ait, ipso iure. Si ergo metus annullat prorogationẽ iurisdictionis, à fortiori debet impedire ipsius trãslationem, sic intelligit Bald. in l. si qui ex consensu, num. 7. C. de Episcop. aud.

53 Cui repugnat text. in l. si mulier, §. si metu 4. D. hoc tit. ibi: Si metu coactus sim ab emptione, vel locatione discedere, videndũ est, an nihil sit acti, & antiqua obligatio remaneat: an hoc simile sit acceptilationi, quia nulla ex bona fidei obligatione possimus niti, cùm finita sit, dum amittitur, & magis est, ut similis species acceptilationis sit, & ideò Pretoria actio nascatur: quibus verbis gesta per metum mero iure valere demonstratur, & per actionem huius tituli venire rescindenda.

54 Sed facillimo negotio satisfiet, si animadvertatur distinctio quædam, nẽpè, quòd si metus adhibeatur per suum iudicẽ, tunc actus valet mero iure, sin autẽ per eũ, qui non sit eius iudex cõpetens, tũc actus sit nullus ipso iure, Curt. Iun. in d. l. 2. D. de iudic. Aug. Berous cons. 9. num. 24. vol. 1. qui ita procedere dict. l. si mu-

si mulier, §. *si metus*, & *d. l. 2.* adsev erat, & in concordiam videtur adducere.

55 Ratio est, quòd ubi coactio adest, ibi iurisdictio existat, *l. eum qui 13. D. de iurisd. omn. iud. Gratian. cap. 169. n. 17. vol. 1.* ideò si proprius iudex cogat subditum iudiciũ accipere, iurisdictio renebit; ex natura enim illius dimanat coa-
56 ctio, & cõpulsio: sed tamen si incompetens iudex metum & vim incutiat, cùm ex parte illius nulla sit potestas, & imperium, & ex parte compulsi desit cõsensus, manifestum adparet iurisdictionem nullã existere, & actus omnes ab eo factos, cùm iurisdictione careat, esse nullos, *gloss. in Clement. 1. verb. Nõ obstante, de sequest. Berous in cap. 1. n. 10. de iudic. Thesaur. decis. 220. n. 1. Carrot. except. 22. n. 4. q. 1. n. 11. Turret. cons. 7. n. 7. vol. 3. Scac. de iud. c. 66. sub n. 1. Mar. Giurb. cõs. 79. n. 26.* ut nec partiũ consensu reconvalidari possint, *Paris. cons. 100. ad fin. vol. 1. Trivisan. decis. 68. n. 45. lib. 1. Borrell. tom. 1. summ. Decis. tit. 41. num. 291.*

57 Nec remoratur nostram sententiã alter *text. in l. interdum, D. quod fals. tut. auth.* ibi: *Interdum tamẽtsi sciẽtia noceat, tamen restitutio facienda erit, si à Praetore compulsus est ad iudicium accipiendum.*

58 Sanè ideò *in d. l. interdum*, restitutio fuit concessa adversus sententiam pro pupillo latam; quia ibi erat iudex suus, in *dict. l. 2.* non suus; ità interpretatur *gloss. ibi, litt. Z.*

59 Quae interpretatio nullatenus animũ in quietẽ reponit, sed potiùs involvit, & intricat paucis tamẽ additis quiescit; nec renuo Accursiana scholia, complector, impono commentaria, & ut hoc clariùs pateat, altiùs rem repetam, & è vestigijs evolvam. Certũ est in integrũ restitutionẽ non dari ei, qui scienter, sed ignoranter contraxit, *l. 1. §. fin. D. quod fals. tut. auth.* ibi: *Ait Praetor, si id actor ignoravit, dabo in integrũ restitutionẽ*; sciẽti nõ subvenire meritò, quoniã ipse se decepit: *Sfortia Odd. de restit. 1. p. q. 22. art. 2. Cuiac. lib. 22. observ. cap. 20. Donel. lib. 21. cõm. cap. 5.* ubi *Ossuald. in not. lit. E.* Quã
60 regulam idẽ *Vlpian.* limitavit, & restrinxit in casu, quo cõpulsus à Praetore contraxit: *Interdũ tamenetsi scientia noceat, tamen restitutio facienda erit, si à Praetore compulsus est ad iudicium accipiendũ. Odd.*
61 *de restit. 1. p. d. q. 22. art. 2.* Quasi diceret, quamvis (ut explicat *Cuiac. lib. 1. observ. cap. 14.* non audiendus in interpunctione *tamenetsi* & relinquẽs *tametsi*, quia *tamenetsi* unica dictio est, ut *in l. 7. §. 3. D. de usufr. accresc. l. 7. §. 11. D. ad S. C. Maced. Muret. 11. var. lect. 17. Auson. Popma de usu antiquar. locut. lib. 1. cap. 6. pag. 42. Dionysius Gothofredus in dict. l. interdum, D. quod falso tutore authore.*)

62 Scienti restitutio non detur, *dict. l. 1. §. fin.* tamen si Praetor compulsionẽ efficiat, cùm proprius sit iudex, & eius potestatẽ effugere nequeat cõtrahens, restitutionẽ impertiendã adfirmat: quia cùm contrahendi noluntas satis adpareat, ex eo quòd sciat falsum esse turorẽ, iudicique liqueat, & imperiosus ad iudicium coëgit; dictat *Vlpian.* limitationem propositam; ne damnũ & contumeliam patiatur contrahens, cùm pressus tanto imperio iudicium acceperit.

63 Iam in amicitiã rediguntur *text. in d. l. interdũ, & in d. l. 2.* Ratio discriminis propalatur: ideò *in d. l. interdũ* iudiciũ tenuit, quia proprius, & cõpetens iudex extiterat, ad compulsionẽque potestatẽ tenebat; *in d. l. 2.* nõ proprius, imò extraneus, & incompetens erat, ut ex textus verbis, & serie haud dubiè deducitur, sic iudicium nullum adseruit *Vlpian.* ratione defectus, & impotentiae, iurisdictione enim carebat.

64 Nullatenus audiendus est *Cardin. in cap. 2. num. unico, vers. Quintus casus, hoc tit. & in cap. licèt, q. 31. de elect.* (quem sequitur *Thom. Sanch. de matrimon. lib. 3. quaest. 39. num. 13.*) qui ducitur, quia *d. l. 2.* in contrarium adducta loquitur in casu speciali, dum litigantes compelluntur consentire in iudicem non suum, & ità prorogare eius iurisdictionẽ, quae prorogari nequit nisi liberã eorum voluntate; sicque cùm sit casus specialis exceptus à regula generali tradenti metu gesta tenere, non debet extendi, quã

qua de causâ veriùs esse iurisdictionem metu extortam validè transferri intrepidè proponit.

65 Quia ultrà quòd in *d.l.2. D.de iudic.* contrariũ apertè sit, ibi: *Nulla est iurisdictio*, dicendum est, nullã versari rationem differentię inter iurisdictionem, & prorogationẽ metu extortam, cùm idẽ in effectu adsit in datione, ac prorogatione, ex eo quòd in utroque casu de iurisdictione agatur, vel ut detur, vel ut prorogetur, & sic non militat differens speculatio, *l. illud*, cùm mille vulgatis, *D.ad leg.Aquil.*

66 Manet ergo indubitata conclusio, quòd iurisdictio metu extorta nullius sit momenti, nullumque sortiatur effectũ, *DD.in l.si mulier, §.si dos, D.hoc tit.*

67 Nunc de prorogatione agendũ est, ut satis & undequaq; nostra materies percipiatur: patet evidenter in alieno territorio iudicem extraneũ inter suos ius dicere nõ posse, contradicente illius loci ordinario, *cap.Episcopatum 9.q.2.gloss. in cap.ut litigantes, de offic.ord. in 6. Barbos.in l.1.art.2.n.11.D.de iud. Cancer.2. p. var.c.2.n.216.Macerat. lib.1. resol.103. n.3.Lanar.cons.72.n.7. MaffuL in addit. ad Capic.decis.118.n.3. Capiblanc.de Baronib.pragm.3.n.146. Rugin.pract.q.45. n.27.Rosent.de feud.p.2.cap.12. concl.5. n.31.* Cuius consensus expressus esse non

68 debet, sed satis illum non contradicere, *Castr. Alex. Marsil.& Cagnol.in l.fin. D. de iurisd.omn.iud.Tusch.litt. T. concl.51. num.3. Muta decis.99.num.11 Schrader. de feud. par.10.sect.3.num.126.*

69 Partium verò collitigantium cõsensus expressus requiritur, *arg. l.D.Pius*, & ibi *not. Castr. D.de servit. rust.praed. Panorm.in c.P.& G.de offic.del. Barbos. in l.1 art.2.n.5.D.de iudic.Rugin.d.q.45. n.27.Sebrad. d.n.126. Rosent. d.num.31.* Nec tacitus satis est, *cap. statutum, §.in nullo, de rescript.in 6. Curt.Iun.n.4. Cast. n.2.in l.2.§.& si iudex, D.de iud.Ias.in d. l.fin.num.6.Felin.in cap.cùm olim, 1.n.2. de offic. deleg. Marant.de iudic.par.4. distinct.14.num.12.Menoch.cons.340.n.56.*

70 Iudicis tamẽ cõsensum requirũt illius loci, ad quem fit prorogatio, *Abb. n.15. Mant.n.47.in cap. P.& G. de offic. deleg. Abb.in c. cùm olim, eod.tit. gloss.in Clem. 1.verb. Indulgemus, de for.cõpet. Socin.in cap.significasti, n.33. eod.tit. Mars.n.221 194. Ias. num. 10. in l.fin. D. de iurisd. Roman.sing.50. Marant. 4. par. dist. 12. num.3. Vant.de nullit.tit.quib. mod. sent. repar.poss.num.79. Sebrad. d. sect.3.num. 126.M.a. Giurb. cons.52.num.18.*

71 Ex quibus inferas, quòd cùm metus sit contrarius consensui, *l. nihil cõsensui, in princ.D.de reg.iur.* metus impediens consensum irritabit prorogationẽ, quod probat *l. post principiũ, D.de iudic.& l. si quis ex consensu, C.de Episc.* secundùm intellectũ *gloss.ibi fin.& l.15.tit.22.p.3.* ac ità receptũ est, quòd metus irritet prorogationem ipso iure, notat *Paul.in l. in criminali, n.7.C.de iurisd.omn.iud. Rolãd. cons.2.num. 86. lib.1.& 57. à n.54.lib.3. Ant.de Mathaeis.de prorogat.iurisd. n.19. vers.Quartò principaliter, Decian.in tract. crimin.lib.4. c. 23. n.14. Petr. Barbos.in l.1.art.3. n.44. D.de iudic. Ossuald. in Don.lib.17.c.10.litt. M. Guaz. defens. 3.c.7.num. 19. Giurb. cons.77. num.26. Hering. de fideiuss.cap.5.num.195.*

72 Huius rei ratio est, quòd quando quis viribus Praeturae coactus est prorogare, in effectu iubet Prętor se fieri iudicẽ, quod LEGE IULIA (de qua agũt *Aul.*

73 *Gell.noct.Attic.lib.14.c.2.Macrob.lib.1. Saturn.c.10.*) erat prohibitũ, *l.sed etsi in servũ, §.1. D.de recept. arb.l.4. D.de tut. & curat.dat.ab his, l.fin. D.de offic.Praet. l.Praeses 9.D.de offic.Praes.* Vnde lege prohibente meritò nulla acquiritur iurisdictio metum inferenti, *l. non dubium, C.de legib. Hering.de fideiuss.cap.18.n.63.*

74 Quinimò etsi nõ iudex, sed alius alicui metũ incutiat, ut cõsentiat in iudicẽ, etiã nõ valebit prorogatio, *l.si qui ex consensu, iunctã gloss.fin. C. de Episc. aud.* & est ratio, quia Praetor ratũ posteà habens, perinde est, ac si à principio mandasset, *l. fin.C.ad S.C. Maced.* & sic adhuc militat animadversio proposita.

Item

75 Item Prætor promittit se per metum gesta rata non habiturum, *l.1.D.hoc tit.* adeò, quòd postea in iudicio magis declaretur per metum gesta à Prętore nõ fuisse rata, quàm quòd de novo rescindantur, *Bart.in l.metum,§.volenti,num.2.hoc tit.* Si igitur prædicta rata habêret, esset sibi cõtrarius, si autem illa rata non habeat nolenti, non potuit quæri ulla iurisdictio, iuxta tradita *per Panorm. in cap. P.& G.num.22. de offic.deleg.*

76 Vel dici oportet, quòd *dict. l.2. D.de iudic.* procedit, & interpretanda est ex *l.si convenerit, D.de iurisd. omn. iud.* ad cuius veram intelligentiam præmittẽdum est, apud Romanos di stributis Decurijs non omnes continuò iudicare; nã Augustus sanxit, ut singulis per vices annua vocatio esset, ut ex *Sueton.in August.cap.72.* omnium enim Decuriarum demptâ illâ tunc iudicãte, cùm lis vertebatur, & facti controversia dirimẽda erat, certus numerus adsumebatur, & scripta eorum nomina tabellis in urnã coniiciebãtur: Vrbanus Prætor, ad quẽ dandi iudices administratio, & adsignãdi iurisdictiones attinebat, sorte iudicaturos eiiciebat, & si partes in initio illos nõ reiiciebant, iurisdictionẽ adsumebant (aliàs autem nova sors mittebatur; nam ut inquit *Cic.pro Cluent.Voluerunt Patres nostri non modò de existimatione cuiusquã, sed nec de pecuniaria quidẽ re minima aliquem esse iudicem, nisi qui inter adversarios convenisset*) & sic iudex ex consensu datus dicebatur in *l. 23. de appell.& in l.observandum 47.de iudic.* licet si nominatus ab actore, reo nõ displiceret, dicebatur iudex inter eos convenire, & tunc illum Prætor addicebat; patet ex *Mureto in tit. de iurisd.pag. 137. Revard.pro Tribunali, c. 11.* Vbi de illis tribus verbis, *do, dico, addico,* carminum *Ovid.Fastor.lib.1.Polet.lib.5. Hist.cap.5. Valer.Max.lib.2. c.3.* & de hac iudicis addictione fit mẽtio *in l. si in iudicis nomine 80. & in l. iudex datus 46. & in l. cùm furiosus iudex addicitur, de Iudic.l, 59.§.ult. ad Trebell. l.4. in fin.* ubi malè *Curt.Iun.ad Fratrẽ, cap.9.* reponit *additus, D.de eo quod cert.loc.Sigon.lib.2. Antiq. cap. 18. pag. 234. Tiraq.de primog. quæst.17. opin.1. num.54. Petr.Greg. lib. 47.syntagm.cap.23.num.6. Petr. Nanius lib.9. miscell. cap.7.* Quamvis istæ sortes fuerint frequentiores in iudicijs publicis, quàm in particularibus, ut advertunt relati; quo quidem intelligitur *text.in l.denuntiasse 17.§.fin. ad leg. Iul. de adult.*

Vnde ex ista Decuria & albo iudices eligebantur; & cùm una partium nominatim aliquem iudicem exposcebat, adversarium suum solenni formulâ rogabat his verbis: *Si alium procas, nive eum procas*; ut patet ex *Fest. lib. 14.*

Quamobrem cùm solùm iudices ex consensu & conventione partium fiebant, ex ipsa conventione, & consensu est capienda, & observanda, *dict.l.2.D. de iud.* explicat *Gipban. & Gilken. in l. apertissimi, C.eod.*

Hinc infertur rectè sensisse *Bald. in cap.P.& G. de offic.deleg.* quòd vulgaris renuntiatio *dict.l.si convenerit,* quã semper notarij scribunt, inutilis est; quia si nec pacto, nec stipulatione potest iurisdictio prorogari, nec etiam renuntiatione poterit; præcipuè cùm *d. l.si convenerit,* nullum tribuat privilegium, cui renuntietur, sed tantùm decernat solo consensu minimè iurisdictionem prorogari, sed consensu & subiectione, ut *in d.l.1.& in d.l. si convenerit,* ibi: *Priùs quàm adiretur.* Ratio autem quare consensus simul, & subiectio requiratur, ea (ni fallor) est; quia quidditas iurisdictionis ex parte iudicis imperare, & ex parte subditi obedire, ut dixit *Vlpian. in l. unica, §. 1. D.si quis ius dic. non obtemp.* ibi: *Is videtur ius dicenti non obtemperasse, qui quod extremum in iurisdictione est, non fecit.*

Obstat *text. in cap.1. de iudic.* ubi qui promisit coram iudice litigare, si fuit contumax in non cõparendo, excómuni-

nicari potest, donec præmissâ satisfactione absolvatur: ergo is, qui in alicuius iudicis iurisdictionem consentit, re integrâ ad libitum pœnitere nō potest, & à promissione recedere.

Nam respondetur, *text. in dict. l. si convenerit, & in d. cap. 1.* ità conciliari, nempè distinguendo inter convētionem de proroganda iurisdictione iudicis non sui, & conventionem de non declinanda iurisdictione iudicis sui: nā in pacto de prorogãda iurisdictione alieni iudicis locus est pœnitentiæ re integrâ, de quo loquitur *text. in d. l. si convenerit,* ut indicant *I.C.* verba ibi: *Si convenerit vt alius Prætor, quàm cuius iurisdictio est.* Atverò in pacto de non declinanda iurisdictione sui iudicis non habet locum pœnitentia, de quo loquitur *text. in dict. cap. 1.* etiam lite nondum cœptâ, & re integrâ, ità *Corras. lib. 4. miscellan. cap. 5. Facb. lib. 1. cont. cap. 61. Gobean. lib. 2. de iurisd. ad text. in dict. l. si convenerit* : & ibidem *Cuiac. & tract. 7. ad African. in princip. Calder. de error. pragm. lib. 1. cap. 1. num. 6. & 10.*

Ratio discriminis inter utramq; speciem est, quòd in pacto de non declinãda iurisdictione sui iudicis agitur de abdicanda quadam exceptione parti competente, quæ rectè potuit iuri per se introducto renuntiare, *argum. text. in l. si quis in conscribendo, C. de pact.* Atverò in pacto de prorogãda iurisdictione alieni iudicis agitur de præstanda iurisdictione ei iudici, qui illam non habebat, eique sine ipsius acceptatione adquiri non potest; quare re integrâ, cùm nondum adsit acceptatio iudicis nō est mirum, quòd pœnitentia locum habeat, *arg. text. in l. qui absenti 38. D. de acq. poss.*

Aliter & meliùs discriminat doctissimus & sapientissimus *D. Ioan. Valboa de Mogrov. in dict. cap. 1. à num. 42.* nempè, ut *text. in dict. l. si convenerit*, procedat ex pacto nudo, quod Iure Civili nullam producit obligationem: *text. verò in dict. cap. 1.* habeat locum in pacto nudo, quod Iure Canonico inducit vinculum, & ibi contrarijs acutissimè respōsum iecit vidēdus. Hodie verò submissio facta iudicibus non operatur, ut executio fiat, nisi se submittēs reperiantur in loco, ubi submissio fuit facta, aut bona possideat intra quinque leucas, quia tunc expedietur requisitoria, ut in illis bonis executio mittatur, *ex l. 20. tit. 21. lib. 4. Recop. ubi Azeved.*

76 Et hinc procedit, quòd iudicia agitata per Tyrannum nihil valēt, vel per officiales ab eo creatos, *Bart. tract. de tyrann. n. 16. Panorm. in cap. Abbas, à n. 12. hoc tit. Ruin. cons. 105. n. 1. lib. 1.* Sed extra prædictos terminos gesta per metū iudicis iurisdictionem habentis mero iure valent, & veniunt rescindenda, *l. 3. §. fin. D. hoc tit.* nam tunc cessant rationes adsignatæ. Similiter si iudex cogat partem litem contestari, vel quid simile facere, valebunt mero iure, quod in specie probat *l. interdum 5. D. quod fals. tut. auth. & post Angel.* resolvit *Iacobin. in l. 2. in princip. num. 11. D. de iudicijs.*

77 Cæterùm iurisdictionē prorogari impedit error, *l. si per errorem, D. de iurisd. omn. iud.* ibi: *Nihil enim tam contrarium consensui, quàm error, qui imperitiam detegit.* (Hinc fit, quòd cùm delicta à cōsensu & voluntate pendeant, *cap. non est cuiquā, cap. meritò 5. q. 1.* & errantis nullus sit consensus, *d. l. si per errorē, Felin. in cap. inter Monasteriū, n. 9. de sent. & re iudic. Vultei. in l. 1. n. 175. C. de iurisd. Paris. cōs. 150. n. 22. in 4. Tusch. litt. E. cōcl. 327. Hering. de fideiuss. cap. 5. n. 172. Surd. cons. 28. n. 122. Macerat. lib. 3. resol. 1. n. 63.* latò *Sebrad. de feud. par. 10. sect. 1. n. 141.* Er-

78 (marginal number beside "git.")

79 rorē impedientē voluntatē facere cessare delictū, *l. si ignorans.* ibi: *Non enim contemnit disciplinā, qui ignoravit militē, D. locat. l. itē apud Labeonē, §. si quis virgines, D. ad leg. Iul. de adult.* confert *text. in cap. si verò 2. de sent. excōm. gloss. in l. si qua per calumniā, C. de Episc. & Cler. Abb. & Berous n. 35. & 36. de const. Sebrad. de feud. par. 9. cap. 3. num. 13. & 52. p. 2. q. 9. sect. 7. n. 64. & 65. Mar. Giurb. cons. 32.*

80 *num. 13. cumseqq.*) Sed & maius adhuc im-

impedimento quominus ut iurisdictio prorogetur, *d. l. 2. in fin. D. de iudic. gloss. unica, in cap. 2. hoc tit.* & ibi *Ant. de Butr. num. 10. Zabar. n. 1. vers. Quintus casus, & Abb. n. 12. Padill. in l. interpositas, n. 7. C. de transf.* Dubium tamē exoritur, uter magis vitiet iurisdictionis prorogationem error, an metus? *Gloss.* verò *in l. si per errorem scholio tam contrarium,* contēdit maius impedimentum metum adferre, quàm errorem; unde dicit *Vlpian.* illis
81 verbis: *Nihil tam contrarium,* per hyperbolem fuisse locutum (quę est figura, cū sentētia aliqua fidem excedit augendæ rei gratiâ. *Virgil. 12. Æneid.*

Qui candore nives anteirent, cursibus auras.

Cicer. in Topic. Senec. de benef. lib. 7. cap. 23. Quintil. lib. 8. cap. 6.) cuius sententiā tuetur ibi *Fulgos. col. 1. vers. Dicetis ergo;* cui adhæreo, & meum præbeo calculū: sequitur *Corras. lib. 4. miscell. c. 11.*

82 Quę tamen glossa ab alijs cōmuniter dānatur contrariū sentientibus, videlicet plus obsistere prorogationi iurisdictionis errorem, quàm metum; & Iurisconsultum propriè effatum; is enim qui per metum actum facit, cōsentire dicitur; unde vulgò dici solet, quòd coacti
83 voluntas, voluntas est, *l. si mulier, § si metu, el 2. D. hoc tit.* At qui errat, nullo pacto consentit, siquidē errantis voluntas voluntas non est, *l. cūm testamentū, C. de iur. & fact. ignor.* ita tradit *Bart. in dict. l. si per errorē, col. 1. n. 1. vers. Certè dico, Bald. in 1. lect. num. 2. vers. Itē gloss, quæ incipit, Hyperbolicè, Alber. col. 1. n. 2. vers. Item dicit glossa, Angel. col. ult. n. 7. vers. In glossa, Alex. col. 2. num. 7. Iacob. de Sanct. Georg. in 1. lect. col. 1. num. 7. Curt. Iun. col. 2. num. 12. vers. Circa gloss. Scipio Rendina in prompt. recept. sent. tit. 64. n. 3.*

84 Non me remorantur prædicti Authores, ut à prima sententia deflectam, quia, etsi daremus Consultū propriè fuisse locutū *in d. l. si per errorem;* idē præcisè fatendū est effecisse *in l. nihil cōsensui, D. de reg. iur.* ibi: *Nihil consensui tam contrariū est, qui & bonæ fidei iudicia sustinet, quàm vis, atque metus.* Ergo nullo iure potentior est effectus erroris, quàm metus, qui consilia omnia depellit, *Plutarch. in Artox. Id hominis erat, cui præsens formido consilia de summa rerū excussit, & qui officium prodidit Ducis;* metus quippè omnes sensus hebetat; inde *Euripid. in Elect.* timori dat difficultatē in cognoscendo, *Ammian. lib. 14. Solēt manum iniectantibus fatis hebetari sensus hominū, & obtundi:* probè ergo de homine timido ità *Virgil. 12. Æneid.* fatur:

Sed nec currentem se, nec cognoscit euntē.

SVMMARIVM.

1 Renuntiatio definitur.
2 *Verbum* renunciare *habetur pro* repudiare.
3 *Renuntiata adfinitas dicitur.*
4 *Et renuntiare nuptijs contractis, & antequàm sint contractæ.*
5 *Repudium dicere.*
6 *Formula repudij. & 8.*
7 *Repudium primum post annum 600.* VRBIS CONDITAE *factum fuit. Emendatur Agellius.*
9 *Habetur pro* dimittere.
10 *Et pro* referre.
11 *Artifices, quibus est commissa videnda res, postea debent iudici renūtiare, quid eis de prædicto actu videatur.*
12 *Renuntiatores revelant Regis secreta.*
13 *Renuntiare est declarare.*
14 *Dicitur renuntiare alicui hospitium.*
15 *Qui ad locationem perpetuam, vel ad censum rem tenet, non potest illi renuntiare invito domino.*
16 *Etiam dicitur vitæ renuntiare. Habetur pro remittere.*
17 *Carpitur renuntiare pro cedere.*
18 *Renuntiatio debet dirigere sermonem ad rem renuntiatā, sicque excludit perpetuò renuntiantem.*
19 *Indefinita renuntiatio continet futurā successionem.*
20 *Renuntiatio iuris de futuro non valet, nisi pacto, & stipulatione.*

Item

CAPVT XIII.

De Renuntiatione

1 R*Enuntiatio est propriæ rei,*
vel iuris spõtanea refutatio,
c. superhoc 5. de renũt. Rebuf.
in l. inter divortiũ 191. D. de
ver. sig. Aleia. in l. si actionẽ,
n. 7. C. de pact. Renũtiare verbũ in signi-
ficatione ma[g]nè variũ est, & latè acci-
2 pitur. Primò, idem existit cũ repudiare,
resignare, cedere, *l. naturaliter, §. nihil*
cõmune, in fin. D. de acq. poss. l. sed etsi quis,
§. quæsitũ, ibi: *Spontè renuntiatũ est, D. si*
3 *quis caut.* Inde renũtiata adfinitas dici-
tur, quãdo renũtiatur matrimonio, quod
fieri sperabatur, *l. videamus 2. in princip.*
D. de usur. & renũtiare nuptijs etiam an-

tequam cōtractæ ſint, ait Conſ. *in l. 2. in*
4 *prin. D. de priv.* Imò cōtractis, *Cic. ad At-*
tic. lib. 1. ibi: *Vxori Cæſarē nuntiū remiſiſſe,*
& *in Topic. Si mulier cùm fuiſſet nupta cū*
eo, cui connubij ius non eſſet, nuntiū remiſit.
5 Hinc repudiū dicere, *l. 57. D. de don. in-*
ter, mittere, ſcilicet, absēti, *Teren. Phor-*
mion. act. 5. ſcen. 8. & renūtiate *act. 4 ſcen.*
6 *4.* Formulā autem renuntiationis, & re-
pudij (quod primū poſt annū 600. Vrbis
conditæ factū fuit, ut ait *Tertul. de Mo-*
nogam. ibi: *Adeò repudium à primordio nō*
fuit, ut apud Romanos poſt annum ſexcen-
teſimū Vrbis conditæ id genus duritiæ fuiſ-
ſe denotetur: & in Apolog. Annos fermè ſex-
centos ab Vrbe condita nulla repudium do-
7 *mus ſenſit.* Quamobrē *Agell.* cùm ſcrip-
ſit *lib. 4. c. 3. quingentis ferè annis,* emen-
dandus eſt, *ex Tertullian. ſexcentis:* ſcri-
bit autem *Dionyſ. lib. 2. primum divortiū*
ab Sp. Carvillio factum Romæ, Valer. Ma-
xim. lib. 2. c. 1. Plutarch. in problem. c. 13.
eleganter *P. Ioan. Ludov. à Cerda adver-*
ſar. ſacror. c. 160. n. 3.) Ità illam tradidit
Iuriſcōſultus in l. 2. D. de divort. & repud.
ibi: *Tuas res tibi habeto;* & etiā alio mo-
8 do: *Tuas res tibi agito.* Concernunt iſta
verba divortium, quia vir uxori ſuas res
habēre iubebat, ut dicit *Fabius Quinti-*
lian. declamat. 262. Plaut. in Amphit. act.
3. ſcen. 2. Valeas tibi, habe res tuas, redde
meas, & in Trinum. Apageſſis amor, res
tuas tibi habe. Iuven. mihi hæc comites, refert
Camill. Borrel. tom. 3. ſumm. Deciſ. tit. 3.
n. 7. uſque *ad 10. Martial. lib. 10. epigr. 41.*
Mēſe novo Maij veterē. Proculeia maritū 1
Deſeris; atq; iubes res ſibi habere ſuas.
Iuven. Satyr. 6. ℣. 145.
Collige ſarcinulas, dixit libertus, & exi.
Apulei. lib. 5. Mileſiar. Cōfeſtim thoro meo
divorte, tibiq; res tuas habeto. Cicer. Anto.
2. Frugiſactus eſt ruinam illā ſuam, res ſuas 2
ſibi habere iuſſit, Ovid. lib. 2. de rem. Amor.
& Iodoc. Badius Aſcenſ. notat.
Tutius eſt, aptumq; magis diſcedere pace;
Quàm petere à thalamis litigioſa fora.
Munera, quæ dederis, habeat ſine lite, iubeto,
Eſſe ſolent magno damna minora bono.
Plenè & eruditè *And. Tiraq. in ll. connub.*
gloſ. 8. Thom. Dempſter. ad Roſin lib. 5.
Antiq. Roman. c. 38. qui multa ſcitu dig-
na congeſſit, *Alex. ab Alex. lib. 4. Dier.*
Genial. c. 8. fol. 350. ibique *Tiraq. in ad-*
notat.

5 Secundò, renuntiare eſt pro dimitte-
te, *l. ſi abſenti,* ibi: *Licèt legationi, quā ſuſ-*
cepit, non renuntiaverit, D. de legat. vel
poteſt exponi pro referte, nūtiare, dice-
re, quid in legatione effectum ſit, *l. 1. in*
princ. D. ſi menſ. falſ. mod. dix. ibi: *Intereſt*
noſtra, ne fallamur in huiuſmodi renuntia-
tione, & in fin. ibi: *Is autem tenetur hac*
actione, qui renuntiavit, Matth. 2. ibi: *Ite;*
& renuntiate mihi, Cic. 8. Philip. ibi: *Cùm*
legati renūtiarint (quod certè renūtiabūt)
Antonium non eſſe in veſtra poteſtate. Cæ-
ſar 1. comm. bel. Gallic. ibi: *Qualis eſſet na-*
tura montis, & qualis eſſet in circuitu aſ-
cenſus, qui cognoſcerent, miſit, renuntiatum
eſt facilem eſſe, Cornel. Tacit. lib. 20. ann.
At Veſpaſiano poſt Cremonenſem pugnam,
& proſperos undiq; nuntios cecidiſſe Vitel-
lium multi cuiuſque ordinis pari audacia,
fortunaque hybernum mare aggreſſi nūtia-
vere.

10 Sed renuntiaſſe eum accipere debe-
mus, qui per alium renuntiavit, *l. 3. &*
l. ſi menſor, D. ſi menſ. falſ. mod. dixerit,
l. 1. §. 1. de ventre inſpic. l. 1. §. ſi Præſes,
D. de Magiſt. conv. l. magis puto, §. ne ta-
men, D. de reb. cor.

11. Vnde experiētes Magiſtri Artifices,
quibus eſt commiſſa vidēda res; poſteà
debēt Iudici renūtiare, quid eis de præ-
dicto actu videatur, *l. qui fundum, D. de*
contr. empt. & ſi quis ob renūtiādū fal-
ſum teſtimoniū pecuniā acceperit, fal-
ſi pœnâ tenetur, *l. 1. § ſed etſi quis, D. ad*
leg. Cor. de fal. & cauſaria miſſio eſt, cū quis
vitio animi, vel corporis minùs idoneus mi-
litiæ renūtiatur, ideſt, mittitur, remittitur,
l. milites agrum, §. cauſaria, D. de re milit.

12 Inde renuntiatores dicūtur, qui reve-
lant Regis ſecreta, *l. ſi quis aliquid, §. 1.*
ibi: *Transfuga ad hoſtes, vel conſiliorum*
noſtrorū renuntiatores, aut vivi exurātur,
aut furca ſuſpendantur, D. de pœn.

13 Item renuntiare eſt declarare *Terent.*
in

in And, ibi: *Quasi nõ renũtiata sint hæc, sic*
fore, *Tertull. de pall. cap. 4.* ibi: *Suadeo re-*
vertere habitũ unius interim erroris tui re-
nũtiatorẽ, *Cic. pro leg. Man.* & pertinet ad
Dignitates, idẽ *Cic. pro Pompei.* ibi *Præ-*
tor Primus cunctis Centuriis renuntiatus,
Buleng. de Imp. Rom. lib. 2. c. 2.
14 Similiter dicitur renũtiare alicui hos-
pitium, *Cicer. 3. Verrin.* ibi: *Atq; iste Sthe-*
nio vehementer infensus hospitium ei renũ-
tiat, domo emigrat. Sic renuntiare condu-
ctionem apud eundem *epist. 1. ad Attic.*
15 Is tamen, qui ad locationẽ perpetuã,
vel ad censum rem tenet, non potest illi
renũtiare invito domino, sed eo vocato
tantùm, & solutis omnibus reliquis, &
in iudicio permitti eisdem solet absque
domini detrimento per ea, quæ scribit
Bart. in l. it cũ quo, D. de aq. pluv. arcend.
Iacob. Rebuff. in l. qui utilia, C. de omn. agr.
desert. lib. 10. Paul. in l. etsi fortè, §. etiam,
si servit. vendic. Ioan. Raynald. in compre-
hen. feud. in Rubrica de prohibit. feud. alien.
per Feder. §. pœna, Petr. Rebuf. in l. inter
stuprum 101. §. divortium, fol. 427. col. 2.
D. de verb. sign.
16 Denique etiã dicitur vitæ renuntiare,
Sueton. in Galb. c. 11. Accessit ad tãta dis-
crimina mors vindicis, qua maximè cõster-
natus, destitutoque similis, nõ multum ab-
fuit, quin vitæ renuntiaret: & habetur pro
remittere, *Quintil. lib. 10. Bud. in annot.*
Pandect. in l. minor, D. de min.
17 Rursus renuntiare id est cedere, & ius
suum repudiare, *l. si quis in conscribendo,*
iunctis ijs, quæ ibi scribit *Alciat. C. de*
pact. l. destitisse, D. de iudic. l. si filius, D. de
minor. l. si mãdavero, §. ult. D. mand. Al-
ciat. in l. detestatio, col. 4. in princip. D. de
verb. sign. & ità est hîc accipiendum.
18 Quibus in verbi explicatione præ-
notatis, de renũtiationis partibus agen-
dum nũc est. Certum adest ipsam diri-
gere debère sermonẽ ad rem renuntia-
tam, prout inquit *Paris. cons. 26. n. 40. &*
44. lib. 3. Minad. cons. 22. n. 5. & 6. Estque
ista renuntiatio realis expressa, quæ pa-
rum habet necessitatem interpretatio-
nis, cùm excludat perpetuò renuntian-
tem, *Fran. Ponte cons. 40. num. 11.* Sicut
videtur *in c. 1. de eo qui fin. fec.* ubi tota-
liter abdicatus existit renuntians, quòd
meliorem obtinet locum, cùm omnino
hereditatibus competẽtibus, vel com-
petituris renuntiavit, perinde enim est,
ac si renunciasset successioni, *unde libe-*
ri, unde agnati; & unde cognati, Men. cons.
401. num. 104. & optimè *Isern. in d. c. 1.*
Liparul. ibidem *ad. Andr. & Lofred. de*
nat. succ. feud. col. 12. vers. Cùm ergo, in fin.
& vers. seq.
19 Quia indefinita renunciatio cõtinet
futurã successionẽ, ut concludit *Casan.*
cons. 4. in 1. dub. & meliùs futura com-
prehendentur, quando de futuris in spe-
cie est in renunciatione dictum, *DD. in*
l. 1. C. de pact. ubi *Bart. n. 4. circ. fin. Ias. n.*
20 *17. Dec. n. 12.* Et licèt inter *DD.* sit indu-
bitatum renuntiationẽ iuris de futuro
non valère, *ut in l. si ita scriptum, §. si sub*
conditione, D. de leg. 2. Isern. in tit. qui succ.
ten. col. 6. in fin. pacto valet, ut ibi per eũ:
item stipulatione, *Paris. d. cons. 26. n. 4.*
& 44. Minad. d. cons. 22. n. 3. Anna cons.
45. n. 24. cum seqq. Sicque ipsam renun-
tiationem firmat dictio *in perpetuum,*
prout notat *Laurent. de Pino cons. 69. n.*
21 15. Item quando renuntiatio processit
his verbis, *Renũtio iuri, quod habeo, & ha-*
bere spero in futurũ in bonis illis; quo casu
etiam quando illa bona à patre ad fra-
trem pervenirent, esset ab illis exclusus
renuntians, *Menoch. dict. cons. 401. n. 117.*
22 Item si in successione paterna, vel fra-
terna vellet sibi præferri quẽlibet con-
sanguineum remotiorem, vel etiam fis-
cum, iuxta cautelam traditam à *Go-*
mez. in l. 22. Taur. num. 12. vers. Quod ta-
men, Isern. in cap. 1. §. sapientes, de eo qui
finem fec. ut etiam dixit hanc abdica-
tivam renuntiationem *Ruin. cons. 11.*
vol. 1. num. 10. cùm fit, ut succedant re-
motiores, vel excludãtur etiam ex nova
causa superveniente, quo casu dicunt
DD. esse penitùs exclusam personã re-
nuntiantem, ità *Menoch. dict. cons. 401.*
23 *n. 119. & seqq.* Quemadmodũ cùm renũ
ciatio est facta ad stabiliendũ perpetuũ

maioratum, nam tunc per perpetuitatē
maioratus semper excluditur renũtiãs,
optimè *D. Mol. lib. 2. de primog. c. 3. n. 48.*
24 Hinc fit, filiũ vel filiã hereditati pa-
ternæ renũtiantē habêri pro mortuo, *l.*
1. §. qui habebat filiũ, l. si post mortẽ, §. libe-
ri, D. de contra tab. l. ex facto, §. ex facto, ad
Trebel. l. si necesse, §. si departatus, l. si ex
modica, § si filius, D de bon. lib. §. 1. Instit.
de succ. lib. Pereg. de fideicom. art. 26. n. 17.
Surd. cõs. 237. n. 3. lib. 2. &, quod plus est,
posse in testamẽto paterno præteriri, ac
si nõ essent; cũ reputẽtur extranei, *Bart.*
in l. 1. §. qui habebat, n. 6. de contra tab, Cu-
man. in l. si filius qui in potestate, n. 18. Ias.
n. 10. de liber. & posth. Paul. Castr. in l. qui
superstitis, n. 4. D. de acquir. hered. Iacob.
Cane. lib. 1. var. c. 3. nu. 16. cum duob. seqq.
& c. 4. n. 40. & lib. 3. var. c. 15. à n. 6. cum
seqq. qui benè explicat videndus, *Anton.*
Gom. in l. 29. Taur. num. 18.
25 Sic etiã non est de renũtiatione quæ-
rendũ, quæ fuit penitus translativa, nã
illa non est vera renũtiatio, sed acquisi-
tio, & cessio alteri facta, ut quando fit
favore unius ex pluribus heredibus,
aliàs omnibus acquireretur ius renũtia-
tũ, prout ex *Paul. Castr. in l. si actionẽ, C.*
de pact. ex mente *Dyn. Franch. decis. 14.*
n. 21. & decis. 101. n. 20. & decis. 32. n. 10.
Ann. cons. 45 & Grat. c. 132. & tealē esse
renuntiationē illius portionis dixit, *So-*
cin. cons. 34. n. 5. lib. 4. quando translatio
prædicta fit in ipsum, cui fit renũtiatio,
nec cadit in ea cõtẽplationis interpre-
26 tatio. Et ratio est, quia ex parte ipsius,
qui renuntiat, nõ dicitur renuntiatio, sed
acquisitio, & ad alium translatio, & sic
disponit renuntiãs post acquisitionem,
quæ regulatur potiùs iuxta regulam
donationis; ità optimè *Aldobrandin.*
cons. 26. num. 19. lib. 1. cùm cõstat, quòd
renuntians habuerit animum donandi.
27 Advertendũ adparet in renuntiatio-
ne iurata certiorationē nõ esse necessa-
riam ex veriori, & communiori senten-
tia *Bart.* quam tenet cum infinitis, quos
laudat *Castill. lib. 3. controv. c. 2. à n. 8. &*
11. Aldobrand. cons. 26. n. 44. lib. 1. quid-
quid renuat *P. Molf. in suis comment. ad*
28 *cons. Neap. cap. de renunt. q. 11.* Tamen
obiter notabis, renuntiationes de futu-
ra succesione, etiam iuramento valla-
tas, Iure Civili adhuc non confirmari;
secundùm *glossam verbo Improbatur, in l.*
pactum dotali, C. de collat. Petr. Greg. lib.
41. syntagm. cap. 10. n. 9. Stephan. Forcat.
in Necyomant. iur. dialog. 55. n. 2. Hubert.
Giphan. in tract. de renunt. c. 2. pag. 51. post
med. Anton. Fab. de error. pragm. tom. 2.
decad. 41. err. 5. quas Ius Canonicum iu-
ramento confirmavit, *cap. quamvis pa-*
29 *ctum, de pact. lib. 6.* qui textus non tan-
tùm procedit in filiabus, *DD.* ibi, & cũ
alijs *Ant. Gab. lib. 3. commun. opin. tit. de*
iur. dot. concl. 1. num. 1. Gaberan. decis. 75.
num. fin. Capell. Tholos. q. 457. And. Gail.
lib. 2. observ. 40. n. 4. observ. 42. n. 9. & ob-
serv. 147. in princ. Menoch. cõs. 650. vol. 6.
Camill. Borrel. cõs. 4 num. 5. Henr. Bocer.
Digestorũ 1. p. disp. 9. thesi 42. & disp. class.
1. disp. 13. Treutler. vol. 1. select. disp. ad
Ius Civile, disp. 6. thesi 8. Andreas Dalner.
in tract. de renunt. c. 4. num. 17. Pat. Mol.
de maiorat. disp. 579. n. 13. Verùmetiam
in filijs, *Anton. Gab. dict. conclus. 1. n. 13.*
Covar. in 3. p. d. cap. quamvis pactum, §. 1.
n. 1. & seqq. ubi *Ioan. Dauth. n. 59. Ferdin.*
Vazquez Mench. lib. 2. de succ. creat. §. 18.
n. 85. Daln. d. c. 4. num. 59. Kellembentz. de
renun. succ. q. 2. Molin. d. disput. 579. n. 13.
& 27.
30 Et talis renuntiatio valet, dum inter-
veniãt cætera requisita, de quibus *Ant.*
Gom. in l. 22. Taur. Covar. & cæteri *DD.*
in dict. cap. quamvis pactum, Mench. lib.
3. controver. usufr. à cap. 43. Ioachim. à
Beust. in l. 1. num. 223. D. de iur. iur. Petr.
Greg. dict. lib. 41. cap. 11. Ant. Fab. tom. 1.
de error. pragmat. decad. 11. ab error. 3. &
decad. 13. & 14. passim *Bern. Græv. lib. 2.*
pract. concl. 147. Giphan. d. pag. 50. cũ seqq.
& Dalner. d. c. 4. à n. 17.
31 Indagationi se offert quædã specula-
tio, an ius nondum delatum pendente
cõditione renuntiari posiit? In quo casu
resolutio adfirmativè se habet, *ex text.*
in l. 1. C. de pact. l. & heredi 21. §. filiafa-
mi-

milias, l. pactum 46. in fin. D. eod. quod dissimiliter procedit in repudiatione, quæ hereditatis nondũ delatæ fieri nequit, *l. is qui heres 13. l. is potest 18. D. de acquir. hered.*

32 Differẽtiæ ratio est, quia repudiamus tãtùm id, quod est nostrũ, vel nobis delatum, vel acquisitũ est de præsenti: nã repudiatio in iure cõsistit, *d. l. is potest 18. l. in repudiãda 23. D. de acq. hered.* Sed renuntiamus, seu paciscimur quoquo modo de rebus futuris, quæ nõdũ nobis delatæ sunt, *Fran. Duar. ad tit. D. de acq. hered. c. 9. quæ sint necessaria ad repudiationẽ hereditatis, pag. 1081. in fin. Cuiac. Hotboman. & Ant. Fab. in d. §. filiafamilias, Hubert. Gipban. in tract. de renunt.* ante *c. 1. pag. 15. post med. Brisson. lib. 3. de solut. pag. 435. & Iul. Pac. disput. 5. ad Pandect. iur. Civil. thesi 32.*

33 Illud tacitum relinquendum non est, renuntiationes, cùm sint strictissimi iuris, strictissimè interpretari tã respectu rerum, ac iuriũ, *l. qui cum tutoribus, C. de transf.* quã personarũ, *l. si unus, §. ante omnia, D. de pact. Crav. cõs. 42. n. 2. Rom. cõs. 168. & Aret. cons. 161. n. 9. Bald. cõs. 437. n. 2. vol. 1. Paul. Castr. cons. 86. n. 6. vol. 1.* & cum multis *Dalner. de renunt. cap. 1. num. 55. Becc. cons. 111. num. 31. Honded. cons. 29. num. 94. lib. 1. & Surd. cons. 446. num 22. & 23. vol. 3. Blas. Robles de Salzedo in tractat. de repræsent. lib. 2. cap. 16. n. 87. & 96. Ioseph. Ram. cõs. 27. n. 30.*

34 Ex quo inferas. Primò, quòd renũtiãs instrumento nõ censetur renuntiare debito, sed probationi instrumenti, *Iacob. Canc. lib. 2. resol. c. 3. n. 28. Roland. à Vall. cons. 43. n. 16.* ubi *Bald. Dec.* & alios cõgerit hâc ratione, quòd satis sit, quòd dicta renũtiatio in eo operetur, *l. 3. C. de fid. instrum. Decia. cons. 24. n. 76. vol. 2.*

35 Secundò, quòd renuntiatio de certis bonis ad alia bona non extẽditur, ut notat *Cavale.* multis relatis, *decis. 22. n. 13. p. 3. Vivius decis. 316.*

36 Tertiò, renũtiatio facta ex una causa non extenditur ad ius competẽs ex alia causa, etiam si esset facta verbis generalibus, ità *Bart. cons. 90. n. 5. Tiber. Decian. cons. 169. vol. 2. Grat. cons. 17. num. 46. & cons. 66. n. 18. vol. 2.* allegat *textum in l. si domus, D. de servit. urban. præd. Ioseph. Ram. cons. 37. num. 31.*

37 Quartò, filia, quæ renuntiavit hereditati patris, non censetur exclusa, quominus possit succedere in dicta hereditate delata sibi ex persona fratris, ità *Alex. & Neoteric. in l. 1. §. veteres, D. de acquir. possess. Bald. in l. 1. D. de rer. divis.* multos refert *Dec. in l. quoties duplici, n. 6. & 7. D. de reg. iur.* ubi dicit, quòd licèt

38 multi *DD.* teneant id procedere, cùm hereditas est adita per filium, cùm eo casu desinat esse hereditas patris, *l. sed si plures, §. filio, D. de vulg.* Tamen *Ipse* cum relatis ab eo tenet idem, licèt hereditas per filiũ non fuisset adita, & sufficere, quòd filia veniat ex persona fratris, & ità est vera sententia *Ioan. Petr. Fontan. tom. 2. de pact. nupt. claus. 9. gloss. unic. p. 1. n. 76. 77. & 78.*

39 Quintò, filia dote cõtenta renũtians bonis paternis, & maternis ex testamẽto, vel ab in testato, nõ excluditur a donatione inter vivos sibi facta per patrẽ, aut matrem, *Afflict. decis. 351. num. 1.* & ibi *Ursill. in Addit.*

40 Sextò, nec renuntians iuri, quod habet in hereditate, & bonis paternis exclusa est à petitione dotis maternæ, *Iacob. Canc. lib. 2. var. c. 6. n. 54. & seqq.*

41 Septimò, renuntians omni iuri, quod habet, seu habère sperat, intelligitur ex causa de præsenti, pro quo omnino vidẽdus est *Boer. decis. 147. Ias. in l. qui cũ tutoribus, in fin. D. de pact. Vinc. Carrot. decis. 62. n. 24. & 26. Masc. de probat. concl. 1264. vers. Renuntiatio generalis.*

42 Octavò, demũ ex quo renuntiatio est stricti iuris, non comprehendere nisi id, quod expressum est, & nõ debère extẽdi ad alias res, iura, casus, vel personas, scribunt *Dec. cons. 379. num. 3. Alex. cons. 18. ad fin. lib. 2. & cons. 56. lib. 5. Cardin. cons. 120. Mand. cons. 227. 340. & 545. Franeisc. Becc. cons. 106. num. 45. & cons. 11. num. 31. Ladereb. cons. 127. num. 13.*

Vivi.decis.316.& decis.211.num.53.Mas-
car.conclus.1264. Ioseph.Ram. cons.37.n.
32. & Decian.resp.7.n.75.vol.3.ubi di-
43 cit renuntiationē, eò quòd sit stricti iu-
ris,factam quoad unū, non præiudicare
quoad alios:&subdit multò plùs id pro-
cedere in renuntiatione tacita, quæ re-
sultat ex patientia,vel contraventione,
ut nunquā talis renuntiatio extendatur,
nisi quatenus necessariò ex ipso actu
patientiæ, aut contraventionis infera-
tur, allegat l. ult. C. ne uxor pro marito,
Bart. in l.1. §. hoc interdicto. D. de itin.
actuq; priv. & glos.in Clem.sæpè,in verbo
Partibus,de verb.sign.Carroc.decis.57. n.
7. ubi dicit voluntatem , quæ ex aliquo
facto colligitur limitari , quatenus ex
illo facto necessariò infertur.

44 Vnde provenit, & dimanat, quòd re-
nuntiatio intelligatur rebus sic stanti-
bus,c.2.de renunt.Feder. de Sen.cons.77.
Decius cons.265.n.4. col.2. vers. Nec ob-
stant ergo adducta, vol.1. Paris.cons.7. n.
70. & seqq.lib.2.Mandel.Albens.cons.66.
num.2.vol.2.Tiber.Decian.cons.3.n.123.
& cons.52.n.16.lib.1. Menoch. cons.335.
n.9.cons.359. num.13. & cons. 371.n.6.
lib.4. & cons.401.n.94. & seqq. lib.5. &
cons 848.num.19.& seqq.lib.7.Afflict.de-
cis.350.n.4.Masc.d.concl.1264.n.14.17.
& 20. Senec.de benef.lib.4 cap.35.& 39.
ibi: Destituere levitas non erit, si aliquid
intervenit novi. Quid miraris cùm condi-
tio promittentis mutata sit, mutatum esse
consilium? Eadem mihi omnia præsta &
idem sum, vadimonium promittimus, ta-
men deseritur,non in omnes datur actio:de-
ferentem vis maior excusat omnia debent
esse eadem, quæ fuerunt,cum promitterem,
ut promittentis fidem teneas. Quarè reli-
giosus effectus Episcopus potest revo-
care renuntiationem per ipsum factam
tempore ingressus,cum pluribus Ricc.in
prax.aur.resol.152.Molphes.cōs.1.post vol.
1.comm. ad cons. Neapol. & cons.39. post
vol.2.Pasch. de virib.patr.pot.1.p.c.3.n.
98.Gen.in pract.Eccles.q.263.&renūtia-
tiones nō trahūtur,nec trahi possunt ad
incogitata & ignorata,l.cùm Aquiliana,
D.de transf.l.mater decedens, D.de inoffic.
test.Curt. in l.si de certa,n.15. C. de transf.
45 ubi adsignat rationē, quia renuntiatio
cēsetur donatio,l.contra iuris,§.donatio,
D.de donat.l.si mulier,D.de donat.ob cau-
sam(& in effectu nō differūt, ut not.De-
cius in l.postquā liti,n.11. C.de pact. Ripa
in l.si unquam,q.11.C.de revoc.donat.Co-
var.lib.2.var.c.4.n 8.Menoch.de arbit.in
46 additionib.ad cas.436.n.6.) Sed ignorās
donare non dicitur, l.nec ignorare, D.de
donat.& renūtiatio ad ignotata non ex-
tēditur,Socin.cons.163.n.11.vol.2.Alex.
in addit.ad Bart.in l.repudiāda,D.de acq.
her.& in l.sciendū, n.29.de ver.obl. Ioan.
Petr.Fontan.tom.1.de pact.nuptial.claus.
4 glos.28.n.40.cum seqq.Mart.tom.1.suc-
ces leg.1.p.q.14.art.4.n.10.

47 Renuntiatio ex utraq; parte cōsensum
requirit, Alciat.in l.conditionis, n.25.C.
de pact. Achil. Pedrocha cons.36.n.174.
Aimō Crav.cōs.838.n.3.vol.5.& sic cùm
per metū deficiat, l.nihil consensui 116.
D.de reg.iur. sequitur apertè meticulo-
sam renuntiationē nullam esse, Barbat.
cons.30.in 3.Dec.cons.219.n.4.Iacob.Phi-
lip.Portius cons.101.n.7.Ruin.cōs.121.n.
19.& 20.in 4.Paris.cōs.5.n.162.in 4.Ro-
ta decis.1.tit.de renuntiat. in novis,iuncta
decis.7.Camill.Borrel.tom.3.summ. decis.
titul.11.num.91.Ioan.Pet.Fontan. tom.
2. de pact. nupt. claus.9.glos.unica, part.
1. num 3. Petr.Gregor. lib.41. syntag-
mat.cap.14. num.2. Paris.cons.5. num.
161. & 163.part. 4. Ioan. Alois. Ric-
cius in prax.rerum quotidian. resolut. 35.
num.5. & 6. Vincent. Honded.cons.29.to-
to vol.1.

48 Nunc quærendum est , an si filia ob
metum reverentialem patris hereditа-
ti, seu successioni renuntiat, teneat re-
nuntiatio? Quem metum non esse suffi-
cientem ad rescissionem, nisi enormis
læsio concurrat, Menoch.lib.3.præsumpt.
127 num.14.Seraph.de iuram.privil.21.
num.31.Hondedeus cons.29.num.48.Ber-
tazol. cons.25. num.9. Hartham. Pist. in
quæst.Parl.5. 69. Scip.Theodor.alleg.36.
num.24. & 25. Cephal.cons.34. num.31.
ubi

ubi quòd licèt aliàs videantur necessa-
49 riæ minæ, vel saltem preces importunæ, tamen quando filia, quæ patri renuntiat, patitur damnum enormissimum, ob hoc solum præsumitur renũtiasse propter paternam reverentiam, & renuntiatio rescindi potest, idem firmarunt *Dec. in l. pactum quod dotali, n. 7. C. de collat. & in cap. causam matrimonij, num. 6. de offic. deleg. Paul. de Cast. conf. 174. n. 2. vol. 1. Mandell. conf. 77. num. 21. & in conf. 100.*
50 *n. 4. Rimin. Iun. conf. 5. & conf. 42.* Idem de sorore fratri maiori renuntiante consuluit *Socin. conf. 263 num. 3. & seqq. vers.*
51 *Praeterea.* Idem quando renuntiatio fit in præsentia matris, præsertim si filiæ renuntiantes eo tempore habitabant cum patre, *Curt. Iun. conf. 141. num. 11. Ruin. conf. 170. n. 17. & 19. vol. 1. & in conf. 60. num. 22. & per totum, vol. 3.* Ideò *Nevizan. in silva nupt. lib. 2. n. 82. vers.*
52 *Advertant secũdò,* præbet cautelã, ut pater cui per filiã renũtiatur, tẽpore renũtiationis absit, deinde per aliud instrumẽtũ ratificet reverẽtiã, ne paternâ filia renũtiasse videatur, & stãte dicta enormissima læsione renũtiatio rescindatur, *Marta de succ. leg. to. 1. p. 1. q. 14. ar. 5. n. 20*
53 Vndè excluditur metus exceptio, quando renuntiatio est facta per filiam iam seorsum existentem ab ipso patre, vel personã de cuius consẽsu dubitatur, ut quia fit ab ea iam existẽte in monasterio; non enim metus exceptionem allegare potest, quæ actum renuntiationis fecit in sui libertate existẽs, *Aldobr. cõs. 26. n. 52. & 53. lib. 1. Gsurb. decis. 43. n. 19.* novissimè, & elegãtissimè *Petrus de Luna cõs. 46. toto diversor. Siculor,* ubi refert multas cõiecturas, vel quia fit in aliena domo existente filiã præsentibus coniunctis *Paris. conf. 26. num. 68.*
54 Cæterùm in renunriatione iurata facta per filiam de hereditatibus paterna, vel materna, patri, vel matri, metus aut dolus minimè præsumitur, probaturque *ex c. quãvis pactum, de pact. in 6. secundum cõmunem inductionẽ DD.* de qua testatur *Paris. d. conf. 26. n. 66. lib. 3.* nã cũ ibidem excipiatur casus, quovis aut dolus interveniat, liquidò datur intelligi, nec vim, nec dolũ præsumi, quia tunc fuisset necessariũ excipere eum casum, qui legis præsumptione esset comprehensus; imò renuntiatio hæc, quæ fit patri, vel matri favorabilis reputari debet, ex sententia *Aret. conf. 93. col. 4. vers. Praeterea etiã concurrit, Bald. in l. pactum n. 24. in 21. q. C. de collat. Cast. conf. 421. vers. Secundò principaliter, lib. 2. Rip. lib. 3. resp. c. 10. super dubijs, col. 10. Castill. lib. 3. contr. c. 2. n. 70. & 71.* Cui adstipulatur, quòd sola præsen-
55 ria patris non facit renuntiationẽ metu extortam, *Alex. conf. 122. in fin. vol. 6. Roland. conf. 95. n. 29. vol. 1. Petr. Greg. lib. 41. Syntagm. c. 14. num. 4.*
56 Et metus reverẽtialis nõ præsumitur, imò excluditur, quãdo minæ & verbera nõ probãtur, *Aldobrandin. d. cõs 26. n. 51. vol. 1. Paris. conf. 26. n. 67. Lal. Caput. ad consuet. Neapolit. ad consuet. si moriatur, p. 3. §. 9. num. 13.* qui eleganter & latè de renuntiationis materie pertractat.
57 Reverã si in ipsa renuntiatione iuramentum intercedat relaxationem & absolutionem esse necessariam testatur *Castill. d. lib. 3. c. 2. à n. 26. cum seqq.* ut reclamatio possit obtingere non obstante enormi, vel enormissimã læsione.

Verùm pro hac sentẽtia nuper dictis non obstantibus, veriorẽ cõtrariã duco ex seqq. Primò, ex eo quòd si in metu reverẽtiali necessũ adest, ut læsio enormis. insit, & minæ, vel verbera probentur, sequeretur metũ reverentialem nõ esse sufficiẽtem ad rescissionem. Sed ijs iunctis, quòd tamen nequit dictitari, nã interveniente læsione, & minis vel verberibus probatis nullo modo metus
58 reverẽtialis esset, imò cadẽs in constãtem virũ (quo nomine nuncupari debet) sed is rescindit cõtractus, *l. 1. D. hoc tit.* Ergo non benè *DD.* metũ reverentialem esse communi hemistichio proclamant, tantis qualitatibus accedentibus, ut rescissionem efficiat. Secundò,
59 metus reverenrialis est ille, qui provenit ex reverentia, sed importunę preces in-

inducunt iustum, ut suprà probavimus. Ergo ipsa reverentia, *l. 1. §. quæ oneräda, D. quar. rer. act. non detur.*

60 Tertiò, quoties intervenit nimia, tunc sufficit solus metus reverentialis de per se, *l. penult. D. de furt. Castill. lib. 3. contr. cap. 1. num. 163.* cum pluribus, quos laudat; sed nulla reverentia adstat,
61 quæ talis non sit, quoniam est honor, qui exhibetur cum pavore, ut dicit *Archidiacon. in cap. 2.* & ibi *Dominic. de S. Gemin. de offic. deleg. in 6. Roderic. Aeunn. in cap. ad hoc 7. num. 2. distinct. 89.* Vel ratione dignitatis, vel potestatis, *cap. visis 16. quæst. 2. Ioan. Barclai. lib. 5. Argen fol. 760.* in parv. ibi: *Vestrum senium, iuventusque Archombroti reverentia, & terrore subiget omnes* (*D. Thom. 2. 2. q. 103. art. 1. ad primum*, dicit, quòd reverentia non est idem quòd honor, sed ex una parte est primum motivum ad honorandum, in quantum aliquis ex reverentia, quam
62 habet ad aliquem, eum honorat, ex alia verò parte est honoris finis, in quantum scilicet aliquis ad hoc honoratur, ut in reverentiâ habeatur ab alijs, *Policrat. lib. 5. cap. 4. Chassan. 1. par. consideratat. 71.*) *Ovid.*

> *Ecce lacu medio sacrorum nigra favilla*
> *Ara vetus stabat tremulis circumdata canis,*
> *Restituit, & pavido faveas mihi murmure dixit,*
> *Dux meus, & simili faveas mihi murmure dixit.*

Coripp. lib. 1.

> ------- *Senatus*
> *Creverat, orabat Dominos, & poplite flexo*
> *Plurima divinis supplex dabat oscula plantis.*

Item *lib. 3.*

> *Vt clemens Princeps legatos surgere iussit*
> *Officia stratos, iussu, monituq; iubentis*
> *Erexere viros.*

Stat. lib. 5. silv.

> *Et mitem genium Domini præsentis adorat.*

Claud. in 6. consul. Hono.

> ----- *Cùm regia* [illegible]
> *Convexum gradibus veneratur purpura vulgus,*
> *Consensuque cavæ sublatus in Æthera vallis,*
> *Plebis adoratæ roboat fragor.*

63 Eleganter *Buleng. lib. 1. de Imper. Rom. cap. 11.* Sicque cùm in ipsa reverentia metus inferatur, cur non erit potentior, ut rescindat renuntiationem; quæ evidenter propter reverentiam efficitur, seu propter metũ, qui in ea latet, & absconditur?

Hinc, si patet habens duas filias, unã maritaverit pro modica quantitate, & alteri posteà dederit in dotem omnia bona matris, præsente primâ filiâ, & eius marito, & non contradicentibus, nihilominus mortuo patre poterit prima filia petere dimidiam. Tum, quia taciturnitas illa non inducit consensum propter reverentiam. Tum, quia contradicere non poterat, nec debebat, probant *Cynus in l. 1. num. 3. vers. Vltimò scias, col. 2. C. de bon. mater.* & ibi *Alber. num. 5. col. 2. & Bald. num 12. vers. Prima quæstio est, col. penult.* & ibi *Angelus in fin. Fulv. Pacian. de probat. lib. 1. c. 29. num. 82.*

Cui adstipulatur, quòd metus reverentialis saltem in omni contractu per filium gesto in beneficium patris intervenire dicitur, mirè *Scipio Robit. pragmat. 1. de Senatusconsulto Macedoniano, à n. 59. fol. 485. col. 1.* cum pluribus.

64 Quartò, haud dubitationem recipit, quòd filiæ quoties renuntiant, plerumque id efficiunt suorum patrum reverẽtiã, & suasionibus, sed eæ plusquàm violentæ compulsiones existunt, *l. 1. §. persuadere*, ibi: *Persuadere est plusquàm cõpelli, & cogi sibi parere, D. de serv. corr. Decian. cons. 65. n. 2. lib. 2. Mant. de coniect. ult. vol. lib. 2. tit. 7. n. 4. Castill. lib. 3. dict. cap. 1. num. 108.* igitur renuntiationes nõ tenebunt.

65 Cæterùm cui non venit in mentem, quòd filiæ, ut patris complacentiã conse-

sequantur, eiusque captent benivolentiam, & eum adliciant, sæpè successioni, hæreditatique renuntiant, quam renuntiationem in nullum alium contulissent, nisi pater huius lucis usurâ potiretur; sed si ex parte filiarũ hæc animadversio versatur, multò potiùs dicendum erit, suadente patre, & reverentiâ cogente. Ergo.

Suggeritur evidens ratio: quia torvos aspectus inducit terrorem, *Iuven. sat.* 4.

Tamquam de Chattis aliquid torvisvè Sicambris.

Vt doctè advertit *Claud. Musembert. ad Mart. de spectac. epig.* 3. ubi dicit, se arbitrari *Satyricum torvos* ad terrorem dicere voluisse.

Vnde non est audiendus *Prado ad Mart. ubi sup. pro torvis* reponens *tortis.* Mirè *Virgil. Æn.*

Talibus Æneas ardentem & torva tuentem
Lenibat dictis.

66 Demùm in terminis nostræ sententiæ dicit *Iacob. Canc. lib. 3. resol. cap. 1. num. 90.* reverentiam, & minorem ætatem renuntiantis erga eum, cui renuntiatur, efficere præsumi renuntiationem per metum factam, & sic consuluisse quamdam renuntiationem factam per quamdam sororem fratri suo maiori, quo cum ipsa habitabat, & ab eo gubernabatur, nullam esse, cùm idem metus reverentialis præsumatur circa fratrem maiorem, atq; patrem, ut re ipsâ experimur, & notat *Aretin. cons. 24. n. 6. & post Ruin. & Socin.* tradit *Guid. Pancirol. cons. 1. n. 77. & Eugen. cons. 12. num. 59.*

Ratio est, quia mulieres imbecilles & pusillanimes sunt, ob quod dixit *Virg. 2. Æn. ỳ. 583.*

----- Nullum memorabile nomen
Fœminea in pœna est, neque habet victoria laudem.

Vir dicitur à *virtute*, *mulier* à *mollitie*, ut notavit *Dorleans lib. 11. Ann. Tac. fol. 570.* maiora arma sunt voces, & quando magis vngues, *Passerat. ad Prop. lib. 4. eleg. 9.* ad illud,

Phyllidos iratos in vultus conijcit vngues

Vnde ad invalidationem contractuũ non requiritur tantus metus in fœminis, quantus in viris, ut docet *Tiraquel. in l. 9. conn. num. 159. Osuald. in Don. lib. 15. comm. cap. 38. lit. C. in fin.* quasi timor unicus sit fœminarum, ut testatur *Cerd. ad Virgil. lib. 11. Æn. ỳ. 734.* ad illud,

Fœmina pallantes egit.

Et ita dixit eleganter *in Flav. Vopisc.* Imp. Aurelianus in quadã Epistola, quã exaravit de ZENOBIA. *Timet quasi fœmina, pugnat quasi pœnam timens*, etsi olim in Amphitheatro pugnarent cum gladiatoribus, ut observavit *I. Lips. lib. 2. Saturn. c. 4. Bernarc. & Emeric. Cruc. in comm. ad Stat. lib. 1. silv. in Kalen. Decembris*, ad illud,

Stat sexus rudis insciusque ferri,
Et pugnas capit improbus viriles.

Et ad istud videtur allusisse *Virgil. lib. 1. Æn. ỳ. 497.*

Audetque viris concurrere virgo.

67 Quod diiudico procedere non refragante iuramento: nam certum est illius relaxationem nõ esse necessariam, ut ex pluribus congestis à *Castill. d. cap. 1. num. 26.* satis constat, & ratione evidenti firmatur: quoniam iuramentum nullatenus potest consistere sine cõsensu, *l. fin. C. de constit. pecun.* sed ubi metus 68 intervenit, & adest, consensus abest, *ex l. nihil consensui 116. D. de reg. iur.* Ergo nullum est iuramentum, nullumque sortitur effectum, nec confirmationem operatur. Ergo similiter relaxatio, seu illius absolutio nullatenus est necessaria: quo quidẽ evidenter convincitur, quod pro adversa sententia ab Authoribus est concinnatum.

69 Quòd si hæc nostra displicuerit, primamque amplectaris, animadvertere oportet, quo tempore læsio in renuntiatione adverti debeat, an dotationis, an mortis patris? In qua quæstione varij varia dixère, & in diversa ivêre dicteria. Sed distinctionis fœdere compo-

ponendam adſeruit *Fontan. tom.2. de pact.nupt. clauſ.9.gloſ.unica, p.unic. num.*
18. nempè, quòd aut pater dotavit filiam congruè inſpectò tempore ipſius
renunciationis, & dotationis iuxta valorem bonorum ſuorum, & morem Re-
70 gionis, aut non. Primo caſu nulla eſt
filiæ ſpes augendi ſuam dotem, nec reſcindendi renunciationem, quidquid de
patris bonis contingat. Secundo verò ſic, *Covar. in cap.quamvis pactum, p. 3. §.4.num.7. concluſ.12. Mantic. de tacit. & ambig.convent. lib.12.tit.24. num.14. verſ. Similiter, Anton. Fab. in ſuo Cod. lib.2.titul.3. defin.21. Gerard. Mainar. deciſ.19. num.4. verſ. Conciliatio autem, lib.4. Boer. deciſ.62. Staphil. Pacif. poſt tractatum de Salvian. deciſ. 160. num. 7. Pariſ.conſ.26.ex num.77.in 3.caſu, lib.3. Caſtill.lib.3.cap.2. num.65.* cum plurib. *Menoch. conſ.6.num.21.lib.1. Molino de ritu nupt.lib.3.quæſt.88.num.9. Lal. Caput.in conſuet.Neapol.part.8.§.9. à num. 13.* qui elegãter agit, *Camill.Borrel.tom. 3.ſum.deciſ.tit.4.à num.180.cum ſeqq.*

71 Fundamenta, quibus innituntur, ea ſunt. Primò, quia ſi pater dedit dotem filiæ cõgruam dotationis inſpecto tempore, non poteſt dici dolo malo verſari; non enim quivit divinare, ſe potuiſſe fieri locupletiorem; ideò non debet filia querelam proponere, cùm fecerit, quod debuerit, & ſicut, ſi diminuerentur poſteà bona, non peteret, nec pater, aut eius heres dotis diminutionẽ, poſtulare poſſet, ita nec filia augmentum, ſi augeantur, *l.fin.C.de ſolut.*

72 Secundò, quoniam quando filia fuit competenter dotata, non habet de quo conqueratur, etiam (quod eſt omnium fortiſsimum) minus legitimâ ſit ei pro dote datum, quia ut dixit *Fontan. tom. 2. de pact. nuptial. clauſul.5.gloſ.8. part. 1.num.37. & 38.* non commenſuratur dos cum legitima, quandoque poteſt eſſe minor, quandoque poteſt, & debet eſſe maior. Deinde ſi quando filia fuit cõgruè dotata, & renuntiavit, non intraret diſpoſitio *cap. quamvis pactum, de pact.lib.6.* imò ea impugnaretur, & impugnari poſſet ſub prętextu læſionis
fruſtrà emanaſſet, *dict. cap .quamvis pactum,* diſpoſitio & otiosè certè ea eſſet,
73 & tota renuntiationum materia. Quorſum enim parentes ſtudêrent filias renunciare, & quorſum remedia hæc à iure procedunt, ſi danda omnino legitima filiabus eſt? Quia clarum exiſtit, quòd pater datâ legitimâ filiæ de reliquo valeat pro libito diſponere, *l. Papinianus, §. quoniam autem, D. de inoffic. teſtament.l. parentibus, C.eod titul.* Vndè filia in renuntiatione non poteſt prætẽdere læſionem, niſi reſpectu legitimæ, quia filia non habuit ius in alijs bonis ultra legitimam, de quibus poteſt pater pro ſuo libito diſponere. Et ſic quia
74 læſio præſupponit competentiam iuris,
illo iure ceſſante ceſſat & læſionis nomen; ergo ſi ad validitatem dotationis cogũtur parẽtes legitimã dare, quæ eſt totũ ſuum debitũ, nõ eſt quòd renuntiationes fiant adeò, ut fateri oporteat ad hoc ſervire, ubi minorem dote legitimã pater conſtituit, vel omnino neceſſarias eas non fuiſſe, & fruſtrà (ut dictũ eſt) introductam *Pontificiam conſtitutionem:* ut ergo aliquid ea diſpoſitio, & renunciatio operentur, dicẽdum eſt, quòd ſi competenter fuerit dotata, quamvis non uſque ad legitimam, non ſit querelæ mulieris locus, ità pulchrè *Carol. Puteus conſ.unic.* quod eſt inter *conſ. Oddi, num.56. tom.1. Caſtill. dict. cap.2. num.88.*

75 Tertiò, quia vivente patre filiæ renuncianti nullum ius in legitima competit, niſi ſpes, quæ quidem ad effectum læſionis in conſideratione non eſt, *per textum in l.1.§.ſi impuberi,* ibi: *Præmatura enim eſt ſpes, D. de collat. Capic. deciſ. 159. num.13. ante fin. in verſ. Etſi dicatur, Aldobrand. conſ. 26. num. 119. lib.1.*

76 Ex quo oritur, quòd ob incertitudinem hanc læſio aliqua conſiderari non debet, *Sotomaior dict.cap.2. num. 68. in fin.* & ſignanter *Rimin. conſ.228.n.23. lib.*

lib. 1. Craw. conf. 569. facit *l. si iustum re-tis, D. de act. empt. l. de fideicommisso, C. de transact.*

77 De congruitate dotis, ut læsio excludatur, latè agit *Ioan. Petr. Fontan. tom. 2. de pact. nupt. claus. 5. glos. 8. tota p. 1.* eamque arbitrariam esse adserit *Lel. Caputi ad consuet. Neapolit. p. 2. §. 6.* ad quos te remitto: quo satis aptè excluditur, quod aliqui Critici voluère dotis summam certam fuisse, *ex Martial. lib. 2. epigram. 65.*

Cur tristiorem cernimus Saletanum?
An causa levis est? extuli, inquis, uxorem.
O grande fati crimen? ò gravem casum?
Illa, illa dives mortua est, Secundilla.
Centena decies, quæ tibi dedit dotis?
Nollem accidisset hoc tibi Saletane.

Nempè *Iust. Lips. ad Tacit. Ann. 2. Ioan. Bod. in de Republic. 5. c. 2. Plat. de legibus, dialog. 6. Claud. Musambert. in commonitorijs,* & alij, quos taxat (etsi ultimus taxare velit) *D. Laurent. Ramirez de Pra-*
78 *do in Hyponem. ad Mart.* qui dicit, nullam certam, & præfixam dotis quantitatem fuisse, sed ætatem, familiam, conditionem, natalia inspici debère, quos refert *Dempsterus ad Rosin. lib. 5. Antiq. Roman. cap. 37. fol. 970.* & si dota-
79 tione à Deo Opt. Max. probatam videamus *Genes. cap. 29. & 30.* Vsui erat in sacra Scriptura apud Israëlitas dari in dotem civitates, & urbes ab inimicis captas, & agros. Inde in expugnatione Chananæorum Caleb vir fortis edixit, qui percusserit Cariathsepher & vastaverit eam, dabo ei Axam filiam meam in uxorem, quam cum expugnas-
80 set Othoniel filius Cenex, & frater Caleb minor habuit Axam in coniugem, cui vir dixit, ut peteret à patre agrum, quæ patri dixit, quia terram arentem dedisti mihi, da, & irriguam aquis, dedit ei Caleb irriguum superius, & irriguum inferius, ut habetur *Iudic. cap. 1.* Eodem modo urbs Gazer, sive Gezer in tribu Ephraim, cuius Regē occidit Iosue, ut patet in *eius Historia c. 10. &*
16. Hanc eamdem civitatem cœpit Pharao Rex Ægypti bello illā aggressus, occisis ad unum habitatoribus, & illam dedit in dotem filiæ suæ uxori Salomonis Regis, *3. Reg. 9.* quam Salomon, quòd esset naturâ munita, & ad bella opportuna, denuò exædificavit, ut testatur *Ioseph. lib. 8. Antiq. Iudaic. cap. 3. Pet. Greg. de Republic. lib. 7. cap. 16. toto.*

81 Postquàm autem de cōgruitate dotis nuper egimus, nunc disquiri debet, an obligatio, hypotheca, & prælatio dotis incipiat à die promissionis, an verò à die contracti matrimonij?

Perquàm utilis, & necessaria huius quæstionis tractatio est, sanè oppidò controversa, agitataque varij varia sentiunt, & contrarias attulerunt sententias: utrasque pandam, & prout vires suppetant, iudicium (licèt exiguum) proferam.

82 Pro opinione, quòd obligatio, hypotheca, seu prælatio incipiant à die promissionis, quamvis fiat ante contractum matrimonium, adstant *Andreas Molphes. in consuet. Neapolit. part. 6. de iur. dot. q. 2. ex num. 16. Ioan. Gribell. decis. Dolan. 133. Anton. Thesaur. lib. 2. quæst. 34. in fine, & lib. 4. q. 20. Anton. Gama decis. 355. Ioan. Pet. Fonta. de pact. nupt. claus. 7. glos. 2. p. 1. n. 35. Franch. decis. 677. Ant. Meren. lib. 6. controver. c. 35. Amato res. 5. à num. 2.*

83 Eorumque sententiæ patrocinium retrotractio est, quæ in conditione casuali, aut mixta (qualis est dissolvendi matrimonij, & restituendæ dotis) locū habet, licèt secùs in potestativa, ut optimè declarant *Sarmien. lib. 2. select. cap. 2. num. 10. Gratian. cap. 53. ex num. 1. cum seqq. lib. 1. Costa de retrotractionib. cas. 31. cap. 8. à num. 1. Amat. sup. num. 3. 4. & 5. Anton. Gom. lib. 2. var. cap. 11. n. 30. vers. Tertius effectus, Rota Genuens. decis. 187. num. 11.*

84 Pro contraria, scilicet, quòd à die contracti matrimonij, sunt penè infiniti, *Bald. Novell. tract. de dot. p. 10. n. 37. Ne-*

Negusan. de pignorib. 4. memb. 2. par. num. 79. Petr. Barbos. in l. 1. 3. part. num. 34. vers. Postremò, D sol. matr. Polidor. Rip: observ. 263. Mantic. de tacit. & ambig. convent. lib. 11. titul. 19. num. 12. Cavalcan. decis. 15. num. 14. part. 4. Franc. Aponte cons. 80. num. 5. Trentac. lib. 3. variar. titul. de pign. & hypothec. resol. 9. num. 26: Pacific. de Salvian. interd. inspect. 3. cap. 4. num. 43. Franc. Becc. cons. 114. num. 66. lib. 2. Belon. Præses cons. 18. num. 81. & 82. Amat. num. 13. Gratian. cap. 804. lib. 5. Ioann. Dominic. Gait. de cred. in appendice num. 113.

85 Pro qua urget, quòd sicut ante contractas nuptias dos non subsistit, *l. dotis appellatio, D. de iur. dot. l. fin. C. de donat. ante nuptias, Salic. in auth. maximis, C. de nupt. Surd. decis. 211. num. 28. Barbos. in dict. l. 1. num. 95. Camill. Larath. cons. 82. num. 19. Canc. lib. 3. var. c. 11. num. 131.* per consequẽs nec principalis actio dotis, *l. si serva 40.* aliàs *39. §. fin.* ibi: *Vt in castrato dicas dotem non esse, in eo qui castratus nõ est, quia est matrimoniũ & dos, & dotis actio est l. plerũque, §. si antè, l. dotis promissio, D. de iur. dot. Franc. Leo decis. Valent. 180. num. 2. tom. 2.* nec hypotheca, *l. contrahi*, ubi *Bart. D. de pignor. act. l. 1. §. penult. D. pro dot.*

86 Expressè & ingeniosè *Bald. in l. legem quam, num. 2. C. de pact.* ibi: *Hæc sunt vera nondum contracto matrimonio, sed postquàm matrimonium est cõtractum, pater nõ potest sibi stipulari in præiudicium filiæ, quia traditio est necessaria, ut D. qui pot. l. 1.*

87 Non impedit retrotractionis fundamentum, quo innituntur laudati, Quoniam certum & indubitatum existit in potestate mariti esse dotem nolle recipere, *l. vir ab eo 50. D. de iur. dot.* & sic cùm conditio sit potestativa, in ea locum habẽte non debet retrotractio, *l. qui balneum, D. qui pot. Bart.* commun. adprobatus, *in l. is qui pro emptore, num. 46. D. de usucap.*

88 Nec sunt obstaculo rationes, quas *Amat.* & alij tradiderũt, nempè, ne mulier facto viri indotata remaneat, contra *l. 1. D. solut. matr.* illeque absque dote matrimonij onera subportet adversus *l. pro oneribus, C. de iur. dot.* & sit obligatus illam restituere, cùm noluerit accipere. Facile diluuntur, mulier enim obstrictum tenet obligationi restituendæ dotis maritum, etsi non acceperit, *dict. l. vir ab eo,* ibi: *Cùm verò acceptam fecit, omnimodo periculum ad eum pertinebit, perinde enim est, ac si acceperit pecuniam, & eamdem promissori donaverit: ibique in scholijs Gothofred. D. de iur. dot. Barbos. in dict. l. 1. 3. part. num. 33. vers. Non obstat tertia difficultas, D. sol. matr. Amat. dict. resol. 5. num. 7.* ergo dotis favor non cessat, & maritus si proprio facto se obligationi dedit obnoxium, sentiat nocumentum, cùm potuerit sibi consulere, nec fecerit, *l. multũ interest, D. de verb. oblig.* imò renuerit, *Camill. de Medic. cons. 90. à num. 20. cum seqq.*

89 Ex quo fluit interpretatio genuina *textus in d. l. 1. D. qui pot.* quem adversæ opinionis fautores pro se adducunt. Nã intelligi debet, quando post promissionem contractum fuit matrimonium, ità Consulti mentem aperuit *Pet. Barbos. in d. l. 1. 3. p. d. n. 34. vers. Postremò notabis, D. solut. matr.*

90 Cui conducit *textus in l. 4. D. quæ res pign. oblig.* ibi: *Eo tempore pignoris obligationem contractam videri, quo pecunia numerata est*, dotem non scriptura dotalis, sed numeratio facit, *l. 1. C. de dot. caut. non num.*

Manifestè percipitur, attendendum esse tempus contracti matrimonij, non verò promisssionis dotis, quòd si tibi nõ placuerit hæc opinio (cui meum calculum præbeo)

Elige cui dicas, tu mihi sola places.

91 Si quis renũtiat beneficio propter metum periculi imminentis personæ ipsius clerici renũtiantis, renũtiatio totaliter
92 est nulla, *cap. super hoc, de renunt.* Idem autẽ erit, si periculum imminet consanguineo suo, scilicet quia eius frater, vel parentes sunt incarcerati, ad hoc ut cle-

clericus renunciet beneficio, *Felin. in cap. Ecclesia Sanctæ Mariæ, de constit. vers. Decimotertiò quæro*, etiam facta cū sacramento; & idem pro liberatione patroni, *Rota in novis decis. 466.*

Vnde qui gravissimo Regis metu iuravit renunciare Ecclesiam suam, & renuntiavit, non obstante illâ abiuratione potest illam petere, *cap. ad audientiā, hoc tit. Navar. in cap. accepta, de rest. spol. in proœmio, sub titul. confirmatio duplex summæ principalis, num. 4. vers. 4. Suarez de relig. lib. 2. de iuram. cap. 26. num. 9. & cap. 41. num. 18.*

93 Quærendum est, an possit renuntiari exceptioni metus, quod latè examinat *Ant. alleg. 114. num. 6. lib. 2.* ubi ultimo loco tenet, quòd non; sed intelligendus est, si renuntiatio fiat uno, eodemque instrumento cum obligatione, secùs si fiat in alio instrumento separato, & non persistat eadem causa metus; *Coler. de process. exec. 1. p. c. 10. n. 222. Graff. except. 11. num. 80.*

94 Denique pro Colophone huius capitis advertendum est, quòd nimia reverentia uxoris erga virum facit præsumere actum ab ea factum esse meticulosum, & similiter renuntiationem factam, eleganter *Iacob. Gall. cons. 68. num. 20. Camill. Borrel. cons. 4. num 37. cum sequentib.*

SVMMARIVM.

1 *Definitur resignatio.*
2 *Resignare verbum est æquivocum.*
3 *Capitur pro aperire.*
4 *Resignatio testamentorum.*
5 *Testamenta priùs signabantur.*
6 *Resignare est perfectè signare.*
7 *Significat claudere.*
8 *Explicatur Virgil. & 9. 10.*
Oculorum & oris obseratio defunctis fiebat, dum domi erant.
11 *Intelligitur Martial.*
Expenditur l. cum pater 77. §. si pater pluribus. D. de leg. 2.
12 *Obsignatio fiebat, si pecunia immittebatur in sacculum, peram, & cistam, & signa imponebantur lino traiecto, aut ceræ impresso.*
13 *Ad hunc usum annuli ferebantur.*
14 *Si pecunia obserata deponatur, dominiū non transit in depositarium.*
15 *Plurima de ritu pecuniæ in templis deponendi.*
16 *Resignare est colligere.*
17 *Omnino pro thesaurizo.*
18 *Resignare est reddere.*
19 *Ponitur aliquando pro perimo, abrogo, dissolvo.*
20 *Resignatum æs, quid sit, explicatur.*
21 *Resignare hic sumitur pro dimittere beneficium.*
22 *Resignationes debent fieri coram Episcopo, vel alio superiore Ordinario.*
23 *Causæ, ob quas fiant resignationes, proponuntur, usque 33.*
34 *Beneficia iuris patronatus possunt resignari coram Episcopo, accedente tamen patronorum consensu: & permutari, & 36.*
35 *Secus eo non interveniente.*
37 *Vt resignatio non annulletur, necessum est resignantem post resignationem per viginti dies vivere.*
38 *Quod procedit in officijs secularibus.*
39 *Resignatio debet esse libera & voluntaria, & ideò metu facta est nulla, usque 45.*
46 *Renuntiatio facta de beneficio à capto per dominum secularem, & detentum, donec illud renuntiet, est nulla.*
47 *Imponentes metum, ut fiant renūtiationes, sunt excommunicati.*
48 *Inferentes metum, ut fiant renuntiationes, privari debent beneficijs.*
49 *Renuntiatio metu facta valida est ipso iure, usque 53.*
54 *Huic sententiæ opponitur alia, quā tenet Author.*
55 *Comprobatur, usque 58.*
61 *Per vim compulsivam spoliatus an sit restituendus ante omnia?*
Iudices Recuperatores qui? & de eorum

rum notione, ibi.

Executione rectè facta & non ritè, si solutio fiat ob vim compulsivam Iudicis, an retractetur? ibi.

59 *Respondetur contrarijs, usque 62.*

63 *Metu non petens possessionem veram nō amittit.*

64 *Quando quis est spoliatus, si posteà renuntiat, per metum renuntiasse præsumitur.*

65 *Pontifex potest renuntiare Papatui, & 66.*

CAPVT XIV.

De Resignatione Beneficij.

1 R*Esignatio est Dimissio spontanea, & libera beneficij obtenti cum causa coram superiore*: proponit, & ornat *Flamin. Paris. de resign. benefic. lib. 1. q. 1. à num. 34. cum seqq.*

2 *Resignare* verbum æquivocum est, ut tradit *Mandos. in tractat. de signat. grat. verbo Resignationes, vers. Resignare*: quod latè patet. Primò enim capitur pro aperire, *Plaut. in Trin.* ibi: *Iam si obsignatas non feret, dici hoc potest apud Portitorem eas res resignatas sibi inspectasq; esse*; *Cicer. ad Attic. lib. 11.* ibi: *Quas si putabis illi ipsi utile esse reddi, reddes, nihil me lædet.*
3 *Nam quod resignatæ sint, habet (opinor) eius signum Pomponia. Martial. lib. 9. epigram. 36. in Philomusum:*

Verba Ducis Daci Cattis mandata resignas;
Victricem laurum, quàm venit, antè vides.

4 Hinc resignatio testamentorum appellata, *l. si testamentum, D. de testam. l. si testamento, quod signaverit,* & ibi *gloss. D. eod. Rebuff. in l. 39. D. de verb. sign. Horat. lib. 1. epist. 7.*

------ Et opella forensis
Adducit febres, & testamenta resignat.

5 Quæ quidem fiebat ex eo, quòd testamenta priùs signabantur, *Sueton. in Octav. c. 101.* ibi: *Testamentum L. Planco, C. Silio Coss. 3. Nonas Aprilis ante annum & quatuor menses, quàm decederet, factum ab eo, ac duobus codicibus partim ipsius, partim liberorum Polybij, & Hilarionis manu scriptum, depositumque apud se Virgines Vestales, cum tribus signatis æquè voluminibus protulerunt*: & *in Tiber. cap. 76.* ibi: *Testamentum duplex ante biennium fecerat, alterum sua, alterum liberti manu, sed eodem exemplo, obsignaveratque etiam humillimorum signis*: & *in Octav. cap. 44.* ibi: *Non multòque post testamentum etiã conscripsit, ac signis omnium Magistratuũ obsignavit. Mart. lib. 5. epig. 40. in Carinum:*

Supremas tibi tricies in anno
Signanti tabulas, Carine, misi
Hyblæis madidas thymis placentas.
Defeci: miserere iam Charine.
Signa rariùs, aut semel fac illud,
Mentitur tua, quod subinde tussis.

Et *lib. 9. epigram. 89. ad Lupercum.*

Septem post calices Opimiani
Denso cùm iaceam triente blæsus,
Affers nescio quas mihi tabellas,
Et dicis; Modò liberum esse iussi:
Zenas servulus est mihi paternus:
Signa. Cras melius, Luperce, fiet,
Nunc signat meus annulus lagenam.

6 Secundò, resignare est perfectè signare, *Columel. lib. 3.* ibi: *Plusquàm arbusculas transferas rubrica resignato, ut ijsdem, quibus antè steterunt, constituas eas: Mandos. d. loco.*

7 Tertiò, resignare est claudere, *Virgil. lib. 4. Æneid.*

Tum virgam capit: & animas ille evocat Orco
Pallentes, alias sub tristia Tartara mittit;
Dat somnos, adimitque, & lumina morte resignat.

8 Vbi *Ioan. Ludovic. de la Cerda in comment. fol. 415.* observat Poëtam adlusisse ad ritus, quos Antiqui in funeribus custodiebant, nempè ad oculorum, &

oris

oris obserationem, quæ defunctis efficiebatur, dum domi erant (cuius mentionem fecit *Ovid. in epist. Penelop. ad Vlyssem.*

Dij precor, hoc iubeant, ut euntibus ordine fatis,
Ille meos oculos comprimat, ille tuos.

Et inferiùs.

Respice Laërtem, ut iam sua lumina condas,
Extremum fati sustinet ille diem.

Andreas Schottus in notis ad Senecam lib. 4. contr. 27. fol. 189. col. 1. Iul. Labor. var. tit. 2. cap. 1. num. 21. & alij passim) In rogo tamen illis oculi aperiebantur, *Plin. lib. 11. cap. 37.* ibi: *Morientibus illos operire, rursusque in rogo patefacere; Quiritum magno ritu sacrum est*: ità more cõdito, ut neq; ab homine supremum eos spectare fas sit, & cœlo non ostendi nefas, & sic explicat:

---- Et lumina morte resignat.

Aperit lumina in rogo, ut velit resignare esse aperire, & explodit *Servij* interpretationem.

9 Quod nullatenus dicendum est. Nam præterquàm quòd Poëta poterat etiam alludere ad obserationẽ, divinat mens, cùm proprius mortis effectus (quo induebatur MERCVRII virga) sit oculos claudere, non aperire: & ideò fato adpropinquante oculi cadunt: in cuius rei testimonium adduco *Senec. lib. 2. cont. 12.* ibi: *Vt intravi cadentes iam oculos ad nomen meum erexit, fugientemque animum retinuit: Virgil. lib. 5. Æneid.* extremo de Palinuro.

---- Cunctantiq; natãtia lumina solvit.

Quod in dormiturientibus accidit, *4. Georg.*

Fata vocant, conditque natantia lumina somnus.

10 *Ioan. Barclai. lib. 3. Arg. fol. 428. in parv.* ibi: *Pileus & alæ in talis designabãt Mercurium; caduceusque & soporis potens virga.* Igitur nullo pacto nisi de obseratione intelligi debet, sicq; resignare, claudere est, *Mart. lib. 1. epig. 67.* ad furem de libro suo.

Secreta quære carmina, & rudes curas,
Quas novit unus scrinioq; signatas.
Custodit ipse virginis pater chartæ,
Quæ trita duro non inhorruit mento.

11 In cuius hyponemmaris adnotat *D. Laur. Ramirez de Prado, signatas*; id est clausas, & diligenter custoditas, *ex l. cùm pater 77. §. pater pluribus, D. de leg. 2.* ibi: *Pater pluribus filijs heredibus institutis moriens claves, & annulum custodiæ causa maiori natu filiæ tradidit, & liberto eidem filiæ, qui præsens erat, res, quas sub iure suo habuit, adsignare iussit*, ubi illud: *Adsignare iussit*, interpretatur doctissimus *Cuiac.* verè annulo obsignatas præbere adservandas.

12 Vnde obsignatio fiebat, si pecunia immittebatur in sacculum, peram, aut cistam, & signa imponebantur lino traiecto, & cerâ impressâ, *Arumæus de mora, cap. 7. n. 7.* post *Brisson in lexic. Donell. lib. 16. comm. c. 14.* & ibi *Hilliger. lit. A.* Consignanda autem signis nõ publicis, ut quidam somniant, ait *Brisson lib. 2. de solut. e. de obsignat. pag. 411.* sed privaris, *Cic. 7. Verr. Ipse in tabellas refert, observat sigillis amicorum.*

13 Ad quem usum annulos circumferebant, non ornatus, sed signandi causâ paratos, *Macrob. 7. Saturn. 13. Brisson. lib. de adulter. cap. 4. Mercer. 1. opin. 8. Revard. 5. var. 16. Robertell. 2. emend. 17. Tiraquel. de retract. lignag. §. 7. glos. 3.* Idem esse si obserata deponatur, vult *Cuiac. 8. ad African. in l. 39. D. de solut.* ac etsi claves deponẽs retinuit, idẽ esse scribit, cõtra eos qui clavibus nõ tradi-

14 tis retinẽri possessionẽ adserũt. Nã nec hic eam transferri necesse est, & aliàs nec obsignata pro soluta haberetur antequàm remotis signis, aut facultate eorum removendorũ creditori datâ sit, *l. 1. §. si pecunia 36. D. depos. l. ultim. D. de leg. commis.* & sic in depositariũm dominiũ non transit, si obsignata pecunia fuerit, *Barbos. in l. mora 10. n. 35. D. sol. matrim. Castill. lib. 3. controv. c. 16. n. 35. Camill. de Medic. cons. 26. n. 3. Antonin. Amat. resol. 20. num. 5. & 6.*

Plu-

15 Plurima de ritu pecunias in templis deponendi latè agunt *Dominus Laurent. Ramir. de Prad. ad Mart. de spectac. epigram. 7. & Claud. Musambert.* seu *Theodor. Marcill. & Hillig. d. cap. 14. lit. B.*

16 Quartò, resignare est colligere, & recondere, quia collecta & recondita signantur utplurimùm annulo *Deuteronom. 32. Nónne haec condita sunt apud me, & signata in thesauris meis? Mea est ultio, & ego retribuam eis in tempore:* & *Iob c. 14. Signasti quasi in sacculo peccata mea.*

17 Idem omnino quòd thesaurizo, *ad Rom. c. 2. Thesaurizas tibi iram in die irae,* & ut explicat *P. Ioan. Ludovic. de la Cerda advers. sacror. cap. 83. num. 1.* posset dici, signas, & recolligis, ac recondis iram.

18 Quintò, resignare est reddere, quod fit cùm in libris datorum, & acceptorũ pecuniam, quam acceptã signavimus, redditam demonstramus, *Horat. lib. 3. Carm. Od. 19. de Fortuna.*

Si celeres quatit pennas
Resigno, quae dedit.

Et *lib. 1. epist. 7.*

Hac ego si compellar imagine cuncta resigno.

19 Sextò, ponitur aliquando pro perimo, abrogo, dissolvo, *Cicer. pro Archia*, ibi: *Nam cùm Appij tabulae negligẽtiùs adservatae dicerentur Gabinij, quando incolumis fuit, levitas post damnationem, calamitas omnem tabularum fidem resignasset.*

20 Denique resignatum aes militi dicebatur, cùm ob delictũ iussu Tribuni militum, ne stipendium ei daretur, in tabulas referebatur, ut author est *Festus, Rosin. lib. 10. Antiquit. Roman. c. 25. lit. D. Ian. Langlaeus lib. 13. sem. cap. 2. fol. 778.*

21 Hîc autem sumitur resignare beneficium pro dimittere, *Mandos. in reg. de infirm. 13. num. 10.* Et penitùs abdicare ius à resignante, *Paris. cons. 39. num. 3. vol. 4. Flamin. Paris. dict. lib. 1. quaest. 1. num. 69.*

22 Resignationes beneficiorum coram Episcopo, vel alio superiore Ordinario communi iure fieri possunt, ut probant *textus in cap. admonet, de renunt. & in c. 1. de rer. permut. lib. 6. & in Clement. multorum, de poen.* docent *Fusc. de visitat. lib. 2. c. 10. num. 19. & cap. 29. quaest. 4. Gonç. ad reg 8. Canc. glos. 14. à n. 21. Frãcisc. Leo in Thesaur. for. Eccl. par. 2. cap. 3. num. 86. Vgolin. de potest. Episc. c. 50. §. 18. in princip. Flamin. de resign. lib. 7. q. 14. n. 1. Chok. de iurisd. ordin. in exemptos, p. 4. q. 68. in princip. August. Barb. de offic. & potest. Episc. part. 3. alleg. 69. à num. 1. cum seqq.* qui eleganter regulam hanc ampliat, & ornat.

23 Causae tamen ex quibus Ordinarij
valent beneficiorum resignationẽ admittere (prout eas refert *Vincent. Filiut.*
tract. 41. de benefic. cap. 10. num. 12.) sunt
24 sequentes. Prima est, cùm beneficiatus
senex adest, *c. nisi cùm pridem, de renunt.*
25 ubi *Abb. num. 8.* Secunda, infirmitas volentis resignare. Tertia, corporis impe-
26 dimẽtum. Quarta, eius vitium. Quinta, criminis deformitas, cui est obno-
27 xius beneficiatus. Sexta, quoties esset
censuris Ecclesiasticis irretitus. Septi-
28 ma, cùm nõ debet, aut nequit Ecclesiae,
seu beneficio inservire. Octava, quando
beneficiatus unum, aliud, aut plura obtinuerit beneficia. Nona, cùm continge-
29 ret ad aliud beneficiũ promoveri. Decima, quando vellet religionem ingredi, aut matrimonium contrahere; dum-
30 modò statim re ipsa id exequatur. Vndecima, cùm beneficiatus nequit, aut nõ audet propter capitales inimicitias securus residere in loco beneficij. Quae quidem causae ità exprimuntur *in Const. Pij V. 58.* edita *anno 1568.* quam referunt *Quarant. in summa Bullarij, verbo Beneficiorum resignationes, Vgolin. de potest. Episcop. cap. 50. §. 18. num. 3. Flamin. de resignat. lib. 3. quaest. 6. num. 2.* Et de ea meminit *Masobri. in prax. habendi concursum, requis. 7. dubitat. 5. Augustin. Barbosa de offic. & potestat. Episcop. part. 3. alleg. 69. à num. 27. Ioan. Bapt.*

Bapt. Scort. in select. SS. PP. constitut. epitom.101. theorem. 250. 12. si adsit aliqua alia causa ex recensitis ab *Innocent.III.in dict. cap. nisi cùm pridem, de renuntiat.* ut defectus scienciæ, aëris intẽperies, scandalum immineat. 13. cũ
31 permutationes beneficiorum, & officiorum fiunt iuxta Canonum & Iuris communis provisiones.

32 Adijcit tamen *Pius V. in dict. Bull.* Primò, ut abdicans se beneficio, si sit in sacris, habeat aliunde, quo vivat, aliàs non admittatur ab Ordinario resignatio excepto religionis ingressu. Se-
33 cũdò, ne Ordinarius ullo modo significet, cui conferendum sit beneficium, quod resignatur: Tertiò, ne ab Ordinarijs conferantur resignata beneficia suis, aut dimittentiũ cõsanguineis, adfinibus & familiaribus, etiam per fallacem circuitum multiplicatarum in extraneos collationum, *Bonacin.var. tract.1. de simon.quæst.4.§.14.num.5.Barbos. dict. alleg.69.num.47.& 48.Ioan. Baptist. Scortia dict. theorem.250.& seq.*

34 Sed adverti debet, beneficia iuris patronatus posse resignari coram Episcopo, accedente tamen patronorũ consensu, *Put.decis.412. num.2. lib.1. Fla-*
35 *min.lib.7.quæst.14.num.8.* (secus eo non interveniente, *Nicol. Garcia de benefic. tom.2.par. 11. cap.3. num.17. Salgad. de Reg. protect.tom.2.par.3.cap.9.num.94.*)
36 sic etiam permutari, *Covarr. pract.cap. 36.num.9.Flamin.lib.2.quæst.4. num.10. Steph. Quarant. in summ. Bullarij, verb. Beneficiorum permutationes, in additionib. Vgolin.d.c.30.§.19.n.4.Azor d.c.26.q.6.*

37 Verùm ad hoc, ut non annulletur resignatio, necessum est resignantem post resignationem supervivere per viginti dies, *iuxta reg.19.Canc.in nov.Gonçal.ad reg.8.gloss.15. num.84. Masobr. in prax. habẽdi concursum, req.1. dubit.2.num.39. Aug.Barbos. de offic. & potestate Episcop. par.3.alleg.57.n.243.* cum plurib. *Nicol. Garc.de benef.to.2. par.11. c.3.Ioã.Aloys. Ricc.in collect.par.4.collect.837.& 1405.*

38 Quod similiter in officijs secularibus disponit *l.Regia 4.tit.4.lib.7. Recop.* ibi: *Viviere veinte dias despues, que otorgare la renunciacion*; tradunt *Gomez de Leon in sua Centuria, resp.22.n 8. Azeved. in Curia Pisana lib.4.cap.2.n.3.& seq.* eruditè ad propositum *Perez de Lara* adprimè doctus, *in tract.de capellan. lib.1. cap.9. à num.18.cum seqq.*

39 Resignatio beneficij debet esse libera, & voluntaria, & ideò metũ facta non est valida, ut communiter sentiunt *DD.in cap.2.3.& 4. extrà hoc tit. Abb.in cap.ad aures, num.3.& 7. Corras.de benef. 1. p.c.8.n.10.& 11.Barbac.consil.30.lib.3. Mohed.decis.3.de renunt. Dec.consil.209. Valer. Regin. in prax.for. pœnit. lib. 30. tract.3.num.246. vers.2. August.Barbos. in cap. accepta, num. 4. de restit. spoliat. Calderin.consil.58.Tusc.pract.tom.6.concl. 253.litt.R. D.Mart.in D.noviss.tom.6. tit.resignatio, cap.93. Flamin. de resign. lib.13. quæst.1. à num. 1. cum seqq. Petr. Greg.lib.17.syntagm.cap.18.num.2.*

40 Idque probatur. Primò, *ex text. in cap. 2.hoc tit.* ibi: *Abbas sancti Cadmundi, à quo R. præsentium lator patrimonium suũ tenere dignoscitur Milites, & Burgenses ad domũ eius (sicut accepimus) destinavit, qui eum à domo, & universa possessione expellerent, nisi Ecclesiam suam penitùs abiuraret: quod cùm idẽ R. tali modo coactus fecisset, Abbas illi concessit suprà dictã Ecclesiam. Vnde, quia quæ metu & vi fiunt, de iure debent in irritũ revocari. Mandamus quatenus prædicto R. cum integritate restitutas universa.* Ecce ubi per metũ amissionis patrimonij suo beneficio renuntians illud repetere valet: elegãter *Flamin.Paris.lib.1.q.13. à n.40.* Ergo resignatio nulla adparuit, alioqui repetitio non procederet.

41 Secũdò, *ex cap.ad aures, hoc nost.tit.* ibi: *Ad aures nr̃as te significãte pervenit, quòd electus quidã in Plebanũ cuiusdã Ecclesiæ ad terrorẽ laicorũ renũtiavit electioni, quæ de ipso fuerat à clericis uno excepto unanimiter celebrata*: & infrà, *Tua igitur discretioni præsentibus innotescat, quòd renuntiatio facta ad terrorem laicorum (nisi fortè iuramento, vel fide interposita sit confirmata) non impedit, quominus is, qui re-*

renuntiavit Ecclesiæ, ad cuius regimẽ priùs erat electus, præficiatur eidẽ : ubi qui terrore laicorũ electioni de se factæ renũtiat, regimini, ad quod electus erat, pręfici poterit.

42 Tertiò, *ex text. in cap. ad audientiã, hoc tit.* ibi: *Ad audientiam nostram Magistro Guil. de Clevellis significãte pervenit; quòd cùm Ecclesiã de Clevellis canonicè fuisset adeptus, & aliquandiu pacificè possedisset, gravissimo tandẽ Regis metu, quòd eam resignaret, iurare coactus, eam in eorum, ad quos pertinebat, manus resignavit. Quia verò quæ vi, metúsve causa fiunt, carere debẽt robore firmitatis. Mandamus quatenus, si eundẽ ad resignationẽ, constiterit vobis, per talem metum fuisse coactũ, qui potuerit, & debuerit cadere in virum constantem, non obstante iuramento prædicto, quo nõ ad repetendum, sed ad resignandũ solũmodò tenebatur, præfatam Ecclesiam ei restituatis.*

43 Quibus verbis clarè patet, per metum cadentẽ in constantẽ virũ beneficio suo renuntiare iurantẽ, illud posse recipere.

44 Quartò, *ex cap. accepta 3. de restit. spoliat.* ibi: *Accepta conquestione P. clerici, quòd violẽter fuerat Ecclesia spoliatus, vobis dedimus in mãdatis, ut si hoc constaret, eam sibi restitui faceretis. Quo cognito responsum est, ab adversario id non debere proficere, eò quòd spontanea voluntate corã Eboracensi Archiepiscopo Apostolicæ sedis Legato præscriptam Ecclesiam abiurasset. Mandamus quatenus, si vobis constiterit, quòd præfatus P. nullo metu, vel vi coactus, sed spontaneè prælibatã Ecclesiam taliter abiuraverit, ei super hoc perpetuũ silẽtium imponatis* : ubi petens restitutionẽ beneficij non auditur; etiam si post spoliationem probet metũ, si probatur eũ spõtè illud beneficium priùs resignasse.

45 Adstruitur ratione. Nam quæ fiunt vi, metúsve causâ, debẽt carêre robore firmitatis, ut *toto tit. D. & C.* inquit enim Prætor; *Quod metus causa gestum est, ratũ non habebo, l. 1. D. eod. Menoch. cons. 1. n. 271. lib. 1. Bursat. cons. 72. n. 30. lib. 1.* quia metus contrariatur libertati & volũtati, *Paris. cons. 2. n. 29. & cons. 53. n. 49.*

46 Vnde inferas, renuntiationem factã de beneficio à capto per dominũ secularẽ, & detentũ, donec illud renuntiaret, esse nullam ipso iure, ut per *Bonifac. de Vitalin. in Clem. 2. n. 27. de pœnis, Ruin. consil. 121. num. 14. vol. 4. Flamin. Paris. de resignat. benef. lib. 3. quæst. 2. num. 18.*

47 Inferas secundò, imponentes metũ, ut fiant renuntiationes beneficiorũ, esse excommunicatos, *Rebuff. in prax. benef. tit. de resignat. met. extort. num. 3. Flamin. Paris. dict. lib. 3. quæst. 2. num. 38.*

48 Inferas tertiò, incutientes metum, ut fiant renuntiationes beneficiorum, privari beneficijs, *Rebuf. in prax. tit. de mod. amitt. benef. n. 46. Flamin. loco citato, Aug. Barb. in Clem. 2. per text.* ibi *n. 3. de pœn.*

49 Dubium tamen est; si dicta resignatio beneficij metu facta veniat rescindenda, vel sit ipso iure nulla? & quòd veniat rescindenda, probant *Calder. cons. 1. de renunt. gloss. in cap. super hoc, eod. tit. Abb. in c. solicitè, de maiorit. & obed. Aufrer. in addit. ad Capell. Tholos. decis. 280. Paris. cons. 66. & 135. num. 15. vol. 4. Fortun. Garcia de ultim. fin. inlat. 1. n. 290. Navarr. in cap. accepta, oppos. 5. n. 11. de restit. spol.* optimè *Flamin. lib. 13. q. 2. à princip. Azor instit. moral. p. 2. lib. 7. c. 27. q. 2. Mascar. cõcl. 1272. n. 11. Nicol. Garc. de benef. tom. 2. p. 11. c. 3. n. 143. cum seqq. Sanch. de matrim. lib. 4. disp. 8. n. 5. August. Barb. in cap. super hoc 5. num. 3. de renunt. Ioan. Alois. Ricc. in prax. aurea, resol. 485. n. 3. Less. de iust. lib. 2. cap. 17. dub. 6. n. 37. Scip. Rẽdin. in prõpt. recep. sent. tit. 7. n. 3.*

50 Nã regulariter actus gesti per metũ veniunt rescindendi, *Ant. Gom. tom. 3. variar. cap. 4. n. unico, ad fin. cas. 6. Gregor. in l. 56. verb. Desfecho, tit. 5. par. 5. Padill. in l. interpositas, n. 4. C. de transf. Menoch. cons. 2. num. 17. Seraph. de iuram. privil. 110. in princip. Rebuff. de pacific. possess. n. 230. Sanch. de matrim. lib. 4. disp. 8. num. 4. Gutierr. eod. tract. cap. 76. à num. 2. Sayr. in Clav. Reg. lib. 2. cap. 2. num. 10.*

51 Et primò probatur *ex text. in cap. 2. hoc tit.* ibi: *Mandamus quatenus prædicto R. cum integritate restituas universa.*

52 Secundò, *ex cap. ad audientiam, eod. tit.* ibi: *Mandamus præfatam Ecclesiam ei re-*

sti-

stitui faciatis; & sic per verba futuri temporis, unde nullum cadit dubium, *l. illã, C. de collat. l. ancilla, C. de furt.*

53 Tertiò, quia licèt regulariter iuramentum metu cogēte præstitum sit validū, *cap. verū, de iur. iur.* fallit tamen, quando interponitur super actu nullo ipso iure reprobato, *cap. cùm contingat, de iur. iur.* at iuramentū interpositū super renūtiatione beneficij metu facta tenet, *c. si verò, de iur. iur.* ergo renūtiatio non est nulla ipso iure, quia nō tenêret iuramentū.

54 Huic sententiæ se opponit alia, scilicet, quòd resignatio facta metu sit ipso iure nulla, quā tenent *Host.* & alij, *in c. ad aures, hoc nostr. tit. Bonif. de Vitalin. in Clem. multorū, n. 27. de pœn. Ant. But. in cap. super hoc, de renūt. Hēric. Boich. in cap. quod in dubijs, eod. tit. Prob. in addit. ad Ioann. Monach. in Rubr. de renunt. Rosinian. de benef. cap. 19. n. 5. & 6. cum seqq. Staphil. de litter. grat. tit. de var. mod. vac. n. 24. cum seqq. Iacob. Gall. conf. 87. num. 1.*

55 Pro qua opinione primò adducitur *d. cap. ad aures*, ibi: *Non impedit, quominus is, qui renuntiauit Ecclesiæ, ad cuius regimen priùs erat electus, præficiatur eidem*: & sic textus non loquitur per verba futuri temporis, ideò &c. *arg. not. per gloss. in cap. 1. de cleric. non resid. lib. 6.*

56 Secundò, *text. in Clem. multorū, de pœn.* ibi: *Sanè resignationes beneficiorum modo supradicto extortas* (nēpè inquit *gloss.* per captionē, & detentionem iudicis secularis) *licèt à resignantium ipsorū Prælatis recepta, aut rata habitæ fuerint, nullius omninò decernimus esse firmitatis.* Loquitur enim per verbum DECERNIMVS, quod suaptè naturâ aliquid de novo decernit, *iuxta gloss. in cap. ad eos, de sent. excom. lib. 6. & in Clem. ult. de ætat. & qualit. & in Clem. 1. de caus. poss. & propriet. & in Clem. 2. de app. & in Clem. 2. de reb. Eccl.* & dicit nullius esse momenti; ergo non valet, ut per *gloss. nullius* ibi, facit *l. 4. §. condemnatum, D. de re iudic.*

57 Quā de causâ *Basil. Legionens. cū gloss. Butr. Panormit. & Sylvest.* ita tenuit *in tract. de matrim. lib. 4. cap. 8. n. 16.* quid sentiant *Navarr. Rebell. Less. & Azor.* eâ ratione, quia renunciatio debet ex liberalitate oriri, & magis sapit gratiam, quàm iustitiam, *Tiraq. 1. 1 l. si unquam, verb. Donatione largit us, C. de revoc. donat. Seraph. decis. 706. num. 1.*

58 Hinc constitutio Procuratoris ad resignandum, aut cedendū facta per metū est nulla ipso iure, *Host. in cap. Abbas*, & ibi sequitur *Abb. col. penult. vers. Decimus casus, Imol. col. ult. vers. Itē fallit, hoc tit.* ità respondit *Dec. cons. 209. n. 5. vers. Tertiò quæritur, Ruin. cons. 121. n. 20. vol. 4. Flamin. de resignat. lib. 13. q. 1. num. 47.*

59 Neque huic sententiæ, quā tenendā duco, obsunt *text. in d. cap. 2. & c. ad Audientiā.* Non primus nā divertit à comprobatione, casus illius propositio mōstravit: Abbas, à quo quidā Rodericus patrimoniū suum habebat; ad domū eius milites misit, qui ab ea, & universâ possessione eū expellerent, nisi Ecclesiā, quâ fruebatur, relinqueret; qui quidem Rodericus tali, & tanto metu coactus effecit; & Abbas alij Ecclesiā impertivit: in qua specie consultus Romanus Pontifex Alex. III. Episcopo Vigorniēsi respondit, ea quæ metu, & vi fiunt, debère de iure irritari, insimulque mandavit prædicto Roderico cum integritate universa restitui.

60 Circa cuius *text.* intellectū, & mentē notandū est, metum in effectu adfuisse; & universam possessionē à Roderico ademptā fuisse, cùm aliàs Pont. ità non decrevisset, his verbis: *Mandamus quatenus prædicto R. cum integritate restituas universa*; quæ dimanant ab eo, quod in specie effigiatum aderat, ibi: *Milites destinavit, qui eum à domo, & universa possessione expellerent.*

61 Iam ergo claret intelligentia. Nam restitutio solummodò ad damnum respexit, quod milites Roderico in universorū bonorum adeptione imposuerant, & dederant, cùm enim eos Abbas tali imperio emitteret, eo abusi Rodericum à domo, & universâ possessione expulerunt; ut Ecclesiam suā abiuraret;

& etiam post abiurationem bona cũcta retinuerunt. Sicque Rodericus querelã movit, & Romanus P. damni refactionem ei cum integritate (id est fine diminutione universa restitui, ex *l. item si cum exceptione, §. 1. vers. Quadruplabitur, & §. Iulianus ait, D. hoc tit.*) fieri stabilijt. Igitur prædicta verba, ibi: *Mandamus quatenus prædicto R. cum integritate restituas universa*, non ad Ecclesiæ, sed bonorum restitutionem adpellant: sic notat *Abb.* ibi *num. 3.*

Ergo nequit probari ex *d. text.* resignationem valuisse: quia Ecclesiæ restitutio haud facta fuit à P. cùm nullã ipso iure supposuerit; alioqui eam restituendam esse decerneret, facit elegãs *text. in cap. 1. 15. quæst. 6.*

Hinc quæstionis est, an per vim compulsivã deiectus, seu spoliatus ante omnia pristinæ possessioni sit restituendus? Quoties quis compellitur facere, quod aliàs minimè esset facturus, agiturque actione quod metus causâ, nec deiecto, seu spoliato per vim compulsivã succurritur interdicto unde vi, vel alio remedio, ut ante omnia pristinæ possessionĩ restituatur; nam qui cõpulsus possessionem tradit, suã volũtate intelligitur deiectus, quare ante omnia non recuperat, ut docuit *Innoc. in cap. sæpè, num. 2. de restit. spol. Dec. consil. 56. ad fin. Menoch. de recup. poss. rem. 1. n. 102. cum seq.* cũ pluribus *Azeved. in l. 2. tit. 13. num. 25. lib. 8. Recop. l. si rerum, D. de vi, & vi arm.*

Contrariam tamen sententiam tenuit *Rubeus in l. naturaliter, §. nihil commune, n. 116.* & ibi *Fab. n. 52. D. de acq. poss.*

Favet pro ea *Bart. in l. penult. n. 22. C. de condict. ob turp. caus. & in l. 2. n. 2. C. quod metus causa*, ubi docet, quòd si metu cõpulsus possessorio agat, cõtra eum obijci dominij exceptionem non posse, ob idque nõ esse quærendum, quæ inlata vis fuerit, vel expulsiva, vel compulsiva, sed tantùm quomodo sit deductũ, & motum iudicium: sequitur *Bald. in l. penult. D. de condictione ob turp. caus.*

Cõfirmat *text. in l. Mediens, D. de var. & extraord. cognit.* ubi probatur, quòd is, qui metu amittendorum oculorum rem vendidit, posse tamen recuperare possessionẽ, nec ei posse obijci dominij exceptionem resultantem ex venditione sibi factâ.

Secundò, facit *text. in cap. 2. & 3. de restit. spol.* ubi spoliatus renuntiãs beneficio pendẽte adhuc spoliatione sibi factâ præsumitur meticulosè renuntiasse, & ideò non impedit restitutionem ante omnia.

Tertiò, pungit expressius *text. in l. metũ 9. D. hoc tit.* ibi: *Idẽ ait, etsi fortè adhibita manu in meo solo per vim ædifices, & interdictũ, quod vi aut clàm, & hoc edictũ locũ habere, scilicet quoniã metu patior vid te facere. Sed & si per vim tibi possessionem tradidero, dicit Põponi⁹ hoc edicto locũ esse.*

Quartò, probatur hęc sententia ex *l. licèt, C. de acq. poss.* ubi si quis ob metus necessitatem culturã agri non fecerit, non potest sibi præiudiciũ inferre; quia culturã omittens possessionẽ non amittit, ut observat ibi *Gothofr. lit. K.* At verò, qui ob latronum potentiam possessionem deserit, nõ possidet; quia deficit animus, quo retinetur possessio, *l. 44. in fin. de acquir. poss.*

Nec obstat *d. l. si rerũ, D. de vi, & vi arm.* ad cuius responsionẽ verba referre opus existit, ibi: *Si rerum tibi possessionẽ tradidero, dicit Pomponius, unde vi interdictum cessare, quoniam nõ est vi deiectus, qui compulsus est in possessionem inducere.* Quæ quidem evidenter demonstrant, ideò in specie illius *text.* interdictũ unde vi cessasse, quia tradens possessionẽ leviter compulsus fuit; nam si daretur gravem metum intervenisse, quo iure interdictum denegaretur?

Rursus cõfirmatur interpretatio ex *d. text.* ibi: *Si tibi possessionem tradidero*: & ibi: *Compulsus est in possessionem inducere*. nã *in principio* supponitur volũtas tradẽtis ex facto proprio, *l. si reprehẽdẽda 5. C. de instit. & subst. cum vulgat.* Ergo cõpulsio, quam posteà allegare intendebat, levis erat, quorsum enim *Cõsultus* adiecit,

ruit, voluntatē adfuisse in eo, qui renuēs erat, nisi traditio voluntaria fuisset.

Verus hic *text.* sensus colligitur apertè *ex l. 3. §. proinde, D. de vi & vi arm.* ibi: *Quidam cùm armatos audiret venire, metu è possessione decessit*: si vera, aut falsa res esset, adserit Consultus, non esse eū armis deiectū, nisi possessio ab eis fuisset occupata: ergo si possessio ab armatis occuparetur, interdictum propter metum precedētem competeret, quia gravis & iniustus erat.

Vnde colligunt *Bart. & Angel. in d. l. si verum,* quòd si Castellanus è castro fugit propter metum hominum armatorum ad id venientium, excusandus est.

Hinc non sunt audiendi *Menoch. & Azev.* contrariæ sententię se adcingentes; nam qui ob gravem metum possessionem tradit, efficit renuens, & involūtarius, & sic tā interdicto nostro, quàm unde vi potitur, *argum. text. in l. 1. D. hoc nostro tit.*

Quibus adstipulatur, quòd Antiqui legumlatores nullam rem magis attētè curavêre, quàm prohibitionem cuiuslibet vis, prę veniendo ne fieret, & emēdando ocyùs iam factā, *l. si quis ad se, C. ad leg. Iul. de vi, l. si colonis, C. de agricol. & cēs. lib. 10. cap. nullus 2. q. 2. c. litteris, & cap. conquerente, de restit. spoliat.* Sic ista erat maior Prætoris occupatio inter Romanos, ut dicit *Cic. pro A. Cæcin.* ibi: *Dies totos, aut vim fieri vetat, aut restitui factum iubet*: ob hanc frequentiam idem nuncupavit hoc interdictū *quotidianū*, & vim, quæ sine armis incutitur, quotidianā: sequitur *Duaren. lib. 1. disp. c. 20.*

Huius curę causa est quies & æqualitas in subditis propter iustitiam, quę locum tenet in defensione minus potētis, & in restitutione ante omnia, & sine ulla exceptione spoliato facienda, eleganter *Cassiodor. lib. 1. variar. epist. 18. & lib. 3. epist. 20. & lib. 4. epist. 39. Cic. pro Cæc.*

Ad harum causarum cognitionē dabat Prętor iudices particulares, qui vulgò nominabātur *Recuperatores*, ut colligitur ex *Plaut. in Bacch. act. 2. scen. 3.* qui quidē etiam insinuat *in Rudēt. act. 5. sc. 1.* illorum rectitudinē & integritatem;

Quis me est mortalium miserior, qui vivat alter hodie,
Quem ad Recuperatores modò damnavit Pleusidippus.
Abiudicata à me modò est Palæstra. perditus sum.

At etiam hæc audientia, iudicium, aut consilium fuit nuncupatū Recuperatorium, & erat tantæ authoritatis, quòd VESPASIANVS Imperator se satisfecit, quòd per id declararetur ingenua & civis Romanus FLAVIA DOMITILA eius uxor, quæ erat Libertina, *Sueton. in Vespas. cap. 3.* & NERO sanxit, quòd cognitio causarum fiscalium transferretur è Præfectis Ærarij ad iudicium ordinarium Recuperatorum, tanquā si essent particularis, *Sueton. in Neron. cap. 17.*

Hinc motus fuit *Cicer. in Divinat. in Q. Cæcil.* ad accusandū Q. Cæciliū, qui cū esset Quæstor Verris in Sicilia, prævertebat in absentia sua hæc iudicia propter damnū, quod in locū protectionis faciebat, sicut contigit diviti illi Agonidi libertæ Deę Veneris Erycinę, quæ cùm expetijsset esse de foro templi illius celebris (de quo plura *Diodor. Sicul. lib. 4. Biblioth. ad fin. pag. 287. Græc. Latin. Strab. lib. 6. Geog. pag. 188. & lib. 8. pag. 261. & lib. 12. 385. Græc. Lat. Tacit. lib. 4. Ann. Sueton. in Claud. cap. 25.* latè & eruditè *Philip. Cluver. lib. 2. Sicil. Antiq. c. 1.*) cùm Antonius eius Præfectus eripiebat ab illa per vim eius mācipia musica dixit, *Vt mos in Sicilia est omniū venereorū & eorum, qui a Venere se liberavcrūt, ut Præfecto illi religionē Veneris, nomenque obijceret, dixit, & se, & omnia sua Veneris esse. Vbi hoc Quæstori Cæcilio, viro optimo, & homini æquissimo nunciatum est: vocari se ad Agonidem iubet: iudicium dat statim, si adpareret eā se, & sua Veneris esse dixisset, iudicant Recuperatores id quod necesse erat, nec enim erat cuiquam dubium, quin illa dixisset. Iste in possessionē bonorum mulieris mittit: ipsam Veneri in servitutem adiudicat: deinde bona vendit*

pecunia redigit. Ita dum pauca mancipia, veneris nomine, Agonis, ac Religione retinere vult, fortunas omneis, libertatemque suam istius iniuria perdidit, & etiam posteà ponderat contra eundẽ *Verrẽ lib. 3.* quòd mutatâ & correctâ illâ veteri, & prudẽtissimâ lege Hieronicâ, quæ summâ cũ diligentiâ constituebat, & imponebat taxã exsolvẽdorũ ab agricolis in Sicilia pro Decumis statuẽdo, quod exactoribus (qui vocabãtur *Decumani, Cic. lib. 2. in Verr.*) solverẽt, quod illi declarassent ad quemlibet adtingere cum reservatione ad petitionẽ octupli, si illos onerassent plus, quàm debuissent, *Iust. Lips. lib. 2. de Magnit. Rom. cap. 1.* & cùm vidêret factum Apronium Decumanũ æqualem cum Verre in motibus exclamat in favorẽ Agricolarum, *Cùm dederint Apronio, quod poposcerit, relinquent arationes? relinquent larem familiarẽ suũ? venient Syracusas, ut te Prætore, videlicet, æquo iure Aproniũ delicias, ac vitam tuam iudicio recuperatorio prosequantur?*

Hoc damnũ sumpsit exordium ex eo, quòd non fuit Consilium, aut Collegiũ particulare istorum recuperatorũ, sicut erat iudicum Ordinariorum, & Centũvirorũ, sed Prætor nominabat illos, qui sibi videbantur, aut è Collegio iudicũ, aut Adsistentiũ, aut quorumlibet; sicut constat ex eodem *Cicer. in d. lib. 3. accus. in Verr.* in exemplo posito Apronij, & quandò notat Verrem *de conventu nullũ unquam iudicem, nec recuperatorem dedit, & lib. 5. accus. in Verr.* loquẽs de crudelitate, quâ usus fuit cum C. Servilio Cive Romano eum constringendo; quòd promitteret certam quantitatem, *recuperatores de cohorte sua dicit daturum.*

Atverò cùm Prætores rectam intentionem habebant & bonos iudices nominabant, nõ erat iudicium tam sincerũ, nec tam cordatum, sicut recuperatorium; illos repentè vocabat, & illi sine mora iudicium ferebãt, cùm iudicium esset summariũ momentaneæ possessionis, & quod solũ in facto consistebat, ut eleganter declaravit *Plin. lib. 3. ep. pen.*

Denique DOMITIANVS cũ hoc officio tantam curã habuit, qui continuò aiebat, recuperatoribus, *Ne se perfusorijs assertionibus accommodarent, identidẽ admonuit, Sueton. in Domit. cap. 8.* ubi *Casaub.* ubi *Iacob. Cuiac. lib. 5. obs. cap. 33.* legit *perfusorijs, l. 13. de excus. tut. l. 5. quod vi, aut clàm, l. 69. §. ult. D. de evict.*

Inferas ex dictis ad celebrem iuris quæstionem, an executione rectè facta, quia verè debitum erat, nõ tamen ritè, quia non fuit servatus iuris ordo, si authoritate iudicis cõpulsiva solutio procedat, sit retractanda? & videtur quò 1 non, ex *text.* expresso *in l. fin. §. fin. D. boc nost. tit.* ibi: *Quòd si debitis satisfecerit, simplici iussione, & non cognitione habita; quamvis tamen extra ordinem exactionem fieri, sed civiliter oportuit; quæ tamen solutioni debitarum ab eo quantitatum profecerunt, revocare incivile est.*

Ratio autem decidendi fuit; quòd cùm dictus solvens, etsi nolens compelleretur; tamen cùm liberabatur ab debito ob talem iussum & præceptũ, ideò retractatio solutionis non processit; nõ enim adetat causa, quæ retractationem obtinêret; solvit, quod debuit; & ex utraque parte extincta fuit obligatio, *l. si pupillus, D. ad leg. Falcid.*

Rursus certum est liberationẽ induci invito debitore, cũ alius pro eo solvit, *l. 17. C. de solut.* Ergo rectè Consultus retractationi locum non esse decernit.

Quod quidẽ clariùs demonstratur ex *d. §. in princ.* ubi habetur, quòd solvens indebitũ inciviliter iussu iudicis repetit. Ergo à contrario sensu si solvit debitum, non repetit, ex vulgarib.

Vnde clarè convincitur *Gutier. de iuram. confirm. 3. par. cap. 19. à n. 7. cũ seq. & cons. 6. n. 9. 10. & 11.* contendens ex *d. §.* deduci spoliatum per vim compulsivam non esse ante omnia restituendũ. Quia *d. §.* id non probat; cùm diversimodè loquatur, & contrarium statuatur *in l. meminerint, C. unde vi*, ubi probatur, quòd spoliatus per iudicẽ, iuris ordine non servato, est restituẽdus ante omnia.

Quæ

Quæ tamen principalis decisio ampliādā est in eo, qui solvit iussu Vniversitatis; nam eam metum inducere posse certum est, *ex l. metū, §. animadvertendū 1. D. hoc nost. tit.* doctè *Bargal. de dol. lib. 3. cap. 1. num. 56. & 57. fol. 264.*

Conducit mirè *text. in l. 17. tit. 10. par. 7.* ubi *Gregor. Lop. in scholijs, Anton. Gom. tom. 3. variar. cap. 1. num. 52.*

62 Non secundus, quia ibi INNOC. III. agit non solùm de resignatione, sed etiā de iuramento: quapropter occasione illius dubium motum erat; cùm in resignatione simplici nō fuisset, ibi: *Quia verò, quæ vi, metúsve causa fiunt, carere debēt robore firmitatis.* Ideò decrevit Pōt. Ecclesiam restituendam esse, non obstante iuramento, ibi: *Non obstante iuramento prædicto, quo non ad repetendū, sed ad resignandum solummodò tenebatur, præfatā Ecclesiam ei restitui faciatis.* Ergo restitutio fuit facta ad tollendā dubietatem, quam ex iuramento oriri Pont. fuit propositum; qui mirè sanè respondit, nullū gignere impedimentum, quominus Ecclesiæ iterùm præficiatur resignans, etsi iuraverit se resignaturū esse dictam Ecclesiam, propter quod ad eam aditus patère non poterat, nec recursum habère quibat.

Non tertius: quia, ut speciali de iuramento capite probavimus, iuramentum metu cogente præstitum nullū esse, ubi *ad text.* hîc in elucidatione congestos responsum adhibuimus, quod omittimus, ne repetamus.

63 Metu non petens pensionem, possessionem veram non amittit, *Cyn. in l. cùm quæreretur, C. unde vi, Bald. in cap. querelam, num. 9. de elect.*

64 Quando quis est spoliatus, si posteà renuntiet, per metum renuntiasse præsumitur, *cap. solicitæ*, ubi *DD. de restit. spoliat. Honded. cons. 17. num. 62. tom. 1.*

65 S. Ecclesiæ Præsul liberè Papatui renuntiare potest, *cap. 1. de renunt. lib. 6. Paris. de resign. benef. lib. 2. q. 1. à n. 16. cū seq. & lib. 7. q. 5. n. 3. Azor instit. moral. par. 2. lib. 4. cap. 6. q. 1. Paul. Comitol. resp. moral. lib. 1. q. 100. Gonzal. ad reg. 8. Cancel. §. 5. proœm. n. 16. 17. & 18. Peregr. de iur. Fisc. lib. 1. tit. 3. num. 10. & 11.* Sed

66 in aliquibus casibus tenetur cedere, doctissimè *Ioan. Gerson tom. 1. suor. oper. in tract. de auferibilitate Papæ ab Ecclesia, fol. 159. consider. 9.* ibi: *Auferibilis est Vicarius Sponsus Ecclesiæ per voluntariam eius cessionem, aut renuntiationem à Papatu. Fuerat enim olim dubitatio post renūtiationē Cælestini, numquid talis renuntiatio iure subsisteret? Tum propter votū, quo se Papa obligat ad Ecclesiā; tū propter desponsationē & matrimonii quoddam spirituale inter Papā & Ecclesiam; tum præterea, quia Papa divino iure statutus est in hoc gradu, & si quæ sunt aliæ rationes, occasione cuius dubitationis facta est Decretalis determinās affirmativā; quòd hoc licet: & ita licèt quod ex hac humili renuntiatione cum cæteris Patribus Cælestinus adnumeratus est catalogo Beatorum. Sunt autē casus aliqui etiam per Iuristas expressi, quādo licitum est Prælato, imò quandoque debitū cedere statui suo. Vnus est grave scandalum subditorum; quod non expectatur alio modo probabiliter terminandum, quàm per cessionem. Alius casus est, dū occupatio, seu retentio prælaturæ patenter vergit in detrimentum salutis propriæ; nam quid prodest homini si universum mundū lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur? aut quam dabit homo pro anima sua commutationem? Alius casus est, ubi manifestè talis retentio impediret maius bonum, vel in Prælato, vel in subditis.*

SVMMARIVM.

1 Sententia definitur.
2 Dividitur.
3 Derogatione sententiarum remissivè.
Iudices in Equestrū ordinem legebantur.
Dicebantur, Selecti.
Eorum multa genera.
4 VIRGA insigne fuit iudicis.
Sceptrum & virga honori fuit.

5 *Cretheides ad iura danda usurpat sceptrum.*
6 *Sceptrum olim Episcoporum baculus.*
7 *Fœmina sceptrum tulere.*
8 *Potestatis, & superbiæ insigne fuit virga.*
9 *Reges virgam in manibus gestabant.*
10 *Lictoribus virga attributa.*
Eorum etymon remissivè.
11 *Fores à Magistratibus virga lictorum pulsabantur.*
12 *In foribus & portis civitatum antiquitùs iudices erant.*
Explicatur GENES. 4. ℣. 7. *& alij sacri loci.*
14 *Expromitur Valer. Maxim. & 15.*
16 *Iudices Comites erant.*
17 *Iudæorum Principes iudicũ officio fungebantur.*
18 *Et Romani similiter.*
19 *Et alij Reges.*
20 *Proponitur discrimen inter ius dicere, & iudicare.*
21 *Potestas, & authoritas iudicum magna est.*
Iudices sunt Antistites iustitiæ, ibi.
22 *Iustitiam exercere non sinant. & 23.*
24 *Particularis iustitiæ descriptio remissivè.*
25 *Iustitia cum integritate & fortitudine coniuncta esse debet.*
26 *Odiũ, favor, timor, nec interesse debet deflectere iudices à iustitia. & 27. 28.*
29 *Puniuntur iudices per sordes iudicãtes. usq. 32.*
Fumi venditores qui? ibi.
Minister charus Regi an possit recipere propter intercessionem?
Advocati munera non recipiebant.
Explicatur Ausonius.
33 *Sententia metu lata non tenet ipso iure. & 34.*
35 *Contrarium proponitur. & 36. 37.*
38 *Sententia venalis nulla est.*
39 *Sententia per importunitatem lata nõ valet.*
Iudex non debet preces, nec patrocinia potentum admittere, ibi.
Nec uxori acquiescere, ibi.
Cathedrarum provisio debet esse libera, & non minis & precibus. ibi.
Explicatur l. 31. tit. 7. lib. 1. Recop. ibi.
40 *Sententia iusta metu lata non tenet. & 41.*
42 *Componuntur duæ sententiæ.*
43 *An sententia sedendo super equo valeat, dispungitur. usq. 51.*
48 Sedeo *verbum quid significet, ibi.*
Pater & filius, & duo fratres an possint esse in uno Senatu?
52 *Vtrùm Tyrannus peccet usurpatione iudicij? usq. 64.*
65 *Quando metus venit per modum incidentiæ, utrùm sit pronuntiandum super metu? & 66.*
67 *Prima sententia de re restituenda an sit definitiva, an interlocutoria? & 68.*
69 *An à prima sententia liceat appellare? & 70.*
71 *Ad iudiciũ ire meticulosa res est, & 72.*
73 *Absens ex causa iusti metus restitutionem habet.*
74 *Clericus iusto timore sui iudicis ductus potest recurrere ad Regem.*
75 *Clericus timens accedere ad Curiam Romanam tenetur obedire Regi illum vocanti, etsi ibi comparere iussus sit.*
78 *Non excusatur à comparitione, qui timet iniustitiam Principis.*
Ob perhorrescentiam iudicis causa cognoscitur in Curia, ibi.
79 *Citatus ad locum pestiferum non tenetur comparere. usq. 83.*
84 *Metus an excuset Decurionem à voti prolatione. usq. 87.*
88 *An possit Decurio se absentare, & domi manere absque peccato, & onere restitutionis. cum seqq.*

CAPVT XV.

De Sententia.

1 SEntentia est iudicialis definitio controversiæ finem imponens, ità tradũt *Abb. Specul. Host. Maranta*, relati à *Sigismund. Scacc. de sentent. & re iudic. gloss.*

gloſſ.14.quæſt.2.à n.1.Ioan.Roſin.Antiq. Rom.lib.8.ad ll.12.Tab.fol.1280. quę dividitur in *interlocutoriam* & *definitivã*; *Interlocutoria determinat quæſtiones emergentes, & incidentes, quæ oriuntur inter principium & finem controverſiæ principalis: definitiva controverſiam principalem amovet, & abſolvit; gloſſ. in Clement. unica, verb. Definitiva, de ſequeſt. poſſeſſ. & fruct.* probat *Scac.dict.gloſſ.14.q.4.*

2 Alij in quatuor ſpecies diviſerunt, nempè ultra adſignatas addentes præceptum & mulctam, *Scac. dict.gloſſ.14. quæſt.3.* Mulctæ tamen impoſitio olim maioribus tantùm Magiſtratibus licuit, *l. aliud eſt fraus, D.de verbor.ſignif.* obſervant *Budæus in adnot. ad Pandect. in l.2.D.de iudic. Ant.Auguſt.de leg.ad l. Tarpeiã, Cic.lib.3.de leg. Agell. lib.7. cap. 19.* Poſteà lege Aterinâ omnibus Magiſtratibus maioribus, & minoribus permiſſum fuit, ut ex *Dionyſ.* advertunt *Iacob.Cuiac.in dict.l.aliud eſt fraus, D.de verbor.ſignif.Petr.Greg. lib.31.ſyntagm. cap.3.* eleganter *Pet. Pantoja de Aiala in l.1.num.9.& 10.fol.17.D.de aleatorib.*

3 De rogatione ſententiarũ ſcribit *Roſin. lib. 9. Antiq. Roman. cap. 16.* & qui fuerit mos apud diverſas Gentes, tradit *Alexand.ab Alex.lib.4.Dier.Genial. cap.11.fol.369.* Iudices illas proferebãt, qui in Equeſtrem ordinem legebantur, *Alexand.ab Alex.lib.2.Dier.Gen.cap.29. Plin.lib.33.cap.1.& 2.Roſin.lib.1.Antiq. Roman. cap.17.* dictique illi IVDICES SELECTI, *Senec.lib.3.de benef. c.7. Ovid. lib.2.Triſt.& lib.1.Amor.eleg.10.Petron. Satyric. Dempſter. ad Roſin.in dict. c.17. Cic. Philipp. 5. & pro Cluent. Horat.lib. 1.ſerm.ſatyr.4. Aul.Gell.lib.14.noct. Attic.cap.2.& 12.Manut.lib.de legib.Sigon. lib.1.de Antiq.cap.18. Franc. Pollet. lib. 3.Hiſt.For.cap.8.& ſeq.Revard.pro Tribunal. cap.8.* quorumque multa genera in utroque Imperio fuère, *Iul. Caſ.Buleng.lib.5.de Imper.Rom.cap.23.*

4 VIRGA iudicis inſigne fuit, *Chronic. Conſtantinopolit. Propria manu dedit ei dicanitium pretioſum, aut virgam argenteam inauratam.* Sceptrum, & VIRGAM honori fuiſſe vulgò notum eſt, *Æſchiles in Chois ſceptrum,* vocat, *baculum homines perſuadentem; Xenoph.* eos, qui in comitatu Regis eſſent adpellat *Sceptrigeros.Homer.lib.1.Iliad.Euſtath. Sceptrum ſymbolum eſt Regni, Iuſtitiæ, Legum, & Concionis ad Populum.* Sceptrum *Homero* quælibet virga, *Iuven.ſatyr.10.*

Da nunc & volucrem ſceptrô, quæ ſurgit eburno.

5 Cretheides ad iura danda uſurpat ſceptrum, *Apollon.lib.4.Argon.*

---- Vbi ipſe manu
Sceptrum tenebat aureū ad iudicia, ſub quo multi
Æqua per Vrbem diiudicabant iura.

Pindarus Od.4. Pyth. Nec verò me angunt hæc domum tuam valdè amplificantia; ſed ſceptrum Monarchicum, & ſoliũ, cui olim Cretheides inſidens Equeſtribus populis dirigebat iura. In hũc ſenſum explicat *Virgil.7.Æneid.*

Hoc Priami geſtamen erat, cùm iura vocatis
More daret populis, ſceptrumque, sacerque thiaras,
Iliadumque labor veſtes. ---

In eius Comment. P.Ioann.Ludovic.de la Cerda fol.45.num.13.

6 Sceptrum dictus eſt olim Epiſcoporum baculus, Carolus Magnus apud *Monach.Sangal.lib.1.cap.19.Ioan.Ludovic. de la Cerda adverſar. ſacror. cap.64. num.8.*

7 Fœminæ ſceptrum tulère. *Virgil.*

Præterea ſceptrum Ilione, quod geſſerat olim
Maxima natarum Priami. ---

8 Poteſtatis quoque, & ſuperbię inſigne VIRGA fuit, *Demoſthen. in Pantanet. Theophr. de Areſc. Ariſtoph. Concion. Clemens lib.1.Pædagog.cap.8. Prudent.*

Regnum per omne iuſſus
Sacram tenere Virgam.

9 Et apud antiquos Hebræos, & Gręcos, non ſolùm Reges, & Iudices ſceptrum, ſeu, quod idem eſt, VIRGAM in manibus geſtabant, quod egregiè dictat *Guevar.*

in

in Habacuc cap.3.à num.192. Ramirez in Pentecontarch. cap.47. fol.337. Bobadilla in Polit.lib.3.cap.2.à num.12.

Lictoribus (quorum etymon proponit *Ramirez in Pentecontarch. cap. 13. Buleng.de Imper. Roman. lib. 6. cap. 21.*) virga adtributa, *Statius lib.1.*

Atriaque, & multa pulsantur limina virga.

10 *Mart.lib.8.epigr.66.*

--- Nobilique virga.
Vatis Castaliam domum sonare.

Ovid lib.5.Trist.eleg.7.

---- Et quos prætexta verendos,
Virgaque cum verbis imperiosa facit.

Budæus in l. Proconsules, D. de offic.Proconsulis, fol.342.

11 Fores à Magistratibus virgâ lictorũ pulsabantur, *Papin.de conventu ad Stellam.*

--- Et multa pulsantur limina virga.

Livius in 6.ab Vrbe. Fortè accidit, ut lictor Sulpitij, cùm is de foro domũ se reciperet, fores, ut mos est, virga percuteret. Plin. in 7. natur. Histor. cap. 30. scribit, Pompeium Consulem prohibuisse lictorem pulsare fores *Possidonij*; veneratione tanti viri, *Iust. Lips. lib. 1. Elect. cap.26.*

12 Vnde observandum est in foribus, & portis Civitatum antiquitùs Iudices extitisse: & ad hunc sensum verba illa DOMINI Caino dicta possunt explicari, *Genes.4.℣.7. Nonne si benè egeris, recipies; sin autem malè, statim in foribus peccatum tuum aderit?* Adesse in foribus, ut ego conijcio, nihil aliud hîc significat, quàm illum apud Iudicem accusare; quia in foribus, vel portis civitatis antiquitùs erãt Iudices: quod patet ex illo *Iob 31.℣.21. Si levavi super pupillum manum meam, etiam cùm viderem me in porta superiorem*; id est, cùm essem iudex, & sedêrem pro tribunali; & *Psal. 127. Beatus vir, qui implevit desiderium suum, ex ipsis, nõ confundetur, cùm loquetur inimicis suis in porta*: clariùs in *Proverb. 31.℣.23. Nobilis in portis vir eius, quando sederit cum Senatoribus terræ.* Itaque

13 in portis erat iudicium. Quare per portas omnis authoritas iudicantium potest intelligi. Sic explanari debent verba illa SALVATORIS nostri, *Matth.26. Portæ inferi non prævalebunt adversus eam*, id est, omnis potestas dæmonum, fraudulentia, & authoritas: *Luc.de Pen. ex D. Hieron.in l.1.num.2.vers.Et ideò, C.de agricol. & cens. lib.11. Deuter.21. Mauson.de caus. execut. 1.par. limit. 17. num. 15. Cevall. tom.5. gloss. 5. num.61. cum seq. Mend. lib.1. Reg. tom. 1. cap. 1. ℣.9.num.7. Fr.Eman.de la Cerda in cõm. in orat.Ierem.℣.14.fol.132.*

Rectè in porticibus iudicatum fuisse Augustum, *Sueton. in eo cap.72.* commemorat, ibi: *Ex secessibus præcipuè frequentavit maritima, insulasque Campaniæ, aut proxima Vrbi oppida, Lanuvinum, Præneste, Tibur; ubi etiam in porticibus Herculis Templi ius persæpè dixit:*
14 benè in porticibus: nam iudicia exercebantur in Basilicis, Templis, porticibus; & prætereà in Subdivalibus locis, ut liberrimus esset cœli prospectus, *Valer. Maxim. lib.8.cap.1. tit. 4. Infesto populo obiectus, cùm effugere debitam pœnã nullo modo posse rederetur, subitò coorti imbris beneficio tutus fuit à damnatione; discussâ enim quæstione, aliam velut Dijs interpellantibus, de integro instaurari non*
15 *placuit.* At quomodo discussa fuit quando imbre coorto, nisi sub dio iudicium esset institutum? Alter est apud eundem locus *tit.6. Per id ipsum tempus, quo tristes de eo sententiæ ferebantur, repẽtina vis nimbi incidit; cùmque postratus humi pedes iudicum oscularetur, os suum cœno replevit; quod conspectum, totam quæstionem à severitate ad clementiam, & mansuetudinem transtulit.* Quod non potuisset contingere, si sub tecto, ac non sub dio Iudices consedissent, *Virgil. lib.4. Georg.*

---- Cæsar dum magnus ad altum
Fulminat Euphratem bello, victorque volentes
Per populos dat iura. ---

Ros.lib.9.Ant. ubi *Dempster. fol.1504.*

Sæ-

16 Sæpè *Greg. Turonens.* Iudices adpellat, quod alibi Comites; unde adparet Comites esse iudices Vrbiũ; & Præfectos *lib. 8. cap. 18.* ibi: *Gundovaldus Comitatum Meldensem super Guerpinum (invasit) ingressusque Vrbem causarum actionem agere cœpit. Exinde dũ pagum Vrbis in hoc officio circumiret, in quadam villa à Guerpino interficitur.* Ecce ubi causas agit, & iudex est, qui erat Comes: & *lib. 6. cap. 8.* apertum testimonium de hac re est. Nam Comes quidam hominem morte condemnat, *P. Ioan. Ludov. de la Cerda advers. sacror. cap. 96. num. 7.*

17 Iudæorum Principes iudicum officio fungi solitos testis est *Flav. Ioseph. lib. 18. Antiq. Iudaic. cap. 6.* de Indis *Q. Curt. Ruf. lib. 8.* de Scotis notius est, quàm ut Historicorum fide sit opus. Alios aliarum Gentium Reges etiam iudicijs interesse solitos, clarum legentibus Historias; de Priamo Troianorum Principe *Virgil. lib. 7. Æneid. de Didon. lib. 1.*

---- Iura dabat, legesque viris.

Siculis imperans Acestes *lib. 5.*

— Gaudet Regno Troianus Acestes,
Indicitque forum, & patribus dat iura vocatis.

Ipse Æneas futurus Monarcha de se *lib. 3.*

--- Iura, domosque dabam.

Sidon. Apolnar. carm. 2. ỷ. 218.

--- Nam iuris habenas
Non generum legit Respublica.

Eiusdem carmin. ỷ. 204.

--- Post iura daturi
Innumerabilibus legionibus imperitabant.

Carm. 5. ỷ. 569.

Qui dictat modò iura Getis.

Et *ỷ. 480. carm. 2.*

--- Sit partibus istis
Augustus, longumq; leo mea iura gubernet.

18 Ad Romanos si descendamus, nullũ penè reperiemus Principem nõ iura administrasse, & iudicia per se exercuisse, de Romulo *Plutarc. in eo, Virgil. 1. Æn.*

--- Remo cum fratre Quirinus
Iura dabant. ---

Ovid. lib. 14. Metamor. fabul. 19. in princ.

Occideras Tatius, populisq; æquata duobus
Romule iura dabas. ---

19 Alios Reges id factitasse nullum dubium, *Tit. Liv. 1. Decad. lib. 1. Valer. Maxim. lib. 6. cap. 2. tit. 11. Sueton. in Iul. cap. 43. Senec. lib. 5. de benef. cap. 24. Dempster. ad Rosin. lib. 9. Antiquit. Rom. fol. 1503.*

20 Tamen observatione dignum est discrimen versari inter ius dicere, & iudicare; illud enim ad Magistratum pertinuit, qui iurisdictioni præerat, eaq; cõplectitur, quæ *Vlpian.* exprimit *in l. 1. D. de iurisd. omn. iudic. Paul. in l. penult. D. de iust. & iur.* ibi: *Vt ubicunque Prætor salva maiestate imperij sui, salvoque more maiorum ius dicere constituit, Pompon. in l. 2. §. post originem, de origin. iur. Consequens est, ut de Magistratuum nominibus, & origine cognoscamus, quia ut exposcimus per eos, qui iuri dicundo præsunt, effectus rei accipitur. Vlpian. in l. pridie* Kalendas, *D. de fer.* ibi: *Pridie Kalendas Ianuarias Magistratus nec ius dicere, nec sui potestatem facere consueverunt. Menoch. lib. 1. de arbitr. quæst. 2. num. 8. & seqq.* ubi etiã advocat *Duaren. Govean. Corras. P. Ioan. Ludov. de la Cerd. in comment. ad Virgil. lib. 7. Æneid. fol. 45. num. 32. & lib. 6. Æneid. fol. 668. num. 11. Guth. de offic. dom. August. lib. 1. c. 2. fol. 9.*

21 Potestas & authoritas Iudicũ magna est, ut advertit *Ioan. Matienç. in dialogo Relator. par. 3. cap. 11.* & sunt Antistites iustitiæ, *Agell. 4. Noct. Attic. 4.* iusque ab eius fonte manasse scribit *August. lib. 19. de Civit. Dei, cap. 27. D. Greg. Lopez Madera,* eruditissimus Cõsiliarius, qui nostrãm Hispaniam Scriptorum suorum ubertate ditavit, *Animadvers. cap. 1. num. 8. Osuald. in Donell. lib. 1. comm. cap. 4. litt. H. Cicer. 3. de Republic. Dionys. Gothofr. in l. 1. D. de iustit. & iur. litt. C.*

22 Qua de causa iudices iustitiam exercère non sinant, & iustè causas, negotiaque discernant, ut præceptũ sacris litte-

tetis impoſitum haud derelinquant,ſed perbellè adimpleăt, *Levit.cap.19.ỷ,15.* ibi: *Non facies quod iniquū eſt, nec iniuſtè iudicabis. Non conſideres perſonā pauperis, nec honores vultū potentis;iuſtè iudica proximo tuo.Deuter. cap.1.ỷ.16.* ibi: *Præcepit eis dicens; Audite illos, & quod iuſtum eſt,iudicate.2.Paralip.cap.19.ỷ.6.*ibi: *Et præcipiens Iudicibus; Videte (ait) quod faciatis,non enim hominis exercetis iudiciū, ſed* DOMINI; *& quodcunq; iudicaveritis, in vos tamen redundabit; ſit timor Domini vobiſcum, cum diligentia cuncta facite. Eccleſ.10.ỷ.1. Index ſapiens iudicabit populum ſuum; & principatus ſenſati ſtabilis erit. Pſal.81. ỷ.2.*ibi: *Iudicare populum tuum in iuſtitia.Iſai.cap.5.ỷ.16. Et exaltabitur Dominus exercituum in iudicio,&* DEVS *ſanctificabitur in iuſtitia:& cap.10. Væ qui condunt leges iniquas,& ſcribentes iniuſtitiam ſcripſerunt. Ioan.cap.7.ỷ.23.* ibi: *Si circumciſionē accipit homo in Sabbatho,ut non ſolvatur lex Moyſis, mihi indignamini,quia totum hominem ſanum feci in Sabbatho. Nolite iudicare ſecundùm faciem, ſed iuſtum iudicium iudicate.*

23 Confirmat elegantiſsimè,& comptè Patrum Theſaurus *D.Pet.Chryſol.ſerm. 26.* explicans illud *Apoſtoli ad Roman. 13. Non eſt poteſtas niſi à* DEO, ubi ſic ait:*Sed à* DEO *poteſtas omnis,à* DEO *Rex etiam diſpenſationis regiæ adeptus eſt dignitatem. Sic Dux, ſic Miles, ſic Provinciarum Rectores, ſic Vrbium rationē reddituri ſunt omnes iſti, ſi in ullo credita poteſtatis exceſſere menſuram, ſi Rex iuſtitiam cuſtodivit, ſi æquitatem tenuit, ſi poteſtatem moderatus eſt, ſi miſericordiam non omiſit, ſi tenuit ſic ponderis ſui librā; ut in neutram partem poteſtatis ſuæ trutina perpenſa declinaret, ſi omnium curam geſſit: ſi civium procuravit quietem, ſi ſic temperavit cenſum; ut neque militi ſufficientia deeſſet,neque tributarius laſſaretur. & Dux præſtabit* DEO *cauſas; ſi ſequentibus ſe præbuit virtutis exemplum; ſi in excubijs pervigil, ſi in diſcurſibus indefeſſus, ſi pacem omnē pro labore perquiſivit. Rationem reddet & miles, ſi paruit imperatis, ſi concuſſit neminem, ſi accepta ſtipēdia iuſtiſsimo labore penſavit. Index quoque iudicij ſui ſupremum iudiciē ſuſtinebit.*

24 Particularis iuſtitiæ comparationem & deſcriptionem tradit ex alijs *Ioan. Matienç.in Dial. Relat.3. par.cap.61.*& cum fortitudine,& integritate coniunctam eſſe debêre:idem ſcribit *dict.3.p. cap.12.Virgil.11.Æneid.*

Iuſtitiæ ne prius mirer, bellíne laborum.

Ovid.6.Metamorph.

Sceptra loci,rerumque capit moderantem Erectheus

Iuſtitia dubiū, validíne potētior armis.

Claudian.1.Stil.

Narrem iuſtitiā? reſplendet gloria Martis.

Cicer.de Pompon.in 2. Anton. Cuius virtute terribilior erat Pop. Roman. exteris gentibus iuſtitia charior. Sueton. in Aug. cap.3.Provincia præfuit non minore iuſtitia,quàm fortitudine. DARIVS tamē etſi hoſtis, virtutem, iuſtitiamque laudat ALEXANDRI apud *Curtiū lib.3. Albert. Krantius de Trottone Rege Danorum cap. 9.lib.1.Hiſtor.Vandal. Rex iuſtitia,& fortitudinis inſignis.Dio Chryſoſt.orat.2.Ipſe enim (Homerus) ſubijcit manifeſtè duas Regi dignſſimas virtutes fortitudinem,& iuſtitiam.* Idem *Orat. Ille eſt Rex hominum optimus, qui fortiſſimus eſt,& iuſtiſſimus. Herodian.lib.2.*ait Pertinacem Barbaris fuiſſe metui; tum *memoria retinentibus virtutem illius in ſuperioribus bellis*, tum quòd *neminem ab illo ſcirent unquā ultrò offenſum*: eruditè *P. Ioan. Ludov. de la Cerda in comm.ad Virgil. lib.11. Æneid. fol.560. num. 5. Bobadilla in Polit. lib. 2. cap.2 num.23.*

125 Debent iudices ità ſe gerere, ut nec odium,nec favor, nec timor, nec intereſſe à recto iuſtitiæ tramite eos deflectant, ſeu deviare præſumant: quæ res ſecundum *D.Gregor. in cap.quatuor modis 11.q.3.& Concil.Legion.in cap.1.de re iudicata in 6.*ſunt adverſaria iuſtitiç: ſicque,*nihil vendicet odiū, nihil favor uſurpet,timor exſulet:premium aut expectatio premij iuſtitiam non evertat; ſed ſtateram ge-*

gestent in manibus, & lances adpendant æquo libramine. Deum præ oculis habentes, cap. omnis qui 45. dist. Senec. de benef. lib. 4. c. 11. ibi: Tādiu mali iudices erimus, quādiu depravat spes, ac metus, ac incertissimū vitium voluptas, S. Aug. lib. 14. de Civit. Dei, cap. 3. ibi: Omnesque notissimas quatuor animi perturbationes, cupiditatē, timorem, lætitiam, & tristitiā. Balzaran. de feud. lib. 2. tit. 27. de pac. ten. §. iudex, à n 2. optimè Philo lib. de iudice, dum ait, quòd sacræ leges ab omnibus exigunt sinceritatem, & animum tranquillum nullis obnoxium perturbationibus, Larath. conf. 114. n. 80. Isai. cap. 5. Væ! qui dicitis malum bonū, & bonum malū; ponētes tenebras lucem, & lucem tenebras; ponētes amarum in dulce, & dulce in amarum: & cap. 11. Boet. lib. 1. de consolat. met. 7.

Tu quoque si vis lumine claro cernere verum,
Stamine recto carpere cælū, gaudia pelle,
Pelle timorem, spemque fugato, nec dolor adsit.
Nubila mens est, vinctaque frænis, hæc ubi regnant.

Patric. de Repub. lib. 3. tit. 1. fol. 62. ibi: Iustitiam igitur colāt, qui Reipublicæ præsunt; à qua nulla gratia, nullus metus, nullæque pollicitationes eos amoliri debent. Bald. in l. fin. C. de pœn. iud. qui mal. iudic. Hered. de iudicib. c. 19. Prover. 18. D. Hieron. sup. Amòs, ibi: Quicunque cōsanguinitate, vel amicitia, vel è cōverso hostili odio, vel inimicitijs iudicando ducitur, pervertit iudicium Dei Christi, qui est iustitia. Ribaden. de Princ. Christ. lib. 2. cap. 12. Menoc. de arbitr. cas. 342. n. 18. & plenè Decian. tract. crimin. lib. 8. cap. 33. à n. 3. Farin. in
26 prax. crim. par. 3. q. 111. n. 361. ubi subdit, quòd per sordes iudicare dicitur, quando quis ad iudicandum movetur vel ex pretio, seu præmio; vel ex prece, seu gratia; vel ex odio, seu inimicitia, aut ex timore, Aug. Barb. in cap. 1. num. 3. de sent. & re iudic. lib. 6. Arist. lib. 2. Rhet. cap. 1. Simanc. de Republ. lib. 6. cap. 3. eleganter Bobad. in Polit. lib. 2. cap. 2. à num. 19. cum seqq.

27 Caveant igitur iudices ab odio (quod est actus, quo quis sibi, vel alteri malum vult sine proprij emolumenti causa, ut tradit Azor lib. 3. instit. moral. cap. 12. Roder. Acuña in cap. qui verò, n. 2. 40. dist.) ne eorum mentem turbet, & comprimat, iniustumque iudicium cōstituant. Arceantur ab amore, qui fortis adest; ut amantis animum commoveat, & ad amati voluntatem reducat, & obcæcet, graphicè Tiraq. de pœn. temp. cap.
28 51. num. 81. cum seqq. Deponant timorē, fortitudine se tueantur, de qua loquitur Eccles. cap. 7. Noli quærere fieri iudex, nisi virtute valeas irrumpere iniquitates, nec extimescas facies potentum, & ponas scādalum in agilitate tua. Simanc. de Repub. lib. 5. cap. 7. num. 2. & lib. 6. cap. 9. Abiles in cap. 2. Prætor. gloss. in iustitia, num. 2. Avila in epist. fol. 117. pag. 2. eleganter prosequitur Bobad. lib. 2. Polit. d. cap. 2. n. 24. cum seqq. Renuant acceptionem munerum (de quibus Ianus Langlæus lib. 6. semest. cap. 1. Gasp. Sanch. fer. 4. post 3. Domin. Quadrag. conc. 1. fol. 497. Paramo de orig. S. I. lib. 3. q. 2. num. 68. Rendel. in tract. de vino, sect. 3. fol. 91. circ. fin.) ne flectantur, Virgil. 3. Æneid.

--- Quid non mortalia pectora cogis
Auri sacra fames? ---

Petr. Apoll. lib. 4. Excid.

--- Turpia quæ non
Auri suadet amor? quæ nō mortalia cogit
Pectora? ---

1. Reg. 9. ℣. 3. Et non ambulaverūt filij illius in vijs eius, sed declinaverunt post avaritiam, acceperuntque munera, & perverterunt iudicium: Tull. pro Quinctio, ibi: Nullum est officium tam sanctum, atque solenne, quod nōn avaritia comminuere, atque violare soleat: eleganter cum alijs P. Ioan. Ludov. de la Cerd. in commēt. ad Virgil. 1. Æneid. fol. 70. num. 7. Quod quidem eruditè confirmat Nilus Abb. in Ascetico, ibi: Venit quondam ad Eliseum Dux Naaman Syrus, multaque munera secum attulit, quid igitur? Propheta num illi obviam processit? Statimne illi occurrit? An per puerum causam propter

ter

ter quam venit, *aperuit*? *Ne ad præsentiam quidem suam illum admisit*, *ne muneribus*, *quæ attulerat*, *eum curasse videretur*: quod & suadent *Matienç.in dialogo Relat.3. par.cap.23. Azeved.in l.1. tit. 6.num.17.& 19.lib.3.Recop.* Nec ratione præmiorum flectantur, *Manil. lib.5.*

--- *Atque habitat sub pectore cæco*
Ambitio. ---

Livius lib.34. ibi: *Quid legem Cinciam de donis & muneribus excitavit, nisi quia vectigalis iam, & stipendiaria plebs esse Senatus cœperat? Robertus lib.4.rer.iudic. cap.2.fol.760.* & non solùm Iudices, sed Advocati munera pro patrocinijs antiquitus non ferebant, ut dictat *Auson.*

Iurisconsulto, cui nubit adultera coniux,
Papia lex placuit, Iulia displicuit:
Quæritis unde sit hæc distantia? semivir ipse
Scantiniam metuens, non metuit Titiam.

In quorum explanatione dicendum est, quòd cùm *lege Papia* proposita essent præmia ijs, qui uxores duxissent, placuit hæc lex doctori iuxta illius voluntatem nubenti, sed è contra *lex Iulia* displicuit, tanquã pœnam adulteris imponens; quasi ipse delectaretur uxoris adulterijs; insuper cùm parum pudicè viveret, erat obnoxius pœnâ legis Scantiniç persequẽtis eos, qui muliebria patiuntur, ideò eam timebat; verùm cùm propter eius imperitiam nemo eo patrono uti vellet, non erat, quòd metueret legem Titiam, quasi eum nullus muneribus, & donis coleret; nam per eandem legem Titiam prohibebantur Advocati munera accipere, & ità huiusmodi carmina exponit *Zasius Brigãtinus in catalogo leg. Antiq. ad l. Cinc. de don. & mun. fol.255.* ubi *Charond. in addit. Alciat. lib.10. Parerg. cap.6. Marcell. Donat. ad Sueton. in Neron. cap.17. Theat. vitæ humanæ num.2171. post tit. Prostitutores, & lenones, de maritis, qui proprias uxores prostituerunt, vol.7. lib.3.* & subtiliùs explicat *P. Pithæus lib.2. adversar.*

Et quamvis aliqui existiment legendum esse *Cinciam*, non *Titiam*, cùm per legem Cinciam caveretur, ne ob causam orandam Patroni pecuniam, seu donum acciperent, *Livius lib.34. Tacit. lib.15. Cic. de Senect. & 2. de Orat. & 1. ad Attic.* Tamen verius est utramque fuisse latam ob eandem causam, cùm verba *Ausonij* non possint ex Titia in Cinciam mutari ob carminis rationẽ. Tum etiam, quia de ea meminit *Tacit. lib.11.* ibi: *Consurgunt Patres, legemque Titiam flagitant, qua cavetur antiquitùs, ne quis ob causam orandam pecuniam, donúsve accipiat.*

Hinc venit respuendus *Cuiac. lib.16. observ. cap.18. num.25.* ubi tenet nõ fuisse aliam legem Titiam, quç idem interdiceret Oratoribus, quod ex lege Cincia, cùm *Ausonij* locus sit de Iurisconsulto, non de Oratore, de quo Titia nõ loquitur; subdẽs etiam apud *Tacit. lib.11.* non rectè legi *Titiam*, cùm sit reponendum *Cinciam*, eleganter *Budæus in adnotat. reliquis fol.10.*

29 Puniuntur autẽ iudices sic per fordes iudicãtes, vel pœnã capitali, vel deportationis cum alijs iuxta varietatẽ facti secundùm iudicis arbitrium, tam ex *lege Iulia repetundarum, iuxta l.1. & 3. ubi gloss. D. ad leg. Iul. repet.* vel ex lege Cornelia de falsis, *iuxta l.1. §.1. vers. Et per iudicem, D. ad leg. Cornel. de fals. Farin. d.q.111. à n. 15.* atque etiam ex edicto de calumniat. *iuxta l.1. D. illo tit.* atque etiã ex lege Cornelia de sicarijs, si pro necãdo homine, seu pœnâ mortis innocenti infligẽdâ pecuniam accipiat, *l.1. §.1. & l. lege Cornelia, D. ad l. Corn. de sicar.*

30 Præterea imponitur eodẽ casu contra iudicem per sordes iudicantem pœna privationis dignitatis, *l.2. C. de dignit. lib.12.* ibi: *Ablatis codicillorũ insignibus, Auth. novo iure, C. de pœn. iudic. qui malè iudic.* ibi: *Dignitate sua, & cingulo amisso. Menoch. d. cas.342. n.13. Farin. d. q.111. n.27.*

31 Et tandem indistinctè iudex pecunia corruptus iniustam proferens sententiam iure antiquiori in quadruplũ con-

condemnabatur, *l. 1. C. ad leg. Iul. repet.* explicat *Farin. d. quæst. 111. à n. 59.* Sed iam novo iure, de quo in *dict. Auth. novo iure,* distinguitur; nam si causa sit pecuniaria, dat triplum; promissi duplum iudex corruptus refundit, si criminalis causa sit, omnia amittit bona, exponit
32 *Farin. dict. q. 111. n. 69.* De pœna iudicis corrupti scribunt laudati ab *Aug. Barb. in cap. 1. à num. 11. & seqq. de re iudic.* & olim pœnam mortis indictam fuisse, testis est *Aul. Gel. lib. 20. cap. 1. Herodot. lib. 5. Alex. ab Alex. lib. 6. Dier. Genial. cap. 11. fol. 664. Budæus in l. si benè collocata, D. de usur. fol. 749.*

Iudici, qui pro munere sententię rem quampiã accipit, proximus est ille, qui ratione familiaritatis, vel officij apud iudicẽ expeditũ litis eventũ promittit alicui ob receptam pecuniã, ideòq; plecti debet, ex *l. qui explicandi, C. de accus. & in l. Comites, C. ad leg. Iul. repet. Duaren. lib. 1. disp. anniv. cap. 25. Robert. Aurel. lib. 3. sent. iur. cap. 25. Bargal. de dolo, lib. 3. cap. 9. num. 105. tum seq. fol. 373. Baiard. ad Clarum lib. 5. §. fin. quæst. 73. num. 14. Caball. cas. 67 toto.*

Quare non immeritò *Dion. Gothofr. in d. l. qui explicandi, C. de accus. litt. R.* dixit dictam constitutionem pertinête propriè ad fumi venditores, non ad impunitatis promissores, eleganter *Iacob. Cuiac. lib. 20. observ. 9.*

Cuius rei occasione indagari oportet, qui sint fumi venditores (de quibus latè egit *Cal. Rhodig. tom. 3. lect. antiq. lib. 26. cap. 21. Alciat. lib. 4. Parad. cap. 2.*) & dicendũ est esse illos familiares Principis, seu iudicis, qui eius benivolentiã, vel favorem, vel officia simulatis commẽdationis verbis receptã pecuniã pollicebantur, nec præstabant: ut fuit *Teticus apud* Heliogabalum; qui omnia facta eius, & dicta vendebat fumo sibi divitias comparans, cùm alijs atq; alijs pretium reciperet, atque omnes falleret, egrediẽsque ab illo singulos adiret, dicens, de re hoc locutus sum, hoc de te audivi, de te illud futurum est. Apud Alexandrum Thurinus Verconius, cuius supplicio factus est locus adagio *Fumos vendere:* nã fumo necati iussus est ab Alexandro, quia fumos vendidisset, prę cone irà dicente: Fumo punitur, qui fumos vendidit, *Domit. ad Mart. lib. 4. epig. 5 Anton. Fab. in suo Cod. lib. 4. tit. 6 defin. 1. cum allegat.*

Confirmant hemistichium hoc bina testimonia, & præeat *Sidon. Apollin.* in hęc verba: *Sed neque ex illo, ut ferunt, numero, qui secreta dirigentium Principum venditantes ambiunt à barbaris benè agi cum legato potius, quàm cum legatione:* succedat *Xiphilin. in Adriano,* ibi: *Neque tamen quisquam insolenter se gessit, aut quidquam eorum, quæ diceret, aut faceret Imperator, venditavit, quia solent & Cæsariani, & cæteri, qui circa Imperatores sunt.*

Denique obiter advertas, quòd fumus dicitur pecunia, & meritò, quia avolat, disparetque ut fumus, *Hieron. cõtra Ruffin. De tanta liberorum silva unum surculum, aut fruticem præferre non potes, bi sunt verifumi, & nebulæ. Plutarch. de Deo Socratis: Fastum cen fumum quendam Philosophiæ in sophistas dispersit.* Omnis præterea favor, *Cellens. lib. 5. epist. 13. Summa itaque dementia est currere post defectum; adpetere non adprehensibile, instare fumo, uti imagine pro veritate, velle diu ea vita vivere, quæ iuxta Gregorium vitæ æternæ comparata, mors potiùs dicenda est, quàm vita. Mart. lib. 4. epigr. 5.*

Vendere nec vanos circum pallatia fumos.

Ex dictis venit indaganda non inutilis quæstio, an Minister Charus Regi possit uti æstimatione & favore eius ad protegendas, & fovendas quaslibet prætensiones, seu obtentiones recipiendo nummos, seu munera propter intercessionem.

Quod autem id ipsum omnino permissum fuerit, apertissimè constat ex *l. unica, C. de suffragio,* ibi: *Si qui desideria sua explicare cupientes ferri sibi à quoquam suffragium postulaverunt, & ob referendam vicem se se sponsione constrinxerint,*

rint, promissa restituant, cùm ea, quæ optaverint, consequantur, & si artibus moras nectant, ad solutionem debiti coarctandi sunt. Itaque *in C. Theod.* rubrum huic materiæ respondens incipit, *Si certum petatur de suffragijs, fol. 36.* Illicque interpretatio vulgatis *ad l. 2.* dictat: *Si quis dum necessitates suas expedire desiderat, aliquid se commodi daturum esse promiserit, præceptis, quæ voluit, constrictus hoc sine ulla dilatione implere cogatur.*

Quibus mirè adstipulatur *text. in l. 42. D. de don. int.* ubi donatio inter virum & uxorem fuit permissa, ut cum eodem, quod illa impertiebat, intenderet adeptionem alicuius dignitatis militaris, ibi: *Nuper ex indulgentia Principis Antonini recepta est alia causa donationis, quam dicimus honoris causa: ut ecce si uxor viro lati clavij petendi gratia donet, vel ut equestris ordinis fiat. Sueton. Trãq. in Vespas. cap. 23. Ammian. Marcel. lib. 22. Ælius Lamprid. in vita Alexand. Sev. Alciat. lib. 2. paradox. cap. 14. num. 3. fol. 47.*

Et quamvis *Imp. Iustin.* curavit amputare has negotiationes, & contractus *in novell. 8. ut ind. sine quoq. suffr. coll. 2.* ille titulus non est rectè traductus ex idiomate Græco, ut enim refert *Oldendorp. in duodecim Tabulas, fol. 32.* traductio *Holoandri*, viri doctissimi fuit, *ut iudices sine aliqua datione pecuniæ fiãt. Sim. Schard. in Lexico. iuris, fol. 889. col. 2.* & debet limitari, & restringi prohibitio *Iustiniani* ad id, quod sonat *Rubrica*, nempè ad provisionem iudicum, & officiorum similium; ut administratio iustitiæ liberior fuisset, & solùm eligerentur personæ dignæ, & idoneę talis exercitij, sed in alijs rebus sem per servata & observata fuit permissio vetus, & licet ferre pecuniã pro intercessione cum Principibus: cùm igitur homo sic charus illis eam facit, recipit mercedem & præmium alienum in cõpensationem servitiorum & obsequiorum propriorum: & tantò minus tenetur Rex obnoxius ad augmentum talis intercessoris, ideòque eiusmodi pactiones legitimè celebrari, testatur *Alciat.* ubi sup. *Rebuff. in l. 7. fol. 57. col. 1. vers. Et per hoc patet, D. de verbor. signif. Claud. Canciune. in tract. de offic. iudic. cap. 8. num. 9. & 16. Balduin. in præfat. Instit. de public. iudic. col. penult. fol. 764. Dion. Gothofr. in dict. l. unica, litt. K.*

Et in materijs spiritualibus, ut non vocetur simonia, idẽ defendit *Navar. in tit. de dat. & promiss. notab. 32 n. 50. Bal. consil. 297. num. 1 vol. 5. fol. 74. Tusch. tom. 7. concl. 251. num. 8. vers. Limita, fol. 283.*

Denique hæc sententia tenenda est, etsi renuat *Cuiac. in novella 8. & Hotbman. de verbis iuris, verb. Suffragium, pag. 835.*

33 Quibus animadversis indagandum existit; utrùm sententia per metum lata ipso iure teneat? an nõ subsistat, sed annulletur? In qua quæstione adfirmativè responderunt *gloss.* & ibi *Archidiacon. in cap. iniustum, & cap. quatuor 11. q. 3. gloss. in l. interdum*, ubi *Bald. D. quod fals. tut. auth.* & sentit *gloss. Non excipiendo causam iustã in cap. Abbas*, ubi hoc expresse tẽnet *Panorm. col. 5. vers. Novus casus, hoc nostro tit.* & facit *text.* à contrario sensu, & ibi *gloss. in cap. unico, cod. tit. lib. 6.* Dũ

34 ibi ponitur, quòd hoc fallit in sententia absolutionis à cẽsuris; quia illa per metum lata est ipso iure nulla, ut ibi; ergo in alijs secus, hoc idem tenuit *Bald. in l. decernimus, col. 2. in fin. C. de sacros. Eccles. & in l. 1. col. 2. vers. Ibi timeat, C. de sent. ex brevic. recit. Speculat. tit. de sent. § quoniam, col. 2. post princ. Rot. decis. 374. in nov. Roman. singul. 91. Corset. in verb. Dicebat, Ludov. Rom. in litt. S. Anchar. cons. 382. col. 1. Lanfranc. in cap. quoniam contra, §. interlocutorie, vers. Sed numquid valeat sententia, num. 9.* cum ibi adduct. *de probat. Vant. de nullit. sent. fol. 551. num. 142. Padill. in l. interpositas, num. 11. C. de transact.*

35 In contrariam ivêre sententiã *gloss. in cap. quatuor, & in cap. iniustum 11. q. 3. DD. in c. Abbas, hoc tit. Bald. in l. necessitate, C. de bon. quæ lib. & in l. fin. n. 11. C. de pœn.*

pœn.iud. qui mal.iudic. Barbat.cons.60. n. 5.lib.1. Prosper.Farin. 2.p.fragm. crim. verb.Metus, n.44. Dec.cons.42.n.7. vol. 1. Spin. in spec.testam.glos.rub.2.p. num. 5.Camill. Borrel. tom.2.sum. decis.titul. 30. num.167. cap.omne 25.q.1. Mogollon cap.9. n.25.in fin.Scac.de sent. & re iudic. glos.14.q.18 n.35.

36 Huius sententiæ ratio est, quòd in Iudice requiratur summa libertas, liber consensus, ut adnorat *Bald.in dict. l.fin. num. 12. C. de pœn. iudic. qui mal. iudic. Thesaur. in præfat. decis. num. 28. Mastrill. de Magistrat.lib.1.cap.2.n.56. Sueton.in Iulio, c.14.* ubi mirè, eleganter *Chrysol.serm.41.* ibi: *Vbi necessitas nō voluntas, ubi exstat de conditione captivitas, iudicium de potestate non constat, & serm. 100.* ibi: *Succumbat necessitati, quæ non libera & absoluta voluntas,* qui cùm videatur abesse, cùm coactio intervenit, *l. qualem, D. de recept. arbitr.* sententiam esse ipso iure nullam dicendum adest, eleganter confirmat *Bald.in*

37 *l.1. num.9.D.de iudic.* Alioqui daretur absurdum haud leve, quòd etiam interveniente in Iudice metu, qui eum compulit, ut efficeret, quod suâ sponte non effet facturus (quoniam iniustè iudicare coëgir) sententia tenêret in summum, & ingens partis alterius detrimentum, & præiudiciū; quę necesse habêret novis onerari molestijs litem instituendo & excipiendo de sentētia tanquam metu lata, ideò rectè eam ipso iure nullam tenuerunt nuper congesti, quos libens lubensque amplector.

38 Præterea non solùm sententia metu lata est nulla ipso iure, sed ea, quæ venalis est, *l.13.& 14.in fin.tit.22.p.3. Men. de arbit.cas.343.num.6. Meneba. usufr. c. 37. Abil. ad cap.1. Prætor. verb. Donation,num.6. Rebuf.de reprobat.test. num. 405. Pereg.de iur. fisc. lib.7. titul.4. num. 5.cum seqq. Aloisi.Ricc.p.5. collect.1499. Farinac. in prax. crimin. part.3. q. 111. num.197. Camil.Borrell. tom.2.sum. dec. tit.30.num.423. August. Barbos. in c. cùm ab omni 10.num.5. de vit. & honest. Clerie.Caball.cas.198.num.8. Guazin.defens. 35.cap.6.n.7.* eleganter *Ioseph.lib.4. Antiq.Iud cap.ult.*

39 Quod idem erit, si per importunationē nimiā, quâ premebatur iudex, sententiam protulerit, cùm Iudicis decretum liberum nō relinquatur, *l.1.C.ne lic. potent.* ibi: *Qui sæpè importunis petentium intercessionibus opprimuntur, l.1.C.de petit.bonor.sublat.lib. 10.c.importuna,de pœnit.dist.1.glos.verb. Qualitatem, in cap.si quando,de rescript.cap.tua fraternitatis,de præbend.l.29.in medio,tit.18.p.3. Bart.in tract. de Tyran.q.6. Ias.in §. quadrupli, n. 66.Instit.de act. Afflict.decis.69 col.3.Palaci.Rub.in rubr.de donat.§.81.num.1.& seqq.* & ibi *Barabon.in addit.pag.296.lit. B.* post *Ias. in l.1. §.si vir, col.fin. D. de acquir.possess.Peral.in l.si quis in principio testamenti,n.94.D.de leg.3.Perez in l.24. tit.3.lib.2.Ordin fol.365. Tibe. Decian. 2.tom.crimin.lib.8. cap.7.* post medium, eruditissimè *Bobadill.in Polit.lib.3. cap. 10.num.11.*

Confirmatur hæc sententia *ex l.Decurionū filij,C.de pœn.* ubi nulla habetur sententia, si ad frequētem instantiam, & petitionem partis lata sit, ibique refert *Glossa* sententiam Pilati latā per importunitatem inspecto furore, & concursu populi, sequitur *Petr.de pot. Princ. c.32. concl.2.n.71.fol.625.col.1.*

Vnde nō debet Iudex preces, nec patrocinia potentiorum admittere, elegāter *Avend. de exeq.mand.Reg.lib.2. cap. 1. à num.1.cum seqq. Camill. Borrel. de præst.c.70.num.137.Cevall. in art.Reg. docum.1.fol.21. Bob.lib.2. Pol.c.2. num. 65.* nec uxori acquiescere, & adsentiri favet huic rei *P. Carol. Scriban. lib. 1. Politic. cap. 9.* ibi: *Quanta exsurgunt Iudicum commenta! Ingeniosus amor, & avaritia est: hic adfinitate, aut sanguine iunctus, ille veteri, aut nova amicitia; ille magnis sponsionibus, magis etiam si donis, illi secularibus, aut Ecclesiasticis dignitatibus fulgent; quorum manus quacunque purpura nitentia sperari filio munia possunt, aut maritus filiæ, ille mag-*

R

magnorum suffultus litteris venit, armatis etiam non rarò, nescio, an non & cataphractis: quæ non minorem metum, quàm spem faciant. Quid? quòd muliebres non dico formæ, sed accedant preces, & doctæ mentiri lacrymæ, doctæ fallere etiam coniugis nocturnæ, quæ donis, quàm virtute maior, quibus non blanditijs, dubium, aut amantem maritum flectit? Potentiores fœminæ venti maribus sunt, validiusque nocturni Favonij maritalia carbassa omni Euro, Notoq; impellunt; etiam ab ancilla, & filia itur in dominam, & matrem, inde in maritum, & quod gravius est, coniugi non paruisse, non amasse est. Cui concinne est, quod dicit *Senec. lib. 4. cont. 25.* ubi precibus cuiusdam mulieris Prætor hominem interfici iussit, & in hæc verba exclamat *Meretrix Pratori, Prætor Provinciæ imperat.*

Sic apud *Livium lib. 39.* Valerius Antias ad Placentinæ familiæ mulieris, cuius amore deperibat, preces ex vinculis securi quemquam percuti iussit: quòd se neminem gladio ferire vidisse diceret: *Livius* verò, & ex eo *Plutarch. in Quinctio, & Catone* puerum Philippū Pœnum id impetrasse refert, ut suâ manu Gallum quemdam transfugā confoderet: Romā enim obsequij ipsius causâ sub ipsum gladiatorium spectaculum se discessisse iactabat. Sed Catonem ipsum Ciceronis verbis audiamus: *Invitus feci, ut fortissimi viri Flaminini fratrem L. Flamininum e Senatu eijcerem, septem annis postquàm Consul fuisset: sed notandum putavi libidinem. Ille enim cùm esset Cos. in Gallia exoratus in convivio à scorto est, ut securis feriret aliquem eorum, qui in vinculis essent damnati rei capitalis. Hic Tito fratre suo Censore, qui proximus ante me fuerat, elapsus est: Mihi verò & Flacco neutiquā probari potuit tā flagitiosa, & tam perdita libido, quæ cū probro privato cōiungeret imperij dedecus. Valer. Max. lib. 2. c. 9. Glos. verb. Navigasti in c. novimus 17. q. 2.* dicit, quòd sicut navigās se subijcit varijs periculis, nec proprio motu regitur, sed vētis, sic habēs uxorē.

Non dissimile illi d in sacris Litteris rogante meretriculâ saltatrice indictâ causâ capite truncatū innocētissimum hominem D. IOANNEM BAPTISTAM, *Marc. 6. Matth. 14. Luc. 3.* quare dixit *S. Petr. Chrysol. serm. 173.* de Herode loquens: *Ille, ut placeret incestæ, captivus ipse Iustum tantum tenuit, vinxit inclusum.* Denique ille Iudex, qui nec Deū timebat, nec homines reverebatur, *Luc. 18. n. 2.* unam fœminam timuit, ac reveritus est, dū illius precibus acquievit, ut *D. Chrysost. hom. 71. ad Pop.* observat.

Cùm libertas in Cathedrarum provisione necessaria adstet, ex *l. 31. tit. 7. lib. 1. Rec.* quæri nūc oportet, an Scholastici trahi debeant amore, odio, vel timore; nam certè per hæc facilè corrumpuntur, *cap. quoties, de testib.* ubi cōmuniter notant *DD.* Et negativè respondēdum occurrit. Æquè enim Scholastici corrumpi videntur rogatu, amore, odio, vel timore, ac si pecuniâ, & largitionibus subornarentur, quapropter testis precibus corrumpi dicitur, cū pluribus *Mascar. de probat. concl. 554. n. 3.*

Etsi contrariæ sentētiæ se subscripserit *Dec. cōs. 187.* & alij plurimi laudati ab *Farin. tom. 2. de testib. q. 67. n. 266.*

Quia ita demū istorum opinio vera erit, si preces pro veritate proferēda intercesserint, quo casu precibus corrupti nō videbuntur. Secùs tamē si pro deponēdo falso preces fundātur, uti elegāter animadvertit *Farin. d. q. 67. n. 268.*

Vnde provenit interpretatio ad *text. in l. 31. tit. 7. lib. 1. Recop.* ubi loquens de oppositoribus Cathedrarū inquit, quòd illi nō cogāt Scholasticos, nec precibus, nec minis, ut pro eis suffragium ferant, alioqui taliter faciētes obrētis Cathedris privantur, & inhabilitātur ad cęteras, & iuribus, & præeminētijs repellūtur, ibi: *Ni los traigā a ello por ruego, ni amenaça,* ut ea verba tātùm locū habeāt, quādo precibus, ac minis aliquis cōpellitur pro quodā (putà) Petro suffragiū, seu votū emittere; secùs tamē si indefinitè precibus & intercessionibus adliciātur hu-

huius,aut illius iustitiā servare, alioquin enim inhumanum esset itā oppositorū ora comprimere, ut nec ipsis liceret Scholasticos iustitiæ certiores facere, eosque rogare, ut pro ipsis vota refundant: nisi fortè dicere velimus præfata verba non tā oppositores ipsos,quā cæteros agentes respicere, ut scilicet illi nullo modo prece, vel timore Scholasticos inducere in sententiam, voluntatemque suam trahere audeāt,itā ratiocinatur *Narbo.in d.l.31.glos.7.* iunct. *10. num.5.tit.7.lib.1.Recop.*

40 Et nō solùm cùm iudex metu coactus sententiā iniustā tulit, hoc verū est,sed etiā si iustā proferat: quia necessitas est cōtraria voluntati; nā voluntas iudicis debet esse libera,itā ratiocinatur *Bald. in l.fin.n.12.C.de pœn.iudic.qui mal. iud.* Sed timor non vitiat sententiam, quam esset laturus,si nō timēret, *Bald.in l.1.n.*

41 *6.C.de sent.ex brev.recit.* Vnde si quis rumore populi,vel in tēpestate maris secū dū animi prędestinati motivū,& nō cōcussi sententiā ferat,efficax est pronuntiatio,*arg.l.2.& 3.D.de don.causa mort.*

42 Sin autē hæc nostra sententia tot fundamētis fulcita, & corroborata displiceat,cum prima sic cōpones fœdere distinctionis, aut petis an sententia valeat;adeò quòd sit adpellare necesse, & dic quòd non, aut quantum ad aliū effectū,& tunc valet, tamē obstat exceptio seu replicatio, *arg. l.si dolo, D. de dolo,* acutè distinguit *Bald.in l.1.num.9.D.de iudic.*

43 Nunc in dispunctionē se offert,an sententia sedēdo super equo iudice valeat & teneat (quod in Civitate Genuensi accidisse restātur *glos.in l.1. verb.Recitavit,in fin.C.de sent.experic.recit.Speculater. inferiùs citatus*) in qua quæstione dicendū est validā esse,prout respōderūt *Glos.Bald. & Angel. Lanfranc. in c. quoniā contra,num.146.de probat.Marant.in suo spec.p.6. verb. Et demū fertur sententia, n.55.*quidquid in cōtrariū proferāt *Speculat.de sentent.& his, quæ ipsam sequūtur, §.iuxta propositionis seriē sub num.10.vers.* *Quid si pronūtiat in alta turri, Bart. in l. 1.sub n.4.C.de sent.ex brevic.recit.*

44 Ad quā responsionem adducunt non eæ rationes,quòd quā vis sedens in navi, vel super curru baiulatur, non per hoc negetur,quin etiam sedeat,&ex quo sedeat, videatur satisfactū legi requirenti sessionē,prout movetur,*Gemin. in c.ult. n.12.in fin.de sent.& re iud.in 6.* Et quòd ille iudex videatur quasi sedēre,quòdq; sit solennitas accidētalis;quas rationes refert etiā *Specul. d.§.iuxta propositionis*

45 *seriē,n.11.vers. Et faciunt hæc.* Sed ex eo, quia necessitas efficit, ut inspiciamus, non quid sit faciendū,sed quid fieri possit,non enim obligamur ad impossibile, *l.impossibilium 7.D.de verb.oblig.*

46 Remotā tamē impossibilitate,& necessitate pro sententiæ invaliditate respondendū est, quia tunc illa sessio super equū ostenderet,quòd iudex aliud principaliter agere intēdit,tamenq;sententia ferri debet animo quiescēte & libero ab omnibus iis,quæ ipsū turbare,aut avertere, aut quoquomodo possent impedire, quāobrem iudex sententiando debet sedēre, *§.sancimus,auth.ut ab illustrib.coll.5. & §.sedebunt autē hic pedanei Iudices,auth.de iudic.ut nullaten.coll.6. c. ult.de sent.& re iud.lib.6.*

47 Ratio huius cōclusionis est,quia anima sedēdo, & quiescēdo sit prudentior, *Philosoph.2.de anim.glos.in d.c.ult. verb. Sedendo,*& ibidē *Gemin.sub n.12.vers.In ea glos.*ibi,*verb.Sedere, Prob.in addit. ad Monach.n.2.de sent.& re iud.in 6. Panvin.de offic.& potest. Cap.sed.vac.prel.6.*

48 *sub n.4.*Nā cùm movetur corpus,movetur anima, & ideo non est in soliditate rationis,sed cū sedet anima laborat circa intellectū,&sic sit prudētior,nō enim distrahitur adaliā operationē iuxta illud: *Pluribus intētus minor est ad singula sēsus. Bald.in l.1.sub n.6.& 7.vers.Et ratio huius,& Salic.sub n.3.C. de sent. ex brevic. recit. Scac. de sent. & re iud. glos.9.q.4.n. 5.& 6.* & sedeo verbū authoritatē,& firmitatē significat,*Apoc.3.n.21.Eph.2.n. 6.Mend.lib.1.tom.1.Reg.c.2.*℣*.8.n.19.*

49 Quæ sententia exemplificari potest in eo, qui cùm valdè timeret, sententiã protulit sedendo in alta turri,& partes erãt inferiùs, *glos. in c. vlt. verb. Sedēdo, n. 40. de sent. & re iud. in 6. Speculat. Bart. Salic. & Marant.* iam laudari.

Cui rei mirè conducit, quòd DEIOTES cùm esset à Medis vocatus, ut iudicaret, arcē sibi turrã construi, addiqùe custodes voluit, ut eo tutiùs & sine metu iudicare posset, ut refert *Herod. lib. 1.*

50 Restringe primò, quando timor non esset iustus; quia tunc sententia lata super equo, seu turri non valèrer, & idem si timor cessasset ante sententiæ prolationem; quamvis emanasset citatio ad sententiam, *Franc. in d. cap. ult. versus fin. sub n. 11. de sent. & re iud. lib. 6.*

51 Secundò, ut procedat, dummodò ad eum locum, in quo vult sententiam ferre, præcesserit citario, aliàs uti lata sine citatione non valèret, *Francb. in d. loc. Seac. de sent. & re iud. glos. 7. q. 4. n. 24. 25. 26. & 27.* Metus Iudici illatus quomodo probetur, tradunt *Ægid. Bellam. decis. 625. Mart. in D. noviss. tom. 1. titul. metus, cap. 4.*

Obnoxias in Senatu maximè sententias esse non debère, neq; cuiquã adsentiendi necessitatem fieri receptissimum est: liberè enim quisque animi sui conceptum exprimere debet, elegãter *Ian. Langlæus lib. 7. semest. c. 6. toto.*

Hinc quæri debet, an pater, & filius, vel duo fratres Senatoriã dignitate ornati possint in eodem, unoq; Senatu? Et quòd nõ ea est ratio, quòd verisimillimũ sit ambos illos Senatores frequẽtiùs eãdem in sententiam ituros, neq; alterũ ab altero dissensurũ, ità ut sententia ab uno dicta, quædam quasi adsentiendi necessitas facta alteri videatur. Tametsi enim libera in Senatu maximè censentiũ oporteat esse suffragia, & ubi quid pro Republica cõsulẽdũ est, Senatori liceat in aliã à patre, vel fratre sententiam ire; vix tamen sit, ut vel filium, vel fratrem seorsum à se sentientẽ æquo animo quis audiat. Neque nisi perrarò contingit, ut huiusmodi personæ diversas sententias sequantur. Quin (quod de Ligariis fratribus *Cic. in orat pro Q. Ligario* dixit) horum ferè semper conspirans, & penè conflatus est cõsensus, ità ut in qua sententia unus fuerit, alius etiam esse velit: Quod & his versibus expressit *Horat. ad Fuscium epistol. lib. 1.*

------ Ad cætera penè gemelli
Fraternis animis: quicquam negat alter & alter.
Annuimus pariter. ------

Extantque apud veteres exempla multa parentum, qui filios in Senatu & publicis consiliis seorsum à se sentientes æquo animo non tulerint, *Livius ab Vrbe condita, lib. 34.* & alibi.

Idque apud Venetos, Romanosque fuit factitatum, *Contard. de Magistr. & Rep. Venet. lib. 1. & 2. Dio. lib. 39. Cicer. lib. 2. de legib. Livius lib. 7. decad. 3. & lib. 10. decad. 3.* & aliorum populorum legibus constitutũ fuisse tradit *Aristot. lib. 5. polit. cap. 6.* Conducit eruditè *Tacit. lib. 3. Ann.* ibi: *Dicendi primo loco sententiã exemit Drusum Consulem designatũ, quod alii simile rebantur, ne cæteris adsentiendi necessitas fieret, Pet. Greg. de Republic. lib. 24. c. 7.*

Quæ quidem sententia ad socerum, generũq; trahenda est, quod etiam verisimillimũ sit generũ diversam à socero sententiã dictũrũ nõ esse, quemadmodũ nec filiũ à patre, cùm lex socerũ parẽtis locũ obtinère dicat; vulgòque receptũ sit coli, ac metui eũ perinde ferè à genero, ac parentẽ à filio, ut de genero dici illud non ineptè possit; ne sententię obluctari velle credatur:

Hinc timor, ast illinc pudor urget.

Nam & *Homerus* dicẽtem inducit Helenam:

O metuende mihi semper, semperque verende
Chare socer!

Quo pacto & *Honorius* apud *Claudian. in lib. de nuptiis Honorii & Mariæ*:

Hæc etiam queritur secum. Quonam usque verendus

Cun-

Cunctatur mea vota socer.

Quod quidem limitari debet, quoties Senatus in plures decurias distribuitur, possintq; pater, & filius, socer & gener, fratresque alij seorsum alijs collocari, atque ità non usquequaque incommodè suo munere defungi: facillimè legis gratiam Princeps facere poterit, ità eleganter in terminis (prout aiunt) terminantibus *Ianus Langlaeus lib. 7. semest. c. 3.*

Tandem illud cōstat Regijs sanctionibus, quae fratres, liberosque cum parentibus, ac huiusmodi alios in eundem coetum adsumi vetāt, aulicum sanctiusque Principis consilium non comprehendi. In id enim huiusmodi Gentiles simul adlegi quotidie videmus: quod personarum excellentiae datum vidêri potest. Siquidem huiusmodi collegium ex alijs ferè non constituitur, quā Regij sanguinis Heroibus, Antistitibus, Proceribus, Magistro militum, Cancellario, & qui maximis legationibus perfuncti sint. Id quod Romani Senatus exemplo fieri non absurdè fortè quis dixerit, in quem similiter parentes, & liberos, fratres, aliosque propinquos subinde adlectos, cooptatosque legimus, ut ex his, quae de se & Quinto fratre, de M. Antonio, & Lucio Caesare huius avunculo Pansa Cōsule & Q. Fusio Caleno eius socero, *Cic. Philipp. 10.* & de Pompeio, & de Caesare *Tranq. in Caesare, cap. 21.* scribunt, intelligi potest. Sicut ex eo, quod P. Licinum Calvum seniorem de praeda Veiorum dividenda rogante filio (qui Tribunus militum consulari potestate creatus paulò antè fuerat) sententiam In Senatu Romano dixisse scriptum apud *Livium ab Vrbe condita, lib. 5.* his verbis: *Quid de praeda faciendum censerent: duae Senatum distinebant sententiae, una senis P. Licinij, quem primùm dixisse à filio interrogatum ferunt, edici palàm placere populo, ut qui particeps esse praedae vellet in castra Veios iret.* Eadem *de C. Claudij Appij Decemviri patrui sententia*, ipso interrogante Appio in Senatu pro bello adversus Aequos & Sabinos, C. Claudij, qui patruus Decemviri erat, oratio fuit precibus quàm iurgio similis orantis per sui fratres, parentisque eius Manes, ut civilis potiùs societatis, in qua natus esset, quàm foederis nefariè icti, cum collegis meminisset, & pòst paulò cùm aliud praeterquam de quo retulissent Decemviri dicere prohiberent, Claudium interpellandi verecundia fuit: sententiam igitur peregit: nullum placêre Senatusconsultum fieri, *Livi. lib. 3.* de qua similiter *Dion. Halic. lib. 2.*

Tanta siquidem sub Imperio Pop. Rom. Senatorij fuit Ordinis amplitudo, & maiestas, ut de eo temerè quidquam suspicari piaculum fuerit: in quē qui legebantur, maximorū Regum speciem habebant, ut non abs re Cineas Pyrrhi legatus retulisse ei dicatur, Senatum Romanum multorum Regum sibi cōsessum vidêri, *Plutarch. in Pyrrho.*

Proinde *Livi. lib. 9. ab Vrbe condita de Alexandro Magno* loquens, victusne (inquit) esset consilijs iuvenis unius (ne singulos nominē) Senatus ille, quem qui ex Regibus cōstare dixit, unus veram speciem Romani Senatus coepit.

Eos verò, qui in interiori illo Senatu Principi à Consilijs sunt, nō malè, seu fortè Apocletos, seu Apolectos quis dixerit, ut est apud *Liviū ab Vrbe cōdita lib. 35.* Sic enim Aetolorū sanctius consiliū, quod ex delectis constabat viris, adpellabant. Qui ità dicebantur, quòd ex multis solerent deligi.

52 Vtrùm Tyrannus peccet usurpatione iudicij, eiusque sententiae sint irritae dispungit *Lessius de iustit. & iur. lib. 2. cap. 29. dubit. 9.* & adfirmativè resolvit, ità sententiam adstruens. Primò,

53 ex ratione naturali propter commune bonum. Secundò, ex tacita populi ad-

54 probatione & cōsensu. Tertiò, quia Ro-

55 mani oppressérant Iudaeos per tyrannidē, & tamen DOMINVS *Matth. 22.* Insinuat, Caesari reddendū tributū: & hanc

 par-

parrem docet *Franc. Victoria relect. de potest. civil.num.* 23.

56 Quæ sententia mihi non adridet, & *Lessij* fundamenta non relevant. Nō primum, ex eo, quòd sententiæ, & mandata Tyranni nullam potestatem, nec vim habent, ut ipse fatetur: ergo ex cōmuni bono non tenebunt: nam id versatur in eius expulsione; tamquā publici latronis, & usurpatoris Imperij invasione & violentiâ occupati; non in admissione. Præterea cōmune bonū nō potest efficere, ut subsistat ipso iure irritum, cùm secundariò procedat, sicque priùs quàm

57 accedat, nullum adstat. Demum cōmune bonum operatur, ut sententiæ valeāt, *l. Barbarius Philippus, D. de offic. Prætor.* iuxta mentem *Anton. Fab. in Iurisp. Pap. tit. 1. princ. 1. consut. 1.* Sed id intelligendum est, quoties error intervenit, *Sanch. de matrim. lib. 3. disp. 22. à num. 1. cū seqq. Gonç. ad reg. 8. Canc. glos. 15. §. 1. num. 53. Velasc. in Axiom. lit. E. num. 59.* Sed hic non existit, cùm certus & cognitus sit Tyrannus. Igitur.

58 Non secundū, quia populus nullatenùs potest cōsentire in Tyrannum, cùm eū vitâ & Regno privare queat, *ex reg. l. ut vim, D. de iust. & iur.* post *Bellar. & Navar.* resolvit *Suar. cont. Regē Angl. lib. 3. c. 3. n. 3. Menchac. illust. c. 8. n. 19. & de succ. creat. lib. 3. §. 26. n. 47. Seraph. de Freitas de iust. Imper. Lusitan. Asiat. c. 6. n. 96. Iudic. 3. Herodot. lib. 3. Xiphilin. in Aug. Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 26. Sot. lib. 4. de iust. q. 1. art. 3. Less. lib. 2. cap. 9. dubit. 4.* Ergo.

59 Rursus dici nequit Tyrannum, qui sibi iudiciū usurpat, à populo admissum esse, eiusque sententias adprobatas habêri, eâ de causâ, quòd eo renuente & violenter occupavit imperium. Ideòq; semper præsumitur durare noluntas eodem subsistente effectu & metu; oppressioneque præsente: cùm Tyrannus efficiat, quod in principio constituit; verū si id haud faciat, sed leniter, & comiter procedat tamē nullo pacto cōsēsus, & adprobatio populi interveniet, cū videat violentam occupationē & coactionem: qua orb. tus vero domino infelicitatē deploret, & calamitatē suam dolet.

60 Cui adstipulatur, quòd Tyranni notæ duæ sunt, odium, & metus, *Virgil. 1. Æn.*

Conveniunt quibus aut odium crudele Tyranni,

Aut metus acer erat.

Dio Chrysost. Orat. 1. Necesse est enim, ut hi qui timent, oderint, & velint aufugere, Aristot. in Rhetor. Nemo amat, quem metuit: Livius lib. 24. Brutios & oderant, & metuebant. Cic. in Catil. 1. Nemo est extra istam cōiurationem perditorum hominum, qui te nō metuat, nemo qui nō oderit. Iterum: *Nunc te Patria, quæ cōmunis est omniū nostrum parens, odit, ac metuit. Accius* apud *Tull. in offic. Quem metuunt, oderunt. Senec. lib. 1. clem. c. 12.* discriminans Regem à Tyranno, ità ait: *Alter arma habet, quibus in monumentum pacis utitur, alter ut magno timore magna odia cōpescat. Quintil. declam. 328. Stat. 1. Thebaid.*

Atque parens odij metus. ——

P. Ioan. Ludov. de la Cerd. in comm. ad Virgil. 1. Æn. fol. 71. n. 15. Ergo mirari debet *Lessiū* adfirmasse tacitā populi adprobationem adesse, cùm certum sit eū non solum Tyrannum odio prosequi, sed timêre, & sic nullum consensum præstare actibus ab eo gestis: imò contradicere, ersi taceat propter metum.

61 Conducit quędam animadversio, quòd Tyrannus omnia destruit & confundit, iniustitias efficit, tyrannide opprimit, & vastat, ideò *Luc. 1. Fuit in diebus Herodis Regis Iudææ Sacerdos nomine Zacharias*, explicans *Chrysolog. serm. 86.* In hæc verba comptissima miro acumine, & summâ eruditione referta prorumpit, ibi: *Usque ad Herodem Iudaicæ Sacerdotalis sanctitas, Senum gravitas, Patrum pietas præsidebat; ius erat lex divina, ambitio nil ibi, nil temeritas, præsumptio nil valebat: quia gerebatur totum divino ordine, non humano: sed Herodes veniens ex gente aliena invasit Regnum, violavit Sacerdotium,* con-

confudit ordinem, mutavit mores, ſbrevit ſines. infecit iuvenes, tribus miſcuit, delevit ſtemmata, corrupit genus, tulit quidquia erat, & divina, & humana funditùs diſciplina. Sed hoc quid ad Zachariam ſanctum? Ne quid ergo tale, & in ipſo Zacharia crederetur admiſſum, Evangeliſta cogitur ſic referre: Fuit in diebus Herodis Regis Iudeæ Sacerdos quidam nomine Zacharias de vice Abia. Quia uſque ad ipſum ab atavis, avis, patribus, transfuſum genus manſit Sacerdotij, tẽpus legis, ſacrificij omnis ſervata eſt diſciplina, eòquòd impietatẽ Regis, iniquitatẽ tẽporis, ambitionis rabiem, temeritatis furorem, Sacerdotis & meritum ſuperavit, & vita. Igitur nullo iure cõſenſus populi eſt prçſumendus.

62 Non tertiũ. Quia nullus in conſciẽtia tenetur tyranno tributũ ſolvere, niſi fortè causâ ſcandali, vel maioris mali vitandi, propter quod iuſſit DOMINVS, aliàs *Matth. 17.* ſolvi nõ ex debito: eleganter obſervat *Marta in tract. de iuriſdict. 1. p. c. 25. à num. 36. cum ſeqq. & p. 4. cent. 1. caſ. 11. à n. 14. cum ſeqq.* ubi alios laudat. Igitur non patet in cõfirmationẽm, nec *Leſſij* ſententiam communit.

63 Iam ergo dilucidior redditur altera ſentẽtia *Soti lib. 3. de iuſtit. q. 4. art. 6.* docentis Tyrannum, qui Rempublicã invaſit, nõ poſſe ferre ullam legem, nec ius dicere, quod obliget in conſcientia, ac proinde ſentẽtias eius eſſe irritas, & in-

64 validas. Ratio eſt, quia propter metum populus nõ poteſt cõſentire, *l. nihil 116. D. de reg. iur.* quam ſententiã amplector.

65 Quçrit *gloſ. in c. ſuper hoc 5. de renunt.* quãdo metus venit per modũ incidẽtiæ, utrùm ſit pronunciandum ſuper metu? Breviter dicendum eſt, quòd quçdã eſt quæſtio incidens, & præiudicialis, ideſt, quia prçiudicat, ne procedatur in cauſa, & ſuper iſta debet pronũtiari, ut notatur *in l. arbitrio, D. qui ſatiſd. cog. l. 3. D. de renuntiat. l. præſes, C. ad l. Fab. de plagiar. l. à procedente, C. de dilat. l. poſt ſententiã, C. de ſent. & interl.* & idem in replicatione eſt *text. in l. quoniã Alexãdrũ, C. de adult.*

66 Si autem incidens eſt perẽptoria, ſed nõ præiudicialis ad proceſſum, tunc ex ordine dato à iure nõ eſt pronũciãdũ, tamẽ ſi iudex interloqueretur ſine aliquo capitulo nõ ſuper tota cauſa, benè valẽret pronunciatio, *l. intra, D. de min. l. de qua re, D. de iudic. l. metij, verſ. Sed quod Prætor, in verb. Interloquutũ, D. hoc tit.* ubi interlocutoria fertur ſuper actione, an poſſit interpretari, necne, cõſiderato articulo iuris; ità *Bald. in d. c. ſuper hoc, n. 6.*

67 Quæritur etiam, an prima ſententia de re reſtituẽda ſit definitiva, an interlocutoria, vel admonitio quædam? Et quidam dicunt, *arg. §. ſi quis autem non implens in auth. de hered. & Falc.* abſurdum putantes, quòd in una cauſa duæ ferãtur definitivæ ſententiæ, nam ſecundam forentur talem, ſed certè cùm per primã finis imponatur controverſiæ principali per condemnationem, quis negavit rẽ iudicatã, vel quæſtionem definitam eſſe; & certè nullus hoc poteſt negare, *l. 1.*

68 *D. de re iud.* Nec dico ſententiam ferri ſuper eodẽ: imò ſuper alio, nempè ſuper æſtimatione rei, & pœna tripli, vel etſi ſuper re extante feratur, ex ſecunda ſentẽtia nõ agetur ad rẽ, ſed ex prima, ſicut in noxali, cùm dicit iudex: Condemno te in decem, aut noxæ dedas, nam ſola decem ſunt in obligatione, *princip. Inſtit. de offic. iudic. l. miles, §. 1. D. de re iud.*

69 Itẽ quæri poteſt, an à prima ſentẽtia liceat adpellare? quod puto, quia contumax fuit in nõ reſtituẽdo, ſed nõ in non veniendo, *l. creditor, §. iuſſus, D. de appell.*

70 Itẽ quid ſi non adpellavit à prima, ſed à ſecunda, & pendẽte adpellatione velit reſtituere rẽ, ut liberetur à pœna? Et videtur quòd ſic, *arg. l. qui cùm maior, §. accuſaſſe, D. de bon. libert.* Sed puto contrarium, quia ante ſecundam ſententiam tantùm licet ei rem tradere, ut evadat pœnã, *arg. l. penult. §. ſin autẽ is, D. de reb. cred.* ergo pendente appellatione ſentẽtiæ primæ, rem præſtando liberabitur à pœna: procedit autẽ quæſtio, cùm ſecũda ſentẽtia fertur intra tẽpus, quo poterat adpellari à prima. Alioqui ſi nõ poteſt adpellari à prima, ergo nõ à ſecũda,

quia fecunda eſt quaſi executio primæ, & quia ſi firmum eſt, quod dicit prima, ergo pœna ſecundæ ſententiæ neceſſariò eſt ſubeunda, ità ratiocinatur *Azo in ſumm. tit. 29. n. 13. fol. 23. col. 1.*

71 Ad iudicium ire meticuloſa res eſt, ſecundùm *gloſſam in Rubrica, C. de pact.* cùm exitus iudicij, ſic belli (teſte *Cic. in epiſt. & in Philip.*) ſit incertus, *l. quod debetur, D. de pec.* & ſæpe qui ſperat victoriam, ſuccumbat, quandoque etiam per iniuſtitiam, *l. ſi ſeruus plurium, §. 1. D. de leg. 1. l. qui Romæ, §. duo fratres,* ſecundùm unā lecturam, *D. de verb. oblig. Feder. Sebot. tom. 2. lib. 3. reſp. 10. num. 13. Teren. Omnia priùs experiri, quàm armis ſapientem decet.*

72 Hinc iuſtus metus eſt, ne quis ducatur ad iudicium, *l. fin. §. ſi iuſto metu, D. hoc tit. cum pluribus alijs, l. 33. tit. 14 p. 5. Ripa in l. 2. §. ſublata, num. fin. D. ad Trebel.*

73 Abſens ex cauſa iuſti metus reſtitutionem habet, *l. 2. §. hoc autem capite, D. ex quibus cauſis maior, Sfortia de reſtit. in integ. 1. p. q. 7. art. 9. toto.*

74 Obſervari nunc oportet, quòd clericus iuſto timore ductus non audens coram ſuo Prælato comparêre, poteſt ad Principem recurrere, eiuſque Conſiliarios, & ab eo litteras Regias poſtulare, ne iudex Eccleſiaſticus illum indebitè opprimat, *Oſaſch. decif. 30. num. 25.* cum alijs, *Salgado de Reg. protect. 1. part. cap. 2. n. 84.*

75 Ex quo fluit, quòd ſi clericus timens accedere ad Curiam Romanam, ad quā eſt iuſſus comparêre, ſi vocetur à Rege, illi tenetur obedire, eleganter *Ioan. Quintin Heduus in repetit. textus in cap. novit, num. 140. de Iudic. Decian. conſ. 44. num. 41. & 50. vol. 3. Coler. de proceſſ. execut. part. 3. cap. 7. num. 43. pag. 502.* et ſi renuat *Bobadill. lib. 2. Polit. cap. 18. num. 61. in med.*

76 Quod procedit in Epiſcopo feuda tenenre à Rege, *ex cap. ſi Epiſcopus 18. diſt. cap. cùm parati, de appellat. Olivan. de iur. fiſc. c. 10. num. 6. & Carol. de Graſſ. ſal. Regal. Franc. lib. 2. iur. 13.*

77 Contrarium tenent *Marta de iuriſd. part. 4. cent. 1. caſ. 18. num. 22. Diana in tract. 1. de immun. Eccleſiaſtic. reſol. 6. part. 3.*

78 Denique non excuſatur à comparitione, qui timet iniuſtitiam Principis, *Decian. conſ. 18. n. 127. vol. 1. Ioan. Anton. Bellon. conſ. 5. num. 177.*

Hinc ob perhorreſcentiam, ſeveritatem, vel terribilitatē iudicis devolvitur cauſa ad Regiam, quæ aliàs non erat in Curia cognoſcenda; quod quidē probatur per iuramentum aſſerentis ſe non poſſe conſequi iuſtitiam, *cap. ſtatutum, §. cùm verò,* ibi *Auguſt. Barboſ. num. 44. de reſcript. lib. 6. Maſc. de probat. concluſ. 958. Coſta ſubſid. remed. 60. à num. 1. cum ſeqq.*

Tamen etſi poſſit probari contrariū, ſcilicet, quòd timor ſit vanus, & quòd in illa civitate talē prætexens perhorreſcentiam ſit adverſario potentior, vel æquè, *Ioan. Andr. ad d. cap. ſtatutum, Seraphin. de privileg. iuram. privil. 7. n. 28. & 29. Barboſ. & Coſt. ubi ſup.*

Extat quoque caſus perhorreſcentiæ de miſerabilibus perſonis, per *l. unic. C. quando Imp. int. pup. & vid. Covar. pract. c. 6. Theſaur. decif. 177. Viv. decif. 531. lib. 4. Franc. decif. 258. num. 6.*

79 Advertendum eſt, quòd citatus ad locum peſtiferum non tenetur comparêre, *cap. ad ſupplicationem,* ubi *gloſ. de renunt. Clem. paſtoralis, de re iudic. cap. accedens, el. 2. ut lit. non conteſt. Boer. decif. 228. num. 11. Peguera decif. 8. n. 5. Hippol. Maia conſ. 35. n. 16. & 17. Zanger. de except. p. 2. c. 5. n. 7.*

80 Ratio eſt, quia nemo tenetur tam evidenti vitæ periculo ſe exponere, *l. 2. ſi quis caut. Monald. conſ. 82. num. 7. & conſ. 126. num. 26. lib. 1.* Imò debet laborare quantum in ſe eſt, ut mortē fugiat, ſeque miſericordiæ Dei committere, *cap. nulla 23. q. 8.*

81 Quod autem ubi adeſt peſtis, ibi ſit evidens vitæ periculum, vult *Galen.* (Medicorum Princeps) *in lib. 1. differ. fe-*

febrium, cap.2. dum ait: *Pestilentia morbo laborantium conversatio periculosa.* Ideòque est fugienda, *Bart.* & alij *in l. de ætate, D.ad Trebel. Alex. in l. casus, D.de testam. Dec. cons.284. col.2. Paris. cons. 32. col. 2. in fin. Roland. cons. 81. num.35.*

82 Et istud non solùm homines, qui ratione sunt dotati, verùmetiam animalia bruta cognoscunt, quæ non audent præter eorum rapacem naturã cadavera peste interemptorum adtingere, ut ait *Thucydides in bello Moreæ* temporibus suis evenisse.

83 Vnde *Ovidius* stupens dixit:

Mira loquor, non illa canes avidæque volucres,
Non cani tetigere lupi, dilapsa liquescunt,
Afflatuque nocent, & agunt contagia latè.

84 Quæstio est non contemnenda, an metus excuset Decurionem à voti prolatione?

Cui respondet *Felin. in cap. cùm omnes, num.11. & 12. de constitut.* adfirmativè dicens, quòd licèt tacêre propter timorem, vel verecundiam, quoties timor est probabilis, & itidem reverẽtia esset omninò debita, & teneda, & quòd fuerit sufficiens ad tacendum.

85 Vnde verecundia, vel timor vanus non excusabit à culpâ, & pœnâ incursâ propter taciturnitatem in non contradicendo id, quod iniustè per maiorem partem Collegij & Capituli factũ est, & votatum, & sic tacendo peccabit, non tamen tenebitur ad restitutionem, si probabiliter cognoscit ex aliorum negotiorum experiẽtiâ, & successu non posse mutare voluntatem, & vota maioris partis, secùs si intelligit posse, prout & alijs vicibus factum est, nam tunc & ad restitutionem tenebitur, secundùm *Caiet. in summ. verbo Restitutio, cap.1. Navar. in man. cap.17. num. 21. Turrian. de iust. & iur. disp. 12. dubit. 2. num.2. Less. lib.2. cap.13. dubit.9. Curia Pisan. lib.2. c.13. num.3.* & ibi *Azeved. num.9.* utpotè quia est verè causa iniquæ collationis, & voluntatis, ut in alio proposito inquit *Soto de iust. & iur. lib. 3. q.6. art.2. in fin. Angl. in florib. Theolog. q.2. p.2. dub.4. fol.164.*

86 Conducit *text. in cap. quanta, de sent. excomm.* in his verbis: *Eos, qui consentiũt inijcientibus violentas manus in clericos, & eos, qui inijciunt pari pœna condemnari ab Ecclesia.*

87 Secundò, adstipulatur *text. in cap. sicut dignum 6. de homic.* ibi: *Qui potuit hominem liberare à morte, & non liberavit, occidit.*

88 Hinc dimanat altera quæstio, an quando à maiori parte certò scitur cõcludendum pro re aliqua iniusta, possit Decuriò per illa die domi manêre sine periculo peccati mortalis, & onere restitutionis?

89 Quidquid in contrarium dicendum videtur ex his, quæ adducit *Cardin. Paleot. de sac. Cons. consult. part.5. quæst.8. Molfes. in summ. tom.1. tract.6. cap.16. num.118. & Ioan. Maderiag. lib. de Senatu, c.2. §.1.*

90 Affirmativè respondendum est, ex *Pet. de Ledesm. in summ. tom.2. tract.7. c.2. conclus.24. fol.198. col.2. Valer. in differ. utr. for. verbo Suffragium, diff.2. in fin. Garcia de benefic. tom.1. part.2. c.2. num. 542.* ubi sic adserit, quòd prædicta sententia limitatur, ut non procedat stante iustâ causâ ad non adsistendum Capitulis; tanta enim potest causa concurrere, ut ab illis iustissimè quis excusetur, etiam ordinariè, ut si in Capitulis esset tanta perversio, & procederet cũ violentia potentiorum, & præsidentiũ, ut qui vellet satisfacere suæ conscientię, & illam exonerare, non posset id facere sine magnis molestijs, inquietudinibus, occasionibus, & periculo aliquando cadendi, aut sine magna nota singularitatis, & protervi: maximè ubi vota feruntur publica, quod est perniciosum, & regulariter votum illius prodesse non speratur, quia omnia fiunt, ut volunt Præsidentes: & ratio huius limi-

ta-

tationis est; nam durum esset obligare aliquem ad adsistendum Capitulis cum tāto incommodo, & periculo ad opponendum se, & faciendum resistentiam torrenti Capituli.

91 Quæ limitationis ratio corruit ex eo, quòd dictat *glos. in authent. de mand. Princip. §. si quis autem, coll. 3.* ubi colligit argumentum contra missetos Prælatos, qui timent in tātum litteras Papæ, ut non audeant reclamare; quo casu non debent timēre, ut dicit *glos. in l. puniri, C. si contr. ius*; cum DEO & PAPAE in hoc placeant, eleganter prosequitur *Azeved. in l. 14. titul. 8. à num. 33. lib. 1. Recop.* qui *in addit. ad Cur. Pis. lib. 2. cap. 13. à num. 5.* idem esse adseverat in Decurione, ut manifestet votum suum, imò contradictionis causas liberè proferat, eleganter *Cassiod. lib. 6. form. 5.* ibi: *Nam pro æquitate servanda & nobis patimur contradici, cui etiam oportet obedire.* Cui rei alludit eleganter *Author oper. imperf. in Matth. hom. 25.* ibi: *Non solùm transgressor est veritatis, qui palàm denegat veritatem, sed etiam ille, qui propter timorem, qui possit occidere corpus, tacet veritatem, cap. nollite 11. q. 3.*

Hinc inquit *Ecclesf. 4. ỳ. 24. Pro anima tua ne cōfundaris dicere verum.* Quod *Iansenius* ibi dupliciter exponit, *pro vita tua corporali, vel pro vita tua spirituali.*

92 Verùm ratio, ob quam Decurio excusatur ab onere restitutionis, & à peccato, si non adsistat Capitulo, est, quia certò scit concludendum esse iniustè aut eat, aut non, & ipsum nō fore impedimento, & contradictioni, ut iniustum respuatur.

93 Nec adversus nos facit *Azeved. in addit. ad Cur. Pis. lib. 2. cap. 8.* Nam ille loquitur in casu, quo ille, qui se absentat è consilio, cum suo voto, & authoritate poterat aliorum suffragia immutare.

94 Nunc succedit, an doctrina superioris quæstionis sit etiam applicanda in casu, quo nō sufficeret maior pars ad cōcludendum, sed omnes sigillatim concurrere deberent?

95 Respondendum est negativè; tunc enim nō potest quis se absentare, & ratio est, quia quando omnes tenentur cōcurrere, unus cum suo voto potest impedire iniustam conclusionem faciendam: ergo tenetur adesse; novissimè *Antonin. Dian. in resol. moral. tract. de Parlam. resol. 19 fol. 72. p. 1.*

96 Vnde infertur, quòd malefaciunt illi, qui ut rem iustam concludant, rogāt aliquem, ut pro tali die se absentet, & malefacit iste se absentando, ut docet *Azeved. in addit. ad Cur. Pis. lib. 2. cap. 8. & Ioan. de Madriaga in lib. de Senatu, cap. 28. §. 2.*

97 Idem est, si dum pro iniustâ aliquâ re, & conclusione agitur, & sunt in loco Comitiorum, quis data opera accipit occasionem loquēdi cum aliquo, & illum exire facit extra Comitia, ut interim sine ipsius voto & præsentiâ statim res concludatur: in his enim casibus, si ex industria id facerent, ambo peccarent.

SVMMARIVM.

1 *Omnes ordines* CHRISTVS *instituit.*

2 *Translatum fuit Sacerdotium in adventu* DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI, *qui fuit verus Sacerdos.*

Deinde 72. Discipuli.

3 *Apostolis successerunt Episcopi.*

- *Fuerunt crescente Christianorum numero clericorum ordines dispositi.*

4 *Sacer ordo est Sacramentum, incœpit cū visibili unctione ab* AARON.

5 *Presbyteri Etymon proponitur.*

6 *Sacerdotes adpellabantur capellani, & 7.*

8 *Presbyter nomen est dignitatis.*

9 *Seniores adpellabantur sapientes.*

10 *Præcipuum munus Sacerdotis est confiscere* DOMINI *Sacramenta, & 11.*

12 *Pro hominibus offerunt sacrificia.*

Pri.

Privati sacra hæc tractare non possunt.
13 *De varijs sacrificijs remissivè.*
Summo Pontifici fiebant, & adventantibus Imperatoribus.
14 *In nuptijs constituebantur.*
15 *Sacrificare est munera* DEO *offerre.*
16 *Dividuntur, &* 17. 18. 19.
20 *Fuerunt sacrificia, quæ Sacerdotem requirerent summum.*
21 *Propter negligentiam in sacrificijs admissam vindicta* DEI *proxima est.*
22 *Piaculum erat apud Ægyptios immolasse hostiam non notatam à Sacerdote.*
23 *Apud Ægyptios Iudices erant Sacerdotes.*
24 *Sacerdotium summa est omnium bonorum.*
25 *Apud Ethnicos summopere colebatur, usque* 36.
37 *Reges erant Sacerdotes.*
38 *Ad rem sacram faciendam vittis, & coronis ornabantur.*
39 *Corona heredibus Regum concedebatur.*
40 *Nuptæ fœminæ coronabantur, &* 41.
42 *Ab hoc more Sacerdotibus corona, &* 43. 44.
45 *Sacerdotes casti esse tenentur, &* 46.
47 *Debent vitare consortia mulierum.*
48 *Et comam non nutrire.*
49 *Definitur temperantia, &* 50. 51.
52 *Quam clerici debent observare.*
53 *Pariter vestibus honestis uti.*
54 *Non esse lusores.*
55 *Nec arma portare.*
56 *Arma clericorum sunt lacrymæ, & orationes.*
57 *Debent in omnibus ostendere statum, quem profitentur.*
58 DII *appellantur.*
59 *In incessu debent ostendere gravitatem.*
60 *Sacer ordo non liberat à patria potestate.*
61 *Negatur.*
62 *Comprobatur.*
63 *Patritiatus dignitas liberat à patria potestate.*
Patritij qui, & eorum ordines.
64 *Validum est argumentum à minori ad maius.*
65 *Episcopi, & presbyteri eumdem gradum, quatenus Sacramentum est, constituunt.*
66 *Presbyteri in novo Testamēto ferè semper Sacerdotes significant, vel simplices, vel etiam Episcopos.*
Episcopus liberatur à patria potestate.
67 *Filius coniugatus exit à patria potestate.*
68 *Apud ipsos quoque Romanos.*
69 *Argumentum de matrimonio carnali ad spirituale validum est.*
70 *Sacer ordo liberat à dominica potestate.*
71 *Respondetur contrarijs, &* 72. 73.
74 *Sacramentum Ordinis est Sacramentū voluntatis.*
75 *Ordinatus per vim non recipit ordinem.*
76 *Dummodò sit absoluta, ut aliqui volunt, &* 77. 78. 79.
80 *Ei nō adsentitur Author, & comprobat, usque* 94.
95 *Metus excommunicationis est iustus, &* 96.
97 *In casu necessitatis possūt compelli laici, ut ordinentur.*
98 *Ordinatus per vim continentiæ voto tenetur.*
99 *Negatur, &* 100.
101 *Respondetur legi Partitæ, usque* 110.
Coactè ordinatus potest matrimonium contrahere, etiam si credens ordinem esse validum, per novē annos illum exerceret.

CAPVT XVI.

De Sacris Ordinibus.

1 OMNES Ordines CHRISTVS instituit, ut optimè probat *Henriq. lib. 10. de ord. cap. 3. à princ. Trident. sess. 23. cap. 2. Ægid. disput. 20. de Sacram. Ord. dub. 5. & 6.* quod confir-

firmat authoritate Patrũ, *August. Chry-*
sost. Ambrosij, Anastasij, Dionysij; idem
eleganter confirmant *Vazquez in 3. par.*
disput.236. per totam, Reginald. lib.30 tra-
ctat.1. cap.1. Petr. Canis. de Sacram. ord. in
principio, Acuña in principio distinct.21.
2 *num.1.* Translatum fuit Sacerdotium
in adventu DOMINI NOSTRI IESV
CHRISTI, *cap. translato, de constit. cap. in*
novo 21. distin. qui fuit verus Sacer-
dos se ipsum pro nobis Hostiam offe-
rens DEO PATRI; *ad Hebr.2. & 3.* Ele-
cti ab illo Apostoli *Matth.10. ad Ephes.*
4. Dehinc septuaginta duo Discipuli:
Apostolis successerũt Episcopi, & Dia-
coni, *cap. ult. 68. dist. cap. in novo, cap. vi-*
dentes 12. quæst.1. cap. Dominus 93. dist.
cap. Diaconus, cap. Diaconi septem, & cap.
3 *Diaconi qui, ead. dist.* Fuerunt & Sacer-
dotes, & Presbyteri, & crescẽte Chri-
stianorum numero clericorum ordines
dispositi, *cap. cleros dist.21.* doctè *Petr.*
Gregor. lib.16. syntagm. cap.8. num.28.
Acuña in dict. cap. in novo, num.9. dict.
dist.21.
4 Institutio verò sacri Ordinis non tã-
tùm à recentioribus, sed etiam ab An-
tiquioribus Sacramentum est adpella-
tum, ut tradit *Tertullian. de præscript.*
adversus Hæreticos, cap.40. ubi multa cõ-
gerit *Pamelius*; idem docet *Cyprianus*
de ablutione pedum, tom.3. pag.473. Acu-
ña in cap. cleros, num.3. dist.21. quæ cum
visibili unctione cœpit ab AARON,
Henric. lib.10. de ord. cap.11, num.2. Bel-
larm. lib.1. de sac. ord. cap.12. Euseb. lib.
10. cap.4. Gregor. lib.4. in lib. Reg. cap.
5. Acuña in c. præterea 12. n.3. dist.23.
5 Hinc qui hoc Sacramentum confi-
ciunt Sacerdotes, & Presbyteri nun-
cupantur, quorum Etymon propalare
necessum est: dicti sunt, & componun-
tur ex nomine Græco, & Latino, &
adpellantur quasi sacra dantes, *D. Thom.*
3. part. quæst.22. Trident. sess.22. num.1.
Cerd. de Sacerdot. Christi, lib.1. cap.1. §.
1. fol.5. In plerisque etiam locis Sacer-
6 dotes adpellabantur Capellani. Nam
antiquitus Reges Francici ad bella
procedentes capam Beati Martini se-
cum portabant, quæ sub quodam tento-
rio servabatur, quòd ab ipsa capa dictũ
est Capella, & Sacerdotes, in quorum
7 custodia ipsa capella erat, inde Capel-
lani dicebantur, & consequenter ab il-
lis ad cunctos Sacerdotes nomen illud
in quibusdam Regionibus transfusum
est, tradunt *Trocius de vero clerico, lib.1.*
cap.12. Zamora in concione B. Martini
Episcopi Turonensis, Ioan. Ludov. de la
Cerda advers. sac. cap.85. num.19. Presby-
teri autem nomen est dignitatis, *Tro-*
cius de vero clerico, lib.1. cap.11.
8 Cùm enim nongentis & eo amplius
annis ab Adam usque ad Abraham vi-
xisse homines legamus, nullus tamen
primus adpellatus est presbyter; idest
senior, nisi Abraham, qui multò pau-
cioribus annis vixisse convincitur, *Ge-*
nes.18. ℣.11. & 24. ℣.1. Philo lib. de
resipiscentia Noë, & lib. de Abraham,
Origenes Homil.4. in Genes. Hieronym. in
Psalm.91. num.11. & in cap.3. Isaia,
num.2. Ambros. serm.2. in Psalm.118. Be-
ned. Fernand. in dict. cap.18. Gen. ubi *Pe-*
reira num.18. non ergo propter decre-
pitam ætatem, sed propter sapientiam
9 Presbyteri nominantur. Seniores enim
adpellantur sapientes, ut habetur *Pro-*
verb.1. & ibi *Ferdinand. Salaç. num.98.*
Deinde *in cap. porro*, & ibi *glos. dist.84.*
10 Præcipuum munus Presbyteri, & or-
dinationis eius statuitur conficere DO-
MINI Sacramenta, ut testatur *Epiphan.*
inter Epist. divi Hieron. tom.2. oper. & in
cap. ecce ego, dist.95. quod & iura Pontifi-
cia testantur, *cap. perlectis, dist.25. cap.*
dictum est 1. quæst.1. c. Sacerdotes 6. q.1.
11 *cap. quia Episcopus 5. quæst.3.* precari, &
benedicere dona Dei. Sic *ad Hebr.5.*
Omnis Pontifex, qui ex hominibus assu-
mitur, pro hominibus constituitur in his,
quæ apud DEVM *aguntur, ut offerat dona-*
ria, & victimas pro peccatis. In Hebrai-
ca veritate, non *omnis Pontifex*, sed *om-*
nis Sacerdos, quæ probabilior versio est.
Et ità etiam de omnibus Sacerdotibus
intelligenda esse tradita à *D. Paulo* do-
ce-

cemur, *cap. ipsi Sacerdotes 1. q. 1.* quorum
11 ministerio peccata delētur à Deo, *cap. 1. de pœnit. dist. 1.*
12 Pro hominibus autem Sacerdotes offerunt sacrificia, quia publicæ personæ sunt, *l. 1. §. huius studij, D. de iust. & iur.* & privati sacra hæc tractare non possunt, aut non initiati, vel promoti
13 ad hanc dignitatem, *Levit. cap. 17.* Varia autem Deorum sacrificia constituit Antiquitas, ut latè agunt *Rosin. lib. 3. Antiq. Roman. cap. 33.* ubi *Dempster. in Paralip. Alex. ab Alex. lib. 3. Dier. Genial. cap. 12.* Quæ quidem Summo Pontifici fiebant, ut ex *Prudentio* observat *Bulenger. lib. 1. de Imper. Roman. cap. 13. lit. E.* & adventantibus Imperatoribus, *ex Plinio, Philostrato,* adnotat ipse *Bulen-*
14 *ger. lib. 3. cap. 8. lit. B.* & sacrificia ante omnia in nuptijs usurpata sunt, *Serv. ad lib. 3. Æn. Buleng. dict. lib. 3. cap. 17. lit. E.*
15 Sacrificare nihil aliud est, ut ait *Socrates*, teste *Platone in Eutryphone*, quàm munera Deo offerre, aut petere ab eo breviter officium, quod rei divinæ faciendę causâ impendebatur.
16 Porrò publica & privata sacrificia fue-
17 runt, *Sextus Pompeius* notavit. Publica, quæ pro populo universo publicè fiebant, indeque Publica. Privata Gentilitia, & familiarum, quæ pro singulis familijs, & personis agebantur, omnia propria, vel peregrina, quæ aliunde trāſ-
18 ferebantur. Rursum diurna, nocturna, vel solennia strata, anniversaria, Kalendaria & similia, in lucis, nemoribus, montibus, templis exhibita. Quamobrem simul divinis rebus ità authoratis, operæpretium fuit, ut essent, qui eas cu-
19 rarent, templa reficerent, eaq; sartatecta custodirent, & sacrificia ex regula facerent; dictat *Aristot. 6. polit. cap. fin. & 3. cap. 10.*
20 Fueruntque sacrificia, quę Sacerdotem necessariò exigerent, secundùm *Platonem 6. de legib.* potissimùm in vero Dei cultu, in quo maximè cavendum, ne eò abutamur nimiâ religione, seu superstitione, vel contemptu, Vtrumque enim periculosum. Et ideò ratione priori: *Cave* (inquit Dominus *Deuter. 12.*) *ne offeras holocausta tua in omni loco, quem videris: sed in eo, quem elegerit Domi-*
21 *nus.* Propter autem negligentiam in sacrificijs admissam vindictam Dei proximam esse exempla Nadabi, & Abiu, *Levit. cap. 10.* & Heli fidem faciunt cum alijs, *1. Reg. 2. 3. & 4.*
22 Reverâ *Herodot. lib. 2.* adfirmat piaculum fuisse apud Ægyptios immolasse hostiam non notatam à Sacerdote, qui priusquàm immolaret, explorabat diligentissimè, an munda esset, deinde adligato canabo cornibus, adplicitaq; terrâ sigillati annulo impressâ mundā esse notabat. Cui tamē videtur adversari *Macrobius lib. 1. Saturn. cap. 5.* dum adserit, nūquam fuisse licitum Ægyptijs pecudibus, aut sanguine, sed solis precibus, & thure Deum placare.
23 Erant inter cætera apud Ægyptios iudices Sacerdotes, authore *Ælian. lib. 14. de var. Hist. cap. 26. Ioseph. de Antiq. lib. 14. cap. 26. Petr. Bollo. in œconomia sacra, 1. class. cap. 1. §. 1.* latissimè & comptissimè multa cumulant scitissima, & melius omnibus *Fr. Eman. de la Cerd. in eleg. tract. de Sacerd. lib. 1. cap. 4. & toto:* & sic Sacerdotium summa est omnium honorum, qui in hominibus consistunt, *D. Ignat. epist. 10. ad Smyrnenses.* Ergo ordo Sacerdotalis dignitas est, & honor; imò talis dignitas, quæ maior existit omni alio honore seculari. Vnde non est clericus inter plebeios numerādus, ut probat *textus in l. 2. C. ut nemo privat.* multa congerit *Tiraq. de nobilit.*
24 *cap. 9. num. 4.* Vt verò altiùs hanc Sacerdotalem dignitatem demireris, adponam bina testimonia ab ipsis Ethnicorum fontibus deducta, apud quos tantus honos, ac reverentia Sacerdotibus exhibebatur, ut ingens esset piaculum, si quis Sacerdotis dignitatem
25 minueret, aut labefactaret. Vnde *Plaut. in Rudent. Quis est homo tanta confidentia, qui Sacerdotem violare audeat?* & *Ovid.*

Ovid.1. de Pont. Tantam in DEORVM etiamSacerdotibus dignitatē agnoſcit, ut illos quaſi DEOS vocet.

Vaticinor, voveoque, locum date ſacra ferenti.

Non mihi, ſed magno poſcitur ille Deo.

26 Albanis cæremoniarum Antiſtes eâ fulgebat dignitate, ut poſt Regem haberetur ſecundus, *Strabo lib.11.*

27 In Aritia Artemiſiæ Dianæ Sacerdos Rex vocatur, *Ovid.lib.3.Faſtor.*

Nimpha mone nemori, ſtagnoque operata Dianæ.

Et paulò pòſt:

Regna tenent fortes manibus, pedibuſq; fugaces,

Et perit exemplo pòſt modo quiſque ſuo.

Lucan. lib.3.

Qua ſublime nemus Scythicæ, qua Regna Dianæ.

Valer. Flacc. lib.2. Argonaut.

—— Et ſoli non mittis Aritia Regi.

Mart. lib.9. epig.64.

Qua Trivia nemoroſa petit dum Regna viator,

Octavum Domina marmor ab Vrbe legit.

28 In Comanis Ponticis tantæ dignitatis erat, ut annis ſingulis bis diadema
29 geſtaret, *Strab. lib.12.* In Cela quoque tanti imperij fuit, ut ſupremâ fulgeret dignitate, traditumque eſt in Meroë IOVIS Sacerdotes adeò ſuperſtitione implêſſe animos, ut nonnunquam miſſo nuntio necem Regi Æthiopiæ demandarent nullo detrectante, aut mandatum, iuſſionem ve abnegante: donec ad Ergamenem Regem perventum eſt, qui omnes occidit, & Sacerdotium ſu-
30 ſtulit. Apud Germanos nulli verberare, aut vincire, vel animadvertere, niſi Sacerdoti permiſſum, *Cornel. Tacit. lib. de*
31 *morib. German.* Narvalis iuxta Suevos præſidet Pontifex, qui muliebri ornatu
32 ingreditur ſemper. Trallibus Regiam Regibus deſtinatam, illi quoque, qui ſummum gerebat Sacerdotium, privilegio honoris dari, ex *Vitruvio lib.2.c.*
33 *8.* Sicut in Tyro Herculis Sacerdos, qui cum infula, & purpura incedit, poſt Regem proximâ dignitate fungitur, *Pauſan. lib.9. Diodor. Siculus lib.17. c.4.*
34 *Oroſius lib.4. cap.6.* Apud Ægyptios, qui ſacra miniſtrant, Sacerdotes capite raſi ſunt, cùm apud alios comati incedant, à quibus eſt uſurpatum ex Philoſophis Sacerdotes, & ex Sacerdotibus probatiſſimum in Regem eligere, *Se-*
35 *ner. apud Stob. ſerm.41.* Vnde Mercurius Triſmegiſtus, ideſt Ter maximus, nomen tulit, quòd Philoſophus maximus Sacerdos, & Rex maximus eſſet, *La-*
36 *ctant. lib.1. inſtit. cap.5.* Apud Phœnices Solis Sacerdos veſte auro, & purpurâ variâ manuleatâ ad imos pedes fluxâ incedebat, & tamquam ſplendoris ſignum, & ampliſſimi honoris prærogativam, coronam ex auro, gemmiſque ferebat, *Alex. ab Alex. lib.2. Dier. Gen. c.8. fol.117.*

37 Hinc ſervatum hoc priſcis Gentibus, ut earum Reges Sacerdotes quoque eſſent, *Geneſ.14. ad Hebr.7.* unde dixit *D.Thom.* Sacerdotium & Regnum ſimul uniri, *Plato lib.16. de Regn. pag.8. col.2. in fin. Roſin. lib.3. Antiq. cap.5. D. Ambroſ. ſerm.180. in Pſalm.118. Saravia de iuriſd. adiunct. q.30. num.28. Renat. Choppin. de ſac. polit. lib.2. tit.6. num.16.* quod de Rege ROMVLO ſcribit *Cicer. lib.2. de divinat. Huius Vrbis Parens ROMVLVS non ſolùm auſpicato Vrbem condidiſſe, ſed ipſe etiam optimus augur eſſe traditur,* ubi latè probat, Reges olim omnes, ac Principes claruiſſe dignitate auguratus, quæ res ſemper ad Sacerdotes pertinuit, *Dionyſ.* etiam *lib.2.* ubi deſcribit cōſtitutionem Regni factam à ROMVLO, ità ait: *Ac regis quidem hæc munia eximia eſſe iuſſit, primum & ſacrorum, & ſacrificiorum principatum haberet, & omnes res divinæ, ac piæ per eum gererentur.* Deinde latè proſequitur, quæ pertinet ad civilem adminiſtrationem, *Virg.3. Æneid.*

Rex idem hominum, Phœbiq; Sacerdos.

Qui

38 Qui ad rem sacram faciendam vittis, & coronis ornabantur, *Tac.4.Ann. Spatiũ omne, quod templo dicabatur, evinctum vittis, coronisque, Luc.lib.1.*

----Vittata Sacerdos.

Tertul.de coron.Milit. Ipsæ fores, ipsæ hostiæ, & aræ, ipsi Ministri, & Sacerdotes idolorum coronabantur: Virgil.3.Æneid. de Annio loquens:

Vittis & sacra redimitus tempora lauro.

39 Et non solùm corona Sacerdotibus cōcedebatur, sed etiam heredibus Regũ; ex quo more Romuli mater Silvia dicta est à Poëta, *lib.1.Æneid.*

... Regina Sacerdos.

Cùm nullum adhuc regnũ tenêret, ubi ad ius tantùm respectum est. Et nupturæ
40 fœminæ coronabantur. Clarè *Cicer.ex vetere Poëta lib.3.de Orat.*

... Coronam ob collocandas nuptias
Tibi ferebat.

De Proserpina *Claudian.lib.2.*

Nunc sociat flores, seseque ignara coronat;
Augurium fatale thori.

De eâdem *ibidem:*

... Libertatemque comarum
Iniecta voluit tandem frænare corona.

Basil. Seleuc. in vita Teclæ: Imponam tibi, imponam, & sponso tuo optandam plurimùm coronam. Et obiter notabis, non solùm novas nuptas, sed thalamos quoque
41 coronari solitos, *Cyril. Alex.* ità scribit *in Ioëlem. Sponsæ, & novæ nuptæ è thalamis nuper coronatis excurrētes, & lectulũ genialem desertes, Ioan.Ludov.de la Cerda in comm.ad Virgil.in 7.Æneid.fol.17. n.16.Iul.Cæs.Buleng.lib.3.de Imp.Rom. c.17.lit.C.*

42 Quare existimo ab hoc more Sacerdotibus coronam in capite impertiri in signũ Regni, quod occupant, & tenent, *c.duo sunt 12.q.1.*ibi: *Hi namque sunt Reges, idest, se & alios in virtutibus regentes, & ità in* Deo *regnum habent, & hoc designat corona in capite. Hanc coronam habent ab institutione Romanæ Ecclesiæ in signum Regni, quod in* Christo
43 *exspectatur.* Et sic Clericus super caput in modum sphæræ radere debet, *cap. prohibete 21. distinct. Paul. Fusc. de visit. lib.1. cap.20. num.13. in fin. Menoch. de arbit. cas.392. num.26. & seqq.* quod etiã ex *Cælio Rhodig. lib.18. lect. antiq. cap.38.* deprehendes, ibi: *Capitis corona ex Romanæ Ecclesiæ institutione Regnum præfert, quod in* Christo *expectatur: capillorum verò decusio temporalium indicat*
44 *bonorum depositionem.* Et quemadmodũ olim sponsi ad nuptias coronati ducebantur in coniugalis castitatis argumētum, ità Sacerdotes novæ Ecclesiæ sponsi coronantur, ut ipsi Ecclesiæ datam castitatis fidem observēt, *D. Chrysostom. homil.9. in 1. Timot.3. Ideircò coronæ imponuntur capiti, ut victoriæ sint signa, quòd libidini sint impenetrabiles.*

45 De quo victoriæ signo in coronis expresso, doctè *Ioan.de Carthagena lib.10. hom.14. D. Isidor. lib.2. de offic. Eccl. cap. 4. Beda lib.5. de gest. Angl. cap.22.* Ideò summoperè casti esse tenentur, & castitate decorati: (de qua latè *D. Thom. 2.2. quæst.151. articul.1. & sequentib. Less. lib.4. cap.2. dub.3. Ambros. lib. de Virginib. Hieron. epist.24. ad Furiam, Bernard. epist. ad Senon. August. contra Faustum, Cyprian. de bono pudicitiæ, Chrysolog. serm.143.*) comptè *Tibullus lib.2. eleg.1.*

Casta placent superis, pura cum veste venite,
Et manibus puris sumite fontis aquam.

46 Quod & apud Ethnicos observatum invenimus, *Alex. ab Alex. lib.4. Dier. Gen. cap.17.* ubi *Tiraquel.* & debent evi-
47 tare consortia mulierum, *cap. Hospitiolum, dist.32. Paul.Fusc.de visit.lib.2. cap. 15. num.88. Campan. in divers. Iur. Canon. rub.4. num.45. Crespet. in summ. Cathol. Fid. verbo Clericus, §. clericis mulierum contubernium: & verbo Mulier, in principio, Capell. Tholos. decis.* 488. *Azeved. in l.2. tit.2. n.33. lib.8. nov. Recop. Ioan. Henten. OEcumenij Interpres in 1. ad Timoth. cap.6. Chrysost. super Matth. Innoc. Pap. lib.2. de contempt. Sec. cap.23.*

Se-

Senec. in Hippolyt. fœminam omnium malorum vocat fontem, & originem:

Est dux malorum fœmina, & scelerum
artifex:
Scylla & Charybdis, Sicula contorquēs
freta,
Minus est timenda, nulla non melior
fera est.

48 Et comam non nutrire, quod Anacletus Papa sub anathematis vinculo iussit, referunt *Illescas in Pontific. par. 1. lib. 1. cap. 7. & 14. August. Barbos. de offic. & potest. Episcop. p. 2. alleg. 9. num. 10. Bellet. disquisit. cleric. part. 1. titul. de discip. cleric. §. 17. num. 11. cum seqq. Acuñ. in cap. probibete, num. 2. dist. 23.* concinit *D. Hieron. tom. 5. in Ezechiel cap. 44.* ibi: *Nec rursus comam demittere, quod proprium luxuriosorum est.* Seque tempera-
49 re. Temperantia enim (de qua *D. Thom. 2. 2. quæst. 141.*) insinuat quamdā moderationem, quam ratio actionibus, & affectibus humanis imponit: versatur primariò in voluptatibus gustus, & tactus moderandis, latè *Less. de iust. lib. 4.*
50 *cap. 1. num. 1. & seqq.* latissimè *Bernard. Rosign. de disciplin. Christ. perfect. lib. 5. c. 53. Ioan. Suarez in Matth. cap. 14. tract. 2. Didac. Stell. enarrat. in cap. 6. Luc. Gulielm. Alott. in suo thesaur. verb. Temperantia, Ioan. Gagneus in epistol. ad Galat. c. 5. & ad Roman. cap. 13.* Tandem *Ioan. Raulin. serm. 2. Domin. 15. post Trinit.*
51 eleganti similitudine dixit Temperantiam esse veram Geometriam: *Si enim Geometria docet mensuras terrarum, Temperantia docet mensurā corporis nostri cōtra gulā.* De tēperantia à clericis servā-
52 da plura scripsit *Gisbert. Schevic. de Eccles. vit. morib. & offic. lib. 3. c. 35. cū seqq. Aug. Barbos. in c. parsimoniam, n. 1. dist. 41.*
53 Debent pariter clerici honestis vestibus uti, & non fulgidis, pretiosis, ac pōposis, quia ut inquit *S. Basil. hom. 24.* (quę est *de legendis libris Gentilium*) *Comarum aut vestium extra necessitatem curam gerere, vel infelicium est, ut ait Diogenes, vel iniustorū:* & *S. Hieron. epist. 2. ad Nepot. c. 11. Vestes pullas æquè devita, ac cādidas; ornatus, ut sordes pari modo fugienda sunt, quia alterum delicias, alterum gloriā redolet, Iacob de Greff in aur. decis. part. 2. lib. 3. cap. 1. num. 6. in fin. Acuña in princip. dist. 41. à num. 3. August. Barbos. de offic. & pot. Episcop. part. 2. alleg. 9. num. 2.*
54 ubi num. seqq. nec esse lusores, *cap. penult. de vit. & honest. cleric.* ubi *August. Barbosa* multos cumulavit: similiter *Acuña in cap. 1. num. 1. dist. 35. Pet. Pantoj. de Aial. in l. fin. C. de Aleat. fol. 172. num.*
55 *10.* nec arma portare, *cap. 1. 23. q. 8. Abb. in cap. clerici, num. 1 de vit. & honest. clericor. Marta de iurisd. 4. p. cas. 7. num. 1. Decian. tract. crim. lib. 8. cap. 3. num. 23.*
56 Arma enim clericorum sunt lacrymæ, & orationes, *c. 1. de vita & honest.* ibiq; cum infinitis *August. Barbos. in collect.*
57 *Acuña in c. clericos, num. 2. dist. 41.* In omnibus tenentur ostendere statum, quem profitentur, *cap. clericos,* ibi: *Professionem suam, dict. dist. 41.* videas *Bern. sup. Cant. serm. 33.* exclamantem contra clericos, qui obligationi sui status non satisfaciunt, ubi hæc verba profert: *Ministri* CHRISTI *sunt, & serviunt Anti-Christo, honorati incedunt de verbis* DOMINI, *qui honorem* DOMINO *non deferunt; inde is, quem quotidie vides meretricius nitor, histrionicus habitus, regius adparatus, inde aurum in frenis, in sellis, in calcaribus, plùs calcaria, quàm altaria fulgent: inde mensæ splendidæ in scyphis, & cibis, inde comessationes, & ebrietates, &c. & lib. 3. consider. ad Eugen. D. Hieron. sup. epist. ad Timot.*
58 quod summā curā efficere debent, cùm Dij adpellētur; ità deducitur ex *Psalm. 81.* ibi: *Ego dixi Dij estis, & filij Excelsi omnes. & Psalm. 104. Nolite tangere Christos meos: cap. Sacerdotib. 11. q. 1. c. cùm ex*
59 *iniuncto, circa medium, de hæretic.* Et tales debent ostendere gravitatem, & maiestatem in incessu; incessus namque eas explicat, *Cerd. in comm. ad Virg. 1. Æn. fol. 12. n. 18. & 97. n. 7. Geor. Fabric.* ibidem, *fol. 475.* ubi inquit: *Spiritus namque adparent, incedunt, non ambulant, incedere enim Deorum est.*

60 Sed nunc in dispunctionem venit, an sa-

ſacer ordo liberat à patria poteſtate? Et negativè reſolvunt *Ferdin. Paez de excuſ. parentib. ob num. liber. num. 72. Gutierr. in §. ſui, num. 8. Inſtit. de hered. qual. & differ. Cald. Pereir. in l. ſi curatorem, verb. Læſis, num. 130. C. de in integ. reſtit. Perez in l. 1. gloſſ. 1. pag. 65. col. 2. ad fin. tit. 3. lib. 1. Ordin. Azeved. in l. 8. n. 12. tit. 1. lib. 5. nov. Recop. Valaſc. conſ. 108. num. 6. cum ſeqq. Molin. de iuſt. tract. 2. diſp. 229. verſ. Sextus, in med. Rebell. de obligat. iuſt. par. 2. lib. 1. quæſt. 8. num. 60. verſ. Sed quid, Ioan. Aloiſ. Rice. deciſ. 186. num. 4. par. 1. Auguſt. Barboſ. in cap. indecorum, n. 3. de ætat. & qualit. Ant. Pichar. in §. fin. n. 6. Inſtit. quib. mod. ius pat. pot. ſolv. Valenç. conſ. 5. num. 14.*

61 Contrariam ſententiam tenuerunt *Mier. de maiorat. 4. p. q. 1. limit. 1. num. 5. Spin. in ſpecul. teſtam. gloſſ. 4. Rubr. n. 21. Marta de iuriſd. 4. par. cent. 1. caſ. 27. n. 5. Bart. in l. patre furioſo, de his qui ſunt ſui, Linglois deciſ. 16. q. 2. num. 15.* quam corroboro ex ſequentib.

62 Primò, ex eo, quòd dignitas Sacerdotalis ſumma eſt, & excellentior, ut teſtatur *Gregor. Nazianz. in Apolog. Sacerdot.* ibi: *Sacerdotes cum Angelis ſtare, cum Archangelis glorificare, ad ſuperum altare ſacrificia tranſmittere, & cum* CHRISTO *Sacerdotio fungi.* Multa de eorum dignitate, & præeminentiâ tùm ex Patribus, tùm ex Conciliorum decretis adducit *Duran. de ritib. Eccleſ. lib. 2. cap. 5. num. 2. & ſeqq. & cap. 10. n. 11. & 12. Zech. de Rep. Eccleſ. Rubr. de cleric. num. 1. & 2.* Ergò dubitari nequibit à paternis nexibus liberare.

63 Cui adſtipulatur ingentē Patriciatus dignitatē validam eſſe, ut filiū à patria poteſtate eximat, ut voluit *Iuſtin. in §. filiusfam. §. ſed & conſtitutione, Inſt. quib. mod. ius pat. pot. ſol. Boer. ad Dyn. in cap. decet 1. add. de reg. iur. in 6. Aurel. Caſſiod. var. lib. 6. cap. 2. Ant. Fab. in ſuo Cod. lib. 8. tit. 32. definit. 3. n. 2. & 3. Camill. Borr. tom. 3. ſumm. Deciſ. tit. 20. num. 20.* Sed nemo inficias ibit, dignitatē Sacerdotalem eam anteire & ſuperare, cùm circa divina verſetur: ergo potens erit ad liberationē, cùm validum ſit argumentū à minori ad maius, *Auth. multo magis, C. de ſacroſ. Eccl. Surd. conſ. 453. Velaſc. in Axiomat. iur. litt. A. num. 470.* cum alijs.

Vt tamen huius argumenti vis pateat de Patriciorum ſerie agenda ſunt non pauca.

Romulus Romanorum Monarcha tali curâ, & inſtructione Rempublicam conſtituit, quòd ſeparavit Inluſtres & Divites ab humilibus, & egenis; quos plebeios nūcupavit, & alios Patres vocitavit, aut ob antiquitatē, & ſenectutem, aut ob prolis ſuſceptionem, aut ob nobilitatē nativā, aut ob omnia. *Dion. Halicarn. lib. 2. Tiraq. de nobil. cap. 20. n. 4. Bobad. lib. 1. Polit. cap. 9. n. 17. Pet. Gregor. lib. 47. ſyntagm. cap. 16. à num. 2. Ioan. Ludov. de la Cerd. in comm. ad Virgil. 6. Æn. ℣. 760. n. 4.* Quâ de cauſâ ij ultimi Patricij nominati fuêre. Quamvis poſt CONSTANTINI tempora illorum ordines varij adparuerunt.

Primi eorum, qui originem ſuam ab Patricijs maiorum, & minorum Gentium trahunt.

Secundi illorū, quos generaliter Patres adpellavit CONSTANTINVS.

Tertij eorum, qui Patriciorum nomine res bellicas adminiſtrarunt.

Primi Patricij fuêre collocati per *Il. Caſſium & Seniū*, aut per primos Imperatores in originē, aut numerū antiquorum, *Tacit. lib. 2. Ann. Dio lib. 52.*

Veteres Patricij ius nobilitatis retinuerunt, cui non derogavit Imp. CONSTANTINVS; quamobrē cùm dixit *Zoſim. lib. 2.* quòd titulū honorificū Patricij invênit CONSTANTINVS, & lege ſanxit, quòd primus obtinēs ſedêret, & præferret Præfectos ſummos, referri nō debet ad Antiquos Patricios, ſed ad novos; quibus impertivit recentes honores ab primis ſeparatos; quia Patricij CONSTANTINI in nomine generali, & cōmuni illius Patres fuerunt vocari, qui adſiſtebant in ſupremo Conſiſtorio ad ſecretiora Principis conſilia, & non

S om-

omnes hâc prærogativâ potiebantur, sed istorum, qui illius lateri adsidebant, dicti sunt Patricij præsentales, *Cassiod. 8. var. 10.* & in actu & exercitio positi, *l. 64. C. de Decur.*

Ad quam dignitatem nullus ascēdere quibat per ZENONIS constitutionem *in l. 2. C. de Consulib.* quin prius Consul existeret, & præfecturis, & administrationibus publicis usus esset, quamvis posteà per *Iustin. Novell. 62.* contrariū permissum fuit.

Hinc si ad dignitatem Consulatem accedebat Patricia, erat perpetua, donec mors eam dissolveret, *Cassiod. 6. var. 2.*

Ex quibus evidenter percipitur, Patriciatum non solùm fuisse signū nobilitatis inter Romanos, sed dignitatis & præfecturæ, adprobant *Anastas. in Hadrian. Adelmus in Annal. Franc.* qui adfirmant, Carolum M. creatū fuisse Imperatorem, postquàm esset Patricius.

Rursus roboratur intentum ex *Vvaltbram. in Apolog. Henrici IV.* dicente, quòd legitur Pontificem Stephanū accessisse ad Regem Pipinum, & ab eo imploràsse auxiliare munimen adversus Hastaulphum Longobardorū Principem, & quòd in remunerationem auxilij præstiti iussit deinceps quemlibet Francorum Regem existere Romanorum Patricium, *Cerd. adversf. sacror. cap. 124. num. 25.*

Vnde præclarè dixit *Senec. lib. 2. cōtr. 9. Illa Patriciorum nobilitas ab fundamētis Vrbis usque in hac tempora constitit.*

Denominatio Patriciorum ea fuit, quia tanquam Principis Patres fuerunt; posteà ad superiorem gradum evectus fuit honor Patricij, aut Patriciæ, hoc nomine nuncupando Imperatoris Matrem, *Zonar. tom. 3. Buleng. lib. 3. de Imp. Roman. cap. 1. litt. D.*

Ideòque *Sozomen. lib. 8. cap. 7.* & *Novell. 81.* vocant Patriciatus *insignia omnium hominum nobilissima*, & hoc non ob aliam causam, nisi quia erant Principes Patres, *Claud. in Eutrop. lib. 2.*

Diremptas quid plangis opes? quas natus habebit,

Nō aliter poteras Principis esse Pater? *Dempster. ad Rosin. lib. 7. Antiq. Roman. cap. 5. litt. D. cum seq.* Tertij Patricij res bellicas tractabant, & iurisdictionem habebant in milites taliter, ut essent Duces exercituum, eorumque regimini, & dispositioni adtendebatur, & non erant illorum officia perpetua, sed ad nutum Principis, quibus finitis, vocabantur Expatricij, *Gutber. de offic. dom. Aug. lib. 2. cap. 19. à fol. 384.*

Patricij habuerunt Cancellarios, ut notarunt *Cassiod. in divin. lection. Agath. lib. 1.* & ob hanc dignitatem non solùm liberabantur à populo, sed etiam à patria potestate, *l. ult. C. de Decur. l. ultim. C. de Consul. Cassiod. lib. 3. epist. 15. Adam Contzen. lib. 7. Polit. cap. 11. §. 2. in fin. Osuald. in Donell. lib. 3. comm. cap. 26. lit. K.*

Disterminabantur Patricij à Plebeis in eo, quòd Patricij curabant res sacras, exercebant Magistratus, faciebant ius, & iustitiam, soli Rempublicā administrabant, & regimini, seu politię attendi. Plebei autem terras colebant, armenta pascebant, & alias res viles, etsi necessarias, gerebant, ut tumultus, & seditiones cessarent, cùm per quorundam oppresionem, tùm ob æmulationē aliorum.

Ad vocandos Patricios erat necessarius præco, qui eos suis nominibus nūcupabat, sed ad convocandos Plebeos buccinę ciebantur.

Similiter erat discrimen in connubijs; nā prohibebantur Patricij miscêri cū plebeis per *l. 12. Tab.* aut per orationem Cai. Canulei, *Livius lib. 4. Rosin. lib. 5. Antiq. Rom. cap. 37. lit. C.* donec posteà Plebei officia Patriciorum habuerunt, & cum illis ob cōnubia mixti fuerunt, ut patêret aditus ad petitionem Magistratuum, & gubernij, ut dictat *Adam Contz. lib. 8. Polit. cap. 24. § 8.*

Ex quo fluit, Patricios fuisse Gentem Nobiliorem è Romanis, & maioris apicis, & dignitatis, cùm essent post

Prin-

Principem primi, & illius Patres, *Suet. in Tito, cap. 6.* & Patriæ, *Symmach. lib. 2. epist. 35.* & Tutores Imperij, *Iuven. sat. 10. Amai. lib. 2. obser. cap. 5. à num. 22.*

Iam præluceo ex nuperis *ad Plin. lib. 3. cap. 1.* qui loquens de Corduba dixit: *Corduba Colonia Patricia*; quod explicans *Iust. Lips. in vita Senec. cap. 1.* sic explicat in hæc verba, ibi: *Cui titulo causam dedisse arbitror, quòd splendida, & dives Patres, ac Senatores etiam rei Romanæ daret.*

De vicis Patricijs meminit *Marti. lib. 6. epig. 72. & lib. 10. epig. 68.*

65 Secundò, Episcopi & Presbyteri eũdem gradum, quatenus sacramentũ est, constituunt, & uti tales unum, eundemque recipiunt charactêrem, etsi in alijs differẽtia sit, ut agnovit ex *D. Thom.* & alijs congestis *Roder. Acuñ. in cap. legimus, num. 6. dist. 24.*

66 Et presbyteri in novo Testamento ferè semper sacerdotes significant, vel simplices, vel etiã Episcopos, tradit copiosè *Vazq. de Ordin. sacram. disp. 236. cap. 9. n. 96. & seqq. Greg. lib. 16. syntagm. cap. 8. par. 2.* Ergo sicut Episcopus liberatur à patria potestate, *cap. per venerabilem, qui filij sint legit. cap. si servus sciente 20.* ubi Acuña *num. 9. dist. 54. Aug. Barb. in cap. indecorum, n. 3. de ætat. & qualit.* similiter sacerdos eximetur.

67 Tertiò, filius coniugatus exit de patria potestate, *ex leg. 47. & 48. Taur. l. 8. & 9. tit. 1. lib. 5. Recop. & l. 8. tit. 11. lib. 1. & l. 7. tit. 4. lib. 3. For.* & utrobique per Nostrates, *Gutier. lib. 2. pract. cap. 9. Ant. Pich. in §. fin. n. 7. quib. mod. ius pat. pot. solvit. Camill. Bar. tom. 3. summ. Dec. tit. 4. à n. 198.* & in Lusitania servari testatur *Pet. Barbos. in l. 2. §. quòd si in patris, ante num. 1. D. solut. matrim.*

68 Quinimò & apud ipsos quoque Romanos (quod pauci advertunt) si matrimonium per coëmptionem contractũ esset, nõ solùm uxor in mariti potestatẽ trãsibat, verùm ei suus heres fiebat, uti *ex Vlp.* & alijs explicuit *Otboman. in princip. de S. C. Tertull. Tiraq. in l. 4. conn. ex n. 5. Guev. ad Topic. Cic. §. 8. ex n. 3. Dion. Halic. lib. 2.* ibi: *Si pater filio concesserit uxorem ducere futuram sacrorum, ac bonorum iuxta leges participẽ; patri postbac nullum eius vendendi filium ius esto, Petr. Gregor. lib. 9. syntagm. cap. 13. num. 19. Offuald. in Donell. lib. 13. cap. 18. litt.*

69 *K.* Verùm non est dubium, quin teneat argumentum de matrim. carnali ad spirituale, *Auth. nisi rogati, C. ad S. C. Tert. cap. penult. & ultim. de transl. Prælat. August. Barb. in locis arg. loc. 70. Velasc. in Axiom. litt. A. num. 478.* Igitur.

70 Quartò, sacer ordo liberat à dominica potestate, *cap. ex Antiquis, cap. frequens, dist. 54.* quę maior est, igitur à fortiori eximet à patria: ità argumentatur *gloss. verb. Se ipsos, in cap. indecorum, de ætate, & qualit.* quæ nostram ornat, & tenet sententiam, credens veriorem & cèrtiorem esse, nec fallitur, cùm pateat manifestè.

71 Nec pro contraria obstat *text. in Authent. presbyteros, C. de Episc. & Cler.* qui pro hac opinione non valet allegari, tãquam à non habente iurisdictionem in clericos factus; cui sic satisfacit, & respõdet *Mart. d. cas. 27. n. 11. vers. Sed certè.*

72 Tandem nec sententia distinguens est admittẽda; nempe, quòd negativa procedat in tẽporalibus, & adfirmativa in spiritualibus, ut adfirmarunt *Ioan. Gratian. reg. 198. n. 5. Gutier. de tut. lib. 3. cap. 32. n. 5.*

73 Quæ patenter refellitur, & conculcatur. Nam cùm patria potestas sit indivisibilis, nec queat aliquis esse in duplici statu, *DD.* cõmuniter adseruerunt alteram opinionem; quòd non potest quis emancipari ad unũ actum solum, *Bald. in l. senium, in fin. C. qui test. fac. poss.* notant omnes *in l. 1. §. hoc autem, D. ad S. C. Trebell.* ubi etiam *Alex. n. 8. Hier. Gabr. cons. 17. num. 35. vol. 1.*

Hinc fit, quòd dictus clericus possit remittere iniuriam sibi factam (etsi olim nõ liceret filio, *ex l. in persona 31. D. de pact.* circa quem *text.* mirè agit *Pet. Barbos. in l. Lucius Titius 39. à num. 3. cũ seq. D. solut. matr. Offuald. in Don. lib. 18.* comm.

comm.cap.13.litt.V. cum ad ſuſciplendũ
ſacrum ordinem emancipetur, unde ex
vi emancipationis cõſequitur actionẽ,
*ex l.ſed ſi unius 17.§.ſed ſi pater 14.D.de
iniur.Azeved.in l.8.tit.1.n.34.lib.5.Re-
cop.Ant.Piebar.in §.2.Inſtit.de iniur.*

Verùm ad alia hanc quæſtionem
attinentia videbis *Gaſp. Sebiffordeg. lib.
1.ad Ant.Fab.tract.19.q.1.cũ ſeq. Cuiac.
lib.17.obſ.c.17.Frãcb.decíſ.715.Facb.lib.
9.cont.c.42.Corraſ.lib.3.miſcell.c.1.n.13.*

74 Sacramentum ordinis eſt ſacramentũ
voluntatis, *cap.geſta,diſt.74.* nemoq; ad
illud cogi poteſt, *cap.quamvis,de ætat.&
qualit.Lambertin.de iur.patron.1.p.lib.
2.art.18.q.7.princ.n.4.Acuñ.in cap.2.n.*
75 *1.diſt.74.* Et ſic ordinatus per vim non
recipit ordinem, acutiſsimè *And. Bar-
bos. conſ.60.per tot.lib.1.Menoch.conſil.
442.à n.45.cum ſeq.lib.5.D.Marta in
D.noviſſ.tom.6.tit.Ordo, cap.9. Mogoll.*
76 latè *cap.8.§.2.n.3.cum ſeq.* quã abſolu-
tã eſſe requirunt *gloſſ.in cap.unico, verb.
Diſcretionis, in fin. de cler. per ſalt.pro-
mot.Angel.verb. Coactio,num.1.Sylveſt.*
77 *verb.Ordo 4.n.1.verſ.Secũda.* Et non cõ-
ditionalem, per quã characterem reci-
pi adfirmant, & concludunt *gloſſ. verb.
Vel aliquod, in Clem. Pleriſque, de elect.
Paul.Comitol.reſp.moral.lib.1.q.45.poſt
num.1.Aug.Barb.de offic.& poteſt.Epiſc.
par.2.alleg.2.n.5.& 6.& in cap.maiores,*
per *text.*ibi, *n.15.de Baptiſm. & in c. ubi
iſta,num.2.& 3.diſt.74.Gama de ſacram.
præſt.ult.ſupp.damn.q.5.n.4.* & eſt ratio
diſcriminis, quòd in coactione, quã cõ-
78 ditionalem *DD.* adpellant (ut quia co-
gitur aliquis ordinari ad evadendũ cru-
ciatum, vel mortẽ, ſi ordinatur, chara-
cterem ſuſcipit, ut notatur *in c. ubi iſta,
diſt.74.& in cap.de Iudæis,45.diſt.Florẽt.
in ſumm.3.par.tit.14.de ordin.§ 18.*) ad-
79 eſt voluntas ſaltim indirecta, *cap.meritò
15.q.1.* quæ in abſoluta coactione defi-
cit; & ideò ab omnibus hęc diſtin-
ctio propalatur.

80 Sed ei non adſentior, ad quod me mo-
vent ſequentia. Primò, ubi de ſubſtãtia
actus eſt libertas voluntatis, tunc actus
annullatur ipſo iure, *l.ſi mulier,§.ſi dos,*
81 *D.hoc tit.cap.cùm locum,de ſponſ.* coactio
enim repugnat arbitrij libertati in ſub-
ſtantia voluntatis, ità voluit *Bald. in
Rubr.* extrà *hoc tit.* illudq; dicitur libero
arbitrio fieri, quod nullo cogẽte impe-
82 rio, & nullâ neceſsitate fit, *l.ſi quis ma-
ior,C.de trãſact.* Ergo cùm metus remo-
veat voluntatẽ ab actu, ſequitur apertè
tam vi abſolutâ, quàm conditionali or-
dinum adſumptionem non tenêre.

83 Secundò, ubicunque in aliquo actu
requiritur voluntas qualificata, ſi adeſt
illa, & non adſtat qualitas, non eſt legi
ſatisfactum, *cap.ubi periculũ, §.cæterùm,
in verſ.Voluntas,& libertas,de elect.lib.6.*
Sed in adſumptione ordinum debet in-
tervenire voluntas, & libertas, ut per ſe
patet: ergo ſi adeſt ſola voluntas, & non
libertas, non eſt legi ſatisfactũ: & de ne-
ceſsitate talis adſumptio nõ ſubſiſtet.

84 Tertiò, votum metu factum eſt ipſo
iure nullum, *cap.licèt, de voto*: ſed in ad-
ſumptione ordinum ineſt votum conti-
nentiæ, ut *in cap.1.& 2. qui cler. vel vo-
vent.cap.ante trienniũ,31.diſt.* Ergo nul-
lus fuit ipſo iure ordo adſumptus.

85 Quartò, quotieſcunq; duo regulariter
æquiparantur à iure, ius diſponens de u-
no habet locum in reliquo, *l.1.de leg.1.
gloſſ.in l.ſi quis ſervo,C.de furt.& in cap.
ſi poſtquàm, §.fin.de elect.in 6.& in cap.2.
de confeſſ. eod.lib.& in cap.1.de reſcript.*
cum multis *Velaſc.in axiomat.iur.lit.A.*
86 *num.180.* adſumptio ordinis, & profeſsio
regulariter ſunt à iure æquiparata, *cap.
1.in verſ. Per ſuſceptionem ſacri ordinis,*
87 *aut profeſſionẽ, de voto in 6.* Sed profeſsio
debet fieri à ſciente, & voluntariè, ità
decidit *text.in cap.conſtitutionẽ,in verſ.
Sciens, ac voluntarius perſeveret, & in
cap.1.& cap.non ſolùm, in verſ. Si de ſua
voluntate proceſſerit,de reg.lib.6.* Ergo ſi-
cut debet eſſe voluntarius profitens re-
ligionem, eodẽ modò adſumens ordines.

88 Quintò, habitus religionis ſpõtè ſuſ-
ceptus deſeri nequit, *cap.1.cap.2.20.
q.3.* ergo ſi per coactionem ſuſcipiatur,
deſertio locum habêre poterit.

Sex-

89 Sextò, ordo receptus non potest deseri, *cap. eos 20. quæst. 3.* ergo si non spontè susceptus, relinqui valebit.

90 Septimò, facit expressus *text. in cap. præsens 20. quæst. 3.* ubi clericus invitus non subijcitur ordinibus metu receptis, ibi: *Clericum nomine Lambertum minimè debere existimavimus sub tali violentia fieri monachum. Quod enim quis non eligit, nec optat, profectò non diligit, quod autem non diligit, facilè contemnit, nullum quippè bonum, nisi voluntarium.* Ergo distinctio respuenda est; & generaliter tam vi absolutâ, quâ conditionali ordinum adsumptionem non tenêre adfirmandum existit.

91 Octavò, probatur ex *text. in cap. 2. de regul.* ubi si filius efficiatur clericus post legitimos annos, & nec ipse, nec eius parentes intra annum reclamaverint, in clericatu permanet, ibi: *Si verò post legitimos annos per vim clericus factus est, & nec ipse, nec parentes eius intra annum ad memoratas personas reclamaverint, in clericatu permaneat.* Ergo si intra annum reclamatio fiat, non permanebit in clericatu, nec ordo tenebit.

92 Vltimò, nullus dubitat metum cadentem in constantem virum facere invitum, quando aut mors ipsa, aut corporis cruciatus gravis, aut universorum bonorum, aut partis eorum amissio interminatur, *cap. 1. cap. ad audientiam, & cap. cùm dilectus, hoc tit. l. propter litem,*

93 *D. de excus. tut.* aut subtractio magni lucri, ut docet *Cyn. in l. interpositas, C. de transf. Sanchez de matrim. lib. 4. disp. 5. à num. 27. Sair. de censur. lib. 2. cap. 21. n. 32.* Sed in vi conditionali adest metus iustus, ut omnes fatentur: ergo ordo illâ adsumptus non valebit: alioquin metus cadens in constantem virum nullum sortietur effectum, contra expressa iura, *in l. 1. & 2. cum seqq. D. hoc tit.*

94 Rursus, si metus constans, & iustus facit invitum, nulla voluntas in vi conditionali adest; cùm propter periculum minitatum consentiatur: igitur nullo modo distinctio procedit.

95 Quærunt *DD.* an si Episcopus obliget aliquem sub excōmunicatione, nisi se sinat ordinari, is censeatur invitus in ipsa ordinatione? Negat *gloss. verb. Violentia, in cap. cùm dilectus, extr. hoc tit. Socin. Sen. in cap. sacris, num. 50. de sentent. excomm. Alciat. in l. interpositas, n. 9. & 10. C. de transact. Palud. in 4. distinct. 29. quæst. unic. artic. 2. concl. 2. num. 13. Sot. in 4. dist. 29. quæst. 1. art. 2. in fin.*

96 Verius est, metum excommunicationis esse cadentem in constantem virum; & facere invitum, & involuntarium eum, cui imponitur, cùm iniusta est; quia tunc etiam est timenda, *cap. 1. 11. q. 3.* & innuit aliquam infamiā; deinde enim non levis est pœna cum inter homines vivos ab eorum consortio, & familiaritate privari, itâ tenet *Ioann. Andr. in d. cap. cùm dilectus, num. 3. Padilla in l. interpositas, n. 14. C. de transact. Mascard. de probat. concl. 1051. num. 58. Bursat. cons. 72. num. 54. vol. 1. Flamin. Paris. de resign. benef. lib. 12. q. 13. n. 134.* iuncto *num. 142. Vgolin. de censur. tabul. 2. cap. 24. in princ. num. 1. Palat. in 4. dist. 29. disp. 1. Henric. de matrim. cap. 40. §. iam ex prædictis, Roderic. Acuña in cap. 1. 74. distinct.*

97 An verò in casu necessitatis, & cùm in Republica Christiana defecerint clerici, qui sacramenta ministrent, possint compelli laici prudentes, & digni ab Ordinarijs Ecclesiasticis, ut ordinentur, & ministri fiant sacramentorum? Adfirmant *Hojeda de benefic. incompatib. 2. par. cap. 9. num. ult. Thom. Valasc. alleg. 2. num. 13. Henric. lib. 10. de sacram. Ordin. cap. 4. num. 3.* ubi cum multis *litt. M. & N. Roder. Acuñ. in cap. 2. num. 2. dist. 74.* facit *Trid. sess. 23. de reform. cap. 17. in fin.* Nam sicut sacramēta necessaria sunt ad salutem animarū, itâ ministri talium sacramentorum sunt necessarij.

98 Quæstio in hac materia controversa est, an scilicet ordinatus vi, metùve, qui in constantem virū caderet, esto

suscipiat ordinem, continentiæ voto teneatur? Et adfirmativam partem tuentur *Antonin. 3. par. summ. tit. 14. cap. 16. §. 18.* de sic coacto ordinato, *Soto de iust. lib. 7. q. 2. art. 5. vers. Quapropter, Rebell. de obligat. iust. lib. 3. quæst. 12. num. 9. Paul. Comitol. resp. moral. lib. 1. quæst. 55. à num. 3.*

99 Negativam tamen partem tenuerũt *Petr. de Ledesm. in summ. par. 1. tract. de sacram. Ordin. cap. 6. diffic. 3. dicto. 2. Sair. in Clav. Reg. lib. 6. cap. 4. sub num. 20. Vgolin. de potest. Episcop. cap. 13. num. 3. Sanch. de matrimon. lib. 7. disp. 29. num. 5. Bonac. de matr. q. 3. punct. 9. num. 14. Coninch. tom. 2. disp. 20. dubit. 14. à num. 143. Mogollon. cap. 8. §. 2. num. 13. Henric. in summ. lib. 10. de sacram. Ordin. cap. 14. §. 3. & lib. 12. de matrim. cap. 5. num. 9. in comment. litt. Q. August. Barbos. in cap. maiores, num. 18. de Baptism. & in cap. ubi ista, num. 4. dist. 74. & de offic. & potest. Episcop. par. 2. alleg 15. num. 5. Ioan. A-*
100 *loiſ. Ricc. collect. 1579.* Et ratio est, quia votum metu tali iniecto nullum est, *cap. 1. & 2.* ubi *gloss. verb. Coactus, vers. Item & in voto*, quam sequitur *Abbas ibi numer. 11. vers. Et quartus casus.* Hinc non est audiendus vir alioqui doctissimus *Basil. Legionens. lib. 7. de impedim. ord. cap. 29.* qui contrarium intrepidè adfirmavit.

101 Et non solùm sic coactè ordinatus non tenetur continêre, imò potest matrimonium contrahere, *Rota divers. decis. 560. & 591. par. 1. Anton. Dian. tract. 4. de Sacrament. resol. 193. fol. 143. Salas in 1. 2. D. Thom. quæst. 6. art. 6. tractat. 3. disp. 3. sect. 1. num. 26. tom. 1.* eminentissimè *D. Ioan. Valboa in cap. si verò, à numer. 22. cum seq. de iur. iurand. fol. 285.* Etiam si credens ordinem esse validum per novem annos illum exercêret, *Navarr. consil. 4. num. 9. & 10. & per tot. hoc tit. Gonçal. ad reg. 8. Cancell. gloss. 31. num. 38. & 39. Roderic. Acuñ. in cap. innovamus 3. num. 2. dist. 60.* quare negativam opinionem veriorem & tenendã esse censerem.

102 Non obstat *text. in l. 32. tit. 6. part. 1.* in contrarium disponens, ex seqq.

103 Primò, ex eo quòd locum habet in metu inlato à lege, qui non adnullat factum eius timore, *l. 3. D. hoc tit. cap. 2. de adult. & stup. gloss. in l. 1. C. de dolo, Rolãd. cons. 83. num. 18. vol. 2. Palac. de contract. lib. 1. cap. 5. vers. Item qui facit ius.*

104 Secundò, quia etiam si procederet, non esset admittenda, cùm disponat in re merè Ecclesiastica, & sit secularis, contra *text.* & ibi notata, *in cap. Ecclesiæ S. Mariæ, de constit.*

105 Tertiò, quoniam nullatenus probat intentum, cùm postquàm casum in dissimili specie proponat in hæc verba: *Onde porque algunos dudaron, si aquel que es ordenado por miedo podria rescebir por la orden señal de dentro en el alma, è non, departiolo el derecho de santa Eglesia desta manera; que si à alguno facẽ premia, que resciba orden, amenaçandolo que lo tomaràn el beneficio, si non se ordenare, maguer aquel consienta por tal miedo como este, pues rescibio la orden de fuera, yà finca el alma dentro señalada por ella*: in fine illius sic affatur: *Mas si aquel ordenado por miedo nunca consintio, mas contradixo todavia non rescibe la orden, nin finça señalada el alma de dentro por ello: cà la voluntad con el consentimiento en uno facen señal en el alma de dentro.*

106 Vnde cùm toties quoties metus intervenit, deficiat consensus, *l. nihil, de regulis iuris, cap. gemma, de sponsal.* apertè deducitur, quòd non est legi satisfactum.

107 Quartò, negari haud valet (quòd etsi, quod absit, cõcedamus voluntatẽ coacti sufficere) cõsensum abesse; cùm igitur *d. l. 32.* necessariò requirat voluntatem simul cum consensu, ad hoc ut character recipiatur, manifestè fit propter consensus defectum non recipi.

Quintò, agens per vim & metum nõ consentit, sed contradicit, *Bald. in l. penult. num. 3. C. quom. & quando iud.* Ergo ordinatus taliter non consentiet, sed contradicet.

Sex-

108 Sextò & ultimò, factum dici non potest, quod metu factum est, *l. metum*, §. *volenti*, *D. hoc tit. Afin. in prax.* §. 31. *cap.* 36. *Mogoll. cap.* 2. §. 7. *num.* 25. *Carol. de Graff. except.* 11. *num.* 3.

109 Ex quibus colligitur, quòd etsi *dict. l.* in eius initio disponat caracterem recipi, & ordinatum ad continentiæ votum teneri, tamen in fine statuit, quòd si voluntatem & consensum non accommodaverit, obnoxium non esse, quod expresse accidit, cùm metus adstat, *S. Aug. lib. de duab. anim. volunt.* qui voluntatem ità definit: *Voluntas est animi motus cogente nullo ad aliquid, vel non admittendũ, vel adipiscendũ. Vnde omnis, qui volens facit, nõ cogitur; & ideò qui metu inlato irrogat, non tam rogat, quàm imperat: qui metu perculsus permittit, non intelligitur voluisse obligari, cùm id spõte nõ fecerit:* & *lib.* 14. *de Civit. Dei, cap.* 6. *Voluntas quippè est in omnibus; imò omnes nihil aliud, quàm voluntates sunt. Nam quid est cupiditas, & lætitia nisi voluntas in eorum cõsensionẽ, quæ volumus? Et quid est metus, atque tristitia, nisi voluntas in dissensionem, ab ijs, quæ nolumus? Sed cùm consentimus adpetendo ea, quæ volumus cupiditas, at cùm consentimus fruendo his, quæ volumus, lætitia vocatur. Itemque cùm dissentimus ab eo, quod accidere nolumus, talis voluntas metus est: cùm autem dissentimus ab eo, quod nolentibus accidit, talis voluntas tristitia est:* elegãter *Bald. in tract. schismat.* §. *sed in contrarium, num.* 10. ibi: *Si consideremus hominem in statu voluntatis concepta per se, & simpliciter, iste homo non est totus homo, sed animal, id est intelligentia pura. Item homo interior interiùs operatur, exteriùs nil infundit, ista voluntas non est consensus, id est plurimum in idem sensus, & ideò actus, qui regulãtur consensu, non perficit, ut D. de pact. l.* 1. §. *conventiones, nec aliquem actum humanũ complet, D. de leg.* 3. *l. fideicommissa*, §. 1. *D. de test. l. is cui no. C. famil. ercisc. l.* 1. *Nempè tantum distat fecisse à concepisse, quantum perfectum ab imperfecto; & quantum semen, quod est reconditum in horreo, quod nihil fructificat, ab eo, quod est seminatum in agro; abortum enim facit intentio, si conceptum suffocat in utero, & non producit in lucem.*

Doctissimè ad rem nostrã *Ioan. Gerson. tom.* 2. *fuor. op. in tract. de castitate Ecclesiasticorum, fol.* 510. ibi: *Attende, quæso, quemadmodum hæc tria, quæ sunt electio, libertas, vacatio, fundant rationabilitatẽ cælibatus perpetui sacerdotum, iuncto, quòd nullus ad votum, sicut nec ad sacerdotium cogitur.*

Cui favet *S. Thom.* 1. 2. *quæst.* 15. *art.* 1. ubi dicit, quòd consensus est actus voluntatis.

SVMMARIVM.

1 PRIMVS omnium sacramentorũ est Baptismus.
2 Renascimur per eum.
3 Sine eo nequit acquiri vita æterna.
4 Et alia sacramenta suscipi.
Baptizatus membrum CHRISTI fit.
5 Originale, & veniale peccatum eo dimittitur.
6 Et etiam actualia peccata antè cõmissa.
7 Delet omnem pœnam peccatis debitam.
8 Pœnalitates in hac vita de facto nõ aufert.
9 Declaratur quomodo sacramentũ Baptismi sit fundamentum aliorum. usq. 12.
13 Circumcisioni Baptismus successit.
14 Lex circumcidendi duxit originem à pacto, quod fecit DEVS cum Abrahamo.
15 Apud plerasque Gentes fuit in usu.
16 Herodot. convincitur. & 17.
18 Circumcisio fuit figura Baptismi.
19 Originalis culpa remittebatur per circumcisionis mysterium, tanquã per mysticum rerum futurarum signum.
20 Vtrùm circumcisio contulisset gratiam per modum operis operati remissivè.
21 Triplex est Baptismus, fluminis, flaminis, & sanguinis.
22 Declaratur. & 23. 24.
25 Forma sacramẽti Baptismi proponitur.
26 Materia qualis sit & 27.

CAPVT XVII.

De Baptismo.

1 PRIMVS omnium sacramentorum est Baptismus, veluti ianua, & fundamentum aliorum, *cap. veniens, de presbyt. non baptiz. minist. cap. cùm itaque, de consecr. dist. 4. Campanil. in divers. iur. Can. rubr. 1. num. 15. Pet. Gre-*
2 *gor. lib. 2. syntagm. cap. 4. num. 1.* Quo renascimur DEO, & vitam novam subi-
3 mus, *Ioann. cap. 3.* Sine quo vitam adipisci æternam nequimus, *cap. firmissimè, cap. filius, de consecr. dist. 4. cap. firmissimè 15. quæst. 1. cap. maiores de Baptis. Matth.*
4 *ult.* Nec alia sacramenta suscipere, *cap. si quis per ignorantiam, 1. quæst. 1.* in sacramento quippè Baptismatis baptizatus membrum CHRISTI fit, *cap. quia passus est, de consecrat. dist. 2. & cap. ad hæc,*
5 *de consecr. dist. 4.* Et ideò tunc originale, venialeque peccatum per Baptismum adimitur, *cap. regenerante, & cap. fine pœnitentia, de consecrat. dist. 4. Concil. Trid. sess. 6. cap. 6. & can. 10. cum seqq. Barthol.*
6 *ab Angel. dialog. 2. de Baptism. §. 156.* Et etiam actualia peccata, quæ commissi sunt

sunt ante Baptismum, *D. Thom. 3. par.*
quæst. 69. art. 1. ubi *Ægid. de Coninch.*
Henric. lib. 2 cap. 16. §. 1. & 2. Suar. disp.
26. sect. 1. Cardos. in prax. ind. verb. Bap-
tismus, num. 24. Petr. de Ledesm. in summ.
par. 1. de Sacrament. ubi *de Baptismo, cap.*
19. Valer. Regin. in prax. for. pœnit. lib.
7 *27. num. 61.* Ac proinde delet omnē pœ-
nam peccatis debitam, prout de Fide
definitum est *in Concil. Florent. in De-*
creto Armeniorum, ubi habetur baptiza-
tis non imponi satisfactionem pro pec-
catis præteritis, & docent *S. Thom. dict.*
quæst. 69. art. 2. ubi *Pesant. Nugn. & Æ-*
gid. Coninch. Barthol. ab Ang. dict. dial. 2.
§. 158. Petr. de Ledesm. dict. cap. 9. vers.
Tercera conclusion, Philiarc. par. 2. lib. 3.
cap. 9. Iul. Labor. de indulg. par. 2. lib. 3. c. 9.
8 Pœnalitates tamē in hac vita de facto
non aufert, *D. Thom. dict. quæst. 99. art. 3.*
Henric. dict. cap. 16. §. 7. Valer. Reginald.
d. lib. 27. num. 63.
9 Nunc oportet observare ad intelle-
ctum eorum, quę nuper adseruimus, nē-
pè, quomodo percipiendum sit sacra-
mentum Baptismi esse fundamentum
aliorum? Quod sub distinctione capie-
10 mus. Si enim respiciamus ordinem es-
sentialem sacramentorum, Baptismus
sibi vendicat primum locum: est enim
omnium ianua, itá ut alia sacramentá
11 sine eo invalidè suscipiantur. Præterea
si respiciamus ordinem necessitatis, pri
mum locum tenet Baptismus; deinde
pœnitentia, quia nullus potest salvari si-
ne baptismo; vel etiam sine pœniten-
12 tia post lapsum in peccatum. Si verò
respiciamus ordinem perfectionis, pri-
mus locus debetur Eucharistiæ; quia
continet CHRISTVM veræ sanctitatis
authorem. *D. Thom. 3. par. quæst. 65. art.*
3. in corpore, ubi *Nugn. concl. 1. & Co-*
ninch. art. 2. & 3. Valenc. tom. 4. disput. 3.
quæst. 6. punct. 3. Henric. in summ. lib. 5.
cap. 6. §. 5. Chamerat. de Sacram. cap. 6.
Sayr. de Sacrament. in genere, lib. 6. quæst.
unica, cap. 3.
13 Circumcisioni Baptismus succesit,
c. maiores, de Baptism. Ægid. de Coninch.
in 3. par. quæst. 70. art. 2. ubi etiam *Nugn.*
Henric. in summ. lib. 1. cap. 6. Campanil. in
divers. iur. Canon. Rubr. 1 num. 26. Bona-
cin. de Sacrament. disp. 1. quæst. 1. punct.
3. §. unico, ubi multa de circumcisio-
ne.
14 Lex circumcidendi duxit originem
à pacto, quod fecit DEVS cum Abraha-
mo, *Genes. cap. 17. ỷ. 10.* & verba apertè
demonstrant; & ex ijs multorū Autho-
rum testimonia manifestè probant. In
signum namque fœderis inter se, & A-
brahamum DEVS pręcepit circumci-
sionem, *Bened. Fern. in Genes. tom. 2. cap.*
17. à num. 5. cum seq. Mend. lib. 1. Reg. to.
1. cap. 1. ỷ. 20. à num. 8. cum seq. & sic Iu-
dæis primùm permissa; adduco *Mode-*
stinum in confirmationem *in l. circumci-*
dere 11. D. ad leg. Cornel. de sicar. Novell.
35. & 37. Petr. Gregor. lib. 36. syntagm.
cap. 16. num. 3.
15 Posteà ab eis usitata fuit apud Col-
chos, Ægyptios, & Æthiopas, ab ijs Sy-
rij, qui sunt in Palæstina, & Phœnices
didicerunt, *Diodor. Sicul. lib. 2. cap. 1. &*
lib. 4. cap. 3. Strab. lib. 17. Alexand. ab A-
lex. lib. 2. Dier. Geni. cap. 25. fol. 176. ubi
Tiraq. in adnot.
16 Vnde *Herodoti* (quē etsi tacitè sequi
videtur *Iosepb. lib. 1. contra Appionem.*)
de mēdo convinces, qui *lib. 2. Historia*
Iudæos adfirmat ab Ægyptijs suscepis-
se circumcidendi religionem, his ver-
bis ex interpretatione Heresbachij:
Præterea, quòd soli omnium Colchi, &
Ægyptij, & Æthiopes ab initio statim pu-
denda circumcidunt. Nam & Phœnices,
17 *& Syrij, qui sunt in Palæstina, didicisse id*
ab Ægyptijs, & id confitentur ipsi. Cùm
antequam impositum fuisset Abrahæ
hoc præceptum à DEO, id custodiri à
nulla Gente, etsi diligenter evolvantur
Annalium volumina, nequaquam inve-
nietur; quod fatentur *Strab. lib. 16. Ta-*
cit. lib. 5. Histor. acutè, & graphicè *D.*
Laurent. Ramirez de Prado in Pentecon-
tarcho cap. 4. observavit, qui etiam de
modo efficiendi eam latè discussit vi-
dendus.

Quam-

18 Quamobrem circumcisio fuit figura Baptismi, *gloss. verb. Implere, in cap. ab exordio 1. dist. 35.* quæ octavo die fiebat, *Levit. 12.* ibi: *Et die octavo circumcidetur infantulus.* Sic etiam eodem die baptismus debet fieri, *Ochogavia de Sacrament. in genere, quæst. 10 num. 2. Nicol. de Nise in libro qui inscribitur, Resolutio Theologorum, tract. 6. par. 1. portione 3. quæst. 2. Suar. tom. 3. in 3. par. in comment. art. 1. quæst. 70. Ægid. quæst. 70. art. 1. num. 1.* & *D. August. contra Iulianū cap. 3.* ibi: *Sacramentum circumcisionis in figura præcessisse baptismatis, quis vel mediocriter sacris Litteris eruditus ignoret?*

19 Originalis culpa remittebatur per circumcisionis mysterium tanquam per mysticum rerum futurarum signum, *Azor. instit. moral. par. 1. lib. 4. cap. 34. vers. Quarta sententia, Bonac. de Sacram. disp. 1. quæst. 1. punct. 3.* § *unic. num. 4.*

20 Vtrùm autem circumcisio contulisset gratiam per modum operis operati, refert pro utraque parte plures *DD. d.* §. *unico num. 5.*

21 Triplex est Baptismus, fluminis, flaminis, & sanguinis. Baptismus fluminis, sive aquę, est ablutio exterior corporis facta sub forma verborum præscripta, ut tenet *Magist. Sentent. in 4. distinct. 3. D. Thom.* ibi *quæst. 1. art. 1. & par. 3. quæst. 66. art. 1. Sot. in 4 dist. 3. q. 3. art. 1. & Ricard.* ibi *art. 1. quæst. 1. Barthol. ab Angel. dialog. 2. §. 5.*

22 Flaminis Baptismus dicitur fides, & propositum suscipiendi Baptismum fluminis habitâ opportunitate, aut credens pro certo se verè baptizatum esse, dum persistit in illa fide, potest salvari propter fidem sacramenti, *cap. debitum,* ubi *DD de Baptism. & cap. Apostolicam,* ubi *gl ff. verb. Ab originali,* & notant etiam *Scribentes de presbyt. non baptiz. Abb. in cap. cùm Ecclesiæ, num. 5. de simon.*

23 Et hic Baptismus flaminis solùm adultis usum rationis habentibus congruit, *ex D. Thom. 3. par. quæst. 66. art. 11. & quæst. 68. art. 2. S. Antonin. 3. par. tit. 14. cap. 13. §. 1. Ricard. in 4. dist. 4. art. 2. q. 2. Angel. in summ. verb. Baptismus 1. §. 1. vers. Tertius, Soto in 4. dist. 3. art. 11. q. 1. Sylvest. verb. Baptismus 1. §. 1. Barthol. ab Angel dial. 2. §. 3.*

24 Est autem sanguinis Baptismus martyrium susceptū propter DEVM, *Marc. cap. 10.* ubi *Potestis baptismo, quo ego baptizor, baptizari? Apocal. 7. D. Thom. 3. p. quæst. 66. art. 11. Navarr. in Man. cap. 22. num. 5. Cardos. verb. Baptismus, à num. 2. cum seqq. Chrysol. serm. 152.* ibi: *Nam diverso modo, dono uno in lacrymis suis matres, & filij sui suo sanguine baptizantur.*

25 Forma sacramenti Baptismi est: *Ego te baptizo in nomine* PATRIS *&* FILII *&* SPIRITVS SANCTI; de qua *Concil. Trid. sess. 7. de Baptism. canon. 4. S. Thom. 3. par. quæst. 66. art. 5.* ubi *Nugn. & Ægid. de Coninch. art. 6. à num. 33. Angl. in florib. Theolog.* ubi *de Baptism. quæst. 1. art. 3. difficult. 2. Henric. in summ. lib. 2. c. 8. Suar. tom. 3. disp. 21. sect. 1.* plures apud *Bonacin. de Sacram. disput. 2. quæst. 2. punct. 4. August. Barbos. in cap. 1. num. 3. de Baptism.*

26 Materia autem remota Baptismi est aqua naturalis ad abluendum, quamvis matis, putei, fontis, pluviæ, balnei, vel ex sulfure, vel cinere, nive, gelu, aut sale defluat: hæc enim videtur aqua naturalis: & hoc verum est, sive aqua sit calida, sive frigida, sive tincta colore, sive densa: colligitur ex *D. Thom. quæst. 66. art. 4.* ubi *Nugn. dub. 1. Sot. in 4. dist. 3. quæst. unic. art. 4. Regin. lib. 27. num. 11. Valenc. tom. 4. disp. 4. quæst. 1. punct. 2. Iacob. de Graff par. 2. lib. 1. cap. 3. num. 16. Vivald. de Baptism. cap. 2. num. 4.* cum alijs, *August. Barbos. in cap. 1. num. 18. & 19. de summ. Trinit. Petr. Greg. dict. lib. 2.*

27 *c. 4.* ubi benè dispungit, cur aqua materiei Baptismi apta fuit iudicata, qui cū *Cyrill. Ierosolym. catech. 3.* resolvit eleganter, & rationem prosequitur ex divinis testimonijs: sed ex profanis nunc aliqua libemus in demonstrationem.

28 Apud Ethnicos expiationes, & veluti purgationes per aquam fiebant, *Rhodell. in tract. de vino, sect. 3. fol. 79.* &

qui

qui superis sacrificabat, se aquâ immergebat, ut innuit *Virgil. 2. Æneid.*

Tu genitor cape sacra manu, patriosque Penates.
Me bello è tanto digressum, & cæde recenti
Attrectare nefas, donec me flumine vivo
Abluero.

Tertul. Non lavor diluculo Saturnalibus, ne & noctem & diem perdam, attamen lavor honesta hora & salubri. Plaut. Aulul. Ego, nisi quid me vis, eo lavatum, ut sacrificem. Liv. lib. 45. Cùm omnis sacrorũ præfatio eos, quibus non sunt puræ manus, sacris arceat. Senec. in Thyest.

--- Moneo ne sacra manus
Violata cæde, néve feriali malo
Aspergat aras. ---

Et *in Furent.*

--- Nate manantes priùs
Manus cruenta cæde, & hostili expia.

Lactant. lib. 5. cap. 20. Ridiculi homines, tanquã libidines intra pectus inclusas ulli amnes abluant, aut ulla puraria purificent. Pauf. in Boa. Oedipodia verò aqua idcircò est nuncupata, quòd in ea paterna cædis cruorem Oedipus abluerit. Ex hoc more *Fruter. lib. 2. verif. cap. 9. Tibull.* versus sic legit:

Natalis Iuno sanctos cape thuris aceruos,
Quos tibi dat tenera docta puella manu.
Lota est tibi hodie, tibi se lætissima cõpsit,
Staret ut ante tuos conspicienda focos.

30 Ad lacum, quẽ aquam Mercurij nominabant, adcurrebant Romani, & ramusculo quodam è lauro sese invicem aspergebant, & iam se mundos, & puros existimantes ad suam quique redibant domum, *Ovid. lib. 5. Fast.*

Est aqua Mercurij porta vicina Capenæ:
Si iuvat expertis credere, numen habet.

31 Cui addendum est etiam in defunctorum exequijs ad expiandos homines, lustrandas domus, purgandas vestes, naves, utensilia unà cum sulphure aquam adhiberi solitam multa esse, quæ planũ faciunt. Cynthia illa maga apud *Propert. lib. 4. eleg. 9.*

Dein quemcunque locum externa tetigere puella
Suffiit, & pura limina tergit aqua:
Imperat, & totas iterũ mutare lacernas,
Terque meum tetigit sulphuris igne caput.

Viventes ipsos post visam inferorum umbram simili ratione purgari solitos meminit *Iuven.*

--- Quotiens bine talis ad illos
Vmbra venit, cuperent lustrari, siqua darentur
Sulphure cum tædis, & si foret humida laurus.

Sed præclarè *Claud. in 6. Honor. Cõsul.* describit Alaricum sese lustrantem adversus Stiliconem, sed frustrà, hisce versibus:

Lustrale sic triste face cui lumen odorum
Sulphure cæruleo, nigroque bitumine fumat,
Circum membra rotat doctus purganda sacerdos
Rore pio spargens, & dira fugantibus
Numina, &c. ---

29 Hinc semper aqua in sacris, *Ioan. Ludov. de la Cerd. in comm. ad Virgil. lib. 2. Æneid. fol. 255. num. 10. Alex. ab Alex. lib. 4. Dier. Gen. c. 17. fol. 405.* ubi cũ alijs *Scholiastes*: eleganter *P. Ioan. Pined. in Iob, cap. 9. ỷ. 30. num. 1. cum seq. fol. 489. tom. 1. Onuphrius Panvin. lib. de Vrbe Romana.*

Tres expurgandi species veteribus fuêre usu frequentes; aut enim tædâ, & sulphure purgari, vel aquâ ablui, vel aëre ventilari solebant, *Virgil. 6. Æneid.*

--- Aliæ panduntur inanes
Suspensæ ad ventos, alijs sub gurgite vasto
Infectũ eluitur scelus, aut exuritur igne.

Alex. ab Alex. lib. 5. Dier. Genial. cap. 27. fol. 597. cum adnot. *Tiraq. Plin. lib. 6.*

Aqua etiam in sacris funeralibus ad purgationem mortuorum, *Virgil. lib. 6. Æneid.* ubi *Commentat.*

Idem ter socios pura circumtulit unda
Spargens rore levi. ---

Iul. Labor. var. elucub. tit. 2. cap. 1. n. 143. & veteres ante eorum templa pilã quãdam

dam erigebant satis amplam, in qua aqua aderat, quâ spargebantur, antequã templum ingrederentur. Nunc advoco ad eundem morem verba signatissima *Hippocratis in lib. de morbo sacro* (si illius est hic liber, hærent enim docti) ait itaque Interpres: *Terminos templorum, ac delubrorum designamus, ut nullus, qui non purus sit, eos transcendat, & ingressuri respergimur, non velut, coinquinemur, sed si quod etiam priùs scelus habemus, ut purificemur. Ioan. Solorz. Pereir. lib. 1. de parricid. cap. 21.* eleganter *Basil. 1. par. variar. q. 2. schol. cap. 5. fol. 138. col. 2. lit. A.* Quis iam dubitet Ecclesię morem sumptum ab Gentibus de aqua lustrali posita in aditibus templorum?

33 Ex dictis inferas ad explicationem *text. in l. 4. in princ. D. de ijs qui notãt. infam.* ibi: *Neque agitatores, neque qui aquã equis spargunt, cæteraque eorũ ministeria, qui certaminibus sacris deserviunt, ignominiosi habeantur.*

34 Illud adnotare operæpretium duxi; qui fuerint hi, qui aquã in Circensibus equis spargunt, de quibus *Vlpian.* varias Authorum sententias refert, *Guid. Pancirol. in Thesaur. var. lect. lib. 2. cap. 46. Osuald. Hillig. in Donel. lib. 18. comm. cap. 7. litt. A. circ. med.* ipse tamen de ijs Cõsultum sensisse ratur, qui eos aquâ lustrabant, & quodãmodo purgabant; elegãter prosequitur *Pet. Pantoj. de Aiala in l. fin. n. 34. fol. 209.* à tergo, *C. de aleat.* multos in hanc rem adducens. Vnde *Rubenius lib. 2. elect. cap. 18.* hunc locũ *Vlpian. Neque agitatores, neque qui aquam equis*
35 *spargunt*, refert non ad explicationẽ, *Alciat. lib. 6. parerg. cap. 3.* sed ad aquã, quâ equi ante cursum lustrabantur. Etenim cùm ludi illi sacri essent Gentilibus, ut patet ex *Vlpian.* ibi: *Certaminibus sacris*, quid mirum lustratio, ut in re sacra procederet? Ità philosophatur *Ioan. Ludovic. de la Cerd. in 6 Æneid. fol. 634. num. 4. in fin.* Ab hoc fit, quòd ludis sacris inservientes non sint infames, *l. 2. C. de spectac. & scen. lib. 11. Lara de capellan. lib. 1. cap. 24. num. 11.*

36 Sponsi nuptiarum aquâ genitali lavabantur, *Nonn. lib. 3. Buleng. de Imper. Roman. lib. 3. cap. 17. fol. 256. litt. E.* Ignem quoque, & aquam nuptijs præferri moris fuit in Græcia, si *Valer. Flacc.* audiendus *lib. 8.*

--- Ignem Pollux, undamque iugalem
Praetulit, ut dextrum pariter vertatur in Orbem.

Locutus est ex more Romanorum, ut *Varr. lib. 4. de ling. Latin.* Ignis, & aqua in nuptijs in limine, quòd mas ignis, aqua fœmina, *l. penult. de don. int.* ubi *Budæus, Rendell. in tract. de vino, sect. 3. fol. 88.*

Hinc lotio manuum desiderata in sacris, ex pluribus potest ostẽdi, sed paucis ero contentus, *Tibull. lib. 2. eleg. 1.*

Casta placent superis, pura cum veste venite,
Et manibus puris sumite fontis aquam.

Ovid. lib. 5. Fast.

Ille memor veteris ritus, timidusque Deorum
Surgit, habẽt gemini vincula nulla pedes.
Cùmq; manus purè fontana perluit unda
Vertitur, & nigras accipit ore fabas.
Rursus aquam tangit, Temesæaque concrepat æra,
Et rogat ut tectis exeat umbra suis.

Vnde proverbiũ, *Illotis manibus*, de quo *in l. 1. de origin. iur.* Quæ observatio ad cœnam translata est Antiquis, ut tam antè, quàm pòst lavarentur, *Athen. lib. 15. Rendell. in tractat. de vino, sect. 3. fol. 97.*

37 Expiari aquâ crimina posse Antiqui putarunt testimonio *Ovid. 2. Fast.*

Omne nefas, omnemque mali purgamine causam
Credebant nostri tollere posse senes.
Græcia principium moris dedit: illa nocentes
Impia lustratos ponere facta putat.
Actor idem Peleus, ipsumque quoque Pelea Phoci
Cæde per Hæmonias solvit Acastus aquas.

Et

Et posteà,

Ah! nimium faciles, qui tristia carmina
cædis
Fluminea tolli posse putatis aqua.

Narrat *Athen. lib. 9. Dipnosoph. cap. 27.*
quòd erat antiquis aqua, in qua torrem
ex ara capientis tingebant, super quam
sacrificia peragebant, eâque aquâ cir-
cunstantes aspersisse, ac purgasse. Me-
minit & de lotione Atheniensium, quâ
purgabant exsectandos.

38 Cæterùm Ethnicis quidem usurpata
est ad expiationē aqua, quę tamen non
sufficit, ideò nec baptismus illorū san-
ctificabat, sic *D. Ambr. to. 4. lib. de ijs qui*
initiantur mysterijs, cap. 5. & 6. Cognosce
quia aqua non mundat sine Spiritu, ideò
tres testes in Baptismo unū sunt, aqua,
sanguis & spiritus, *Ioan. cap. 1.* Quia si
39 unum horum detrahas, non stat baptis-
matis sacramentū. Quid enim est aqua
sine cruce Christi? elementum cōmu-
ne sine ullo sacramenti effectu? *Chrysol.*
serm. 171. Quemadmodum te exterior la-
vare, & mundare sufficiat aqua? Corda &
corpora nostra mundare hæc poterit, cùm
fuerit & ipsa Spiritus sancti purificata cō-
mercio, ut visibili ministerio invisibile pu-
rificationis nostræ perficiat sacramentum.
Nec sine aqua regenerationis mysteriū
est: Nisi enim quis renatus fuerit ex a-
qua, & Spiritu nō potest ingredi in Reg-
nū Dei, *Ioan. 3.* & posteà idem *Ambros.*
Vide igitur quòd non sunt vacua aqua, ideò
in natatoria piscina dictum est descendere
Angelum, & movere aquam, sed nemo sa-
nabatur, quin descendisset Angelus. Move-
batur aqua propter incredulos, ibi creatura
operabatur, Angelus scilicet: hic autem
Christus *Author creaturæ, illis signum,*
tibi fides, illic Angelus descēdebat, hic Spi-
ritus Sanctus, *& descendit Columbæ*
specie Spiritus Sanctus *super* Chri-
stum, *cùm baptizaretur. D. Chrysost. to. 1.*
homil. sup. Psal. 22. de aqua baptismi lo-
quens in hæc verba prorumpit: *Aqua*
hæc primatum tenet in elementis, sed cùm
istud elementū acceperit Spiritum San-
ctum, *fit sacramentum, & iam non erit*
aqua potationis, sed sanctificationis, nō erit
aqua communis, sed refectionis. Per istam
aquam educit purgatos, facit perfectos ra-
tione claritatis, & gratiæ, illuminans, &
replens eos, ut ubi abundaverit peccatum,
faceret divites in gratiam.

40 Recèns baptizatis dabatur vinū &
lac, qui mos ait *Hieron. in Isai.* usque ho-
die in Ecclesijs Occidētis servatur, ali-
bi iisdem dabatur lac, & mel, ut author
est *Tertullian.* Lac enim symbolum est
infantiæ, atque innocentiæ, *Homer.* te-
ste *Clem. Alex. lib. 1. Pædag. cap. 6.* Inde
B. Agnes dicebat, *Lac, & mel ex ore eius*
suscepi, ut ait *Ambros. serm. 90.*

Prætereà baptizatum induit Ec-
clesia veste candidâ, de qua *Ambros.*
lib. de ijs qui initiātur mysterijs, cap. 7. ad-
loquens iam baptizatum, inquit: *Acce-*
pisti vestimenta candida, ut esset indicium,
quòd exueris involucrum peccatorum; &
indueris innocentiæ casta velamina. De-
mum B. Agnes apud *dict. Ambr. serm. 90.*
multis gemmis ait se ornatam in Bap-
tismo, ibi: *Ornavit me inæstimabili dex-*
trocherio, dextram meam, & collum meum
cinxit lapidibus pretiosis, tradidit auribus
meis inæstimabiles Margaritas, & circū-
dedit me vernantibus, & coruscantibus
gemmis, posuit signum in facie mea, ut nul-
lum præter ipsum amatorem admittam,
induit me cyclade auro texta, & immensis
monilibus ornavit me.

42 Baptizari olim erant albati, *Paulin.*
epist. ad Macarium, de sene quodam bap-
tizato, *Ad unanimitatem tuā de rudi ma-*
tris Ecclesiæ fœtu immaculatum candente
lacinio pastor egregij gregis, sed magni pig-
noris munerator, & encænium spiritale
transmissi: & *epist. 12. ad Sever.*

Inde parens sacro ducit de fonte sacerdos
Infantes niveos, corpore, corde, habitu.

Et *lib. 1. de vita sancti Martini,*

Sed non erigitur, vel per cōsortia Christi
Augent visa fidem; sancto renovata la-
vacro
Membra nitent, sumuntque parem cum
corde decorem,
Atq; novū pariūt fontis mysteria corpus.

Ubi

43 Vbi membra nitêre de albo dicitur colore, *Beda lib. 5. cap. 7. Histor. Anglor.* de Cedualla Rege Occidentalium Saxonum, qui cùm Romam venisset, & baptizatus ab Sergio Papa obijsset, sic inquit: *In albis adhuc positus.* Sed de hoc more videndus *Socrates lib. 7. Hist. Ecclesf. cap. 17. Gregor. Turon. lib. 5. Hist. cap. 11. Dionys. Areopag. cap. 1. & 2. de Eccles. Hierarch.*

44 Antiquitùs recèns baptizatum cōmunicabant: in cuius significationem dicebatur simul ab CHRISTI latere aquam & sanguinē promanasse: in aqua intelligebatur Baptismus, & in sanguine Eucharistia; probant hanc rem ingētia, & irrefragabilia testimonia *Dionys. Areopag. lib. 3. Ecclesf. Hierarc. cap. 3. Clement. lib. 8. constit. Apostol. cap. 2.* & aliorum, quod hodie nisi cum adultis in usu non est, & istud non quia sit præcisè ad salvationem necessarium, sed
45 ad amplioris gratiæ incrementū. Quāvis *Soto dist. 12. quaest. 1. art. 9.* dubitet, utrùm infantibus usum rationis non habentibus, cùm actualis devotio deficiat, gratia augeatur? Verùm infantibus, sicut phreneticis si nō augeat gratiam, eis prodest, ut cū CHRISTI præsentia adversus dæmonis insidias velùt clypeo communiantur.

46 Hocque utebatur non solùm Ecclesia Græca, sed etiam in aliquibus partibus Romana, & quod plus est, in Hesperia. Cùm in *Concil. Tolet. 11. cap. 11.* inveniatur hoc decretum: *Si quis per mentis alienationem, vel per infantiam reiecerit Eucharistiam perceptam.* Et addat, quòd aliquoties infantes in utraque specie, aliàsque in sola vini communicabant, quod fieri dictat *Concil. Trident. sess. 21. cap. 4.* ob probabilem causam illius temporis, *D. Augustin. in Enchirid. ad Laurent. cap. 70.* dicit: *Eorum est dicere* PATER *noster, qui iam* PATRI *regenerati sunt ex aqua, &* SPIRITU SANCTO. Et sic prima dispositio ad recipiendā Eucharistiam est esse filios DEI per Bap-
47 tisma. Quamobrem *D. Thom. quaest. 80. art. 5. ad 2. Sot. & Ledesm.* adserunt, gravius paganum communicantem peccare, quàm Christianum peccatorem, cùm magis ab debita dispositione absit. Solus CHRISTUS sine baptismate Eucharistiam recepit.

48 Apostoli iam erant baptizati nocte Cœnæ, & huius sententiæ est *D. August. apud D. Thom. in Caten. aurea sup. cap. 15. Ioann.* cùm dixit Discipulis: *Vos iam mundi estis propter sermonem meum:* & inquit hæc verba (quibus mundi manserunt) extitisse baptismi formam, quā fuerunt baptizati; & *August.* sequuntur plures.

49 Alij dicunt CHRISTUM cum Apostolis dispensasse propter excellentem, quā habebat, potestatem, sicut ait *D. Thom. lib. 3. de Regimin. Princip. cap. 10.* quam non habuit *D. Petr.* nec habent successores, poterat enim CHRISTUS sine baptismo salvare; propterea dixit *D. Hier. sup. Matth.* nemini sanavisse corpus, cui non sanaret animam; & hoc sine baptismo: sed prima sententia probabilior est.

50 Iam ergo quærendum est, utrùm quis ad fidem, seu baptismum per metum compelli possit? In qua quæstione negativè resolvi debet: nam probatur ex *text. in cap. qui sincera, cap. de Iudaeis, 45. dist. cap. sicut Iudaei, de Iud. cap. ad fidem 23. quaest. 5. D. Thom. 2. 2. quaest. 10. art. 8. Ricard. in 4. Sent. dist. 6. art. 3. quaest. 1.* & ibi *Palud. dist. 4. quaest. 4. Durand. quaest. 6. Sot. dist. 5. quaest. unic. art. 10. Bald. Novell. de dot. par. 11. num. 47. Natta cons. 434. num. 1. Greg. Lop. in l. 2. gloss. 3. tit. 23. par. 2. Leo in Thesaur. for. Ecclesf. par. 4. cap. 4. num. 6. Marquard. de Iudaeis, par. 3. cap. 2. num. 8. Paris. cons. 2. num. 17. & 18. lib. 4. Ant. Ricciul. in tract. de iur. person. extr. grem. Ecclesf. exist. lib. 2. cap. 31. per totum, Christoph. de Paz ad l. 84. styl. Petr. Gregor. in partit. iur. Canon. lib. 1. cap. 7. num. 5. Suar. de fid. disp. 18. sect. 3. num. 8. Sanch. de matrim. lib. 7. disp. 29. num. 4. Decian. in tractat. crimin. lib. 5. cap. 14. num. 1. Paul. Comitol. respons.*

mo.

moral. lib. 1. quæst. 55. ad fin. Farin. frag. crim. par. 2. litter. I. num. 632. Solorçan. de Indiarum iur. lib. 2. cap. 17. latissimè.

51 Quod authoritate Patrum confirmatur, *Tertullian. ad Scapulam, in fin. Non est* (inquit) *religionis cogere religionem; quæ sponte suscipi debet, non vi; D. Clemens in princip. lib. 9. recognit. ad Iacob. Frat. Domin. D. Bernard. in Cantic. serm. 66. Fides suadenda, non imponenda. S. Gregor. Nazianz. orat. 8. Neminem vi duci vult lex nostra, coactéque, ac non sponte gubernari; hoc enim modo, ne alia quidem imperia contineri, ac conservari possunt. Quod ita natura comparatum sit, ut quidquid vi tenetur, arrepta occasione se in libertatem adserat: volentium ergo, non coactorum pietatis sacramentum est. D. Gregor. apud Baron. to. 8. Annal. anno Christi 591. num. 34. Plurimi siquidem Iudaicæ religionis viri in hac provincia commorantes, ac subinde in Massilia partes pro diversis negotijs ambulantes ad nostram perduxere notitiam, multos consistentium in illis partibus Iudæorum vi magis ad fontem Baptismatis, quàm prædicatione perductos. Nam intentionem quidem huiuscemodi, & laude dignam censeo, & de Domini nostri dilectione descendere profiteor; sed hanc eandem intentionem nisi competens Scripturæ sacræ comitetur effectus, timeo, ne aut mercedis opus exinde non proveniat, aut iuxta aliquid animarum, quas eripi volumus* (quod *absit*) *dispendia subsequantur. Dum enim quispiam ad baptismatis fontem non prædicationis suavitate, sed necessitate pervenerit, ad pristinam superstitionem remeãs, inde deterius moritur, unde renatus esse videbatur; fraternitas ergo vestra huiusmodi homines frequenti prædicatione provocet, quatenus mutare veterem vitam magis de Doctoris suavitate desiderent. Sic enim, & intentio vestra rectè perficitur, & conversi animus ad priorem denuò vomitum nõ mutatur. Adhibendus ergo illis est sermo, qui & errorum in ipsis spinas urere debeat, & prædicando quod in his tenebrescit, illuminet, ut pro his admonitione frequenti mercedem fraternitas vestra capiat, & eos, quantum Deus donaverit, ad novæ regenerationem vitæ producat.* Vide *Baron. dict. tom. 8. ann. Christi 598. num. 15.*

52 Sic Theodoricus Rex Romanorum Iudæis scribens apud *Cassiod. lib. 2. var. epist. 27. Religionem imperare non possumus, quia nemo cogitur, ut credat invitus.* & rursus apud eundem *Cassiod. lib. 10. epist. 26.* Iustiniano Imperatori Theobaldus Rex: *Cùm divinitas multas patiatur religiones esse, non unam audemus imperare: retinemus enim legisse voluntariè esse sacrificandum.*

53 Ratio certa, & cõmunis est, quòd nũquam benefit, id, quod sine voluntate constituitur, *S. Valer. hom. 3. Omne igitur opus, in quo studium humanæ conversationis invigilat, voluntarium requirit officium. S. Ambros. Psalm. 118. serm. 13. Mend. tom. 2. lib. 1. Reg. cap. 3. ℣. 10. sect. 2. à num. 1. cum seq.* elegans *text. in l. 1. tit. 10. lib. 1. Recop.* ibi: *I provean como ninguno sea traido por fuerça à tomar las Bulas.* Attendens huic Philosophię *S. Isidor. Pelusiot. lib. 2. epist. 72.* dixit: *Qui volentibus imperant, ij demum verè imperare mihi videntur: qui autem invitis imperant, eos potius similes esse duco, qui cruciatu adficiuntur, quàm qui imperium administrant*; perbellè istam veritatem demonstrat ipsa Natura, ait *Theophrast. de caus. plant. lib. 2. cap. 9. Spontaneus ortus expressius naturam ostendit*: sicut enim adseruit *Demet. Constantinopol lib. 1. cap. 6. de cura Accipitrum: Perspicuum est rem esse nullã, quæ rectè peragi possit, nisi amore comite.*

54 Quã de causa in magnam raptus admirationẽ *August.* apud *D. Thom. in Catena aurea, cap. 13. Matth. ex tom. 1. Bibl. hom. Domin. 5. post Epiph. de Paulo* protulit, *Mirum autem est, quomodo ille, qui pœna corporis coactus intravit, plus illis omnibus, qui solo verbo vocati sunt, in Evangelio laboravit: cap. 1. 23. q. 6. cap. displicet, vers. Qualiter Paulus 23. q. 4.*

Huic

Huic rei mirè cõgruit *Conc. Neocaf. cap. 57.* ibi: *Si quis in ægritudine constitutus fuerit baptizatus, presbyter ordinari nõ debet. Nõ enim fides illius voluntaria, sed ex necessitate est.* Concordat *Concil. Parisiens. lib. 1. cap. 8.*

Adstipulatur huic sententię, quòd victima, quæ aliquo modo se invitam ad arã, & cultu trahi significabat, ut si ab ara profugisset, aut nimis esset reluctata, aut percussa mugitus ederet, à Romanorũ, & aliarum Gentium sacrificijs reijciebatur, quia putabatur ingrata esse Deo, ut tradit *Macrob. lib. 3. Saturn. c. 8. Plin. lib. 8. cap. 45. Plat. lib. 8. Simposi. c. 8. Tiraq. ad Alex. lib. 3. Gen. c. 16. Brisson. lib. 1. de formul. pag. 17. Gasp. Sanch. in Isai cap. 53. num. 37.*

Vnde illud *Virgil. 2. Geor.*

Et ductus cornu stabit sacer hircus ad aram.

Vbi *Serv. Pontan. & Cerda* plura alis notarunt, *Delrio ad Senec. in Oedip. ỿ. 336. fol. 194.*

55 Limita suprà firmatam conclusionẽ. Primò, ut non procedat, si vis fuerit causativa, vel conditionalis, quia tunc recipit Iudæus baptizatus charactērem, cùm talis voluntas sit, *cap. meritò 15. quæst. 1.* Quando autẽ esset vis præcisa, ut quia ligatis manibus, & reclamans emergeretur; tunc procedit conclusio ex *dict. iurib.* corrobotata, & fulcita, nec charactērem recipiet, expressus *text. in cap. maiores, §. item quæritur, de Baptism. gloss. verb. Absolutè, in cap. contra Christianos, de hæret. lib. 6. Paris. cons. 2. num. 17. & seqq. lib. 4. Cardos. in prax. verb. Sacramentum Baptismi, num. 17. Ant. Ricciul. in tract. de iur. person. extra grem. Eccles. existent. lib. 2. cap. 38.* toto, *Augustin. Barbos. in cap. maiores, num. 13. de Baptism. Acosta in cap. de Iudæis 5. num. 3. dist. 45. Afflict. decis. 151. num. 12. Basil. de matrim. lib. 4. cap. 14. numer. 3.*

56 Secundò, si Iudæus suâ sponte petat baptizari, & deinde pœniteat, & nolit baptizari; ut per *Marquarium de Iudæis, par. 3. cap. 3. num. 1. Ant. Ricciul. dict. lib. 2. cap. 31. num. 26.*

Vnde Iudæi facti Christiani non spõtè, sed coactè si ad Iudaismum redeant, non excusantur, nisi coactio fuerit præcisa, & absoluta, *Sylvest. in summ. verb. Hæreticus, §. 2. num. 4. vers. Secundum, Decian. tract. crimin. lib. 5. cap. 10. num. 21. & cap. 40. numer. 6. vers. 6. Penia ad Eimeric. in direct. Inquis. par. 2. quæst. 44. comm. 69. vers. Iamque, Farin. de hæres. quæst. 178. num. 41. August. Barbos. in cap. contra Christianos 13. num. 4. de hæret. lib. 6.* cum alijs. Quare ad fidem sunt cogendi, elegantissimè *Ioan. Valboa in cap. omnis, num. 10. de pœnit. & remiss. fol. 364.*

57 Tertiò, si Iudęi illatam vim in Baptismo patientes per longum temporis spatium non contradicendo adprobaverunt etiam per actus positivos gerentes se pro Christianis, tunc enim nõ obstante pręcedente vi illatã, charactērẽ recipiunt, *Paris. d. cons. 2. Marquar. d. par. 3. cap. 2. num. 5. ante medium verb. Et prædicta procedunt, & num. 9. Farin. 2. p. fragm. crim. litt. I. num. 634. Aug. Barbos. in cap. de Iudæis, num. 2. 3. & 4. dist. 45. Ricciul. de iur. person. extra grem. Eccles. existent. lib. 2. cap. 35. num. 3.*

Quæ sententia nullatenùs potest procedere; nam si Iudæus fuit baptizatus per vim absolutam, non recipit baptismum, nec caractērem, *dict. cap. maiores, §. item quæritur, de Baptism. d. gloss. verb. Absolutè, in c. quia contra Christianos, per text. ibi, de hæret. in 6. cap. de Iudæis 45. distinct. S. Thom. 2. 2. quæst. 10.* nec Christianus est, nec Orthodoxam Fidem tenetur servare, *Paris. dict. cons. 2. num. 21. vol. 4.* cum plurib. Vnde etsi post Baptismum non contradicat, non purgabitur vis; quia si absolutè caracter non fuit receptus, multò minùs adprobatio eius fiet, *l. eius qui in Provincia, D. si cert. petat.* cum vulgaris. Alioquin si per non contradictionem censeretur baptizatus, sequeretur absurdum nõ leve, quòd etsi à principio baptis-

tismus non intercessetit, nec Sacramentū, non contradictio id operaretur, quod cuilibet obvium est.

Rursus, quòd si Iudæus per vim cōditionalem fuerit baptizatus, caracterem recipit, *d. §. item quæritur*.

Vnde expresè convincitur tertia limitatio, & *DD.* pro ea laudati taxari possunt.

Probant expressè hanc sententiam *Paschal. de virib. pat. pot. 1. p. c. 7. n. 19. Solorçano de Ind. iur. lib. 2. c. 18. n. 59.*

58 Quartò, quando infideles, qui quandoque susceperunt fidē, & professi sunt eam, sicut hæretici & apostatæ, tales corporaliter sunt cogendi, ut impleant, quod promiserunt, *text. in c. schismatici, & in cap. iam verò 23. q. 6. Turrecremat. in cap. 1. n. 2. in fin. & Præposit. n. 1. Roderic. Acun. n. 3 dist. 45.* An & quando infidelibus fides sufficienter est proposita, teneantur sub præcepto credere? dispungit *Sanch. in summa lib. 2. c. 1. num. 2. & 5.*

59 Quintò, si muneribus invitētur, quia ijs possunt ad fidem, & baptismum invitari, *cap. sincera*, ibi: *Blandimentis*, ubi *Præposit. num. 3. dist. 45. & in cap. quàm pio 1. quæst. 2. num. 1. Abb. in cap. cùm in Ecclesia, num. 7. de simon. Molin. lib. 1. de iust. & iur. tract. 2. disput. 93. num. 5. versicul. Ex eodem, Less. de iust. lib. 2. cap. 35. dubit. 12. Gregor. apud Baron. tom. 8. Annal. anno Christi 694. num. 8. Acuña in cap. de Iudæis 5. num. 2. distinct. 45. Sanchez de matrimon. lib. 1. disp. 39. num. 4. vers. Sextò, Suarez de Relig. to. 1. lib. 4. de simon. c. 16. num. 10. Azor instit. mor. p. 3. lib. 12. c. 3. q. 5. Aug. Barbos. in cap. dilectus 30. num. 6. de simon.*

60 Vtrùm autem Iudæorum, & infidelium infantes, qui adhuc ad usum rationis non pervenerunt, possint invitis parentibus baptizari? Quæstio est ad præsens institutum non contemnenda, in qua parte negativam, nempè, quòd parentibus invitis pueriante usum rationis baptizari licitè nō possint, tenēt *D. Thom. 2. 2. q. 10. art. ult. Ricard. in 4. Sent. dist. 6. art. 3. q. 1.* & ibi *Paludan. q. 6. Sot. dist. 5. q. unica, artic. 10. D. Anton. in summ. p. 2. tit. 12. cap. 2. §. pueri Iudæorum, Vict. de Sacram. tit. de baptism. n. 27. Zabarell. Annan. Socin. Abb. & Felin. in cap. sicut Iudæi 9. de Iudæis, Siman. de Cathol. instit. c. 29. à num. 51. & cap. 35. num. 13. Ioseph. Angl. in florib. Theol. q. 2. de recip. baptism. art. 2. Restaur. de Imper. cap. 10. num. 315. Cucb. instit. Canon. lib. 5. titul. de baptism. num. 130. Zanch. in tract. de hæret. cap. 36. num. 1. Borgnin. decis. 21. num. 14. part. 2. Cornel. Beninc. tractat. de paup. in 5. special. in iud. num. 8. Navar. cons. 4. tit. de conv. infidel. Bursat. cōs. 231. num. 1. & 2. lib. 3. Afflict. decis. 151. Natta cons. 434. Marquard. de Iudæis par. 3. c. 8. Philipp. Paschal. de patr. potest. p. 1. cap. 2. sub num. 3. Meneh. illust. lib. 1. c. 8. num. 12. Petr. de Aragon 2. 2. quæst. 10. artic. 8. pag. 286. cum sequentib. & art. 12.* ubi *Bañez quæst. 10. articul. 10. col. 614. cum sequentibus, & artic. 12. Perez in l. 3. versicul. De infidelibus verò non doli capacibus, titul. 4. lib. 8. Ord. pag. 117. Gab. Vazquez in 3. part. D. Thom. tom. 1. disp. 155. Ægid. de Conin ch. de Sacram. & cens. tom. 1. disput. 68. artic. 10. Soar. tom. 3. disput. 25. sect. 3. Ioan. Franc. Leo in thesaur. for. Eccles. part. 4. c. 4. à num. 7. Valer. Regin. in prax. for pœnit. lib. 27. num. 68.* plures per *Cenci. ad Decret. collect. 59. n. 1. August. Barbos. in c. Iudæorum, num. 228. quæst. 1.*

61 Quamvis contrarium teneant *Scot. Archidiac. Gemin. Ioan. Andr. Gabr. Biel. Angel. Zaz.* & alij, quos refert & improbat *Anton. Ricciul. lib. 2. cap. 32. n. 2. Antonin. Dian. p. 2. tract. 1. miscell. resol. 45. fol. 61. col. 1.*

62 Quod limitandum est, quando pater, vel mater Iudæa ad fidem conversa est, potest pater communem sobolē altero parente Iudæo invito ad baptismum producere, ut per *Azor instit. moral. p. 1. lib. 8. c. 15. q. 3.* ubi ampliat hoc procedere etiā quòd uterque parēs tam infidelis, quàm fidelis prohibeat filium baptizari, adhuc enim contra eorum

T vo-

voluntatem Ecclesia habet ius cogendi, ut baptizetur, refert & sequitur *Farin. fragm. crim. p. 2. verbo Iudæi, n. 631.* Et quòd ad effectũ, ut possint filij baptizari, sufficiat, ut unus rãrùm ex parentibus sit fidelis, tradunt *Sot. dist. 5. quæst. unica, art. 10. conclus. 2. in 4. arg. Vrsill. ad Afflict. decis. 151. num. 6. Bertazol. cons. 250. num. 8. lib. 1. Paschal. de pat. potest. p.*
63 *1. cap. 7. num. 8.* Quod procedit, sive parens sit immediatus, sive mediatus, ut reprobatâ opinione *Navar. cons. 4. de convers. infidel.* fuisse in Curia resolutum, testantur *Addentes* ad eumdem *citato loco*, ubi invitâ matre Iudeâ fuit baptizatus parvulus, propterea quòd defuncto eius patre aderat avus paternus, qui petebat illum baptizari, refert *Anton. Ricciul. de iur. person. extr. grem. Eccles. existent. lib. 2. cap. 32. num. 23. cum seqq. August. Barbosa in cap. Iudæi, à n. 7. 28. q. 1.*

64 Denique pro Colophone huius capitis advertendum duxi pungere in cõtrarium, quòd quâcumque vi, sive conditionali, sive absolutâ baptismus efficiatur, non subsistat, eo fundamento, quòd ad fidem voluntas requiratur, & nemo ad eam invitus adduci debeat, ut *ex Iuribus, Authorib. & Sanctis Patribus* sufficientissimè probavimus; repugnabit huic infallibili, & irrefragabili veritati adserere cum distinctio-
65 ne; quia quoties metus intervenit, consensum deficere notum est, *l. nihil 116. D. de reg. iur.* & qui per metũ vult, nihil vult, *Bald. de pac. Constantiæ, in versicul. Item volentibus. in fin. Balzaran. de feud. lib. 2. titul. 53. de pac. inter subditos, §. item Sacramenta, num. 11. fol. 349. col. 3.* Ideoque, qui tali metu premitur, ut baptizetur, involuntarius efficitur, cùm si abstr, nullatenus baptizari voluisset; quâ de causâ voluntas eius non accedit, nisi ad evitationem damni comminati, quod si non adstaret, haud consentiret: consentit ergo ob periculum, ut illud refugiat, non verò ob baptismum, ut eum accipiat; tamen à prima sententia nec deflectere lubet.

66 Quæstionis est, an efficiatur irregularis, qui metu compulsus se baptizatus fuerit?

Certum & indubitatum existit, Sacramentum Baptismi non esse repetendum, nec iterandum, ut probant *D. August. lib. unico de Baptismo, & lib. de vera & falsa pœnitentia, c. 3. D. Paul. ad Hebr. 6. & ad Ephes. 4. Clem. cap. 15. Constit. Apostol. Damasc. lib. 4. de Fide Orthodoxa, c. 1. Leo Papa ad Rusticum Episcopum, epist. 70. cap. si nullo, de consec. dist. 4. D. Thom. in 3. p. q. 66. art. 9.* idem tenent *Theologi in 4. Sent. dist 6. Alphons. à Castro lib. 2. cap. de Baptismo, hæres. 5. Concil. Trident. sess. 7. cap. 11. & sess. 14. cap. 2.* & alij, quos omittimus.

67 Quâ stante prohibitione colligitur *ex text. in c. eos quos, de consec. dist 4.* illum effici irregularem, qui metu etiam cadente in constantem virum compulsus rebaptizatus fuerit, sequuntur *Sylvest. in summ. verb. Irregularitas, q. 4. Maiol. de irregularit. lib 3. c. 14. Avil. de censur. p. 7. disp. 7. dub. 14. Salzed. ad Bernard. Diaz in pract. c. 15. vers. Et non solùm;* ubi secus adserit, si per vim præcisam, ut narratur de quodã Episcopo, cui nomen impositũ fuit, habet Deum, quem Arriani ligatis manibus, & pedibus invitum rebaptizarunt, non equidé illi dicta rebaptizatio nocuit, ut eleganter scribit *Victor Episcopus Vticensis, de persecut. Vandal. lib. 3.* & simile refert *Cyprian. epist. 19.*

68 Contraria tamen opinio verior est, non esse irregularem, si solùm per talem metum gravem cogatur ad receptionem exteriorẽm ablutionis, dummodò non habeat intentionem, ut rebaptizetur; sed neque peccabit non resistendo, si exteriùs non significat se consentire, cum hâc ratione nihil agere, sed paci potius censeatur: sic *Henriq. lib. 14. cap. 4. §. 3. & 4. & Francisc. Suarez de cens. disp. 31. sect. 6. in fin. post S. Antonin. 3. part. titul. 29. de irregul. cap. 6. §. 3.*

Com-

69 Communis enim opinio est, leges humanas non obligare, quando metus cadit in virum constantem, & sine dubio talis est metus, cùm dicitur; occidā te, nisi rebaptizeris; quāvis enim quis externâ receptione ablutionis rebaptizetur, dummodo non adsit interna intentio, nec iste rebaptizetur, cùm incapax sit, ut denuo baptismum recipiat, sicut nec qui fictè primum baptismum recepit, & verè secundum baptismum recipit cum intentione, irregularis est, quia hic verè nō est rebaptizatus. Cùm igitur in hoc casu is haud peccet, consequenter nec irregularitatem ob peccatum impositam incurrit, *Sair. de censur. lib. 7. c. 8. num.* 18. *&* 19. *Bonac. tom.* 1. *disp.* 7. *q.* 3. *punct.* 3. *prop.* 1. *n.* 7.

70 Hoc autem, quod diximus, intelligi debet, quando non fieret in contemptum Ecclesiæ, & opprobrium Religionis Christianæ, tunc enim obligatio est moriēdi, potius quàm ut quis se rebaptizari permittat, quamvis etiā tunc fortè excusabitur ab irregularitate, etsi non excusetur à culpa.

Vnde solùm vera est *Sylvest. & aliorum* opinio, quando quis iterū intentionem baptismum recipiēdi habêret, aut levi metu inductus hoc faceret.

Quæ quidem sententia procedit in rebaptizante *ex dictis*.

SVMMARIVM.

1 *Definitur transactio.*
Recessus à lite.
Agenti obstat.
Non instaurātur lites per eā terminatæ.
2 *Habet authoritatem rei iudicatæ.*
3 *Prævalet sententijs.*
4 *Emendatur l.* 2. *D. si quis caut.*
Solus timor futuræ litis sufficit ad transactionem, ibi.
5 *Non statur in hoc adsertioni transigentium.*
6 *Probatur ex coniecturis.*
7 *Lis calumniosa non sufficit.*
8 *Transactio super sorte comprehendit fructus.*
9 *Per transactionem inducitur novatio.*
10 *Transactio est distractus.*
11 *Explicatur, &* 12.
13 *Veniens contra transactionem ante omnia tenetur restituere pretium, &* 14.
15 *Etiamsi ex læsione rescissio intendatur.*
16 *Ampliatur l. si diversa, C. de transact. &* 17. 18.
19 *Sub prætextu instrumenti noviter reperti transactio rescinditur, &* 20. 21.
An per transactionem extinguatur instantia, ibi.
22 *Transactio an sub læsionis enormis, vel enormissimæ prætextu possit rescindi, &* 23. *usq.* 42.
43 *Consensus requiritur in transactione.*
44 *Transactio ob metum non tenet.*
45 *Confirmatur, &* 46. 47. 48.
49 *Metus reverentialis similiter annullat.*
50 *Et falsa persuasio, &* 51.
52 *Transactio spontè non inita non patitur pœnas l. si quis maior, C. de transf.*
53 *Per instrumenta de novo reperta transactio non retractatur.*
54 *An transactio metu iuramenti falsi, etsi necessarij, rescindatur per instrumenta noviter reperta, &* 55. 56. 57.
58 *Metu falsorum testium transactio rescinditur.*
59 *Quæritur similiter, an ad hoc requiratur in integrum restitutio? &* 60. 61. 62. 63.
64 *Pacta inita cum Rege ab Rege obside valida sunt, &* 65. 66. 67.
68 *Pacta metu facta an sint valida? usq.* 81.

CAPVT XVIII.

De Transactione.

1 TRansactio *est pactio nō gratuita super re dubia, ac lite incerta, l.* 1. *D. de transf.* quā sic definivit *Padill. in rubr. C. de transf. num.* 16. declarat *Orosc. in l. de his, num.* 13. *col.* 698. *D. eod.*

T 2 re-

refert, ac sequitur *Azev. in l 4. num. 4. titul. 21. lib. 4. Recop.* cuius natura est recessus à lite, *l. 11. & l. si pro fundo, C. de transact. Corn. cons. 167.* post *num. 5. lib. 2. Roland. cons. 28. num. 16. lib. 4. Alexand. Ludovis. decis. 286. num. 5.* & obstat agenti, quia continet exceptionem litis finitæ, *l. fratris, C. de transact. cap. 1. de lit. contest. in 6. glos. in l. 1. D. de iur. iurand.* non enim sunt instaurandæ lites per eam terminatæ, *l. causas, l. si maiores, & l. quamvis, C. de transact.* & ut notat *Bald. in l. terminato, in 2. notab. C. de fructib. & litium expens.* ex sopita materia non debet novum iurgium suscitari, *Alex. Ludovis. decis. 354. num. 1. & 2.*

2 Prætereà non minorem etiam authoritatem transactionum, quàm rerum iudicatarũ & iurisiurandi esse rectâ ratione placuit, *l. non minorem, C. de transact. l. 2. D. de iur. iuran. Roland. cons. 28. n. 17. lib. 4. Cephal. cons. 66. num. 24. Socin. Iun. cons. 32. n. 6. lib. 3. Surd. cons. 418. n. 12. lib. 3. Menoch. cons. 412. num. 95. & 439. num. 40. Morot. cons. 8. num. 20. & cons. 62. num. 9. Ioan. Bapt. Cost. de fact. scient. &*
3 *ignor. dist. 94. cent. 1. num. 8.* Imò sententijs prævalent; nam sicut, quæ ad diminutionem litium pendent, ex ipsarum partium cõsensu valdè favorabiles sunt, merenturq; ob partium consensum maiorem observationis fidem, & securitatem, quã iudicia & sententię, quæ reddũtur in invitos, teste *Ioan. Papon. lib. 19.*
4 *tit. 9. arrest. 2.* Sic vicissim ab eis recedi non potest, transactiones enim, & sententiæ eiusdem sunt effectus, sententijsque transactiones prævalêre debent, cũ procedant de expresso consensu partiũ, qui in omnibus actibus prævalêre debet, quàm invitis, & coactis, qui reddũtur in invitos, eisque necessariò obsequendum est, *l. si pecuniam, & l. sub specie, C. de re iudic. Paul. Christin. decis. Bel-*
5 *gic. 96. num. 4. vol. 2.* Et ideò non exigitur reum iudicio sisti, si negotium, propter quod iudicio sisti promisit, fuerit transactũ, *l. 2. D. si quis caut. in princip.* (ubi tamen *Pet. Fal. dib. 1. c. 13. in princ.* pro *non* rectè censet *modo* legendũ). *Ant. Hering. d. fideius. c. 20. §. 7. n. 4.*

6 Ad transactionem efficiendam solus timor futurę litis sufficit, *l. 2.* cum ibi notat. *C. de trans. Paris. cons. 32. num. 18. lib. 1. Alex. Ludov. decis. 149. n. 2. Grat. cap. 476. num. 3. Seraph. decis. 638. num. 7.* ubi dicit, solam suspicionem litis sufficere, *& decis. 387. Rot.* penes *Zachiam de oblig. Cam. decis. 119. n. 4. & in recent. p. 1. decis. 169. num. 3. & 447. n. 2. part. 2. & decis. 715. num. 5.*

7 Sed quoad hunc timorem litis, necnon quoad existentiam litis non statur assertioni transigentium, debet tamen aliundè de eo constare, *Rota decis. 327. in princip. part. 2. Diversor. Surd. decis. 104. num. 2. & 3. & decis. 131. num. 20. &*
8 *Seraph. decis. 737.* Et iste timor litis ex coniecturis, & verisimilitudinibus satis probatur *d. decis. 737.* Neque lis calumniosa sufficeret ad sustinendã transactionem, *Magon. decis. Florent. 5. n. 4. & Oliver. Beltram. in addit. ad Alex. Ludovis. decis. 149. lit. A.*

9 Facta autem transactio super sorte, comprehendit etiam fructus, & omnia adcessoria, & connexa, ac pœnam tam conventionalem, quàm legalem, *Ruin. cons. 86. num. 8. lib. 5.* cum alijs per *Cardin. Mant. de tacit. & ambig. convent. lib. 26. tit. 6. n. 19. & 20. Paris. cons. 150. n. 9. lib. 4. Gratian. tom. 2. discept. cap. 400. num. 27.*

10 Per transactionem, per quam sui naturâ receditur à prima obligatione, dicitur inducta novatio, quasi non compatiatur novatio cum dicta obligatione, & sic per eã omnis prior obligatio tollitur, quãdo pro parte rei fuit adimpleta, & observata transactio, *Gozad. cons. 38. col. 2. in fin. versic. Secundò considero, num. 9. & col. ult. in princip. vers. Non obstãt cõtraria, n. 12. per textũ in l. sive apud acta, & l. si pro fundo, C. de trãs. l. si instituta 27. D. eod.* quod etiã voluit *Ronchegall. in l. 3. in princ. n. 19. vers. Videtur tamen, quod in certo casu, de duob. reis, Menoch.*

lib.

lib.3.præsumpt.144.num.42. latè *Dec.*
conf.400.Viso eleganti, col. penult. in fin.
versicul. Et ideò de tali compromisso, &
col.fin. in principio, versicul. Per senten-
tiam arbitralem, num.9. & 10. Gab. de no-
11 *vat. conclus.1. num.61.* Quasi transactio
sit distractus, in quantum est liberatio,
contractus autem in quantũ est promis-
sio, *l. quamvis, C. de transf. Bald. in rub.* ext.
eod. tit. ante fin. vers. Numquid transactio,
num.10. & 11.

12 In quo verò notandum existit, quòd
non solùm requiritur, ut transactio fue-
rit adimpleta ad hoc, ut dicatur facta
novatio, ut dictum est *ex Gozad. d. conf.*
38. sed etiam opus erit, ut transactio sit
13 valida. Nam stipulatio inutilis non no-
vat præcedentem utilem, quasi ex sti-
pulatione inutili non nascatur nova o-
bligatio, & sic non receditur à prima,
& per consequens neque transactio nul-
la potest novare præcedentem obliga-
tionem, *cap. constitutus, de transact. Bart.*
in l. si instituta 27. in principio, D. eod. Mã-
tic. de tacit. & amb. conv. lib.17. tit.1. n.
11. & voluit *Alex. conf. 193. Perspectis*
instrumentis, col.2. ad med. vers. Confirmo,
quia per secundũ, n.4. lib.6. Purpurat. in l.
pacta novissima, col.2. in fin. vers.4. regula
limitatur, num.14. C. de pact. ubi ampliat
ad conventionem fraude, vel dolo ini-
tam, *l. iuris Gentium, §. si fraudandi, D. de*
pact. quasi non præster impedimentum,
quod de iure non sortitur effectum, *c. non*
præstat, ubi *August. Barbos. de reg. iur. in*
6. Licèt si fuisset observata, tolleretur
omnis difficultas, *Dec. conf.564. col. pe-*
nult. in princip. num.15. Grati. tom.2. dis-
cept. cap.290. à num.11. cum seqq.

14 Veniens contra transactionem ante
omnia tenetur restituere pretium, quod
ex ea recepit, *l. si diversa, C. de tran-*
sact. ubi notant *Bald. Paul. Salic. Padill.*
Afflict. decis.220. num.4. Roland. conf.59.
num.7. vol.1. Ann. sing.540. Rota di-
versor. decis.111. part.1. Ludovic. Mo-
lin. de Hispan. primog. lib.4. cap.9. num.
43. Cæsar Barz. decis.106. num.29. Ioan.
Alois. Ricc. col.1822. part.7. Ioseph. Ra-
mon. conf.42. num.57. Guzman de evict.
15 *quæst.31. num.14.* cum alijs. Quod in-
telligi debet parte opponente, & non
aliter, cùm generale sit quemlibet actũ
tendentem ad favorem alterius intelli-
gendum esse parte petente, *Rota decis.*
111. num.1. & 805. num.1. & 810. per to-
tam 1. p. divers.

16 Quæ conclusio ampliationem reci-
pit, etiam si transactio ex læsionis enor-
missimæ capite impugnetur, *Honded.*
conf.34. num.34. lib.2. Similiterque pro-
cedit etiam si minor & Ecclesia sint,
qui eam impugnent, *l. quod si minor, §.*
restitutio, D. de minorib. l.1. C. de repet.
Corn. conf.188. num.12. lib.2. Crav. conf.
329. num.9. & conf.957. n.25. Simonell.
de decret. lib.3. tit.7. n.20. Cavalc. de tut.
n.150. Ioan. Baptista Costa de re integra,
in prælud.3. num.2. & cas.16. cap.8. n.4.
Magon. decis. Florent.119. n.8. Molina
disput.537. & 540.

17 Ampliatur principalis conclusio *ex*
dict. l. si diversa, ut procedat in rescissio-
ne contractus, sive transactionis, aut al-
terius cuiusvis generis; tunc enim non
est audiendus actor, nisi priùs restituto
pretio, quod transigendo accepit, *l.*
ubi pactum, l. cùm te, C. de pact. int. empt.
Bart. Bald. Cast. Salic. & alij *in d. l. si di-*
versa, Afflict. decis.220. num.4. Gramm. de-
cis.66. n.22. Flamin. Rubeus conf.80. n.1.
lib.2. Sfortia conf.41. n.98. Ant. Gab. tit.
de transact. conclus.1. n.50. Gratian. tom.3.
discept. cap.555. n.25. Ioan. Alois. Ricc. de-
cis.117. num.2. p.1. Tiraq. lib.1. de retract.
§.1. glos.18. num.1.

18 Quod etiam locum habet in omni
iudicio rescissorio, ubi actor prius ac-
ceptum reddere debet, *l. ex empto, §. si*
quis virginem, D. de act. empt. Cost. de re
integra, prælud.3. n.2. Menoch. conf.1111.
n.64. Anchar. conf.313. conducunt *Barc.*
decis.103. num.25. Mar. Giurb. decis.103.
num.1.

19 Hoc adeò itá patens est, ut etiam
absq; interpellatione teneatur is cũ ef-
fectu restituere, quòd accepit, & verba-
lis oblatio nõ sufficiat, *Menoch. conf.644.*

num. 1. Aldovin. conſ. 70. num. 117. Calcan conſ. 26. col. fin. Sfort. de reſtitut. in integr. quæſt. 47. art. 3. num. 14. Sim. de Pret. conſ. 74. num. 28. Grat. dict. cap. 555. num. 26. Guzm. d. quæſt. 31. num. 17. qui *à num. 19.* limitationes proponit videndus.

20 Sub prætextu inſtrumenti noviter reperti tranſactio reſcinditur, eleganter declarat *Cæſar Manent. conſ. 142.* toto, latè *Sfortia de reſtitut. part. 2. quæſt. 73. 74. & 75. Carrot. except. 49. Ioan. Domin. Gait. de eredit. cap. 3. titul. 2. num. 121.*

21 Et executio ſententiæ impeditur, *l. Imperatores, D. de re iudic. Peregrin. deciſ. 31. num. 2. ad textum in l. ſub ſpecie*, ubi omnes, *C. eod. l. ſub prætextu, C. de tranſact. l. 2. D. de iur. iur. & in cap. ſuborta de ſent. & re iudic. Cartarius deciſ. 132. num. 14.* Quod reſtringitur, quando inſtrumentum noviter repertum non cōtinet factum principale controverſum per ſententiam, ut puta, ſolutionē, quia tunc non impeditetur executio ſententiæ, *Ann. ſing. 251.*

Quæri nunc debet, an per tranſactionem extinguatur inſtantia, *DD. in l. ſi diverſa, C. de tranſact.* diſputant noſtram quæſtionem, & primus provinciam hanc ſuſcepit dubiumque movit *Bart.* ibi *num. 5.* nempè, ſi factâ tranſactione exſpectabatur reddi ad litigandum, an lis futura foret in antiqua inſtantia? an nova eſſet inchoanda? cùmque hoc dependeat ab indagando tranſactum, relinquit ſub dubio, & nihil decidit.

Paul. Caſtr. in eadem l. ſi diverſa num. 5. diſpungit eandem quæſtionem, quando à tranſactione receditur ex mutuo partium conſenſu, an nova inſtantia opus ſit? Tunc enim remanet *Paul.* ſub dubietate. Nam ut nova lis inchoanda ſit, adſerit videri *textum* formalem, *dict. l. ſi diverſa*, ibi: *Cauſam ex integro agi.* Sed quòd in contrarium facit *textus in l. ſive apud acta, C. eod.* in quo probatur, quòd poteſt prima inſtantia proſequi, non obſtante tranſactione, & in hoc caſu dicit *Alex. Ludoviſ. deciſ. 434. num. 17.* quòd remanet lis antiqua, quæ poteſt proſequi, quando à tranſactione receditur ex mutuo partiū conſenſu. Et ob hanc cauſam *Paul. dict. num. 5.* diſtinguit aliquos caſus, cùm à tranſactione de partium conſenſu non receditur.

Vnus eſt, quando in tranſactione non renuntiatur inſtantiæ, nec acta proceſſus caſſantur: tunc enim remanet inſtantia antiqua, & in ea poteſt lis proſequi.

Alter eſt, cùm renuntiatum fuit inſtantiæ, & tranſactio eſt perfecta, ſed tamen reus non obſervat promiſſa, & tranſactionem impugnat, tunc poteſt reverti ad primam inſtantiam, *Paulum* ſequuntur communiter *DD. in dict. l. ſi diverſa, Franciſc. Aretin. verſicul. Secundò nota, Alexand. num. 6. verſicul. Extra gloſſam, quæ ſicut hic, Iaſ. ad fin. verſicul. Extra gloſſam circa quæſtionem, Curt. Iun. col. ultim. num. 9. verſic. Circa ultimam quæſtionem, Padill. num. 8. Gilken n. 18. & 19. Rendin. in prompt. recept. ſent. tom. 1. tit. de tranſact. num. 8. Paul. in l. ſive apud acta, num. 9. C. de tranſact.* ubi loquitur, quando inſtantiæ renuntiatum non eſt, quòd poſſit ad eam reverti, & ibi *Curt. Iun. num.* 18. ubi quòd reo non ſervante conventa in tranſactione, poteſt actor ſequi inſtantiam cœptā, nec habet neceſſe novam inchoare.

Angel. in dict. l. ſi diverſa, num. 2. & 3. ponit eandem, quam *Paul.* & cæteri quæſtionem, & arguit pro & contra, & firmat, quòd abſolutè poteſt reddi ad primam inſtantiam in omnibus caſibus propoſitis, per *l. ſive apud acta, C. de tranſact. l. eleganter, §. penultimo, D. de condiction. indebit. Et ad l. ſi diverſa, verbo Ex integro*, reſpondet, quòd intelligatur ex antiquis tantùm actis, ut exponitur *in l. ſi ut proponis, la 1. verſicul. Denuo, C. quom. & quand. iudex.* Nec obſtare dicit, quòd inſtantia poſſet dici finita

per

per transactionem, quia hic finis non est incommutabilis, sed ità demum si promissa serventur, & in transactionibus persistatur, Riminald. Sen. in dict. l. si diversa, num. 2. sequitur Angel. & addit, quòd distinctio Paul. in quantum dicit, quòd si fuit actio sublata ipso iure, quòd tunc etiam instantia, & ipsa actio censentur penitùs diversa, & propterea renuntiatio unius non videtur aliud includere, & quòd non est inconveniens, quòd detur instantia sine actione, cùm sit, quòd etiam procedat iudicium de facto.

Et inferiùs ipse Riminald. in dict. l. si diversa, adseverat, quòd consideratio Paul. Castr. quòd ibi non est extincta actio, & reus servavit transactionem, quòd tunc instantia perimitur, & novâ instantiâ opus est, non procedit, nec habet locum, & contra eam esse textum formalem in l. eleganter, §. si quis post, D. de condict. indeb. & latè ibi prosequitur Ias. in l. sive apud acta, C. de transf. num. 11. ubi quòd si lite inchoatâ fiat transactio, per eam non tollitur instantia.

Verall. decis. 317. part. 3. ubi dicit, quòd cùm quædam mulier transegisset super hereditate defuncti, quæ ad eam attinebat, propter duo millia ducatorum, qui ei non fuerunt exsoluti, valeat intendere remedium l. fin. C. de edict. Div. Hadrian. tollend. & si ei opponatur transactio, queat replicare de læsione enormissima, Paul. Christin. decis. Belg. 97. volum. 2. & defectu implementi pacti in transactione, & possit continuari viam executivam, & in illa obtinêre; idem tradit Rota decis. 82. part. 2. Divers. ubi quòd quando exceptio in via executiva replicatione actoris repellitur, potest in ea procedi usque ad finem litis, Ioan. Grivell. eleganter decis. 111. tota, sed præterrim à num. 27. & 28. Giurba decis. 22. num. 89. & seqq.

Aliæ subsunt limitationes, seu restrictiones ad dict. l. si diversa, scilicet, quando transactio est nulla, & sic nullum effectum fuit operata, & specialiter non potuit extinguere instantiam primæ litis, l. si cùm dotem, §. si cùm mulier, D. solut. matrimon. quæ loquitur in dolosa novatione, Gratian. tom. 2. cap. 290. num. 13. ubi de transactione nulla, quòd per eam non novetur primæva actio, Carroc. de excus. bon. 2. part. quæst. 54. num. 19. & 23. Alex. Ludovis. decis. 76. & ibi Oliver. Beltram. num. 9. Muta decis. Sicil. 11. num. 9. & 13. Rodrig. de reddit. lib. 2. q. 16. num. 59. ad finem, Galer. de renunt. tom. 1. ren. 173. ad finem.

Vel quando opponitur nullitas contra transactionem, Alexand. Ludovis. decis. 271. num. 16. & ibi Beltramin. num. 28. ubi aliæ plures decisiones referuntur, & ad decis. 354. num. 17. versicul. Et primò illa non habent locum, Ioan. Alois. Ricc. decis. 117. part. 1. Caesar. Manent. cons. 141. num. 11. & 12. vol. 2.

Vel cùm lis est instructa in definitiva, & sine pluribus adlegationibus, quā factis potest decidi, quo casu non est opus novâ instantiâ, sed in veteri valet processus videri, & contractus rescindi, ut notabiliter probat Sfortia quæst. 34. num. 14. & num. 15. versicul. Ego igitur puto dicendum. Quibus convenit, quod tradit Marant. de ordin. iudic. 3. part. in principio num. 60. Nec est necesse agere ad rescissionem contractus alio separato, & diverso iudicio. Quia vera est, & communis iuris resolutio, quòd remedium rescindens, & rescissorium possunt cumulari, Sfort. q. 33. num. 35. cum seqq. & num. 38. vers. Ego puto, & cum pluribus ità observat Paz de tenuta cap. 41. num. 4. cum sequentib. ubi latè.

Ex dispositione dict. l. si diversa, C. de transact. adparet, quòd transactioni ex aliqua causa contravenire intendens, in primis, ad hoc, ut audiri possit, debet restituere omne id, quod eius causâ accepit, l. cùm te fundum, C.

C.de pact.int.empt.& venditor. & utrobique per *Scrib.* & *DD.* suprà laudatos n.24.& 25.

Conducit in hanc rem, quod dicunt *DD.* in quæstione, an viâ ordinariâ intentatâ habeatur regressus ad executivam? De qua fusè, & doctè egit *Mont. à Cueva decis. 22. tota*, quòd refusis expensis per actorem reo ad illam posit reditum facere, ut cum *Rebuff. Marant.* & alijs probant *Gutièr. lib.3.pract. q.39. num.7. Suarez de Paz in prax. 4. p. tom.c.3.sub n.31. & anteà c.2.n.1.* & alij communiter: cum infinitis novissimè *Perez de Lara in compend. vitæ homin. cap.27. à num.20.*

Adstipulatur non inelegans adnotatio, quòd dominus posit retinêre vestem (seu sinthesim quam ità adpellat Cõsultus *in l.Titia testamento, §.1.D.de aur. & arg. legat.*) quam pedisequis, anteambulonibus, puerisque servitoribus ornatus causâ dedit solutâ mercede, *ex l.id vestimentum,* & ibi *glos.fin.D. de pecul. Ioan.Garc.de expens. c.21.n.27. Carrot.de locat.fol.34.col.3.num.10.vers. Declaratur.*

De quibus egit *Valer. Martial.lib.2. epig.18.*

Sum comes ipse tuus, tumidiq; anteambulo Regis.

Et *lib.3.epig.7.*

Centum miselli iam valete quadrantes;
Anteambulonis congiarium lassi.

22 Dispungi nunc debet, an transactio sub læsionis enormis, vel enormissimæ prætextu inspecto dubio litis eventu possit rescindi? In qua quæstione alij indistinctè negant, alij distingunt inter læsionem enormem, & enormissimam; alij putant læsionem enormẽ sufficere, si modò adfuerit inspecto dubio litis eventu.

23 Tractant de hac re *DD. in l. Lucius 78. §.fin.ad Treb.in l.2.C.de rescin.vend. in l.si quis cùm aliter, D. de verb. oblig. & in cap.1. de transf. Ias. in dict. l.si quis cùm aliter, num.13. Anton.Gab.de empt. & vendit.conclus.1.num 68.& 69. Men. cons.451.num.157.& 158.& cons.1111. à num.58.& à num.76. Pinel. de rescin. vendit. 1.part. cap.4. num.14. cum seqq. Anton. Fab.de errorib. pragmat.decad.8. err.10. Surd. cons.451. num.9. Rot.decis. 625.& 715.& decis.461. part.1. collect. apud Farin. & decis.104. num.3. Decian. cons.56. à num.66.lib.4.Fach.lib.2. cont. cap.26. Iacob.Gall.cons.117.num.9.Paul. Christin. decis. Belgie.288. à num.4. vol. 1. Camill. Larath.cons.112.num.40.Ioan. Anton. Bellon. cons. 77. num.16. & 17. Stephan.Gratian.tom.4.discept. cap.788. num.1.& tom.5.cap.867.num.48. Mantic.de tacit. & ambig. convent. lib.26. titul.9. num.23.Fontan.de pact.nupt. tom. 1.claus.4 glos.9.part.5.à num.199.cum sequentib. Anton. Merenda lib.6. contr. cap.21.* Et alibi passim apud recentiores, quorum catalogo prætermisso, id, scilicet, quæram, quod verius sit.

24 Re tamen diligentissimè pensatâ, ob nullam læsionem transactionem rescindi dicendum adstat, quod ex sequentibus comprobationem capit. Primò, *ex textu in l.in summa 65. D. de condict. indeb.* ibi: *Et quidem, quod transactionis nomine datur, licèt res nulla media fuerit, nõ repetitur, nam si lis fuerit, hoc ipsum, quòd à lite disceditur, causa videtur esse: sin autem evidens calumnia detegitur, & transactio imperfecta est, & repetitio dabitur,* ubi *Paul.* solùm considerat ad rescissionem, si lis non fuerit: ergo non est quærendum, quanta læsio fuerit, sed an lis fuerit.

25 Secundò, *ex textu in l.6.C.de iur. & fact. ignor. & in l. nec intentio 23. C.de transf.* Quibus evidentissimè constat indebitum ex causa transactionis promissum non posse condici, quia indebiti solutionem allegando, non enormissima, sed totius iactura proponitur. Igitur non cõsideratur læsio, transactione enim finitum negotium erat, & iniustissimum esset, si sub prætextu læsionis enormissimæ secundùm dubium litis eventum transactio posset impugnari.

Ter-

26 Tertiò, pro nostra sententia urget, quia is, qui adversario suo iuramentum detulit, læsionem, quantacunque sit, non potest adlegare, *l. 5. l. nam posteà, §. 1. D. de iur. iur.* Ergo multò minùs ei licebit, qui transegit; ius enim iuramenti ex eo pendet, quod transactionis similitudinē habet, *l. quod si deferente 22. de dol. l. 2. D. de iur. iur.*

27 Quartò, transactio, & res iudicata æquiparantur, *l. non minorem 20. C. de transf.* Sed adlegatio adversus res iudicatas sub prætextu læsionis non auditur, *l. 2. & 4. C. de re iudic. cap. cùm inter vos 13. cap. suborta 21. extr. eod. l. si per impudentiam, D. de evict. l. 2. C. quando provoc. non est necesse, l. 1. D. eod. titul. cap.*

28 *fin. de empt. & vendit.* Igitur nec etiam adversus transactionem erit recipienda, reiectâ distinctione enormis, vel enormissimæ læsionis: & an de ea inspecto dubio litis eventu conster, sed id, quod de re iudicata dicitur *in l. 207. D. de reg. iur.* eam pro veritate haberi, erit etiam de transactione dicendum, cùm non minorem vim habeat, quàm res iudicata.

29 Quintò, *ex textu in l. Lucius 78. §. fin. D. ad S. C. Treb.* dum ait: *Heres eius, qui post mortem suam rogatus erat, universam hereditatem restituere, minimam quantitatem, quam solam in bonis fuisse dicebat, ijs, quibus fideicommissum debebatur, restituit; posteà repertis instrumentis adparuit, quadruplo ampliùs in hereditate fuisse. Quæsitum est, an in reliquum fideicommissi nomine conveniri possit? Respondi, secundùm ea, quæ proponerentur, si non transactum esset, posse.* Læsio enormissima in hoc casu proculdubio aderat, sed fideicommissarius excluditur, eò quòd transegerit, ergo non attenditur ad rescissionem.

30 Sextò, in comprobationem occurrit non leve argumentum, ut mihi videtur, indissolubile: ex eo ductum, quod *Diocletianus, & Maximianus AA.* diligentissimi ambiguitatum, quæ ex iure oriuntur, ut plurima eorum rescripta indicant, explanatores, octies interrogati, an læsio ad infringendam transactionem allegari posset? negativè semper responderunt, nullâ factâ distinctione, an læsio enormis vel enormissima esset, inspecto dubio litis eventu, etiam si versarentur in illis speciebus, in quibus secundùm dubium litis eventum læsio enormissima adesse poterat. Quis enim eos credat de eâdem te toties interrogatos, id subticuisse? quod præcipuè observandum erat, plurimum, scilicet, interesse, quanta læsio esset, & an adesset inspecto dubio litis eventu? ut patet *in l. sub prætextu 19. l. nec intentio 23. l. si pro fundo 33 C. de transf. l. unic. C. de error. calc. l. post decisionem 13. C. de furt.*

31 Septimò, *ex textu in l. à Divo Pio 15. §. si pignora, D. de re iudic.* cuius verba hæc sunt: *Si pignora, quæ sunt, emptorem non inveniant, rescriptum est ab Imperatore nostro, & Divo Patre eius, ut addicantur ipsi, cui quis condemnatus est, utique ea quantitate, qua debetur. Nam si ereditor maluerit pignora in ereditum possidere, hisque contentus, rescriptum est, eum non posse, quod amplius sibi debetur, petere, quia velut pacto, transegisse, de cætero videtur, qui contentus fuit pignora possidere*: ubi cùm quis mavult pignora increditum possidere, nihil aliud petere potest, quia de cæterò transegisse videtur. Ex quo colligitur argumentum pro nostra sententia omni solutione maius, ut rectissimè animadverrit *Aretinus.* Igitur.

32 Nec nostri sententiæ refragantur *textus in l. 2. & in l. si voluntate, C. de resc. vendit.* Nam respondetur, magnam exstare inter transactionem, & cæteras conventiones differentiam; in cæteris enim commercijs tractatur de rebus extra controversiam positis, quæ tanti æstimantur à domino, quantum valent, & ideò nulla ratio est, cur putemus, eum qui læsus fuit, aliquod de suo condonare voluisse, quod ubi deest, ei, qui læsus fuit, omnino subveniendum est, ne alter cum eius iactura locupletetur. Tamen is, qui transegit, de læsione conqueri nequit,

quit, quia censetur adversario suo reliquum condonare, quod clarè exprimit *I. C. in l. si deferente 22. D. de dol.* dum volens ostendere eum, qui detulit iuramentum detecto periurio, ampliùs agere non posse, ait id accidere, quia transegisse videtur: hæc enim ratio non esset idonea, si is, qui transigit, non censeretur adversario ius sibi competens cōdonare.

33 Istud etiam indicat apertissimè *l. à Divo Pio, §. si pignora, D. de sent. & re iudic.* dum ostendit eum, qui pignora in exactionem capta in creditum possidêre elegit, non posse id, quod superest, petere, quia transegisse videtur, nisi enim qui transigit, censerètur reliquum condonare, non rectè *I. C.* ratiocinaretur.

34 Ideò autem condonare videtur ius suum is, qui transigit, quia sciens, volensque pro eo iure, quod sibi competit, id accipit, quod sibì datur in transactione: si enim id vult, quod sibi non debetur, cur litem non prosequitur?

35 Nullum negotium facessit *textus in l. si quis eùm aliter 36. D. de verbor. oblig.* Cui, ut satisfiat, meminisse oportet, maximum existere discrimen inter actionē,

36 & exceptionem de dolo. Nam actio non datur nisi in subsidium, cùm alia deficiat, *l. 1. §. idem fuit, D. de dolo*, exceptio è contrà impertitur, ubicunque aliqua reo competit, *l. 2. §. item quæritur, l. qui æquitate 12. D. de dol. mal. & met. except.*

37 Non rectè ergo ex hoc *textu* colligitur in favorem eius, qui adversus transactionem agere vult, idem esse dolo inductum fuisse ad transigendum. & transactionem re ipsâ continêre dolum; loquitur enim *textus* respectu rei excipientis de dolo: nos verò agimus de actore actione de dolo uti volente. Nam hoc est argumentum ductum à minori ad maius adfirmativè, quod non valêre plusquàm manifestū est, *Sard. de alim. tit. 9. q. 1. n. 11. Thom. de Thomasert. reg. 53. Ignac. del Villar resp. 16. c. 4. n. 4. Velasc. in axiom. iuris, lit. A. n. 464. & 465.*

38 Verùm nec exceptio doli poterit competere, si ipse conveniatur, quoniam differentia est hac in re inter stipulationem & transactionem, ut probat *l. 1. C. de error. calcul.*

39 Et quòd actio de dolo nō possit propter læsionem competere, est *textus in l. interpositas 13. C. de transact.* dum tractans de hoc, ait, ad dolum arguendum non sufficere qualitatem causę principalis, nempè, læsionem gravissimam, ut cū *glos.* ibi exponūt *DD.* cōmmiter *Odofred. num. 1. Bart. 3. & 9. Bald. 1. Salic.* ante *num. 1. Cast. 4. & 5. Fulgos. num. 4. Alex. 3. Roman.* prope finem, *Ias. num. 1. Curt. Iun. 9. Claud. Aquens. num. 20. Alciat. n. 28. Men. lib. 3. præs. 126. n. 6.* quò spectat *l. dolus 20. C. de rescin. vendit.* ibi: *Dolus emptoris qualitate facti, non quantitate pretij æstimatur.*

40 Haud impedit *text. in l. si superstite 5. C. de dolo*, quatenus adserit, filiam si immodicè læsa fuerit, posse adversus trāsactionem insurgere, nullâ factâ mentione, quòd dolosè pater eâ in re fuerit versatus.

41 Quia non ex eo, quòd læsa fuit mulier, colligitur dolus, sed ex eo, quòd pater persuaserit filiæ, ut transigeret, quod non obscurè indicant illa verba: *Bona fide transegisti*, quæ frustrà posita fuissent, nisi significarent filiam fidem patris secutam transegisse, quod patris dolum arguit manifestè. Quis enim à dolo poterit excusare patrem, qui paternâ authoritate utitur, ut filiam ad transigendum inducat? Ità textus mentem acutè calluit *Ant. Fab. de erroribus pragmat. error. 7. decad. 1. n. 22.* Et anteà *Loriot. de pact. axiomat. 91.* quem refert & sequitur *Pinell. de resc. vendit. 1. part. c. 4. num. 23.*

42 Qui intellectus eò libentius retinêri debet, quòd aliàs repugnaret alteri rescripto eorumdem Imperatorū, de quo *in l. 23. C. de transf. & in l. dolus, C. de rescind. vendit.* Alia adducta pro hac sententia *ex dictis* corruunt, & ideò contraria sententia repudianda est, cùm

iuri

iuri nostri nõ fit consona, & litium materiam non levem præster.

43 Causa efficiens transactionis est consensus, *l. interpositas 13. vers. Consensu terminata, l. nõ minorem 20. l. cum donationis, C. de transact. Vvesemb. in paratitlis ad titul. D. eod. lit. G.* Ideò sine consensu contrahi nequit, & si contrahatur, redditur ipso iure nulla, *l. si diversa 14.* & ibi *glos. verb. Agi,* in fin. *C. de transact. l. 1. §. conventionis, & §. adeò,* ubi *Bart.* & alij, *D. de pact. Alex. in l. qui Romæ 122. §. duo fratres, num. 54. vers. Cùm ergo, D. de verb. oblig. Purpurat. consf. 286. num. 1. Ioan. Anton. Bellon. consf. 79. n. 1.*

44 Hinc transactio metu facta non tenet, & nullius est momenti, *Bald. in l. interpositas num. 1.* ubi *Salic. Alciat. & Padilla num. 3. C. de transact. Bertrand. consf. 464. num. 3. vol. 4. Hippolyt. Rimin. consf. 404. num. 54. vol. 4. Franc. Marc. decis. 733. num. 1. vol. 1. Angel. consf. 215. Sebast. Medices de casib. fortuitis 1. par. quæst. 7. num. 52. Tusch. pract. verbo Metus, conclus. 216. num. 13. & conclus. 221. num. 14. Prosper. Farinac. tom. 2. fragm. crimin. verb. Metus, num. 36. Mantic. de tacit. & ambig. convent. tom. 2. lib. 26. tit. 8. n. 30. & 31. D. Mart. in D. noviss. tom. 3. titul. transactio, c. 4. Galgan. de iur. pub. lib. 2. titul. 62. num. 12.*

45 Confirmant *textus in l. furti 6. §. qui iussu, D. de his qui notant. infam.* ibi: *Qui iussu Prætoris pretio dato pactus est, non notatur.*

46 Secundò, *ex l. si donationis 7.* ibi: *Si donationis, vel transactionis, vel stipulationis, vel cuiuscunque alterius contractus obligationis confectum instrumentum, metu mortis, vel cruciatu corporis extortum, vel capitales minas pertimescendo, adito Præside Provinciæ probare poteris, hoc ratum haberi secundùm edicti formam non patietur. l. fin.* ibi: *Venditiones, donationes, transactiones, quæ per potentiam extortæ sunt, præcipimus infirmari, C. hoc nostro tit.*

47 Tertiò, *ex textu in l. interpositas 13, C. de transf.* ibi: *Interpositas metus causa transactiones ratas non haberi, edicto perpetuo continetur.*

48 Quartò, *ex textu in §. quia verò, authent. ut litig. collat. 9.* ibi: *Nullam habere licentiam eos, aut adiutores eorum, vel per se, vel per aliam quamcunque personam tenere aliquem, aut sub fideiussoribus facere, aut aliquid exigere, aut cogere transactiones, aut pacta quædam cum suis adversarijs exponere, aut quolibet modo in quacunque causa se permiscere.*

49 Vnde inferas primò, metum reverentialem annullare transactionem, *iuxta l. 1. §. quæ oneranda, D. quar. rer. act. non detur, l penult. D. de furt. c. cùm virum, de sponsal. desponf.* in proprijs terminis *Aim. Cravet. consf. 851. num. 16. vol. 5.*

50 Inferas secundò, falsâ persuasione transactionem effectam non valère, per id quod notat *Anton. de Butr. in cap. cùm contingat, in 3. casu, de iur. iur. Federic. de Senis consf. 201. Angel. in l. non enim, D. de inofficios. testam.* & quod scribit *Beat. Ambros. in 3. de offic. cap. 10. & sequenti, Steph. Bertrand. consf. 25. n. 16. vol. 7.*

51 Conducit elegans *textus in l. ex stipulatione 7. C. de sent. & interlocut. omn. iudic.* ibi: *Ex stipulatione parta actione pacisci proximis personis suadendo Præses Provinciæ, verborum obligationem, quam certo iure tolli tantùm licet, extinguere nõ potest, nec vox omnis iudicis iudicati continet authoritatem, cùm potestatem sententiæ certis finibus concludi sæpè constitutum sit. Quapropter, si nihil causa cognita secundùm iuris rationem pronuntiatum est, vox pacisci suadentis Præsidis actionem perimere, si quam habuisti, minimè potuit.*

52 Inferas tertiò, transactionem spontè non initam, non pati pœnas *l. si quis maior, C. de transact.* ità *Paul. Castr. consf. 377. num. 3. vol. 1. Salic. in dict. l. si quis maior, num. 2.*

53 Regulariter per instrumenta de novo reperta transactio non retractatur, *l. sub prætextu, C. de transf.* rationẽ reddit *glos. in l. admonendi in verb. Nova instrumenta, D. de iur. iur.* quia ambarum partium consensu facta fuit.

Quo

54 Quo supposito quærendum est, numquid transactio metu iuramenti falsi, quamvis necessarij, per instrumenta noviter reperta retractetur? In quo articulo *glos. in l. si ex falsis, verbo Præcipimus, in fine, C. de transact.* decidit, quòd si iudex in defectum probationum parti detulit iuramentum, & pars iuravit, sed falsò, eiusque iuramenti timore altera pars ad transactionem devênit, si posteà de novo instrumẽta invênit, quæ detegunt, & aperiunt negotij veritatem, certè ex talibus instrumentis veniet transactio taliter facta retractanda: hanc *glossam* laudant, & sequuntur *in dict. l. ex falsis Cyn. col. ultim. vers. Quid in sacramento falso, Bart. in 1. lect. col. 2. num. 8. in fin. vers. Quærit glossa quid si à lite, Salic. num. 10. in fin. vers. Quæro tertiò, cum glos. Ias. n. 8. vers. In ultima parte glos. Corn. col. 3. in med. vers. In eadem,* ibi: *Quid si ex sacramento? & in d. l. admonendi, Alex. num. 6. Ias. in 1. lect. num. 44. Iacob. de Sancto Georg. num. 2. versic. Sed numquid istæ? Rip. num. 40. Curt. Iun. num. 18.*

55 Istud tamen tripliciter limitandum adest. Primò, nisi instrumenta falsa fuissent talia, quæ non sufficiunt ad victoriam, tunc vani timoris non est habenda ratio, *l. si quis ab alio, in principio, D. de re iudic. l. habitatores in fin. D. locat. c. ex litteris, de fid. instrument. l. fin. C. qui legit. pers. hab. Gulielm. de Suzar. Alex. & Alberic. in dict. l. si ex falsis, C. de transact.*

56 Secundò, quando instrumenta non fuerunt producta, nec onerosa, sed adversarius semper iactavit se habère, ità *Alber. de Rosa. procemi. in l. si maior transegisti, C. de transact.*

57 Tertiò, cùm adversarius non commisit falsitatem instrumenti, sed alius eo ignorante, tùnc debet priùs agi contra illum tertium ad interesse, & posteà in subsidium habêri regressus cõtra istũ, secundùm *Iacob. But. in l. fin. C. si ex fals. tut. additio ad Salic. in l. si ex falsis, lit. A. C. de transact.*

58 Ex quo fluit, quòd quemadmodum transactio rescinditur, si facta sit metu falsorum instrumentorum, *l. si ex falsis, C. de transf.* ità quoque si effecta sit metu falsorum testium (secundùm communem sententiam) rescindetur, siquidem instrumentorum adpellatione testes, & attestationes continentur; *l. notionem, §. instrumentorũ,* & ibi per *Bart. de verb. sign.* concordat *textus in l. 1. D. de fid. instrum. & in cap. pervenit, el. 1. de testib. cog. per Ant. de Butr. & Imol. in rub. de fid. instrum.* hanc opinionem firmavit *glos.* ab alijs communiter adprobata *in dict. l. si ex falsis, in glos. 1. in fin.* ibique *Cyn. col. 1. q. 3. vers. Iuxta hoc quæro, Bart. col. 1. num. 1. vers. Circa legem nostram, Alberic. de Rosat. col. 1. post princip. vers. Item tenet glos. quod idem sit, Bald. col. 2. num. 9. vers. Quæro quid si ex falsis? Salic. col. 1. num. 4. vers. Opponitur 2. Paul. Castr. col. 1. num. 5. vers. In glos.* ibi: *Et idem in testibus, Ludovic. Roman. col. 2. num. 10. vers. in glos. quæ incipit, Id est timore, Alex. col. 1. num. 6. versic. in glos. 1. in fin. Corn. col. 1. in med. vers. In eadem,* ibi: *Idem in testibus, Iacob. de Sanct. Georg. col. 1. n. 8. vers. Nota ex ista glossa, & Curt. Iun. col. ult. n. 8. vers. Circa glossam 1.*

59 Denique in disputationem se offert quæstio, an transactio facta metu falsorũ instrumentorum, ad hoc ut retractari queat, sit necessaria in integrũ restitutio? *Glos. in verb. Civiliter, in l. si ex falsis, C. de transf.* dicit, quòd adversus transactioné taliter factã succurratur exceptionis, vel replicationis ope: *Glossa* verò sequens in *verb. Præcipimus* dictat, opus esse in integrum restitutione. Quarum desidium ità componit *Bart.* ibi, *num. 8. vers. Hic adverte*, distinguens, quòd aut actor agit ex transactione facta prætextu falsorum instrumentorum, & tunc reus excipiendo, quòd transactio metu falsorum instrumentorum fuit facta, petitionem actoris impediet absque aliqua in integrum restitutione. Aut actor
60 non obstante transactione vult pristinã actio-

actione experiri, quæ per transactionem sublata non fuit, & reus excipiat de transactione, & hoc casu actor replicare poterit, quòd transactio illa fuit prætextu falsorum Instrumentorum inita, & in hoc similiter casu in integrum restitutione opus non erit, quemadmodum in præcedenti, & in his duobus casibus loquitur *glos. verb. Civiliter.*

61 Si verò actor actione pristinâ agere velit, quæ per transactionem sublata erat, quia in ea fuerat per acceptilationem, & Aquilianã stipulationem liberatus, & hoc casu antequàm actor admittatur ad replicandum, quòd transactio metu prædicto facta fuit, opus est, quòd priùs in integrum restitutionem petat: hanc *Bart.* sententiam sequuntur ibidem *Angel. num. 3. Salic. num. 7. Aretin. num. 1.*

62 Communis tamen est opinio in integrum restitutionem in omni casu necessariam fore, ità tenuerunt *glos. in verbo Præcipimus*, ibi *Iacob. Butrig. col. 1. in 1. q. Cyn. Bald. Paul. Castr. Fulgos. Roman. Alexan. Corn. Iacob. de Sancto Georgio, Ias. Curt. Iun. Pet. de Bellap. & Imol.* congesti à *Scipione Rendina in prompt. receptar. senten. tit. 116. num. 12.*

63 Quam sententiam expressè communit *Califtrat. in l. Divus 33. D. de re iudic.* ubi adhuc durabat prima actio, quæ per sententiam sublata non erat (ut notat *glos. verbo Virilibus, C. si plures unâ sententia cõdemnati sunt*) & tamen dicitur in ea restitutione opus esse, ibi: *Divus Hadrianus aditus per libellũ à Iulio Tarentino, & iudicãte eo falsis testimonijs conspiratione adversariorum, testibus pecunia corruptis religionem iudicis circumventam esse, in integrum causam restituendam in hæc verba rescripsit: Exemplum libelli dati mihi à Iulio Tarentino mitti tibi iussi, tu, si tibi probaverit, cõspiratione adversariorum, & testibus pecunia corruptis oppressum se, & rem severè vindica, & si qua à iudice tam malo exemplo circumscripto iudicata sunt, in integrum restitue*: sequitur *glos. in l. qui agnitis 11. verbo Præscriptionem, D. de except.*

64 Quæri debet, utrùm Rex alterius Cæsaris, vel Regis obses bello captus libertati restitutus teneatur servare trãsactiones & pacta cum eo inita?

Et pro negativâ sententia ex *Zabarel. cons. 137.* affirmante promissiones vi, & metu extortas esse nullas, tenent *Garol. de Grassal. regal. Franc. lib. 1. iur. 1. Alciat. de sing. certam. c. 44. Ioan. à Rebester. Topic. lib. 2. cap 14.*

65 Quod nullatenus est dicendum ex sequentibus.

Primò, quià sola personæ dignitas metum inferre non præsumitur, *l. ad invidiam, C. hoc nost. tit.*

Secundò, metus non præsumitur inferri illi, qui superiorem non recognoscit, *Franc. Aret. cons. 24. num. 6. Menoch. cas. 136. n. 6.* sic inter dictos Reges metum versari nõ præsumetur, cùm æqualitatem præseferant.

66 Tertiò, quia nullus metus inter pares potentiæ Reges allegari potest, notatur *in cap. Lotharius 31. quæst. 2.* & ibi *glos. verbo Reprehensibile.* Hùc respexit *Barclai. lib. 1. arg. fol. 4. in parv.* de Archombroto & Poliarcho loquens utroque Rege, cùm dixit *Ætas, forma, habitus, & arcanus luminum vigor, & quamvis in diversis frontibus una maiestas.*

67 Vnde fit, dictas transactiones & pacta valida esse, ut testatur eminentissimè *Borrell. de præst. cap. 47. à n. 118.* ubi dicit FRANCISCVM Galliæ Regem obstrictum fuisse ad observantiam pactorum initorum cum invictissimo Imperatore & Rege nostro CAROLO. Nã etsi Imperator in suprema sit omnium dignitate, non præsumitur idcircò alicui vim, aut violentiam inferre, *l. non est verisimile, D. hoc titul.* Præsertim cùm CAROLVS fuisset iustitiæ fons, *ex Bart. in l. fin. D. eod. Paris. cons. 135. num. 12. vol. 4. Paset. cons. 147. num. 7. vol. 1.*

Facit pro hac sententia *text. in l. nam & Servius 22. D. de negot. gest.* ubi obligatio facta à captivo, ut se redimat, nõ rescinditur, si ex altera parte impleatur,

tur, *l.48.titul.14.part.5. Senec. de benef. lib.1.cap.10.* ibi: *Prima: huius notæ sunt, hostium manibus eripit, & tyrannicæ iræ, & proscriptioni, & alijs periculis, quæ varia, & incerta humanam vitam obsident. Quidquid horum discusserimus, quo maius, ac terribilius erit, hoc maiorem inibimus gratiam. Subit enim cogitatio, quantis sint liberati malis: & lenocinium est muneri antecedens metus. Nec tamen ideò debemus tardius quemquam servare, quàm possumus, ut muneri nostro timor imponat pòdus.* Quare pactorum observatio ex fide erat. Nam ut dixit *Livius lib.3.* ibi: *Famæ ac fidei damna maiora sunt, quàm æstimari possint. Quintil. declam. 342. Fides supremum rerum humanarum vinculum est. Sacra laus fidei inter hostes, sacra inter pyratas: Magnæ etiam apud malos authoritatis. Cic. pro Rosc. Fidem, qui violat, oppugnat commune omnium præsidium, & quantum in ipso est, disturbat vitæ societatem, Gell. lib. 20. cap.1.* ibi: *Omnibus quidem virtutum generibus exercendis, colendisque populus Romanus è parva origine ad tantæ amplitudinis instar emicuit: sed omnium maximè ac præcipuè fidem coluit, sanctámque habuit tam privatim, quàm publicè.* Sed nunc verò cum *Apul. lib.4. de Asin. Aur.* dicere possumus, nullam fidem in vita repetiri, quia ad manes iã & mortuos odio perfidiæ nostræ demigrarit.

Facit ad hanc rem, & confirmat intentum mirus *textus* sacer *in cap. 9. Iosue*, ubi Gabaonitæ metu mortis ducti fœdus cum IOSVE inierunt, & iuramento firmarunt, tamen cùm fraudibus illud extorquerent, alterâ vice in eos irrumpere CATHOLICVS ille INDVPERATOR iussit; ad quem denuò Gabaonitæ accesserunt, ut eos non occideret, & ad pacem reduces esse voluerunt, quibus pepercit ORTHODOXVS DVX, cùm responsum acciperet in hæc verba: *Timuimus igitur valdè, & providimus animabus nostris, vestro terrore compulsi, & hoc consilium inivimus.* Poterat inviolato iureiurando fraudibus extortam pacem denegare, poterat in ore gladij consumpsisse universos accolas secundùm *August. quæst.13. in Iosue, Abulens. q.17. in d. cap.9. Iosue, Magallan. sect.2. adnot.3. num.6.* pepercitum tamen ijsdem meritò, & illæsâ religione superis debita decretis, *Marquez in Christiano Gubernat. lib.2. cap.23. Basil. in Append. de matrim. Cathol. cum Heret. c.4. §.1. num.9.* diligentissimus *Sherlogus in Cantic. antel.5. sect.1. num.4. fol. 167. col.1.*

68 Quærendum nũc est, an pactum metu factum validum sit?

Et negativè resolvendum est, ex sequentibus.

Primò, ex *text. in l.1, D. de pact.* ibi: *Pactum autem à pactione dicitur: inde etiam pacis nomen appellatum est. Et est pactio duorum, pluriúmve in idem placitũ consensus:* unde cùm in pacto debeat adstare placitus consensus, seu spontaneus, secundùm doctrinam *glos. & Bart. in l. 1. in princip. D. de iust. & iur. & in l. 1. de tutel.* sequuntur *Abb. Berous, & Felin.*
69 *in c.1. n.5. & 10. extrà de resc.* apertè claret pactum metu factum non subsistere, *c. cùm locum, de spons.*

70 Cui sententiæ mirè adstipulatur, quòd quoties aliqua qualitas pro solennitate requiritur, eâ deficiente corruit actus, *l. eum hi, §. si Prætor, D. de transf.* Sed in contractibus requiritur pro solennitate spontaneus, & placitus consensus: ergo eâ qualitate deficiente pactum erit nullum.

71 Secundò, *Adeò autem conventionis nomen generale est, ut eleganter dicat Pedius, nullum esse contractum, nullam obligationem, quæ non habeat in se conventionem, sive re, sive verbis fiat; nam & stipulatio, quæ verbis fit, nisi habeat consensum, nulla est, dict. l.1. §. adeò;* igitur ex vi conventionis pactum procedit, sed metus adimit conventionem, idest, consensum, *l. nihil 116. D. de reg. iur.* Et ideò fiet pactum metu factum esse nullum, cùm non habeat in se conventionem.

72 Tertiò, dici nequit duorum placitũ con-

consensum intervenire in pacto metu facto (prout requiritur, *dict. l. 1. §. conventionis verbo*, ibi: *Nam sicuti convenire dicuntur, qui ex diversis locis in unum locum colliguntur, & veniunt, ita & qui ex diversis animi motibus in unum consentiunt, idest, in unam sententiam decurrunt*) cùm unus ab altero compellatur ob metum, quâ de causâ indubiè habetur pactum metu factum nullum existere.

73 Nec obest *Fortun. Garc. in dict. l. 1. de pact. num. 55.* dicens, verbum, *placitum*, non esse intelligendum de placito libero, sed de regulato, atque rationi subiecto, itâ ut consensus debeat esse nō purus, simplex, & respectivus, & sic pactū valère, etiam si non sit merè spontaneum.

74 Responderet enim evidentissimè, si animadvertimus *Fortun. Consulti* mentem haud calluisse, imò nec verba; nam nullâ ratione adfirmare potuit, in contractibus, qui duorum conventione constituantur, consensum debère esse regulatum, contra expressas iuris sanctiones.

75 Rursus verbum, *placitum*, significat voluntatem conventam, *l. 4. D. de servit.* ibi: *Per pacti, vel doli exceptionem occurretur cōtra placitam servitutem vindicanti*, & *in l. tutor, in fin. D. de usufr. dict. l. 1. de pact. Rebuf. in l. liberti appellatione 172. fol. 580. col. 1. in fin. D. de verbor. signific. Plin. lib. 29. cap. 1.* ibi: *Eadem aetas Neronis Principatu ad Thessalum transilivit delentem cunctorum maiorum placita, & lib. 14. cap. 22.* ibi: *Medicorum placitis novitate aliqua sese commendantium.* Ergo nullo modo comprehendit regulatam; conventio enim inducit consensum liberum, & spontaneum.

76 Concinit graphicè, quod verbum, *placere*, significat *statuere, probare, decernere*, ut notavit *Conan. lib. 1. comm. c. 16. n. 9. Schard. de verb. iur. verb. Placere.*

77 Quo sensu teneas *text. in l. 1. D. de const. Princ. & in § sed quod Principi, Instit. de iur. nat. Gent. & Civil.* advertit eruditè *Amai. lib. 1. obs. c. 1. num. 12.*

78 Non me latet, quòd verbum, *placet*, soleat importare arbitrium boni viri, ut notat *Bart. in l. Lucius Titius 14. num. 4. D. de fideicommiss. libert. Bened. Aegid. in l. ex hoc iure, D. de iustit. & iur. part. 1. cap. 8. num. 60. Barbos. dict. 249.*

79 Sed hoc procedit in casibus, in quibus res ad alterius arbitrium commissa est, non verò cùm duorū contrahentium pactum celebratur, quorum quidem conventio necessaria adest, *d. l. 1. de pact.*

80 Caeterùm quomodo dici potest, in pactorum celebratione arbitrium alterius residère, si pacta solùm contrahentium cōventione firmantur? *Iob 40.* ibi: *Nunquid feriet tecum pactum?* ubi *D. Greg.* adserit; *In pacto discordantium partium voluntas impletur.*

Vnde patet apertè, hallucinatum fuisse *Fortun.* circa *dict. text.* mentem. Cùm dicto atiere quassata corruat suae subtilis argumentationis superficies.

81 Ex dictis iam infertur, pactum metu factum nullum ipso iure existere, quapropter nullatenus audiri debet *Other. div. quaestion. iur. 2 p c. 40.* contrarium intrepidè adseverans ex argumētatione *Fortunij*, viri alioqui doctissimi.

SVMMARIVM.

1 Frequentissimum habetur ornandae Civitatis vinculū matrimonium.

2 Magnis adficitur privilegijs.

3 Praemij adfecti matrimonia frequentantes.

Civitas civium multitudo.

4 Legis Iuliae & Papiae fuerunt 35. capita.

Praemia huius legis statuta fuerunt in septimo.

5 Maritis honestior in spectaculis locus.

Ha-

Habebant ius mariti, iusque liberorum.
6 *Parentibus uberiora præmia fuisse concessa.*
7 *Hæc privilegia ab* AVGVSTO *aucta.*
8 *Mariti in petitione Candidati præferebantur.*
9 *In sorte provinciarum erãt primi, & 10.*
11 *Praibant & eminebant.*
12 *Propter liberos in honoribus postulandis annorum gratia fiebat.*
13 *Propter liberorum numerum pietate, & favore mitiùs iudicabatur, & 14.*
15 *Pater scribi, & esse heres, & legatum omne capere poterat, & 16.17.*
Explicatur Iuven.
18 *Matrimonia sorte celebrabantur.*
19 *Expromitur Plautus, necnon Propert. & 20.*
21 *Tabularum nuptialium solennia proponuntur.*
22 *Romæ uxorium pendere cogebantur cœlibes.*
Ex testamentis solidum capere non poterant.
23 *Nuptiæ summis plausibus celebrabantur.*
24 *De celebratione nuptiarum, remissivè.*
25 *Fiebant sereno cœlo.*
Nuptiæ prohibebantur in diebus religiosis, ibi.
Explicatur Virgilius.
26 *Tribus modis apud veteres celebrabantur.*
27 *In mense Maio erant prohibitæ, & 28.*
29 *In quo gradu licitum sit matrimonium apud plerasque Gentes.*
30 *Matrimonij variæ sunt acceptiones.*
31 *Definitur matrimonium, & 32.33.*
34 *A Deo fuit institutum.*
35 *Nexus eius indissolubilis est.*
Adducitur Virgilius.
36 *Damnantur hæretici, & 37.38.*
39 *Nubere propriè fœminarum est.*
Interdum de viris dicitur.
Sicut ducere de fœminis.
40 *Virorum propriè est ducere, fœminarum verò nubere.*
41 *Traductio ad matrimoniũ necessaria est*
42 *Matrimonij status laboriosissimus, usq. 48.*
Adducitur & explicatur Paulus.
49 *Quæ ratio in matrimonio tenenda sit.*
50 *In nuptijs dos intervenit.*
51 *Reipublicæ interest mulieres dotes salvas habere, usq. 57.*
Apud plerasque Gentes mulieres erant indotatæ.
58 *Dos distinguit concubinatum à legitimis nuptijs.*
Tabularum passim est mentio.
59 *Sponsalia & nuptiæ consensu fiunt.*
60 *Metus annullat matrimonium.*
61 *Suggeritur ratio.*
A matrimonio metu contractu potest resilire, qui liber à metu est.
62 *Metu mortis celebratũ aut cõsummatũ, an sit validum? usq. 65.*
66 *Matrimonium nõ est quãdo aliquis metu gravi cogitur contrahere & consummare, usq. 68.*
69 *Sponsalia metu contracta non firmãtur iuramento.*
70 *Nisi post metum fuerit facta purgatio.*
71 *Mutua cohabitatio non adprobat matrimoniũ metu factum, nisi de novo ratificetur, & 72.*
73 *Matrimonium metu levi celebratum valet.*
74 *Metu reverentiali non tenet, & 75.*
Parocho metu compulso an contrahatur matrimonium? ibi.
76 *Matrimonium metu gestum non adprobatur iuramento, & 77.78.*
79 *Probatur.*
80 *Explicatur textus in cap. inter cætera 22.q.4. & 81.82.83.*
84 *Quod procedit, si matrimonium fiat in utilitatem coacti.*
85 *Pœna non debet in matrimonio adponi, ut fiat, & 86.*
87 *Magistratus prohibentur in Provincia, quam administrant, uxorem ducere.*
88 *Quod etiam locum habet in filijs.*
An præside Provinciæ in illa uxorẽ ducente cesset iurisdictio illius Vicarij.
89 *Non potest Princeps virginibus, & mulieribus abuti, vel eas invitas, vel invitis*

vitis parentibus alijs matrimonio iungere.

Princeps non potest ferre legem contra filios, qui sine voluntate patris uxores ducunt, ibi.

90 *Particulares possunt compelli à Republica, ut matrimonium ineant.*

Similiter Clerici & Religiosi.

91 *Compulsus corruptam ducere non potest annullare matrimonium.*

92 *Vxor malè tractari non debet.*

93 *Parthi & Thraces mancipiorum instar uxores tractabant.*

94 *Cato inimicus mulierum nunquam uxori manus adposuit.*

95 *Fel in sacris nõ adhibebatur: ratio suggeritur.*

96 *Multùm antiqua est actio malæ tractationis.*

Vxor præsumitur à viro occisa, si priùs ab eo malè tractabatur, ibi.

Mandans fieri delictum excusatur, si mandatarius facturus erat, quod constabit, ibi.

97 *Coniuges propter sævitias viri ad invicem separantur.*

98 *Mulieri aufugienti ob sævitias sunt dãda alimenta & expensæ litis.*

99 *Quando mulier timet virum, est sequestranda, donec divortium finiatur.*

100 *Familia ob sævitias domini est sequestranda.*

Locus est retractui, si dominus malè tractet vassallos.

101 *Virgo nondum traducta ad domũ spõsi, quæ obijcit exceptionem metus, est sequestranda.*

102 *Iudex timens libertatem consensus in aliqua fœmina impediendam fore, in honesto loco, seu libertate debet deponere, & 103.*

CAPVT XIX.

De Matrimonio.

1 FIRMISSIMVM habetur ordinandæ Civitatis vinculum, quod nusquam melius inducitur, quàm legitimo nuptiarum contractu, *P. Cermenat. Rapsod. de rect. Regn. ac Rerump. administr. cap. 38.* quas nulla Gẽs tam barbara, quę non agnoverit; ut ex multis probat *Dempster. ad Rosin. lib. 5. Antiq. Roman. cap. 37.*

2 Matrimonium quippè maximis adficitur privilegijs, cùm conveniat Reipublicę illud frequentari, ut sic abundet liberis, & legitimis prolibus, & civitates legitimis hominibus repleantur, *l. 1. D solut. matrim. l. hoc modo 64. de condit. & demonstr. l. cùm ratio, §. si plures, §. de bon. damn. l. 1. §. & generaliter, de vent. in poss. mitt.* iuncto *cap. tanta, qui filij sint legit. Cornaz. decis. 10. n. 26. Amai. lib. 2. obs. cap. 5.*

3 Ob idque maxima cura fuit Reipublicę sapientissimis Gubernatoribus, præmijs, & honoribus homines ad matrimonia frequentanda adlicere, tradunt *Duaren. lib. 1. disp. cap. 40. Conan. lib. 8. cõm. cap. 1. Pich. in §. sed si uxori 16. num. 22. Instit. de legat. Gutierr. lib. 2. can. cap. 25.* & constat ex elegantissima Augusti Oratione cõtra cœlibes apud *Dion. lib. 56. Histor. Petr. Greg. de Republic. lib. 9. cap. 1. n. 51. Amesc. de potest. in seips. lib. 1. cap. 4. num. 9. Ant. de Guev. in horol. Princ. lib. 2. cap. 3. Amai. lib. 3. cap. 6.* ubi plura tradit. Civitas enim civium multitudo est, *Arist. lib. 3. Polit. cap. 1. P. Adam Contzen lib. 1. Polit. cap. 4. §. 3.* & sic ut adsit, connubiũ necesse est, eleganter *Robles de repræsent. lib. 2. cap. 7. num. 2. usque 5.*

4 Legis Iuliæ & Papiæ capita, & à IVLIO, & ab AVGVSTO lata, & congesta trigesimaquinta saltem fuisse insinuat nobis *I. C. Mart. in l. capite trigesimoquinto, D. de rit. nupt.* & ex eo recenset *Mancinell. satyr. 9. Iuven. Iust. Lips. lib. 3. Ann. Tacit. & ex Agell. lib. 2. cap. 11.* fuisse præmia legis Iuliæ statuta in septimo capite illius refert, adiũctâ etiam illis lege Papiâ ab AVGVSTO iam seniore sancitâ ANNO VRBIS 763. Papiô Mutilo, & Q. Popæo Coss. *Tacit. d. lib. 3. Ann.*

5 Primum præmium honoris quidem, & commodi fuit honestior in spectaculis locus, & sedes, & deducitur ex *Sueton.cap.44. Marti.lib.5.epigr. 42. & lib. 3.epigr.53. Amai.lib.2.observ.cap.4.n.3.*

Præcedebant etiam mariti in Magistratu,& fascibus, & ius mariti, iusque liberorum tanquam præmium commodis plenum impetrari solebat, ut ex *Agell.&Dion.* observat *Iust.Lips.sup.*

6 Sed parentibus ex Romanorum quoque priscâ lege uberiora prę̨mia fuisse concessa, *Tit. Liv. lib. 41. & 45.* ostendit:*Lex socijs,at nominis Latini, qui stirpem ex sese domi relinquerent, dabat, ut Cives Romani fierent, item in quatuor urbanas tribus quasi ignobiles descripti erãt libertini,præter eos,quibus filius quinquennio maior ex S. C. esset, vel qui tribum emerent*: sic est intelligendum *Scævolæ* responsum *in l. patronus 35. D. de leg. 3.* quod latè exornat *Covarr. lib. 4. variar.cap.1.*

7 Rursus idem *Livius dict. lib.45.* adserit, l. Cęsarem agrum Campanũ divisisse extra sortem viginti millibus civiũ,quibus terni, pluresvè liberi essent, quod notat *Sueton.c.20.Appian.2.Civil.*

Quę privilegia repetita *in leg.Iul.*& ab AVGVSTO aucta fuisse, maiorique incremento Patribus concessa censet *Iust. Lips.sup.*

8 In petitione Candidati pręferebantur,qui bus plures liberi fuissent, ut inquit *Tacit.lib.2.Annal.*

9 In sorte Provinciarum erant primi illi, qui plures habebant liberos, *Tacit. lib.15.Annal.*

10 Illi diutiùs poterant obtinêre Imperiũ, quàm qui pauciores liberos genuerant,*Dio lib.53.*

11 Præibat, eminebatque in omni Magistratu,& in albo & in processu,ac primus sententiam rogabat plurium liberorum pater,*Agell.lib.2.cap.25.l.6.D.de Dec.l.in albo,C.eod.*

12 Propter liberos in honoribus postulandis annorum gratia fiebat, *l.2. D.de min.* Anteà enim quàm Imp.Sever. *leg. Iul.& Papiam* imminuisset,ex eis ad rerum suarum administrationem suscipiẽdam minoribus parentibus proderãt filij sui, ut rectè observat *Lips.sup.* & ex *Plin.lib.7.*exornat,ac cũ *Vlpian.*in concordiam reducit *Tertullianum.*

13 Qui in Vrbe tres,in Italia quatuor,in Provincijs quinq; liberos habebat, immunis ab muneribus, sive oneribus publicis erat, *l.2. §.2. D.de exc.tut. Iuven. satyr.9.*

14 Causa damnandorũ in quoquo crimine propter liberorum numerũ pietate, & favore mitiùs iudicabatur, ut ex *leg. Iulia* edocto D. Hadriano placuit, teste *Iurisc.Paulo l.7. §.3.D.de bon.damn. Tiraq.de pœn.caus.26.*

15 Pater scribi & esse heres,& legatum omne capere poterat, cùm orbus nisi dimidium capere nequiret, & cœlebs nihil percipere valêret, nisi è proximè cognatorum ultimis elogijs caperet,ut testatur *Vlp.in fragm.tit.17.& 18.Sozomen.lib.1. Hist.Eccles. Plutarch. in libel.* & ut multa alia commoda consequatur, teste *Iuven. d.satyr. 9.* apud quẽ adulter maritum irà commordet:

Nullum ergo meritum est,ingrate,ac perfide,nullum
Quod tibi filiolus,& filia nascatur ex me;
Tollis enim, & libris actorum spargere gaudes
Argumenta viri foribus suspẽde coronas
Iam pater es,dedimus, quod Famæ opponere possis,
Iura parentis habes,propter me scriberis hæres;
Legatũ omne capis,necnõ & dulce caducũ
Commoda præterea iunguntur multa caduco,
Si numerum,si tres implevero.

Elegãter *Isidor.in cap.6.dist.2. Tacit.lib. 3.Annal. Dio lib.55.Plin.ad Trajan. lib. 10. Marti.lib.2.epigr.91.& 92. & lib.3. epigram.53.*

Quibus & alijs magna fuisse pręmia in *leg.Iul.*illustrat *I.Lips.lib.3.Ann.Tac.* & fœminis id beneficium iuris liberorum solêre concedi observat ex eodem *Mart.*

Mart. & Pytheo in fragm. iur. vet. dicente mulier sine authoritate tutoris manumittere poteſt, ſi habeat ius liberorũ fuiſſe S.C. Tert. pervetuſtius præmiumque fuiſſe, ac quaſi donum, & munus cenſeri atteſtantur *Vlpian. in fragm. tit. 16. & Impp. in l. 8. tit. 14. lib. 15. C. Theodoſian. & l. 1. tit. 17. C. eod. Arell. lib. ſingul. lect. iur. cap. 2. quæſt. 1 à num. 18. cũ ſeq. fol. 44.*

18 Matrimonia ſorte celebrabantur, tradit *Tiraq. in l. 3. connub.* & annuere videtur *text. in cap. ſi licet huius 26. q. 5.* ibi: *Vel coniugia ſortienda*, *Villalp. de Mag. lib. 1. cap. 22. num. 64.*

19 Vnde Olympias apud *Plaut. in Caſſin.* uxorem ſibi ſorte deſignat, & Tiberius, authore *Sueton. in eius vita*, quempiam quæſturâ movit, quòd uxorẽ pridie ſortitione ductam, poſtridie repudiaſſet, ex quo natum videtur ſortiri uxorem pro ducere, vel matrimonio ſibi collocare, *l. ne quæ fœminæ, D. de Sen. l. ſi rogatus, §. matrimonij, D. de man. vind. l. 2. C. quand. & quib. lib. 10.*

20 Quibus adſtipulatur *Senec. in Octav. act. 2.*

Sortita fratris more Iunonis thoros.

Necnon *Propert.*

Me quoque per talos Venerem quærente ſecundos
Damnoſi ſemper inſiluere canes.

21 Quamobrem tabularum nuptiarum apud Romanos hæc ſolẽnia verba uxorem liberorum procreandorum causâ duci, uti ex *Vlp. tit. 3. §. 3. Valer. Maxim. lib. 7. cap. 7. Tacit. 2. Ann. Macrob. 1. Saturn. 12. Briſſon. lib. 7. de formul. p. 542. Gothofr. ad l. 120. §. ult. de verb. ſign. Cuiac. ad l. 104. D. eod. & ad cap. ult. extr. de condit. appoſ. Covarr. de ſponſ. par. 2. cap. 8. Ant. Guibert. de matrim. cap. 2.*

22 Romæ uxoriũ pendẽre cogebantur cœlibes, *Plutarch. in Camill. Valer. Maxim. lib. 2. cap. 4. Turneb. in ior. Cic. explic. fol. 210. Balduin. de l. Pap. pag. 506. Ravard. ad l. fraudis 79. de regul. iur.* & ex teſtamentis ſolidum capere non poterant, *Gothofr. ad tit. 13. fragm. Vlpian.* De pœnis apud Spartanos, *Plutarch. in Apophth. Lacon. fol. mihi 206. Anton. Guib. dict. cap. 2. & de dotib. cap. 7. num. 191 & ſeqq. Oſſuald. in Donell. lib. 2. comm. cap. 5. lit. D. Alex. ab Alex. lib. 4. Dier. Gen. c. 8.*

23 Nuptiæ olim ſummis plauſibus celebrabantur, ludis & choræis etiam apud Barbaros, *Sidon. carm. 5.*

Barbaricus reſonat hymẽ, Scythicisq; choreis
Nubebat flavo ſimilis nova nupta marito.

Multis laudatis *Camill. Borr. to. 3. ſumm. Deciſ. tit. 1. num. 507.* Nõ fugit hæc priſca obſervatio elegantem Poëtam, & veteribus non inferiorem *D. Ludovic. à Gongora ſolit. 1.*

24 De celebratione nuptiarũ latiſsimè egerunt *Roſin. lib. 5. Antiq. Roman. cap. 37.* ubi *Dempſter. Buleng. lib. 3. de Imper. Roman. cap. 17.* toto, *Pet. Greg. lib. 9. ſyntagm. cap. 5. Arellan.* latè *lib. 4. cap. 2. cum ſeq.* exculti ſsimus *Sherlog. in Cantic. antel. 3. ſect. 3. ſubſect. 1. 2. & 3. & ſect. 4.*

25 Obiter notandum eſt, in nuptijs hoc in primis cautum fuiſſe à veteribus, ut fierent ſereno cœlo, ne motus illius, terræve fieret, neve turbato cœlo nuptiæ celebrarentur, adi *Alex. 2. Genial. cap. 5.* ut infelicem igitur amorum exitũ Poëta ſignificet, inducit turbatum cœlum tempeſtate dirâ, crebros ignes, omnia denique parata ad minas; itaque non probantur nuptiæ, ſed indicantur eſſe contractę, *Virgil. 4. Æneid.*

Speluncam Dido, dux & Troianus eandẽ
Deveniunt, prima & tellus, & pronuba Iuno
Dant ſignũ, fulſere ignes, & cõſci⁹ Æther
Connubij: ſummóque ululârunt vertice Nymphæ.

Apud Romanos nuptiarũ ſolẽnia diebus religioſis fieri prohibebantur, *Macrob. 1. Saturn. c. 17.* Religioſos dies adpellabant infauſtos, & infames, ut poſt *Nigid. lib. 11. comm.* ſcribit *Non. Marcell.* & ſic Nonis, Idibus, & Kalendis non fiebant, *Feſtus Pompei. Aul. Gell. lib. 1. Noct. Attic. cap. 17. Alexand. ab Alexand. lib. 2. Dier. Genial. cap. 5.*

Camill. Borrell. tom. 1. summ. Decis. tit. 45. num. 25. & seq.

Vnde *Ovid.* de omnibus istis *Fast. lib. 1.* ait:

Nonarū tutela Deo caret omnibus istis
(Ne fallare cave) proximus ater erit:
Omen ab eventu est illis, nā Roma diebus
Marte sub adverso tristia damna tulit.

Hinc nuptiarum tempore nihil non iniucundum, *Sidon. Apolin. epist. ad Herennium, lib. 1. epist. 5.* tradit sacrâ & profanâ penu abundans *P. Paul. Sherlog. in Cātic. Cantic. antel. 3. sect. 4. à n. 101. cū seq.*

26 Tribus modis nuptiæ apud Veteres constituebātur, Vsu, si (verbi gratiâ) mulier anno uno cum viro, licèt sine legibus, fuisset. Farre, cū per Pontificē Maximum, & Dialem Flaminē per fruges, & molam salsam coniungebantur; unde confarreatio adpellabatur, ex quibus nuptijs patrimi, & matrimi nuncupabātur. Vnde fuit apud Antiquos post glādes, & arbura usus farris in tanto honore servatus, ut sacrificiū non fieret sine SALE, & FARRE, *Cal. Rhodig. lib. 15. lect. Antiq. cap. 17. Arnob. lib. 7. adversus Gētes.* atque id FAR, nisi rostum esset ad rem divinam non esse purum, statuit ANTIQVITAS, *Plin. lib. 18. cap. 2. Fest. Pompei. lib. 6. Alexand. ab Alex. lib. 3. cap. 12.*

Vnde *Ovid. lib. 2. Fastor.*

Torrida cum mica farra.

Hinc etiam religiosus usus confarreationis in matrimonijs contrahendis, & difarreatio in ijsdem dissolvēdis fluxit; de quo plura *Boët. in comm. Topicorum, Plin. lib. 18. Dionys. Halicarn. lib. 2. Cal. Rhodig. lib. 28. lect. Antiq. cap. 17.* novissimè *Ioann. Hering. in tractat. de molend. quæst. 3. num. 14.* Coēmptione verò, atque in manum conventione, cùm in illa in filię locum, maritus in patris veniebat, ut si quis prior fuisset defunctus, locum hereditatis iustum alteri faceret. Ità eleganter *Servi. ad Virgil. 1. Georg.* ubi *Ioan. Ludov. de la Cerda* summâ eruditione prosequitur *fol. 203.* doctè explicans, & multa congerēs scitissima. Hanc triplicem nuptiarum rationem complexus est *Arnob. lib. 4. Vxores Dij habent, atque in coniugalia fœdera conditionibus veniunt antè quæsitis, Vsu, Farre, Coēmptione genialis lectuli sacramenta condicunt:* eleganter *Budæus in l. penult. de origin. iur. fol. 103.*

27 Prohibitum erat ab Ethnicis Antiquis nuptias in mense Maio celebrari, ut docet *Ovid. lib. 5. Fast.*

Mense Maio malas nubere vulgus ait.

Et fusè *Tiraq. in l. 5. conn. num. 14. Alex. lib. 4. Dier. Genial. cap. 20. & lib. 2. cap. 5. Rosin. lib. 5. Ant. cap. 37. Conan. lib. 8. cōm. cap. 3. Brisson. de ritu nupt. pag. 5.* de quo plures reddere conatur rationes *Plutarch. in problem. 86.* Quâ de causâ *Amaia lib. 3. cap. 5. num. 22.* observat, Maiumam ideò introductam fuisse, ut nuptiarum repręsentaretur solennitas, & inter Mimos, & Meretrices contraherentur matrimonia in Theatris per luxum, quæ ad vivū repręsentabātur, ità ut lectus in Orchestra (idest, locū illū, ubi saltator agere posset, aut duo inter se disputare, ut ex *D. Isidoro* docet *Dempster. ad Rosin. lib. 5. cap. 10.*) adponeretur, quo consummabatur adulterium.

29 In quo gradu cognationis apud pleras que Gentes matrimonia licuerint, & quàm diversi mores in contrahendis nuptijs fuerint, perbellè dispunxit, & ex Antiquitatis sinu, velut ex Hippolyti antro eruit optimus indagator *Alex. ab Alex. lib. 1. Dier. Genial. cap. 24.*

30 Matrimonij varię sunt adceptiones: quandoque autē significat bona materna, ut ex *Valer. Max. lib. 7. cap. 8. Senec. lib. 1. de benef. cap. 3. Sueton. in Augusto,* probat *Borcolten. Instit. de nupt. num. 1.* Interdum etiā maris, ac fœminę cōiunctionē. Quod summoperè commendat *Iustin. novell. 22. in princ. & 39. in fi. proœmij, & Iustin. Minor. novell. 2. in initio, & Leo novel. 111. Ambros. in cap. nuptia 32. quæst. 1. & lib. 1. sup. Lucam.*

31 Definitur Matrimonium, quatenus Sacramentum est & contractus, sic: *Est contractus viri, & fœminæ legitimus, quo mutua corporum potestas traditur gratia spi-*

spiritualis collativus, ità definijt *Cardin. Tolet. in summ. lib. 7. cap. 5.* cuius singulas partes ibidem explicat, sequitur *Basil. de matrim. lib. 1. cap. 2. num. 10. in fine.*

33 Quæ definitio apud Theologos locũ habet, apud Nostros diversa procedit. *Matrimonium est viri, atque fœminæ coniunctio individuam vitæ consuetudinē retinens, divini, atque humani iuris communicatio, l. 1. de ritu nupt. §. nuptiæ, de patr. potest. §. 1. de iur. nat. Gent. & Civil.* innumeri laudati à *Camill. Borrell. tom. 3. summ. Decis. tit. 1. à num. 21. eum sequũt.* latissimè exprimẽte verba singula, scituque digna congerente.

34 Ab Deo fuisse institutum Sacramentum Matrimonij ante Adæ peccatũ in Paradiso dicendum adest; ut satis constat ex his, quæ docuerunt alijs pluribus agglomeratis *Thom. Sanch. de matrimon. lib. 2. disp. 4. Basil. lib. 1. cap. 3. Camill. Borrell. tom. 3. summ. decis. tit. 1. à num. 164.* Vnde ex Dei iudicio perpetuum, iuxta illud *Matth. cap. 19. Quos Devs coniunxit, homo non separet. Sanch. lib. 2. disp. 13. per tot. Bellarm. lib. 1. de matrim. cap. 15. & 16. tom. 2. controvers.* elegãter *Marquez lib. 1. Christiani Gubernat. cap. 11. Amai. lib. 2. observat. cap. 5. num. 44.* Sic nexum indissolubilem matrimonij, docuit *Trident. sess. 4. in princip.*

35 Ad quæ alludit *Virgil. 1. Æneid.*

Sunt mihi bis septem præstanti corpore nymphæ;
Quarũ, quæ forma pulcherrima Deiopeiā
Connubio iungam stabili, propriamque dicabo:
Omnes ut tecũ meritis pro talibus annos
Exigat, & pulcra faciat te prole parentē.

Cic. in Anton. In matrimonio stabili, & certo collocavi. Propert. lib. 2. eleg. 6. Semper amica mihi, semper & uxor eris. Plaut. in Aulul. Quod tibi sempiternum salutare sit procreandis liberis.

36 Vnde fit, opinionem quorundam hæreticorum damnandã esse dicentiũ cõiugatos non posse Regnum Cœlorũ ingredi, nec vitam æternã possidère, quorum meminit *Albert. Magn. in 4. dist. 25.* Vt damnavit *Conciliũ relatum in cap. si quis nuptias 12. dist. 30. & text. in cap. si qua mulier 5. ead. dist. Ovand. in 4. Sen.*

37 *dist. 26. proposit. 7. §. per hac.* Ideò qui nuptias vituperant, excommunicationis mucrone feriũtur, *cap. si quis propter 4. dist. 30. cap. si quis vituperat, dist. 31.* ubi *Roder. Acuña* cum alijs adnotavit.

38 Licèt enim virginitas sit excellentior matrimonio, ut tradit *D. Thom. 2. 2. q. 152. art. 4.* statuit *Concil. Trid. sess. 24. de matr. canon. 10.* contra errorem Ioviniani ponentis virginitatem non esse matrimonio præferendam. Etsi ante adventum Christi prælatum connubium virginitati fuisset, ut accuratissimè ex Patribus adnotavit *Paul. Sherlog. in Cantic. anteloq. 7. sect. 12. subsect. 1. à num. 114. fol. 355. col. 1.* Non tamen peccat, qui nuptias contrahit, licèt illæ bono, aut virginitatis continentiæ, aut vidualis non debeat æquari, *D. August. in lib. de virgin. cap. 19.* Audi *Apost. 1. Cor. 7. Volo omnes vos esse sicut me ipsum, dico autem non nuptis & viduis, bonum est illis si sic permaneant, sicut & ego:* claudit denique, *Qui matrimonio iungit virginē suam benè facit, & qui non iungit, melius facit.*

39 Animadverti nunc debet nubere propriè fœminarũ esse, sicut ducere virorum, *§. 1. vers. Vnde quæsitũ, Inst. de nupt. & in l. 2. §. 1. D. de in ius voc. Rosin. lib. 5. Ant. Roman. cap. 37. fol. 959. col. 1. lit. F.* Quamvis enim nubere interdum de viris dicatur, ut probatur *ex text. in d. cap. si quis nuptias 12. dist. 30.* & colligitur ex *Cornel. Tacit. lib. 15.* cùm scribit de Nerone, *Sueton. in eo, cap. 29. Bald. in l. cùm testator, C. de testam. manum.* Sicut è diverso nonnunquam de fœminis ducere dicitur, *l. si ignorans, C. solut. matrim.* latè de utroque *Tiraq. l. 5. conn. par. 5. num. 4. vers. Nam dicit, Mart. lib. 7. epig. 11. ad Priscum,* & quæ ibi notat *Rader.*

40 Illud uoũ compendiosè dicendũ est; ideò virorũ esse propriè ducere, fœminarũ verò nubere, quod fœminæ despõsatę ante maritationẽ, velo obnubebãtur,

Cal. Rhodig. lect. antiq. lib. 28. cap. 15. Lucan. lib. 2.

--- Nupta leniter tectura pudorem
Lutea demisso velarunt flamea vultus.

Eodem modo in Scriptura sacra *Genes.*
41 *24.* doctè *Borrell. d. tit. 1. à n. 181.* Mariti verò cùm ad nuptias detectâ frōte, & revelato capite incederent, non quidē nubere, seu uxores domum ducere, sive traducere dicebātur, quasi ad matrimonij domum, quæ uxoris deductio erat firma matrimonij probatio, *l. mulierē 5. D. de rit. nupt. l. cui fuerit 15. D. de condit. & demonstr. Ioachim. Hopper. de vera Iurisprudētia, lib. 10. tit. 2. Hotboman. lib. 4. observ. 16. Main. decis. Tholos. 96. lib. 3.* Ista uxoris traductio ad domū viri ubique Gentiū fit, *gloss. in l. cùm hic status, in verb. Praecesserint, D. de donat. inter vir. & uxor.*

42 Omnium statuum & professionū laboriosissimum existit matrimoniū (non est animi mei tantum Sacramentum ad vilipendium reducere, sed amplecti, celebrare, verùm reverêri, venerari, & colere, ut adfirmant *Concil. Florent. & Trident. sess. 7. can. 1.* Sacri Canones, & summi Ecclesiæ Patres, è quorum viridarijs aliqua decerpam non pœnitenda ab eis dicta, & scriptis tradita, ut ad oculum pateat, nihil novi sentire, sed referre antiquum) quod comprobationem recipit ex seqq.

43 Præeat facem *S. Gaudent. Brixiens. apud Biblioth. homiliar. tom. 1. Domin. 2. post Epiphan.* exprimēs illud *Ioan. 2. cap. Vinum non habet.* perspicuū est, quòd ubi nuptiæ aderant, non poterat gaudium duratione potiri, in hæc verba, ibi: *Vinum, id est, virtus lætitiæ, defecerat, & lāguebant sitientium convivarum ora vini lætificantis inopia. Quoniam vinum lætificat cor hominis, ut ait Propheta.*

44 Succedat *S. Basil. epist. 1. Cōiugio mācipatum curarum agmen excipit, in orbitate desiderium prolis, uxoris custodia, domestica procuratio, servilium officiorum constitutio, digladiationes cū vicinis, forenses concertationes, negotiationis alea, unaquaque dies suam adfert animo caliginem.*

45 Adstipulatur *D. Hieronym. lib. in Iovinian. Qui non litigat, cœlebs est*; quâ de causâ elegantissimè *Os Aureum* pronunciavit *homil. quales ducendæ sunt uxores, tom. 6. Quando igitur uxorem ducturus es, non solùm Civile Ius, verùmetiam Ecclesiasticum legito.* Vnde non mirum videri quibit, quod refert *Hilar. Drudo fol. 471. sui operis*, ubi exemplum proponit de quodam uxorem ducente nolente ulterius litteris incumbere, eò quòd impediret philosophiæ studium.

46 Somniat homo quidam se cruci adfigi: dirum præsagium! infaustum omen! Sed quid istud significare potest? dicit *Artemidor. Oneirocritic. lib. 2. cap. 58.* responsum adhibens esse *viro uxorē non habenti nuptias prædicere.*

47 Multum suadet *Paul. 1. Corint. 7.* hominem, qui se ab hoc gravi, & oneroso vinculo liberum intuetur, ut nuptias non repetat, *Solutus es ab uxore, noli quærere uxorem; si autem acceperis uxorem, nō peccasti: & si nupserit virgo, non peccavit, tribulationem carnis habebunt huiusmodi. Ego autem vobis parco.* Sensus in ultima clausula difficilis est; cùm si nulla est culpa, cur ignoscit? igitur quid sibi vult?

48 Verbum, *Parcere*, non solùm significat ignoscere culpæ, sed etiam cuiusdā labores dolêre, & compati, ut ex multis Scripturę locis probat eruditè strenuus Interpres *P. Pineda in cap. 6. Iob, ỳ. 10. n. 3.* quæ ibi vidêri poterunt; & si nō sic *Paul.* sui ipsius Interpres *ad Rom. 8. Qui proprio filio nō pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum*; dicit nunc *Paul. Ego autem vobis parco.* Ego non possum impedire, ut uxores ducaris, sed si id effeceritis, ego vos vehementer doleo, & compatior: scio enim perbellè labores (quibus fruituri estis) iā instantes, & onus tam grave, quod vestris cervicibus imponitis. Eleganter *Franc. Mēdoç. to. 2. lib. 1. Reg. cap. 5. ỳ. 3. n. 18. fol. 360. col. 2.*

49 Sed quæ ratio in matrimonio tenenda sit, acutè dispunxit *P. Carol. Scriban.*

in

in Instit. Politico-Christiana, cap. 4. ubi aptè ad rem multa omnigenâ eruditionis supellectile referta protulit, quę repetere non est nostri instituti, ad alia decurrat oratio, *Hilarius Drudo variar. quæst. 3. & 4.*

50 Proinde in nuptijs, ut plerumque dos aliqua intervenit; etsi necessariò non desideretur, nisi quia probat dilucidiùs matrimoniũ, *c. Lotharius 31. q. 2. cap. per vestras, de donat. int. vir. & uxor.*

Quamobrem de ea dicẽda sunt pauca, sed forsan plura: cùm hodie in coniugijs potius de dote, quàm de moribus agatur, verisimumque quod Saturio Parasitus apud *Plaut. in Pers. act. 3. scen. 1.* ait filiæ.

Tace stulta, num tu nunc hominum mores vides

Quotusmodi? hic cum mala fama facilè nubitur

Dum dos sit, nullũ vitiũ vitio vortitur.

Et vix sine dote nubitur, ut innuit *Ovid. 2. de rem. Amor.*

Cur nemo est Hecalẽ, nulla est quæ ceperit Irum,

Nempè quòd alter egens, altera pauper erat.

Sic auro cõciliatur amor, sed ut ait *Propert. in 3.*

Aurum lex sequitur, mox sine lege pudor.

Et *Iuven. satyr. 6. Pet. Greg. lib. 9. cap. 17. n. 2. & 3.* eleganter *D. Ambr. in exhort. ad virg.* ibi: *Meliori conditione mancipia, quàm coniugia comparãtur, in illis meritũ emitur servitutis, in istis pretium ad servitutem additur, nupta venalis auro gravatur, auro æstimatur.*

51 Hinc Reipublicæ interest mulieres dotes salvas habêre, propter quas nubere possunt, *l. 2. de iur. dot.* quia ut apud *Nonium Nevius* dixit: *Qui habet uxorem sine dote, pannum positum in purpura est.*

52 Etsi apud Lacedęmonios lege Lycurgi mulieres indotatas esse debêre doceat *Ælian. lib. 6. & Iustin. lib. 3. Amai. lib. 2. obser. cap. 4. n. 8.* ubi de alijs Gentibus commemorat, *Baeç. de nõ melior. c. 2. n. 17.* & *Solon* apud Atheniẽses à divitibus tantùm dotẽ dari voluit, à pauperibus eam capi decrevit, teste *Phal.* apud *Arist. in Porphir.* Babylonię verò de formes tantummodò mulieres dotẽ ferebant, ut inquit *Herodot. in Clio.* In Africa autẽ & Phœnices mulieres in tẽplo Veneris obscœnę dotes lucrabãtur, *Valer. Max. lib. 2. August. de Civit. Dei, lib. 4. cap. 10.* Eodem ritu Thebani, aut Cilicij, sive Eliopolitæ, & etiam Lydi, & Paphi illâ superstitione & libidine implicati fuerunt, ut testatur *Herodot. lib. 1. cap. 9. & lib. 6. c. 2. & lib. 18. cap. 22. & Iustin. in abbrev. Tragi. Arellan. de Imp. rat. lib. 4. cap. 2. num. 10.*

53 Imò apud quasdam Gentes legibus latis dotes fuerunt prohibitæ, ut de *leg.* Solonis, & Lycurgi refert *Plutarch.* & de Spartanis *Ælian. lib. 6. de var. Hist. cap. 6.* & ratione quidẽ Solon, & Lycurgus dotes interdicere existimarunt, quia ut inquit *Iuven. satyr. 12.*

Intolerabilius nihil est, quàm fœmina dives.

Et rursus:

Et spolijs igitur longè minus utilis illi

Vxor: quisquis erit bonus, optandusque maritus.

Nil unquam in vita donabis coniuge: vendens

Hoc obstante nihil: nihil hæc si nolit emetur.

Imperat ergo viro: sed mox hæc regna relinquit.

Vbi *Mancinell.* eruditè ex *Diodor. lib. 1.* docet apud Ægyprios mulieres dominari, profitentibus in dotis confectione viris omnibus uxoris arbitrio esse parẽdum, & hanc rationẽ insinuat *Philosoph. lib. 8. Ethic.* dicens: *Interdum autem dominantur uxores ob amplitudinem patrimonij: non igitur fiunt imperia ob virtutem, sed ob divitias, & potentiam:* & *Plutarch.* Catonem dixisse refert, *Omnes homines uxoribus imperant; nos omnibus hominibus, nobis autem uxores.* Priusque id dixerat *Themistocles. O uxor! Athenienses Græcis imperant, Ego Atheniensibus, Tu mihi, tibi Filius.*

54 Quam rationem sectatus *Plato lib. 6. de legib.* alteráque etiam excitatus, ne perfidia inter cóiuges seminetur, si pluris dotem, quàm uxoris personam maritus æstimaverit, à Republica sua dotes eliminavit, easque in æternum esse prohibuit. Quę ratio apud Imperat. Roman. GRATIANVM, VALENTINIANVM, & THEODOSIVM, ac IVSTINIANVM prævaluit, saltem ut ne fideiussores dotium, vel mandatores dentur, *text.& Rubr.in l.1.& 2. C. ne fideiuss.vel mand.dot. dent.* quos inlustrat, & mirè ornat *Arellan. lib. singul. lect. iur. cap.4. fol.123. cum seq.*

55 Reipublicæ interest, ne uxores mercede, ac pretio, & dotis magnitudine, sed solùm pudore divites, & castis moribus exornatæ ab sponsis duci videantur, ut apud *Plaut. in Amph. act.2. scen.2.* de se iactat Alcmena dicens: *Non ego illam mihi dotem duco, quæ dos dicitur, sed pudicitiam & pudorem, & sedatam cupidinem, Deorum metum, parentum amorẽ, cognatorum concordiam, tibi morigera, atque ut munifica sim, bonis prosim probis. Chrysost. homil.48. in Genes. Ambros. lib. 1. de Abrah. cap.2. Senec. in Octav. act. 2.* diligentissimus *P. Paul. Sherlog. in Cantic. antel.3. sect.3. num.81.*

Varr. lib. de ling. Latin. dos est pecunia nuptiarum causa data.

Homerus apud quem *Odyss. 8.* Vulcanus deprehenso uxoris Veneris adulterio, queritur apud Deos de Venere, & Marte, nec se illos soluturum (inquit) ex vinculis, donec Iupiter sibi pretium restituat, quod pro Venere obtulerat. Ex quo loco (quod & *Spondanus* advertit) elicies, olim maritos dotem dedisse pro uxoribus, non contrà, ut nunc fit.

56 Inde est, ut vænales quodámodò dici possent uxores. Hunc morem peculiariter Germanis attribuit *Tacit. lib. de moribus German. Dotem non uxor marito, sed uxori maritus affert*, *Xenoph.* Thracijs *lib. 7. Anabas. ore Seuthis etsi ulla est tibi filia, eam Thracia lege emam. Ælian.* Assyrijs *lib. 4. var. Hist. cap. 1. Assyrij virgines speciosas ad coniugium in unam civitatem aliquè condunt, atque vænum proponunt, & quam quisque emerit, eam sponsam abducit.* Ac de Thracijs quidem etiã scribit *Herodot. lib. 5. Emunt* (Thraces) *uxores à parentibus pretio magno.* Morem hunc ad rudes Græcorum leges *Arist.* confert *lib 2. Polit. cap.6.* ait enim antiquas leges valdè simplices, ac barbaras fuisse, Græci siquidem tunc armati ferro incedebant, uxoresque emebant invicem.

57 Cyprij virgines suas ante nuptias prostituebant, *Iustin. lib. 22. Mos* (inquit) *erat Cypriję virgines ante nuptias statutis diebus dotalem pecuniam, quæsituras in quæstum ad littus maris mittere pro reliqua pudicitia libamenta Veneri soluturas. Ludovic. Viv. in comm. ad August. lib. 4. de Civitat. Dei, cap. 10. litt. C.*

58 Dos tamen distinguit concubinatum à legitimis nuptijs, ut attestatur *Iustinian. novell. 18.* ibi: *Nam dos concubinatus est abolitio, & nuptiarum argumentum:* ex quo venit intelligendus *Tertullian. de pudicit. cap.1.* ibi: *Nuptialibus & dotalibus, si fortè tabulis à mæchiæ, & fornicationis opere diversis:* diversas, vocat, quia scilicet, uxores tabulas habent, concubinatus non habet. *Rabbi Salomon: Vxor est cum scriptura, concubina est absque scriptura. Robert. lib. 2. rer. iudic. cap. 17. à fol. 509.*

Tabularum autem passim est mẽtio, *Apulei. Apolog. 2. Hieron. epist. 10. Iuven. & Stat. lib. 8. Ioan. Ludov. de la Cerda adversar. sacror. cap. 109. num. 17.*

59 Sponsalia, & nuptię consensu contrahentium fiunt, *l. sufficit, l. sponsalia 11. D. de spons. cap. matrimonium 27. quæst. 2.* & talis consensus debet esse mutuus, *cap. fin. in fin. de procurat. lib. 6. Pet. Fab. de regul. iur. antiq. cap. 30. Reusn. decis. 6. num. 5. lib. 4. Ioan. Bodin. de Republ. lib. 1. cap. 3. Genes. 23.* Probat etiam testimonijs *Isidor. Nicolai, Chrysostom. Ambros. Magister Sent. in 4. distinct. 27. cap. 2. & seqq.* latissimè *Basil. de matrim. lib. 2. cap. 2. cum seqq. Camill. Borrell. tom. 3. summ.* De-

Decis. tit. 1. à num. 113. Greg. Papa decis. 295. num. 2. & alij passim.

60 Vis ergo facta, & coactio ad matrimonium impediendum sufficiunt, cùm consensus in eo liber, & voluntarius esse debeat, nec aliquâ violentiâ procuratus; vis enim, & coactio impediunt faciendum, & dirimunt contractum, *cap. cum locum, cap. veniens 2. cap. requisivit*, extrà, *de sponsal.* quoniam nõ esset liberè, & voluntariè constitutũ, ut esse debet, *cap. gemma, eod. tit. Domin. Sot. lib. 4. Sent. dist. 29. quæst. 1. art. 1. Veracruz in specul. coniug. par. 1. art. 7. & 8. Ponte cõs. 44. num. 8. vol. 1. Vazquez controvers. illust. cap. 25. num. 17. Petr. Cened. collect. iur. Canon. 1. par. cap. 20. num. 6. Suar. in thesaur. recept. sent. verb. Metus, num. 148. Trivis. decis. Venet. 63. Camill. Borr. cons. 44. num. 50. 51. & 119. cent. 2. Menoch. cons. 491. num. 2. vol. 5. Gregor. Pap. decis. 374.* iuncta *326.* ubi *Oliver. Beltr. in addit. Henric. in summ. lib. 11. cap. 9. num. 1. & 3.* plures, quos refert, ac sequitur *Sanch. lib. 4. disp. 14. num. 2. vers. Tãdem, Azor. instit. moral. 1. par. lib. 1. cap. 11. quæst. 6. Sair. in Clav. Regia, lib. 2. c. 2. num. 11. Valer. Reginald. in prax. for. pœnit. lib. 31. num. 75. Philip. Pasch. de virib. patr. potest. par. 3. cap. 2.* totò, in pulchro casu *Fab. Turret. cons. 28.* totò, *Monald. cons. 142. vol. 2. Ladersb. cons. 17. gloss. 3. in l. 10. tit. 1. par. 4. gloss. 7. & 8. in l. 15. tit. 2. ead. par. Bonac. de matrim. quæst. 3 punct. 8. prop. 1. à num. 1. cum seq. fol. 238. tom. 1. Pich. in tract. de nobil. comm. num. 65. Prosper. Farinc. 2. par. fragm. crim. verb. Metus, num. 46. cũ seqq. Basil. de matrim. lib. 4. cap. 14.* qui omni iure naturali, & positivo probat, matrimonium irritum existere, *Covarruv. de spons. par. 2. cap. 3. §. 5. num. 6. Matien. ad rub. tit. 1. gloss. 1. n. 189. lib. 5. novæ Recop. Molin. de iustit. tract. 2. disp. 326. in solut. ad 2. Barbos. in Rubr. D. solut. matrim. par. 4. numer. 30. Paul. Comitol. resp. moral. lib. 1. quæst. 121. August. Barbos. in cap. consultationi, num. 2. de spons. Pet. Greg. lib. 9. syntagm. cap. 12. num. 12. Everard. cons. 32. vol. 2. Celsus Hugo cons. 120. num. 67. Padill. in l. interpositas, num. 5. C. de transf. Ricc. decis. 15. par. 2. Farin. decis. 260. in crimin. Ioann. Novar. collect. 34 Graff. except. 1. 1. à numer. 61. Christin. decis. 235. vol. 1. Aug. Berous quæst. 84. num. 6.* ubi *Add. Ioan. Gerson. tom. 2. fuor oper. in reg. moral. fol. 38.* ibi: *Persona inducta per metum cadentem in constantem virum ad consentiendum interiùs in prolatione verborũ matrimonialium, ut quia nõ vult mentiri, potest postmodum matrimonium dirimi tanquã nullum, sed de seductione per blanditias non ita, Marta voto 64.* ubi hoc ampliat etiã si copula sequeretur.

Ratio est, quia quod metus causâ gestum est, nullo tempore Prætor ratum habebit, *l. 1. D. hoc tit. Sebast. Medic. de fortuit. casib. par. 1. quæst. 7. num. 45. Simon. Maiol. de irregular. lib. 4. cap. 15. numer. 1. & seq. Tap. de reb. Relig. cap. 12. verb. ingressi, num. 6. & 7. cum seq.* & quòd nuptiæ coactæ malos exitus habêre solent, *cap. cùm locum*, ibi: *Ne per timorem dicat sibi placere, quod odit, & sequatur exitus, qui de invitis nuptijs provenire solet, de spons. Prosp. Farin. decis. 69. num. 16. par. 4. Cened. ad Decret. collect. 161. num. 1. Ioann. Barclai. lib. 3. Argen.* ibi: *Sed scis coniugia plùs animorũ, quàm corporũ fœdere esse suavia: liberæ hominum mentes sunt, nec ullis legibus cogi possunt velle, quod nolint:* & infr. *Nã nec tibi expedirent coacti hymenei.*

61 Quod declarationem recipit, dummodò vis, violentia, & coactio sit talis, quæ fiat per metũ cadentem in constãtem virum, *l. metum, l. 2. D. hoc tit. Mozius de contract. tit. de matrim. in initio, num. 5. vers. Item debet esse talis, Matienç. in Rubr. tit. 1. gloss. 1. à num. 27. lib. 5. nov. Recop. Gutierr. de iuram. confirmat. 1. par. cap. 57. num. 22. Menoch. lib. 3. præs. 4. à n. 3. Cened.* cum plurib. *ad Decret. coll. 93. n. 1. Barbos. in Rubr. D. solut. matr. par. 4. num. 29. & 30. Flamin. de resign. benef. lib. 13. quæst. 2. num. 6. Ioann. Aloiss. Ricc. collect. 535. par. 3. Sanch. lib. 4. disp. 14. num. 18. Bernard. Græv. ad pract. Cam.*

Cam. Imperial. lib. 2. conclus. 93. Rebell.
de obligat. iust. par. 2. lib. 2. quaest. 11. à nu-
mer. 7. ubi *num. 9.* quòd metus levis non
impedit matrimonium, & *num. 10.* idem
resolvit de metu reverentiali, de quo
etiam *Menebac. illust. cap. 35. num. 17.*
quod satis scitè explicat *Camill. Borr.*
tom. 3. summ. Dec. tit. 1. à num. 584. usque
ad *623.* Hinc à matrimonio ex gravi
metu contracto potest resilire, qui liber
à metu est, nec particeps illius fuit,
Sanch. lib. 4. disp. 25. Villalob. tom. 2. tract.
13. diff. 37. num. 5. Diana tract. miscell. 5.
resol. 229. fol. 154.

62 Magna contentio est inter *DD.* cir-
ca matrimonium metu mortis celebra-
tum, & eodem modo consummatum, an
sit validum, necne? In quo dubio *Sot. in*
4. distinct. 29. quaest. 1. art. 3. §. potissima
tamen, fuit adeò perplexus, ut nec pedē
63 firmare ausus esse videatur. Sed dicen-
dum est in foro iudiciali validum exi-
stere, quia metus in dicto casu non fuit
viri constantis, sed infirmi; potiùs enim
debebat mortem patienter ferre, quàm
etiam coactè animo fornicario ad uxo-
rem accedere. Hanc sententiam tenue-
runt *Soto dict. loco*, & ante eum *Paludan.*
ibîdem *art. 4. concl. 3. Angel. verb. Ma-*
trimonium, impedim. 1. num. 3. Host. in cap.
consultationi, de sponf. Rebell. de obligat.
iust. lib. 2. par. 2. quaest. 11. num. 21. In foro
64 verò conscientiæ nullum est ipso iure
secundùm comm. teste *Navarr. cap. 22.*
num. 51. §. 3. D. Antonin. 3. par. tit. 1. cap.
7. ad fin. Menoch. lib. 3. praesumpt. 4. num.
31. Sanch. lib. 4. disp. 18. num. 3. De essen-
tia enim matrimonij est, ut consensus
sit liber, & voluntariè contrahatur, quæ
ibi nō intervenit. Quomodo enim ha-
bèri posit proles, & benè educari, fides-
que interutrosque servari, si odium sit
inter virum & uxorem, eamque vir
exossam habeat?

65 Deinde si consensus coactus directè
exhibitus in matrimonij contractione
non validat ipsum, quomodo poterit
id validare consensus indirectè, & præ-
sumptivè ex copula desumptus?

66 Hinc est, quòd matrimonium non sit
quando aliquis metu gravi cogitur cō-
trahere, & cōsummare; ità *Abb. in d. cap.*
consultationi, in fin. Praepos. num. 2. Alex.
de Nevo num. 10. August. Barbos. num. 4. de
sponf. Navar. in Manual. cap. 22. num. 51.
ad fin. Petr. Ledesm. de matrim. quaest. 47.
art. 3. dubit. penult. Menoch. lib. 3. prae-
sumpt. 4. num. 31. cum seqq. Sanch. lib. 4.
disp. 18. num. 15. ubi ait, *text. in dict. cap.*
consultationi, de sponf. & similes tantum-
modò probare matrimonium coactum
per copulam voluntariam ratificari.

67 Prætereà metus ille necis de se, &
ex suâ naturâ est gravis, & cadens in
constantem virum, ut probat *text. in*
cap. 1. hoc nostro tit. & in cap. veniens, el
2. de sponsal. per accidens autem est, ut
non sit talis in eo, qui eius causâ con-
sensit in copula, qualis est ille accessus
coactus ad eam: & licèt ex hoc non es-
set is metus iustus, nihilominus negari
nequit (ut ait *Soto*) esse terribilem, tol-
lereque liberū consensum, qui necessa-
rius est ad matrimonium.

68 Favet, & auxiliatur *text. in cap. ex*
litteris, in fin. de desponf. impuber. ubi
probatur, sponsalia de futuro metu fa-
cta esse nulla, *Covarr. in 4. 2. par. cap. 3.*
§. 3. num. 1. quod ampliandum est, etiam
si post ea contracta sequatur copula nō
coacta. Tum, quia quæ ab initio sunt
invalida, tractu temporis non convales-
cunt, *cap. quod ab initio, de regul. iur. in 6.*
Tum, quia copula secundùm se non est
signum expresivum consensus, nisi sal-
tem valida præcedant sponsalia, & li-
berè contracta; ex quibus ità tenet
Rebell. ubi suprà, *num. 22. Valer. in diffe-*
rent. utriusque fori, verb. Metus, differ. 4.
Vnde licitum est contrahere matrimo-
nium cum impedimento dirimente ex
timore mortis, vel alterius gravis dam-
ni, *Dian. tract. 4. miscell. resol. 83.*

69 Ex quo fluit, quòd sponsalia metu
contracta non firmantur iuramento, *d.*
cap. ex litteris, nec ratione illius obligāt,
aut relaxatione indigent, *Fr. Eman. in*
summ. tom. 1. cap. 231. concl. 4. num. 4. &
cap.

cap.244.concl.4.num.4.Sanch.lib.4. disp. 21.num.3. August. Barbos.in d.cap.ex litteris,num.4. novissimè *Dian. tract.4 de Sacram. resol.278.*

70 Suprà dicta tamen limitanda sunt,nisi post metum fuerit facta purgatio,tã per actus contrarios expressos, iuxta plura, quę congerit *Caeberan.decis.Pedemont. 179.num.10.& seqq.* quàm per tacitos; scilicet per lapsum longissimi temporis trig. vel quadrag. annorum, quod intelligitur dummodò cessata fuerit causa metus; si enim eadem subesset, nunquã censeretur per lapsum longissimi tẽporis purgatus metus *Vinc.Honded.cõs.23. num.41.vol.1. Ioan.Petr.Surd. cons.301. n.23.vol.1 Ludov.Morot.cons.75.n.8.& 11. Ioan. Baptist. Costa de fact. scient. & ignor. dist.91.sub num.5.6. & 7.*

71 Probat *text.in cap.ad id 21.de spons.* per diutinã habitationem mutuam,&spontaneam ratificari prius matrimonium metu gravi extortũ,*Covarr.de spons.2.p. cap.3.§.6.n.1.cum seqq. Greg.Lop.in l.15. verb.Le pugliesse,tit.2.par.4. Menoc.lib. 3. praesumpt.4.n.24.cum seqq.& cons.491. vol.5. Mascard.de probat.concl.1051.à n. 35.Henric.in summ.lib.11.cap.9. num.7. Sanch.de matrim.lib.4.disp.18.num.3.*

72 Hodie tamen attentâ dispositione *Conc.Trid.sess.24. de reform.matrim.c.1.* presumptus consensus ex mutua cohabitatione non sufficit,nisi de novo ratificetur coram Parocho, & testibus,observatâ eius *Concilij* formâ; ita *Gutierr. can.lib.1.cap.18.n.7.Cevall.comm.contra comm.q.604.n.19. Matien.in Rubr.tit.1. gloss.5.n.53.cũ seqq. Spin.in specul.testam. gloss.25. princip.n.61.Frãc.Molino de ritu nupt.lib.1.compar.12.n.26. Aug.Barbos.de offic.& potest.Episc. alleg.32.n.149.*

73 Inferas primò,matrimoniũ metu levi contractum validum esse, *Less.de iust.& iur.lib.2.cap.17.dubit.6.num.45.Basil.de matrim.lib.4.cap.18.Sanch.lib.4.disp.17. num.3.Rebell.dict. lib.2. quaest.11.sect.1. concl.3.Valer.in differ.utriusque for. verb. Metus,differ.5.* Nisi metus levis ità extorqueret, ut sine eo metu non fieret, quia tunc nullũ est matrimonium, probat novissimè *Ant. Dian. tract.4. de Sacram.resol.230.fol.154. par.3.* cũ plurib.

74 Inferas secundò, solum metum reverentialem sine minis, aut verberibus cadere in virum constantẽ, ac proinde adnullare matrimoniũ(etsi nolint *Sanch. lib.4.disp.6.num.7.Cald.Peretr.in l. si curatorem, verb. Lesis, n.40. & de renovat. emphyt. q.16. n.59. Cevall. comm. contra comm.q.727.n.21.cum seqq. Castill.lib.3. quotid. c.1.n.147.Mẽdez àCastr.in prax. Lusitan.lib.3. cap.22.n.25. prope fin. Rebell.de obligat.iust.par.2.lib.1.q.5.n.10. Valer.Regin.in prax.for.poenit. lib.31.n. 83. cum seqq. August. Barbos. in cap. ex litteris 11.n. 2. de despons. impub.*) quia

75 adimit consensum,sine quo matrimonium nequit cõsistere, *cap. gẽma,de spõs.*

Quaestionis est,utrùm si Parochus invitus & cõpulsus per metum adsit,contrahatur matrimonium?

In qua quaestione affirmativè resolvunt plures,quos congessit *Aug.Barbos. de offic.& potest. Episc. p.2.alleg.32.n.82.* & est expressa Congregationis Cardinalium declaratio ad *Concil.Tridẽt. sess. 24.de reformat.matrim.cap.1.*

Cui resolutioni obstat *text. in l.1. in fin.de auct.tut.*ibi: *Tutor si invitus retentus sit per vim,non valet,quod agitur, nec etiam praesentia corporis sufficit ad auctoritatem.*

Facit expressè, quod praesentia Parochi in matrimonijs necessaria non tantũ corporea, sed etiam moralis requiritur cum intelligentia, & advertentia actus, *Petr.Ledesm.de matrim. q.45. art. 3.vers.Est secundum,Henric.in summ.lib. 11.c.3.§.1.Cened. pract.& Canon.quaest. lib.1. quaest. 30. num.33. cum seq. Molino de ritu nupt.lib.2.differ.11.num.113. Basil.de matrim.lib.5.cap.21.*

Et ratio est,quia non intelligens praesens dici non potest, *ex l. fin.*ubi *Alciat. D.de verb. signif.* & praesentia intellectũ & scientiam includit,*l.testes,C.de testib. Alciat.in l.2.§.voluntati, n.10. D.solut. matr.Sãch.lib.3.disp.40.* Sed in praesentia

ob

ob metum facta deficit advertentia intellectus, & consensus voluntatis: igitur.

Confirmatur hoc manifestè ex eo, quòd in iure sit idem abesse, & adesse, si deficiat consensus, ità eleganter *Bald. in l. cùm non solùm*, §. *necessitate, num. 6. C. de bon. qua lib.* & sic cùm *Concil. sess. 14. de reform. matr. cap. 1.* præcipiat, ut parochus interrogatis contrahentibus dicat: *Ego vos coniungo*, requiritur libertas in parocho, quæ cùm per metū deficiat, & absit consensus, sequitur nō valère matrimonium.

Rursus quoties statuto requiritur præsentia alicuius, si vi præcisè adesset, actus esset nullus, quia abfuerat consensus, ità *Fortun. de ultimo fine, in lat. 21. num. 438.*

Præterea contrahēs coram parocho invito graviter peccat, ut tradunt *Coninch. in 2. 2. D. Thom. disp. 27. n. 44. Gutier. de matr. cap. 69. n. 13.* Ergo quia parochum coëgit: igitur ex mente *Concilij* colligi potest, alioqui contrariū decerneretur.

Demum ea verba *Concilij*, ibi: *Quàm præsente parocho*, capiuntur de parocho præsente & intelligente, & spōtè interessente; aliàs enim infringeretur libertas ad matrimonium requisita, ex *regul. accessorium, de regul. iur. in 6.*

Suadetur hæc intelligentia *Concilij* ex eo, quòd adsertores contrariæ sententiæ proponunt, nempè, mentē ipsius Synodi fuisse, ut parochus adsisteret, & præsens fuisset ad matrimonium, & sic nihil interesse, quòd per vim adsit: nam ex eo sequitur apertè toto cœlo errare; cùm ex *dict. verbis* non colligatur: imò prout iacent, sunt intelligenda, ibi; *Coram parocho præsente*, id est, spontaneè adsistēte, & ubi veritas locum habère potest, cessat fictio, *l. nec ei 17. §. & primum, D. de adopt.*

Haud impedit declaratio *Concilij*, ibi; *An verò si invitus & compulsus per vim adsit parochus, etiam contrahatur matrimonium, præcedēte dicta prohibitione Ordinarij, tale matrimonium subsistat*: *Congregatio respondit*: *subsistere.*

Nā debet accipi in parocho per vim levem compulso; tunc enim intellectus adest, & mens libera; & parochus intelligit, quod agit; quod cessaret, si vis & metus gravis fuisset; nam tunc nō fieret satis Concilij menti, & decreto; elegās *text. in l. coram Titio 209.* ubi *Rebuff. de verb. signif.* ibi: *Coram Titio aliquid facere iussus non videtur præsente eo fecisse, nisi is intelligat. Itaque si furiosus sit, aut infans, aut dormiens, non videtur coram eo fecisse.*

76 Cæterùm matrimoniū metu contractum validum nō est, etsi firmetur iuramento, *Sanch. de matrim.* cum plurib. *lib. 4. disp. 20. à num. 12. Orbegav. de Sacram. tract. 3. quæst. 32. num. 3.*

77 Quod probatur expresse ex seqq. Primò, ex *text. in cap. 2. de eo qui duxit in matr.* ubi habetur, eum qui post matrimonium metu contractum, & iuratū aliam duxit, permansurum cum secunda, priusque matrimonium fuisse invalidū, ubi *gloss.* & *Scribent.*

78 Secundò, quia iuramentum divinis, aut humanis legibus directè contrariū non obligat, *l. non dubium, C. de legib.*

Accedit, quòd iuramentū eandē habet interpretationē, quā recipit actus, cui adponitur, *cap. quēadmodū, de iur. iur. l. ult. C. de non numer. pec.* neque enim iuramentum pertinet ad obligationē naturā suā faciendā, sed ad factorū, dictorumq; veritatem confirmandā, unde si principale non valet, ex iuramēto vires recipere non potest, quod expresse docet *gloss. in Auth. si qua mulier, C. ad S. C. Vellei.* quam post alios exponit *Hippol. in l. pen. n. 77. D. de quæstion. Roland. cons. 57. num. 55. lib. 3.*

79 Tertiò, quia eodem metu, quo matrimonium factum fuit, iuramentum tactū censetur, ut per *Innoc.* communiter receptum, in *cap. super hoc, de renunt.* & lex naturalis, & humana, quę tale matrimoniū non patiūtur, ex iisdem causis videtur prohibuisse omnia, quæ eodem metu ad illum actum confirmandum adiiciun-

ciuntur, *ex cap. cùm quid, de reg. iur. lib. 6.*

80 Nec refragatur huic sententię *text. in cap. inter cætera 22. quæst. 4.* ubi matrimonium metu cõtractum validum existit. si firmetur iuramento.

81 Nam omissis pluribus solutionibus, quas congessit *Aug. Barb.* ibi, dicendum est, ideò matrimonium celebratum ab Hubaldo valuisse, quia cùm sit peccatũ mulierem concubinam habêre, & nõ sit peccatum ipsam in coniugẽ suscipere, & illa coactio fugiens ab illo in hoc tetendit, & inter opera charitatis non minimum sit errantem ab erroris sui semitâ revocare, *cap. 20. in princ. de sponsal.* matrimonium sit in Deo firmum & stabile, quia tunc non potest dici illũ metum etiam mortis cadere in virum cõstantem, sed in hominem improbũ, qui à peccato cõcubinatus resilire nolebat.

82 Confirmatur hęc intelligẽtia ex sententia Interpretum, quos refert *Thom. Sanch. lib. 4. de matr. disp. 13. à n. 3.* docẽtium, quòd quoties metus infertur iustè ad extorquendum matrimoniũ, quia ordo iustitię postulat (vel rationis, vel charitatis) ut cogatur, vel ut fiat in compẽsationem, valet matrimoniũ; pro regula firmat *Basil. lib. 4. de matr. c. 19. n. 7. Mogoll. cap. 2. n. 4. & 5.* itaq; nõ inspicitur, sit necne iudex, qui metũ infert, sed quòd sit iustitia, seu ratio metum inferendi, si hęc deficit, etiã à iudice, vel à Principe metus inlatus irritat matrimonium, ut definivit *Trid. sess. 24. de reform. matr. cap. 9.* ibi: *Quare cùm maximè nefariũ sit matrimonij libertatem violare, & ab eis iniurias nasci, à quibus iura expectantur.* Licèt nisi contrariũ probetur præsumptio iustitiæ, & rationis faveat semper iudicibus, *l. 2. §. ij qui iure, l. magistratibus, de iniur. cap. quoniam, de fil. presbyt.* & hoc rationis gyro limitãdus est *text. in cap. ex litteris 2. de spons.*

Haud obstat *text. in cap. veniens 15. eod. tit.* ubi licèt pater simul in uno lectó filiam cum stupratore invenerit, si metu, qui posset in virum constantem cadere, matrimoniũ celebrare coẽgerit, irritũ erit, & nullum, quamvis ità evidens sit ratio, & iustitia cogentis, & coacti delictum aliter compensari non possit.

83 Quia tunc non præsupponitur volũtas, & consensus consuetudinem retinẽdi, sicut in concubinatu, *d. cap. inter cætera,* sed tantùm concupiscẽtia, ubi fortè nulla fuit voluntas consuetudinẽ retinendi, ideòque licèt iudex sit, qui in stupro aliquem deprehendat, non potest cogere eũ absolutè, ut ducat, sed conditionaliter, ut vel ducat eam uxorem, vel dotet, *cap. 1. de adult.* & cum *Sanch. Basil. sup. n. 14.* Quoniam ut sit ratio cogẽdi, necesse est, ut prę supponat antecedẽtem liberum consensum, ità ut dicatur non habêre rationem nolendi eum, qui anteà voluisse videretur, ut *in dict. cap. inter cætera 22. quæst. 4.* & *in dict. cap. ex litteris 2. de sponsal.* cum simil. ità elegãter ijs & alijs satisfacit *Arellano lib. 2. de Imper. rat. cap. 10. à num. 20. cum seqq.*

84 Quod procedit, etiam si matrimoniũ fiat in utilitatẽ coacti, & cæteri contractus, quia nulli sunt, ex eo, quòd beneficium non confertur invito, *ex reg. iur.* & cõtractus essentia nõ cõsistit in utilitate coacti, sed in eius consensu, nã multoties solet quis velle, quod sibi nõ prodest, & nolle, quod prodesset, & tamen consensum prę stitit, & inde valet, quod fecit, quia cõsensu fiunt omnes obligationes, *l. 2. D. de oblig. & act.* qui cũ deficiat in coactione, *l. nihil 116. D. de reg. iur.* matrimoniũ, & contractus irrita sunt; etsi contrarium defendant, & sequantur *Farin. 1. par. q. 35. n. 30. Basil. de matrim. lib. 4. c. 19. n. 13. in fin.* Vnde si Medicus, qui ex iustitia curare tenetur, minetur alicui fœminę se deserturum illã, nisi cũ ipso contrahat, vel cum alio, quæ ipse elegerit, nullum est matrimonium, quia contra bonos mores metus inlatus est, *Basil.* cũ alijs *de matrim. lib. 4. c. 19. n. 15.*

85 Adeò libera debent esse matrimonia, ut in *cap. gemma 29. de sponsalib.* & *l. Titia 134. D. de verb. oblig.* ne pœnæ solvẽdę metus liberum matrimonij consensum impediat, sine quo illa consistere

non

non possunt, *l.nuptias 30.D.de reg.iur. l. sufficit 4.D.de spons. cap.cùm locũ 14.cap. requisivit 17.eod. tit. l.consensu 8. l. iubemus 11.C.de repud. Auth.quibus mod.natur.fil.effic.legit. §. illud quoque, collat.6. Christin.decis.236. vol.1.*

86 Quamobrem tametsi metus hic nõ videatur in constantem virum cadere, cùm tamen genus humanum maximè fœmineum in avaritiã inclinet, *l.5. tit. 11. par. 4.* iustissimâ ratione prohibita est pœnæ in sponsalibus stipulatio, non solùm inter contrahẽtes ipsos, sed inter eos, qui contrahẽtes iure sanguinis proximo adtingunt, *Covarr.in 4. 2.par.cap. 3.§.7.n.5. Sanch.lib.1. disp.30.n.3. Ioann. Matienç. in dialog. Relator. 3.p. cap.17. num. 8. Matienço Iunior in l. Titia 134. num.83.& 84.D.de verb.oblig.* qui ad alios casus extendunt.

87 Magistratus prohibẽtur in Provincia, quam administrant, & regũt, & in loco officij uxorem ducere oriundã, vel ibi domicilium habentẽ propter præsumptionẽ metus, vis, & violẽtiæ ex potestate iurisdictionis, seu officij, *l.Præfectus 63.*ibi: *Cùm ratio potentatus nuptias prohibuerit; l. si quis officium 38. l. qui in Provincia, D.de ritu nuptiar l.unica, C.si Rect.Provinc.*ibi: *Potest esse terribilis, l. unica, C.si quacunque præditus potestate,* ibi: *Occasione potestatis utatur. Novel.23. Leonis, l.2.tit.14. par.4.*ibi: *E esto fue defendido, porque por el gran poder que han estos tales, non pudiessen tomar por fuerça muger ninguna para casar, l.6. tit. 7.p.3.* ibi: *Trabajandose el juzgador de casar con alguna muger sin su plazer* (conducit *l.1. de concus.* ubi simulatus Præsidis iussus iustum metum inducit) *Gregor.in d.l.2. gloss.12. tit.14.par.4. Bald.in d. l.unica, n.2.C.si Rect.Provinc. Ias.in l.principalibus, num.2.D.si cert.petat. Put.de syndic. verb.Syndicantur officiales, n.16. Mati.in dial. Relat.3.par. cap.31.n.1. Bobad.lib. 5. Polit. cap.3. n.119. Capiblanc. de Baron. pragm.9. num.55. Basil.de matr.lib. 4.cap.4.num.81.* cui ne obstet *l.38. D.de rit.nupt.* vide *Cuiac.4. observ. cap.22. & Donell.lib.13.comm.cap.19.pag.198.*

88 Quod etiam locum habet in filijs, *Surgens de Neapoli illustrata, cap.17.n. 18.* subdens Imperialibus, Catholicisque iussibus etiam inhibitum esse Magistratibus, eorumque filijs inconsulto Principe ratione cõcussionis, & officij authoritate, quæ in subditorum necem verti posset, *Capiblãc.de Baronib.d.prag. 9.num.34.Simanc.de Repub.lib.8.cap.33. Mastrill.de Magistrat.lib.5.cap.6.n.122.* & in alijs, quos illi præscribunt, & sic prohibentur ità cogere subditos, *Conc. Trident.sess.24. de reform.matrim. cap.9.* ibi: *Ita plerumque temporalium Dominorum, ac Magistratuum mentis oculos terreni adfectus, atque cupiditates excæcant, ut viros, & mulieres sub eorum iurisdictione degentes maximè divites, vel spem magnæ hereditatis habentes minis, & pœnis adigant cum ijs matrimonium invitos cõtrahere, quos ipsi Domini, vel Magistratus illis præscripserint. Quare cùm maximè nefarium sit matrimonij libertatem violare, & ab eis iniurias nasci, à quibus iura expectantur, præcipit Sancta Synodus omnibus cuiuscunq; gradus, dignitatis, & cõditionis existant sub anathematis pœna, quã ipso facto incurrãt, ne quovis modo directè, vel indirectè subditos suos, vel quoscunque alios cogant, quominùs liberè matrimonia contrahant,* expressè *l.11. tit.1. lib.5.Recop.*

Quæri hinc debet, an Præside Provinciæ in illa uxorem ducente eius Vicarij iurisdictio cesset? Et quòd nõ suadet *dict.l.unic.C.si quacumq.præd.pot.*

Sed contrariũ tenendum est: nec obstat *d.l.unic.* reiectâ interpretatione, quã tetigit *Deci.in cap.1.n.70.de iudic.* (nempè, quòd ideò in *d.l.* Vicarius recusato Ordinario iurisdictionẽ exercuit, quia novâ, & speciali Principũ indulgentiâ iurisdictio illi concessa fuit) & alijs pluribus, quas refert *Sbroz. lib.3. de Vicar. Episc. q.14.n.6. Surd. cons.50.à num.35. cum seq.* dicendum est, eã legem non esse intelligendã de Vicario illius Iudicis Ordinarij, qui prohibitas nuptias auda-

ci

ci conamine contra Principum statuta contrahere nisus est, sed hoc potiùs, ut si iudex Ordinarius subditam mulieré in uxorem violenter accipere tentaverit, omnia tã civilia, quàm criminalia negotia universæ eius domus Vicario comperant, non iudicis Ordinarij, ut *Accurs.* ibi, & cæteri omnes ineptè autumant, sed Vicario Præfecti Prætorio: Præfecti autem Prætorio Vicarios in Provincijs constituebãt, ut ipsorũ vice administrarent, *l.3. §.illud, de can.larg.* notat *Cuiac.in Paratitl. C.de offic. Vicar. Bud. de verb. signif. verb. Vicarius, vers. Erant autẽ Vicarij, Berrut.in lex.iur.eod. verb.* Quare Vicario Præfecti Prętorio in illa diœcesi constituto propter Ordinarij suspicionem Imperatores causas committunt.

Rursus, quòd *d.l.unic.* loquatur de Vicario Præfecti Prætorio, proculdubio suadetur apertè: nã quoties in Cod. Iustinianeo Vicarij nomẽ simpliciter profertur, de Vicario Præfecti Prætorio intelligitur, ut constat ex *tit.de offic.Vic.* in quo tantùm de Vicario Præfecti Prætorio agitur, atque de eo solùm intelligitur, ut explicant *Cuiac. Vbesemb. & Iul. Pac.* ibi. Cùm enim compertum sit, *d.l. unic.* de Vicario Præfecti Prætorio loqui, nulla dubitatio remanet, cur iudice Ordinario, ut suspecto recusato, seu interdicto Vicarius cognoscat, qui non erat iudicis Ordinarij suspecti Vicarius, nec cum eo idem tribunal cõstituebat, sed à Præfecto Prętorio deputatus, ac per consequens Ordinario superior, cum vice sacra instar Præfecti Prætorio iudicet, *l.1.C.de offic. Vicar. Cuiac.in l.eos, q. 6.C.de appell.Ioan. Narbon.de appell.Vic. ad Episc.1. par.à num.126.cũ seq.fol.88.*

89 Quibus addere libet, non deesse qui in dubium vocent, an non & illud inter Regalia referendum sit, quòd possit Princeps virginibus, & mulieribus abuti, vel eas invitas, vel invitis parentibus alijs matrimonio iungere, *Petr. Gregor.de Repub.lib.9.cap.1.num.45* ubi addit quosdam putare & Principi licẽte, & esse illud Regalibus adnumerandũ. Verùm hæc opinio impia, & absurda est, maximè inter Christianos, rectèque refellitur à *Petr. Greg. d.cap.1.num.47. 48.49.& 50.* quẽ sequuntur *Sixtin. de Regalib.lib.2.cap.11.num.83. Basil.de matr. lib.4.cap.19.num 16.cum seq.* Quod quidem respuit Populus Hebræus in suo Rege, *lib.1.Reg.8.* ubi *Mendoc.* & plorabat *Ierem.in sua Orat.℣.11.* ubi eleganter *in comment. Fr.Eman.de la Cerd.fol. 111.*

Hinc Princeps secularis non potest ferre aliquam legem adversus filios cõtra iustam parentum voluntatem matrimonia celebrantes, tradunt *Bellet. disq. cleric. par.1.tit.de exemp. cler. à statut.secular.§.5.num.43. Sanch.de matrimon.lib.4. disp. 25. num.2. Vazquez in 3. to.4.disp.4.de matrim.cap.2.num.24. Fõtan.de pact.nupt.clauf.4.gl.2.tota,to.1.*

Ratio est, quia ius Canonicum omnimodam in matrimonio libertatẽ poscit, & ideò reijcit pœnam in sponsalibus, sed propter pœnam exheredationis, vel aliam valdè minuitur dicta libertas; ergo *dictæ leges* erunt contra Ius Canonicum, & sunt ab illo correctæ, & ideò *Valer.in differ. utr. for.verb.Matrim.diff.1.num.2. & seq.* suprà *dictas leges* tanquam improbas in foro conscientiæ damnat, & reprobat, sic *Molino de ritu nuptiar.lib.2. differ.7.num.57. Ant. Dian. par.2. tract.de immunit.Eccles.res. fol.14.fol.53.*

90 Huic finitima est & alia quæstio, utrùm, scilicet, detur aliquod præceptũ, quod obliget Rempublicam in cõmuni, ut in casu necessitatis cõpellat particulares, ut matrimonium ineant? Affirmativè resolvunt *D. Thom. in 4. dist. 26. quæst.1.* & ibi *Paludan. quæst.3. Durand.quæst.2. Soto quæst.1.art.1. Ledesm. 2. par.quæst.43.art.2. Angles in florib. 1. par. quæst.1. de essentia matrimonij, disp. 26.quæst.1.art.2.defin.3. Bart.de Ledesm. de matrim.dub.3. Ludov.Lopez 2.par.instruct. de matrim. cap. 34. Vivald.in candelab. 1.par. de matrimon. num. 9. Vega* lib.

lib.3.summ.casu 184.Hēr.lib.11.de matr. cap.1.num.5. Sanch.lib.2.disp.27.num.3.

Addunt *Sot. Angles, Vivald.num.10: Barthol.de Ledesm.Ludov.Lop.Veg. Sãch. ubi supr.* & præter hos *Molin. tom. 1. de iust.tract.2. disp.22. Dian.tract.4. de Sacram.resol.289.fol.175.col.1.* talem posse esse necessitatem, ut etiam Sacerdotes, & Religiosi cõpelli possint ad matrimonium.

91 Denique quærendum est, an si quis compulsus sit à se corruptã ducere, possit adnullare matrimonium, dicens, propter vim, & metũ illud contraxisse? Negativè respondendũ est, eò quòd in pœnam delicti contrahere cõpulsus sit, ad not. per *Soto in 4.dist.29.art.4.vers. Vnde ad primã, Dama.reg.101.vers. Matrim. libe.esse, tom.2. Veracruz in suo spec.3.p. art.20.vers. Pro solutione, n 20.* ubi dicit, quòd ex iure naturę requiritur libertas in matrimonio, nisi sit in pœnam, ut de illo, qui decepit aliam, censuit & *decis. Rota in noviss.497.par.1. Costa in l.cùm tale, §. si arbitratu, in 8.declarat.in fin.D. de cond.& demonst. Iacob.Canc.lib.3.var. cap.11.num.56.57.& 58.Bonac.de matr. q.3.punct. 8.prop. 1.n.12.fol.239. col.1. tom.1.Sanch.lib.4.disp.13.Basil.lib.4.cap. 19.* qui exẽplificãt in multis casibus videndi. Facit eleganter ad hanc rẽ, quòd metus inlatus per viam iustitiæ non dicitur iustus metus, ut actus eius causâ factus possit revocari, *gloss.fin.in l.qui in aliena, in verb. Non fieri, D.de acquir.her. Marchesan. de commiss.par.3.§.2.fol.32. num.20. Fontanel.de pact.nuptial. tom.2. claus.5.gloss.5.num.41.*

92 Vxor benè tractari debet à marito, eleganter *S.Ioan. Chrysost. homil.26. in priorem epistolam Pauli ad Corinth.* ibi: *Neque verberandam uxorẽ dico, absit; ultima namque ignominia est, non eius, qui verberatur, sed qui verberat: & vos viros illud admoneo, nullum sit tam magnũ peccatum, quod ad verberandum uxores vos compellat; & quid uxorem dico? neque servam verberare, & manus in eam inycere viro libero esse tolerandum; quòd si servam viro magnæ ignominiæ est, multò magis cõtra liberam dextram extendere, & hæc ab Gentium Legumlatoribus, qui, quæ vapularit, non ampliùs cum marito habitare cogunt, utpotè qui indignus sit, ut cum ea amplius consuetudinẽ habeat. Etenim summa iniuria est vitæ sociam, & in rebus necessaryis anteà tibi coniunctam, tanquam mancipium ignominia adficere; ideò huiusmodi virũ, si quidem vir adpellandus est, potius quàm fera, & patricidæ, & matricidæ similem dixeris; nã si patrem, & matrẽ uxoris gratia relinquere præcipimur, nõ ut iniuriam faciamus, sed ut divinam legem impleamus, & ut ipsis parentibus tam gratum hoc est, ut relicti gratiã habeant, & id multo studio exsequatur, quonam pacto nõ ultimæ dementia est eam contumelia adficere; propter quam parentes dimittendos præcipit Genes.2.*

93 Hinc obiter dãnabis Parthos & Thraces, qui mancipiorũ instar mulieres tractabãt, *Adã Contz.lib.1. Polit.c.26.§.3.*

Vnde rideri debet quędã mulier à viro suo summopetè habita, & tractata; nã dixit se illam non amare, cùm verberibus non punxisset; qui quidem fecit, & tunc novit illa mariti amorem, *Surius in comment.ann.1501.* ibi: *Verberavitque eam durissimè, sensitque eius erga se amore ex ipsis verberibus.*

94 Cato Censorinus, etsi fuisset habitus inimicus mulierum, nunquam propriæ uxori manus adposuit, reputans sacrilegium, ac si offenderet effigiem aliquã, vel Dei simulacrum, *Plutarc. in Catone Censorino, Alexand.ab Alex. lib.4. Dier. Genial.cap.8.* & ibi *Tiraq. Petr. Gregor. de Repub.lib.3.cap.3.*

95 Neque aliud significare Veteres illi Ethnici volebant, ex quorum institutis, ut ex *Plutarch.in precept.cõn.* didicimus, qui IVNONI Pronubę sacrificabant, fel in sacris non adhibebant, sed è victima exemptum iuxta arã infodiebant. Significantes à matrimonio bilem omnem procul esse oportère, & iram atque odiũ & amaritudinem à coniugali iucunditate esse sequestrandam.

Ex

96 Ex quo fluit, quòd de è malè tùm anti-qua actio malæ tractationis, quæ datur uxori contra maritum ipsam cum rigore, & severitate tractantem, *Senec. lib. 3. de Ira. 7. & lib. 5. declam. Plutarch. in vita Lysandri, l. consensu, C. de repudijs, Petr. Barbos. in 2. part. Rubr. D. solut. matrim. num. 32. Solorçano de parric. lib. 2. cap. 13. fol. 171. 172. & 173. Valenç. cons. 41* toto, utriq; iuris Lampades & Coriphæi.

Iam adnotari oportet, quòd uxor præsumitur à viro occisa nullis in domo existentibus, nisi ipso viro, & maximè si malè priùs ab eo tractaretur, mirè *Mar. Giurb. cons. 46.* toto.

Hinc inferas mandantem fieri delictum excusari, si mandatarius facturus erat, quod constabit ex minis prædictibus mandatum, *Paz ad l. 50. styl. schol. 4. num. 68. & 69.*

97 Unde pro coronide dictorum sciri debet, quòd ob viri sævitias ad invicem coniuges separantur, *cap. litteras 13. cap. transmissa, de restitutione spoliatorum* (& utrobique *Augustin. Barbos.* cum pluribus) *cap. 1. ut lit. non contest. §. mitiores, in authent. de nupt.* latè *Sanchez de matrimon. lib. 10. disp. 18. Trivisan. decis. 45. part. 1. Valer. Reginald in prax. for. pœnit. lib. 31. num. 254 & 255. cum sequentib. Bellet. disquis. clerical. 1. part. titul. de favor. cleric. §. 4. num. 92. Farinac. decis. 278. Seraphin. decis. 226. Thesaur. decis. 130. Georg. Everard. cons. 32. vol. 2.* ubi eleganter *Farin. quæst. 143. num. 189. Marta cons. 157 Farin. cons. 157. vol. 2. Salgad. de Reg prot. part. 4. c. 12. à num. 102. cum seqq.* & alij, quos omittimus.

98 Animadvertẽdum est, quòd quoties mulier ob viri sævitias aufugit, ei alimenta præstanda sunt in domo, in qua inhabitaret, *Lara in l. si quis à liberis, §. si vel parens, num. 65. & § si quis ex his, num. 210. D. de liber. agnos. Peguer. decis. 20. Gutier. canon. lib. 1. quæst. 24. num. 7. Valasc. cons. 1. num. 4. & 5. & de partit. c. 6. n. 58. Farin. in prax. crim. d. q. 143. n. 136. Bernar. Græveus ad practic. Camer. Imper. lib. 1. conclus. 17. consid. 3. num. 8.* ubi *num. 9. cum sequentib.* adserit, alimentorum nomine comprehẽdi & expensas in lite faciendas, quæ quidem alimenta à viro uxori sunt præstanda, quamvis maritus nullam dotem habuerit, *Barbos. in Rubr. D. sol. matr. 3. p.* post *n. 41. & 43.* Imò si dos fuerit statim reddenda est, *Hippol. de Marsil. in l. ult. C. ad l. Corn. de sic. num. 12. Osuald. in Don. lib. 14. comm. cap. 5. lit. A.*

99 Nunc similiter adnotari debet, quòd quando mulier divertens à marito metuit eius sævitiam, tunc quamvis vir ceu spoliatus quasi possessione thori cõiugalis ante omnia veniat restituendus, *l. si quis ad se fundum 7. C. ad l. Iul. de vi public. cap. 1. de restit. spoliat.* ac casu, quo metuitur sævitia viri, quòd malè tractaturus sit uxorem, cavère debeat maritus de non offendendo, *cap. ex transmissa, in verbo Recepta sufficienti cautione, de restit. spoliat.* Tamen quia crebrò maior virorum est tyrannis, quàm ut ex cautione, quæ dicitur res fragilis, & periculosa mulieri queat, sat esse consultum, *cap. accedens ut lit. non contest. & l. qui ita 66. §. 1. D. ad Trebell.* Interim fœmina sequestratur, hoc est, committitur custodiæ alicuius probæ, & honestæ matronæ, in loco ubi vir, vel parẽtes eius nõ possint ei aliquã violentiam inferre, donec lis super causa principali transigatur, vel donec sequatur acceptabilis, & idonea cautio, *d. c. ex transmissa, c. si litteras, §. si verò sit tanta sævitia, ut mulieri trepidanti non possit securitas sufficiens præstari, de restit. spoliat.*

100 Quod extendunt *DD.* etiam ad familiam, quæ metuit sævitiam, & tyrannidẽ dominorum, ad eosque reverti recusat, tunc enim bonus iudex facit illos familiares adsecurari in loco tuto, *Ant. de Butr. in cap. 2. num. 6.* ibiq; *Abb. de sequest. poss. & fruct. argum. §. dominorum, & §. 1. Instit. de his qui sunt sui, vel alieni iuris, l. si postulaverit 27. ad legem*

X Iul.

Inl. de adult.l.1.§.penult.D.de offic.Praefect.Vrb.c.penult. ext. *de probat.*

Ex quo inferas, locum esse retractui, si dominus malè tractet vassallos suos, ità eleganter *Camill. de Curte 1.p.diverf. feud.§.licèt autem verissima, n.45.& 46. Montan. in addit. ad Ant. Olivan.p.2. lib.1.c.14.num.48.fol.161.*

Inferas similiter, quòd ubi adest saevitia Baronis, seu Domini, nedum cogitur vẽdere, *§ sed & maior asperitas, Inst. de his qui sunt sui, Vrsill. ad Afflictum decis. 265.n.27. Mastrill. conf. unic. post. 1 p decis.n.18.* cũ alijs, *Camill. Borrell. consf.30. n.34.* usque *ad 64. cent.2.* ubi dicit, quòd solus ille casus apud omnia Regna sine ambiguitate excipitur, quãdo dominus iniustus est, saevus, crudelis, vassallosque pessimè tractat, quo casu pro facti scelere privatur feudo, ac iurisdictione, vel ab illa vassalli eximuntur, vel ad vendendum cogitur, prout post omnes Antiquos, & novissimos *DD.* ac Historiarum exempla deducta plenissimè probavit.

101 Quod idem est in virgine nondum traducta ad domũ sponsi, quae agenti ad matrimonium obijcit exceptionẽ metus, quasi coacta consenserit; illa enim ad copulam compelli non debet, donec de causa principali cognitum fuerit, adeoque medio tempore sequestratur, *c. 2. cap. fraternitas de spons. duor. glos.* notabilis *in cap. tenor, verbo Accedat, de sent. & re iudic.* Et sic ne fortè adversarius ex furore amoris eius corpori, vel pudicitiae vim inferat, custodiẽda est in honesta aliqua domo, *cap. cùm locum, de sponsal. e. hortamur 3.q.9. cap. sive. 33. q.2. Gail. lib.1. observ. 112.n.16. Coler. de process. execut. 1.p.c.2.num.143. Farin. quaest. 143.num.218.*

102 Cui adstipulatur, quòd iudex timens libertatem consensus in aliqua foemina impediendam fore, id agere debet, ut foemina illa in loco honesto, ac tuto deponatur, ubi liberè valeat consensum proprium exprimere, *cap. cùm locũ, de sponsal.* non tantùm quãdo inter duos viros esset contentio si per matrimonio cum illa foemina contracto, vel contrahendo, sed etiã ubi inter duos nulla cõtentio est, si iudex intelligat foeminae consensum liberum impediri, quo t probatur *in l.3. in fin. D. de lib. hom. exh.*

103 Hinc dicebat *Castr. cons.127. vol.1.* quòd si mater legitima tutrix filiae ipsam filiã impuberem tradere in spõsam alicui promisit, debet iudex illam puellã in loco honesto deponere ad effectũ, ut in aetate perfecta, cui velit, liberè nubat, sequitur *Aim. Crav. cons.190. Covar. de matr. p.2. c. p.3.§.6. num.2. Capiblanc. de Baron. pragmat.9. num.5. & 6. Azev. cons.37.* toto, & in Monasterio Monialium, *DeclaratioS. Congreg. Card. sess. 25. cap 5. de regul.*

SVMMARIVM.

1 Testamentum ex eo appellatur, quòd testatio mentis sit.
2 Vindicatur à calumnijs Gellij & Laur. Vall. IVSTINIANVS.
3 Explicatur & ornatur, & 4.
5 Definitur.
6 Quo iure fuerit inventum.
7 Testamentum Typus IMMORTALITATIS.
8 Testatoris voluntas servanda est, & 9.
10 Adducitur Senec.
11 Veteres testamenta curabant.
12 Tripliciter fiebat.
13 Calatis Comitijs testãmtũ efficiebatur cùm pace, & ocio utebantur.
14 Sub Calatis Comitijs quandoq; curiata, & Centuriata comprehenduntur.
15 Magistratus olim codicillis creabãtur.
16 De varijs Comitiorum generibus remissivè.
17 In procinctu testamẽtum constituebatur, cùm in praelium exituri essent.
18 Procincti dicũtur milites, quasi praecincti, & expediti.
19 Explicatur Luc.12.
20 Per aes & librã testamẽtũ dicebatur, scilicet, quòd per emãcipationẽ, idest, imaginariam

riam quam iam venditionem agebatur quinque testibus præsentibus.
Emptionis contractus ex Quiritium institutis intervenit.
22 *Quiritus ex antiquo adpendendi argenti infecti ante usum signatæ monetæ inventum more.*
23 *Quod genus testandi essavit.*
24 *Iurisperiti testamenta dictabant.*
25 *In quacunque materia scribantur valida sunt.*
26 *Olim tabulis æratis scribebantur.*
27 *Posteà in membranis, seu papyro, pergameno, corio, & alijs instrumentis.*
28 *Quod tamen intelligitur, nisi testamentũ litteris notis esset exaratum.*
29 *Signabantur testamenta imagine, aut signo impresso.*
30 *Servabantur in Deorũ delubris, & 31.*
32 *Reserabantur post mortem.*
33 *Vltimæ ceræ significant testamentum.*
34 *Sic supremæ tabulæ.*
35 *Elogium.*
36 *Pro amicitijs ponitur.*
37 *De alijs testamentorũ generibus remissivè, & 38.*
39 *Testamẽtum metu factum valet, & 40.*
41 *Negatur.*
42 *Probatur hæc sententia.*
Explicatur l.1.C.de sacrosanct. Eccles.
43 *Metus excludit consensum.*
44 *Testandi libertas iure Gẽtium, & Naturali competit.*
45 *Dispositio captatoria reprobatur.*
Ex compulsione noluntas provenit.
46 *Adstruitur ibi nostra sententia, & 47.*
48 *Respondetur contrarijs, & 49.50.*
51 *Refutatur Faber.*
52 *Testamẽtum præsumitur metu factum, si per importunitatem fiat.*
53 *Legatum metu factũ restituendum est.*
54 *Aditio metu facta non tenet.*
55 *Accipiunt lucem varia iura, usq. 63.*
64 *Impediens ne nepos instituatur, tenetur ad restitutionem.*
65 *Ex testamento metu facto debentur legata, sed procedit sub distinctione, & 66.*
67 *Testamẽtum coram quinque testibus factum metu Tyranni validum est.*
68 *Metu reverentiali non valet, usq. 70.*
71 *Respõduntur DD. contrarij.*
72 *Declaratur quis sit metus reverentialis, & 73.74.*
75 *Importunitas vitiat testamentum.*
Non valet testamentum ad mariti suggestionem factum, quod uxor non ordinavit, ibi.
An si uxor ob importunationem viri faciat testamentum in eius favorẽ, sit validum, postquàm aliud constituerat illũ exprimens in domo alicuius amici, ibi.
76 *Comitas aut blandus sermo alterius iudicium provocans non vitiat testamentum.*
77 *Romæ genus crebrum captatorũ, & 78.*
79 *Testamentum dolosis suasionibus à sene corporis, animique viribus deficiẽte extortum non valet.*
80 *Blanditijs procuratum non valet, si vis, aut metus præcesserit.*
81 *Vxor à marito olim prohibebatur heres institui.*
82 *Falsæ suggestiones annullãt testamẽtũ.*
83 *Tutor potest persuadere avo, ut hereditatem, quam pupillo relicturus erat, ei relinquat.*
Curator benè potest institui heres à suo adulto, nisi vis, vel metus accedat.

CAPVT XX.

De Testamento.

1 Testamentũ ex eo adpellatur, quòd testatio mentis sit, *princ. Instit. de test.* cuius etymon rident *Gell. lib. 6. Noct. Attic. c. 12. Laur. Valla. lib. 6. c. 36.* ab eorũ calumnijs, ut *Iusti.*
2 nostrũ vindicẽt Interpretes plura cõminiscũtur, & varia, frequẽtius observantes declarationis gratiâ adiectam fuisse *mentis* mentionem, ut post *Alciat.* notat *in d. princ. Mysinger. Covar. in Rubric. de testam. 1. p. n. 1. Conan. lib. 9. comm. cap. 1. Budæus* ibi, *verb. Testamẽtum, Vbesembec. ex num. 1. Othoman. enunt. 1.*

3 *Piebard.* verò existimat *in dict. princip.* mentis vocem ideò adiectam fuisse, ut significaret Imperator ex ipso testandi actu testamentum dictum, eò quòd testatum aliquod relinquat testator, certamque mentis testificationem, ut ostēdit *Vlpian. in Instit. tit. 20. in princip.* ibi: *Testamentum est mentis nostræ iusta contestatio*; quemadmodum & *Paul. in l. 3. D. de damn. infect.* dixit, damnū & damnationem ab ademptione dictitari, eò quòd non aliter cōtingat, quàm si aliquid dematur. Sic etiam pactū dici à
4 pactione, id est, ab ipso actu paciscendi, restatur idē *Vlp. in l. 1 D. de pact. Men. lib. 1. c. 4. n. 34. Robert. lib. 2. sent. c. 9.*

5 Quibus circa etymologiam enarratis, definitio iam adparet: est igitur *testamentum voluntatis nostræ iusta sententia de eo, quod quis post mortem suam fieri vult, l. 1. D. de testam. Spin. in specul. glos. 1. Rub. Meneba. lib. 1. de succ. creat.* §. 1. *Matienç. in l. 1. ex n. 1. tit. 4. lib. 5. Recop. Piebard. in Rubr. de testam. num. 2. Donell. lib. 6. comm. c. 4.* latè explicant.

6 Authores iuris nostri quærunt, quo iure fuerit inventum? Et quoniam plurima huius disputationis extant commentaria, referam ex ijs, qui examinarunt, aliquos, ut ibi se conferat Lector, si velit plura ediscere. Fuisse ergo testamentum inventū Iuris Civilis, docent *Duar. in comm. ad tit. de testam. c. quid sit testamentum, Balduin. ad leg. Romul. c. 26. num. 5. Arias Pinell. in l. 2. num. 7. C. de bon. mater. Alciat. lib. 4. Parerg. c. 25. & in princ. l. Gallus, D. de lib. & posthum. Ant. Fab. lib. 14. coniect. c. fin. & de Iurisp. tit. 1. princ. 4. inlat. 1. & de error. pragm. decad. 23 error. 1. Osuald. in Donell. lib. 6. comm. c. 4. lit. A. Pieb. in Rubr. de testamen. n. 7. Marta tom. 2 summ. success. legal. p. 4. q. 1. art. 1. à num. 1. cum seqq.* & huius sententiæ fuerunt *Accurs. in l. ex hoc iure 5. verb. Dominia, D. de iust. & iur.* quem secuti sunt *Bald. in l. decernimus, n. 10. C. de sacros. Eccles. Paul. de Cast. in l. 3. D. de testam. n. 3.* & alij plures, quos consultò omittimus.

7 Causam huius iuris exprimit eleganter *Olderd. classi 5. ct. in prælud.* Testamentum typus, & figura immortalitatis. Namque anima, & voluntas immortalis non debet quoad bona cum corpore extingui. Nihil igitur iucundius, quàm ut voluntas regnet in bonis, corpore extincto: & *Petr. Greg. lib. 41. syntagm. c. 1. num. 1. Tanta est* (inquiens) *immortalis animæ in corpore mortali dignitas, ut post corporis interitū proroget imperiū, & reliquias cogitationum relinquat.* Breviùs *Iust. L. psf. in præfat. lib. 6. de Cruet. Solatium fati est voluntas ultra fatum.*

8 Vnde *Consultus in l. vel negare, D. quemad. testam. aper.* in hæc verba prorupit: *Publicè expedit suprema hominum iudicia exitum habere*; quare doctè adseruit *Senec. 3. cont. 9. Testamentorum interijt potestas, si vivi neglexerint imperia mortuorum*: & Scholiastes Poëta sub nomine Octavij loquens de testamento VIRGILII servando ità cecinit:

Sed legum est servanda fides, suprema voluntas,
Quod mandat, fierique iubet, parere necesse est.

Cic. 2. Philipp. ibi: *In publicis actis nihil est lege gravius, in privatis firmissimū est testamentum: & in 3. Verr. Quintil. declam. 308. Et in more civitatis, & in legibus positum est, ut quoties fieri potuerit, defunctorum testamento stetur. Idque non mediocri ratione. Nec aliud videtur solatium mortis, quàm voluntas ultra mortē: & decl. 264. & 311. Plin. lib. 2. ep. 16. & lib. 4. ep. 10. Tacit. lib. 2. Ann.*

9 Eò quòd testatoris volūtas lex est, *novell. 22. de nuptijs, c. 2. Vivius decis. 265.* per totā, *lib. 2.* ac per cōsequens servāda, *l. ex facto 35. §. rerū autem, D. de her. inst. l. si & mihi, & tibi 12. §. fin. l. penult. D. de leg. 1.* cum simili b. *Donel. lib. 8. comm. Iur. Civil. c. 4. §. 1. Ant. Fab. in Iurisp. Papinian. tit. 4. princ. 6. inlat. 6. Roblet de repræsent. lib. 1. cap. 5. num. 15. & c. 13. num. 4.* cum multis. Quā de causâ nihil
10 impensius homines amore prosequūtur, quàm in ultimo fine disponere prudētet ani-

animadvertit *Seneca lib. 4. de benefic. c. 11.* ibi: *Quid cùm in ipso fine vitæ constitimus, cùm testamentum ordinamus, non beneficia nobis nihil profutura dividimus:* & pòst: *Vbi mors interclusit omnia, & ad deferendum incorruptum iudicē misit, quærimus dignissimos, quibus nostra tradamus, nec quicquam cura sanctiore componimus, quàm quod ad nos non pertinet.*

11 Veteres summoperè testamenta curabant, ut ait *Iustin. in princ. Instit. de testam.* à quo non longè sunt *Gell. lib. 15. Noct. Attic. cap. 27. Alex. ab Alex. lib. 4. Dier. Gen. c. 6.* ubi *in scholijs* alios antiquitatis acerrimos observatores recenset, *Tiraq. Constan. lib. sing. quæstion. c. 17. Vacon. lib. 2. declarat. iur. c. 16. Cota verb. Testamentum, Ferand. Advens. lib. 2. explic. cap. 29. Forcat. dialog. 14. & 73. Vvalth. lib. 2. misc. c. 30. Lorioth. de testam. c. 2. Brisson. lib. 2. select. cap. 7.* Hinc *leges 12. Tab.* circa successiones, & testamenta processerunt, ut author est *Alex. ab Alex. lib. 6. Dier. cap. 10.* ubi *Tiraquel.* copiosè adnotavit *fol. 660.* cum plurib. *Amaia lib. 3. observ. iur. c. 6. n. 1.*

12 Tria testamentorum genera cognoverūt Antiqui: unum, quod *calatis Comitijs* fiebat: alterum, quod *per æs & libram*: tertium, quod *in procinctu* constituebatur, *§. 1. de testam. ordin.* ubi *DD.* circa cuius *text.* explicationem aliquid temporis absumā, ut nihil antiquitatis penitùs ignoretur. Cognitio enim antiqui iuris, præter quàm quòd iucūditate animum demulcet, suo usu non planè caret.

13 *Calatis Comitijs* testamētū efficiebatur, cùm pace, & ocio utebantur, convocato populo per Cornicinē, ut testator eo præsente, & quasi teste ultimam suā declararet volūtatem, quod tempore pacis bis in anno fieri solebat, & sic *Calatis Comitijs* ab antiquo *calare*, quod à Græco, *vocare*, significat, *Alex. 4. Dier. Gen. 3. Rosin. 6. Antiq. 1. Vultei. pr. I. de testam. n. 27.* & ibi *Vigli. n. 5. Conan. 9. cōm. 1. n. 4. Villalp. de Mag. lib. 1. c. 21. n. 9.* Vnde & Kalēdæ, *Brisson. 1. formul. pag. 119. Rosin. 6. Antiquit. 4.* & servi calatores, *Plaut. in Pseud. act. 4. scen. 2. & in Rudent. act. 2. scen. 3.*

14 Sub calaris quandoque curiata & cēturiata comprehendnntur, *Gell. lib. 5. c. 27.* ubi calata Comitia dicuntur, quæ habenrur aut pro Collegio Pontificum, aut Regis sacrificuli, aut Flaminū inaugurandorum causâ, ut liquet ex oratione *Cic. pro domo sua.*

15 Observari hîc oportet, Magistratus olim in Imperio Romano Comitijs, aut codicillis creatos fuisse, eleganter & eruditè *Iul. Cæs. Bulenger. lib. 2. de Imperio Romano, c. 10. & 11.*

16 De varijs Comitiorum generibus latè & graphicè pertractavit *Iul. Labor. var. lucubrat. tit. 1. à c. 1. cum seqq.* cuius copiosa penus est, & abundans messis, ut satis repleatis, læterisque, *Budæus in adnot. reliquis fol. 108.*

17 *In procinctu* testamentum constituebatur, cùm in prælium exituri essent, ideò *Festus* ex emendatione *Scaligeri* ait: *Dicuntur testamenta in procinctu fieri, quæ instructa acie nuncupantur, vel quæ ad pugnam ituri nuncupabant. Plutarch. in Coriolano: Eo tempore mos erat Romanis prælium inituris, scutaque sumpturis togam praecingere, simulq; testamenta sine scripto facere, hæredemq; tribus, aut quatuor audientibus nūcupare. Ioan. Ludov. de la Cerda in comm. ad Virgil. 7. Æneid. n. 18. fol. 102. Cic. 1. de natur. Deor. Agell. 15. Noct. 27.* tersè *Ioan. Barclai. lib. 4. Argen. Adnotatum est ad victoriam ingentem fiduciam Gallorū, Maurorumq; paucissimos in procinctu nuncupasse testamentum.*

18 Procincti enim dicūtur milites, quasi præcincti, & expediti, cùm præcinctus dicatur, qui ad cōfligendū paratus est, *Ioan. Rosin. lib. 5. Antiq. Roman. c. 32. Genes. 49. n. 19. Habac. 3. n. 16. Prover. 31. n. 17. Iob 38. n. 3. Psalm. 17. n. 33. Dan. 10. n. 5. Apoc. 1. n. 13. Psal. 92.* Discincti verò dicūtur ignavi, & imbelles, *Hom. Iliad. 13. Alex. ab Alex. lib. 1. Dier. Gen. c. 20.*

Quare ignominiæ causâ de Afris cecinit *Mantuan. 8. Æneid.*

ob metum facta deficit advertentia intellectus, & consensus voluntatis: igitur.

Confirmatur hoc manifestè ex eo, quòd in iure sit idem abesse, & adesse, si deficiat consensus, ità eleganter *Bald. in l. cùm non solùm, §. necessitate, num. 6. C. de bon. qua lib.* & sic cùm *Concil. sess. 14. de reform. matr. cap. 1.* præcipiat, ut parochus interrogatis contrahentibus dicat: *Ego vos coniungo*, requiritur libertas in parocho, quæ cùm per metũ deficiat, & absit consensus, sequitur nõ valère matrimonium.

Rursus quoties statuto requiritur præsentia alicuius, si vi præcisè adesset, actus esset nullus, quia abfuerat consensus, ità *Fortun. de ultimo fine, inlat. 21. num. 438.*

Præterea contrahẽs coram parocho invito graviter peccat, ut tradunt *Coninch. in 2. 2. D. Thom. disp. 27. n. 44. Gutier. de matr. cap. 69. n. 13.* Ergo quia parochum coëgit: igitur ex mente *Concilij* colligi potest, alioqui contrariũ decerneretur.

Demum ea verba *Concilij*, ibi: *Quàm præsente parocho*, capiuntur de parocho præsente & intelligente, & spõtè interessente; aliàs enim infringeretur libertas ad matrimonium requisita, ex *regul. accessorium, de regul. iur. in 6.*

Suadetur hæc intelligentia *Concilij* ex eo, quòd assertores contrariæ sentẽtiæ proponunt, nempè, mentẽ ipsius Synodi fuisse, ut parochus adsisteret, & præsens fuisset ad matrimonium, & sic nihil interesse, quòd per vim adsit: nam ex eo sequitur apertè toto cœlo errare; cùm ex *dict. verbis* non colligatur: imò prout iacent, sunt intelligenda, ibi: *Coram parocho præsente*, id est, spontaneè adsistẽte, & ubi veritas locum habẽre potest, cessat fictio, *l. nec ei 17. §. & primum, D. de adopt.*

Haud impedit declaratio *Concilij*, ibi: *An verò si invitus & compulsus per vim adsit parochus, etiam contrahatur matrimonium, præcedẽte dicta prohibitione Ordinarij, tale matrimonium subsistat? Congregatio respondit: subsistere.*

Nã debet accipi in parocho per vim levem compulso; tunc enim intellectus adest, & mens libera; & parochus intelligit, quod agit; quod cessaret, si vis & metus gravis fuisset; nam tunc nõ fieret satis Concilij menti, & decreto; elegãs *text. in l. coram Titio 209.* ubi *Rebuff. de verb. signif.* ibi: *Coram Titio aliquid facere iussus non videtur præsente eo fecisse, nisi is intelligat. Itaque si furiosus sit, aut infans, aut dormiens, non videtur coram eo fecisse.*

76 Cæterùm matrimoniũ metu contractum validum nõ est, etsi firmetur iuramento, *Sanch. de matrim.* cum plurib. *lib. 4. disp. 20. à num. 12. Ochagav. de Sacram. tract. 3. quæst. 32. num. 3.*

77 Quod probatur expressè ex seqq. Primò, ex *text. in cap. 2. de eo qui duxit in matr.* ubi habetur, eum qui post matrimonium metu contractum, & iuratũ aliam duxit, permansurum cum secunda, priusque matrimonium fuisse invalidũ, ubi *gloss.* & *Scribent.*

78 Secundò, quia iuramentum divinis, aut humanis legibus directè contrariũ non obligat, *l. non dubium, C. de legib.*

Accedit, quòd iuramentũ eandẽ habet interpretationẽ, quã recipit actus, cui adponitur, *cap. quẽadmodũ, de iur. iur. l. ult. C. de non numer. pec.* neque enim iuramentum pertinet ad obligationẽ naturâ suâ faciendã, sed ad factorũ, dictorumq; veritatem confirmandã, unde si principale non valet, ex iuramẽto vires recipere non potest, quod expressè docet *gloss. in Auth. si qua mulier, C. ad S.C. Vellei.* quam post alios exponit *Hippol. in l. pen. n. 77. D. de quæstion. Roland. cons. 57. num. 55. lib. 3.*

79 Tertiò, quia eodem metu, quo matrimonium factum fuit, iuramentum tactũ censetur, ut per *Innoc.* communiter receptum, in *cap. super hoc, de renunt.* & lex naturalis, & humana, quę tale matrimoniũ non patiũtur, ex iisdem causis vidẽtur prohibuisse omnia, quæ eodem metu ad illum actum confirmandum adiiciun-

ciuntur, *ex cap. cùm quid, de reg. iur. lib. 6.*

80 Nec refragatur huic sententię *text. in cap. inter cætera 22. quæst. 4.* ubi matrimonium metu cõtractum validum existit. si firmetur iuramento.

81 Nam omissis pluribus solutionibus, quas congessit *Aug. Barb.* ibi, dicendum est, ideò matrimonium celebratum ab Hubaldo valuisse, quia cùm sit peccatũ mulierem concubinam habère, & nõ sit peccatum ipsam in coniugẽ suscipere, & illa coactio fugiens ab illo in hoc tetendit, & inter opera charitatis non minimum sit errantem ab erroris sui semitâ revocare, *cap. 20. in princ. de sponsal.* matrimonium sit in Deo firmum & stabile, quia tunc non potest dici illũ metum etiam mortis cadere in virum cõstantem, sed in hominem improbũ, qui à peccato cõcubinatus resilire nolebat.

82 Confirmatur hęc intelligẽtia ex sententia Interpretum, quos refert *Thom. Sanch. lib. 4. de matr. disp. 13. à n. 3.* docẽtium, quòd quoties metus infertur iustè ad extorquendum matrimoniũ, quia ordo iustitię postulat (vel rationis, vel charitatis) ut cogatur, vel ut fiat in compẽsationem, valet matrimoniũ; pro regula firmat *Basil. lib. 4. de matr. c. 19. n. 7. Mogoll. cap. 2. n. 4. & 5.* itaq; nõ inspicitur, sit necne iudex, qui metũ infert, sed quòd sit iustitia, seu ratio metum inferendi, si hęc deficit, etiã à iudice, vel à Principe metus inlatus irritat matrimonium, ut definivit *Trid. sess. 24. de reform. matr. cap. 9.* ibi: *Quare cùm maximè nefariũ sit matrimonij libertatem violare, & ab eis iniurias nasci, à quibus iura expectantur.* Licèt nisi contrariũ probetur præsumptio iustitiæ, & rationis faveat semper iudicibus, *l. 2. §. ij qui iure, l. magistratibus, de iniur. cap. quoniam, de fil. presbyt.* & hoc rationis gyro limitãdus est *text. in cap. ex litteris 2. de sponsal.*

Haud obstat *text. in cap. veniens 15. eod. tit.* ubi licèt pater simul in uno lecto filiam cum stupratore invenerit, si metu, qui posset in virum constantem cadere, matrimoniũ celebrare coëgerit, irritũ erit, & nullum, quamvis ità evidens sit ratio, & iustitia cogentis, & coacti delictum aliter compensari non possit.

83 Quia tunc non præsupponitur voluntas, & consensus consuetudinem retinẽdi, sicut in concubinatu, *d. cap. inter cætera*, sed tantùm concupiscẽtia, ubi fortè nulla fuit voluntas consuetudinẽ retinendi, ideòque licèt iudex sit, qui in stupro aliquem deprehendat, non potest cogere eũ absolutè, ut ducat, sed conditionaliter, ut vel ducat eam uxorem, vel dotet, *cap. 1. de adult.* & cum *Sanch. Basil. sup. n. 14.* Quoniam ut sit ratio cogẽdi, necesse est, ut pręsupponat antecedẽtem liberum consensum, ità ut dicatur non habère rationem nolendi eum, qui anteà voluisse videretur, ut *in dict. cap. inter cætera 22. quæst. 4.* & *in dict. cap. ex litteris 2. de sponsal.* cum simil. ità elegãter ijs & alijs satisfacit *Arellano lib. 2. de Imper. rat. cap. 10. à num. 20. cum seqq.*

84 Quod procedit, etiam si matrimoniũ fiat in utilitatẽ coacti, & cæteri contractus, quia nulli sunt, ex eo, quòd beneficium non confertur invito, *ex reg. iur.* & cõtractus essentia nõ cõsistit in utilitate coacti, sed in eius consensu, nã multoties solet quis velle, quod sibi nõ prodest, & nolle, quod prodesset, & tamen consensum pręstitit, & inde valet, quod fecit, quia cõsensu fiunt omnes obligationes, *l. 2. D. de oblig. & act.* qui cũ deficiat in coactione, *l. nihil 116. D. de reg. iur.* matrimoniũ, & contractus irrita fiunt; etsi contrarium defendant, & sequantur *Farin. 1. par. q. 35. n. 30. Basil. de matrim. lib. 4. c. 19. n. 13. in fin.* Vnde si Medicus, qui ex iustitia curare tenetur, minetur alicui fœminę se deserturum illã, nisi cũ ipso contrahat, vel cum alio, quã ipse elegerit, nullum est matrimonium, quia contra bonos mores metus inlatus est, *Basil.* cũ alijs *de matrim. lib. 4. c. 19. n. 15.*

85 Adeò libera debent esse matrimonia, ut *in cap. gemma 29. de sponsalib. & l. Titia 134. D. de verb. oblig.* ne pœnæ solvẽdę metus liberum matrimonij consensum impediat, sine quo illa consistere non

non possunt, *l. nuptias 30. D. de reg. iur. l. sufficit 4. D. de spons. cap. cùm locùs 14. cap. requisivit 17. eod. tit. l. consensu 8. l. iubemus 11. C. de repud. Auth. quibus mod. natur. fil. effic. legit. §. illud quoque, collat. 6. Christin. decis. 236. vol. 1.*

86 Quamobrem tametsi metus hic nō videatur in constantem vitum cadere, cùm tamen genus humanum maximè fœmineum in avaritiā inclinet, *l. 5. tit. 11. par. 4.* iustissimâ ratione prohibita est pœnæ in sponsalibus stipulatio, non solùm inter contrahētes ipsos, sed inter eos, qui contrahētes iure sanguinis proximo adtingunt, *Covarr. in 4. 2. par. cap. 3. §. 7. n. 5. Sanch. lib. 1. disp. 30. n. 3. Ioann. Matienç. in dialog. Relator. 3. p. cap. 17. num. 8. Matienço Iunior in l. Titia 134. num. 83. & 84. D. de verb. oblig.* qui ad alios casus extendunt.

87 Magistratus prohibētur in Provincia, quam administrant, & regūt, & in loco officij uxorem ducere oriundā, vel ibi domicilium habentē propter præsumptionē metus, vis, & violētiæ ex potestate iurisdictionis, seu officij, *l. Praefectus 63.* ibi: *Cùm ratio potentatus nuptias prohibuerit; l. si quis officium 38. l. qui in Provincia, D. de ritu nuptiar l. unica, C. si Rect. Provinc.* ibi: *Potest esse terribilis, l. unica, C. si quacunque praeditus potestate,* ibi: *Occasione potestatis utatur. Novel. 23. Leonis, l. 2. tit. 14. par. 4.* ibi: *E esto fue defendido, porque por el gran poder que han estos tales, non pudiessen tomar por fuerça muger ninguna para casar, l. 6. tit. 7. p. 3.* ibi: *Trabajandose el juzgador de casar con alguna muger sin su plazer* (conducit *l. 1. de concus.* ubi simulatus Præsidis iussus iustum metum inducit) *Gregor. in d. l. 2. gloss. 12. tit. 14. par. 4. Bald. in d. l. unica, n. 2. C. si Rect. Provinc. Iaf. in l. principalibus, num. 2. D. si cert. petat. Put. de syndic. verb. Syndicantur officiales, n. 16. Mati. in dial. Relat. 3. par. cap. 31. n. 1. Bobad. lib. 5. Polit. cap. 3. n. 119. Capiblanc. de Baron. pragm. 9. num. 55. Basil. de matr. lib. 4. cap. 4. num. 11.* cui ne obstet *l. 38. D. de rit. nupt.* vide *Cuiac. 4. observ. cap. 22. & Donell. lib. 13. comm. cap. 19. pag. 198.*

88 Quod etiam locum habet in filijs, *Surgens de Neapoli illustrata, cap. 17. n. 18.* subdens Imperialibus, Catholicisque iussibus etiam inhibitum esse Magistratibus, eorumque filijs inconsulto Principe ratione cōcussionis, & officij authoritate, quæ in subditorum necem verti posset, *Capiblanc. de Baronib. d. prag. 9. num. 34. Simanc. de Repub. lib. 8. cap. 33. Mastrill. de Magistrat. lib. 5. cap. 6. n. 122.* & in alijs, quos illi præscribunt, & sic prohibentur itá cogere subditos, *Conc. Trident. sess. 24. de reform. matrim. cap. 9.* ibi: *Ita plerumque temporalium Dominorum, ac Magistratuum mentis oculos terreni adfectus, acque cupiditates excaecant, ut viros, & mulieres sub eorum iurisdictione degentes maximè divites, vel spem magnae hereditatis habentes minis, & pœnis adigant cum ijs matrimonium invitos contrahere, quos ipsi Domini, vel Magistratus illis praescripserint. Quare cùm maximè nefarium sit matrimonij libertatem violare, & ab eis iniurias nasci, à quibus iura expectantur, praecipit Sancta Synodus omnibus cuiuscunq; gradus, dignitatis, & conditionis existant sub anathematis pœna, quā ipso facto incurrāt, ne quovis modo directè, vel indirectè subditos suos, vel quoscunque alios cogant, quominùs liberè matrimonia contrahant,* expressè *l. 11. tit. 1. lib. 5. Recop.*

Quæri hinc debet, an Præside Provinciæ in illa uxorem ducente eius Vicarij iurisdictio cesset? Et quòd nō suadet *dict. l. unic. C. si quacunq. praed. pot.*

Sed contrariū tenendum est: nec obstat *d. l. unic.* reiectâ interpretatione, quā tetigit *Deci. in cap. 1. n. 70. de iudic.* (nempè, quòd ideò in *d. l.* Vicarius recusato Ordinario iurisdictionē exercuit, quia novâ, & speciali Principū indulgentiâ iurisdictio illi concessa fuit) & alijs pluribus, quas refert *Sbroz. lib. 3. de Vicar. Episc. q. 14. n. 6. Surd. cons. 50. à num. 35. cum seq.* dicendum est, eā legem non esse intelligendā de Vicario illius Iudicis Ordinarij, qui prohibitas nuptias auda-

ei conamine contra Principum statuta contrahere nisus est, sed hoc potiùs, ut si iudex Ordinarius subditam mulierē in uxorem violenter accipere tentaverit, omnia tā civilia, quàm criminalia negotia universæ eius domus Vicario competant, non iudicis Ordinarij, ut *Accurs.* ibi, & cæteri omnes ineptè autumant, sed Vicario Præfecti Prætorio: Præfecti autem Prætorio Vicarios in Provincijs constituebāt, ut ipsorū vice administrarent, *l. 3. §. illud, de can. larg.* notat *Cuiac. in Paratitl. C. de offic. Vicar. Bud. de verb. signif. verb. Vicarius, vers. Erant autē Vicarij, Berrut. in lex. iur. eod. verb.* Quare Vicario Præfecti Prętorio in illa diœcesi constituto propter Ordinarij suspicionem Imperatores causas committunt.

Rursus, quòd *d. l. unic.* loquatur de Vicario Præfecti Prætorio, proculdubio suadetur apertè: nā quoties in Cod. Iustinianęo Vicarij nomē simpliciter proferrur, de Vicario Præfecti Prætorio intelligitur, ut constat ex *tit. de offic. Vic.* in quo tantùm de Vicario Præfecti Prætorio agitur, atque de eo solùm intelligitur, ut explicant *Cuiac. Vbesemb. & Iul. Pac.* ibi. Cùm enim compertum sit, *d. l. unic.* de Vicario Præfecti Prætorio loqui, nulla dubitatio remanet, cur iudice Ordinario, ut suspecto recusato, seu interdicto Vicarius cognoscat, qui non erat iudicis Ordinarij suspecti Vicarius, nec cum eo idem tribunal cōstituebat, sed à Præfecto Prętorio deputatus, ac per consequens Ordinario superior, cum vice sacra instar Præfecti Prætorio iudicet, *l. 1. C. de offic. Vicar. Cuiac. in l. eod. q. 6. C. de appell. Ioan. Narbon. de appell. Vic. ad Episc. 1. par. à num. 126. cū seq. fol. 88.*

89 Quibus addere libet, non deesse qui in dubium vocent, an non & illud inter Regalia referendum sit, quòd possit Princeps virginibus, & mulieribus abuti, vel eas invitas, vel invitis parentibus alijs matrimonio iungere, *Petr. Gregor. de Repub. lib. 9. cap. 1. num. 45.* ubi addit quosdam putare & Principi licēre, & esse illud Regalibus adnumerandū. Verùm hæc opinio impia, & absurda est, maximè inter Christianos, rectèque refellitur à *Petr. Greg. d. cap. 1. num. 47. 48. 49. & 50.* quē sequuntur *Sixtin. de Regalib. lib. 2. cap. 11. num. 83. Basil. de matr. lib. 4. cap. 19. num 16. cum seq.* Quod quidem respuit Populus Hebræus in suo Rege, *lib. 1. Reg. 8.* ubi *Mendoc.* & plorabat *Ierem. in sua Orat. ỳ. 11.* ubi eleganter *in comment. Fr. Eman. de la Cerd. fol. 111.*

Hinc Princeps secularis non potest ferre aliquam legem adversus filios cōtra iustam parentum voluntatem matrimonia celebrantes, tradunt *Bellet. disq. cleric. par. 1. tit. de exemp. cler. à statut. secular. §. 5. num. 43. Sanch. de matrimon. lib. 4. disp. 25. num. 2. Vazquez in 3. to. 4. disp. 4. de matrim. cap. 2. num. 24. Fōtan. de pact. nupt. clauf. 4. gl. 2. tota, to. 1.*

Ratio est, quia ius Canonicum omnimodam in matrimonio libertatē poscit, & ideò reijcit pœnam in sponsalibus, sed propter pœnam exheredationis, vel aliam valdè minuitur dicta libertas; ergo *dictæ leges* erunt contra Ius Canonicum, & sunt ab illo correctæ, & ideò *Valer. in differ. utr. for. verb. Matrim. diff. 1. num. 2. & seq.* suprà *dictas leges* tanquam improbas in foro conscientiæ damnat, & reprobat, sic *Molino de ritu nuptiar. lib. 2. differ. 7. num. 57. Ant. Dian. par. 2. tract. de immunit. Eccles. resol. 14. fol. 53.*

90 Huic finitima est & alia quæstio, utrùm, scilicet, detur aliquod præceptū, quod obliget Rempublicam in cōmuni, ut in casu necessitatis cōpellat particulares, ut matrimonium ineant? Affirmativè resolvunt *D. Thom. in 4. dist. 26. quæst. 1.* & ibi *Paludan. quæst. 3. Durand. quæst. 2. Soto quæst. 1. art. 1. Ledesm. 2. par. quæst. 43. art. 2. Angles in florib. 1. par. quæst. 1. de essentia matrimonij, disp. 26. quæst. 1. art. 2. defin. 3. Bart. de Ledesm. de matrim. dub. 3. Ludov. Lopez 2. par. instruct. de matrim. cap. 34. Vivald. in candelab. 1. par. de matrimon. num. 9. Vega lib.*

lib.3.summ.casu 184.Hēr.lib.11.de matr. cap.1.num.5. Sanch.lib.2.disp.27.num.3.

Addunt *Sot. Angles, Vivald.num.10. Barthol.de Ledesm.Ludov.Lop.Veg. Sāch. ubi supr.* & præter hos *Molin. tom. 1. de iust.tract.2. disp.22. Dian.tract.4. de Sacram.resol.289.fol.175.col.1.* talem posse esse necessitatem,ut etiam Sacerdotes, & Religiosi cōpelli possint ad matrimonium.

91 Denique quærendum est, an si quis compulsus sit à se corruptā ducere, possit adnullare matrimonium,dicens,propter vim,& metū illud contraxisse?Negativè respondendū est,eò quòd in pœnam delicti contrahere cōpulsus sit, ad not. per *Soto in 4.dist.29.art.4.vers. Vnde ad primā, Dama.reg.101.vers.Mat rim. libe.esse, tom.2. Veracruz. in suo spec.3. p. art.20.vers. Pro solutione,n 20.*ubi dicit, quod ex iure naturę requiritur libertas in matrimonio,nisi sit in pœnam, ut de illo,qui decepit aliam, censuit & *decis. Rota in noviss.497.par.1. Costa in l.cùm tale,§. si arbitratu,in 8.declarat.in fin.D. de cond.& demonst. Iacob.Canc.lib.3.var. cap.11.num.56.57.& 58.Bonac.de matr. q.3.punct. 8.prop. 1. n.12.fol.239. col.1. tom.1.Sanch.lib.4.disp.13.Basil.lib.4.cap. 19.*qui exēplificāt in multis casibus videndi.Facit eleganter ad hanc rē, quòd metus inlatus per viam iustitiæ non dicitur iustus metus, ut actus eius causā factus possit revocari,*gloss.fin.in l.qui in aliena,in verb.Non fieri,D.de acquir.her. Marchesan. de commiss. par.3. §.2.fol.32. num.20. Fontanel.de pact.nuptial. tom.2. claus.5.gloss.5.num.41.*

92 Vxor benè tractari debet à marito, eleganter *S.Ioan. Chrysost. homil.26. in priorem epistolam Pauli ad Corinth.* ibi: *Neque verberandam uxorē dico, absit; ultima namque ignominia est, non eius, qui verberatur, sed qui verberat: & vos viros illud admoneo, nullum sit tam magnū peccatum, quod ad verberandum uxores vos compellat; & quid uxorem dico? neque servam verberare, & manus in eam inycere viro libero esse tolerandum; quod si servam viro magna ignominia est, multò magis cōtra liberam dextram extendere, & hoc ab Gentium Legumlatoribus, qui, quæ vapularit, non ampliùs cum marito habitare cogunt, utpotè qui indignus sit, ut eum ea amplius consuetudinē habeat. Etenim summa iniuria est vitæ sociam, & in rebus necessarÿs anteà tibi coniunctam, tanquam mancipium ignominia adficere; ideò huiusmodi virū, si quidem vir adpellandus est, potius quàm fera, & patricida, & matricidæ similem dixeris; nā si patrem, & matrē uxoris gratia relinquere præcipimur, nō ut iniuriam faciamus, sed ut divinam legem impleamus, & ut ipsis parentibus tam gratum hoc est, ut relicti gratiā habeant, & id multo studio exsequatur, quonam pacto nō ultimæ dementiæ est eam contumelia adficere; propter quam parentes dimittendos præcipit Genes.2.*

93 Hinc obiter dānabis Parthos & Thraces,qui mancipiorū instar mulieres tractabāt, *Adā Contz.lib.1. Polit.c.26.§.3.*

Vnde ridèri debet quedā mulier à viro suo summoperè habita,& tractata;nā dixit se illam non amare, cùm verberibus non punxisset; qui quidem fecit, & tunc novit illa mariti amorem, *Surius in comment.ann.1501.*ibi: *Verberavitque eam durissimè, sensitque eius erga se amorē ex ipsis verberibus.*

94 Cato Censorinus, et si fuisset habitus inimicus mulierum, nunquam propriæ uxori manus adposuit, reputans sacrilegium, ac si offenderet effigiem aliquā, vel Dei simulacrum, *Plutarc. in Catone Censorino, Alexand.ab Alex. lib.4. Dier. Genial.cap.8.*& ibi *Tiraq. Petr. Gregor. de Repub.lib.3.cap.3.*

95 Neque aliud significare Veteres illi Ethnici volebant,ex quorum institutis, ut ex *Plutarch.in præcept.cōn.*didicimus, qui Ivnoni Pronubę sacrificabant,fel in sacris non adhibebant,sed è victima exemptum iuxta arā infodiebant. Significantes à matrimonio bilem omnem procul esse oportère,& iram atque odiū & amaritudinem à coniugali iucunditate esse sequestrandam.

Ex

96 Ex quo fluit, quòd esset multùm antiqua actio malæ tractationis, quæ datur uxori contra maritum ipsam cum rigore, & severitate tractantem, *Senec. lib. 3. de Ira. 7. & lib 5. declam. Plutarch. in vita Lysandri, l. consensu, C. de repudijs, Petr. Barbos. in 2. part. Rubr. D. solut. matrim. num. 32. Solorçano de parric. lib. 2. cap. 13. fol. 171. 172. & 173. Valenç. cons. 41* toto, utriq; iuris Lampades & Coriphæi.

Iam adnotari oportet, quòd uxor præsumitur à viro occisa nullis in domo existentibus, nisi ipso viro, & maximè si malè priùs ab eo tractaretur, mitè *Mar. Giurb. cons. 46.* toto.

Hinc inferas mandantem fieri delictum excusari, si mandatarius facturus erat, quod constabit ex minis præcedentibus mandatum, *Paz ad l. 50. styl. schol. 4. num. 68. & 69.*

97 Vnde pro coronide dictorum sciri debet, quòd ob viri sævitias ad invicem coniuges separantur, *cap. litteras 13. cap. transmissa, de restitutione spoliatorum* (& utrobique *Augustin. Barbos.* cum pluribus) *cap. 1. ut lit. non contest. §. mitiores, in authent. de nupt.* latè *Sanchez de matrimon. lib. 10. disp. 18. Trivisan. decis. 45. part. 1. Valer. Reginald in prax. for. pœnit. lib. 31. num. 254 & 315. cum sequentib. Bellet. disquis. clerical. 1. part. titul. de favor. cleric. §. 4. num. 92. Farinac. decis. 278. Seraphin. decis. 226. Thesaur. decis. 130. Georg. Everard. cons. 32. vol. 2.* ubi eleganter *Farin. quæst. 143. num. 189. Marta cons. 157 Farin. cons. 157. vol. 2. Salgad. de Reg. prot. part. 4. c. 12. à num. 102. cum seqq.* & alij, quos omittimus.

98 Animadvertẽdum est, quòd quoties mulier ob viri sævitias aufugit, ei alimenta præstanda sunt in domo, in qua inhabitaret, *Lara in l. si quis à liberis, §. si vel parens, num. 65. & § si quis ex his, num. 210. D. de liber. agnos. Peguer. decis. 20. Gutier. canon. lib. 1. quæst. 24. num. 7. Valasc. cons. 1. num. 4. & 5. & de partit. c. 6. n. 58. Farin. in prax. crim. d. q. 143. n. 136. Bernar. Grœveus ad practic. Camer. Imper. lib. 1. conclus. 17. consid. 3. num. 8.* ubi *num. 9. cum sequentib.* adserit, alimentorum nomine comprehẽdi & expensas in lite faciendas, quæ quidem alimenta à viro uxori sunt præstanda, quamvis maritus nullam dotem habuerit, *Barbos. in Rubr. D. sol. matr. 3. p.* post *n. 41. & 43.* Imò si dos fuerit statim reddenda est, *Hippol. de Marsil. in l. ult. C. ad l. Corn. de sic. num. 12. Osuald. in Don. lib. 14. comm. cap. 5. lit. A.*

99 Nunc similiter adnotari debet, quòd quando mulier divertens à marito metuit eius sæviciam, tunc quamvis vir ceu spoliatus quasi possessione thori cõiugalis ante omnia veniat restituendus, *l. si quis ad se fundum 7. C. ad l. Iul. de vi public. cap. 1. de restit. spoliat.* ac casu, quo metuitur sævitia viri, quòd malè tractaturus sit uxorem, cavêre debeat maritus de non offendendo, *cap. ex transmissa, in verbo Recepta sufficienti cautione, de restit. spoliat.* Tamen quia crebrò maior virorum est tyrannis, quàm ut ex cautione, quæ dicitur res fragilis, & periculosa mulieri queat, sat esse consultum, *cap. accedens ut lit. non contest. & l. qui ita 66. §. 1. D. ad Trebell.* Interim fœmina sequestratur, hoc est, committitur custodiæ alicuius probæ, & honestæ matronæ, in loco ubi vir, vel parẽtes eius nõ possunt ei aliquã violentiam inferre, donec lis super causa principali transigatur, vel donec sequatur acceptabilis, & idonea cautio, *d. c. ex transmissa, c. si litteras, §. si verò sit tanta sævitia, ut mulieri trepidanti non possit securitas sufficiens præstari, de restit. spoliat.*

100 Quod extendunt *DD.* etiam ad familiam, quæ metuit sæviriam, & tyrannidẽ dominorum; ad eosque reverti recusat, tunc enim bonus iudex facit illos familiares adsecurari in loco tuto, *Ant. de Butr. in cap. 2. num. 6.* ibiq; *Abb. de sequest. poss. & fruct. argum. §. dominorum, & §. 1. Instit. de his qui sunt sui, vel alieni iuris, l. si postulaverit 27. ad legem*

Iul. de adult.l.1.§.penult. D.de offic. Præfect.Vrb.c.penult. ext. *de probat.*

Ex quo inferas, locum esse retractui, si dominus malè tractet vassallos suos, ità eleganter *Camill.de Curte 1.p.diversf. feud.§.licèt autem verissima, n.45.& 46. Montan. in addit. ad Ant. Olivan.p.2. lib.1.c.14.num.48.fol.161.*

Inferas similiter, quòd ubi adest sævitia Baronis, seu Domini, nedum cogitur vēdere, *§ sed & maior asperitas, Inst. de his qui sunt sui, Vrsill.ad Afflictum decis. 265.n.27. Mastrill.consf.unic.post.1.p decis.n.18.* cū alijs, *Camill.Borrell. consf.30. n.34.* usque ad *64.cent.2.* ubi dicit, quòd solus ille casus apud omnia Regna sine ambiguitate excipitur, quādo dominus iniustus est, sævus, crudelis, vassallosque pessimè tractat, quo casu pro facti scelere privatur feudo, ac iurisdictione, vel ab illa vassalli eximuntur, vel ad vendendum cogitur, prout post omnes Antiquos, & novissimos *DD.* ac Historiarum exempla deducta plenissimè probavit.

101 Quod idem est in virgine nondum traducta ad domū sponsi, quæ agenti ad matrimonium obijcit exceptionē metus, quasi coacta consenserit; illa enim ad copulam compelli non debet, donec de causa principali cognitum fuerit, adeoque medio tempore sequestratur, *c.2.cap.fraternitas,de sponsf.duor.glos.* notabilis *in cap. tenor, verbo Accedat, de sent. & re iudic.* Et si ne fortè adversarius ex furore amoris eius corpori, vel pudicitiæ vim inferat, custodiēda est in honesta aliqua domo, *cap. eùm locum, de sponsal.c.hortamur 3.q.9. cap.sive.33.q.2. Gail.lib.1.observ.112.n.16.Coler.de process.execut.1.p.c.2.num.143.Farin.quæst. 143.num.218.*

102 Cui adstipulatur, quòd iudex timens libertatem consensus in aliqua fœmina impediendam fore, id agere debet, ut fœmina illa in loco honesto, ac tuto deponatur, ubi liberè valeat consensum proprium exprimere, *cap. eùm locū, de sponsal.* non tantùm quādo inter duos viros esset contentio si per matrimonio cum illa fœmina contracto, vel contrahendo, sed etiā ubi inter duos nulla cōtentio est, si iudex intelligat fœminæ consensum liberum impediri, quod probatur *in l.3.in fin.D.de lib.hom.exh.*

103 Hinc dicebat *Castr.consf.127. vol.1.* quòd si mater legitima tutrix filiæ ipsam filiā impuberem tradere in sposam alicui promisit, debet iudex illam puellā in loco honesto deponere ad effectū, ut in ætate perfecta, cui velit, liberè nubat, sequitur *Aim.Crav.consf.190.Covar. de matr.p.2.cap.3.§.6.num.2.Capiblanc. de Baron. pragmat.9. num.5.& 6. Azev. consf.37.* toto, & in Monasterio Monialium, *DeclaratioS.Congreg.Card.sess.25. cap 5.de regul.*

SVMMARIVM.

1 Testamentum ex eo appellatur, quòd testatio mentis sit.
2 Vindicatur à calumnijs Gellij & Laur.Vall. IVSTINIANVS.
3 Explicatur & ornatur, & 4.
5 Definitur.
6 Quo iure fuerit inventum.
7 Testamentum Typus IMMORTALITATIS.
8 Testatoris voluntas servanda est, & 9.
10 Adducitur Senec.
11 Veteres testamenta curabant.
12 Tripliciter fiebat.
13 Calatis Comitijs testāmtū efficiebatur eūm pace, & ocio utebantur.
14 Sub Calatis Comitijs quandoq; curiata, & Centuriata comprehendūtur.
15 Magistratus olim codicillis creabātur.
16 De varijs Comitiorum generibus remissivè.
17 In procinctu testamētum constituebatur, cùm in prælium exituri essent.
18 Procincti dicūtur milites, quasi præcincti, & expediti.
19 Explicatur Luc.12.
20 Per æs & librā testamētū dicebatur, scilicet, quòd per emāicipationē, idest, imagina

rium

CAPVT XX.

De Teſtamento.

1 TEſtamentũ ex èo adpellatur, quòd teſtatio mentis ſit, *princ. Inſtit. de teſt.* cuius etymon rident *Gell. lib. 6. Noct. Attic. c. 12. Laur. Valla. lib. 6. c. 36.* ab eorũ calumnijs, ut *Iuſti.*
2 noſtrũ vindicẽt Interpretes plura cõminiſcũtur, & varia, frequẽtius obſervantes declarationis gratiâ adiectam fuiſſe *mentis* mentionem, ut poſt *Alciat.* notat *in d. princ. Myſinger. Covar. in Rubric. de teſtam. 1. p. n. 1. Conan. lib. 9. comm. cap. 1. Budæus* ibi, *verb. Teſtamẽtum, Vbeſembec. ex num. 1. Othoman. enunt. 1.*

3 Pichard. verò existimat in dict. princip. mentis vocem ideò adiectam fuis-
se, ut significaret Imperator ex ipso
testandi actu testamentum dictum, eò
quòd testatum aliquod relinquat testa-
tor, certamque mentis testificationem,
ut ostẽdit Vlpian. in Instit. tit. 20. in prin-
cip. ibi: Testamentum est mentis nostræ iu-
sta contestatio; quemadmodum & Paul.
in l. 3. D. de damn. infect. dixit, damnũ &
damnationem ab ademptione dictitari,
eò quòd non aliter cõtingat, quàm si a-
4 liquid dematur. Sic etiam pactũ dici à
pactione, id est, ab ipso actu paciscendi,
testatur idẽ Vlp. in l. 1 D. de pact. Men.
lib. 1. c. 4. n. 34. Robert. lib. 2. sent. c. 9.

5 Quibus circa etymologiam enarra-
tis, definitio iam adparet: est igitur te-
stamentum voluntatis nostræ iusta senten-
tia de eo, quod quis post mortem suam fieri
vult, l. 1. D. de testam. Spin. in specul. glos.
1. Rub. Mencha. lib. 1. de succ. creat. §. 1.
Matienç. in l. 1. ex n. 1. tit. 4. lib. 5. Recop.
Pichard. in Rubr. de testam. num. 2. Donell.
lib. 6. comm. c. 4. latè explicant.

6 Authores iuris nostri quærunt, quo
iure fuerit inventum? Et quoniam plu-
rima huius disputationis extant com-
mentaria, referam ex ijs, qui examina-
runt, aliquos, ut ibi se conferat Lector,
si velit plura edíscere. Fuisse ergo testa-
mentum inventũ Iuris Civilis, docent
Duar. in comm. ad tit. de testam. c. quid sit
testamentum, Balduin. ad leg. Romul. c.
26. num. 5. Arias Pinell. in l. 2. num. 7. C.
de bon. mater. Alciat. lib. 4. Parerg. c. 25.
& in princ. l. Gallus, D. de lib. & posthum.
Ant. Fab. lib. 14. coniect. c. fin. & de Iurisp.
tit. 1. princ. 4. inlat. 1. & de error. pragm.
decad. 23 error. 1. Osuald. in Donell. lib.
6. comm. c. 4. lit. A. Pich. in Rubr. de testa-
men. n. 7. Marta tom. 2. summ. success. legal.
p. 4. q. 1. art. 1. à num. 1. cum seqq. & huius
sententiæ fuerunt Accurs. in l. ex hoc iure
5. verb. Dominia, D. de iust. & iur. quem
secuti sunt Bald. in l. decernimus, n. 10. C.
de sacros. Eccles. Paul. de Cast. in l. 3. D. de
testam. n. 3. & alij plures, quos consultò
omittimus.

7 Causam huius iuris exprimit elegan-
ter Olderd. classi 5. act. in prælud. Testa-
mentum typus, & figura immortalita-
tis. Namque anima, & voluntas im-
mortalis non debet quoad bona cum
corpore extingui. Nihil igitur iucun-
dius, quàm ut voluntas regnet in bonis,
corpore extincto: & Petr. Greg. lib. 41.
syntagm. c. 1. num. 1. Tanta est (inquiens)
immortalis animæ in corpore mortali dig-
nitas, ut post corporis interitũ proroget im-
periũ, & reliquias cogitationum relinquat.
Breviùs Iust. Lips. in præfa. lib. 6. de Cruce.
Solatium fati est voluntas ultra fatum.

8 Vnde Consultus in l. vel negare, D.
quemad. testam. aper. in hæc verba pro-
rupit: Publicè expedit suprema hominum
iudicia exitum habere; quare doctè adse-
ruit Senec. 3. cont. 9. Testamentorum inte-
rijt potestas, si vivi neglexerint imperia
mortuorum: & Scholiastes Poëta sub
nomine Octavij loquens de testamento
VIRGILII servando ità cecinit:

Sed legum est servanda fides, suprema voluntas,
Quod mandat, fieríque iubet, parere necesse est.

Cic. 2. Philipp. ibi: In publicis actis ni-
bil est lege gravius, in privatis firmissimũ
est testamentum: & in 3. Verr. Quintil. de-
clam. 308. Et in more civitatis, & in le-
gibus positum est, ut quoties fieri potuerit,
defunctorum testamento stetur. Idque non
mediocri ratione. Nec aliud videtur sola-
tium mortis, quàm voluntas ultra mortẽ:
& decl. 264. & 311. Plin. lib. 2. ep. 16. &
lib. 4. ep. 10. Tacit. lib. 2. Ann.

9 Eò quòd testatoris volũtas lex est, no-
vell. 22. de nuptijs, c. 2. Vivius decis. 265.
per totã, lib. 2. ac per cõsequens servãda,
l. ex facto 35. §. rerũ autem, D. de her. inst.
l. si & mihi, & tibi 12. §. fin. l. penult. D.
de leg. 1. cum similib. Donel. lib. 8. comm.
Iur. Civil. c. 4. §. 1. Ant. Fab. in Iurisp. Pa-
pinian. tit. 4. princ. 6. inlat. 6. Robles de
repræsent. lib. 1. cap. 5. num. 15. & c. 13.
10 num. 4. cum multis. Quâ de causâ nihil
impensius homines amore prosequũtur,
quàm in ultimo fine disponere prudẽter
ani-

animadvertit *Seneca lib. 4. de benefic. c. 11.* ibi: *Quid cùm in ipso fine vitæ constitimus, cùm testamentum ordinamus, non beneficia nobis nihil profutura dividimus:* & pòst: *Vbi mors interclusit omnia, & ad deferendum incorruptum iudicē misit. quærimus dignissimos, quibus nostra tradamus, nec quicquam curâ sanctiore componimus, quàm quod ad nos non pertinet.*

11 Veteres summoperè testamenta curabant, ut ait *Iustin. in princ. Instit. de test.* à quo non longè sunt *Gell. lib. 15. Noct. Attic. cap. 27. Alex. ab Alex. lib. 4. Dier. Gen. c. 6.* ubi *in scholijs* alios antiquitatis acerrimos observatores recenset, *Tiraq. Costan. lib. sing. quæstion. c. 17. Vaeon. lib. 2. declarat. iur. c. 16. Cota verb. Testamentum, Ferand. Advens. lib. 2. explic. cap. 29. Forcat. dialog. 14. & 73. Valtb. lib. 2. misc. c. 30. Lorioth. de testam. c. 2. Brisson. lib. 2. select. cap. 7.* Hinc leges *12. Tab.* circa successiones, & testamenta processerunt, ut author est *Alex. ab Alex. lib. 6. Dier. cap. 10.* ubi *Tiraquel.* copiosè adnotavit *fol. 660.* cum plurib. *Amaia lib. 3. observ. iur. c. 6. n. 1.*

12 Tria testamentorum genera cognoverūt Antiqui: unum, quod *calatis Comitijs* fiebat: alterum, quod *per æs & libram*: tertium, quod *in procinctu* constituebatur, *§. 1. de testam. ordin.* ubi *DD.* circa cuius *text.* explicationem aliquid temporis absumā, ut nihil antiquitatis penitùs ignoretur. Cognitio enim antiqui iuris, præter quàm quòd iucūditate animum demulcet, suo usu non planè caret.

13 *Calatis Comitijs* testamentū efficiebatur, cùm pace, & ocio utebantur, convocato populo per Cornicinē, ut testator eo præsente, & quasi teste ultimam suā declararet volūtatem, quod tempore pacis bis in anno fieri solebat, & sic *Calatis Comitijs* ab antiquo *calare*, quod à Græco, *vocare*, significat, *Alex. 4. Dier. Gen. 3. Rosin. 6. Antiq. 1. Vultei. pr. I. de testam. n. 27.* & ibi *Vigli. n. 5. Conan. 9. cōm. 1. n. 4. Villalp. de Mag. lib. 1. c. 21. n. 9.* Vnde & Kalēdæ, *Brisson. 1. formul. pag. 119. Rosin. 6. Antiquit. 4.* & servi calatores, *Plaut. in Pseud. act. 4. scen. 2. & in Rudent. act. 2. scen. 3.*

14 Sub calatis quandoque curiata & cēturiata comprehenduntur, *Gell. lib. 5. c. 27.* ubi calata Comitia dicuntur, quæ habentur aut pro Collegio Pontificum, aut Regis sacrificuli, aut Flaminū inaugurandorum causâ, ut liquet ex oratione *Cic. pro domo sua.*

15 Observari hìc oportet, Magistratus olim in Imperio Romano Comitijs, aut codicillis creatos fuisse, eleganter & eruditè *Iul. Cæs. Bulenger. lib. 2. de Imperio Romano, c. 10. & 11.*

16 De varijs Comitiorum generibus latè & graphicè pertractavit *Iul. Labor. var. lucubrat. tit. 1. à c. 1. cum seqq.* cuius copiosa penus est, & abundans messis, ut satis replearis, læterisque, *Budæus in adnot. reliquis fol. 108.*

17 *In procinctu* testamentum constituebatur, cùm in prælium exituri essent, ideò *Festus* ex emendatione *Scaligeri* ait: *Dicuntur testamenta in procinctu fieri, quæ instructa acie nuncupantur, vel quæ ad pugnam ituri nuncupabant. Plutarch. in Coriolano: Eo tempore mos erat Romanis prælium inituris, scutaque sumpturis togam præcingere, simulq; testamenta sine scripto facere, heredemq; tribus, aut quatuor audientibus nūcupare. Ioan. Ludov. de la Cerda in comm. ad Virgil. 7. Æneid. n. 18. fol. 102. Cic. 1. de natur. Deor. Agell. 15. Noct. 27.* tersè *Ioan. Barclai. lib. 4. Argen. Adnotatum est ad victoriam ingentem fiduciam Gallorū, Maurorumq; paucissimos in procinctu nuncupasse testamentum.*

18 Procincti enim dicūtur milites, quasi præcincti, & expediti, cùm præcinctus dicatur, qui ad cōfligendū paratus est, *Ioan. Rosin. lib. 5. Antiq. Roman. c. 32. Genes. 49. n. 19. Habac. 3. n. 16. Prover. 31. n. 17. Iob 38. n. 3. Psalm. 17. n. 33. Dan. 10. n. 5. Apoc. 1. n. 13. Psal. 92.* Discincti verò dicūtur ignavi, & imbelles, *Hom. Iliad. 13. Alex. ab Alex. lib. 1. Dier. Gen. c. 20.*

Quare ignominiæ causâ de Afris cecinit *Mantuan. 8. Æneid.*

---*Distinctos Mulcifer Afros Pinxerat.*
Sueton. in August. c. 24. Lipsf. lib. 5. de milit. dial. 18. Guth. de offic. dom. Aug. lib. 1. c. 14. fol. 45.

Hinc venit intelligendus locus facet *in c. 12. Lucæ: Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris*, quod explicans *S. Petr. Chrysol ser. 24.* comptè, & piè verbum paravit, *Cingulum quidem est propiè indicium servitutis, quòd & discursus expeditos reddat, &*
19 *faciat obsequentes.* Sic cutam impendere debemus, ut parati, & expediti adstemus, cùm mors adveniat, & præcingamur ad irruendas, & devastandas diaboli insidias, quia non solùm peccatorum mole non deflectemur, sed ipse rerum Arbiter cũ nobis se præcinget præmium nostræ viligantiæ, & præcinctionis tetribuens: *Amen dico vobis, quia præcinget se, & faciet illos discumbere, & transiens ministrabit eis*: prosequitur eruditè, & eleganter *Chrysol. d. serm. 24. En mutatio inaudita rerum! en terribilis correptio dominationis! en pavenda conversio servitutis! quia parumper servus adsistit in domini sui expectatione succinctus, & sustinendi fidem brevi fatigatione portavit, cui ut talionem redderet, dissimulat se in ipsa divinitate divinitas.*

20 *Per æs & libram* testamentum dicebatur, scilicet, quod per emancipationem, idest, imaginariam quamdam vẽditionem agebatur quinq; testibus præsentibus, *Vlpian tit. 20. §. 9. Ioan. Garc. in tract. de expens. c. 1. n. 5.* Cuius testamẽti ratio erat. Primò, quia in omnibus ferè momẽti maioris rebus, & negotijs emptionis contractus, quo nullus tutior, certiorq; habebatur, ex Qviritivm institutis intervenit, *Vultei. princ. Instit. de testam. n. 33. Cont. lib. 1. disput. c. 12. Ravard. in l. 16. D. de reg. iur. Conan. lib. 9. comm. c. 1. n. 5. Brisson. lib. 1. select. cap. 7. Rosin. lib. 8. Antiq. Rom. in 3. p. explicationis legum 12. Tabul. §. 12. Petr. Greg. lib. 41 syntagm. c. 3. Caius lib. 1. instit. c. 6. Gell. lib. 5. c. 19.*

21 Secundò, quia cùm in testamentis alienario fieri videatur tempore prohibito, eff ctusque eius cõferatur in id tẽpus, quo alienans dominus non est, *Ant. Fab. lib. 14. coniect. c. 20. Alb. Gentil. lib. 4. lect. cap. 6.* hoc simulatæ venditionis commento ei difficultati sic occursum: ut emptori familiæ bona ità manciparentur (tanquam inter vivos) sub fiducia heredi instituto, & secretò fortè in tabulis eadem remancipandi, *Hotboman. lib. 9. observ. cap. 12.* uno nummo insignaro, qui *æs*, & *raudusculum* dicebatur: ab *Statio* vocatur nũmus Caianus à familiæ emptore, qui alius ab herede, *§. 10. versic. Licèt, Instit. de testam. Plutarch. lib. de sera Numinis vind. Hotbom. d. lib. 9. cap. 12. Conan. dict. lib. 9. comm. c. 1. num. 9.* libræ imposito, qui adpendebatur per libripendem testatori, ceu venditionis pretium, *Caius 1. instit. 6. §.*
22 *4. Boët. in Topic.* Qui ritus ex antiquo adpendendi argenti infecti more ante usum signatæ monetæ inventum, *Plin. lib. 33. c. 3. Budæus lib. 1. de asse, pag. 31. & lib. 5. pag. 203. Brisson. lib. 1. antiq. cap. 7. Forner. ad l. 159. D. de verb. sign.* quem hodie apud Chinenses populos servari tradit *Ioan. Mendoc. lib. 1. de Regno Chinæ, cap. ult.*

23 Quod tamen genus testandi, quãvis duobus prioribus abolitis, diutius permanserit, attamen posteà partim in usu esse desijt, reiectæ enim fuerũt captiosæ illæ, & scrupulosæ emancipationes, & planior, & sincetior usus fuit receptus, ut *ex princ. Instit. de testam. & ex l. quoniam indignum 15. C. eod.* sufficientissimè colligitur, *Osvald. in Don. lib. 6. comm. c. 6. in not.*

24 Iurisperiti testamenta dictabant, *Sueton. in Nerone, cap. 32.* ibi: *Deinde, ut ingratorum in Principem testamenta ad fiscum pertinerent, ac ne impunè esset studiosis iuris, qui scripsissent, vel dictassent ea. Arrian. in Epict. lib. 2. cap. 13. Sed neque iuris studiosũm adsumpsit unquam, qui ei legitima interpretaretur. Sed testamentum non scribit nesciens, qui scribi debeat,* nec

nec sicientem adhibens, neque sponsionem aliter signat, quam securitatem scribit sensu suo, & arbitrio utitur sine Iurisperito. August. in Ioann. Qui habent causam, & volūt supplicare, quarunt aliquem Scholasticum Iurisperitum, à quo sibi preces componātur. Iul. Cæs. Buleng. lib. 4. de Imper. Rom. cap. 8. Ità ut vix quisquam sine Iurisperito testamentum facere audêret, *Cuiac. in l. 1. D. de testam. Gerard. Mainard. decis. Tholos. 58. num. 1. lib. 5. Pich. ad l. Gallus, cap. 1. num. 1.*

25 In quacunque materia testamenta scribantur, valida sunt, *l. 2. §. ad causam, D. quemadm. test. aperi. l. 1. l. chartæ 4. D. de bonor. poss. sec. tab. l. quoniam 15. ad fin. C. de testam. §. nihil autem 8. Insti. eod. l. 12. in princip. tit. 1. p. 6. Forner. lib. 2. select. c. 9. Pet. Gregor. lib. 41. syntagm. c. 4.*

26 *num. 4.* Quoniam etsi olim tabulis tantùm ceraris scriberentur, *Aldroband. lib. 1. de insect. cap. 3.* qui antiquissimus mos fuit, posteà tamē alijs materijs adinventis, in quacunque scribi cœperunt, ut & alia omnia, quæ ut posteritati mandarentur, litteris commendabantur, quâ de re, & de multiplici chartarum usu post *Plin. lib. 13. cap. 12. Alex. ab Alex. lib. 2. Dier. Gen. c. 30.* ubi in notis

27 plura tradit *Tiraq.* Ob id autem, quòd humana industria alijs materijs adinventis testamenta in membranis, papyro (de qua multa tradit *Guid. Paneirol. de reb. nup. invent. p. 2. tit. 13.*) pergameno, corio, & alijs instrumentis scriberētur, tabularum primū nomen non amiserunt, *Paul. lib. 4. sent. tit. 7. vers. Vltimò,* quamvis & aliæ sint tabularum significationes, quas adducit *Rhodigin. lib. 7. ant. lect. c. 20. & 21.*

28 Quod tamē intelligendū est, nisi testamentū litteris notis esset exaratū, quia tunc nō valet, *l. sed eū patrono 6. §. fin. D. de bonor. poss. con. tab. Iust. Lips. cent. 1. ad Belgas, epist. 3. n. 1. Ioan. Gruther. 2. tom. Inscript. antiq. Vrbis Rom. ad fin.* dextrè *Anton. Pichard. in §. nihil autem 8. n. 8. Instit. de testam.* qui eruditissimè notas expresserunt, quales essent.

29 Signabantur testamenta imagine, ac signo impresso, *Paul. 5. sent. 25. §. 8. Sueton. in Neron. cap. 17. l. 1. §. penult. & ult. D. de secun. tab. Ossuald. in Donell. lib. 6. comm. c. 8. lit. A. & B.* cum alijs congestis ibidem.

30 Servabantur, ac custodiebantur in Deorum delubris, Ædirui fidei commendata, *ut in l. 3. D. de tab. exhib.* ibi: *Si custodiam testamenti Ædituus suscepit, l. cùm pater 77. §. donationis 26. D. de leg. 2.* ibi: *Donationis prædiorum epistolam ignorante filio mater in Æde sacra verbis fideicommissi non subnixam deposuit, & litteras tales ad Æditum misit: Instrumentū voluntatis meæ post mortem meam filio meo tradi volo. Claud. Musembert. ad Marti. de spect. epigr. 7.* ubi *D. Laurent. Ramir. de Prado: ex Dione, Appiano, Suetonio, Plutarcho, & Tertulliano* retulit *Iust. Lips. in comment. ad Tacitum lib. 1. Ann. n. 48. Hering. de fideiuss. c. 14. num. 49.*

31 Sed maior fiducia erat in Virgines Vestales, quæ Sacerdotes cæteros dignitate, & authoritate superabāt, adeò, ut Imperatores ipsi testamenta sua ipsis commendarent: maximè Virgini præcipuæ, quæ reliquis præerat, *Sueton. in Iul. cap. 83.* & *in Aug. c. 101. Tacit. 1. Annal. & Plutar.* Marci Antonij Triumviri testamentum depositum apud Vestales scribit *Alex. ab Alex. lib. 1. Dier. Gen. cap. 12. fol. 488.*

32 Reserabantur post mortem, *Gregor. Turonens. lib. 6. cap. 45. Marculf. Monach. lib. 2. form. cap. 17. Ribera ad Hebr.* ad illud *c. 9. Testamentum enim in mortuis confirmatum est, Bellarm. 1. tom. lib. 1. c. 17. Ioan. Ludovic. de la Cerd. adversar. sacro. cap. 107. num. 1. & 112. n. 9.* cūcti Societatis Iesv splendentia lumina.

33 Vltimæ ceræ significant testamentū, acutè *Martial. lib. 4. epig. 26.*

Nihil Ammiano præter aridam vestem
Moriens reliquit ultimis pater ceris.

Id est, novissimo testamento, ut explicat *D. Laurent. Ramirez de Prad. in Hiponem.* ad eumdem, *Alex. ab Alex. lib. 1. Dier. Gen. c. 1.*

34 Quod etiam intelligunt ſupremæ tabulæ, *Mart. lib. 5. epigr. 33.*

Quadrantem Criſpus tabulis Fauſtine ſupremis

Non dedit uxori, cui dedit ergo? ſibi.

Vbi *Domit.* teſtatur.

35 Quandoque tamen ſub nomine elogij cõtinetur, *l. quidam elogio 20.* ubi *Accurſ. C. de iure delib.*

36 Ponitur verò *pro amicitijs 2. Reg. 3. Fac mecum teſtamentum*: ubi *Septuag.* reponunt, *Fac mecum amicitias*, refert *Ioan. Ludov. de la Cerd. adverſ. ſacror. c. 65. num. 144.*

37 De alijs teſtamentorum generibus, quæ nunc ſunt in uſu, videlicet teſtamẽti ſcripti (vulgò clauſi) & nuncupati vi (nempè aperti) latè in proprijs teſtamentorum tractatibus agunt Authores, *& Petr. Gregor. lib. 42. ſyntagm. cap. 4. 5. & ſeqq. Oſuald. in Donell. lib. 6. comm. c. 7. & 10. Matienç. in l. 1. gloſ. 3.* ubi *Azeved. tit. 4. lib. 5. Recop. Moneta de commut. ult. volunt. cap. 2. q. 2. num. 18. Paul. Chriſtin. deciſ. Belg. 304. num. 2. vol. 1. & deciſ. 6. vol. 4. Gerard. Main. deciſ. Tholoſ. 4. lib. 5.*

38 Omiſſis ijs, quæ ad noſtram materiam non adringunt, ad propriora accedendum eſt, ut diſpungantur: nunc ergo opportunè quæri debet, an teſtamentum metu factum valeat ipſo iure, necne?

39 In qua quæſtione aientium ſunt, & negantium *DD.* dictetia: alij adfirmãt, teſtamentum vi, aut metu factum ipſo iure valẽte, ſed auferri cogenti, metumvè inferenti hereditatem, tamquàm ab indigno, quod defendunt *Caſtr. num. 4. Aretin. col. 1. Duaren. & Conſtant. Ruger. ex num. 2. uſque ad 7. in l. 1. D. de teſtam. Michael. Craſſ. recept. iur. ſentent. §. teſtamentum, quæſt. 83. in princip. Cevall. pract. q. 348. num. 4. Boſſius tit. ſi quis aliquem teſtari prohibuerit, num. 5. Peregrin. de iur. fiſc. lib. 2. tit. 6. ex num. 4. Menoch. de arbitrar. lib. 2. caſ. 395. num. 7. Gregor. Lop. in l 27. titul. 1. part. 6. verb. Haziendo fuerça, Fachin. lib. 2. controver. cap. 15. Caſtill. lib. 3. quotidian. cap. 1. num. 44. cum ſeqq. Mart. tom. 2. de ſucceſ. leg. part. 4. quæſt. 1 art. 6. num. 19. cum ſeqq. Nicol. Intrigliol. conſ. 6. à num. 80. Harprecht ad Iul. Clar. §. teſtamentum, num. 13. q. 1. Fachin. lib. 10. cont. 15. Anton. Fab. de error. pragm. decad. 38. err. 3.*

40 Quam ſententiam adſtruunt ex eo, quòd ea, quæ metu fiunt, valent, licèt reſcind intur; nam voluntas coacti voluntas eſt, *l. ſi mulier, §. penult. D. quod met. cauſ. l. ſi patre cogente, D. de ritu nuptiar.*

41 Alij verò negant, ut ſunt *Ioan. de Imola in l. 1. num. 4 D. de teſtam. Iaſon in l. 1. num. 3. C. ſi quis aliquem teſt. prohibuerit, Rubeus in repet. §. morte, num. 222. l. non ſolùm, D. de nov. oper. nunt. Spino in ſpecul. teſtam gloſ. rub. 2. p. num. 5. Pet. Gregor. lib. 44. ſyntagm. cap. 6. num. 2. Vazq. de ſucceſ. §. 17. à num. 5. cum ſeqq. lib. 2. requiſ. 22. num. 5. Mogoll. c. 9. num. 25. verſ. Quæ opinio, Farin. 2. part. fragm. crimin. verb. Metus, num. 43. Anton. Pichard. in §. actionum 28. num. 26. Inſt. de act. Montan. in addit. ad Anton. Olivan. de act. par. 2. lib. 1. cap. 14. num. 22. tom. 2. fol. 256. col. 2.*

42 Hoc tamen hemiſtichium etſi paucioruum Authorum teſtimonijs fulciatur, ratione & fundamentorum robore ſubſiſtit, & comprobatur. Primò, ex eo, quòd conſenſus in actu teſtandi requiritur cum qualitate libertatis plenæ, & ſic omninò abſolutus, & liber in diſponendo, *l. 1. C. de ſacroſ. Eccleſ.* ibi: *Liber ſit ſtylus, Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 395. num. 1. Conſtant. Ruger. in l. 1. num. 2. D. de teſtam. Peralt. in l. ſi quis in principio, num. 94. verſ. Ex quibus manet, & num. 132. D. de leg. 3. Ioan. Baptiſt. Plot. in conſ. 168. num. 52. inter conſil. ultim. volunt. lib. 2. Molin. de iuſt. & iur. tract. 2. diſput. 135. verſ. Quoad ſecundum attinet*, eleganter *Gerard. Main. deciſ.*

43 *Tholoſ. 6. num. 10. lib. 5.* Sed metus excludit conſenſum, *l. nihil. 116. D. de regul. iur.* Ergo teſtamentum nullum fuit abinitio.

Se-

44 Secundò, testandi libertas hominibus iure Gentium, & Naturali competit, *l. nec enim, §. deportati, D. de testam. milit. l. milites, C. eod. §. quod verò, Instit. de iur. Gent. Nat. & Civ. Bart. in l. interdum, num. 7. D. de condict. indebit. Vigl. in §. sed prædicta, num. 4. Instit. de testam. Ias. in Rubrica, D. de acquir. heredit. Ioseph. Ramon cons. 34. num. 52.* Reverà quoties quis aliquem ad testādum coëgit, compulsus non ad suum libitum disponit, quia cùm testamentum à mera testantis voluntate pendère debeat, si non à sua voluntate pependit, dici nequit suum testamentum, nec sua dispositio, ergo nullatenus valère potuit.

Cui adstipulatur *S. Athanas. Alex. in epist. ad solit. vit. agent.* ibi: *Liberius deinde post exactum in exilio biennium inflexus, minisque mortis ad subscriptionem inductus est, verùm illud ipsum quoque, & eorum violentiam, & Liberij in hæresim odium, & suum pro Athanasio suffragiū, cùm liberos affectus habebat, satis coarguit. Quæ enim per tormenta contra priorem eius sententiam extorta sunt, ea iam non metuentium, sed ità cogentium voluntates habendæ sunt.*

45 Tertiò, ideò reprobatur dispositio captatoria, tamquam per indirectum auferat liberam facultatem testandi, *l. illa institutio 32. D. de hered. instit.* cum simil. *Bart. in l. stipulatio hoc modo concepta, D. de verbor. oblig. & in l. cùm donationis,* ubi *Alex. C. de transact. Rota divers. decis. 592. num. 11. part. 1. Seraphin. decis. 359. Surd. decis. 98. num. 7. Neguz. cons. 521. num. 50. Steph. Gratian. c. 508. num. 1. vol. 5.* Vnde Solon captatorias voluntates omnes reijci & improbari voluit, *Plutarch. in Solone*: ergo similiter est repellendū testamentum coactione constitutum, cùm non liberâ voluntate fuerit effectū, quia testator coactus adstavit, & liberum nō habuit stylum, adversus iura vulgaria.

Quartò, ex compulsione noluntas provenit, *l. 1. C. si quis aliq. test. probibuerit,* ibi: *Cùm non sua sponte testamentum fecit,* & infrà: *Et quos noluerit, scripserit heredes.* Ergo nullatenus dici potest, testamentum valuisse, cùm testator noluerit, & sic à principio nullum fuit, alioqui enim contra eius voluntatem procederet, quod est absonum non solùm à iuris regulis, sed etiam à dictamine naturalis rationis.

46 Quintò, ex *text. in l. qui testamento, §. fin. in fin. D. de testament.* ubi quando testis testamētarius compulsus fuit adesse testamento, tunc testamentum est ipso iure nullum, quia in hac materia voluntas coacti non est voluntas, quinimò pro voluntate non habetur, ut ibi, quod longè fortius locum vendicat in ipso testatore, ut de se patet, *Fachin. lib. 9. cont. c. 15. Conan. lib. 9. comm. cap. 2. & 3. num. 9.*

Deinde ut coactio vitiat matrimonium, *cap. gemma, de spons.* cum similibus, ità quoque debet vitiare testamentum, secundùm *Ias.* ubi suprà, quia in hac materia à pari procedere videntur matrimonium & testamentum, *arg. text. in l. stipulatio hoc modo concepta,* iunctâ *l. Titia, in princip. D. de verb. oblig.* iunctis ijs quæ habētur per *Bart. in l. si quis pro eo, D. de fideiuss.*

Sextò, quando testamētum est imperfectum ratione voluntatis, etiam in minima sui parte, tunc vitiatur ipso iure, *l. si quis cùm testamentum, D. de testam.* adeò, ut etiam inter liberos non valeat, ut notatur per *glossam,* & communiter *DD. in l. fin. C. famil. ercisc.* Ergo ridiculum esset dicere, quòd valeat testamentum in specie nostra, in qua est defectus totius voluntatis: & hæc pars adeò vera est, ut contraria nobis ridenda videatur.

47 Neque ad rem pertinet *l. 1. C. si quis aliq. testa. probib.* in qua iacet unicum fundamētum communis opinionis. Nā ille *text.* nil probat, ut fatetur ibi *Corn. num. 1. in fin.* licèt sequtus sit communem sententiam, & tunc demum fisco locus aperitur, quādo mero iure hereditas delata fuit ei, qui violentiam fecit, qua-

quale est cùm is, qui primum locum tenet ab intestato, testatorem testari prohibuit, ut sibi hereditas ab intestato defferretur, prout realiter delata fuit, vel quando heres priore testamento scriptus prohibuit testatorem secundum restamentum facere: quo casu ex vi primi testaméti, quod teverâ mutatum non fuit, sibi defertur hereditas, quæ ei adimitur, & fisco applicatur.

48 Cæterùm in specie nostra, cùm defuerit libera testatoris voluntas, neque testamentum ab initio valuit, neque heredi scripto ex tali inutili testamento hereditas defertur, neque aufertur, ut fisco applicetur, sed remanebit penes legitimos heredes testatoris, ne delictum alterius eis immerentibus noceat, contra *text. in l. si quis in suo*, §. *legis, C. de inoffic. testamento*. Quæ ratio adeò æqua & pia est, ut sola sufficiat ad huius partis tuitionem, *l. 28.* ubi *Gregor. Lop. tit. 1. p. 6.*

49 Cui sententiæ opponitur *Ant. Fab. de err. pragm. decad.* 38. *err.* 3. quatenus dictat sub distinctione, nempè, quòd aut vis, & metus præcessit, & tunc validum sit testamentũ, si autẽ in ipso actu testandi interveniat, tunc nullum existat, quia deficiunt solennitates requisitæ, cùm testes, qui debent esse rogati, inviti detinentur, vel invitus testator, ut eos roget, per vim adhibeatur.

50 Qui quidem expresſè convincitur; nam idem est, ut metus sit in actu testandi, aut præcedat eum, cùm trepidario illa mentis debeat præcedere antequàm actio metu extorta fiat, licèt inferatur ob futurum instans periculum, incussio enim metus, & trepidatio mẽtis agentis itâ præsens debet esse, quòd præcedat & det causam actui, etsi causam conditionalem, itâ ut possit homo eligere, quod maluerit; sic intelligendus est *textus in l. metum 9. in principio, l. isti quidem*, §. 1. *D. hoc titul.* Dicat ergo meus *Faber*, quâ ratione dici quit metum præcedentem actum non sufficere ad invalidationem, cùm is præbeat causam ad gestionem.

51 Rursus si metus non præcessisset, nullatenus in illum modum testamentum celebraretur, & testator aliter disponeret, aut cessaret; sed propter compulsionẽ, quæ præcessit, adeò obnoxius ad celebrationem; igitur coactus testatur, & sic non habet liberam voluntatẽ, quæ necessariò requiritur.

52 Restat responsio ad dubitationem circa prohibitionem testatoris per metum factam, quam ad amussim, & latè dispunxit *Castill. lib. 3. var. cap. 1. & tomo 5. var. c. 72. Farinac. de falsis, q. 161. à num. 1. cum seqq. Carol. de Tapia decis. 16.* tota. Sed advertẽdum nunc est, hereditatem auferri ab eo, qui coëgit aliquem vel prohibuit testari metu, vel dolo malo, elegãter *Sixtin. de regal. lib. 2. c. 10. n. 61. usq. 64. ex l. 1. & 2. D. si qui aliq. test. probib. l. in scriptis, D. de his quæ ut indign. l. Marcellus, §. fin. D. ad Treb. l. Lucius, §. Sempronia, D. de leg. 1.*

53 Testamentum præsumitur metu factum, si effectum sit ob importunitatẽ, & persuasionem multorum, *Decian. resp. 65. num. 2. vol. 1. Mant. de coniect. lib. 2. c. 7. num. 4.* etiam si metu reverentiali factum sit, *Peeb. de testam. coniug. lib. 1. c. 9. num. 7.* Legatum metu factum restituẽdum est illi, in cuius detrimentum cedit, & insimul hereditas, *Molin. tom. 1. tract. 2. disp. 135. in vers. Ex eadem doctrina, fol. 732.*

54 Cui finitima est & alia quęstio, an additio metu facta valida sit, necne: Probant expresſè *text. in l. si mulier 21.* §. 5. *D. hoc tit. & in l. si metus 85. D. de acq hered. Petr. Greg. lib. 46. syntagm. c. 4. num. 15. Pichar. in tract. de acq. hered. c. 18. n. 10. Medic. de casib. fort. 1. p. q. 7. n. 7. vers. Iis præmissis, Farin. 2. p. fragm. crim. verb. Metus, n. 45.*

55 Quod confirmatur ex eo, quia etsi quis coactus velit, vult tamen, *l. si patre cogente 22. D. de ritu nupt.* ibi: *Maluisse hoc videtur, l. si privatus 17.* ibi: *Quamvis voluntatem accommodaverit, D. qui & a quibus.* Vnde Prætoris est necessarium

rium remedium ad eam rescindendam, *dict. §. 5.* quod eam valuisse supponit ex reg. *l. nam etsi sub conditione 5. §. post defectum, D. de iniust. rupt. l. decem 116. D. de ver. oblig. l. 2. C. in quibus causis in integ. restit. non est neces. l. 2. C. de prædijs min.*

56 Cui sententiæ opponitur expressè textus *in l. qui in aliena, §. Celsus, D. de acq. hered.* ibi: *Eum qui metu verborum* (ubi *verberum* reponit *Cuiac. in d. l. mulier 21. §. 5.*) *vel aliquo timore coactus fallens adierit hereditatem, sive liber sit, heredem non fieri placet, sive servus sit, dominum heredem non facere.*

57 Ad quem *textum* ità responsum concipitur, nempè, quòd *Vlpian.* sit intelligendus cõsensu deficiente: nam ibi aditio fuit facta à coacto, nihil minus in animo habens, quàm ut adiret simulans se adsentiri, ac non invitum facere, atque ità non est ibi coacti voluntas hereditaris habendæ, sed fallax, simulata, & nulla, *Anton. Fab. in dict. l. mulier 21. §. 5. Cuiac. ad l. 4. D. de reg. iur. & lib. 16. obser. cap. ult. Duaren. ad titul. de acquir. hered. cap. 6. Petr. Fab. ad l. 3. D. de reg. iur. Pac. 2. quæst. 67. Osswald. in Donell. lib. 7. comm. c. 8. lit. B. Pich. dict. c. 18. num. 11. Arellan. de Imp. ration. lib. 2. cap. 10. num. 25.*

58 Verùm ijs non obstantibus, contraria sententia tenenda est, nempè, quòd aditio metu facta ipso iure deficiat, ex *dict. §. Celsus*, qui quidem loquitur de filiofamilias, & servo patris, dominivè iussu adeũtibus, & hi metu, & coactione adeuntes nullum damnum, & incõmodum sentiunt ex aditione, cùm onera hereditaria ad patrem, vel dominum transeant, iuxta *dict. l. qui in aliena, in principio.* Item & eius rationem, *& l. placet 78. D. de acquir. hered. & l. 1. in princip. D. si à parente quis fuerit man. Alciat. lib. 4. Paradox. cap. 2.* aditionem eo remedio non rescindi consequens est. Item omninò necessarium, ab initio nõ subsistere: ne pater, aut dominus vim inferentes ex sua malitia commodum reportarent.

59 Extra hunc verò casum, & quoties is, qui metu coactus adivit, damnum patitur, manetque oneribus hereditarijs implicatus, & irretitus, generali edicti ratione succurri æquum fuit, *d. l. si mulier, § pen. & ult. d. l. si metus.*

60 Sed si iterum urgeas, contra hanc interpretationem genuinam ex verbis *d. §. Celsus: Sive liber sit, heredem non fieri*, quibus videtur probari, & de eo herede *Vlpianum* loqui, qui suo arbitrio lucro, vel damno heres fit.

61 Respondebo, de filiofamilias, qui patris iussu adit, ea intelligi; manet enim heres, etsi patri suo hereditatis cõmoda, & incommoda statim quærat, *dict. l. placet.*

62 Nec obstat, quod communiter adseritur *in dict. §. Celsus*, simulationem intervenisse, & ideò illius respectu aditionem non tenuisse: quia apertè satisfit, ex illius verbis propter metum verberum, vel alium ipso iure defecisse consensum, qui requiritur ad aditionem.

63 Cui adstipulatur prudenter *Senec. lib. 4. cont. 26.* ibi: *Illic vis est, & necessitas, ubi velim nolim, succumbendum est.*

64 Denique advertendum est, quòd si quis vi aut fraude impediat, ne nepos filius spurij instituatur heres ab avo, tenetur ad restitutionẽ. Notandum tamẽ est, quòd hæc restitutio non est integrè facienda, sed quanti iudicio prudentis spes potest æstimari, ità *Diana tract. 6. miscell. resol. 33.* tota.

65 Hic subintrat aliud dubium, an ex testamento metu facto debeantur legata? In qua quæstione resolutivè dicendum est sub distinctione, nempè, aut cõstat, quòd testator me coactè instituit, & nihil aliud ultrà constat, tunc legata debentur: *arg. l. 1. & 2. in fin. D. si quis aliq. test. probib.*

66 Si verò totam illam voluntatem fecit coactè, tunc nihil debetur, quia postquàm fecit testamentum totum invitus, ità non habent voluntatem legatarij, sicut heredes, & quamvis coactio fue-

fuerit facta per alium, non tamen prodesse debet legatariis; quam distinctionẽ proposuit *Bald. in l.1. col.2.C.si quis aliq. test. probib. Bart. in l.3. num.3. D. eod.* ex quorum relatione dicunt, etsi tacitè, *Gregor. Lop. in l.27. verbo Haziendo fuerça, in fin. tit.1.p.6. Azev. in l.1. num. 147. titul.4. lib.5. Recop.* latè *Castill. lib. 3. controver. cap.1. num.49. cum sequentib. Anton. Fab. de error. pragm. decad. 38. err.5.*

67 Quæstio succedit, an testamentum coram quinque testibus ab eo qui est in carceribus (metu tyranni) factum, si maior copia testium haberi nequiverit, validum sit? Quod adfirmativè determinant communiter post *Nicol. de Matar. Bald. in l. ult. num.1. versicul. Vnde est argumentum, & num. 10. Salic. num.2. Aretin. num.2. C. de testamen. Socin. consil.85. circa art. præsentis consultationis, num.5. & 9. vol.4. Dec. consil.284. num.1. Gulielm. Benedict. in cap. Rainutius, verbo Testamentum, el.1. num. 13. versicul. Tertiò fallit, de testament. Paris. consil.46. num. 24. vol. 3. Fern. Vazquez Menchac. in tractat. de success. creat. lib.3. §.24. limit. 19. num.2. Scipio Rendin. in prompt. recept. sent. tit.114. num.6.*

68 An autem testamentum ex metu reverentiali factum valeat, necnè? discuti nunc debet. Et adest dicendum, invalidum reddi, *Afflict. decis.69. n.4.* qui decidit legatum factum ab uxore marito ob metum reverentialem adnullari, & *Afflict.* secutus est *Deciaa. consil.65. num.3. & 4.* ubi alios eiusdem opinionis *DD.* commemorat, *Menoch. consil.*
69 *1139. num.11. vol.12.* quia metus reverentialis gravis est, atque adeò in actibus, & contractibus eum effectum habêre, quo metus gravis potitur, ità probat doctissimè *Basil. de matrimon. lib.4. cap.11.*

70 Quamobrem cùm quis ob metum reverentialem testatur, involuntarius est, cùm oppressus adsit, *l. velle, D. de regul. iur.* ibi: *Velle non creditur, qui obsequitur imperio patris, vel domini, l.1. §. quæ onerandæ, D. quar. rer. act. non detur,* ibi: *Tamen causa cognita, si liquidò adpareat libertum solo, vel nimia patroni reverentia, ità se subiecisse, ut vel pœnali stipulationi se subiiceret: l. pœnult. D. de furt.* ibi: *Et hoc modo patronus quoque libertum, & ei cuius magna verecundia,* &c.

71 Miror sanè multos non pœnitendæ authoritatis Viros adserentes, solum metum reverentialem non sufficere ad invalidationem; quos in unum congessit *Castill. dict. cap.1. à num.147. cum pluribus sequentib.* Adversus eos sequens facit animadversio, quæ ponit gladium ad radicem.

72 Metus est impendentis mali opinio, & cùm aliquis operatur ex metu, reverà eligit aliquid, quod minus malum iudicat, ut evitet id, quod ipsius iudicio minus est, *S. Augustin. lib. un. 83. quæstion. fol.234. col.2. lit. D. tom.4.* ibi: *Necesse est autem, ut qui metuit, aliquid fugiat.* Vnde qui operatur ex metu reverentiæ, planè agit aliquid, ut evitet aliud maius malum, quod sequi existimat, ex eo, quòd non impleat voluntatem patris, vel superioris. Dicant ergo mihi prædicti *DD.* si is metus aliquid ampliùs includit, quàm reverẽtialem metum, quid nomine metus reverentialis intelligant? Nam vel intelligunt reverentiam tãtùm debitam patri, & superiori, vel in eam, quam impugnant, sen-
73 tẽtiam incidant, necesse est. Qui enim metum reverentialem seclusis aliis gravem dicimus, non intelligimus de indignatione patris, seu superioris, quæ citò transit, id enim nulli unquam in mẽtem venit, sed de indignatione diuturna, etiam semotis minis, atque ver-
74 beribus. Quam indignationem, licèt in aliis hominibus, qui ad nos non attinent, parvi faciamus, attamen in patre, ac superiore molestissimè ferimus, & gravissimum malum censent Prudentissimi quique. Id quod & acutiores alii, qui nostram sententiam impugnãt, nostrâ ipsâ veritate compulsi confitentur,

tur,& in nostram sententiam incidunt, velint,nolint.

75 Idem dici debet,quoties testamentum nimiâ importunitate, & suasione molestâ fuerit effectum, quia involuntarium reddunt testantē,*Gerard. Main. decis.Tholos.6.num.14.lib.5. Castill.dict. cap.1. à num. 114.* latè pertractat, cuius dicta trāscribere haud expedit,cùm causent gravem metum, ut satis acutè, & ingeniosè patefecit Ingeniorū Phœnix, è cinere redivivus, & litterarum monumentis clarus *Basilius Legion.* noviter ad propositum (quem sequendum duxi) *lib.4.de matrim.c.5.n.17.*

Ex hoc haud ineleganter advertas, quòd non valet testamentum ad mariti suggestionem prælectum, quod uxor non prærordinaverat accedente præsertim eo, quòd maritus habeat uxorem sub suo regimine; ità quòd uxor metu reverentiali in præsentia mariti curantis testamentum prælegi non audeat contradicere, prout in terminis voluit *Socin.Iun.cōs.156.n.2.vol.2.Georg. Everard.cons.43.n.15.vol.2.*

Quæri nunc debet,an si mulier importunâ mariti solicitatione fatigata eo ignorante in domo amici cuiusdam sui testamentum condidit clausulis derogatorijs ultimarum in posterum voluntatum adiectis, quibus importunitatem , & inverecundam illam mariti inhiationem expressit. Post deinde domi aliud testamentum pro arbitrio mariti scripsit, nullâ additâ clausulâ, quâ præcedens testamentum minuat, sicq; exempta rebus humanis sit, valeat posterius testamentum?

Et quod sic, adfirmat *Anchar. in cap. si propter tua debita,de rescript.lib.6.* hoc procedere in Republica Venetorum, non in alia, quod ultimum sequuntur *Barbat. in cap.causam matrimonij, col. 4. & in cap.cùm esses, col.18. Bened. in c.Rainutius, verb. Testamentum 2. num. 24.de testam.Suar. alleg.1.num.33.* explicat eleganter *Petr.Pech. de testam. coniug.lib.1.c.10.* toto.

Quæ decisio restringenda est, nisi posterius testamētum longo deinde intervallo sequatur, *Bart.in l.non solùm,§. morte, D.de nov. oper. nuntiat. Alex. in l. qui in aliena, §.fin. D.de acq.hered.*

A quibus in *dict.§.fin.num.9.* non improbabiliter discedit *Ias.* Nam si fuit probatus metus præcedens, is præsumitur perpetuus, *Petr. Pech. de testam. coniug.lib.1.cap.9.num.3.* Sæpèque lapsu temporis non tam mitigatur, quàm exacerbatur iniquus mariti animus, ideòque causâ manente metus, idem effectus manère debet,*glos.in cap.ad id, de sponsal.* Aliàs quoque clausula derogatoria simpliciter prçcedens actū cōtrarium subsequtum tollit,*l.talis,in fin. & l.seq.D.de leg.1. Aleiat.* latè *in l.detestatio,de verb.sign. & in l. pacta novissima, n.35.C.de pact.*

Rursus *Aim. Crav. cons.5. num. 12.* istud restringere videtur,nisi in longinquas Regiones profecto marito uxor in illius favorem aliud testamentum conscribat, manuque propriâ signet: tum, quoniam eo casu omnis causa metus,& instigationis cessat, quia uxor marito redeunte fortè mortua erit: tum, quoniam verisimile est, quòd si vel metu adacta, vel instigationibus, & suggestionibus alicuius tertij causam mariti agentis ità disposuisset, simpliciter fuisset testata, non etiam manu propriâ tabulas signasset. Estque vulgata iuris regula, quòd metu cessante, id totum, quod ad metus causam referri potuisset, cessare debet, *l. 1. C.de naut.fœn. Tiraq. in tract.cessante causa,num.176.vers.Metu cessante.*

Mihi tamen cum *Aimone* hac in parte nō convenit, propterea quòd pari negotio,parique facilitate ad signandum, atque ad testandum uxor induci poterit, & quid si abiens maritus dira interminatus est uxori, nisi redux testamentum ab ea conditum, digitisque eius signatum inveniat? Quid item si nō abiens comminatus sit, sed illa præcedentes minas pethorrescens , reditum

tum illius, nisi facto & signato testamẽto expectare ausa non fuerit?

Vnde clarè percipitur, posterius testamentum priori esse postponendum, utpotè quòd veræ voluntatis, liberęque mentis testationis, hoc est fundamentum & essentiam testamenti, non habeat.

Neque conqueri poterit maritus iniuriâ se adfectum fuisse ab uxore, quam ipse prior importunitate læsit, cautionique, seu verius necessitati fallendi occasionem dedit, & ità nullum ex improbitate suâ lucrum sentire debet, *l. non fraudantur, §. nemo, D. de reg. iur. l. sive bereditaria, D. de negot. gest.*

Hinc succedit altera indagatio, an uxor perstitisse censeatur in testamento metu facto, quod diu vivens & occasionem nacta non mutavit: Elegantissimè hanc quæstionem *Pet. Pech. lib. 1. de testam. coniug. cap. 11.* dispunxit videndus, ubi pro adfirmativa, & negativa sententia plurima adducit, & adhibitis circunstantijs decisionem censet esse faciendam.

76 Illud etiam observandum in præsentiarum adparet, non esse prohibitum, ut quis comitate, aut blando sermone alterius iudicium in se provocet, *l. fin. C. si quis aliq. test. probibuer. l. fin. D. eod. DD. in l. fin. C. arbit. tut. & in l. Titio in princip. versic. Incidisse, D. ad municip. Franc. Burs. cons. 47. num. 26. Bologn. cons. 74. n. 4. Diaz reg. 688. Sich. cons. testam. 7. num. 13. Pet. Pech. de testam. coniug. lib. 1. cap. 3. And. Gail. lib. 2. observ. 117. num. 4. Bernard. Vvurm, observ. tit. 39. observ. 18. Hartbma. Pist. 1. part. q. 29. Daniel. Moller. ad Constit. August. 7. num. 5. part. 3. Adrian. Gilman. lib. 1. rer. iudic. decis. 26. num. 56. Castill.* is prætermissis, & non laudatis, *d. c. 1. n. 176. & 177. cum seqq. & 194. 195. & 196. Ant. Fab. de error. pragmat. decad. 38. err. 8. n. 6.*

77 Animadvertendum est, Romæ genus crebrum Captatorum extitisse, ità dicti, quia similes venantibus prædam sectabantur, & luctum orbis, & senibus adhuc ebant, obsequijs, officijs, munusculis alliciebant, omnia uno fine, ut in fine testamenti pars essent, *Senec. lib. 6. de benefic. c. 38.* ibi: *An tu Arruntium, & Aterium, & cæteros, qui captandorum testamentorum artem professi sunt, non putas eadem habere, quæ designatores, & libitinarios vota? Mart. lib. 6. epig. 63.*

Scis te captari: scis hunc, qui captat, avarum,

Et scis qui captat, quid, Marine, velit.

78 Isti ijdem Heredipetæ, & suaviter ab *Horatio* artificium describitur *saty. 5. lib. 2.* Quid à *Petronio?* suavissimè in senis sui Eumolpi persona, qui Crotonem venerat, *In qua Vrbe* (inquit) *homines omnes in duas partes divisi. Nam aut captantur, aut captant. Videbitis oppidum tamquam in pestilentia campos, in quibus nihil aliud est, nisi cadavera, quæ lacerantur, aut corvi, qui lacerant.* Atque isti corvi, sive & vultures sunt captatores. *Suillius apud Tacitum Romæ testamenta & orbos, velut indagine eius capi. Lucian. dial. 7. Schol. in Senec. lib. 1. cont. 6. fol. 88. Senec. ep. 8.* ibi: *Et fera, & piscis spe aliqua oblectante decipitur. Munera ista fortunæ paratis? Insidiæ sunt. Quisquis nostrum tutam agere vitam volet, quantum plurimũ potest ista viscata beneficia vitet. Plin. lib. 9. epist. 30.* ibi: *Qui ijs potissimùm donat, qui donare maximè possunt, quos ego viscatis, bamatisque muneribus nõ sua promere puto, sed aliena corripere.*

79 Quâ de causâ testamentum dolosis suasionibus à sene corporis, animique viribus deficiente extortum & conditum non valère, *ad textum in l. 1.* iunctã *l. fin. C. si quis aliq. test. probibuerit, Surd.* cum pluribus *cons. 373. n. 17. Alex. Raudens. decis. 45. num. 53. p. 1. Cæs. Barz. decis. 120 n. 2. & 7.*

80 Atque hinc generaliter traditur testamentum blanditijs procuratum non valère, si vis, aut metus præcesserit iuxta notata per *Cuman. & Mudæum* inter, *cons. Molinæi, cons. 32.* & quæ communiter traduntur *in l. fin. C. arbit. tut.* &

& in l.Titio in princip.verb.Ineidisse, D. ad munic.& in l.Lucius, §.Sempronia,D. de leg.2. & in l.3. §.quamquam, ubi *Ias. Paul.de Castr.& Alexan. D. de condict. caus.dat.Pileus q.27.Hierony. Bruckner. in addit. ad Gerard.Main. decis. Tholos. 6. num.65. lib. 5.* elegantissimè *Petrus Pech. de testament.coniug.lib.1. c. 9.n.2.*

81 Cùmque blandis,importunis, & inverecundis verbis mulierũ sæpè mariti inducantur ad disponẽdum iuxta earundem placitum,ideò olim prohibitũ planè fuit,ne uxor à marito heres institueretur, *Plaut. in Penulo* dicens, ægris maritis non rarò hereditates, amplissimavè legata mulieres extorquere, ut refert *Pet.Pech.de testam.coniug.lib. 1. c. 1.Alex.Raudens.de analog.lib.1. cap. 18. num.12.*

Etè contrario *blanditiæ virorum maximè ad muliebre ingenium efficaces preces sunt,Livius lib.1.* Quoties itaque legata aliqua blandimentis & voluntatis captatione obtineri cõtingit, rectè *Comicus* id non fieri ait ex vera vita, nec ex æquo & bono, sed ex adsentando,indulgendo, largiendo, *Robert. lib.2. rer. iudic.cap.13.fol.466.* Vnde *Senec.epist.9. Amico ægroto aliquis adsidet, probamus: At hoc si hereditatis causa facit, vultur est, cadaver expectat. D.Cyprian.ad Demet. Perire ægrum voluit, qui censum per-*

82 *cuntis invadit.* Sic similiter falsis suggestionibus testamentũ factum non tenet, & similiter nec melioratio, ità eleganter *Alvarado de coniect.ment.def.lib.2.c. 3.num.38.& seqq.*

83 Rectè etiam illud notatur,quòd tutor blanditijs persuadens testatorem,ut hereditatẽ,quã pupillo suo relinquẽtat, vel relinquere volebat,sibi relinquat,teneatur,& sit in culpa,ob quam ab eo pupillus hereditatẽ repetere possit,*Muñoz de Escobar*, vir impensè doctus, in *tractatu de ratiocinijs cap.19. n.57.& seqq.* qui satis comptè & graphicè rationũ pondere resolutionem adaptavit, ut hanc sententiam tueatur.

Curator benè potest institui heres à suo adulto, *arg.text.in l.23.tit.11.lib.5. Recop.* quam sic intelligit *Azeved.num. 14.* adsignans rationẽ,nã lex solùm prohibet contrahere cum minore, sed non accipere ab eo hereditatem,*Gutierr.de tut.2.p.c.14.num.10.*

Quæ doctrina limitatur,si vi, vel metu,vel dolo eum circũvenerit, *Gut.d.c. 14.n.10.*eleganter *Ioan.Pet.Bimius consi. 134.*toto,*vol.3.Ioan.Baptist.Costa cõs.16.* quod plerũq; præsumitur, cõducit *Pet. Greg.lib.7.de Rep.c.18.n.10.& lib.26.c. 4.n.10.Valenç.cons.36.à n.41.cum seqq.*

SVMMARIVM.

1 *Votorum observantia magna olim.*
In CAPITOLIO *excipiebãtur.*
Nuncupabantur pro Principibus.
2 *Qui mos in Ecclesia Catholica viget.*
3 *Ludi votivi pro Augusti salute facti.*
4 *Solebant testatores legata relinquere ad ludos.*
5 *Cùm vota solvebãtur,tabulæ figebantur.*
6 *In magnis periculis fiebant.*
7 *Et ante bellum.*
8 *Res Deorum templis offerebantur, & 9.*
10 *Ab aliqua arte discedentes eius instrumenta Dijs suspendebant.*
11 *A naufragio liberati tabulã in facti memoriam delubris præstabant, & 12.*
13 *Suffigebantur columnis,& parietibus.*
14 *Tholium est in media Templi camera locus, in quo voventium primitiæ, aut exubiæ figebantur.*
15 *Hodie apud Orthodoxos fit.*
16 *In peregrinationem lõginquam,aut expeditionem proficiscentes capillum alicui Deo devovebant, & 18.19.20.*
17 *Adolescentes, & virgines.*
21 *Intelligitur Claudian.*
22 *Aliqui vovebant se nõ priùs barbã,vel capillos rasuros, nisi recuperarẽt amissa, & 23.*
24 *Explicatur Textus sacer 1. Reg.1.*
25 *Prædictum votum apud Hebræos erat prohibitum.*

De-

26 *Decimæ* Hercvli *vovebantur.*
27 *Intellectus Vlpiani in l. 2. §. fin. D. de pollicit.*
28 *Origo decimarum pervetusta est.*
29 *Ethnici decimas offerebant.*
30 *Decimæ Populi Romani quæ sint? & 31.*
32 *Votum voluntas spontanea & cõsensus.*
33 *Metu factum non tenet, & 34.*
35 *Metu mortis factum irritum est ipso iure.*
36 *Comprobatur, & 37. 38.*
39 *Metus gravis etiam iustè incussus irritam reddit professionē religionis, & matrimonium.*
40 *Metus annullat votum iure naturali, etiam si iuramentum accedat.*
41 *Metus infirmitatis non annullat votũ, & 42. 43. 44.*
45 *Contrarium proponitur, & 46. 47. 48.*
49 *Respondetur contrarijs, & 50. 51. 52. Sed non tenet Author.*
Infirmus an possit contrahere?
Vtrùm oratio navigātium sit actus religionis?
53 *Metus reverentialis annullat votum.*
54 *Simplex votum non obligat in conscientia, etiam si metu levi fiat, & 55. Contrarium, ibi.*
56 *Vtrùm metu factum nullum est, etiam si vovens iuret se, dum fecit consensum habuisse?*
57 *Dispēsatio metu facta an valeat: usq. 71.*

CAPVT XXI.

De Voto.

1 VOTORVM apud Veteres observatio, & solennitas magna fuit, & varia, ut testis est *Alex. ab Alex. lib. 3. Dier. Gen. cap. 22.* & apud Romanos præcipua, quæ quidē in Capitolio concipiebantur, *Florens. Tertul. de Corona. Sueton. in Neron cap. 46. Thom. Dempster. ad Rosin. lib. 1. Antiq. Roman. cap. 5. lit. B.* & nuncupabantur pro Principibus, & eorum salute, incolumitateq; *l. si calluitur 233. §. 1.* ibi: *Post Kalendas Ianuarias die tertio pro salute Principis vota suscipiuntur, de verb. sign. Plin. lib. 10. epist. 1. Tranq. in Augusto, c. 57. l. unica, C. de oblat. vot. Ovid. lib. 2. Trist. eleg. 1.*

Et pia thura dedi pro te, cùmque omnibus unus
Ipse quoque adiuvi publica vota meis.

Dio lib. 41. Iuven. satyr. 10. Livan. in Panegyr. Aurelius Victor. cap. 26. Vir. Illust. Capitolin. in Pertinac. Eunap. in Maximo, Tertull. in Apolog. cap. 31. P. Adam Contzen. lib. 7. Poli. c. 4. §. 7. toto.

2 Qui mos in Ecclesia Catholica viget, ubi nomina Imperatorum inter hymnos & preces commemorantur, *Bulenger. lib. 1. de Imperat. Rom. c. 35.* cũ alijs, *lit. E.*

3 Hinc ludi votivi pro Avgvsti salute facti *apud Plin. lib. 7. cap. 48. Sueton. in eo, cap. 59. Corn. Tacit. lib. 2. Annal.* ubi pro Germanici incolumitate idem adserit fuisse factitatum *Sueton. in Calig. c. 6.*

4 Quamobrem solebant testatores legata relinquere civitatibus, ut munera, idest, ludi, vel spectacula celebrarentur, ut constat ex *l. Publius 36. D. de condit. & demonstr. l. 122. D. de legat. 1. l. mortuo 49. § fin. D. de leg. 2. Iust. Lips. lib. 1. Saturn. c. 7. & 8. in fin. Dorlcans. in Tacit. 1. Ann. pag. 67. Amaia lib. 3. observ. c. 5. n. 47. Arellan. de Imp. rat. lib. 2. cap. 9. num. 8.*

5 Moris autē fuit, cùm vota solverentur, ut eius rei ergò tabulæ figerentur, & in eis adscriberentur, *Propert. lib. 4. epig. 3.*

Omnibus heu portis pendent mea noxia vota,
Texitur hac castris quarta lacerna tuis.

Item. *Armaque cum tulero porta votiva Capenæ,*
Subscribam salvo grata puella viro.

Senec. epist. 10. ibi: *Vota polliceri non satis erat, sed attestatione, & inscriptione voti opus fuit.*

In

6 In magnis periculis Prisci vota dabant, & ut effugerent, ad templi fabricam se obligabant; te tis est Romulus in bello Sabino, & Elpis Samius, de quo *Plin. lib. 8. cap. 16. Ioan Ludov. de la Cerd. in comm. ad Virgil. 8. Æneid.* ad illud:

Dijs Italum votū immortale sacrabat. fol. 273. num. 4.

7 Et fiebant ante bellū, *Virgil. 7. Æn.*

Hac ubi dicta dedit, Divosque in vota vocavit,

Certatim sese Rutuli exhortantur in arma.

Vbi *Cerd. num. 5. fol. 80. Polyb. lib. 3. Ammian. lib. 21.* Et pro reditu in patriam, idem *Virgil. 2. Æneid.*

---- *Votum pro reditu simulant.*

Brisson. lib. 1. formul. Tiler. lib. 3.

At si pro dulci reditu quaecunq; vovitur. Ovid. 1. Amor. eleg. 11.

-- *Pro reditu ultima vota cadit.*

Suton. in Calig. cap. 14. Cùm deinde paucos post dies in proximas Campaniæ insulas traiecisset, vota pro reditu susceptasunt. Cornel. Tacit. lib. 3. Decrevere Patres vota pro reditu eius. 2. Regum 15. ✝. 8. Si reduxerit me Dominus in Ierusalem, sacrificabo Domino: eleganter *Petron.* ad hoc votum alludens dixit: *Danai in voto latent.*

8 Res illæ Deorum templis offerebantur ex more Veterum, quæ sibi vel usui fuissent, vel ornamento, *Virg. lib. 6. Æn.*

Dædalus (ut fama est) fugiens Minoia regna,

Præpetibus pennis ausus se credere cælo,

Insuetum per iter gelidas enavit ad Arctos,

Calcidicaq; levis tandē superastitit arce.

Redditus his primùm terris tibi Phœbe sacravit

Remigium alarum, posuitque immania templa.

9 Ità Aries Phrygi sacratus est Marti apud Colchos, quò ille per maria vectus fuerat, & Midas regiam sellā obtulit Apollini Delphico, in quo sedens iura dederat, quod narrat *Herodot. lib. 1.* Sic Diodorus Dux apud *Plutarc. de malignitate Herodoti*, dedicat Latonæ arma. Ita sellam Xerxis, & acinacem Mardonij dicata fuisse, alteram è Salaminia, alterum è Platæensi victoria scribit *Enarrator. Demosth. in 3. Olynth.*

10 Qui ab aliqua arte discedebāt, eius instrumenta Dijs suspendebant, sacrabantque; latè de hoc more tractat *Ioan. Ludov. de la Cerd. in comm. ad Virg. Eclog. 7.* ad id:

Hic arguta sacra pendebit fistula pinu. fol. 132 num. 6.

11 Vnde à naufragio liberati tabulam in facti memoriam delubris præstabāt, *Horat. lib. 1. Od. 5.*

--- *Me tabula sacer*

Votiva paries indicat uvida

Suspendisse potenti

Vestimenta maris Deo.

Vbi eius *Scholiastes* antiquus dicit: *Ità solent naufragi suū naufragium in tabella depictum circumferre, & in templis alicui Deo consecratum suspendere.* Hunc superstitione plenum ritum Gentiliū attendit *Cic. lib. 3. de Nat. Deor.* in hæc verba prorumpens: *Tu, qui Deos putas humana negligere, nōnè animadvertis ex tot tabellis pictis, quàm multi votis vim tēpestatis effugerint?* eruditissimè plura commemorans *D. Franc. Fernand. de Cordova in Didascal. cap. 22.*

12 Cui ritui elegantissimè adlusit *Comes à Villamediana fol. 328. suor. oper.* ubi summâ eruditione:

Aqueste, pues, trofeo necessario

Al honor del Sagrario,

Luz de avisos, i norte de avisados,

En su pared despliega

De tragicas historias no desnuda

Vozes de la razon en tabla muda.

13 Suffigebantur autē non columnis modò, & parietibus votivæ hæ tabulæ, sed & tholis ipsis, seu fastigijs ædium sacrarū, *Arnob. lib. 6. Multa templa, quæ tholis sunt aureis, & sublimibus clara fastigiis. Luctat. Placid. ad lib. 2. Thebaid. ad ✝.*

14 *734. Tholium est in media templi Camera, locus in quo voventium primitiæ aut exuviæ figebantur, Martial. lib. 1. epigr. 71.*

Et Cybeles picto stat Corybante tholus.
Virgil. lib. 9. Æneid. ỷ.407. frequenter *Stat. lib. 1. silv. 4* ỷ.33.

---- Tamen accipit omni
Exubias Diana tholo, captivaque tela
Bellipotens. ---

Et *lib. 2. Thebaid. in fin.*

Has ego maiorum pugnas, vultusque tremendos
Magnanimum effingam rerum, figamque superbis
Arma tholis. ---

Et *lib. 7.* ỷ.56.

Terrarum exubiæ circū, & fastigia tēpli
Capta insignabant gentes. ---

Thom. Dempster. ad Rosin. lib. 2. Antiquit. Roman cap. 2 litt. D. & E.

15 Hodie apud Orthodoxæ Fidei professores hic mos locū tenet, ex *1. Reg. 6.* ỷ. *5.* cùm enim aliquis aut à naufragio, aut infirmitate liberatur, sacrosanctis Templis tabulam, vel aliam rē devovet, quæ in miraculosum testimoniū illorū parietibus suffigitur, ut pendeat; testes sunt ingentia Cœnobia sacrarū Imaginum miraculis fulgentia, quę rē hanc satis demonstrant, & indicant; quarum Historias si quis in protasi exoptat, adeat Scriptores plenâ gazâ tractantes, quorum nomenclatura vulgaris est; ideò omitto, hæc pro mantissa adnotasse sufficiat in hoc. Quod Ethnici olim factitarunt, *Virgil. 7. Æneid. Sili lib. 2. de bell. Punic. Stat. lib. 2. Theb. Mend. tom. 2. lib. 1. Reg. cap. 5.* ỷ.2. *num. 13. fol. 282. col. 2.*

Sic similiter venatores suspendebāt in arboribus capita ferarum, quæ occidebant, *Scholiastes Aristophan. in Pluto. Dio Chrysost. Orat. 1. Ovid. lib. 12. Met. Marc. Grac. lib. 2. cap. 18. Anthol. Plutar. Tit. Liv. lib. 1. Amm. lib. 22. Manil. lib. 4. Virgil. lib. 9. Æneid. & Eclog. 7. Symmac. lib. 5. epist. 66. Plin. lib. 12. cap. 1.* quia in seculo antiquiori fal i Dij sua templa in arboribus habebant, *Maxim. Tyrius serm. 38.*

Ab quo ritu ortū fuit suspendere vexilla, & spolia in tholis, in tectis, & liminibus, *Valer. Max. lib. 7. cap. 6. Plin. lib. 35. cap. 2. M. Cat. Orat. de spol. Sili. lib. 1. & 10. V. Flacc. lib. 1. Argon. Albin. ad Livium, Tibull. lib. 1. eleg. 1. Properc. lib. 3. Ecl. 8. Lucan. lib. 6. Horat. lib. 4. Od. 15. Stat. lib. 1. Achill. lib. 3. Theb. Ovid. lib. 1. Trist. Virg. lib. 7. Æn. Claud. 4. Coss. Hon. Ioseph. lib. 4. Antiq. Iud. c. 10. Max. Tyri. diss. 28. Plat. lib. 5. de leg. Plutarc. in Marc. Pind. Isthm. Od. 1. Appia. in Annib. Livius lib. 38. c. 10. Iacob. Ravard. lib. 1. c. 15. var.*

16 In peregrinationem longinquam, aut expeditionem proficiscentes capillum alicui Deo devovebant, cui domum reduces detonsum consecrabant, *Papin. Stat. lib. 6. Thebaid.* ỷ.608.

Flavus ab intonso pendebat vertice crinis
Arcados, hoc primis Tribiæ pascebat ab annis
Munus, & Ogygio victor cum Marte redisset,
Nequicquā patris audax promiserat aris,
Tunc liber nexu, lateque in terga solutus
Occursu Zephyri retrò fugit.

Turneb. lib. 22. advers. cap. 28. Valer. Flac. lib. 1. Argonaut.

Tectus & Euritionservato colla capillo,
Quem pater Aonias reducē tōdebit ad aras.

Petron. in Satyric. pag. 65. Cui Deo crinem vovisti? Servius Maur. ad ỷ. *684. lib. 4. Æneid. Sacratum crinem Didonis,* dixit, *Marc. Varro: Ambracia primum puerilem demptum capill.m, item cirros ad Apollinem ponere solebant.*

17 Neque adolescentes tantùm, sed & virgines id factitare solitæ, *Lucian. in Syria Dea. Sed qui isti Dy, quibus vota capillitia?* Votum istud concipiebatur interdum ab ipsa nativitate, deposito de recepta cōsuetudine in tertam nuper nato, *Tertul. de anima, cap 40.* Quod & fluminibus fiebat. *Iulius Pollux* videtur insinuare *lib. 2. cap. 3. num. 5.* fluminibus, aut Dijs. Aiax Thelemonius illiso flumini crinem vovet, *Philostrat. Iunior in Icone eius.*

18 Sed è diverticulo ad viā redeamus, & in hunc ritū alios Authores advocemus. Theseus Apollini Delphico capillos de-

devovit, *Plutarch. in eo.* Puellæ Deliorũ Hegargeæ Deę, *Pausan. in Atticis*; vulgus Atheniensium Herculi ex Hesychio doctissimus adnoravit *Isaac Ca-*
19 *saubonus.* Adolescẽtes Romani Æsculapio, *Stat. lib. 1. silv. 4.*

Accipe laudatos iuvenis Phœbeie crines,
Quos tibi cæsarius donat puer, accipe lat,*
Intonsoque ostendi patri.

20 Aut Apollini ipsi, *Martial. lib. 1. epigram. 88.*

Hos tibi, Phœbe, vovet totos à vertice crines
Encolpus, domini Centurionis amor.
Grata Pudens meriti tulerit cum præmia pili,
Quã primũ lõgas, Phœbe, recide comas.

Hadrian. Iun. comment. de coma, cap. 4. D. Laurent. Ramir. de Prado in Hyponem. ad Martial. ubi superiùs, *Martial. lib. 9. epigram. 17.*

Consiliũ formæ speculũ, dulcesque capillos
Pergameo posuit dona dicata Deo.

Et Iovi. *Stat. lib. 6. Thebaid. ỳ. 197. & Luctat. Placid.*

Iuppiter hunc crinem voti reus antè dicaram,
Si pariter nati virides libasse dedisse,
Ad sua templa genae.

21 Fortè & hoc sensu sumendus *Claudian. lib. de bell. Get.*

Sperchiusque, & virginibus dilectus Enipeus
Barbaricas lavere comas. ---

Aut denique Apollini barbam, Baccho crinem devovebant, *Stat. lib. 8. Theb. ỳ. 492.*

Ille genas Phœbo, crinẽ hic pascebat Iaccho.

Thom. Dempst. ad Rosin. lib. 10. Antiq. Roman. cap. 29. fol. 1709. litt. F. eum seqq. qui scitissimè hunc morem tradidit.

22 Cui finitimum est & aliud votũ superioribus seculis decantatum, & quidem Argivis contra Lacedæmonios agrũ, qui Thyrea dicebatur, ipsis eripiẽtes, *Herod. lib. 1. Plutarc. in Paradell.* necnon Sarracenis, ut author est *Osor. lib. 5.*
23 *de reb. Emanuelis*; præcipuè verò Germanis se nõ priùs barbam, vel capillos rasuros, nisi amissa recuperarẽt, nisi vincerent, nisi de hostibus ulciscerentur, *Corn. Tacit. de morib. Germ. & lib. 4. Annal.* & ibi *Lipsius in notis, Paul. Diac. lib. 3. de gestis Longobard. cap. 3. Sueton. in Iul. cap. 67. Cæs. lib. 5. de bell. Gallic.*

24 Huc accedit sacer *Text. in 1. Reg. 1. ỳ. 10.* ubi Anna sic vovit, ibi: *Et Heli sacerdote sedente super sellam ante postes Tẽpli Domini, cùm esset Anna amaro animo, oravit ad Dominum, flens largiter, & votum vovit, dicens: Domine exercituum, si respiciens videris afflictionem famulæ tuæ, & recordatus mei fueris, nec oblitus ancillæ tuæ, dederisque servæ tuæ sexum virilẽ: dabo eum Domino omnibus diebus vitæ eius, & novacula non ascendet super caput eius.*

25 Vt enim in isto voto nihil est impietatis, siquidem barbam, vel capillos alere per se non est prohibitũ, sed indifferens, ut pluribus pertractant *Agell. lib. 2. c. 4. Alex. ab Alex. lib. 5. Dier. Gen. cap. 18. fol. 279. M. Mantua lib. 9. observ. cap. 75. Ant. Hotboman. in tract. de barba. Philip. Camerar. in oper. succisiv. cent. 1. cap. 36. & cent. 2. cap. 40. Ant. Hering. de fideiuss. cap. 19. num. 147.* (præterquàm apud Iudæos *Levit. 19. ỳ. 27.*) & Gręci prolixam barbam aluerunt, ut latè probat scitè *D. Laurent. Ramir. de Prado in Pentecõtarc. cap. 25.*

26 Decimas Herculi vovere solebant Hetrusci, *Varr. lib. 5. de ling. Latin. Cic. 3. de nat. Deor. Plutarch. problem. cap. 17. Diodor. Sicul. lib. 5. c. 2. Beroald. in Suet. fol. 356. col. 1. ante fin. & Girald. de Dijs Gent. pag. 454.* ubi *de victore Hercule, Budæus in l. quicunque, de instit. act. fol. 525. & in adnot. reliquis, fol. 259.*

Quam partẽ Herculeam adpellabãt, *Plaut. in Trucul. & Stycho. Priscian. lib. 9. fol. 377. Tertull. in Apolog. cap. 13.* Idq; apud Romanos factum à Camillo, *Livius lib 5.* à Sylla, & Crasso, *Plutarch.* Voverunt & Græci templo Delphico decimas, *Xenophon.* Idem apud alias Gentes, *Festus in Decima.*

Y 2 Ex

27 Ex quo fluit *Vlpiani* intellectus *in l. 2. §. fin. D. de pollic.* in his verbis: *Si decimã quis bonorum voverit, decima nõ priùs esse in bonis desinit, quàm fuerit separata, et si fortè qui decimã vovit, decesserit ante separationẽ, heres ipsius hereditario nomine decima obstrictus est, voti enim obligationẽ ad heredem transire constat*; ubi ad decimam bonorum partem, quæ olim votivo epulo in Herculis honorem impendebatur, respexisse videtur.

28 Origo autem decimarũ pervetusta est, quemadmodum varijs tùm veteris Testamẽti, tùm etiam Ethnicorũ (præter ea quæ à *Covarr. lib. 1. cap. 17. Ioan. Petr. Monet. in suo tract. de decim. Fõtan. de pact. nupt. to. 1. claus. 19. par. 1. & 2.* allegãtur) probat *And. Tiraq. de præscript. gloss. verb. Dix ans*, ubi etiam perfectionẽ numeri denarij, eiusque solennẽ apud Antiquos usum ostendit. Constat & ex *Genes. cap. 14.* Abrahã solvisse decimas Melchisedech ex manubijs hostiũ à se devictorum, cuius meminit *D. Paul. ad Hebr. cap. 7. Intuemini autem quantus sit hic, cui & decimas dedit de præcipuis Abraham Patriarcha.* Traditur itẽ *Genes. 28.* Iacob Patriarchã votum emisisse de solvendis decimis: *Si fuerit* (inquit) *Deus mecum, & custodierit me in via, per quã ego ambulo*, &c. *cunctorumque quæ dederis mihi, decimas offerã tibi.* Et hic decimarum usus instinctu quodam pietatis processit, donec Deus per Moysen eas sibi dari ab Israëlitico Populo præcepit, *Exod. 22. & Levit. ult.*

29 Hanc cæremoniam offerendi primitias & decimas ab Hebræis observarũt Ethnici quasi cum ijsdem ritibus, *Plin. lib. 18. cap. 2. Xenoph. lib. 7.* Et non solùm sub nomine decimæ cõtinebatur decima fructuum, sed etiam personarum, aut ad bellum, vel ad supplicium, *Liv. lib. 2. Fortè decimus quisque ad supplicium lectus, Tertul. ad Scapul. cap. 5. Quid ipsa Carthago passura est decimanda à te?*

30 Extra decimas, quæ Deo offerebãtur, sicut tradit *Dionys. lib. 1. Callim. in Delo. Arist. lib. 2. Oecon. Cic. lib. 2. offic. & 5. in Verr.* aliæ extiterunt, quas introduxit Populus Romanus in provincijs subiectis obligatas, & obstrictas trahere Romæ decimam partem suorum fructuũ, & ità omnes agri Siculi erant Decumani, *Tacit. lib. de morib. German.* Sicq;

31 Sicilia solvebat tres decimas, secundũ *Tull. 5. in Verr.* Primã, sine pretio. Secũdã, emptam in tribus sexterrijs. Terriã, in quatuor. Posteà solvit non decimam, nisi quadragesimam partem, sicut cæteræ Provinciæ, ut videtur *in l. 9. C. de suscept. & arear.* [illegible] qua haud vulgariter agit *Buleng. lib. [illegible] cap. 9. de vectig. Popul. Roman.*

32 Aliud est votum Deo factum, de quo nostra est pertractatio; quod dicitur voluntas spontanea, *l. 1. C. de oblation. votor.* & ideò consensus adpellatur, *cap. 2. de elect. in 6. Pet. Gregor. lib. 24. syntagm. cap. 10. n. 1.* de quo latè egit *Busæus de statu homin. in tract. de voto, cap. 1. cum seq.*

Hinc fit votum metu factum non valere, & censeri ipso iure nullum, *Caldevin. cons. 1. in tit. qui eler. vel vov. Ioan. de Selva in tract. de benef. par. 4. q. 32. Rendina in Promptuar. recept. sent. tit. 125. num. 1. Aug. Barbos. in cap. 2. num. 6. hoc nostro tit. Pore. cons. 5. Sarmient. lib. 2. select. cap. 11. n. 9. Iacob. Gall. cons. 66. n. 10. Mart. Bonac. to. 2. circ. 2. Decal. praecept. disp. 4. punct. 3. §. 1. propos. 3. P. Laym. in summ. moral. tract. 4. cap. 1. num. 3. in fin. tom. 2. Vincẽt. Filiuc. tract. 26. n. 10. cap. 1.*

33 Quod expressim voluit *gloss. 1. in cap. inter 22. quæst. 4. & in cap. Abbas*, cui ibidem inhærent *Anchar. n. 3. vers. Quærit, Butr. num. 9. vers. Quartus casus, Panorm. num. 11.* simpliciter transeunt ibi *Ioan. Andr. num. 7. Imol. num. 4.* & alij, extra *hoc tit. gloss.* magna, *in cap. autboritate 15. quæst. 6.* ibique *Archidiacon. num. 3. in verb. Perlatum.*

34 Et hoc elegãti ratione robur recipit, & comprobationem; etenim per votum quis Deo obligatur, cui nihil est acceptũ, nisi quod ex pura & sincera volũtate procedit, sed illud dicitur bonum, quod voluntariè fit, *cap. ult. 23. q. 5. cap. ult §.* ex

ex his 23. *quæst.* 6. igitur metus debet votum invalidare.

35 Sic similiter votum metu mortis factum irritum est ipso iure, *Ludovic. Lop.* 1. *par. instruct. Consc. cap.* 45. *col.* 4. *Eman. Sà in Aphorism. verb. Votum, n.* 8. *& verb. Metus, num.* 2. *Tolet. in summ. lib.* 4. *cap.* 17. *num.* 5. *Valent. in* 2.2. *disp.* 6. *quæst.* 6. *punct.* 4. *col. ult. Fr. Eman. in summ. tom.* 2. *cap.* 93. *num.* 1. *& quæst. regul. tom.* 3. *quæst.* 17. *art.* 15. *Azor instit. moral. par.* 1. *lib.* 11. *cap.* 15. *quæst.* 2. *& lib.* 17. *cap.* 5. *quæst.* 9. *Menocb. co*[illegible] *num.* 232. *cum seqq. Navarr. comm.* [illegible] *regularib. num.* 71. *Sair. in Clav. Reg. lib.* 2. *cap.* 2. *num.* 11. *& lib.* 6. *cap.* 4. *num.* 17. *Suar. de Religione, tract. de voto, lib.* 1. *cap.* 7. *num.* 9. *Sanch. in præcepta Decalog. lib.* 4. *cap.* 3. *num.* 12.

36 Non me latet distinctio in hac re tradita, nempè, metum gravem iniustè incussum ad extorquendum votum, voti obligationem irritare, *cap.* 1. *&* 2. *hoc nostro tit.* tradunt *Sylvest. verb. Metus, q.* 6. *Sot. lib.* 7. *q.* 2. *art.* 1. *ad* 1. *Angel. verb. Metus, num.* 8. *&* 10. & alij.

37 Suggeritur evidens ratio, quia hic solus censetur repugnare libertati, tanquam causa extrinsecùs cogens, quare metus iustè incussus non irritabit votum; cùm enim metus iustè irrogatur, non tam censetur inferri ab extrinseco, quàm provenire ab intrinseco, scilicet à propria voluntate; & is, qui votũ proponit, potiùs aufert, quàm infert metũ ostendens viam evadendi mali; id autẽ, quod ex propria voluntate oritur, non censetur moraliter libertati repugnare, *Leonard. Less. de iust. & iur. lib.* 2. *cap.* 17. *dubit.* 6. *num.* 43. *cum seqq.*

38 Ex quo provenit, & sequitur, quòd si maritus uxori in adulterio deprehensæ privatâ authoritate mortem minetur, nisi profiteatur religionẽ, professionem inde secutam fore irritam, utpotè metu iniustè irrogato extortam, non enim poterat illam iure privatim occidere, *l. nec in ea* 22. §. *fin.* ibi: *Ideò autem patri, non marito mulierem, & omnem adulterum permissum est occidere, quod plerumque pietas paterni nominis consilium pro liberis capit: cæterùm mariti calor, & impetus facilè decernentis fuit refrænandus, D. ad leg. Iul. de adult.* Si autẽ minetur accusationem, & mortem viâ iuris, professio erit valida, quia iure poterat id facere. Pari modo, si reo mortis detur potestas redimendi supplicij professione religionis, vel matrimonio puellæ, erit validum, quod actum fuerit.

39 Quamvis non desint, qui putent metum gravem etiã iustè incussum irritã reddere professionẽ religionis & matrimoniũ: ratio est, quia hæc duo requirũt summam libertatem, quę nõ minus aufertur, cùm iustè, quàm cùm iniustè incutitur. Ità *Covar. in* 4. *p.* 2. *cap.* 3. § 5. *n.* 7. ubi citat *gloss. in cap. veniens* 2. *de sponsal. & in cap.* 2. *hoc tit. Felin.* & alios. Pro qua sententia *Sanch. lib.* 4. *disp.* 13. alios congerit, & dicit probabilem.

40 Animadvertendum est, votum metu factũ iure naturali irritari, insinuat *Sot. lib.* 7. *quæst.* 2. *art.* 1. *Navarr. cap.* 12. *num.* 52. *gloss. in cap.* 2. *hoc tit. Bonavent. in* 3. *dist.* 39. *art.* 3. *q.* 2. ubi dicit, *Vota coacta esse irrita, quia Deus vult sacrificia non coacta, sed voluntaria*: refert, etsi non sequatur, *Leonard. Less. de iust. & iur. lib.* 2. *cap.* 40. *dubit.* 3. *n.* 17. qui *num.* 18. solùm iure positivo irritum reddi affirmavit cum *Sylv. Arag. & Henr.*

Quod similiter procedit, etiam si voto metu facto iuramentum accedat, *Bonacin. de matrim. q.* 3. *punct.* 8. [illegible]

Ratio est, tum, quia matrimoniũ metu gravi contractum non obligat, etiam si addatur iuramentum: ergo non obligat illud votum.

Tum, quia iuramentũ adhęrens matrimonio, aut voto videtur hanc tacitã habère conditionem, si liber consensus interveniat; nam iuramentum sequitur naturam actus, super quem cadit, *l. fin. C. de non numer. pecun.* matrimoniũ autẽ, & votum videntur ex iuris dispositione hanc tacitã conditionẽ habère, si liber consensus interveniat: ergo iuramentum cadens supra votum, & matrimonium

nium evidenter eam conditionem habet, *l. fin. tit. 11. par. 5. Covar. in 2. p. c. 3. §. 3. Vega in summ. 2. p. cap. 129. cas. 18.*

Vnde non sunt audiẽdi *Suar. tom. 2. de Relig. tract. de vot. lib. 6. cap. 17. n. 8. Sair. in Clav. Reg. lib. 6. cap. 12. n. 30. Sanch. lib. 4. summ. c. 45. n. 3.* ubi inter causas dispensandi votum, numerant metũ; quod nullatenus est dicendum, cùm votum metu factum nullum fit, ex *dict.*

Similiter non debet audiri *Monet. de comm. ult. vol. cap. 6. q. 2. concl. 4. num. 95.* quatenus docet metum inducere iustã causam ad commutationem.

41 Dubium nunc succedit, an votum ex metu mortis intrinsecùs, sive divinitùs inlatum (cuiusmodi sunt vota facta Deo metu gravis infirmitatis) validum sit, & obliget in conscientia?

42 In qua quæstione adfirmativè resolvunt *Navar. in Manual. cap. 12. n. 51. & 52. Sair. in Clav. Reg. lib. 6. cap. 4. n. 11. & 14. Sanch. in præcept. Decalog. tom. 1. lib. 4. cap. 3. num. 4. Rendin. in prompt. recept. sent. tit. 125. num. 1. in fin. Aug. Barbos. in cap. 17. n. 2. de regul. Cardos. in prax. verb. Votum, num. 8. Martin. Bonac. tom. 2. circ. 2. precept. Dec. disp. 4. punct. 3. §. 1. prop. 1. Vinc. Filiuc. tom. 2. tract. 26. c. 1. num. 1. Valboa in cap. in præsentia, n. 7. de probat.*

43 Eâque adstruitur ratione; quòd quoties metus nõ est in cussus gratiã extorquendi voti, sive proveniat à causa naturali, sive libera, quantumvis gravissimus sit, non irritat votum; quia tunc à nemine impellitur vovens ad votum emittendum, sed sponte suâ id vovendi medium eligit, quo ex eo periculo incolumis evadat, *Lorin. in Psalm. 65. ỳ. 15. fol. 250. tom. 2.*

44 Expresè hanc sententiã probat *text. in cap. sicut nobis 17. de regularib.* ibi: *Sicut nobis fuit propositum, quidam clericus cùm ægritudine nimia laboraret, quasi de morte securus, & de recuperanda sanitate desperans, habitum Canonicorum petijt Regularium, & accepit, sed nec ad Ecclesiam transivit, nec bonis suis vit cessavit, videntibus, & scientibus Episcopo, & Canonicis Ecclesiæ Nazarensis, à quibus habitum susceperat regularem*; & infrà: *Fraternitati tuæ taliter respõdemus, quòd si regularem habitum se postulante suscepit, & ad observationem religionis Canonicæ sua se professione ligavit, ad resumendum habitum sua est religione cogendus: cùm quod tanto tempore extra Canoniam mansit, non in excusationẽ eius, sed in maioris transgressionis augmentũ meritò valeat allegari,* ubi *Abb. num. 5.*

45 Sed pro contraria sententia faciunt sequentes spec[illegible]ones. Prima, & non parum subtilis e[illegible] dimanat *ex text. in l. 2. §. fin. & l. qui levandæ, D. ad l. Rhod. de iact.* ubi si navis crispantibus undis iam cœlum, iam imum petit, & Nautarum clamore, ut levetur, merces in mari proijciantur, tunc illarũ dominus proprietatem non amittit; sicque ubi repererit, condictionem habet, & repetitionem: quia eas nõ pro derelicto imposuit, sed ut tẽpestas sedaretur, & periculi incolumis evaderet, quod merces in navi minabantur, cùm illã summopere onerarent; ità similiter cùm infirmitatis undæ crispant, mens revolvitur, & anteactorum criminum memoria perturbat, affligit, pungit; & hominis navis invenitur onusta, qui ut seipsum sedet, & componat, se proijcit, & votum efficit. Ergo nullo modo poterit obligatio subsistere, nec dominium sui ipsius amittere, cùm perturbatã mente devoverit.

46 (margin, beside "posuit")

47 Secunda, *Votum* (ut colligitur ex *D. Thom. 2. 2. quæst. 88. art. 1. & 2.* ab *Omnibus* recepto) *est promissio Deo facta de meliori bono*; cùm autem hæc promissio debeat esse voluntaria, atque voluntariam deliberationem exigat, necessariò debet intervenire voventis libertas, quæ (ut lippis & tonsoribus notum) ab infirmitate, velùt forti stimulo opprimitur, & involuntaria reditur.

Conducit *S. Chrysost. hom. 14.* loquens de Ioseph, ibi: *Semper cogitatione spectabat ad illum timorem operiens eum, sperans, expectansque, & licèt præsens fœlicitas*

sitas cogeret frui rebus, tamen futurorum sollicitudo voluptatem interrupit. Quia nisi ab ea urgeretur votum nullatenus constitueret. Igitur dici nequit voventem obligatum, & obstrictum mansisse, cùm voluntas absit; potius enim de salute cogitans vovit, ut recuperaret, & reditum ad eam haberet, quàm ut adimplèret promissum.

48 Tertia haud refert, à quo vis adhibeatur, dummodò adsit, *l. non interest, C. hoc nostro tit.* Sed dubitari non potest; quin infirmit[illegible]etum incutiat, cùm instet ocyùs fatū: *S. Leo Pap. serm. 3. de Pass. Domini*, ibi: *Non enim posset Domino servus, & Magistro maior esse discipulus, qui humanæ fragilitatis trepidationem non vinceret, nisi victor mortis antè timuisset.* Ergo licèt ab aliquo alio non imponatur, tamen cùm in rei veritate clarè pareat, votum irritabitur.

49 Nec obstat ratio, quâ fundatur, & innititur contraria opinio, quia nō suadet intentum; vovens in infirmitate gravi consensum spontaneum non habet, perturbatus enim adest, eleganter *Scace de iudic. lib. 2. cap. 9. num. 1905.* & sic eum interponere non videtur; cùm propter evasionem periculi, & incolumitatem votum faciat: & mirandum est tale hemistichium proponi, ut dicatur spontaneam voluntatem ex gravi periculo, & infirmitate oriri; quod satis absonum existit; quot angustiæ? quot oppressiones? quot perturbationes? quot anxietates? quot dubia? quot dolores? quot tormenta? quot cruciatus? quot conscientiæ stimuli animum circumeunt? & impellunt, à quibus, ut liberetur, & eximatur; vovet, tamen voluntas non est libera tot intervenientibus, cùm unum eorum sufficiat ad noluntatem.

Mirè conducit *S. Petr. Chrysol. serm. 111.* ibi: *At corpus membrorum partibus, & sensibus suis per hoc, quod est à Deo conditum, viget: sed ubi vis febrium cœperit, & procella dominari, totùm efficitur imbecillum, tunc amaritudo oris, tunc oculorum caligo, tunc gressuum nutabunda vestigia, tunc inimica aura, tunc ebrii graves, tunc ipsa obsequia videntur ociosa.*

Hinc adserunt *DD. in l. 3. & in princ. Inst. de donat.* quòd donatio causâ mortis facta ab infirmo superveniente convalescentiâ est ipso iure nulla, sequitur *Iacob. Gall. consl. 51. num. 2.*

50 Nullum negotiū facessit *text. in cap. sicut 17. de regul.* Nam satisfit: Quòd ideò Romanus Pōtifex decrevit ad votum clericum compellendum fuisse, ut observaret; censuit enim nullum merū habuisse propter ægritudinem (alioqui non ità decerneret, & stabiliret propter summam libertatem in voto religionis requisitam, *cap. notificasti 33. q. 5. & cap. 1. hoc nostro tit.*) sed egisse votum, ut salutem non corporis, sed potiùs animæ caperet, ut dicit *gloss.* ibi *verb. De morte.* Ergo si infirmitas multùm premat, & concutiat voventem, & voveat corporis sanitatem respiciens, quod plerumq; fit, votum non tenebit, quod non repugnat *dict. cap. sicut 17. de regul.*

Probat expresè *text. in cap. Gonsaldus 1. 17. quæst. 2.* ubi vovens in infirmitate fervore passionis pressus non tenetur votum adimplère.

Facit similiter *text. in cap. in præsentia, de probat.* ubi ad valorem voti in infirmitate facti necessum est renovationem fieri post convalescentiam.

51 Rursus quoties quis in gravi infirmitate iacet, timet mori, propter vitam, quæ dulcis, & suavis est, ne eam deserat. Hùc pervenit elegans considèratio ex *text. in cap. 3. Genes.* ubi postquàm Devs nostris Protoplastis præceptum imposuit, ne ex Paradisi ligno esum facerent, alioqui morerentur, sola

52 serpentis adfirmatio, quòd non essent obituri, effecit legem frangi: quia dixerunt, nobis mors obtingere nequit, comedamus ergo: quâ de causâ si voveat, est propter sanitatem obtinendā; quod & ratio naturalis suadère cogit; faciles enim sunt homines ad promittendum, & summo amore prosequuntur vitam.

Tametsi hæc acriter pungant, prima sententia tenenda est.

Quæstionis nunc est, an infirmus possit actus gerere, ut valeant?

Ad cuius resolutionem advertendū est, quòd sola infirmitas, & corporis imbecillitas necessariò non includit nec dementiam, nec mentem non sanā: cùm quis corpore possit esse languens, & infirmitate opprimi, mente tamen sanus, *l. sanum, C. de transf. l. senium, C. qui testam. facer. poss. l. 2. l. in adversa, D. de testam.* & ità oppressus infirmitate poterit testari, & alios actus legitimè facere, licèt proximus morti efficeret, & mortis cogitatione turbaretur, *l. hac consultissima, §. at cùm humana, C. qui testam. fac. poss.* etiam si in extremis constitutus esset, *l. Seia, §. fin. D. de don. caus. mort. Ias. in l. quoniam indignum, C. de testam. in 2. notab. DD. in cap. fin. de success. ab intest.*

Et licèt propter infirmitatem aliquatenus sensus rectus effectus esset imbecillis, non propterea ità oppressus prohibebur testari, & alios actus facere, ut tradunt *Angel. Paul. Alex. & Ias. in l. furiosum, col. 2. in 3. fall. C. qui test. fac. poss. Ioan. Fab. & Ang. Aretin. col. 1. ver. in gloss. carenti, in §. præterea, quibus non est permiss. fac. test. Ias. in l. ex facto, in princip. col. 14. vers. Quid autem infatuo, D. de valg. & pup. substit. Corn. cons. 91. & 261. col. 9. vers. Perfectò non requiritur, vol. 4.*

Et quamvis oppressus morbo, & infirmitate sit extra sensum verum & sanum, *Sfort. Odd. de in integr. restit. q. 11. art. 6. num. 24. vers. Hac ratione, & num. 25. Scacc. de iudic. lib. 2. cap. 9. num. 1905.* & loquendo varia dicat propter morbi, & infirmitatis acerbitatem, & gravitatem tamē cessante aliquatenùs infirmitate, & morbi oppressione, in cōtinenti, & statim sanam mentem recuperat, *argum. l. fin. de liber. & posthum.* ex quibus expresè colligitur actus factos ab infirmo validos esse, eleganter *Ioan. Pet. Paris. cons. 15. num. 11. vol. 4.*

Inferas ex dictis, quòd donatio, & alienatio acquisitorum facta per maritū uxore multùm infirmâ præsumitur fraudulenta, eleganter *Petr. Pecb. de testam. coniug. lib. 2. cap. 8.*

Nunc quæri debet, utrùm oratio, quā navigantes timentes naufragium fundunt Deo, sit actus religionis? Et adfirmativè resolvitur cum *D. Thom. 2. 2. quæst. 19. art. 2.* ubi dicit, certum esse orationem, quæ ex metu filiali proficiscitur, esse actum religionis.

Sed dubium est, si ità sit, quando oratio nascitur ex timore servili? Sunt qui negant; quia talis oratio non proficiscitur ex pietate, quâ orans vult honorem Deo exhibêre; ergo non est actus religionis.

Verùm hæc sententia non mihi placet; quia talis oratio ex genere suo pertinet ad religionem, cùm sit protestativa ex sua natura, excellentiæ & virtutis existentis in eo, cui fit oratio, nec timor adiunctus mutat conditionem ipsius, ut habetur *ex Concil. Tridēt. sess. 6. cap. 8.* Igitur si talis actus sublato metu est actus religionis, similiter erit existēte metu, ità *Barth. à Sācto Fausto in tractat. de orat. lib. 1. quæst. 6.* Quid enim magis familiare, quàm in vota & preces procumbere, quos mare conturbat? eleganter *Ioan. Pined. in Iob, tom. 2. cap. 31. ỳ. 16. num. 1. 2. 3. & 4. fol. 1105. col. 1.*

53 Et non solùm metus gravis votum adnullat, sed etiam metus reverētialis; qui etiam gravis est de per se, non alijs adiunctis, ut alibi probavimus, etsi renuat *Thom. Sanch. lib. 4. de matrim. disp. 6. à num. 1. usque ad 35. & ad præcept. Decalog. lib. 4. cap. 3. num. 24.*

54 Simplex autem votum non obligat in conscientia, etiam si metu levi fiat, dummodò ipse metus sit causa, sine qua votum factum non fuisset, *Rebell. de oblig. iust. 2. par. lib. 1. quæst. 5. num. 10.* Sed cùm quoad vim se obligandi Deo tantum importet votum simplex, quantum solenne, ut tradit *Turrecrem.* post *Hugon. in cap. vidua, num. 2. 20. quæst. 3.* vi-

videtur non sufficere quemlibet metū levem, ut votum sit irritū coram Deo;
55 cùm in solenni non sufficiat, sed oportère esse gravem; ità *Lopez 1. par. cap. 45.* tamen metus levis faciliorem causam præstat dispensandi, quia similiter hic minuit voluntarium, *Sanch. d. cap. 3. num. 25.* & est sufficiens, ut iuramentum homini præstitum valeat ab Episcopo relaxari: idem *de matrim. lib. 4. disput. 20. num. 9.*

56 Pro huius rei colophone unum mirabile prætereundum non duxi, videlicet, votum solenne religionis metu iusto, seu in constantem virum cadente factum usque adeò esse nullum, ut licèt ille, qui metu vovit, iureiurando confiteatur in iudicio, se dum illud voverat, consensum adhibuisse, nihilominus si iustum metum legitimè probaverit, absolvetur voto, probant *Soto distinct. 29. quæst. 1. art. 3. §. de voto*, dicens, talē esse usum Ecclesiæ: sequitur *Rebell. d. q. ad fin.* quod nihilominus non esset in foro cōscientiæ; quia standum foret dicto voventis, *cap. illud, de cler. exc. minist. Extrav. inter cæteras, vers. Super confessione, de privil. inter comm. gloss. in cap. significasti, in 2. de homic. verb. Credendum sit, in cap. si verò, in 2. de sent. excomm. & in §. sed istæ quidem, Instit. de act. gloss. in Clem. 1. de privil. verb. Non habita, Felin. in cap. licèt Heli, num. 2. de simon. Valer. in differ. utr. f. r. verb. Metus, differ. 3. num. 5. & verb. Pœnitentia, differ. 5. numer. 2.*

57 Dispensatio metu facta an valeat? nunc disquiri debet. Et adfirmativè resolvunt *Sanch. lib. 4. summ. cap. 47. numer. 8. & 9. Martin. Bonacin. de legib. in genere, & in particulari, punct. 6. disp. 1. quæst. 2. propos. 1. tom. 2. fol. 52.* Ex eo, quòd omnes contractus metu gesti teneant.

Sed hæc sententia corruit ex seqq.

58 Primò, quia certum est, omnes contractus metu gestos neutiquam valère, ut superiùs *lib. 1. cap. ult.* abundātèr probavimus.

59 Secundò, argumentum de maiori ad minus validum est, *l. in suis, in fin. D. de liber. & posthum. l. nec in ea 22. D. de adulter. Auth. multo magis, C. de sacros. Eccles. Velasc. in Axiom. litt. A. num. 454.* Ergo si votum metu factum non tenet, similiter non tenebit dispensatio.

60 Tertiò, dispensatio respicit favorem; at favor nullam debet sapere coactionem; ergo dispensatio metu facta nulla est; ità in terminis *Basil. de matrim. lib. 4. cap. 8. num. 15.*

61 Quartò, si darètur dispensationem metu factam validam esse, sequeretur maximum absurdum; quòd cogēs frueretur utilitate, vel particeps illius esset, qui quidē puniri debebat, ut enim ait *Senec. lib. 4. cont. 8. Æquè dignus est pœna, qui ipse vim adhibet, ut qui ab alio admota ad lucrum suum utitur, l. non interest, C. hoc tit.* cum alijs simil.

62 Quintò, metus adimit consensum, *l. nihil 116. D. de regul. iur.* Ergo dispensans propter metum non præstat adsensum dispensationi, sicque non valet dispensatio.

63 Cui elegātèr adstipulatur *D. Thom. 1. 2. quæst. 6. art. 4. & quæst. 74. art. 2.* ibi: *Dicendum: quòd duplex est actus voluntatis: unus quidem, qui est eius immediatè, velut ab ipsa elicitus, scilicet velle: alius, qui est actus voluntatis à voluntate imperatus, & mediante alia potentia exercitus, ut ambulare & loqui; qui à voluntate imperantur mediante potentia motiva.* Igitur si actus voluntatis est velle, & metus obponitur voluntati, sequitur apertè, dispensationem metu gravi factam non tenère, sed irritam & nullam existere, cùm careat voluntate & velle.

64 Sextò, actus non operantur ultra intentionem agentium, *l. non omnis, D. si cert. petat.* Sed dispensans propter metum non intendit id agere; ergo dispensatio non subsistet.

65 Quæ quidem sententia ità corroborata & fulcita extendenda est ad delegationem potestatis commutandi, aut dispensandi metu gravi extortam, ut nul-

nusquam valorem habêre queat, per *l. 2. in princip. D. de iudic.* cum alijs iam suo loco congestis.

66 Nam, ut optimè ostendit *D. Thom. 1. 2. quæst. 9. art. 1. Fines & perfectiones omnium aliarum potentiarum comprehendũtur sub obiecto voluntatis, sicut quædam particularia bona; semper autem ars, vel potentia, ad quam pertinet finis universalis, movet ad agendum artem & potentiã, ad quam movet finis particularis sub illo universali comprehensus: sicut Dux exercitus, qui intendit bonum commune, scilicet, ordinẽ totius exercitus, movet suo imperio aliquem ex Tribunis, qui intendit ordinem unius aciei.*

67 Nec obstat, quòd in hac delegatione nõ delegetur iurisdictio aliqua, cùm irritate non sit actus iurisdictionis, ut dictat *Sanch. lib. 4. summ. cap. 47. num. 9.*

Nam satisfit, dispensationem esse de lege iurisdictionis, per *cap. ex transmissa, de translat. Prælator. & gloss. in Clem. 1. de rescript. Borgas. de irregul. par. 2. rub. an dispensatio sit de lege diœcesana, num. 4. August. Barbos. de offic. & potestate Episcop. part. 1. tit. 1. cap. 1. num. 16. & 17.*

68 Sicque cùm in delegante sit potestas, & delegare existat actus iurisdictionis, *l. imperium, in ultim. resp. D. de iurisdict. omn. iudic. Pereg. lib. 1. variar. in Rubr. de offic. & potest. iud. deleg. fol. 16. num. 5.* evidenter *Sanch.* convincitur; cùm iurisdictio delegantis delegetur.

69 Rursus etsi fateremur nõ delegari aliquam iurisdictionem, adhuc eius adsettum adstabit in confirmationem. Nam metus cùm sit, omnia irritat, itaque quamvis nulla iurisdictio adpareat, actum qualemcunque cessare, & effectũ sortiri impedier.

70 Cæterum perquàm ridiculum erit, quòd existente coactione valeat delegatio, & cùm *Sanch.* ipse concedat metum in illa extitisse; quâ de causâ non adnullabit?

71 Tandem dispensate idem est, quòd à legibus solvere, & à vinculo legis eximere, *cap. de mulcta, ad fin. de prabẽd. cap. præposuit, de concess. præb. cap. at si clerici, §. de adulterijs, de iudic. August. Barbos. de offic. & potest. Episcop. par. 2. alleg. 33. n. 2.* Sed irritatio in hoc tendit; igitur est actus potestatis, & iurisdictionis.

SVMMARIVM.

1 COMMENDANTVR compromissa.
2 Definitur.
3 Etymon.
4 Arbitri singulorum placito eliguntur.
5 Eorum potestas ex compromisso pendet.
6 Non habent potestatem iudicandi ultra comprehensa in compromisso.
7 Magna est arbitrorum potestas.
8 Discrimen inter iudicem & arbitrum versatur.
9 Arbitri debent æqualitatem servare.
10 Iudicis nomine continentur.
Vocabantur Diætitæ.
Diæta dicebatur cœnaculum.
Vel habitatio in hortis voluptatis causa.
Convivia adhibebantur apud Romanos ad concordiam agnatorum, si quæ fuisset dissensio.
11 Amici plerumque arbitri fiunt.
12 Arbiter de iure, & de facto cognoscere potest.
13 Appellatur iudex compromissarius.
14 Arbiter non potest excedere iuris dispositionem.
15 Definitur arbitrator.
16 Sponsionis causa arbiter eligitur.
17 A sententia arbitri adpellari nõ potest.
18 An pro observantia arbitrij possit agi ad pœnam conventionalem, remissivè.
19 Compromissum est transactio.
Factum in arbitros requirunt scripturã.
Per id non censetur renuntiatum sententiæ.
20 Novatio instrumentorum non fit per compromissum.
21 Finitur morte. & 22.
23 Emptor compromittens privatur commodo evictionis.

Mi-

24 Minor compromittens non restituitur.
25 Compromittere nemo compellitur.
Metu factum nullum est, ibi.
26 Ampliatur. & 27.
28 Restringitur. usque 33.
Ob potentiam litigantium potest Princeps avocare causam ad Curiam.
34 Non datur compromissum inter cõpulsos etiam ex instrumento guarentigiato executioni mittendo.
35 Super rebus maioratus compromissum non fit.
Intelligitur hac doctrina.

CAPVT XXII.

De Compromisso.

1 COMPROMISSORVM commendatio favore maximo digna est, quia & litiũ moræ arbitrijs resolvũtur, & cõtroversiæ absq; publico iudiciorum strepitu privatim intra parietes diiudicãtur, ut eã ratione victor, quod suum est, consequi possit; victus sine dedecore, sine tædio, & damnosâ litis diuturnę expensâ quidquid æquũ est, præstare iubeatur, *Alderan. Masc. de statut. interpret. concl. 4. num. 142. Robert. lib. 3. rer. iudic. cap. 13.*

2 Definitur autem cõpromissum, quòd *sit simultanea promissio partium, qua earũ spontè controversiam in alicuius boni viri arbitrium remittunt. Corras. lib. 4. miscell. cap. 18. num. 4. Paul. Christ. decis. Belgic.*

3 *257. num. 5. vol. 1.* Derivatur à præpositione *cum* (versa *u.* in *o.* propter compositionem, ut inquit *Priscian. lib. 14.* dum loquitur de pręposítione *cum*) & à verbo *promissum*, quasi simul promissum. Inspectâque hâc etymologiâ omnes invicem eodem tempore aliquid promittẽtes, comptomittentes dici poterunt. Licèt teste *Ioan. Bapt. in tract. de arbitr. lib. 1. cap. 1.* Iuris Cæsarij, & Pontificij Cõditores hęc strictiùs accipiẽtes, pro eo tantùm secundùm eos capiendũ est, quod invicẽ à pluribus promittitur tribuẽtibus alteri sine iurisdictione notionẽ quandam cum iudicandi potestate, *l. 1. 2. & 3. & per totum, D. & C. de arbit. & in Decret.* & hoc modo in præsenti materia adsumendũ est hoc nomen, *Azeved. in l. 4. num. 6. tit. 21. lib. 4. Recop.*

4 Hinc fit, quòd quando res ad plures, ut singulos, committitur, arbitri cõpromissarij omnium, ut singulorum, placito sunt eligendi, *cap. 1. extr. de arbitr.* sin autem ad plures, ut universos, maioris partis placitum sufficiet, *Abb. in dict. cap. 1. notab. 1. Imol. num. 6. Aug. Barbos. num. 2. Rebuff. tom. 3. ad leg. Gall. tract. de arbitr. art. 1. gloss. 3. num. 2. Verrut. lib. 1. de verb. signif. verb. Arbitrium, Menchac. usi fr. cap. 37. num. 26.*

5 Arbitrorum potestas ex compromisso pendet, *l. non distinguemus, §. de officio, l. si cùm dies, §. plenum, D. de arbitr. Corn. consil. 168. vol. 1. & consil. 293. vol. 3. Marian. Socin. Iun. consil. 63. num. 6. vol. 1. Cacheran. decis. 39. num. 5.*

6 Vnde non habent potestatem iudicandi ultra comptehensa in compromisso, *cap. cùm dilectus 6. extr. de arbitr. Ias. in l. reconiuncti, num. 253. D. de leg. 3. & l. cùm Aquiliana, num. 6. 7. & 8. D. de transact. & in l. curatores, num. 29. D. de offic. Proc. Cæs. Cardos. in prax. iudic. verb. Arbitramentum, num. 3. Camil. Borrell. tom. 1. summ. Decis. tit. 63. num. 236. Azeved. in l. 4. num. 119. & num. 180. tit. 21. lib. 4. Recop.* faciunt *Petr. Barbos. in l. 2. § legatis, num. 241. D. de iudic. Anton. Hering. in tract. de fideiuss. cap. 5. n. 67. cũ seqq.* Aliàs erit nullum laudum, si ultra ea, quæ in compromisso expressã fuerint, prolatũ fuerit, *cap. per tuas, de arbitr.* valebit tamen in vim pacti, si fuerit à partibus ratificatum, & confirmatum, *Afflict. decis. 117. n. 6. Surd. decis. 53. num. 22. Magon. decis. Luc. 48. num. 17. Barz. decis. 112. à num. 10. Marc. Ant. de Amat. decis. 58. num. 18.*

7 Magna est arbitrorum potestas, quæ ex partium cõsensu, & lege statuta, nisi restringatur, excedit iudicũ potestatẽ, ele-

eleganter *Senec. lib. 3. de benef. cap. 7.* ibi: *Præterea quæcunque in cognitionem cadunt, comprehendi possunt, & non dare infinitam licentiam iudici. Ideò melior videtur conditio causæ bonæ, si ad iudicem, quàm si ad arbitrum, mittit: quia illum formula includit, & certos, quos non excedat, terminos ponit; huius libera, & nullis adstricta vinculis religio, & detrahere aliquid potest, & adijcere, & sententiam suam non prout lex, aut iustitia suadet, sed prout humanitas, & misericordia impulit, regere. Ann. Robert. lib. 1. rer. iud. cap. 7. Fest. lib. 1.*

8 Atque id discrimen versatur inter arbitrum & iudicem, quòd ille quantum æquius melius definit, ille rigidè, ut petitum est, & directè, *Brisson. 3. formul. Senec. lib. 2. de clem. cap. 7.* ibi: *Clementia liberum arbitrium habet: non sub formula, sed ex æquo & bono iudicat. & absolvere illi licet, & quanti vult, taxare litem. Cæs. 3. belli civil. De his rebus cùm ageretur apud Cæsarem, isque maximè vellet pro communi amico, atque arbitro controversias Regum componere.*

9 Sed æqualitatem, quâ debent arbitri uti, proposuit *text. in l. ubi falsi 22. C. ad leg. Cornel. de fals. & Arist. lib. 4. Ethic. cap. 4.*

10 Iudicis nomine ipse, sive arbiter cōtinetur, *Rosin. lib. 9. Antiquit. Roman. cap. 14. litter. C. Terent. in Heautb. Simo, & Crito vicini hic ambigunt de finibus, me cœpere arbitrum. Martial. lib. 6. epigram. 35.*

Septem clepsydras magna tibi voce petenti
Arbiter invitus, Cæciliane, dedit.

11 Ad munus arbitri plerumque utriusque partis amici eliguntur, quorum interventu spes est fore, ut dissentientibus cōveniat, *Langl. 5. sem. 4. pag. 233. & seqq.* ubi à *Cicer. pro Cæc.* & alibi, domestici disceptatoris, & amici nomine arbitros innui ostendit, *& Pollet. 3. Hist. for. 12. Osuald. in Donell. lib. 28. comm. cap. ult.*

Nunc adnotandum est, quòd *Diætetæ* iudices quidam fuerunt, seu domestici disceptatores, ad quos homines litigaturi ex compacto deferebant disceptationem suarum controversiarum, nolentes ambigere apud iudices ordinarios. Oportebat autem huiusmodi arbitros esse sexagenarios, aut pauló minus, à quibus ij, qui iudices dicuntur, adpellabantur, si sententia videbatur iniqua. A quo compromisso, vel arbitrio licebat recedere re integrâ, *Budæus in comment. ling. Græc. fol. 150. in fin.* ubi etiam, quòd isti erant arbitri, quos Latini honorarios vocabant, *Cicer. 5. Tusc. Quorum solebat tanquam honorarius arbiter Carneades iudicare: & lib. de Fato.*

Quemadmodum etiam huiusmodi arbitrium adpellabant veteres honorariam, & domesticam disceptationē, *Cic. pro Cæcin. Budæus in cōm. ling. Græc. fol. 151. & 152.* ubi etiā de alio genere arbitrorum, qui non electione, ut suprà dictū est, sed sortitione arbitrādi potestatem habebant, & ij enim erant annui Magistratus, & ibi etiā de Prætore, qui Romæ iudicibus præerat, & iudex quæstionis, seu disceptationis dicebatur, & quæsitor, de quo etiam idē *Budæus in P. Cuiac. lib. 21. observ. cap. 30.* cum alijs per *Marcell. Donat. ad Tacit. lib. 1.* in illis verbis: *Patiens tulit absolvi reum criminis Maiestatis, de pecunijs repetundis itum ad Recuperatores, fol. 96. & ad Sueton. Tranq. in August. cap. 32. fol. 239. Rebuff. in l. solvendo 114. vers. Sexta, D. de verb. signif. fol. 628. & in l. pecunia 178. in fin. D. eod. fol. 818.*

Vocabantur autē præfati arbitri, seu domestici disceptatores, *Diætitæ*; à verbo Græco *diætin*, quod est, arbitri officio fungor: cùm *diæta* apud Græcos sumatur pro loco, quo arbitri ad iudicādum conveniunt, à *diæteo*, iudico ut arbiter: unde *diæta* criminū, id est iudiciū criminum, & de *diætetis*, id est arbitris, plura *Pollux lib. 8.* quem refert *Cal. Rhodig. lib. 12. lect. Antiq. cap. 18.* ubi etiam quòd isti differebant ab illis, qui vocabau-

bantur Dycastæ, de quibus *Arist.lib.5. Ethic.cap.4.* ubi *Muret.fol.367.Cæl.Rhodig.lib.23.lect.Ant.cap.16.* hoc est, iudices, & illorum *Echinus* erat nunc æneus, nunc ex opere figlino, in quem testium dicta conijciebantur.

Quidquid aliàs *diata* diceretur cœnaculum, in quo æstate ad umbrã, hyeme ad solem cœnatur, *Plin.in epist.* Vnde *Diætarij* ministri *Diæta*, *l. quæsitum 12. §. hostiarij autem, D. de fund.instr.* & *Diætarij* fures, qui aliena cœnacula furandi animo se dirigunt, & plùs puniũtur, quàm fures, de quibus *in l.saccularij 7.in princip.D.de extraord.crimin.* & *l.1. §.ultim.D.de effractor.* ubi malè legitur, ibi: *Directarij adpellantur, hoc est, qui in aliena cœnacula se dirigunt furandi animo.* Nam pro *directarij* reponi debet *diætarij*, id est, qui se in diætas, & cubilia potentũt ingerũt, ità rectè *Zas.in Paratitl. de offic.Præf. Vigil. & ad l.43. §.1.de leg. 1.num.2. Possard.de Magistrat. Atheniēsibus,cap.8.in fin.*

Quare non est audiendus *Offuald. in Donell.lib.15.comm.cap.29.litt.B.* & *Cuiac.lib.10. observ.cap.34. Dionys.Gothof. in dict.leg.*

Isti autem disceptatores, & arbitri, id est, *diætitæ*, iudices erant per singulas tribus lecti numero quatuor & quadraginta. Moris autem erat in locum certum arbitros convenire, copiamque sui facere, & præbêre cuivis furibundo, ut si ipsi sordidè, vel ambitiosè, vel offenso animo arbitro usi essent, in promptu respondêrent ei, qui se ab illis damno affectum esse conquereretur; prout ex *Demosthenis* Interprete docet *Budæus in comm. ling. Græc.fol. 150. ad med.* ubi etiam quòd *diæta* verbum non solùm arbitrari, sed etiam conciliare, & componere discordiam significat.

Diæta tamen propriè est habitatio in hortis voluptatis causâ, *l. Senatus, §. Marcellus,D.de leg.1.* sed & quandoque ab hortis separatur, & pro parte ædium accipitur, *l.uxorem, §.in testamẽto,D.de leg.3.* Nam in *diæta*, quæ *zata* etiam dicitur, erat dormitorium cubiculum, iũctaque *diæta* amicorum cœnatio, *Plin. lib.5.epist.6.Iacob.Guth.de offic.dom.Aug. lib.3.cap.29.fol.662.*

Et arbitri dicuntur, qui totius rei habent arbitrium & facultatem, *Fest.in verb. Arbitrium*, eorumque iudiciũ definitio adpellatur, *Iacob.Guth.de offic.dom. August.lib.2.cap.21.fol.400.*

In consideratione est, quòd sodalitatum lautissima fuêre convivia Phiditia Laconũ, Andria Cretensium, Atheniẽsium Apaturia, aliæque Phatriarũ sympofiacæ coitiones, de quibus *Arist. lib. 2.Polit.cap.8.Herod.lib.1.* & *Plutarc.in Lycurg.*

Vnde & *Plat.* Philosophorũ severissimus admisit huiusmodi compotatiũculas ex more Græcorum ad largiùs bibendum, modò ne prætereatur ratio.

Sic Romani solenne conviviũ instituerunt, Caristiam ritè adpellatum, cui præter cognatos, & adfines nemo interponebatur, & si qua inter necessarias personas querela esset orta, apud sacræ mensæ, & inter hilaritatem animorum fautoribus cõcordiæ adhibitis tolleretur, *Valer. Max.lib.2.cap.1.de inst.antiq.*

12 Arbiter de iure & facto cognoscẽdo procedere potest, in pronuntiando verò de iure tantùm sententiam profert, *Bart.in l.societatem, §.arbitrorum, n.7. & 8.D.pro socio, Laderch.consf.151.num. 3.vol.1. Barz.decis.67. num. 13. Sylvest. Aldob.consf.12.num.44. vol.1. Bertazol. consil.civil.31.num.13.vol.1. Pafet.consf. 79.num.1. vol.1. Gail.lib.2. observ.150. num.4. Sim.de Prat. consf.136.n.73. vol. 1.Lancel. Gall consf.110. num. 12. vol.1. Lel.Zech.de privil. Eccl. privil.83.n.40.*

13 Propterea iudex cõpromissarius adpellatur, *l. societatem, § arbitrorum,D. pro socio,l.2. C.de iur. iurand. propt.calũniam dando, l.eum lege, l. peti, C. de pact.* & voluit *Venator in analysi iuris Pontificij,lib.1.tit.43.vers.Vnde dicitur.*

14 Quod declarandum est, quòd etsi arbiter iuris formam tanquam iudex servare debeat, & iuris dispositionem non ex-

excedere, ob quieté nihilominus, & bonum pacis extra compromissum potest manus extédere, *arg. cap. nisi essent*, extr. *de prabend.* & *l. capitalium*, §. *solent*, *D. de pœn. Blanc. de compromiss. q. 6. n. 16. Alex. Raudens. decis. Pisan. 23. num. 33.*

15 Arbitrator autem est quidã amicabilis compositor, qui potius de facto, & sine aliquo iuris ordine, quàm de iure litem dirimere debet, *l. societatem*, §. *arbitrorum*, ubi *Bart. n. 7.* & *8. D. pro soc. Mast. decis. 91. num. 1. Salgad. de Reg. protect. tom. 1. par. 2. cap. 13. num. 107.* & *108.*

16 Vnde cùm penes aliquẽ res deponitur sponsionis causâ, ipse ut arbiter electus videtur, ut de victoria sententiam proferat, & vincenti restituat, quòd si id facere neglexerit, sententiam dicere cogendus est, *l. litigatores 11.* §. *quid ergo, D. de arbitr. Narbon. in l. 31. glos. 11. num. 11. tit. 7. lib. 1. Recop.*

17 Adpellari à sententia arbitri nõ potest, sive æqua, sive iniqua illa fuerit, servanda, & illi standum est, *l. diem proferri*, §. *stari*, *D. de arbit. l. societatem*, §. *arbitrorum*, *D. de arbitr.*

Multas tamen ea regula declarationes patitur, *Gail. lib. 1. observ. 1. num. 49. Robert. lib. 3. rer. iudic. cap. 8. Ant. Fab. in Cod. lib. 2. tit. 35. definit. 6. in fin. vol. 1. Paul. Christ. decis. 257. vol. 1.* latè *Camill. Borr. d. tit. 63. à num. 253. cũ multis seqq.*

18 Vtrùm autem pro arbitrij observantia agi possit, ad pœnam conventionalẽ? Vide *Abb. in cap. cùm à nobis 12. n. 14.* & *Bero. 79.* extr. *de arbit. Abb. in cap. suã, num. 6. de pœn. Bart.* & *Scribentes in l. 4.* §. *Cato*, & *in l. 5.* §. *si sortem*, *D. de verb. Mant. Dial. 45. Strach. de mercat. tit. de contract. mercat. n. 24. Gig. de pens. quæst. 92. num. 10. Navarr. in Manual. cap. 17. num. 125.* & *cap. 23. n. 68. Covar. de spons. par. 2. cap. 6.* § *8 num. 11. Clar.* §. *furtum*, *vers. Pœna*, & §. *ult. quæst. 80. Afflict. decis. 135. Menoch. de arbitr. cas. 260 à num. 13. Menoch. de success. creat.* §. *10. n. 662. Valasc. cons. 35.* & *86. à princip. Gutier. canonic. lib. 2. cap. 20. à num. 10. Sarmient. lib. 3. select. cap. 6. num. 10. Cened. ad Decret. collect. 122. Fachin. lib. 1. cont. c. 97. vers. 4.* & *lib. 10. cap. 94. Barbos. in l. 2. num. 42. D. solut. matr. Surd. decis. 259. num. 1.* & *260. num. 22.* & *cons. 348. num. 7. Camill. Borr. dict. tit. 63. à num. 292. Grat. cap. 928. num. 18. tom. 5. Petr. Greg. lib. 47. syntag. cap. 39. num. 26.*

19 Sciendum est, compromissum esse transactionem quandam, *Magon. decis. Florent. 85. Cavalc. decis. 45. par. 1. Gail. observat. 141. lib. 1. Barz. decis. 63. Perez in l. 4. gloss. 3. col. 2. pag. 639. in princ. tit. 8. lib. 3. Ordin. August. Barbos. in cap. exposita 11. n. 6.* extr. *de arbit.* & factum in arbitros requirit scripturam, *Ant. Fab. in suo Cod. lib. 7. tit. 26 defin. 2. vol. 2. Mag. n. decis. Florent. 119. Ioan. Mar. Novar. collect. 19. num. 28.* & per id non censetur renuntiatum sententiæ, *Surd. decis. 185. Raudens. decis. 23. D. Marta in D. noviss. tom. 1. tit. comprom issum, cap. 11.* & publicatis attestationibus fieri nequit inter coniunctos, *Ioann. Aloys. Ricc. collect. 2071. par. 5.* quod intelligas secundùm *Carroc. decis. 98.* si attestationes publicatæ essent adeò subsistẽtes, & in iure claræ, ut nihil remanêret, nisi sententiam ferre, aliàs secùs.

20 Novatio instrumentorum non fit per compromissum, *Rota divers. decis. 171. par. 2. D. Marta in D. noviss. tom. 1. tit. cõpromissum, cap. 22.* & quod plus est, eo nõ obstante executio peti potest, *Socin. in l. pecuniam, num. 11. D. si cert. petat.* ubi decidit, quòd si est factum compromissum contra instrumentum guarentigiatum, pendente tali compromisso instrumentum habet executionem paratam super contentis in eo, *Cartar. decis. 2. num. 10.*

21 Arbitrium compromittentiũ morte finitur, *cap. ex parte 10.* extr. *de arbitr.* neque transit in heredes ipsorum, *cap. penult.* ubi *gloss. ult. de offic. deleg. l. die proferre 32.* § *1.* ubi *gloss. verb. Morte*, *l. sed* &, §. *ult. D. de arbitr. l. 28.* & ibi *gloss. 2. tit. 4. par. 3. Marant. de ordin. iudic. p. 4. dist. 5. num. 33. Lanfranc. de arbitr. 3 q. 4. princip. Bober. sing. 6. num. 6. Blanc. de cõprom.*

prom.quaest.6.à num.1.Hippolyt.sing.54. Duen.reg.128. Mich.Graff.tom.1. comm. opin.lib.3.tit.26.num.57.58.& 59. Barbos.in l.heres absens, in princ. num. 30. & 31. D.de iudic. & num.32. Ioan.Baptist. Cost.de fact. scient.cent.1. dist.75.num.1. eum seqq. addiderit comptomissum extingui etiam si unus ex compromittentibus decedat postquàm iam erat conclusum in causa, *Aug.Barbos.cap.ult.n 2. 3.& 4. extr. de arbitr.* & etiam expirat morte illius,qui arbitriū habebat, *Rota apud Farin.decis.651.n.2.p.2.* recētior.

23 Non erit parvæ utilitatis observare, quòd quamvis emptor compromittens privetur commodo evictionis, *l.si dictū; §.si compromissero, D. de evict.* si tamen compromittat ex forma statuti, vel ex alia causa necessaria, evictionis beneficium non amittit, ut latè tradit *Caballin.de evict. pag.203.num.17.*

24 Hinc est etiam,quòd quamvis minor ex causa voluntaria restituatur in integrum, *l.si minor 25.annis filio, D.de minorib.* Attamen istud non procedit, si ex forma statuti minor compromisit, ut docent *DD. in l.fin. C.de in integ.restit. min.* & maximè *Castr. num. 4. & Alex. num.7.* & latiùs *Blanc. de compromissis, fol.117.Aebill.Pedroch.conf.16.n.123.*

25 Compromittere nemo regulariter compellitur, *gloss. in l.furti, §.qui iussu,* & ibi clarè *Bart.D.de his, qui not.infam. Lanfranc. de arbitr. par. 7. quaest.45. Socin. Iun. consil.24.num.9. lib.1. Honded. consil.9. num. 9. vol.1. Hippolyt. Rimin. consil.312. num. 24. & cons. 676. num.99.* ideò compromissum metu factum nullum est ipso iure, & invalidum, *Salic.in l.interpositas,num.5.C.de transf. Bald.cōs. 142.lib.1.Angel.218.num.3.Tusch.pract. verb. Metus, concl.216. num.9.& 10. & concl. 218. num. 2. & 5. Prosper. Farin. 2.par.fragm.verb. Metus,num.31.Bald. in l. si qui,num.3.C.de Episcop. aud. Suarez alleg.23.* ubi *Additio, Roland.Cavagnol.in observ.ad Menoch. conf.1.num.87. 88.& 89.*

26 Quamobrem quando ad cōpromittendum extat coactio, quia quis ob id suâ sponte comptomisisse dici nequit, permissa est à laudo adpellatio, seu reductio,ità post *Ioan. And.* docuit *Angel. Aretin.in l.ex consensu, num.2. D. de adpell.Barbat.conf.40.col.14.lib.4. Blanc.de compromiss. quaest.10. num.5.* quò loci ex ipso *Aretino* commemorat rationem, quæ huc maximè pertinet, inquit ille, ob id adpellationem hoc in casu esse permissam; quia arbiter datus à cogente, licèt de consensu partium, dicitur quodammodò arbiter iudiciarius, & magis dicitur arbiter iuris, quàm meri facti; & propterea mirum non esse, si ab eius laudo concedatur adpellatio, *l.ult.C.de iudic.* sequitur *Menoch. consil. 406.num.36.vol.5.*

27 Amplia suprà positam conclusionem, ut adeò sit vera,quòd si iudex quempiā indebitè ad compromittendum cōpulerit, compromissum sit ipso iure nullū, ut scribunt *Cacialup. de transf. q. 20.sub num.1.Felin.in Rubr.de treg. & pac.n.1.*

28 Quæ tamen communis, & regularis conclusio sequentes restrictiones capit. Et primò cessat in Papa & Imperatore, quia ipsi ad compromittendum cogere possunt, *arg.m.text.in cap.cùm inter R.* & ibi notant *Innoc.& Abb. de elect. But. in cap.1.num.24.de mut. petit. Cast. in l. quidam existimaverunt,num.6. D.si cert. petat. Alexand. consil.62.sub num.1. lib.7. Afflict. decis. 149. sub n.6.* & ibi *Ursil. in adnot.n.9.* etiā in his, de quibus disponere non poterant,ut in maioratibus, ut tradunt *Pinell.in l.1. par.3. n.5. in 8. limit. C.de bon.mat. Alciat. resp.87. n.19. Molin. de primog. lib. 4. cap. 9. num.32. Mier. eod.tract.q.22. par.4.n.5. & q.37. par.1.n. 5. Menes. in l. unum ex familia, § si de Falcidia,n.20.de leg.2.Sarm.select. lib.1. cap.8.num.18.Morl.in empor.tit.de transf.q 3.num.30.Borrel.in summ.tit.36. num. 37. Rovit.*latè *consil.15. dict. text. in cap. cùm inter R. 16. de elect.* ibi: *Ad componendum coëgit invitum, cap. placuit, 9. distinct. cap. nonnulli 28. de rescript.*

Ra-

Ratio est, quia ut lites terminentur, pertinet ad publicam utilitatem, *l. 1. D. de arbitr. l. quoties, C. cod. l. ubi pactum 40.* ubi *Leo, C. de transf.* eleganter *Cicer. lib. 1. de legib.* ibi: *Et ea salus litium multitudine maximopere læditur, ideò ad conservationẽ illius præcepti multa quidem excogitarunt, tã ad impediendas eas sua origine. Gunther. in Lygurin. lib. 11.*

Hoc quoque per cunctas Regnator Teutonus urbes,
Non modo Teutonicas, sed & hic, & ubique iacentes
Ius hibet: ut præsens quasi maximus omnia iudex
Claudere iura manu, cũctaq; recidere lites
Debeat: atq; omnis iudex, omnisq; potestas,
Atque Magistratus illo præsente quiescant.

Ex hoc fit, quòd Princeps propter potentiam litigantium potest sibi avocare causas ad suam Curiam, *Authent. qua in Provincia. C. ubi de crimin. agi oporteat, vers. Excipitur,* ubi *Gug. de Cum. & Bald. Mastrill. de Magistrat. lib. 3. cap. 4. num. 166.* Vel quando lis est cum iudice durante officio, *l. 21. titul. 5. lib. 2. Recop. Gregor. Lop. in l. 5. tit. 3. par. 3. gloss. 2.* & generaliter in casibus Curiæ, de quibus *in l. 8. tit. 3. lib. 4. Comp.* ubi *Azeved. Covarr. pract. cap. 6. & 7.*

29 Secundò, cùm iudex videt se non posse expedire causam per sententiam, quia tunc valet interponere officium suum, & cogere partes ad compromittendum, *Blanc. de compromiss. in princip. sub num. 1. Caputaq. decis. 166. n. 1. par. 1.* & in casu imminentis scandali non solùm litigantes ad compromittendum, sed etiam consanguineos ad acceptandum compromissum, *Cacialup. de transf. quæst. 20. sub num. 3. Bald. in l. 1. §. quamvis, D. ubi pupill. educ. debeat, Crem. sing. 58 Roland. à Valle cons. 45. n. 56. lib. 1.*

30 Tertiò, quando partes diù litigassent, & quæstio esset multùm dubia, tunc enim iudex diceretur habere iustã causam cogendi eas ad compromittendum: *argum. text. in cap. placuit, dist. 90. Roman. cons. 126. Alexand. in l. æquissimũ, D. de usufr. Lanfranc. de Orian. in tract. de arb. divis. 7. quæst. 45. num. 92. vers. Secundò fallit.*

31 Quartò, quando lis est dubia, & non reperitur decisio in terminis, & rationes militãt hinc inde, *Ancbar. cons. 210.* quem referunt, & sequuntur *Felin. in Rubric. de treg. & pac. sub n. 5. vers. Pro ista fallentia, Afflict. dict. decis. 149. in fin.*

32 Quintò, cùm tales essent lis, seu lites, ut ex eis inquietaretur Respublica, quia tunc iudex potest similiter cogere partes ad compromittendum, *Auth. de mãd. Princip. §. eos autem, Angel. in l. furti, §. qui iussu, D. de his qui notant. infam. Lanfranc. dict. divis. 7. quæst. 45. fall. 1. num. 92. Felin. in dict. Rubr. num. 6.* declarans istam limitationem esse veram, quando lis est inter Magnates, & Potentes, quo casu *Martin. Laud. tract. de fisc. q. 29.* scribit, cogi posse per Magistratum etiam ad pacem ad evitandum tumultũ; & benè consuluit *Paris. cons. 10. n. 62. & 63.* dicens, quòd isto casu faciens pacẽ tenetur coactus observare, quod bellè declarat & exprimit *Scacc. de iud. caus. civ. lib. 2. cap. 2. num. 24. cum seq.*

Nã ubi tribunal, ibi fasces, id est, insignia maioris Magistratus, elegantissimè *Valẽç. cont. Venet. 3. p. n. 146.* ubi quid prænotabant Consulũ Romanorũ præligati fasces, *Ravard. lib. 3. coniectanear. cap. 10. ex Senec. lib. 4. de benef. cap. 31.* ibi: *Hominum tam palàm obscænum ad fasces & tribunal admisisti*: & ex *Martiali*, & alijs, *Gothof. in l. 2. D. de iurisd. omn. iud.*

33 Sextò, cùm imminet suspicio rixæ, & armorum, *Felin.* qui alios laudat, *in Rubr. de treg. & pac. num. 5. fall. 4. Acañ. in cap. 1. num. 1. dist. 90. & in cap. placuit 9. num. 7. ead. dist.*

Insurgit opportunè quoddam dubium, an si compromissum evanuit, possit reiterari? In qua quæstione sub distinctione negativè resolvendum est, nempè, aut loquimur in compromisso voluntario, & tunc procedit resolutio, *Blanc. de compromiss. q. 7. n. 42. vers. Limita præmissam; Bald. in l. unica, num. 40. q. 4.*

4. verſ. Die cōtra, C. de his quæ pœnæ nom. Soein. conſ. 221. n. 4. lib. 2. Dec. conſ. 93. n. 3. verſ. Tertiò, Speeul. de arbit. & arbit. §. excipitur, verſ. Sed quid ſi fuerit, n. 3. Tiraq. in l. boves, §. hoe ſermone, limit. 9. n. 3. in fin. de verb. ſign. Anton. Monach. deciſ. Lue. 53. num. 4. aut loquimur in compromiſſo neceſſario, & tunc reiterationi locus eſt, & toties quoad compromiſſum effectum ſortiatur, *Abb.* & alij, *in c. tua nobis, num. 5. de adpellat. Seraph. de iuram. priv. 73. n. 38. Men. conſ. 219. num. 8. lib. 3. Scac. d. lib. 2. c. 2. n. 642.*

34 De iure autem non datur compromiſſum inter compulſos etiã ex inſtrumento guarentigiato executioni mittendo, ut notant *Blanc. in tract. de comprom. q. 4. princip. num. 3. Horat. Carpan. ad Statut. Mediolanenſ. cap. 42. num. 224. tom. 1.*

35 Super rebus maioratus compromiſſum fieri non poteſt, *l. non ſolùm, C. de prædijs minor. Molin. lib. 4. cap. 9. num. 7.* Sed quòd poterit cōpromitti, ſi res penes poſſeſſorem maioratus remaneat aliquâ pecuniâ datâ perenti, ſive poſſeſſor, ſive actor ſit, *Molin. ubi ſup. num. 22.* & valebunt compromiſſa, & ſententiæ arbitrales ſuper eis latæ, licèt queant reſcindi exceptione metus, doli, enormiſſimæ læſionis, & ſimilibus, *ut ibi à n. 32. Seſſ. deciſ. 384. n. 1. vol. 4.*

SVMMARIVM.

1 Vectigalia ad protectionē Reipublicæ.
2 Cum ipſis Regibus orta.
3 De varijs vectigalibus remiſſivè.
4 Exauſto Ærario novum vectigal conſtituebatur.
5 Cura Ærarij magna fuit.
6 Princeps non debet Ærario ditando incumbere, & 7. 8.
9 Ærarium publicum nō eſt propriè Principis patrimonium, & 10.
11 Conveniens eſt Rempublicam locupletem exiſtere.
12 Divitiæ Regiæ ad Monarchiæ conſervationem impertiunt.
13 Rectè poteſt Rex vectigalia vindicare.
14 Apud Indos vectigal furans capite plectebatur.
15 Ad acquiſitionem vectigalium præter conceſſionem à S. Principe ex iuſta cauſa factā legitima præſcriptio requiritur.
16 Novorum vectigalium exactio permittenda non eſt.
17 Exauſtis facultatibus per nimias exactiones Provinciæ in perpetuum redduntur deſertæ.
Taciturnitas ſubditorum in tolerandis gravaminibus non inducit conſenſum, quod explicatur.
18 Laudatur Darius, & 19.
20 Adſtruitur hiſtorijs, uſq. 29.
30 Ceſſante cauſa exactionis gravis, æquum eſt ceſſare exactiones.
Ob has fiunt depopulationes, & clades.
31 Refertur factum Domitiani.
32 Intelligitur Martial. & 33.
34 Princeps non debet ſubditos onerare, & 35.
36 Salomon Rex nimis ſeverus, & truculentus, uſq. 39.
40 Indecorū eſt ſubditos obprimere, & 41.
42 Poteſtas, cauſa, & proportio iuſtificant tributum.
43 Legitima tributa non ſunt deneganda.
44 Negans tributum Imperatori ſolvere crimē læſæ Maieſtatis committit, & 45.
46 Si autē privatim negaret, vel quia non eſſet ſolvēdo, vel quia arbitraretur iniuſtum, non eſſet reus læſæ Maieſtatis.
47 Ab egenis nō ſunt vectigalia exigenda.
48 Rebellarunt aliquando Dalmatæ ob iniuſtas exactiones.
49 Ad conceſſionem novorum tributorum Comitia fiunt.
50 Ingens debet eſſe cura in ſumptibus, ut tributa non imponantur, & 51. 52.
53 Conceſſio vectigalium ob metum reverentialem extorta tenet, & 54.
55 Contrarium proponitur.
Sed non tenet Author.
56 Explicatur lex Regia, & 57. 58.

59 *Metus excusat exigentem gabellas, & tributa ob metum Principis sui a non debente eas iustè.*

CAPVT XXIII.

De Concessione vectigalium.

1 VECTIGALIA in dotē Reipublicæ ad eius protectionem præstita fuerunt, *l. 1. §.interdictū, D.de loc.publ. fruen.* ibi: *Interdictum hoc publicæ utilitatis causa proponi palàm est, tuetur enim vectigalia publica.* Ideoq́ue Reipublicæ nervos nuncupavit *Vlpian. l. 1.§.in causa, D.de quæst.* ibi: *In causa tributorum, in quibus esse Reipublicæ nervos nemini dubium est. Novell.52. & 149.c.2.* dixit absq; eis non posse Rempublicam conservari, ibi: *Impossibile enim est, ut fierit tributis non inlatis alioqui Respublica conservetur: militaret namque copiæ adsignato sibi salario inde percepto, hostibus resistunt, & collatores à Barbarorum incursionibus, & truculentia vindicant: l.2. C. de exact. tribut. lib. 10.* ibi: *Adsolvenda ea, quæ ad nostri usum exercitus pro communi salute poseuntur. Authent. de mand. Princip. §. publicorum, coll. 3.* ibi: *Quoniam fiscalium ratio & militibus & privatis, & ipsis Templis, & cunctæ Reipublicæ utilis, & necessaria est: l.1.C. de condict. ex lege,* ibi: *Vt fisco cuius ob necessitates publicas causam potiorem esse oportet: l.utilitas 3.* ibi: *Vtilitas publica præferenda est privatorum contractibus: l.4.C.de Primipil.lib.12.* (ubi ex causa Primipili filius non existens heres patris potest conveniri pro patre, ubi latè *Luc. de Penna, Platea*, & eruditissimus *Iacob. Cuiac.* exornat *Petr. Gregor. de Republ. lib. 3. c. 1. & 4.*) de iure Regio probat *l.2.tit.15. lib.8.Recopil. l.1.titul.18.lib.9.* ibi: *Cosa notoria es, quan necessario sea para el bien publico de nuestros Reinos, i de nuestros subditos la conservacion de nuestras rentas i derechos, por depender dellas el sostenimiento de nuestros Estados: & l.1. titul.21. eod. lib. Nuestro Patrimonio Real, cuya conservacion tanto importa para el sostenimiento, defensa i seguridad destos Reinos, i causa publica dellos:* eleganter *Roa in Apolog. de iur. Princ. defend. quæst. 4.* per totam, *Iacob. Gutb. de offic.dom. August.lib.3. cap. 17. Fraeb.lib.1. de Princip. cap.14.num. fin. Iust. Lips.lib.4.Civ.Doct.cap.11. Bobad.lib.5. Pol. cap.4. in princip. Valenç. consf.99.n.3. M.Tull. pro leg. Man. Quintil.declam.341.Plut. in Cleom.*

Cui adstipulatur, quòd non solùm in Republica, sed in negotijs agendis nervos esse pecunias, dixit *Demosthen. Olynth.2.l.lex quæ tutores, §.huic accidit, C. de administ.tut. Artemido.lib.1.Oneiro-cr. c.18.* ubi *Nicol. Rigaltius* plura cōgerit; eleganter & doctè *Basil.1.p.var.disp.re-lect.1.fol.491.col.2.lit.C.*

2 Quæ quidem penè cum ipsis Regibus ortum habuerunt, *Genes. c.47. 3.Reg. 5. Livius lib.1. & 3.Cic.in Verr. & Arist. in OEcon.*

3 De varijs vectigalibus Populi Romani ad satietatem adprimè tractavit doctissimus *Iul.Cæs.Buleng.lib.9. de vectig.* quæ repetere non est meum. Et aliqua adnotavit *Rosin. lib. 10. Antiq. Roman. cap. 22. lit.C. cum sequentib. Alexand. ab Alexand.lib.4.Dier.Gen.cap.10.fol.361. & seqq.* ubi plenā manu, *in adnotat. Tiraquel.*

4 Hoc quoque notandum est, potuisse Ædiles exhausto Ærario, atque inopi novum vectigal cōstituere, quo Reipublicæ oneribus cōsuleretur, *Alex. ab Alex.d.lib.4.Dier. Gen.c.5.in fin.*

5 Hinc cura Ærarij magna fuit, idem *Alex.ab Alex.lib.2.Dier.Gen.c.2.fol.94. Dempst. ad Rosin.lib.7. Antiq. Rom. cap. 31. fol. 1148. & cap. 36.fol.1170. Iul. Cæs. Buleng. lib. 3. de Imperator. Roman.cap.23. Petrus Gregor. de Republ. lib. 3. cap. 3. Carol. Seriban. in Polito-*

Chri-

Christian.instit.lib.2.c.42. Bornitius de Ærarij red. per totum, cuius opes expromit *Buleng.lib.9.cap.94.* & de conservatione eruditè agit *Petr.Greg. dict. lib.3.cap.8.*

6 Haud debet Princeps Ærario ditando incumbere, vel ex confiscationibus, vel alijs tributis populi subditis; quia quò fit, ut quò magis Ærarium abundet, eò magis Respublica morbosa, & malè adfecta censeatur. Quemadmodum rectissimè & *Trajanus* fiscum,

7 seu Ærarium Reipublicæ lienem vocabat. Nã ut liene crescente reliqui artus, & mẽbra tabescunt, ità fisco Principis turgente, Civitatis corpus vnà cũ membris languescit, & intermoritur, & ut lien modicus vegetat in corpore membra, & auget robur, sic fiscus Principis moderatus, nec exuberans causa est bonę valetudinis in corpore Civitatis, notat *Philipp. Beroald. in Periphras.ad vitam August.Cæs.Cælius Rhodig.lib.4.cap.18.*

8 Et *Apollon. Tyanæus* dicebat, teste *Philostra.in eius vita,lib.5.c.13.* divitias non esse æstimandas, quas in occulto Princeps retinet. Nã illæ ab arenæ cumulo parùm differunt: nec ea, quæ ex collatione tributorũ ex gemitibus omnium proveniunt; atrum enim, sordidũque æstimandum est aurum, quod ex lacrymis oritur? *Petr. Greg.lib.22.cap.12. n.7.& lib.3.synt.c.3.n.10.*

9 Ærarium publicum non est propriè Principis patrimonium, nec pleno iure uti potest, nisi ad usum publicũ. Magna laus Principis privato fisco detrahere, & publicum augêre, ità *Hadrianus*, teste *Spartiano. Damnatorum bona in fiscũ privatum redigi vetuit omni summa in Ærarium publicum recepta.*

10 Minvas Rex, ut testatur *Plin.lib.33. cap.3.Pausan.Boët.lib.9.* primus Ærariũ ædificasse dicitur, sed inter Barbaros iam olim constituta erant Æraria in Ægypto, *Adam Contzen. lib.8. Polit. c. 7.§.7.*

11 Quamobrem conveniens est Rẽpublicam locupletẽ existere, *Polian.apud Stobæum sermon. de Repub. Negotia publica Civitatis omnium existimare oportet maxima, ut fœliciter augeantur*, & post paulò, ibi: *Civitas enim prosperè agens fœlicitas est magna, in hac insunt omnia, hac servata cuncta servantur, ac pereunte nihil non pessum it. Thucydid. lib. 2. in Orat. Periclis: Ego existimo meliùs agi cum civibus privatim si tota Civitas fortunata sit, quàm si per singulos civer fœlix sit, publicè verò labefactetur: nam cùm evertitur patria, is cui privatim benè est, nihil tamen minùs & ipse evertitur, cui autem malè, is in illa prosperè agente, multò magis incolumis est.*

12 Divitiæ namque Regiæ maiorem securitatem ad Monarchiæ conservationem impertiunt, ut probatur *3. Regum 3. & 10. Abulens. ad Deuteronom. 17. quæst. 9. D. Thom. lib. 2. de regim. Princip. cap. 7. Divitiæ sunt Regi necessariæ, atque etiam thesaurus, quia sine illis congruè Regnum non potest regere: est enim pecunia instrumentum rerum agendarum, & quasi fideinsor futuræ necessitatis;* & paulò pòst, ibi: *Deinde Rex debet abundare pecunijs, ut domui suæ provideat, ut subiectorum necessitati subvenire possit: prætereà cùm Rex indiget pecunia, cogitur facere exactiones.* Et in terminis vectigalium adseruit eleganter *Osorius de reb. Emanuel. lib. 1. & de Reg. instit. lib. 7. & Laurent. Valla lib. 3. Histor.* Ad hoc propositum FERDINANDI Regis Aragoniæ notabilia verba commemorat *Anton. Fab. in suo Cod. lib. 7. titul. Ne rei Dominicæ, vel Templor. definit. 1. pag. 305. tomo 2.* ibi: *Nec tantùm cum Principe, sed etiam cum subditis, quorum incommodo cessura essent universa Principis, & Reipublicæ onera, si nihil ille de suo haberet, unde sibi ipsi, suisque subvenire posset*: latè *Francisc. de Ponte in tract. de potest. Proreg. titul. 5. de tract. num. 10. cum sequentib. glos. in cap. suggestum, de decim. verb. Privilegia, c. quod non est, de reg. iur. in 6.*

Z 2 In-

13 Inter supremã Regalia connumerantur vectigalia, *cap. 1. de Regalib. in feud.* ideò ea vindicare, & recuperare Rex potest, ut dicitur 1. *Machab.* 15. ibi: *Nec alienam terram sumpsimus, nec alienam detinemus, sed hereditatem patrum nostrorum, quæ iniustè ab inimicis nostris aliquo tempore possessa est. Nos verò tempus habentes vendicamus hereditatem patrum nostrorum. Cassiod. 1. var. ep. 19.* ibi: *Fisci volumus legale custodiri compendium, quia nostra clementia rebus proprijs videtur esse contenta: & sicut nullum gravare cupimus, ità debita nobis perdere non debemus: indigentiam iustè fugimus, quã suadet excessus; dum perniciosa est in Imperante tenuitas: Modus ubique laudandus est; nam cur, aut vituperabilis negligentia in proprijs desluat, aut aliena cupiditas turpis abradat.* Quod HENRICUM III. CASTELLAE Regem effecisse legimus, ut testatur *Marian. de reb. Hispan. lib. 3. cap. 7.* ibi: *Id secutus* HENRICUS *eo nomine Tertius* CASTELLAE *Rex, cui excelsus animus fuit, maior ætate prudentia, vectigalia à Proceribus occupata memorabili exemplo liberavit.* BURGIS, *quæ Urbs in Veteri* CASTELLA *est, minor annis morabatur, seque aucupio coturnicum oblectari solitus erat. Accidit, ut ad multam diem aliquando in Aulam rediret, fessus mora, fessus labore, nihil obsonij paratum erat. Appellatus de ea re Regius obsonator, renuntiavit non tantùm pecuniam regiam, sed fidem etiam consumptam. Rex in præsenti dolore dissimulato, oppignorato pallio arietinas carnes emi iubet: ex ijs, & captis coturnicibus prandium omninò parari. Audit inter prandendum meliori conditione Proceres agere, quotidie inter se lautissima convivia frequentare omni alia cura solutos, certare luxu, & splendore mensarum. Fore ea nocte apud Toletanum Archiepiscopum Petrum Tenorio cœnebatur, adest involuto capite Rex, omnia videt lætitia, & delitijs redundare: peracta cœna pro se quemcunque narrare, quantum redditum ex paternis oppidis, quantum ex Regijs vectigalibus quotannis perciperet. Postera die Rex vindictæ avidus, & certus, fingit gravi se morbo implicitum teneri, suprema mandata velle dare, ea denuntiatione Proceres festini, & pavidi, diversi in Arcem conveniunt: ij exclusis famulis, ut erat iussum, admittuntur, consistuntque ad multam in cœnatione diem, moræ causam mirantes. Rex tandem ad Proceres ferro tectus, districto ense ingreditur. Cùm pavefactis eo aspectu omnibus adsedisset, irato similis torvo aspectu rogat ex Proceribus, quot singuli Reges in Provincia vidissent? Quibusdam duos, alij tres, aut quatuor, ut cuiusque erat ætas, respondentibus. Equidem, inquit, verum est, quod dicitis, cùm ego hac ætate in* CASTELLA *viginti nihilominus Reges noverim. Iurantibus dicti causam, atque suspensis animis, quorsum res evasura esset, expectantibus. Vos, inquit, omnes, vos, inquam, Reges estis, Regni arcibus, & copijs occupatis, mihi inane nomen, sordes, & egestates reliquistis, an idonea causa videatur, cur Nos ludibrio habeatis? Sed ne ampliùs faciatis, vestris omnium capitibus sanciam. Simul, quæ ad supplicium postulabat, parari, afferrique iubet. Coacta voce lictores evocat, militesque sexcentos, quos arcano paratos habebat, alijs attonitis metu. Toletanus Archiepiscopus, ut erat magno animo, in genua procumbens, lacrymis toto ore manantibus, veniam precatur, idem eius exemplo cæteri faciunt. Mortis metu perfusis, & supplicibus veniam dat, neque ex Arce tamen ante unum & alterum mensem dimitti placuit. Quo spatio arces, & vectigalia Regi tradere compulsi sunt, ita ille supra annos, animumque gerens, curamque virilem. Garib. in Comp. lib. 15. cap. 47.*

14 Unde apud Indos, qui vectigal furatus esset, capite plectebatur, *Strabo lib. 15. Alexand. ab Alexan. lib. 3. Dier. Gen. cap. 5. fol. 213.* cumulatissimè *Tiraquel. de utroq. retract. cap. 1. in præfat. num. 68.*

16 Et sic ad acquisitionem vectigalium requiritur præter concessionem à Sum-

mo

mo Principe ex iusta causa factam, legitima etiā præscriptio cuiusmodi est immemorialis, *c. super quibusdam, § præterea, de verb. sign. Sixtin. de regalib. lib. 2. cap. 6. à n. 56.* cum pluribus, alioqui obtinêri nequeunt, nec immemoriali præscriptione contra Regem, *Gutierr. de gabell. q. 5. Cabed. decis. 65. num. 2. & decis. 109. p. 2.* (etsi contrarium resolvat *Farinac. in prax. crim. part. 6. q. 172. n. 92. cum seqq.* sequitur *Augustin. Barbos. in cap. 26. num. 5. de verb. sign.*) conducit *Petr. Barbos. in l. competit 6. à princ. C. de præscript. 30. vel 40. ann. Othero de iure pascendi, cap. 17. num. 6.*

17 Sed ad rem perveniamus, & aliqua proponamus in propatulo. Nec quidem temerè permittenda est novorum vectigalium exactio, sed si adeò tenuis est patria, ut extraordinario auxilio iuvari debeat, re diligenter inspectâ, *l. 1. C. vectig. nova institui nō poss. Valenç. cōs. 99.* toto, ubi latè & elegāter *Garcia Barrionuevo in Panegyr. fol. 53. Scipio Rovitus consult. ult.* adeò verò odiosa & prohibita sunt, ut per vim, & impressionē extorta esse præsumantur, *Bald. in c. 1. verb. Pactiones, de pac. Const. Luc. de Penn. in l. hac lege, C. de aquæductu, Iacob. de Sāct. Georg. in tract. feud. verb. Et cū mero, mixtoq; imperio, n. 16. Vbesemb. cōs. 45. n. 45. vers. Dicūtur autē nova,* novissimè *Ioan. Hering. in tract. de molend. q. 10. n. 28.*

Ex hoc communi diverbio procedit, quòd taciturnitas subditorum in tolerandis gravaminibus collectarum, quas domini imponunt, non habetur pro consensu, cùm præsumantur tacēre propter metum, & reverentiam, *Isern. & Natt.* laudati à *Fulvio Pacian de probat. lib. 1. c. 29. n. 80.*

Nisi fortè per tot annorum curricula istiusmodi servitia fuerint præstita, ut omnis suspicio, vel metus exactionis putgatus, ac cōsuetudo talia servitia in posterum quoq; exigēdi introducta cēseatur, cū pluribus eleganter *Ioan. Hering. in tract. de molend. dict. q. 10. n. 32. & 33. Mastrill. de Magist. lib. 4. c. ult. n. 116.*

Sed dominis incumbit probare patientiā vassallorū. Quòd si vassalli probaverint, ipsis nolētibus solvere, pignora sibi fuisse capta, eosque pignora datâ & numeratâ pecuniâ redemisse, ne rebus suis carêrent; deniq; si domini arrestabant, fortior efficitur præsumptio coactionis & violētiæ. Hi enim actus arrestatio, pignoratio, incarceratio, violentiæ, & coactionis indices sunt non meræ voluntatis, ex quibus immemorialis corruit, neq; enim domini, qui attestare possunt, & incarcerare, præscribunt unquam cōtra vassallos in his, in quibus ius resistit, *Pennens. in l. 1. C. ne rustic. ad ult. obseq. lib. 11.* doctissimè *Garc. de expens. c. 9. n. 35. & 36. cum seqq.*

Facit *auth. ut nulli iudic. §. 1. coll. 9.* ibi: *Malæ enim.*

18 Provinciæ enim in perpetuū redduntur desertæ, miseri homines, & effœtati, ne dicam, desperati, exaustis facultatibus per nimias exactiones, quod ijs verbis describit *Cicer. lib. 5. ad Attic. epist. 16. Maxima spectatione in perditam, & planè eversam in perpetuum Provinciam nos venisse citò, &c. Audivimus nihil aliud nisi imperata non posse, possessiones omnium venditas, civitatum gemitus, ploratus, monstra quædam non hominis, sed feræ, nescio, cuius immanis. S. Salv. lib. 4. de provid. Bened. Fern. in Genes. cap. 31. num. 16. in fin. Sixtin. de regal. lib. 2. cap. 13. num. 51.*

Laudatur benivolentia Darij Regis Xerxis patris, quâ sibi conciliavit mirificè subditorum animos, ut meritò ab omnibus amaretur, cùm enim tributum indixisset subditis, accersitos Pro-

19 vinciarum Præfectos percontatus, cùm de alijs rebus, tùm etiā an gravia essent Populo tributa? Et illi respondissent, esse mediocria, iussit, ut singuli dimidiam tantùm partem exigerent, *Plutarch. in Reg. & Imperat. Apophtheg.*

20 Præstantior adhuc responsio Alexandri Magni, cùm enim quidam admonêret longè plùs vectigalium auferri posse, respondit, Et olitorem odi, qui radicitus ole-

olera exſcindet, *Maximus Tyrius ſerm. 13.* cui illud convenit reſponſum à Tiberio: *Boni paſtoris eſſe tondere pecus, non deglubere, Sueton. in eo c. 13.*

21 Cyrus Perſarum Rex nullum tributũ ab eis exegit, ideò pater fuit appellatus, quòd omni ratione de ſubditis benemereri ſtudêret, *Herod. lib. 3.*

22 Titus Romanorum Imperator *nulli civium quidquam ademit: abſtinuit alieno, ut ſi quis unquam, ac ne conceſſas quidem, ac ſolitas collationes recepit, Sueton. cap. 7. in eo.*

23 Periander Corinthiorum Rex à nemine tributũ exegit, ſed redditibus fori, & portuum contentus fuit, ut ait *Heraclides in Polit. de Repub. Corint.* Maluit Erythrius Præfectus Imperij ſub Zenone magiſtratu ſe abdicare, quàm maius onus præter tributa ordinaria populo imponere, ut ſcribit *Suidas in Erythrio.*

24 Valdè acceptus populo Iudæorũ Vitelius Syriæ Præfectus ſub Tiberio, qui civibus Ieroſolymitanis totũ vectigal fructuum vęnalium remiſit, teſtatur *Ioſeph. lib. 18. Antiq. c. 6.*

25 Tamen contra Roboam valdè exoſus ab Iſraëlitis, quòd tributi onera ab Salomone impoſita noluit remittere, quare decem Tribus ab eius Regno deſciverunt, lapidato Adurâ, qui ſuper tributa regis erat, *3. Reg. 12.*

26 Fuit & Procleres lapidatus à populo Treberenſi, quòd conſilium dediſſet Theodoberto Regi de imponẽdis ſubditis novis exactionibus.

27 Achæus Rex Lydiæ, cũ nova tributa ab populo vellet extorquêre, in factione populari ſuſpenſus eſt pedibus ſurſum verſum erectis, & capite in aquas Pactoli demiſſo, ut ait *Ovid. in Ibin.*

28 Parthenius quoq; apud Theodobertũ Franc. Regem, cũ novorum tributorum author eſſet, à populo lapidibus obrutus eſt, *Gregor. Turon. lib. 8. Hiſt. Franc. c. 36.*

29 Sic bellis frequẽtibus fiſco exhauſto Imperatoris, cùm Theodoſius tributũ novum præter ſolitũ impoſuiſſet Civitatibus, populus Antiochenus vectigal illud novum non tulit, & cùm exactores cerneret, cùm pleraq; alia facere, tùm ex civibus quoſdam ſuſpendere, nonnullos crudeliter trahere, alioſq; in carcerẽ conijcere, ſeditionem movit, & Placillæ uxoris Theodoſij ſtatuã ſuo loco imprudenter deiecit, & traxit per civitatẽ cũ opprobrijs funi per pedes adligatã, *Nicephor. Calixt. lib. 12. Hiſt. Eccleſ.*

30 Ceſſante causâ exactionis gravis, æquum eſt ceſſare exactiones novorũ tributorum, ſi populi retinendus eſt amor, quod expedit, ut quod belli calamitas introduxit, hoc pacis lenitas ſopiat, ut inquit *Iuſtin. in l. unic. in princ. C. de caduc. toll.* Naturale quippè in omnibus, & Phyſicis & iuſtis, ut ceſſante causâ ceſſet effectus, *l. cùm ceſſ. C. de appellation. Soarez de legib. lib. 5 c. 15. §. 5. & 6.*

Depopulationes & clades repentinæ Sardianis inlatę in cauſa fuêre, ut centies ſeſtertium Tiberius miſericordiâ motus (aliàs inexorabilis) pollicitus fuerit ad reſtaurationem, & ſimul quantum Æratio & fiſco pendebãt, in quinquennium remiſerit, teſte *Tacit. 2. Ann.* Id ipſum ex ſimili cauſa fecit Theodoricus Rex Gothorum, cum Apulis *ad Caſſiod. lib. 1. ep. 16.* & cum Gallis Arelatenſibus, *lib. 3. ep. 32. Capitol. in M. Anton. Philo. cap. 23.* ibi: *Oppidis labentibus auxilium fers, & tributa, vel vectigalia, ubi neceſſitas cogebat, remittis. Paul. Diacon. lib. 10. Hiſt. miſcell. cap. 1. Garcia Barrionuevo fol. 62. & 63. Adam Cōtzen. lib 8. Polit. c. 7. §. 21.*

Quod quidem video fuiſſe cõceſſum non ſolùm locis euerſis, & deſtructis, ſed etiam obſeſſis, aut irruptis, cuius rei elegans eſt exemplũ apud *Cic pro lege Manil.* ibi: *Cùm hoſtium copiæ non longiùs abſint, etiam ſi irruptio nulla facta ſit, tamen pecora relinquuntur, agriculturæ deſeruntur, mercatorum navigatio conquieſcit, ità neque ex Portu, neque ex Decimis, neque ex Scriptura vectigal conſervari poteſt.*

Vnde fit, vectigalia triplici a olim fuiſſe; è *Decumis*, è *Paſtione*, vel *Scriptura*,

Per-

Portorijs, ut notat *Carol. Sigon. de Antiq. iur. Rom. lib. 1. Lipſ. de Magnit. Rom. lib. 2. c. 1. Buleng. lib. 9. de vectig. pop. Rom. c. 6. uſq. ad* 11.

In bona ſpecie tenet *Franc. de Ponte de poteſt. Proreg. tit. 4. §. 1. num. 1. ex Luc. de Penn. in Rubr. C. de ſuperind. lib. 10.* quòd ſi contigerit terram eſſe incolarum numero diminutam, ità quòd ſolita onera functionũ fiſcalium ferre nequeat, debet fieri alleviatio, & ibi *Ioan. Bapt. Toro in addit. num. 1. Guzm. de evict. q. 30. num. 93.*

Quare concludit *gloſ. ſingularis in l. omnes, la 1. C. de ann. & tribut. lib. 10.* hoc in caſu facultatem habère tributorum exactorem arbitrio boni viri remittere, vel diminuere tributum ei, cuius patrimonium adversâ fortunâ collapſum ſit, ſequitur *Rom. conſ. 369. num. 32.*

31 Domitianus exegit tributa Iudæorum, multi ne ſolvere cogerentur, diſſimulabant originem, negantes ſe eſſe Iudęos, ſed ſi differebantur, inſpiciebãt an eſſent circumciſi, & ità deprehēdebantur: *Interfui* (inquit *Tranquill. in eo c. 12.*) *adoleſcentulus, cùm ſenex nonagenarius inſpiceretur à Quæſtoribus, & frequēti concilio, an eſſet circumſectus, nam circumciſi damnabantur ad ſolvenda tributa.*

32 Inde venit intelligendus *Martial. lib. 7. epig. 54.*

Nulli munera, Creſte, ſi remittis;
Nec nobis dederis, remiſeriſque:
Credam te ſatis eſſe liberalem.
Sed ſi reddis Apitio, Lupoque,
Et Gallo, Titioque, Gellioque.
Lingas, non mihi (nam proba, & puſilla eſt)
Sed quæ de Solymis venit peruſtis
Damnatam modo mentulam tributis.

33 Mentula igitur damnata tributis dicitur conciſſa, ideſt, Iudæa, quoniam eo iudicio damnabantur ad tributa.

34 Curet igitur Princeps, ſubditos nequaquam onerare, quia piè & doctè adſe uit *S. Alreus ſerm. 10. in Iſai.* in illud: *Tunc Luna convertetur in ſanguinem. Tũc Luna convertetur in ſanguinem, quando manus Principum plenæ fuerint exactionibus, & vectigalibus, populo quaſi prȩda abutentes.*

35 Cui adſtipulatur ad litteram *Michea 7.* ibi: *Malum manuum ſuarum dicunt bonum: Princeps poſtulat, & iudex in reddēdo eſt, & magnus loeutus eſt deſiderium animæ ſuæ, & conturbaverunt eam.*

36 Ideò Salomon nimis ſeverus, & truculentus Rex fuit, ut ſatis acutè explanans *3. Reg. 12.* ad illa verba ab Roboane dicta: *Pater meus poſuit ſuper vos iugũ grave. Pater meus cecidit vos flagellis,*

37 dixit *Abulenſ.* quia tributis, & vectiga-

38 libus maioribus, quàm quæ ſubditi po-

39 terant contribuere, eos moleſtiſſimè onerabat, & vexabat.

40 Indecorum eſt Regiæ Purpuræ ſubditos nō affluēter beneficijs honorare, ſed opprimere, quod elegans è ſacra Pagina animadverſio evidēter demonſtrat, cùm CHRISTVS crucifigebatur, diviſa fuerunt veſtimenta eius, *Marc. 15.* & *Ambroſ. in cap. 13. Lucæ* ità ait: *Secundùm Marcum milites exuerunt* CHRISTVM *purpura, quod nec myſterio vacat:* tamē illud non reſeravit, in abſcōdito enim, & ſub involucro reliquit, quod quidã eruditus Interpres acutè ſubodoratus expromſit. Dicitur *Ioan. 19. Poſuit ſuper crucē* IESVS NAZARENVS REX IVDAEORVM. Sic erat Rex, igitur nudus moriatur, ne adſeratur omnia ſibi adrogaſſe, & ſubditis non impertijſſe, cùm debeat in eos liberaliter conferre, & refundere munificentiſſimè, *Origen. lib. 2. in epiſtol. ad Roman.* ibi: *Vnum hoc invenit ſolum, quòd offerre oportet Deo, id eſt, ut crederet de eo, quod numquam poſſit ab homine aliquid accipere, ſed ſemper dare, & ideò dixit: Calicem ſalutaris accipiam. Theodor. ſup. 10. Ioan. quæſt. 17.* ibi: *Quare Ioſue eum alijs terram diſpertiret, ſibi non diſtribuit aliquam portionem? Imitatus eſt in eo modeſtiam Domini; docuit autem eos, qui in aliquo Magiſtratu ſunt conſtituti, non ſuis commodis, ſed utilitati ſubditorum inſervire debere.*

41 Conducit elegantissimè *Ioan. Barclaius lib. 4. Argen. fol. 568. in parvis*, ibi: *Quis igitur diuturnam, & publicam pacem speret, si quæ Rex adimit civibus, facit sua, quæ relinquit, adhuc habet eū illis communia*: tersè *D. Chrysolo serm. 23.* ibi: *Est consuetudinis, est animi fœlicis, ut adscitus ad Regnum, quod fuit propriū, quod privatum mox parētibus, mox propinquis, civibus indigentibus liberaliter prorogare, ne sit mendicus animo, qui censu functus est, & honore.*

42 Tres conditiones sunt tributi, ut iustum sit. Potestas, Causa, Proportio: horum si quidpiam desit, non obligabit. Potestas est in Principe supremo. Causa est necessitas publica. Proportio, ut tributum respondeat facultatibus, ut testantur *Ioan. Salas tract. de legib. 14. disp. 15. sect. 10. Leonard. Less. de iust. & iur. lib. 2. cap. 33. dubit. 1. & dubit. 6. Ludov. de Torr. de iust. disput.* 44. *dubit. 2.* cū pluribus, *Adam Contzen. lib. 8. Polit. c. 7. §. 18.*

43 Cùm verò legitimè tributa exiguntur, negare illa iniustum est, itaque pœna à Servio statuta vincula, & mors, ut ait *Livius, & Halicarnass.* lege cautum fuisse, ut publicatis bonis verberari vēderentur, si professionem elusissent, aut minoris bona sua existimari voluissent. *Zonaras* ait, eos, qui se, aut bona, ad cēsum non detulissent, ipsos a Consulibus, bona à Censoribus venundata. *Herodot.* Persas eâdem cautelâ egisse testatur *lib. 3.* Darius enim tributa distinxit, & annua 14560. talenta Euboica corrasit, fortè non magna ea summa exercitui alendo.

44 Ex quo fluit, quòd qui negat tributum Imperatori solvere, crimen læsæ Maiestatis committit, quia ex hac denegatione ostendit nolle Regi, vel Imperatori obedire; cùm tributum in signum supremæ potestatis, obedientiæ, & recognitionis Principi exsolvatur, ut per *textum in l. Mediterranea, C. de annon. & tribut. lib. 10. & Bart. in l. competit, C. de præscript. 30. vel 40. ann.* ubi similiter *Pet. Barb. f.* probant *Gig. tract. de crimin. læs. Maj. fi. rubr. qualiter, & à quib. lib. 1. quæst. 29. num. 15. Tiber. Decian. lib. 7. tract. crimin. cap. 33. num. 1. Narbon. in l. 20. glos. 11. num. 10. & 11.*
45 *tit. 1. lib. 4. Recopil.* Qui enim id facit, non solùm constituit eum impotentem ad se, suamque Rempublicam defendēdam, sed seditionem commovet, publicè iactando non esse tributa solvenda, & tanquam seditiosus in Principē Maiestatem lædit contra eius personam.

46 Quod si privatim negaret, vel quia nō esset solvendo, vel quia ipse sic sentiret de aliquo tributo, seu vectigali particulari, quod illud iniustum esse arbitraretur, non videtur iudicandus *Maiestatis* reus, ità docet *Gambacurta lib. 5. de immun. Eccles. c. 44. num. 16.*

Vnde non sunt audiendi *Calcaneus consl. 52. num. 1. Petr. de potest. Princip. c. 24. n. 52. fol. 354. col. 2.* ubi dicunt, quòd Papa potest deponere Principes nimis onerantes subditos.

Quia etiā si iniustè, & enormiter illos lædant, non privantur directo dominio, ità *Luc. de Penn. in l. in sacris, in verb. Sed pone Rex Siciliæ, C. de proxim. sacror. scrin. lib. 12. Paris. de reinteg. feud. c. fin. vers. An si Rex Siciliæ.*

Ratio est, sicut enim Reges non possunt alienare Regnum & Domanialia, ad *text. in cap. intellecto 33. de iur. iuran.* ità etiam nec delinquendo à se directū dominium in præiudicium Coronæ, ac publicæ utilitatis: valet enim argumērum de alienatione ad delictum, ut si quis non possit alienare, ità nec delinquendo facere, ut ad alium perveniat, *Bart. in l si quis in tantam, C. unde vi,* facit *text. in l. Imperator, D. de fideicom. libert. Capic decis. 69. n. 28. Afflict. decis. 265. in 3. fallent. Mastrill. de Magist. lib. 3. c. 4. n. 384. 385. 386.*

47 Ab egenis non sunt vectigalia exigenda, doctè *Ioan. Barclaius lib. 3. Argen. fol. 414. & 415.* ibi: *Ne redemptoribus portoriorum, aut vectigalium liceat ab iis quidquam exigere, quos non vitio suo egenos,*

nos, & colendæ terræ utiles esse Magistratus ce nsuisse, propterea ne quis ex proletarijs, aut capite censis imitari divitum otiū posset, cessando, fastidiendo artificia, & unum ferrum sic ad latus gestando, tanquam in pace militaret: Sed quos de suo non vivere posse constaret, vel spontè, quod proficterentur, eligerent, vel ad publica opera distribuerētur. Quippè, illos ignava, tristique superbia in pace marcentes, privata scelera exequi, aut quo suam egestatem publicis malis pascant, operam ultrò ad seditionem, motusque civiles commodarent, illud quodque petiere: Ne imi Quæstores exigendis à populo tributis præessent, & ne ipsi privatorum limina circumirent, nec missis lictoribus pignora caperent, divexarent oppidanos, ipsorum concivium esse hoc munus, qui ex suo corpore eligerent, per quos ea pecunia cogeretur, humaniùs hanc singula oppida ad Prætorem suum ferrent, inde vel Præfecto Provinciæ numeraretur, vel si Regi placeret, Syracusis inferretur Ærario: si quis enim privatus detrectaret, aut moretur per suos hunc cives per adsuetos Magistratus, notosque lictores præstare ad solutionem adigi, quam inhumano fastu custodum, qui cum exactoribus suis brevem moram egenis interdū crudeliter vendunt, meliusque prædati numquam eum, quàm cùm in vexatis laribus, & in quibus vix tantum est, quod tributo sufficiat sibi, quæque spolia illato terrore inveniunt. S. Salv. lib. 5. de provid. Bened. Fern. in Genes. tom. 2. c. 31. sect. 3. n. 7. toto.

Iuven. satyr. 8.

> *Curandum in primis ne magna iniuria fiat*
> *Fortibus, & miseris, tollas licèt omne, quod usquam est*
> *Auri atque argenti, scutum, gladiumq; relinques,*
> *Et iacula, & galeam, spoliatis arma supersunt.*

48 Rebellarunt aliquando Dalmatę Romanis ob iniuriam exactionum, & tributorum, cum quibus tractans de pace Tiberius, qui Cæsaris partes agebat, interrogavit BATUM eorum Ducem, *cur ita rebellarent, & deficerent a Romanis?* Is autem respondit; *Vos ipsi in culpa estis, quòd ad vestros greges custodiendos, non canes, pastore svè, sed lupos mittitis.* Id ipsumque & in secunda rebellione respondit, *Dion Cassius lib. 55. Hist. Rom.* Itaque cum *Amos cap. 8.* dici potest: *Audite hoc, qui conteritis pauperem, & deficere facitis egenos terræ.*

49 Quāvis olim Principes tributa imponendi potestatem habebant, eam tamen restrinxerunt REGES nostri, ut nōnisi intervenientibus Comitijs concessione factā eā uti possent, *l. 1. tit. 7. lib. 6. Recopil. Avend. in cap. 4. Prat. 2. p. num. 2. & seqq. Parlador. lib. 1. rer. quotid. c. 3. num. 8. Girond. de gabell. 1. part. in princip. num. 66. Bobadill. lib. 5. Politic. cap. 5. num. 3.* qui de nostra materia eleganter edisserit, multa omnigenā eruditione referta congerens. *Ioan. Barclai. lib. 4. Argen. fol. 565. cum seqq.* ibi: *Sed quis locus convocando nunc ex tota gente concilio, cuius necessaria est tributis indicendis authoritas?* ubi quomodo vectigalia Regi sint danda, accuratè proponit videndus, summā enim curiositate ludens, seria dat. *Franc. Mendoç. tom. 2. lib. 1. Reg. cap. 7. ℣. 4.*

50 Reverā, ut Principes tributa non irrogent, ingentem curam habeant in sumptibus, quia ut dixit *Ioan. Barclai. lib. 4. Arg. fol. 569. Sed nec ullis Regibus tam angustè à populo legem dictam existimo, quibus ad hæc Regni munera, atque insignia non opes sufficiant. Ingentia illis patrimonia, etsi probè curentur, satis dignitatem assertura. Portoria quoque non pauca, licitatoribus magno redempta: his pleraque præterea iura, & in alijs Gentibus, alijsque diversa sunt. Hæc gaza, hæ opes, Regi ad splendorem sufficient, si regnare solus volet, nec prodigis animis, quos insanè, aut serviliter amat, penè in purpuræ communionem adsciscere. Ast ubi tam perdendi, quàm rapiendi aviditas illum invasit; ut nec adsuctæ, & legitimæ opes, ità nec ulla tributorum acerbitas tantam voraginem explebit. Subeat imperia populus, suā ope-*

operam, suosque labores in Ærarium confirat: at is Princeps (ut de Erisichthonis fame pueris narramus) semper vacuus, & erectis in futurum votis egebit. Eò quoque profusior, quò faciliùs credet rediturũ sanguinem confecto Ærario.

51 Et verè, ut aiebat Mæcenas Augusto, (ut refert *Dion Cass. lib. 52.*) magnæ, & immensæ opes magis cumulantur parvo sumptu, quàm magno captu, quia secũdùm *Cic. lib. 4. de Republ. Optimum vectigal parsimonia*, & ut prudẽter dictitavit *Senec. in consolat. ad Helv. cap. 9. in fin.* ibi: *Caius Cæsar, quem mihi videtur rerum natura edidisse, ut ostenderet, quid summa vitia in fortuna possent, cẽties sextertio cœnavit uno die, & in hoc omnium adiutus ingenio, vix tamen invenit, quomodo Provinciarum tributum una cœna fieret.*

52 Cùm tamen prudenter Princeps se gerat in administratione, tunc promptiores subditorum animi ad necessitatum succursum adstant, & se, suasque facultates illi tradunt lubentissimè: quod mirificè adnotavit *Ioan. Barclai. lib. 4. Argen. An ergo miraris abstinere populum nihil pro futuro obsequio, & negare Proceribus paucis, qui Regem circumsident, opes sibi, & liberis paratas, quas tamen & Regi donabunt, ubi illas iam non ex prodigæ mentis morbo, sed efflagitantibus patriæ rebus exposcet?* De hac materie latè agunt *Navarrete disc. 18.* eleganter *Iust. Lips. lib. 4. Civil. doct. c. 11.*

53 Denique ad nostram de Metu tractationem accedentes, dicendum videtur concessionẽ vectigalium, aut novi tributi, quæ coactis Comitijs fieri solet, etiam si extorqueatur metu reverẽtiæ, aut quovis alio gravi, valère quidem in conscientia, nec Principem obnoxium esse restitutioni. Illa enim concessio nõ pertinet ad liberalem donationem, atque ideò nec exigit plenum voluntarium. Ea enim tributa Regi conceduntur, quò & regnum tueatur, & Regni hostes debellet, alijsque publicis necessitatibus subveniat. Vnde nec etiam
54 iure positivo est irrita. Imò si causæ, quæ ad exigendum tributum requiruntur, sint verè iustæ, & aliter illis necessitatibus commodè subvenire non possit, nec peccat Princeps vim inferendo Regnorum Procuratoribus, neque enim ea vis, aut metus iniustus esse potest, si causæ iustæ sunt exigendi tributa, *Basil. de matrim. lib. 4 cap. 11. num. 9.* novissimè *Antonin. Diana in tractat. de Parlam. resol. 25. fol. 74. part. 1. mor.* Quod multò magis locum habet, si vectigaliũ impositio non dependeat ex populi consensu, ut idem *Basil.* insinuavit *1. p. var. disp. relect. 1.*

55 Quod videtur nullatenùs arridère, quia si coactis Comitijs tributa petantur, necessariò Regnorum Procuratorum consensus intervenire debet, alioqui haud cogerentur, ideoque vi inlatâ, aut metu reverentiæ summoperè premente, concessio non tenèret, cùm Procuratorum potestas, & facultas deficeret ad voluntatem, & restringeretur propter metum, *l. nihil 116. D. de reg. iur.* quâ de causâ eleganter adseruit *M. A. Petil. lib. 4. Exarchiæ, cap. 16.* ibi: *Tributa tibi spontè, & hilariter data capienda, non ex tua voluntate extorquenda, non iusto maiora petenda, non violentiùs imperanda penses. Satis clarè hoc Legislatorum summus expressisse videtur, ubi quas sibi imperavit primitias, non nisi ab ultroneo offerente capiendas sanxit, fore dicens, ut hac humanitate illecti populi plus offerrent, quàm Principis necessitas exigeret, quod experientia pòst comprobavit, adeò, ut per præconem edicere necesse fuerit, ne quis aliud quid ultrà tribueret, quod eo usque oblata nedum sufficerent, sed & superabundaret.*

56 Nec refert, quòd ex parte petentis iusta sint tributa: semper enim militat ratio proposita, nunc fortiter roborata expressi textus clypeo *in l. 1. tit. 7. lib. 6. Recop.* ibi: *Los Reyes nuestros Progenitores establecieron por leyes i ordenanças fechas en Cortes, que no se echassen i repartiessen ningunos pechos, servicios, pedidos, ni monedas, ni otros tributos nuevos, especial,*

cial, ni generalmente en todos nuestros Reinos, sin que primeramente sean llamados a Cortes los Procuradores de todas las Ciudades i Villas de nuestros Reinos; i sean obligados por los dichos Procuradores, que a las Cortes vinieren; ubi notari debet
57 dictio, *ningunos*, quæ omnia complectitur tributa, sive iusta, sive iniusta, cùm universalis sit negativa, & exclusiva, ità *Panorm. in cap. ad nostrum, per textum* ibi, *num. 5. de elect. Corn. cons. 70. num. 12. vol. 1. Cened. sing. 76. num. 1. Seraph. decis. 843. num. 6. Tusch. pract. lit. D. conclus. 315. num. 2. & conclus. 316. num. 1. August. Barbos. dict. 229. num. 1. & 2.* nec lex distinguat, sed generaliter loquatur, quâ de causâ generaliter est intelligenda, *l. in fraudem, §. ult. D. de test. milit. Narbon. de appell. à Vicar. ad Episcop. 1. part. num. 27. Surd. cons. 271. num. 28. August. Barbos. Axiom. 136. n. 1.* Sed sic est, quòd in tanta generalitate concessio Procuratorum requiritur; ergo aliàs contra formam, & prohibitionem effici nequit: & similiter si coactio & oppressio accedat, consensus non aderit, & Princeps ad restitutionem tenebitur, cùm concessio (etsi urgeat necessitas) liberè constituenda sit, alioqui frustrà esset legis dispositio.

58 Rursus si Princeps valeret Procuratores Regni compellere, ut (vellent nollent) contribuerent, non erat illi opus ad Comitia convocare, sed prout ferret necessitas, subditos nova tributa pensitare cogere, sed semper eos adducit; igitur eorum consensus necessarius existit, qui si metu, vel violentiâ auferatur, nullo iure tributa iustificabũtur. Verùm prima sententia tenẽda est (etsi hæc ultima probabilis sit) *Marquez de Gubern. Christ. lib. 1. cap. 16. Vazq. cont. 12. disp. 156. Camil. Borrell. de praest. cap. 42. Cevallos de cogn. viol. in proœ. cap. 12. & in arte Reg. docum. 20.*

Metus excusat exigentem gabellas, & tributa ob metum Principis sui à nõ debente eas iustè, *Naldus in pract. verbo Metus, num. 7.*

Denique quæri debet, an in timore publico & improviso Ecclesia teneatur Principi cõtribuere? Latè *Luc. de Penn. in l. 2. & 3. C. quibus mun. & praest. se excus. lie. lib. 10. Guill. Bened. in cap. Raynuntius, verb. Et uxorem nomine Adelasiam, num. 1036. Afflict. in praefat. Const. Sicil. q. 17. Chassan. in consuet. Burgun. rubric. 1. §. 4. num. 25. Baeç. de inope debitor. cap. 18. num. 13.* adfirmativè respondent.

Vnde *Aristot. lib. 2. Œconom. cap. 28. num. 4.* refert, quòd Antiqui Sacerdotes Romani coacti fuerunt à Tribunis, & Quæstoribus ad auxilium solutionis debitorum, quæ contraxerant ad bellum Macedonicum, & etiam advertit, quòd Athenienses stabilierunt pro lege, quòd nullus excusaretur a contributione in auxilio belli, quamvis Deorum successor esset.

Quod quidem iuri consonum est, quod in nostris temporibus visum extat, quòd Prælati auxilium præbuerũt, & debent Regibus cum lancibus ad bella, & quòd sunt in consuetudine id faciendi, ut advertit *Carol. de Grassal. lib. 2. Regal. Franc. cap. 15. num. 88. Azev. in l. 1. num. 54. tit. 4. lib. 6. Nov. Recopil.* prosequitur *Quiñones tract. de locust. c. 4. à num. 21. cum seqq.*

SVMMARIVM.

1 *Solvere verbum latè patet.*
Accipitur apud nos pro debiti satisfactione.
2 *Proponitur definitio solutionis.*
Per solutionem non idem redditur, sed tantumdem.
3 *Necessaria est solutio rerum creditarum.*
4 *Ei solvendum est, cum quo obligatio est contracta, vel eius consensu alteri.*
5 *Investigandum est, cui personæ sit facienda.*
6 *Per decennium præsumitur solutio.*
7 *Debitum non potest præscribi.*
8 *Solutio probatur per testes.*

Con-

Confessio solutionis extraiudicialis praestat idem, quòd apocha.
9 *Debitores manent securi apochis thesaurarij, & 10.*
11 *Solutio cum protestatione nullum generat praiudicium.*
12 *Extraneus potest solvere pro debitore, & 13.*
14 *Debitor tunc potest cogi ad cessionem.*
15 *Solvens alteri quàm creditori metu statuti pœnalis liberatur.*
16 *Solutio metu facta indebitè solventi nō nocet, & 17.*
18 *Solutio onerum coacta non tollit immunitatem, & 19.*
20 *Solutio facta per carceratum dicitur facta per metum.*
Tyranni metu coactus si solvit, repetit.
21 *Solutio facta apparitori liberat.*
22 *Solventi pro invito non competit actio negotiorum gestorum.*
23 *Ex actu coacto non inducitur consuetudo.*
24 *Duo requisita ad cessionem proponuntur, & 25.*
26 *An per receptionem solutionis sicut per solutionem spontaneam metus purgetur? usq. ad 39.*
40 *Petenti reservationem pensionis declarari nullam, vel pensionis reductionem non obstat exceptio solutionis, si ea facta fuit ob metum.*
Metu censurarum solvens liberatur.
41 *An species pro pecunia solvi possit creditori invito, usq. ad 48.*
49 *An administrator censeatur solutus ex pecunijs, quas administrat, ut debitor mutationis monetæ periculum effugiat, usq. ad 62.*

CAPUT XXIV.

De Solutione.

1 Solvere verbum latè patet, ut constat ex iis, quæ eruditissimè congessit *Pet. Rebuf. in l. solutionis 176. D. de verb. sign.* & deducit quit *ex Virg. 2. Georg. & Eclog. 4. & Aneid. 7.* ubi *Ioan. Ludov. de la Cerd.* & alij communiter, tamē in iure propriùs accipitur pro debiti satisfactione, & sic *solvere* est satisfacere, & desiderium creditoris implēre, ac liberare, *l. decem, D. de verb. oblig. l. si cui, in fin. l. minus, l. liberationis, l. verbum exactè, l. verbum facere, D de verbor. sign. Marti. lib. 2. epig. 3. & lib. 9. epig. 4.* & in alijs innumeris locis.

2 Vnde *solutio est rei debitæ per ipsum debitorem, vel alium eius nomine creditori idoneo facta actualis satisfactio*: explicat, & propon t *Pichard. in princip. Instit. quibus mod. tollitur oblig. num. 24. cum sequentib.* etsi *Hugo Donell. lib. 16. comm. cap. 9.* aliter definiat, sed minutè. Animadvertendum est, non idem per solutionem reddi debēre, sed tantumdem, *l. 2. D. si cert. petat. Senec. de benefic. lib. 6. c. 5* ibi: *Cùm dicimus, beneficium illi reddidi, non hoc dicimus, illud nos quod acceperamus, reddidisse, sed aliud pro illo. Reddere enim est rem pro re dare. Quidni? Cùm omnis solutio non idem reddat, sed tantumdem.*

3 Necessaria, & præcisa res est exsolutio rerum creditarum, *nec enim ulla res vehementiùs Rempublicam continet, quàm fides, quæ esse nulla potest, nisi erit necessaria solutio rerum creditarum*, ità inquit *Cic. 2. de offic.*

4 Generaliter est notandum, ei esse solvendum, cum quo obligatio est contracta, vel eius consensu alteri; aliter enim solutio non liberat, *l. qui hominem 34. § si nullo, l. si quis offerenti 58. D. de solut. l. invito 11. C. eod. tit. Petr. Greg. lib. 21. syntag. cap. 18. num. 20.* Et sic est investigandum, an persona cui facienda est solutio sit legitima, *l. si quis servo*, ubi *Angel. num. 1. D. de solut. Garc. Mastrill. decis. 31. n. 3. Camil. Borrell. tom. 3. summ. Decis. tit. 14. n. 134. Osuald. in Don. lib. 16. com. c. 10. lit. B. & C.*

5

6 Per decennium præsumitur solutio, *Surd.* mirificè *decis. 105. num. 4.* maximè, si cum temporis diuturnitate silentium & taciturnitas concurrat, *Alex. cons 115.*

115. num.3. vol.7. Iacob. Menoch. lib.3. præsumpt.135. Bertazol. conf. civil.118. num.11. Camil. Borrel. dict. tit.14. n.48. & 49.

7 Sed debitor nō potest adversus creditorem debitū præscribere, *Petr. Gregor.* ex doctrina *Host. And. & Card. lib.4. syntagm. c.8. num.5. Guid. Pap. decis.199.* ubi *Addentes, Scraph. decis.632. Canc. lib.1. var. c.15. à num.6. Ant. Thesaur. lib.1. quæst.41.* tota. *Staphile. Pacific. de Salvian. decis.65. Herc. Marescot. lib.2. var. cap.67.*

8 Aliquoties controversum fuit, an solutio probetur per testes, qui deponunt creditorem fecisse saldum cum debitore, & confessum esse: quam quæstionem tractat *Bald. conf.457.* ubi pulchrè quòd sic, *& cōf.466. vol.4. Christin. decis.181. n.6. vol.4.*

Ex quo etiam colligi potest, quòd confessio solutionis quamtumvis extraiudicialis præstet idem, quòd apocha, *Papon. lib.10. tit.5. arr.4. & 5. Guid. Pap. q.176.* & illinc quoque notare solent regulariter *DD.* quòd qui solutiones tres posteriores probat, præsumatur anteà semper solvisse, *l. quicunque, C. de apoch. pub. lib.10. Anton. Fab. in suo Cod. tit. de solut. definit.32. Mascard. conclus.1320. Menoch. lib.3. præsumpt.139. Ducñ. reg. 54. Stephan. Gratian. decis.152. Mysing. cent.5. observ.39. Iacob. Canc. lib.1. variar. cap.14. num.43. Ioan. Alois. Ricc.1. part. coll.25. Anton. Merend. lib.6. cont. cap.22.*

9 Nunc exorîtur dubium, an debitores maneant securi apochis à Thesaurarijs, & fisci officialibus conscriptis, quamvis prætendatur, & dicatur eas sub fide esse præstitas, & sine nummorū receptione cum effectu? Et in hac specie adfirmativè respondendum est, ex *l. securitatibus, C. de apoch. pub. lib.10.* laudant *Scribent.* ibidem; & probatur etiam *in l. semel 2. C. eod. & in l. securitates 11. C. de suscept. præposit. & arcar. lib.10. & in l. ne casu, C. de discuss. & in l.2. §. ad hæc, C. de quadrien præscript. & in l. in contractibus 14. §. sed quoniam, C. de non num pecun. Azo. num.8. in summ. istius Rubricæ, Bald. conf.400. num.2. vol.5. Martin. Laudens. in tract. de fis. q.26. Ias. in l.2. §. ult. num.20.* ante med. *D. si cert. petat. & in l. à Divo Pio, §. sed si emptor, num.14. D. de re iud. Tiraq. de retract. conventión. §.4. glos.6. num.12. & 13. Alciat. in l. Præses, num.28. C. de transf. Rota Genuens. decis.26. num.3. Natta conf.543. num.7. & 23. vol.3. Menoch. conf.39. num.5. lib.1. Franc. Marc. decis.203. num.5. par.2. Vbesembec. conf.42. num.30. vol.1. Card. Mantic. de tacit. & ambig. conv. lib.18. titul.6. num.32. Escob. de ratiocin. cap.23. num.40.44. & 45.* in fin. *Peregr. de iur. fisc. lib.6. titul.7. num.20. sub vers. Intellige in debitoribus, Girond. de privil. quæst. 110. num.589. Alex. Trentac. lib.3. var. tit. de solut. resol.20. num.26. & 28. Ioan. Zang. in tract. de except. cap.14. num.8. part.3.*

10 Quod procedit, & locum habet etiam è converso, cùm creditores fisci præbent apochas solutionis in favorem eius Thesaurarij, aut Receptoris, *Francisc. Marc. dict. decis.203. part.2. num.6.* Quinimò fortiùs stringit ratio, quia cōfessio de recepto emissa à parte principali, seu ab alio de eius mandato efficaci, potentior debet esse ad nocēdum, & operandum, quàm facta ab eo, qui nullum negotium gerit, *Surd. decis.229. num. fin.*

11 Facta solutio cū protestatione, quòd eam facio involuntariè, & sine præiudicio iurium, aut privilegiorum meorum, nullum mihi generat præiudicium, *l.1. & fin. C. de his qui mun. public. spont. sube. lib.10.* & ibi *Bart. Ludovic. Roman. conf.252. in fin. Ias. in l. non solùm, §. morte, in fin. D. de novo op. nuntiat. Guid. Pancirol. conf.23. in fin.*

12 Extraneus potest pro debitore creditori etiā invito solvere, & debitorē liberare, *l. solvendo, D. de neg. gest. l. solutionē, D. de solut. Pancirol. conf.109. n.2. Surd. decis.174. num.27. Carol. de Graff. except. 25. num.96. Iacob. Menoch. conf.296. num. 43.*

23.& 25.vol.3.Ioan.Franc.de Pont.conf. 6.n.21.vol.1.Mari.Giurb.decis.91.n.2. Magon.decis.Lucen.12.ubi Fab.Time.in Apostill.

13 Vtrùm extraneus iste solvens pro debitore possit cogere illum creditorem, quòd cedat sibi iura sua? Et quòd nemo teneatur extraneo cessionem suorū iurium facere, & in specie est textus in l. nulla, C.de solut.ubi hoc videtur de mēte Baldi, & voluit Anton. Capic. decis. 202.sub num.5. Carroc.in tract. de excus. bonor. part.2. q.22. num.9. quem refert & sequitur Carol.de Graff. except. 25. n. 69. Marc.Anto.Del-Rio in miscellan.ad d.l.nulla,& ibi Dionys.Gothofred.in scholijs.

14 Contrarium tenet Flamin.Cartar.decis.61.num.11. cum seqq. quod fuit dictū Ant. Negusant.de pign. part.5. membr.3. num.10. versic. Insuper quando secundus, dicens, quòd extraneus solvens non solùm liberat rem ab hypotheca prioris creditoris, sed secundi, quia potest primum creditorem etiam invitum cogere ad cedendum iura sua, ex Bart. in l. Aristo, q.2. D. quæ res pign. oblig. poss. Bald.in d.l.nulla.C. de sol. Sed advertendum est, quòd idem Negusant.ubi sup.n. 42.dicit hoc ultimum procedere,quando iste extraneus solvendo primo creditori emerit ab eo suum nomen, vel pignus, tunc enim taliter solvendo succederet in ius primi creditoris, à quo emit, iuxta notata in l.1.C.si antiq. credit. pign. vend. tamen à prima opinione nullatenus est discedendum.

15 Solvens alteri, quàm creditori metu staturi pœnalis, iusto metu videtur solvere, Afflict.decis.150.num.22. & 37. aliàs enim solvere alteri, quàm illi, cui debet fieri solutio, est non solvere, & sic nec prodest,ità adfirmant Ioseph.Ludovic.decis.Luc.25.n.16.Arismin.Tepat. tom.1.var.tit.161.fol.306, col.2. circa medium.

16 Hinc metu facta solutio indebiti solventi non nocet, Anchar.conf.299.per totum,Tasch.pract.verbo Metus,conclus. 216. num.15.& 18.& conclus.217.num. 21. Prosper.Farinac.2.part. fragm. crim. verbo Metus,num.39. Tamen nunc dicendum est solutionem præsumi factam

17 metu, si is in promissione accessit, Angel. in l.cùm te, num.8. & ibi Salic.5. C. hoc tit. Aim.Cravet. conf. 14. Gratian.c. 471. num.19. tom. 3. idem Salic. in l. ob turpem,n.3.D.de condict. ob turp.caus. & quælibet verò præsumptio minima tollit solutionem sponraneam, ut probant infiniti laudati à Scipione Rendina in promptuar.recept. sent.tit.90.num.1.

18 Inferas primò, solutionem onerum coactè factam non tollere immunitatem,l.cura, D.de mun. & hon. Roland. à

19 Valle conf.60.num.12.vol.2. quia præsumitur per obedientiam solutum fuisse, non ut contraveniatur privilegio, Ruin. conf.196.in fin.vol.1. Festas.de collect.p. 5. in fin. Osascus decis. 91.num.19.Surd. eruditè conf.261.num.74. vol.2. & conf. 419. num. 35. Carol. Bardelon. conf.22. num.40. Hippolyt.Rimin.conf.265. num. 13.vol.3. Gregor.Lopez in l.42. tit. 18. part. 3.glos.1. & in l.6.glos.2. titul. 10. part 4.

20 Inferas secundò, solutionem factam per carceratum dici factam per metū, Roland. à Valle conf.2. num.51.vol.1. & conf.57.n.42.vol.2.

Inferas similiter, quòd tyranni metu coactus, si solvit,repetit, l. si cum exceptione, §.Pædius, D.hoc tit. Sfort.Odd. de restit. in integr.2.p.q.52. art. 1. à n.8. cum seqq.

21 Inferas tertiò,solutionē factā apparitori,quamvis nullum ad solutionē accipiendā mandatum habenti liberare solvētem,si modò facta sit iusto metu carcerum, Ant. Fab.in suo Cod.lib.8.tit.30. definit.48.

22 Inferas quartò, quòd quando quis solvit pro aliquo invito, non competit actio negoriorum gestorum solventi contra illum, sed solùm liberatur ille, pro quo solvitur, ut notat glos. & Bart. in l.Stichū, §.fin.D.de nova.& glos.DD. quę communiter in l.fin, C.de negot.gest.

Pet.

Petr. Paul. Parif. conf. 107. num. 129. vol. 3.

23 Inferas quintò, in noſtra ſpecie ex actu coacto non induci conſuetudinem, *Butr. in cap. fin. col. 9. verſic. Ex hoc deciditur, de cõſuet. Ioan. And. in c. 2. col. 2. de immun. Eccleſ. Hoſt. in cap. dilecti, de arbitr.* & poſt eum *Butr. & Abb. Bald. in cap. 1. col. 3. verſicul. Extra quæro, qui feud. dar. poſſ. And. de Iſern. in cap. 1. verſicul. Extraordinaria, quæ ſint Regal. Alber. in l. de quibus, col. 21. verſ. Item quæro, an indueatur? D. de legibus, Natta conſ. 106. num. 12.*

24 Inferas ſextò, duo eſſe neceſſaria, ut poſſit creditor cogi ad cedendum iura ſolventi: alterum eſt, ut ſolvens poſſideat: alterum verò, ut coactè ſolvat debitum, quod ad alium ſpectat, ità dixit *I. C. in l. mulier, D. qui potiores in pign. habeantur, l. Paulus, §. fin. D. quibus mod. pign. vel hypotech. ſolvitur, l. creditor, D. de evictionibus.* Imò etiam quando quis adſtringitur ad ſolvendum debitum alienum, eadem lex cogit eumdem dominum ad cedendum iura, ex *textu in l. ſi culpa, D. de*

25 *reivindicat.* Qui ſimiliter loquitur in eo, qui abſq; poſſeſſione poteſt adſtringi adſolvendum ratione alicuius creditoris privilegiati, & eſt contextus ſimilis *in l. ſi minoris 25. D. de adm. tut.* ubi curator cùm minus petiiſſet à tutore minoris, tenetur ſolvere minori illud deficiens, tamen minor tenetur cedere iura ſua: & eſt alius conſimilis *textus in l. res obligata, D. de leg. 1.* Et in fiſco quando agit ſtante privilegio ad recuperationem pecuniæ ſolutæ bonâ fide poſteriori creditori, quòd tenetur cedere iura, eſt *textus in l. cùm poſſeſſor, D. de cenſib. & l. fin. C. de privil. fiſc.* & ità dixit *Fab. de Ann. conſ. 123. in principio, vol. 2.* & quòd teneatur cedere cuicunque tertio poſſeſſori, ac poſſit cogi, dixit *Felician. de cenſibus, lib. 3. cap. 2. num. 17.* ubi etiam inquir, quòd principali debitori tenetur cedere ſi intereſt, & dat exemplum, quando vendi ſit prædium cum illo onere; & idem ipſe principalis fuit adſtrictus, quòd ſibi debent cedi iura, ut recuperet ab emptore, ex *Bart. in l. 1. §. cùm prædium, D. de pignor. & in l. Ariſto, q. 3. D. quæ res pignori oblig. poſſ. Franc. Ant. Coſta conſ. 68. à n. 23. cum ſeqq.*

26 Indagari oportet, an per receptionem ſolutionis ſicut per ſolutionem ſpontaneam metus purgetur? Et quòd ſic, adfirmare videtur expreſsè *textus in l. 2. C. hoc tit. l. fin. §. fin. D. eod. l. penult. de condict. ob turp. cauſam, l. 49. tit. 14. par. 5.* ubi *gloſ. 2. Bart. in l. de quibus, n. 57. D. de legibus, Cæſ. Manent. conſ. 27. n. 27. Padill. in l. interpoſitas, n. 22. C. de tranſ. Azeved. in l. 1. tit. 21. n. 194. lib. 4. Recop. Gutierr. in l. nemo poteſt, n. 385. D. de leg. 1. Ricc. collect. 921. p. 4. Tuſch. pract. tom. 5. lit. M. concl. 220. n. 25. Hond. conſ. 43. n. 5. & 6. vol. 1. Alex. conſ. 127. n. 5. verſ. Denique, lib. 5. Pariſ. conſ. 10. n. 58. lib. 1. Menoch. conſ. 401. num. 209. vol. 5. Donell. lib. 15. comm. c. 38. Baſil. lib. 4. c. 9. n. 12.*

27 Suſpicio enim metus tollitur, ſi conſenſus, ſeu ratificatio ſuperveniat poſt metum, *cap. 1.* ibi: *Aut quod fecit, poſtmodùm ratum habuit, hoc tit. c. cùm virum, c. ſignificatum, de regul. Menoch. de arbitr. caſ. 135. n. 14. & 15. & lib. 3. præſumpt. 4. n. 23. Flamin. Pariſ. de reſignat. lib. 3. q. 1. num. 125. cum ſeqq. Farin. 2. p. fragm. crim. verb. Metus, n. 137. Gama deciſ. 346. n. 4.*

28 Cui adſtipulatur, puri & purificati parem eſſe conditionem, *l. fin. §. 1. D. de vulg. & pup. Caſtill. lib. 5. cont. par. 2. cap. 119. n. 8.* & cùm per actus ſubſequentes metus purgatur, purificatio intervenit, ac ſi à principio purus eſſet, permanet actus, & eiuſdem conditionis, ſeu paritatis exiſtit.

29 Deciſio tamen *d. l. 2. C. hoc tit.* (de cuius ſenſu & intellectu agit *Fach. lib. 10. contr. c. 56.*) limitationem recipit ex eo, quia ſemel inlatus metus, ſemper adeſſe præſumitur, ità *Bart. in l. penult. de condict. ob turp. Ann. alleg. 114. n. 4. Ricc. in prax. Eccleſ. deciſ. 657. n. 3. Manent. conſ. 27. n. 28. Gutierr. conſ. 16. n. 15. Græva. lib.*

*lib.2.concl.93. n.11. Ioseph. Ludov. decis. Luc.18.Sesse decis.60.lib.1.Alex. Ludovis. decis.392.*ubi *Beltramin.*

30 In tantum hoc est verum, quòd matrimonium metu contractum adeò nullum adest, quòd ratificatio subsequens nihil operatur, quidquid enim durante causâ metus fuit factum, censetur per metum fuisse factum, & proinde non relevat, *Verall.decis.213.p.2. Seraph.decis. 1166.* Quare iure optimo *Marta in decis.64.* dicit, per præfatum matrimoniũ metu contractũ minimè impediri, quominùs possit, & valeat contrahens habêre secundum matrimonium, *Sanch. lib.4.disp.18.num.7.*

31 Confert in hanc rem, quod notat *Calderin. cons.1. hoc tit.* ubi concludit, quòd mulier, quæ monasterium intravit per metum, licèt in monasterio per annos plures perseveraverit, non tamen videtur esse purgatus metus, si durat eadem causa metus, *And.Sicul.cons.54.col. 13.& 14.vol.1.& cons.ult. col.11. & sequent. vol.2. Franc. Aret. cons.14. col.9. vers.Sed restat nunc videre, Alex.cons.1. vol.3. Celsus Hug. cons.120.n.69. Farin. decis.705.tom.4.*

32 His accedit, quòd metus non censetur purgatus, etiam quòd in instrumento dicatur, quòd quis spontè consentit, & sic per clausulã spontè: eodem enim timore, quo quis est ductus ad contrahendum, etiam videtur inductus ad sic adfirmandum, *Ias.in l. interpositas, post n. 5. C.de transact.*& ibi etiam *Claud. Seisell.n.9.& 12.* ubi quòd si in instrumento adsit iuramentum adsertoriũ omnia, scilicet, cõtẽta in instrumẽto esse vera, *Angel.cons.215.vers.Tertiò ad hoc, Areti. cons.14.n.16. Soc.Iun. cons.77. num. 48. & 49. lib.1.Ang.Barbos.dict.382.à n.1. cum seqq. Roland.cons.2.num.71.& seqq. lib.1.& cons.100.num.133.& seqq.lib.3. Benine.de paupert. q.8.in 7.spec.n.8. Hering. de fideius.cap.19. à n.20. Men. lib.3. præsumpt.24.n.30.*ubi generaliter dixit, & probavit omnes clausulas positas in instrumento per metum celebrato præsumi adpositas eodẽ metu, *Card. Tusch. pract. tom.5.lit.M.conclus.223. n.16. & 42.* (licèt contrarium tenêre videatur *Paris.cons.10.n.39. & 72. lib.1. & cons. 54. n.17. Virgil. Voccae. in constit. Picen. glos.2.n.70.*)

In tantum hoc verũ est, quòd clausula ex certa scientia, & si tollat remediũ rescissoriũ, ut voluit *Mart.de claus.p.1. claus.206.* non tamẽ quãdo cõtractus, super quo interponitur, fuit coactus & nullus; quia si nõ valet principale, multò minus accessoriũ, *c.accessoriũ de reg.iur.in6. Roland.Cavagn.ad Men.cons.1.n.119.*

33 Et adprobatio, seu promissio meticulosa non censetur adprobata, & metus purgatus ex adprehensione possessionis, seu retentione bonorum relictorum, per id quod habetur in *l.si vir, & in l. si per vim, C. hoc tit. Imola in cap. super hoc, verb. reposcentibus, col.2.vers. Sed dices, non eo ipso, quòd spontè, de renunt. Steph. Bertrand. cons.4.num.35.& 36. vol.3.p. priori.*

34 In terminisque solutionis idem probant *Afflict.decis.336.num.7.Boëri.decis. 100.n.15.& 16.Hippolyt.de Marsil.sing. 89.Petr.de Raven.sing.570.Tepat.tom.1. var.tit.153.c.7.circa medium, Manent. cons.27.n.49.*

35 Advertendum est, quod dicit post *Abbat. Roland.cons.2.n.93. in princ.* omnem modicam præsumptionem sufficere ad tollendam præsumptionem spontaneæ solutionis, *Ias.in l.si ob turpem, limit.6.D.de condict. ob turp. Minad. cons. 28.n.10.& Grammatic.decis.66.sub n.28.* tradit, quòd solutio pecuniæ parũ operatur circa metus purgationem.

36 Et ut præcisè tradit *Bald.in d.l.2.n. 10.C.hoc tit.*dictãs, quòd ubicunq; actus solutionis præsumi potest factus ob aliquã causam, quã ad ratificationẽ cõtractus antè initi, sed meticulosè, nũquam præsumitur purgatus metus nec adprobatio facta, sequitur *Angel.*ibi *in fin. Salic.sub n.8. Alex.n.8 Bart. Angel.Fulgos. Cast. & Ias.in dict. l.si ob turpem, Aretin. cons.14.n.18. Angel.cons.99.sub num. 30.*

Dec

Dec.conſ.218.Viſo puncto,col.penult.verſ. Nonò in ſimili, Gabriel conſ. 188. in fin. vol.2.Roland.conſ.2.n.92.& 93.in princ. Imol. conſ.145.n.11. Florian. inter cõſ. *Martin. Laudenſ. conſ. 27. n. 11. Neviz. conſ.52.n.52. Socin. Iun.conſ.77.n.65.in princip. Cacheran.deciſ.179.n.11.Padill. in l.interpoſitas,num.25.C.de tranſ.Burſat.conſ.72. n.28. Boer.deciſ.100. num.16. Ant. Gab.de adpell. concl.3. Seraph.de iuram. privil.29.num.6.7.& 8.*

37 Ex quibus inferas, quòd ſi ſolutio facta fuerit vigore promiſsionis factæ in carceribus,nulla & invalida eſt,ità *Anchar.* quem ſummè notandũ dixit *Vitalin.de Gamb. tract. clauſ.ſup.clauſ.nõ vi, non metu, cap.2.de metu carceris, ſub n.3. circa med.*ſequitur *Honded.conſ.23.n.45. in princ.Ruin.conſ.121. ſub num.28.verſ. Prætereà,vol.4.*

38 Quod quidem confirmatur ex dictis *Cyn. in l.2. C.hoc tit.* & ibi *Bald.*& alij, præcipuè *Bart. ſub n.11.verſ.Sed videtur ſolvere,ne capiatur:*&*Salic.*ibi:*Nõ dicitur adprobare inſtrumentũ, ut ſpontè factũ.ſed potius ſolviſſe,ne capiatur, Anch.conſ.23.n.3.*ibi:*Semper præſumitur metus inſtare,ne iterùm capiatur.Grat.cõſ.71.n.26. vol.2.* ibi:*Non dicitur ſpontè ſolvere quotieſcũq; vigore primi cõtractus potuiſſet iterũ capi. Dec. in l. in omnibus cauſis, ſub n.14.* ibi: *Quia niſi ſolviſſet, iterùm capi potuiſſet, D. de reg.iur. Anchar.in c.1.col.2.hoc tit.*ibi: *Certè nõ debuit dici ſpontanea ſolutio, quia iterùm, ſecundò, & tertiò potuiſſet cogi, & capi,& ideò metus cõtinuatus inſtabat. Barbac.conſ.42.n.7.in princ.*ibi:*Si ſolvit,non videtur adprobare inſtrumẽtũ, ſed videtur ſolvere,ne capiatur.Nat.cõſ.451.n.16.*ibi: *Quia iuſtè timuit, ſi nõ ſolveret, quòd iterũ detruderetur in carcerẽ,Calcan.cõſ.112.n.1.*latè *Purpur.cõſ.282.n.19.& 20.Rebuf. to.2.ad Conſt. Reg.tract.de reſc. contract. gloſ.22.n.3.Farin.de carc.q.35.à n.38.cũ ſeq.Ioan.Garc.de nobil.gloſſ.17.num.48.*

39 Cõducit huic inlationi adſerere,quòd ſi quis fuerit indebitè tortus,& in tortura cõfeſſus, licèt poſtmodũ ex intervallo,& extra locum torturæ perſeveret in eâdẽ confeſsione, nunquã ſibi præiudicat talis perſeverantia, quia poſtquàm ſemel indebitè fuit tortus, præſumitur ſemper ſubeſſe eadẽ cauſa timoris, *Angel*, & alij, *in l. qui in aliena, §.Celſus,de aeq.hered.Alex. conſ.144. poſt reditum.n.5.vol.2. & conſil.1. num.3. & 11. vol.3. Grammat.conſ.37.n.6.& 7.Brun. à Sole q.51.n.182. cum ſeq. Farin. de tortura.q.37.à num.110.& de reo convict. & confeſſ. q.83.n.9.Gutier.de iuram. confirm.1.par. cap.57.num.15.Caſ.Man.conſ.28.*toto.

40 Vnde petenti reſervationẽ penſionis declarari nullã, vel pẽſionis reductionẽ nõ obſtat exceptio ſolutionis,ſi ea facta fuit ob metũ,eleganter *Gigas de penſion. q.15.*totâ. Sic ſimiliter metu cenſurarũ ſolvẽs liberatur, *Milis in repertor.verb. Metus iuſtus inferri,Eraſm.*Chokier.*tom.2. de iuriſd.par.2. quæſt. 22. n.6.fol.180. & quæſt.95.fol.255.*

41 Nunc ſuccedit diſputare, an creditori invito ſpecies pro pecunia ſolvi poſsit? Et negativè reſpondêri debet ex ſeqq.

42 Primò, quia beneficiũ dandi bona in ſolutũ creditoribus eſt cõceſſum de iure Digeſtorũ per *text.in l.à D.Pio,§.ſi pignora,*ibi:*Vt addicantur ipſi, cui quis condẽnatus eſt,D.de re iudic.* creditore volẽte, non autem creditore invito, ità apertè dignoſcitur ex eodem *text. in verſ.ſeq.* ibi:*Nam etſi creditor maluerit pignora in creditũ:* & expreſsim adnotarũt *Cagnol. in l.2.num.164.C.de reſcind.vendic.*&ibi *Arias Pinel.1.par.cap.4.num.10.& ſeq.* & de eodem iure Digeſtorũ eſt expreſſè determinatum aliud pro alio invito creditore ſolvi non poſſe, *l. 2. §. mutui datio,D.ſi cert. petat.*

43 Nec hoc beneficiũ tribuitur de iure Codicis,per *text. in l.fin. C.de iur.dom. Imp.in §.ſin autẽ tempore ſtatuto,& §. ſin autẽ minus;* nam is *text.* ſimiliter procedit volente creditore, non autem invito,ponderando verba *text.in d §. ſin autem tempore,*ibi: *Eandem rem expetat.* Si ergo creditor expetit,nõ poteſt dici invitus; petens enim ab invito differt, ut volens à nolente, *l. qui habent, §. ſi*

 Fu-

pupillus, *D. de tutel.* & similiter ponderando verba *dict.* §. *fin autem minus quidem*, *in verf. Et ne ex communione*, ibi: *Licentia dabitur creditori*; nam licentia nõ datur, nisi petenti, & volenti, non autẽ invito, *l. fin.* §. *etsi præfatam*, *verf. Licentia à creditoribus*, & §. *licentia data*, *C. de iur. delib. l. 4.* §. *si detracta*, *D. de nox. act. l. 1. D. de lib. cauf.*

44 Et hoc adeò verum est, ut potius creditori sit hoc beneficiũ de iure Cod. cõcessum pro remedio contra debitorem, qui per calliditatem suã efficit, ne inveniatur emptor suorum bonorũ, ut, scilicet, possit creditor, si velit, illa eadẽ bona sibi adiudicari facere, ut est *text. in l. 3. C. de exec. rei iudic. l. fin. C. si in causam iudic.* Non est igitur in eius odiũ retorquendũ, quod in creditoris favorem, & beneficiũ introductum est; præsertim quia de eodem iure Codicis est expressè statutũ, creditorem in pecuniam non tenêri ad recipiendum aliam rem in solutum, *l. eum à quo, C. de solut.*

45 Nec obstat *Auth. hoc nisi debitor, C. de solut.* ubi specificè est provisum, debitorem, qui non potest solvere in pecunia, posse solvere in re immobili tradẽdâ creditori mediante appretio.

46 Quandoquidem *Auth.* illa limitatur, quando solutio est promissa à debitore cum iuramento creditori specificè in pecunia; itẽ quando illi privilegio, seu beneficio tradendi bona in solutũ crediteri est expressè renuntiatum à debitore cũ iuramento, eleganter *Franch. decis. 81. Thesaur. decis. 153. n. 13. & 14. Scipio Rovit. conf. 78. num. 10. Novar. 2. p. prax. dat. in solut. quæst. 12.* totâ.

47 Vnde non est audiendus *Novar. d. 2. p. q. 13.* quatenus ait, hoc solùm procedere in creditore annuorum redditiũ, ex *Gutierr. lib. 1. pract. q. 143.*

48 Amplia tamen primam sententiã, ut procedat etiam si heres cum beneficio inventarij nullum emptorem inveniat; quia non potest cogere creditores ad recipiendum bona in solutum, eruditè *Gizarell. decis. 7.* totâ.

49 Nunc obportunè quærendũ & indagandum est, an administrator censeatur solutus ex pecunijs, quas administrat, ut debitor, cuius bona regit, effugiat mutationis monetæ periculum?

50 Et primâ facie dicendũ videtur, administratorem (cuius summa est authoritas, ut ex *Plauti Asinaria*, & *ex Alpheno in l. in lege Censoria 203.* ubi *Alciat. num. 18. D. de verbor. signif.*) sibi propriâ authoritate solvere, nec valêre, nec debêre, imò potiùs debiti amissione, & alijs pœnis affligi posse, si efficeret, *l. exstat*, *D. quod met. cauf. l. creditorem, D. ad leg. Iul. de vi privata*, *Prosper. Farinac. 1. part. fragment. crimin. litter. A. à num. 253.*

51 Sed tamen constanter adseverandum est, posse, & debêre sibi satisfacere; exstant enim in hanc rem multorum testimonia rextibus fulcîta, & corroborata. Ferculum parat huic sententiæ *text.* singularis, & unicus, expressusque in *l. debitor 13. D. de negot. gest.* in cuius serie dicit *Paul.* quòd quidam creditor Titij post eius obitum hereditatis curationem suscipiens, decẽ impendit, & centum in arca reposuit, quæ absq; eius culpâ perière; quærit *Consultus*, cuius damno cedat amissio? Respondet, quęsitumque fœdere distinctionis componit; nam si creditor sibi & cæteris creditoribus solvere debebat, nec solvit, & satisfecit, debiti, repositique periculũ eum tangere, sed impẽsum retenturum; si verò iustam seponendorum centum causam habuerit, nullum in aliqua parte sensurum detrimentum.

52 Ecce secundas mensas, bellaria adpono ex *l. sed si damnum 9.* §. *præterea, verf. Nam & eleganter*, ibi: *Sanè cùm ex cæteris causis ipsum a semetipso exegisse dicimus*, ubi *Dionys. Gothofred. litter. N. D. de pecul. & in l. fistulas 78.* §. *fundum*, ibi: *Dixi tradere te tibi possessionẽ*, *D. de contrahenda emptione*, & in tutore est *l. quoties*, §. *sicut*, *D. de administr. tutor.*

53 Innumeri sunt fautores & celebrirate,

tate, & doctrinâ conspicui *Bald. in dict. l. debitor, num. 4. Angel. num. 2. & in l. sed si damnum, §. prætereà, D. de pecul. Afflict. decis. 13. num. 16.* ubi *Ursil. num. 19. Cravet. cons. 129. num. 5. Magon. decis. Florent. 121. num. 6. Menoch. cons. 457. à num. 3. Gutierr. de tutel. 2. par. cap. 9. num. 51. Larath. cons. 30. num. 18. Camill. de Medic. cons. 123. num. 3. Cason. consil. 10. num. 201. Pedroch. consil. 3. num. 82. Surd. cons. 153. à num. 13. & de alimentis tit. 3. quæst. 7. num. 18. Pasch. de virib. patr. potest. 3. par. cap. 10. num. 43. Grat. cap. 129. num. 31. lib. 1. & cap. 224. num. 2. & 3. Monach. decis. Florent. 39. num. 4. Milanens. decis. 11. n. 34. & 35. Rodrig. de reddit. lib. 3. q. 10. num. 46. Intrigliol. decis. 5. num. 38. Menoch. lib. 3. præsumpt. 155. num. 12. Maur. Burg. de laudim. inspect. 4. num. 74.* novissimè *Amèdol. ad Franch. decis. 206. num. 22.* & in muliere filiorum tutrice, idem tenet cum infinitis *Antonin. de Amat. resolut. 49. num. 101. Franc. Anton. Costa consil. 61. numer. 39.*

54 Non refragantur *dict. l. extat, & l. creditorem*, ex eo quòd loquuntur de solutione, quam quis per vim & violentiam extorquet, longè tamen diversum est in administratore, qui iure tenetur sibi satisfacere ex superiùs animadversis, & ideò si sibi non solverit, damnum mutationis monetę subibit, cùm in mora versetur, quæ tam debitori, quàm creditori præiudicium gignit, *l. quod te*, ubi *Gothofred. D. si certum petat. l. si mora, D. solut. matrim. l. mora, D. de solut. Bart. & DD. in l. Paulus, D. eod. & in l. cùm quid, D. si cert. petat. Canon. in cap. quanto, de iur. iurand. Covarr. de vet. nūm. cap. 7. conclus. 5. num. 4. Anton. Fab. de var. numm. debit. solut. cap. 10. Franc. Soler ad Edicta Cathalon. sup. reformat. monet. cap. 4. Thesaur. de augm. monet. par. 1. num. 53. & in addit. ad Patrem, decis. 174. Pichard. de mora, num. 34. Alexand. Ludovis. decis. 146. n. 11. Christin. decis. 170. num. 8. vol. 1. Marc. Maur. alleg. 95.* totâ.

55 In individuo adstat *Baldi* doctrina *in dict. l. debitor, num. 4.* ibi: *Quintò nota, quòd mora recipiendi trahit secum periculum interitus, etiam mora irregularis, quæ inducitur ratione officij, non ratione oblationis: nam sicut ex parte debitoris est duplex mora, scilicet regularis, ut notatur infr. de usuris, l. mora, ita ex parte creditoris mora regularis est per oblationem, irregularis ratione officij.*

56 Patrocinatur *Angel. in dict. l. debitor, num. 2.* qui idem protulit in hæc verba: *Nota, quòd administrator bonorum alterius, si pecuniam habeat paratam, nedum debet solvere creditoribus, imò etiam debet satisfacere sibi ipsi, & non solvendo, & non satisfaciendo est in culpa, & ideò periculum pecuniæ spectat ad eum*: acutè & eleganter *Roman. consil. 187. num. 5.*

57 Pro huius rei mantissa notanda sunt, quæ docent *Addent. ad Alexand. in l. stipulatores 102. de verbor. obligat. litter. B. Nevizan consil. 57. num. 11. Pedroch. consil. 3. num. 84.* dum arbitrantur, mulierē, quę bona mariti exsulis administravit, & pro dote sibi consulere potuit, si deinde ad illam agere velit, audiendam non esse.

58 Neque superiorem sententiam oppugnat *Raphael Cuman. in l. 1. §. fuit quæsitum, in fine*, ubi *Ias. num. 18. D. ad Senat. Consult. Trebellian.* dicens, tutorem cùm sibi solverit, quod ei pupillus debet, pecuniæ dominium, donec consumpserit, in eum non transferri, ac per consequens dignoscitur mutationis periculum ad eum non spectare, *l. quæ fortuitis 6. C. de pignor. action. Bart. in l. si quis nec causam, num. 4. D. si cert. petat.* & communi calculo *Scribentes in l. creditor oblatam 102. D. de solut. Pichard. in §. cùm autem, num. 2. Instit. de emption. & vendit. Fachin. lib. 2. contr. cap. 96. Amat. resol. 20. n. 4. Christ. decis. 172. num. 4. vol. 1. Herc. Marescot. lib. 1. var. cap. 7. num. 8.*

59 Sed *Cumani* mens caligat, & ratione destituitur, nā prętérquā quòd ipse du-

bius hæreat, dicteriumque cogirandũ relinquar; subsistere nequit ob eã causam, quòd pupillo nec liberatio contingeret, & fortasse debiri crescerent usuræ, gravioresque efficerentur, & nullum sortiretur effectum solutio; sicque nullo iure debêret tutor sibi satisfacere contra tot expressas sanctiones, &, quod plus est, tutor, vel administrator mutationis timore pecuniam extantem habêtent, ut pupillo, vel domino decresceret.

60 Ex quo fluit, & face accensâ ptælucet resolutio quæstionis, quòd administrator mutationis damnum patiatur, ex eo quòd in dolo, vel mora fuit, ut illud effugeret, *l. si cùm ipse 42.* ibi: *Si cùm ipse tutor datus constitueret, ut proferret, exc sationem mora contradictionis impeditus est, quominus decreto liberaretur, excusationem rectè probari, D. de excusat. tutor. Abbas consil. 16. num. 2. lib. 2. Felin. in cap. fin. num. 3. usque in finem, de testibus, Marsil. in Rubr. de fideiussorib. ex num. 153. Cæsar Bargal. de dol. lib. 6. reg. 20. Iacob. Cancer lib. 2. var. cap. 13. num. 45.*

61 Mirum in modum adstipulatut *text. in l. fin. C. depositi*, ubi unus ex plutibus heredibus petijt à deposirario defuncti suam partem pecuniæ, alij non exegerunt (hæc mora) interim sine dolo malo depositarij pecunia interijt, non possunt coheredes adversus illum agere, quia suæ industriæ non debet pœnam perpeti. Quæstionis decisiva constiturio.

62 Tandem certum, & indubitatum existit, administratorem si mutationis tempus non instasset, sibi soluturum, nam ex qualitate personæ præsumptio nascitur, eruditè *Cravet. consil. 129.* Ergo iusta de causa de pecunijs quas administrat, solutus censebitur, & mutationis periculum subibit.

SVMMARIVM.

1 *Adpellare verbum habet varias significationes.*
2 *Definitur. & 3.*
4 *Iuri naturæ adscribitur. & 5.*
6 *A sententijs Principum non adpellatur.*
7 *De requisitis adpellationis remissivè.*
8 *Adpellatio debet interponi coram iudice à quo.*
9 *Ab hoc metus excusat.*
10 *Quod ampliatur. usq. 16.*
17 *Non potest adpellans adpellationi renuntiare invito adpellante.*
18 *An metus reverentialis excuset nõ adpellantem? usq. 22.*
23 *Nõ adpellãs propter metũ iudicis potest agere ad id, quod interfuit in syndicatu.*
24 *An petens terminum ad solvendum in hoc casu renuntiet adpellationi? usq. 42.*

CAPVT XXV.

De Adpellatione.

1 Varias habet verbũ *adpellare* significationes, ut tradũt *Rebuf. in l. liberti adpellatione, D. de verb. sign.* & ex eo *Sigismund. Scacc. de adpell. q. 1.* totâ, *Ossual. in Don. lib. 28. cõm. c. 4. lit. B. Martial. lib. 7. epigr. 91.* quas omittimus referre.

2 *Adpellatio est provocatio ad maiorem iudicem ratione gravaminis inlati, vel inferendi*, ut definit *Maranta in spec. part. 6. act. 2. in verb. Et quãdoq. adpellatur, Scac. d. tract. q. 2. n. 2.* & latiùs inlationes prosequitur. Cuius frequẽs & necessatius est usus, *l. 1. D. de adpel. Greg. de adpell. lib. 1. c. 5. Besold. c. 1. Brederod. par. tit. 2. Osswald. in Don. lib. 28. cõm. c. 6. lit. A.* quã plerique iuti naturæ adscribũt; quippè cuius est defensio, unde nec statuto effici potest, ne adpellare liceat, docent *Mysinger. 1. obser. 14.* quia alia (ait) ratio pacti, quod nõ directo offendit ius supetioris, &

& citati à *Treutler.disp.33.thes.1.vol.2.*

5 Et quòd adpellationem iustā nec Princeps tollere posit, *Vazq.1. cont.usuf.1. num.4.& 5.* acutissimè probat.

6 Vnde à sententijs Principum non est permissa provocatio, *l.1.D.quib.adpell. nō lic.l.1.C.de sent.Praefect.Praetor. Alex. Trentac. lib.2. var. tit. de adpell. resol.1. n.1.* planè à quibus lege humanâ adpellare non licebat, ad tribunal divinum sæpius iniquè condemnati provocarunt, nec omnino fine effectu, exēpla ex Historicis referunt *Philip. Camerar. 3. oper. successiv. 30. Ioan. Marian. lib. 3. de Rege.& Regis institut.cap.12.Petr.Greg. lib.1 de adpell.cap.2 n.10. Besold.cap.2.n. 13. Ventura de Valencia Parthenij litigij lib.1. cap.1. n.38. & cap.2. cum seqq. Osuald.in Don.lib.28.comm.cap.6. litt.S.*

7 De requisitis adpellationis mirè agunt *Scacc.in tract. de adpellat. q.4.5.& 12. Salg.de Reg. protect. p.3.c.9. à princ.*

8 Adpellatio debet interponi corā iudice à quo, *Innoc.in cap. fin. in fin.de adpell. Soein.cons.39. sub n.32. lib.4. Grammat.decis.36. n.76. Vestri. in prax. lib.7. cap.3. n 27. & Gravat. in adnotat. n.57. Lancell.de attentat. p.2. cap 12. de attent. adpell. pend. ampl.15. princ. n.1. Gutier. pract. lib.2. quaest.102. Farin. decis. 396. num.3. par.2.*

9 Iustus tamen metus incussus adpellāti illum excusat, ne adpellet corā iudice à quo, *cap. fin.* ubi *gloss.verb. Excusat, Innoc.& Bald.de adpell.* ibique *Aug. Barb. Scacc. de adpell. q.6. n.8. Bobad.in Polit. lib.2. cap.21. n.235.* quod comprobatur ex *text.in l.2.C.de ijs,qui per met.iud. non adpell. l.22. in fin. & l.27. tit.23. p.3.* & utrobique *Greg.Sanch.de matrim. lib.4. disp 4.n.8. Mysing.cent.4.obser.44.& 45. Marches. de cōm. 1.p.§.1.ex n.13. cū seq. fol.1297. Costa remed.subsidiar.59.* totò. Quia quando aliquis perhorrescit severitatem iudicis admittitur à superiore, etsi non per viam adpellationis, saltem per viam recursus, aut extraordinariæ defensionis, *Afflict. decis.85.n.2. Bart.in l.de pupillo, §.si quis ipsi Praetori, n.5. de nov. oper.nunt. Caeheran.decis.30. n.19. Bobad. in Polit. lib.5. c.3. n.93.* usque *ad 98.* Inferas ex hoc, quòd adpellatio si non est facta tēpore ab ipso adpellante propter metum, quia videt, quòd iudex consuevit malè tractare cōsanguineos eorum, qui adpellant ab ipso, valet adpellatio, si postea fuerit interposita metu cessante, *iuxta text. in cap.fin.de adpell. Felin. in cap. cùm Ecclesia S.M.n.99.de constit.fol.53.vers. Decimo tertiò quaero.*

10 Quod ampliandum est, etiam si ipse, cui opus est adpellare, fuerit causa metus, & sui culpâ inciderit in eum, *Franc. in c.ult.n.2.* ibi: *Sed iustus, aut probabilis, & Alex. n.5. extr. de adpell.* facit, quod scripsit *Scacc.q.17.limit.47.memb.1. extens.5.n.28. vers. Confirmatur*: & similiter si incutiatur adpellantis consanguineis, *Sanch.dict.q.4.num.8.in fin.* cū pluribus *Scacc.dict.quaest.6 num.15.& 16.*

11 Tamen si quis ob iustū metū timeat facere protestationem coram iudice à quo, protestatio habetur pro facta, & ideò erit adpellandum coram honestis personis præmissâ dictâ protestatione, quòd nō audet adpellare à iudice à quo, *d.c.ult.verb.Exprimēdas, in fin.de adpell. Scacc.d.q.6.n.11.Crav.cons.240.n.3.Lap. alleg.39.Tusch. pract.to.1.lit.A.cōcl.351. Gratian.c.10.a n.1. to.1. Maldon.in silv. resp.2.lib.1.n.10.& 12.* ubi qualiter metus iudicis probetur: vel debet protestari corā testibus, quòd nō potest adpellare, & timet, *Ang. Aret.in l.1.§.libelli, sub n.5.vers.Sed dubium, D.de adpell.* Sed in

12 ista protestatione tria requiruntur: primū, quòd fiat tempore cōgruo, id est infra decē dies; secundū, quòd fiat publicè, id est corā personis publicis, aut corā iudice cuiusque fori; tertiū, quòd cōtineat causas metus, nō tamē est necessariū, quòd contineat causas causæ, & quòd pars iustè timens de iudice posit adpellare corā probis viris, licèt adsit iudex, dicit doctissimè *Pet. Surd. consil.*

13 *228.n.15.vol.2.* & si eius copia nō habeatur, debeat protestari, ut tradunt *Felin.*

in cap. venerabilis, num. 6. de iudic. Vivius decis. 266. num. 6. August. Barbos. in cap. 9. num. 4. de adpell. in 6.

14 Amplianda est iterùm regula iã firmata, ut procedat sive metus incutiatur à iudice, sive à parte, *Franc. in d. cap. ult. n. 4. vers. in gloss. 1. & Alex. n. 3. & 4. de adpell. Seacc. d. q. 9. n. 16.* quæ tamen in iudice cessat si iustè ab eo imponatur metus, tunc enim nõ excusaret adpellãtẽ, ut docẽt *Bart. in l. de pupillo, §. si quis ipsi, num. 17. D. de nov. oper. nunt. Alex. de Nev. in cap. fin. num. 20.* & ibi *Præpos. n. 6. Francb. num. 6. de adpell. Sanch. de matrim. lib 4. disp. 8. num. 9. in fin.*

15 Animadvertendum est, quòd etsi adpellatio iudici intimanda sit, nõ est necessarium, quando propter iustũ timorẽ non adpellatur coram iudice; quia tunc sicut metus excusat, ne teneatur adpellare corã eo, ità etiam debet excusare, ne teneatur ei intimare adpellationem; quia militat eadem ratio metus, *vulg. l. illud, D. ad leg. Aquil. Scacc. d. q. 6. n. 36.*

Ex *cap. fin. de adpell.* requiritur protestatio, quando quis ob metũ desinit adpellare; tamen si dicens se per metũ nõ adpellasse, probet per metũ quoque nõ licuisse sibi protestari, esset audiendus, ut tradit *Padill. in l. interpositas, n. 10. in fin. C. de transf.* & facit *l. 29. tit. 23. par. 3.* & tradit *Seacc. dict. q. 6. num. 36.*

Et hoc casu licèt aliàs, ut sit locus remedio attentatorũ, debeat adpellatio coram honestis viris facta intimari iudici, & parti, ut tradit *Laneell. de attẽtat. 2. par. cap. 12. ampl. 15. n. 22.* tamen si id non fiat ob metum iudicis, erit locus remedio attentatorũ; nã quando per iudicẽ stat, quominus ei fiat intimatio, non cessant attentata, ut post *Franc.* dictat *Lancellot.* ibi *num. 40. Seacc. d. q. 6. num. 36. vers. Confirmatur hæc restrictio, Lara in compend. vita hominis cap. 30. n. 55. & 56.*

Parte non valente adpellare corã iudice à quo propter iustum metũ, protestatio, quę fiet corã honestis personis, locum habebit adpellationis, *Carpan. ad Stat. Mediol. cap. 131. n. 105. tom. 1.* & licèt cautum sit adpellare denuò cessante metu, non tamen est necessariũ; quod est menti tenendum, quia idem erit in omni casu, in quo propter absentiã iudicis sufficit protestari in loco adpellationis, *Bald. in l. 2. C. hoc tit.* ità tenent *Præpos. in c. fin. col. 2. extr. de adpell.* (licèt ibi *Ant. & Imol.* teneant contrariũ) *Aufr. in addit. ad Cap. Thol. decis. 492. n. 2.*

16 Quamvis quis omiserit adpellationẽ; tamen ad eam admittitur, si iusto metu iudicis non adpellavit, videlicet propter violentiam, vel terrorẽ, quem iudex incusserit, *l. cùm quidam 7. D. de adpell.* quod tamen locum non habet in eo, qui propter vanum timorem nõ adpellaverit, *l. 1. & 2. C. de ijs qui per met. iudic. nõ adpell.* ubi *Salic. Angel. Bart. Paul. Castr. Bald. Paul. Christin. decis. Belgic. 120. n. 1. vol. 4. Abb. in cap. fin. num. 1. de adpell.*

17 Obiter notabis, non posse adpellantẽ adpellationi renũtiare invito adpellato, ad *text. in l. ampliorem, C. de adpell.* post *Cyn.* & cæteros *in l. per hanc, C. de temp. adpell. Innoc. ac Abb.* tradit *Felin. in cap. ex parte, el 2. num. 5. de rescript. Osasch. decis. 131. num. 12. Barz. decis. 67. n. 5. Galgan. de iur. pub. lib. 2. tit. 45. num. 47.*

18 Dictat *Azeved. cons. 25. à n. 76. cũ seqq.* quòd metus reverentialis non excusat adpellantẽ, nisi esset persona, quæ metum reverentialem incutit, nimis severa, & solita sævire in non adpellantes, *cap. si iustus, de adpellat.*

19 Verùm fallitur evidentissimè; nam si iustus metus excusat non adpellantem, *ex dic. cap. fin.* metus reverentialis iustus est, ut *lib. 1. cap. 8.* satis abũdanter probavimus: ergo non adpellans propter illũ excusandus est.

20 Vnde deducitur in materia adpellationis metũ reverentialem sufficere, & excusare.

21 Idemque alijs ex causis esse potest, veluti ex minis iudicis, torvo vultu, vel ex antecedẽte cõsuetudine iudicis malè tractandi eos, qui adpellant in præsentia Magistratus, etiam si unicum eius rei extaret exemplum, ex quo possit etiam

etiam exemplum desumi, *argum. text. in l. si quis fugitivus, D. de aedilit. edict.* ostēdit *Alexand. in l. de pupillo 5. §. si quis ipsi Praetori, D. de nov. oper. nunt.*

22 Quae quidem doctrina non solū procedit in metu à iudice inlato, nam *dict. cap. fin. & d. l. 1. & 2. C. de his qui per met. iud. non adpell. & l. cùm quidā, D. de adpell. l. 22. & 27. tit. 23. par. 3.* non praecisè loquuntur de metu iudicis, sed indeterminatè de iusto metu, & consequenter utrumque comprehendit & metum à iudice inlatum, & ab altero ex litigatoribus, & ità ratiocinatur acutè doctissimus *D. Ioan. Valboa de Mogrobejo in dict. cap. fin. num. 6.*

23 Vnum tamen singulare pro colophone dictorum advertas, quòd si pars propter metum iudicis, vel nō à ppellavit, vel iniustae sententiae consensit, poterit etiam in syndicatu agere ad id omne, quod ei interfuit, ut egregiè resolvit *Covarr. in 4. 2. par. cap 8. §. 12. num. 18. Avend. resp. 11. a n. 1. Avil. in cap. Praetorum, cap. 1. a num. 19. Cevall. tom. 1. pract. quaest. 153. Bobad. lib. 2. Polit. cap. 19. num. 235. & lib. 5. cap. 3. num. 96.*

Idem autē erit, quādo consentit pars in sententia iudicis lata ob preces, & alias causas, idē *Bobad. d. lib. 5. cap. 3. n. 94.*

24 Quaestionis est, an petens terminum ad solvendum censeatur renuntiare adpellationi? Et adfirmativè respōdet *tex. l. ad solutionem 5. C. de solut. Gramm. decis. 103 n 41. Surd. cons. 12. n 52. Peregr. decis. 153. Scacc. de adpell. q. 17. limit. 2. n. 28. vers. Pone primò, Marsil. sing. 186.* latè *Gab. tit. de adpell. concl. 3. n. 8.* usque ad fin. qui sex modis declarat, *Carpan. tom. 1. ad Stat. Med. cap. 131. num. 575. Salgad. de Reg. protect. par. 2. cap. 13. n. 106. Osasc. decis. 142. num. 12. Grat cap. 302. num. 2. rom. 2.* Nam ex promissione solutionis

25 sententia ratificatur, *Corn. cons. 299. col. 2. vers. Quod autem, vol. 1. Gozadin. cons. 98. n. 19. Ias. in l. postquam liti, n. 1. vers. Tertiò limita,* ubi *Dec. num. 8. C. de pact. Curt. Iun. in l. 1. num. 41. C. eod. tit.*

26 Quod licèt verum sit, tamen restringi debet; quia *dict. l. ad solutionem*, procedit, & locum habet, cùm effectus, & executio sententiae suspensa est per ad-

27 pellationē (cuius est natura interim primam sententiam extinguere, & causae cognitionem ad superiorem iudicē devolvere, *Bart. in l. 1. n. 3. D. de adpell. recip. Alex. in Rubr. n. 22 & seq. D. eod Scacc. de adpell. q. 1. art. 3. vers. Tertia definitio, Bernard. Diaz reg. 37. Covarr. pract. c. 6. num. 6. vers. Secundum, Aug. Barb. in cap. venientes 19. num. 7. de iur. iur. Franc. Leo decis. Valent. 161. n. 5. tom. 2. Grat. consil. 121. à n. 12. to. 1. & cap. 183. n 28. Christ. decis. 22. n. 2. vol. 1. Franc. Ant. Costa cōs. 1. n. 139. Osvald. Hillig. in Donell. lib. 28. comm. c. 4.*) tunc enim nil mirū, quòd per petitionē dilationis ad solvendum censeatur adpellationi renuntiasse; at verò cùm lis est executiva, in quā adpellatio non suspendit effectum sententiae, tunc solvere, vel petere dilationem nō inducit renuntiationē adpellationis, probat

28 *Petr. de Bellapert. in l. cùm ex causa, n. 2. D. de adpell.* ubi dicit *d. l. ad solutionē*, nō procedere, quādo ex forma statuti quis solvere tenetur, & posteà si vult repetere; nā solvendo etiam sine ulla protestatione non censetur renuntiare adpellationi. Idem *in d. l. ad solutionē*, ubi loquitur in solvente propter metum sumptuū & laboris litis, *Imol. cons. 144. n. 1 vers. Ad primam rationem,* & rursus *cons. 146. n. 1. vers. Secundò potest dici, & cons. 147.* quod est *Raphael. Fulgos. num. 14. vers. Nam ea solutione, Hippol. de Marsil. sing. 89. per tot. Guid. Pap. sing. 813. Visil. ad Afflict. decis. 78. n. 8. vers. Adverte rogo,*

29 *Caesar. Barz. decis. 125. n. 37.* qui loquitur quando solvens id fecit virtute decreti liquidationis, à quo non datur adpellatio suspensiva, *Menoch. lib. 3. praesumpt. 94. num. 4. vers. Declaratur quintò, Aloys. de Leo in d. l. ad solutionem, num. 8. Scacc de adpell. quaest. 17. limit. 2. n. m. 41. vers. Secus autem, Rugin. eod. tractat. §. 9. gloss. 1. cap. 1. num. 38. pag. 289. Galerat. de renunt. tom. ult. renunt 173. num. 32. vers. Extenditur & haec cōclusio,*

ad finem, pag. 153. Franch. decis. 347. in
30 qua loquitur de reo, qui virtute liquidati (quod executionem paratam habet ex quadam pragmatica Neapolitana) solvit, tradens per solutionem nō censeri renuntiasse revisioni rationum.

31 Idemque procedit, quando contra eum, qui solvit, non est sententia addictionis, nec præceptum solutionis, nisi quòd solùm existit obligatus sub guarentigia; tunc enim solvere non indu-
32 cit renuntiationem exceptionis, quæ est adversus obligationem, ut non teneat, nisi quòd intelligatur fieri solutionem ad evitandam viam executivam, bonorumque sequestrum (ut minus læ-
33 datur solvens) *Bart. in l. 2. C. de his quæ vi, num. 8.* ubi loquitur de eo, qui promisit solvere sub iuramento, & *num. 11.* de eo, qui promisit solvere sub guarētigia; sequitur ibi *Bald. num. 14. Angel. num. 8. vers. Vltimò scias, Alexand. num. 8. & 9. Anchar. cons. 159. num. 1. col. 2. vers. Quartò hoc probo, Rota apud Zachiam decis. 15. num. 6.* post *tract. de Camer. oblig.* & rursus ipse *Zachias quæst. 17. num. 7. Seraphin. decis. 62. num. 2. & 773. num. 6. Grat. cap. 292. num. 6. tom. 2.*

34 Huius rei ratio est; nam idem adpāret esse effectivam compulsionem, & vim, quòd eam timēte, seu metuere, *l. novissimè, D. quod falso tut. authore,* ibi: *Compulsus, vel metuens, ne compelleretur,* ubi notat *Bald. num. 2. Alexand. cons. 99. num. 6. & 7. vol. 3. Pereira de Castro decis. 70. num. 4 Marta decis.* seu *voto 64. n. 10. Farin. de carcerib. & carc. quæst. 35. num. 27. cum seqq. Manent. cons. 27. num. 45. Grat.* cum multis, *cap. 831. num. 7. tom. 5. Mastrill. decis. 304. num. 8. par. 4. Franch. decis. 49. num. 5. Surd. cons. 367. num. 19. & seq. vol. 3. Pasct. consil. 11. & cons. 193.* toto.

Sicque idem est existere contra reū
35 præceptū executionis, addictionisque sententiam, quòd posse adesse virtute instrumenti guarentigij; utroque enim casu inducitur in solvente metus, & coactio, & ex huiusmodi actibus non inducitur renuntiatio adpellationis, ut probat *Galerat. renunt. 173. num. 30. vers. Sed intellige,* ubi citat alios *DD.* & hoc tradit *Bald. in cap. fin. de adpell. num. 12.* ubi de solvente metu iudicis, quòd non censeatur renuntiasse adpellationi.

36 Et hoc confirmatur ex eo, quòd reus, in quem est expeditum præceptum solutionis, non potest audiri in gradu adpellationis, donec solverit, *Avendañ. de exequend. mandat. 1. par. cap. 6. n. 4. vers. In civilibus tamen causis, Gutierr. lib. 1. pract. quæst. 120. num. 1. ad finem, & num. 5. Didac. Perez ad l. 5. tit. 8. lib. 3. Ordin. gloss. verb. In obpositum, Parlador. lib. 2. rer. quotidianar. cap. fin. 5. par. §. 15. num. 13. Covarr. pract. cap. 23. in fin. Mastrill. decis. 99. num. 5. Surd. decis. 27. num. 1. Leo decis. Valent. 197. à num. 4. tom. 2. Mar. Giurb. decis. 90. num. 4. & decis. 112. num. 23. Anton. Ripol. var. cap. 14. num. 424. 425. & 426.* Itaque solvendo non solùm non renuntiatur adpellationi, sed etiam mansit reservatum & repositum ius, ut possit sequi adpellatio, cæteraque remedia, quæ ei competierint, *Azev. in l. 3. tit. 17. num. 3. & in l. 4. tit. 21. num. 197. lib. 4. Recop.*

37 Rursus quamvis petens terminum ad solvendum censeatur renunriare adpellationi interpositæ, *dict. l. ad solutionem,* non tamen interponendæ, *Innoc. & Felin. n. 10. in cap. quoad consultationē, de sentent. & re iudic. Scacc. dict. quæst. 17. n. 9. vers. Secus, Peregrin. dict. decis. 153. numer. 5.*

His ita positis restrictionibus *ad dict. l. ad solutionem,* extendas, eius decisionem procedere in renuntiatione expressa per pactū, *Maranta in suo specul. par. 6. act. 2. in princip. in verb. Et quandoque adpellatur, limit. 29. num. 341. Rebuff. 3. tom. ad Constit. Gall. in tract. de adpell. art. 15. gloss. 1. num. 6. vers. Certum enim, Ruginell. §. 2. cap. 3. num. 79. Scacc. dict. q. 17. à num. 1. usque ad 11. Salgad. de Regia protect. par. 3. cap. 9. num. 229. Trentacinq. lib. 2. var. tit. de adpell. resol. 11. à numer. 1.*

Sed

38 Sed tamen advertendum est, in renuntiatione expressa verba debêri restringi ad causam, supra quã fuit facta conventio, & non ad aliam, ut probatur in *l. si de certa, C. de transact. Carol. Bard. cons. 44. num. 9. & cons. 67. num. 52. Grat. cap. 448. num. 41. tom. 5. Menoch. lib. 3. præsump. 151 num. 8. & 9. l. si ex pluribus, D. de solut. l. emptor, §. Lucius, D. de pact.* & ibi *Bart. l. si ex maiore, C. de except.* ubi *Cyn & Bald. Angel. in l. obligatione generali, D. de pignorib.* & est *text.* elegãs in *l. si stipulatus 4. D. de usuris, Surd. cons. 418. num. 11. & 16. lib. 3. Alex. Ludov. decis. 158. num. 4.* & tota.

39 Et sic renuntians instrumento non censeatur actioni contentę in eo renuntiare, *Canc. lib. 3. variarum, cap. 15. num. 233.* & renuntiatio ex una causa nõ extenditur ad ius eomperens ex alia causa, *Bart. cons. 90. num. 5. Canc. num. 235. cum duob. seqq.* & habens plura remedia, prout adpellationem & nullitatem, renuntiando uni, non censetur alteri re-

40 nuntiasse, *cap. fin. de adpellat. in 6. Franc. in cap. dilecto, de adpell. num. 109. Gail. observat. 135. num. 11. lib. 1. Galerat. de renunt. tom. ultim. ren. 173. num. 27. Paul. Christin. decis. Belgic. 145. num. 8. vol. 1. Thom. Docc. cons. 71. num. 11. & 12. Iacob. Canc. lib. 3. var. cap. 18. num. 25.*

Et renuntians adpellationi non censetur renuntiare attentatis, *Lancellot. de attent. cap. 23. num. 38. & cap. 27. num. 63. Galerat.* superiùs *num. 26.* & remotã adpellatione nõ censetur remota revisio, *Gail. dict. cap. 135. num. 13.*

41 Altera succedit ampliatio & extensio ad *dict. l. ad solutionem, C. de re iudic.* quæ est, habère locum in renuntiatione tacita, prout in expressa, *Gabriel lib. 2. de adpellat. conclus. 2. num. 1. Lancellot. de attent. par. 2. cap. 12. num. 15. & seq. vers. 1. renuntiatione, Rugin. de adpell. §. 9. glos. 1. cap. 1. num. 41. vers. Insuper, Cæs. Barz. decis. 154. num. 2. Scacc. dict. quæst. 17. numer. 12. cum plurib. seqq. Salgad. dict. cap. 9. à num. 225.* Taciti enim & expressi idem est iudicium, *l. cùm quid, D. si cert. petat. Velasc. in Axiomat. iuris, litter. T. num. 13.*

42 Notandum est, quòd licèt procurator adpellationi expresse non possit renuntiare, *Bald. in l. fin. §. fin. sub num. 7. vers. Sed nunquid procurator, C. de temp. adpellat. Franc. in cap. ex ratione, sub n. 24. & in cap. interposita 70. § illa denique, q. 6. num. 9. de adpell. Scacc. dict. q. 17. limit. 2. n. 89.* generaliter tamẽ tacitè potest adpellationi renuntiare, *Franch. d. cap. ex ratione, num. 40. vers. Circa quartum impedimentum, & sub num 42. Alexand.* ibi *num. 18. vers. Ex prædictis.* Idẽ *Franc. in cap. Nicolao, quæst. 7. num. 13 de adpell.* ut loquantur, quando adpàret renuntiare non prosequendo adpellationem, *Vrsill. in addit. ad Afflict. d. decis. 78. num. 9. in fin.* dicens posse tacitè renuntiare permittendo labi tempus, *Scacc. d. quæst. 17. limit. 2. num. 71.* ubi etiam, quòd potest renuntiare tacitè non adpellando infra decem dies, & passus est labi tempus; quia tunc pariter pręiudicat domino, ut & ipse *num. 90. vers. Tertius casus, Franc. in dict. cap. interposita, §. ille denique, quæst. 6. num. 9.* tenent *Speculat. in tit. de adpell. §. 1. num. 6. lib. 2.* refert *Trẽtacinq.* (licèt non sequatur) *dict. titul. de adpell. resol. 4 num. 3. vers. Prima est, Salic. in Auth. hodie, num. 1. C. de adpell. Felin. in cap. 1. sub num. 6. ut lite non contest. Nicell. tit. de concord. gloss. concord. 6. fall. 18. num. 54. & seqq. Afflict. decis. 144. n. 1. Lancell. de attent. 2. par. cap. 12. limit. 50. num. 80. & seqq. Cephal. cons. 185. n. 34,* & aliquibus obiectis hanc opinionem tuetur *Scacc. de adpell. q. 12. à num. 118. Franc. Salgad. de Reg. protect. p. 1. cap. 5. n. 101. Carpan. to. 1. ad Stat. Mediol cap. 131. num. 84. Papon. Ioan. Gall. Lanfranc. Balb.* quos recenset *Arismin. Tepat. tit. 88. de procurat. ad negot. cap. 7. vers. Procurator nõ potest, Roiz. in addit. ad Frãch. decis. 579. Ioann. Mar. Novar. collect. 12. num. 37.*

SVM-

SVMMARIVM.

1 *De procuratoribus multa tractarunt DD.*
2 *Definitur procurator.*
3 *Sine mandato non auditur.*
4 *Mandatum non præsumitur ex diuturnitate temporis, & etiam si notarius dicat se vidisse, & scripsisse.*
5 *Exceptio falsi procuratoris in qualibet parte iudicij obponi potest.*
6 *Esto quòd obponens usque ad finem litis conscius omiserit exceptionem.*
7 *An plures possint unum procuratorem constituere? distinguitur. & 8.9.10.11.*
12 *Procurator factus & creatus post citationem, & comparens simpliciter præiudicat domino suo.*
13 *In causa criminali quando non agitur de delicto, sed de processu, admittitur procurator. & 14 15.16.17.*
18 *Procurator an censeatur contrahere nomine proprio? usq.31.*
32 *Procurator emens pro domino potest agere contra dominum antequàm res, seu pretium rei, quam ipse pro eo emit, reddatur.*
33 *Similiter ad expensas.*
Et potest uti retentione.
34 *Procurator de mādato domini negotia gerens habet actionem mandati, etiam si causa ipsa non habuerit bonum exitum.*
35 *Procurator si ob suam utilitatem iter faciens causam alterius tractavit, ad illas tantùm expensas agere poterit, quas fecit ultra id, quod expensurus erat, si procurator non esset.*
Quivis actus factus à procuratore in prosecutione simpliciter intelligitur constitutus in procuratorio nomine.
36 *Si contractus habeat plura capitula, & in uno fiat mentio officij, in alijs autem contrahentes simpliciter loquantur, eodē modo debet intelligi. & 37.*
38 *An solutum à debitore procuratori anticipatè ante solutionis diem, procuratore inde revocato, vel nō solvendo efficto liberetur, & creditor constituens teneatur huiusmodi solutionem debitori admittere? & 39.*
40 *Procurator generalis cum plena & libera debitum, iussue domini principalis donare, aut remittere non potest. & 41.*
42 *Pauperi tamen potest.*
43 *Procurator ad recipiendum octuaginta, constitutus censetur ad cambia.*
44 *Mandatum habens procurator, ut pro certo negotio compromittat, nequit compromittere adpellatione remota. & 45. 46.*
47 *Adprobatus ad unum actum non est ad alium.*
48 *Procurator non potest præteriti temporis salarium petere, etiam si eligatur ab eodem domino. & 49.*
50 *Ratione salarij advenæ sunt de iurisdictione illius Curiæ, ubi facta sunt. & 51. 52.*
53 *Constitutio procuratoris metu extorta est ipso iure nulla. & 54. 55. 56. 57. 58.*
59 *Contrarium proponitur. & 60.*
61 *Respondetur contrarijs. usq.64.*

CAPVT XXVI.

De Constitutione Procuratoris.

1 De Procuratoribus ad negotia, sive ad iudicia multi varijs in locis varia protulerunt, sed præcipui *Donel. lib. 18. comm. cap. 11.* ubi *Osuald. in not. Trentacinq. lib. 2. var. tit. de procurat.* toto. *Mantic. de tacit. & ambig. convent. lib. 7. tit. 1. cum seqq. Rendin. in prompt. recept. sentent. tit. 94. Ariminin. Tripat. tom. 1. var. tit. 88. & 91. Cardos. in prax. iudic. verb. Procurator, Tiso. eod. verb. Camill. Borrell. tom. 1. summ. Decis. tit. 66. Petr. Greg. lib. 27. syntagm. cap. 5 Iacob. Canc. lib. 2. var. cap. 14. Paul. Christin. decis. Belg. 107. cum seqq. vol. 2. Iean.*

Ioan. Maria Novar. collect. decis. coll. 196. Ant. Pichar. princip. Instit. de ijs per quos agere possumus.

2 Est autē procurator is, cui alienæ rei actio, vel defensio præsentis, vel absentis permissa est mandato domini, qui in iudicio litis causam sustinet, *l. 1. in princip. l. 3. l. filiusfamilias 8. §. fin. l. si quis 31. §. unius, l. qui proprio 47. in princip. l. Paulus 69. D. de procurat. l. rectè defendi 36. D. de iudic.* plures per *Treutler. disp. select. lib. 1. disp. 9. thes. 1.* & solo consensu constituitur, *l. 1. D. mand. §. item per alienos, Instit. per quas person. nob. acquir. §. procurator, Instit. de his per quos ager. possum.* ubi *Mynsig. num. 12. & Montan. Othoman.* & satis accuratè *Oinotom. num. 6. Treutler. d. lib. 1. select. disput. 9. thes. 7. Iulius Paulus sent ent. lib. 1. tit. 3.* ubi *Cuiac.* adstipulatur *Martial. lib. 5. epigram. 62.*

Procuratorem vultu qui præferat ipso.

3 Qui tamen nequit audiri, nisi mandatum ostendat, *cap. 1. de procuratorib. l. de pupillo, §. qui procuratorio, D. de nov. oper. nuntiat. l. si quis inficiatus*, ubi *Bart. D. de poss. Tiraquel. de retract. lignag. §. 1. gloss. 10. num. 90. & 91. & §. 36. gloss. 2. num. 4. Paz in prax. fol. 10. numer. 13.*

4 Quia mandatum procuratorium non præsumitur, *Flamin. de resign. lib. 9. quæst. 22. Cardin. Mant. de tacit. & ambig. lib. 7. tit. 4.* etiam ex diuturnitate temporis per mille annos, *Menoch. lib. 2. præsump. 33. num. 14. & consil. 1. num. 78. cum seq. & consil. 148. à num. 34. Mascard. concl. 1004. num. 41. Ricc. in prax. Eccles. decis. 55. num. 3. Mencha. usufr. cap. 16. num. 11. & illust. cap. 62. num. 7.* etiam si Notarius dicat se vidisse, & scripsisse, *Chassan. in consuetud. Burgund. rubr. 4. §. 5. numer. 5. Avil. ad cap. 15. Prætor. num. 14. vers. In tantum.*

5 Quamobrem exceptio contra falsum procuratorem in quacunque parte iudicij obponi potest, *cap. in nostra 4. de procurat. Duen. reg. 264. Perez in l. 1. tit. 4. lib. 8. Ordin. pag. 533. Rebuff. de except. n. 389. Bernard. Muscatell. in sua prax. civil. par. 2. gloss. veniens, n. 4. Cald. Pereir. de renov. emphyt. q. 17. num. 32.* Esto quòd

6 obponens usque ad finem litis conscius omiserit exceptionem; nec enim scientia illius reddit iudicium validum, sed consensus, & mandatum domini, cuius nomine agitur, ut per *gloss. Bart. & Bald. Ias. in l. licèt, C. de procurat. Pinell. in l. 1. par. 3. num. 32. C. de bon. mater. Menoch. cons. 345. n. 12. Mencha. usufr. cap. 16. n. 5.*

7 Notandum est, an plures simul agentes, vel conventi cogantur constituere unum procuratorem? Variè secundùm varios casus decisum reperitur. Nam in Vniversitate, vel Collegio concluditur, quòd unus cōstitui debet defensor, vel syndicus, *l. 4. §. creditoribus, D. de fideicom. libert.* ubi *DD. Grat. decis. 107. n. 4. Franch. decis. 309. Costa de rata, q. 215. Castill. decis. 33. num. 17. Mastrill. decis. 108. à num. 1. Grat. cap. 194. num. 35. Menoch. lib. 3. præsumpt. 137. Ann. Sen. sing. 387. Cald. in l. si curatorem, in princ. n. 13. C. de in integ. rest. Roman. in l. 1. §. servil,*

8 *D. ad Treb.* ubi dixit, quòd si divideretur, maximi tædij esset, quòd ad unumquēque actum omnes citari debêrent, secundùm *Vlp. in l. iam tamen, §. si tamē, D. iudic. solv.* ibi: *Nam & plures heredes necesse habebunt unum dare procuratorem, ne defensio per plures divisa, & scissa incōmodo aliquo adficiat actorem, aliud est in heredibus actoris:* & licèt nō loquatur de constituendo procuratorem; *gloss.* tamē ibi in proposito adducit: melior verò *gloss. in l. non tamen, D. de procurat.* & in pluribus heredibus est etiā *text. in l. licèt, §. si plures, vers. Planè, D. de procurat.* & clarior *l. quod si nolit, §. si plures, de ædil. edict.* ubi *gloss.* cum concordantibus, *Aloys. de Leo in l. 1. n. 11. C. de petit. her.* & in pluribus conventis iudicatum fuisse referunt *Mast. d. decis. 108. n. 7. Fontan. de pact. nupt. claus. 4. gloss. 10. n. 27. p. 1.* Quod quidem militat, quando sunt plures cō-

9 venti, *Aloys. de Leo in l. 1. n. 4. C. de cōdict. furtiv. & in l. 1. n. 5. C. si plures una sent. Chassan. in consuet. Burgund. rubr. 16. §. 6. verb. Ou, n. 4. in fin. Frāc. Marc. decis. 699. par.*

par.2. & fortiùs ubi natura rei hoc pateretur, ut voluit *Florian. in l. familia, D. fam. ercisc.* ubi dixit, quòd in iudicijs duplicibus debet dari unus procurator, quia natura negotij hoc paritur, & *Bart. in l. 4. §. Cato, q. 4. D. de verb. oblig.* post *Iacob. de Aren. Oldrad.* quòd plures heredes possunt agere divisim: fallit tamẽ, ubi natura negotij requireret simul, & per unum agi, *d. l. quòd si nolit, §. si plures, D. de adil. edict.* ubi *Cepol. n. 3. & 11.* & clariùs *Alex. in add. Angel.* ibid. & sequitur post alios *Grat. decis. 107. n. 8.* qui limitat in heredibus actoris, qui licèt non teneantur unum procuratorem constituere, *dict. §. si tamen, vers. Aliud*, tamen secùs esset, ubi natura negotij hoc requireret.

11 Reverà in hac re distinctione procedendum est; nã aut causa, ex qua agitur, respectu reorum initium habuit in una persona, & tunc unus dandus est procurator, aut in pluribus, & casu isto plures poterunt dari procuratores, ità ratiocinatur, & distinguit *gloss. in dict. §. si plures*, prosequitur *Guzm. de evict. quæst. 5. à num. 64. cum seqq.*

12 Nunc quæri debet, an si quis fuerit citatus à iudice non cõpetente, & ipse constituerit procuratorẽ suum post notificatam citationẽ, & procurator comparuerit, censeatur ex tali cõparitione simpliciter facta præiudicasse Domino suo? Responsum adhibendum est, quòd talis procurator factus, & creatus post citationem, & comparens simpliciter, præiudicat domino suo, quia ex quo suus principalis eum constituit procuratorẽ post citationem, censetur animum habuisse prorogandi iurisdictionem; videtur enim se habêri pro citato. Ità sensit *Ioan. Baptist. Marques. de commiss. utriusq. signat. 1. p. cap. 5. n. 142. Bellam. decis. 138.* nisi comparêret cum protestatione, dicendo non esse illum suum iudicẽ, & sic petat se ad suum iudicem remitti, non dicitur prorogasse, *l. si quis ex aliena iurisdictione, D. de iudic. l. 2. §. sed si dubitatur, D. eod. Cened. collect. 151. num. 2. p. 2.* *Raudens. cons. 51. num. 115. lib. 1. Avasc. Anton. Ripol. variar. cap. 1. num. 125.*

13 Etsi in causa criminali nõ admittatur procurator, ramen valet admitti, quãdo nõ agitur de delicto, sed de processu, prout de stylo Ducatus Mediolanensis attestatur *Clar. in §. fin. q. 32. n. 11.* & ità firmarunt *Gab. in suis comm. tit. de delict. concl. 9. n. 75. Marsil. in prax. crim. §. sequitur, n. 6. Bart. in l. penult. § ad crimen, n. 18. vers. Quartò procurator, D. de pub. iud. Bald. in l. 1. n. 10. C. quomodo, & quãdo iud. Alex. cons. 138 n. 12. vol. 6. Berous cons. 170. n. 17. 19. & 24. vol. 3. Bossius in tit. an in crimin. iud. quis pro absent. poss. interven. num. 14. Fontan. de pact. nupt. tom. 1. claus. 3. gloss. 15. num. 145.*

14 Dicitque *Bald. cons. 238. n. 2. vol. 2.* quòd ubicunque de aliqua exceptione constat, potest sine probationibus facti, videlicet per iura tantùm, ne partes laboribus, & expensis fatigentur, statim iudicandum est, atque procuratorẽ admitti posse, cùm nõ ruminatur delictũ, sed est quæstio separata; idem adserit *in l. reos, col. penult. vers. Quæro hic, C. de accus.* ubi quòd procurator potest intervenire, quãdo non disputatur de crimine, sed solùm de processu, *Marsil. consil. 43. n. 42. Grat. resp. 73. n. 3. vol. 1. Sotin. in cap. venient, n. 6. de accus.* ubi quòd hoc maximè procedit, quando nullitas est evidẽs, *Menoch. de arbitr. q. 80. num. 82.*

15 Hoc multò magis procedit, quando reus est absens, ut probat *Andr. Fachin. lib. 1. controv. iur. cap. 24. vers. Ego existi-*
16 *marem*, quia publicè interest absentes à quocunque defendi, *l. servam quoque, §. publicè, D. de procurat.* & multò magis quando ipse absens propter aliquod impedimentum comparêre non valet, hoc enim casu, etiam in integrum resti-
17 tutio contumaci, & absenti concedẽda est, ad tradita per *Oddum de restit. in integr. quæst. 82. art. 7. Maria cons. 41. n. 8.*

18 Succedit indagare, an procurator cẽseatur contrahere nomine proprio, an alieno? In qua quæstione ità resolutio se haber, ut dicatur fieri nomine proprio obli-

obligatio; quia actus in dubio iudicatur factus nomine proprio, tradũt Natt. cons.161.num.3. Eugen. cons.55.n.45.cum seq. Menoch. de arbitrar. cas.493.n.10. & cons.213.n.37.lib.3. Pedroch. cons.37.n.188. Iacob. Canc. lib.2.var. cap.6.num.8. Ricc. decis.139.num.1.par.2. Mastrill. decis.34.num.4. Tusch. concl.824.num.17. litter.P. Cald. Pereir. de empt. & vendit. cap.7.num.4. cum plurib.

19 Suggeritur evidens ratio; quoniam in cõtractibus nunquam subintelligitur persona extrinsecùs, l. si ita stipulatus 126. §. Chrysogonus, D. de verb. oblig. Bart. in l. si patruus, n.4. C. comm. utriusq. iudic. Socin. Iun. cons 95. num.13. vol.2. Cast. cons.415. vol.1. Amic. cons.16.n.9. Roderic. Suar. in l.1. lib.3. tit. de lucris utriusque coniugis, n.31. ubi dicit, quòd si
20 socius aliquam rem emit, in dubio intelligitur de pecunia propria solvere, maximè cùm sic dicit instrumentũ, ut est casus in l. cùm proponas, C. pro soc. & in l. si ventri, §.1. de privil. credit. Vivius decis.289.num.30.

21 Quod fortiter comprobatur, cùm procurator contrahens haud exprimit nomen officij, ut firmant Bart. in l. post dotem, num.25. D. solut. matr. & in l. qui mihi donatum, n.6. D. de donat. & in l.1. §. nuntiatio, n.13. cũ seqq. D. de nov. oper. nunt. Bald. in Rubr. C. de cõtr. empt. in 15. q.n.15. in fin. Paris. cons.78.n.46. vol.1. Tiraq. de retract. cõsang. §.10. gloss.1.n.3. Surd. mirificè cons.19.num.8.lib.1.

22 Quæ sententia videtur probari. Primò, ex text. in l. res ex mãdato, D. de acq. rer. domin. ubi deciditur, quòd res empta à procuratore nõ acquiritur domino, nisi per procuratorem ei tradatur.

23 Secundò, ex text. in l.3. §. & siquidem tutor, D. iudic. solv. ubi si tutor aliquis, non tamen quasi tutor, negotia administret, stipulatio ab eo concepta non intelligitur contracta nomine tutorio.

24 Tertiò, ex l. & magis, D. de solut. ubi actus magis proprio, quàm alieno nomine intelligitur celebratus, quãdo utroque modo fieri valet: quem text. ad hoc propositum adducit Bart. in l. Titium, & Mævium, §. altero, num.2. vers. Tertio casu, D. de administr. tutor.

25 Cui sententię, etsi altera cõtradicat; ut dicatur procuratorem virtute præcedentis mandati, quamvis non expresserit officium, contractum celebrasse, ex Bart. in l. qui in aliena, § is qui putabat, n.2. ubi gloss. Ias. n.11. cũ seq. & alij, D. de acq. hered. Rota Gen. decis.198 n.3. & 200. n.2. Surd. decis.325.n.7. & 8. Seraph. decis.1048.num.8. Alex. cons.90.n.9. vol.3. Natta consil.636.num.68. volum.3. Ias. in l. post dotem, num.72. D. solut. matr.

26 Quia actus subsequens semper censetur factus in executionem actus præcedentis, l.3. §. verùm quæri potest, D. de manumis. Campeg. plures laudans, in tract. de petit. & restit. dot. quæ.14.num.2. Mascar. de probat. conclus.1239.num.8.

27 Tamen non procedit, & locum habet, cùm mandatum generale existit; sed cùm adest speciale; sic propositas sententias componere nituntur Alciat. de præsumpt. reg.2. præsump.24.n.9. Roman. in l. post dotẽ, n.17. D. sol. mat. Corn. cons.310.lib.3. Socin. cons.113.lib.4. Angel. in l. si pupilli, §. itẽ si procuratori, n.4. D. de negot. gest. Surd. cons.19.n.29. vers. Prædictis, lib.1. Menoc. lib.3. præsump.49.n.22. & 23. & 46. Masc. de probat. concl.38.n.1. Oliver. Beltr. in addit. ad Alex. Lud. decis.472.n.9. Guzm. de evict. q.53. à n.13. cum seq. Acac. Ant. Ripol. var. cap.11. à n.127.

28 Vnde si mandatũ fuerit speciale, curret planissimè Bart. & eius Adseclarum doctrina; sed cùm generale adstaverit, cessat præsumptio. Quod corroboratur ex eo, quòd procurator, sicut institor, suo nomine negotium inire valet, l. si quis, D. cõm. divid. l. licèt, C. de Decur. ità probat Bart. in l. si procurator, D. si quis caut. Rot. Genua, decis.14. num.96. circa fin. vers. Et idem in procuratore.

29 Deinde obligatio procuratoris oneri cedit, & is solus ad executionem manet obnoxius, cùm mentionem officij in contractu non fecerit, Bald. consil. 2. numer.4. vers. Ecce, lib.5. Mantic. de tacit.

par.2. & fortiùs ubi natura rei hoc pateretur, ut voluit *Florian. in l. familiæ, D. fam. ercisc.* ubi dixit, quòd in iudicijs duplicibus debet dari unus procurator, quia natura negotij hoc patitur, *& Bart. in l. 4. §. Cato, q. 4. D. de verb. oblig.* post *Iacob. de Aren. Oldrad.* quòd plures heredes possunt agere divisim: fallit tamẽ, ubi natura negotij requireret simul, & per unum agi, *d. l. quòd si nolit, §. si plures, D. de ædil. edict.* ubi *Capol. n. 3. & 11.* & clariùs *Alex. in add. Angel.* ibid. & sequitur post alios *Grat. decis. 107. n. 8.* qui limitat in heredibus actoris, qui licèt non teneantur unum procuratorem constituere, *dict. §. si tamen, vers. Aliud*, tamen secùs esset, ubi natura negotij hoc requireret.

11 Reverâ in hac re distinctione procedendum est; nã aut causa, ex qua agitur, respectu reorum initium habuit in una persona, & tunc unus dandus est procurator, aut in pluribus, & casu isto plures poterunt dari procuratores, ità ratiocinatur, & distinguit *gloss. in dict. §. si plures*, prosequitur *Guzm. de evict. quæst. 5. à num. 64. cum seqq.*

12 Nunc quæri debet, an si quis fuerit citatus à iudice non cõpetente, & ipse constituerit procuratorẽ suum post notificatam citationẽ, & procurator comparuerit, censeatur ex tali cõparitione simpliciter facta præiudicasse Domino suo? Responsum adhibendum est, quòd talis procurator factus, & creatus post citationem, & comparens simpliciter, præiudicat domino suo, quia ex quo suus principalis eum constituit procuratorẽ post citationem, censetur animum habuisse prorogandi iurisdictionem; videtur enim se habêri pro citato. Ità sensit *Ioan. Baptist. Marques. de commiss. utriusq. signat. 1. p. cap. 5. n. 142. Bellam. decis. 138.* nisi compatêret cum protestatione, dicendo non esse illum suum iudicẽ, & sic petat se ad suum iudicem remitti, non dicitur prorogasse, *l. si quis ex aliena iurisdictione, D. de iudic. l. 2. § sed si dubitatur, D. eod. Cened. collect. 151. num. 1. p. 2.* *Raudens. cons. 51. num. 115. lib. 1. Acasc. Anton. Ripol. variar. cap. 1. num. 125.*

13 Etsi in causa criminali nõ admittatur procurator, tamen valet admitti, quãdo nõ agitur de delicto, sed de processu, prout de stylo Ducatus Mediolanensis attestatur *Clar. in § fin. q. 32. n. 21.* & ità firmarunt *Gab. in suis comm. tit. de delict. concl. 9. n. 75. Marsil. in prax. crim. §. sequitur, n. 6. Bart. in l. penult. § ad crimen, n. 18. vers. Quartò procurator, D. de pub. iud. Bald. in l. 1. n. 10. C. quomodo, & quãdo iud. Alex. cons. 138 n. 12. vol. 6. Berous cons. 170. n. 17. 19. & 24. vol. 3. Bossius in tit. an in crimin. iud. quis pro absent. poss. interven. num. 14. Fontan. de pact. nupt. tom. 1. claus. 3. gloss. 15. num. 145.*

14 Dicitque *Bald. cons. 238. n. 2. vol. 2.* quòd ubicunque de aliqua exceptione constat, potest sine probationibus facti, videlicet per iura tantùm, ne partes laboribus, & expensis fatigentur, statim iudicandum est, atque procuratorẽ admitti posse, cùm nõ ruminatur delictũ, sed est quæstio separata; idem adserit *in l. reos, col. penult. vers. Quæro hic, C. de accus.* ubi quòd procurator potest intervenire, quãdo non disputatur de crimine, sed solùm de processu, *Marsil. consil. 43. n. 42. Grat. resp. 73. n. 3. vol. 1. Socin. in cap. veniens, n. 6. de accus.* ubi quòd hoc maximè procedit, quando nullitas est evidẽs, *Menoch. de arbitr. q. 80. num. 82.*

15 Hoc multò magis procedit, quando reus est absens, ut probat *Andr. Fachin. lib. 1. controv. iur. cap. 24. vers. Ego existi-*
16 *marem*, quia publicè interest absentes à quocunque defendi, *l. servum quoque, §. publicè, D. de procurat.* & multò magis quando ipse absens propter aliquod impedimentum compatêre non valet, hoc enim casu, etiam in integrum resti-
17 tutio contumaci, & absenti concedẽda est, ad tradita per *Oddum de restit. in integr. quæst. 82. art. 7. Maria cons. 41. n. 8.*

18 Succedit indagare, an procurator cẽseatur contrahere nomine proprio, an alieno? In qua quæstione ità resolutio se habet, ut dicatur fieri nomine proprio obli-

obligatio; quia actus in dubio iudicatur factus nomine proprio, tradût *Natt. conf. 161. num. 3. Eugen. conf. 55. n. 45. cum seq. Menoch. de arbitrar. caf. 493. n. 10. & conf. 213. n. 37. lib. 3. Pedroch. conf. 37. n. 188. Iacob. Cane. lib. 2. var. cap. 6. num. 8. Ricc. decis. 139. num. 1. par. 2. Mastrill. decis. 34. num. 4. Tusch. concl. 824. num. 17. litter. P. Cald. Pereir. de empt. & vendit. cap. 7. num. 4.* cum plurib.

19 Suggeritur evidens ratio; quoniam in côtractibus nunquam subintelligitur persona extrinsecus, *l. si ita stipulatus 126. §. Chrysogonus, D. de verb. oblig. Bart. in l. si patruus, n. 4. C. comm. utriusq. iudic. Socin. Iun. conf 95. num. 13. vol. 2. Cast. conf. 415. vol. 1. Amic. conf. 16. n. 9. Roderic. Suar. in l. 1. lib. 3. tit. de lucris utriusque coniugis, n. 31.* ubi dicit, quòd si

20 socius aliquam rem emit, in dubio intelligitur de pecunia propria solvere, maximè cùm sic dicit instrumentû, ut est casus *in l. cùm proponas, C. pro soc. & in l. si ventri, §. 1. de privil. credit. Vivius decis. 289. num. 30.*

21 Quod fortiter comprobatur, cùm procurator contrahens haud exprimit nomen officij, ut firmant *Bart. in l. post dotem, num. 25. D. solut. matr. & in l. qui mihi donatum, n. 6. D. de donat. & in l. 1. §. nuntiatio, n. 13. cû seqq. D. de nov. oper. nunt. Bald. in Rubr. C. de côtr. empt. in 15. q. n. 15. in fin. Paris. conf. 78. n. 46. vol. 1. Tiraq. de retract. côsang. §. 10. gloss. 1. n. 3. Surd.* mirificè *conf. 19. num. 8. lib. 1.*

22 Quæ sententia videtur probari. Primò, ex *text. in l. res ex mâdato, D. de acq. rer. domin.* ubi deciditur, quòd res empta à procuratore nô acquiritur domino, nisi per procuratorem ei tradatur.

23 Secundò, ex *text. in l. 3. §. & siquidem tutor, D. iudic. solv.* ubi si tutor aliquis, non tamen quasi tutor, negotia administret, stipulatio ab eo concepta non intelligitur contracta nomine tutorio.

24 Tertiò, ex *l. & magis, D. de solut.* ubi actus magis proprio, quàm alieno nomine intelligitur celebratus, quâdo utroque modo fieri valet: quem *text.* ad hoc propositum adducit *Bart. in l. Titium, & Mævium, §. altero, num. 2. vers. Tertio casu, D. de admin. str. tutor.*

25 Cui sententiæ, etsi altera côtradicat, ut dicatur procuratorem virtute præcedentis mandati, quamvis non expresserit officium, contractum celebrasse, *ex Bart. in l. qui in aliena, § is qui putabat, n. 2.* ubi *gloss. Ias. n. 11. cû seq.* & alij, *D. de acq. hered. Rota Gen. decis. 198 n. 3. & 200. n. 2. Surd. decis. 325. n. 7. & 8. Seraph. decis. 1048. num. 8. Alex. conf. 90. n. 9. vol. 3. Natta consil. 636. num. 68. volum. 3. Ias. in l. post dotem, num. 72. D. solut. matr.*

26 Quia actus subsequens semper censetur factus in executionem actus præcedentis, *l. 3. §. verùm quæri potest, D. de manumis. Campeg.* plures laudans, *in tract. de petit. & restit. dot. quæ. 14. num. 2. Mascar. de probat. conclus. 1239. num. 8.*

27 Tamen non procedit, & locum habet, cùm mandatum generale existit, sed cùm adest speciale; sic propositas sententias componere nituntur *Alciat. de præsumpt. reg. 2. præsump. 24. n. 9. Roman. in l. post dotê, n. 17. D. sol. mat. Corn. conf. 310. lib. 3. Socin. conf. 113. lib. 4. Angel. in l. si pupilli, §. itê si procuratori, n. 4. D. de negot. gest. Surd. conf. 19. n. 29. vers. Prædictis, lib. 1. Menoc. lib. 3. præsump. 49. n. 22. & 23. & 46. Masc. de probat. concl. 38. n. 1. Oliver. Beltr. in addit. ad Alex. Lud. decis. 472. n. 9. Guzm. de evict. q. 53. à n. 13. cum seq. Acac. Ant. Ripol. var. cap. 11. à n. 127.*

28 Vnde si mandatû fuerit speciale, curret planissimè *Bart.* & eius Adseclarum doctrina; sed cùm generale adstaverit, cessat præsumptio. Quod corroboratur ex eo, quòd procurator, sicut institor, suo nomine negotium inire valet, *l. si quis, D. côm. divid. l. licèt, C. de Decur.* ità probat *Bart. in l. si procurator, D. si quis caut. Rot. Genuæ, decis. 14. num. 96. circa fin. vers. Et idem in procuratore.*

29 Deinde obligatio procuratoris oneri cedit, & is solus ad executionem manet obnoxius, cùm mentionem officij in contractu non fecerit, *Bald. consil. 2. numer. 4. vers. Ecce, lib. 5. Mantic. de tacit.*

tacit. & ambig. convent. tom.2. lib.8.tit. 11. num.9.Tusch.concl.824. n.13.litt.P.

30 Quod procedit, quando testamentarius, executor, vel procurator, qui ad
similia iudicantur, se obligasset factâ
mentione suorum heredum, quia tunc
nomine proprio agere præsumitur, itâ
voluit *Bald.in l.ei qui,C.quod cum eo,So-*
31 *cin.Sen.conf.154.n.9. lib.2.* Nã si voluisset acquirere procuratorio nomine, non
recepisset pro se, heredibus & successoribus suis, sed pro heredibus & successoribus domini, *Co. n. conf.172. circa 1. & 3.lib.1.Purpurat. in l.ex conventione, num.3. C.de pact.Becc.consil.42.n.7. Roland conf.64 num.9.& seq.lib.4.Mastril. decis.34 à num.9.*

32 Summoperè mente tenendus est unus
casus circa præsentem materiem, videlicet, quòd procurator emẽs pro domino potest agere contra dominũ, antequàm solvat rem, seu pretium rei, quã
ipse pro eo emit de mandato suo, itâ dixit *Ludov.Roman.in l.facere posse, D.sol. matr.Hippolyt.de Marsil.in Rubr.de fide-*
33 *ius.n.226.* Et similiter ad expensas, ut sic
indemnis servetur, & officium illi non
sit damnosum, *cap. cùm pro causa 6.* ubi
omnes, *de procurat. cap. ut præterita, de elect. l.qui proprio 46.§. pen.in fin. D. de procurat.l.qui mutuam 56. §.ult D.mãd. l.25.tit.5 par.3.* ubi *gloss.4.* resolvit *Alex. conf.52.in princ.vol.1.* in tantũ, quòd potest uti retentione pro expensis, *l. quæ omnia 25* ubi *gloss. penult.Bart.*& omnes *D.de procurat. Boer.decis.15. num.3. Tiraq.de retract.tit.2. §.7.gloss.1. num.13. Surd.de aliment.tit.8. privil.62.* idem in negotiorum gestore dicit *Rebuff. in tract.de except.num 712.*

34 Hinc procurator, qui de mandato domini negotia gessit, habet actionẽ mãdati, etiam si causa ipsa nõ habuerit bonum exitum, dũ tamen ipse procurator careat culpâ, *Bellacomb.tom.1.cõm.opin. lib.2. tit.8.n.40.pag.318. Perez ad tit.7. lib.5.Ordin.pag.205.Rebuff.d.tract.de except.num.711. Surd.de alim.tit.1.q.121. num.17.cum seq.*

35 Rursus procurator, qui ob suam utilitatem iter faciens causam alterius tractavit ad illas tantũ expensas agere poterit, quas fecit ultra id, quod expensurus erat, si procurator non esset, *gloss.2.in cap.cùm pro causa 6.de procurat.gloss pen. in cap.ut præterita,de elect. gloss.3.in l.inter causas 26. §.non omnia, D.mand. l.ex parte 40.in princ.D.famil.ercisc.l. si communes 42 D.de negot.gest.Roman singul. 647.Hippolyt.cons.10.n.45. Greg.in l.27. verb.Venciesse, tit.5.par.3. Tiraq. de retract.lignag §.29.gloss.4.num.12.Gomez in l.29.Taur.num.16.col.penult.*

Si aliquis procurator alterius ab initio cœpit agere causam procuratorio nomine, licèt posteà in prosecutione fiat à se quivis actus simpliciter, tamen intelligitur repetita illa qualitas, scilicet, procuratorio nomine, per *text.in l. ita stipulatus, §.Chrysogonus*, ubi *Bart. col.penult.D.de verb.oblig.& in l.qui servum*, per illum *text.D.de interrog.act.& in l.procurator qui pro evictione.D.de procurat.* optimè *Felin. in cap. cùm M. Ferrariens.num.2.de constit.*

36 Ex quo fluit, quòd si cõtractus habeat plura capitula, & in uno fiat mentio officij, in alijs autẽ contrahentes simpliciter loquantur, totus contractus eodẽ modo debet intelligi, scilicet repetitâ qualitate officij, quia illa qualitas informat omnem obligationem, *Bald. in l. procurator, ad fin.D.de procurat.Mantic. de contract.lib.2.tit.1.num.3.*

37 Quo pertinet, quod dicit *Crav.conf. 281.n.14.* quòd petens reddi rationẽ administrationis debet specificare res, quas quidem si à principio nõ exprimit, sed in prosecutione causæ, &hoc simpliciter absq; eo, quòd esse administrationis dicat, intelligitur hoc fecisse ex causa administrationis, sequitur *Menoch.lib. 3.præsumpt.49.n.10. Salgad. de Reg.protect.tom.2. par.4 cap.8.num.298.*

38 Quæstionis est, an procuratori cum mandato ad exigendũ, si sit à debitore solutũ anticipatè ante cessam solutionis diẽ, procuratore inde revocato, vel

non

non solvendo effecto liberetur, & creditor constituens teneatur huiusmodi solutionem debitori admittere? Quam negativè post multos resolvit *Escobar de ratiocin. cap. 23. à numer. 50. ad fin.*

39 Quamvis contrarium sentiat in procuratore, seu quolibet administratore indefinitè ad exigendum cum libera, & generali administratione constituto, ex quo habens simile mandatum ea omnia facere potest, quod dominus ipse fecisset; quod ex multis comprobat, sed tutiùs in fine cogitandum relinquit, *Grati. cap. 127. sub num. 33.* & diversè sensit *cap. 505. num. 30. 31. & 32. lib. 3. Paschal. de virib. patr. potest. 1. par. cap. 2. num. 22. Antonin. Amato resol. 29. num. 12.*

40 Notandum pro coronide, procuratorem quantumvis generalem cum plena, & libera debitum, iusvè domini principalis donare, aut remittere non posse, *text. est in l. contra iuris 29. §. fin. D. de pact. l. filiusfamilias 7. D. de donat. Panormit. consil. 55. num. 5. in fin. vers. Non obstat tertium motivum, lib. 1. Gutierr. de tutel. 2. par. cap. 6. num. 2. cum seq. Natta cons. 25. num. 4. lib. 1. & consil. 241. num. 2. lib. 2. Tusch. pract. litter. P. conclus. 836. num. 5. Hercul. Marescot. lib. 2. var. cap. 93. num. 5. & 7. Franc. Ant. Cost. cons. 45. num. 23.*

41 Nulli enim ex his (nisi nominatim, & expressè ad id concedatur facultas) donandi, remittendivè ius data videtur potestas: cùm nemo iactare suum velle censeatur, *Mar. Giurb. in consuet. Senat. Messan. cap. 1. gloss. 10. num. 7. par. 1. Grat. cap. 699. num. 8. & 10. Anton. Fab. in suo Cod. lib. 2. tit. 21. definit. 1. num. 5.* conducit mitè *Senec. epist. 14.* ibi: *Fit ex domino procurator.*

42 Pauperi tamen potest procurator cum libera donare, iusvè domini remittere, *gloss.* celebris *in l. 3. verb. Compelletur, C. de annon. & tribut. lib. 10.* quàmplures laudans sequitur *Padilla in l. Praeses, num. 15. C. de transf. Gutierr. dict. cap. 6. num. 8. Velasc. de privil. paup. in special. lib. extr. quaest. 1. par. num. 12.*

43 Constitutus procurator ad recipiendum mutuo octuaginta tantùm, dicitur etiã procurator non solùm ad illa octuaginta, verùmetiam ad cambia, quae pro illis octuaginta debentur, *Roman. cons. 114. num. 4. & 5* refert, & sequitur *Franc. Ant. Cost. cons. 25. num. 7. Mastrill. decis. 204. num. 7. & 8.*

44 Si procurator mandatum habeat, ut pro certo negotio compromittat, nequit compromittere adpellatione remotâ, quia qui compromittit, voluntarium actum facit, non necessarium, ut est *text.* elegans *in l. si dictum, §. si compromissero, in princip. D. de evict.* Porrò in actibus voluntarijs procuratoris

45 error domino non nocet, *Innoc. in cap. 1. ut lit. non contest. Aegid. de Bellam. decis. 582. Menoch. de arbitr. cas. 432. num. 31.*

46 Ratio est, quia cùm procurator tunc fines mandati excedat, ut persona privata fecisse censendus est, non ut procurator, *cap. cùm dilecta, de rescript.* & ob id domino (cuius procurator non est fines mandati excedendo) praeiudicare non potest. Sic philosophatur *Cabedo decis. 175. vol. 1.* nisi doceatur de mãdato speciali, *Farin. decis. 319. in fin. Mastrill. decis. 307. num. 17. Gom. Coccin. decis. 283. num. 2. & 326. num. 4.*

47 Quare procurator adprobatus in iudicio ad unum actum, non censetur adprobatus ad alium, maximè speciale mandatum requirentem, *Alexand. cons. 72. in fin. lib. 4. Cornazan. decis. 96. num. 8.* & constitutus ad excipiendum, adcipere non potest, nisi etiam sit constitutus ad adcipiendum copiam libelli, *Barbac. in Clem. excommunicationis, num. 14. de except. Contard. in l. diffamari, in ampliat. num. 122. Cartar. decis. 20. numer. 12.*

48 Si steterit procurator per intergrum biennium, quod erat pro praescriptione salarij inductum à die, quo desierit pro suo principali procurare, petere sua salaria, quamvis posteà aliam novam pro eo defendendam susceperit litẽ non pote.t

test præteriti temporis salaria petere, quasi per hanc novam procurationem reviviscerit extincta obligatio, nisi in-
49 termedio illo biennij tempore, aut salarium petijsse probetur, aut ne instantiùs urgêret, præsens aliquid à principali suo exegisset, *Ant. Fab. in suo Cod. lib. 4. tit. 41. defin. 34. Fontan. de pact. nupt. tom. 2. clausf. 5. gloss. 5. par. 2. num. 93.*

50 Animadvertendū est ratione salarij, expensarumque, quę fiunt per Advocatos, & Procuratores advenæ, ut clienruli, dicuntur de iurisdictione illius Curiæ, ubi facta sunt, etiam si tales personæ, quibus inservitum est, nō sint aliàs subiectæ, & maximè de stylo servatur, quia
51 stylus dat iurisdictionem, *Abb. in cap. cùm contingat 12. num. 4 & 5. de for. compet.* & in huiusmodi salarijs, ac expensis concludunt *Mandos. de monit. quæst. 59. comm. 11. in verb. Validitate iurisdictionis, Flores de Mena lib. 1. var. quæst. 12. num. 50. Grat. cap. 56. num. 7.*

52 Et ità multoties practicatur in hac Curia, & per supremos Auditores quotidie dantur rescripta, quibus convenitur quis, etiam si remotissimè vivat, ut solvat huiusmodi salaria Advocatis, & Procuratoribus sinè concursu creditorum, & absque oppositione tertij, testatur *Sesse de inhibit. cap. 4 §. 2. num. 3. Castell. in l. 64. Taur. num. 95. Grat. cap 257. num. 17. tom. 2.* & confirmatur principalis conclusio ijs, quæ antea *Ipse* produxerat *cap. 154 num. 24. tom. 1. Guzm. de evict. quæst. 2. à num. 22. cum seq.*

53 Iam ergo de nostra materie quæramus. Vtrùm constitutio procuratoris metu extorta valeat ipso iure, necne? In qua quæstione varia sunt *DD.* dicteria: alij enim adfirmāt, alij negant: sed quid tenendum sit, ex animi sententia producam.

54 Constitutionem procuratoris metu extortam esse ipso iure nullam, voluerūt *Hostiensf. in cap. 2. Ioan. Andr. in fin. Abb. num. 18. extr. hoc tit. Roman. sing. 125. & 780. Ruin. consil. 121. num. 20. lib. 4. Firman. in repertor. verbo, Metus non præsumitur, sub num. 80. vers. Metus non reddit actum, Sebastian. Medices de casib. fortuitis, 1. par. quæst. 7. num. 45. Flamin. Paris. de resignat. benef. lib. 9. quæst. 7. n. 42. & lib. 13. quæst. 1. num. 47. Surd. consf. 37. num. 20. vol. 1.*

In cuius rei testimonium, & cōprobarionem faciunt sequentes rationes. Prima est, quia mandatum per se nō est actus perfectus, cùm in eo finis negotij non consistat, sed sit medium ad finem, ideò tanquam actus imperfectus vitiatur, si metus interveniat, *text.* est notabilis *in l. 2. D. de iudic.* ibi: *Ant si cùm restitisset quivis ex litigatoribus, viribus præturæ compulsus est, nulla iurisdictio est.*

55 Secunda procedit, quoniam in mandato est locus pœnitentiæ, *l. si pater, D. de manu. vindict. l. si pecuniam, §. 1. D. de condict. caus. dat.* & ibi notatur, & potest revocari expressè, vel tacitè, *cap. quamvis, de procurat. lib. 6.* Si ergo pœnitentiâ mandatum revocatur, nonnè multò magis pœnitentia præcedens, quæ in coacti volūtate inest, impediet, ne mandatum ab initio subsistat? *argum. text. in l. patre furioso, D. de ijs, qui sunt sui, vel alieni iuris:* faciūt verba *text.* elegantis *in l. penult.* ibi: *Quare non ab initio? C. per quas person. nob. acquir.*

56 Hinc acutissimè, & notabiliter deducit *Sarmiento de reddit. Eccles. 1. par. cap. 4. num. 8.* quòd contractus innominati, in quibus est locus pœnitentię, *d. l. si pecuniam, D. de condict. caus. dat.* si vis, vel metus interveniat, sint ipso iure nulli, quasi pœnitentiâ in ipso actu interveniente, & præveniente ipsius actus perfectionem.

57 Tertia sic se habet, nempè, quòd mandatum necessariò requirit consensum, *l. 1. D. mandat.* qui quidem coactione, metuvè interveniente non reperîtur, *l. nihil consensui 116. D. de regul. iuris.*

58 Quarta est, procurationē à principio suscipere nemo cogitur, *l. invitus 17. C. de procurat.* & invitū non solùm adcipiemus eū, qui expressè contradixit, sed & qui

qui consensisse non probatur. *l. filiusfamilias, §. invitus*, & ibi *Accurs. verb. Non probatur, D. de procurat. l. invitus 5. D. de servit. urb. prædior.* Ergo à simili nullus cogetur ad constituendum procuratorem, & quoties adcedat coactio, adnullabitur constitutio.

59 His fundamentis fulcita, & corroborata sententia verior est, & tenenda, etsi in contrariam manibus iverint *Covar. in 4. 2 p. c. 3. §. 5. n. 9. in fin. Padill. in l. interpositas n. 7. C. de transf.* & alij relati per *Sanch. lib. 4. de matrim. disp. 12. n. 22. circ. fin. Farinac. 2. p fragm. crim. verbo Metus, num. 30. August. Barbos. in c. adeedens 10. num. 2. de procurat.*

60 Eo innixi rationis pondere, nempè, quòd prima sententia sit specialis in procuratoris ad matrimonium metu factâ constitutione, cùm *textus*, qui hoc probat, solû loquatur in prædicta specie & casu, ut ex eius verbis satis evidêter depromitur, ibi: *Adeedens ad Apostolicam Sedem: & infr. Mandamus quatenus D. nobilem mulierem. quæ sub tua potestate tenetur, plenè restituas libertati, faciens ipsam ad Castrum de Massa Lucanæ diœcesis, secure perduci, ut existens ibi libera procuratorem liberè ordinare valeat, qui suâ coram Nobis iustitiam prosequatur.*

61 Hoc tamen minimè refragatur ex eo, quòd non sequatur solùm in *cap.* serie procedere constitutionem, cùm evidens sit etiam in alijs casibus inveniri, ut in procuratione ad resignandum metu facta, quæ ipso iure nulla est, *Rebuf. de pacific. possess. amplia. 22.* fusiùs *in prax. benefic. part. 3. titul. de resignatione metu extorta, & in l. solutum 48. fol. 256. versicul. Item non procedit, D. de verb. & rer. signific.* & in ea, quæ facta est ad cedendum, idem esse adfirmat *Dec. consf. 418. num. 3. versicul. Tertiò quæritur, volum. 1.* & generaliter in omnibus adsertum sit, & pateat manifestissimè.

62 Secundò ex eo, quòd *dict. cap. adeedens* specialitatem nullatenus probat, cùm solùm decernat, mulierem illam in securum & tutum locum induci, ut liberè procuratorem statueret (alioqui sicut obses, & captiva illum non posset constituere: *arg. l. obsides, D. de testam. & l. Divus, D. de iur. fisc.*) non ergo ex hoc deducitur procuratorem in solâ illâ effigie esse ipso iure nullam, nec aliquis dictitare valebit, si *textus* mentem adcuratè perceperit.

63 Tertiò haud contrariatur nostri sententiæ *dict. cap. adeedens*, sed eam communit expressè, cùm disponat requiri libertatem ad constitutionem procuratoris, quam Nos necessariam esse adfirmamus. Sic non sunt audiendi secundæ opinionis Authores, quoniam si libertas requiritur ad connubia, etiam ad alios actus præcisa est, & non denegatur, ut satis est notum; igitur *dict. c.* 64 *adeedens*, generaliter debet intelligi, *l. 1. §. generaliter*, cum mille vulgaribus, *D. de legat. præst.* militat enim in omnibus eadem ratio, idem ius, *l. illud, D. ad l. A.* cum alijs similibus.

SVMMARIVM.

1 Expressa licentia ad actum requiritur.
2 Debet præcedere actum.
3 Proponitur discrimen inter cõsensum & licentiam.
4 Discedendi ab Ecclesia licentia debet obtineri in scriptis.
5 Mortuo Episcopo non expirat.
6 In duobus mensibus Concilij licentia Episcopi sufficit, & 7. 8.
9 Episcopo sine causa denegãte licentiã clerico, tunc est recursus ad Archiepiscopũ.
10 Prætor cupiens se absentare, debet petere licentiam in Concilio.
11 Vt fiat transitus ad arctiorem Religionem licentia imploranda est.
12 Habens licentiam ad arctiorem religionem transeundi, si non inveniat illã, aut non possit sustinere austeritatem & rigorem, volens ad suam religionem iterũ admitti, est recipiendus.

 Vtrùm

13 *Vtrùm regulares possint virtute Bullæ Cruciatæ eligere Confessorem, & absolvi à casibus reservatis?*

14 *Adfirmatur, & 15. 16. 17.*

18 *Intelligitur cap non dicatis 12. q. 1. & 19. 20.*

21 *Religiosi an possint sumere Bullam remissivè.*

22 *Vtrùm professio cum retentione substantiæ valeat? Negatur, & 23.*

24 *Adfirmatur.*

25 *Respondetur cap. fin. qui cler. vel vov. usq. 30.*

31 *Summus Pontifex non potest dispensare cum Religiosis in particulari, ut habeant proprium cum dominio.*

32 *Abdicatio proprietatis non intelligitur abdicatio dominij.*

33 *Licentia extorta à Religioso nō excusat à vitio proprietatis.*

34 *Quando religiosus dicit se paratum relinquere omnia, quæ possidet ad iussum superioris fundēdo murmurationes, preces, & querelas, similiter non excusatur.*

35 *Taciturnitas Prælati non excusat à vitio proprietatis.*

36 *Licentia contrahendi à marito extorta nulla est.*

37 *Licentia transeundi extorta non suffragatur.*

38 *Vxor potest maritum professum repetere, quando fuit professus de eius licentia metu gravi extorta, & 39.*

CAPVT XXVII.

De Licentia.

1 Vbicvnqve ex legis dispositione licentia ad aliquem actum desideratur, necessariò expressa licentia esse debet, & perspicuis verbis concedi, ità ut nec tacitus consensus sufficiat, ut est communis *DD.* opinio, teste *Villalob. in æratio commun. opin. lit. L. num. 167. Tiraq. legum connub. glos. 7. à num. 1 cur sequentib. Avendaño verbo Otorgamiento, & titul. de las excepciones, num. 39. & in cap. 12. Prætorum, num. 27. in princip. lib. 2. & in c. 14. num. 6 lib. 1. Suar. tit. de las deudas, q. 1. Paz in prax. 1. tom. 2. temp. num. 27. Chassan. in consuet. Burg. rub. 4. §. 1. in textu,* ibi: *Sans la licence, num. 1. & § 7. n. 39. Azev. in l. 2. titul. 3. num. 17. & 18. & in l. 3. titul. 7. num. 1. lib. 5. Recopil. & in l. 1. titul. 6. num. 7. lib. 7. Recopil. Tusch. pract. lit. L. conclus. 353. Bertazol. claus. 6. glos. 7. num 3. Barbos. in l. 1. articul. 3. num. 183. cum sequentibus, D. de iudic.*

2 Quæ quidem actum præcedere debet, ità ut posteà nequeat adhibèri, ut cōmuniter deducitur *ex cap. omnis utriusque sexus, §. si quis,* ibi: *Licentiam priùs postulet, & obtineat, de pœnitent. & remiss. cap. licèt, de regul. l. 1. C. de sacrosanct. Eccles. l. certa forma, C. de iur. fisc. & totus titul. C. non liceat matr. l. unica, C. de Metrop. Ber.* tenent *Bart. & Bald. in l. si autem plures, D. de aqua pluv. arcen. & in l. si quis mihi bona, §. iussum, D. de acquiren. hereditat.* idem *Bald. in l. 1. num. 45. C. qui admitti, & in l. fin. num. 1. versicul. Septimò quando, C. ad Maced. Campeg. tract. de dot. 5. part. quæst. 84. Corn. cons. 89. num. 10. & cons. 201. part. 3. Meres de maioratib. part. 4. q. 2. num. 2.*

3 Vnde oritur discrimen inter consensum, & licentiam, & non parvum, scilicet, quòd consensus debet intervenire in actu, licentia autem eum præcedere, tradunt *Bertazol. de clausul. claus. 6. glos. 7. num. 4. Gonçal.* plures referens *in reg. 8. Cancell. glos. 47. num. 46. Narbon. in l. 10. glos. 3. titul. 6. num. 26. in fin. lib. 1. Recopil.*

4 Vnde novè *Concil. Trident. sess. 23. de reformat. cap. 1.* prope fin. prohibet, ne curati inferiores, & alij quicunque, qui beneficium aliquod Ecclesiasticum curam animarum habens, obtineant discedendi licentiam in scriptis, gratisque concedendam ultra bimestre tempus, nisi ex gravi causa ob-

obtineant, quæ quidem licentia deber peri, & obtinêri, per ea, quæ *Chassan. in consuet. Burg. fol.85. num.1. cum sequentib. Cald. Pereir. de resol. emphyt. cap. 11. num.14.* & debet præcedere, & in scriptis adcipi, *Menoch. cons.188. num. 7.& 8. Navar. cons.13. num.6. de cler. non resid.* expressa, scilicet, *Nicol. Garc. de benef. part.3. cap.2. num.35. Armend. in addit. ad Recop. leg. Navarr. lib.2. tit.23. l. 2 §.2. de resid. vel absent. Paroch. n.164.*

5 quæ mortuo Episcopo, seu concedente non expirat, *Navarr. in cap placuit, num. 161.& 163. de pœnit. dist.6. & in tract. de redd. Eccles. quæst.3. monit.8. num. 4. Gut. pract. lib.2. quæst.75. Cened. ad Sext. coll.1. num.2. Perez in l.2. verbo Sean firmes, titul.2. lib.2. Ordin. pag.119. Fr. Eman. quæst. reg. tom.2. q. 46. articul. 7. Gonçal. ad reg.8. Cancell. glos.12. princip. num.31. Henric. in summ. lib.7. cap.21. §. 6. Barbos. in l. divortio, §. quod in anno, n. 20. D. solut. matrim. Cald. Pereir. de resol. emphyt. cap.15. num.33.& 36. Sanch. de matrimon. lib.8. disp.28. à num.71. Paul. Comitol. resp. moral. lib.1. quæst.108. August. Barbos. in cap. relatum 4. n.4. de cleric. non resid.*

6 Hinc dimanat non levis controversia, an in duobus mensibus à *Conc. Trid.* concessis licentia Episcopi requiratur? In qua illa est verior opinio, quæ tenet etiam pro his duobus mensibus licentiam Episcopi esse requirendam, nã Parochus discedere non debet, nisi causa

7 cognita, & probata ab Episcopo, ac licentia in scriptis, & gratis concedenda, ut ait *Conc. d. c.1.* & censuit sacra Congreg. apud *Nicol. Garc. d. c.2. n.23. in 1. declarat. & p.9. c.2. num.259. dub.2. Armend. d. loco, num.155.* qui tenent, valêre constitutionẽ Episcopi, ne Parochi pos-

8 sint abesse ultra dictos dies sine licẽtia, quare ità tenent *Vgolin. de offic. Episcop. c.15. §.5. n.2. Less. de iust. lib.2. c.34. dub. 29. n.159. Possevin. de offic. curati, cap. 1. num.21.* Quicquid contrarium teneant *Navar. in man. c.25. num.121. Azor instit. moral. p.2. lib.7. c.4. q.9.& 10. Franc. Leo in thesaur. for. Eccles. p.3. c.1. n.19. & 21. Sanch. de matrim. lib.3. disp.31. n. 11.*

9 Ex quibus infert *Ioan. And. in c. cùm ex eo, verbo Possit, de iur. patr. lib.6.* quòd si Episcopus sine causa denegat licentiam clerico, quòd potest recurrere ad Archiepiscopum tanquam ad superiorem, ut compellatur ei dare licentiam, *Oldrad. cons.254. Abb. in c. tua, in fin. col. fin. de cleric. non resid. Acac. Anton. Ripol. var. c.8. num.197.*

10 Succedit quædam adnotatio, quòd Prætor, seu Corrector debet à Decurionibus in Concilio licentiam implorare, cùm voluerit uti absentiâ officij, quã quotannis per nonaginta dies potest constituere, quamvis Concilium renuat & contradicat, quoniam lex non obligat ad plus, quàm ad petitionẽ, latè disputat *Bobad. in Polit. lib.2. c.9. & lib.3. c.8. num.37.*

11 Inferas similiter, quòd ad strictiorem Religionem transeundi licẽtia necessariò petẽda est ante transitum, espectãdo debito tẽpore responsum superioris, probat cũ infinitis, quos laudat *August. Barbos. in cap. licet, per textum* ibi *à n.17. cum seqq. de regul.*

12 Adverte, quòd habens licentiam à suo Prælato transeundi ad aliam Religionem, si non invenit arctiorem se recipientem, aut nõ potuit ipsius austeritatẽ, & rigorem sustinêre, vel aliâ quacunque de causâ ante professionẽ vult reverti, prioris religionis Fratres renẽtur eũdem recipere, ut per *Sylvest. verbo Religio. 4. q.5.* quem refert & sequitur *Frat. Ludov. de Mirand. in man. Prælat. tom.1. q.31. art.18. August. Barbos. in cap. intelleximus* 12. per textum ibi, *num.2. de ætat. & qualit.*

Dubium nunc est, utrùm Monialis à peccato, & à censura excusetur, si à claustro urgente necessitate exeat non obtenta à legitimo superiore facultate? Et adfirmativè respondendum est.

Ratio existit, quia hic casus per Epikeiã exceptus videtur, cùm necessitas le-

lege careat, nec superior præsumatur velle Monialem in tali eventu ad clausuram obligare, ità *Sorbus verbo Clausura Mon.cas.1.vers. Circa hunc casum, Rodrig.tom.1.q.49.art.2. ad fin. Llamas in App.§.20.Sanch.lib.6.summ.cap.15.vers. Nonò.*

Verum tamen est, prædictam Monialem, quæ urgente necessitate exijt non obtentâ licentiâ, teneri post egressum admonêre superiorem, si potest, quã diu extra monasteriũ existit, quia cognitio causæ pertinet ad superiorem, & fieri potest, ut causa, quæ Moniali legitima videbatur, à superiore non adprobetur, & consequenter Monialis statim redire cogatur, sic *Bonac.de claus.q.1.punct.8. prop 2.n.6.tom.1.fol.404.*

13 Nunc dispungi debet, utrùm regulares possint virtute Bullæ Cruciatæ eligere confessorem, & absolvi a casibus reservatis sine licentia suorum Superiorum? Quam quæstionem in terminis controverterunt, & resolverunt adfirmativè *Eman.in Bulla,§.9.num.25. Ledesm. titul.de pœniten. cap.13. dub.12. Medin. de confess. cap.26. Collector Privil. verbo Absolutio ordinaria quoad fratres, §.16. Antolin. de Indulg. Anton. Fern. de Mour. in exam.p.3.c.9.§.8. Fr. Ioan de la Cruz de statu Relig.lib.1.cap.6. dubit.12. conclus.3.pag.58.* qui tanquam probabilem opinionẽ amplexi fuerunt, & *Henric.de indulgentijs, c.22.§.4. & in glos. lit.X. Garc. de benefic.2.part. cap.5. num.84.* novisimè *Diana tract. de Bulla Cruciatæ resolut. 14.part.3.fol.195.*

14 Quod procedit solũ respectu Mendicantium, & non aliorũ, quia semper isti usi fuerunt privilegijs Bullæ sine cõtroversia absque necessitate impetrãdi licentiam suorum Prælatorum, sicut tradunt *Eman. in Bulla § 9. num. 24. Henric.lib.6 de pœnit.cap.16.§.7.in glos.5.ad fin. & lib.7.de indulg.cap.22.§.4. Candelab.Aur.tit.de absolut.num.35.Beja* (proponens casum in Mendicante) *in summ. 3.p.c.16.* & alij.

15 Hoc quidem elegantem recipit cõfirmationem, quia communiter receptum est omnium consensu in tempore Iubilæi posse cunctos regulares eligere quemlibet confessorem idoneum sine licentia Superiorum, non obstante qualibet Ordinis constitutione, quamvis sit confirmata à Sede Apostolica, & ità securè docent, & adseverant *Ledesm. de pœnit. cap.13.dub.11.& 13.versicul. La segunda, Navarr. cons. 13. de privil. Graffis part.1.decis. lib.4. cap.15. num.13. Veg.in summ.2. part. cap.7. verbo Indulgencias, cas.32. Roder. Acuñ. de Iubil.cap.10. n m.2.Beja in summ.3.part. cap.16.pag.323. vers. Hæc tamen opinio, Suar.de pœnit.disp.28 sect.6 n 6.Granad. in 3.p.D.Thom.tom.5.controv.7.de pœ-*

16 *nit.tract.10.disp.5 sect.2.n.17.* Ergo similiter in nostro casu ex reg. *l. illud.D. ad leg.A.* probat *Henric. lib.6.c. 6.§.9.*

17 Neque est considerationis, aut momenti adserere, existere indecens Regulares habêre, aut procurare pecuniã sine licentia suorum Prælatorũ, *ex reg. cap.non dicatis 12.q.1.* ubi latè *Navarr.* velùt considerant *Henric.de indulg. cap. 22.§.4.in glos.lit.C.Beja d.c.16.pag.325. vers. His adiunge.*

18 Quia *reg. dict.cap non dicatis* generaliter procedit respectu omnium Religiosorum, & nostra indagatio solummodò locum occupat in Mendicantibus, ut superiùs notavimus, & etiam inter Patres Societatis non prohibetur Religiosos accipere, vel sumere Bullam, dum tamen non eligant Confessorem exceptis adprobatis à Superiore, ut testificatur *Henric.d.§ 4.in glos.lit.Z.*

19 Et cum ratione, quia Summus Pontifex, qui concedit Bullam ad opus tam pium, & notum, dispensat in hoc casu, *l. quidam consulebant, D. de re iudic.* cuius authoritas semper reservata manet, *cap. veniens de iur. iur. cap. dudum*, ibi: *Penes Nos tamen remansit maior, de præbend. lib. 6. Rota diversor. decis. 492. num. 10. cum sequenti-*

20 *bus, part.3.* Et per consequens Religiosi non habent necessitatem alterius li-

licentiæ suorum superiorum, *Navarr. cõs.13.de privil. Eman.in Bull.§.9.num. 22.in princip.* & utinam nummi in alijs operibus non impenderentur?

21 Tamen, an Bullam Cruciatæ sumere possint religiosi sine licentia Prælatorum, disputant *Vivald.in Candel. aur. titul. de absolut. num. 18. Cordub. lib. 5. de indulgen.quæst.26.dub.1. ad fin.* & alij per *Valer. in differ. utriusque for. verbo Bulla Cruciata, diff. 1. à n.1. cum sequentibus.*

22 Non levis est indaganda quæstio, utrùm professio cum retentione substantiæ de licentia superioris valida sit? Totius difficultatis cardo vertitur in enucleatione *textus in cap.fin. qui Cler. vel vov.* qui expressior est, etsi aliqua nubila eius lucem caligare præsumant, ijs tamen remotis, face accensâ prælucebit.

23 Primâ facie videtur aserẽdum, professionem factam cum cõditione, pacto, seu modo de retinendo, seu habẽdo proprio non valêre, sed viriari ex tali adiectione, utpotè cõtra substãtiã illius, *arg. c.fin. de cond.adpos.l.per servũ,§.1.D. de usu & habit.* ubi *glos.l.ubi donari, D.de donat.caus. mort. l.cum precario, D. de precar.glos.* magna *in cap.2.& c.cùm ad Monasterium, de stat. Monach.* tenet cũ infinitis *Nicol.Garc.de benefic.tom.2.p.7.c. 10.n.99.Bart.à S.Faust.in thesaur. Relig. lib.8.q.21.*

24 Sed hoc minimè refragante dicendum est, professionem cũ substantiæ retentione valêre, ut probant *Glossa, Inn. n.2.Abb.n.4.& 5.* & alij communiter, *Navarr. comm.2.de regul.n.16. Azor instit. moral.1.p. lib.12.c.9.q.4.* latè *Ioan. a Cruç.de stat.Relig.lib.1.c.3.dub.2. Basil.lib.4.c.11.num.17.*

25 Verũ professionem *in d.c.fin.qui cler. vel vov.* valuisse cũ cõditione manendi in domo cũ omni substantia non quoad proprietatẽ, sed quoad usum, adfirmant *August. Barbos.* ibi, *n.3.Sanch.de matrim. lib.5.disp.9.n.14.Nicol. Garc. de benefic. tom.2.p.7.cap.10.num.100.*

26 Cuius *textus* intellectus mihi non adridet, ex eo, quòd generaliter adferatur *cum omni substantia*, id est, cum omnibus facultatibus (verbum enim *substantia* pro eis usurpatur. Quintil. *ut plus substãtiæ filio relinquerem, Luc.15. Et divisit illis substantiam*; eleganter *Chrysol.serm. 1.*) itàque tam quoad usum intelligendum adstat, *l.1.§.generaliter, D. de leg. præst.*

27 Nec est audiendus *Felician. de Solis lib.1.de cens.c.10.n.27.* ubi dicit, *textum* procedere, quoniam ibi mulier solenne Religionis votum nõ emisit, sed solùm simplex castitatis, ideòque reservatio proprij votũ nõ vitiavit. Nec quòd votum emissum fuisset in manibus cuiusdam fratris *S.Aug.* arguit votũ extitisse solenne, namq; vota simplicia castitatis sępènumero emitti solent in manibus alicuius Religiosi.

28 Refellitur enim evidentissimè, quia post Religionis professionẽ immediatè subsecuta est habitus susceptio cum lapsu biennij, ibi: *Sanè in eiusdem Ordinis habitu biennio pòst permansit.* Ergo votum solenne extitit, quia non solùm castitatem vovit, sed se Ordini addixit.

29 Quare reiectis *Zabarellæ in d.c.fin.5. propos.2. & 3.* cum communi post *Innocen.in c. porrectum num.1. de regul. & glossæ verbo in domo* interpretationibus, & explosâ distinctione *Innoc. in d.c.fin. n.5.ad fin.vers. vel dic.* consonantiùs dici potest, professionẽ ibi valuisse ex eo, quia mansio extra claustrum cum omni substantia fuit de licentia Superioris removibili ad ipsius nutum, quo casu nihil proprium retinêri dicitur, & professionem sub huiusmodi conditione factã validam esse: ad hunc *textum* novissimẽ tenẽt *Bart.à S.Faust.in thesaur. Religiosorũ lib.8.q.33. Bonac. de clausf. & pœnis eam violant. impos. quæst.2.punct.10. diffic.2.§.1.n.4.vers. Secundò infertur.*

30 Advertens, istã conditionẽ non repugnare substãtiæ voti paupertatis, cũ paupertatis votũ actuali retentione usus alicuius rei depẽdẽter à volũtate Superioris non

non violetur, addirque hoc pacto explicandum esse in dubio, dum quis in professione reservat sibi aliqua bona, cùm enim in dubio nullus præsumatur delinquere, credēdus est voluisse modo licito promittere, & professionem validam emittere.

31 Summus Pontifex nequit dispensare cum Religiosis in particulari in hoc, quòd stante Monachatu simul etiam habeant propriū, proprio & stricto modo sumptum quoad dominiū ad instar, quo illum habent cæteri seculares, *cap. cū ad Monasteriū, de stat. Monach. Cōcil. Aurelia. 1. sub Symmacho anno* CHRISTI *507. Can. 21.* doctè *Peret. in Reg. D. Bened. c. 35. dub. 1. cum seqq.* ità docent, ac in his terminis hunc *textum* procedere aiunt *Navar. in cap. non dicatis 12. q. 1. n. 17. D. Thom.* sibi contrarius, *in 4. dist. 38. q. 1. art. quæstiun. 1. ad 3. Caiet. 2. 2. q. 88. art. 11. Soto de iust. lib. 10. q. 5. art. 10. Corduba in suo quæstion. lib. 1. q. 24. Covar. ad cap. 1. de testam. n. 10. Azor inst. moral. 1. p. lib. 12. c. 7. quæst. 4. Barth. à Sanct. Faust. in thesaur. Religios. lib. 8. q. 25. Frat. Ludov. de Mirand. in man. Prælat. tom. 1. q. 28. art. 3. Basil. 1. p. var. q. 9. Schol. cap. 2.*

32 Animadvertendum est, abdicationē proprietatis non intelligi abdicationē dominij, cùm etiam retento dominio possit esse vera religio, sed abdicationē usus sine licentia Prælati, ut docent *Basil. d. 1. part. var. disp. q. 3. Scholast. & de impedim. matrim. c. 1. §. 3. vers. Addendū, August. Barbos. in c. cùm ad Monasterium, n. 11. de stat. Monachor.*

33 Collige ex conclusione, non excusari Religiosum à vitio proprietaris, si extortā habeat à Prælato precibus importunis licentiam obtinendi, & recipiendi aliquid, quia ea non est licentia, sed violentia, ut dixit *Bernard. de considerat. ad Eugen.* & ubi requiritur licētia, debet esse consensus expressus, *Plot. de iuram. in litem, §. 8. num. 22. Caballin. milleloq. 528. Carol. Bardel. consil. 93. num. 112.*

34 Similiter quando religiosus dicit, se paratum relinquere omnia, quæ possidet ad iussum superioris fundendo alias murmurationes, preces, & querelas, ità ut superior non audeat contradicere, taceatq; ut vitet maius malum. Religiosus præter scandali, etiam violati paupertatis voti peccatum incurrit, quoniam ea nō est licentia, sed permissio coacta, ità *Navar. lib. 3. de restitut. c. 1. in nova edit. p. 3. dub. 1. n. 161. Turrecrem. in cap. non dicatis 12. q. 1. num. 9. &*
35 *Navarr.* ibi *n. 54.* qui explicat doctrinam *Hugonis* dicentis, taciturnitatem Prælati non excusare a vitio proprietaris, scilicet, taciturnitatem ex consensu permissivo non adprobante, sequitur *Carthus. de profess. monast. lib. 1. art. 11. Cordub. q. 54. col. 2. fol. 139. Mendoça q. 8. Scholast. Sanchez de matrimon. lib. 4. disp. 10. num. 9. Acuñ. in cap. 1. num. 7. 83. distinct.*

Denique ultra id latè egit *Basil. 1. p. var. q. 9. Schol. fol. 310.* an liceat Religiosis habêre annuos redditus, ingentia deposita, insignemque supellectilem, ubi mirè resolvit videndus.

36 Vnde colligendum est consequenter licentiam contrahendi, quam extorsit fœmina à marito precibus importunis, nullam esse, ut probat *Perez in additio. ad Seguram, in l. 1. §. si vir, num. 128. ff. de acquir. possess.* & ità contractum ex eo defectu non subsistere, quia reverà vir non consentit sufficienter, & iuxta hæc in alijs etiam materijs & casibus philosophandum est, ut docet *Basil. de matrimon. lib. 4. cap. 12. num. 9.*

37 Sic nec subditi electi à Prælatis debent transeundi licentiam extorquêre, *cap. quorumdam 24. de elect. lib. 6.* quia nō valêret, si de hoc constaret, *c. cùm olim 2. de privil.*

38 Probat *textus in cap. accedens 17. de conversion. coniug.* uxorem posse maritū professum repetere, quando fuit professus de eius licentiā metu gravi extortā, ut ibi docent *Host. Ioan. Andr. Butr.*

Abb.

Abb. Zabarell. & August. Barbos. Ledesm. de matrim. q. 64. art. 4. dub. 1. conclus. ult. Azor instit. moral. 1. part. lib. 12. c. 1. q. 6. Bartholom. à Sanct. Faust. in thesaur. Relig. lib. 5. q. 88. Rosell. Angel. Sylv. Duran. Ludov. Lop. Gregor. Lop. & alij, quos refert & sequitur *Sanch. de matrim. lib. 7. disp. 35. num. 1.* ubi *num. 4.* resolvit hunc
39 coniugem nō esse cogendum redire ad Religionem post mortem coniugis revocantis, & *num. 5.* pariter decidit hūc exeuntem propriâ authoritate à Religione non peccare, & altero non repetente posse propriâ authoritate Religionem deserere, & *d. lib. 7. q. 34. n. 15.* cum alijs.

SUMMARIUM.

1 *Absolvere liberare est.*
Qua nota olim procedebat absolutio, seu condemnatio.
2 *Sententia absolutoria non indiget executorialibus, & 3.*
4 *Expenditur l. si superatus, de pignorib.*
5 *An sententia absolutoria ab observatione iudicij sit interlocutoria, necne?*
6 *Absolutus à crimine per sentētiam nullā, aut à iudice non suo iterum potest accusari.*
7 *Secus à suo iudice.*
8 *Administrator, qui pluries rationem dedit, & liberatus est, criminaliter inquiri potest.*
9 *Absolutus in foro pœnitentiali punitur in externo, & 10. 11.*
12 *Præsumentes absolvere a casibus Bullæ excommunicantur.*
13 *Hæc excōmunicatio censetur reservata.*
14 *Oppositum tenetur.*
15 *Comprobatur, & 16. 17. 18.*
19 *Iudex secularis cōtra Bullam Cœnæ sequestrans bona Ecclesiastica, offerens debitam satisfactionem arbitrio prudentis potest per Bullam Cruciatæ absolvi.*
20 *Iudex an vim faciat, non deferens appellationi interpositæ à relaxatione excommunicationis?*
21 *Prosequitur disputatio, & resolvitur, usq. 28.*
29 *Absolutio censurarum delegata ordinario non potest ab eo subdelegari.*
30 *In dubio industria personæ censetur electa, & 31. 32. 33.*
34 *Contraria sententia propalatur, & 35.*
36 *Quando de contraventione iuramenti agitur inter partes, non nisi parte citata absolutio peti potest.*
37 *Unde obtenta parte non citata nō valet.*
38 *Quando autem relaxatio petitur ad effectum agendi, tunc non est necessaria partis citatio.*
39 *Explicatur Covar.*
40 *Libellus in hoc casu debet excludere, quòd præstita relaxione adnulletur cōtractus.*
41 *Data renuntiatione præventionis cum iuramento non executio impeditur.*
42 *Iuramentum confirmat contractum minoris, etiam curatorem habentis, & 43.*
44 *Excommunicato currit præscriptio, si est in mora petendi absolutionem.*
45 *Mortuus potest absolvi ab excommunicatione, & 46.*
47 *Non quidē directè, sed indirectè, & 48.*
49 *Summus Pontifex non potest se absolvere, & 50. 51.*
52 *Adfirmatur.*
53 *Respondetur cap. fin. de institut.*
54 *Corroboratur opinio, & 55.*
56 *Absolutio metu extorta non tenet.*
57 *Reprobatur D. Sanchez, & Ludovic. de Sancto Ioan.*
58 *Datur ratio sententiæ, & 59.*
60 *Extorquens absolutionem est excommunicatus.*
61 *Dolo extorta absolutio non valet.*
62 *Pro absolutione pretiū recipi nō potest.*
63 *Quando petitur pro absolutione, non verò loco pœnæ spreti mandati.*
64 *Etiam si nolit absolvere Sacerdos, non potest dari pecunia, absq; labe simoniæ.*
65 *Invitus potest absolvi, & 66.*
Qui vi, vel metu inter infideles exteriùs fidem negat, corde tamen retinet, peccat gravissimè, sed non est hæreticus, ideoq; potest à quolibet absolvi.

CAPVT XXVIII.

De Absolutione censurarum.

1 ABsolvere liberare est, *Marti.lib.1.epigram.88. & lib.3.epig.16.& lib.12. epig.52. Ovid.lib.15. Metam.Senec.de benefic.lib.4. cap.17.* eleganter *Param.de Orig. S.Inq. lib. 2. titul. 3. cap. 11. sext. mund. ætat. num.73.*

Vnde quæri oportet, quâ notâ olim absolutio, seu condemnatio procedebat? Et respondendum occurrit, quòd Antiquitas in capitalibus sententijs ferẽdis calculos diversicolores habebat, albis quidem absolutio continébatur, nigris lethale supplicium, quod notissimum ex Historia Alcibiadis scribente *Plutarcho in Apophthegmat. ipsius, Ælian.var.Hist.lib.13.cap.38.* adstipulante *P. Ovid. lib.15. Metamorphos. fab.1.*

Mos erat antiquis niveis, atrisque lapillis
His damnare reos, illis absolvere culpa;
Tunc quoque sic lata est sentẽtia tristis, & omnis
Calculus immitem dimittitur ater in urnam:
Quæ simul effudit numerandos versa lapillos,
Omnibus à nigro color est mutatus in album.

Quod à Thracibus videtur exordium sumpsisse, *C. Plin. lib.7. cap.40. Calculos pro experimento cuiusque diei in urnã conijcit, ac supremo die separatos dinumerat, atque ità de quoquo pronuntiat.*

Alludunt *Mart.lib.12.epig.13.*

Etsi calculus omnis huc, & illuc
Diversus, bicolorque digeratur,
Vincet candida turba nigriorem.

Q. Horat.lib.1.Od.36.

Thressa careat pulchra dies nota.

Eruditissimè *Dempsterus ad Rosin.lib.4. Antiq.Roman.c.9.fol.610. cum seqq.*

Huius ritus ratio erat, ut tradit *Pythagoras in Diogen. Laërt.* quòd *candidũ est in rebus natura bonis, nigrum in malis.*

Quarè in prosperis eventibus albus erat color, *Mart. lib.9. epig. 53. & lib. 10.epigr.38.& lib.11.epigr.37.& lib.14. epigr.8.Stat.lib.4.silv.6.Pers.sat.2.Sydon.Paneg.3.Plin.Iun.lib.6.epist.6.*

Nunc observari oportet, quòd littera K. in condemnationibus adfigebatur, ut ex *Cassiod.* observat *Lorin.in Psal. 71.℣.4.fol.400.col.2.tom.2.*

2 Hinc sententia absolutoria non indiget executorialibus, ità eleganter advertit *Andr. Gail. pract.observ.lib.1.observ.114. num.28. Ioan. Garc. de nobilit. glos.8.§.1.n.6.* reddentes rationẽ, quòd absolutoria sententia statim secũ absolutionem, & executionem trahit absq;
3 aliquo novo facto iudicicis, quia se ipsam exequitur, nihilque ex ea fit tradendum: nihil enim præstat, nec addit, nec adimit, & sic nullo facto hominis eget, quia nullâ indiget traditione, nullâ cautione, nullâ citatione, nullâ particulà, sed ità remanet, sicut erat tẽpore litis motæ, *l.si inter me, l.ex sextante, §.Latinus, D.de sent.& re iud.secũdùm glossam verbo Eorum*, quam post *Bart.* reliqui probant, *Bart.in l. exceptio, D. de except. rei iudic. & in l.si quis rem.*

4 Pro quo est egregius *textus in l. si superatus, D.de pign.* ubi *Bart.num.3.* latè, & optimè prosequitur *Ioan. Garc.* ubi proximè *à num.6.cum seqq.* quare se ipsam exequitur, statimque absolutus exceptione rei iudicatę (quam illa præstat) tutus sit, *toto tit.D.de except.rei iudic. Innocent. in cap.cùm nostris, num.3. vers.Ex his, de conces.preb.glos.in c.pastoralis, verb. Cùm executionem, & D.D.* ibi *de adpel.Angel.in repet. l.tale pactum, n. 17. D. de pact. Natta cons.524. num.15. vol.3. Bart. in l.metum, §.sed quod Prætor, n.12.D. de re iud.* ubi optimè *Zasi.*

num.

num.2.per textum in l.1.§.debitor, D. ut in possess.legat.Franc.Salg.de Reg.protect. 4.p.c.1.n.99.& 100.

5 Quâ de causâ quæritur, utrùm sententia absolutoria ab observatione iudicij censenda sit interlocutoria, vel diffinitiva, itâ ut faciat gradum, necne? Quam quæstionem dispungunt *Covar. lib.1.var.cap.1.num.8. vers. Quartò constat*, latè *Cavalc. decis.7. part.1.* aliquid *Gutierr.pract.lib.3.q.19. num.28.* benè *Farinac.tom.1. q.4. ex num.23.* usque *ad 31. Thesaur.decis.81.& 122.num.3.Garcia de nobil.glos.8.§.1. Magon. decis.Luc. 32.num.56.Lancel.de attentat.2.par.cap. 4.in præfat. num. 265. Pacian. de probat. lib.1. cap.67. Honded. cons.21. lib.1. Amat. decis. 66. Tusch. lit.S. conclus. 168.* latè, & benè *Morot. in tract.de iur.offer.* post eiusdem *resp.n.65.Caball.cas.93.*

6 Absolutus à crimine per sententiam nullam, aut à iudice non suo iterùm potest accusari, *cap. ex tuarum*, ubi *glossa verbo Non putantes, & DD.cap.cùm dilectis, de purg.canon.* facit doctrina *Bart. in l.si cui, §.iisdem, D.de accus. & in l. libellorum, §.si accusator, num.2.D. eodem, Bald.in l.querelam, C. ad l.Corn. de fals. & glos. verb. Replicari in cap.de his*, ubi *Abb.n.3. Felin.n.2.*& alij, *de accusation. Iul. Clar.lib.5.§.fin.q.57.num.12.* Si autem per acta iudicialia, & à suo iudice quis punitus fuisset, aut absolutus, non poterit iterùm accusari, *l.licèt, §.fin.D. naut. caup. & stab. Bald. cons. 31. lib.4.*

7 *Paul. de Cast. cons.118. lib.1.* nisi intervenisset aliqua fraus, vel collusio, *cap.1. & fin.de collus.deteg. & l.si quis homicid. D.de accus.Cardos.in prax.verb. Delictū, §.14.*

8 Quâ ratione administrator, qui pluries rationem dedit, & liberatus, quietatusque est, molestari, & criminaliter inquiri potest, *l.1.C.de error.calc. & l.si defunctus, C.arbit.tut.Farin.cōs.crim.96. toto.*

9 Observandum est, reum quemcunque sive ab Episcopo, sive ab Inquisitoribus Apostolicis, sive ab alijs quibusvis potestatem absolvendi habētibus, absolutum in foro conscientiæ, sive sacramentali, & accusari in foro exteriori, & in eum inquiri posse, si crimen eius in iudicium deducatur, nec iuvare eum, aut tueri se posse exceptione receptæ pœnitentiæ in foro interiori, ut tradūt *Zanch. de haret.c.34.Director. Inquis. verb. Absolutio, §.sed an absolutio, & verb.Confessio, §.utrùm si in foro Locat in oper.iudic.verb.Absolvere, n.1.& verb. Hæretic.n.24.*

10 Ratio huius assertionis illa est, quam Canonistæ communiter tradunt, & sequuntur, quoniam pœna imposita per Confessarium in foro pœnitētiali, quātumcunque sit magna, non tollit aliquo modo pœnam imponendam in foro iudiciali, Canonico, vel Civili; nam pœna pœnitentialis in foro interiori imposita tendit ad unum finem, videlicet, ut per eam pœnitēs satisfaciat Deo, & animæ suæ; alia verò pœna, nempè, tēporalis, spectat ad punitionem corporis, & ad publicam vindictam, ut Reipublicæ satisfaciat is, qui malo exemplo delinquendo eam offendit, *glos. verbo Poterit, in cap. gaudemus, de divort. glos.1.in fin.in cap.2.de sebim.* & ibi *Panorm.Zabarell.*& alij, *glos.in cap.ult. 25. dist.glos.ult. in cap.2. de empt. & vendit.* & ità declaravit *Gregor. XIII.* in quadam Bulla Iubil.ann.1572.3.Idus Septembris, de qua per *Penn.in Direct. Inquis.p.2.comm.25.§. quod autem absoluti, August.Barbos. de offic. & pot. Episc.p.2. alleg.40.n.29.*

12 Præsumentes absolvere ab casibus Bullæ Cœnę Domini excommunicantur, *August.Barbos.de offic. & pot. Episc. p.2.alleg.50.n.78.Ioan.Bapt.Scort.in constit.Summ.PP.epit.166.& ult.theorem. 432.*

13 Sed dubium est, an hæc excommunicatio incursa ob datam absolutionē sit reservata, necne Summo Pontifici? *Felin.in cap. Pastoralis, §.præterea, num. 9. de offic.ordin.Sylvest.verb. Absolutio 1. §.10.in fin. Caiet.verb.Excommunicatio, cap.*

cap. 77. Armill. verb. Excommunicatio, num. 7. Rebuf. in Bull. Cœn. articul. 13. versicul. Illos autem, affirmativè resolvunt.

14 Oppositum tenent *Navarr. cap. 27. num. 74. vers. Secundò, Toletus lib. 1. cap. 30. num. 4. Suar. disp. 21. sect. 3. n. 6. Sair. lib. 3. cap. 25. num. 7. Alter. disp. 22. cap. 3. dubit. 2.*

15 Tùm, quia Auctor Bullæ non sibi reservat hanc excommunicationem, secùs ac olim fecerat *Paul. II.* ex *Felin. & Tolet.* ideò ei, cui de iure competit, absolutio conceditur, *cap. nuper de sent. excomm.*

16 Tùm, quia hæc excōmunicatio additur post factam reservationē in præcedenti clausula, quare reservatio se extendit solùm ad casus præcedentes, non etiam ad subsequentes.

17 Nec obstat *extravagans Sixti IV.* quæ incipit; *Et si Dominici, de pœnit. & remiss.* cùm tantùm cōprehenderet eos, qui absolvebant vigore privilegiorum, & facultatum à se concessarum, quas revocat, & contrà facientes eo ipso excommunicat, prohibens absolvi ab alio, quàm à Rom. P. ut scribit *Navarr. cap. 12. num. 75. Suar. disp. 22. sect. 5. num.*
18 *20. Alter. loc. citat.* At iam non reperiuntur huiusmodi indulta, & licētiæ a *Sixto* concessæ, nec quisquam illarum prætextu absolvit, unde non censetur hæc excommunicatio reservata, ut olim.

19 Sic etiam si iudex secularis contra Bullam Cœnæ sequestravit bona Ecclesiastica, & offert debitā satisfactionem arbitrio prudentis, potest per Bullam Cruciatæ absolvi, quamvis pars nō acceptet, *Henric. de excomm. c. 28. §. 1. lit. T. & K. Valer. in diff. utr. for. verb. Absolutio, diff. 3. n. 3.*

20 Succedit nunc difficultas haud levis, an iudex vim faciat non deferens appellationi interpositæ à relaxatione excommunicationis, suspensionis, vel interdicti, & eâ non obstante posit ad effectualē executionem, & sic abso-
21 lutionem devenire. In quo articulo omissâ disputatione dicendum est, hoc casu vim nullam esse posse, cùm eâ appellatione non obstante absolutio acceleretur, etiam si pars, quæ ab huiusmodi sententia, quâ quis absolvendus declaratur, adpellans adlegaverit se satisfactum non esse, vel aliam iniustitiā, ut probatur *ex c. qua fronte, de appell.* ubi *glos. & Scrib.* communiter hanc firmāt conclusionem.

22 Huius doctrinæ rationē reddit *glos. in dict. c. qua fronte, verbo Decedat*, quòd iudex a quo ideò absolvit, cùm nihil pereat adversario, imò magis ei consulitur per præstationem cautionis, quàm absolvendus pręstare tenetur, adprobat *Franc.* ibi *col. 3. vers. Tertia ratio colligi, Rot. decis. 7.* aliàs *199. de sentent. excomm. in nov.*

23 Facit etiam, quia sicut excommunicatio etsi iniustè inlata ligat pendente adpellatione, ergo eodem modo absolutio, licèt iniusta, debet idem operari, & permitti eâ non obstante, absolutio enim, & excommunicatio pari passu ambulant, ut dicit *Lancellot. de attent. 2. part. cap. 12. lim. 23. num. 5.* Imò favorabilior actus est absolutio, quàm excommunicatio, vel interdictum, & ut talis magis sustinendus, *l. Arrianus, D. de act. & obligat.* cum alijs, ideoque
24 pariter debet operari absolutionis sententia, quia nihil tam naturale est eodem modo quodque dissolvi, quo colligatum est, *l. nihil tam naturale, D. de reg. iur. textus in §. fin. Instit. quib. mod. tollit. obligat. l. 1. C. quand. lic. ab empt. disced. l. prout quisque, D. de solut. authen. contra filij, de re iud. in fin.* Ergo quemadmodum adpellatione non obstante ligatur quis sententiâ excommunicationis, suspensionis, vel interdicti, eodem modo debet dissolvi ipsâ non obstante.

25 Et licèt hæc ratio iure probetur, efficacior est, quam reddit *textus in dict. cap. qua fronte*, ibi: *Ne in excommunicatione decedat*, quæ fundatur, nam ubi periculum est in mora, adpellatio emissa non suspendit effectum sententiæ, *textus* est

est *in l. fin. D. de adpel. & in cap. ei qui, §. diffinitiva, & §. si quorum, vers. Si quis ausus 2. quæst. 6. l. ult. C. de sepulch. viol.* & tunc enim receditur à iuris communis regulis, *d. l. ult. & l. 1. §. sed excipiuntur, l. eadem, & l. & solet, D. de ferijs*, latè explicat *Franc. Salgad. de Reg. protect. p. 2. c. 5. à num. 73. cum seqq.*

26 Hæc pars insuper probatur, etenim si verum est, sententiam, quâ alimenta corpori humano præstãda fore iubetur, per adpellationem non suspendi, quominus interim debeant alimenta præstari, eâ nempè ratione, ne fame moriatur & perire possit, *l. 1. ubi pup. educ. ar. deb. glos. verb. Alimenta, in l. 2. D. de fr. Ossesch. decis. 25. num. 20. Menoch. de adipis. rem. 4. num. 829. Giurb. decis. 5. n. 27. Salg. de Reg. protect. part. 3. cap. 1. à*
27 *num. 1. cum seqq.* Ergo dicendum est, quòd cùm anima sit in perpetuo prælio cum fortibus inimicis, à quibus vera defensio, verumque subsidium, & alimentum est Eucharistia, ut probãt *Greg. 7. Regist. cap. 31. Laur. Iustin. discip. mon. 2. Hebr. 12. Chrysost. in Psalm. 22. homil. 45. in Ioann. & homil. 16. ad Hebræos, Psalm. 103. glos.* ibi. *Paulin. ep. 9. Exod. 12. Greg. 35. mor. 2. Dam. epist. 23. Anselm. in 1. Cor. 11. Ignat. epist. 14. Ambros. serm. 4. Psalm. 118. Cant. 2. Psel.* ibi, quæ consequitur per absolutionem ab excommunicatione, vel interdicto, mi-
28 nimè differenda, nec suspendenda est per adpellationem ab ipsa, vel a sententia, quâ ipsa fieri iubetur, quemadmodum non differtur, nec demoratur subsidium prælio temporali mittendum, per *l. fin. D. de adpel. recip.* imò a fortiori in nostro casu cùm maius periculũ immineat, ità argumẽtatur *Salgad. de Reg. prot. p. 2. c. 5. n. 101.*

29 Quæstionis est, an absolutio censurarum delegata Ordinario, possit ab eo subdelegari? Et primâ facie videtur dicendum, quòd non, ex eo, quòd industria personæ in dubio videatur electa regulariter, ut ait *Angel. in §. usufructus, sub num. 1.* & tradit *Bolognet. cons. 6. num. 10. Seraph. de privil. iur. privil. 57. num. 10.*
30 *Novar. collect. 24. n. 2.* Eò magis quando diceretur, *per te ipsum cognoscas*, quia per talem clausulam censetur electa industria personæ, & propterea subdelegare non potest, *Ias. in l. à iudice. sub num. 16. C. de iudic. Vant. de nullit. ex defect. iurisd. deleg. sub num. 21. Eugen. cons. 86.*
31 *num. 15. vol. 1.* Cùm dictio, *ipse*, sit personalissima, nec personam ipsam egrediatur, imò personam veluti ad oculum demonstret, *glos. in §. fuerat, verbo Cum ipsa, Instit. de act. Menoch. cons. 106. num. 196. Bald. cons. 304. vol. 5. Tiraquel. de*
32 *retract. convent. §. 1. glos. 6. num. 25.* Vnde evenit, quòd si in alienationis prohibitione testator dicat, & volo, & prohibeo, *ne ipse heres meus bona alienet*, ista prohibitio non est perpetua, sed ipsum tantùm heredem comprehendit, non autem heredẽ heredis, & ità per ipsum heredem heredis potest fieri alienatio,
33 quia illa demõstratio *ipse* personam ipsam gravatam indicat, & ostendit, nec eam egreditur, *Roland. cons. 59. vol. 3.* cum alijs relatis per *Cened. in sing. 22.* ubi quòd dictio, *ipse*, est personalissima, neque potest per alium adimplêri, *Cephal. cons. 43. Moron. de pac. & treg. q. 57. num. 1. Augustin. Barbos. dict. 177. num. 5.*

34 Tamen contrarium sentiendum est, & iudicandum, Ordinarium, cui erat delegata absolutio cuiusdam censuræ, illam subdelegare potuisse, ut adfirmat *Ioan. Alois. Ricc. decis. 319. num. 3. vol. 3. per textum in cap. quoniam, §. cæterùm, de offic. deleg.* ubi quòd is, cui committitur nudum ministerium exequendum, potest vices suas alteri committere, si
35 fuerit legatus Sedis Apostolicæ. Eò magis, quia in Bulla absolutionis aderat clausula *per te*, quo casu non intelligitur electa industria personæ, ut nõ posset fieri subdelegatio, *Ias. in l. 1. n. 30. D. de offic. eius*, quoniã pronomen, *tu*, ponitur ad demonstrandũ, non ad cohortandum, ut dixit *Riccius decis. 88. sub num. 5. vers. Secùs, vol. 1.* cùm alijs.

Post-

36 Postquàm de contraventione iuramenti agitur inter partes, non nisi parte citatâ absolutio peti potest, *Hieron. Gab.conf.9.num.8.lib.2.Covar.lib.1.var. c.4. num.5. Hieron. Franc. Leo decis. Valent.94.num.9.vol.1.*

37 Vlteriùs notandum est, quòd absolutio à iuramento obtenta parte non citatâ non valet, nisi fuerit facta mentio de pacto in initio, hoc est, non petendi absolutionem, nec contraveniendi cõtractui, nisi priùs absolutio præcesserit circa tale pactum non petendi absolutionem, & itá decisum patet penes *Afflict. decis.220.sub n.11. vers. Tamen si sumo*, quem fequitur *Paris.conf.43. num. 14. volum.1. Ioan. Alois. Ricc. decis.87. num.31. vol.2. & in prax. Eccles. decis. 333.num.3.*

38 Adverte, quòd quando relaxatio iuramenti petitur solummodò ad effectũ agendi ab Episcopo, tunc pars adversa non citatur ad videndam illam relaxationem; & in hac specie potest procedere resolutio tradita à *Covar.lib.1.var.*

39 *cap.4.num.6.* adferente, nec essatiam nõ esse partis citationem, itàque in praxi servari probant *Mysing.obser.86. cent.6. Ioseph. Ludovic.decis.Perus.18.Peguer.decis.188.Grat.decis.165.Trivis.decis. Ven. 64.part.1.*

40 Verùm, quando relaxatio iuramenti petitur ad effectum agendi, animadvertendum est, quòd in petitione relaxationis simul, & in eodem libello erit concludendum, quòd præstitâ relaxatione à Iudice Ecclesiastico ipse Iudex annullet, & rescindat ipsum contractũ. Nam ad hoc erit competens inter laicos ratione iuramenti, secundùm *Bald. in l.ordinarij not. 2. C. de reivind. Bobadill. in Polit. lib.2. cap.17. num.52.* cum pluribus; & tunc laici efficiuntur de eius foro, *cap.fin. de for.compet.in 6. Aufrer. de potest. secul. reg.4.fall.4. Selv. de iur.iur.2.p.q.5.Fortun.de ult. fin. n.325. Ioan. Alois. Ricc.decis.252.n.2.par.3.rer. quot.*

41 Datâ renuntiatione prę ventionis cũ iuramento executio non impeditur, quamvis iuramento super dicta renuntiatione præstito, habilitatio præcesserit, ne ius parti tollatur, *Franch. decis. 670.Mart.in D.noviss.tom.1. tit. absolutio, cap. 52.*

42 Adeò iuramentum operatur confirmationem contractus a minore gesti, ut habeat locum, quamvis habêret curatorem, & sine eius consensu contraheret, & licèt omissa sit solennitas iuris communis, & statuti, *Gab. conf. 127. num. 8. ad med. vers. Procedunt autem, & num.16.lib.1. Cephal. conf.403.num.24. cum seqq.lib.3.* latè *Honded.conf.42.num. 13. 14. & 22. lib. 1.* ubi etiam *num.*

43 *24. 26. & 27.* quòd per iuramentum tollitur beneficium restitutionis in donatione simplici, *Alex.conf.125.num.6. in fin. & num.8.lib.1.Socin.Iun. conf.67. num.23. & 32.lib.2. Gab.conf.127. num. 29. versicul. Quartus est casus, lib. 1.* Ità ut neque absolutio à iuramento sit concedenda minori donanti ob læsionem, & si concederetur, solùm faceret, ut minor non incurreret in periuriũ agendo, non tamen removêret vinculum iuramenti respectu observantiæ contractus iurati, nam salvũ manêret omne ius partis, contra quam absolutio fuit obtenta, non obstãte dictâ absolutione, *Gab.d.conf.127.n.21. & 33. lib.1.Grat. c.233.num.32.vol.2.*

44 Excommunicato currit præscriptio, si est in mora petendi absolutionem, cũ dicatur posse agere, qui facit, ut nõ possit agi, *Bald. in cap.1. in fin. de præscript. per textum in l. sed si per Prætorem, §.2. D. ex quib.caus.maior. l. 1. C.de nat. lib. l. Papinianus exuli, D.de minor. cap. bis quibus, de elect. Gratian.cap.223.num.29. vol. 2.*

45 Certum est ab excommunicatione posse mortuum absolvi, si probatur vivens iniustè excommunicatus, *glos.in cap.sermone 23. quæst.2. & cap.fin.* petijtque absolutionem, & adpâret per eum non extitisse, quin absolveretur, *c. à nobis, de sent.excomm. Ioan. à Lignan,*

46 *de censur.*§.*26.q.45.num.21.* Imò etiam quòd fuerit iustè excõmunicatus præmissis signis contritionis potest absolvi. Et quòd à laico possit absolvi, tenet *Afin.in l.scriptus heres,§.sed tunc locus, n. 93.D.de relig & sumpt.funer.Dilect.de art.test.tit.9.de sepult.* quo remedio excommunicatus non careat Ecclesiasticâ sepulturâ, *Iul. Labor.var.lucub. tit.8. c.12.num.7.*

47 In hac re tamen notandum est, quòd excommunicatus absolvi potest post mortem ab Ecclesia, non quidem directè, sed indirectè, quatenus concedit, ut fidelibus liceat cadaver sepelire, & pro ipso ferre suffragia: nam sicut potest post mortem declarare ipsum excommunicatum, vel interdictum propter censuram contractam, dum viveret, ità
48 & eodem modo potest declarare ipsum apud Deum esse absolutum, si de ipsius pœnitentia per evidentia signa constiterit, *Covar. in cap. Alma mater 1. p. §. 11. num.8. Vazquez tract.3. de excomm. dubit.17. num.6. Bonac.cod.tract. disp.1. q.1.punct.4.num.1. Henric.in summ. lib. 1.cap.21.§.1.in fin.Azor instit.moral. p. 2.lib.5.cap.26.q.3. Cened. ad Decret. collect.42.n.2.Augus.Barbos.in cap. à nobis 28.num.7.de sent.excommun.*

49 Nunc quærendum existit, utrùm Põtifex possit se ipsum absolvere? Quam quæstionem Authores discutiunt *in cap. 1.* præsertim *Abb. & Dec. in 2.lect.de const.Abb.in cap. proposuit,de concess.præbend. Felin. in cap.præterea,el 1.num.20. de sponsal.* & videbatur negativè cõcludendum.

50 Primò, non enim potest quis in facto proprio disponere, *Clem. 2. de reb. Eccl. alien.vel non.*

51 Secundò, quia debet esse distinctio inter agentem, & patiẽtem, *cap.fin.* ubi *Abb.num.4. de instit.*

52 Sed his minimè refragantibus dicẽdum est, Pontificem ex causa se ipsum absolvere posse, tenet *Abb. in dict. cap. proposuit,num.13.de concess.præbend.* dum negat hoc posse facere sine causa, expressè *Dec. in dict.cap.1. lect 2. num.44. de constit. Anchar.in cap. venerabilem, in fin.de elect.Felin. in cap. præterea, el 1. num.20.de spons. & in cap. constitit, n.18. vers.Potentiam,de rescript.& in c.1.num. 35.de const.*

53 Iam non obstat *textus in dict. cap.fin. de inst.* cum alijs adductis, quia regula & dispositio illorum, & similium est de iure positivo, cùm non habeat locum in iurisdictione voluntaria, *l.si Consul, D. de adopt.* & ideò nec etiam in contentiosa habet locum in Pontifice, qui & in causa propria potest iudicare, *cap. cùm venissent,de iudic. Menoch.de arbitr. cas.458. num.60. Pereg. de iur.fisc. lib.1. tit.2. num.33. Surd. de alim. tit.4. q.18. num.71. Cabed. decis.76. num.2. part. 2. Carrasco in explicat. ad aliquas Recopilationis leges, cap.9.* Ergo pariter videtur, quòd possit se ipsum absolvere, vel alteri hoc committere, declarat *Abb. in c. fin.* maximè *num.6.de instit.*

54 Corroboratur hæc opinio notabiliter ex *Archidiac. in cap. venerabilem, de elect.* ubi vult, quòd si ille, qui iuravit in materia dispensabili, non habet superiorem, potest ipsemet secum dispensare, refert cum alijs *Paris.de resign. benef.lib.3. q.18. num.110.* addens, quòd hoc casu posset alteri committere absolutionem per *glossam in cap. sanè, cl.2. de offic. deleg.& in cap.nemo 9. q.3.* Nam
55 deficiente superiore quis potest sibimet ius dicere, *Innoc.in cap.olim el 1.de restit. spol.Ioan.Alois.Riec.p.3.var. resol. 221. num.3.*

56 Prælucet ad nostram tractationem non levis indagatio, an absolutio censuratum metu extorta nulla sit? Quam quæstionem adfirmativè resolvendam esse, decernit *textus in cap.1. hoc nostro tit.lib.6.* ubi, dicitur, absolutionem ab excommunicatione vel à peccatis, seu interdicto, aut suspensione per metum, aut vim extortam non valere, dictant ibi *Lap. Abb. Archid. Geminian. Ioan. And. Anchar. Butr. Dominic. Monach. Franc. August. Barbos. Vivian. in Ration. lib.*

lib.1.pag.302. Alagon. in compend. pag. 189 Cardos. in prax. Iudic. & Advoc. verbo Absolutio, num. 5. Basil. de mat. lib. 4.
57 *cap.8.num.17. Bonac. de cens. disp.1. q.3. punct.8. prop.2. fol.310. col.1. tom.1.* cum pluribus.

58 Manifestè procedit ratio huius rei, nempè, quia absolutio, vel revocatio ab Ecclesiasticis censuris est humiliter petenda, non autem per metum inlatum obtinenda, *cap. sententia 11. q.3.*

59 Vnde non sunt audiendi *Ludov. de S. Ioan. 1. part. sum. tract. de Euchar. q.7. artic.8. diffic.4. fol. 167. D. Ioan Sanchez disp.37. num.7.* quatenus docent, confessarium posse proferre verba absolutionis absque intentione ob fugiendam mortem sibi minatam à pœnitente, si non absolvat, quia cùm absolutio nullatenus teneat, non est necesse, ut non habeat intentionem Confessarius.

60 Ex quo fluit, extorquêtes absolutionem esse ipso iure excommunicatos, *Henric. in sum. lib.13. cap.30. §. 1. lit. G. Suar. tom.5. disp.4. num.11. Gamb. de casib. reserv. cap.10. num.7. in princip. Rainer. de censur. extra Bull. cap.9. excomm. 48. Filliuc. tract.14. num.53. versic. Sexta, & num.59. August. Barbos. de offic. & pot. Episc. tom.2. alleg.50. n.206. Navarr. in Man. cap.27. num.225. vers. Decima septima, Galganet. de iur. pub. lib.1. tit.15. num.18.*

61 Inferas secundò, eodem modo invalidam esse absolutionem extortam per dolum versantem circa causam finalẽ, quia superior non intendit absolvere, nisi iuxta causam sibi propositam, tenet *Bonacin. de censur. disp.1. q.3. punct.8. num.2.* ubi etiam tenet, validam esse absolutionem extortam per dolum versantem circa causam tantummodò impulsivam, de quo vide *Nicol. Garc. de benefic. part.8. cap.3. num.10. & 11. August. Barbos. in c. ex parte 5. num.3. de offic. iud. Ord.*

62 Inferas tertiò pro absolutione pretiũ recipi non posse, quia est materia simoniæ, *cap. ad aures 24. de sim. Suar. de Relig. tom.1. lib.4. de simon. cap.19. num.6. & cap.50. num.21. Valer. Regin. in prax.*
63 *for. pœnit. lib.23. num.212. in fin.* Quod intelligi debet, quando pretium, seu pecunia petitur pro absolutione, si verò petatur loco pœnæ, veluti spreti mandati, iustè peti potest, probant *Host. in summ. sub tit. de sententia excommun. vers. Et qualiter, col.2. S. Antonin. p.2. tit.1. c.5. §.16. S. Thom. in 4. dist. 25. q.3. art.2. ad 6.*

64 Similiter etiam notatur, quòd pro absolutione in Sacramento Pœnitentiæ, si aliter Sacerdos nolit absolvere pœnitentem, non potest dari pecunia absque labe simoniæ, ut per *Spin. in specul. testam. glos.7. princ. num.36.* quod eà ratione fit, cùm Sacramentum Pœnitentiæ non sit ità necessarium simpliciter, sicuti Sacramentum Baptismi, non potest recipi à simoniaco, sicut Baptismus, ut tradit *Covar. in cap. Alma Mater, 1. p. §.6. n.7. de sent. excomm. Augustin. Barbos. in cap. ad aures 24. num.4. de simon.*

65 Communis fert sententia, invitum posse absolvi excommunicatum non à culpa, sed à censura, *cap. Presbyter 5. dist.83.* Ità *DD. in glossa, cap. significasti, verbo Si petierit, de eo qui duxit in matrimon. quam post. per adult. Ioan. Cald.* quem refert *Panormit. in cap. ab excommunicato, num 20. de rescript. & in dict. cap. significasti, num.7. summ. Astens. part. 2. lib.7. titul.14. quæst.1. Felin. in cap. Apostolicæ, n.2. de except. Marian. Socin. in c. super eo 2. n.4. & 5. de sent. excom. & in c. super dubijs n.17. eod. tit. Antonin. 3. p. tit.24. c.77. Sylvest. verbo Absolutio 3. n. 7. Tabien. verb. Absolutio 2. n.19. §. quaeritur 14. Vgolin. de censur. tab.1. c.10. §.2. & Sair. lib.2. Thesaur. c.20. n.5.* ubi cũ *Henric. lib.13. de excom. c.29. §.1. & Suar. de censur. disp.7. sect.7. n.5. D. Thom. q.2. art. 1.* cum alijs Theologis *in 4. dist.18. Ias. in l. quod iussu, n.8. D. de re iudic. & Palat. Rub. in repet. cap. per vestras, §.18. n.17. de don. int.* eleganter *Other. divers. quæst. iur. 1. p. q.1.* totá.

Con-

66 Conclusionis ratio est, quia censura est pœna, non culpa, & ideò in invitum fertur, ergo eâdem ratione tolli potest invito eo, qui absolvitur, culpa verò non nisi voluntate committitur, ergo non nisi qui se voluntariè subdit, poterit absolvi.

67 Vnde quæri debet, an qui vi, vel metu inter infideles exteriùs fidem negans, corde tamen illam retinens (etsi peccet quidem gravissimè contra externam Fidei professionem, *cap. non solum* 11. *quæst.* 3.) sit hæreticus comprehensus in Bulla Cœnæ, & incurrat excommunicationem ipsius, & possit absolvi à quocunque confessario Ordinario adprobato? Et resolutivè dicendum est, non esse hæreticum, nec excommunicatum, & ideò posse absolvi à quolibet confessario adprobato, *Fagund. præcep.* 2. *lib.* 8. *cap.* 8. *num.* 39. *Sanchez lib.* 1. *cap.* 7. *num.* 8. *Filliuc. tom.* 2. *tract.* 22. *cap.* 6. *num.* 164. cum alijs novissimè *Dian. tract.* 4. *de Sacram. resol.* 143.

68 Quia talis non est verè infidelis, vel hæreticus, quia non habet errorem in intellectu.

69 Deinde hæresis ratione solius excommunicationis reservatur, at hæresis externa absque errore interno non subiacet excommunicationi: ergo.

70 Nec refert, quòd ab Inquisitoribus hic homo puniri possit in foro externo tamquam hæreticus, nam præsumitur illum habuisse dissensum à Fide in intellectu, siquidem hunc dissensum exteriùs finxerunt & manifestarunt, sequitur *August. Barbos. de offic. & pot. Episc.* p. 2. *alleg.* 4. *à num.* 31.

SVMMARIVM.

1 EXCIPERE *verbum latè patet, & 2. 3.*
4 Accipitur pro detrahere, deducere.
5 Pro recipere.
6 Pro pati.
7 Pro pacisci.
8 Pro inquirere.
9 Pro intercipere, & separare, & 10.
11 Pro colligere.
12 Pro abscondere.
13 Pro excludere, & 14.
15 Exceptio nullitatis, & rescissionis non impedit executionem, & 16. 17.
18 Affirmatur, & 19. 20.
21 Confirmatur.
22 Exceptio nullitatis executionẽ instrumenti impedit, & 23. 24.
25 Executio impeditur à principio si cõtra instrumentum, quo nititur, mota sit lis super restitutione in integrum.
26 Exceptio falsitatis silere facit executionem, & 27.
28 Similiter exceptio nullitatis, & 29.
30 Concordantur opiniones, usq. 33.
34 Exceptio litis pendentiæ non habet locũ in executivis, & 35.
36 Exceptio litis pendentiæ super nullitate, aut reformatione pensionis non impedit interim agere via executiva ad ipsam pensionis exactionem.
37 Si exceptio nullitatis sit notoria.
38 Exceptio usurarum impedit executionẽ instrumenti, & 39.
40 Non obstat prædictæ concordiæ pactum de non obponendo, usq 43.
44 Si instrumenti nullitas ex parte creditoris præveniendo petatur, interim ex eodem contractu impugnato non potest census exigere, usq. 47.
48 Affirmatur, usq. 51.
52 Cessio bonorum an impediat executionẽ, usq. 69.
70 Exceptio metus executionem impedit, & 71.
72 Reprobatur Fontanela, & 73. 74.
75 Reijcitur Coler. & 76.

CA-

CAPVT XXIX.

Præventio super exceptione metus & similium an impediat executionem instrumẽti, si ante eã aliquo modo exceptio probationibus detecta fuerit?

1 EXcipere verbũ latè patet. Primò sumitur pro adsumere, subire, capere, suscipere, *l. observare*, §. 1. ibi: *Est enim congruens, ut unusquisque in patria sua Proconsulem excipiat, D. de offic. Proconsul. l. si Titius*, ibi: *Ob ætatem si restituatur in integrum unus fideiussor, an alter onus obligationis integrũ excipere debet, D. de fideiuss.*

2 Sic etiam constitutum est, non eodẽ modo puniendos eos esse, qui longo tẽpore in reatu agunt, quàm eos, qui in recenti sententiam excipiunt, *l. si diutino, D. de pœnis, & l. eum qui bona vacantia à fisco comparavit, debere actionem, quæ contra defunctum competebat, excipere, D. de iur. fisc. l. 2. C. ubi in rem act.* ibi: *Si actoris intentionem excipiat, l. interdum, in fin.* ibi: *Non debet iudicium recusare negotiorum gestorum, sed actionem eum excipere, de iudic. l. non solùm, de noxal. cap. fin. §. quod si super, ut lit. non contest.*

3 Secundò, excipere est pœnam pati, adcipere, *l. si adulterium cum incestu*, §. *Imperatores*, ibi: *Si maritus uxorem in adulterio deprehensam impetu tactus doloris interfecerit, non utique legis Corneliæ de sicarijs pœnam excipiet, D. de adult.*

4 Tertiò, accipitur pro detrahere, deducere, *l. heres, D. de petit. hæredit. §. in secundo, in proœm. Digestorum, l. 1. §. accusationem, in fin. D. ad Turpil.*

5 Quartò, excipere lumina, idest, recipere, *l. 3. D. de servit. urb. prædior. l. si arborem, D. eo. l. l. qua ratione § penult. D. de acquir. rer. domin. §. hoc amplius, Instit. de rer. divis.* doctè *Hugo Donell. lib. 11. comment. c. 5.* ubi *Osswald. Hillig. in not. lit. D.* cum alijs observat.

6 Quintò, excipere actiones, pati, ut agatur contra eum, & contra illas actiones se defendere, easque adcipere, qui nõ cogitur in aliquo loco iudicium pati, si ipse ibi agat, ibi: *Cogitur excipere*, declaratur *in l. 2. § sed si agant, D. de iudic. l. non solùm, D. de nox. Petr. Rebuf. in l. qui fundum 205. fol. 653. D. de verb. sign.*

7 Sextò, pacisci, comprehendere, sustinere, ac impetum ferre, & sermonẽ ità haurire, ut quid ei subijciatur, significat, exactè *Pet. Fab. lib. 3. Semest. cap. 24. pag. 385. & seqq. Osswald. Hillig. in Don. lib. 21. comm. c. 1. lit. L.*

8 Septimò, habetur pro inquirere, *Cic. de Orat.* ibi: *Quædam dari ex hac vita ad pertrahendos animos hominum, & ad excipiendas eorum voluntates.*

9 Octavò, per separare, *Virgil. lib. 5. Æneid.*

Ipsum illum clypeum, cristasq; rubentes
Excipiam sorti.

Vbi *Ioan. Ludov. de la Cerd. in comm. fol. 321. num. 13.*

10 Nonò, pro intercipere, & insidiari, *Cic. ad Attic. lib. 4. Admoniti sumus, ut caveremus, ne exciperemur à Cæsare. Virg. 3. Æneid.*

Excipit incautum, patriasque obtruncat ad aras.

Ioan. Ludov. de la Cerd. in 4. Æneid. fol. 321. num. 5.

11 Decimò, pro colligere, *Martial. lib. 1. epig. 94.*

Ventris onus misero, nec te pudet, excipis auro
Bassa: bibis vitro: carius ergo cacas.

Et *lib. 3. epig. 5.*

Et illi coniux, quæ te manibusque, sinuque
Excipiet. ----

Vo-

11 Vndecimò, pro abscondere, *Plaut. in Aul. Nec partem tibi ab eo indipisces, neque furem excipies.*

13 Duodecimò, pro excluere sibi reservando; inde exceptio quasi actionis exclusio, *l. 2. D. de except.* facit *l. binas ædes, quas solas habet, vel fundum tradiderit, excipere potest id, quod personæ, non prædij est, D. de usufr. l. & eleganter, in princip. D. de dolo:* quicquid ibi *Gloss. & DD.* di-
14 cant; hinc exceptus obligatione dicit *text. in l. fin. D. de duob. reis,* id est, obligatione exclusus.

His ità prælibatis, antequàm ad nostram de metu indagationem adcedamus, ad res alias speculatio patebit, & postea resolutionem huius quæstionis expromemus.

15 Si contra habentem viam executivam ex sententia, vel instrumento à debitore viâ ordinariâ ante executionem præveniẽte super nullitate, simulatione, rescisione, usura, vel simili, retardari prætẽdatur executio, circumscriptâ tamen renuntiatione per pactũ de nõ opponendo continentem pactum de non præveniendo, & quid iuris in hac specie sit dubitetur. Duplicem sententiã, etsi contrariam, inveniemus. Prima adfirmat nullatenus executionem impediri; quæ fuit *Innoc. in cap. cùm in iure, de offic. deleg. Angel. in l. 4. §. condemnatum, D. de re iudic.* sequuntur *Canar. de execut. instrum. quæst. 51. & 52. Monter. à Cuev. decis. 22. num. 4. & 5. Milanens. decis. 7. lib. 2. Cane. lib. 3. var. cap. 1. n. 54. Tusch. conclus. 374. num. 16. litt. E. Bursat. cons. 74. num. 25. Surd. cons. 377. num. 42. Berous cons. 85. num. 3. & 8. & consil. 119. vol. 3. Cartar. decis. 2. num. 8. & 9. Covar. de sponsal. cap. 8. quæst. 12. & lib. 3. variar. cap. 3. Parlador. lib. 2. quotid. cap. fin. par. 5. § 11. num. 22. Gutier. de iuram. confirm. 1. par. cap. 2. n. 23. plenè Ruginel. pract. quæst. 19. Grat. cap. 118. num. 43. & 679. num. 3. & 4. lib. 4. Roderic. de ann. reddit. lib. 1. quæst. 18. num. 3. Cald. de empt. & vendit. cap. 32. sub num. 12. Ioan. Domin. Gait. de cred. cap. 2. tit. 7. num. 2497. 2498. & 2499. Guzm. de evict. q. 32. numer. 37.*

17 Quod expressè confirmat *text. in l. fin. C. de ord. cognit.* ibi: *Si quando negotiũ status fuerit exortũ, siquidem ab eius parte, qui dicitur servus, aliquid dicatur Dominus abripuisse, priùs considerari placet, utrum de possessione servitutis in libertatem reclamandum putet, an verò ex possessione libertatis in servitutem vocetur. At si eum de obsequijs servilibus libertatẽ consliterit flagitare, ante decidi status convenit causam, atque ità præberi direptorũ negotiorum (si res exegerit) audientiã. Quòd si ei, qui ad servitutẽ vocatur, quidquam direptum esse memoretur, universa, quæ constiterit, ablata ità demum reddi convenit ei, qui servus esse contenditur, si modò salvam rem futuram per idoneos fideiussores promiserit. Nam si tales dare non potuerit, tunc ea convenit, de quibus in iudicio tractabitur, sequestrari in eum diem, in quo controversia sopiatur, ità ut ex ijsdem (si aliqua alia facultas esse non poterit) tantùm litis sumptus, & alimoniæ homini subministretur; quantum moderato iudicis arbitrio fuerit æstimatum. Cùm autem necdum lite de statu mota, res ab aliquo direpta sint, & sententia de restituenda possessione re lata, ille ne huic sententiæ satisfaceret, de statu cõtroversiam movit, necessitatem habebit, & sine satisdatione easdem res redere, & tunc causam liberalem secundùm iuris ordinem exercere.* Quę verba haud expẽdo, cùm satis apertè rem hanc demonstrent, & confirment.

18 Secunda discedit à prima, & est *Bald. in Authent. quæ supplicatio, num. 5. C. de precib. Imper. offer.* ubi dicit, quòd *Innoc.* senserit, quòd si fiat executio, non revocabitur per viam adtentati, sed exspectabitur finis negotij, non autẽ intelligit, quòd *Innoc.* tradat regulam super executione interim fienda, quia diceret falsum; nam cùm interim sit dubiũ iudici, non debet esse velox ad exequendũ: sequuntur *Lancell. de attent. nullit. pend. num. 83. & seq. Monter. decis. 22. num. 6. & 7. Natta consil. 217. ante fin. Canar. de*

de execut. instrum. q. 51. num. 90. in fin. Cartar. decis. 20. per totã, *& num. 16. Caravit. rit. 190. num. 2. Afflict. decis. 387. Contard. in l. 1. limit. 7. n. 24. C. si de moment. Rebuff. ad Reg. Constit. tit. de litt. oblig. art. 1. gloss. 9. num. 45. Costa subsidiar. rem. 50. num. 3. Marc. decis. 44. num. 1. 2. & 3. cum seq. par. 1. & Cast. in d. Authẽt. quæ supplicatio*, pro cautela docuit, quòd debitor præveniat.

19 Imò *Innoc.* fuit sibi parùm constans *in cap. cùm olim, de dol. & contum.* ut advertit *Castrens. in l. 4. §. condemnatum, D. de re iudic.* refert *Apostill. ad Suàr. in l. post rem, in declarat. l. Regn. vers. Circa, litter. E. fol. 697.* & retigit *Intrigliol. de cens. quæst. 46. 65. & 89. Grass. de except. in prælud. num. 246. & except. 12. num. 2.*

20 Vnde iam per laudatam doctrinam *Bald. in dict. Authent. quæ supplicatio* (qui de præventione super nullitate sententiæ loquitur) deducitur iudicem nõ debère esse velocem ad exequendum, & sequitur ibi *Castrens. Socin.* latè *cons. 78. num. 6. lib. 3.* per totum, *Marian. cons. 47. num. 24. Imol. cons. 130. num. 7.*

21 Pro cuius confirmatione adduci possunt notata *in cap. tuam 3. de ordin. cognit.* quòd exceptio litis pendentiæ super illegitimitate, vel absolutione à iuramento coram Ecclesiastico, vel super usuraria pravitate, & similibus præiudicialibus processum corã iudice laico, & etiam executionem instrumenti impedit, *Feder. de Sen. cons. 126. & cons. 300. Anchar. cons. 22. DD. in cap. debitores, de iur. iur.* quos refert, etsi nõ sequatur, *Afflict. decis. 30.* tamen Grãmat. ibi *in addit.* adducit *Laurẽt. de Rodulph. in cap. consuluit*, qui dicit sæpè contrarium in praxi esse receptum, & dictat *Gramm.* hoc æquius videri, & *Rodulph.* sequi videtur *Gallef. ad form. Cam. oblig. Rubr. de vi instrum. n. 1. Bero. cons. 85. lib. 3. Mascard de probat. concl. 686 num. 13. Camil. Borrell. tom. 2. summ. Decis. tit. 35. à num. 159.*

22 Hinc inferas per exceptionem nullitatis, executionem instrumenti impediri, tradunt *Alexand. Rip. num. 18.* & alij *in dict. § condemnatum, Mascard d. concl. 686. num. 11. & 12. Marc. decis. 44. n. 4. Grat. d. cap. 118 num. 46. Felic. de censib. lib. 2. cap. 1. num. 34. Intrigliol. lib. 2. sing. 16. Milan. decis. 2. num. 133. 149. & 153. lib. 2. Carol. de Grass. except. 20. num. 6. & 8. Gutierr. de iuram. confir. 1. par. cap. 2. num. 22. & 23. Ferret. cons. 85. n. 5. Franc. Viv. decis. 31. num. 8. Rota divers. decis. 301. par. 1. Cæsar. Barz. decis. 39. num. 40. Becc. cons. 20. n. 55. & 56. Put. decis. 35. lib. 1. Surd. cons. 377. num. 42. Honded. consil. 17. num. 45. lib. 2.* dummodò executio prompta non sit, *Mandos. in Specul. de inhibit. quæst. 49. num. 2. & 5.* ad exemplum executionis trium conformium, quæ notoriæ nullitatis exceptione impeditur, probant *Cald. Pereir. in l. si curatorem, gloss. per quod in pristinum, numer. 22. C. de in integr. restitut. Franc. Vivius decis. 495. num. 1. & 2. lib. 1. Gonçal. in regul. 8. Cancell. gloss. 56. num. 67. Natta consil. 172. num. 5. Ioan. Botta cons. 101. num. 25. Anton. Gabr. tit. de execut. rei iudic. concl. 1. Menoch. de arbitrar. cas. 9. num. 2. & consil. 109. num. 40. in fin.* ubi sic intelligunt *Angel. in d. § condemnatum*, ad finem; eò quòd instrumenti guarentigiati executio non impeditur per exceptionem, quòd contractus sit

24 usurarius. Nã procedit eius dictũ, quando nulla est præsumptio, & coniectura commissi fœnoris, quasi tunc præsumẽdum sit, quòd illa exceptio obponitur per calumniam ad retractandam executionem: at si usura ex aliqua constet coniectura, secus est, atque ità adcipiẽdus *Anchar. cons. 98. Bero. consil. 211. in fin. & cons. 85. num. 6. lib. 3. Mar. Giurb. decis. 100. num. 8.*

25 Inferas etiam, executionẽ impediri fieri à principio, si contra instrumentũ, quo nititur mota sit lis super restitutione in integrũ, quia fortè obligatus erat minor, *gloss. in l. 1. C. de mom. poss. l. unica, C. nil novari in integrum restit. pend. Decian. consil. 45. Rubr. & Nig.*

C. de

C.de in integr. restit. postul. ne quid nov. fiat. & *ex textu in cap. suscitata, de in Integr. restitut. Mysing. observ. 48. cent. 1. Afflict. decis. 356.* & *341. Covarr. pract. cap. 25. num. 7. Thesaur. decis. 181. Arismin. Tepat. 1. par. sub tit. de restit. in integr. Paz in prax. 4. par. 1. tom. cap. 39. Rodrig. de reddit. quaest. 16. num. 29. Perez in l. 1. tit. 8. lib. 3. Ordin. Vet. pag. 1111. in fin. tom. 1. Marc. decis. 504. par. 2. Cost. de fact. scient. centur. 1. distinct. 55. num. 2. Peregrin. consil. 73. num. 19. vol. 1. Menoch. lib. 1. variar. quaest. 5. Mastrill. decis. 30. par. 1. Cevall. quaest. 830. Lancell. de attentat. 2. par. cap. 18. limit. 9. ex num. 134.* & *cap. 14. Barz. decis. 74. num 22.* & *23. Avend. 2. par. Prat. cap. 30. num. 7. Azeved. ad l. 4.* & *5. tit. de las excepciones, num. 44. Gutierr. lib. 1. pract. quaest. 134.* & *de iur. confirm. 1. par. cap. 2. num. 29. Parlador. lib. 2. quotid. cap. fin. 5. par. §. unico, Trentacinq. resol. 15. de adpell. num. 17. Tusch. tom. 7. verb. Restitutio, conclus. 291. num. 62.* & *cap. 293.* quod eruditè limitavit *Hercul. Maresc. lib. 2. cap. 121. num. 14.* & *15.*

26 Mirum in modum dictis adstipulatur, quòd si causa falsitatis opponatur, cùm sit praeiudicialis alijs, quas eâ pendente silère facit, donec definita sit, & praecipuè si totum ius causae civilis consistit in instrumentis, seu testibus impugnatis de falso, ut colligitur ex traditis per *Matth. de Afflict. decis. 229.* qui refert opinionem *Tancredi in sua compendiosa, tit. de iudic. 10. quaest.*

27 tenentis istã causam falsitatis esse praeiudicialem ad causam civilem, & ideò debet in iudicio supersedèri, per *l. fin. C. de ordin. iudic.* & iuxta tradita per *Caplc. decis. 25.* per totam, & per *Cyn. in l. 1. col. penult. C. qui accus. non poss. Bald. in l. si quis testibus, C. de test. Bart. in l. Divus, cum seq. de petit. hered. Alois. de Leo in l. 2. C. ad leg. Cornel. de fals. num. 2.* de quo est, ut ait *gloss. in l. 2. vers. Falsum, C. de edicto Divi Hadriani tollendo, Ioseph. Ram. consil. 73. num. 29.* & impedit executionem, *Paul. Christin. decis. 199. num. 25. vol. 4. Costa de fact. scient.* & *ignor. cent. 1. dist. 6. num. 4.*

28 Et similiter exceptio nullitatis ab aliquo obposita est eius naturae, & qualitatis, ut requirat statim examinationẽ, & determinationem, adeò ut non posit in discursum processus reservari, imò fuisset nullitati nullitatẽ addere, si stante hâc obpositione nullitatis non pronuntiaretur ante omnia super illis, ità decrevit *Rota*, teste *Puteo decis. 150. lib. 1.* & *decis. 72. num. 2.* & *3. lib. 3. Caputaq. decis. 60. num. 1.* & *2. par. 2. Gonç. ad reg. 8. Canc. gloss. 9. in adnot. num. 171.*

29 Namque nullitatis iudicium dicitur praeiudiciale, ut docet *Bald. in l. ordinarij, n. 13. C. de reivindic. Caes. de Graff. decis. 8. num. 7. de sent.* & *re iudic.* nulla siquidem maior est iniustitia, quàm nullitas, *Bellamer. decis. 343. num. 2.* & iudex nulliter procedendo spoliat, *Aim. cons. 140. num. 2.* & *3.* & *cons. 24. num. 4. Caput. decis. 112. n. 1. par. 2.* & *186. par. 3. Salgad. de Reg. protect. par. 2. cap. 18. num. 40.* & *41.*

30 Sed iam ad pugnantium sententiarũ concordiam & unitatem praecingamur, igitur ut *Bald.* opinioni non adversetur *Innoc.* dicendum est, quòd eius dicteriũ procedat, quando agitur de executione sententiae, quod utique per praeventionem non impediatur, secus verò quãdo agitur de executione instrumenti, quia tunc praeventio impedit.

31 Suggeritur evidens ratio, quia in processu ante sententiã fuerunt obpositae, seu debuerunt obponi omnes exceptiones peremptoriae, quae post sententiam obponi prohibentur, quod secus adversus instrumentum sic se habet, ut dicit *Bald. in l. peremptorias, C. sententiã resc. non poss.* itaque resolvit *Cuman.* & *Alex. in dict. §. condemnatũ, in 4. addit.* ubi reijcit dictum *Ang.* refert & sequitur *Socin. d. cons. 78. n. 5. vers. Tertiò probatur, Suar. in l. post rem, in declarat. l. Regn. §. circa, num. 17. fol. 706. Mascar. de probat. concl. 686. num. 13. in fin.*

32 Rursus, aut cotã diverso iudice prae-

ventum fuit, & tunc præventio executionem nō impedit, aut coram eodem, & obstat *Canar. de exetut. q. 51. num. 50. & 91. & 52.* latissimè *Mascard. d. concl. 686. n. 17. limit. 5.* & prius *n. 13. & 14.*

33 Denique conciliatur *Bald. & Innoc.* quando nullitas evidens, & manifesta proponitur, resultansque ex actis retardat (quasi secùs sit in alia exceptione non patenti instantaneè) atque impedit executionem trium sententiarum conformium, *Roman. in l. si verò, §. de viro, num. 61. D. solut. matrim. Bald. in l. 1. C. ne liceat in una, eadēque causa, Oldrad. consil. 106. num. 4. Quint. Mandos. in tract. de inhib. q. 43. num. 4. Felin. & Omn. in cap. cùm super, de re iudic. Rimin. Iun. consil. 445. num. 3. lib. 4. & consil. 467. num. 112. Marcell. Cresc. decis. 1.* aliàs *20. n. 2. de re iudic. Roman. consil. 42. Bald. in l. absentis, in fin. D. si cert. petat. Vivius decis. 304. num. 6. & 7. Rot. apud Farin. decis. 627. par. 1. Cas. Argel. de acquir. possess. quæst. 2. art. 7. num. 236. Sesse de inhib. cap. 5. §. 5. num. 10.*

34 Exceptio litis pendentiæ non habet locum in executivis, *Geminian. in Rubr. de eo qui mittit. in possess. causa rei servand. lib. 6. Ias. consil. 9. num. 2. lib. 2. Cavalc. decis. 1. num. 15. lib. 1. Francisc. Becc. consil. 17. num. 3. Berous consil. 85. lib. 1. Nevizan. consil. 4. in fin. Capic. decis. 33. numer. 3. Lancel. de attent. par. 2. cap. 4. limit. 2. num. 50. & 76. Grat. cap. 118. num. 44. Cartar. decis. 2. num. 9. & 14. Anton. Gabr. de iudic. concl. 1. num. 31. Salgad. de Reg. protect. par. 4. cap. 7. num. 171.*
35 Nec in ea habet locum *l. ubi cœptum, D. de iudic. Bald. in l. consentaneum, C. quomod. & quando iudex, Ias. in l. nulli, C. de iudic. Mūter decis. 23. num. 16. Paz in prax. tom. 1. par. 5. cap. 2. num. 4. Costa remed. 25. num. 9. Roman. consil 76. n. 9.* ubi *Mādos. litter. P. Gramm. consil. 95. num. 2. Marant. in prax. in ult. verbis totius operis, num. 59. Dec. consil. 562. Carroc. de excus. bonor. par. 2. q. 24. num. 26. Grass. in prælud. de except. num. 46.* Nec datur instantia, *Bart. in l. litibus, C. de agricol. & censit. lib. 11. Crot. consil. 103. num. 13. Alexand. consil. 181. in fin. lib. 6. Milan. decis. 20. num. 27. lib. 1. Mar. Giurb. decis. 100. num. 16.* Nam ipsa via executiva est finis litis. Potest enim creditor variare, & facere transitum de principali ad fideiussorem, & de una re ad aliam, & de persona ad personam, *l. mutuam, mandat. Cavalc. decis. 1. lib. 1. num. 15. de iudic. Anguisol. consil. 25. num. 4.*

36 Vnde exceptio litis pendentiæ super nullitate, aut reformatione pensionis non impedit interim agere viâ executivâ ad ipsam pensionis exactionem, *Rebuff. de pacif. possess. num. 156. Vestrius in prax. Roman. Curiæ, lib. 3. cap. fin. numer. 1. Camil. Plaut. in tract. de pens. numer. 2. Robert. de attent. 2. par. cap. 10. numer. 38. & cap. 17. num. 60. & 92. Ioann. Hieron. Campan. in divers. Iur. Canon. rubric. 11. cap. 13. num. 285. Staphil. de litter. iustit. §. in primis, num. 84. Gig. quæst. 62. num. 12. Marescot. lib. 1. variar. cap. 21. à num. 1.*

37 Hoc autē, quod de exceptione nullitatis nuper diximus, ità erit intelligēdum, ut si non sit notoria, ac evidenter de ea constet, sed requirat altiorem indaginem, sive cùm ex litis pendentia simul, sive ipsa sola opponatur executioni, utique obstare non tenetur, ex his quæ per *Bart. & Ripā in l. 4. §. condemnatum, D. de re iudic.* notavit *Salgad. de Regia protect. par. 3. cap. 3. num. 51. & cap. 9.* latè.

38 Sic etiam exceptio usurarum, quæ resultat ex eodem instrumento debitotio, impedit executionem instrumenti usurarij, *Sesse de inhibit. cap. 4. §. 1. num. 7.*

39 Cuius rei ratio est, quia talis exceptio dicitur nasci ex ventre instrumenti, ut de pensione Ecclesiastica dicunt cōmuniter *DD.* què licèt sit privilegiata, tamen talis executio retardatur per exceptionē resultantē ex eodem instrumēto, & sic cōstito iudici Ecclesiastico saltim summarie de tali usura, dare solet inhibitionem contra iudicem secularem,

rem, ne exequatur instrumentum usurariũ, donec de usura pleniùs cognoscatur, & simili modo dabitur firma cõtra instrumentum usuratiũ, & impediet executionem instrumenti, quando suspicio usuræ resultat ex eodem instrumento, & hęc cognitio erit summaria, ex quo iterùm de ea cognoscendum est in plenario iudicio; nam si iterùm de ea non esset cognoscendum, talis cognitio debêret esse plenaria, *DD. in cap. si Clericus laicum, de for. compet.* Quinimò iudex ex officio debet supersedêre in executione talis instrumenti, *Capie. decis. 250. Borgnin. decis. 2.*

40 Nec obstat firmatę concordiæ, quòd renuntiatum sit prævētioni per pactum de non opponendo, pactum de non præveniendo implicans, cui renuntiari posse, scribunt *Caravit. ritu 168. Graff. de except. in præludijs, num. 247. Vincent. de Franch. decis. 670. num. 3. lib. 4.* Quia id non intelligitur de præventione super exceptione notoria, liquida, etiam detecta & probata, quia tunc executionē impedit non obstāte pacto, *Graff. de except. in prælud. num. 258. Menoch. consil. 109. num. 40.* ubi ità distinguit opinionem *Angel. in dict. §. condemnatum;* quidquid senserit *Surd. cons. 327.* quem citat *Petra in addit. ad Capie. decis. 175.* sicque declarat *Menoch. Bero. cons. 85. lib. 3.* qui loquitur, quando fuit præventum super usura, omnino *Fontan. de pact. dotal. claus. 7. gloss. 2. par. 5. num. 27. & seq. Mastrill. decis. 157. num. 40. Grat. cap. 218. num. 48. Cavale. decis. 13. num. 49. par. 2. Milan. decis. 113. num. 112. lib. 2. Rebuff. ad leg. Gall. tom. 1. tit. de litterar. obligat. art. 2. gloss. 1. num. 22. Cald. Pereir. de empt. & vendit. cap. 32. sub n. 12.* eleganter & doctè *Maur. Burg. in tract. de laudim. par. 3. inspect. 40. à num. 31.*

41 Proinde, ut tollatur difficultas præventionis, & eludatur cautela, *Paul. Castr. in Authent. quæ supplicatio, C. de precib. Imperat. offer.* advertit pro remedio, & antidoto, quòd creditor, seu victor compareat actionem ex sentētia, vel instrumento proponendo, seu executionem causando, nec permittat super exceptione præventâ probari, quia tūc iudicium prævētionis resolvitur, & habet vim simplicis exceptionis, & instātia incipit à secunda petitione, quia secunda evanescit, ità *Milan. cum pluribus*

42 *d. decis. 9. n. 35. & 36. Aimo Public. sup. consuet. Albern. tit. 18. art. 6. in fin. Contard. in l. unica, limit. 7. num. 24.* benè *Ronchegall. in rubr. de duob. reis, num. 22. in fin. & seq. Mastrill. decis. 14. num. 182* quod quomodo procedat satis aptè declaravit *Antonin. Amat. resol. 36. à num. 17. cum seq.*

43 Advertendum est, debitori præveniendi debêre denegari audientiam, donec solverit in contractu promissa & adcepta, si remedium super quo præventum est, ad rescissionem tēdat, quòd secus erit si ad nullitatem dirigatur, ad tradita per *Giurb. decis. 103. Mastrill. decis. 13. Georg. alleg. 34. Menoch. cons. 644. & consil. 1111. num. 63. & 64. Muta decis. 94. Fontan. de pact. dotal. claus. 4. gloss. 9. par. 5. num. 214. cum seq. Macerat. var. resol. lib. 1. resol. 38. num. 18. Barsat. cons. 295.* cum alijs.

44 Insurgit nunc difficultas haud levis, an si instrumenti nullitas ex parte creditoris præveniendo petatur interim, ex eodem contractu impugnato possit censūs exigere?

45 Pro negativa faciunt sequentia. Primò, quia lucrum quis non debet consequi ex eo, quod nixus extitit impugnare, *cap. ex eo, de reg. iur. in 6. cap. olim, de censib. l. si à te, C. de pact. inter emptor. & vendit. l. quod si minor, §. restitutio, D. de minorib. l. post legatum, D. de his quib. ut indign. Gab. de reg. iur. concl. 1. Menoc. lib. 2. præsump. 45. num. 16. Grat. cap. 770. n. 21. vol. 4. & cap. 967. num. 28. Macerat. lib. 3. res. 1. num. 52.*

46 Secundò, facit mira *Bart.* doctrina *in Auth. ex causa, num. 19. C. de lib. præterit.* ubi quòd filius impugnans testamentū patris ex vitio præteritionis non potest petere legatū, licèt quoad legata testamen-

mentũ sit validũ,quia illud impugnat.

47 Tertiò,in terminis pungunt pro hac parte *Surd.decis.6. & Gargiar. patrocin. 26.lib.1.*

48 Pro adfirmativa sententia tenuerunt plures, ut videre est ex *Giurb. decis. 100. Mastr.decis.160. num.13.& 19. Toro in compend.Decis.verb.Instrumentum,col.2. vers.penult.fol.276. Ascia determin.* 130. ubi fuit dictũ,quòd creditor potest petere annuos census decursos, non obstãte pendentiã litis rescissionis cõtractus; nam creditor potest agere viã executivã; non obstante quòd intẽtavit rescissionẽ contractus pro annualitatibus ; nã petitio unius nõ impedit executionem alterius,*l.is à quo,D.de reivind.*de cuius intellectu latè agit *Pet. Barbos.in l.si alienam,num.14.& seq.D.solut.matr.*

49 Haud impedit regula *text.in d.cap.ex eo,de reg.iur.in 6.*quia limitãda & intelligenda est,si impugnans obtinuerit,nõ autem si succubuerit,*Bart.in l.post legatum,num.4. vers.Tu dic, D.de his quib.ut indign. Felin. in cap. Capitulum 30. n.10. vers. Limita 6. de rescript. Anton. Gabr. dict.concl.1.de regul.iur.num.52.limit.8. Grati.cap.688. num.38.& cap.704.n.41.*

50 Iterùm limitari debet,ut non procedat,dum lis pendet, quã durãte impugnans ex actu impugnato lucrum consequi valet,*Mar.Anton.Materat.lib.1.resol.36.num.7.Ant.Gab.dict.concl.1.num. 40.Vivius decis.379.num.6. Mar. Giurb. decis.55.num.11.*

51 Denique restringitur,ut licèt impugnans,ex eo quod impugnat, lucrum non consequatur, non tamen patiatur damnum,debitive amissionẽ, ideòque rescissionem contractus, instrumentumve nullum prętendens, executionẽ nihilominus eius petere poterit, *Masc. de probat. concl. 686. n.14.& 15.Hondcd.cons. 17.n.45.lib.2. Surd.cons.183.n.94. Put. decis.35.n.1.Cavalc.decis.19.n.57.par.3. & decis.25.n.17.par.5. Materat.var.lib. 2.resol.31.n.1.&resol.61.n.4.Cart.decis. 2.& decis.113. Gutier.de iuram.confirm. par.2.cap.2.n.23.& 29. Giurb.decis.2. n. 1.& seq.& d.decis.55.n.11.*& plenè *decis. 100.*novissimè, pariterque copiosissimè *Amat. dict.resol.36. n. 25.Velasc.in Axiomat.litter.L.num.93. Hippolyt. Montan. in addit. ad Anton. Olivan. de act. tom.2. lib.1.cap.15.num.4.*

52 Hinc quæri debet, an cessio bonorũ impediat executionem contra cedentẽ: Cessionis bonorum miserabile refugium in pauperum debitorum favorem effluxit, ne in carceribus marcescerẽt, ferroque ac fame tabescerent, nevè in vincula conijci possent, *text. in l. 1. C. qui bon.ced. poss.* id quod testatur *Bald.in l. societatem,D.pro socio*, quem refert & sequitur *Apicella in tutam. paup.tit.4. de cess.bonor.num.3. Iacob. Menoch.de arbit. lib.2.centur.2.cas.183.n.1.Card.Domin. Tusch.pract. concl.litt.C. concl.217.n.1.* & alij ex proximè referẽdis, apud quos perquàm fusè de hac materie tractatur,viderique poterũt *Matt. Brun.* (qui integrum *de cessione bonorum tractatum* edidit) *Afflict. decis. 296. 378. 379. Socin. regul. 46. 47. & 279. Bertach. verb. Cessio bonorũ, & verb. Cedere, Pet.Iacob. in sua prax.civ. tit.de cess. bonor. Baeça de inop.debit.cap.1.per totum,Covar.variar. resol.lib.2.cap.1.Paz in prax. 5. par.tom. 1.cap.6.*toto, *Gutierr.de iuram. confirm. cap.18.1.par.Diaz reg.65.Avend. resp.8. Tusch.dict.concl. 217.218. & 219. Menoch.dict.cas.183. Ioan.Baptist.March.de commiss.par.3. cap.1. §.1. de commiss. admiss. ad bonorum cessionem, Apicella ubi sup. & eius addit. Maurit. Apicell. Alex. Trentacinq. lib. 3. resol. 27. de sol. Grass. de except.ad statutum excludens omnes exceptiones,except.17. Iacob. Canc. var.resol.c.9.de cess.bonor.par.2.Pasch.de virib. patr.potest.2. par. cap.9.ex num.52. cum multis seqq. Marc.Ant.de Amat.decis.93.* per totam.

53 Et quòd executiò non locũ habeat, suadetur ex seqq. Primò , ex *l. item si unus ex litigatoribus, D.de arbit.*ibi: *Item si unus ex litigatoribus bonis suis cedat, Iulian.lib.4.Digestorũ scribit non esse cogẽdũ arbitrum sententiam dicere, cũ neque agere,*

re, neque conveniri possit, ubi *Bald.* dicit, quòd directæ actiones personales, quæ remanent penes eum, qui cedit bonis, sunt inanes; nec possunt ab eo moveri, seu intentari, tenent *Ioan. Platea. in §. fin.* ibique *Ias. n.24. Instit. de act. Natta cons.440. vol.2. Trentac. d. resol.27. n.12. Scacc. de commerc. §.7. gloss.5. n.143. q.6. Cornaz. decis.175. n.7. Franch. decis.55. num.3. & 4. Alois. de Leo in l.1. num.12. C. qui bon. ced. Matthesil. in l. ex contractu 3. num.2. C. de bon. auth. iud. possid. Strac. de decoct. par.3. num.14.*

54 Adeò, ut neque iudicium intentatum possit prosequi per actorem, qui lite pendente cessit bonis, *Capell. Tholos. decis.250. Matth. Brun. de cess. bonor. quæst. 7. num.2. Stephan. Grat. cap.486. num.12. tom.3.*

55 Secundò, ex notatis per *Scacc. dict. gloss.5. quæst.6. à n.122.* ubi probat per bonorum cessionē impediri executionē litterarum cambij, aliarumque obligationum, pro quibus datur executio parata, & præsertim si sit obligatio in forma Cameræ (licèt in ea contrarium velit *Zach. de obligat. Cam. q.19. num.6.*) & suggerit rationem in his verbis: *Ratio est, quia cessio bonorum habet vim solutionis, ità ut debitor facta cessione, non possit ampliùs carcerari, & exspiret actio creditoris contra eum.*

56 Tertiò, si executio post bonorū cessionem haberet sedem, cessio esset inutilis, & nullius momenti, cùm denuò gravaretur cedens; & privilegiū in eius odium retorqueretur, adversus *text. in l. quod favore, C. de legib.* quod nec dici, nec admitti debet, ex *l. si quando*, cum vulgarib. *D. de leg.1.*

57 Quartò, post bonorum cessionē debitor in carcerem detrudi nequit: ergo contra eum executio parari non debet: *arg. l. non debet, D. de reg. iur. cap. aut licet 53. eod. tit. lib.6. dict. l.1. C. qui bon. ced. poss. Canc. lib.1. var. cap.17. num.39.*

58 Quintò, nulla remanent bona cedēti postquàm cessionem effecerit, ut cum *Accur. Covar. Paz, Matien. Gutitr. Brun. Pet. Greg. Ant. Pichar. in §. cum eo quoque 40. n.27. Instit. de actionib.* igitur si immunis & liber à carcere existit, consequenter ab obpressione executionis eximetur per argumentū de maiori ad minus, quod validū est, *Auth. multo magis, C. de sacros. Eccles. cap. si ergo 8. q.1. cap. si Paulus*, & ibi *gloss. 32. q.5. cap. per venerabilē, qui filij sint legitimi, Everard. in topic. leg. loc.66. Petr. And. Gamm. in dialect. leg. loco à maiori ad minus, Roland. cons.15. num.41. vol.1. Aim. cons.290. num.7. & 326. num.10. Flamin. Parisius lib.1. de resig. quæst.13. num.19. & de confid. quæst. 20. num.4. Gonç. ad reg.8. Cancell. gloss.9. §.2. num.24. Cardin. Tusch. pract. tom.1. litt. A. concl.501.*

Rursus executio non potest procedere, cùm nō sint in cedente aliqua bona, in quibus excutiatur, *text.* per inductionem *in l. eius qui in Provincia, D. si cert. petat. Apulei. lib.10. Asin. Aur.* ibi: *Nam quod nemo novit, penè non fit.*

59 Sextò facit, quòd executio instrumenti impeditur per exceptionem cedendarū, ut voluêre nonnulli, *Alex. cons. 19. n.20. vol.1. & cons.20. n.2. & 3. vol.6. Dec. cons.27. n.1. & 99. n.1. cum plurib. seqq. Rebuff. in Constit. Franc. to.1. art.1. gloss.9. n.40. de litt. obligat. Mars. sing.7. Milan. decis.2. n.4. lib.2. Camill. Borrell. tom.2. summ. Decis. tit.19. num.161.*

60 Sed quòd executio non impediatur, probatur ex eo, quòd cedēs, licèt bonis cesserit, dominus tamen remanet, antequā eius bona vendita adpareant, ut patet *in l. is qui bonis, la 1. D. de cess. bonor.* & ibi *Cuman. Capell. Tholosan. decis.134. Brun. de cess. bonor. q.19. in princ. num.6.* Idem fuisse videtur de mente *Bart. in dict. l. is qui bonis, n.1.* dum vult, quòd cedens bonis nō dicatur habère bona pro derelicto, sed solùm dedisse creditoribus potestatem alienandi. Nam si esset pro derelicto, quilibet occupare posset, *l.1.* cum similib. *D. pro derelict.* cum potestate pœnitendi ante actus cōsummationem, ut voluit *Brun. dict. quæst. 19. in princ. num.6. Canc. d. cap.8. n.50.*

61 Quo fundamento tenuit hanc sententiam *Amat. dict. decis. 93.* executionē impediri non posse. Qui respondet, Cōsultum in *dict. l. item si unus, D. de arbitr.* intelligendū esse post actus consummationem, postquàm bona fuerunt vendita, vel tradita creditoribus, non de illo tempore intermedio, quo ipse cedens remanet dominus, & pœnitēre potest ex his, quę sup. dicta sunt.

62 Quam responsionem confirmat, eò quòd non semel videatur cedentem actiones posse (antequàm lis fuerit contestata à cessionario, seu aliquid ex debito acceptum, vel debitori facta denuntiatio) agere, *l. 3. C. de novat.* & dicit *Speculat. de cess. act.* §. *consequenter, n. 10. & de procurat.* §. *sequitur, n. 11. Ioan. Domin. Gait. de cred. cap. 2. tit. 3. à num. 452. cum seqq.*

Reverà nec satisfacit *Amat. dict. decis. 93.* & mentem *Vlpiani* haud percepit, cuius quidem genuinus intellectus est, ibi: *Cùm neque agere, neque conveniri possit*, cū distinctione, nempè, duo tempora advertendo. Primum cessionis: secundum post cessionem. Primo casu, & sic de bonis anteà quæsitis pulsari nequit, *l. is qui bonis 4. D. de cess. bon. l. ex contractu 3. C. de bon. authorit. iud. possid.* & ex animadversis secundo casu, & sic de bonis posteà quæsitis, nulli dubium adstat, posse à creditoribus post cessionem intervenientibus excuti & conveniri. Ità eleganter adnotavit *Accurs. in scholijs dict. l. item si unus ex litigatoribus, litt. Z. Anton. Piebar. dict.* §. *cum eo quoque 40. num. 42. Instit. de action.*

63 Quod quidem suadetur ex eo, quoniam veris creditoribus, & qui tempore cessionis bonorum adversus debitorem cedentem ius habent, cessio prodest, & nocet, non alijs; quamvis non omnibus petentibus, sed ex eis aliquibus facta sit, *iuxta text. in l. 4.* §. *Sabinus, D. de cess. bon. l. 3. tit. 15. par. 5.* & communem opinionem, quam resolvit *Salicet. in dict. l. 1. num. 4. C. qui bon. ced. poss. Guid. Pap. cons. 124. Covarr. lib. 2. variar. cap. 1. num. 5. Suar. de Paz in prax. 1. tom. 4. par. cap. 5. num. 6. Ant. Pichard. in dict.* §. *cum eo quoque, num. 28. & 29. Grat. d. cap. 486. num. 14.*

64 Iam satis elicitur falsam esse *Cumani*, & aliorum sententiam, ut advertunt per *text. in dict. l. si unus ex litigatoribus* in specie *Natta cons. 440. num. 1.* latè *Gratian. dict. cap. 486. à num. 19. cū seqq.*

65 Nec impedit, quod *Amat.* adfert *ex l. 3. C. de novat.* (de cuius elucidatione latè agunt *Cap. Thol. decis. 94. Afflict. decis. 74. Put. decis. 23. par. 3. Magon.* & alij laudati à *Riec. collect. 118. par. 1. Claper. caus. 63. quæst. unica, Tusch. pract. litter. C. concl. 185.*) nam satisfit, posse creditores denuntiare debitoribus cedentis, ne illi solvant, *Natt. dict. cons. 440. num. 2.* ubi etiam, quòd valebit talis denuntiatio, quamvis fuerit facta post litem contestatam, vel etiam post sententiā, dummodò fiat ante illius executionem, *Alexand. cons. 15. col. 1. num. 2. lib. 6.* qui testatur de magis communi, post *Cyn. Angel. Salicet. & Fulgos. in dict. l. 3. C. de novat.*

66 Prætereà species *dict. l. 3.* est diversa à nostra quæstione, ideò in illa cedēs agere, seu exigere à debitore suo valet, quia per cessionem non liberatur cedens, quod secùs est, si delegatio (cuius meminit *gloss. in l. quamvis,* §. *si mulier, D. ad Vell. Cane. lib. 2. variar. cap. 6. num. 65.*) interveniat, mandati enim actio inscio debitore debitoris potest, delegatio verò fit eo præsente, eo promittente creditori, cui fit delegatio, ut præsentit *Dion. Gothofr. in schol. litter. G.* Igitur ex ea inferri nequit ad comprobationem sententiæ, *l. Papinianus exuli, D. de min.*

67 Non me latet in contrariam ivisse sententiam *Capell. Thol. decis. 28. Nov. collect. 53. num. 7.*

68 Cui dupliciter respondetur. Primò, illam decisionem intelligi alio modo, quòd pendente lite super cessione bonorum possit fieri executio super bonis, non respectu personæ, *Fab. de Anna cons.*

124.

124.num.16. lib.2. Tepat.lib.1. var. tit. de ceß.bonorum, verſ.Cedẽs bonis,fol.358. Grati.cap.222.num.44.tom.2. Ricc.deciſ. 81.num.3.par.1.

69 Secundò, illa deciſio procedit, quando contra executionẽ inſtrumenti nulla poſſet opponi exceptio vigore ſtatuti, tunc enim fit executio non obſtante petitione ceſsionis bonorũ, ſecus quando contra inſtrumentum exceptio opponi poteſt; nam tunc poterit opponi exceptio ceſsionis bonorum, *Bart. in l.ſi filius, D.quòd cum eo, Canar.de execut. inſtrum. quæſt. 28. num. 63. in fin. Mat. Brun. de ceß.bonor.quæſt.13.princ.* qui eleganter diſtinguit vidẽdus, *Grat. dict.cap.222.num.48. Ricc. dict.deciſ.81. num.3.*

70 Ex dictis facilè deducitur, exceptionem metus, & violentiæ executionem impedire, tradunt *Gramm. conſ.95.Capic.deciſ.175.* ubi *Petra in addit.litter.B. Vrſill. ad Afflict. deciſ.31. num.6. Anton. Amato reſol. 36. num. 11. Azeved.* cum alijs *in l. 1.per text.*ibi, *à num.187. cum ſeq. tit. 21. lib.4. Recop. Puteus de cenſib. num.16.*

71 Et ratio poteſt eſſe, quia cùm metus faciat ceſſare conſenſum, ideò impediat executionem, *Zach.de obligat. Cameral.quæſt.17.num.80.& Rota apud eũdem deciſ.88.num.3. Granvin.declar.22. num. 39.par. 5. Galter. in prax. crimin. inſtrum.2. par.3.*vel *ult. par. princ. rubr. 3.num.24.*

72 Haud impedit *Ioan. Petr.Fontan.tõ. 2. de pact.dotal. clauſ.7.gloſſ.2. par.5.numer.4.* qui dicit iſtam metus exceptionem altiorem requirere indaginẽ; nec poſſe niſi per probationes extrinſecas liquidari, valido interim manente contractu, donec reſciſſus ſit.prout docent latã manu congeſti à *Graſſ. except. 11.* ideò repelli debère ad effectum impediendi executionem, ut adſerunt *Maſſagal.ad form.Camer. obligat. par.4. q.1. num.17. Imbrian. deciſ. 373. Cavalc.deciſ.19. par.3. Maſtrill.deciſ.140. num.22.* ubi dictas tentatã, & pendente reſciſſione adhuc contractus executionẽ non impediri.

73 Nam ſatisfit apertè, quòd omnes actus vi, & metu conflati, & extorti etiam iuramento vallati, nulli exiſtũt, *Gramm. conſ. civil.91. Oldrad. conſil.35. num.1. Port.conſ.5. num.9. & conſ. 101. ſub num. 6.* poſt *Ancharr.conſ.299. Boer. deciſ. 100. num. 14. Caeberan. deciſ. 179. num.16.Roland.conſ.7. num.40. cum pluribꝰſeq. Afflict. deciſ.263. num.2.Burſat.* alios laudans *conſil. 72. num. 24. vol. 1. Camil.Borrell.tom.1.ſumm. Dec.tit. 61. num.58.* Sicque cùm reſciſsione non egeant, ſed ipſo iure nulli ſint, nullo modo dici poteſt exceptionẽ metus haud

74 quite opponi ad executionem, ex eo quòd altiorem indaginẽ requirat, cùm contractus interim valeat, donec reſcindatur, contrarium enim certius eſſe adparet; & nullitas advertitur ex contractibus meticuloſis propter defectum conſenſus, & noluntatem; quæ ſemper in coactione intervenit: ideò nullatenus adſerendũ eſt reſciſione opus exiſtere, & executionem haud impediri, præcipuè que cùm Regio iure ſtabiliatur hanc exceptionem adverſus executionem obponi. Vnde dimanat *Fontanel.* non eſſe audiendum, ſed omninò reijciendum.

75 Eodem modo reſpui, & confutari debet *Matth.Coler. de proceſſ. execut. p. 4. cap.1. n. 112.* & præſertim cùm *Decius* in contrariam ſententiam non deflectat, quem in loco ab eo citato non inveni, imò adfirmare potero, nihil tale tenuiſſe, cùm *in cap.ex parte 13. n.60. de offic. & poteſt.iud. deleg.* noſtri ſententiæ ſuppetias ferat, & faveat.

76 Quare verius eſt, exceptionem metus nimirum oppoſitam executioni paratæ ex vi pacti, vel ſtatuti executivi eam retardare, *Felin.in dict.cap.ex parte 2.num.12.verſ.Vndecimò fallit,* cùm non dicatur factum, quod metu factum eſt, *l.qui in carcerem 22.*ibique *Bald.*cum *l.metum 4. §. volenti, D. hoc* ... *noſtro tit.*

SVM-

SVMMARIVM.

1 Detestandum est læsa Maiestatis crimen.
2 Cõmittens incurrit pœnã mortis, & amissionis bonorum.
3 Propter criminis atrocitatẽ denegatur sepultura.
4 Post obitum proceditur.
5 Nulla præscriptione finitur.
6 Rei domus destruuntur, & sale aspergantur.
7 De destructione agitur, & de aratro. & 8.
In erectione Vrbium interveniebat.
9 In fundatione Romæ aratri designatio intervenit.
Modus hic primus ibi observatus à Romulo & Remo, negatur: & probatur ipsos non fuisse fundatores.
Convincuntur Rosin. & alij.
10 De sale tractatur.
11 Propalatur huius rei ratio. & 12.13.
14 Domus dogmatizantis ita destruitur.
15 Reus Maiestatis non gaudet immunitate Ecclesiæ.
16 Adfirmativa sententia tenetur. & 20.
17 Adstruitur.
Sacrilego competit immunitas.
18 Fabricanti falsam monetam.
19 Excudere monetam de Regalibus est.
Magius Campanus proditor liberatus fuit, quia Ptolemai statua se protexit.
21 Et Duccius Patriæ proditor.
22 Asylorum Iunonis frequens ratio.
23 Metus non excusat à crimine hoc. & 24.
25 Adfirmatur.
26 Delinquens coactè dolo caret, ideò pœna ordinaria non punitur.
27 Adulterij pœna nõ infligitur coactè delinquenti.
28 Crimen non adscribitur coacto.
Occidens timore mortis adversarium iudicis arbitrio punitur.
29 Mandatum Principis, seu Tyranni excusat à crimine.
30 Voluntas, & propositũ distingnunt malesicia.
31 Voluntas coacti est imperfecta.
32 Compulsus delinquere plectendus nõ est. & 33.
34 Metus instantis periculi delinquentem excusat ab homicidio.
35 Coactus à latronibus ad pulsandum alterius ostium, qui aperuit, excusatur.
36 Mulier auxilians marito excusatur a crimine.
37 Metu iusto interveniente deditionem facientes excusantur.
38 Civitates per vim obcupatæ non dicuntur rebelles.
39 Nostræ sententiæ Authores referuntur. & 40.41.42.
43 Mogollon damnatur.
44 Metus consilium depellit. & 45.
46 Timor pro magno usurpatur.
47 Omnis metus habet in se ignorantiam.
48 Factum Sutrianorum laudatur.
49 Expenditur text. in l. 1. D. de legib.
50 Omnes homines Principum arcana servare tenentur. & 51.52.
53 Loquaces in Consiliarios, sive in Senatores recipi non debent.
54 Taciturnitas inter mansuetas virtutes connumeratur. & 55.56.
57 Consiliarij dignitas datus, ut Consilij Regis adsistat, debent secreta custodire. & 58.
59 Magna fuit Romanorum observantia in celandis arcanis.
60 Consuli Deo in Circo Templum dicarunt Romani.
61 De necessitate secreti remissivè.
62 In revelandis secretis facilis indignus Senatorio ordine reputatur.
63 Consilij etymon. & 64.
Secretarium dicebatur Aula Iudicum.
65 Consiliarij ratione iuramenti tenentur secreta non revelare. & 66.
67 Variæ pœnæ contra non servantes secreta indicta. usq. 74.
75 Revelans propter metum secreta non tenetur.
76 Ob mortis timorem licet parenti filiũ exponere.
77 Res timoris plena cogunt eum, cui attidunt

eidunt ad actiones turpes.

78 Inquisitores & Episcopi negligentes cõtra hæreticum procedere propter timorem, vel propter vitanda scandala non incurrunt pœnam.

79 Abnegans Fidem propter metum iustũ non est hæreticus

Filius metu reverentiali & suasionibus parentum inductus Iudaicas cæremonias faciens ab hæreticorum pœnis excusatur.

80 Negat Farin.

81 Respuitur. & 82. 83.

84 Reijcitur Palac. Rub.

85 Servus non excusatur, si metu mortis nõ tulit opem domino.

Contrarium ibi proponitur.

86 Quod non procedit in vassallo.

87 Famulus potest occidere dominum eum volentem occidere.

88 Offendens alium propter metum superioris non tenetur. & 89.

90 Remissio metu extorta legitima non est. & 91.

Metus constantiam turbat.

92 An crimen commissum ab obsesso à dæmone sit imputandum obsesso, an dæmoni obsidenti? usq. 99.

An quis teneatur denuntiare hæreticum, si timeat damnum in fama, vita, & bonis externis? ibi.

An uxor excusetur propter metum, si nõ accuset maritum hæreticum? ibi.

100 Tabellarius ob metum litteras tradẽs an sit puniendus? usq. 110.

111 Episcopus promittens alicui centum, ut eum de morte patris nõ accuset, an sit deponendus? usq. 115.

116 Adstruitur adfirmativa sententia. & 117. 118.

119 Negativa probatur. usq. 125.

Respondetur contrarijs, & adcipiunt lucem varia iura.

126 An saltem Episcopus in dicto casu torqueri possit? & 127. 128.

129 Causa eius ad solum Papam pertinet. & 130. 131.

132 Parricidium involuntariũ an extra pœnam sit? usq. 136.

137 An Ministri iustitiæ arma ab Clericis capientes, ne ducant eos ad Episcopum, sint excommunicati? usq. 146.

147 Olim subscriptio Principis in causis capitalibus erat necessaria. usq. 154.

CAPVT XXX.

An propter iustum metũ excusetur quis à crimine læsæ Maiestatis, & similium?

1 TEtrum & detestandum læsæ Maiestatis crimẽ adparet, de quo latè egerũt *Ant. Pichar. in §. 2. Inst. de publ. iud. Narbon.* multos cumulans *in l. 20. gloss. 7.* totâ, *tit. 1. lib. 4. Recop. Christin. decis. Belgic. 196. vol. 4. Rosin. lib. 8. Antiq. Roman. cap. 23. Rebuff. in l. quos hostes 234. D. de verb. sign. Gambacur. de immun. Eccles. lib. 5. cap. 42. Azev. in l. 1. tit. 18. num. 5. & 7. lib. 8. Recop. Donel. lib. 9. comm. cap. 10.* ubi *Osuald. in not. lit. EE. Camill. Larath. cons. 5. Camill. de Medices cons. 170. num. 5. Iacob. Menoch. cons. 99. & cons. 1072 num. 10. Honded. cons. 108. à num. 2. vol. 1. Hippol. Rimin. cons. 704. à num. 1. Petr. Greg. lib. 35. syntagm. à cap. 3. cum seq. Camill. Borrell. tom. 2. summ. Decis. tit. 15. à num. 256.*

2 Quamobrẽ cõmittens incurrit pœnam mortis, & amissionis bonorum cũ perpetua & æterna ignominia, tã ipse, quàm eius descendẽtes, *l. quisquis, C. ad leg. Iul. Maiest.* ibi: *Vtpote Maiestatis reus gladio feriatur, bonis eius omnibus fisco nostro addictis;* ubi *Dionys. Gothofr. in schol. Bart. in Extrav. ad reprimendũ, verb. Rebelles, Bald. in cap. 1. §. 1. quib. mod. feud. amittat. Alex. in l. 2. §. delinquunt, D. de pœn. Felin. in cap. 1. de homic. Paris de Puteo in tract. de re milit. lib. 6. §. duo milites, n. 2. Claud. Coter. in eod. tract. lib. 3. c. 6. Ant. Concius ad leg. Iul. Maiest. cap. 1. Aial. de iur. & offic. belli, lib. 3. cap. 13. Tiber.*

ber. Dec. lib. 7. crimin. cap. 29. & 30. & plures alij apud *Farin. 4. tom. crim. q. 12. & seq Petr. Caball. resol. crimin. cent. 3. cap. 294. n. 226. Honded. conf. 105. n. 6. & 7. vol. 1. Bernard. Muscatell. in pract. crim. tit. de crimin læsæ Maiest. humanæ, à num. 35. Aug. Barbos. in cap. vergentis 10. num. 23. de heret Ioan. Barclai. lib. 2. Argen. fol. 143.* ibi: *Times ne turbare præcoces illorum adparatus, aut religiosè spectas, donec ferrum iubearis recipere? Erisibenem hic habes Licogenem, & Oolodemum tanquam ad consilium in re subitò oblata, adcerse si venient, confestim Maiestatis damnatos conficias.*

3 Cui propter criminis atrocitatem olim ex more Romanorum fuit, ut sepultura denegaretur, *Iust. Lips. in Tacit. lib. 6. Annal. Sueton. in Tib. cap. 61. Quint. declamat. 337. Iacob. Durand. lib. 1. var. cap. 3. Solorçano de parricid. lib. 1. cap. 22. fol. 94.* à tergo, *Hering. de fideiuss. cap. 10. n. 48. Prado in Pentecont. cap. 17.*

4 Nunc advertendũ existit in hac specie post obitum procedi, & cognosci posse, ut cõvicto mortuo memoria eius damnetur, & bona successori eripiãtur, *l. fin. C. ad leg. Iul. Maiest. l. ex iudiciorũ, vers. 1. D. de accus. Gig. de crim. læsæ Maiest. quæst. 20. lib. 1. & q. 32. lib. 2. Clarus in prax. § læsæ Maiestatis, vers. Itẽ licet, num. 16. Mascard. de probat. lib. 1. conclus. 248. num. 35. Menoch. conf. 99. num. 159. Peregrin. de iur. Fisc. lib. 4. tit. 5 num. 19. Roderic. Acuña in cap. quorundã 14. num. 7. distinct. 23.*

5 Ideò decem, vel viginti annis hoc abominandum delictum non præscribitur, nec præscribit, ut advertit cũ alijs *Petr. Herod. rer. iudic. lib. 7. tit. 4. cap. 10. fol. 268. Gigas de crimin. læsæ Maiest. lib. 1. qualiter procedatur, cap. 14. & 19. Marsil. in l. qui falsum, § 1. n. 1. & seq. D. ad leg. Corn. de fals. Carrer. in prax. tit. de homic. §. 28. Farin. de delict. tom. 1. tit. de inquisit. quæst. 1. num. 68. & quæst. 10. num. 29. & 30.* conducit *Solorç. de parric. lib. 2. cap. fin.*

6 Illud omittendum non duximus inter pœnas, quibus læsæ Maiestatis reus plecti solet, moribus est usurpatũ, ut illius domus à fundamentis eversa, aratroque in eã inducto, sale deinde adspergatur: id unde originem sumpserit, non inutiliter discutiemus, & eruemus.

7 Sanè de perduellis ædibus diruendis iure aperto cautum legimus, *l. 6. tit. 13. & l. fin. tit. 19. & l. 6. tit. 27. par. 2.* & huius rei ratio redditur *in cap. felicis, de pœnis in 6.* ibi: *Fiant habitationes eius desertæ, & ut non sit, qui eas inhabitet, dentur cuncta ipsius ædificia in ruinam, & ut perpetuæ notã infamiæ ruina testetur, nullo tempore reparentur.*

8 Sed & de aratro inducendo tametsi non sit iure cautum, ductum tamen est exemplum ab civitatum eversione, ut adparet *ex l. siusufructus 21. D. quibus mod. ususfr. amittat.* & non fine ratione, nam sicut in Vrbibus condendis aratro locus definiebatur, *l. pupillus 239. §. urbs 6.* ubi *Petr. Rebuff.* & alij, *D. de verbor. signif. Lucas de Penna in l. si quis, col. 1. C. de Fabricens. lib. 11.* Ità quia unumquodque eodem modo desinit, & solvitur, quod cœperat, *l. 30. D. de regul. iur.* cum *l. 295 D. eodem*, in illius ruinam, & depopulationem uti concinne est, *Cæl. Rhodig. lib. 14. lect. Antiq. 5. Thom. Dempster. ad Rosin. lib. 1. Antiq. Roman. cap. 3. Alexand. ab Alex. lib. 6. Dier. Gen. cap. 14. fol. 690. & 691.* ubi *Tiraq. in addit. Ioan. Ludov. de la Cerd. in comment. ad Virgil. 5. Æneid. ỷ. 755. num. 2. fol. 583. Parlador. lib. 1. rer. quotid. cap. 21. Petr. Fab. 1. Sem. 8. Petr. Gregor. de Repub. 1. cap. 2. Ravard. 2. coniect. 7. Amaia lib. 1. observ. cap. 16. num. 6.*

In fundatione Romæ aratri designatiò intervenit, & posteà in alijs oppidis, seu Colonijs id fuit observatũ, ut testatur *Terent. Varro lib. 4. de ling. Latin.* ibi: *Quæ circumducta aratro ab Orbe, & Vrbe in litteris antiquis scribuntur Vrbes, quia ità ut Roma conditæ.*

Vnde fluit evidenter, modum illum in Roma priùs ab Romulo & Remo fratri-

tribus erectoribus esse custoditum, ut testatur *Dempster. ad Rosin. lib. 1. Ant. Rom. cap. 3.*

Quod quidem nullo modo dici potest, cum iam anteà esset in usu, ex eo quòd Romulus, & Remus nõ fuerint erectores, quia exustâ Troiâ Æneas ad Italiam adpulit, ibique ab Evãdro hospitio receptus (qui tunc ROMAE Imperio potiebatur) ad quandam politiam Romanos redegit, ut testatur *Virg. 8. Æn.* Ex quo meritò *Imp. Iustinian. Nov. 47. Æneas Rex Troianus quædam nobis Reipublicæ initia dedit, & nos ab illo Æneadæ, adpellamur.* Is ex Lavinia Sylvium suscepit, qui Æneam Sylvium creat, deinde Latinum Sylvium, Latino Alba ortus, Alba Atys, Ati Capys, Capi Capetus, Capeto Tiberinus, Agrippa deinde Tiberini filius, post Agrippam Romulus Sylvius à patre adcepto Imperio regnat, quibus & alijs Procca succendẽs Numitorem & Amulium filios tulit, ut narrat *Tit. Livius lib. 1. decad. 1.* Ex quorum primo Rhea filia inter Vestales consecrata ex milite (Martis nomine) gemellos suscepit filios, qui ob matris incestum ad Tiberim proiecti à Faustulo Regis pecororis Magistro reperti sunt, qui Accæ Laurentiæ uxori tradit educãdos, quæ quia corpus venale habebat, Lupa inter pastores adpellabatur, factus est locus fabulæ, quâ creditur eos à lupa educatos fuisse, ut tradit *Marc. Ant. Sabellic. lib. 2. ab Orb. cond. dec. 2.* Qui ex eo, quòd Romæ sub Luperaculi Rupe educarentur Romulus, & Remus dicti sunt, non è contra, ut falsò vulgus opinatur: nam ROMA dicta est, sive à Romo Æneæ Comite, ut voluit *Cephal. Gorgicius*, sive à Roma filia Atlantis Itali; & Laucanæ matronę Hispanæ, quam alij volunt fuisse fundatricem, *Plutarch. in Romulo, Fr. Ioan. de Pineda in Monarch. Eccles. 1. par. lib. 2. cap. 17. §. 2.* sive à voce Græca ῥώμη, quæ robustum significat, ut dictat *D. Hieronym. lib. 1. contra Iovinian.* sive ex Hebręa voce רמח *Romach*, quæ excelsum importat, eò quòd excelsis collibus sita esset, ut ad illud *Genes. 26. Vox in Romah audita est*, tradit *Guill. Hamer.* & ex eo diligentissimus *Ioann. Baptist. Navarr. in Thren. Ierem. cap. 1. fol. 14.* qui quidem Romulus, & Remus eò quòd ROMAM patriam muris cinxissent, ac colapsam politiam erigerent, conditorum nomen sunt adepti; nõ aliter quam de Semirami ad Babyloniã meminit *D. August. lib. 16. de Civitate Dei, cap. 4.* de ipsa ROMA quam ante Evandrum Ianus & Saturnus moderarũt, *Virgil. 8. Æneid.*

Hanc Ianus pater, hanc Saturnus condidit VRBEM.

Et de ipso Evandro:

Tunc Rex Evander ROMANAE *cõditor* ARCIS.

Dionys. lib. 1. Iustin. lib. 43. Vnde facilè convinces *Rosin. lib. 1. Antiq. Rom. cap. 1.* ubi *Dempster.* multos cumulat, contrarium intrepidè tenẽtes; quo fit, quòd etsi in fundatione Vrbis aratrum intervenit, id tamen non fuit impositum à Romulo & Remo, cũ eam non ædificaverint, & anteà alij Reges iam illâ potirentur.

10 Notandum etiam, quòd in eversionibus harum domorum solitum erat salẽ superseminare. Vnde Fridericus Barbarubea Imperator Romanus devastatis Mediolani omnibus, ac ruinâ deformatis, tùm plurimis etiam incendio fumãtibus tectis aratrum induxit, & salem superseminavit, *Ariunc. Histor. Mediol. sect. 1.* Prout etiam Abimelech, qui Sichem Vrbẽ obpugnatam cœpit interfectis eius habitatoribus, ipsâque destructâ, ità ut sal in ea dispergeretur, *Iu-*

11 *dic. 9. ℣. 45.* Quod fuit ab antiquo usitatum, ex quo cœperunt esse Reges, & Magni Domini super terram propter proditiones ei factas, cùm Abimelech non fuerit author spargendi salis, sed ut fuit ab alijs Regibus usitatum, *Abulens. cap. 9. Iudic. quæst. 45.*

12 Cùm autẽ quæreretur causa, ob quã fieret ista salis seminatio: inter multas, quæ

quę possent adferri, illam præcipuã dixi, quia sal reddit sterilem, & ideò funditus destructâ civitate sal adspergebatur in signum perfectæ victoriæ, & maledictionem scelerum, *Nicol. de Lyra Iud. cap 9. in fin. in verb. Quam cœpit interfectis, Genebrard. Psalm. 106. num. 34. vers. Terram frugiferam.* Vbi quòd sal
13 sugo adfert sterilitatem, dum terrę viscus pinguedinem, & succum exedit, *Stephan. Gratian. cap. 179. à num. 36. Ossuald. in Donell. lib. 10. comm. cap. 17. litt. D.* cum alijs, *Valenç. in discursu status & belli, par. 1. consid. 2. num. 38. Lara de Capellan. lib. 2. cap. 4. num. 125. & 126.* novissimè *Ioan. Hering. in tract. de Molendin. in Mantiss. cap. 1. num. 813.*

14 Qua de causa domum hæretici dogmatizantis dirui, & sale conspergi iubetur, *Director Inquisit. par. 3. quæst. 43. ad fin. pag. 575. Perez in l. 2. tit. 16. lib. 8. Ordin. pag. 345. & seq. Bernard. Grœv. ad pract. Camer. Imper. lib. 2. concl. 61. Cened. pract. & Canon. quæst. lib. 1. quæst. 18. Grat. dict. cap. 179. à num. 1. cum seq. Aug. Barbos. in cap. fœlicis 5. num. 22. de pœn. lib. 6.*

15 Non inobportunè quæri debet, utrum Maiestatis reus gaudeat Ecclesię immunitate? Quam quæstionẽ, etsi ad amussim, pertractaverint *Farin. de immunit. cap. 14.* toto, *Gambacurt. lib. 5. cap. 44. Correa in relect. ad cap. inter alia, de immunit. Eccles. 3. par. num. 4. Bobadilla lib. 2. cap. 14. num. 54.* novissimè *Antonin. Dian. in resol. moral. in tractat. de immunit. Eccles. resol. 6. par. t. Ioan. Bapt. Scortia in Const. Summ. Pont. epit. 152. theor. 385.* tamen in negativam sententiam defluxerunt, & manibus iuerunt.

16 Verùm adfirmativè resolvendum duximus, ex sequentibus. Primò, ex eo quòd crimen læsæ Maiestatis sacrilegio proximum dicit *text. in l. 1. in princip. ad leg. Iul. Maiest. Farinac.* rationem propalans, *quæst. 112. insp. 1. num. 2. par. 4. prax. crimin.* sed sacrilego immunitas Ecclesiastica nõ denegatur, ut probat cũ pluribus acutissimè *Mar. Giurb. cons. 70. num. 2. cum seq.* Ergo reo Maiestatis similiter impertietur, *l. 1. D. de leg. 1. gloss. in l. si quis servo, C. de furt.* plurimos laudat *Velasc. in Axiomat. litt. A. num. 180.*

17 Cui adstipulatur, quòd crimen læsę Maiestatis divinæ gravius est illo humanæ Maiestatis, *cap. vergentis 10.* ibi: *Cùm longè sit graviùs æternam, quàm temporalem lædere Maiestatem, de haret.* ubi *Abb.* & reliqui, *And. Gail. lib. 1. de pac. public. cap. 20. num. 11. Menoch. cons. 1007. num. 28. vol. 11. Petr. Pantoja in l. fin. C. de aleator. fol. 139. num. 23.*

18 Secundò, fabricans falsam monetam reus est Maiestatis, *text.* oprimus *in l. 2. C. de fals. monet.* ubi *Salic. Bald.* & alij, concordat *l. 1. tit. 2. par. 7.* tradunt post Antiquiores alios *Covarr. in tract. numismi. cap. 8. num. 3. vers. Ideò huius criminis reus, Gigas de crimin. læsæ Maiest. lib. 1. tit. qualiter, & à quib. crim. læsæ Maiest. committ. quæst. 62. num. 1. Roland. à Valle cons. 29. num. 6. lib. 3. Dec. tract. crimin. lib. 7. cap. 23. num. 1. & seq. Farin.* cũ alijs, *tom. 1. prax. crim. quæst. 115. insp. 1. num. 1.*

19 Cuius rei ea ratio reddi potest, quia excudere monetam de Regalibus est, quæ soli Principi sunt reservata, *cap. 1. vers. Monetæ, quæ sint Reg. in usib. feud. l. 2.* iunctâ *l. 8. tit. 1. & Gregor. gloss. 11. in dict. l. 2. l. 9. tit. 7. par. 7. Alfar. de offic. Fisc. gloss. 2. num. 13.* tamen fabricator immunitate potitur, ut testantur pluries iudicatum *Ioan. Gutierr. lib. 3. pract. quæst. 4. num. 10. Bobadilla lib. 2. cap. 14. num. 42. Narbon. in l. 20. gloss. 12. num. 69. tit. 1. lib. 4. Recop.* Igitur ex idẽtitate rationis in reo Maiestatis est dicendum *l. illud,* cũ mille vulgatib. *D. ad leg. Aquil.*

20 Tertiò, adstant in terminis pro hac sententia *Boss. in pract. tit. de capt. num. 32. Gutier. lib. 3. pract. quæst. 4. num. 17.* confirmat *Livius lib. 3. dec. 3.* ubi dicit Magium Campanum prodirorem liberatum fuisse; quia Ptolemæi statuã

se

se protexit, & quòd Athenienses inflixerunt pœnam mortis eis, qui in Minervæ delubro internecuerunt Sodales Cytonij; & intenderunt arcem occu-
21 pare; tradunt *Tucydid. in 1. Plutarch. in Solon.* Siculique faverunt cum sententia Duecio patriæ proditori in Fano, adferentes illam causam Dei existere, secundùm *Diodorum lib. 11. Bibliotec. Petr. Gregor. lib. 3. syntagmatum, cap. 21. num. 9.*

22 Hinc Asylorum, & Iunonis præsertim frequens mentio; ad ea enim loca confugiebant noxij, neque inde extrahi poterant, *Pausan. in Corinth. Habent huic Dea* [præcessit Iuno] *Phliasij honores multos: summum verò omnium, quòd qui supplices huc confugerint, cuiusvis criminis impunitatem consequuntur.* Idem *in Lacon. in Templo Minervæ: Templum illud fuit antiqua Religione Peloponesso universæ sacrosanctum: neque violari eos fas erat, qui illuc confugissent. Ælian. lib. 3. var. Histor. cap. 44. Citharædus metu terræfactus, cùm ipsa* [stola] *ad Iunonis aram confugit. Dio lib. 47.* sermo est de Templo Ivlii Caesaris à Triumviris extructo, cum hoc iure perfugij, ibi: *Vetitum, ne quis, qui ad eius Templum impunitatis consequendæ causa confugisset, inde ejceretur, vel abriperetur. Tertullian. in Apolog.* Templa vocat mortuorum Asylum, quòd in illis tuti sint ab omni impetu, & conatu, *Ioann. Ludovic. de la Cerda in commentar. ad Virgil. 2. Æneid. fol. 260. numer. 9. Petr. Gambacurt. lib. 1. cap. 5.* toto, *Camill. Borrell. tom. 2. summ. Decis. titul. 36. num. 761. S. August. lib. 1. de Civitate Dei, cap. 4.* ubi *Vives in comment. Ren. Chop. de sacr. Polit. lib. 2. tit. 6. num. 16.*

23 Haud leve exoritur dubium, utrùm iustus metus excuset à pœna criminis huius? Quæ quæstio latiùs tractabitur, & dispungetur.

24 Et primâ fronte adserendum videtur, propter immanitatem, & atrocitatem delicti nullam adversus id excusationem habêri, imperitiæ, multitudinis delinquentium, cordis, fidelitatis, timoris, periculi, violentiæ, vel crudelitatis, ut in terminis differit *Ioann. de Terra Rubea de rebellib. tract. 3. art. 9.* toto, *Franc. Bursat. consil. 147. num. 35. vol. 2.*

25 Tamen contraria sententia tenenda est ex seqq. Primò, ex eo, quòd delinquens coactè contra animum suũ delinquit, atque ità dolo caret, *l. imò, D. de liber. caus.* eleganter *Senec. lib. 9. declam. 4.* ibi: *Non est impudica, quæ accersita est à Tyranno: non est sacrilegus Sacerdos, qui Deorum immortalium dona suis manibus pertulit ad Tyrannum: Patre iubente fecit, nec cecidit ipse, sed paruit.* & *in Herc. fur.*

Haud est nocens, quicunque non sponte est nocens.

Delrio ad Senec. in Hercul. fur. ỷ. *1096. fol. 39.* sed qui citra dolum deliquit, ordinatiâ pœnâ non punitur, ut cum multis probat *Menoch. cas. 303. Tiraq. de pœn. temp. caus. 13.* Igitur manifestè patet excusationem locum habêre.

26 Secundò, adulterij pœna nõ infligitur uxori, quæ coactè deliquit, *c. proposito 23. quæst. 5. l. vim passam, l. uxor, §. si quis planè, D. de adult. l. fœdissimam, C. eodem.* Ergo similiter in nostra specie.

27 Tertiò, crimen illi non adscribitur, qui contra suam voluntatem illud committit, *cap. 1. cap. 2. 32. quæst. 5.*

28 Quartò, occidens timore mortis adversarium, iudicis arbitrio punitur, probat *Covarr. de spons. §. 3. num. 7. par. 2.* declarando *gloss. l. penult. in verb. Agi poterit, D. si fam. furt. fecisse dic.* quę adfirmavit, servi nullum esse delictum, si domino paruit timore mortis: quam *gloss.* ut singularem probatunt multi, ità *Ias. in §. si minus, num. 17. Instit. de act. Dec. in l. ut vim, num. 9. D. de iust. & iur.* Ergo nullum est delictum quoad pœnam ordinariam.

29 Quintò, mandatũ Principis, seu Tyranni, Magistratus, Domini, & Patris excusat subditos, servos & filios, ut eruditissimè discutit probans *Iacob. Menoch.*

noch.cas.354. toto, Iul. Clar. quæst. 60. num. 17. ubi cum alijs Baiard. in addit. num 57. Farin.quæst.9. cas.1.8.9. & 10. Caball. cas.289.3.Reg.2.vers.32. ibi: Et reddet DOMINVS sanguinē eius super caput eius, quia interfecit duos viros iustos, melioresque se, & occidit eos gladio, patre meo David ignorante, aiebat Salomon: quod explicans Abulens. ibi quæst.39. inquit: Patre meo David ignorante, quasi dicat, Si pater meus iussisset ei, quanquam malū esset, ipse aliqualiter excusaretur, sicut fuit in occisione Vriæ, quia fecit illum mori in populo de præcepto David, & tunc pater meus culparetur.

30 Sextò, voluntas, & propositū distinguunt maleficia, l.qui iniuriæ, de furt. l. 1.§.Divus, de sicar. Cravet. cons. 88. numer.12. Aldovin.cons.26. num. 22. Bimi. cons.137.num.12. Cost.de scient.centur.2. dist.13.n.21. Pac. cons.12. n.12. & cons.

31 37.n.81. Sed propter iustum metum defecit in patratione voluntas libera, quia licèt reus deliquerit, tamen fuit coactus, & licèt voluntas coacti voluntas esse dicatur, verùm est imperfecta, ad tex.in l.si mulier,§ quod si metu D. hoc tit. Bart. in Extrav. ad reprim.verb. Videbitur, n.2. Roman.cons.197.num.7. Thesaur. q.51. n.13.lib.1. Tusch. litt.V. concl. 280. num.3.& concl.281.num.7. Menoch.cons. 912.num.9. Surd.cons.414. num.55. Vivi. decis.150. num.3. Sola ad Decret. Sabaud. tit.de accus.gloss.1.num.4. quæ & ad præmeditatum animum satis nō est, ut pœnæ ordinariæ locus sit, Castr. in l.1. C. ubi Senat. Abbas consil. 4. volum.1. Cepola consil.29. Tusch.litter.V.conclus.280. num. 2. Marsil. consil. 25. num.3. Farin. quæst.97. num. 16. Thesaur. lib. 3. quæst. 46.num.4.

32 Imò addit Marsil. cons. 25. num.29. quòd qui compulsus delinquit, plectendus non est, Decian. consil.336. Vivius decis.394. num.9. Bertazol. cons. crimin.

33 266. num.4. Quæ enim fiunt contra facientis voluntatem, non imputantur facienti, l.cura, §.nec si per vim, D.de muner.& honor.

34 Septimò, metus instantis periculi delinquentē excusat ab homicidio, Petr. & Cyn.in l.scientiam, §. qui cùm aliter, D. ad leg. Aquil. Novel. defens. reor. 1.par. cap.1. num.67. Carrer. in prax.§. circ.sextum, vers. Octavò excusat, numer.1.

35 Octavò, coactus à latronibus ad pulsandum alterius ostium, qui aperuit, excusatur, Bertazol.consil.266.volum.2. qui benè probat (etsi dicat Bald.in cap. sacris, ubi & Anton.de Butr.extr. hoc tit. quòd licèt fecerit per metum, debet puniri quoad culpam, qui aliquo modo consentit) elegantissimè Mangerus in tract.de Advocatia, seu iure Protect. c.17. num.420.fol.784.col.1.

36 Nonò, mulier, quæ in fabricanda falsa moneta, aut ea tondenda, auxilium marito suo pręstitit, metus causâ à pœna excusatur, Mastrill. decis. 246. num. 8. Fab.9.C.tit.15.definit.3. Farin. quæst. 91.num.151. Marius Giurb. cons.85. per totum.

37 Decimò, qui deditionem non spontè fecerunt, & dolosè, sed iusto metu interveniente excusantur, neque puniūtur, Imol.consil.34. num.3. Panorm.cons. 3.in 6.dub.num.5.vers.Videntur etiā prædicti, lib. 2. Socin. cons. 39. num.8. lib.3. Dec. cons.604. num.8. & 690. num.3. 13. & 14. Grat.consil.5.ad fin.sub num.36.& 37.lib.1. & cons.51. num.9. & seq. usque ad fin. Decian. tract.crimin. lib.7. cap.15. num.12. Petr. Caball. resol.crimin.cent.3. cas.294 num.100.

38 Vndecimò, Civitates, quæ per vim occupantur ab aliquo Tyranno, & Hoste Imperij, non dicuntur rebelles, sed Civitates captę, quæ si recuperentur, redire debent ad pristinam libertatem, & sub eodem Imperio, l. 1. in princip.C.de offic. Præfect. Prætor. & voluit Bartol. in Extravag. quæ sint Rebell. verb. Rebellando, num. 23. Anch. in Clement. Pastoralis, num. 4. vers. Circa hoc dicit, de sentent. & re iudic. Gig. de crimin. læsæ Maiest. lib. 3. Rubr. de rebell. quæst.10.

De-

39 Denique licèt hæc nostra sententia tam valida, & fortia fundamenta contineat, nè per emendicata suffragia vagemur; Authores illius referre opus existit, adstant pro ea plurimi adferentes crimen læsæ Maiestatis non committi ab eo, qui ex iusto metu aliquid facit contra Principem, secundùm *Cumanum in l. 1. num. 2. vers. Idem etiam advertendum, D. ad legem Iul. Maiestatis, Carrer. in practic. in 1. tract. de adpellation. §. Vndecimus casus est, num. 16. in fine, Bald. cons. 96. num. 3. lib. 3. Imol. cons. 34. column. fin. Vers. Circa secundum, Calcan. cons. 81. column. 2. Aimon. cons. 6 num. 84. Grammatic. cons. 81. Gigas*, qui hos ferè omnes referendo sequitur, *de crimine læsæ Maiestatis, lib. 3. rubric. de rebell. quæst. 4. & lib. 1. rubric. qualiter & quando crimen læsæ Maiestatis committ. quæst. 67. num. 5. in fine*, post *Aimonem* in loco per eum relato, iuncto *num. 1. & 2.* post *Ruin.* ubi consuluit pro Duce Graviniæ, qui ab inimicis Cæsareæ Maiestatis sub pœnali præcepto coactus fuit arma sumere contra Terras Imperij, cuius erat feudatarius. *Bossius in titulo de crimine læsæ Maiestatis, num. 101. post medium,*
40 *vers. Sed potius*, ubi pariter excusat Moronum subditum Duci Mediolanensi, qui multa in perniciem Cæsarei exercitus molitus est, ex eo, quòd sic sibi fuerit mandatũ à prædicto Duce. *Follerius in practica criminali, in verb. Item quòd commisit crimen læsæ Maiestatis, nu-*
41 *me. 37. fol. 229.* ubi de eo, qui hostibus pecunias, & equos donavit metu, ne ab illis aliquod damnum reciperet. De quo præcipuè dixit *Farinacius quæst. 113. num. 21. & num. 40.* ubi de eo, qui aufugiendo causavit hostibus victoriã non malo animo, ut hanc victoriam hostes habêrent, sed propter mortis timorem, *& num. 73. Rolandus cons. 1.*
42 *num. 104. 110. & sequent.* ubi de contrahẽte amicitiam cum hostibus Principis metu, *Decianus in tract. criminal. lib. 7. cap. 32. num. 6. & cap. 49. num. 6. Mascardus de probat. lib. 3. concl. 1257. num. 19. & sequent. Baiard. ad Clarum in §. læsæ Maiestat. num. 9.* ubi de vassallo, qui hostes sui Principis adivit, ne bona sua sibi devastarentur, aut auferrentur, *Cephalus consil. 75. num. 16. & sequent. & cons. 76. num. 41. & sequent.* ubi de eo, qui iussu alicuius Principis, & coactus devastavit bona alterius Principis, cui subditus est, probat eleganter *Farinacius de crim. læsæ Maiestat. quæst. 117. num. 7. Cravet. cons. 309. vers. Sextò,* defendit patrem, qui receptaverat filios bannitos à pœna receptationis tãquam quia debilior existens nõ potuerat prohibêre plures numero, & robustiores, quàm biberent, & comederent, *Federicus Schot. tomo 2. lib. 3. respons. 42.* in pulchro casu, ubi excusat villicum, & socium à pœna ob transfretationem de domino iubente ab eis factam, *Cagnolus in l. velle non creditur, nume. 9. vers. Dicunt etiam præfati Scrib. D. de regulis iuris.* De metu ad excusandum vassallum, qui partes inimici domini sui sequutus fuerit, agit *Menoch. cons. 102. num. 49.*

Ad hanc rem addas ea, quæ dixit *Plotus cons. 130. n. 26. & 27.* ubi dicit, quòd metus excusat vassallum, quando alium in dominum recognoscit. Itidẽ de iusto metu vassalli contrahentis amicitiam cũ inimico domini sui *Barbat. in cap. cæterum num. 107.* extrà, *de iudic. Hippolytus de Marsil. in l. 1. §. præterea, num. 10. D. de quæst. Mart. Laudens. in cap. 1. quib. mod. feud. amittatur, Bald. & Afflict. in cap. 1. §. item si fidelis, quib. mod. feudum amittatur,* hic *num. 55.* ille *num. 22. Iacob. de Sancto Georg. in verb. dictique vassalli, num. 14. Deci. cons. 604. num. 8. Rosental. de feud. cap. 10. concl. 12. num. 27. & in Apostill. litt. HH. Afflict. decis. 18. Roland. Cavagnol. ad Menoch. cons. 102. num. 42.*

Ex quo fit, quòd metus vassalli, ne bona sua depopulentur, aut devastẽtur, excusat vassallũ ipsum, qui hostes domini adiuvit, *Mastr. decis. 284. n. 17. & 18.*

Sic similiter bannitos coactè receptans puniendus non est, si expellere eos non potuit absque sui periculo; probat *Rovit.pragm.1.n.3.tit.de receptatoribus, Caball.cas.287.n.11.12.& 79.Borrell.de Reg.praest.c.18.n.24.* cùm nec teneatur domo cedere, & illic eos relinquere, *Gramm.decis.18.num.10.Giurb.consf.28.num.17.*

43 Hinc damnandus est *Mogoll. cap. 8. §.1.num.13.Mar.Salom.in l.2.D.de legib. in vers. Haec firmissimum, & Caball. resolut.189.num. 19.*

44 Haud inelegans subgeritur ratio, quia metus consilium depellit, *Dionys. Halicarnass.* ex *Xiphilin.lib.4.* ibi: *Metus tempore ratio omnis, & consilium deest, quibus rebus si quis animum suum praemunierit, metum omnem superare egregiè poterit. Patric.de Republic.lib.9. tit. 1.fol. 198.* ibi: *Improvisus namque ille terror mentem hominibus, consiliumque eripit, & membra ex omni parte debilitat, Papinius 3.Thebaid.*

---- Tunc plurima versat
Pessimus in dubijs augur timor.

Procopius lib.2. de bello Persico, ibi: *Timor mentem agens adtonitam, non finit utiliora decernere. Guicciardinus libro 3. Historiae,* ibi: *Metus mentem, oculosque hominum obtundit. Zonaras 3. Historiae,* ibi: *In publico metu consilia Prudentium, & vulgi rumor iuxtà audiuntur:* probat cum alijs *Ioannes Ludovicus de la Cerda in commentar. ad Virgilium 12. Aeneid.fol.778.num.21.* eleganter *Sanctus Ambrosius lib. de Poenit. cap.5.* ibi: *Videre itaque mihi videor, quanta miseros arctabat angustia, & qualis praestrinxerat in tremore necessitas. Cōsilium metus amiserat, remedium desperatio non habebat. Dio lib. 41. Ratiocinatio, & deliberatio nequaquam admittit cum metu coniunctionem, quòd si metus aliquem obcupaverit, ratiocinatio eum repellit, sed id non potest praestare, tunc superatur. Diodorus lib.20.* ibi: *Formido consilium executit.*

Mirè Apostolorum pavorem ob hāc causam excusat *Sanctus Leo Papa Sermone 9. de Passione Domini,* ibi: *Fuerit tunc Discipulorum excusabilis pavor, nec diffidentiae culpam Apostolicus moeror inciderit, quando concurrentibus ad unum scelus Iudaeis, Iudaeorumque Principibus, superbus taurorum pinguium tumor, & protervia vitulorum petulantia saeviebat, quando sub oculis ovium, pastoris iusti sanguinem frementium bestiarum rabies expetebat, quando denique etiam ipse, qui pati venerat, de nostrae naturae communione dicebat: Tristis est anima mea usque ad mortem. Baldus in cap. 1. §. 1. in fine, de pac. iuramento firmand. Gerard.*
45 *Mazolus consf.11.num.31.* Quamobrem iustam habet excusationem, cùm immenso dolore perterritus nō sit in intellectus plenitudine.

46 Praetereà timor pro magno usurpatur, & admirando, *Lucae 7.* dicitur suscitato filio Viduae: *Timor omnes accepit:* & apud Eundem *cap.1. Factus est timor super omnes vicinos:* tradit *Ioannes Ludovicus de la Cerda adversar. sacror. cap. 80. num. 1.* qui potior horribilior erit, cùm mortis instet periculum, *l.hac consultissima, §. at cùm humana fragilitas mortis cogitatione turbatur, C. de testam. Baldus in Rubric. col. 6. C. si quis aliquem testar. prohib.* ubi quòd mors naturaliter timetur, & etiam constantissimos terret.

47 Tandem omnis metus habet in se ignorantiam, *l. sed etsi 15. §. fin. D. de dolo,* probat *Antonius Faber in suo Codice, lib.2. titul.11. definitione 7. num. 3. tomo 1. Seneca de beneficijs lib.4. cap. 26.* ibi: *Timidus dicitur aliquis, quia stultus est.* & ut *Xenophon* ait *lib. 3. de Cyripadia: Quaecunque per imprudentiam ab hominibus delinquuntur, haec omnia invita esse censeantur:* & apud Graecos, ut *Claudius Saturn. l.aut facta, §. eventus, D. de poenis. Alciatus 2. Parerg. cap. 2. Tiraq. de poenis temper.caus.13. Fornet.1. select. cap.10. Pet. Greg. lib.36. syntagm.cap.20. Amai.lib.1.observat.cap.3.n.4.* latè demonstrant, fortuitos, & involuntarios casus exsilio voluntario puniri solere, quòd

quod idem apud Memphiras lege cautum fuisse *Philostratus* docet *lib. 6. de vita Apollon. cap. 3.*

Hinc quærendum est, an Castellanus ob deditionem castri crimen læsæ Maiestatis committat? Et affirmat *l. 3. ad legem Iuliam Maiestatis*, *Capicius decis. 130. num. 8.* & per consequens pœnâ mortis naturalis sit plectendus, *l. quisquis, C. ad leg. Iuliam Maiest. Luc. de Penna ad l. 3. num. 6. & 7. C. de exactor. tributor. lib. 10.*

Idem voluit *l. 6. tit. 18. part. 2.* ubi nulla ex causa, nec propriæ mortis, nec filiorum, aut aliorum tormentorum excusatur, ubi *Gregor. & Humada.*

His additur *l. 1. tit. 2. part. 7.* ubi dum enumerantur casus, in quibus cōmittitur crimen læsæ Maiestatis, quinto loco traditur iste, quando datur castrum inimicis, quod reperitur adprobatum per *l. 1. tit. 18. lib. 9. Recop.* ubi *Azeved. num. 139.*

Hâc igitur mortis pœnâ fuisse quēdam mulctatum ab Alexandro Macedonum Rege, tradit *Aiala de iure & officio belli, lib. 3. cap. 18.* qui de Carthaginiensibus hæc ait ex *Polybio lib. 1. Histor. Carthaginienses cùm Mamertini à Romanis præsidium adeepissent, Carthaginiensium præsidio expulso Præfectum Præsidis, quòd formidine, atque ignavia Arcem amisissent, cruci affixerunt.*

Quæ pœnâ cessare debet ex sequentibus. Primò, quia (ut ait *Hieronymus Fracheta in semin. de ration. status, cap. 85.*) in tribus casibus excusantur Capitaneus, & Milites præsidiarij. Primò, si deficerent victualia. Secundò, quando mors esset inevitabilis. Tertiò, quādo evidenter agnosceretur utile magis fore servitio Principis servare Ducem, & Militem, quàm locum.

Secundò, ut quis incidat in crimen læsæ Maiestaris, dolus requiritur, *l. 1. ad leg. Iuliam Maiest. Farinac. in prax. crimin. quæst. 87. num. 10. & quæst. 116. num. 18.*

Tertiò, non est in culpa Custos Arcis, quando traditio illius accidit ex repentina incursione inimicorum, irà ut resistere nequiverit, si tempus non habuit denuntiandi, ac defendendi, *Romanus conf. 395. col. 1. vers. Videtur verò, & col. 2. vers. Nisi eiectus, Angelus in l. metum, D. hoc titulo*; qui dixit, quòd si inimici intrassent, & ille ab Arce recederet, non est puniendus, quod notādum tradit *Iacobus de Sancto Georgio in investitur. feudorum*, *verbo*, *De Castro Rubei Montis*: & sequitur *Ioann. Anton. de Nigro ad Cap. Regn. Castellanos*, quod est *20. n. 16. Farinac. in prax. quæst. 117. num. 7.*

Quartò, faciens ex sua parte, quod potest, ab perduellionis pœna excusatur, *Romanus in l. si mora, num. 41. D. solut. matrim. Grammat. conf. 13.*

Quintò, stante multitudine inimicorum, & paucitate defensorum, ac etiam amissâ spe subventionis dicitur nullam pœnā mereri Castellanus, *Humada ad l. 6. titul. 28. part. 2. glos. 6. nume. 2.*

Quintò, non debet exspectari mors, sed sufficit, quòd periculum sit ità proximum; *Grammat. decis. 18. num. 17.*

Vnde ex dictis Castellanus venit excusandus, eleganter *Aiala de iure & officio belli, lib. 3. cap. 18. Carol. de Tapia decis. 13.* qui sic decisum testatur, *Caballus casu 294. num. 285. Rosent. de feud. 2. tom. cap. 10. concl. 19. num. 13. Clarus in §. feudum, q. 61.* ubi *Addit.*

Confirmat, & communit hoc dicterium *Titus Livius lib. 6. dec. 1.* ibi: *Nulla pœna affecti Sutriani, quòd victi, & iusto metu adacti deditionem fecissent.*

Nec obstat illud *Virgil. 2. Æneid.*

Vna salus victis, nullam sperare salutem. *Veget. 3. rei milit. cap. 21.* ibi: *Clausis ex desperatione crescit audacia, & cùm spei nihil est, sumit arma formido: libenter cupit commori, qui sine dubio scit se esse moriturum. Tacit. 11. Annal.* ibi: *Silius imminentium periculorum remedium ipsa pericula ratus urgebat.*

quia hoc debet intelligi in eo, qui certo scit

scit se moriturum: nam cùm aliàs mortem evadere nequeat, irruit, ut se defendat; sed qui castrum habet, & mortẽ videt imminentem; tunc iusto metu deditionem facit, ut eam fuget, & evitet, cùm possit, & hostis solùm cupiat obtentionem, non autem interitum.

Vnde convincuntur *Cephal. conf. 110. num. 1. lib. 1.* & novissimè *Ioan. Hering. in Mantissa ad tract. de molend. cap. 1. de iure Burgor. à num. 235.* & præcipuè 238. ubi dicunt, quòd Castellanus debet defendere Castrum pro virili usque ad ultimum spiritum, alioqui reus læsæ Maiestatis erit.

Inferas ex hoc, quòd recognitio de altero domino facta à vassallis ob metum non præiudicat, nec valet, sed excusat, *Grammatic. conf. 13. & 31.* toto, *Petra de potest. Princip. cap. 15. num. 81. fol. 217. col. 2.*

49 Communit hanc sententiam expressè *textus in l. 1. D. de legibus*, ubi lex est coërcitio eorum delictorum, quæ spontè fiunt: ergo ea, quæ coactè efficiuntur, non punit, & plectit. Cui favent *Aristotel. lib. 1. Ethic. cap. 1. & lib. 5. cap. 8. Plotin. 6. Ennead. 8. Cicer. in Topic. & Gothofred.* ibidem, *& in l. commissa 14. littera H. D. de publican. & vectigal.*

50 Succedit similiter discutere, utrùm revelans secreta propter iustum metum excusetur? Sed antequàm ad resolutionem decurramus, aliqua non iniucunda proponemus, & in mediũ proferemus.

51 Omnes homines Principum arcana servare naturali quodam vinculo tenentur, *l. ultima, tit. 13. part. 2.* & confirmat sacræ Paginæ testimonium, dum Angelico Raphaelis ore profertur *Tobiæ 12. Etenim sacramentum Regis abscondere bonum est:* facit *l. quicunque 16. C. de operibus publicis*, ibi: *Nam imperio magna ab universis secreta debentur.* Verùm Consiliarij peculiari quadam ratione secreta Regis servare debent, *Adam Contzen lib. 7. Polit. c. 13. §. 7. Carol. Scriban. lib. 1. cap. 12. fol. 172. & cap. 24. fol. 325. Busæus de stat. homin. tract. de Cõsiliarijs, cap. 1. cum seq.*

52 Nec enim abs re Isocrates Orator cùm Careon iuvenem in disciplinam recepisset, duplicem rem postulavit; alteram, ut loqui disceret; alteram autem, ut tacere. Sic Pythagoras antequàm discipulos Philosophiam edocêret, aliquot silêre annis docebat, cuius meminit Epigramma Græcum Palladæ ex *Ottomari Luscinij versione 18.*

O quanta est virtus tempore scire silere!
Egregius testis sit mihi Pythagoras.
Eloquio præstans, alios docet ille tacere.
Hac iter ostendens, qua venit alta quies.

53 Hinc loquaces in Consiliarios, sive Senatores recipi non debent. Nam & Theophrastus Eressius dicere solebat: Potiùs se esse fidendum effræni equo, quàm verbo incomposito. Nemo non metuit insilêre equo effræni? at plùs periculi à lingua effræni, ut tradit *Erasmus in apophthegm. lib. 7.*

54 Taciturnitas inter mansuetas virtutes connumeratur, ut *Vives* protulit *lib. 3. de Anima. Ovidius lib. 2. de arte amandi:*

Eximia est virtus præstare silentia rebus:
At contrà gravis culpa tacenda loqui.

55 Quare dixit *Euripides in Antiope*, quòd

Decorum silentium corona est viri boni,
Loquacitas autem, nec iucundum aliquid habet,
Et mala est conversationi, & inutilis Civitati.

Valerius Maximus lib. 2. cap. 2. ibi: *Est taciturnitas optimum, atque tutissimum rerum administrandarum vinculum. Cassiodorus lib. 11. variarum, cap. 1.* ibi: *Silentiosè geritur publicum bonum, nec res magnæ sustineri possunt ab eo, cui tacere grave est. Isai. cap. 32.* ibi: *Erit custos iustitiæ silentium: cap. fin. 5. q. 4.*

Cui

56 Cui & adfine illud est *Francisci Petrarchæ lib. 1. epist. 5. de rebus fam. Quid enim omnino facilius, quàm tacere? At quid ergo utile, aut cui magnæ rei sit habendus idoneus, qui rem longè facillimam implere nequiverit?*

57 Consiliarij Dignitas datur, ut Consilijs Regis adsistat, & secreta custodiat. *Quapropter* (inquit *Cassiodorus variarum lib. 8. epist. 18.*) *aptamus munera nomini, ac meritis tuis, ut arcana Regia fidelis adcipias.* Vt enim *Idem* ait *lib. 8. epistola 10. Arduum nimis est meruisse Principis secretum, ubi si quid cognoscitur prodi, vel ab alio formidatur. Franc. Petrarc. lib. 1. epist. 5.* ibi: *Non est, qui quocunque supplicio sui Regis pandat arcanum, l. 15. tit. 2. lib. 3. Recop.*

58 Hinc *Lipsius Civilis doctrinæ lib. 3. cap. 5.* salubriter admonet Consiliarios, ut arcani sint, nec arcanorũ scrutatores, quia, ut ait *Cornelius Tacitus lib. 3. Annalium: Abditos Principis sensus, & si quid occultius parat exquirere, illicitum, anceps, nec ideò adsequare.*

Senarius Comes laudabilis fuit, eò quòd arcana Principis celaverit, *Cassiodor. lib. 4. epist.* 3.

59 Magna fuit Romanorum observantia in celandis arcanis, sive secretis in Senatu habitis, *Valerius Maximus lib. 2. cap. 2. Alexand. ab Alexandro lib. 4. Dierum Genialium, cap. 11. fol. 210. Budæus in adnotation. ad P. in l. ultima, de Senat. fol. 241.* Et de necessitate secreti circa militaria consilia cernere licet apud *Alciatum Emblem. 12.* ubi *Claud. Minois in Commentar. Festus lib. 11. Veget. lib. 3. de re milit. cap. 6. Valer. Maximus lib. 7. cap. 4.*

60 Apud Romanos CONSVL Deus Cõsiliorum colebatur, cui in Circo sub tecto Templum dedicarunt, quòd consilia tecta, & secreta teneri debeãt, Fideique idcircò etiam manu velatâ panno sacrificabatur; quasi conveniat Fidei secreta non pandi, ut *Servius* retulit *lib. 8. Æneid. Tiberius Decianus tract. criminal. tom. 2. lib. 7. cap. 17. num. 14. Mar. Mantua lib. 1. Polymathiæ, cap. 11. Petrus Herodius lib. 2. rerum iudicat. tit. 8. cap. 8.* comprò *Valenç. in Discursu status & belli, part. 2. consid. 4. num. 9. & 10.*

61 De exigentia autem, & necessitate secreti in Consilijs exaudiendus *Ossorius de Regis instit. & disciplin. lib. 8. fol. 264. col. 2. & l. 5. tit. 9. part. 2.* Et procul dubio decentior Consiliariorum ornatus secretum, *Cassiod. formul. 56. lib. 6. variar.* satis indicat.

62 Inde, qui in revelandis secretis facilis reperitur, indignus Senatorio ordine debet reputari, *Cassiod. lib. 11. vari. epist. 6. Petrarc. lib. 1. epist. 5.*

63 Quibus & ipsum nomen Consilij satis convenit: nam verbum, *Consilium*, compositum, & dictum est à *con* & *sileo*, quasi in Consistorio Principis, & Conventu simul congregati, quæ ibîdem proposita sunt, silêre teneantur, ut ex *Ægidio de regimine Princip. lib. 3. p. 2. cap. 18.* retulit *Matienço in Dialog. Relat. 3. part. cap. 54. num. 1.*

64 Hinc & antiquitùs non sine observatione Aula, in quam Iudices conveniebant, iustitiamque partibus ministrabant, *Secretarium* dicebatur, ut colligitur ex *l. 2. C. de proxim. sacrorum scrinior. lib. 12. l. 3. C. de offic. diversorum Iudicum*, tradit eleganter *Iulius Cæsar Bulengerus lib. 3. de Imper. Roman. cap. 9. fol. 230. littera C. Petrus Faber in l. nemo potest gladij 90. fol. 322. D. de regul. iur. D. Laur. Ramir. de Prado ad Martial. lib. 1. epig. 35.*

65 Hodie etiam Consiliarij tenentur secreta non revelare ratione iuramenti, quod eo tempore, quo in Senatorum albo describuntur, præstare tenentur, iuxta *l. 26. tit. 9. part. 2. l. 5. tit. 4. lib. 2. Recopil.*

66 Et ferè apud exteras omnes nationes huiusmodi iuramentum ab Senatoribus, & Consiliarijs Principum præstatur, ut scribit *Afflict. in commentar. ad Constitutiones Neapolit. rubric. 45. de servand. indemnit. Comitib. num. 57. Menoch.*

nochius de arbitrarijs, centur. 6. casu 537. num. 3.

Sicut *Erasm. in Apophthegmat.* ex antiquo dicterio retulit: *Silentij tuta sunt fidi præmia*: & ante ipsum tetigit *Horat. lib. 3. Od. 2.*

Est & fideli tuta silentio merces.

Curè converso effrænatæ, & inconstãtis linguæ non item pœna certa erit? Quo circa Cõsiliarij, vel alij Ministri, quibus arcani custodia credita est, secretũ propalãtes debitâ pœnâ adficiẽtur, ut valeat quidem cum *Tibullo* proferre *lib. 1. eleg. 2.*

Est mea nunc pœna, improba lingua luit.

Legimus enim varias pœnas adversus
67 arcanorum violatores inditas esse. Nota est in primis Sysiphi fabula, quem, inquiunt, secreta Deorum hominibus patefecisse, ac propterea eâ apud inferos plecti pœnâ; ut ingens saxum ad montis cacumen deferat, quod iterùm relapsum statim repetat, & in huiusmodi anxietate continuò versetur.

68 Erat autem apud Antiquos Ægyptios lege sancitum, ut qui Reipublicæ secreta detexisset, lingua ei amputaretur, ut retulit *Diodorus Siculus.* Et Veterum Persarum more silentium in ijs, qui ab Cõsilijs Principis sunt, vitæ periculo sanciebatur, *Carol. Scriban. lib. 2. Polit. cap. 16. fol. 598.*

69 Est etiam ab Antiquis rerum gestarum Scriptoribus memoriæ proditum Tarquinum Regem crudeliter sævisse in Marcum Tullium Dumvirum, eò quòd librum secreta civilium sacrorum continentem eius custodiæ creditum pecuniâ corruptus Petronio Sabino scribendum dedisset, qua de causa culeo insutum in mare præcipitari iussisse, Auctor est *Valerius Maxim. lib. 1. cap. 1. exemp. 13.*

70 Alijs verò pœnis plectuntur: in primis enim periuri existunt, *Bobadilla in*
71 *Politica lib. 2. cap. 5. num. 19.* Secundò, falsitatem committunt, & pœnâ falsi coërceri possunt, *Albericus in l. 1. §. si qui deposita, D. ad legem Corneliam, de falsis, Bartol. in l. solùm, de testibus, Innocentius in cap. litteras, de præscript. Gigas de crimine læsæ Maiestatis, tit. qualiter, & à quibus, quæst. 21. num. 9. Menochius de arbitrar. casu 537. num. 15. Cepola consil. 39. num. 29.* & expresse cavetur *in l.*
72 *2. tit. 7. part. 2.* Tertiò, incurrunt in crimen læsæ Maiestatis, *l. omnes, §. exploratores, D. de re militari*, ibi: *Exploratores, qui secreta nuntiarunt hostibus, proditores sunt, & capite luunt, Avendan. in cap. 2. Prætorum, num. 25. in principio, lib. 1. Azeved. in additionib. ad Curiam Pisanam lib. 3. cap. 1. littera A. num. 5. & in l. 1. tit. 18. num. 158. lib. 8. Recopilat.*
73 dummodò revelatio secreti tendat in Principis, aut Reipublicæ damnum, & nocumentum, *Tiberius Decianus tract. criminal. lib. 7. cap. 17. num. 11. Menoch. casu 537. num. 5. Farinacius 1. parte praxis criminalis, quæst. 113. num. 203. Narbona in l. 82. glossa 4. tit. 5. lib. 2. Recopilationis, à num. 15. cum sequent. Paramo de Origine Sanctæ Inquisitionis, lib. 1. tit. 2. cap. 4. numer. 23.* qui id benè declarat, & dicit, hodie pœnam huius
74 criminis in arbitrium Principis (qui solus Consiliariorum iudex est, ex latè adductis *per Menochium de arbitrarijs iudic. lib. 2. centuria 6. casu 518.* toto, præcipuè *num. 2.*) collatam esse, ut prout causæ gravitas exposcerit, eam infligat, ut constat *ex l. 26. tit. 9. part. 2. & l. 16. tit. 19. part. 3. & l. 82. tit. 5. lib. 2. Recopilat.*

75 Iam ergo ad resolutionem adcenditur lucerna, & ex superiùs dictis fluit responsio ad quæstionem; in qua dicendum est, revelantem secreta propter iustum metũ excusatione potiri, cùm dolum non habeat, *l. imò, D. de liberali causa*, nec consensum, *l. nihil 116. D. de regulis iuris, Riminaldus cons. 48. num. 54. & cons. 228. num. 57. & cons. 404. nume. 62.*

Quæ quidem sententia adstruitur ex sequentibus.

Primò, quòd in casibus de quibus præ-

prætenditur inferri offensio Regis, & regiminis publici, semper debet adtendi intentio, & si illa non fuerit malitiosa, non est nomen, nec species talis delicti, §. 2. ibi: *Qui contra Imperatorem vel Rempublicam aliquid moliti sunt, Instit. de public. iudic. l. quisquis, C. ad l. Iul. Mai. l. si quis, C. de re milit. l. 1. tit. 2. p. 7. l. 1. ti. 18. lib. 8. Rec. Ioan. Salisberi. in Policraticum de curialibus nugis lib. 6. cap. 25. Thom. Gramm. conf. 31. num. 38. & 44. Crav. conf. 6 num. 79. Cephal. conf. 75. num. 14. & 15. Barsat. conf. 157. num. 16. & 17. vol. 2. Farinac. lib. 5. quæst. 117. num. 1. & 9. Rimin. conf. 704. num. 10. usque ad 13. Roland. conf. 15. usque ad 21. vol. 4.*

Eademque regula procedit in revelatione secretorum pertinentiũ ad Regem, aut eius Consilia, quamvis enim Ministri, Consiliarij, & Gubernatores Reipublicæ obnoxij sint ad non manifestationem Consultarum & Decretorum ante publicationem, *Alexan. ab Alexand. lib. 4. Dier. Gen. cap. 11.* ubi recenset, quòd apud Athenienses sanctior adpellabatur Senatus, & ex triginta Senatoribus principibus constabat, qui arcanis negotijs præpositi erant, quæ tamquam cœleste arcanum miro silentio obtegebantur, prout & apud Ætolos simile apolecti arcanorum erat consilium, *Valer. Maxim. lib. 2. de institut. Antiq. Servius in 8. Æneid. Aul. Gel. lib. 1. cap. 2.* Et quamvis vassalli & feudatarij Principũ punitionem & privationem mereantur, si pandant intentum Regis, qui de illis confidir, intelligitur si hoc fecerint animo inferendi damnum, & commovendi Rempublicam, sed si id effecerint cum desiderio, quòd Princeps revereatur, & timeatur, aut ut cæteri vassalli, seu ministri meliùs procedant, aut ad quoslibet effectus proficuos, & utiles Coronæ, haud incidunt in culpam, nec puniendi sunt, *cap. unico, titul. 17. quibus mod. feud. amitt.* ibi: *Vel si credentiam ad eorum damnum scienter manifestaverint.* Duo requisita ponit hic *textus*, videlicet, quòd secretum pandatur, & quod sit cum intentione præiudicãdi Principi, & propter quodlibet illorum deficiens, licèt revelatio Decretorũ fuisset præiudicialis, totaliter cessat delictum, ut ibi agnoscit *glos. verb. Scienter*, & ibi *Isern. num. 6. & Liparul. ad eum fol. 53. Præposit.* ibi, *num. 2. & 3. fol. 37. Bald. in cap. unico, verbo Credentias, num. 1. & 2. de pac. Constant. Afflict. in cap. 1. num. 9 usq. ad 26. quibus mod. feud. amitt. fol. 91. Gregor. Lop. in l. 5. glos. 8. titul. 9. part. 2. Farinac. conf. 60. num. 70. Bobad. lib. 2. Pol. c. 5. à num. 20.*

Innocent. in cap. qualiter 17. num. 3. de accus. resolvit, quòd obligatio & promissio custodiendi secretum intelligitur id non pandendi sine iusta causa, *Bald. in Margar. Decret. verb. An testis teneatur, Schrader. de feud. tom. 1. p. 9. cap. 5. n. 55. vers. Fallit, fol. 381.*

Ad facilitãdam hãc materiam possumus considerare duos casus. Primus est, quando simpliciter sine fraude & malitia, & non cum animo offendendi Principem Minister pandit arcanũ, & tunc non incurrit in privationẽ feudi, status, aut præeminentiæ, quam Reges illi concesserunt, nec committit culpam contra Regiam Maiestatem; sed poterat dubitari, an debêret puniri aliquâ pœnâ extraordinariâ, ad arbitrium Iudicũ remissâ, veluti distinguit *Schonner. disput. feud. 10. thesi 33. lib. 1. Rosent. tom. 2. cap. 10. concl. 30. in addit. littera C. fol. 159.*

Secundus casus est, cùm non solùm abfuit intentio gignendi præiudicium Regi, sed quòd interfuit in ordine ad maius obsequiũ, tũcq; nulla lex, vel authoritas invenietur, quæ culpet Ministrũ, & imponat illi pœnã legalem, aut arbitrariã, sed totalem excusationem celebrãdo, & fovendo actũ per causam, per volũtatẽ, & per effectus, secundũ doctrinã *Innoc. & Bald.* cũ ijdem *DD.* qui sẽserũt debêre puniri vassallũ arbitrariè

si revelatio non fuit malè intenta, subponunt, quòd Princeps damnum recepit, ut constat apud *Rosental. in praalleg. addit. fol. 159.*

Vnde cùm revelans secreta propter metum non faciat malitiosè, venit excusandus, in terminis *Balzar. de feud. ad lib. 2. tit. 7. ad textum, num. 44. fol. 153. col. 3. circa med.*

Quæri & indagari nunc oportet. Vtrùm pater ob timorem mortis exponens filium, sit excusandus?

Antequàm autem ad huius quæstionis resolutionem accingar, adnotari oportet, vetustissimum fuisse morem, atque adeò in usu in Hebræo populo exponendi infantes, ut ex sacris Litteris de Moyse notum, & *Ezecbielo Tragico*, qui à *Clemente Alexandrino*, & *Eusebio* laudatur. *Is in sua Isagoge*, ibi: *Mater, quæ me peperit, abscondit me tres menses, ut dixit, cùm autem latere me non posset, exposuit.* De Græcis nullus dubitandi locus, quin idem factitarint exemplo Oedipi, *Diodor. Sicul. lib. 5. c. 6. Senec. in Tbebaid.*

---- Teste damnavit parens,
Et in alta nemora pabulum misit feris
Avidis, avibusq; quas Cythæron noxius
Alit. ----

Locus verò talis expositionis erat mare, vel fluvij, *Constant. Manass. Ann. pag. 42. & Otho Frising. Cbro. lib. 2. c. 2. Strab. Amasian. lib. 5. Geograph. pag. 252. Ezechiel Tragic. in Isagoge de præcepto Pharaonis*, ibi: *Deinde iussit, ut Hebræorum gens masculos iaceret in profundum fluvii, Ovid. lib. 3. Fast.*

Amne iubet mergi geminos, scelus unda refugit,
In sicca pueri destituuntur humo.

Alij in deserta, & avia abijciebantur, idem *epist. 11.*

Iamque dari parvum canibusque, avibusque nepotem
Iusserat in solis, destituitque locis.

Aut deniq; ad cloacas, vetus *Scholiast. Iuvenal.* infantes exponi solitos prodidit ad *Saty. 6. ỳ. 600.* & ipse *Satyric.*

Transeo subpositos, & gaudia, votaque sæpè
Ad spurcos decepta lacus. ---

Modus exponendi in vasculo de papyro facto, ac bitumine illito, ut loquitur *Freculph. tom. 1. Cbronic. lib. 2. c. 8.* quod vas fiscellam vocat, quisquis ille fuit, qui *Glycam* Latinitate donavit, *Ann. p. 2. pag. 206.* hic Romanam fuisse docet, ille Hebraicam consuetudinē, *Dempst. ad Rosin. lib. 1. Antiq. Roman. cap. 1. fol. 5.* verùm eum convincere curat doctè *Carranç. in tract. de part. cap. 4. num. 3.* ubi dicit, hoc fuisse peculiare in expositione Moysis, & nō aliorum, cùm hæc in vasis fictilibus fieret, *ex Aristoph.* quē adducit, *Sim. Maiol. tom. 1. dier. Can. coll. 23. col. 1. fol. 535.*

Cantharis etiam exponi soliti. Vnde intelligitur *Ter. in And. act. 4. sc. 4.*

----- Verùm vidi cantbarum
Suffarcinatum. ----

Tandem notandū non modò inordinato corpore hos partus abiectos, sed unà cum ijs pretiosissima quæque exposita, *Heliod. lib. 4. Æth. Ezech. Tragic. act. 1. Terent. Heautontimor. act. 1. sc. 1.*

Immane crimen, humanoque generi, ac naturę fœderi repugnans est filios exponere, *l. 4. titul. 20. part. 4.* quod lege sustulerunt Thebani tanquam impium, & ab humanitate alienum, *Ælian. lib. 2. cap. 7.* Nec minus Romani latâ lege vetuerunt, *T. Livius lib. 1. decad. 1. Cod. Theodos. lib. 5. titul. 7. & l. 1. C. de infant. exp.* nisi fortè monstruosi forent, *Dion. Halicarn. lib. 2.*

Hinc exponere idem, quòd necare, *l. 4. D. de lib. agnosc.* ibi: *Necare enim videtur, qui denegat alimenta, & qui publicis locis misericordiæ causâ exponit, quā ipse non babet.* Quæ quidem non malè intelligi potest de his, qui exponebant filios in columna Lactaria sospiti Iunoni dicata, *Escob. de ratioc. cap. 25. num. 46. Gratian. cap. 267. num. 9. & 10. Fest. Pompei. lib. 10. Alex. ab Alex. lib. 2. Dier. Gen. cap. 12. vers. Quintum fuit*, & ibi: *Tiraq. lit. F. Ravard. lib. 1. conicct. cap. 17. Solor-*

lorçan. de parric.lib.2.c.5.ad med. Acuñ. in cap.fin.num.5.dist.87.Carrāça de partu cap.4.sect.2.num.130.cum seqq. ubi scitissimè.

Variè hoc crimen pro temporum varietate vindicatum fuit, *Cuiac. lib. 16. observat.cap.36.& in paratitlis ad tit. C. de infant. expos.Men.cas.396. Vela de delict.cap.de expon. infantib. Boss. tit.de homic.num.7.& 8. Velasc.de privil.paup. 2. part. q.65.* §.2. toto, *Ricc. in prax.aur. resol.28. Barbos. de offic. & pot. Episcop. part.3.allegat.51.num.* 144.*Sanctar.var. resolut.quæst.45.num.1.* comptè & doctè *Carrança de partu,d.cap.4.sect.1. à num. 56.cum seqq.*

76 Denique iam ad quæstionem fax accenditur,& resolutivè dicendum,& expromendum existit, quòd ob mortis timorem licet parenti filium exponere, *Exod.cap.2.Menoch.de arbitr.cas.396.n. 8.glos.in cap.fin.87.dist. Sylvest.in summ. titul. de expos. num.3. Carrança* ubi sup. *num.*101. & 107. Patique modo si ob vitandam infamiam filios exponat, excusatur, observant *Gregor. Lop. in l. 4. glos.1.titul.20.part.4. Vela de delict. cap. 9. prop.fin.vers. Has autem pœnas, Othero part.3.divers.quæst.q.11.num.6.Plaut. in Cistell.act.1.scen.3.Iul.Clar.lib.5.senten.§.fin.q.83.vers. Partum.* Cùm non impietas tunc parentem moverit, sed, qui non modò filijs, sed vitæ propriæ antefertur, honor, *l.isti quidem* 8. §. *pen. hoc tit. l.iusta causa 9.D.de man. vindict. Pet. Roiz decis.Lituan. 5. num.453. Velasc. de privil.paup.part.2.quæst.65.* §.2. *num.*213.

77 Cui adstipulatur, quòd *res timoris plenæ cogunt eum, cui accidunt,ad actiones turpes.Aristot.2.Eth.cap.2.* Vnde parentes in tali casu,etiam si sint divites,non tenētur restituere Hospitalibus sumptus nutritionis, doctè *Acuña in cap.9. num.* 13. *dist.*87. novissimè *Diana tractat. 6. miscell.resol.40.part.3.* (etsi apud Ethnicos id observatum inveniamus, *Senec. lib. 4 cont.26. Terent. in Heautont. Fab. Quintil. lib. 7. cap.1.*initio) *Carrança de partu, dict.cap.4.sect.3.num.143.*

78 Inquisitores & Episcopi negligentes contra hæreticum procedere non odij gratiâ, amoris, vel lucri causâ, sed propter timorem, vel propter evitanda scādala, non incurrunt pœnam, secundùm *glossam in Clem.1. in verbo Obtenta, de hæret.* & ibi *Ancharran. in §. fanè, num. 11. vers. Quod puto verum, Ioan. de Imol. num.17. vers. In verb.verum, Bonifac. de Vitalin.num.162. Vmbert. Locat. in iudicial. Inquisit. verb. Inquisitor, n.19. Farinac. de hæresi,q.186.§. 8. num.149.*

79 Fidem ob metum iustum abnegans non est hæreticus, *cap. nunc autem*, ubi *Acuñ. & Barbos.* cum plurib. *dist. 21.* & sic excusatur à pœna hæresis ordinatiâ, *Simanc.de Cath. instit. titul.17. rub. de defens.reorum,num.30.& seqq. Meno. de arbit.lib.2.cas.546.num.22.Franc.Pegna. in addit. ad Eimeric. in Direct. Inquis. 1. part.q.9. comm.24. vers. Hinc colligitur, fol.71.col.1.vers.1.* & excusatur à peccato, cùm non determinatè Fidem abnegat, *Angel. in summ. verb.Fides, n.9. Tabien.eod.verb.n.9.*

Facit mirè ad hanc rem, quòd de ratione hæresis est error in intellectu, & pertinacia in voluntate, *cap. quid autem 24.q.3.* ibi: *Quid autem iniquius est, quàm impia sapere* (ecce errorem intellectus) *& sapientioribus, doctioribusque non credere* (ecce pertinaciam voluntatis) *Leo Papa in epist.10. ad Flavian. cap. qui in Ecclesia, ead.caus.& quæst.* ibi: *Qui in Ecclesia Christi morbidum aliquid, pravumque sapiunt* (ecce errorem illius) *si correcti, ut sanum, rectumque sapiant, resistunt contumaciter suaque pestifera, & mortifera dogmata emendare nolunt* (ecce pertinaciam volūtatis) *hæretici fiant. Sanct. August.lib.18.de Civit.Dei,cap.51.P. Petr. Gambacurt. de immunit.Eccles.lib.5. cap. 35. num.3.* & alij, quos omittimus consultò.

Vnde non est hæreticus, qui vi & metu coactus transit ad ritus paganorum, eleganter *Sesse decis. 440. num. 2. tom.4.*

Nec

Nec obſtat *tex. in cap. cõtra Chriſtianos, de hæretic. in 6.* nam procedit non datâ vi, & violentiâ.

Ratio eſt; ex corde enim procedit hæreſis, non ex ore tantùm: igitur cùm metus habeat diſſenſum, ſequitur evidẽter, talem hominem ità compulſum non eſſe hæreticum, cùm nihil minus habeat in corde, quàm conſentire hæreſi, imò tenuat, etſi ob metum ore fateatur.

Succedit altera indagatio, utrùm filius metu reverentiali, & ſuaſionibus parentum inductus, ſeu ſeductus Iudaicas cæremonias faciens, ab hæreticorũ pœnis excuſetur? Negat *Repert. Inquiſit. verb. Filij, verſ. Secundò,* incipiẽs: *Sed nunquid*: ubi tamen declarat, hoc non procedere in infantibus, quos ætas omninò excuſat, & adhuc cũ adultis propter minorem ætatem mitius agendum exiſtimavit, & *in verb. Pœna, verſ. 1.*

Quæ ſententia videtur reſpui poſſe ex eo, quòd metus reverentialis ſit iuſtus, ut *ſuprà* probavimus, ſicque ſufficiens ad excuſationem. Vnde filius, qui ob reverentiam patris Iudaicas cæremonias conſtituit, ſaltem ſi pœna in totum non abſit (quod effici poteſt) minui debet, ex congeſtis iuribus paſsim.

Cui rei favet expreſsè *tex. in cap. dixit Apoſtolus, 24. q. 3.* ibi: *Sed à ſeductis parentibus acceperunt, nequaquam ſunt inter hæreticos computandi.*

80 Verùm *Farinac. de hæreſ. q. 183. §. 3. n. 31.* vult, ſi vis fuerit abſoluta, & non conditionalis, *arg. d. cap. cõtra Chriſtia-*
81 *nos, de hæret. in 6.* Quæ opinio reijci videtur ex eo. Nam quoties metus adſtat, & ſimiliter mors timetur, ità ut ſi non conſtituatur id, ad quod intercedit, ſecutura ſit, ideòque ut vitetur, efficit coactus, quod non vult; involuntarius eſt, quâ ratione nil refert, quòd vis ſit abſoluta, aut conditionalis, cùm reſpectu utriuſque conſenſus non adpareat,
82 quia ſolummodò in vi abſoluta adeſt vinctio, quæ nõ eſt in conditionali. Igitur ea non diſterminat, imò concordat, quoniam ſequetur ingens abſurdum, quod *DD.* ex vinctione noluntatẽ colligant, & non ex metu, qui eam conſtituat, *l. nihil 116. D. de regul. iur. cap. ſuper hoc,* ubi *DD. de renuntiat. Farinac. deciſ. crimin. 265. num. 4.*

83 Præterea, ſi diceremus vim abſolutam facere involuntarium, oriretur ex eo, quòd generalis regula deficeret, cũ ſtatuat, per metum conſenſum non intervenire, & ubi lex non diſtinguit, nec nos, *l. de pretio 8. de public. in rem act.*

Vnde non eſt audiendus *Pal. Rub. de obtent. Regn. Navar. p. 3. §. 1. & 2.* qui tenet eſſe hæreticũ, qui per metum hæreſim commiſit, licèt excuſetur, ſi in corde & animo ſervaverit ſe Catholicum, *Rojas de hæret. 1. p. n. 108. & 2. p. n. 276. adſert. 29.* & ſic excuſatur Aaron à vitulo cõflatili, *Exod. c. 32.* ubi *Gloſſ. Interlin. & Ordinar. & Nicol. de Lyra.*

84 Servus non excuſatur, ſi metu mortis non tulit opem domino, *l. 1. §. iuxta, & l. cùm Dominus, D. de Sylanian. l. 5. tit. 21. p. 4. gloſ. in cap. unic. de alien. pater. feud. §. non eſt conſuetudo, verb. Potuerit, Bald. in cap. 1. in princ. n. 8. Præpoſit. num. 5. Afflict. num. 18. quib. mod. feud. amittatur, Gregor. Lopez in l. 2. tit. 19. gloſ. 6. part. 2.* Tametſi ità voluerint Iura Civilia, quę Deum verum non cognoverunt, neque præceptum ſuum, quo prohibet ſeipſum occidere, & *leges Partitæ,* quæ ubique Ius Commune tranſcribunt, aliter re non diſcuſsâ, ità etiã tranſcripſerint; lex tamen Evangelica (quæ omnibus præponderat, etiam in foro contentioſo, *gloſ. verb. Eloquiorum, in Authent. ut iudic. ſine quoquo ſuffrag. §. cogitatio, collat. 2. Bald. n. 6. in Authent. ad hæc, C. de uſur. Iaſ. in l. 1. n. 32. D. ſi cert. petat.*) contrarium vult. Ideò ità adcipiendum eſt, ut liceat, imò debeat ſervus ſe cuicunque periculo pro domino exponere, non tamen certam, & præcognitam mortem pro ſalute domini ſpõtè, & ex intentione ſubire.

Itaque decantati illius ſervi factum, de quo *Macrob. lib. 1. Saturn. cap. 11.*

Ap-

Appian.lib.4.Valer. Maxim. lib. 6. cap. 8. & alij alibi, lege Christianâ probari non poteſt. Res ſic ſe habet. Vrbinus civis Romanus, cùm iuſſus occidi in Rheatino latêret, latebris proditis unus ex ſervis annulo eius, & veſte inſignitus in cubiculo, ad quod irruebãt, qui perſequebantur, pro domino iacuit, militibuſque ingredientibus cervicẽ præbuit, & ictum tanquam Vrbinus excepit: Vrbinus poſteà reſtitutus monumentum ei fecit titulo inſcriptionis, qui tantum meritum loqueretur, addito.

Sed Æſopus libertus Demoſthenis, qui diuriſsimè tortus perſeveravit non prodere patronum. Servus M. Antonij Oratoris, ſervi Antij Reſtionis, & alij, qui tale quid fecerunt, de quibus *Valer. Macrob. & Appian. ubi ſuprà*, non ſolùm potuerunt id facere, ſed egregiè etiam laude digni ſunt; quidquid enim non eſt, mortem ex intentione velle, & arripere, pro domino faciendum eſt.

Pariter quod egerũt Harmonia Gelonis Regis filia, & eius famula, defendi poteſt. Rem narrant *Livius lib. 24. Valer. Maxim. lib. 3. cap. 2.* in hæc verba: *Muliebris fortitudinis exemplo, æquè fortem duarum puellarum caſum adijciam. Cùm peſtiferâ ſeditione Syracuſarum, tota Regis ſtirps, evidentiſſimis exhauſta cladibus, ad unicam filiam Harmoniam eſſe redacta, & in eam certatim ab inimicis impetus fieret, nutrix eius æqualem illi puellam, Regio cultu ornatam, hoſtibus gladijs obiecit. Quæ ne cum ferro quidem trucidaretur, cuius eſſet conditionis ederet, proclamavit admirata illius animum Harmonia, & tantæ fidei ſupereſſe non ſuſtinuit: revocatoſque interfectores, profeſſa quænam eſſet, in cædem ſuam convertit. Ita alteri tectum mendacium, alteri veritas aperta finis vitæ fuit.* Et inter ſervum Vrbini, & famulam Harmoniæ eã conſtituo differentiam, quòd ſervus Vrbini ipſe ſe obtulit, & voluit occidi, famula Harmoniæ ab alia oblata tãtùm noluit dominam prodere, etſi cum periculo ſuæ vitæ, quod licet, ex adductis per *Ameſcuam de poteſt. in ſeipſ. lib. 1. cap. 17. n. 17.*

86 Quod non procedit in vaſſallo, *gloſ. in cap. quib. mod. feud. amitt. Mogoll. cap. 8. §. 1. num. 19.* nec in famulis, *Matienç. in l. 2. tit. 5. lib. 5. Recop. gloſ. 2. n. 1. & 2.*

87 Ex hoc inferas, quòd ſi dominus famulum vult occidere iniurioſè, & famulus aliter mortem vitare non poſſit, valeat dominum occidere, etiam ſi ſit Rex, vel Papa, *Plaça de delict. 1. par. cap. 28. num. 7. verſ. Illud, Iul. Clar. lib. 5 ſent. §. homicidium, num. 30.* (licèt in hoc de Rege, & Papa deviet *Soto de iuſtitiâ & iur. lib. 5 quæſt. 1. art. 3.* propter maius malum Reipublicæ, cui adſtipulatur *Navar. de defenſ. proximi, n. 24.*) *Delrio ad Senec. in Hercul. fur. ỳ. 920. fol. 34.*

88 Inferas ſecundò, quòd ſi quis propter Superioris, Domini, vel Tyranni mortem minantis metum alium offendat, vulneret, vel occidat, excuſandus eſt, *gloſ. in verb. poterit, in l. penult. D. ſi fam. furt. fec. dic.* quam ſingularem dicit *Iaſ. in §. ſi minus, num. 17. Inſtit. de acti. Cyn. in l. 1. quæſt. penult. C. unde vi, Menoch. caſu 354. Farinac. de pœn. temper. lib. 3. q. 97. num. 12. & ſeq. Velaſc. de privileg. pauper. p. 2. q. 65. num 86.*

89 Fuitque ſentẽtia *Ariſtot. lib. 3. Ethic. cap. 1.* veniâ dignum dicentis eum, qui cruciatu, ac timore, quod agere non debêret, agit.

90 Quærendũ eſt, an remiſsio metu extorta legitima ſit? Et concluſivè dicas, quòd non: imò nec valet pro gratia obtinenda, ſecundùm *Clarum in §. fin. q. 59. num. 2. verſ. Sed in caſu gloſſæ*: ubi refert, quendam, qui ſimilem remiſsionẽ per vim, & metum ab heredibus occiſi extorſerat, non ſolùm non potuiſſe gaudêre gratiâ, ſed fuiſſe laqueo ſuſpẽſum, ſequitur *Maſtrill. de indult. Gener. cap. 24. num. 31. & 79. Acuña in cap. de Iudæis 5. num. 5. diſt. 45. Ioſeph. Ludovic. deciſ. 18. Capiblanc. de Baron. pragm. 6. num. 72.* facit elegans *tex. in l. metum 9. §. 3. verſ. Sed ex facto, D. hoc tit.*

91 Imò inferentes minas pro habenda pace,

pace incurrunt pœnas criminis læsæ Maiestatis in statu Ecclesiastico, ut refert *Baiard. ad Clar. q. 59. n. 51.*

Mirè facit pro excusatione delictorum metu factorum, quòd metus constantiam turbat, *Iust. Lips. lib. 1. de constant. cap. 7.* & sicut vinum, aut tempestas homines sine consilio rapit, *David Psalm. 106. ℣. 26. Ascendunt usque in Cœlos, & descendunt usque ad Abyssos: anima eorum in malis tabescebat: turbati sunt, & moti sunt, sicut ebrius; & omnis sapientia eorum devorata est.* Sic inquit *Chrysost.* Elias tanquam ebrius quocunque illũ ferebat voluntas, rapiebatur potiùs, quàm quo illum consilium, & ratio deducebant, sicut & navim, quam rapit tempestas omni arte superior, non regit Gubernatoris prudentia, *Gaspar Saneh. in lib. 3. Reg. cap. 19. num. 4.*

Cui congruit *Ovid. lib. 3. de Tristib. Eleg. 1.*

Rector in incerto, ne quid fugiátve, petátve,
Invenit, ambiguis ars stupet ipsa malis.

Adverti oportet, quòd non pœnitentem, aut non reclamantem in crimine simoniæ metus reverentialis excusat, eleganter *Vincentius Grilenzonius cons. 42. num. 48.*

92 Quærendum nunc est, an crimen cõmissum per obsessum à dæmone, ità tribuendum sit dæmoni obsidenti, ut nullum de eo crimine supplicium sumendum sit ab obsesso?

Ad cuius dubij resolutionẽ animadvertendum est, quòd ea, quæ fiunt ab obsessis, id est, propriâ ipsorum voluntate, & dæmone ad id nihil præter suggestionem conferente, ipsis obsessis, & non dæmoni obsidenti imputantur, nec minùs eorum venia dãda est, quàm quę fiunt ab ijs, qui nullas dæmonis infestationes patiuntur. Quæ verò fiunt nõ ab obsessis, sed à dæmonibus per obsessa corpora, ea miseris obsessis non imputantur, sed infœlicibus dæmonibus: ità eleganter distinguunt *Abulens. in 8. Matt. q. 114. Tiræus de dæmoniacis, c. 27.*

93 Iam ergo fax accenditur nostri quæstioni, & sub distinctionis fœdere componitur, ex doctrina *Abulens. in 8. Matt. q. 119.* ubi ait, quòd ad hoc, ut videatur, an ea, quæ adreptitij faciunt instigati à dæmonibus sint peccatum, dicẽdum est, quòd aut illa faciunt propter violentiam dæmonum, aut propter turbationem, aut propter suggestionẽ. Si propter violentiam, id est, si membris eorum ità utantur, vel potiùs abutantur dæmones, ut vel eis etiam invitis, & renitentibus vulnera, aut mortẽ inferant, blasphemias evomant, & alia similia peragant, hoc crimen eis nõ im-
94 putatur. Membra enim non ipsa sunt, quæ agunt, sed aguntur potiùs, & impelluntur ab inhabitantibus dæmonibus: sicuti gladij peccatum non est, si ex eo trucidetur homo. Et hoc illud est, quod ait *Tyræus*, actionem esse dęmonis obsidentis, & non hominis obsessi. Idem quoque ratiocinandum est in secundo casu, nempè, si propter turbationem in aliquod scelus incidant adreptitij. Mentis enim perturbatio illa ve-
95 hemens, si tanta sit, ut planè se nesciãt, peccatum omne excludit, *cap. 1. & seq. 15. q. 1.* Sed si adreptitij (& hic est tertius casus) non cogantur, nec omninò sint perturbati, sed solùm per suggestionem dæmonis malum faciant, imputatur eis, quia tunc manet locus resistendi iniquitati, ut patet in Rege Saule. *1. Reg. cap. 18.* qui adreptus à dæmone pro-
96 phetabat, & misit lanceam in David, ut occideret eum, hocque ei imputatum est in peccatum, licèt tunc à dæmone possideretur. Quoniam dæmon non potest voluntatem nostram movêre aliter quàm obiecto, tanquam odibili, vel amabili exteriùs posito: vel excitatis imaginarijs visionibus, & cogitationibus, & adlectâ, & inclinatâ voluntate per passiones in parte sensitiva inflammatas, *Binsfeld. in l. eorum, C. de malefic. & mathemat.* Quæ quò vehementiores sunt, eò quoque & acrius inclinant, & quasi abripiunt aliquando: nun-

97 nunquam tamen voluntati necessitatẽ imponunt, quia invito consensum nequeunt extorquere, *D. Thom. 1. 2. q. 80. art. 3. D. Cyrill. cateches. 4. D. Ambros. 1. Hexam. 8. Fern. in Genes. to. 1. cap. 1. sect. 2. num. 9. D. Hieronymus ad Demetr. virginem*, ibi: *De consensu nostro vires adcipit inimicus, nostroque nos, ut dici solet, iugulat gladio. Non adiuvemus, sed vincamus adversarios. Dant illi quidem consilium, sed nostrum est, vel eligere, vel respuere, quod suggerunt. Non enim cogendo, seu suadendo nocent. Non extorquent à nobis consensum, sed expetunt. Unde etiam Ananiæ dicitur:* Quare tentavit cor tuũ Sathanas mentiri te SPIRITUI-SANCTO? Quod utique APOSTOLUS nunquam imputaret, si id absque ipsius voluntate diabolus effecisset. *S. Augustinus Sermon. 2. in Domin. 1. post Trinitat. Gaspar Sanchez in Domin. 1. Quadrages. conc. 7. fol. 184. disc. 1.* Aliàs enim arbitrij libertatem tollerent, si ullam voluntati necessitatem imponerent, etiam in his, qui mortiferis culpis sunt irretiti; nam homines certè desijssent esse, si libertatem arbitrij amisissent: sunt enim ij gratiâ gratum faciente destituti, ac tamen nec naturali libertate

98 arbitrij, nec cõmuni auxilio Dei sunt orbati. Nam voluntas non solùm suggestioni dæmonum non subest, quia lõgè dignior, verùmetiam resistere valet, *ad Romanos 8.* ibi: *Scio, quòd neque Angeli, neque Principatus, neque Potestates poterunt me separare à charitate. Torreblanca de Magia lib. 2. cap. 14. num. 19. cum seq. & cap. 47. num. 11. & 12.*

99 Et in hoc tertio casu de muliere quadam sortilega subplicium sumptum esse testatur *Ioan. Grivel. decis. 33.* tota.

Quæstionis est, an teneatur quis denuntiare hæreticum, si timeat damnũ notabilem in vita, fama, & bonis externis? *Sanctar. de hæres. c. 9. n. 16. Fagund. de præcept. Eccl. tract. 1. lib. 4. c. 3. n. 31.* negativè respõdent, novissimè *Dian. tract. 4. de denuntiat. resol. 7. fol. 78. p. 1.* quod tamẽ limitat *Genuens. in prax. c. 18. n. 8.*

Cui adstipulatur, quòd uxor excusatur, si non denuntiat maritum hæreticum timentem ab eo malè tractari, & interfici, *Pegna in Direct. Inquis. p. 1. q. 53. comm. 78. Seac. de iud. cap. 56. n. 24. in fin. Farin. de hæres. q. 197. n. 53.*

Bonac. tamen *disp. 6. punct. 2. n. 6.* dicit, quòd hæc doctrina nõ probatur ab omnibus, & ait *Freit. in addit. ad tract. de conf. solic. q. 10. n. 13. in fin.* quòd adtẽtâ practicâ contrariam sententiam amplectendã esse videtur, maximè in caussa hæresis formalis, vide etiam *Roj. singul. 3. n. 22.* seu *30. vers. Ampliatur.*

100 Vtrũ Tabellarius, qui ab latronibus & hostibus comprehensus ob metum litteras tradit, sit puniendus?

Antequàm ad resolutionem adcingamur, advertere oportet, quòd principium, & introductio Tabellariorum, & Equorum (quos vulgò *Postas* nominamus) deputatorum ad cursum publicũ, habet plurimam antiquitatem, ut constat ex integris *titulis de curs. public. in C. Iustin. & in C. Theodos. & ex Xenoph. lib. 8. de Cyri instit. pag. 232.* ubi dicit, quòd inter Persas fuit Cyrus author huius reperti: & ex *Herod. in Vran. lib. 8. Histor. Persic. num. 98.* ubi etiam adtribuit Persis, & dictat, quòd Xerxes postea eo fuit usus: concordat *Alexand. ab Alexand. lib. 1. Dier. Genial. cap. 27. Iust. Lips. epist. 59. ad Nicol. Nicaultium centur. ad Italos, & Hispanos, pag. 53. in impress. Antuerp.*

101 Quos quidem Tabellarios *Angaros* Persæ nuncupabant, *Thesaur. ling. Latina verb. Angaria, Alc. in l. neminem, n. 2. C. de sacrosanct. Eccles. Bulenger. de Imper. Roman. lib. 6. cap. 28. Sixtin. de Regal. lib. 2. cap. 13. n. 2. & seq. Tiraq. in Alex. lib. 1. Dier. Gen. cap. 27. litt. H. Iacob. Gutber. de offic. dom. August. lib. 3. cap. 14. vers. Angariæ porrò.*

102 Ad quorum exemplar inter Romanos cõstat, quòd Augustus eos introduxit, teste *Suetonio in eius vita, cap. 49. Pancirolus in notis Imper. Orient. cap. 6. in princip. Marin. Frecc. de subfeud. lib. 2.*

tit.

tit.Quis dicatur Dux, n. 41. Camil. Borrel.de præstant.cap.19.n. 27. & de Magist.Edict.lib.4.cap.4.num.39. & seq. & in addit.ad Bellug.in specul.Princip. rubr. 46. §. donum adpellatur, litt. C.pag.208. Ramirez de lege Regia, §.26. num.58. & seq. Guther.de offic.domus August.d.lib.3. cap.14. in princip. l.servis urbanis 99. §. ultim. ibi: *Alij Cursores, D. de legat.3. Tit.Livius lib.1.decad.4. Petr. Greg.lib. 17.syntagm.cap.19. num.9.*

103 Quorũ usus inter Indos habet principium, & originem valdè antiquam, ut advertit *Inca Garci-Lass.in Comm. Imp. Per.lib.6.cap.7.* & inter Turcas, ut testatur *Roman in Republica Turcar. cap. 20.pag.450.* & in Gallia introduxit Ludovicus XI. *Rhenatus Choppinus de Domanio Franc. lib. 3. tit. 29. num. 31.* & posteà ob id, quòd fuissent relicti, eos restituit Ludovicus XII. & Franciscus I.*Bulenger. de Imper. Rom.lib.6.cap. 33. ad fin.*

104 Quâ præhabitâ vetustate, animadvertendum est, quòd dicti Tabellarij ideò fuerunt creati, ut maiori brevitate, & cursu litteræ, seu epistolæ deferrentur ad partes & loca necessaria, *Isidor.lib.8.Origin.cap.2. Iuvenal.*

Præcipiti venisset epistola pinna.

Buleng.lib.6.c.27.litt. C. & cap.40. Paralip.lib.2.cap.30.✝.10.Mart.lib. 3. epig. 100.Auson.ad Paul.Ennod. lib.7.epist.28. Cerda advers.sacror. cap. 132. num. 18. Qui quidem ad meliorem expeditionem epistolarũ, quas deferebant, præbebãt alteris, probat eleganter *Dempst. ad Rosin.lib.7.Antiq.Roman.c.ult.litt.F.*

105 Et nullus illorum poterat uti dicto officio sine permissu Principis, *ex tit. C.de curs. public.lib.12.* & ibi *Alciat.& Cuiac.in l. iudicibus, C. eodem, Pancirol. in dict.not. Or. cap. 6. in fin. & cap. 71. Plinius lib.10.epist. ultim.l.continuus, §. 2.D.de verb.oblig.Parlad.lib.2.rer. quot. cap. 19.* & nunc sine licentia Cursoris maioris, *Borrel.de præst.d. cap. 19. num. 28.Sixtin.de Reg.dict.lib.2.cap.13. num. 41. Marta cons.53.n.27.* qui olim vocabatur Magister officiorum, de quo loquitur *tit. C.de offic.Magist. offic.* cuius curæ plura commissa erant, *Cassiod.lib. 6.var. form. 6. Luc.de Penn. in l.3. C.de Castrens.& Minist.lib.12.Buleng. de Imper.Rom.lib.3.c.14.Brisson.de verb. sign. lib.10.verb.Magister offic.Guthe. de offic. dom. Agust.lib.2.cap.20.Chassan.in Catal. glor.mund. p.6.cons.7.*

106 His prælibatis nostræ quæstionis resolutio sic se habet. Certum est, quòd quando quis retardat reddere litteras ei, cui mittuntur, tenetur ad interesse erga mittentem, si aliquod is damnũ ex ea mora sensit, ità *Bertachin. in tract. de Episc.lib.3. p.1.n.36.Decian. tract. crim. lib.7.cap.17.col. penult.vers.Et pariter.*

107 Pro qua opinione facit elegans *tex. in l.ult.C.de fabric.lib.12.*ibi: *Quòd si aliqua tarditas, vel negligentia post datas à sublimitate tua ad eminentißimam Præfecturam litteras in destinandis authoritatibus amplißimæ tuæ sedis intercesserit, & ex hoc armorum transvectio fuerit impedita: in quinquaginta libras auri tam numerarium pro tempore officij eiusdem amplißimæ sedis, quàm alios, quorum interest condemnari, præcipimus.*

108 Quâ quidẽ pœnâ adfici potest Tabellarius, qui serò nimis reddit litteras, nisi ostẽdat illas sibi fuisse interceptas, vel à latronibus, vel ab hostibus, quod persæpè tẽpore belli fieri solet; elegãter *Meno.de arbit.lib.2.cent.6.cas.538.n.23.*

109 Qod antiquitùs fuit observatum, sicuti conqueritur *Cicer.lib.2. Epist.fam. ad C.Cassium,* his verbis: *Si litteræ perlatæ non sunt, non dubito, quin Dolabella, qui nefariè Trebonio occiso Asiam obcupavit, Tabellarios meos deprehenderit, litterasque interceperit.*

110 Hinc quæri debet, an aliquando licitum sit aperire litteras alienas invito eo, ad quem mittuntur? Et adfirmativè respondendum est, si id fiat iure belli, vel iustæ defensionis contra inimicum insidias molientẽ, *Peirin de Relig. to.1. q.2.cap.1.§.13.Ant.Dian. tract. 6. miscelan.p.3.resol.55. fol.247.*

Quæ-

111 Quæstio est satis celebris, & haud vulgaris, an Episcopus, qui confessus est promisisse alicui centum ob iustum metum, ut eum de morte patris sui non accusaret, ex ista confessione sit deponendus, vel exponendus? (nam idem utriusque verbi significatus, *Tertullianus de Pallio, cap. 5.* ibi: *Nullius indumenti expositio, quàm Toga gratulatur*: quod sic explicat *Salmasius*, ibi: *Nullius indumenti depositio magis gratatur, aut grata est, quàm Toga.* Dicit *expositio*, quòd est Togam exponere, seu deponere. Sic *nomen virginitatis exponere* apud *Arnobium* pro virginitatem deponere: & *exponere Episcopos in fragmẽtis Hilarij* est deponere. *Exponere* apud *Cyprianum* pro deponere sæpiùs occurrit.)

Et affirmativè respondendum videtur ex seqq.

112 Primò, *ex tex. in l. quoniam, & in l. furti, §. pactus, D. de his qui not. infam. & in l. eius, qui delatorem, D. de iur. fisc.* ubi videtur delictum fateri, qui pacisciitur.

113 Secundò, ex eo, quòd in confessum nullæ sunt partes iudicis, *l. 1. D. de confessis*. Sed Episcopus habet adversus se proprium testimonium: ergo ex eo dãnum sentire debet.

114 Tertiò, crimen parricidij satis probatur ex confessione dicti Episcopi: nihil enim manifestos reos à confessis distare testatur *Modestinus in l. pœna, D. de parricid.* ibi: *De confessis, sicuti de manifestis rerum capitalium more maiorum supplicium sumendum est.* Sequitur mirè doctissimus *Solorçanus de parricid. lib. 2. cap. 17. fol. 189.*

115 Quartò, adstat in terminis huius sententiæ *Bald. in cap. 2. de pace iur. firmand. num. 15.*

Negativa tamen sententia adstruitur.

116 Primò, ex eo, quò inter crimina, quæ depositionem constituunt, nõ invenitur parricidium, ut notat *Leiva in examine Episcoporum, lib. 4. cap. 18. num. 4.* unde in pœnalibus non est extensio facienda, ex vulgaribus.

117 Secundò, quia cõfessio extra iudiciũ non nocet, *gloss. in l. 1. C. de confessis.*

118 Tertiò, cùm timor Episcopi, ne proderetur, iustus esset, *ex l. nec timorem 7. in fin. D. hoc nostro tit.* si talis promissio fuit facta nondum institutâ accusatione, cùm hoc fecerit causâ redimendæ suæ vexationis, deponendus non est, ut tradit *Ioann. Monach. in cap. 1. de accusation. lib. 6.*

119 Nec obstat *tex. in d. l. quoniã*, & alij. Nam respondetur, quòd non ex eo, quòd quis paciscatur, oritur probatio delicti, sed præsumptio, & præsumptioni condemnatio non succedit, *l. absentem, D. de pœn. Marius Giurba cons. 4. n. 19.* cum pluribus.

120 Quare *Vbesembec. in paratitl. ad tit D. de his, qui notantur infam. num. 5. fol. 228.* dicit ad intellectum dictorum *textuum*, quòd ante litem contestatam de furto, & similibus transigi potest, *l. post decisionem 13. C. de furtis, l. interdum, §. penult. D. eodem tit. l. si tibi 17. §. 1. D. de pactis.* Nec ratio aliter dici patitur, quia ante litẽ contestatam res non pertinet ad officium iudicis, *l. ædiles 25. §. item, D. de ædilit. edict.* sed est plenè ex-

121 traiudicialis. Vnde si hoc nomine trãsigatur, non debet reus habêri pro confesso. nam ne vera quidem confessio extraiudicialis, nedum præsumpta ad dãnationem sufficit, *l. electio 26. §. penult. D. de noxal. action. gloss. penult. in l. 4. de interrog. act. Ias. & DD. in l. admonendi, de iur. iur. & in l. certum, § antepen. de confess. Klob in l. transigere, p. 3. cap. 2.* qui consentit *Vbesemb.*

122 Quos refellit *d. l. 6. §. 3.* in hæc verba: *Ne secum ageretur*; ponitur ibi apertè pactio inita ante litem ordinatam, & tamen nisi gratuita sit, famosam esse inde colligitur.

123 Sed & quòd hi non attendunt, planè diversa sunt pacisc entem notari infamiâ, & pacta non valêre. Quinimò in delictis privatis etiã post litis contestationẽ pactũ semper valet ad hoc, ut reus actione liberetur, & ita adoipiẽdę

dicta

dictæ leges, pluresque similes, sed non ut fama servetur reo paciscenti. Nam & ubi infamia infligitur, pactio, vel transactio rata est, *Vall. de rebus dubijs, tract. 17. num. 1. & 2. Delrius in d. l. transigere, num. 167.*

124 Obijcitur scrupulus non levis, si honesta est ratio redimendi sanguinis, cur non item existimationis?

Cui difficultati acutissimè obcurrit *Anton. Faber in ration. ad dict. l. 5.* quia eo ipso, quòd deliquit, parvi fecit famam. Vnde *Tertull. de pallio, cap. 1.* ait ibi: *Tunicæ fuerunt & quidem in fama*, id est, in laude, in honore, in gloria, ut ibi adnotat *Cerda*. Quare nō debet Prætor plùs indulgère ei, quàm ipse sibi; cùm existimatio nulla sit, nisi quam vidêri debeat amisisse. Ratio tamen vitæ aliud postulat, quàm si redimere reus velit, quanticunque criminis, dignus est, cui ignoscatur, est enim aliqua etiam improbissimi vita.

125 Vt tamen infamiam reus evitet in transactionis instrumento declaret, se non conscientiâ delicti, sed odio litis, & ad effugienda illius impēdia, & vexationes pacisci, aliave causa exprimatur, quæ præsumptionem confessionis excludat, *Vbesemb. d. n. 5. Freber. de fama, cap. 8. n. 27. Ossua'd. in Donell. lib. 18. comment. cap. 8. litt. RR.*

126 Hinc succedit, an dictus Episcopus saltem ex tali confessione torqueri queat propter infamiam delicti? & *Baldus ubi suprà num. 15.* putat, si vehemens infamia cum aliquo indicio concurrat. Sequitur in alia specie cum infinitis *Giurba cons. 87. n. 20. Salzed. ad Diaz in prax. cap. 125. n. 2. litt. A.*

127 Non obstat *tex. in d. l. 1. de confess. & in d. l. pœna, de parricid.*

128 Quia capi, & intelligi debent in confesso in iudicio, ex *Farinac. q. 82. n. 1.* notorium enim dicitur delictum cōmissum, vel confessum in iudicio, *Mascard. concl. 1326. n. 4. Grat. cap. 142. n. 9. & 10. August. Barbosa de officio & potest. Episc. part. 2. allegat. 39. n. 23.*

129 Vnum tamen est advertēdum, quòd ad solùm Papam pertinet Episcopos deponere, *cap. quod translationem 4.* & ibi *glos. verb. reservata, de offic. legat. & glos. verb. Pertinere in, cap. sicut 8. de excess. Prælat. cap. inter corporalia, de transl. Episc.* etsi olim omnibus Episcopis Provinciæ unà cum Metropolitano, vel saltem duodecim Episcopis hoc licêret, ut notat *glossa in summa, verb. Quod autē 3. q. 8. per textum in cap. si quis Episcopus*

130 *criminaliter 6. q. 4.* Iure posteà tecētiori dicti Episcopi cognoscere poterant usque ad sententiam tantummodò, sententia autem, & definitio reservabatur Papæ ut *in cap accusatus, & cap. quamvis, & in cap. multum stupeo 3. q. 6.*

131 Qua de causa Episcopi præter sententiam Romani Pontificis non possunt damnari, *cap. dudum*, & *cap. irritam 3. quæst. 6.* doctè *Augustinus Barbosa de officio & potestate Episcopi, part. 3. alleg. 112.* totâ.

132 Ad aliam indagationem descendamus, nempe, an patricidium involuntarium extra pœnam sit? Et negandum videtur, ut dictat *Solorçan. de parricid. lib. 2. cap. 18. fol. 593.*

133 Cui quidem sententiæ obponi potest, quòd lex solùm punit, & coërcet delicta spontè commissa, *l. 1. D. de legibus:* ergo non involuntaria.

134 Nec refert, quòd ipsi rei suæ causæ Iudices existimarint; cùm id effecerint iusto dolore permoti, cùm vidissent patrē interfectum involuntariè, & per casum, & sic in se se verè animadverterēt, quæ punitio, imò commotio processit ex pietate, quam natura dictabat, & nō ex lege, quæ non plectebat.

135 Rursus, si furor excusat ab patricidio, ut ipse *d. cap. 18.* commemorat, non aliâ ratione id efficitur, nisi quia amens involuntariè delinquit.

136 Mirè adstipulatur *S. Cyprian. in exposit. Symbol. fol. 554. col. 1.* ibi: *Occidere hominem non semper criminosum est, sed malitia, non legibus occidere criminosum est, non ergo factum me in talibus, quia inter-*

interdum & rectè fit, sed animus malè cōsulens damnat, si ergo animus in me, qui criminosus effectus est, & in quo origo fuit vitij, corrigitur, cur tibi non videar posse innocens effici, qui prius fueram criminosus? Si enim, ut suprà ostendimus, constat, quòd non in facto, sed in voluntate sit crimen, sicut mala voluntas authore malo dæmone peccato me, & morti fecit obnoxium, ità in bonum voluntas mutata authore bono DEO *innocentiæ me reddit & vitæ. Similis causa, & in cæteris criminibus.*

Tamen in detestationē & gravitatē huius delicti, etsi involuntariè committatur, supplicium sumendum est, ex *Solorçan.* quem sequendū ex animi sententia duco.

Favet non ineleganter *Arist. 2. Ethicor. cap. 1.* ubi ait: *Esse quædam turpia, ut matricidium & similia, quæ nullo metu sunt facienda, quia potius oportet multis subplicijs mortem obire, quàm talia cōmittere.*

137 Quæri nunc oportet, an adparitores, vel satellites invenientes clericum ordine sacro institutum cum armis, quem iustè potuissent capere, & deducere ad suum Episcopum, vel eius Vicarium (si Clericus tradidit eis sponte arma, ne duceretur ad Episcopum) incidant in excommunicationem, *cap. si quis suadēte diabolo 17. quæst. 4?*

138 Et negativè respondendum est: nam non quidem, eò quòd capiunt eum portantem arma in excommunicationem præfati Canonis incidunt; quia licet eis id facere, *Covarr. pract. cap. 33. num. 7. Graff. de cleric. effect. 1. num. 864. Bobad. lib. 1. Polit. cap. 13. num. 87. Borrell. de Magist. Edict. lib. 3. cap. 17. num. 41. de Præst. cap. 71. num. 45. & tom. 1. summ. Decis. tit. 43. num. 136.* & ità non peccāt in eo mortiferè; quod requiritur ad incurrendam excommunicationem maiorem, *cap. nemo, cap. nullus 11. q. 3. Caiet. verb. Excommunicatio, cap. 10. not. 6. dict. 4. Navarr. in Manual. cap. 27. n. 76. vers. Secunda, Layman. in Theolog. Mor. lib. 1. tract. 5. par. 2. cap. 5. num. 5.* nō etiam eò quòd capiunt arma; quia non tollunt illa violenter, quod Canon requirit, sed spontè data recipiunt.

140 Nec obstat, quòd metu deductionis ad competentes iudices illa tradit.

Tùm, quia ad incurrendam excommunicationē illius Canonis nō sufficit metū inijcere, neque metu iniecto bona capere, sed requiritur, ut violentia fiat personæ gaudēti privilegio illius Canonis, verba enim eius sic habent: *Si quis suadente diabolo manus violentas,* &c.

141 Ex hoc inferas cum *Sair. de censur. lib. 3. cap. 26. n. 13. Bonac. in simili tract. disp. 2. q. 4. punct. 1. n. 16. & Aug. Barbos. in d. cap. si quis suadente, n. 31.* illum non esse excommunicatum, qui per metum absque ulla vi, vel tactu cogit clericum exire è fundo, non enim dicitur manus violentas in clericum inijcere, cùm solis verbis illum terreat; & similiter, qui obsidet castrum, aut domum, non ut faciat iniuriam clerico ibi existenti, sed ut iustè obtineat illam.

142 Tùm, quia adparitores non inferūt illum metum iniustè, sed iustissimè, quia iustè possūt eos ducere ad suos iudices, mirè *Bobad. lib. 2. Polit. cap. 18. n. 50.* cum alijs, & huiusmodi metus non inducit violentiam, imò neque metum; ex quo actio quòd metus causâ nascatur, ut est casus singularis *in l. si mulier*, iunctâ suâ *gloss. D. hoc nostr. tit.* in his terminis ità tenet *Navarr. cons. 44. de sentent. excōm. lib. 5. num. 4. fol. 618.*

143 Verùm si prædicti adpatitores capiēdo clericum principaliter quærant arma eorum, ut eis adceptis illum dimittant, peccant graviter coram Deo.

144 Tùm, quòd sine iusto titulo videntur ea capere, cùm nō deducāt eos ad iudices competētes, quia non faciunt id, ob quod adcipiunt illam potestatem capiendi, quæ est causa capturæ, scilicet, deductionem ad iudices competentes. Hoc tamen peccatum, quia nō est peccatū violētiæ illatæ personæ clerici, nō videtur sufficiens ad incurrendam præ-

dictæ leges, pluresque similes, sed non ut fama servetur reo paciscenti. Nam & ubi infamia infligitur, pactio, vel transactio rata est, *Vall. de rebus dubijs, tract. 17. num. 1. & 2. Delrius in d. l. transigere, num. 167.*

124 Obijcitur scrupulus non levis, si honesta est ratio redimendi sanguinis, cur non item existimationis?

Cui difficultati acutissimè obcurrit *Anton. Faber in ration. ad dict. l. 5.* quia eo ipso, quòd deliquit, parvi fecit famam. Vnde *Tertull. de pallio, cap. 1.* ait ibi: *Tunicæ fuerunt & quidem in fama*, id est, in laude, in honore, in gloria, ut ibi adnotat *Cerda*. Quare nō debet Prætor plùs indulgère ei, quàm ipse sibi; cùm existimatio nulla sit, nisi quam vidêri debeat amisisse. Ratio tamen vitæ aliud postulat, quàm si redimere reus velit, quanticunque criminis, dignus est, cui ignoscatur, est enim aliqua etiam improbissimi vita.

125 Vt tamen infamiam reus evitet in transactionis instrumento declaret, se non conscientiâ delicti, sed odio litis, & ad effugienda illius impēdia, & vexationes pacisci, aliave causa exprimatur, quæ præsumptionem confessionis excludat, *Vbesemb. d. n. 5. Freber. de fama, cap. 8. n. 27. Ossua'd. in Donell. lib. 18. comment. cap. 8. litt. RR.*

126 Hinc succedit, an dictus Episcopus saltem ex tali confessione torqueri queat propter infamiam delicti? & *Baldus ubi suprà num. 15.* putat, si vehemens infamia cum aliquo indicio concurrat. Sequitur in alia specie cum infinitis *Giurba cons. 87. n. 20. Salzed. ad Diaz in prax. cap. 125 n. 2. litt. A.*

127 Non obstat *tex. in d. l. 1. de confess. & in d. l. pœna, de parricid.*

128 Quia capi, & intelligi debent in confesso in iudicio, ex *Farinac. q. 82. n. 1.* notorium enim dicitur delictum cōmissum, vel confessum in iudicio, *Mascard. concl. 1326. n. 4. Grat. cap. 142. n. 9. & 10. August. Barbosa de officio & potest. Episc. part. 2. allegat. 39. n. 23.*

129 Vnum tamen est advertēdum, quòd ad solùm Papam pertinet Episcopos deponere. *cap. quod translationem 4.* & ibi *glos. verb. reservata, de offic. legat. & glos. verb. Pertinere in, cap. sicut 8. de excess. Prælat. cap. inter corporalia, de transl. Episc.* etsi olim omnibus Episcopis Provinciæ unà cum Metropolitano, vel saltem duodecim Episcopis hoc licêret, ut notat *glossa in summa, verb. Quod autē 3. q. 8. per textum in cap. si quis Episcopus*

130 *criminaliter 6. q. 4.* Iure postea recētiori dicti Episcopi cognoscere poterant usque ad sententiam tantummodò, sententia autem, & definitio reservabatur Papæ, ut *in cap accusatus, & cap. quamvis, & in cap. multum stupeo 3. q. 6.*

131 Qua de causa Episcopi præter sententiam Romani Pontificis non possunt damnari, *cap. dudum, cap. irritam 3. quæst. 6.* doctè *Augustinus Barbosa de officio & potestate Episcopi, part. 3. alleg. 112.* totâ.

132 Ad aliam indagationem descendamus, nempe, an parricidium involuntarium extra pœnam sit? Et negandum videtur, ut dictat *Solorçan. de parricid. lib. 2. cap. 18. fol. 193.*

133 Cui quidem sententiæ obponi potest, quòd lex solùm punit, & coërcet delicta spontè commissa, *l. 1. D. de legibus:* ergo non involuntaria.

134 Nec refert, quòd ipsi rei suæ causæ Iudices existimarūt; cùm id effecerint iusto dolore permoti, cùm vidissent patrē interfectum involuntariè, & per casum, & sic in se severè animadverterēt, quæ punitio, imò commotio processit ex pietate, quam natura dictabat, & nō ex lege, quæ non plectebat.

135 Rursus, si furor excusat ab parricidio, ut ipse *d. cap. 18.* commemorat, non aliâ ratione id efficitur, nisi quia amens involuntariè delinquit.

136 Mirè adstipulatur *S. Cyprian. in exposit. Symbol. fol. 554. col. 1.* ibi: *Occidere hominem non semper criminosum est, sed malitia, non legibus occidere criminosum est, non ergo factum me in talibus, quia inter-*

interdum & rectè fit, sed animus malè cõsulens damnat, si ergo animus in me, qui criminosus effectus est, & in quo origo fuit vitij, corrigitur, cur tibi non videar p ffe innocens effici, qui prius fueram criminosus? Si enim, ut suprà ostendimus, constat, quòd non in facto, sed in voluntate sit crimen, sicut mala voluntas authore malo dæmone peccato me, & morti fecit obnoxium, ità in bonum voluntas mutata authore bono DEO *innocentiæ me reddit & vitæ. Similis causa, & in cæteris criminibus.*

Tamen in detestationẽ & gravitatẽ huius delicti, etsi involuntariè committatur, supplicium sumendum est, ex *Solorçan.* quem sequendũ ex animi sententia duco.

Favet non ineleganter *Arist. 2. Ethicor. cap. 1.* ubi ait: *Esse quædam turpia, ut matricidium & similia, quæ nullo metu sunt facienda, quia potius oportet multis subplicijs mortem obire, quàm talia cõmittere.*

137 Quæri nunc oportet, an adparitores, vel satellites invenientes clericum ordine sacro institutum cum armis, quem iustè potuissent capere, & deducere ad suum Episcopum, vel eius Vicarium (si Clericus tradidit eis sponte arma, ne duceretur ad Episcopum) incidant in excommunicationem, *cap. si quis suadẽte diabolo 17. quæst. 4.*

138 Et negativè respondendum est: nam non quidem, eò quòd capiunt eum portantem arma in excommunicationem præfati Canonis incidunt; quia licet eis id facere, *Covarr. pract. cap. 33. num. 7. Graff. de cleric. effect. 1. num. 864. Bobad. lib. 1. Polit. cap. 13. num. 87. Borrell. de Magist. Edict. lib. 3. cap. 17. num. 41. de Præst. cap. 71. num. 45. & tom. 1. summ. Decis. tit. 43. num. 136.* & ità non peccãt in eo mortiferè; quod requiritur ad incurrendam excommunicationem maiorem, *cap. nemo, cap. nullus 11. q. 3. Caiet. verb. Excommunicatio, cap. 10. not. 6. dict. 4. Navarr. in Manual. cap. 27. n. 76. vers. Secunda, Layman. in Theolog. Mor. lib. 1. tract. 5. par. 2. cap. 5. num. 5.* nõ etiam eò quòd capiunt arma; quia non tollunt illa violenter, quod Canon requirit, sed sponte data recipiunt.

140 Nec obstat, quòd metu deductionis ad competentes iudices illa tradit.

Tùm, quia ad incurrendam excommunicationẽ illius Canonis nõ sufficit merũ inijcere, neque metu iniecto bona capere, sed requiritur, ut violentia fiat personæ gaudẽti privilegio illius Canonis, verba enim eius sic habent: *Si quis suadente diabolo manus violentas,* &c.

141 Ex hoc inferas cum *Sair. de censur. lib. 3. cap. 26. n. 13. Bonac. in simili tract. disp. 2. q. 4. punct. 1. n. 16. & Aug. Barbos. in d. cap. si quis suadente, n. 31.* illum non esse excommunicatum, qui per metum absque ulla vi, vel tactu cogit clericum exire è fundo, non enim dicitur manus violentas in clericum inijcere, cùm solis verbis illum terreat; & similiter, qui obsidet castrum, aut domum, non ut faciat iniuriam clerico ibi existenti, sed ut iustè obtineat illam.

142 Tùm, quia adparitores non inferũt illum metum iniustè, sed iustissimè, quia iustè possũt eos ducere ad suos iudices, mitè *Bobad. lib. 2. Polit. cap. 18. n. 50.* cum alijs, & huiusmodi metus non inducit violentiam, imò neque metum; ex quo actio quòd metus causâ nascatur, ut est casus singularis *in l. si mulier*, iunctâ suâ *gloss. D. hoc nostr. tit.* in his terminis ità tenet *Navarr. cons. 44. de sentent. excõm. lib. 5. num. 4. fol. 618.*

143 Verùm si prædicti adparitores capiẽdo clericum principaliter quærant arma eorum, ut eis adceptis illum dimittant, peccant graviter coram Deo.

144 Tùm, quòd sine iusto titulo videntur ea capere, cùm nõ deducãt eos ad iudices competẽtes, quia non faciunt id, ob quod adcipiunt illum potestatem capiendi, quæ est causa capturæ, scilicet, deductionem ad iudices competentes. Hoc tamen peccatum, quia nõ est peccatũ violẽtiæ inlatæ personæ clerici, nõ videtur sufficiens ad incurrendam præ-

fati Canonis censuram per prædicta.

145 Ex quo fluit, quòd etsi in tali casu arma capiantur, non tenentur adparitores ad restitutionem; quia arma prędicta videntur dari ob turpem causam, ne scilicet iustè capti deducantur ad iudices competentes, & ob turpem causam sunt adcepta, nempè, ne deferant captos ad præfatos iudices, ob quam deductionem data est illis porestas capiēdi, eleganter & doctè *Navarr. in Manual. cap. 17. numer. 30.* ubi efficaciter probat turpiter datum, & turpiter adceptum non esse de pręcepro restiruendum.

146 Hinc fit, præfatos Clericos non posse arma illa repetere etiam in foro exteriori, *l. ubi 4. D. de condict. ob turp. caus.* quæ expresśè habet, non posse repetere eum, qui turpiter dat, ab eo, qui turpiter adcipit.

147 Adnotati oportet, quòd subscriptio Principis ab Imperij exordio de more necessaria fuit in rebus gravioribus, ut si de capite civis ageretur, sentētijs ex more Princeps subscriberet. Hinc una illa vox egtegia Netonis (testante *Sueton. in eius vita, cap. 10.*) initio Principatus; qui cùm admoneretur hoc agere: *Quam vellem*, inquit, *nescire litteras*!

148 Non tamen Princeps subscribebat semper, sed aut signabat, aut subnotabat: aliud est enim subscribere, aliud signare, aliud subnotare. Subscribere est proprio chirographo adnotare, *l.*

149 *singul. D. de testament.* Signare annulo (qui vocabatur signatorius; quem Veteres ijs tantùm committere soliri, quibus cum intima familiaritas, quos præcæteris & diligebant, & honorabant, *Æmilius Probus in Eumenis vita* scribit, ALEXANDRO apud Babylonios defuncto, cùm Regna inter amicos dispertirentur, summum tamen locum Perdicæ concessum; quòd huic moriens Alexander annulum reliquisset, *Marcell. Donat. in scholijs ad Latinos Historicos, ad cap. 73. Sueton. in vita Tiberij.* Hoc illud, quod PHARAO, cùm præ Regni Optimatibus universis Ioseph extolleret, *Genes. cap. 41. ℣. 20. Tulit annulum de manu sua, & dedit eum in manu eius.* Hoc quod ASSVERVS annulum ab Aman ablatū Mardochæo, tradit *Esther cap. 8. ℣. 2. Luc. 15. Chrysol. Serm. 5. Sherlog. in Cantic. antel. 4. sect. 6. num. 44. fol. 125.*) subnotare, brevibus verbis aliquid scribere. Sic subno-

151 tare libellos, *Plin. lib. 1. epist. 10.* dixit: *Sedeo pro Tribunali, subnoto libellos, conficio tabulas, scribo plurimas illitteratissimas litteras. Si in testamentis testis adhibitus nomen suum nō adscripserit, verumtamen signaverit pro eo, est ac si adhibitus non esset. Et si, ut multi faciunt, adscripserit se, non tamen signaverit, adhuc idem dicemus, l. ad testium. §. si quis, D. de testam.*

152 Hinc prudenter adseruit *Senec. de benef. lib. 3. cap. 15. Annulis nostris plusquàm animis creditur.*

153 Iam adparet mira & genuina interpretatio ad *textum in l. ad bestias 31. D. de pœn.* ubi damnati ad bestias favore Populi dimitti non debent, nisi Princeps consulatur: etiam si roboris, & artificij existant. Ratio est in promptu; cùm enim Princeps subscripserit ad condemnationem, is solus poterit absolvere.

154 Denique in quibuslibet rescriptis inscriptio, subscriprio, & subnotatio Principis necessaria adstat, mirè *Guther. de offic. dom. August. lib. 1. cap. 35. fol. 169.*

SVMMARIVM.

1 *DEFINITVR excommunicatio.*

2 *Ante adventum Christi quaedam excommunicationis umbra praecessit.*

3 *Et etiam apud Gentiles.*

4 *Iudæi inobedientes eijciebant de Synagogis.*

Ter-

5 *Terribile excommunicationis genus apud Essenos.*
6 *Similiter apud Gentiles.*
7 *Romani quoque ijs utebantur.*
8 *Interdicebant aqua & igne.*
Huius pœnæ loco successit deportatio.
9 *Deportatus pro fideiussore idoneo neutiquam habetur.*
10 *Excommunicatus fideiubere potest.*
11 *Et contrahere.*
12 *Et valet propter contractum celebratum ante excommunicationẽ cum alijs communicare.*
13 *Potest usucapere & præscribere, si non sit excommunicatus propter hæresim.*
14 *Excommunicatus spoliatus restitutionẽ petere nequit.*
15 *Excommunicatio fertur propter contumaciam, & inobedientiam. & 16.*
17 *Debet præcedere trina monitio.*
18 *Non licet communicare cum excommunicato.*
19 *Et etiam habere quamlibet locutionem.*
20 *Et prohibetur honorifica salutatio.*
21 *Quod intelligitur de illa salutatione, quæ fit verbis, secùs autem alio modo.*
22 *Contrarium proponitur, & exhibens huiusmodi signa venialiter peccat, & minoris excommunicationis vinculo irretitus est.*
23 *Non licet excommunicato orare, sive publicè, sive privatim, aut simul audiẽdo sacrum.*
24 *Cibi, & potus sumptio cum excommunicato in eadem mensa prohibetur.*
25 *Hoc limitatur, quando casu, & sine ulla relatione unius ad alterum in eadem mensa quisquis suis cibis utitur. & 26.*
27 *Quod non solùm procedit vivente adhuc excommunicato, sed etiam mortuo.*
28 *Nullus potest privilegio Apostolicæ sedis se tueri, quominus excommunicatos vitare debeat.*
29 *Vtrùm autem S. Præsuli liceat absque aliqua culpa communicare cum excommunicato sine causa? remissivè.*
30 *Obligati ad obsequium familiare, quod ante excommunicationẽ præstabant dominis, præstare quoque debent post excommunicationem.*
31 *Metus an excuset communicantem cũ excommunicato? & 32.*
33 *Negat cap. sacris, hoc tit.*
34 *Patitur multos intellectus.*
35 *Adfirmant alij.*
36 *Alij negant.*
37 *Adfirmativa sententia adstruitur. usq. 41.*
42 *Nullatenus licet homini Christiano verbis negare se esse Christianum. & 43.*
44 *Si negatio fit vi, vel metu tormentorũ, aut mortis, hoc ex parte sua potest minuere deformitatem peccati.*
45 *Solus metus, qui excusat à culpa, excusat à censura.*
46 *Negativa sententia adstruitur. usq. 53.*
54 *Secundam sententiam tenet Author.*
Intelligitur ibi cap. sacris 5. hoc tit.
55 *Iustum impedimentũ ab audiẽda Missa excusat sicut metus mortis.*
56 *Quod intelligendum est, si id non fiat in contemptum Missæ.*
57 *Intellectus Covarr. ad cap. sacris. & 58.*
59 *Respondetur primæ sententiæ fundamento. usq. 67.*
68 *Excommunicatio metu extorta an valeat? usq. 74.*

CAPVT XXXI.

An propter iustum metum communicans cũ excommunicato excommunicationem evadat?

1 EXCOMMVNICATIO est censura Ecclesiastica, quæ privat communiõne Sacramentorum tantùm, aut Sacramentorum, & hominũ: & dividitur in maiorem, & minorem:

nam maior est censura privans participatione, tam hominum, quàm Sacramentorum activè, & passivè, *Matth. cap. 18. cap. à nobis, de except. & cap. Engeltrudam 3. q. 4 gloss. fin. in cap. si quem, de sentent. excommun. Navar. in Manual. cap. 27. num. 1. Trident. sess. 25. cap. 3. de reform.* minor autem privat participatione passivâ omnium Sacramentorũ, *cap. si celebrat*, ubi *Abb. num. 1. de Cleric. excommun. celebr. Cardos. in prax. Iudic. & Advoc. verb. Excommunicatio, num. 1. Aug. Barbos. in cap. si quẽ 59. n. 2. & 3. de sentent. excomm. Cornej. tom. 2. in 3. par. S. Thom. tract. 5. de excomm. disp. 1. dub. 1. 2. & 3. cum seq.*

2 Ante adventum CHRISTI propria excommunicationis ratio nunquã fuit; quædam tamen excõmunicationis umbra præcessit in statu legis naturæ & scriptæ, cuius etiam vestigium apud

3 Gentiles cognitum fuit. Vnde Adamus ad modum excõmunicationis prohibitus est ab esu ligni scientiæ, *Genes. cap. 2. num. 16.* & posteà pro peccato de Paradiso eiectus est, *Genes. cap. 3. num 24.* Vocaturque excommunicatus *in capit. ad mensam, vers. Hæc sententia 11. quæst. 3.* de quo *Iansenius in cõcord. cap. 78. Didac. Perez in l. 1. tit. 5. lib. 8. Ordinament. Roderic. Acuña in cap. si quis vel virginitatem 5. distinct. 30. numer. 2.*

4 Apud Iudæos inobedientes fiebant extra Synagogas, hoc est, de Ecclesijs veluti excommunicati eijciebãtur. Sic *Ioan. 9. num. 22. & cap. 12. num. 42.* ut utroque loco observat *Caietan.* quã pœnã mulctatus est cæcus, qui à CHRISTO fuit illuminatus.

5 Terribile excommunicationis genus apud Essenos quoque in usu fuisse, testatur *Iosephus lib. 2. de bello Iudaico, cap. 7.* cùm ait: *Deprehensos in peccatis à sua congregatione depellunt, ille quidem Sacramentis, & ritibus obligatus, neque capere ab alijs oblatum cibum potest.*

6 Apud Gentiles tradit *Cæsar. lib. 6. comment.* Druidum Sacerdotum Gallorum mores, ac ritus describens, de his in hæc verba loquitur: *Si quis autem publicus, aut privatus eorum decreto non stetit, sacrificijs interdicunt. Quibus ità est interdictum, hi numero impiorum, ac sceleratorum habentur: hi omnes decedunt, aditum, sermonemque defugiunt, ne quid ex contagione incommodi accipiant, neque ijs petentibus ius redditur, neque honos unus communicatur. Plato* ad finẽ prope *lib. 9.* sic ait: *Qui de vi parentibus adlata damnatus fuerit, condemnabitur, primò perpetuò exsulet, deinde & à sacris omnibus arceatur. Quisquis verò cum huiusmodi homine comedit, aut bibit, vel aliquo pacto cum eo communicaverit, aut spontè locutus fuerit, is ne in templum ingrediatur, nec in forum, nec omnino in civitatem proficiscatur, antequàm mundetur: putare namque debet scelerato se commercio contaminatum.* De materia vide *Polidor. Virgil. de inventorib. rerum, lib. 4. cap. 12. ad fin. Turrian. lib. 2. in Clement. Constit. cap. 42. & lib. 4. cap. 7. Budæum in adnot. reliquis, fol. 121.*

7 Romani quoque his diris exsecrationibus usi sunt, Author est *Plutarch. in Crasso*, ubi tradit Actium Tribunum plebis illis confixisse Crassum in Parthos proficiscentem, de quibus fit mẽtio apud *Pliniũ lib. 28. cap. 2.* haud multò post *principiũ, Livium lib. 6. dec. 3.* ubi inquit: *Qui victus acie excessisset, eum ne quis urbe, tecto, mensa, lare reciperet. And. Victorell. in addit. ad Tolet. in summ. lib. 1. cap. 5.*

8 Hinc etiam quosdam impios interdicebant aquâ & igne, *Lactant. lib. 7. divin. instit. cap. 10. Budæus in P. l. penult. D. de donat. inc. Covarr. in cap. Alma mater, 2. par. §. 1. num. 1.* Illis enim aquâ & igne interdicebant, quibus commercium, societasque hominũ auferebatur, eos urbe, mensâ, tecto, aut ore suscipere vetabant, tradit eleganter *Alex. ab Alex. Dier. Gen. lib. 3. cap. 5.* post *princip.* reperitur de hoc mentio *in l. Gallus, §. & quid si tantum, D. de liber. & posthum.*

lo-

loco cuius pœnæ succeſsit deportatio, teſte *Vlpiano in l.3. D. ad leg. Iul. Pec. l.2. §.1. de pœn. Cic. in Orat. pro domo ſua*, ibi: *Demum introducta eſt deportatio, qua ius civitatis abſque huiuſmodi circuitu amittitur. Ioann. Ludov. de la Cerd. in comment. ad Virgil. 12. Æneid. ỳ. 130. num. 6. fol. 681.* Alia poſſunt videri apud *Baronium tom. 1. ann. Chriſt. 57. Caſtill. de uſufruct. cap. 66. num. 5.*

Olim iure Quiritum civi Romano nullum ob facinus vitam adimi poſſe ſciendum eſt. Quod Cæſar apud *Salluſt. in coniuratione Catilinaria* elegantiſsimè perſequitur. Eodem etiam iure nemo invitus, aut civitatem, aut libertatem amittebat, ut *Cicer. pro Balbo, pro Cecinna, & pro domo ſua*. Ne tamen delicta impunita relinquerentur, rationē Romani excogitarunt, quâ noxios cives ſalvis maiorum ſuorum conſtitutionibus civitat pellerent. Itaque aquâ & igne eis interdixerunt, ut his ſubſidijs, quibus humana vita continetur, deſtituti in alias terras migrare, ſeque in aliam civitatem conferre cogerentur, in quam recepti Romanam civitatem amittebant. Neque enim quis duarum civitatum civis eſſe poterat, ut *Cicer. pro Balbo, & Cornel. Nepos in Pōponij Attici vita.*

Sic nova nupta aquâ, & igne excipiebatur, *l. penult. §. 1. de don. int.* ut generationis admoneretur, ignis enim maris, aqua fœminæ locum obtinet, *Plutarch. in problem. cap. 1. Varro lib. 4. de ling. Latin.* vel ut admoneretur eam caſtam & puram ad virum venire debêre, *Sext. Feſt. lib. 6.* vel denique, ut admoneretur inter ipſam, & maritum cōmunia omnia eſſe debêre, utrumque *Ovid. lib. 4. Faſt.*

An quod in his vitæ cauſa eſt, hac perdidit exul.
His nova fit coniux, hæc duo magna putant?

Porrò nominatim in ipſa interdictione comprehendebatur, ne licerêt eos, quibus aquâ, & igne interdictum erat, tecto excipere, *Cicer. pro dom. ſua*: & lege Iuliâ de vi publica, & privata tenebāntur, qui eos recepiſſent, celaſſent, renuiſsēt, *Paul. lib. 5. ſentent. tit. 28.* Hâc itaque Romani ratione noxios ſuos cives non palàm, ſed vi ipsâ è civitate expellebāt, quemadmodum I. C. ſcribit *in l. fin. D. de legationibus*: & manſit Romę aquæ & ignis interdictio uſque ad Auguſtum Imperatorem, qui deportationem primùm in Rempublicam invexit, ut *Dio lib. 56.* ſcribit. Atque ità deportatio in locum aquæ & ignis interdictionis ſucceſsit, *l. 2. § 1. de pœn. l. 3. ad leg. Iul. Pecul. l. penult. de var. & extraord. cognit.* Quæ & unde nomē ſumpſerit, explicat *Turneb. lib. 20. adverſ. cap. 16. Petr. Gregor. lib. 31. cap. 6. num. 7. & 13. Anton. Fab. in Iuriſp. Papin. tit. 16. princ. 1. in lat. 2. & 3.*

9 Obiter ad nupera dicta notabis deportatum, vel aquâ, & igne interdictum pro fideiuſſore idoneo neutiquam habêri. Cùm enim talis ſtipulationem non rectè contrahat, ut eruditè demōſtravit *Ioan. Godd. de contrahend. ſtipul. c. 7. concl. 3. & 4.* non dubiū eſt, quin eodē modo non ſolùm ipſo iure à fideiuſsione arceatur, ſed à nemine quoque pro ſufficiēte fideiuſſore facilè ſuſcipiatur. Cuius namque effectus eſſet iſtius fideiuſſoris ſatiſdatio, ſive cautio; qui privatus eſt omnibus bonis, fortunis, ac iuribus, cui cunctis commercijs eſt interdictū, cuius tam corpus, quàm bona omnibus diripienda exponuntur? per ea, quæ tradit *Hering. in tract. de fideiuſſor. cap. 16. num. 6.* atque ea, quę non minus accuratè, quàm doctè congeſsit *Pet. Gilken. de præſcript. par. 3. cap. 6. num. 55. & ſeq.*

10 Verùm excommunicatus fideiubêre poteſt, volūt *DD. in cap. cùm inter, de except.* eſt enim capax, nedum Iuris Gentiū, ſed & Iuris Civilis, ſecundùm notat *Bart. in l. publicorum, num. 7. D. de public. iudic.* & ad idem propoſitum plures alij adlegantur *à Gilken. dict. cap. 6. num. 77.*

11 Præterea poteſt contrahere, *Alex. in l. 2. §. ſi quis, n. 4. D. qui ſatiſd. coguntur,*

Tolet.in summ.lib.1. cap.11. num.3. ubi resolvit excommunicatum, si cōtrahit, peccare, contractum autem esse validum, *Ægid.de Sacram. disp.14. dub.12. num.118. Navarr.in Manual.cap.27.numer.36.vers.Ad sextum.*

12 Vnde valet cum alijs communicare, & toletatur propter contractum celebratum ante excommunicationem, *gloss. in cap.si verè, verb. Excommunicatorum*, ubi *Abbas num.2.de sentent.excomm.Covarr.in cap.Alma mater,1.par. §.1.num.8.in fin. Suar.de censur.disp.15. sect.8.num.6.Roder.Acuña in cap.1.num. 2.dist.41.*

13 Item potest usu capere, & præscribere, præterquàm si pro crimine hæreseos sententiā excommunicationis notatus sit, *iuxta Hostiens. Guid.Pap. & Peregr.* laudatos *à Gilken.dict.cap.6.num.77.*

14 Tamen excommunicatus spoliatus restitutionem petere nequit, *cap.1.* ubi *gloss. verb. Audientia, dist.23.* sequntur senrenriā *glos.Felin.in cap.dilectus,n.11. de rescript.Dec.in cap.intelleximus,n.8.de iud.Rip.in l.naturaliter, §.nihil cōmune, à num.86.usq.ad 87. D.de acq.poss.*

15 Advertendū est, quòd causa, ob quā excommunicatio ferri potest, & debet, est peccatum mortale proprium grave contumacię, & inobedientiæ, quo quis Ecclesię obedire recusat, *Ricc.*qui multos refert, *in prax. decis.464. n. 2. Avil. de censur. par.2.cap.5.disp.1.dubit.2. cōclus.1. & 2. Marius Alter. de censur. tit. de caus. mat. excomm. cap. 1. col. 1. fol. 265.& 270. cap. 3. disp. de caus. excomm. lib.3. cap.4.fol.27.* Qui adserit ex com-

16 muni *DD.* opinione excommunicationem ferri non posse pro peccato commisso, nisi intercedat inobedientia & contumacia contra præceptum Ecclesiæ, & sententiam latam excommunicationis non existente contumaciā esse invalidam, idem *Ricc. num.1.* qui inquir, statim ac à contumacia quis discedit, & Ecclesiæ parêre paratus est, Ecclesiā eū absolvere à quacunque excommunicatione etiam post mortem, ubi id opus fuerit, *cap.ex litteris, de consit.* cum alijs, *D.Placid.Cost.in addit. ad Patrem,cons.1.ad num.108.& 109.*

17 Huic rei addendum est ad excōmunicationem ferendam debêre præcedere trinam monitionē, *Vivi.decis.93.Ricc. coll.2462. vers. Sed cum magna deliberatione,*& ante *in vers.Pœna autem, Avil.de cens. par.2.cap.5.dubit.7.concl.4. Hieron. Vener.lib.2.cap.1.de excomm.num.21. & 23.Everard.cons.36.num.109.vol.1. cap. contingit,cap.sacro,de sent.excomm.* & utrobique *per Scribentes.*

18 Probat *text.in cap.quod in dubijs 30.de sent. excomm.* minimè licêre communicare cum excommunicato, quamvis sit contritus, & paratus satisfacere, ac iuraverit parêre mādatis Ecclesiæ, ut ibi per *Abb.num.2.* Licèt enim cesset contumacia, propter quam excōmunicatio fuit inflicta, & excōmunicatus pœniteat, & sit paratus satisfacere, ac etiā iuramentū præstiterit de parendo mandatis, etiam tunc nō erit absolutus, nisi sequatur absolu tio actualis & positiva, ut pluribus ad id citatis iuribus resolvit *Ant.Ricciul.de iur. person.extr. grem. Eccles.existent. lib.4.cap.65.num.11.*

19 Quod ampliandum, & extendendum est, ut etiā quælibet locutio cum excōmunicato prohibeatur, ut per *Covarr.in cap.Alma mater, 1. par.§.2.n.5.Vgolin.de censur.tab.2.cap.23.§.2. Henric.in summ. lib.13. c.7.§.3. Suar.to.5. disp.15.sect.1. Mar.Alter.de cēsur.1.p.lib.1.disp.10.c.1. Sair.eod.tract.lib.2.c.13.Bonac.eod.tract. disp.2.q.2.punct.6. §.2.n.2. Valer.Regin. in prax.for.pœnit.lib.32. n.68.*latè *Ant. Ricciul. d.lib.4. cap.46.* qui omnes, præcipuè duo ultimo loco cōgesti, ampliāt procedere, sive locutio palàm fiat, sive clàm, sive fiat excommunicato respondente, ac colloquente, sive tacente, sive per litteras, aut nuntium.

20 Quamobrem similiter interdicitur omnem honorificam salutationem fieri excommunicato, *Navarr. in Manual. cap.27. num 19. Bonac. dict. §.2. num.4. Ricciul.dict.cap.46.num.11.*

Du-

21 Dubium est, an hæc salutandi prohibitio debeat intelligi de illa salutatione, quæ fit verbis, an etiam de illa, quæ fit ex simplici actu, prout est detegere caput, & similia? Et quidem *Navarr. dict. num. 19. Avil. de censur. par. 2 cap. 6. disp. 9. dub. 9.* & alij apud *Sair. dict. lib. 2. cap. 13. num. 7. & Iacob. de Graff. in aureis Decis. par. 1. lib. 4. cap. 12. num. 5. ac Ricciul. dict. cap. 46. num. 12.* in ea sunt opinione, licitum esse salutare, vel resalutare excommunicatū absque verbis.

22 Contrarium tamen magis communiter sequuntur *DD.* ac proinde in hoc casu exhibentem eiusmodi signa venialiter peccare, & minoris excommunicationis vinculo irretiri, docent *Henric. dict. cap. 7. num. 3. Vgolin. de cens. tab. 2. cap. 2. §. 1. num. 10. Suar. tom. 5. disp. 15. sect. 1. num. 3. Vazquez de excomm. dub. 8. num. 5.*

23 Imò nec licet cum excommunicato simul orare, sive publicè, sive privatim, aut simul audiendo sacrum, *Ægid. de Sacram. & cens. tom. 2. disp. 14. num. 51. Valer. Regin. dict. lib. 32. num. 70. Frat. Ludovic. de Miranda in Manual. Prælat. tom. 2. quæst. 35. art. 5. concl. 2.*

24 Rursus cibi, & potus sumptio cum excommunicato in eâdem mensa prohibetur, *Avil. d. disp. 9. dub. 11. Sair. dict. cap. 13. num. 13. Bonac. dict. punct. 6. §. 2. num. 6. Ant. Ricciul. d. cap. 46. n. 14. Valer. Regin. d. lib. 32 num. 86.* ubi intelligit sive in propria, sive in aliena domo fiat sumptio, non autem in diversa mensa, quamvis sit in eâdem domo, nisi ab eodem uterque esset invitatus.

25 Hoc autem limitatur, & restringitur, quando casu, & sine ulla relatione unius ad alterum in eâdem mensa quisque suis cibis utitur, quia illa reverâ nō potest dici communicatio, ità *Ricciul. & Bonac.* locis proximè citatis, pari ratione advertentes, quòd licèt non debeat cum excommunicato in eodem lecto dormire, cùm hoc fieri nequeat citra communionē, & familiaritatē, tamē si hoc accidat casu in hospitio, ubi unus, & idem lectus adsignetur, nullâ præcedente communione, aut societate, erit citra peccatum, quia hoc non fit per modū societatis, aut coniunctionis.

26 Omnia autem, de quibus mentionem nuper fecimus, sedem habent expressè *in cap. nuper 19. de sentent. excomm.* ubi *Augusl. Barbos.* & generaliter decernit *text. in cap. cùm & plantare, §. excommunicatos, de privil.*

27 Et non solùm hoc procedit vivente adhuc excommunicato, sed etiā mortuo; quia cum eo etiam in humanis cōmunicandum non est; verbi gratiâ, ipsum lavando, vestiendo, aut Ecclesiasticę sepulturę tradendo, ut per *Vgolin. de cens. tabul. 2. cap. 23. in princ. num. 8. Valer. Regin. in prax. for. pœnit. lib. 32. num. 85.* qui excipiunt illum, qui talem sepelit in loco profano, ne aërē corrumpat, latè *Mar. Alter. de cens. tom. 1. de excom. lib. 1. disp. 10. cap. 6. & 7. Aug. Barbos. in cap. à nobis 28. num. 5. de sent. excomm.*

28 Qua de causa nullus potest privilegio Apostolicę sedis se tueri, quominus excōmunicatos vitare debeat, *cap. nulli 8. de sentent. excomm.* ità ex eo colligunt *Ricciul. de iur. person. extra grem. Eccles. exist. lib. 4. cap. 42. num. 12. in fin. Mar. Alter. de censur. tom. 1. de excomm. lib. 1. disp. 9. cap. 1. vers. Et quamvis, Augusl. Barbosa* ibi *à numer. 2.* ubi rationem suggerit.

29 Verùm autem summo Præsuli liceat absque aliqua culpa communicare cum excommunicato sine causa? Agunt *Covarr. in cap. Alma mater, 1. par. §. 1. n. 3. Vgolin. de censur. tab. 1. cap. 2. §. 2 à num. 2. & tab. 2. cap. 23. num. 32. Suar. eod. tract. disp. 7. sect. 9. à num. 15. Sair. eod. tractat. lib. 2. cap. 15. num. 13. Avil. eod. tract. par. 2. cap. 6. disp. 9. dubit. 1. concl. 3. cum seq.*

30 Verùm obligati ad obsequiū familiare, quod ante excommunicationem prestabant dominis, præstare quoque debent post excommunicationem, *Covar. in cap. Alma mater, 1. p. § 1. num. 9. Paul. Comitol. resp. moral. lib. 6. q. 34. Ægid. de Sacram. & cens. to. 2. disp. 14. n. 125.*

cum seq. August. Barbos. in cap. inter alia 31. à num. 2. qui id ampliat in uxore, & viro reciprocè communicantibus, & in liberis & parentibus, servisque cum dominis, tutore cum pupillo, & è contrario multos utriusque censuræ pro se advocans, & alijs casibus exemplificat, *Cornej. tom. 2. in 3. par. S. Thom. tract. 5. de excomm. disp. 10. dub. 3.*

31 Ex quo provenit disputare, an communicans cum excommunicato propter gravem, iustumque metum excusetur à censura, & eam evadat?

32 Difficilis sanè est hæc, quam suscipimus, indagatio; sed prout vires suppetant, disquiremus, & resolutionem expromemus.

33 Nostra controversia sedem habet *in cap. sacris 5. hoc nostro tit.* ubi videtur probari, nullum metum, nisi vis adcedat, excusare communicantem cũ excommunicato, eâ ratione, quia pro nullo metu debet quis mortale peccatum committere.

34 Qui quidem *text.* in hoc decreto summâ præditus difficultate censetur à *DD.* variosq; patitur intellectus, quos enumerare longum esset, referunt tamẽ *Covarr. in cap. Alma mater, 1. par. §. 3. num. 9. Navarr. in cap. inter verba 11. quæst. 3. prælud. 3. num. 4. Suar. de censur. tom. 5. disp. 6. sect. 3. Ioan. de Salas de legib. disp. 11. sect. 3. Azor instit. moral. par. 1. lib. 1. cap. 11.* latè *Mar. Alter. de censur. tom. 1. de excommunic. lib. 1. disp. 11. cap. 3. Anton. Riccial. de iur. person. extr. grem. Eccles. exist. lib. 2. cap. 44.* toto.

35 Advertendum est in hac controversia, aientium & negantium esse *DD.* dicteria. Alij adfirmant excommunicationem non evadi, *Abb. in dict. cap. sacris, num. 7. in fin. Vivian.* ibi *in ration. & August. Barbos. in collect. & addit. ad eum, Hadrian. in 4. de clavib. quæst. 3. except. 18. Sanch. de matrim. lib. 9. disp. 31. num. 4.* & alij plures.

36 Alij negant excommunicationem incurri, ità *D. Thom. in 4. dist. 18. quæst. 2. art. 4. gloss. 3.* ubi *Soto distinct. 22. quæst. 1. art. 4. Navarr. in Manual. cap. 27. num. 36. Covarr. in cap. Alma mater, 1. par. §. 3. num. 9.* & post *Ledesm. Medin.* & alios, quos refert, sequitur *Henric. in summ. lib. 13. cap. 21. § 2.* iunctâ *litter. P. Vgolin. de censur. tab. 2. cap. 13. num. 4. Iacob. de Graff. in aureis Decis. lib. 4. cap. 3. Suarez tom. 1. disp. 4. sect. 3. num. 12. Azor institut. moralium, 1. part. lib. 1. cap. 11. quæst. 1. Diana tract. 4. de Sacram. resol. 49. vers. 4. Granad. in 1. 2. D. Thom. tom. 2. controv. 7. de legib. tract. 3. par. 1. disp. 8. sect. 5. num. 26.*

37 Prima sententia fundamentum sumit ex eo, quòd ille metus solummodò iustus est, & excusat in utroque foro, per quem quis eligit minus malum ad vitandum maius, ut probat *text. in l. metum 5. D. hoc tit.* explicat post *D. Th. Fortu.* & alios, *Covarr. de sponsal. par. 2. cap. 3. §. 4. num. 2. Sanch. de matrim. lib.*

38 *4. disp. 1. num. 9.* Planè, qui eligit peccatum, ut mortem effugiat, eligit maius malum, ut evitet minus, ideòque à culpa liberum non esse, probat *text. in cap. meritò, & in cap. illa cavenda 15. quæst. 1.* cum similib. quibus patet, eos, qui faciunt aliquid per metum, velle simpliciter id, quod agunt, quia coacti voluntas, voluntas est, *l. si mulier, § si metu, D. hoc tit.*

39 Eandemque rationem adsignat Pōtifex in *dict. cap. sacris 5.* dum constituit, & reddit discrimen inter vim præcisam & metum, quòd in prima omninò excusatur, quia magis pati, quàm agere videatur, non ità in metu, cùm nullus metus tanti sit faciendus, ut pro eo debeat quis mortale peccatum incurrere, sed oporteat potiùs omnia mala tolerare, quàm malo consentire, ut inquit *text. in cap. ità ne 32. quæst. 5.*

40 Ex qua ratione meritò *Pontifex* generaliter colligit *in dict. cap. sacris*, eos, qui per metum mortis cum excommunicatis communicant, neque à culpa liberari, neque per consequens excommunicationem evadere.

41 Confirmatur prædicta differentia ex *Histo-*

Historia Machabaeor. quos *lib. 1. cap. 2. & lib. 2. cap. 7.* constat propter metũ mortis adduci non potuisse, ut à patrijs legibus recederent, suinasque carnes comederent, quas tamen scitur apertissimè comedisse propter famis necessitatem.

42 Conducit huic rei, quod dicitur in *cap. non solum 11. quaest. 3.* nullatenus licere homini Christiano verbis negare se esse Christianum, ut per *Abulens. in Matth. cap. 10. quaest. 130. Bañez 2. 2. q. 3 art. 2. dubit. 1. concl. 2.* ubi *Aragon. cõcl. 2. dubit. 1. Petr. de Ledesm. in summ. tom. 2. tract. 1. cap. 4. concl. 4. Sanch. ad praecept. Decal. lib. 2. cap. 4. num. 7.* id ipsum extendentes, quamvis taliter negans corde fideliter credat, quia inficiari nõ potest, quin ex tali negatione duo mala

43 sequantur. Primum, quòd profert mendacium in doctrina Religionis, quod sub nulla conditione licet, *cap. primum est capitale 22. quaest. 2.* Secundum, quia aufert CHRISTO externam Fidei professionem.

Et nullus dubitavit esse praeceptum divinum, quod obligat ad confessionẽ Fidei in verbis & operibus. Dicit *S. Paul. ad Roman. 10. Corde creditur ad iustitiam; ore autẽ confessio fit ad salutem:* & loquitur *Apostol.* de confessione externa, & etiam sensibili, quae ostenditur in operibus, & hoc significant illa verba: *Ore confessio fit ad salutem,* sicut internam denotant illa: *Corde creditur ad iustitiã,* ut ponderat *D. Thom. 2. 2. quaest. 3. art. 1. & 3.*

Error fuit aliquorum veterum Haeresiarcharum (qui extitit in Europa anno 239. ut refert *Euseb. lib. 6. cap. 28. Castr. de haeres. verb. Martyrium, haeres. 1.*) dicentium, quòd in magnis periculis cõfitentem CHRISTVM interiùs non peccare, quamvis illum exteriùs negaret, quem errorem iustè impugnat *August. cõtra Mendac. cap. 2.* Nemo enim potest excusare D. Petrum à sua negatione, licèt corde CHRISTVM retinuit: & hãc doctrinam Evangelicam declaravit *D. August. lib. de Fid. & Symbol. in princip. & in Serm. de tempor. 181. Theophylact. & Ambros. sup. cap. 1. Matth. Chrysost. homil. 35.*

44 Quod procedit, etiam si negatio fiat vi, vel metu tormentorum, aut mortis: hoc enim ex parte sua potest minuere deformitatem peccati, *dict. cap. sacris,* & ibi *Gloss. & DD. l. vim passam, D. de adulter. l. foedissimam, C. eod. Tiraq. de poen. temp. caus. 36. num. 5.* non autem ex toto tollere, ut observant suprà citati; & tradit *Azor instit. moral. 1. par. lib. 8. cap. 27. in princip.* subdentes, hoc fuisse peccatum Petri, qui mortis timore negavit se esse discipulum, *D. Thom. dict. 2. 2. q. 3. art. 2. Navarr. in cap. humanae aures, quaest. 3. num. 16. vers. 14. Suar. de Fid. disp. 14. sect. 1. & 3. August. Barbos. & Acuñ. in cap. presbyteros, dist. 50. Sarmient. lib. 3. select. cap. 24. num. 16.*

45 Denique solus metus, qui excusat à culpa, excusat à censura; *Suar. disp. 4. sect. 3. num. 13. Avila 2. par. disp. 8. dub. 5. Salas de legib. disp. 11. sect. 1. Coninc. disp. 13. dub. 12. Leonard. Duard. in Bull. Coen. lib. 1. cap. 1. quaest. 3. num. 49. & cap. 2. q. 2. num. 19. Vincent. Filiuc. in summ. tom. 1. tract. 21. cap. 6. quaest. 4. ad fin. num. 171. & cap. 8. quaest. 14. num. 268. Martin. Bonac. de absolut. cens. disp. 1. quaest. 2. punct. 3. num. 2. Cornej. tom. 2. in 3. part. D. Th. tract. 5. de censur. in gener. disp. ult. dub. 1. num. 2.*

46 Secunda sententia comprobatur ex seqq. Primò ex eo, quia ad incurrendas censuras non sufficit culpa, sed necessariò requiritur contumacia, *cap. quisquis 2. quaest. 6. cap. 1.* ibi: *Contumacia vitium reprimatur: de except. lib. 6. D. Th. ad 3. par. quaest. 21. art. 3. Soto in 4. dist. 22. quaest. 1. art. 2. Navar. in Manual. cap. 27. num. 9.* quam quidem contumaciam non videtur habere, qui per metũ mortis compulsi communicant cum excõmunicatis, non animo & intentione offendendi Ecclesiasticum praeceptum, sed magis ut mortis periculum evadat.

47 Secundò, licèt graviter peccent ex *gloss.*

gloss.ultim.in cap. non solùm 11. quæst. 3. qui apud Sarracenos, vel infideles metu mortis compulsi Idolis sacrificant, vel alios ipsorum ritus celebrant animo Fidem Catholicam retinentes; quia tamen non agunt pertinaciter, ut est de ratione hæresis, ut probat *text. in cap. dixit 24.quæst.3. Castr.de iusta hæret. punit. lib.1. cap.7. vers. Quartum, & cap.9.* ideò pœnas canonicas eos evadere, probant *gloss.2.in fin.& DD.* cõmuniter *per text.* ibi *in cap. nunc autem, 21. distinct. Abb.consil.4. lib.1.* restatur communem *Clar. in §. hæresis, num.3. Simane.de Catholic. instit.cap.17. num.85. Tiber. Dec. tract.crimin.tom.1.lib.5.cap.18.num.28. August.Barbos. in d. cap. nunc autem, n.3.*

48 Vnde si communicantes cum excõmunicatis per metum mortis graviter peccare concedamus, ab excommunicatione tamen, alijsque pœnis canonicis liberos esse dicendum est.

49 Cui favet adserere, hæreticos nõ esse, qui non suâ audaciâ, sed alienâ seducuntur in errorem, corrigi tamen parati, ut per *Simane. de Cathol. instit.tit.26. num. 5. Ant. Ricciul. de iur.person. extra grem.Eccles.exist.lib.5. cap.7.num.4.* ubi *num.11.* tenet de hæresis substantia esse pertinaciam, nec sufficere solum errorem; vide *Barbos. in cap.2, n.3. de summ. Trinit.*

50 Tertiò, certum est ex caussis multò levioribus, ut necessitate famis, vel causâ exigendi debitum excusari communicantes cum excommunicatis, *text. in cap.quoniam multos 11.quæst.3.* Igitur nõ est par credere voluisse Ecclesiam obligare subditos cum tanto rigore, ut instante mortis periculo teneamur excõmunicatum vitare, *contra reg. text. in cap. quod non est licitum, de regul. iur. in antiq. cap.2.de observ. ieiun.* iunctâ communi Theologorum sententiâ, de qua *Soto de iust. lib.1.quæst.6. art.4.col.antepen.* & latè post multos, quos referr, & explicar *Azor instit. moral.1. par. lib.1. cap.11.quæst.1.*

51 Quartò, licita est communicatio cũ excommunicato propter necessitatem non solùm spiritualem, sed etiam temporalem, sive pertineat ad victum, sive ad vestitum, sive ad habitationem, etiã si necessitas non sit extrema, sed alia, quam ex consilio tenemur sublevare, ità *Vgolin. de censur. tab.2. cap.23. §.11. Suar.tom.5.disp.15. sect.3.num.8. Bonac. de cens.disp.2. quæst.2.§.2. punct.6. num. 57. Valer. Regin.lib.32.tract.3.num.124.*
52 *Ant.Ricciul.lib.4. cap.55.* Ex quo sequitur, eum, qui per metum gravem communicare cogitur cum excommunicato, excusari à peccato; censetur enim existere in gravi necessitate, nec Ecclesia obligat cum tanto incommodo; sic philosophatur cum alijs, sibi contrarius, *August. Barbos.in cap. inter alia 31. num.12.de sentent.excomm.*

53 Adstipulatur huic sententiæ, quòd metus gravis excusat ab irregularitate, ut si excommunicatus celebret ad vitandam mortem, vel gravem infamiã, ità *Henric.cap.3.num.6. & lib.13. c.21. num.3. & lib. 8. de Eucharistia, cap.47. num.4.& in gloss.litt.P.* citat multos, & est de mente *Navarr. cap.27. num.239. Avil. de censur. par.7. disp.2. dub.5. vers. Quinta conclusio, fol.322.*

54 Tamen etsi utraque sentẽtia perbellè foveatur; secunda animo meo insidet, & tenenda est. Quare nec obstat *text.in dict.cap.sacris 5. hoc tit.* quatenus significat, communicantem excommunicato etiã metu mortis peccare mortaliter; quia intelligi debet de communicante in contemptum, vel negationẽ clavium, vel authoritatis excommunicantis, vel potestatis Ecclesiasticę, ità interpretatur *Navarr.in cap.inter verba 11.quæst.3. prælud.3.num.4.in fin.*

55 Hinc idem ratiocinandum est in eo, qui metu mortis non dicit, vel non audit Missam, quia iustum impedimentũ ab audienda ea excusat, *Navar. in cap. Missas, de consecr. distinct. 1. & in Man. cap.21.num.3.* & metus mortis videtur maximum impedimentum, *l.metum, D. hoc tit.* Quod tamen intelligendum est,

nisi

nisi iuberetur quis non audire, vel non dicere in contemptũ Missæ, vel ad significandum, per hoc Missam non esse faciendam, vel non continêre consecrationem veri corporis Domini, ut hære-
56 tici blasphemant, quia hoc esset tacêre, vel dicere aliquid contra legem divinam. Nam quamvis præceptum de audiendo, vel dicendo Missam aliquibus diebus sit humanum, & ideò à faciendo eam non solùm metus mortis excuset, sed etiam aliud iustum impedimentum, præceptum tamen de non tacendo, vel dicendo aliquid ad significandum non licère Missam facere, vel in ea non confici verum Sacramentum corporis Domini est divinũ præceptũ, à cuius observantia nullus mortis metus excusat, *Sylvest. in verb. Excõmunicatio 5. dub. 14. Maior. in 4. sentent. dist. 18. quæst. 4.* Vnde similiter ratiocinandum est in eo, qui celebrat Missam sine altari, vel calice consecrato, aut sine vestibus sacris, vel lumine, metu mortis, dummodò non incurratur in odium Religionis, vel contemptũ sacrificij Missæ, *Azor tom. 2. lib. 1. cap. 11. quæst. 11. Valenc. tom. 2. disp. 7. par. 5. punct. 6. Vazquez in par. 2. disp. 161. cap. 3. num. 15. Becan. par. 2. p. 3. cap. 6. quæst. 4. num. 8. Diana tract. 6. Miscell. resol. 48.*

Hinc notabis, quòd denuntiationes fieri debent in matrimonio, *Tridẽt. sess. 24. de reformat. matrim. cap. 1.* Si verò Parochus timore mortis adsistat matrimonio omissis denuntiationibus debitis non peccat; nisi id faciat in contemptum clavium, ità post *Sanch. Galet. casuum conscient. verb. Parochus, §. 4. Aug. Barbos. de offic. & pot. Episc. p. 2. alleg. 32. num. 6.*

57 Tandem *Covarr. in cap. Alma mater, 1. par. §. 3. num. 9. in fin.* ait, *text. in dict. cap. sacris*, non obtinère locum in eo, qui cum excommunicato communicat in temporalibus, & humanis propter metum, & mortis periculum. Sed & amplius observandũ esse adseverat, quòd nec in divinis prohibitio communionis cum excommunicato habeat eã vim, ut cum periculo mortis obliget quemquam ad vitandum ipsum excommuni-
58 catum. Hoc sanè à ratione, quæ legem ipsam vetè interpretatur, deduci rectè potest, siquidem præsumendum non est hanc communionem prohibitam esse cum tanto vitæ discrimine ipsius nolẽtis communicare. Piè etenim & maturo iudicio censendum est noluisse legẽ, quæ vetuit communionem cum excõmunicato in divinis, quemquam obligare ad vitandum excommunicatum cum gravi mortis periculo, nisi ubi cõmunicatio cõtingeret in crimine, vel in detrimentum Fidei Catholicæ, vel in contemptum Ecclesiasticæ censuræ, sequuntur *Graff. Henric. Suar. & Azor* prę citatis locis.

59 Haud impedit primæ sententiæ fundamentum. Nam advertendum est, an semper malum, quod vitatur, debeat esse re ipsâ maius eo, quod eligitur? an satis sit, quòd in se grave existat? verbi gratia, si quis eligat culpam mortalem, aut venialem committere ad evitandã mortem, is metus cadens in virum con-
60 stantem censeri debeat? Quidam adfirmant huiusmodi metum non esse gravem: nec enim cadit in virtutem constantis eligere aliquid contra rationem ad evitandum temporale malum, etiam si culpa venialis sit. Docent ex Theologis complures, *D. Thom. in 4. distinct. 29. quæst. 1. art. 1. in corpore, & ad secundum, Gregor. de Valenç. 3. par. disp. 10. generali, quæst. 3. punct. 2. Comitol. lib. 3. resp. moral. quæst. 2. §. quintum propositũ,* & universim *Omnes*, quamvis aliqui verum censeant tantùm, cùm peccatum mortale committitur, non verò si culpa venialis sit, quod etiam docuit *Henric. lib. 11. de matrim. cap. 9. num. 3.*

61 Alij tamen existimant, quòd licèt ex parte obiecti quælibet culpa sit maius malum, quàm quodlibet temporale, tamẽ ad id, de quo agitur, non esse loquẽdum de gravi metu, factâ comparatione ad id, quod eligitur vitandi mali causâ, sed

sed tantùm expendendum esse obiectū metus, etsi illud eiusmodi sit, quo revera constantis viri voluntas retraheretur à proposito, censendus est gravis metus, sive eligat ad malum illud vitandū peccare lethaliter, aut mortaliter, ità docuit *Petr. de Ledesm. quæst. 47. art. 2. in fin.* explicatque *D. Thom.* quem nonnulli adversari putant, sequitur *Thom. Sāch. de matrim. lib. 4. disp. 2.*

61 Quo animadverso patùm facit ad primam sententiam hoc fomentū, nam ad utramque lucem instruitur, & nō solùm pro prima, sed pro secunda conducit: quia leges, sive Ecclesiasticæ, sive civiles, quæ contractus ex metu adnullare intendunt, tantùm eò respiciunt, ne faveant extorquenti consensum per iniuriam, ut huiusmodi violentiæ repellantur à Republica, non tamen privatum commodum eius, qui timet; & etiā eò moventur, quia volunt integrum, & illæsum unicuique manère consensum.

63 Id autem eodem modo se habet, sive quis eligat peccatum ad evitandum maius malum, sive non; imò & videtur colligi ex ipsis constitutionibus, sive legibus, cùm in universum contractum matrimonij; verbi gratiâ, ex metu gravi initum, irritent; cùm tamen difficile non sit intervenire mendaciū in contrahente matrimonium, aut profitente per metum, dum is, qui timet, conatur decipere extorquentem consensum, & unà cum verbis habet animum non ad-

64 implendi. Quod quidem verosimile est Ecclesiam prævidisse, eoque nō obstante statuit, matrimonium, aliosque contractus esse nullos. Signum ergo est metum constantis viri considerasse tātùm ex obiecto, *Basil. de matrim. lib. 4. cap. 3. num. 2.*

65 Non autē obstat ratio sentētię, quòd voluntas coacti voluntas sit, quia est imperfecta, nec supponit, ut sæpiùs probavimus.

66 Cæterùm coactio impedit consensum, *cap. cùm locum, de sponsal.* & solùm quod spontè fit, liberum est, cùm nullus metus, nec obpressio intercedat, *Virgil. Eclog. 4.*

Sponte sua sandyx pascētes vestiet agnos.
Mart. lib. 12. epigr. 61.

Quæ ratio est, hæc sponte tua perferre, patique:
Quæ te si iubeat Rex, dominusque neges.

67 Igitur si quis cogatur, non consentiet, & si actū peragat, haud facit spontaneè, quod evidenter, & essentialiter requiritur. Conducit ad propositū *text. in l. si patre cogente, D. de rit. nupt.* ibi: *Quam non duceret, si sui arbitrij esset*: quia repugnat naturæ, ut homines libertatē non habeant, sicut ei consonat, ut illâ perfruantur, ut adnotat *Theophrast. de caus. plant. lib. 2. cap. 9. Spontaneus ortus expressiùs naturam ostēdit.* Nam ut dixit *Demet. Constantinop. lib. 1. cap. 6. de cura Accipitrum*: *Perspicuum est rem esse nullā, quæ rectè peragi possit, nisi amore comite. S. Gregor. Nazianz. orat. 37. fol. 607. numer. 58. col. 2. tom. 1.* ibi: *Duæ ex omni ævo inlustres vitarum mutationes extiterunt, quæ etiam duo testamenta, atque ob rei celebritatem terræmotus adpellantur; altera à simulacrorum cultu ad legem; altera à lege ad Evangelium; ac tertium etiam terræmotum* SCRIPTVRA *nobis adnuntiat, nempè migrationem ab hac vita ad alteram illam motus omnis, & iactationis expertem. Idem porrò duobus Testamentis adcidit. Quid tandem? non repentè, nec ad primam adgressionis impulsionem commutata sunt. Quamobrem? (id enim scire operæpretium est) ut ne vi pertraheremur, sed persuasione adduceremur. Quod enim voluntarium non est, ne diuturnum quidem est, quemadmodum nec fluenta, aut stirpes, quæ per vim retinentur. Quod autem voluntarium est, tùm diuturniùs est, tùm certius, atque alterum eius est, qui vim intulit. Alterum nostrum; Alterum divinæ benignitatis; Alterum tyrannicæ potestatis. Quocirca* DEVS *minimè faciendum sibi duxit, ut invitos beneficijs adficeret, sed ut de volentibus benemereretur.*

68 Quæri debet, utrùm valida sit excōmunicatio gravi metu extorta?

Ad-

Adfirmativè docet *Suar. de censur. disp.2. sect.5.* totâ, *Ægid. disp.13. dub.15.* cum pluribus, *Fr. Petr. Cornej. tom.2. in 3. par. S. Thom. tract.5 de excommunicat. disp.2. dub.9.*

69 Ratio est, quia quæ vi, & metu fiunt, valent; cùm voluntas coacti voluntas sit, ex vulgarib.

70 Aliam rationē adducit *Suar.* nempè, nam qui per metum fert excommunicationem, habet intentionem ligandi, vel nō. Si primū, non obstat metus, quominus vim ligandi habeat, siquidem intentio nunquam potest aliquā vi humanā extorqueri. Si secundum, excommunicatio erit irrita, sed non ratione metus, sed defectu intentionis.

71 Obposita tamen sententia tenenda est, ut firmant *Hugolin. de censur. tabul. 1. cap.2. §.4. num.2. Sair. lib.1. de censur. cap.16. num.9.*

72 Cuius fundamentum est, quòd absolutio ab excommunicatione per eandē vim, & metum extorta est invalida, ut expresè deciditur *in c. ult. de ijs quæ vi, met. ve causa fiunt, in 6.* Ergo similiter est invalida excommunicatio eodem metu extorta.

73 Confirmatur secūdò, quia iura in favorabilibus sunt adplicāda, & in odiosis restringenda: ergo si absolutio censetur iure irrita ratione metus, & violentiæ, multò magis id censendum est de ipsa excommunicatione, quia excommunicatio odiosa est, absolutio verò favorabilis.

74 Tertiò, adstruitur ex vulgari regula ab pluribus adprobata, nimirum quòd quando aliqua veteri iure facta sunt paria, id, quod iure novo de uno statuitur, extendi debet ad alterum, sed ius ligādi, & solvendi sunt paria: ergo quod *in dict. cap. unic.* statutum est de absolutione, idem similiter statutum censeri debet de ipsa excommunicatione.

75 Quartò comprobatur *ex text. in cap. Verbum Dei, de pœnitentia, distinct.1.* ubi dicitur, eum, qui non habet potestatem absolvendi, non habēre potestatem ligandi: ergo sicut metu coactus invalidè absolvit, ità etiam invalidè excommunicat.

SUMMARIUM.

1 *SPECTRA esse prodant Authores Christiani.*
2 *De his remissivè.*
3 *Solennia festa constituta propter lemures.*
4 *Mortui sæpè vivis obcurrunt. & 5. 6. 7.*
8 *Adducitur Horat.*
9 *Pollutæ, & impuræ animæ, cùm è corpore discesserint, circa monumenta, & sepulcra vagabantur. & 10.*
Explicatur Virgil.
11 *Veræ sunt animarum adparitiones.*
12 *Lemures, & larvæ sunt.*
12 *Certa sunt spectra, quæ certis temporibus, locis, aut domibus solent tumultuari. & 13. 14. 15.*
16 *Inquilinus ante tēpus migrare nequit, etsi contrà faciat, non solùm ad integrā pensionem, sed etiā ad interesse tenetur.*
17 *Hoc tamen intelligi debet, nisi emigrandi causa iusta adsit.*
18 *Locator potest expellere conductorem.*
19 *Conductor potest deserere conductionē ob iustum timorem, vel ignem, vel propter minantem ruinam.*
20 *Et etiam propter spectra.*
21 *Vel quia domus sit pestilens, aut malè sana.*
Præses potest deserere Provinciā ob cœlum adversum saluti.
Odoratus humor spargebatur in sedentes.
Is erat plerumque è croco.
Factitabatur in nuptijs.
Adducitur l. qui clavum 12. §. is cui 4. D. de ædil. edict.
Valida est stipulatio servum sanū esse furem non esse.
22 *Quod limitari debet si tempore contractus multos spiritus in domo versari ignoraverit conductor.*

Non

23 Non meretur remissionem pensionis, qui prædia conduxit, eùm bellū immineret.
24 Idem si sciebat pestem esse, & conduxerit.
Vel nisi iustus metus adesset tempore contractus.
25 Conductor discedens tenetur denuntiare domino, & claves tradere, si commodè potest.
26 Quod si non faciat, & dominus domum alteri non locavit, tenetur ad satisfactionem.
27 Contraria sententia in hac quæstione tenetur.
28 Confutatur Rhenat. Choppin. & 29. 30.
Locatio propter metum non tenet.
31 Recessus à locatione per metū adiuvatur.
32 Inter medicum & infirmum cōtractus præsumitur metu factus, & adnullatur.
33 Conductor si propter bellum non potest uti liberè re conducta, nō tenetur solvere pretium conductionis.
34 Quod procedit in timore belli.
35 Conductor redditum regiorū propter bellum remissionem pensionis iustè petit, etsi renuntiaret casus inopinatos. & 36.
37 Renuntiatio casuum fortuitorum debet esse specifica, & non per relationem.
38 An liceat Fisco resilire à locatione facta nova, maiorique licitatione? usq. 50.

CAPVT XXXII.

An propter spectra licitū sit recedere à locatione?

1 SPECTRA esse produnt Authores Christiani congesti à *Dionys. Gothof. in l. habitatores 27. §. fin. D. loc.* varijs etiam cùm exemplis, tùm infestationibus Caracallæ, Getæ, Cleonices, Dionis Bruti, Tiberij Gracchi, Symmachi, Boëtij, Othonis, Zonaræ,
2 & aliorum id confirmatur, de quibus latè *Ludov. Charond. lib. 7. resp. 232. Zuinger. in Theatr. vitæ humanæ, vol. 3. lib. 6. tit. de servitut. f. l. 788. Thiræus de loc. infest. 1. par. cap. 1. Covar. lib. 4. variar. cap. 6.* ubi *Ioan. Vfelius in addit.* & præcipuè in aliquibus domibus habitationē habuisse, ut Author est pluribus in locis *Alexand. ab Alex. lib. 4. Dier. Genial. c. 19. lib. 5. cap. 23. & lib. 6. cap. 21. D. Greg. lib. 3. Dialog. cap. 4. Helian. lib. 8. de var. Hist. Strab. lib. 6. Leonic. de var. Hist. lib. 1. cap. 42. Plin. lib. 7. epist. ad Suram.*

3 Hinc solennia festa fuerunt constituta, quæ lemuria dicebātur à lemuribus, qui re divinā factā his diebus placabātur, *Ovid. 5. Fast. Rosin. lib. 4. Antiq. Roman. cap. 9. litter. E. Petr. Greg. lib. 2. syntagm. cap. 16. num. 5. Iul. Labor. var. lucub. tit. 1. cap. 6. num. 28.*

4 Cùm mortui sæpè vivis occurrant, & vexent, *Plutarch.* scribit *de sera vindicta.* De Pausania Lacedæmoniorum Rege, qui ab anima puellæ vexatus dicitur sine intermissione, quam ipse Byzantij occiderat. *Bodinus* etiam narrat, quemdam perpessum similia ab anima uxoris, quàm irâ percitus occidisset. Apud *Sueton. in Nerone, cap. 34.* ipsemet
5 Nero, *Sæpè est cōfessus exagitari se materna specie, verberibus furiarum, ac tædis ardentibus: & in Othone cap. 7. Dicitur ea nocte per quietem pavefactus gemitus maximos dedisse, repertusque à conversantibus humi ante lectum iacens per omnia piaculorum genera Manes Galbæ, à quo deturbari, expellique se viderat, propitiare tentasse.*

6 Apud *Livium lib. 25.* L. Marcius hāc maximè superstitione milites suos ad bellum concitat, cùm ait: *Scipiones me ombo dies, noctesque euris, in somniisque agitant, & excitant sæpè somno, neu se, neu invictos per octo annos in his terris milites suos, commilitones vestros, neu Rempublicam patiar inultam.*

7 Et de Philippo Rege Macedonum, qui insontem interfecit filium Demetrium *lib. 40.* ità *Titus Livius* ait: *Animo ægrum magis fuisse, quàm corpore constat, curis-*

curisque, & vigiliis, eùm identidem species, & umbræ insontis interempti filii eum diris agitarent: idem *Livius lib. 3. Manesque Virginiæ mortuæ, quàm vivæ fœlicioris, per tot domos ad petendas pœnas vagati nullo relicto sonte, tandem quieverüt. Senec. 3. contr. Dii Manes Popilii senis occisi, & inultæ patris umbræ, Cicero, te persequuntur.*

8 Agnoscit *Horat. Od. 5. Epod.*

Quin, ubi perire iussus exspiravero
Nocturnis obcuram furor:
Petamque vultus umbra curvis unguibus:
(Quæ vix Deorum est Manium:)
Et inquietis adsidens præcordiis,
Pavore somnos auferam.

Et *Quintil. declam. 314. Tu forsitan cùm miserum patrem trucidares, tollentem ad sidera manus, risisti. Inane hoc supra nos, vacuumque citra cœlestium putabas. Sunt illa verò, quæ extremo miseri spiritu dicebantur: Dabis mihi scelerate pœnas, persequar quandoque, & obeurram.*

9 Cùm verò *Plato in Phædone* dixerit, pollutas, & impuras animas cùm è corpore discessetint, circa monumenta, & sepulcra vagari: huius authoritate freti, quidam putant, eorum, qui mortem sibi consciverüt, ut Dido ipsa, post fatum animas cadaveribus magis vinciri, & adhærescere, & inde nata lemurum, & umbrarum terriculamenta: ex hac ergo opinione *Virgil.* dixisse *lib. 4. Æneid.*

Et cum frigida mors anima seduxerit artus
Omnibus umbra locis adero. ----

Brodæus vult: quod ex eo quoque *Dalecamp.* amplectitur *lib. 7. in Plin. cap. 52. Ioan. Ludov. de la Cerd. in cõm. 4. Æneid. fol. 347. num. 7.*

10 Advertendum summoperè est, quod scribit *Apulei. lib. de Deo Socrat.* ibi: *Secundò signatis species dæmonum fit animus humanus exutus, & liber stipendiis vitæ corpore suo abiuratis: hunc vetere lingua Latina lemurem dictitatum. Ex hisce verò lemuribus, qui posterorum suorum curam sortitus pacato, & quieto Numine domum possidet, Lar dicitur familiaris. Qui verò propter adversa vitæ merita nullis sedibus in terra vagatione, seu quodam exsilio punitur, inane terriculamentum bonis hominibus, cæterùm noxium malis hunc plerique larvam perhibent. Cùm verò incertum est, quæ cuique eorum sortiti evenerit. Vtrùm lar sit, an larva, nomine Manium Deum nuncupant, & honoris gratia Dei vocabulum additum est.*

11 Quamobrem vera sunt, quæ de animatum adpatitionibus eleganter tradiderunt *Martin. Delrio disquisit. Magicar. lib. 2. quæst. 26. sect. 1. cum seq.* pluribus adductis *Pet. Gregor. lib. 8. syntax. art. mirab. cap. 16.* toto: *Villalp. lib. 2. de Mag. operat. cap. 27. num. 8.*

12 Nos quidem & hos lemures & larvas, & terriculamenta, ut veros spiritus, & dæmoniacos admittimus, errore reiecto Antiquorum, quo animas malè viventes in hoc corpore, in dęmonas hos converti, ut bonas in lares arbitrabantur: ut *Hesiod. in Ergi. 8. Plato in Thymæo, & Cratilo. Orphæus*, & alii. Quod etiam falsum pluribus eruditè, ut solet alia, *D. Chrysost. homil. 29. ex c. 8. Matth.* docet, *& D. August. lib. 9. de Civit. Dei, cap. 11. 12. & 13. Petr. Gregor. lib. 34. syntagm. cap. 20. num. 32.*

13 Vnde dimanat certa esse illa spectra, quę certis temporibus, & locis, aut domibus solent tumultus, & vexationes varias exhibêre, cuius rei prætermittã exempla, eò quòd notissima res sit, & legi possünt, quę adtulêre veteres, recẽtioresque, ut de Temessio dæmone *Strabo, & Pausan.* citati, *& Ælian. lib. 8. var. Histor.* de pueris nigris cirratis, *Augustin. lib. 22. de Civit. Dei, cap. 8.* De

14 Dacio Episcopo Mediolanensi, *Pausan. in Attic.* De vocibus, & sonis auditis in Marathone post pugnam cum Persis, & ante pugnam Leutticam in Templo Herculis. Apud *Cic. de divin.* ante pugnam cum Cymbris: Apud *Plin. lib. 2. cap. 59.* ante bellum civile Syllanum in eâdem Italia. Apud *Appian. de bell. civil. lib.*

15 *lib. 1.* ante primum prælium Pharsalicum Antiochiæ. Apud *Cæsar. lib. 3. de bello civili,* ante mortem Cęsaris Dictatoris domi eius. Apud *Di mem* recentiora sunt. Apud *N de ium lib ult. formicarij, Guil. Parisiens. par. ult. de univers. cap. 24 Torq em. Hortiflorum collat. 3. Delrio disquis. Magic. lib. 2. quæst. 27. sect. 2. fol. 296. in parvis, vers. 16. Torreblanc. de Magia. operat. cap. 29. n. 17. & 18 Oros. de Covarr. lib. 1. de vera Prophet. cap. 13. Heliod. lib. 1. Æthiop. fol. 5.* ibi: *Non potes omnino ne post mortem quidem à nobis divelli, sed spectrum, & manes tui obeundo observant fortunas meas.*

16 His ità necessariè cõstitutis ad quæstionem adcedamus. Etsi regulariter inquilinus ante tempus emigrare nequeat, adeò ut si contra faciat, nõ solùm ad integram pensionem, sed etiam ad interesse teneatur, *l. dominus, §. fin. D. locat. l. si in lege 24. §. si domus 3. D. eod.* tradunt *Carroc. de locat. 1. par. tit. de iure sublocandi, num. 8. & 3. par. tit. de mora, num. 7. Pichard. in § actionum autem 28. quæst. 17. num. 38. Can. lib. 3. var. cap. 6. num. 84.*

17 Hoc tamen intelligi debet, nisi emigrandi causa iusta adsit, *l. qui bona, §. de illo, l. inquilino, D. de damn. inf. l. habitatores, §. fin. D. locat.*

18 Vnde sicut locator potest expellere conductorem, ut *in l. ædem 3. C. locat. Pichard. in d. §. actionũ 28. quæst. 17. à num. 8. Instit. de act. Cost. de rat. rat. quæst. 187. Valasc. de iure empbyt. quæst. 22. num. 3. cũ seqq. Carroc. de locat. par. 2. tit. de recusat. num. 1. cum seq. Gabr. suis comm. tit. de loc. & cond. concl. 3. Trentac. lib. 3. var. tit. de locat. resol. 4. Tusch. pract. tom. 5. lit. L. concl. 417.*

19 Ità è contratio cõductor poterit deserere conductionem ob iustum timorem, *l. in hac 16. vers. In eadem, D. damn. infect.* scilicet propter supervenientem inopinatum casum, qui admodum gravis sit, veluti ob bellum, pestem, *l. item quæritur 13. §. exercitu, D. locat. Covarr. pract. cap. 30. num. 13.* vel ignem *l. si quis fumo 49. §. fin D. ad leg. Aquil. Guid. Pap. decis. 630.* ubi *Addent. Mocius de loc. cap. de accident. cap. 5. Menoch. de arbitr. cas. 440.* vel propter minantem ruinam, *l. qui bona 13. §. de illo, D. de damn. infect.*

20 Idem etiam observandum erit, quãdo conductor à domo recesserit propter iustum metum, ex eo quòd ostentis evidentissimis tetris imaginibus, adsiduisque umbrarum illusionibus, & nocturnis tumultibus vexaretur, secũdùm *Rip. tit. de peste, 2. par. num. 17. Port. in §. item quæritur, num. 5. Instit. loc. Cagnol. in l. contractus. num. 31. D. de reg. iur. Padilla in l. neque pactio, num. 12. C. de transact. Valasc. de iure empbyt. quæst. 22. num. 7. Covarr. lib. 4. variar. cap. 6.* ubi *Ioan. Vsel. in addit. Dionys. Gothofred. in l. habitatores § fin. D. locat. Paz in prax. tom. 3. cap. 6. §. 3. num. 19. fol. 88. Ossuald. in Donell. lib. 13. comm. cap. 8. litter. C. Perez ad tit. 7. lib. 5. Ordin. pag. 190. vers. Deducitur etiam, Carroc. de locat. tit. de remiss. merced. quæst. 8. num. 16. fol. 183. Paul. Christin. decis. 112. à num. 2. vol. 3. Larath cons. 57.*

21 Vel quia domus sit pestilens, aut malè sana, ut latè observat *Pichard. in dict. §. actionum 28. quæst. 17. à num. 9. usque ad 22.* ubi an ędilitium edictum locum habeat in locatione, utiliter tractat post *Cuiac. lib. 12. observ. cap. 38 Gilbertum Regium lib. 1. Enantiophanon, cap. 18. Othoman. lib. 4. observat. cap. 17.* ad explicationem *l. sciendum, D. de ædilit. edict.* vel fœtida sit domus. Nam ut facetè dictat *Martial. lib. 2. Epigram. 12.* ad Posthumum:

Posthume, non benè olet, qui benè semper olet.

Reprehendens eum, quòd semper benè oleret, elegantissimè *Franc. Mendoz. tom. 2. lib. 1. Reg. cap. 8. sect. 13. num. 3.* sic fecit *Senec. lib. 2. cont. 14.* his verbis: *Senex amens, senex ebrius, circumdatus sertis, delibutus unguentis, & in præteritos annos se retrorgens, & validus in voluptatibus quasi iuvenis exsultans, nonne portentum est?* Igitur si displicentiam gig-

gignit continuus bonus olor, fœtidus maiori ratione displicebit, *Virg.3.Æn.*

---- Contactuque omnia fœdant
Immundo: tum vox tetrum dira inter odorem.

Hinc est summam curam impendendã esse, ut è plateis amputetur, ne locus pestilentiosus fiat, *l.2. §.idem Labeo 28. D. ne quid in loco pub.* eleganter & doctè *Bobadill. in Polit. lib.3. cap.6.* toto, sed præcipuè *à n. 9.* Interest certè nostra qualẽ spiremus aërẽ, quales hauriamus odores. Istis enim vitales nostri spiritus alũtur, vel, ut ait *Avicen.* aromaticitate & aëre, quin ipso concẽtu spiritus animalis nutritur; & *Democritus* dicitur, iã exspitaturus olfactu calentis panis vitam suã protraxisse, & plurimi in Ægypto septimo mense nati vivunt salubris aëris beneficio, tradit *Marsil. Ficin. lib. de vita longa, cap.15.18.* & aiente *Senec. lib.5. controv.5.* ibi: *Pestilentẽ mihi domũ faciebat. Arbor, cœlum omne per quod salubris spiritus venire posset obduxerat.* Hinc Præses provinciæ potest deserere provinciã sine licentia Regis. Primò, ob periculũ iacturæ rerum familiarum. Secundò, ob gravissimam uxoris infirmitatem. Tertiò, ob Provinciæ illius cœlum adversariũ suæ saluti, ità eleganter philisophatur *Nicol. Ant. Gizar. decis.30. à num.18. cum seq.*

Ideò observarunt Antiqui, ut in imo & summo Amphiteatri dispositę essent fistulæ ea arte, & fine, ut odoratum quædam humorẽ eiacularẽtur leniter, & inspergerẽt in sedentes. Is humor è croco plerumque, *Senec. epist. 90. & lib. 2. q. nat. c.9. Apulei. lib.10. Sebot. & Obsopæus in notis ad Senec. in præfat. lib.5. controv. verb. Odoratos imbres, Alex. lib.5. Dier. Gen. cap.16. fol.516* adnotat graphicè & comprè *Iust. Lips. lib. de Amphit. cap.16. Tunc de summo montis cacumine per quãdã latentem fistulam in excelsum prorũpit vino crocus diluta, sparsimque defluẽs pascentes circa capellas adorato perpluit imbre. Senec. epist.91. In immẽsam altitudinẽ crocũ latentibus fistulis exprimere.* Similiterque spatsio fiebat per signa, *Lucan. lib.9.*

Vtque solẽt pariter totis se effundere signis
Corycij pressura croci. ---

De scena aurẽ, & arena migravit sparsio, & in Triclinia, ut Tricliniũ Othonis, de quo *Plutarc.* cõmemoravit *in Othone*, & Neronis, de quo *Sueton. c.31.* & fortè an ut plurimũ sparsio illa unguenti crocini ad exemplum adoris scenici.

De crocino unguẽto *Propert. lib.3. el.8.*

Et crocino nares murrheus ungat onyx.

Crocino unguento, non ut aliqui *crocino* odore, sic & *Plaut. Cassina sc.2.*

Tu crocinum & cassia es. ---

De crocino unguento itẽ *Athenæus lib. 15. Dioscorid. lib.1. cap.65. Plin. lib.13. c.1.* elegãter *Marcilius ad Mart. Amph. epig.3.*

Qui mos etiam in nuptijs custodiebatur, & croco lectus aspergebatur, *Marcian. Capell. lib.9.*

Conscia iã Veneris nova serta parate Napææ
Crocumque lecto spargite. ---

D. Lud. à Gong. in Poliphem. estant. 42. Refert *Iul. Cæs. Buleng. lib.3. de Imp. Roman. cap.17.* & in triũphis *Alex. ab Alex. lib.6. Dier. Genial. cap.6. fol.644.*

Cui congruere videtur *Vlpian. in l. qui clavum 12. §. is cui 4. D. de ædil. edict.* in his verbis: *Is cui os oleat, an sanus sit, quæsitum est? Trebatius ait non esse morbosum os alicui olere (veluti Hircosum, Stabronem) hoc enim alicui ex illubie oris accidere solere, si tamen ex corporis vitio id accidit, veluti quod iecur, quod pulmo, aut aliud quid similiter dolet, morbosus est, Cuiac. lib.11. observ. cap.10.* & sic percipitur fœridum oris odorẽ signum esse habitualis morbi molestissimi: & dicit *Nonius cap.6. n.69.* Putidum esse, cui os fœtidum & grave est, quod naribus proberur.

Ex quo fluit validã esse stipulationẽ servum sanũ esse furem, nõ esse, quę habetur *in l. si ita quis 31. D. de evict.* in cuius elucidatione & concordia cum *l. si substituto 45. §.1. D. de legat.1.* fusè & do-

ac D.Fran. Amai.lib.2.obser.iur. c.13.

22 Quod tamen ità moderari convenit, si tempore contractus malos spiritus in domo versari ignoraverit cōductor, arg. l.2.§.si quis tamē, D.si quis caut. Panorm. in cap. propter sterilitatem, n.9. de locat.

23 Cui consentaneū est pensionis remissionem non mereri eum, qui prædia cōduxit, cùm bellum imminêret, Roland.à Valle conf.9.num.25.lib.1. & conf.52.numer.28.vol.2.Carroc.de locat.& conduct. par.3.tit.de remiss. merc. num.43. Silvan. conf.41.num.29.

24 Inde si de tempore, quo pestis iā incœperat grassari, quis conduxerit domum, posteà propter pestis timorem nō potest eā deserere, neque remissionem petere, ità Bald.in l.ex conducto,§ 1. D. loc.& conf.366.vol.1. Alex.in l.interdū, §.quod ex naufragio, D.de acq.poss.& in l. divortio, circa princip. D.sol.mat.Carroc. de remis.merc.num.42. Iacob.Canc.lib.3. var. c.6.n.91. vel nisi iustus metus adesset tempore contractus, gloss.in l.ædē, C.locat.Bald.in l.si ea lege, C.de usur.Carroc.de remiss.merced.d.q.8.n.20.in fin. vel domus esset pestifera, Guid. Pap. decis. 630. in fin. Roland. conf. 81. n.34. vol.1. Hippolyt. Maia conf.35.num.15. par.1.

25 In observationem vocandū est, quòd conductor discedens propter aliquē ex suprà dictis casibus tenetur domino denuntiare, & claves tradere, si commodè potest, ut per Cot. in memorabilib. verb. Conductor, Rebuff.de privil. Scholast.priv. 11.n.5. Valasc.d.q.22. n.1.vers. Adde tamen, Mascar. de probat. concl.820.nu.12. Ruin.conf.227.in fin.Charond.lib.6.resp. 76. Carroc.de remiss. merced.n.47.Thom. Gramm.ad Afflict.decis.258.litt. B. Aug. Barbos.in cap. propter sterilitatem, n.25. de locat. Iacob. Canc.cum plurib.d.cap.6. n 86. cum seq. Carroc.ubi supr.à n.8. cum multis seqq. Rebell. de oblig. iust. p. 2. lib. 14.q.8.num.16. ubi cum Gam. resolvit, quòd si, cùm commodè posset, non denuntiavit, vel claves non reddidit, & ea

26 de causa fortè dominus domū alteri nō locavit, ad satisfactionem damni subsecuti cōpellendus erit; si tamen impedimentum sit notorium, non est necessaria denuntiatio, vel protestatio, prout resolvit Menoch. conf. 120. num. 15. & 33.

27 Sed quamvis nostræ quæstionis resolutio vera sit, & tenenda, nō desunt qui contrariæ sententiæ opitulantur, & non esse licitum à locatione recedere cōstituunt, is est Ludovic. Charond. lib.7. resp. 232. nequaquā putans iure Romano, vel Gallico spectra iustā causam rescisionis contractus præbêre, & ità se respōdisse, & iudicasse, & hoc Curiam fiduciariè, seu per modū provisionis secutam esse scribit, idque Senatus Parisiēsis quoque probavit, refert Choppin. lib. 2.cap.7. de sacra Politia, num. 10. 11. & 12. ubi pleniùs.

28 Quorum resolutiones, & decisiones non videntur sine scrupulo procedere; maximè cùm spectra, qualiacūque sint, iustam timoris causam dent; adeòq; habitationem valdè incommodā reddāt, & omnibus (licèt leones, ut aiūt, spectra non metuant, Prov.30. ℣. 30. ibi: Leo fortissimus bestiarū ad nullius pavebit occursum) non sit talis fortitudo animi, ut illa sine ingenti perturbatione possint ferri, atque aspernari. Quā ratione nullatenus debent exaudiri, sed respui, cùm nostra praxis contrarium recipiat.

29 Nunc quærendum existit, an locatio facta per metū valeat? Et negativè respondendū adstat; quod enim metus causâ gestū erit, ratum non habetur, l. 1. D. hoc tit. & nihil consensui magis contrariū est, quàm metus, Felin. conf. 50. n. 17. Cùm igitur locatio consensu perficiatur, l. 1. D. locat. meritò per metum facta non valebit, tradunt Vincent. Carroc. de locat. tit. de progress. & accid. contract. locat. & conduct. grad. 1. q. 2. fol. 142. Mastrill. decis. 260.

30 Quare reijciendi sunt Bald. in tract. schism. q. 6. Ias. in l. 1. num. 2. not. 1. C. de trans. Felin. in cap. præterea, n. 5. de spons. Ravenn. sing 576. contrarium sentientes.

31 Ampliatur ista conclusio, ut procedat etiā in recessu à locatione per metum. si quis

quis illo coactus fuerit recedere à locatione iam facta, cōpetit enim sibi actio quod metus causâ, ut reponatur in pristinam adlegationē, *text.* est in terminis in materia locati & conducti *in l. si mulier, §. si metu 4. D. hoc tit. Medic. de cas. & peric. 1. par. q 7. num. 41.*

32 Vnde non exeundo materiam locati & cōducti, de qua agimus, inter medicū & infirmū cōtractus præsumitur metu factus, & adnullatur, *l. medicus, de var. & extraord. cogn. Bart. in l. interpositas, n. 3. C. de transf. Carroc. de loc. tit. de med. q. 4.* Vnū tamen pro colophone huius capitis adnotandū est, quòd qui discedit à domo ob iustum metum, non tenetur pensionē solvere, nisi præteritam, eleganter *Philipp. Paschal. de virib. patr. potest. par. 4. cap. 6. in alleg. fol. 414.*

33 Denique conductor si propter bellū, vel aliam iustā causam non potest uti re conductā liberè, nō tenetur solvere pretiū conductionis, & potest resilire, *Bursat. cons. 81. n. 6. vol. 1. Ioā. de Annan.* & ibi *Ludov. Bologn. in addit. cons. 74. n. 2. Ancbar. cons. 414. n. 1. Bero. cōs. 114. n. 68. lib. 1. Alex. Rau. lib. 1. var. c. 29. n. 44. Rhenat. Choppin. lib. 3. de Doman. Franc. tit. 13. n. 10. Hippol. Rim. cons. 282. n. 16. lib. 3. Iacob. Menoc. cōs. 55. n. 1. & 671. to. 7. Surd. cons. 34. toto, Mastrill. decis. 299. totâ, Gom. 2. to. var. c. 3. Carrot. de locat. tit. de remis. mercede. n. 42. Morl. in emp. iur. 1. p. tit. 10. n. 8. Card. Tusc. to. 2. lit. C. cōcl. 615.*

34 Quod procedit non solū in ipso bello, sed in eius timore & suspitione, elegāter *Ancbar. cons. 88. Bart. in l. habitatores, §. iterum, D. loc. Bero. cons. 130. Rip. in tract. de peste, cap. de privil. contract. caus. pest. num. 134. Bald. in cap. de pac. ten.*

35 Amplia prædictā conclusionē, ut procedat in cōductore redituū Regiorum, ut etiā propter bellum remissionē solutionis obtineat, *Bart. in l. eotem ferro, §. qui maximos, D. de public. & vectig. & in l. si merces, §. culpa, D. locat. Bald. in l. si ea lege, C. de usur. n. 12. Ancbar. cons. 402. n. 10. Surd. decis. 326. n. 7. Alciat. resp. 698. n. 4. Natt. cons. 283. n. 5. lib. 2. Cot. in memor. verb. Conductor, Rip. in tract. de pest. tit. de privil. cont. n. 88. Menoc. cons. 27. n. 26. Socin. Sen. cons. 156. in fin. lib. 2. Ruin. cons. 23. n. 1. & cons. 65 n. 3. & cōs. 147. lib. 1. & cōs. 59. n. 13. lib. 4. Paris. cons. 40. n. 6. Franc. de Aret. cons. 193. Ancbar. cōs. 315.*

36 *Peregr. de iur. Fisc. lib. 6. tit. 15. n. 41.* Etiā si renūtiasset casus inopinatos, *Bald. cōs. 395. lib. 2. Alex. cons. 28. n. 9. cum seq. Neviz. cons. 92. n. 5. Alciat. cons. 157. n. 3. Alban. cons. 1. col. 2. Menoch. cons. 22. Franc. Marc. decis. 64. par. 1. Guid. Pap. q. 360. Surd d. decis. 326. Farin. decis. noviter novissimarū 188. n. 8. Magon. decis. 67. Mastril. d. decis. 299. Valasc. de iur. emphyt. q. 27. n. 3. Bos. in tit. de remiss. merc. num. 66. Grat. cons. 94. n. 42. vol. 2. Bursat. cons. 81. n. 6. vol. 1. Strach. in tract. de assecur. gloss. 15. num. 9. Purpurat. cons. 529. num. 5. & 6. vol. 2. Zach. de Camer. oblig. decis. 105. n. 3. Mobed. decis. 5. de locat.* aliàs 326. *Ægid. in l. ex hoc iure, c. 9. n. 69. D. de iust. & iur.*

37 Et ad hoc ut teneatur in serie propositā, renuntiatio casuū fortuitorū debet fieri specificè, nonque per relationē ad *leg. 1. & 2. tit. 9. lib. 9. Recop.* ità voluit *Mecha. de success. creat. lib. 2. §. 20. p. 2. req. 29. n. 67.* ex doctrina *Alber. in l. si quis. §. quæsitum, D. si quis caut.* ubi docet nō valēre renuntiationem omniū casuum fortuitorū & exceptionū, quæ possunt cōpetere per *tit. si quis caut.* eâ ratione, quia ista renuntiatio generalis est vaga, nec valet cōprehēdere per relationē remedia introducta ab æquitate naturali.

38 Vnde è contrario, quærendum est, an liceat Fisco resilire à locatione iurium regaliū factâ novâ maioriq; licitatione?

Huius quæstionis examen haud vulgare est; nā adversus Fiscū sequentia pūgiunt. Primò, *text. in l. eos, C. de diversis præd. lib. 11.* ibi: *Eos qui authoritate publica fundorū iuris patrimonialis, sive ēphyteuticarii possessores effecti sunt, vel fuerint, firmū dominiū tenere decernimus,* ubi *Gothofr.*

39 Secūdò, *text. in l. si hypothecas 8.* ibi: *Nā Fiscalis hastæ fides convelli non debet, C. de remis. pig. Afflict. decis. 340. nu. 4. Alvar. Valasc. cons. 37. n. 1. Guzm. de evict. q. 34.*

num 87. Mastrill. de magistrat. lib. 5. cap. 9. Ramon cons. 84. num. 13.

41 Tertiò, *text. in l. si quos*, ibi: *Nec sub nomine subhastationis publicæ locus fraudibus relinquatur*: & ibi: *Hi postremò sib empti titulo perpetuo dominij iure potiantur, C. de rescind. vendit. & l. fin.* ibi: *Sub hasta distracta comparaverit, perpetuã emptionis adepiat firmitatẽ, C. si propter public. pensit. Vivi. decis. 89. n. 4. Ioan. Ant. Bellon. cons. 78. n. 5. Seraph. decis. 358. n. 2.*

42 Quartò, *text. in l. Lucius, §. fin.* & ibi *gloss. D. ad munic. l. si tempora 4.* illicque *Accurs. C. de fid. & iur. hast. fisc. lib. 10. l. 1. C. de vend. reb. civit lib. 11. & l. 2.* ibi: *Semel tantùm data faciendæ adiectionis licētia, C. de loat. præd. civil. l. quisquis 16.* ibi: *Nullamque eos descriptionem, sive adiectionem, aut innovationem in posterum sustinere, C. de omni agro desert. lib. 11.* quibus probatur post perfectã subhastationẽ adiectioni locum non esse: in terminis *Ant. de Amat. resol. 38.* per totam, *D. Mart. cons. 95. num. 1. Marc. Maur. d. alleg. 51. num. 3.*

43 De iure Regio adstant *text. in l. 5 & 6. tit. 13. lib. 9. Recop.* ibi: *Despues que los nuestros Contadores mayores huvieren rematado de postrimero remate las nuestras rentas, q̃ dende en adelante no les puedan mudar*: & ibi: *I si lo contrario fizieren, que*

44 *no vala.* Quæ verba decretum irritans continẽt, cuius virtus est omnino extinguere, quod in cõtrarium fuerit effectũ, *cap. dilecto, vers. Nisi fortè*; & ibi *gloss. verbo, Commutantur, de rescript. lib. 6. Felin. in cap. cùm accessissent, n. 30. limit. 4. de cõstit. Dec. in l. pacta quæ contra, n. 10. C. de pact. Ias. in l. non dubiũ, n. 17. C. de leg. Archidiacon. in cap. cùm de beneficio, num. 2. Franc. n. 4. de præb. lib. 6. Gabr. cons. 151. n. 16. vol. 2. Carol. de Tapia in l. fin. de const. Princip. 2. par. cap. 2. num. 22.*

45 Sanè corrigit emolumentum, reditusque actio ex industria, & re familiari conductoris, *arg. l. si non fuerint, in princ.* ibi: *Si modò plus aliquid contulerit, & §. 1. l. si societatem meeũ coieris, l. quod Nerva, D. pro socio.* Et aliquorum hominum malitia (cui non est indulgendum, *l. in fundo, D. de reivindic. l. per omnes, C. de defensorib. civitat. l. in operis, C. de pœn. Gonçal. ad reg. 8. Cancell gloss. 5. §. 6. num. 45.*) & aviditas eos impellit, ut novam, maioremq; licitationem efficiant, ideò *in dict. l. 6.* stabilitur post transacta triũ mensium spatia, adiectioni nullum locũ manère; ne infertatur conductori damnum, licèt fisco commodum & utilitas adcedat.

46 Itaque dicit *Azeved. in d. l. 5. n. 4.* istos licitatores non posse tutè, & cum bona conscientia id peragere, quia cõductori ius quæsitum tollunt, quod nec Principem decet, nisi ex publica causa, & adhibitã satisfactione, *l. venditor 13. §. si constat, D. comm. præd.* ibi: *Non aliter hoc faciat, nisi priùs solitum solatiũ pro hoc domino præstet*: & ibi: *Postquàm satisfaciat domino. Ias. in l. Barbarius Philipp. n. 44. D. de offic. Præt. l. Servius, C. ex quib. caus. prop. lib. accip. l. mulier 6. D. de capt. & postlim. rev. Rebuff. lib. 1. prax. benef. reg. de non toll. ius quæs. num. 16. gloss. 6. Andr. Gail. lib. 2. observ. 56. n. 8. Menoch. consil. 744. num. 10. Cravet. cons. 276. n. 7. vers. Respondeo, Valasc. cons. 22. n. 6. Grat cap. 891. num. 13. lib. 5. Azeved. in l. 1. tit. 1. lib. 4. Recop. num. 23. & 26. Guzm. de evictiõn. quæst. 52. num. 65.*

47 In tantum vera est nuper relata sententia, quòd etsi locatio facta sit ab officialibus Principis, non servatã formâ ab ipso præscriptã, tenet in conductoris favorem, doctissimè *Carol. Bardellon. in suo eleganti cons. 39. Camill. de Med. cons. 150. n. 33. Georg. Cabed. decis. 80. par. 2.*

48 Commune quod retulimus *DD.* placitum temperandum est, *argum. l. filiusfamilias 114. §. Divi, el 2.* ibi: *Nec fisco fraudi esse, D. de legat. 1.*

Quibus verbis statuit Iustinianus prohibitionem alienationis factã à testatore, ut liberis, aut patribus, aut heredibus, aut alijs quibusdam consuleret servandã esse, sed hęc neque creditoribus, neque fisco fraudi esse: creditoribus quidem; quia nihilominus pignora poterunt

terunt distrahere, si quę in bonis hereditarijs continebantur, fisco verò, quia non obstante testatoris prohibitione vicesimam consequerur, eleganter *Cujac. lib. 5. observ. cap. 16.* quæ erat pars quædam hereditatis, quam vectigalis nomine ab heredibus solvendam disposuerat AVGVSTVS IMPERATOR, cùm enim eo regnante Respublica compluribus bellis vexaretur, ideòque ærarium pecuniâ egens esset pro eo locupletando, ut inde bella sustineri possent, ut quicunque heredes defunctorũ hereditates consequi vellent, vicesimâ fisco persolverēt, *Dio lib. 53. Argel. de acquir. poss. quæst. 1. art. 1. num. 3.* eruditè *Buleng. lib. 9. de vectigal. P. R. cap. 40.* toto, *Sixtin. de Regal. lib. 2. cap. 6. num. 71.* graphicè *Coripp. African. lib. 2. num. 7.*

Omnibus sufficiũt sacrata commoda fisci,
Ex quibus est commune bonum; commune levamen
Tutetur fiscus iustorum nemine læso,
Quæ sua sunt, capiat, quæ sunt privata, relinquat.

Prosequitur deinde eodem num.

Nec patimur quemquam sacratum lædere fiscum.

Dempster. ad Rosin. lib. 7. Antiq. Roman. cap. 36. Iul. Cæs. Buleng. lib. 3. de Imp. Rom. cap. 26.

49 . Hinc dependet duplex restrictio, seu limitatio communiter adprobati dicterij. Prima est, si in subhastatione fraus, vel machinationis suspitio, fordesve adessent, vel non fuissent debitæ observatæ solennitates, vel aliter nulliter subhastationes procederēt (ex quibus nullum ius quæritur, *Seraph. decis. 808. n. 4.*) *Greg. Lop. in l. 5. gloss. 3. tit. 19. p. 6.* plures laudati *ab Amato resol. 38. num. 20. Valasc. consf. 109. num. 7. Seraph. decis. 995. n. 2. Mart. consf. 95. num. 8.*

50 Secunda est, cùm læsio nedum cōtra dimidiam, sed ultra sextam partem interveniret, *Mastrill. decis. 84. Franc. decis. 224. Anell. Amat. consf. 87. num. 3.* vel quãdo maximum, magnumque commodũ offerretur, *Avend. de exeq. 2. par. cap. 12. num. 12. Franc. Marc. decis. 85. par. 1.*

Quibus, aut aliquibus concurrẽtibus à locatione fiscus resilire valet.

SVMMARIVM.

1 *Æquitas est fundamentum obligationis naturalis.*
2 *Inter patrem & filium obligatio naturalis consistit.*
3 *Servus naturaliter obligatur.*
4 *An pupillus possit naturaliter obligari?*
5 *Alij adfirmant.*
6 *Alij negant.*
7 *Conciliantur diffidentes I. Consulti.*
8 *Ex metu obligatio naturalis nõ oritur.*
9 *Contrarium tenet Felic.*
10 *Adstruit suam sententiam. usq. 15.*
16 *Respondetur eius fundamẽtis. & 17. 20. Reijcitur Vazquez.*
18 *Pupillus obligari non potest sine tutoris authoritate, nisi aliena iactura fieret locupletior.*
19 *Ob hanc causam Prælatus, aut Syndicus tenetur.*
21 *Convincitur Felic. usq. 29.*
22 *Lex Civilis potest impedire ortum naturalis obligationis. & 23.*
30 *Intelligitur text. in l. 2. C. hoc tit. & 31.*
32 *Declaratur l. 7. de condict. ob turp. caus. Metus adcusationis causat dati repetitionem.*

CAPVT XXXIII.

An ex contractu meticuloso obligatio naturalis nascatur?

1 ÆQVITAS est fundamentũ obligationis naturalis, tradũt *Duaren. de oblig. & act. cap. 2. & de condict. indeb. cap. 6. fol. 908. Carõd. 1. verosim. cap. 19. Donell. lib. 12. comm. cap. 2.* ubi *Osuald. in not. litt. B.* per *l. 95. §. 4. de solut.*

solut. l. 11. §. *2. de pecul.* conducit *Arist. lib. 5. Ethic. cap. 10.* ibi: *Vtilitas enim scopus est iuris civilis, sicut aequitas naturalis.*

2 Qua de causa cùm inter patrem, & filiũfamilias nulla posit contrahi obligatio, *l. Imperator 50. D. ad Trebell.* §. *itẽ inutilis, Inst. de inutil. stipul.* potest tamen consistere ea obligatio, quę naturalis tantùm sit, *l. sed si damnum 9.* aliàs *peculium*, §. *prætereà, D. de pecul.*

3 Vnde etiam est, quòd servus quoque naturaliter & obligat, & obligatur, *l. nec servus 41. de pecul. l. servi 14. D. de oblig. & act.* ità tradit *Anton. Fab. in Pap. tit. 8. princ. 7. inlat. 7. fol. 327.*

4 Ingens inter Scriptores est contẽtio, an pupillus naturaliter posit obligari necnè: ob dissidentes Iurisconsultorum sententias collatis (ut aiunt) signis inter

5 se pugnantes. Alij obligationem naturalem in pupillo sine tutoris authoritate agnoscunt, cuius sententiæ ductores fuêre *Marcellus in l. Marcellus, D. de fideiuss. Vlpian. in l. 1.* §. *fin. de novat. Scævola in l. si pupillus 127. D. de verb. Paul. in l. si pupillus 21. D. ad leg. Falcid. Metian. in l. si eius 74. ad Trebell. Mart. in l. numerationibus 44. vers. Item si pupillo, de sol. Papin. in l. Stychum 95.* §. *aditio, &* §. *naturalis, in fin. eod. tit. l. cùm illud,* §. *heres, quand. dies leg. cedit, Pomp. in l. fin. in princip. D. de iur. iurand.* ob idque, & repetitionem pupillo solventi negant, & fideiussorem pro eo intervenientem obligari adfirmant, qui etiam obligationi naturali adcedere potest, *l. 1. & 8. l. fideiussor,* §. *fideiussor, D. de fideiuss.*

6 In contraria verò sunt hæresi, *Neratius in l. quod pupillus 41. de condict. indeb. & Ruffin. in l. pupillus 59. de oblig. & action.* qui ab omni obligatione etiã naturali pupillum eximunt, nisi tutoris interveniat authoritas, eisque adstipulari videtur *Vlpian. in l. more 8. de acquir. hered.*

7 Hanc Consultorum cruentam pugnam, ut Interpretes concilient, remigãtes nihil non tentant, varij varia dixère. Sed omissis multorum cõciliationibus dicendum est sub distinctione, quòd aut pupillus factus est locupletior, & tunc obligatur naturaliter etiam sine tutoris authoritate: *Nam hoc natura æquum est, neminem cum alterius detrimento fieri locupletiorẽ, l. 14. D. de condict. indeb.* iunctâ *l. naturaliter.* §. *fin. D. eod.* facit *l. 1.* §. *impuberes, D. comm. l. 1.* §. *si cum impubere, D. de pecul. l. iure naturæ, D. de regul. iur.* Aut non est factus locupletior, & tunc non obligatur naturaliter, quia pupillus sine tutoris authoritate meliorem suã conditionem facere potest, deteriorem verò nõ utique, *l. contra, D. de pact. princip. Inst. de auth. tut.* tradunt *Cuiac. in l. si pupillus,* & ibi *Duaren. D. de verb. oblig. Petr. Fab. in l. in negotijs, D. de regul. iur. Pichar. in princ. Inst. de auth. tut. Nicell. in concord. verb. Concordare, n. 167.* eleganter *Petr. Pantoj. de Aiala in l. fin. C. de aleator. à n. 48. fol. 185.* à tergo, ubi obijcibus *Donelli* contrarium sentiẽtis perbellè facit satis.

8 Iam igitur ad nostram præcipuã cõtroversiã adcingamur, & videamus, an ex contractu meticuloso obligatio naturalis nascatur: In qua quæstione negativè resolvendum est cum *Bald. in l. cùm quis, à n. 4. C. de iur. & fact. ignor. & in c. cùm contingat, num. 5. de iur. iur. Fortun. Garc. de ult. fine utriusque iuris, inlat. 21.* ferè per totam, *Osuald. in Donell. lib. 15. comment. cap. 38. litt. A. in fin.*

9 Verùm quia in contrariam sententiã fuit *Felician. de censib. lib. 1. cap. 12. à n. 12. cum seq.* eius fundamenta breviter perstringam, & respondebo.

10 In primis ità ratiocinatur; in contractu meticuloso nihil est, quod impediat ortum, & nativitatem obligationis naturalis, adest enim cõsensus, ex quo velùt ex fonte fluit naturalis obligatio, quia qui metu vult, simpliciter vult.

11 Secundò, iuramentũ metu interpositum obligat in foro conscientiæ; & trãsgressor ante absolutionem, aut relaxationem obtentam peccat mortaliter: ergo iuramentum metu factum producit naturalem obligationem.

Ter-

12 Tertiò, apertè facit pro hoc casu responsum *Pauli I.C. in l. si mulier 21. §. si metu, el 1. D. hoc tit.* quo in loco respōdit, pacto de non petendo, vel adceptilatione metu celebratā, omnino tolli præcedentem obligationem. Inest ergo pacto de non petendo, & adceptilationi metu celebratis obligatio naturalis. Nā ea non tollitur, nisi contrariā obligatione naturali, ut docuit *Papinian. in l. Stychum, aut Pamphilū 95. §. naturalis, D. de*
13 *solut.* in hæc verba: *Naturalis obligatio, ut pecuniæ numeratione, ità iusto pacto, vel iureiurando ipso iure tollitur, quod vinculum æquitatis, quo solo sustinebatur, conventionis æquitate dissolvitur*: *text. in l. si unus, §. pactus ne peteret, D. de pact.* ubi *Fortun. Æmil. Ferret. & Orose.*

14 Postremò solutum ex contractu meticuloso nō repetitur, *l. 2. C. hoc tit.* quod utique signum est manifestum in cōtractu metu celebrato esse naturalē obligationē, *arg. text. in l. naturales 10. D. de act. & oblig.* ibi: *Naturales obligationes nō eo solo æstimantur, si actio aliqua earū nomine competit, verùmetiam eo si soluta pecunia repeti non possit*: *text. in l. fideiussor, §. fideiussor, D. de fideiuss.*

15 Tandem pro se advocat *Accurs. in princ. Instit. de except. verb. Efficax*, ubi *Ioan. Fab. Angel. & Vbesembeeb. Hect. Riebeir. in repetitione Rubricæ D. de verb. obl. num. 88. vers. Quod autem non solùm, Padill. in l. 2. num. 8. C. de resciend. vend.*

16 Tamen non obstat primum, quia satisfit, quòd tantū abest, quòd metus cōtineat consensum, imò illi repugnet, & contradicat, *l. nihil consensui 116. D. de reg. iur.* ibi: *Nihil consensui tam contrariū est, qui & bonæ fidei iudicia sustinet, quàm vis, atque metus*: mirè *Senec. de benef. lib. 2. cap. 5. Est enim rectè factum, quod irritum nulla vis efficit.*

17 Rursus, etsi demus in cōtractu meticuloso consensum adstare, certum, & evidens existit obligationem naturalem ex eo non nasci; quoniam ea non provenit ex consensu, sed tantùm ex æquitate, ut suprà probavimus (quare nō est audiendus *Vazq. 1. illust. cont. cap. 10. n. 19.* contrarium propalans) sed nullus sanè mentis audebit adfirmare, æquitatē ullam in cōtractu meticuloso versari. Ergo obligatio naturalis nullatenus aderit, quæ solā æquitate innititur, subtiliter *Ant. Fab. lib. 8. coniect. cap. 3. in fin.*

18 Rursus, nullo modo adserere valebimus, pupillū propter eius consensum obligari absque tutoris authoritate (quæ semper necessaria est, *l. 1. D. de author. tut.*) & tamen dicemus, quòd obstringatur, quando alienā iacturā fieret locupletior, *gloss. in l. 1. D. de nov. & in §. 2. Instit. quib. mod. re cont. oblig. Decian. consi. 109. num. 5. vol. 2. Surd. decis. 155. num. 1. Montan. de tut. cap. 33. num. 127. Alban.*
19 *cons. 210. num. 16. vol. 2.* Sic planè in mutuante Prælato nomine Ecclesiæ, aut Syndico nomine Civitatis, quando probatur pecunia versa in rem Ecclesiæ, *l. Civitas*, ubi *Alex. & Ias. D. si cert. petat. Ioan. Bapt. Costa de fact. scient. cent. 1. dist. 28. à num. 2.*

20 Tanta est vis æquitatis naturalis, ut etiam quis obligetur adversus expressā prohibitionem, aut cōventionem, *l. fin. C. de negot. gest.* Sed cùm nulla æquitas versatur, non orietur obligatio, quod in nostra quæstione debet dictitari.

21 Prætereà, ut utrinque convincatur *Felician.* dicendum est, naturalem obligationem (casu quòd requirat consensum) requirere non remotum à iure cōmuni; sed consensum ex metu est remotus ab illo: ergo ex eo non oritur obligatio, *argum. l. nemo potest 55. l. si quis inquilinos, §. ultim. D. de leg. 1. l. codicillis, §. fin. D. de legat. 2.*

22 Denique lex Civilis potest impedire ortum naturalis obligationis, ut probat cū multis *Anton. Merend. lib. 1. cont. c. 9.* Sed quodcunque metu gestum est, ratū non habetur, *l. 1. D. hoc tit.* ergo obliga-
23 tio naturalis non orietur. Nam implicabit insimul obligationem naturalē oriri, & contractum pro infecto habêri.

24 Haud impedit secundum, quia in peculiari huius argumenti tractatu con-

ctarium nō insubtiliter resolvimus, quæ hûc sunt repetenda.

25 Nullum negotium facesſit tertium, desumptum ex *text. in d. l. si mulier 21. §. si metu, el 1. D. hoc tit.* quia nullatenus intentum Feliciani confirmat, cùm loquatur diversimodè ex eo, quòd facti species sic se habet. Quidam se obligaverat Titio ad emptionem, aut locationem faciendā, sed re integrâ metu fuit coactus ab eo adceptum ferre contractum, aut distractum pet adceptilationē cōstituere, ait Consultus pet adceptilationem obligationem perimi, sed nasci obligationem Prætotiam; id est, quòd obligatio in antiquum statū reponitur (ut similiter videtur *in l. metum 3. §. ex hoc edicto 7. l. illud 10. D. eod.*) etsi adceptilatione petempta sit.

26 Quo igitur modo probari poteſt ex *dict. text.* obligationem natutalē ex adceptilatione metu facta oriti, cùm potius contrarium statuatur; nam ipso iure pristina obligatio nulla est, sed iure Prętorio subsistit? nec agit *Consf.* de obligatione naturali, ut nascatur ex adceptilatione, imò innuit per adceptilationem metu factā dissolvi contractū, sed tamen reponi obligationem, ut vetus actio cōtractus locum habeat; non enim ex hoc sequitur obligationem naturalem oriri, cùm interveniat adceptilatio ad dissolutionem, & non ad obligationem.

27 Prætereà, etiam si adesset ad obligādum, ad hocque metu celebraretur, nullo modo poterat formare obligationē, cùm Consultus pronuntiet in alijs iuribus, reponere actionem in antiquū statum, & sic solummodò actio proveniens ex contractu sedem tenêret, & non alia. Quod ut clariùs pateat, verba referre opus existit: *Si metu coact⁹ sim ab emptione, locatione discedere, videndū est, an nihil sit acti, & antiqua obligatio remaneat? an hoc simile sit adceptilationi, quia nulla ex bona fidei actione possimus niti, cùm finita sit; dum amittitur, & magis est, ut similis species adceptilationi sit, & ideò Prætoria actio nascitur.*

28 Ex quibus verbis satis evidēter colligitur, adceptilationem ipso iure actionem perimere, & omnino destruere, sed iure Prætorio succursum fuisse, ut reponeret in pristinam obligationem contractum, & is subsisteret.

29 Quare ergo in intellectu, & argumētationis vi hallucinatus fuit *Felicianus*, vir alioqui doctissimus, cùm nō adprobet id, ad quod adduxit, & subposuit, nec possit deduci ex thesi, seu paraphrasi Consulri.

30 Non obstat *text. in l. 2. C. hoc tit.* (cui obponitur *l. 7. D. de condict. ob turp. caus.* contrarium statuens) nam in eo non cōpetit repetitio ex edicto, quod metus causa, quia pecunia fuit spontè soluta nullâ propositâ querelâ, ut ait *text.* poterat enim condici liberatio stipulationis, *l. 9. § sed & si per vim, D. hoc tit.*

31 Volo autē hîc verba illa expendi: *Qua ratione, ut vim passus restitui, quod inlatū est, postulas.* Indicat enim *text.* non dari repetitionē ex illo edicto, quod metus causa, quia scilicet spontè solvit, non condixit liberationem, nec ullam querelam proposuit.

32 Verùm isti cōpetere poteſt repetitio pecuniæ solutæ alio remedio, videlicet condictione ob turpem causam, quoniā turpitudo est ex parte recipientis tantū (hoc est) illius, qui extorsit per vim chirographū, & hæc est sententia *l. 7. D. de cōd. ob turp. caus.* quæ ità cōciliati poteſt cum *d. l. 2.* Quod paucis verbis indicat *Cuiac. in l. 9. §. sed quod Prætor, D. hoc tit.* sic dicēs: *Cōpetit quidē condictio ob iniustam causam: l. ex ea* (quæ est 7.) *de cond. ob turp. caus. Non tamē actio quod metus causa, l. 2. C. hoc tit.* sequntur hanc genuinā, & veram interpretationē *Fachin. lib. 10. cont. c. 16. in fin. Ossuald. in Donell. lib. 15. comm. c. 38. litt. O.* quo solo ariete quassata corruit suæ subtilis argumentationis superficies. Ex hoc inferas metū causare dati repetitionē, *l. adcusationis,* cū ibi not. *C. hoc tit. Balzar. de feud. lib. 2. tit. 53. de pac. ten. int. subd. §. itē sacramenta, n. 10. fol. 349. col. 3.* Nam metus adcusationis gra-

gravissimus existit, *Conc. Trid. sess. 13. de ref. cap. 6. l. nec timori 7. §. 2. D. hoc nostro tit.* de cuius intellectu cum *l. 4. D. de eo. dict. ob turp. caus. Offuald. in Donell. lib. 14. comm. cap. 25. litt. D. & Anton. Fab. in dict. l. 7.*

SUMMARIUM.

1 OMNES homines aut liberi sunt, aut servi.
2 Libertas definitur.
3 Liberorũ alij sunt ingenui, alij libertini.
4 Definitur manumissio.
5 Pluribus modis contingebat.
6 Facto dominorum.
7 Manumissis demebatur capillus, & eis imponebatur pileum.
8 Servus in ægritudine à domino desertus liber fit.
9 Libertini adsumebant nomen patroni.
10 Servis propria nomina non fuerunt.
11 Olim manumissio censu fiebat. & 12.
13 Varia genera servorum fuerunt.
14 De metallarijs, & adscriptitijs tractatur. & 15.
16 De Vicarijs, fornacarijs, amanuensibus, dispensatoribus, receptitijs, atriensibus, & novitijs, & eorum dignitate. usq. 20.
21 Servi diversis officijs, & ministerijs deputabantur.
22 Alex. Aviaria instituit, & servos eis præposuit.
23 Iulius Cæsar monetæ peculiares servos habuit. & 24.
25 Servi in conviviis succingebant se. & 26.
27 Explicatur Ioan. 13. & 28.
Servi ad pedes domini stabant in convivijs.
Antiqui cœnaturi soleas deponebant, & postea se lavabant.
Magister convivij sortitione & iactu fiebat.
29 Libertus dicitur quasi liberatus.
30 Eorum plura genera recensentur.
31 Liberti ius tribuum non habebant.
32 Distincti vestitu à Patricijs.
33 Habebant aures pertussas. & 34.
35 Pretiosissima gemma perforatis auribus imposita.
36 Apud Græcos & Latinos discrimen in hoc.
37 Inaurium luxus Alex. Sever. Imperat. modum adhibuit. & 38.
39 Libertini ad divitiarum, & bonorum fastigium evecti.
40 Flagitiosè patrantes eũ consequebantur.
41 Explicatur Horat.
42 Servi ius aureorum annulorum impetrantes in equestrem dignitatem admittebantur.
Annuli quàm necessarij, & probant matrimonium.
Annulus signum investituræ.
Et purgati metus adhibitus in matrimonio.
Explicatur l. 14. tit. 13. lib. 7. Recopilat. de annulis intexis lapidibus.
Annuli venditio erat signum extremæ, & deploratæ egestatis.
Dabatur libertinis in equestribus locus.
Equestria quid?
43 Servus post manumissionem in servitutem revocari non poterat. usq. 47.
48 Obstat l. Papinianus 8. §. ult. & l. 9. D. de inoffic. testam. & 49.
50 Reprobatur in eorum solutione, & intellectu Accurs. & 51.
52 Respuitur Ant. Fab. usq. 56.
57 Verior interpretatio refertur. & 58. 59.
60 Servus nullatenus potest præscribere libertatem.
61 Adstruitur hæc sententia. & 62. 63.
Res furtivæ in saburram veniebant occidente Sole.
64 Adfirmatur & verè.
65 Comprobatur. usq. 70.
71 Respondetur contrarijs. usq. 74.
75 Libertas metu præstita non tenet. usq. 79.
80 Obponitur text. in l. metum 9. §. idem Pomponius 2. D. hoc tit.
81 Explicatur. usq. 84.
85 Servo invito libertas dari potest. usq. 89.
90 An factus liber invito domino fiat eius libertus?

CA-

CAPVT XXXIV.
De Libertate.

1 OMnes homines aut liberi sunt, aut servi, *l.3.D.de stat. homin. princip. Instit. de iur. person.* Liberi, qui libertate fruuntur. Vnde libertas definitur naturalis facultas eius, quod cuique facere libet, nisi quid vi, aut iure prohibeatur. Servi, qui servitute tenen-
2 tur, ex quo servitus dicitur constitutio iuris Gentiũ, quâ quis dominio alieno contra naturã subijcitur: de quibus definitionibus plura congerunt *Ant. Fab. in Iurisp. tit.3.princ.2.& 3. Alber. Gentil. lib.3.lect.cap.5.Conan.lib.2. comm.cap.1. n.3.Donell.lib.2.cap.9.*ubi *Osuald.*

3 Nunc autem liberorum alij sunt ingenui, alij libertini, *Osuald. in Donell.lib.2. comm.cap.10.* Ingenui sunt, qui verè natura liberâ matre nascuntur, nec unquã in servitutem fuerunt rediti, *l. & servorum 5. §.2.l. 21. D. de stat. hominum.* Libertini, qui iustâ & legitimâ servitute manumissi sunt: & ut à definitione incipiamus; manumissio est datio liber-
4 tatis, ex sententia Consulti *in l. manumissiones 4.D.de iust. & iur. & Iustin. in princ. Instit. de libertin.* quæ quia pluribus modis contingebat, aliquos referre decrevi.

5 Nam inter vivos fiebat publicè per vindictam, quæ erat virgula quædam, quæ à Lictore capiti imponebatur, & dũ in libertatem vindicabat, sic *Boet. in Topic. Cicer. Ravard.lib.4. var.cap.9.* de qua manumissione, & eius ritibus latè *Claudian.lib.4.de Cons.Honor. Petr.Fab. lib.2. Semestr.cap.20. Alex.ab Alex.lib.4. Dier.Genial.cap.10.fol.355.*ubi *Tiraq.in adnot.* in ultima voluntate relinquebatur, aut in testamento, *l.verbis legis 120. D.de verb.signif.* aut in codicillis, *§. 1. Instit.de libertin.*

6 Aliquando etiam facto solo dominorum competebat libertas, veluti cùm servam libero in matrimonium collocabat, aut servum adoptabat, *§.ult.Inst. de adopt.* 13 Item si voluntate defuncti, vel heredis servi pileati funus præcedebãt, *l.1.§.5.C.de Latin.libert.toll.* Nam pileũ libertatis erat insigne, ut testatur *Pers. satyr.5.*

Hac mera libertas, hãc nobis pilea donãt.

7 Et simul atque manumittebãtur, demebantur ipsis capilli, aut capiti raso imponebatur pileum, 14 *Plaut. Amphit.act.1. scen.1.in fin. Ravard.de auth.Prud.cap.7. Othom.disp.feud.cap.22.*

8 Item servus, qui ægritudine adfectus à domino destituitur, si convaluerit, servitutis vinculis liberatus sui iuris manêre iubetur *in l.fin. §.sed scimus, C. de Lat.libert.tollend.Solorçan.de parric.lib. 2.cap.5.in princip.*

9 Præterea adsumebant libertini nomẽ patroni, *l.libertis 108. D. de cond. & demonst. Alciat.lib.4. disp.cap.3.Brisson.lib. 1.Antiq.cap.11. & 2. Ant. cap.14. Iacob. Gutber.de offic. dom. August.lib.3.cap.31. fol.676. Tertull.lib.de resurrect.carn. Lactant.Firm.lib.4.div.instit.cap.3. Robles de repræsent.lib.3.cap.11.num.20.* 15

10 Servis autẽ propria nomina non fuerunt, sed pro arbitrio, & lascivia sæpè dominorum composita, inquit *Mercer. 2.opinion.cap.18.*

11 Olim etiã manumissio censu fiebat, *Cic.in Top.Vlpian.in frag.tit.1.§.8.* Inde dicta, quod servi eo ipso, quòd cẽsebantur 16 volũtate dominorũ, Cives Romani fiebant, *Cuiac.ad l.111.D.de verb.signif. Ravard.de auth.Prud.c.7.fol.994.*censu, dicit, manumittens in effectu concedit omnẽ usurpãdi nominis Romani autho-
12 ritatẽ. Cẽsus enim est nominis (quod servi nõ habebãt) facultatũque professio, & ut servi, incensi, sic nullus civis, qui non profiteretur censum. Modum autẽ hunc obsolevisse, postquàm invaluit, ut in sacrosanctis Ecclesijs manumitterẽtur, & propterea in Iuris corpore nihil exstare vult *Mercer. 1. opin. cap. 10.* sed *Cont.2. lect.cap.9.* etiam *Vlpiani* tempore morem hunc desijsse sentit.

Va- 17

13 Varia genera servorum refert *Alex. ab Alex. lib. 2. Dier. Genial. cap. 25. fol. 309.* alij sunt originarij, & adscriptitij, de quibus est *tit. de munic. & origin. lib. 12. Cod.* qui adscripti fundo, quem colunt, ità sunt, ut nisi cum fundo alienari queant: originarij verò, qui ex adscriptitijs in ipso solo, quod incolũt, nati educantque sunt.

14 Observandũ nunc existit, quòd Metallarij & Murileguli Principum erant liberi (secundùm communem sententiam) & tamen si se adscripserint servitio illi, vel ministerio, non possunt recedere, ob quam rationem servi existimãtur *in l. fin. C. de metall. lib. 11. & toto tit. C. de murileg. eod. lib.* & adscriptitij coloni etiã quoque liberi, *l. 2. C. in quib. caus. colon. lib. 11. l. fin. C. de agricol. eod. lib.* ut de eorũ conditione agentes docẽt præter *Plateam*, & reliquos *in d. l. fin. n. 10. Conan. lib. 2. comm. cap. 10. Covar. in cap. quamvis pactum, 2. par. §. 1. num. 2. Valasc. de iur. emphyt. q. 37. Petr. Greg. lib. 14. syntagm. cap. 10.* per totum, & alij laudati ab *Amescua de potest. in se ipsum, lib. 2. c.*

15 *17. à num. 23.* Et tamen quia non poterant recedere ab agris, quibus sunt adscripti dicuntur & reputantur servi, *l. 2. l. omnes 6. C. de agricol. l. unica, C. de colon. Tracens. lib. 11.* ibi: *Et licèt conditione videantur ingenui, servi tamen terræ ipsius, cui nati sunt, existimantur.*

16 Alij Vicarij, qui Ordinarijs suberãt, & illis parebant, *l. servus, D. de fund. instruct. l. si in re, §. si servus, D. de nox. act. l. si servos, in fin. de leg. 3. l. si peculium, §. Vicario, D. de pecul. leg. Mart. lib. 2. epigram. 18.*

Esse sat est servum, iã nolo Vicarius esse. Rhodig. lib. 25. c. 23. Eminentissimus & sapientissimus *D. D. Ioan. Chumac.* iustitiæ & gratiæ meritissimus Synedrus, cùm nobili, quàm à vita stirpe clarissimus, tùm virtutum fulcris celebris, *Select. disput. iuris, disp. 9. num. 3.* qui ibi de peculio non visã lucem Ingenij dexteritate ad miraculum exsatavit.

17 Alij fornacarij, qui fornaci calcariæ serviunt & invigilant, *l. si servus servũ, §. fornacarius, D. ad leg. Aquil.* ubi *Buda.*

18 Post quos fuêre amanuenses, *Sueton. in Neron. cap. 44.* & hi dicuntur tanquã à manu, quorum scilicet manu, & operã in scribendo utimur. Nam & à manu in eodem significatu usus est idem *Sueton. in Cæs. cap. 74.* ubi memorat Philemonem à manu servum, & in *Vesp. cap. 3.*

19 Et dispensatores, qui æra dispensant, impendiaque, & expensa rationibus notant, & inferunt, *l. item apud, §. Prætor ait si quid, D. de iniurijs, Fest. Pompei. lib. 4. Plin. lib. 33. cap. 11.*

20 Receptitij verò dicuntur, qui ob vitium redhibentur, *Verr. Flacc. de obscuris Catonis, lib. 2. apud Gell. lib. 17. capite 6.*

Atrienses, & Atriarij, id est, atrij servitio destinati, *l. 1. §. Caupones, vers. Caterũ, D. naut. caup. & stabul. l. instrumenta 8. in fin. D. de fund. instruct. l. in lege Cẽsoria 203. §. itemque de servis, vers. Atriẽses, D. de verb. signif. Cicer. in Paradox. Columell. lib. 12. cap. 3. Plin. lib. 3. epist. 19.* cum alijs, *per Marcell. Donat. ad Sueton. Tranq. in Cæsar. August. cap. 29. fol. 231.*

Alij dicebantur *Novitij*, qui erant lõgè digniores, ac pretiosiores veteratoribus, quasi mancipia rudia sint simpliciora, & ad ministerium magis apta, & dociliora, cum trita, ac veterana reformare, ac novis moribus adsuescere difficillimum sit, ut latè explicat *Rodulph. Forner. lib. 4. rer. quotid. cap. 1.* & est *text. in l. præcipiunt 37. D. de ædil. edict.* & Iulius Cæsar recentiora & politiora servitia immenso pretio comparabat, *Sueton. in eius vita, cap. 47.* quasi isti novitij sint fideliores dominis, cùm è contra veteratores longã servitutis experientiã callidi viliores censeantur. Cùm etiam specialiter debet exprimi ætas servorum, qui deferebantur in cẽsum, *l. 4. §. in servis, D. de cens.* Eò quòd novitiorum dignitas longè maior esset, quàm veteranorum, *Forner. lib. 4. rerum quotid. cap. 25. in fin.* dummodò tamen non

non sint decennio minores, tunc enim tanto pretio æstimabâtur, *l. 1. §. ne autē, C. de servo commun. manum.* & dummodò non præsint operi rustico faciendo, quos oportet esse maiores, operarios verò minores, ut isti ad agriculturā sint magis dociles, & illorū monitis æquiore animo pareatur, *Varr. de re rust. c. 17.*

Et adeò dignitas in servis spectabatur, ut etiam illi non caruerint honore funeris; ideò locū, in quo servus sepultus est, religiosum dicimus, *l. 2. in princ. D. de relig. & sumpt. fun. Quint. declam. 5. Iul. Labor. var. lucub. tit. 2. cap. 5. num. 47.* & de impensis funere servorum factis meminit *I.C. in l. Iulianus 14. §. praetereà, D. de act. empt.*

Quod non est mirum, cùm etiā Corvi funus celebratum fuerit magnifico sumptu, & innumeris exequijs, *Plin. lib. 10. c. 43.* licèt enim servi nō habeāt privata sepulcra, tamē hoc à dominis cōsequebantur tanquam privilegium singulare, ut liberorū hominū more sepulcrū habêrent, *Forner. lib. 6. rer. quot. c. 3.*

21 Qui quidem diversis officijs, & ministerijs deputabantur, *Lamprid. in Alex.* ibi: *Aviaria instituerat pavonum, fasianorum, gallinaceorum, anatum, perdicum etiam, bisque vehementer oblectabatur, maximè palumborum, & ne eorū pastus gravaret annonam, servos habuit vectigales, qui eos ex ovis, ac pullicenis, & pipioni-*

22 *bus alerent.* Servos vectigales vocat, qui hoc privatum quoddam vectigal domus Regiæ exercebant, vendebantque ova, pullicenos, & pipiones, ut ex pecunia, quam reficiebant, aves alerent, *Iul. Cæsar Buleng. lib. 9. de vectig. cap. 90.*

23 Iulius Cæsar monetæ peculiares servos præposuisse narratur *à Sueton. in eo cap. 76.* quos Aurelianus Imperator vocat servorum ultimos, ut peculiare vinū (dixit *Vlpian. in l. si quis vinum, §. item si peculiare, D. de trit. & vin. leg.*) quod in usu servorum est, ac proinde vilissimū,

24 ut rectè *Torrentius* interpretatur. Quare monetæ servos Præpositos, dispensationem publicæ pecuniæ habuisse, & aliquid rationis publicè attigisse, colligi potest: ut olim Triumviri mensarij, tei nummariæ publicæ curatores fuerunt, quos Cæsar nō abrogavit, *Iacob. Guther. de offic. dom. Augustæ, lib. 3. c. 19. fol. 579.*

25 Vestes laxæ, & fluitantes ne in causa essent, quominus expeditè servi ministrarent in convivijs, succingebant se, *Horat. lib. 1. satyr. 8.*

Vidi egomet nigra succinctā vadere palla Canidiam.

26 Et de mure, qui vernarum in more munera, & ministeria obibat, alterum murem rusticum hilari cœnā excipiente, ait *lib. 2. satyr. 6. ỳ. 106.*

Ergo ubi purpurea porrectum in veste locavit
Agrestem: veluti succinctus cursitat hospes,
Continuatque dapes: necnon vernaliter ipsis
Fungitur officijs. ---

D. Ambros. lib. 2. de Elia & ieiun. cap. 13. Igitur hinc ad adolescētes lubricos ad cōvivia præliatorū veniamus, inter arma prandendum est: stipatores hi sunt bellici, qui ministrāt sui succincti auro. Sueton. in Calig. cap. 26. Apulei. lib. 2. Senec. epist. 96. Buleng. de Imp. Roman. lib. 2. cap. 33. fol. 173. litt. C.

27 Hinc præluceo *Divi Ioannis verbis cap. 13. num. 4.* qui describens D. N. ad Discipulorum pedes lavandos iam adcingentem se, ait: *Et ponit vestimenta, & adcipiens linteum præcinxit se ipsum:* iunctis illis *D. Pauli ad Philipp. cap. 2. num. 7. Sed semetipsum exinanivit formam servi adcipiens.*

28 Hoc sensisse videtur *D. Aug. super D. Ioan. cap. 13. tract. 55. tom. 9.* ibi: *Quid autem mirū, si surrexit à cœna, & posuit vestimenta sua, qui cùm in forma Dei esset, semetipsum exinanivit? Et quid mirum, si præcinxit se linteo, qui formam servi adcipiens habitu inventus est ut homo?* Doctè *Ramirez de Prado in Pentecont. c. 13.* toto, *Dionys. Alex. epist. contra Paul. Samosetan.* ibi: *Dominus & Deus Apostolorum eū adcepisset formam servi cœna mystica facta sur-*

surgit à cœna Devs *Apostolorum* Iesvs, *& ponit vestimenta sua, & cùm accepisset linteum, præcinxit se, hæc est forma servi.*

Hinc inferas, quòd servi ad pedes Domini stabant in conviviis, *Mart. lib. 4. epig. 66. Prad. ad Eund. lib. 3. epigram. 23. Senec. lib. 3. de benef. cap. 27. & epist. 37. Luc. 7.* ibi: *Et stans retrò secus pedes eius lacrymis cœpit rigare pedes eius, & capillis capitis sui tergebat, & osculabatur pedes eius, & unguento ungebat.*

Ex quo loco fluit mos ab Antiquis observatus: nã antiqui cœnaturi soleas deponebant. *Terent. in Heautont. act. 1. scen. 1. Mart. lib. 3. epig. 50. Senec. lib. 9. contr. 2. & lib. 3. de ira, cap. 18.*

Depositis enim soleis lavabãt se, ne scilicet pulverosis pedibus strata lectorum inquinarent, *Plaut. in Persa.*

Vnde loti & uncti ad convivia, *Cic. in epist. ad Attic. lib. 13. Plaut. in Mostellaria, Sap. 2. Amòs 6. 2. Reg. 12.*

Ablutio illa sacrosancta pedũ Apostolorum hùc respexit, *Ioan. 13. Prad. in Pentecost. cap. 12.*

Vnum tamen hîc prætereundum nõ est, Magistros cõvivij talorũ sortitione Veneris iactu creari in omni convivio, testis est *Taubman. in Plaut. Pers. act. 5. scen. 1.* Qui ait notos fuisse, & Hebræis, inque signũ muneris benè administrati coronis donari solitos, morus *Eccles. 32.* verbis, etsi non iuxta editionẽ vulgatam relatis. Corollæ tantũ impositione in Magistros eligi, testis est *Lips. lib. 3. Antiq. lect.* ex *Plaut. Pers. act. 5. scen. 1. Do tibi hanc florentem florenti, tu hic eris Dictatrix*: ideò *Plaut. in Asin. scen. ult.* iactum adpellavit *Basilicum*, quia convivij Regij, seu Magistro creando propriũ erat. De hoc Magistro, & eius vario nomine & munere multus *Stuckius lib. 2. Antiq. convival. cap. 7. Pantoj. in l. fin. C. de Aleator. fol. 112. col. 2.* ubi mirè.

29 Libertus dicitur quasi liberatus, *Isidor. etymolog. lib. 9. cap. 4.* in triplici eos fuisse ordine sciũt omnes Cives Romanos, Iunianos, & Dedititios, *Vlp. in fragment. tit. 1.* singulorum definitiones exequitur *Pseudocornutus in ℣. 146. satyr. 6. Persij.* Atque hos quidem dispari fuisse dignitate disces ex *Hadriano Turnebo*

30 *lib. 11. cap. 9.* Er ut ingenuorum varijs legibus fortuna coërcita, administrataq; ità variæ leges libertis indulserũt, ut de iure testamenti faciendi, legata scribẽdi colligit idem *Turnebus lib. 30. advers. cap. 25. ex Tit. Liv. 4. decad. lib. 9.* & licèt scribendi testamenta ius ijs nõ erat, poterant tamen adire hereditates, *Symmach. lib. 10. epist. 54. Salvian. Marsil. lib. 3. ad Eccl. Cathol.* qui eleganter adfert differentiam inter Latinos, Iunianos, & cives Romanos, quæ trita est, vulgatissimaq;, *Parlad diff. 93. Cuiac. lib. 4. obs. c. 5.*

31 Isti liberti cuiuscunque conditionis etiam si civitatem haberẽt, civicisque fruerentur privilegijs, tamen multa ingenuis licebat agere, quæ nequaquã libertis concessa: nam nec ipsi, nec eorũ liberi unquam ius tribuum habebant, quod ingenuorum tantũ erat; neque tutores ingenui libertinis pupillis dari poterãt, ut ex Marci Augusti oratione habetur apud *Modestin. lib. singul. de excus. l. 2. C. de vet. iur. enucl.* nec in Senatũ ad-

32 missi, *Sueton. in Neron. cap. 15.* Vestitu etiam non tantùm iure distincti libertini à Patricijs, seu ingenuis, *Macrob. 1. Satur. cap. 6.* & nota corpori impressa, *Vetus Scholiastes Iuven. ad satyr. 1. ℣. 104.* ex quo loco adparet libertis pertusas, seu perfossas aures fuisse: nã servis perforari aures solitas notissimum est, *Sulpit. Sever. lib. 1. sacræ Histor.* Vnde lux *Petron. Arbitr. satyr. pag. 59. Quid tu*, inquit, *Gyron, & circumcide nos, ut Iudæi videamur, & pertunde aures, ut imitemur Arabes, & increta facies, ut suos Gallia cives putet.*

33 Hæc quamquam de libertis servisq; posse adcipi, qui Romam venales commeabant, scio solo luxu pollente aures consuevisse perforari, hoc est, ad venustatem, decoremque conciliandum. Ex quo *Iuven. satyr. 1.*

--- *Molles quod in aure fenestræ.*

34 Quod etiam in sacris Litteris factũ, *Genes.*

Genes.cap.24. Exod.32. Iudic.cap.8.Isai. cap.3.

35 Pretiosissimæ gemmæ perforatis auribus impositæ, *Sueton.in Vitel.c.7.Plin. 9.cap.35.Iuven.satyr.6.*

Auribus extensis magnos commisit Elēchos.

Claud.de 6.Honor.Cons.

---- Baccis onerat candentibus aures.

36 Sed magnũ inter Græcos, Latinosque discrimen apud hos enim indiciũ nobilitatis, apud istos dedecoris luxuriæque nota, *Isidor. lib. 19. cap. 13.* Ad quem ritum respexit *Apulei. lib. de dogmate Platonis. Reliquit auri tantum, quãtum puer nobilitatis insigne in auricula gestavit.*

37 At cùm non posit tolli inauriũ luxus Alexander Severus Imperator modum adhibuit, sanxitque, ut viri in universum inaures nõ haberent, & matronæ contētæ debērent esse uno reticulo, atq; inauribus, & baccato monili, *Æl. Lamprid.in eius vita*, &non omnino earũ usũ in fœminis interdictũ vidēri potest ex eo, quod *Vlpia.in l.25.licita ornamēta muliebria* enumeret *armillas, inaures, viriolas, annulos præter signatorios, & Paul.*

38 *in l.32.D.de aur.& argent.leg. Quæreretur, an nihilominus detractis eltēbis inaures deberentur, in quibus duæ Margaritæ, & duo Smaragdi? Respondit deberi si maneant inaures:* videatur *Aristbanet.lib.1. epist.15.*

39 Ad libertinos revertamur, ad tantum divitiarum & honorum fastigium à patronis evectos, ut cæteros omnes post Imperatores ipsos superarent. Notum enim omnibus est sub Claudio Liciniũ, & Pallantem præcipuâ fuisse authoritate & opulentiâ, *ex Sueton. cap.28. C. Plin.Iun. lib.7. epist.29. & lib.8. epist.6. Tiraq.in l.si unquam,verb.Libertis,n.65. C.de revoc.don.* Carum & Massam Neronis libertos celebrant *Iuven.satyr.1.* & vetus eius *Interpres*; Parthenium libertum Domitiani plurimum valuisse, *Sueton.in eo cap.16.*

40 Atque ut hi libidini dominorum obsequendo, flagitiosaque perpetrando sibi conciliabant opes, honores, dignitates, ità libertinæ vulgato corpore malè sæpè audiebant, *Tit.Livius 4.dec. lib.9.* Scortum nobile libertina Hispana Fesenia, & videri posset meretrices, seu publica prostibula libertinas fuisse, Authore *Horat.* qui in libertina peccanti videtur impunitatem promittere, *lib.1. satyr.2.*

Tutior at quanto merx est in classe secũda

Libertinarum dico Sallustius, in quas

Non minus insanit, quàm qui mœchatur.

Ioan.Rosin. lib.1. Antiq. Roman. cap.20. ubi *Dempster.* multa cumulat.

42 Regulariter servi manumissione libertini fiunt, sed uno casu etiam iura ingenuitatis habent salvo iure patronatus, ut puta, si ius annulorum aureorum à Principe impetraverint, id est, equestrem dignitatem, aut beneficium equestri dignitati compar (de quo egerunt *Sueton.in Iul.cap.39.& in Galb.cap. 10.Budæus in l. ultim. D. de Senat. Alex. ab Alexand. lib.2. Dier. Genial. cap. 29. Iul.Cæsar Buleng.lib.7.de Imper.Roman. cap.14. Iacob.Cuiac. lib.7.observ.cap.14. Martial.lib.14.epigr.122.*) hâc enim dignitate quæsitâ deponebant ferreum annulum, sumebant aureum, *Papin.3.*

Atque idem in cuneos populus cùm duxit equestres,

Mutavitque genus, levæque ignobile ferrum

Exuit.

Tradunt *Cuiac. & Vbesembech. in Parat. ad tit. D. de iur. aureor. annul. Prad. ad Mart.lib.3.epigram.29.*

Annuli autem quàm necessarij sint, & quantum oporteat illorũ usum omnibus permitti, nec ex eo solùm colligi potest, quòd annulo maximè subarrhetur matrimonium, *cap.tenor, de rescr.c.fin.de desponsal.impub.* Quod signum matrimonij est, licèt ex illius delatione non arguatur ex necessitate matrimoniũ, *cap. illud, de præsumpt.* ubi *Innoc.& alij, c.nostrates 30.quæst.5. Luc.de Pen. in l.1. col. 2. C. de reis postul. lib. 10. Marc. Mant.*

dia-

dialog.Histerol.66.num.2.6.& 7. Verùm etiam ex eo adparet, quòd annulus signū sit investituræ, sive translationis possessionis, *gloss.in cap.1.de consuet. Afflict. decis.299.n 29. Grat.cap.310.* Item etiā & signum purgati metus; nam si vir tribus annulis subarrhavit uxorem, metus in contrahendo adhibitus purgatur, ut scripsit *Alciat. resp.5.n.17.* quem sequitur *Menoch.lib.3.præsumpt.4.n.28.* sicuti etiā in muliere, quæ semper annulos detulit, quibus fuit à marito subarrhata per actum illum voluntarium metū purgasse præsumitur, *Paris. cons.170.n.25. lib.4.Menoch.ubi sup.num.28.*

Quā de causâ rectissimè fuit stabilitum *in l.14.tit.13.lib.7.Reeop.* quòd homines & mulieres possent adferre annulos intextos lapidibus, & anteà multùm permissum exstiterat, *l.unic.C.null. lic.infran.lib.11.* (de quibus agit *Iuven. satyr.5.*

Ventilet æstivum digitis sudantibus aurum,
Nec sufferre queat maioris pondera gemmæ.

Plin. lib.8. Livius lib.9. Guill. Bened.in cap. Rainutius, verb. Cuidam Petro tradiderunt, num.32. ad fin.pag.152. Petr. Fab.Semestr.lib.1.cap.16.pag.95.& lib.2.cap.10.pag.111.)

Unum tamen hîc adduci debet satis mirabile, quòd erat signum extremç, & deploratæ egestatis annuli vēditio, vel obpignoratio, *Iuven.satyr.11.ŷ.42.*

Talibus à dominis, post cūcta novissimus exit
Annulus, & digito mēdicat Pollio nudo.

Mart.lib.2.epig.57.Suet.in Iul.cap.33.

Similiter dabatur libertinis in equestribus locus (equestria locus in scena equitibus destinatus, fuêre quatuordecim ordines, *Senec.lib.7.de benef.cap.12. Lāprid.in Alex.Sev.*) *Tertul.de Pall. c.4.* ibi: *Libertinos in equestribus superbustos in liberalibus sedere* (ut legit *Iust. Lips.de Amphit.cap.15.*) *Petron.in Sat.* ibi: *Ego etiam si ancilla sum, nunquam tamen nisi in equestribus sedeo.*

43 Quibus breviter præmissis, postquā servus per manumissionē à domino factā liber, & civis Romanus factus erat, in servitutem revocari non poterat (nisi certis, & expressis in iure causis, de quibus *in toto tit. C.de libert.& eor.lib.* latè *Donell.lib.2. comm.cap.17.& 24.* eleganter, fusèque *Amai. lib.2. observ. cap.6.* omnino inspiciendus, quia multa scitissimè congerit, & plurimos iuris Interpretes adducit, & humaniores advo-
44 cat inornatum) cùm perpetuum & generale illud sit, ut libertas, quæ semel cōpetijt, aut præstita fuit, revocari nullo modo possit, *l.quidā 25.§.si quis filiū, D.ad Trebell.l.metum 9.§.idem Pōponius, D.hoc tit.l.si ex causa 9.§.si adversus, D. de minorib.l.sicut semel 20.C.de lib. caus. l.& eleganter, in princ.D.de dol.§.6. Instit.quib.ex caus. manum. non lic.* probat *Pichard.in §.necessarij, num.17. Instit.de hered.qualit.& diff.Offuald.in Don.lib.2. comm. cap.13. litt.A. Fab.in iurisp. tit.3. princip.2.inlat.3.Velasc de privil. pauper.*
45 *1.par.quæst.42.num.4.* Quod contingit favore libertatis, quæ inæstimabilis est, *l.nō est singulis 176. §.1. D.de reg.iur.* & quâ nihil favorabiliùs existimatur, nam
46 non solùm secundùm naturā est, sed tota à natura esse creditur, ut copiosè tradit *Fab.in Iurisp.tit.3.princip.2.inlat.2.*
47 Ex quo fluit, quòd quamvis præstita sit ex falsa causa, vel ex falsis codicillis, ampliùs non possit revocari, *l. cùm ex falsis 47.D.de man.testam.l.2. C.de fideicommiss.libert.l.1.tit.22.par.4. Pichard. in §. eadem lege, num. 5. Instit. quib. ex caus.manu.non lic.*
48 Adversus rationem superioris regulæ acriter pungere videntur difficilia *Vlpiani & Modestini* responsa *in l. Papinianus 8. §. ultim. & in l. 9. D. de inofficioso testamento*, in quibus probatur, quòd si quis decesserit facto testamento, in quo libertates, & legata relinquebat, posteàque eius hereditas adita sit ab herede scripto, & sic statim libertates competant, si tamen posteà agatur adversus testamentum querela inoffi-

inofficiosi, & rescindatur, adserunt *Vlp. & Modestin.* libertates, & legata nō valère: ergo etiā si semel competierit ex testamento, & præstita sit, adimi poterit contra superiorem doctrinam.

50 In qua difficultate nō rectè *Accurs.* in præsenti *verb. Nō valēt, & in d. l. 9. verb. Fideicommissarias*, qui adserit, ideò directas libertates ex testamēto rupto non valère, si intra quinquenniū agatur, fideicōmissarias autē valère, quia fideicommissariç duplici fundantur authoritate, nēpè testatoris & heredis; directæ verò in sola authoritate defuncti: quæ distinctio nodum nō dissolvit, cùm verū sit directam libertatem in sola defuncti authoritate fundatam statim ipso iure valuisse, & ideò propter solam defuncti authoritatem non debère revocari, cū ea sola sufficiens non sit, nisi aliæ causæ in iure adprobatæ concurrant, & præterea si in utroque casu idem viget liber-
51 tatis favor; cur idē ius non cōstituitur? ex vulgata *l. illud 32. D. ad leg. Aquil.* de qua *Don. 1. cōm. cap. 14.* & sic factum heredis facit, ut magis valeat fideicōmissaria libertas, quàm directa, & quòd nō revocetur, cur etiam non facit, ut valeant legata, circa quorum præstationē intervenit etiam eiusdem heredis factū? Quare his, & alijs rationibus *Accursij* sententia improbatur.

52 Nec rectiùs *Ant. Fab. qui in Iurisp. Papin. tit. 6. princip. 1. inlat. 3.* contendit ideò non posse libertates competere ex testamento, quòd inofficiosum pronun-
53 tiatum est *in d. §. ult. & in d. l. 9.* quia per querelam inofficiosi testamentum rūpitur hoc colore, quasi non sanæ mentis sit testator, dum testamentum condidit, *ex l. 2. D. de inoffic.* quæ ratio convenire non videtur sententiæ *Vlp. in d. §. ult. & Mod. in d. l. 9.* ubi omnia relicta in testamento statim ab adita hereditate competierūt, cum privatio præsupponat ha-
54 bitum, *l. centum, de verb. oblig. l. Sempronius 26. D. de usufr. leg. l. nam si sub conditione 5. vers. Post defectum, D. de iniust. rupt.* quod non accideret, si à furioso testamentum conderetur; nam ab initio nullum esset, tanquam à furioso factum, *§. præterea, Instit. quib. non est permiss. fac. test.* nec legata, & libertates relictæ unquam competerent, & præterea hæc fictio iuris, ut testamentum rumpatur per querelam tanquam ab initio à furioso factum, veritatem rei mutare non potest: nam reverà quamvis filius
55 iniustè sit exheredatus, vel præteritus in testamento, testamentum & omnia in eo contenta valent ipso iure, donec adversus heredem scriptum sentētia pronuntiata sit, *l. 8. §. 16. D. de inoffic.* quare si pronuntietur, & inter heredē scriptum, & legitimum transactio facta sit, nihilominus testamentum in suo iure manebit, & legata, & libertates debebuntur, elegans *text. in l. si suspecta, §. quamvis, D. de inoffic.* latè probat *Donell. lib. 19. comm. cap. 10.* ubi *Osuald. littera H.*

56 Et ulteriùs si ratio, quam prçstat *Ant. Fab. in citato loco*, sufficiens est ad revocandas libertates directas, quç ex testamento competierunt, cur similiter sufficiens non est ad revocandas fideicōmissarias, quæ itidem ex eodem testamento cōpetunt, & descendūt? De quibus respondet *Modest. in d. l. 9.* victorem præstaturum fideicommissarias viginti aureis, & in hoc casu à singulis præstandis.

57 Quare alijs omissis interpretationibus verior & elegantior mihi videtur, quç refertur *à Conano lib. 9. cōm. c. 8. n. 7.* qui adserit, quod quamvis directa libertas statim competat ab adita hereditate, tamē ut testamentū sic est illam suspensam esse toto quinquennio quo querela restitui potest, ut si infirmetur testamentū, neque ipsa libertas debeatur, ac ne cōpetijsse unquā dicamus retrotrahētes sententiā, quæ rescindit testamentū ad tēpus facti testamenti, ut nulla videatur libertas valuisse, & hæc est vera sentētia *d. l. 9. Osuald. in Donell. lib. 19. cōm. c. 10. lit. I.* Si verò postquinquēnium incipiat querela, tunc præscriptā quo-

quodammodò esse libertatẽ illo tempote, quæ totos quinque annos tenuit, & ideò nõ revocari, qui verus est sensus *Vlp. in d. l. Papinianus, §. fin.* cum quibus iuribus superiora principia nõ pugnant.
58 Nam si retrotractio sententiæ, & testamenti suspensio *in d. §. fin. & in d. l. 9.* faciunt, ut libertas nunquam competijsse videatur ex eo testamento rupto, consequenter querela nõ revocabit libertatem, quæ nunquam competijt, sed declarabit per sententiam ab initio nullã fuisse; at in superioribus principijs, de quibus fecimus mentionem, libertates semel præstitæ statim valuerunt, nec unquam suspensæ fuerunt, & ideò non possunt revocari. Sed à superiore iure relato *in dict. §. fin. & in d. l. 9.* posteà re-
59 cessum fuit per ius novum relatum *in novella Iustiniani*, cuius summa refertur *in auth. ex causa, C. de lib. præterit.* ibi: *Ex causa præteritionis, vel exheredationis testamentum irritum fuit, quod adtinet ad heredis institutionem, cætera namque firma permanent:* ubi cætera intelligit, quæ omnia præter hereditatem in testamẽto relinquuntur, legata, fideicommissa, libertates, quæ cuncta Iustinianus vult in universum valêre, quibus paucis verbis, quæ ad hanc legatorum, & libertatum rescissionem pertinentia scripta legimus *sub titul. D. de inoffic. testam.* quod explicat *Donell. lib. 6. comm. c. 13.*
60 Nunc discuti debet, an servus posit præscribere libertatem contra dominum se gerens pro libero? In qua quæstione aientis, & negantis sententiæ adstant fundamenta, utraque referemus, & veriora sectabimur.
61 Et in primis videtur servum nullatenus posse libertatem præscribere, quia sui furtum fecerat, ex *l. 1. C. de serv. fug. l. 1. C. de præscription. long. temp. quæ pro libert. l. 1. C. ubi caus. stat. l. ea quæ, C. de liber. caus.* Ex quibus iuribus negatur possessio, sine qua præscriptionem procedere negat *textus in l. sine possessione, D. de usuc. cap. sine possessione, de reg. iur. lib. 6.*
62 Secundò constat *ex l. 12. Tab. & Attinia*, relata per *Gell. lib. 17. cap. 7.* quòd rei furtivæ æterna est authoritas, id est, æterna usucapiendi conditio, ut
63 ex *Budæo, Corras. Alciat.* & alijs explicat *Velleius ad Topic. Cicer. §. 16. num. 8.* sed si res furtiva nunquam usu capitur, nisi in domini potestatem redierit, *iuxta §. quod autem, Instit. de usucap.* quod vitium nullo modo purgatur etiam per longissimum tempus, *l. 1. D. pro emptore, l. si homo 35. D. de usucapi. cap. redintegranda 3. quæst. 2.* ibi: *Nulla temporis conditione.* Igitur, &c.

Vnde ROMAE olim res furtivæ in Saburram vænales proposita occidente Sole, seu, ut *Petron. in satyric.* deficiẽte die, unde vigilacem Saburram vocat *Propert. 4. eleg. 7. & Horat. 1. satyrar.* fallacem & vespertinum forum. Indèque Proverb. *De vesperi suo vivere. Plaut. Milite 4. scen. 2.* id est, furtis victum (seu ut loquitur *Cassell.* vitam sicut & Græcè victum significat. *Paul. Leopald. 11. emend. 4.*) parare, *Diranc. Cassell. 1. var. 5. Offuald. in Donell. lib. 15. comm. c. 29. lit. K.*

Vltimò pro hac parte tenet *Barbos. in l. omnes 4. C. de præscrip. 30. vel 40. annor. à num. 98. cum seq.*
64 Pro secunda sententia faciunt sequẽtia. Primò, quòd ex parte servi potest dari bona fides, ut libertatẽ præscribat cum errore iuris obscuri, qui à peccato excusat; & pariter præscriptionem non impedit, nam licèt adtento iure Civili requiratur in præscriptione bona fides strictè sumpta, prout importat aliquid positivum; tamen lato modo sumpta, prout de iure Canonico capitur, solùm importat bonam consciẽtiam respectu rei possessæ, ac proinde nõ dicit aliquid positivum, sed adcipitur pro abnega-
65 tione bonæ fidei, prout peccatũ excludit, ut apertè significat *text. in cap. vigilanti, e. ult. de præscrip. Mench. Illust. c. 77. c. 3. Mol. de iust. tom. 1. disp. 64. Les. lib. 2. c. 6. n. 8.*
66 Secũdò facit *tex. in l. per eũ, D. de acq. poss.*

poss. ibi: *Neque se liberum esse credat*, ubi *Iurisconsultus* agnoscit, posse credere se liberum, quo dato iusto errore, non est dubium, quòd mala fides absit, & posit incipere præscriptio, *Covar. lib. 1. var. cap. 3. num. 8. Pinell. in l. 2. part. 2. c. 4. n. 31. Gom. 2. tom. var. c. fin. n. 24.*

67 Tertiò ponderari potest ad rem *l. generaliter 28. de noxal.* ubi possidens servum, quem tamẽ scit alienum, præscribit contra verum dominũ, ex ea ratione, quia sola illa scientia rei alienæ non inducit malam fidem in præscribente; quæ non corrigitur per Ius Canonicũ. Ergo sicut tertius, qui scit servum esse alienum, contra dominum præscribit; sic pariter & ipse servus cùm se pro libero gerit, licèt sciat se servum alienum esse.

68 Quartò potest cogitare, servus ex domini permissione, & facultate id sibi licère, imò se à domino liberrare donatum, dum patitur ipsum inter liberos homines versari, vel ex titulo aliàs nullo, vel inhabili, quia tũc ex legis beneficio consequitur libertatẽ, quasi à domino pro derelicto habeatur; per longum enim tẽpus inducitur prioris possessionis oblivio, ex qua inducitur amissio possessionis civilis animo te tentæ, à quo tempore incipit præscriptio contra dominum, ex sententia *glos. in §. aliquando, Instit. de usuc. Padill. in l. 2. n. 5. C. de servit.*

69 Quintò, ius servitutis amittitur longo nõ usu, & libertas acquiritur ei, qui scienter possidet fundum servituti obnoxium, nec extinctioni obstat mala fides possessoris, quia hæc præscriptio nõ procedit ex possessione, & facto præscribentis, sed ex negligentia alterius, cui servitus debetur, *Gabr. de præscript. concl. 3. & 4. Perez ad l. 3. tit. 3. lib. 3. Ord. glos. 1. verb. Contrariam*: ergo pariter servus erit liber per domini patientiam ex temporis cursu extinctâ illâ obligatione personali serviendi.

70 Quare verior est, & tenenda sententia posterior; quam tenuisse Senatum Portugalliæ Author est *Gabr. Pereira decis. 6.* per totam, sed præcipuè *n. 7.* Vbi dicit, ex longissimi temporis cursu vitium malæ fidei purgari, quando vera non sit mala fides, ex *Valasc. consult. 96. n. 6.* sed præsumpta.

71 Tandem non obstant contraria: non primum, quia *text. in l. 1. C. de serv. fugit. & l. 1. C. de praescript. long. tempor. quæ pro lib.* cum alijs, nõ procedunt in præscriptione longissimi temporis, ut ex eis evidenter adparet.

72 Non secundum, quia licèt olim adtẽto illo iure res furtivæ perpetuò possent vindicari, tamen quia iã hodie ea, quæ æterna, & perpetua sunt in iure, saltem longissimo tempore præscribũtur, *prin. Instit. de perpet. & temp. act. l. sicut, l. omnes, C. de præscrip. 30. vel 40. ann. l. quod si nolit, ad fin. vers. Si verò, D. de ædil. edict. Covar. 2. var. c. 9. n. 1. Tiraq. de retract. tit. 2. §. 1. glos. 2. num. 12.* Sequitur evidenter, nullum negotium facessere oppositum, cùm res furtivæ adstante bonâ fide, saltem præsumptâ, non possint vindicari.

73 Nec oberit alius scrupulus, si quis obijciat, quòd adhuc nõ purgatur vitiũ rei furtivæ, cùm nõ redierit in potestatem prioris domini. Satisfit enim, quòd illud procedit, ut ordinario tempore præscribi nõ posit; nam longissimo tẽpore præscribitur durante vitio ex auctoritate legis; sicque explicari debet sententia *Soti in 4. de iust. q. 5. art. 4. vers. Tertiò*, dum resolvit, rem furtivam præscribi posse à bonæ fidei possessore, ut procedat in præscriptione longissimi temporis; nam temporis brevis cursus non sufficit.

74 Haud impedit *text. in d. cap. redintegranda 3. q. 2.* quia remedium illius etiã longissimo temporis spatio perimitur, *Sarm. 2. select. c. 13. n. 2.* qui satis concinnè explicat.

75 Succedit alia quæstio, utrùm libertas metu præstita valida sit, necne? Sed negativè respondendum, seu resolvendũ est, ex *text. in l. si privatus 17. D. qui, & à qui-*

à quibus,ubi si privatus coactus à populo manumittat, licèt volūtatē adcōmodaverit, tamē nō erit liber; nā & nominatim ex adclamatione, quilibet, sive dominus fuerit, sive Magistratus, prohibetur manumittere: quem textum ità interpreratur *Cuiac. lib. 2. observation. cap.22.*

76 Facit expresse *text. in l.3. C. qui manumit. non poss.* ibi: *Divo Marco Authore amplissimus ordo censuit, ne quis in spectaculo, quod edatur, actorem suum, alienúmve servum manumitteret, & si factum esset, per infecto haberetur*: ubi *Bald. & Saliect.* adserunt ad exclamationem populi factā manumisionem non tenère; quia metu coactus dicitur manumittere, ibique *Dionys. Gothofr. in schol. lit. O.*

77 Idem Divo Hadriano placuit: namque is rogante populo, ut quendam manumitteret, per tabellam respondit, à se id peti non debère, ut alienum servum liberarer, vel ut dominum cogeret manumittere. Idque *Dio* scribit in *Hadriano*, sed huius rei ità definiendæ primus Author D. Marcus extitit. *Suet. in Tib. c.47.* refert Accium coactum fuisse in spectaculo Comœdum manumittere.

78 Conducit *text. in l. Decurionum 12. C. de pœn.* ibi: *Decurionum filij non debent bestijs subijci. Cùmque à Populo exclamatum esset, iterùm dixerunt: Vanæ voces populi non sunt audiendæ, nec enim vocibus eorum credi oportet, quando aut noxium crimine absolvi, aut innocentem condemnari desiderat*: & in *l. si constet 12. D. de adpel.* ibi: *Si constet nullo actu ex lege habito Duumvirum creatum, sed tamen vocibus popularium postulatum, eisque tunc Proconsulem, quod facere non debuit, consensisse, adpellatio in re aperta supervacua fuit.* & in *l. ad bestias 31. D. de pœn.* ibi: *Ad bestias damnatos favore Populi Præses dimittere non debet, nisi fortè tumultus aliter sedari non posset, l. penult. D. ad l. Cornel. de sicar. & in c. Officij, de elect.* ubi electus ad clamorem populi non debet per superiorem confirmari, ibique *August. Barbos.* multos laudat.

79 Vnde in manumissionibus exigitur expressa, integra, libera voluntas, nec igitur in eis habetur taciturnitas pro consensu, nec coacti voluntas pro voluntate, *d. l. si privatus 17. D. qui, & à quibus*, elegantissimè adnotavit *Iacob. Cuiac. lib.16. observ. c. 40. Voluntas* enim *est animi motus sine coactione*, *Bart. in l. ementis, C. de act. empt. glos. magn. ad marg. in l. apud Iulianum 11. D. ad Trebel.* Sed spontanea, & deliberata, quam habère non potest invitus, cùm non deliberet, sed volens in actu voluntario tantū *l. cum Antiquioribus, C. de iure deliber. Grat. cap.483. num. 21. tom.3. Pich. in §. item actio. 26. num. 27. Instit. de act. Petra de potest. Princip. cap.24. num.47. fol.353. colum. 2. Arest. de Imper. ration. lib.2. c.10. fol.301. vers. Ex quibus.*

80 Sed huic sententiæ obponitur expresse *text. in l. metum 9. §. idem Pomponius 2. D. hoc titul.* ubi probatur servi manumisionem coactè factam ad edictum pertinère; ergo libertatem valère subponit.

81 Pro cuius *textus* intellectu, & interpretatione tres casus notari debēt, nēpè, aut extraneus cōpellit dominum ad manumissionem, & tunc libertas tenet, sicque genuinè, & verè declaratur *dict. §. idem Pomponius*, aut cogitur ab ipso servo, & neutiquam obtingit libertatio, *l. ille servus 9. D. qui & à quibus*, aut premitur à Populo, & nullo modo immunis fit, *l. si privatus 17. D. qui & à quibus*, ità distinguunt *Accurs. in dict. §. idem Pomponius, lit. B. Baldus, Angel. & Gothofr.* communiter, *Salic. in l. 3. C. qui man. non poss.*

82 Observandum est, quòd si Titius mihi auferat servum, & ipsum manumittat, quòd non valet libertas, sed datur utilis in rem vindicatio, *l.2. D. quibus ad libertat. proclam. non licet*, ibi: *Servum quis per vim à Titio adcepit, & testamento liberum esse iussit, quamquàm solvendo decesserit, non erit ille liber.*

83 Dubium exoritur in specie *dict. §. idem Pomponius*, cōtra quem restituitur

dominus? Quidam adserunt contra servum, ut in servitutem redigatur, quasi hæc sit magna causa, *l. 10. D. de minor.* prout eam explicuit *Accurs.* & nō malè. Alij dicunt cōtra inferentem metū, nā
84 libertas revocari non potest, *l. & eleganter, in princ. D. de dol. l. si ex causa, §. adversus, D. de minorib.* Quòd verius est & tenendum, cùm favor libertatis adsistat. Imò cogat ad id efficiendum, ut salva sit libertatio, quæ semel obrigit.

85 Pro colophone huius capitis adnotandum est, quòd servo invito libertas dari potest, ut in specie *text. in l. ultim. §. sin verò quidam, C. de testam. manumiss.* licèt dici soleat invito beneficium nō conferri, *l. invito 69. D. de reg. iur.* nec posse liberalitatem nolenti acquiri, *l. hoc iure 19. §. non potest, de donat.* Quia sicut in servi potestate non est, ne homo sit, ità nec illud, ne talis homo sit, quales omnes homines nasci natura voluit, cùm libertas sit qualitas naturalis. Rectèque hoc casu potest usurpari elegans illud dictum *Imperatoris Leonis novell. 102.*

Duplex beneficium adcipere eum,
86 qui beneficiū adcipere cogitur, ità ratiocinatur *Ant. Fab. in Iurisp. tit. 3. princ. 2. inl. 8. & tit. 5. princ. 2. inlat. 26.*

87 Cui rei concinna est & alia ratio. Nam cùm libertatem dare nihil aliud sit, quàm e manu sua emittere, adparet in eo nullum requiri factum, ac ne quidem consensum manumissi, sed sufficere factum manumittentis, sicut & ut avis, quā in manu mea habeo, recipiat pristinam suam libertatē, sufficit, ut e manu mea illam emittam, dummodò eo animo, ut fiat illa libera, nec amplius eā persequi velim, *l. naturalem 5. l. Pomponius 44. D. de acquir. rer. dom.* & sanè cū
88 is, qui libertatem adcipit, nihil novi acquirat, sed tātùm pristinam, & naturalem libertatē recuperet sublato vinculo servitutis, quod ius Gētium induxerat, quid, obsecro, impedit, quominus tollatur illud vinculum etiam invito servo, quo etiam invito fuerat contractum? vel *ex regula, Nihil tam naturale 35. D. de reg. l. prout 80. D. de sol.* adnotat elegante: *Acuña in summ. dist. 83. nume. 4.* 89

Plures sunt modi; quibus libertas etiam invito domino servo præstatur, quos in unum congessit *Donell. lib. 2. comm. cap. 12.* ubi *Osuald.* ibique poterunt videri.

90 Hinc insurgit quædam indagatio; an factus liber invito domino fiat eius libertus? Quam sub distinctionis fœdere componit *Ant. Fab. in Iurisp. tit. 5. princ. 2. inlat. 21.* scilicet, aut patronus servum manumisit, licèt coactus, & fieri nequit, ut patronus non sit, qui manumissor est, sed tamen pro patrono non erit habendus. Aut servus sine manumissione pervenit ad libertatem, & tunc neque patronus, neque patroni loco habendus erit ille, qui dominus fuit, *arg. l. sed si hac 10. D. de in ius voc.*

SVMMARIVM.

1 Navigationis multa sunt commoda.
2 Naviculariȷ iure communi immunitatem habent, & 3. 4. 5.
6 Decertantes contra navicularios pœna 10. librarum auri puniuntur.
7 Non tamen semper fuerunt immunes.
8 Cura navium faciendarum magna est adhibenda.
9 Inter onera naves comprehenduntur. Naves angariabantur. Vocabantur Cursoriæ.
10 Ideò curiosi ad littora erant.
11 De prima navigandi origine remissivè.
12 Navales copia, classesque in littore lustrabantur.
13 Deorum imaginibus naves insigniebantur, & 14.
15 Castor, & Pollux navigantibus propitiȷ.
16 Ethnici eos in suis navibus depingebant.
Ma-

17 Maris navigationes periculosæ, & 18. 21.
19 Adducitur Ion. c. 1.
20 Et Marc.4.
22 Ventorum turbines tempestatem præsigunt.
23 Non est necessarium maria tentare. Mori in aquis pessimum.
24 Tres causæ navigationis proponuntur.
25 Piratarum incursus timēdus, & 26.27.
28 Navium exercitium ad publicam utilitatem pertinet.
29 Commendatur lege Regia.
30 Omnibus fuit permissum naves armare. Viarum cura.
Lapides terminales qui?
Acervus Mercurij qui?
Explicatur l.58.tit.4.lib.2.Recop.
Movens terminos, qua pœna puniatur.
De religione Termini.
Explicatur l.2. de termin.mot.
Delicta involuntaria non puniuntur.
31 Qui liberabatur à naufragio, arenam deosculabatur.
32 Quod etiam procedebat in navibus.
33 Ex duobus naufragis unus debet alteri cedere tabulam, cui magis interfit Reipublicæ vivere.
34 Adducitur Cicero.
35 Alimentorum subtractio, & eorum, quæ pertinet ad statū, licita est, ut dentur alicui insigni viro.
36 In vim amoris Veteres significabant cupere se conferre annos proprios alteri, & 37.
38 Explicatur Tertullian.
39 Quādo licitum pro Repub. & alijs mortem obpetere, remissivè.
40 Si propter maris tempestatē, aut hostiū metum navis in aliquem locum perveniat cum mercibus probibitis asportari à Regno, excusatur.
43 Si hostes, qui ob metum triremium hostilium in terram fugiendo adpulerunt, si ab incolis capiantur, num debeantur capientibus, an Duce Triremium?

CAPUT XXXV.

An Navis, quæ est inventa cum mercibus prohibitis asportari à Regno in aliquē locum, sitne excusanda, si eò pervenit vi vētorum, & tempestate maris, aut hostium metu?

1 CERTUM est, navigationis magna esse emolumenta & commoda, idque experientia docet, & testatur *Consultus in l.2. in princip. & §. si is qui navem, D. de exercit. act.* ubi navigandi usum necessitatē vocat, & Reipublicæ maximè necessariā esse navigationem, ait *Menoch. de retin. poss. rem. 6. n. 54.* additq; *DD.* id scribere *in l. quominus, D. de fluminib. Sixtin. de Regalib. lib. 2. c. 3. n. 37. Solorç. de Ind. iur. lib. 1. c. 8. n. 11.*

2 Hinc Navicularij iure cōmuni immunitatem habent, *l. 1 § fin. C. de navic. seu naucler. lib. 10. l. omnium, in fin. l. navicularios, l. solos, & l. seq. C. Theod. de na-*
3 *vic.* Hi adpellantur etiam Naucleri *in d. R. C. de navic seu naucl. & in l. 1.* denotantur hâc naviculariorū, seu naucleorum adpellatione illi nautæ, qui publicæ annonæ vehendæ causâ serviunt, *l. semper, §. negotiatores, D. de iur. imm. l. nullam, C. Theod. de navic.* Horum olim
4 certum erat corpus, *l. 1. §. 1. D. quod cuiusq. univ. nomin. d. l. semper, §. licet, l. quisquis, & l. eum qui, C. Theod. de navicul. Callistratus in dict. §. negotiatores* generaliter dicit eos immunitatem à muneribus publicis consequi, quandiu in huiusmodi actu sunt. *Et Imperator*

Constantinus in dict. l. navicularios, C. Theodos. de navicul. Eos, inquit, *omnes per orbem terrarum, per omne ævum ab omnibus oneribus, & muneribus, cuiuscunque fuerint loci, vel dignitatis securos, vacuos, immunesque esse præcipimus*.

5 Rationem tanti privilegij hanc adsignat *Callistratus in dict. §. negotiatores*, quòd remuneranda sunt pericula eorum, & ornanda præmijs, ut qui peregrè muneribus publicis, & quidem cum periculo, & labore funguntur.

6 Vnde in consequentiam deducitur peculiariter pro navicularijs cōtra eos, qui his negotium facessunt, constitui pœnam decem librarum auri, *l. 1. C. de navicul. seu naucl. lib. 11. Sixtin. de Regal. lib. 2. c. 6. n. 158.*

7 Nec tamen semper à tributis immunes fuerunt naviculari j; quorum prædia navarchicas pensiones præstabant, & canonem naviculariùm agnoscebant, seu navarchicum. Quod onus fundo cohærebat, & possessorem ità sequebatur, ut illa prædia naviculariæ functioni obnoxia, etiam si ad Principem pervenissent, onere non solverentur, *l. 1. & 2. C. de præd. & omn. reb. navic. Iacob. Guth. de offic. dom. Aug. lib. 3. cap. 17. fol. 550.*

8 Cura navium faciendarum magna est adhibenda, *Veget. lib. 5. cap. 4. Adam Contzen. lib. 10. Politic. cap. 50. §. 2.* quas in multiplici differentià existere probat *Rebuf. in l. malum 242. fol. 769. D. de verborum significat.* sigillatim adnumerans.

9 Inter oneta naves etiam comprehenduntur, quas angariari posse rescriptum est *in l. via, D. de veteranis, Sidon. Appolin. lib. 1. epist. 5.* ibi: *Cursus publicus egresso mihi usui fuit, utpote sacris apicibus adcito.* Deinde adijcit *Ticini cursoriam ascendi*. Cursus enim publicus, ut observat *Sirmondus*, non equis tantū, vehiculisque stetit, sed navigijs & dromonibus per flumina, lacus, sinus, ut res tulit, distributas. Dromonarij remiges erant cursoriarum navium, *Cassiodor. lib. 4. epist. 15.* eleganter *Iul. Cæs. Buleng.*

10 *lib. 6. de Imp. Roman. cap. 7.* Ideò curiosi ad littora, portusque transmittebantur commonitorijs competentibus, atque mandatis instructi, *l. 10. C. Theod. de curiosis, Iacob. Guth. de offic. dom. Aug. lib. 3. cap. 14. fol. 523.*

11 De prima navigandi origine, navigiorūque inventione discreparunt currente calamo *Thom. Dempster. ad Rosin. lib. 7. Antiq. Rom. cap. 32. Seraphin. de Freitas de iusto Imperio Asiati o, cap. 4. & 5. Sapient. 14. ỹ. 6* novissimè *Ioann. Hering. in tractat. de molend. quæst. 2. num. 64. & quæst. 15. à n. 2. cum seq.* ubi perbellè multis congestis rem hanc discurit *Polidor. Virgil. lib. 3. de invent. cap. 15. Camill. Borrell. de præstant. Reg. Catholic. c 19. n. 54. & 55.*

12 Observandum est, quòd classes, navalesque copiæ lustrabantur dispositâ classe in littore, arâ, quæ in mari abluebatur, construere convenit, in qua Sacerdotes victimas cæderent, mox circumstante exercitu cæsam victimam, atque exta per classem in littore dispositam, naviculis referrent cum solenni carmine, & precatione ducibus unà insidentibus in scaphis, divisæq; Hostiæ partem in mare cum visceribus porrigerent, partem verò flāmis adolerent, eo modo classem lustrari, & calamitates depelli opinati, *Girald. lib. de navig. Alexand. ab Alexand. lib. 5. Dier. Genial. cap. 27. fol 596.* ubi *Tiraquel.* adnotavit, *Apulei. Milesiar. 11. Navem summus Sacerdos tæda lucida ovo, & sulphure solennissimas preces de casto præfatus ore, quàm purissimæ purificatam Deæ nuncupavit.*

13 Et similiter Deorum Imaginibus naves insigniebantur. *Servius* enarrans illud *lib 10. Æn.*

Massicus ærata Princeps secat æquora Tigri.

Cuius, inquit, rostrum erat in similitudinem Tigridis. Namque solent naves vocabula adcipere à picturaTutelariū.

14 Hinc est.

Hunc vehit immanis Triton.

Hæc

Hæc ille. Quorum prior locus est rostrum, posterior autem est puppis. Huc quoque alludit *Lucan. lib. 3.*

----Non robore picto
Ornata docuit fulgens tutela carinas,
Sed rudis, & qualis procubit montibus arbor,
Cõseritur stabulis navalibus area puppis.

Alex. ab Alex. 4. *lib. Dier. Gen. c. 2. fol. 323. in fin.* ubi *Tiraq.* latissimè comprobat, & adducit plura.

15 Castor & Pollux navigantibus propitiabantur & favebant, tradunt *Plin. lib. 2. c. 37. Senec. lib. 1. natur. qq. c. 1. Pind. Pith. Od. 6. Pausan. in Laconic. Ovid. lib. 1. Fastor. Mart. in Spect. epigr. 24. Catul. in Phasel. Stac. lib. 3. silv. Senec. in Herc. fur. Apollod. lib. 3. Clem. Alex. lib. 3. strom. Higin. in stellis. Girald. de nav. c. 9. & syntagm. 5. Tebet. lib. 7. c. 10. Cosmog. S. Aug. de Civit. Dei, lib. 18. c. 14.* ubi *Vives in Comm.* quod Hispani nuncupamus Santelmum.

16 Quare Ethnici in suis navibus depingebãt ad superstitiosam securitatẽ Castorẽ, & Pollucẽ, ut videtur *in Actib. Apostolic. c. 28.* & nũc Orthodoxi illas sub Divi alicuius tutela, & munimine mari exponunt.

17 Negari non potest, maris navigationes magnis periculis esse subiectas, dicente *Iuvenale:*

I nunc, & ventis animam committe dolato
Confixus ligno, digitis à morte remotus
Quatuor, aut septẽ, si sit latissima teda.

Senec suas. 1. ibi: *Adspice quibus procellis, fluctibusque saeviat, quas ad littora undas agat. Tãtus ventorum, tãta convulsi funditus maris insania est: nulla præsens navigãtibus statio est, nihil salutare, nihil notũ rudis, & imperfecta natura penitùs recessit.*

18 Proinde nautas nec inter vivos, nec inter mortuos versari dicebat *Plat. in Axiocho, Stob.* [illegible] *19. Horat. 1. carm. 3. Senec. in Med. act. 2. Prop. lib. 3. eleg. 5. Claud. in præfat. 1. de rap. Petrar. in rem. utriusq; fortun. dial. 54. Meneb. lib. 1. illust. c. 20.*

19 Maris autẽ pericula notãtur in Scriptura sacra apud *Ioan. c. 1.* dũ dicit: *Dominus autem misit vẽtum magnũ in mari, & facta est tẽpestas magna in mari, & navis periclitabatur conteri, & timuerunt Nautæ, & clamaverunt viri ad Deũ suũ.*

20 Inde apud *Marc. cap. 4.* scriptum est: *Et facta est procella magna venti, & fluctus mittebat in navim, ità ut impleretur navis. Et erat ipse in puppi super cervical dormiens, & excitans eum, & dicunt: Magister non ad te pertinet, quia perimus. Et exsurgens comminatus est vento, tace, & dixit mari, & obmutesce, & cessavit ventus: & facta est tranquillitas magna.*

21 Ex quo patet, quàm periculosæ sint maritimæ navigationes, & quàm certa divina suffragia ad evitanda illarum pericula. *Camill. Borrell. de Hisp. leg. c. 5. n. 9. & 10. Licosth. in Appot. fol. 618. Tiraq. de nobil. c. 31. n. 593. Gail. lib. 2. observ. 64 n. 25.* Vndè *S. Ambros. in lib. de Elia & ieiun. c. 19.* relatus à *Gregor. Lop. in l. 24. tit. 9. part. 2.* verb. *Andar por ella,* dicit, *quod mare non fecit Deus ad navigandum, sed propter elementi pulchritudinem pelagi fudit aquora certè, ut freto includeret terras, ne longiùs tu vagus exsul errares: & Maiol. 1. tom. Dier. Can. colloq. 10. pag. 267.* dicit, quòd Deus posuit pericula in mari, ne homines navigarent.

22 Obiter notabis, ventorum turbines tempestatem præfigere, *S. Chrysol. serm. 21.* ibi: *Siquidem magna & satis gravis imminet procellosa tempestas, dum se undique furens, ac perniciosus ingerit turbo vẽtorum maria mugiunt, ipsæ quoque insulæ funditus subruuntur, & tristi sonitu littora universa feriũtur. Ioan. Barclai. lib. 2. Argen. fol. 175.* ibi: *Sed cùm sæpiùs iussus processissem in altũ, primùm aura inter se pugnantes nos alternis rapuerũt, in aversos, & contrarios cursus.* Quamobrem *in Senec.*

23 iudicio non est necessarium maria tentare. *Et Virg.*

--- Mẽne huic confidere Monstro?

Meliùs *Cassiod. lib. 4. var. epist. 15. Quid enim audentius, quàm illud infidũ, ac vastissimum mare intrare?* Adsentitur *Tertullia. de Pallio, cap. 2.* ibi: *Sic & mari*

fides infamis, & Lucret. lib. 2. & mori in aquis pessimum, *Cerd.* cum multis *adv. fac. c. 111. n. 14.*

24 Tres causas, motusvè navigationis propalavit *Sap. cap. 14. & Alexis in Stobæo serm. 19.* ibi: *Quisquis navigat, aut insanire, aut mori cupere, aut mendicum esse.* Quã hoc instituto, sive intento moraliter detestãtur, *Frãc. Petrar. de rem. Dialog. 54. Mencha. lib. 1. cont. illust. cap. 20. n. 11. Greg. in l. 29. tit. 2. p. 2. Horat. lib. 3. Od. 24.*

Quid leges sine moribus
Vanæ proficiunt, si neque fervidis
Pars inclusa caloribus
Mundi, nec Boreæ finitimum latus,
Durataque solo nives
Mercatorẽ abigunt? horrida callidi
Vincunt æquora navitæ?

Et Claud. lib. 1. de rapt. Proserp.

Inventa secuit primus, qui nave profundum,
Et rudibus remis sollicitabat aquas:
Qui dubijs ausus committere flatibus alnum;
Quas natura negat, præbuit arte vias.

Etsi *Senec. lib. 5. natur. quæst.* intendat cõmerciorũ favore navigationi adulari. *Quid quod omnibus inter se populis, & gentes dissipatas locis miscui? beneficium si illud in iniuriam suam non vertat hominum furor. Herodot. lib. 7. Plin. lib. 32. c. 6.*

25 Non solùm navigationes timendæ sunt propter maris volubilitatem, & inconstantiam, sed etiam propter Piratarum incursus, quorum insidiæ magnum navigantibus damnum inferunt, vt notatur *in l. in rebus 18. D. commod.* ibi: *Piratarum insidias,* de quibus *Sebast. Medic. de casib. fortuit. 1. part. q. 13. sub n. 20.* Ipsi enim Piratæ æquiparãtur fidei Christianæ hostibus, & impunè derobari possunt, *iuxta not. in auth. navigia,*

26 *C. de furt.* vbi *Bald.* dicit, quòd sunt ipso iure diffidati. Et ideò cùm exerceant piraticam in mari, & fluminibus disrobando, sunt Pontificali excommunicatione per processum Curiæ excommunicati, vt voluit *Ioan. And. in c. excommunicationi, extrà, de raptorib.* & singulis annis in die solenni Cœnæ Domini excommunicãtur, vt per Bullam renovatam per *Sixtum Summum Pont. cap. 3. & 4. August. Barb. de offic. & potest. Episcop. part. 3. alleg. 50. n. 60.*

27 Iniquissimum hominum genus illos adpellat *Angel. cons. 290. colũ. 1.* Vnde *Vlpianus* inquit: *Nec enim minus in mari, quàm in villa per latrunculos inquietari, & infestari possumus, in l. quo naufragium, §. Labeo. D. de incend. ruin. & naufr.* quo in loco *bisterologia* vsum *Vlpianum* post *Accurs. verb. Nec enim,* voluit, *Gulielm. Forner. in l. verbum oportebit, D. de verb. signif.* de Pitatis latè agit *Straeb. de mercat. part. 3. num. 29. & 30. & de navib. p. 2. num. 14. & 15.* Hoc vitio Pompeio Magni Pompeij filio, quòd Piraticam exercuerit, de quo *Lucan.* inquit:

Sextus erat magno proles indigna parente,
Qui mox Scyllæis exsul grassatus in undis
Polluit æquoreos Siculus Pirata triumphos:

Camil. Borrel. tom. 3 summ. decis. tit. 10. à num. 59.

28 Hinc cùm navium exercitium ad publicam utilitatem pertineat. *l. 1. §. licet autem, D. de exercit.* præsertim illarum, quarum usu ità imperio maris potimur, ut Piratarũ latrocinia tollamus, & illorum incursus facilè refrænemus, sicut navalis solertia propter navales victorias celebretur *ab Aul. Gell. noct. Attic. lib. 7. c. 3.*

29 Inde meritò Reges nostri *in l. 21. tit. 4. lib. 6. & in l. 12. tit. 10. lib. 7. Recop.* armandi, & cõficiendi navigia (quod Regale ius est, *cap. 1. quæ sint Regal. in usib. feud.* ibi: *Et navium præstationes*) omnibus quibuscunque subditis suis liberam tribuunt facultatem, ut littora, & maria eis adiacentia sint à Piratarum incursibus, frequentia navigiorum secura, & pacis tranquillitate fruantur.

30 Nam & iure etiam Civili Romanorum privatis quibuscunque naves arma-

mare, conficere, & habêre, navigiaque exercêre fuit omninò permissum, *l.1.C. de navib.non excus.lib.11.* ibi: *Nam ut privatos quoque non prohibemus habere navigia, ità fraudi locum esse non sinimus. Cessante itaque fraude Reipublicæ damnosa nihil iure privatos navigia habere prohibebat, Petr.Gregor.lib.29.syntag.cap.10. num.4. Stracb.de navib.2.part.n.2.* exceptis tantummodò Senatoribus, quibus ex lege Iulia repetundarum naves habêre interdictum fuerat, *l.3. de vac. mun.* cuius exstat memoria *apud Cic.7.in Ver. & lib.16.ad Attic. Liv.lib.2. belli Punici secundi, ad fin. Petr. Gregor.lib. 29.cap.10.num.4. Lazar.Baifius de re naval fol.mihi 83.in fin.* Nam & navim in eadem Provincia, in qua quis administrat, ædificare prohibetur, ut ait *Hermogenianus in l.aufertur 46.§.quod à Præside, D.de iur.Fisc. Narbon.in l.10.tit.12. lib.7.Recop gloss.unic.*

Hinc viarum publicarum cura Regibus incũbit, *Livius decad.1.lib.1.l.ad curatores Reipublicæ, l.qui vias publicas, de damn.infect.l.2.§.etsi curatores, D. ad mun.l.2.§.tractatum est, D.ne quid in loc. public. Dion Cassius.lib.54.cap.1.quæ sint reg.* ubi *Scrib.Sicul.Flacc.lib.deCond. Agror. Robert.lib.2.rer.iudicat.c.3. Num. 25. Petr. Gregor.lib.1.syntag.cap.2.num. 5.& lib.3.cap.13.num.4.cum seq. Medic. dubit.iur. § plebiscitum, dubit.88.n.5.*

Qua de causa columnæ in vijs adfigi debent, ne nivis magnitudo ab itinere viatores aberrare faciat, *l.58. tit.4.lib. 2.Recop.*

Ad cuius textus elucidationem advertere oportet viarum spatia antiquitus in vijs lapide describi, *Quintil.lib.4. cap.ult. Ruttil. Claud.lib.2.Itinerarij, Brisson lib.4.select.c.8.*

Vnde in usum profluit lapidibus dimensionem fieri, *l.1.§.ab initio, D.de offic.Præfect.urb.l.propter litem 21.§.fin.de excus.tut.* ibi: *Ne ultra centesimum lapidẽ, §.qui autem excusare, Instit.eod. l.2. C.de erog.milit.annon. Iust. Lipsius de Magnit. Rom.lib.3.c.10.ad med.* Novissimè *Ioan. Hering.in tract.de molend. quæst.2.n.14. & q.26. & 27.*

Ex quo similiter fluit, Antiquos coluisse Deũ Terminũ, *Apul.lib.1.Florid.* propter lapides terminales *Ammian.lib. 18.Paul.lib.5.sent.cap.22.l.1. D. de termin.* qui sunt limites dividentes fundos, super quibus editæ fuerunt leges Agrariæ, Semproniam adducit *Higin. lib. de limitib.* Mamiliam, Rosciam, Peduceã, Allienam, Fabiã, *Iust. Lipsius lib.1.elect. cap.15.* eleganter *Dempster.ad Rosin.lib. 2.antiq.Roman.cap.20.fol.410.in Paralipom.*

Ideòque lapides, seu columnæ itineribus adfigi solebant ad demonstranda spatia viarum, *Alexand.ab Alexand. lib. 3.Dier. Gen.c.13. Strab.lib.15. Geographi.pag.470.*

Cui usui olim deservit Mercurij effigies summitati quadrati lapidis constituta, cuius plano inscriptiones viarũ ad viam monstrãdam peregrè proficiscentibus cõstituebantur, viatores acervos lapidum constituebant, & adijciebant honoris Mercurio impẽdendi gratiã, & ea quæ in promptu essent & obvia, *Fabor.fol.218.Claud. Minois in not. ad Alciat. emblem.8. Delrio adag.145. Prad.in Pentecontb.c.49.*

Quò respexit *Salom. Prover.26.* ibi: *Sicut qui mittit lapidem in acervum Mercurij; ita qui tribuit insipiẽti honorem,* ubi *Salac.* multa cumulat videndus. Sicque limites, seu terminos ira positos moventes gravissimis pungebantur severitatibus, elegantissimè *Othero diversor. quæstionum in 3. part.quæst.13.* ubi mirè agit vidẽdus, *Menoch.de arbitr.cas.393 Clar.in § fin.quæst.83.n.10.* ubi *Baiard. Farin.de furt.quæst.168.num.90. cum sequentib.*

Virg.12.Ænei.ÿ.895.

Nec plura effatus saxum circumspicit ingens,
Saxum antiquum, ingens, campo qui fortè iacebat
Limes agro positus, litem ut discerneret arvis. . . . .

Vix

Vix illud lecti bis sex cervice subirent,
Qualia nunc hominum producit corpora tellus,
Ille manu raptum----

Vbi *Ioan. Ludovic. de la Cerd. in notis*, *n. 18. fol. 777.* explicat in hunc modum.

Sciunt omnes fuisse in iure actionem de termino moto è loco, *l. 1. 2. & 3. D. de term. mot.* & lex NVMAE fuit, ut essent sacri boves illius, qui terminum exarasset, *Plutarch.* etiam *Terminū* vocat *Episcopum & custodem amicitiæ, & pacis.* Demū quis nescit religionē Termini, & sacra Terminalia? Ad rem quis scit, an Poëta in Turno movente Terminum è loco, ac proinde profanantem religionē voluerit tetaliare, quod Turnus ipse non longè antè Troianis obiecerat in oleastro diruto eo versu?

---Colui vestros si semper honores,
Quos contra Æneadæ bello fecere profanos:

Religionē Termini sumpsêre Græci à Romanis, *Plat. lib. 8. de legib.* ibi: *Nemo fines, atque terminos agri moveat, nec civis vicini, nec finitimi peregrini. si agri extrema possideat. Sed putet id esse verum, quod dici solet, hic immobilia movet, malitque unusquisque saxum ingens movere, quàm parvum lapidem iureiurando à Diis firmatum, quo amicitiæ, & inimicitiæ terminentur.*

Quare ob Termini immobilitatem dixit *Virgil. 4. Æn.*

---Hic terminus hæret.

Lucret. lib. 6.

Altè terminus hærens:

Et lib. 2.

Quandoquidem vitæ depactus terminus altè.

Tibull. lib. 1.

--- Non fixus in arvis,
Qui regeret certis finibus arva lapis.

Cerd. ad Virg. 4. Æn. ỷ. 610. fol. 474. n. 10. colum. 2. Dionys. Gothofr. in l. 1. de termino moto, litt. P.

Et non solùm humanæ leges, sed & divina præscripta prohibent terminorum amotionem, *Deuter. 19. ỷ. 14. Non adsumes, & transferes terminos proximi tui, quos fixerunt priores in possessione tua, quam Dominus Deus tuus dabit tibi in terra, quam acceperis possidenda.*

Ex dictis venit enucleandus *text. in l. 2. D. de term. mot.* ibi: *Quod si per ignorantiam, aut fortuitò lapides furati sunt, sufficiet eos verberibus decidere.*

Ex quibus verbis depromit *Cuiac. lib. 19. observ. cap. 10.* involuntaria puniri.

Verùm obponitur *l. si quis id*, *§. doli mali, D. de iurisd. omn. iudic.* ubi delictum per rusticitatem, aut casu commissum non punitur.

Facit etiam, quòd ignorans non dicitur delinquere, *Honded. cons. 42. num. 42. volum. 2. Surd. cons. 25. n. 30. Giurb. cons. 14. num. 11.* nec punitur; ac proinde nullum est statutū, quo aliter expressum sit, *Cravet. cons. 969. num. 5. Bursat. cons. 134. num.* 17. ignorans in pœnalibus nihil velle dicitur, *Bursat. consil. 153. num. 66.*

Aliam rem esse adparet in his, quæ Iure Gentium, vel de Iure Communi, Statutario, Consuetudinario, vel Constitutario sunt delictum, *Iul. Clar. §. fin. quæst. 60. num. 14.* in quibus statura pœnalia ligant etiam ignorantes, *Magon. Rot. Luc. decis.* 49. *num* 7. *Gabr. cons.* 178 *num. 53. volum. 2. Costa de fact. scient. & ignor. reg. 6. num. 7.*

Qua de causa *text. in dict. l. 2. D. de term. mot.* punit furantem lapides terminales per ignorantiā, aut fortuitò, quia omni iure prohibitio processit, & sic etsi ex parte furantis ignorantia adsit, tamen nulla est excusatio.

Rursus cùm *in dict. l. 2.* voluntas tenderet in furtum, quod per ignorantiam commissum est, non solùm furtum lapidum, sed terminus est motus; quapropter, etsi delinquentes delictum termini moti perpetrare nollent, tamen quia adtentabant furtum committere, idcirco termini moti crimine arguuntur; quoniam etsi ignorātia adfuit, intervenit tamen circa qualitatem delicti, non verò

verò circa substantiam,& ideò puniuntur, *Amai.lib.1.observat.tap.3.n.10.*

Neque admittendus est *Cuiac.* ubi supra (quem sequitur *Gothofred. in d.l. 2.*) inquiens, ibi involuntaria delicta coërceri, quoniam etsi non crimen, culpa tamen quædam in ignorantia fuit; quod falsum est.

Nam crimen adfuit, cùm vellent furari, & ideò involuntas, licèt sit in qualitate delicti, adhuc tamen volūtas adfuit delicti perpetrandi, id est furti, ob idque verberibus coërcentur.

31 Quomodo etiam procedit *l.si fortuito 11.D.de incend.ruin.& naufrag.*

Qui liberabatur à naufragio, arenā deosculabatur, *Homer.Odyss.* 13. de Vlysse Itacam adcedente: *Osculatus est almā Tellurem*, & *in Odyss.* 4. de Agamemnone: *Osculabatur adtingens suam patriam, & non solùm deosculabatur, sed adorabat*, ut videtur *in Schol.Appoll.lib.2. Plutar. in Ant. Aristophan. in Plut. Ovid. lib.1. Fastor. Plaut. Bacch. Senec. in Agamemnone. Ioan. Barclai.lib.4.Arg.* ibi: *Numen salutavit, procubuitque in arenā.* Et similiter offerebat tabulam naufragij, *Horat.lib.1.Od.5. Cic.lib.3.de Nat. Cordob. in Didasc. c. 22.* & non tantùm in tēplis collocabat, sed etiam in scopulis, *Tyrius disert. 38. Ita nautæ in eminenti scopulo, quem infra undæ alluebant, Dijs maris temonem posuerunt.*

32 Quod etiam in navibus procedebat: nam etsi in templis non collocarentur, aut in scopulis, tamen adservabantur, ut in navibus Thessei, & Megallani observatum videmus, & de ultima testatur Hispalis. *Plutarch. in Thes. Ioan. Metell. in præfat. ad lib. Osorij de reb. gest. Emanuel. pag. 26. Osuald. in Donell. lib. 8. cōm. c. 17. lit. F.*

33 Nunc quæri oportet, an ex duobus naufragis unus debeat cedere tabulam alteri? Cuius quæstionis resolutio ità se habet, nempè, cùm una tabula tantùm adest, valet alter, qui illam habet, vel capere potest, alij cedere, cui magis intersit Reipublicæ causā vivere quasi non sit adeò certū, ut cessā tabellā pereundum sit, cùm aliàs spes supersit, quāvis minima evadēdi, licet adsit ad maximum, & præsentaneum mortis periculum, & quamvis etiam certum esset naufragium, erit tamen permissum ob finem bonum, propter quem non videtur se occidere, sic concludit *Aragon. 2. 2. art. 4. quæst. 26. dub. 3. arg. 3. Mich. Salon. 2. 2. quæst. 65. art. 5. cont. 1. arg. 5. Navar. de restit. lib. 2. cap. 3. num. 74.* Quidquid aliter distinguant *Soto de iust. & iur. lib. 5. quæst. 1. art. 6. ad. 3. & Gregor.*

34 *Lop. in Prolog. tit. 9. part. 5.* Quod etiam explicat *Cic. lib. 3. offic. Quòd si* (inquit) *una tabula sit, duo naufragi, hique sapientes, sibi ne uterque rapiat, an alter cedat alteri? Cedat verò sed ei, cui magis intersit sua, vel Reipublicæ causā vivere. Quid si hæc paria in utroque? Nullū erit certamen, sed quasi sorte, aut dimicando victus alteri cedat alteri.* Sequitur *Less. lib. 2. c. 9. dub. 6. num. 31. Suar. de legibus, lib. 3. cap. 30. num. 10.* Hoc enim non est directè se interimere, sed exponere se periculo, ut ab undis deprimēte corporis pondere vincatur.

35 Sic similiter alimētorum subtractio, & eorum, quę pertinent ad statum, licita est, ut dentur alicui insigni viro, *D. Thom. 2. 2. quæst. 32. art. 6. 2. Reg. 17. Navar. de restit. lib. 2. cap. 3. num. 40. 63. & 74. Grat. cap. 176. à num. 8. cum seq.* ubi alios laudat.

36 Quibus adde, quòd ad exprimendā mirificam quandam vim amoris Veteres utebantur illo genere loquendi, quo significabant cupere se conferre, & cōtribuere annos sibi ad vivendum constitutos cum eo, quem diligerent, si quo modo hoc fieri posset. Ità ut, quod ipsis superesset vitæ, eius pars aliqua ad vitam illius adderetur. Vnde inquit *Tibull.*

Vive diu mihi dulcis annus, proprios ego tecum,
Sit modò fas annos contribuisse velim.

Et *Plaut.* cùm quidam amico dixisset: *Cur tu, obsecro, immerito meo me morti dede.*

dedere optas? hoc ab eo responsum fert. *Ego te? quam si intelligam deficere vitam meam, tibi largiar, & de mea ad tuam addam.*

Hocque in consuetudine positū fuisse ostendit *Senec. de brevit. vitæ, cap. 8.* ibi: *Dicere solent eis, quos validissimè diligunt, paratos se partem annorum suorum dare,* ubi *Iust. Lips.* confirmat. *Stat.*

Pars animæ victura meæ, cui linquere possim:
O utinam! quos dura mihi rapit Atropos annos.

37 Prout ex hac consuetudine triumphantibus Imperatoribus occinebatur:

De nostris annis tibi Iupiter augeat annos.

Docet ex *Tertull. Muret. lib. 9. var. lect. c. 2. D. Gregor. Nazianz. in Orat. in Basil.* ibi: *Et addere aliquam vitæ suæ partem unusquisque illi, si quomodo id fieri posset, paratus erat. Ambros. de obitu Valentiniani,* ibi: *Quem nostræ vitæ temporibus fulcire cuperemus, ut de nostris annis viveret, qui non potuit fungi suis. Iul. Cæsar Buleng. lib. 2. de Imper. Roman. cap. 31. fol. 164. lit. D.*

38 Locus autem *Tertulliani* est *in apologetico adversus Gentes, cap. 35. de solennibus Cæs.* ubi quòd in congiario dividendo hoc adclamabatur: Congiarium autem erat Imperatorū munus, quod populo dabatur, cùm donarivum esset, quod solitum erat dari militibus ad conciliandum favorem, cùm quis inibat Magistratum, aut Imperium, ut notat *Rhenat. Laurent. in dict. cap. 35. in verb. Congiario, Senec. lib. 4. de benefic. Plin. in Paneg. Sueton. in Aug. c. 41. Budæus. in P.*

39 Quando autem licitum sit pro Republica, Patria, Regibus, Parentibus, Filijs, Maritis, Vxoribus, Propinquis, Amicis, & similibus mortem obpetere, & manifesto periculo se submittere, & detrimentum aliquod pati in persona, & in bonis, latissimè explicat, multa exempla tam Ethnicorum, quàm Sanctorum adducens, *Amescua de potestate in se ipsum, lib. 2. c. 2. 3. & 6. cum seq.*

40 Denique inquiri debet, an excusatio obringat, si propter maris tempestatē, aut hostium metum navis in aliquem locum perveniat cum mercibus prohibitis asportari à Regno? Et resolutivè dicendum est, quòd sic, *textus* clarus *in l. 1. C. de naufr. lib. 11.* ubi *Bart.* adserit, à navi, quæ contrariorum ventorum vi venit ad portum onusta mercibus, gabellam exigi non posse, quia non libenter, & ex proposito, sed coactè ventorum vi adcessit; quod cōfirmat ex multorum auctoritate, atque exēplo *Strach. de merc. tit. de navib. num. 26. Rebuf. in l. portus 59. vers. 4. fol. 303. colum. 1. de verb. signif.* novissimè *Hippolyt. Maia 1. part. cons. 14. num. 7.* facit expressè *text. in l. Cæsar, de public. & vectig. Roderic. Suarez alleg. 18. num. 2.* ubi *Addit. Bobadill. lib. 4. Politic. cap. 5. num. 15. Caval. cas. 287. n. 19. Giurb. cons. 16. n. 33. Rip. de remed. cont. pest. in mod. ubert. conser. num. 71. usque ad 88.* & individualiter *num.*
42 *87.* Qui etenim pulchrè determinat distinguendo, quòd si via recta est periculosa, vel ab hostibus obcupata, vel fluminibus inundata, ità ut transeuntes non nisi maximo vitæ discrimine transire possint, quòd utique mercium adportatores, si reperiantur per viam inusitatam, & indirectam, sunt omninò excusandi, & omnis cōtra eos cessare debet suspicio, *arg. l. 2. §. si quis tamen, D. siq. caut. Petr. de Vbald. in tractat. de duob. Frat. p. 8. princip. quæst. 5 num. 6.* Et rationem addit, quòd cesset malitiæ ratio, *l. cùm proponas, C. de nau. fœn.* elegans *text. in l. 9. §. 4. tit. 30. lib. 9. Recop. Farinac. quæst. 172. num. 2. Polid. Rip. de noct. temp. cap. 16. num. 51. Coler. de alim. lib. 1. cap. 17. num. 24. Raudens. de analog. lib. 1. cap. 30. num. 284. Mexia de tax. pan. concl. 1. num. 20. Mascard. de probat. concl. 473. num. 4. & concl. 834. num. 85. Alber. de statut. 1. part. quæst. 55. & 57. Cepol. in l. 3. colum. 8. de verb. signif. Bertach. de gabell. p. 9. q. 14.*

43 Cuius rei occasione quærendum est, & non ineleganter, si hostes, qui ob me-

metum Triremium hostilium in terram fugiendo adpulerunt, si ab incolis capiantur, num debeantur capientibus, vel Duci Triremium?

44 Et pro capientibus faciebat *text. in §. illud quæsitum, Instit. de rer. divis. & in l. in laqueum, D. de acq. rer. dom. & in l. naturalem, §. illud quæsitum, D. eod.* ubi fera vulnerata ab uno, & capta ab alio, fit capientis.

45 Secundò faciebat regula generalis, quòd in bello præda fit capientis, *§. item quæ ab hostibus, Instit. de rer. divis. l. 1. D. de acq. poss.* nec capta dicitur, nisi adprehendatur, *l. 1. §. item si in bello, D. de acq. poss. l. 3. §. Neratius, D. eod. § si ab hostibus, Instit. quibus mod. ius pat. potest solvit.*

46 His tamen non obstantibus, pluribus rationibus, quas non transcribo, pro classis Duce concludit *Mastrill. decis. 180.* & ad adlegata iura respōdendo, illa in casu ambiguo procedere adfirmat; quo fera si vel ne capi potuisset, ut ex *dict. §. illud* satis constat; qui casus satis differt ab isto, de quo tunc agebatur; nam hostes (eorum classe captâ) ab insula minimè libertatem recuperare poterant, & sic quod capi debebant, certissimum erat, ut in adlegato *§. illud, Aretin. Plat.* & alij adnotarunt, dum voluerunt, quòd si fera esset ità vulnerata, ut aliter fieri non possit, quàm ut caperetur, statim vulnerantis efficeretur, sequitur *Fulvius Constantius in l. unica, à num. 138. C. de classicis, lib. 11.*

SUMMARIUM.

1 Consuetudo definitur, & 2.
3 Discrimen inter consuetudinem, morem, & usum.
4 Mos rationabilibus, & brutis tribuitur. Explicatur 4. Esd. 8. 2. Mach. 11.
5 Mos in liberis actibus reperitur.
6 Morem sequi debet consuetudo.
7 Mos antiquior est legibus.
8 Præfectus morum apud Romanos.
9 Intelligitur Plautus.
10 Effectus moris magni, & 11.
12 Formula sine more quid significet? ibi. Interpretatur Virgil.
13 Forma more maiorum declaratur.
14 Res facta sine more est improba, sicut cum more laudabilis.
15 Adducitur Statius.
16 Exploduntur Servius, & Pet. Faber.
17 Fidelissimus vetustatis mos retinendus.
18 Nulla est differentia inter morem, & mores, & 19.
20 Quoties simpliciter fit mentio de moribus sine aliquo additamento, mores Populi Romani intelliguntur.
21 Substitutio pupillaris moribus est introducta.
22 Ius simpliciter positū non alterius Gentis, sed Romanorum ius per antonomasiam & excellentiam denotat.
23 Urbs simpliciter scripta intelligitur Romana.
24 Verbum mores ius Gentium significat. Patria potestas moribus inducta, id est, iure Gentium.
25 Convincuntur Alber. Gentil. Conan. Pet. Greg. Vacon. & Sigon.
26 Prosequitur confutatio, & 27. 28.
29 Verbum mores denotat leges Romanorum antiquas, quæ opponuntur legibus novioribus.
30 Usus tam de frequentia actuum, quàm de singulis actibus dici potest; mos autem nō dicitur propriè de uno actu.
31 Mos non inducitur ex bis facto.
32 Sed ex multa exercitatione, & diuturno tempore.
33 Consuetudo legi humanæ contraria illā abrogat.
34 An consuetudo possit abolere leges, in qua est clausula derogatoria, non obstante quacunque consuetudine, *remissivè.*
35 Ius consuetudo adpellatur.
36 Intelligitur l. 2. C. quæ sit long. consu. & l. 3. §. Divus, de sepulcr. viol. usque ad 42.
43 Consuetudo abrogat legem, non autem vincit.

44 *Ad inducendam consuetudinem binus actus sufficit: attamen si eodem momento reiterentur plures actus, per hoc non inducitur consuetudo.*

45 *Vnus actus habēs tractum successivum, sufficit ad consuetudinem inducendam.*

46 *Adducitur text. in cap. cùm de beneficio, de preb. lib. 6.*

47 *Initium voluntarium consuetudo requirit.*

48 *Ex actibus coactis, & impressivis non inducitur consuetudo.*

49 *Comprobatur hæc sententia.*

50 *Adducitur l. si privatus 17. D. qui & à quibus, & 51.*

52 *Si sit consuetudo adclamandi & excitandi populum excusat, ut non puniatur quis uti seditiosus.*

53 *Ex servitijs indebitè, & per extorsionem præstitis non inducitur consuetudo.*

54 *Ex actibus Principis iniustis non nascitur.*

55 *In Domino inferiore impressio, & violentia præsumitur.*

56 *Non valet consuetudo, ut creditor possit vi & resistente creditore ingredi, & adipisci possessionem.*
Privilegium non amittitur, ubi quis illi coactè contravenit.

57 *An per cautionem de iudicio sisti reus amittat declinatoriam fori; usq. 64.*

CAPVT XXXVI.

An ex actu coacto inducatur consuetudo?

1 CONSVETVDO à *DD.* multipliciter definitur, *in Rubrica, & cap. fin. de consuetud. Bart. in l. de quibus*, & ibi *Interpretes, D. de legib. Conan. lib. 1. Iur. Civ. cap. 10. num. 1. 3. & 8. Eman. Rodr. de reg. tom. 1. quæst. 69. art. 1. in princ. Rebuf. ad leges Gall. 3. tom. in præfat. tract. de cons. num. 1. & 43. Azor tom. 1. instit. moral. lib. 5. cap. 17. in princ. Salas de legibus, disput. 19. sect. 1. num. 4. & 6. Suar. lib. 7. de legibus, cap. 1. num. 1.* & ante illos *D. Thom. 1. 2. quæst. 97. art.*

2 *3.* Sed solùm tenenda est definitio *Isidori in cap. consuetudo 1. dist.* ibi: *Consuetudo est ius quoddam moribus institutū, quod pro lege suscipitur, cùm deficit lex.* Sequūtur *Tertull. de corona militis, Ioan. Ludov. de la Cerda advers. sacror. cap. 104. num. 4. Regin. in prax. lib. 13. cap. 23. num. 241.*

3 Hinc observandum est, quòd discrimen versatur inter morem, consuetudinem, & usum: mos, teste *D. Thom. 1. 2. quæst. 58. art. 1.* non solùm rationabili-
4 bus, sed etiam brutis tribui solet. Vnde Scriptura dicit homines operari more brutorum, iuxta illud *4. Esd. 8. Qui mores pecudum habuerunt*, & *2. Mach. 11. Leonum more impetu irruentes in hostes.* Sed hoc per similitudinem, seu analogiam brutis adtribuitur, quatenus ex naturali inclinatione eandem rationem operādi observant, ut advertit idē *D. Thom. in 3. distinct. 23. quæst. 1. artic. 4. quæstiune. 2.*

5 Propriè tamen mos in liberis actibus reperitur: nam genus moris incipit ibi, ubi dominium voluntatis invenitur, ut idem *D. Thom.* notavit *in 2. dist. 24. quæst. 3. art. 2.* & alij. In usitatiore apud Latinos acceptione mos est longa consuetudo, ut dixit *Salas de legibus, disput. 19. sect. 1. num. 4.* & in hunc sensum capitur ab *Isidoro in cap. mos est 4. distinct. 1.* & pro ea ab alijs usurpatur.

6 Iam ergo adparet differentia, ex eo quòd mos sit in iudicio animi constitutus, quem sequi debeat consuetudo; qui, scilicet, omnium iudicio firmo, & certo comprobatur usque adeò, ut cōsuetudinem inducat, id est, ab omnibus cùm res postulat, usurpetur, & ità mos animi est, & voluntatis; consuetudo autem actionis; ille præcedat, hæc sequatur, *Rebuf. ad leges Gall. 3. tom, in præfat. tit.*

tit. de consuet. num. 38. Roch. de consuetud. sect. 1. num. 28. Acciia in cap. 4. num. 3. dist. 1.

7 Quàm antiquior sit inos legibus, potest colligi ex *Platone*, dum adfirmat ius hoc non scriptum scripto esse vetustius: & certè negari non potest, moribus homines priùs, quàm legibus usos fuisse, de quo latiùs *Conan. lib. 1. Iur. Civil. cap. 10. num. 2.* Vnde *Solon* Græcorum sapientissimus dixit, leges esse morum reformatrices. Quapropter *Horat. lib. 3. carm. Od. 24.* ait:

Quid leges sine moribus vanæ proficiunt?

8 Hinc Romanis in usu fuit Præfectus Morum, ad eos coërcendos, cohibendosque, tradit latissimè *Alex. ab Alex. lib. 3. Dier. Gen. cap. 13. Guth. de offic. Dom. August. lib. 1. cap. 43. fol. 206.*

9 *Plaut.* ludens *in leges 12. Tabul.* quæ in æs incissæ pendebant in foro, cùm interim pravi mores, & corrupti dominarentur in Civitate, sic eleganter dixit:

Moris leges perduxerunt potestatem suam,
Neque magis sunt ijs obnoxij, quàm parentes liberis.
Hæ miseræ etiam ad parietem sunt fixæ clavis ferreis,
Vbi malos mores adfigi nimio fuerat æquius:

10 Effectus moris magni, & potentes sunt, ut advertit prudenter *Senec. de trãquillit. anim. c. 10.* ibi: *Cogita compeditos primò ægrè ferre onera; & impedimenta crurum: deinde ubi non indignari illa, sed pati proposuerunt, necessitas fortiter ferre docet, consuetudo facilè. Invenies in quolibet genere vitæ oblectamenta, & remissiones, & voluptates, si nolueris malam putare vitam potiùs, quàm invidiosam facere, nullo melius nomine de nobis natura meruit, quàm quod cùm sciret, quibus ærũnis nasceremur, calamitatum munimentum consuetudinem invenit, citò in familiaritatem gravissima adducens.*

11 Qui si in malum inclinet, expugnari nequit, & in peiora præceps ruit. *Nissen. lib. de virgin. cap. 9. In omni re difficilis est, quæ expugnetur consuetudo. Clem. Alex. in Orat. exhort. ad Gent. Fugiamus consuetudinem, fugiamus tanquam scopulum difficilem, aut Charybdis minas, aut fabulosas Syrenes: suffocat homines, à veritate avertit, abducit à vita, est laqueus, est malum vitilabrum, est Baratbrũ.* Cui adludit *Text.* sacer *in cap. 29. Genes. num. 26. Respondit Laban; Nõ est in loco nostro consuetudinis, ut minores antè tradamus ad nuptias.*

12 Animadverti oportet ad rem singulerem, quòd formula *sine more*, de qua habetur *apud Virgil: 8. Æn. ỷ. 635.*

Nec procul hinc Romam, & raptas sine more Sabinas
Consensu caveæ magnis Circensibus actis
Addiderat---

Par est huic *malo more*; quæ habetur *in l. 19. D. de negot. gest. & in l. 8. D. hoc tit.*
Stac. etiam *7. Theb.* dixit: *Nullo more*,
13 quod idem est. His tribus contraria est
forma ista, *more maiorum*; de qua *in l. more 8. D. de iurisd. & Simon Sebar.* Itaque ut istis *sine more; malo more*, significatur res facta improbè (& sic *Virgilius*
14 debet intelligi, ut dixerit *sine more*, pro
eo quod *improbè*) ità hâc *more Maiorum* significatur res facta laudabiliter, *Sidon. Apoll. lib. 2. epist. ad Secundum*, ibi: *Cùm nihil ampliùs ego, quàm veniam postularem, pronuntians more Maiorum tantæ temeritatis iure casos videri*, *Solorçano de parric. lib. 1. c. 8. fol. 33.*

15 Et ut omittam Iurisconsultos, certè formam Virgilij, & explicationem meam stabilit *Stac. lib. 1. Theb.* ubi loquens de OEdippo ait:

Ille tamen superis æterna piacula solvit,
Proiecitque diẽ, nec iã ampliùs Æthere nostro
Vescitur: at nati (facinus sine more) cadentes
Calcavere oculis---

16 Quamobrem explodendi sunt *Servius*,

vius, qui verbum, *sine more*, explicavit *sine exemplo*, & malè, *Petr. Fab. 2. semest. cap. 18.* ubi *sine more*, explicat *contra morem.*

17 Fidelissimæ vetustatis mos retinendus est, ut præcepit *Imperator in l. testamenta omnia, C. de testam.* quem *textum* dicit ibîdem moralem *Corneus.* Consonat illud *Ennij*:

> *Moribus antiquis res stat Romana virisque.*

Quem versum *Tullius lib. 3. de Repub.* tùm brevitate, tùm veritate dicit, tanquàm ex oraculo sibi quodam effatum, uti etiam refert *D. August. de Civit. Dei, lib. 2. c. 21.*

18 Insuper considera, non nihil interesse inter morem, & mores, sed ità tamen, ut plerumque à doctis confundantur, iuxta illud *Plauti in Trinummo:*

> *Morem Maiorum scias, nam nunc mores nihil faciunt.*

19 Ex quo loco intelligitur, quòd morem illic *Plaut.* adpellat, quod paulò pòst, & mores dicit, *Tiraq. de primog. in præfat. n. 191. cum seq.*

20 Quotiens de moribus simpliciter fit mentio in iure sine aliquo additamẽto, mores Populi Romani intelliguntur, *l. patre furioso 8. D. de his qui sunt sui*, iunctà *l. item 3. D. eod.* iunct. §. *ius autem potestatis 3. Instit. de pat. pot. l. cùm Prætor, §. non autem 2. vers. Moribus, D. de iudicijs, l. 1. in princ. D. ad S. C. Vel. l. 1. D. de donat. int. §. sine scripto 11. de iur. natur.* in quibus & alijs iuribus verbum, *Mores*, simpliciter positum, non Lacedæmoniorum, sed Romanorum *mores* denotat. quo sensu adcipi debet *text. in d.*
21 *l. 2. de vulg.* ità docent substitutionem pupillarẽ moribus Populi Romani referentes *Paul. Leon. in tract. de pup. num. 21.* quem sequitur *Eman. Suar. in addit. ad Gomet. tom. 1. cap. 4 lit. A. Corras. in l. si testamento 7. C. de Imp. num. 2. Forner. lib. 5. rer. quotid. cap. 3. Matien. Iun. in l. Papinianus 8. §. sed nec impuberis, à num. 47. cum sequentibus, D. de inoffic. testamento.*

22 Sicut enim verbum Ius simpliciter positum non alterius Gentis, sed Romanorum ius per antonomasiã, & excellentiam denotat, §. *sed ius quidem Civile 2. Insti. de iur. nat. l. 1. D. de offic. assess. l. moris 9. §. nonnunquam 4. D. de pœnis, l. Divus 4. D. de var. & extraord. cognit.* Notat *Calvin.* cum alijs *in Lexic. verbo*
23 *Nõnunquam.* Et Vrbs simpliciter scripta sine aliquo additamento, intelligitur Romana, *ut in l. 1. & toto tit. D. de offic. Præf. Vrb.* ut notat *Philipp. Macin. in l. quamvis 4 C. de impub. num. 9. & seq.* ità verbum *mores*, de moribus Populi Romani est adcipiendum.

24 Interdum etiam verbum, *mores*, ius Gẽtium significat, ut *in l. libertinus 8. l. si sororis 39. §. 1.* iunctà *l. fin. D. de rit. nupt. Gothofr. in scholijs ad l. 1. D. de don. int. Alciat. lib. 4. Parer. c. 21.* quod ex subiecta materia facile dignosci poterit, quo sensu existimat patriã potestatem moribus inductam, id est, iure Gẽtiũ *in dict. l. patre furioso 8. D de his qui sunt sui. Alber. Gentil. lib. 4. de nuptijs, cap. 1. Con. lib. 2. cap. 13. num. 2. Petr. Greg. lib. 11. syntagmat. cap. 5. num. 3. Vacon. lib. 2. decl. 8.*

25 Qui quidẽ falsi sunt sicut *Carol. Sigon. lib. 1. de Antiquit. iur. Ital.* qui ius Patriæ Potestatis, ad ius Quiritium retulit, cùm propriũ sit Civium Romanorum, *Instit. de patr. potest.* quod apertè *Plin. lib. 10. epist. 12.* docet, qui cùm Posthumi Marini Medici propinquis civitatem peteret, liberis etiam eorum id concedi, ità postulabat, ut essent in patris potestate, utque ijs in libertos servaretur ius patronorum. Deinde rogat, ut Trajanus ius Quiritium L. Estracio volentibus patronis indulgeat, tradit *Guth. de offic. dom. August. lib. 1. cap. 38. fol. 193.*

26 Rursus distinguendum est inter patriam potestatem Civibus Romanis à legislatore, teste *Halicarnas. lib. 2.* cõcessam, & paternum imperium naturæ lege apud omnes observatum, & usurpatum, *Vultei. in prin. Instit. de patr. potest.*

num.

num. 14. & seq. Ant. Fab. in Papin. tit. 8. prin. 1. Oßuald. in Don. lib. 2. comm. c. 20. lit. C. Gothofr. in l. 3. D. de his qui sunt sui, Arellan. de Imp. rat. lib. 2. cap. 4. à num. 5.
27 *& 6. & lib. 3. cap. 11. num. 3.* quod & matri commune, tantúmque morte solvitur, & est etiam illius, qui ipse in alterius potestate, multaque iure Quiritũ patri concessa, quæ communi Gentium iure non habêret, multa in civili potestate peculiaria Nationibus alijs incognita, nempè, legitimationes, adoptiones, emancipationes, & alia; ac si qui
28 Populi proximè adcedentes ad Romanam potestatem in liberos suos usurparunt, ex patrijs ea æquè legibus fuit, nõ ex iure Gẽtium *Mysinger. in prin. Instit. de pat. pot. Rebuf. in l. pronuntiatio 195. §. 2. D. de verb. signif. Rævard. ad leges 12. Tab. c. 3.*

29 Interdum etiam verbũ, *mores*, denotat leges Romanorũ antiquas, quæ opponuntur legibus novioribus, *ut in l. 1. §. qui mandatũ, D. de offic. eius*, ibi: *More maiorũ, l. more maiorũ 5. D. de iurisd. l. pen. D. de iust. & iur. in fin.* ibi: *Salvo quoque more maiorum, d. l. patre furioso 8. D. de his qui sunt sui, dict. l. 1. de donat. int.* notant *Othoman. lib. 3. observat. cap. 4. Oßuald. in Don. lib. 9. comm. cap. 10. lit. R. Gasp. Scop. lib. 4. verisim. cap. 4. mores* pro *legibus* Iurisconsultis usurpari autumat exẽplis, minimè, ceu videtur, aptis, seu cõveniẽtibus adfirmans, & comprobans.

30 Similiter versatur differentia inter morem, & usum, quòd usus tam de frequentia actuum, quàm de singulis actibus dici potest, mos autem non dicitur propriè de uno actu, sed de frequentia actuum similium, tradit *Suar. de legibus, lib. 7. c. 1. n. 3. ad fin.*

31 Nunc discuti expedit, quanto tẽpore, & quot exemplis mos induci possit? Nonnulli satis esse putant, bis factum esse aliquid, ut dicatur solitum fieri, & ex eo more induci: sed hoc falsum est, nec ex eo, quòd quis semel, aut bis fortiter se gessit, morem sibi fortis animi confirmavit, multominus duorum, vel trium civium factum, morem adferet cæteris civibus, ut quod illorum exemplo fiet, ex more civitatis factum esse putetur.

32 Attamen cùm mos multâ exercitatione, & diuturno tempore acquiratur, certis limitibus præscribi nõ potest, sed tantum tempus esse debet, quantũ sufficiat ad civium volũtates, constantiã, perpetuitatemque demonstrandũ, quod pro rei magnitudine, gravitate, & conditione Iudex non imperitus æstimare poterit, advertit *Conan. lib. 1. c. 10. n. 6.* adnotavit *Macrob.* in illud *Virg. 7. Æn.*

Mos erat Hesperio in Latio, quem protinus urbes
Albanæ coluere sacrum, nunc maxima rerum
Roma colit——

Sequitur multos laudans *Ossual. in Don. lib. 1. comm. c. 9. Rendin. in promptuar. recept. sent. tit. 23. n. 2. Hercul. Maresc. lib. 2. var. c. 100. à n. 2.* qui benè requisita ad consuetudinem inducendam observant *Cardos. verb. Consuetudo, à num. 2. cum seq. Arism. Tepat. tom. 1. var. tit. 56. c. 4. Aug. Barbos.* cum pluribus *in c. quanto fin. à n. 15. cum seq. de consuet. Roderic. Acuña in c. consuetudo 5. n. 5. dist. 5.*

33 Consuetudo legi humanæ contraria illam abrogat, in hoc cõveniunt Theologi cum *D. Tho. 1. 2. q. 97. art. 3. Canon. in cap. ult. de consuet. Legistæ in l. de quibus, D. de legib.* multa congerunt *Azor lib. 5. inst. moral. c. 17. vers. Septimò quæritur, Salas de legib. disp. 19. sect. 3. n. 18. Roder. de regul. tom. 1. quæst. 69. art. 1. vers. Secũdum, Suar. lib. 7. c. 18. n. 2. Scac. lib. 2. de iudic. c. 9. n. 417. Bobad. lib. 2. Pol. c. 10. à n. 34.*

34 An autem consuetudo poßit abolêre legem, in qua est clausula derogatoria, *non obstante quacunque consuetudine?* Cõsulendi sunt *Soto lib. 1. de iust. quæst. 7. art. 2. Vazq. 1. 2. disput. 177. cap. ultim. Molin. tom. 1. tract. 2. disp. 77. Gut. lib. 3. pract. quæst. 32. Covar. lib. 3. var. c. 13. n. 4. Cevallos q. 704. totâ.*

35 Ius consuetudo adpellatur: est enim

illa ius quoddam nō ſcriptum, moribus utentium introductum, habens vim legis, §. *ſine ſcripto 11. Inſtit. de iur. natur. l. de quibus 38. cum octo ſequentibus, D. de legibus, l. 1. iuxta fin.* ibi: *Vetuſtatem vicē legis obtinere, D. de aq. pluv. arc. c. conſuetudo 1. diſt. Gratian reg. 94. & 155. num. 13. Conan. lib. 1. comm. cap. 10. Cuiac. lib. 20. obſerv. cap. 1. Revard. de auth. Prud. c. 16. Menoch. lib. 2. de arb. caſ. 80. cum trib. ſeq. Corſ. lib. 1. indag. cap. 12. Senec. de beneſ. lib. 5. cap. 21.* ibi: *Multa legem non habent, nec actionem, ad quæ cōſuetudo vitæ humanæ lege omni valentior dat aditum.*

36 Cui obſtare videntur *text. in l. 2. C. quæ ſit longa conſuet. & in c. conſuetudinis, diſt. 5.* ibi: *Conſuetudinis, uſuſque longævi non vilis eſt authoritas, verùm non uſque adeò ſui valitura momento, ut aut rationē vincat, aut legem*: quibus verbis videtur probari conſuetudinem legis vim non ſuperare, nec conſuetudine legem tolli poſſe.

Secundò obponitur in hanc rem *text. in l. 3. §. Divus Hadrianus, D. de ſepulcr. violat.* quatenus probat conſuetudinem municipalem ſepeliendi mortuū in civitate, non poſſe Principis reſcripta vincere, quæ generalia erant.

37 Omiſsis multis interpretamentis, veriores adducam huius Gordiani nodi diſſolutiones. In primis ſe offert quędam animadverſio non inſubtilis, quòd verba illa in utroque textu adpoſita, *Rationem, aut legem*, ſignificent ius naturale, & poſitivum. Vnde illic agitur de conſuetudine irrationabili, quæ nec cōtra naturam, nec leges ullam habent authoritatem.

38 Iterùm nullum negotium faceſſunt *textus*, ex eo, quòd tam *Imperator*, quàm *Gratianus* loquantur de conſuetudine, cuius non vilis eſt authoritas, ut planè vilis, imò nulla eſt irrationabilis conſuetudinis authoritas.

39 Nam reſpondetur, conſuetudinem irrationabilem plurimùm ſibi authoritatis vindicare circa ignorantiam, errorem, & veriſimilem mentem partium explicandam, ut per *Menoch. de arbitrar. caſ. 71.* toto: & hoc intendunt *Doctores*, qui in conſuetudine rationem non requirunt, ut per congeſtos à *Tiraquel. in præfat. retract. num. 76. Gomez in cap. 1. num. 171. de conſtitution. lib. 6.*

40 Succedit alia interpretatio, & verè genuina, nempè, quòd *text.* contrarium non probant, cùm de poteſtate conſuetudinis agant, deque eius authoritate, ut probant priora verba, conſtituunt utriuſque parem vim eſſe, ità ut nec conſuetudo legem, *dict. l. 2. & dict. cap. conſuetudinis*, nec lex conſuetudinē vincat *2. feud. 1.* id eſt, ea omnia, quæ lege fieri poſſunt, poſſe etiā fieri & cōſuetudine; & è converſo, quæ conſuetudine inducuntur, poſſe & ſimiliter effici lege.

41 Vnde apertè adparet magna inter eas convenientia, non lex habet plus roboris conſuetudine, nec conſuetudo lege, quia & conſuetudo tacita lex eſt, quæ legem imitatur in omnibus, & in abroganda, & in interpretanda lege priori. Dicitur enim nihil intereſſe *l. 32. §. 1. D. de legibus*, non minùs ſervari
42 conſuetudinem, quàm legem, *l. 35. D. eod.* Æqualem igitur legi vim habet, & legis ac cōſuetudinis pares ſunt cauſæ, atque effectus utriuſque æquales, ſive imperando, ſive prohibendo eadem virtus, & natura. Quare quæ à lege præſtantur; & à conſuetudine effici neceſſe eſt. Vti igitur lex anterior poſteriore lege aboletur, ità & à cōſuetudine, non quia cōſuetudo fortior ſit lege, ſed quia poſterior. Nā & lex poſterior conſuetudinem æquè tolleret, & tamē nō maiorē vim conſuetudine, ſed ęqualem habet: tollit igitur & lex conſuetudinem, & conſuetudo legem, nō quia conſuetudo, vel lex eſt, ſed quia ius poſterius: ità oppido acutè vir verè moribus antiquis, verèque priſcâ fide, *D. Greg. Lopez Madera*, in ſummo Hiſpaniarum Prætorio Synedrus clariſsimus, me-

meritissimus *animadverf. c. 5. toto*, rem hanc sedulò componit, & difficultatẽ adimit videndus; doctissimè *Ioan. Valboa in cap. 2. de probat. num.* 37. qui n. 39. respondet *ad dict. l. 3. §. Divus Hadrianus*, quod ideò ibi consuetudo non tenuit, nec vicit legem, quia erat contra publicam utilitatem inducta, eò quòd apud Veteres mortuos in Vrbe sepiliri funestum, atque ominosum reputabatur, *Alex. ab Alex. lib. 3. Dier. Gen. c. 2. & lib. 6. cap. 13. Revard. in 12. Tab. c. 15.* & consequenter nulla talis cõsuetudo valère non poterat, quasi iniusta & irrationabilis.

43 Obiter notabis cum *Senec. epist. 123.* quòd consuetudo abrogat legem, non autem vincit; nã non idem est abrogare & vincere, quia abrogatio efficere potest longâ consuetudine legi contrariâ, ut lex in usu esse desinat, non tamẽ eam vincere valet, id est, sic introducere, ut præstet legi, eãque tollat, tradunt *Duaren. 2. disp. c. 32. Cuiacius in l. 1. D. de usu, & hab. & l. eos, § super, C. eod. Paul. Christ. decis. Belgic. 187. n. 14. vol. 4.*

44 Licèt ad inducendam consuetudinẽ sufficiat binus actus, attamen si eodem momento reiterentur plures actus, per hoc non dicitur inducta cõsuetudo, sed requiritur intervallum temporis inter unũ actũ, & alium, *l. si triennio, D. de statu liber. glos. in c. Lotharius in verbo adpellavit 31. q. 2. Ias. in l. si certis annis, C. de pact. Rip. in rub. de verb. oblig. num. 30. Osasc. decis. Pedem. 58. n. 37. & decis. 39. n. 16. Pereg. decis. 115. n. 6. Carol. de Grassi except. 14. n. 68.* ubi *Addit.*

45 Vnus actus, si habuerit tractum subcessivum, ac continuationem per tempus requisitam ad cõsuetudinem inducendam, ad eius confirmationem & inductionem sufficiens erit: mirabiliter *Abb. in c. fin. n. 17. de consuet. Tiraq. de primog. q. 38. n. 2. Isern. in c. Imperialem, §. præterea Ducatus, n. 3. de prob. feud. alien. per Frider. Rip. lib. 1. resp. c. 14. n. 6. Palac. Rub. in rep. c. per vestras, §. 18. n. 37. Ioan. de Terra-Rubea de rebell. art. 1. tract. 1. cõclus. 8. in glos. verb. Ex sola vi consuetudinis, col. 4. in prin. Moli. de primog. lib. 1. c. 6. n. 26. Gutier. lib. 2. pract. q. 73. num. 2. Barbos. in c. cùm de beneficio, à num. 6.*

46 Facit singularis *text. in d. c. cùm de beneficio de præbend. lib. 6.* ubi si beneficiũ seculare conferatur regulari, & possideatur per regularem tẽpore habili ad cõsuetudinem inducendam, efficitur illud beneficium regulare, licèt unica tãtùm collatio intervenerit, & ità è converso si regulare conferatur seculari, & illa collatio habeat tractum subcessivum, ac possessionem continuatam per secularem, beneficium efficitur seculare.

47 Initium voluntarium consuetudo requirit, *Dec. cons. 215. col. 2. circa medium, vers. Venio ad secundum, Paris. cons. 25. n. 21. lib. 1. Aim. Cravet. cons. 861. num. 7. vol. 5.*

48 Ex quo fluit nostræ quæstionis evidens resolutio, quòd consuetudo nullatenus ex actibus coactis & impressivis inducatur, vel constituatur, tradunt *Ant. de Butrio in c. fin. 30. de consuet. in 2. lect. Bald. in c. 1. in prin. num. 10. de his, qui feud. dar. poss. Bart. in l. 2. q. 18. C. quæ sit long. consuet. Natta cons. 106. num. 12. & cons. 179. n. 19. in fin. Aim. Crav. cons. 814. n. 10. vol. 5. Bursat. cons. 360. n. 83. vol. 4. Greg. Lop. in l. 1. glos. 5. tit. 2. p. 2. Steph. Gratian. c. 210. à n. 24. vol. 2. Suar. de legib. lib. 7. c. 12. n. 10.*

49 Quod patenti ratione suadetur, nam in consuetudine cõsensus est causa proxima, usus verò, & mores, causa remota, §. *fine scripto 11. Instit. de iur. nat. Bart.* & alij *in l. de quibus, D. de legibus, Rebuf. in tract. de consuet. glos. 12. art. 2. num. 2.* Vnde cùm deficiat propter coactionem, *l. nihil 116. §. 1. D. de reg. iur.* consequens fit, nullo modo valorem habère, seu induci posse.

50 Cui adstipulatur *textus in l. si privatus 17. D. qui & à quibus*, ubi si dominus servi coactus à populo eum manumittat, non tenet manumissio; nam illã ex adclamatione populi Divus Marcus prohibuit.

Hh 2 Qua-

51 Quare in huius *textus* enucleatione adverti debet, ideò prohibitionē processisse, quia vetus inoleverat consuetudo, ut adclamante Populo manumissiones fierent, quibus domini damnum sentiebant: Hinc Imperatores providerunt, ut non constituerentur; nam quoties Populus adclamabat servum liberum fieri, is libertate donabatur, etsi dominus noller; tamen haud resistebat, sed voluntatem adcommodabat, ne populus tumultuaretur, ex eo, quòd efflagitatio effectum sortiretur: ergo iusta de causa ex tanta coactione consuetudo inducta fuit revocata, ne deinceps serperet, cùm ab initio nullius momenti extiterit; imò propter evitandos tumultus procederet.

52 Vnde si sit consuetudo adclamandi, & excitandi Populum, excusabit, ut nō puniatur quis uti seditiosus secundùm *Crav. cons. 4 n. 19. Azev. in l. 1. num. 40. tit. 15. lib. 8. Recop.*

53 Ex servitijs indebitè, & quasi per extorsionem exactis consuetudinem non introduci *per textum in cap. quia cognovimus, cum glos.* ibi. *10. quæst. 3.* probat *Dec. dict. cons. 215. col. 2. circ. med.* Quotiens ob funus, aut exequias quid inferri Diœcesani coguntur, consuetudo non oritur, *Corn. cons. 296. colum. penult. in fin. lib. 4. Paris. cons. 27. num. 41. lib. 1. per text. in cap. ad Apostolicam, in cap. non satis, & in cap. cùm in Ecclesiæ, de simon.*

54 Inde fit, ut ex actibus Principis iniustis illa non nascatur, quia impresio in eo præsumitur, quotiens iniustè quid agit, *Alber. in l. de quibus, D. de leg. Afflict. decis. 321. n. 18. Natta cons. 408. num. 11. Cravet. cons. 896. n. 12.*

55 Ius idem domini inferioris esse, ut impresio in eo, & violentia præsumatur, ubicunque iniustè quid exigit, probat *Bald. in cap. 1. in princ. qual. vass. iur. deb. fidel.* ubi iuramenta nova, hoc est, contra morem præstita, & extorta impresiva ait: Sequuntur plures congesti à *Cravet. consil. 132. num. 19.* & similiter servitia indebita per metum ab eo extorta intelliguntur, *Bald. in tit. de pac. Const. in verbo pactiones, in princ. Ruin. cons. 111. num. 21. lib. 5. Ioan. Fab. in §. æquè, num. 24. circa fin. vers. Illud autem. Cravet. cons. 861. n. 9. vol. 5.*

56 Non valet consuetudo, ut creditor posit vi, & resistente debitore ingredi, & adipisci possessionem, *Menoch. de adipiscend. rem. 5. num. 95.* Et ratio est, quòd irrationalis esset, & inductiva rixarum, & fortè etiam vulnerum, & homicidiorum, quæ ut evitentur, leges hos ingressus prohibent, *l. extat, hoc nostro tit. l. non est singulis, D. de reg. iur. l. si quis in tantam, C. unde vi, cum alijs similibus.* Ex dictis inferas privilegium non amitti, ubi quis illi coactè contravenit, *Menoch. de præsump. lib. 6. præsump. 41. num. 14. Bellene. de charit. subsid. q. 61. Monet. de decim. cap. 9. num. 107. & de conservo. c. 10. n. 432.*

57 Quæri nunc oportet, an per cautionem de iudicio sisti reus amittat declinatoriam fori?

In qua quæstione negativè se habent *Ias. in l. si convenerit, num. 32. cum seq. D. de iurisd. Felin. in cap. inter Monasterium, num. 9. de sent. & re iudic. Capell. Tholos. quæst. 181.* ubi *Addit. Afflict. decis. 133. num. 4.* ubi *Vrsill. Mastrr. in addit. ad Ferrar. in prax. in form. declin. iurisd. fol. 97. colum. 1. verb. Iudicē competentem. Scac. de iudic. lib. 1. c. 100. n. 19.*

58 Confirmat hanc sententiam expressus *text. in authen offeratur, C. de litis contest.* ubi si aliquis promittit se sistere in iudicio coram aliquo iudice, non propterea censetur in illum iudicem consentire.

59 Ratio tamen decidendi est; quia satisdatio est necessaria, ut *Bald. & Gothofr.* ibi observant.

60 Quæ autē sit satisdatio volūtaria, & quæ necessaria discuti, & proponi debet; & dicendum existit, quòd satisdatio necessaria est, ad quam quis à lege adstringitur, licèt causa sit voluntaria, *l. de die 8. §. tutor, D. qui satisdar. cogant. & glos. not. in l. si fideiussor, §. si necessaria*

Schol.

Schol. super parte necessaria, ubi *Angel.* dicit, quòd omnis satisdatio est necessaria, quæ ex legis dispositione debet præstari, quantumcúque causa, propter quam inducitur necessitas præstandi, sit
61 voluntaria: unde percipitur, quæ sit voluntaria, scilicet, ad quam quis non adstringitur à lege, sed à conventione: ità ratiocinatur *Suarez tit. de los Emplaçamientos, num. 18. fol. 191. col. 4. Osuald. in Donell. lib. 23. com. c. 9. lit. C.*
62 Hinc mirè dixit *Innoc. in d. cap. inter Monasterii*, hoc procedere, quãdo quis satisdat iussus à iudice, secùs si sponte: quia ut adseruit eleganter *Angel. in l. sed etsi susceperit, D. de iudic.* ex actu facto ex necessitate & coactione (qualis est iste) non infertur consensus in Iudicem, *l. 2. D. eod. tit.*
63 Nec obstat *l. eum pro quo 17. D. de in ius voc.* ibi: *Eum pro quo quis apud officiũ cavit, exhibere cogitur.*
64 Responderur enim, dictam legẽ procedere, quando qui cavit, erat subditus illius iudicis, aliàs non, ut acutè proposuit *Paul. Castrens. in l. 1. n. 10. D. si quis in ius vocat, non ierit.*

SVMMARIVM.

1 *Venatio Principibus viris maximè necessaria.*
2 *In ea omnia bellica exercentur.*
3 *Adducitur Stat. & 4.*
5 *Explicatur 1. Machab. 3. ℣. 47.*
6 *Alexander post prandium sæpè diẽ venatu consumebat.*
7 *Nulla re magis recreantur Principes, quàm venatione.*
8 *Venatores eadem veste utebantur, quàm milites.*
9 *Iuventa propria ætas venatorum.*
10 *Quatuor sunt genera venatorum.*
11 *Venationis tempus est, cùm dies incipit.*
12 *Clamor ad venandum necessarius.*
13 *Buccina utebantur venatores ad vocandos socios amissos, & ad inquirẽdas feras. Buccina antiquissimis temporibus horarum signum dabatur, ibi.*
14 *De instrumentis venatoriis, remissivè.*
15 *Triplex genus venationis.*
16 *Refutantur Blond. & alii, quatenus dicunt, avium aucupationẽ nescivisse Priscos, & invenisse Fridericum Barbamrubeam, & 17. 18.*
19 *De avium venatione fit mentio in sacra Historia.*
20 *Solebant venatores in foribus prædam, seu feras suspendere.*
21 *Explicatur cap. quorundam 1. dist. 34. & 22.*
23 *Venatio prohibetur Clericis, excepta causa recreationis.*
24 *Piscatio tamen non.*
25 *Venatoribus ab Actæonis fabula cavendum.*
26 *Canes sepulcrales qui?*
27 *Venatores suas opes miserè dilapidant, & 28.*
29 *In Festis licet venari.*
30 *Respuitur P. Suarez.*
31 *Ethnici in festis venationẽ exercuerunt.*
32 *Diana Montium Custos. Luci ei sacri.*
33 *Adducitur Ovid.*
34 *Luci publica nemora.*
35 *De luco Daphnes.*
36 *Romani silvas, & lucos vectigales habuerunt.*
37 *Princeps potest prohibere venationem.*
38 *Et etiam ad solam recreationem absque populi consensu, & 39.*
40 *Dummodò Princeps alio modo compenset.*
41 *Hæc prohibitio fieri potest extraneis, oppidanis, & propriis fundorũ dominis.*
42 *Ligna cædere ad sui usum potest Rex mãdare.*
43 *Licèt Princeps non possit in mari piscationem prohibere, potest tamen piscantibus certum vectigal imponere.*
44 *Portorium iure Romano solvebatur.*
45 *An possit Princeps ab subditis dominia extorquere per coactionem? & 46.*
47 *Negatur.*
48 *Limitatur, & 49.*

CAPVT XXXVII.

An possit Princeps loca communia, aut privata ad venandū, aut piscandum invitis populis sibi vindicare?

1 VENATIO Principibus viris omnium maximè convenit, cùm sit rei militaris comes, & meditatio Rerumpublicarum, & ideò à Veteribus summoperè laudata. Nam in
2 ea diluculò surgere, & equitare, currere, atroces feras observare, excipere, ac iaculo petere, æstum, frigusque perferre, ità ut in ea omnia bellica exerceantur, sicut præclarè de laudibus venationis *lib. 1. Hist. Inst.* scribit *Xenoph. Arist. lib. 2. cap. 2. & 5. Polit. Plat. 7. de Repub. Tull. 2. de Nat. Deor. Horat. lib. 1. ep. 18. Ioan. Ludovic. de la Cerd. vers. 605. num. 9. fol. 373. Æneid. 9. Tiraq. de nobilit. cap. 37. num. 139. Petr. Greg. lib. 29. Syntax. art. mirab. cap. 1. cum seq. P. Pet. de Guzman disc. 8. §. 4. fol. 432. Didac. Perez in l. 1. tit. 22. col. 693. vers. Posset, & vers. Negandum, Bobadill. lib. 2. Polit. c. 16. n. 138. in fin. Prosp. Rendell. de pascuis, c. 5. And. Gail. lib. 2. obs. 67. à num. 1. Thom. Dempster. ad Rosin. lib. 2. Ant. c. 7. fol. 263. cum seq. Simō Maiol. tom. 1. Dier. Canic. colloq. 21. pag. 462. col. 2.* elegāter *Roa in Apolog. de iuribus Principis defend. q. 4. Bened. Fern. in Gen. tom. 1. c. 1. sect.*
3 *8. fol. 82. col. 1. Stacius* pulchrè de venationibus scribit *lib. 2. Achill. in fine.*

-----Quid nunc tibi prælia dicam
Silvarum? & vacuos sævo iā murmure saltus?
Nunquam ille imbelles ossæa avia per avia Lynces
Sectari, aut timidos passus me cuspide Damas
Sternere, sed tristes turbare cubilibus Vrsas.
Fulmineosque Sues, & sicubi maxima Tygris,
Aut subducta iugis fetæ spelunca Leænæ
Ipse sedens vasto facta spectabat ab antro.

Virg. 1. Georg.

Nunc captare feras laqueis, nunc fallere disco,
Atque etiam magnos canibus circumdare saltus
Insidias avibus molliri.

4 Illustrissimus *Dux Bellisarius Aquivivius* Artiū studio, & Philosophiâ percelebris, *lib. de Aucupio*, ita ait: *Venationis exercitio locorū angustiæ, prærupta mōtium, insidiandi ars, regionis denique agnitio intelligi à venatoribus magis potest, tùm etiam quòd equitandi usu, consuetudineque venandi aptiores ad pugnam Equites, si quandoque pugnare contigerit, fient.*

5 Cui congruit *Text.* sacer *Machab. 1. cap. 3. num. 4.* ibi: *Similis factus est Leoni in operibus suis, & sicut catulus Leonis rugiens in venatione.*

6 Scribit *Plutarch. in vita Alex. Magni*, quòd Alexander post prandium sæpè diem venatu cōsumpserit. *Æneas Silv. lib. 4. de Gestis Alphonsi*, de Imperatore Alberto sic protulit: *Venatum virilem esse, saltationem muliebrem, seque voluptate quavis alia carere posse, venatione non posse.* Eleganter ad hanc rem philosophatur *Plin. Iun. epistol. ad Cornel*

nel.Tacit. in hæc verba: *Nam & silva, & solitudo, ipsumque illud silentium, quod venationi datur, magna cogitationis excitamenta sunt.*

7 Nullâ re magis recreantur Principes, quàm venatione, adeò, ut consortum sint impatientes, & nonnulli quotidie ad reprehensionem usque, & cum periculo venatui invigilant, silvasque fatigant, ut cum *Virg.9.Æneid.* loquar: adeòque nihil aliud somnient, quàm venationem, quod diligenter expressit *Thom.Mor.hoc disticho*:

Venator defessa thoro cùm membra reponit,
Mens tamen ad silvas, & sua lustra reddit.

8 Venatores eâdem veste utebantur, quâ milites, *Pollux lib. 4. Facub. in Hermion. Philostrat. lib. 1. Icon. Aristid. in orat. ad Minervam*, quorum exercitium forte, & robustum est, *Xenoph. lib. 8. Cyrop. Iul. Pollux lib. 5. in præfat. Cicer. lib. 2. de Natur. Deorum*: facit *Gen. 10. ỳ.8.* loquens de Nembror, ibi: *Ipse cœpit esse potens in terra, & erat robustus venator coram Domino.*

9 Hinc iuventa propria ætas venatorum est, cùm vires supperant ardentiores, & præstantes, *Xenoph. lib. de venat. & lib. 1. Cyrop. Pollux* de suo venatore agens, vult illum esse iuvenem, agilem, promptum, velocem, acrem, amantem periculorum, operosum, laboriosum, amantem laborum, certatorem confidentem, pervigilem, indefatigatum, non tergiversantem, non fugientem adventum ferarum.

10 Quatuor sunt genera venatorum, scilicet, investigatores, qui investigant ferarum vestigia; indicatores, qui latibula noverunt; insidiatores, qui insidias, & casses parant; alati, qui equo succusanri, sensimque insultanti terrent feras, ne aliàs, quàm per medias tendiculas fugam adripiant. *Ioann. Scoppa. lib. 1. collect. cap. 23.*

11 Venationis tempus est, cùm dies incipit, *Oppian. 1. de venat. Aurel.*

Venemur dum mane novum, dum mollia prata,
Nocturnis calcata feris, vestigia servant.

Senec. in Hippolyt.

----Veniet tempus
Cùm latratu cava saxa tenent:
Nunc demisso nare sagaci
Capient aures, lustraque presso
Quærant rostro: dum lux dubia est,
Dum signa pedum roscida tellus
Impressa tenet----

Virgil. 1. Æneid. initio diei fingit Venerem venatricis habitu Æneæ apparuisse, qui qualis esset, demonstrat *Cerd. ad Virg. 1 Æn. ỳ.322.*

12 Clamor ad venandũ necessarius est, *Virg. 3. G.*

Ingentem clamore premes ad retia cervum.

Vbi *Ioann. Ludovic. de la Cerda* insigniter se habet.

13 Similiter buccinâ utebantur venatores ad vocandos socios amissos, aut ad excitandas, & inquietandas feras, quæ fuit orta ex instrumento rustico, quo pastores armentum iungebant, tradit *Columell. lib. 6. de re rust. cap. 23. Varr. lib. 2. cap. 4.* erat cornea, & deinceps aurea, aut ænea fuit secundùm *Veget. lib. 11. cap. 22. de re milit. Polyb. lib. 5. Iust. Lips. lib. 4. Milit. Romanæ, dialog. 10.*

Hinc obiter notabis, quòd buccinâ antiquissimis temporibus horarũ signum dabatur, quem morem è castris in urbem traductum puto, *Polyb. lib. 6.* in foro verò causæ ad clepsydram perorari solebant, cùm duæ horæ accusatori, tres reo darentur ex lege Pompeia, de qua *Cicer. in Brut. 4. de fin. init. lib. 13. ad Attic. epist. 49. & 7. ad famil. epist. 14. & Ascon. Pedian. in Miloniana, Budæus in annot. reliquis, fol. 227.* De horologiorum prima inventione *Plinius lib. 2. cap. 76. & lib. 7. cap. ultim. Schol. in Senec. lib. 2. controvers. 15. fol. 134. Ramirez in Pentecontarch. cap. 23.*

50 Expenditur l. fin. de extraord. crimin. & 51.

52 Explicatur l. venditor. 13. §. si constat, D. comm. præd.

53 Declaratur quid sit solatium.

54 Explicatur l. laudabile 4. §. 1. C. de Advoc. divers. iudic. & 55. 56. 57. Kalēdæ Ianuariæ largitionū dies erant.

58 Solatium dabatur etiam victis.

59 Explicatur l. item si verberatum, §. itē si fortè, D. de reivind. & 60. 61.

CAPVT XXXVII.

An possit Princeps loca communia, aut privata ad venandū, aut piscandum invitis populis sibi vindicare?

1 VENATIO Principibus viris omnium maximè convenit, cùm sit rei militaris comes, & meditatio Rerumpublicarum, & ideò à Veteribus summoperè laudata. Nam in

2 ea diluculò surgere, & equitare, currere, atroces feras observare, excipere, ac iaculo petere, æstum, frigusque perferre, ità ut in ea omnia bellica exerceantur, sicut præclarè de laudibus venationis *lib. 1. Hist. Inst.* scribit *Xenoph. Aristot. lib. 2. cap. 2. & 5. Polit. Plat. 7. de Repub. Tull. 2. de Nat. Deor. Horat. lib. 1. ep. 18. Ioan. Ludovic. de la Cerd. vers. 605. num. 9. fol. 373. Æneid. 9. Tiraq. de nobilit. cap. 37. num. 139. Petr. Greg. lib. 29. Syntax. art. mirab. cap. 1. cum seq. P. Pet. de Guzman disc. 8. §. 4. fol. 432. Didac. Perez in l. 1. tit. 22. col. 693. vers. Posset, & vers. Negandum, Bobadill. lib. 2. Polit. c. 16. n. 138. in fin. Prosp. Rendell. de pascuis, c. 5. And. Gail. lib. 2. obs. 67. à num. 1. Thom. Dempster. ad Rosin. lib. 2. Ant. c. 7. fol. 263. cum seq. Simō Maiol. tom. 1. Dier. Canic. colloq. 21. pag. 462. col. 2.* elegāter *Roa in Apolog. de iuribus Principis defend. q. 4. Bened. Fern. in Genes. tom. 1. c. 1. sect.*

3 *8. fol. 82. col. 1. Statius* pulchrè de venationibus scribit *lib. 2. Achill. in fine.*

----Quid nunc tibi prælia dicam
Silvarum? & vacuos sævo iā murmure saltus?
Nunquam ille imbelles ossa avia per avia Lynces
Sectari, aut timidos passus me cuspide Damas
Sternere, sed tristes turbare cubilibus Vrsas.
Fulmineosque Sues, & sicubi maxima Tygris,
Aut subducta iugis fetæ spelunca Leænæ
Ipse sedens vasto facta spectabat ab antro.

Virg. 1. Georg.

Nunc captare feras laqueis, nunc fallere disco,
Atque etiam magnos canibus circumdare saltus
Insidias avibus molliri.

4 Illustrissimus *Dux Bellisarius Aquivivius* Artiū studio, & Philosophiâ percelebris, *lib. de Aucupio*, ita ait: *Venationis exercitio locorū angustiæ, prærupta mōtium, insidiandi ars, regionis denique agnitio intelligi à venatoribus magis potest, tùm etiam quòd equitandi usu, consuetudineque venandi aptiores ad pugnam Equites, si quandoque pugnare contigerit, fient.*

5 Cui congruit *Text.* sacer *Machab. 1. cap. 3. num. 42.* ibi. *Similis factus est Leoni in operibus suis, & sicut catulus Leonis rugiens in venatione.*

6 Scribit *Plutarch. in vita Alex. Magni*, quòd Alexander post prandium sæpè diem venatu cōsumpserit. *Æneas Silv. lib. 4. de Gestis Alphonsi*, de Impetatore Alberto sic protulit: *Venatum virilem esse, saltationem muliebrem, seque voluptate quavis alia carere posse, venatione non posse.* Eleganter ad hanc rem philosophatur *Plin. Iun. epistol. ad Cornel*

nel. Tacit. in hæc verba: *Nam & silvæ, & solitudo, ipsumque illud silentium, quod venationi datur, magna cogitationis excitamenta sunt.*

7 Nullâ te magis recreantur Principes, quàm venatione, adeò, ut consortium sint impatientes, & nonnulli quotidie ad reprehensionem usque, & cum periculo venatui invigilant, silvasque fatigant, ut cum *Virg. 9. Æneid.* loquar: adeòque nihil aliud somnient, quàm venationem, quod diligenter expressit *Thom. Mor. hoc distieho*:

Venator defessa thoro cùm membra reponit,
Mens tamen ad silvas, & sua lustra redit.

8 Venatores eâdem veste utebantur, quâ milites, *Pollux lib. 4. Pacub. in Hermion. Philostrat. lib. 1. Icon. Aristid. in orat. ad Minervam*, quorum exercitium forte, & robustum est, *Xenoph. lib. 8. Cyrop. Iul. Pollux lib. 5. in præfat. Cicer. lib. 2. de Natur. Deorum*: facit *Gen. 10. ℣. 8.* loquens de Nembrot, ibi: *Ipse cœpit esse potens in terra, & erat robustus venator coram Domino.*

9 Hinc iuventa propria ætas venatorum est, cùm vires suppetant ardentiores, & præstantes, *Xenoph. lib. de venat. & lib. 1. Cyrop. Pollux* de suo venatore agens, vult illum esse iuvenem, agilem, promptum, velocem, acrem, amantem periculorum, operosum, laboriosum, amantem laborum, certatorem confidentem, pervigilem, indefatigatum, non tergiversantem, non fugientem adventum ferarum.

10 Quatuor sunt genera venatorum, scilicet, investigatores, qui investigant ferarum vestigia; indicatores, qui latibula noverunt; insidiatores, qui insidias, & casses parant; alati, qui equo succusanti, sensimque insultanti terrent feras, ne aliàs, quàm per medias tendiculas fugam adripiant. *Ioann. Scoppa. lib. 1. collect. cap. 23.*

11 Venationis tempus est, cùm dies incipit, *Oppian. 1. de venat. Aurel.*

Venemur dum mane novum, dum mollia prata,
Nocturnis calcata feris, vestigia servant.

Senec. in Hippolyt.

----Veniet tempus
Cùm latratu cava saxa tenent:
Nunc demisso nare sagaci
Capient aures, lustraque presso
Quærant rostro: dum lux dubia est,
Dum signa pedum roscida tellus
Impressa tenet----

Virgil. 1. Æneid. initio diei fingit Venerem venatricis habitu Æneæ apparuisse, qui qualis esset, demonstrat *Cerd. ad Virg. 1. Æn. ℣. 322.*

12 Clamor ad venandũ necessarius est, *Virg. 3. G.*

Ingentem clamore premes ad retia cervum.

Vbi *Ioann. Ludovic. de la Cerda* insigniter se habet.

13 Similiter buccinâ utebantur venatores ad vocandos socios amissos, aut ad excitandas, & inquietandas feras, quæ fuit orta ex instrumento rustico, quo pastores armentum iungebant, tradit *Columell. lib. 6. de re rust. cap. 23. Varr. lib. 2. cap. 4.* erat cornea, & deinceps aurea, aut ænea fuit secundùm *Veget. lib. 11. cap. 22. de re milit. Polyb. lib. 5. Iust. Lipsi. lib. 4. Milit. Romanæ, dialog. 10.*

Hinc obiter notabis, quòd buccinâ antiquissimis temporibus horarũ signum dabatur, quem morem è castris in urbem traductum puto, *Polyb. lib. 6.* in foro verò causæ ad clepsydram perorari solebant, cùm duæ horæ accusatori, tres reo darentur ex lege Pompeia, de qua *Cicer. in Brut. 4. de fin. init. lib. 13. ad Attic. epist. 49. & 7. ad famil. epist. 14. & Ascon. Pedian. in Miloniana, Budæus in annot. reliquis, fol. 227.* De horologiorum prima inventione *Plinius lib. 2. cap. 76. & lib. 7. cap. ultim. Sebot. in Senec. lib. 2. controvers. 15. fol. 134. Ramirez in Pentecontarch. cap. 23.*

14 De instrumentis venatorijs latè agit *Ioan. Ludovic. de la Cerd. 4. Aeneid. ŷ. 130. num. 4. fol. 394.* ubi etiam de canibus ad venatum eruditè prosequitur.

15 Triplex est genus venationis, in mari piscatio, in terra feræ, & in aëre aves: de duabus primis scripserunt Antiqui, & Neotherici, quos laudat *Conrad. Ritterus. in princip. Oppiani.* De tertia nonnulli Nostrates. Quam nescivisse Priscos sentiunt *Blond. lib. 2. Iovius lib. 2. Histor. Guid. Pancirolus de novis repertis, titul. 23.* Qui tribuit inven-

16 tũ Friderico Barbæ-Rubeæ. Falluntur sanè, qui talia cogitant, quia venari cum avibus, præcipuè accipitribus, non solùm cognoverunt, & usi fuerunt Antiqui, sed etiam qui vetustiori vixerunt ævo: & iam notum erat tempore *Aristotelis*, qui sic dictat *lib. 9. Hist. cap. 39. Circa Thraciam, quæ supra Amphipholim est, rem prorsus admirandam, & ab his, qui non viderint, incredibilem fieri aiunt. Pueri enim è vicis, & agris vicinis ad aucupium avicularũ egressi, accipitres sibi socios adsumunt. Hoc quidem maximè aliquis miretur, quòd accipitres quascumque ipsis aves ceperint, pueris aucupibus deijciant, cùm pueri ex omnibus captis parte tantùm aliqua accipitribus reddita discedant. Aelian. lib. 2. cap. 42. Histor. animal. Accipitres in Thracia cum hominibus per paludes societatem aucupandi coire, Plin. lib. 10. cap. 8. Homines atque accipitres societate quadam aucupantur.*

17 Mille & ducentis annis ab hinc in usu aderat, ut videtur in *Iul. Firmic. lib. 5. cap. 8.* eleganter *Budæus in l. emptorem*, §. *ultim. D. de action. empt. fol. 621.* & probatur ex Concilio Francico celebrato in tempore *Caroli Magni, & Zachariæ* 1. *P. anno. 742.* (ut refert *Onuph. Panvin. in Chronic. Eccles.*) in hæc verba: *Illæ venationes, & silvaticæ vagationes cum canibus omnibus Dei servis interdicuntur, similiter ut accipitres & falcones non habeant.* Et Concilio Agathensi à Cœlestino coacto, anno 426. quod adlegat *Gratianus* sub nomine Atelarensis, *in c. Episcopum, dist. 34.* sed malè, ut adnorat *Cr. spec. in summ. verb. Venatio Episcopis, Presbyteris, Diaconis canes ad venandum, aut accipitres habere non liceat.*

18 Vnde constat apertè inventum non existere Friderici, cùm Cõcilia venuerint Ecclesiasticis ante octingentos annos aucupia.

19 Denique de avium venatione fit mentio in sacra Historia, *cap. 3. num. 17. Baruch. Vbi sunt Principes Gentium, & qui dominantur super bestias, quæ sunt super terram? qui in avibus cœli ludunt?*

20 Solebant venatores in foribus prædam, seu feras suspendere, *Nicet. lib. 2. Andronici; Itaque cornua cervorum, quos venatus erat, insignia, & rari aliquid habentia in porticibus foris suspendebant per speciem ostentandæ magnitudinis ferarum, quas cepissent.*

21 *Venatorem nunquam legimus Sanctum,* ait *Divus Hieronymus in capit. quorundam 1. distinct. 34.* Quapropter non nihil immorabor in explananda istius sententiæ gravitate. Quid igitur damnosum est in arte venatoria, ut ab illa omne sanctitatis vestigium, imò omne commercium abigatur? An quia inter feras vita degitur, ferini addis-

22 cuntur mores? An quia miserãda in animantibus exercetur carnificina, multum inde sanguinariæ crudelitatis adsumitur, & mens ab omni pietate aliena inducitur? Videatur *Divus Augustinus enarrat. in Psalm. 149. Pined. in capit. 16. Iob, ŷ. 10. numer. 3. & 7. Ferdinand. de Salazar in Proverbiorum capit. 12. ŷ. 27. numer. 123.* ubi fraudulentos homines venatori dicit persimillimos, ipsamque artem venatoriam multis fraudibus, ac dolis esse cõiunctam.

23 Hinc prohibetur Episcopis, & Clericis, *capit. 1. & 2. de Cleric. venat.* quod

quod intelligendum est, nisi causâ recreationis honestæ, vel recuperandæ sanitatis hoc fiat: quia tunc licita est venatio cum retibus, & laqueis, & etiam cum canibus, si cum modestia exerceatur, *Augustin Barbos. in dict. capit. 1. de Cleric. venat. Acuña in capit. Episcopum 2. à num. 2. distinct. 34.* (qui etiam in Monachis id practicari adserit) multos laudantes in hanc sententiam.

24 Rationem, quare Clericis venatio, non piscatio, interdicatur, refert *Abulens. in Matth. cap. 6. quæst. 43. in fin.* ibi: *Et propter hoc sancti viri non se dederunt huic occupationi, sicut piscationi, quia venatio vix sine nocumento proximi exercetur, ideò non legimus sanctos venatores, sed piscatores.* Aliter ratiocinatur *gloss. 2. in cap. Esau, distinct. 86. Menoch. de arbitr. cas. 413. num. 20. Franc. Marc. decis. 529. num. 11. part. 1. Natta cons. 604. num. 3.* & plurifariam *Medices de venat. 1. part. quæst. 8. cum seq.* eleganter *Borrell. de præst. cap. 24. num. 9. cum seqq.*

25 Venatoribus ab Actæonis fabula cavendum:

Actæon plerosque canes fit pauper alendo
Coniugis oblitus: cui caret igne focus.
Per nemus ipse feras sequitur, nuptamque procaces:
Namque cicur passa est sepè rogata capi.
Fama malum pernix fabellæ præbuit ansam,
En miser Actæon corniger esca canum.

Documentum.

Texet nupta domi, bos ruri, asinusque laborent,
Ite sepulcrales, vos procul ite canes.

26 Canes sepulcrales apud Bactrianos sunt, quibus senio, vel morbo confectis vivos adponunt, ut vorent ex industria in id enutritos, *Ioan. Corras. lib. 1. miscell. cap. 5.*

27 Qui mythologica tractarunt, hoc de Actæone figmentum ad venatores referunt, qui suas opes miserè dilapidant in venãdi luxu inutili admodum, & sumptuoso: etenim, quos aluêre tandem ultione divinâ, quasi membratim
28 dilaniantur. Nam tametsi nihil aliud sceleris admitterent, nisi in eo, quod erogent in victum canum, quod commodius possint egenis, & pauperie pressis conferri, *Matth. 15. num. 26. Non enim est bonum sumere panem filiorum, & mittere canibus*: ea tamen culpa satis habet gravitatis ad provocandam iustam Dei præpotentis iram, qui tot bona nobis non est elargitus, ut ijs tam malè utamur. Itaque dici non abs re potest, eos non à canibus modò, sed avibus, & equis absumptos, ac dilaceratos; eleganter *Claud. Minois in comm. ad Alciat. embl. 52. fol. 227. circ. med. Cic. 3. offic.* ibi: *Prodigi, qui epulis, & viscerationibus, & gladiatorum muneribus, ludorum, venationumque adparatu pecunias profundunt in eas res, quarũ memoriam aut brevem, aut nullam sunt omnino relicturi.*

29 An liceat venari in festis, dispungunt *Suarez tom. 1. de Relig. lib. 2. de diebus Fest. cap. 28. num. 3. Medices de venat. quæst. 11. num. 4. part. 2. Geor. Mor de iur. ven. part. 2. cap. 10.* quos refert *Osualld. ad Donel. lib. 24 comm. cap. 7. lit. R. in fin. Acuña in cap. qui venatoribus, num. 3. 86. dist.* In qua quæstione adfirmativè respondendum est, ex eo, quod communis usus admittit,

30 Vnde respui debet *Suarez ubi suprà,* qui contrarium resolvit, eo innixus fundamẽto, quòd ars venatoria inter serviles à Dialecticis, habeatur *Burcard. lib. 2. decret. c. 82.* ibi: *Nec venationes exerceantur. Concil. Meldens. can. 77. sub Sergio 2.* ab eo non laudatum *P. Sebast. de Cout. in Log. Conimb. q. 2. proœm. art. 3.* quod nullatenus est verum, cùm liberalis existat, & habeatur *à Plat. lib. 7. de legib. Xenophon. lib. de venat. lege Regia 20. tit. 5. part. 2.* & diebus festis etiam

31 etiam ab Ethnicis exercita, ut pulcerrimè dictat *Virg. 1. Georg.*

Quippe etiam festis quædam exercere diebus
Fas & iura sinunt, rivos deducere nulla
Relligio vetuit: segeti prætendere sepem:
Insidias avibus moliri.

Columell. lib. 2. R.R. cap. 24. De observatione dierum Festorum eleganter agit *Basil. var. disput. 1. part. de Agno Typico, cap. 11. fol. 11.* elegantissimè *Rodolphus Hispinianus de orig. & observ. Festor. Osuald. in Don. lib. 24. comm. cap. 7. toto, Covarr. lib. 4. var. cap. 19.* ubi *Ioannes Vsel. in addit.* novissimè *Ioan. Hering. in tract. de molendinis, quæst. 1. à num. 27. 28. & 29.*

32 Diana montium custos, nemorumque virgo dicta est, *Horat. lib. 3.* ad Dianam, cui, dijsque alijs sacri erant luci, id est, loca venationum à privatorũ iniurijs ideò reservata, quibus se tanquam ad asylum reciperent feræ, *Petr.*
33 *Gregor. lib. 33. syntag. cap. 21. Decian. lib. 16. tractat. crim. cap. 25. num. 4. P. Petr. Gambacurta lib. 1. de immun. cap. 5. à num. 7.* De Luco Iunonis *Ovid. 2. Fast.*

----Multis incæduus annis
Iunonis magnæ nomine Lucus erat.

De Luco Bacchi *Stat. in Achill.*

Lucus Agenorij sublimis ad Orggia Bacchi.

34 Ideo lucos publica nemora interpretatur *glos. in l. id quod post, §. 1. eo verb. D. de peric. & comm. rei vendit.* & de luco Daphnes, & Apollinis meminit *text. in l. 1. C. de cupress. ex luco Daph. lib. 11.* & ibi *Andr. Alciat.* Senatus Romanus publico decreto de rebus Asiæ componendis Regias silvas inter cætera Regi Eumeni dari iussit, teste *Tito Livio lib. 7. decad. 4. Covar. lib. 4. var. cap. 7. de Antiochia,* cuius est mentio *in l. 2. C. de pascuis public.* & de luco Daphnes, qui erat suburbanus ip-
35 sius Antiochiæ Apollini sacer (de quo agunt *Stephan. & Sozomen. lib. 5. cap. 19. Niceph. hist. Eccles. lib. 16. cap. 23. Ammian. lib. 19. in fin.* subdit observãdum oraculum Apollinis tunc obmutuisse, nec responsa dedisse, cùm Babylas Martyr prope illud suburbanum Daphnes sepultus sit, adnotat eruditè *Ioan. Vsel. ad Covar. dict. lib. 4. var. cap. 7.* Igitur quæ falsis Gentium dijs sacra erant, loca Regum sunt, quæ uti sacra custodiri oportet.

36 Qua de causa Romani silvas, & lucos vectigales habuerunt, teste *Salustio in Catilin. Bened. Boni. de censib. art. 2. num. 8. Rancella de pascuis cap. 3. in fin.*

37 Ex dictis infertur, posse Principem prohibêre venationem, *Andr. Fachin. lib. 1. cont. cap. 1. Sixtin. de Regalib. lib. 2. cap. 18. num. 43. Seraph. de iusto Imperio Asiatico, cap. 11. num. 24. Matienço Iunior in l. si quisquam 7. num. 48. D. de div. & temp. præscript.* infinitos agglomerantes, *Caiet. tom. 1. opusc. tract. 17. cap. 12. Capiblanc. de Baron. pragm. 14. num. 36.* ex consensu populi, sive gratis, sive per aliquem cõtractum gesto, sive propter onera sublevanda.

38 Sed difficultas exoritur, utrùm ad solam recreationem possit absque populi consensu tale ius reservare? Et dicendum ad est ex sententia aliquorum, etiã ad solam recreationem posse illum absque consensu populi ius venandi in quibusdam locis sibi reservare, ità tenent *Covarru. ad reg. peccatum, part. 2. §. 8. Sot. de iust. & iur. lib. 4. quæst. 6. art. 4.*

39 Ratio est, quia Princeps cùm laboret pro Republica, potest etiam aliqua loca cõmunia suæ recreationi reservare, præsertim cùm id etiam pertineat ad Principis dignitatem.

40 Quod cum grano salis est intelligẽdum, dummodò Princeps alio modo compenset, neque enim modi ei desunt ijs providendo, quorum prædia suis solarijs adrogavit, elegãter *Less. lib. 2. de iust. & iur. c. 5. dubit. 7. num. 35. Ludovic. Turrian. in eod. tract. disput. 36. dubit. 1. n. 23. Medin. in C. de restit. quæst. 12.*

12. *Molin. disputat. 46. Prosper. Rendell. de pascuis cap. 8. versic. Atque in proposito, fol. 20. Gregor. Reimund. in Thes. cas. conscien. lib. 11. cap. 9. n. 10.* alios commemorans *Cabed. decis. 89. n. 5. part. 2.*

41 Quapropter non solùm huiusmodi prohibitio fieri potest extraneis, oppidanis ipsius loci, sed etiam proprijs fundorum dominis, ne in ipsis fundis venentur, doctè *Carol. Bardellon. consil. 7. lib. 1.*

42 Cui addendum est, liberum esse Regi in montibus, & silvis Populorum sui Regni, sive Demanialium, sive Baronum ligna mandare, ut cædantur ad sui usum, & suorum sine pretio, & pœna, quamvis ius aliquod proprietatis non habeat, *Bobadill. lib. 2. Polit. c. 16. n. 67. fall. 60.*

43 Denique licèt Princeps non possit simpliciter piscationem in mari prohibêre, potest tamen piscati volentibus certum imponere vectigal, secundùm *Albarot. in cap. 1. num. 6. in fin.*

44 *tit. quæ sint Reg. Suar. alleg. 17. num. 11. Ioan. Ant. Bellon. cons. 14. num. 60.* & anteà *54. & 55.* Cùm & portorium Romano iure solveretur, *l. in lege Censoria 203.* & ibi *Alciat. in verb. Portorium, D. de verbor. signific. l. Portorii 3. C. de vectig. & comm. Alexand. ab Alexand. lib. 4. Dier. Genial. cap. 10. Cal. Rhodig. lib. 10. lect. Antiq. c. 2. in fin. Sigon. lib. 1. de Antiq. Iur. Civ. Roman. cap. 16. & lib. 1. de Antiq. iur. Provinc. c. 1. Iul. Cæs. Buleng. lib. 9. de vectig. Popul. Roman. cap. 6. Gunther. in Ligurino lib. 8.*

> *Vectigal portus, cudendæ iura monetæ,*
> *Cùmque molendinis, telonia, flumina, pontes,*
> *Id quoque, quod Fodrum vulgari nomine dicunt,*
> *Et capitolitium certo sub tempore censum;*
> *Hæc Ligures sacro tribuerunt omnia Fisco.*

45 Hinc fit descensus ad quæstionem, an possit Princeps dominium rei ab subditis extorquêre, & subditorum bona libera habeat in sui potestate.

46 Aientium, & negantium Authorum sententiæ in hanc materiam spargantur; quas cōgessit eruditissimus *Amato lib. 1. observ. c. 1. à n. 49. cum seq.*

47 Verùm negativè responsum iaci debet. Quia Princeps ius nullum habet in bonis, & rebus privatorum, nisi respectu superioritatis, & iurisdictionis, mirè *Cravet. cons. 238. num. 11.*

48 Tamen ex causa publicæ utilitatis, pacis, defensionis Civitatis, & alijs, quę publicam utilitatem respiciunt, potest auferre alicuius dominium, *l. item si verberatum, §. item si fortè, D. de reivindic. l. Lucius 11.* (sic intelligenda) *D. de evict. Bobadill. lib. 3. Polit. cap. 3. num. 14. & cap. 5. num. 26. Petr. de potest. Princ. cap. 24. num. 62. Castill. tom. 5. contr. cap. 89. n. 93. Cabed. decis. 19. n. 10. lib. 2. Mart. voto 166. Ludovic. Rodulphin. de absolut. potest. Princ. cap. 6. num. 160.* ubi in fine dicit, quòd non solùm sufficit causa publicam utilitatem concernens, sed omnis ratio naturalis movens Principem ad sic faciendum, ut aiunt *Bossius in prax. tit. de Principe, num. 188. Peregrin. de iur. fisc. lib. 1. tit. 3. sub num. 69.* & etiam addit, quòd ultra causam adhibeat causæ cognitionem in privando aliquem iure suo, *Surd. cons. 203. num.*

49 *27. lib. 2. Menoch. cons. 1. num. 196.* Sed in tali casu tenetur solvere pretium, & dare congruentem satisfactionem, *dict. l. item si verberatum, §. item si fortè, Ias. in l. Barbarius, num. 36. & 39. D. de offic. Prat. Menoch. cons. 721. num. 27. volum. 8. Cabed. decis. 20. num. 5. lib. 2. Pinel. in l. 1. part. 3. num. 62. C. de bon. mat. & in l. 2. p. 1. cap. 2. num. 14. C. de rescind. vendit. Grat. cap. 520. n. 25. tom. 3. Lara in l. si quis à liberis, §. idem rescripsit, n. 158. D. de lib. agnosc. Castill. lib. 3. contr. c. 16. à n. 14. l. 2. tit. 2. p. 1. l. 31. tit. 18. p. 3. Guzm. de evict. q. 52. n. 8. & 9. Sixtin. de Regalib. lib. 2. c. 7. n. 71. & c. 13. n. 78. Mastril. de Magist. lib. 3. c. 4. à n. 352. Paschal. de virib. patr. pot. 1. p. c. 1.*

Ele-

50 Eleganter adstipulatur huic proposito *text. in l. fin. D. de extraord. crimin.* ubi damnum datum ob metum serpentum præstatur, & exsolvitur, ibi: *In circulatores, qui serpētes circumferunt, si cui ob eorū metum damnum datū est, pro modo admissi actio dabitur.*

51 De quo mirè agit *D. Laur. Ramir. de Prad. in Pentecont. c. 1. in fin.*

52 Confirmat expresse *text. in l. venditor 13. §. si constat, D. comm. præd.* ibi: *Nō aliter hoc faciat, nisi prius solitum* SOLATIVM *pro hoc domino præstet*, & ibi: *Postquàm satisfaciat.*

53 Cuius *text.* occasione, quid sit SOLATIVM promere oportet: & video de hoc verbo mentionem fieri *in l. laudabile 4. §. 1. C. de Advocat. divers. iudic.* ibi: *Ideoque iubemus, viros clarissimos fisci pro tempore patronos fori tuæ celsitudinis solēni die festivitatis Kalendarū Ianuariarū, ipsius tantummodò anni, per quem tale peragunt officium inter spectabiles sacri Consistorij Comites divina nostra serenitatis manu puncti consequi* SOLATIA.

54 Ex quo fluit, quòd Kalendæ Ianuariæ (de quarum celebratione conquerūtur *Chrysol. serm. 155. Augustin. serm. de Kal. Ian. & S. Maxim. hom. de Circumcisione, & hom. de Kal. Ian. & tract. 20. & 21. in appendice, tom. 9. operum B. Aug.*) largitionum dies erant, *Niceph. lib. 10. cap. 23. Buleng. de Imper. Rom. lib. 3. c. 16. lit. E. fol. 402.* quibus solatia tribuebantur, hoc est, liberalitatem Princeps effundebat, observat *Cuiac. lib. 13. observ. cap. 2.* variam *d. §. 1.* lectionem, & Codices nonnullos puncta solatia habēre, diuque se quæsivisse, quid esset puncti solatium, quod nec adhuc se invenisse fatetur. Nec sanè usquam hoc genus loquendi inveniri potest, atque aliter lectio legis intelligenda est.

55 Etenim puncti Imperatoris manu, fisci Patroni dicuntur solatia consequi, non puncti, aut puncta solatia. Manu pungere est manu notare, notis signare, quæ cuique Princeps solatia constituat. Punctum pro suffragio, & favore adcipitur, & veteres punctis suffragia notare solebant, & expuncti dicebantur favore privari, vel repulsi.

56 Nec admitto aliorum coniecturam; qui pacta solatia reponunt; nam solatia illa Kalendis Ianuarijs fisci Patronis data ex mera Principis liberalitate proficiscuntur. At solaria fisci Patronis, seu honoraria communi consensu deputata, *l. 3. & 5. C. de Advoc. divers. iudic.* & Kalēdis Octobris ex arce Præfect. Prær. per annos singulos solvebantur, *Guther. de offic. dom. August. lib. 3. c. 1. fol. 412.*

57 Vnde SOLATIVM non solùm significat satisfactionem, sed largitiones & honoraria.

Adstipulatur *Martial. lib. 2. epigramat. 91.*

Hæc, si displicui, fuerunt solatia nobis,
Hæc fuerunt nobis præmia, si placui.

58 Ex quo fluit, quòd in certaminibus dabantur quandoque etiam victis dona, quæ SOLATIA adpellabantur, *Virg. 5. Æneid.*

Sic ait, & geminum pugnæ proponit honorem:
Victori velatum auro, vittisque iuvencum:
Ensem atque insignem galea, SOLATIA *victo.*

Desider. Herald. ad Marti. ubi sup.

59 Iam instat quidam scrupulus, cur in *dict. l. item si verberatum, §. item si fortè,* dicat *Cons. modico honoris gratia p[r]essori dato*, si id iusto de pretio intelligitur? ut ibi per *Cyn. & Iacob. de Arena, Vellug. in specul. Princip. §. donum, rubric. 46. num. 4. vers. Nec obstat, l. Lucius, D. de evict.*

60 Respondetur manifestè, quòd etsi pretium æquale rei debeat esse, modicum tamen nuncupatur respectu ad voluntatem domini; à quo invito res extorquetur, *glos. in l. nec quasi, D. de rei vind. Bald. in l. nō interest, C. hoc tit. Natt. cons. 554. num. 3. lib. 3.* Quia consideratur interesse voluntatis, *Andr. in c. Im-*

c.Imperialem,n. 4. de probibita feudi alienatione per Frideric. Tiraq. de retract. in præfat.num.25.Surd.consf.440.num.3. lib. 3. Nam qui me cogit, damnum infert, & damni loco habetur, si perdo voluntatem, *Bald.in l.1.col.5.in 1.lectur.D.de leg.2. Andr.in cap.1.§.similiter, num. 27. de Capitan.qui Cur. vendid.* & ibi *Afflict. num.*6.ubi dicunt, quòd *in dict. l. item si verberatum* adcidit, modicum fuisse datum respectu voluntatis domini, ab quo
61 invito res extorquetur, sed de iure debebât dari integrum pretium, *Mart. de jurisd.p.4.cent.2.cas.195.n.31.*

SVMMARIVM.

CAPVT XXXVIII.

An propter metū ignis venientis possit funditus everti domus vicini?

1 IGNIS Religio magna fuit apud plerosque, tradunt *Tiraq.de nobilit.c.31. num. 575. Alexand.ab Alexand. lib. 6. Dierum Genialium, capit. 4. fol. 619. Ioann. Ludovic. de la Cerd.in 2.Æneid.* ℣. *295.num.9.volum. 1.fol.*

2 1. *fol. 193.* Vnde Deum in igne habitare ferebant Ethnici non pauci, & veritati inhærens Sacta Pagina multis in locis demonstravit, quos congesit *Petrus Greg. lib. 33. syntax. art. mir. cap. 5. Iust: Lipf. lib. 1. Physiol. dissert. 6. & 7. & lib. 2. dissert. 12.*

3 Omnia ex igne constare dicebat Heraclitus, teste *Alexand. ab Alexand.*
4 *lib. 3. Dier. Gen. cap. 2. fol. 202.* & illi adscribi omnium rerum principium dixerunt alij, quos commemorat idem *Alex. ab Alex. lib. 5. c. 9. fol. 477.*

5 Apud Iudæos Sacerdotes, & Levitæ ignem perpetuum conservabant, ne extingueretur ex iussu Dei, *Levit. cap. 6.* In symbolum Spiritus Sancti, vel divinitatis indeficientis, vel ob charitatē, quam perpetuò fovêre debent præpositi facti Antistites, qui nec divinitatem alterius Dei, nec alienum à Deo
6 quippiam fovêre debent. Vnde & invectio ignis alieni in Dei sanctuarium morte explata fuit ministrorum, *Levit.*
7 *cap. 10.* Habuitque hoc munus fovendi ignē Sacerdos Heli, quod tradidit Samueli posteà, puero pervigili, dum senectute caligare eius cœperunt oculi, ut extinguentem, vel defecturam lucernam non videret, *1. Reg. cap. 3.*

8 Habebant hoc munus apud Ethnicos Romanos Vestæ Virgines ignem perpetuò foventes, quod innuit *Virgil. 2. Æneid. ꝟ. 295.* dum ex persona Hectoris:

Sic ait, & manibus vittas, Vestamque potentem,
Æternumque adytis effert penetralibus ignem.

9 Vbi *Ioan. Ludovic. de la Cerd. num. 9.* cū alijs. Quod ad Numæ institutum referūt *Livius lib. 1. Ovid. 6. Fast. Dionys. Halicarnaſ. lib. 2. Plutarch. in vita Numæ,* & alij. Quamvis *Beros. lib. 3. deflorat.* scribat uxorem Noachi Tycheam
10 Aretiam etiam dictam, quia mater omnium esset, vocatam Estam, id est ignem, post mortem. eò quòd ipsa Regina sacrorum fuerat, & puellas docuerat sempiternum ignem sacrorum inextin-
11 ctum servare. Non enim tantùm apud Græcos Vesta, vel Esta ignem significat, sed apud Arumæos, quos quia Græciam incoluerunt anteà, & barbara Græcis nomina reliquisse testatur *Strabo in Geograph. Graecor. Ioan. Rosin. lib. 2. Antiquit. Rom. cap. 12. fol. 331. lit. D.* ubi *Thom. Dempsterus in Paralipom. Iul. Labor. var. lucubr. tit. 2. cap. 5. à num. 77. Sherlog. in Cantic. antel. 5. sect. 5. à num. 110. fol. 215.*

12 Athenis etiam ignis perpetuus in Prytaneo adservabatur, non quidem à Virginibus, sed à Viduis, ut ait *Plutar. & Strab. lib. 9.* Poliadis Minervæ dixit templum in saxo Vetustum, in quo essent lichnus inextinguibilis, & Virginum domus. Servabāt & ignem Ægy-
13 ptij, teste *Diodor. Sicul.* Item & perpetuus Delphis, & apud Persas, ut inquit
14 *Procop. lib. 2. bell. Persic.* Custodiebant & in Puteo Magi, & in Cappadocia id ipsum Magni Pyrethi factitarunt, *Strabo lib. 10. Petr. Greg. lib. 15. syntagm. cap. 39. à num. 8. cum seqq.*

15 Omnia artificiata igni adtribuebant Antiqui. Nec alia origo fabulæ Promethei, qui ignem Solis rapuit, & communicavit mortalibus; nam videlicet docuit rerum structuras *Prometheus* ipse
16 de se *lib. 4. epig.* Vbi igni dat artem, atque illum dedisse vitam rebus. Inde ignis dictus est Sapiens ab *Tertul. in Scorpiac.* & ab *Minutio Clemens* etiam *in Protrept.* vocat ità.

Non aliâ credo mente à *Virgil. 1. Georg.* de Iove mundum in deterius cōmurante:

Mellaque decussis folijs, ignemque removit,
Vt varias usus meditando extunderet artes.

17 Sicut ab *Hesiodo.* Quia videlicet omnia parata sunt, etsi absit, difficiliores sunt artes. Quid enim ignis non emollivit? *Lucret.* etiam *lib. 5.* describens rude seculum, & nullis artibus excultum, ita ait:

Nec

Nec dum res igne sciebant tractare.
Quasi ignis ad omnem fabricam res potissima.

18 Huc pertinet etymon *Varronis*, ignem dictum à nascendo, quòd inde omnia nascantur. Atque inde etiam natũ Proverbium *ab igne*, ad significandum initium cuiusque rei. Quo usus *Basilius Seleuciensis Episcop. lib. 1. vitæ Teclæ: Ab igne etiam, ut dicitur, Martyr auspicata est catechesin.*

19 Existimavi fortasse ignem dici ab *Homero* indefessum, ut à quo omnes artes fluant nullo suo labore, *Valer. Flacc. 1. Argon.* cùm obcupatur in prima nave fabricanda, inquit:

---- Lentoque sequaces
Molliri videt igne trabes----

Nec alia ratio cur ab *Homer. lib. 21.* Vulcanus dicatur Sapiens.

20 Inde etiam in honorem Vulcani inventoris Artium erant Athenis festa, scribit hoc *Interpres Aristoph. in Ran. & Vespa.* Præclarè itàque dixit *Aristot.*
21 ignem esse organum artium. Artes utũtur igne tanquam organo *Tull. 2. Natur.* ait esse ignem artificiosum, & magistrum Artium reliquarum, *Cerd. 8. Æneid. ℣. 415. num. 9. fol. 216.*

22 Nunc observandum est, ignem fuisse Regium præsagium, firmat hoc Historia Servi Tullij Romani Regis, *Plin. lib. 2. cap. 107.* Servio Tullio dormienti in pueritia ex capite flammam emicuisse. Copiosior *Plutarch. de fortun. Roman.* ait enim Servium in somnium prolapsum fuisse, ac tunc caput dormientis visum igni circumlustrati, quod erat testimonium ipsum ex igne natum, bonumque indicium insperati Regni, quod obtinuit.

23 Hùc tradenda narratio de simili prodigio Laviniæ, quam per initia *7. Æneid. Virgil.* exsequitur. Necnon illa *Plin. lib. 2. cap. 27.* de Stellis Castoribus.

Hominum quoque capita vespertinis Historijs magno præsagio circumfulgent. Atque etiam *Livij* de Marcio Duce *lib. 25. ad fin.* flammam ei concionanti fusam è capite sine ipsius sensu cum magno pavore circumstantium
24 militum. Tale quiddam de flamma nõ urente legas inter prodigia relata ab eodem *Livi. lib. 43.* his verbis. *Fregellis in domo L. Atrei hasta, quam filio militi emerat, interdiu plus duas horas arsisse, ità, ut nihil eius amburerat ignis, dicebatur.*

Lege versus *Claudiani in 4. Consul. Honorij:*

---Ventura potestas
Claruit Ascanio, subita cum luce comarum
Innocuus flagraret apex.

In eamdem rem *Virgil. 2. Æneid. ℣. 680.*

Cùm subitum, dictuque oritur mirabile monstrum:
Namque manus inter, mæstorumque ora parentum,
Ecce levis summo de vertice visus Iuli
Fundere lumen apex, tactuque innoxia molli
Lambere flamma comas, & circum tempora pasci.
Nos pavidi trepidare metu, crinemque flagrantem
Excutere, & sanctos restinguere fontibus ignes.

Vbi futuram, & Regalem Ascanij dignitatem notavit.

25 Inde facta magna illa animorum cõmutatio: nam Anchises, ut vidit Ascanium futurum Regem, alacer factus est ad fugam, reliquique omnes spem eandem concepêre.

26 Est signum alacritatis, ideò in luctu extinguebatur, *Tertull. de idololat. cap. 15. & lib. ad uxorem, cap. 6. Iuven. sat. 3. Iul. Labor. var. lucubr. tit. 2. cap. 1. num. 148. & cap. 3.*

27 Ignis, qui omnia consumit, quædam etiam creat, & quod videri non potest simile veri, sed tamen verum est, animalia igne generantur, *Senec. lib. 5. nat. quæstionum, cap. 6.* etsi contra nitatur *Ovid.*

Nec

Nec tu aliud Vestam, quàm puram intellige flammam,
Natáque de flamma corpora nulla vides.

28 De hac tamē re videas *Aristot.lib.5. hist.anim.& Plin.lib.11.c.36.*

29 Maxima excellentia, plurimæ maximæque utilitates in igne adsunt, *Andr. Tiraq.de nobilit.cap.31.num.570. cum sequent.S.August.lib.12.de Civit.Dei, cap. 4.Sim.Maiol.tom.1.Dier. Canic. colloq.* 22.verùm & illud mali habet, quòd interdum tecta: quid tecta? Imò oppida
30 integra, cum hominibus, & eorum omnibus facultatibus incendit:

Scilicet ignis edax summa ad fastigia vento
Volvitur; exsuperent flammæ furit æstus ad auras:

ut inquit ille. Ex quo *Menander* illum inter præcipua mala posuit illo senario proverbiali:

Ignis, & mare, & mulier, mala tria.

31 Vt nō mirum sit, si *Homer.lib.12. Odyss.* ignem perniciosum vocaverit: *& lib. 15. Iliad.* illius similitudinem hanc adferens:

Currebat autem, ut quando Mars lanceam vibrans, vel perniciosus ignis
Montibus furit profunda in densitatibus Silvæ.

Sed idem aliam eiusdem ignis similitudinem non absimilem posuit ad fin. *lib.17.eiusdem operis.*

Crudelis ut ignis, qui irruens Civitatē virorum
Motus repentè comburit: minuuntur tamen domus,
In splendore magno, hunc inconcrepat vis venti.

Et aliam quoque ad extremum *lib. 20.*

Sicut autem promptus est ad profundas valles admirandus ignis
Montis aridi, profunda autem comburitur Silva.

32 Ideòque, quod à Persis, & alijs quibusdam Gentibus divinos igni honores impendi traditum est, non religione quidem, sed potiùs formidine rei nocentissimæ factum est, ut ex recentioribus prodidit *Cælius lib. 8. Antiq. lect. cap.36.Serar.in Harmon.Machab.in cap. 1.& 2.lib.2.quæst.* 14. *Adam Contzen. lib.7.Polit.c.5.§.5.*

33 Frequentia fuerunt olim Vrbi incendia, tradunt *Tacit.lib. 5. Ann. Dio lib. 57. Grat. cap. 195. num. 22. tom. 1.* ad quæ restringuenda, & compescenda.
34 Præfecti Vigilum instituti extiterunt, qui suis cohortibus pernoctarentur per Vrbem, & curarent, ne serperent, & latrones fugarent ab domibus incensis custodientes res familiares, eleganter *Rosin. lib. 7. Antiquit. Rom. cap. 34. Sueton. in August. cap. 30. Dio lib. 55. Valer. Maxim. lib. 8. cap. 1. Livius decad. 4. lib. 9. Alexand.ab Alexand. lib.3. Dier. Gen. cap. 16. fol. 272. Pancirol. in Not. Orient. cap. 27. Iul. Cæs. Buleng. lib. 5. de Imp. Rom. cap. 11. Brisson. lib. 2. select. Antiquit. cap. 8. Polid. Rip. de noct.temp. c.48. n.9. Paul. in l.3. de offic.*
35 *Præf.Vigil.* inquit: *Sciendum est Præfectum Vigilum per totam noctem vigilare debere, & coërrare calceatum cum hamis, & dolabris, ut curam adhibeant omnes inquilinos admonere, ne negligentia aliqua incendij casus oriatur.*

36 Calceatum Præfectum multi adnotarunt dici à *Iurisconsulto* ex eo, quòd inter vestimenta militaria connumerentur, & calceamenta apud *Lāprid. in Alexand. Flav. Vopisc. in Aurelian. militari epistola ad Vicarium suum*; obiter *Ioseph. lib. 7. cap. 3. Ægesip. lib. 5. de ex-*
37 *cid.Hierosol.cap.30.* Hinc Præfectus Vigilum coerrabat calceatus, non aliâ ratione, quàm ut calcei præsidio noctu securiùs ambulet per medios etiam ignes. *Cuiacius lib. 13. observation. cap. 30.*

38 Sunt tamen qui *in d.l.3.caligatum* legendum censent, à *caliga*, quod pedū nō crurum indumentum fuisse tradunt *Ioseph.Castall. observ.decad.2.c.4. Ioan. Ludov.de la Cerd.advers sacrorū, c.124.n.1. Bris.2.Ant.5.Goth.in l.5.de cust.reor.Donat.ad Suet.in Aug.c.25.* Hinc venit intelli-

telligendus *text. in l.2. D. de his qui notantur infam.* ubi miles caligatus dicitur (qui quidem est vilior, & inferioris ordinis) quatenus ait Cōsultus, missionē non militibus tantùm gregarijs convenire, sed omnibus à milite caligato usque ad Centurionē, Præfectū cohortis, & ipsum militiæ Ducem; eleganter *Petr. Bellin. de re milit. par. 7. tit. 3. à num. 6. cum seq. Gothofr. in l. de militibus 9. lit. E. D. de custod. reor.*

39 Hamæ, sive Amiæ instrumenta sunt grandiora confixa longissimis contis, id est, longurijs, quibus ædificia incendij compescendi, aut extinguendi causâ disturbant, *Cuiac. dict. cap. 30. Plin. in epist. ad Trajan. Turnebus* verò *adversf. lib. 19. cap. 23.* Hamam fumi vult pro vasis aquarijs rotundioris formæ, & ventris globosioris, quibus ad extinguenda incendia uti solêrent, quod minus huic loco convenire, notavit *Gothofred. ad dict. l. 3. & Brisson. dict. cap. 8.* qui priorem interpretationem propter adiunctum *dolabræ* verbum probabiliorem credit. Quamquam apud *Plautum*

40 *in Milite Glorioso, & Columell. lib. 10.* ità sumatur, ac de eo etiam intelligi videtur illud *Iuven. satyr. 14.*

--- *Misera est magni custodia census*
Dispositis prædives hamis vigilare cohortem
Servorum: noctu Licinus iubet. ---

Vbi tamen pro hamis, amis legit *Ioann. Britannie. Covarr. lib. 4. var. cap. 1.* ubi *Ioan. Vsel. in addit. Ioan. Lubler. in tract. de incend. cap. 6.* toto.

41 Iam oportet quæri, utrū propter metum ignis veniētis possit funditùs everti domus vicini? & adfirmativè resolvēdum est, quia qui arcendi incendij gratiâ vicinas ædes intercidit, & demolitur, sive hoc iussu Magistratus, sive iusto metu ductus faciat, ne scilicet ignis ad se perveniat, ut plerumque præsentis periculi metu fieri solet, utroque casu actione legis Aquiliæ non tenebitur, expressè *text. in l. si quis fumo 49. §. 1. D. ad leg. Aquil. & in l. quo naufragiū 3. § quod ait 7. D. de incen. ruin. & naufr. & in l. si alius 7. §. Est & alia, D. quod vi, aut clàm, gloss. in l. 1. verb. Excissa, & in l. 2. verb. Deposuisse, C. ad leg. Aquil. Mascar. de probat. vol. 2. concl. 892. num. 6. Raudens. de eis. Pisan. 6. num. 59. par. 1. Gail. 2. obser. 22. num. 3. vers. Porrò qui arcendi, Ioann. Lubler.* cum alijs, *in tract. de incend. cap. 5. à num. 116. Gabriel in 4. dist. 15. quæst. 3. art. 3 dub. 6. in fin. Sylvest. in sum. verb. Incendium, num. 5. Greg. Lop. in l. 12.* per *text.* ibi *gloss. 2. tit. 15. par. 7. P. Ludov. de Torr. de iust. disp. 42. dubit. 2. num. 16. Cabedo decis. 93. num. 2. par. 1. Bobad. lib. 2. Polit. cap. 18. num. 133. Azeved. in l. 6. tit. 12. num. 25. & 26. lib. 8. Recop.*

42 Solent enim ea, quæ ex improviso casu potiùs quàm fraude aceidūt, fato, nō noxæ imputari, *l. 1. C. ad leg. Cornel. de sicar. Et incēdia, quæ nō possunt aqua restingui nonnunqā ruinis sopiri,* inquit *Cicer. contra coniurat. Catil. Sieb. in l. 2. n. 2. C. ad leg. Aquil. Senec. lib. 4. cont.* ibi: *Necessitas est, quæ navigia iactu exonerat. Necessitas est, quæ ruinis incēdia obprimit. Neces-*

43 *sitas est lex temporis*: Præstatque unam domum intercidere, quàm totam Rēpublicam, nam eversâ domo Reipublicæ status manère potest: urbis autem ruina omnes Penates secum trahat, necesse est, *Valer. Maxim. lib. 5. memor. cap. 6. in princip.*

44 Quę conclusio procedit etiā si ignis vicinæ ædis ad intercidentis domū nō perveniat, *Mascar. d. concl. 892 n. 6. Medic. de fortuit. cas. par. 2. q. 7. n. 23. Farin. de var. ae div. crim. quæst. 110. cap. 3. num. 144.* Sufficit enim iusta suspicionis causa, etiam si periculū, quod suspicaretur, non evenerit, *text. in l. habitatores 27. §. fin. D. locat.* ubi si conductor domus aliò migraverit propter aliquam suspicionē iustam remittitur merces, licèt periculum, quod suspicaretur, nō evenerit: paria namque sunt aliquid fieri propter metum, vel propter probabilē suspicionē metus, *l. novissimè 7. §. 1.* ibi: *Compulsus, aut metu ne compelleretur, D. quod fals. tutor. auctor.* (cui ne obstet textus in

l. non solùm 33. §. si dominus, D. de usucap. vide *Ossuald. lib. 15. comm. cap. 39. litt. I. Arell. de Imp. rat. lib. 2. cap. 10. à n. 5. cum seq.) Lubler. d. cap. 5. à num. 120. cum seq.* & nos alibi passim.

46 Ampliatur nostra decisio, ut non solũ vicini destruentes domum iusto metu vicinis non teneantur, sed etiam extranei destructores domus, si destruxerint ex iusta causa, & ex iusto metu, *Socin. in cap. si quis domum, num. 54. de iniurijs, Farin. dict. q. 110. cap. 3. num. 144. cum seq.*

47 Sed nunc insurgit quædã indagatio, an pro reparatione domus diruptæ in commune vicini contribuere teneantur, cùm pro salute totius viciniæ, ne ignis omnia ureret, & latiùs serperet, demoliretur? & respondendum est, quòd sic, ità voluerunt *Raud. decis. Pisan. 60. 1. p. Gail.*
48 *2. observ. 22. n. 4.* Quod cũ distinctione intelligendum adstat, si domus illa destructa fuerit ad abundantem cautelã, non autem si ignis ad illam domum iam pervenisset proximè, quia tunc à vicinis, vel destruente illud damnũ non restauratur, ità distinguit *Bart. in l. si alius 7. §. est & alia, D. quod vi aut clàm. Farin. d. q. 110. c. 3. n. 151. Carpan. ad statuta Mediol. tom. 2. cap. 375. n. 47. Pereg. decis. 133. n. 10. Gizarell. decis. 39. n. 6. & Narbon. in l. 57. gloss. unic. n. 10. tit. 4. lib. 2. Recop. Valer. in differ. utr. for. verb. Damnum, diff. 6. Quiñon. in tract. de locust. cap. 4. n. 11.* & alij, quos omittimus, ut in re satis nota. Mirè adstipulatur *Marti. lib. 3 epigr. 52.*

Empta domus fuerat tibi, Tõgiliane, ducentis:
Abstulit hanc nimiùm casus in Vrbe frequens.
Collatũ est decies: rogo nõ potes ipse videri
Incendisse tuam, Tongiliane, domum?

Ex quo fluit, quòd mos erat apud Romanos, ut Vrbis damno adfectis ob aliquod incendium, pecuniam adferrent amici, *Iuvenal. satyr. 3.*

Si magna Asturi cecidit domus: Horrida mater,
Pullati proceres, differt vadimonia Prætor.
Tunc gemimus casus Vrbis: tunc odimus ignem,
Ardet adhuc? Et iam occurrit, qui marmora donet,
Conferat impensas: hic nuda, & candida signa, &c.
Hic modium argenti: meliora & plura reponit
Persicus odorum lautissimus: (& meritò iã
Suspectus tanquã ipse suas incenderit ædes.

Senec. epist. 91. Multa ceciderunt, ut altius surgerent, & in alias imagines felicitatis Vrbis inimicus aiebat, Romæ sibi incendia ob hoc unum dolori esse, quod sciret meliora resurrectura, quàm arsissent.

Non absimile est, quod de L. Scipione peculatus ab ingrato Populo damnato scribit *T. Livius lib. 38. Collata pecunia à cognatis, amicisque, & cliẽtibus Lucio. Scipioni, ut si adciperet, locupletior aliquando esset, quàm ante calamitatem fuerat.*

49 Similis huic succedit quæstio. An Princeps, vel Senatus alicuius civitatis suburbium, vel prædiũ aliquod ante civitatem iacens ad illam conservandam incendio absumens, damnum illud ex suo, vel publico resarcire teneatur? & resolutivè dicendum est, quòd sic, etsi id illi licitum videatur, *ex text. in l. adificia, C. de oper. publ. Gail. 2. obser. 56. n. 2.*
50 Nam licèt privatus incendij evitandi causâ vicini ędes destruat, absque damni restauratione, *Roman. cons. 7.* non tamen hoc in casu Princeps poterit, quoniam non tã incendij periculum, quã in
51 hostium occupatio, ex qua commodi or aggrediẽdi civitatem daretur occasio, timetur, cùm non sit verisimile hostes huiusmodi suburbium, vel prædium incensuros, ex quo civitati detrimentum adferri posset, elegãter de hac quæstione agit *Modestin. Pistor cons. 17.* toto, *Ioan Lubler.* suo oppidò perpolito *tract. de incend. dict. cap. 5. a num. 138. cum seq.*

52 E contrario, si Princeps timore belli muniat castrum alicuius nobilis, nõ potest ab eo expensas illas repetere, *Menchac. illust. lib. 1. cap. 6. in princ. Garc. de expens. cap. 21. num. 30.*

Quæ-

53 Quæstionis est, an domo dirutâ, sive exustâ habitatio remaneat? & negativè resolvendũ est, ex *tex. in l. repeti, §. rei mutatione, D. quib. mod. usufr. amittat. l. servitutes, §. sublatum, D. de servit. urb. prædior.* ubi *I. C.* in ędibus incēdio, vel ruinâ absumptis, tam usumfructum, quàm habitationem extingui dicunt; adeò ut ne in area quidem & cœmentis ususfructus remaneat, eleganter *Anneus Robert. lib. 4. rer. iudic. cap. 8. Castillo de usufructu, cap. 72.* toto, *Ossuald. in Don. lib. 10. comm. cap. 18.*

54 Cui rei favet expressè *Tullius in Topic.* ubi ità inquit: *Si ædes eæ corruerint, quarum ususfructus legatus sit, heres restituere non debet: non magis quàm servus, si is cuius ususfructus legatus esset, periisset.*

55 Quæ quidē sententia ampliari debet etiam si domus fuerit refecta, *text. in l. si ità legatũ 65. § fin. D. de leg. 1.* ibi: *Si domus fuerit legata, licèt particulatim ità refecta sit, ut nihil ex pristina materia supersit: tamen dicemus utile manere legatũ. At si ea domo destructa aliam eodem loco testator ædificaverit, dicemus interire legatum.*

56 Ratio est, quia ademptione, seu tacita, seu expressa legatũ revocatur. Adēptio autem tacitè præsumitur, quoties aut res à testatore vēdita aliena fit, aut aliquo casu aliam fieri necesse est.

57 Communit nostrum dictũ *text. in l. si quis domũ. §. his subiungi, D. locat.* ubi insulâ exustâ non tenetur locator conductori.

58 Secundò, facit *text. in l. qui usumfructũ, in princ. D. de usufr.* ubi hāc quæstionem videtur Africanus expresso respōso decidisse. Si insulæ usufructu legato, & destructâ domo area remaneat, ac deinde insula facta sit, usumfructũ extingui ait Africanus: idēque esse addit, si scyphorum ususfructus legatus sit; deinde masŝâ factâ, & iterũ scyphis: licèt enim inquit pristina qualitas scyphorũ restituta sit; non tamen illos esse, quorum ususfructus legatus est.

59 Tertiò, id cōfirmat *Vlp. in l. qui tamē, §. 1. D. quib. mod. usufr. amitt.* ibi: *Si ædes ad aream redactæ sint, ususfructus extinguitur; verùmtamen si demollitis ædibus testator alias novas restituerit*: eleganter *Centius de censib. par. 3. q. 1. art. 3. n. 13. & 14. Avend. eod. tract. cap. 60. num. 24.*

60 Cui quæstioni finitima est & alia quæstio, an extincta domo sit extinctus cēsus? & adfirmati vè resolvi debet, *Sammito lib. 7. select. cap. 1. n. 31. Lasarte de decima vēdit. cap. 10. n. 18. Gutier. lib. 2. q. c. 87. n. 7. cum seq. Ceuall. q. 3 c 2. Azor inst. moral. p. 3. lib. 10. c. 5. q. 3. Grat. in Appendic. ad cap. 432.* cum alijs, quos laudat *Avendañ. de censib. cap. 6. num. 5. cum seq. Scacc. de comm. §. 1. q. 1. n. 176. cum seq. Centius de censib. par. 3. quæst. c. art. 1. à n 2. cũ seq.*

61 Quod maximè procedit stante Bullâ Pij V. in qua expressè fit mētio de interitu rei in parte, & in toto ob quæ cēsus perimitur, ut etiā notat *Gutier. lib. 2. q. 177. post princ. vers. Sed id quod hodie S. P.*

62 Ratio huius resolutionis est, quòd ex censu causatur in re ipsa ius reale, *Gama decis. 45. Gutier. cons. 18. n. 77. Covar. lib. 3. var. cap. 7. n. 5.* Vnde re peremptâ cōsequēs est, ut perimatur ius ex cēsu productũ, & in dicta re causatũ, *l. 1. C. de iur. emphyt.* Maximè, quia census est vera emptio & vēditio, & res empta, quæ interijt post traditionē, perijt emptori, nō vēditori, *l. 1. C. de peric. & cōmod. rei vēd.*

63 Neque obstat, quòd remaneat obligatio personalis venditoris cēsus, ob quam remanet actio integra ad redditus annuos exigēdos, ut per *Covar. Sot.* & alios, de quib⁹ *Felician. de cēsib. lib. 1. c. 8. n. 19.*

64 Quia venditor obligat se, & sua bona, non quòd illa censui subijciat, sed ut faciat tutum & securũ emptorem ratione evictionis rei, in qua cēsus fuit impositus, & ut idem emptor habeat actionem personalem exigendi fructus extāte re, in qua cēsus consistit, non autē quòd eâ pereūte sit amplius obligatus, cũ stante obligatione personali citius posŝit satisfieri creditori, quoad sibi promisŝa in venditione census, *Gutierr. pract. lib. 2. quæst. 177. num. 7. ad fin. Azor instit. moral. par. 3. lib. 10. cap. 5. q. 3.*

14 De instrumentis venatorijs latè agit *Ioan. Ludovic. de la Cerd. 4. Æneid. ỳ. 130. num. 4. fol. 394.* ubi etiam de canibus ad venatum eruditè prosequitur.

15 Triplex est genus venationis, in mari piscatio, in terra feræ, & in aëre aves: de duabus primis scripserunt Antiqui, & Neotherici, quos laudat *Conrad. Ritberus. in princip. Oppiani.* De tertia nonnulli Nostrates. Quam nescivisse Priscos sentiunt *Blond. lib. 2. Iovius lib. 2. Histor. Guid. Pancirolus de novis repertis, titul.* 23. Qui tribuit inven-
16 tũ Friderico Barbæ-Rubeæ. Falluntur sanè, qui talia cogitant, quia venari cum avibus, præcipuè accipitribus, non solùm cognoverunt, & usi fuerunt Antiqui, sed etiam qui vetustiori vixerunt ævo: & iam notum erat tempore *Aristotelis*, qui sic dictat *lib. 9. Hist. cap. 39. Circa Thraciam, quæ supra Amphipbolim est, rem prorsus admirandam, & ab his, qui non viderint, incredibilem fieri aiunt. Pueri enim è vicis, & agris vicinis ad aucupium aviculariũ egressi, accipitres sibi socios adsumunt. Hoc quidem maximè aliquis miretur, quòd accipitres quascumque ipsis aves ceperint, pueris aucupibus deijciant, cùm pueri ex omnibus captis parte tantùm aliqua accipitribus reddita discedant. Ælian. lib. 2. cap. 42. Histor. animal. Accipitres in Thracia cum hominibus per paludes societatem aucupandi coire, Plin. lib. 10. cap. 8. Homines atque accipitres societate quadam aucupantur.*

17 Mille & ducentis annis ab hinc in usu aderat, ut videtur in *Iul. Firmic. lib. 5. cap. 8.* eleganter *Budæus in l. emptorem, §. ultim. D. de action. empt. fol. 621.* & probatur ex Concilio Francico celebrato in tempore *Caroli Magni, & Zacharia 1. P. anno. 742.* (ut refert *Onuph. Panvin. in Chronic. Eccles.*) in hæc verba: *Illæ venationes, & silvaticæ vagationes cum canibus omnibus Dei servis interdicuntur, similiter ut accipitres & falcones non habeant.* Et Concilio Agathensi à Cœlestino coacto, anno 426. quod adlegat *Gratianus* sub nomine Arelatensis, *in c. Episcopum, dist. 34.* sed malè, ut adnotat *Crispec. in summ. verb. Venatio Episcopis, Presbyteris, Diaconis canes ad venandum, aut accipitres habere non liceat.*

18 Vnde constat apertè inventum non existere Friderici, cùm Cõcilia vetuerint Ecclesiasticis ante octingentos annos aucupia.

19 Denique de avium venatione fit mentio in sacra Historia, *cap. 3. num. 17. Baruch. Vbi sunt Principes Gentium, & qui dominantur super bestias, quæ sunt super terram? qui in avibus cœli ludunt?*

20 Solebant venatores in foribus prædam, seu feras suspendere, *Nicet. lib. 2. Andronici; Itaque cornua cervorum, quos venatus erat, insignia, & rari aliquid habentia in porticibus foris suspendebant per speciem ostentandæ magnitudinis ferarum, quas cepissent.*

21 *Venatorem nunquam legimus Sanctum,* ait *Divus Hieronymus in capit. quorundam 1. distinct. 34.* Quapropter non nihil immorabor in explananda istius sententiæ gravitate. Quid igitur damnosum est in arte venatoria, ut ab illa omne sanctitatis vestigium, imò omne commercium abigatur? An quia inter feras vita degitur, ferini addis-
22 cuntur mores? An quia miserãda in animantibus exercetur carnificina, multum inde sanguinariæ crudelitatis adsumitur, & mens ab omni pietate aliena inducitur? Videatur *Divus Augustinus enarrat. in Psalm. 149. Pined. in capit. 16. Iob, ỳ. 10. numer. 3. & 7. Ferdinand. de Salazar in Proverbiorum capit. 12. ỳ. 27. numer. 123.* ubi fraudulentos homines venatori dicit persimillimos, ipsámque artem venatoriam multis fraudibus, ac dolis esse cõiunctam.

23 Hinc prohibetur Episcopis, & Clericis, *capit. 1. & 2. de Cleric. venat.* quod

quod intelligendum est, nisi causâ recreationis honestæ, vel recuperandæ sanitatis hoc fiat: quia tunc licita est venatio cum retibus, & laqueis, & etiam cum canibus, si cum modestia exerceatur, *Augustin Barbos. in dict. capit. 1. de Cleric. venat. Acuña in capit. Episcopum 2. à num. 2. distinct. 34.* (qui etiam in Monachis id practicari adserit) multos laudantes in hanc sententiam.

24 Rationem, quare Clericis venatio, non piscatio, interdicatur, refert *Abulens. in Matth. cap. 6. quæst. 43. in fin.* ibi: *Et propter hoc sancti viri non se dederunt huic occupationi, sicut piscationi, quia venatio vix sine nocumento proximi exercetur, ideò non legimus sanctos venatores, sed piscatores.* Aliter ratiocinatur *gloss. 2. in cap. Esau, distinct. 86. Menoch. de arbitr. cas. 413. num. 20. Franc. Marc. decis. 529. num. 11. part. 1. Natta consil. 604. num. 3.* & plurifariam *Medices de venat. 1. part. quæst. 8. cum seq.* eleganter *Borrell. de præst. cap. 24. num. 9. cum seqq.*

25 Venatoribus ab Actæonis fabula cavendum:

Actæon plerosque canes fit pauper alendo
Coniugis oblitus: cui caret igne focus.
Per nemus ipse feras sequitur, nuptamque procaces:
Namque cicur passa est sæpè rogata capi.
Fama malum pernix fabellæ præbuit ansam,
En miser Actæon corniger esca canum.

Documentum.

Texet nupta domi, bos ruri, asinusque laborent,
Ite sepulcrales, vos procul ite canes.

26 Canes sepulcrales apud Bactrianos sunt, quibus senio, vel morbo confectis vivos adponunt, ut vorent ex industria in id enutritos, *Ioan. Corras. lib. 1. miscell. cap. 5.*

27 Qui mythologica tractarunt, hoc de Actæone figmentum ad venatores referunt, qui suas opes miserè dilapidant in venãdi luxu inutili admodum, & sumptuoso: etenim, quos aluêre tandem ultione divinâ, quasi membratim
28 dilaniantur. Nam tametsi nihil aliud sceleris admitterent, nisi in eo, quod erogent in victum canum, quod commodius possint egenis, & pauperie pressis conferri, *Matth. 15. num. 26. Non enim est bonum sumere panem filiorum, & mittere canibus*: ea tamen culpa satis habet gravitatis ad provocandam iustam Dei præpotentis iram, qui tot bona nobis non est elargitus, ut ijs tam malè utamur. Itaque dici non abs re potest, eos non à canibus modò, sed avibus, & equis absumptos, ac dilaceratos; eleganter *Claud. Minois in comm. ad Alciat. embl. 52. fol. 227. circ. med. Cic. 3. offic.* ibi: *Prodigi, qui epulis, & viscerationibus, & gladiatorum muneribus, ludorum, venationumque adparatu pecunias profundunt in eas res, quarũ memoriam aut brevem, aut nullam sunt omnino relicturi.*

29 An liceat venari in festis, dispungunt *Suarez tom. 1. de Relig. lib. 2. de diebus Fest. cap. 28. num. 3. Medices de venat. quæst. 11. num. 4. part. 2. Geor. Mor de iur. ven. part. 2. cap. 10.* quos refert *Osuald. ad Donel. lib. 24 comm. cap. 7. lit. R. in fin. Acuña in cap. qui venatoribus, num. 3. 86. dist.* In qua quæstione adfirmativè respondendum est, ex eo, quod communis usus admittit.

30 Vnde respui debet *Suarez ubi suprà,* qui contrarium resolvit, eo innixus fundaměto, quòd ars venatoria inter serviles à Dialecticis, habeatur *Buccard. lib. 2. decret. c. 82.* ibi: *Nec venationes exerceantur. Concil. Meldens. can. 77. sub Sergio 2.* ab eo non laudatum *P. Sebast. de Cout. in Log. Conimb. q. 2. procem. art. 3.* quod nullatenus est verum, cùm liberalis existat, & habeatur *à Plat. lib. 7. de legib. Xenophon. lib. de venat. lege Regia 20. tit. 5. part. 2.* & diebus festis etiam

31 etiam ab Ethnicis exercita, ut pul-
cerrimè dictat *Virg. 1. Georg.*

Quippe etiam festis quædam exercere diebus
Fas & iura sinunt, rivos deducere nulla
Religio vetuit: segeti prætendere sepem:
Insidias avibus moliri.

Columell. lib. 2. R. R. cap. 24. De observa-
tione dierum Festorum eleganter agit
Basil. var. disput. 1. part. de Agno Typico,
cap. 11. fol. 11. elegantissimè *Rodolphus*
Hisponianus de orig. & observ. Festor. Os-
suald. in Don. lib. 24. comm. cap. 7. toto, Co-
varr. lib. 4. var. cap. 19. ubi *Ioannes Vsel.*
in addit. novissimè *Ioan. Hering. in tract.*
de molendinis, quæst. 1. à num. 27. 28. &
29.

Diana montium custos, nemorum-
32 que virgo dicta est, *Horat. lib. 3.* ad
Dianam, cui, dijsque alijs sacri erant
luci, id est, loca venationum à privato-
rũ iniurijs ideò reservata, quibus se tan-
quam ad asylum reciperent feræ, *Petr.*
33 *Gregor. lib. 33. syntag. cap. 21. Decian.*
lib. 16. tractat. crim. cap. 25. num. 4. P.
Petr. Gambacurta lib. 1. de immun. cap.
5. à num. 7. De Luco Iunonis *Ovid. 2.*
Fast.

---Multis incaeduus annis
Iunonis magnæ nomine Lucus erat.

De Luco Bacchi *Stac. in Achill.*

Lucus Agenorij sublimis ad Orggia Bacchi.

34 Ideo lucos publica nemora interpre-
tatur *glos. in l. id quod post, §. 1. eo verb.*
D. de peric. & comm. rei vendit. & de
luco Daphnes, & Apollinis meminit
text. in l. 1. C. de cupress. ex luco Daph.
lib. 11. & ibi *Andr. Alciat.* Senatus
Romanus publico decreto de rebus
Asiæ componendis Regias silvas in-
ter cætera Regi Eumeni dari iussit, te-
ste *Tito Livio lib. 7. decad. 4. Covar. lib.*
4. var. cap. 7. de Antiochia, cuius est
mentio *in l. 2. C. de pascuis public.* & de
luco Daphnes, qui erat suburbanus ip-
35 sius Antiochiæ Apollini sacer (de quo
agunt *Stephan. & Sozomen. lib. 5. cap.*
19. Nicephor. hist. Eccles. lib. 16. cap.
23. Ammian. lib. 19. in fin. subdit ob-
servãdum oraculum Apollinis tunc ob-
mutuisse, nec responsa dedisse, cùm
Babylas Martyr prope illud suburba-
num Daphnes sepultus sit, adnotat eru-
ditè *Ioan. Vsel. ad Covar. dict. lib. 4. var.*
cap. 7. Igitur quæ falsis Gentium dijs
sacra erant, loca Regum sunt, quæ uti
sacra custodiri oportet.

36 Qua de causa Romani silvas, & lu-
cos vectigales habuerunt, teste *Sallu-*
stio in Catilin. Bened. Boni. de censib. art.
2. num. 8. Rencella de pascuis cap. 3. in
fin.

37 Ex dictis infertur, posse Principem
prohibêre venationem, *Andr. Fachin.*
lib. 1. cont. cap. 1. Sixtin. de Regalib. lib.
2. cap. 18. num. 43. Seraph. de iusto Im-
perio Asiatico, cap. 11. num. 24. Matien-
ço Iunior in l. si quisquam 7. num. 48. D.
de div. & temp. præscript. infinitos ag-
glomerantes, *Caiet. tom. 1. opusc. tract.*
17. cap. 12. Capiblanc. de Baron. pragm.
14. num. 36. ex consensu populi, sive
gratis, sive per aliquem cõtractum ge-
sto, sive propter onera sublevanda.

38 Sed difficultas exoritur, utrùm ad so-
lam recreationem posit absque populi
consensu tale ius reservare? Et dicen-
dum adest ex sententia aliquorum, etiã
ad solam recreationem posse illum abs-
que consensu populi ius venandi in qui-
busdam locis sibi reservare, ità tenent
Covarru. ad reg. peccatum, part. 2. §. 8.
Sot. de iust. & iur. lib. 4. quæst. 6. art. 4.
39 Ratio est, quia Princeps cùm laboret
pro Republica, potest etiam aliqua lo-
ca cõmunia suæ recreationi reservare,
præsertim cùm id etiam pertineat ad
Principis dignitatem.

40 Quod cum grano salis est intelligẽ-
dum, dummodò Princeps alio modo
compenset, neque enim modi ei de-
sunt ijs providendo, quorum prædia
suis solatijs adrogavit, elegãter *Less. lib.*
2. de iust. & iur. c. 5. dubit. 7. num. 35. Lu-
dovic. Turrian. in eod. tract. disput. 36.
dubit. 1. n. 23. Medin. in C. de restit. quæst.
12.

12. Molin. disputat. 46. Prosper. Rendell. de pascuis cap. 8. versic. Atque in proposito, fol. 20. Gregor. Reimund. in Thes. cas. conscien. lib. 11. cap. 9. n. 10. alios commemorans *Cabed. decis. 89. n. 5. part. 2.*

41 Quapropter non solùm huiusmodi prohibitio fieri potest extraneis, oppidanis ipsius loci, sed etiam proprijs fundorum dominis, ne in ipsis fundis venentur, doctè *Carol. Bardellon. consil. 7. lib. 1.*

42 Cui addendum est, liberum esse Regi in montibus, & silvis Populorum sui Regni, sive Demanialium, sive Baronum ligna mandare, ut cædantur ad sui usum, & suorum sine pretio, & pœna, quamvis ius aliquod proprietatis non habeat, *Bobadill. lib. 2. Polit. c. 16. n. 67. fall. 60.*

43 Denique licèt Princeps non possit simpliciter piscationem in mari prohibère, potest tamen piscari volentibus certum imponere vectigal, secundùm *Albarot. in cap. 1. num. 6. in fin.*
44 *tit. quæ sint Reg. Suar. alleg. 17. num. 11. Ioan. Ant. Bellon. cons. 14. num. 60,* & antea 54. & 55. Cùm & portorium Romano iure solveretur, *l. in lege Censoria 203.* & ibi *Alciat. in verb. Portorium, D. de verbor. signific. l. Portoriũ 3. C. de vectig. & comm. Alexand. ab Alexand. lib. 4. Dier. Genial. cap. 10. Cæl. Rhodig. lib. 10. lect. Antiq. c. 2. in fin. Sigon. lib. 1. de Antiq. Iur. Civ. Roman. cap. 16. & lib. 1. de Antiq. iur. Provinc. c. 1. Iul. Cæs. Buleng. lib. 9. de vectig. Popul. Roman. cap. 6. Gunther. in Ligurino lib. 8.*

Vectigal portus, cudendæ iura monetæ,
Cùmque molendinis, telonia, flumina, pontes,
Id quoque, quod Fodrum vulgari nomine dicunt,
Et capito litium certo sub tempore censum;
Hæc Ligures sacro tribuerunt omnia Fisco.

45 Hinc fit descensus ad quæstionem, an possit Princeps dominium rei ab subditis extorquère, & subditorum bona libera habeat in sui potestate.

46 Aientium, & negantium Authorum sententiæ in hanc materiam sparguntur; quas cōgessit eruditissimus *Amaia lib. 1. observ. c. 1. à n. 49. cum seq.*

47 Verùm negativè responsum iaci debet. Quia Princeps ius nullum habet in bonis, & rebus privatorum, nisi respectu superioritatis, & iurisdictionis, mirè *Cravet. cons. 238. num. 11.*

48 Tamen ex causa publicæ utilitatis, pacis, defensionis Civitatis, & alijs, quæ publicam utilitatem respiciunt, potest auferre alicuius dominium, *l. item si verberatum, §. item si fortè, D. de reivindic. l. Lucius 11.* (sic intelligenda) *D. de evict. Bobadill. lib. 3. Polit. cap. 3. num. 14. & cap. 5. num. 26. Petr. de potest. Princ. cap. 24. num. 62. Castill. tom. 5. contr. cap. 89. n. 93. Cabed. decis. 19. n. 10. lib. 2. Mart. voto 166. Ludovic. Rodulphin. de absolut. potest. Princ. cap. 6. num. 160.* ubi in fine dicit, quòd non solùm sufficit causa publicam utilitatem concernens, sed omnis ratio naturalis movens Principem ad sic faciendum, ut aiunt *Bossius in prax. tit. de Principe, num. 188. Peregrin. de iur. fisc. lib. 1. tit. 3. sub num. 69.* & etiam addit, quòd ultra causam adhibeat causæ cognitionem in privando aliquem iure suo, *Surd. cons. 203. num.*
49 *17. lib. 2. Menoch. cons. 1. num. 196.* Sed in tali casu tenetur solvere pretium, & dare congruentem satisfactionem, *dict. l. item si verberatum, §. item si fortè, Ias. in l. Barbarius, num. 36. & 39. D. de offic. Præt. Menoch. cons. 721. num. 27. volum. 8. Cabed. decis. 20. num. 5. lib. 2. Pinel. in l. 1. part. 3. num. 62. C. de bon. mat. & in l. 2. p. 1. cap. 2. num. 14. C. de rescind. vendit. Grat. cap. 520. n. 23. tom. 3. Lara in l. si quis à liberis, §. idem rescripsit, n. 138. D. de lib. agnosc. Castill. lib. 3. contr. c. 16. à n. 14. l. 2. tit. 2. p. 2. l. 31. tit. 18. p. 3. Guzm. de evict. q. 52. n. 8. & 9. Sixtin. de Regalib. lib. 2. c. 7. n. 71. & c. 13. n. 78. Mastril. de Magist. lib. 3. c. 4. à n. 352. Paschal. de virib. patr. pot. 1. p. c. 1.*

Ele-

50 Eleganter adstipulatur huic proposito *text. in l. fin. D. de extraord. crimin.* ubi damnum datum ob metum serpentum præstatur, & exsolvitur, ibi: *In circulatores, qui serpẽtes circumferunt, si cui ob eorũ metum damnum datũ est, pro modo admissi actio dabitur.*

51 De quo mirè agit *D. Laur. Ramir. de Prad. in Pentecont. c. 1. in fin.*

52 Confirmat expreſsè *text. in l. venditor 13. §. si constat, D. comm. præd.* ibi: *Nõ aliter hoc faciat, nisi prius solitum* SOLATIVM *pro hoc domino præstet*, & ibi: *Postquàm satisfaciat.*

53 Cuius *text.* occasione, quid sit SOLATIVM promere oportet: & video de hoc verbo mentionem fieri *in l. laudabile 4. §. 1. C. de Advocat. divers. iudic.* ibi: *Ideoque iubemus, viros clarissimos sisti pro tempore patronos fori tuæ celsitudinis solẽni die festivitatis Kalendarũ Ianuariarũ, ipsius tantummodò anni, per quem tale peragunt officium inter spectabiles sacri Consistorij Comites divina nostræ serenitatis manu puncti consequi* SOLATIA.

54 Ex quo fluit; quòd Kalendæ Ianuariæ (de quarum celebratione conquerũtur *Chrysol. serm. 155. Augustin. serm. de Kal. Ian. & S. Maxim. hom. de Circumcisione, & hom. de Kal. Ian. & tract. 20. & 21. in appendice, tom. 9. operum B. Aug.*) largitionum dies erant, *Niceph. lib. 10. cap. 23. Buleng. de Imper. Rom. lib. 3. c. 16. lit. E. fol. 402.* quibus solatia tribuebantur, hoc est, liberalitatem Princeps effundebat, observat *Cuiac. lib. 13. observ. cap. 2.* variam *d. §. 1.* lectionem, & Codices nonnullos puncta solatia habêre, diuque se quæsivisse, quid esset puncti solatium, quod nec adhuc se invenisse fatetur. Nec sanè usquam hoc genus loquendi inveniri potest, atque aliter lectio legis intelligenda est.

55 Etenim puncti Imperatoris manu, fisci Patroni dicuntur solatia consequi, non puncti, aut puncta solatia. Manu pungere est manu notare, notis signare, quæ cuique Princeps solatia constituat. Punctum pro suffragio, & favore adcipitur, & veteres punctis suffragia notare solebant, & expuncti dicebantur favore privati, vel repulsi.

56 Nec admitto aliorum coniecturam; qui pacta solatia reponunt; nam solatia illa Kalendis Ianuarijs fisci Patronis data ex mera Principis liberalitate proficiscuntur. At solatia fisci Patronis, seu honoraria communi consensu deputata, *l. 3. & 5. C. de Advoc. divers. iudic.* & Kalẽdis Octobris ex arce Præfect. Præt. per annos singulos solvebantur, *Guther. de offic. dom. August. lib. 3. c. 1. fol. 412.*

57 Vnde SOLATIVM non solùm significat satisfactionem, sed largitiones & honoraria.

Adstipulatur *Martial. lib. 2. epigramat. 91.*

Hæc, si displicui, fuerunt solatia nobis,
Hæc fuerunt nobis præmia, si placui.

58 Ex quo fluit, quòd in certaminibus dabantur quandoque etiam victis dona, quæ SOLATIA adpellabantur, *Virg. 5. Æneid.*

Sic ait, & geminum pugnæ proponit honorem:
Victori velatum auro, vittisque iuvencum:
Ensem atque insignem galea, SOLATIA *victo.*

Desider. Herald. ad Marti. ubi sup.

59 Iam instat quidam scrupulus, cur in *dict. l. item si verberatum, §. item si fortè*, dicat *Conſ. modico honoris gratia possessori dato*, si id iusto de pretio intelligitur? ut ibi per *Cyn. & Iacob. de Arena, Vellug. in specul. Princip. §. donum, rubric. 46. num. 4. vers. Nec obstat, l. Lucius, D. de evict.*

60 Respondetur manifestè, quòd etsi pretium æquale rei debeat esse, modicum tamen nuncupatur respectu ad voluntatem domini; à quo invito res extorquetur, *glos. in l. nec quasi, D. de rei vind. Bald. in l. nõ interest, C. hoc nost. tit. Natt. cons. 554. num. 3. lib. 3.* Quia consideratur interesse voluntatis, *Andr. in c. Im-*

c.Imperialem,n. 4. de probibita feudi alienatione per Frideric. Tiraq. de retract. in præfat.num.25.Surd.consf.440.num.3.lib. 3. Nam qui me cogit, damnum infert, & damni loco habetur, si perdo voluntatem, *Bald.in l.1.col.5.in 1.lectur.D.de leg.2.Andr.in cap.1.§.similiter, num. 27. de Capitan.qui Cur. vendid.* & ibi *Afflict. num.*6.ubi dicunt,quòd *in dict. l. item si verberatum* adcidir,modicum fuisse datum respectu noluntatis domini,ab quo
61 invito res extorquetur, sed de iure debebat dari integrum pretium, *Mart. de iurisd.p.4.cent.2.cas.195.n.31.*

SVMMARIVM.

1 *Ignis Religio magna fuit apud plerosque.*
2 *Deum in igne babitare ferebant Ethnici.*
3 *Omnia ex igne conflabant.*
4 *Igni adscribitur omnium rerum principium.*
5 *Apud Iudæos Sacerdotes & Levitæ ignem perpetuum conservabant.*
6 *Invectio ignis alieni in Dei sanctuariũ non permissa.*
7 *Sacerdos Heli fovebat ignem.*
8 *Hoc munus exercebant Vestæ virgines, & 9. 10.11.*
12 *Athenis, & in alijs partibus ignis perpetuus,& 13.14.*
15 *Omnia artificiata igni adtribuebant Antiqui.*
16 *Origo fabulæ Promethei,& 17.*
18 *Ignis etymon proponitur.*
19 *Explicantur Homer.& Valer.Flacc. & 20.*
21 *Ignis organum artium.*
22 *Ignis regium præsagium.*
23 *Explicatur Virgil.& 24.25.*
26 *Est signum alacritatis.*
27 *Animalia igne generantur.& 28.*
29 *Plures sunt ignis utilitates.*
30 *Ignis evertit omnia.*
31 *Adducitur Homer.*
32 *Persæ, & alij divino igni honores impenderunt.*
33 *Frequentia olim Vrbi incendia.*
34 *Ad ea restinguenda Præfectus Vigilum creatus.*
35 *Explicatur Paul.in l.3.de offic.præfect. Vigil.& 36.37.*
38 *Caliga pedum,non crurum indumentũ.*
39 *Hamæ instrumenta grandiora confixa longissimis contis.*
40 *Explicatur Iuvenal.*
41 *Propter metum ignis venientis potest funditus everti domus vicini.*
42 *Incendia,quæ non possunt aqua restingui,ruinis sopiuntur.*
43 *Præstat unam domum intercidi, quàm totam Rempublicam.*
44 *Quod procedit etiam si vicinæ ædes ad intercidẽtis domũ nõ perveniant,& 45*
46 *Extranei in hoc casu non tenentur.*
47 *An pro reparatione domus diruptæ in commune vicini contribuere teneantur? & 48.*
Mos erat apud Romanos,ut Vrbis damno adfectis pecuniæ adferrentur.
49 *An Princeps,vel Senatus alicuius civitatis damnum ex publico teneatur resarcire? & 50. 51.*
52 *Si Princeps muniat castrũ alicuius nobilis timore belli,non potest ab eo expensas repetere.*
53 *An domo diruta, sive exustæ habitatio remaneat? usque 59.*
60 *An extincta domo sit extinctus census? usque 64.*

CAPVT XXXVIII.

An propter metũ ignis venientis possit funditus everti domus vicini?

1 IGNIS Religio magna fuit apud plerosque, tradunt *Tiraq.de nobilit.c.31. num. 575. Alexand.ab Alexand. lib. 6. Dierum Genialium, capit. 4. fol. 619. Ioann. Ludovic. de la Cerd.in 2.Æneid. ỷ. 295.num.9.volum. 1.fol.*

2 1. *fol. 193.* Vnde Deum in igne habitare ferebant Ethnici non pauci, & veritati inhærens Sacta Pagina multis in locis demonstravit, quos congessit *Petrus Greg. lib. 33. syntax. art. mir. cap. 5. Iust. Lips. lib. 1. Physiol. dissert. 6. & 7. & lib. 2. dissert. 12.*

3 Omnia ex igne constare dicebat Heraclitus, teste *Alexand. ab Alexand.*
4 *lib. 3. Dier. Gen. cap. 2. fol. 202.* & illi adscribi omnium rerum principium dixerunt alij, quos commemorat idem *Alex. ab Alex. lib. 5. c. 9. fol. 477.*

5 Apud Iudæos Sacerdotes, & Levitæ ignem perpetuum conservabant, ne extingueretur ex iussu Dei, *Levit. cap. 6.* In symbolum Spiritus Sancti, vel divinitatis indeficientis, vel ob charitatē, quam perpetuò fovêre debent præpositi sacri Antistites, qui nec divinitatem
6 alterius Dei, nec alienum à Deo quippiam fovêre debent. Vnde & invectio ignis alieni in Dei sanctuarium morte expiata fuit ministrorum, *Levit.*
7 *cap. 10.* Habuitque hoc munus fovendi ignē Sacerdos Heli, quod tradidit Samueli postea, puero pervigili, dum senectute caligare eius cœperunt oculi, ut extinguentem, vel defecturam lucernam non videret, *1. Reg. cap. 3.*

8 Habebant hoc munus apud Ethnicos Romanos Vestæ Virgines ignem perpetuò foventes, quod innuit *Virgil. 2. Æneid. ỷ. 295.* dum ex persona Hectoris:

Sic ait, & manibus vittas, Vestamque potentem,
Æternumque adytis effert penetralibus ignem.

9 Vbi *Ioan. Ludovic. de la Cerd. num. 9.* cū alijs. Quod ad Numæ institutum referūt *Livius lib. 1. Ovid. 6. Fast. Dionys. Halicarnas. lib. 2. Plutarch. in vita Numa,* & alij. Quamvis *Beros. lib. 3. deflorat.* scribat uxorem Noachi Tytheam
10 Aretiam etiam dictam, quia mater omnium esset, vocatam Estam, id est ignem, post mortem: eò quòd ipsa Regina sacrorum fuerat, & puellas doceret sempiternum ignem sacrorum inextin-
11 ctum servare. Non enim tantùm apud Græcos Vesta, vel Esta ignem significat, sed apud Arumæos, quos quia Græciam incoluerunt antea, & barbara Græcis nomina reliquisse testatur *Strabo in Geograph. Græcor. Ioan. Rosin. lib. 2. Antiquit. Rom. cap. 12. fol. 331. lit. D.* ubi *Thom. Dempsterus in Paralipom. Iul. Labor. var. lucubr. tit. 2. cap. 5. à num. 77. Sherlog. in Cantic. antel. 5. sect. 5. à num. 110. fol. 215.*

12 Athenis etiam ignis perpetuus in Prytaneo adservabatur, non quidem à Virginibus, sed à Viduis, ut ait *Plutar. & Strab. lib. 9.* Poliadis Minervæ dixit templum in saxo Vetustum, in quo essent lichnus inextinguibilis, & Virginum domus. Servabāt & ignem Ægy-
13 ptij, teste *Diodor. Sicul.* Item & perpetuus Delphis, & apud Persas, ut inquit
14 *Procop. lib. 2. bell. Persic.* Custodiebant & in Pyreo Magi, & in Cappadocia id ipsum Magni Pyrethi factitarunt, *Strabo lib. 10. Petr. Greg. lib. 15 syntagm. cap. 39. à num. 8. cum seqq.*

15 Omnia artificiata igni adtribuebant Antiqui. Nec alia origo fabulæ Promethei, qui ignem Solis rapuit, & communicavit mortalibus; nam videlicet docuit rerum structuras *Prometheus* ipse
16 de se *lib. 4. epig.* Vbi igni dat artem, atque illum dedisse vitam rebus. Inde ignis dictus est Sapiens ab *Tertul. in Scorpiac.* & ab *Minutio Clement* etiam *in Protrept.* vocat ità.

Non aliâ credo mente à *Virgil. 1. Georg.* de Iove mundum in deterius cōmutante:

Mellaque decussit folijs, ignemque removit,
Vt varias usus meditando extunderet artes.

17 Sicut ab *Hesiodo.* Quia videlicet omnia patata sunt, etsi absit, difficiliores sunt artes. Quid enim ignis non emollivit? *Lucret.* etiam *lib. 5.* describens rude seculum, & nullis artibus excultum, ita ait:

Nec

Nec dum res igne sciebant tractare.
Quasi ignis ad omnem fabricam res porissima.

18 Huc pertinet etymon *Varronis*, ignem dictum à nascendo, quòd inde omnia nascantur. Atque inde etiam natũ Proverbium *ab igne*, ad significandum initium cuiusque rei. Quo usus *Basilius Seleucienfis Episcop. lib. 1. vitæ Teclæ: Ab igne etiam, ut dicitur, Martyr auspicata est catechesin.*

19 Existimavi fortasse ignem dici ab *Homero* indefessum, ut à quo omnes artes fluant nullo suo labore, *Valer. Flacc. 1. Argon.* cùm obcupatur in prima nave fabricanda, inquit:

----Lentoque sequaces
Molliri videt igne trabes.---

Nec alia ratio cur ab *Homer. lib. 21.* Vulcanus dicatur Sapiens.

20 Inde etiam in honorem Vulcani inventoris Artium erant Athenis festa, scribit hoc *Interpres Aristoph. in Ran. & Vespas.* Præclarè itàque dixit *Aristot.*

21 ignem esse organum artium. Artes utũtur igne tanquam organo *Tull. 2. Natur.* ait esse ignem artificiosum, & magistrum Artium reliquarum, *Cerd. 8. Æneid. ỷ. 415. num. 9. fol. 216.*

22 Nunc observandum est, ignem fuisse Regium præsagium, firmat hoc Historia Servi Tullij Romani Regis, *Plin. lib. 2. cap. 107.* Servio Tullio dormienti in pueritia ex capite flammam emicuisse. Copiosior *Plutarch. de fortun. Roman.* ait enim Servium in somnium prolapsum fuisse, ac tunc caput dormientis visum igni circumlustrari, quod erat testimonium ipsum ex igne natum, bonumque indicium insperati Regni, quod obtinuit.

23 Hũc tradenda narratio de simili prodigio Laviniæ, quam per initia *7. Æneid. Virgil.* exsequitur. Necnon illa *Plin. lib. 2. cap. 27.* de Stellis Castoribus.

Hominum quoque capita vespertinis Historijs magno præsagio circumfulgent. Atque etiam *Livij* de Marcio Duce *lib. 25. ad fin.* flammam ei concionanti fusam è capite sine ipsius sensu cum magno pavore circumstantium

24 militum. Tale quiddam de flamma nõ urente legas inter prodigia relata ab eodem *Livi. lib. 43.* his verbis. *Fregellis in domo L. Atrei hasta, quam filio militi emerat, interdiu plus duas horas arsisse, ità, ut nihil eius amburereт ignis, dicebatur.*

Lege versus *Claudiani in 4. Consul. Honorij:*

----Ventura potestas
Claruit Ascanio, subita cum luce comarum
Innocuus flagraret apex.

In eamdem rem *Virgil. 2. Æneid. ỷ. 680.*

Cùm subitum, dictuque oritur mirabile monstrum:
Namque manus inter, mœstorumque ora parentum,
Ecce levis summo de vertice visus Iuli
Fundere lumen apex, tactuque innoxia molli
Lambere flamma comas, & circum tempora pasci.
Nos pavidi trepidare metu, crinemque flagrantem
Excutere, & sanctos restinguere fontibus ignes.

Vbi futuram, & Regalem Ascanij dignitatem notavit.

25 Inde facta magna illa animorum cõmutatio: nam Anchises, ut vidit Ascanium futurum Regem, alacer factus est ad fugam, reliquique omnes spem eandem concepêre.

26 Est signum alacritatis, ideò in luctu extinguebatur, *Tertull. de idololat. cap. 15. & lib. ad uxorem, cap. 6. Iuven. sat. 3. Iul. Labor. var. lucubr. tit. 2. cap. 1. num. 148. & cap. 3.*

27 Ignis, qui omnia consumit, quædam etiam creat, & quod videri non potest simile veri, sed tamen verum est, animalia igne generantur, *Senec. lib. 5. nat. quæstionum, cap. 6.* etsi contra nitatur *Ovid.*

Nec

Nec tu aliud Vestam, quàm puram intellige flammam,
Nataque de flamma corpora nulla vides.

28 De hac tamē te videas *Aristot.lib.5. hist.anim.& Plin.lib.11.c.36.*

29 Maxima excellentia, plurimæ maximæque utilitates in igne adsunt, *Andr. Tiraq.de nobilit.cap.31.num.570. cum sequent.S.August.lib.12.de Civit.Dei, cap.4.Sim.Maiol.tom.1.Dier. Canic. colloq.22.* verùm & illud mali habet, quòd interdum tecta: quid tecta? Imò oppida
30 integra, cum hominibus, & eorum omnibus facultatibus incendit:

Scilicet ignis edax summa ad fastigia vento
Volvitur; exsuperent flammæ furit æstus ad auras:

ut inquit ille. Ex quo *Menander* illum inter præcipua mala posuit illo senario proverbiali:

Ignis, & mare, & mulier, mala tria.

31 Vt nō mirum sit, si *Homer.lib.12. Odyss.* ignem perniciosum vocaverit: *& lib.15. Iliad.* illius similitudinem hanc adferens:

Currebat autem, ut quando Mars lanceam vibrans, vel perniciosus ignis
Montibus furit profunda in densitatibus Silvæ.

Sed idem aliam eiusdem ignis similitudinem non absimilem posuit ad fin. *lib.17.eiusdem operis.*

Crudelis ut ignis, qui irruens Civitatē virorum
Motus repentè comburit: minuuntur tamen domus,
In splendore magno, hunc increpat vis venti.

Et aliam quoque ad extremum *lib.20.*

Sicut autem promptus est ad profundas valles admirandus ignis
Montis aridi, profunda autem comburitur Silva.

32 Ideòque, quod à Persis, & alijs quibusdam Gentibus divinos igni honores impendi traditum est, non religione quidem, sed potiùs formidine rei nocentissimæ factum est, ut ex recentioribus prodidit *Cælius lib.8. Antiq. lect. cap.36.Serar.in Harmon.Machab.in cap.1.& 2.lib.2.quæst.14. Adam Contzen. lib.7.Polit.c.5.§.5.*

33 Frequentia fuerunt olim Vrbi incendia, tradunt *Tacit.lib.5. Ann. Dio lib.57.Grat.cap.195.num.22.tom.1.* ad quæ restringuenda, & compescenda.

34 Præfecti Vigilum instituti extiterunt, qui suis cohortibus pernoctarentur per Vrbem, & curarent, ne serperent, & latrones fugarent ab domibus incensis custodientes res familiares, eleganter *Rosin. lib.7. Antiquit. Rom. cap.34. Sueton. in August. cap.30. Dio lib.55. Valer. Maxim. lib.8. cap.1. Livius decad.4. lib.9. Alexand.ab Alexand. lib.3. Dier. Gen. cap.16. fol.272. Pancirol. in Not. Orient. cap.27. Iul. Cæs. Buleng. lib.5. de Imp. Rom. cap.11. Brisson. lib.2. select. Antiquit. cap.8. Polid. Rip. de noct.temp. c.48.n.9. Paul. in l.3. de offic.*
35 *Præf.Vigil.* inquit: *Sciendum est Præfectum Vigilum per totam noctem vigilare debere, & coërrare calceatum cum hamis, & dolabris, ut curam adhibeant omnes inquilinos admonere, ne negligentia aliqua incendij casus oriatur.*

36 Calceatum Præfectum multi adnotarunt dici à *Iurisconsulto* ex eo, quòd inter vestimenta militaria connumurentur, & calceamenta apud *Lāprid. in Alexand. Flav. Vopisc. in Aurelian. militari epistola ad Vicarium suum;* obiter *Ioseph. lib.7. cap.3. Ægesip. lib.5. de ex-*
37 *cid.Hierosol.cap.30.* Hinc Præfectus Vigilum coertabat calceatus, non aliâ ratione, quàm ut calcei præsidio noctu securiùs ambulet per medios etiam ignes. *Cuiacius lib.13. observation. cap.30.*

38 Sunt tamen qui *in d.l.3. caligatum* legendum censent, à *caliga*, quod pedū nō crurum indumentum fuisse tradunt *Ioseph.Castall. observ.decad.2.c.4. Ioan. Ludov.de la Cerd.adversf sacrorū, c.124.n.1. Brisf.2.Ant.5.Goth.in l.5.de cust.reor. Donat.ad Suet.in Aug.c.25.* Hinc venit intelli-

telligendus *text. in l. 2. D. de his qui notantur infam.* ubi miles caligatus dicitur (qui quidem est vilior, & inferioris ordinis) quatenus ait Cõsultus, missionẽ non militibus tantùm gregarijs convenire, sed omnibus à milite caligato usque ad Centurionẽ, Præfectũ cohortis, & ipsum militiæ Ducem; eleganter *Petr. Bellin. de re milit. par. 7. tit. 3. à num. 6. cum seq. Gothofr. in l. de militibus 9. lit. E. D. de custod. reor.*

39 Hamæ, sive Amiæ instrumenta sunt grandiora confixa longissimis contis, id est, longurijs, quibus ædificia incendij compescendi, aut extinguendi causâ disturbant, *Cuiac. dict. cap. 30. Plin. in epist. ad Trajan. Turnebus* verò *advers. lib. 19. cap. 23.* Hamam sumi vult pro vasis aquarijs rotundioris formæ, & ventris globosioris, quibus ad extinguenda incendia uti solêrent, quod minus huic loco convenire, notavit *Gothofred. ad dict. l. 3. & Brisson. dict. cap. 8.* qui priorem interpretationem propter adiunctum *dolabræ* verbum probabiliorem credit.

40 Quamquam apud *Plautum in Milite Glorioso, & Columell. lib. 10.* ità sumatur, ac de eo etiam intelligi videtur illud *Iuven. satyr. 14.*

--- *Misera est magni custodia census*
Dispositis prædives hamis vigilare cohortem
Servorum: noctu Licinus iubet. ---

Vbi tamen pro hamis, amis legit *Ioann. Britannic. Covarr. lib. 4. var. cap. 1.* ubi *Ioan. Vsel. in addit. Ioan. Lubler. in tract. de incend. cap. 6.* toto.

41 Iam oportet quæri, utrũ propter metum ignis veniẽtis possit funditùs everti domus vicini? & affirmativè resolvẽdum est; quia qui arcendi incendij gratiâ vicinas ædes intercidit, & demolitur, sive hoc iussu Magistratus, sive iusto metu ductus faciat, ne scilicet ignis ad se perveniat, ut plerumque præsentis periculi metu fieri solet, utroque casu actione legis Aquiliæ non tenebitur, expresse *text. in l. si quis fumo 49. §. 1. D. ad leg. Aquil. & in l. quo naufragiũ 3. § quod ait 7. D. de incen. ruin. & naufr. & in l. si alius 7. §. Est & alia, D. quod vi, aut clàm, gloss. in l. 1. verb. Excissa, & in l. 2. verb. Deposuisse, C. ad leg. Aquil. Mascar. de probat. vol. 2. concl. 892. num. 6. Raudens. decis. Pisan. 6. num. 59. par. 1. Gail. 2. obser. 22. num. 3. vers. Porrò qui arcendi, Ioann. Lubler.* cum alijs, *in tract. de incend. cap. 5. à num. 116. Gabriel in 4. dist. 15. quæst. 3. art. 3 dub. 6. in fin. Sylvest. in sum. verb. Incendium, num. 5. Greg. Lop. in l. 12. per text.* ibi *gloss. 2. tit. 15. par. 7. P. Ludov. de Torr. de iust. disp. 42. dubit. 2. num. 16. Cabedo decis. 93. num. 2. par. 1. Bobad. lib. 2. Polit. cap. 18. num. 133. Azeved. in l. 6. tit. 12. num. 25. & 26. lib. 8. Recop.*

42 Solent enim ea, quæ ex improviso casu potiùs quàm fraude accidũt, fato, nõ noxæ imputari, *l. 1. C. ad leg. Cornel. de sicar. Et incẽdia, quæ nõ possunt aqua restingui nonnunquã ruinis sopiri,* inquit *Cicer. contra coniurat. Catil. Sich. in l. 2. n. 2. C. ad leg. Aquil. Senec. lib. 4. cont.* ibi: *Necessitas est, quæ navigia iactu exonerat. Necessitas est, quæ ruinis incẽdia obprimit. Neces-*
43 *sitas est lex temporis*: Præstatque unam domum intercidere, quàm totam Rẽpublicam, nam eversâ domo Reipublicæ status manère potest: urbis autem ruina omnes Penates secum trahat, necesse est, *Valer. Maxim. lib. 5. memor. cap. 6. in princip.*

44 Quę conclusio procedit etiã si ignis vicinæ ædis ad intercidentis domũ nõ perveniat, *Mascar. d. concl. 892 n. 6. Medic. de fortuit. cas. par. 2. q. 7. n. 23. Farin. de var. ac div. crim. quæst. 110. cap. 3. num. 144.* Sufficit enim iusta suspicionis causa, etiam si periculũ, quod suspicaretur, non evenerit, *text. in l. habitatores 27. §. fin. D. locat.* ubi si conductor domus aliò migraverit propter aliquam suspicionẽ iustam remittitur merces, licèt periculum, quod suspicaretur, nõ evenerit: paria namque sunt aliquid fieri propter metum, vel propter probabilẽ suspicionẽ metus, *l. novissimè 7. §. 1.* ibi: *Compulsus, aut metu ne compelleretur, D. quod fals. tutor. auctor.* (cui ne obstet textus in

53 Quæstionis est, an domo dirutâ, sive exustâ habitatio remaneat? & negativè resolvendũ est, ex *tex.in l.repeti,§.rei mutatione,D.quib.mod.usufr.amittat.l.servitutes,§.sublacum,D.de servit.urb.prædior.*ubi *I.C.*in ędibus incẽdio, vel ruinâ absumptis, tam usumfructum, quàm habitationem extingui dicunt; adeò ut ne in area quidem & cœmentis ususfructus remaneat, eleganter *Anneus Robert. lib.4.rer.iudic.cap.8.Castillo de usufructu, cap.72.*toto,*Ossuald.in Don.lib.10.comm. cap.18.*

54 Cui rei favet expressè *Tullius in Topic.* ubi ità inquit: *Si ædes eæ corruerint, quarum ususfructus legatus sit, heres restituere non debet: non magis quàm servus, si is cuius ususfructus legatus esset, peryßet.*

55 Quæ quidẽ sententia ampliari debet etiam si domus fuerit refecta,*text.in l.si ità legatũ 65.§ fin. D.de leg.1.*ibi: *Si domus fuerit legata,licèt particulatim ità refecta sit, ut nihil ex pristina materia supersit: tamen dicemus utile manere legatũ. At si ea domo destructa aliam eodem loco testator ædificaverit,dicemus interire legatum.*

56 Ratio est,quia ademptione,seu tacita,seu expressa legatũ revocatur. Adẽptio autem tacitè præsumitur, quoties aut res à testatore vẽdita aliena fit, aut aliquo casu aliam fieri necesse est.

57 Communit nostrum dicteriũ *text. in l.si quis domũ.§.hic subiungi,D.locat.*ubi insulâ exustâ non tenetur locator conductori.

58 Secundò, facit *text. in l.qui usumfructũ,in princ.D.de usufr.*ubi hàc quæstionem videtur Africanus expresso respõso decidisse. Si insulæ usufructu legato, & destructâ domo area remaneat,ac deinde insula facta sit, usumfructũ extingui ait Africanus: idẽque esse addit, si scyphorum ususfructus legatus sit; deinde massâ factâ, & iterũ scyphi:licèt enim inquit pristina qualitas scyphorũ restituta sit; non tamen illos esse, quorum ususfructus legatus est.

59 Tertiò, id cõfirmat *Vlp. in l.qui tamẽ, §.1.D.quib.mod.usufr.amitt.*ibi: *Si ædes ad aream redactæ sint, ususfructus extinguitur; verumetiam si demollitis ædibus testator alias novas restitue rit:* eleganter *Centius de censib. par.3.q.1.art.3.n.13.& 14.Avend.cod.tract.cap.60.num.24.*

60 Cui quæstioni finitima est & alia quæstio, an extincta domo sit extinctus cẽsus? & adfirmativè resolvi debet,*Sarmiento lib.7.select.cap.1.n.31. Lasarte de decima vẽdit.cap.10.n.18.Gutier.lib.2.q.187.n.7.cum seq.Cevall.q.312. Azor inst. moral.p.3.lib.10.c.5.q.3.Grat.in Appendic. ad cap.432.*cum alijs, quos laudat *Avendañ.de censib. cap.6.num.5.cum seq.Scacc. de comm.§.1.q.1.n.176.cum seq. Centius de censib. par.3.quæst.1.art.1.à n.2.cũ seq.*

61 Quod maximè procedit stante Bullâ Pij V.in qua expressè fit mẽtio de interitu rei in parte, & in toto ob quæ cẽsus perimitur, ut etiã notat *Gutier.lib.2. q. 177.post princ.vers.Sed id quod hodie S.P.*

62 Ratio huius resolutionis est, quòd ex censu causatur in re ipsa ius reale,*Gama decis.45.Gutier.cons.18.n.77. Covar.lib. 3.var.cap.7.n.5.* Vnde re peremptâ cõsequẽs est,ut perimatur ius ex cẽsu productũ,& in dicta re causatũ,*l.1.C.de iur. emphyt.* Maximè, quia census est vera emptio & vẽditio,& res empta,quæ interijt post traditionẽ,perijt emptori,nõ vẽditori,*l.1.C.de peric.& cõmod.rei vẽd.*

63 Neque obstat,quòd remaneat obligatio personalis venditoris cẽsus,ob quam remanet actio integra ad redditus annuos exigẽdos,ut per *Covar.Sot.*& alios, de quib⁹ *Felician.de cẽsib.lib.1.c.8.n.19.*

64 Quia venditor obligat se,& sua bona, non quòd illa censui subijciat,sed ut faciat tutum & securũ emptorem ratione evictionis rei, in qua cẽsus fuit impositus,& ut idem emptor habeat actionem personalem exigendi fructus extãte re, in qua cẽsus consistit, non autẽ quòd eâ pereũte sit amplius obligatus, cũ stante obligatione personali citius possit satisfieri creditori,quoad sibi promissa in venditione census,*Gutierr. pract. lib. 2. quæst.177.num.7. ad fin. Azor instit. moral. par.3.lib.10.cap.5.q.3.*

SVMMARIVM.

1 QVID sit ratio status? & 2.
3 Prudentia status quæ? usq.6.
7 Ius status duplex.
8 Ratio status à lege Dei, eiusque præceptis deviare non debet.
9 Iustum est, quod lege fit.
10 Non est licitũ se ipsum occidere. & 11.
12 Excusatur Samson.
13 Similiter Eleazarus.
14 Naves comburere licet. & 15. Comprobatur historijs.
16 Permissum est infidelium naves dolo & fraude comburere, & bona eorum capere.
17 Nostri capti à Turcis sine censura possunt remis impellere naves contra nostros.

CAPVT XXXIX.

An liceat comburere naves propter metũ hostium, ut nõ fiant opulentiores?

1 AB hac quæstione status ratio videtur eximere, & liberate, cùm suadeat apertè hostibus vires minuendas, & opulentiam amputandam esse, & id quomodocunque efficiatur, expedire adfirmat, sive nocumẽto proprio, sive aliorum, quare resolutio iam adparebat ad thesin.

2 Sed priùs quàm ad decisionem adcedamus, indagare oportet, quid sit ratio status. Et dicendum existit, quod illa nõ realis, sed adparẽs est, nec Deum respicit, nec rationem, sed solam utilitatem utentis illâ, non aliâ ratione, seu lege inspectâ, & ut Principes, eorumque Consiliarij Principis cuiusque utilitati cõvenire arbitrantur, *Fracbet. discurs. 1.* post *Ideam status, fol. 38. & 39.*

3 Prudentia status à ratione status differt. Prudentia status aliud nõ est, quàm prudentia civilis, quæ à virtutibus moralibus nec unquam recedit, cùm circũfusa in omnes existat, *Turam. de leg. 1. par. cap.2. n.36. Rota Avenion. decis.*
4 *214.num.13.* Siquidem impossibile esse
inquit *Arist.6. Ethic. cap. 5.* sine prudẽ-
tia quem bonũ adpellari; nec ulla sine
ea potest esse animi virtus, *D.Thom.2.2.*
q.47.art.6.Iust.Lips.lib.1. Polit.cap.7. in
princ. Menoch. de arbitr.cas.426.num.6.
ipsaque prudẽtia, addit *Plato in Mæno,*
5 quæ nos ad omne bonum, omnẽ virtu-
tẽ, omnemque beatitudinem ducit: &
de leg.dial.1. scribit, prudentia divinorũ
omnium dux primus existit. Siquidem
prudentia civilis regula, seu vera regnã-
di norma est, cùm comites semper ha-
beat virtutem, religionem, omnemque
civilem scientiam dirigat, ex *Fracb.&*
Lips. nuper congestis, eãque animæ ci-
vilis, seu politicæ oculum adpellat, ex
Aristot.Iust.Lips.d.cap.7.Brãcalas.in me-
dull.Polit.lib.4. cap.5. in princ. Ramirez
de lege Regia, §.8. num.10. Petr. Greg. de
Repub.lib.10.cap.4 num.3.

6 Bonumque à malo, & utile à pernicioso segregat *D.Thom. in summ. lib.3. tit.34. quæst. 231. Tacit. lib.4. Ann. Cavalc.de brach. Reg. par.6.num.84.*

7 Hinc ius status dupliciter se habet, aliud remotum à iustitia, aliud illius radicibus innixum, *Tapia de Princip potest. §.7.n.95.* quod propriè, & verè ius status debet nuncupari, nec enim sine iustitia benè resonat.

8 Quare dicendum adest, status rationem à lege Dei, eiusque præceptis deviare non debêre, ex *Osea 12.* ibi: *Iuxta vias eius, & iuxta adinventiones eius. Ribadeneira lib.1.de Principe Christ.advers. Machiab. Baron.in epitom.fol. 586. Aug. lib.5.de Civit.Dei, cap.24. & 25. Ioann. Koebier.in thesaur.aphorism.Polit.lib.12. cap.22.& lib.3.cap.20.Ramir.de leg.Reg. § 10.n.4. M.A.Petil.lib.10. Exarch.cap. 5.toto, Ceval.in art.Reg.docum.18.*

Nec

9 Nec aliud iustum dicere solemus, nisi quod ex lege est, quod verò est contra legem, id violentum, *Xenoph. lib. 4. memor. fol. 636. & lib. 1. de Instit. Cyr. fol. 10.* latè *Tiraquel. ad leg. connub. gloss. 9. princ. Ambrosin. decis. 23. num. 18. Valēç. cons. 70. num. 24.*

10 His ità prælibatis suboritur nostra dispunctio, utrùm in foro iustitiæ, & conscientiæ incendi naves status prudentia suadeat? & adfirmativè resolvendum est ex seqq.

11 Primò, ex eo, quòd etsi sit constitutum apud *DD.* non esse licitum se ipsum occidere, probant *August. lib. 1. de Civit. Dei, à cap. 17. usq. ad 27. & lib. 2. contra litteras Petiliani, cap. 4. & epist. 61. & 62. Chrysost. homil. 87. in Ioã. Arist. 3. Ethic. 7. & lib. 5. cap. 11. Cic. 1. q. Tusc. & de somn. Scip. Ioseph. lib. 3. de bell. Iudaic. cap. 21. Plat. in Phædon.* tamen Samsonis factum excusationem meretur, *Iudic. 16.* quia
12 non se interfecit eâ intentione, sed ut hostes opprimeret in bonum Reipublicæ, si enim se salvo illos posset perdere, id potius optasset. Nemo verò dubitat strenuum militem, vel ducem certum de morte maximum aliquod facinus aggredi, ex quo in patriam magnum bonum, in hostes verò magnum damnum videat redundare, *Lara de capell. lib. 1. c. 11. n. 20.*

13 Sic similiter *Eleazarus 1. Machab. 6.* venit excusandus, quia pro patriç salute, elephantis, quem gladio occidit, ruinâ oppressus felicem mortem sibi paravit, tradunt *D. Thom. 2. 2. quæst. 64. art. 5. ad 4. Victor. in relect. 10. de homic. in fin. Sot. de iust. lib. 2. quæst. 3. art. 8. & lib. 5. quæst. 1. art. 5. in fin. Fr. Ludov. Lop. in instruct. consc. 1. par. cap. 65. in fin. Petr. à Navarr. de restit. lib. 2. cap. 3. num. 31. Sayro in Clav. Reg. lib. 7. cap. 9. num. 9. August. Barbos. in cap. si nō licet, à num. 3. 23. quæst. 5. Ambros. lib. 1. offic. c. 40.* Estque res in bellis penè quotidiana: alioqui non licêret cum periculo suffodere turres, & mœnia.

14 Hoc modo excusari possunt nostri milites, & socij navales, qui sæpç fortissimè cum hçreticis prælio navali dimicantes, cùm iam vidēt navem in potestatē hostium venturam, communi consensu ignem pulveri inijciunt, & se mari committunt, ne ipsi, & navis veniat in hostium potestatem, non enim intendunt sui interitum, sed ne hostis navi cum publico damno potiatur.

15 Tuentur hanc sententiam communiter *Leonard. Less. lib. 2. de iust. cap. 9. n. 34. Martin. Bonac. in summ. moral. to. 2. disp. 2. q. ult. sect. 1. punct. 5. n. 8. P. Paul. Layman lib. 3. tract. 3. p. 3. sect. 5. n. 3. ad fin.* & loquens de milite, qui imponit minā in hostis turri, etsi sciat se moriturum, *Vincent. Filiuc. tract. 29. cap. 4. num. 72.*

Hinc *Tit. Liv. lib. 1. dec. 3. Polyb. lib. 3. Valer. lib. 6. cap. 6. Orosius lib. 4. cap. 14. Patritius de Regno, lib. 7. tit. 6.* commemorant, quòd Saguntini septi ab Annibale cognoscentes se viribus carêre ad resistentiam, collegerunt quantum aurum & argentum habebant, & in quendam rogum coniecerunt. *Ant. Herrer. in Hist. general. Hisp. lib. 12. cap. 14. fol. 639.* dicit, quòd quando Anglus Gaditanā insulam anno 1595. cœpit, ibi erant naves onustæ ingēti gazâ, & merci ad Indias dirigendæ, tunc actum fuit ab Generali, ut eæ comburerentur, ne tantâ prædâ hostis potiretur.

16 Sicut etiam permissum est infidelium naves dolo, & fraude cōburere, probat eleganter *Pet. Caball. cent. 3. cas. 220. n. 3.* quia cum eis Orthodoxi semper continuum, perpetuumque bellum habêre intelliguntur, *Bart. in l. hostes 24. col. 2. sub num. 8. post vers. Secundò dixi, D. de capt. Franch. decis. 268. sub n. 5.* & est expediēs eorum desolationē quomodolibet quærere, *Oldrad. cons. 71. col. fin. vers. Inter malos, Cacheran. in disp. an Princip. Christ. fas sit fœdus inire cum infidelibus, sub n. 5. post vers. Quartò, hanc opinionē, Iul. Ferret. de re milit. tit. de ordin. acieb. in bello, n. 42. & 45.* & similiter eorum bona capere, *Sayr. in Clav. Reg. lib. 9. cap. 14. can. 26.* & occidere, *1. Reg. 17. Petra de potest. Princip. cap. 24. n. 163. & 164. fol. 376. col. 1.*

ficut è contrario nostri capti à Turcis sine cēsura possunt remis impellere naves contra nostros; nam metu mortis hoc faciunt, & hoc est verum, quamvis daremus illos peccare contra ius naturæ, ità *Bonac.* cum multis, *tom.1. summ. mor. tract. de censur. disp.1. quæst.2. punct. 3. num.4.* Contrarium & veriùs, ut non peccent contra ius naturæ, & à culpa immunes sint, probāt *Molin. to.1. de iust. disp.115. pag.658. Corduba in summ. q.137. fol.400. Navarr. de restitut. lib.3. cap.4. dub.4. Cornej. tom.2. in 3. par. S. Thom. tract.5. de censur. in gener. disp. ult. dub.1. num.2. vers. Ex quo infero.* Et nocumentum illis inferre in bonis externis, & ad infidelium præceptū destruēdo, vel capiendo, vel ad triremes adsportando, vel sarcinas, vel necessaria ad bellum, admovendo scalas, & alia faciendo, quibus Christiani interficiantur, ità eleganter cum pluribus *Diana tract. 6. miscellan. resol. 48. par.3.*

Nec huic sententiæ resistit *text. in cap. Iulianus 11. quæst. 3.* ubi Iulianus Apostata milites habuit, qui pro Imperij Romani maiestate sub eo militabant; verùmtamen ei pro defensione Reipublicæ obediebant, non autem in Christianos arma sumebant: idem probat *text. in cap. Imperatores, §. Iulianus, ead. causa, & quæst.*

Quia dicendum est *dict. text.* seriem non concordare ex eo, quòd hi milites erant in sua libertate, & potius mortem obpetere, quàm vitam cupiebant. Vnde pœnitentes donativum Imperatori restituerunt, & Christianismum libentimè cū Martyrij adsectione professi sunt, ut dictat *Covarr. lib.4. variar. cap. 12. vers. Secundò observandum, & August. Barbos. in dict. cap. Iulianus, num.3.* Atverò capti ab infidelibus, & in eorum triremibus adstantes nullo modo possunt eorum violentijs obpugnare, cùm vincti & illigati adsint: & hùc & illùc navigare compellantur vi præcisâ.

Sed ut clariùs elucescat mens *dict. tex. in c. Iulianus*, advertere oporter, Paganos Imperatores olim milites Christianos habuisse, *Tertull. in Apolog. cap. 5. & in lib. ad Scapul. Euseb. lib.5. Histor. Eccles. cap.5. Paul. Oros. lib.7. cap.15. & Nicephor. lib.4. cap.12.* & alij.

Quem ritum observavit Apostata Iulianus, ut constat ex *dict. iur. Sozomen. lib.5. cap.18. Cassiodor. lib.6. Tripart. cap. 39. & Nicephor. lib.10. cap.23.* quî quidem (cùm milites idôlis sacrificare renuebant) commotus à cæde abstinens exauthoratos ex Aula Imperiali exegit.

Quamobrem mirum videri non debet, dictos milites dicto Imperatori nō obedijsse, cùm non tenerentur, *cap. iuratos milites 15. quæst.6.* ibi: *Iuratos milites Hugoni Comiti, ne ipsi quandiu excommunicatus est, probibeto. Qui si sacramento prætenderint, moneātur oportere Deo magis servire, quàm hominibus. Fidelitatem enim, quam Christiano Principi iurarunt, Deo, eiusque Sanctis adversanti, & eorum præcepta calcanti nulla cobibentur authoritate persolvere.*

SVMMARIVM.

1 RESIDENTIA de Iure Divino.
Episcopi, Parochi, & Canonici suis Ecclesijs interesse debent.
2 Pestilentia ardentissimus morbus.
3 Eius contagia urunt genus humanum.
4 Cuius causa ad aërios vapores refertur.
5 Dæmonum malignitati adscribitur pestis. & 6.7.
8 Pestis flagellum Dei.
9 Olim quando pestis grassabatur solebant supplicationes indici Pacis Deum exposcendi causa. usq.12.
13 Figebatur clavus ad ejiciendam pestem. & 14.
15 Pestis est acerrima contagio.
16 Aestas & Autumnus aptiora ad pestem tempora. & 17.

CAPVT XL.

An metu pestis contrahendæ ab Ecclesia recedens, aut absens ab ea non rediēs, paratus alioquin redire semoto pestis periculo, possit distributiones percipere?

1 RESIDENTIA fuit de Iure Divino introducta, ut probant quamplurimi laudati ab *Augnst. Barbos. de offic. & potestate Episcop. par. 3. alleg. 53. numer. 2. Mend. lib. 1. Reg. tom. 2. cap. 7. ℣. 17. sect. 2. à num. 4.* Ideò Episcopi, Parochi, & Canonici suis Ecclesijs interesse debent, & sunt obnoxij, *Garc. de benef. par. 3. cap. 2. num. 16. Molfes. in summ. Theolog. moral. tract. 6. cap. 11. num. 13.* latè *Sanctarel. var. resol. quæst. 1. à princip. & quæst. 4. à num. 45. Trident. sess. 6. de reform. cap. 1. sess. 7. cap. 3. & sess. 23. cap. 1. Azor instit. moral. par. 3. lib. 7. cap. 3. col. 916. Franc. Leo in Thes. for. Eccles. par. 3. cap. 2. n. 11. Adā Contz. lib. 6. Polit. cap. 41. §. 3.* ubi comptè, & alij, quos omittimus.

2 Hoc sufficienter probato intrat dubitatio, sed ante decisionem aliqua de peste pertabor.

Pestilentia ardentissimus morbus est apud Medicos satis notus. Vnde *Arnob. lib. 1. contra Gentes*, ait, pestilentię contagia
3 urunt genus humanum, *Mart. lib. 1. epigr. 79.*

Indignas premeret pestes cum tabida fauces,
Inque ipsos vultus serperet atra lues.

4 Cuius causas quidam ad aërios vapores referunt, qui corrupti ex terra exhalantur. Hinc est, quod *Senec. lib. 6. nat. quæst. cap. 27.* adseverat, post magnos terrarum motus solère gigni pestilentiā, ex *text. in l. 1. D. de cloac.* ex impuro cloacarum halitu aërē sepiùs gigni pestilentem adfirmat. Alij dæmonum ma-
5 lignitati morbi huius, & tabis occasionem adsignant. Inter quos *Tertul. in Apolog. cap. 22. & Philost. in vita Apoll.* In illa gravissima peste, quæ sub Iustiniano Imperatore grassata est (in qua singulis diebus quinque millia funerum interdū etiam decem millia in sola Byzantina
6 Regione *a Procop. lib. 2. de bell. Persic. & Agath. lib. 5. Histor. Delrio ad Senec. in Oedip. ℣. 36.* ubi *Delrio* recensentur) phantasmata dæmonum humanā specie adparebant: & cùm primùm quis peste inficiebatur, ille se quasi ictu aliquo percuti sentiebat.

Sic etiā cùm Imperator Romanus se-

nior palatiũ cõderet, effossum est bovis marmorei caput, quod cùm fuisset ab ijs, qui reperierāt, confractum, & in fornacem iniectum, pestis ab eo tempore nunquam desijt armenta boum per Romanam ditionem corrumpere, & infestare, tradit *Cedren. pag. 513.*

8 Tamen propriè pestis epidemeticus morbus, contagio populum inficiēs flagellum Dei, & pœna peccatis imposita, eam enim comminatur Deus recusantibus suscipere suam disciplinā, *Levit. 26. Ezech. 6. & 7.*

9 Itaque Romæ, si quando pestis grassabatur, solebant supplicationes indici Pacis Deum exposcendi causâ, refert *Petr. Greg. lib. 31. syntagm. cap. 21. num. 4. cum seq. Rosin. lib. 5. Antiq. Roman. cap. 21. littera E.*

10 Romani sub Numa unā opem ęgris corporibus relictam crediderũt, si pax, veniaque à Dijs impetrata esset, *Livius lib. 1.* qui pestilentiā agris, urbique inlatam memorat haud dubiè itā Deûm, quos pestis arcendæ causâ placandos esse in libris fatalibus inventum est, ut idem dictat *lib. 5. & 7.*

11 *Iustin. lib. 18.* refert Carthaginienses gravi peste adflictos atis impuberes admovisse, illorum sanguine pacem Deorum exposcentes. Sic cùm Turcarũ Regio pestifera lue vexaretur, non aliud satis remedium Invenerunt, quā si cruces frontibus impressas gestarent, *Nicephor. lib. 18. Eccles. Histor. cap. 20. in fin.*

12 Apud *Tacit. lib. 16. Ann.* referũtur miseriæ plebis peste adflictæ, cùm morbus in Campania magnâ strage grassaretur. Similiter & eleganter apud *Virgil. 3. Georg. ỳ. 480.*

13 Clavi figendi, & Senatus legendi, aut Magistratus coërcendi causâ, nonnunquam quæstionibus exercendis, plerumque comitijs habendis, sicut res, tempusque postulabant, etiam florente Republicâ, & procul à belli tumultu Dictatorem creatum fuisse liquet. Constat enim Civitate morbo laborante, cùm vis pestilentiæ, & insanabilis per-

14 nicies, tabesque Civitatis, ità per omnium capita divagata esset, ut nec ope divinâ, nec humanis cõsilijs levari posset, quotidieque varijs morbis corpora adfecta caderēt, ex Seniorum memoria repetitum pestilentiam quondam fixo à Dictatore clavo decessisse, *Alexād. ab Alex. lib. 1. Dier. Genial. cap. 6.*

15 Acerrima cõtagio, & periculosa omnium labes pestis existit, latè *Roland. cons. 81. num. 34. & seq. lib. 1.* Nam ut graphicè canit *Lucret.*

Hac ratio quondam morborum, & æstifer ætas
Finibus Cecropijs funestos reddidit agros,
Vastavitque vias, exhausit civibus Vrbē.

Sever. Rhet. in carmin. de mortibus boũ, quod habetur *tom. 8. Bibliot.*

Hæc iam dira lues serpere dicitur
Pridem Pannonios, Illiricos quoque,
Et Belgas graviter stravit,
Cursu nos quoque nunc petit.

16 *Avicen. lib. 1. fen. 2. doctrin. 2.* duo cõstituit tempora ad pestem aptiora æstatē, & autumnum. *Rhasis Arabs in libello de peste*, duo item, Ver, Autumnũ; ut cunque sit, certè in re omni morborum infamis est autumnus supra reliquas anni par-

17 tes. Hoc præter experientiam docet *Galen.* multis in locis, *Hippocrat. lib. 2. Aphor. 25. & lib. 3. Aphor. 9. 10. & 22.* eruditè *Ioan. Ludov. de la Cerd. in comm. ad Virg. 3. Georg. ỳ. 480. num. 4.* ubi ad hanc rem multa protulit.

18 Remedia nihil in pestibus proficiũt, *Virg. 3. Georg. ỳ. 545.*

Quæsitæque nocent artes cessere Magistri
Phyllirides Chyron, Amithaoniusque Melampus.

Phil. lib. de Abel, & Cain, etsi de re alia loquens: *Remedia nocumento erant*: pulchrè *Lucret.*

---- Mussabat tacito medicina timore.

Ovid.

Exitium superabat opes, victæque iacebant.

Et posteà:

--- Inque ipsos sæva madentes
Erūpit clades, obsuntq; authoribus artes.

Sil-

Silius:

Succumbit medicina malis, ----

Manil.

Nec locus artis erat medicæ, nec vota valebant.

Senec.

Non vota, non ars ulla corruptos levant,
Cadunt medentes. ----

Livius lib. 25. Curatio ipsa, & contactus ægrorum vulgabat morbos. Sophoc. Nullū
19 *est curarum propugnaculum, nullum levamen. Basil. Orat. contr. Ebrios*, ait: *In peste tantùm sana corpora adiuvanda, ne morbi vulgentur, & malum præveniatur: abstinendum verò ab his, qui iam occupati morbo, ne crescat contagio.*

20 Prudentiores adversus hunc morbū fugam unicum esse dixerunt remediū, si quis longè ab ipsa contagione, & ægrotis peste laborantibus profugiat. Quo remedio nullum aliud certius, aut tutius esse constat, *Annæus Robert. lib. 2. rer. iudic. cap. 10. fol. 429. Franc. Ant. Cost. consf. 83.* toto.

21 Itaque cùm pestis lethifero adflatu eos, qui prope accedunt, perdere soleat: iusta de causa, qui propter illam abest, poterit distributiones percipere: & ratio in promptu adest, quia hic verè abesse dicitur ob rationabilem corporis necessitatem: est enim pestis acerrima contagio, & periculosa omnium labes:
22 ità eleganter ratiocinatur novissimè *Barthol. à Sancto-Fausto in tract. de hor. Canon. lib. 3. quæst. 34.*

23 Hinc qui cùm velit ad urbem redire, ut divinis officijs intersit, tanquam suspectus de peste, ab ea repellitur, iustè poterit distributiones percipere, quia ob iustam corporis necessitatem abesse dicitur, *Monet. de distribut. quot. 2. par. quæst. 6. num. 11. Cened. canon. quæst. 1. numer. 12. Sanctarell. var. quæst. 8. num. 5. Barbos. de offic. & potest. Episc. par. 3. alleg. 53 num. 170.* Hinc iniustо carcere detétus iustè potest distributiones percipere, *Covarr. lib. 3. var. cap. 13. num. 8. Garc. de benef. 3. par. cap. 2. num. 362. Bonac. in tract. de ijs, quæ ad divin. offic. in chor. recit. fac. disp. 2. quæst. 5. punct. 2. §. 1. proposf. unic. à num. 1. cum seq. fol. 469. col. 1. tom. 1.*

24 Hinc qui ob bellum, vel civile, vel externum tutè nequit in urbe commorari, ubi beneficiū obtinet, aut ob gravis incommodi periculum ab ea recedit, potest eâdem ratione distributiones sumere, *Moneta 2. par. quæst. 5. num. 69. D. Valenc. consf. 4. tom. 1.* conducit *l. 4. tit. 4. lib. 6. Recop.*

25 Ex quo fluit manifestè, quòd opinio *Covarr. lib. 3. variar. cap. 13. num. 8. & Monet. dict. quæst. 5. num. 75.* contrarium sentientium, sit recipienda in Canonico habente curam animarū, qui cùm pro earum salute teneatur vitam suam po-
26 nere, iuxta illud *Ioan. 10. Bonus pastor animam suam ponit pro ovibus suis*, non censetur abesse ob iustam & rationabilem causam, ac proinde non potest distributiones suæ absentiæ respondentes recipere, ità *Bonac. de hor. Canon. disp. 2. quæst. 5. par. 2. à num. 7. Rutil. Benzon. de fug. pest. lib. 1. quæst. 1. disp. 1. Fr. Petr. Cornej. tom. 1. in 1. 2. S. Thom. tract. 4.* circ. *quæst. 6. disp. 3. dub. ult. num. 14. vers. Sed objicies.*

27 Quod similiter in Parocho locū habet, *Fagundez in quinque Ecclesiæ præcepta, par. 3. lib. 3. cap. 3. Dian. tract. 4. de Sacram. resol. 174. fol. 137.* facit eleganter *S. Ambros. lib. 10. epist. 82. Cùm dira mors propter contumaces in plebem serperet, medium se inter morientes & viventes Aaron obiecit, ut mortem sisteret, ne plures perirent, verè vir mentis, & animi Sacerdotalis, qui se pro Domini grege, quasi bonus Pastor pio obiecerit adfectu. Camill. Borrell. tom. 2. summ. Decis. tit. 10. num. 36. usq. 44.* Et hoc suadetur ex eo, quòd Parochus (qui etsi apud Ethnicos diceretur, qui omnium rerum copiam legatis Regum, Principum, ac Populorum hospitio receptis subpeditabat) dicatur quasi Paræcus: Paræcus autem Græcis est incola, sive habitator in lo-
28 co. Vnde *Pompon. I.C. in l. pupillus, D. de verb. signif.* ait, incola est, qui in aliquā regio-

regionem domicilium suum contulit, quem Græci *Paræcon* vocāt, quare Parochus ex eo dicitur incola, & habitator loci, quia in eo cōtinuò residere debet, de quibus etymologijs latè agunt *Thesaur. ling. Latin. verb. Parochus, Lambin. ad Horat. lib. 1. satyr. 5. pag. 68. & lib. 7. satyr. 8. pag. 234. Budæus in priorib. adnotat. ad Pandectas, pag. 195. Iacob. de Graff. in aureis decis. par. 1. cap. 39. numer. 7. Gabriel. à Tauro in Thesaur. misericord. cap. 29. Azor instit. moral. par. 2. lib. 3. cap. 12. quæst. 1.*

Non ineleganter advertendum est, de huius vocis significatu, quòd *Parochus* etiam significetur *Cœnarum Magister* (de quo *Marti. lib. 12. epigr. 48.*

Convivas alios cœnarum quare Magister,

Quos capiant mēsa regna superba tua.) Vt adpellatur *ab Horat. Fulv. Vrsin. libello de triclinio.*

Hi Magistri ubique sese nobis offerunt. Sed notandus hic locus *Varronis lib. 4. de ling. Latin.* ibi: *Prætereà in poculeis erant pateræ, eò quòd pateant Latinè ità dictæ. Heisce etiam nunc in publico cōvivio, antiquitatis retinendæ causa, cùm Magistri fiunt, potio circumfertur: & in sacrificando Deis, hoc poculo Magistratus dat Deo vinum.* Nota *portio circumfertur.* Nam Magister certas bibendi leges dicebat: quas observare singulos oportebat, cùm ad eos circumlata potio perveniret, *Plutarch. problem. 5. lib. 1. Sympos.* Sic quantum quisque vini, & quomodo temperatū sumere deberet, edicebāt hi Magistri, & alia quædam imperitabāt, *Arrian. lib. 1. dissertat. in Epictet. cap. 25.*

Cæterùm ut *Parochus* dicitur *Martiali cœnæ Magister*: & ità *Mensæ Rex Macrobio lib. 11. cap. 1.* & *Rex Convivij* apud eundem *lib. 1. cap. 7. Sidon. Apolin. lib. 11. epist. 18.*

30 Sic etiam Episcopus tempore pestis si Parochi moriantur, vel aufugerint, tenetur Sacramenta propter necessitatem ministrare, *ex D. Thom. & Suar.* resolvit *Marc. Anton. Genuens. in Man. Pastor. cap. 31. num. 4. Barbos. dict. alleg. 53. à num. 9. cum seq.* Qui benè exprimit, quando possit abesse præter tempus adsignatum à *Concilio Tridentino in locis*, quæ in principio huius *cap.* retulimus.

31

32

Extende nostram principalem sentētiam in eo, qui iniustè in exsilium mittitur, aut ab hostibus capitur, aut alio modo detinetur, quominus ad Ecclesiā se conferat, quamdiu ibi commoratur, aut apud hostes detinetur, nec per ipsum stat, quominus redeat, potest distributiones percipere, quia hic iniustè detinetur, ne possit ad Ecclesiam adcedere, ut officio suo fungatur, *Azor lib. 7. cap. 7. quæst. 10. Macig. cap. 71. num. 66. Graff. 2. par. cap. 15. num. 10.* & plerique alij, *Bonac. ubi sup.*

33 Idem dicendum est, si is non ab hostibus, vel ab inimico aliquo privato capiatur, & detineatur, sive ut solvat aliquid, si liberari vult, sive ut retineatur, donec fiat pax, *Barthol. à Sancto-Faust. lib. 3. quæst. 30.*

34 Pro coronide dictorum advertendū est, quòd in magna grassanris pestilentiæ lue solet laudabili Ecclesiæ instituto, aut Vicarius rectoris, aut alius in unaquaque Parochia presbyter deputari, qui ægrotos invisat, soletur, testamenta excipiat, immortalis lætitiæ spē morituris repręsentet, & Sacramenta fidelibus Christianis in contiguo mortis administret. Fuit hoc olim Christianæ pietatis argumentum ęgros pestilēti tabe infectos invisere, curare, & solari. Sub Galli, & Volusiani Imperio magna pestis ab Æthiopia Occidentem versus grassata est: infidelium cadavera iacebant insepulta: at pij ægrotos solicitè curabant, atque sæpè eiusdem morbi periculum pestilenti ægrotorum adflatu subibant, ut testatur *Cedren. pag. 212.* Hoc idem à Christianis fieri consuevisse adfirmant *Euseb. lib. 7. Hist. cap. 22. Niceph. lib. 6. cap. 10.*

35

36 *D. Cyprian. sermon. de mortal. al. de peste*, timidos illos increpat, qui terrore con-

tagionis fratres suos Christianos ægrotos, & languentes deserebant; *Gregor. Nazianz. in Orat. de paup. amor.* barbarã eorum impietatem detestatur, qui ægrotorum salutis immemores languentes visitare aspernabantur. Magnus au-
37 tem ille Basilius multis præconijs commendatur, quòd ægros non modò invisere, sed & osculari, & tetris morbis affectos solicitè curare solêret, *Greg. Nazianz. in Orat. funebr. in laudem Basilij Magni.*

38 Vnde dimanat, omnes Prælatos Ecclesiasticos, & Presbyteros debêre tempore pestis ægrotos invisere, & auxiliari, ut eorum præsentiã solati, non doleãt nocumentum; ad quod insigne pietatis opus compellit religiosus status, & Sancti summis virtutum fulcris constipati hanc parænesim proponunt, & in Dèo hortantur, in cuius hymnum redundat, nõ ergo fugiant locum, quia potiùs debent mortem obpetere, quàm bonum institutum relinquerè.

39 Rursus hoc facto quid laudabilius? hâc operâ quid excelsius? hâc pietate, quid grandius? hâc religione quid melius? hâc observantia quid religiosius? hâc virtute quid pulchrius? hoc munete quid præstantius? Nam cùm videant ægroti vitam despui, ut eorum solamini adsistant, omnia aggredi, ut tam saluti corporis, quàm animæ medeantur, & ulceribus externis, & internis cauterium imponant, dicuntur esse in sua miseria beati: igitur hæc charitas non est omittenda.

40 Huic quæstioni succedanea est & alia non inutilis exagitanda quæstio, an miles captus ab hostibus stipendiũ illius temporis, quo apud hostes fuit, pètere posśit? Sed negativè resolvunt plures per *l. 1. C. de re milit. lib. 12. ubi Bart. Nicol. de Neap. Luc. de Penn. Rebuff. & Accurs. Bald. in l. fin. C. de condit. insert. Iaf. in l. diem functo, num. 38. de offic. Assef. Curt. Iun. ibid. num. 27. Lancellot. Dec. in princip. in verf. Sed dubium stat, Purpuratus num. 208. Cagnol. num. 170. Bologn. num. 47. verf. Tertiò inducebat, Laudenf. in tract. de bello, quæst. 49. Chassan. in cõsuet. Burgund. tit. des iustices, in ver. Novelle, num. 2. Rip. in tract. de pest. in tit. de privileg. concess. ex causa pestis, numer. 113. Claud. Cotereus de iure & privil. milit. lib. 1. quæst. 45.*

41 Affirmativè verò tenuerunt *Specul. in tit. de locato, in §. posteà quàm, verf. Sed si mercenarius, num. 20. Laudensis,* sibi cõtrarius, *in tract. de milit. quæst. 4. Platea in dict. l. 1. C. de re milit. Ioan. Baptist. à Sancto Severino in dict. l. diem functo numer. 46.* & ibi *Cagnol. num. 170. Aufrer. in addit. ad Capell. Tholos. decis. 360. Carroc. de locato, 1. par. quæst. 10. pag. 35. col. 3. num. 32. Surd. de alimẽt. tit. 1. quæst. 76. num. 4.*

42 Quam quidem sententiam expresśè communiunt iura *in l. 3. §. sed si ex improviso, & in l. non omnes, §. fin. & in l. penult. D. de re milit.*

43 In hac Scribentium & Iurium ambiguitate *Ioan. de Lignan. in tract. de bell. in 4. par. 3. par. princip. quæst. 56. & Purpurat.* post *Bart. in dict. l. diem functo, numer. 209. & seq.* voluerunt privatos milites non repetere stipendia temporis, quo fuerunt in captivitate, cùm in eis labor principaliter advertatur, & inspiciatur; secus autẽ Duces & Præfectos, in quibus industria consideratur, & non labor.

44 Divinat tamen hæc distinctio, cùm omnia iura pro utraque parte laudata de militibus, & non de Ducibus loquantur.

45 *Cuiac. in dict. l. 1. C. de re milit. & Petr. Bellin.* voluerũt militem *in dict. l. 1. C. de re milit.* restitutũ fuisse ex gratia; ideòque non posse stipendia petere; nisi ad ea quoque speciatim fuerit restitutus, ut habetur *in l. qui excubias, D. de re militari.*

46 Quod quidem dici nequit, cùm *dict. l. 1. C. de re milit.* non loquatur de desertore, in quo restitutio gratiosa, ac indulgentia requirebatur, sed de milite capto ab hostibus, & ad suos postlimi-
nio

nio reverso; qui non ex gratia, sed ex legis beneficio in pristinum statum dicitur restitutus.

47 Quare primæ sententiæ se adcingit *Fulvius Constant. in l. 1. C. de re milit. lib. 12. num. 8. cum seq.* quod sequenti consideratione corroborare intendit.

48 Milites, qui Principi operas suas locarũt, nullam habêre possunt actionem ad stipendia petenda pro tempore, quo captivi detenti fuerint, quia prospicere potuerunt hoc sibi adcidere potuisse, & locando operas suas voluntariè, conductor non tenetur ad reficienda damna, *l. 1. l. in iudicio, C. locat.* ut tradunt *Innoc. & Abb. in cap. sicut, el 3. num. 17. de iur. iurand. Laud. de bell. quæst. 6. Arias in opusc. de bell. num. 179.* & ideò Principes non tenentur milites captos redimere, *Bald. in dict. cap. sicut, num. 8. & Bart. in l. si servus communis, §. quod verò, D. de furt. Ponte decis. 17.*

49 Hâc præhabitâ animadversione responsionem parat *Constant. ad l. 3. §. sed ex improviso, & l. non omnes, §. fin. D. de re milit.* quòd loquatur *Consultus* in dictis locis de emeritis, & præmijs, quæ veteranis debentur, pro quorum consecutione captivitatis tempus connumeratur; sic enim verbum illud, *Emerita, in dict. l. 3. §. is qui apud hostes* interpretatus est: quod exactius observavit *Budæus in adnot. ad Pand. 1. par. fol. 218. in fin. & Anton. August. in suo lib. emendat. sing. ad Modestin. pag. 307. & Claud. Cotereus de iur. & privil. milit. lib. 1. q. 34. vers. Sed hæc nimia, Iacob. Gutber. de offic. dom. August. lib. 2. cap. 11. fol. 310. Dempster. ad Rosin. lib. 10. Antiq. Roman. cap. 10. fol. 1544.* ubi plures.

50 Erat autẽ ad hæc præmia, sive emerita consequenda necessarium tempus viginti annorum, *l. fin. C. de his qui non implet. stipend. l. vigint, C. de re milit. lib. 12.*

51 Demum ipse *Constant. ad l. penult. D. de re milit.* (quæ expressa est in nostram sententiam) respõdet diversam esse speciem, & duplicem casum tractavisse, inquit enim ibi *Paul. Ex causa desertionis notatus, ac restitutus temporis, quod in desertione fuerit, impẽdijs expungitur:* quibus verbis ait, regulam tradidisse, ut desertor stipendia pro tempore desertionis non consequatur; & posteà transijsse ad aliam facti speciem, in hęc verba: *Quod si non constiterit, neque desertorem fuisse adparuerit, omnia stipẽdia circa temporis finem reddũtur:* & sic ex prædictis verbis constare nõ de milite captivo, sed de desertore tractari.

52 Item constare in principio illius responsi *I. Consultum* tractare de desertore vero, & dum inquit ipsum fuisse restitutum, necessariò sequi restitutionem non fuisse iustitiæ, sed gratiæ, quia de delicto iam constiterat; & uti talis notatus fuerat, ideòque non recuperare stipendia temporis, quo in desertione fuit, ut tradidit etiam *Modest. in d. l. 3. § qui militiæ, D. de re milit. l. cũm allegatis, C. eod. tit.*

53 Tandem ait *Constant.* prosequi posteà *I. Consultum* diversâ facti specie propositâ, ibi: *Quòd si ratio constiterit, neque desertorem fuisse adparuerit:* & hoc casu nullâ restitutionis mentione factâ; quia opus non erat probatâ Innocentiâ stipendia militi deberi, statuere; solebat enim examinari causa absentiæ, ut in *l. qui cum uno, §. examinantur, & in l. qui commeatus, D. de re milit.* eâque probatâ miles absolvebatur. Vnde nihil commune habet *dict. l. 1. C. de re milit.* quę de milite captivo tractat, cum *dict. l. penult.* ubi agitur de desertore & iure optimo captivus amittet stipendia, & adcusatus de desertione, & absolutus ea recuperabit.

54 Verùm his non obstantibus adfirmativa sententia tenenda est ex seqq.

Primò, ex eo, quòd regulare est, ut quod quis invitus patitur, non debeat ei adferre præiudicium, *gloss.* singul. *in cap. fin. dist. 5. verb. Indita, & in cap. presbyteros, dist. 50. l. 1. C. de inst it. & substit. l. cùm à matribus, C. qui pet. tut. & l. Præses, C. de adpell.*

Se-

55 Secundò, non debet quis sine sua culpa privari stipendio, *cap. satis perversum, dist. 50.* eleganter *Probus in cap. unico, num. 17. de cler. non res. in 6.*

56 Tertiò, ubi modus est potestativus, si non stat per implère debentem, quominus impleatur, habetur pro impleto, *l. 3. §. 1. D. de cond. caus. dat. l. si pecuniam, D. eodem*, ubi *Ias. & Alexand.* & est bonus *text. in l. quae sub conditione, §. quotiet, D. de cond. instit. Mendez de annon. civil. notab. 4. num. 13.*

57 Quartò, mirè con lucit *text. in l. fin. C. de domest. & protect. lib. 12.* dum probat salarium non solùm eius anni, in cuius principio moritur miles, qui ad latus Principis adsistit, verùm etiam & sequentis anni ad heredes transmitti.

58 Quintò facit *text. in cap. unico, §. qui verò, de cler. non resid. in 6.* ubi clericus durante infirmitate debet percipere distributiones quotidianas, ac si verè & personaliter divinis interesset, sequitur eleganter *Monet. de distribut. quotid. par. 2. quaest. 6.* totâ, comptè *Livius lib. 24.*

59 Sextò, ad stipulatur *gloss. in l. arboribus, §. de illo, in verb. Aegrotante, D. de usufruct. Fulv. Constant. in dict. l. 1. C. de re milit. num. 25.* ubi dicit famulum aegrotum salarium percipere.

60 Quibus fundamẽtis in medium prolatis, non obstat animadversio *Fulvij*, quia etsi Princeps non teneatur captivos redimere (quod dubium redditur ex *Franch. decis. 146.*) non ideò sequitur illos salarium non posse percipere, cùm eos iustus metus excuset, *l. 2. D. ex quib. caus. maior.*

61 Secundò, haud impedit responsio ad *l. 3. § sed si ex improviso, & ad l. non omnes, §. fin. D. de re milit.* nam divinat intellectus, seu mens Fulvij Constantij; imò fallitur; cùm dictae leges non loquantur in veterano, sed in captivo: sensus enim earũ est, si miles aliquis ab hostibus capiatur, & in eorum potestate sit, taliter ut in captivitate tempus suae militiae adimpleat (id est, viginti annorum) tunc cùm absuerit ex iusta causa, & non staret per eum, quominus adimplêret tempus, ut veteranus restituatur, & praemia, & emerita adcipiat: id est, salaria, seu stipendia (quae militibus semestria, aut annua dabantur, *l. 227. D. de verbor. sign. Tacit. lib. 10. Ann. Iacob. Guther. de offic. dom. August. lib. 2. cap. 12. fol. 317.*) tanquam si militaret continuò, & tude donetur, ut veteranus, licèt tempus non expleverit in militia, sed in captivitate, cùm post illud redierit ex ea, & detentus fuerit ad impletionem.

62 Tertiò, convincitur expressè *Fulv. Constant.* in interpretatione *l. penult. D. de re milit.* quatenus adserit, loqui in desertore vero restituto ex gratia cũ stipẽdijs, sed ut pateat eius explicatio, verba proferre opus existit: *Ex causa desertionis notatus, ac restitutus temporis, quo in desertione fuerit, impendijs expungitur; quod si ratio constiterit, neque desertorem fuisse adparuerit, omnia stipẽdia citra temporis finem redduntur.*

63 Ad cuius textus mentem facti series sic se habet: Quidã miles pro desertore habitus fuit restitutus, intẽdebat salaria, seu stipẽdia temporis, quo in desertione fuerat, recipere: & *Consultus* respondit, ijs esse expungendum, cùm notatus esset. Verùm si ratio constaret, id est, si iustam causam absentiae habêret, tunc illis fruiturum, quia iustè erat excusatus; denique ait *Consultus*, quòd si desertorem non fuisse adparuerit, omnia stipendia citra temporis finem reddantur.

64 In qua serie tres casus advertuntur. In primo casu loquitur *Consultus* de desertore; & nil mirum, quod impendijs expungatur. In secundo, verba facit de absente ex iusta causa; & tunc stipendia percipere ait indistinctè. In tertio adfatur de illo, qui desertor non adparuerit; tuncque idem adseverat, quod in secundo casu.

65 Dicat ergo mihi *Fulv. Constant.* quid sibi velit, cùm *dict. l. penult.* in initio solũ loquatur in desertore, quomodo igitur

tur tota lex in desertore est intelligēda?

66 Restat alius scrupulus, quòd *text. in d. l. penult.* non loquatur in captivo, quod convincitur manifestè; nam duo casus percipiuntur ex ipso *text.* qui hanc rem satis pandunt; Consultus enim postquā de desertore egit, ad rationem se cōtulit, id est, ad absentiam ex iusta causa, ibi: *Quod si ratio consliterit*: posteà verò ad captivitatem, ibi: *Neque desertorem fuisse adparuerit*; nam cùm absentia ex iusta causa militem liberet, & ea iam fuisset proposita à Consulto, sequitur evidenter de captivitate fuisse locutum ex eo, quòd miles desertor nō adparuit, quod poterat credi, dū apud hostes maneret, & cùm ità constaffet, Consultus desertorem eum non fuisse adparuisse dicit.

67 Non obstat *l. 1. C. de re milit. lib. 12.* quia est intelligendā in desertore (qui quidem inter alias pœnas stipēdijs privabatur, & ære diruebatur, *Ioan. Rosin. lib. 10. Antiq. Roman. cap. 25. litt. C. Alex. ab Alex. lib. 2. Dier. Genial. cap. 13.* ubi *Tiraq. in not.*) *ex l. cùm allegatis, C. eodem tit.* ubi desertor restitutus non recuperat stipendia: & sic cum *dict. l. 1.* dicat, hoc ità esse, evidenter percipitur loqui non de milite captivo, sed de desertore, ibi: *Stipendia & donativa temporis, quo apud hostes fuisse te dicis restitui tibi postliminio regresso, restitutoque nō iure desideras*; quæ quidem verba videntur trāscripta *in d. l. cùm allegatis*, ibi: *Cùm allegatis septem annos in desertione egisse maritum sororis vestra, & indulgentia nostra esse restitutū, non rectè desideratis, ut id tempus, ac si in castris fuerit, habeatur. Proinde excepto eo tempore, quod ad desertores pertinet, restitutus ex indulgentia nostra residuo militare debebit; ideòque nec stipendia temporis, quo in desertione fuerit, exigere poterit.*

68 Ex dictis inferas pestis tempore secedere à loco cum privilegijs posse Academiam, notant *Panormitan.* & alij, *ad cap. tuæ fraternitatis, de cleric. non resid. Pet. Greg. lib. 18. de Repub. cap. 6. num. 10.*

SVMMARIVM.

1 VTilissimum Reipublicæ meretrices adesse.
2 Fuit id inter Orthodoxos.
3 Caius Caligula lupanaria constituit in palatio.
4 Solō Athenis primus meretriculas prostituit.
5 Lupanaria in littoribus constituta.
6 Acta est littus.
Adducitur Cuiac & Tull.
7 Intelligitur Virgil. & alij.
8 Datur lux Prudentio.
9 In locis angustis, & secretis erant.
10 Declaratur Horat.
11 Explicatur Plaut.
12 In semitis meretrices.
13 Illustratur Catull.
14 In publicis vijs sæpè meretrices.
15 Corinthiaca in templo Veneris.
16 Devium scortum quid? & 17.
18 Meretrices à merendo.
19 A fornicibus, sub quibus prostare solebant extra mœnia.
20 Apud Ædiles antiquitus impudicitiā profitebantur.
Habitu, ac vestitu diverso à matronali utebantur.
21 Pluribus notatæ nominibus fuere.
22 Pellex quæ?
23 Defenditur l. Masurius 144. D. de verbor. signif.
A meridie ad vesperam prostare meretricibus permissum.
In festis Floralibus vulgato corpore quæstum faciebant.
24 Post ludos omnium libidini exponebantur.
25 Semper perstabant cum toga, & stollis pullis.
26 Scorta in scenam producebantur.
27 Impensæ auri ad ornanda idola ex meretricio quæstu consumi solita.
28 Explicatur Baruch. 6. cap.
Novis lupanaribus lucernæ adpendebantur.
29 Explicatur Horat.

Me-

30 Meretrix dici non potest, quæ amoris vi subacta copiam sui amanti fecit.
31 Adducitur Terent.
32 Quæ coactè se prostituit, non est meretrix.
Non obstante copula metu extorta potest fœmina ad religionem transire.
Mulier excusatur ab adulterio ob vim & metum.
Declaratur quoad pœnam legis, & non quoad aliam Canonis.
Filius ex actu coacto, & impressivo natus succedit matri.
An ex testamento minus solenni capere possit?
An mulier possit accusari ab marito de adulterio, si cũ eo contraxit matrimoniũ per metum & vim?
Adulterium varijs pœnis inflictum.
33 Verecundia custos est pudicitiæ.
34 Mulieres in corpus suum peccantes pudori suo non parcunt.
35 Mulieres pravæ sumptuosissimæ. & 36.
37 Harum mulierum audacia.
38 Meretrix non potest cogi quemlibet admittere. & 39.
40 Respuitur Dec.
41 Adstruitur eius sententia. & 42.43.
44 Respondetur. & 45.
46 Convincitur Hippolyt.
47 Violentia meretrici inlata punitur extraordinariè.
48 Famulus, cui minata est mors ab domino, si non deferat litteras meretrici, an excusetur a peccato? & 49.
50 Matrimonium inter raptorem & raptã an valeat? & 51.
52 Matrimonium damnati ad mortẽ eius metu cum meretrice contractum validũ est.
53 An valeat matrimonium, si iudex aliàs condemnaturus offerat vitam damnato, si eum certa muliere contrahat?
54 Limitatur.
55 Stuprator contrahens cum stuprata ob metum accusationis ab patre illius efficiendæ, tenetur ad matrimonium, quia validum est. & 56.
57 Obponitur text. in capite veniens 2. de sponsal.
58 Respondetur & intelligitur.

CAPVT XLI.

An meretrix publica sit cogẽda quemlibet admittere?

1 VTILISSIMVM existit Reipublicæ meretrices adesse, ut inde graviora nõ sequantur peccata, *Pet. Gregor. de Repub. lib. 14. cap. 1.
num. 5. Vazq. in 1.2. disp. 155. cap. 1. num.
11. Acuña in cap. 2. num. 7. dist. 4. Horat.
Carpan, tom. 2. ad stat. Mediol. cap. 472.
num. 2. & 3. Petra de potest. Princ. cap. 24.
num. 169. fol. 376. col. 2. Bonacin. tom. 1.
summ. moral. tract. de matrim. quæst. 4.
punct. 14. num. 4.* cum *S. Thom. 2.2. q. 100.
art. 2. Scacc. de comm. §. 3. gloss. 3. num. 48.*
latè & eleganter *P. Petr. Hurtado de
Mendoza de Spe & Charitate, disp. 173.
§. 390. Hilar. Drudo sui oper. fol. 323. cum
seq.* ubi plura commemorat, *Ian. Langlæ.*
2 *lib. 8. semest. cap. 8.* Fuit enim id aliquãdo etiam inter Orthodoxos ex patientia ad vitandas matronarum solicitationes, stupra & adulteria permissum, *Hostiens. & Panormit. in cap. inter opera, de sponsal.* sicut & olim inter Ethnicos, ut narrat *Vlpian. in l. ancillarum, §. fin. D. de petit. hered.* In multorum honestorum virorum prædijs lupanaria exercêri solita, & inde, & reditus illos percipere.
3 Sicuti CAIVS CALIGVLA illa constituit in Palatio, indeque ex prostitutis primarijs fœminis pecuniam collegit, ut testis est *Dio lib. 59.*
4 Solon verò, ut ab adulterijs cohiberetur iuventus, coẽmptas meretriculas Athenis prostituit primus, obviasque in Venerem esse voluit, ne matronarum contagio pollaerentur, *Alex. ab Alex. lib. 4. Dier. Genial. cap. 1. fol. 317.*

Cer-

5 Certum est, quondam lupanaria in littoribus fuisse constituta, firmat *Quintil. declam. 340. Fortasse etiam natus est ingenuus, fortasse rapto ex aliquo littore praetextam fortuna reddidit. Senec. lib. 1. cōt. 2. Castam te putas, quia visa meretrix es, nuda in littore stetit.*

6 Deinde id facilè dignosci potest *ex Cuiac. lib. 7. observ. cap. 1.* ubi de acta (quę propriè est littus, *Delrio ad Senec. in Hercul. fur. ℣. 1163. fol. 46*). adducit, & corrigit verba *Tullij in Verrem*: *Quod ubi nuntiatum est, tametsi in acta cum mulierculis iacebat ebrius*: in vulgatis legitur: *Tametsi in actu*, sed malè. Nam Verris ibidem exprimens luxum, ità ait: *Ipsam illam ad partem littoris, ubi is per eos dies tabernaculis positis castra luxuriæ collocarat.*

7 Quis ergo iam dubitet tam *Virgilium*, quàm *Poëtas* reliquos, qui exhibent procreationes liberorū iuxta flumina, explicādos esse ex hoc more Veterum.

8 Hinc explicatur *Hippocr. lib. de morbis vulgaribus*, ubi enim inducit mulierem, quæ in littore decumbebat trimestri fœtu gravidam, nihil vetat capi de meretrice. Datur etiam lux *Prudentio lib. 1. in Sim.*

---- Temulentus adulter
Invenit expositum secreti in littoris acta.

9 Vnde similiter in angustis locis, & secretis urbium, & in angiportubus, & fornicibus antiquitus adérant, *Horat.* certè *lib. 1. satyr. 2.* in fornice illa constituit, ut etiam *Senec. de vita beata, cap. 7.* & huius *Pater lib. 1. contr.* ibi: *Redoles autem fuliginem fornicis. Aristid.* etiam *Orat. de non agendis Comœdijs*, collocat in angiportis. *Scholiast. Aristoph. in Irena*, in eo loco, quo solent confugere naviculatij, *Horat. lib. 1. Od. 25.*

Invicem mœchos anus arrogantes
Flebis in solo levis angiportu.

10 Loca sordida meretricum, ità prosequitur *Plaut. in Pœnulo Seen. Negoti.*

---- An ubi inter istas versarier
Prosedas, pistorum amicas, reliquias, alicarias
Miseras, cœno delibutas, servilicolas, sordidas.
Quæ tibi olant stabulum, statumque, & sellam, & sessibulum merum.
Quas adeò haud quisquam unquam liber tetigit, neque duxit domum
Servulorum sordidorum scorta diabolaria.

11 Vocat eas Prosedas, quòd (explicatore *Festo*) sedeant ante stabula, eâdem ratione dicuntur prostibulæ; nuncupat Alicarias, quod (eodem *Interprete*) ante pristina Alicariorum versarētur in Cāpania quæstus gratiâ, reliqua clara sunt in *Plauto*.

12 Ab his locis non abeunt semitæ, in quibus fuisse meretrices liquet ex *Senec. lib. 6. de benef.* nam Mœchos Semitarios adpellat. Cùm Semitis annexa quadrivia: *Catullus* enim, cui proculdubio *Horatius* hæsit, de Lesbia ità inquit:

Nunc in quadrivijs, & angiportis
Glubit magnanimos Remi nepotes.

13 Quin idem *Catullus* Ruffæ meretriculæ enormius adhuc domicilium dat: ait enim illam solitam versari in sepulcretis, ut raperet cœnam de rogo, quem in locum silent interpretes. Sed illustro ex *Schol. in Aristoph. in Equitib.* qui dicit fuisse duos Athenis Ceramicos, unum ubi erant sepulcra bello occisorum, alterum ubi erant, & prostabant meretrices.

14 Eò impudentiæ perventum adhuc, ut sæpisimè in publicis vijs essent copiam sui facientes viatorijs. Lege quæ de corruptis Babyloniorum moribus diligentisimè scripsit *Christophorus à Castro* Societatis IESV *in cap. 6. Baruch, num. 10.* & de moribus Cypriorum *Iustin. lib. 18.* ubi ait, turpem quæstum fieri solitum ad maris littus. Et sic clarè constat loca ad id destinata fuisse admodum sordida.

15 Vnę (quod sciā) Corinthiacę habitæ digno loco, videlicet in templo Veneris; ibi enim prostabāt, quod ex *Strabone* commeminit *Scholiastes Aristophanis*

nis in Pluto. Inde illæ in tantam adro-
gantiam pervenerũt, quantam quisque
facilè intelliget ex celebrata Historia
16 *Demosthenis.* Aliquid simile cũ Corin-
thiacis in memoriã revocavit *Herodot.*
lib.2. apud quem multi barbari coëunt
in Templis Ægyptios, & Græcos exci-
pientem, *Horat.lib.2.Od.11.Nobile scor-
tum* videtur intellexisse adpellans *de-*
17 *vium*, quasi non *semitarium*. Nisi quis
cõtrà explicet infame, quia cellulę me-
retricum in secretis locis: cui videtur
adlusisse *Virgil.lib.6. Æneid.* ℣ *440.*

Hic quos durus amor crudeli tabe peredit
Secreti celant calles.

Sciendũ nunc est, quod *Cornel.in Ie-
rem.c.3.* ℣ *.3 fol.14.* inquit ibi: *Frõs mu-
lieris facta est tibi, noluisti erubescere; adlu-
dit ad meretrices, quæ nomen non tantùm
cellis suis in fornice, sed & fronti inscribe-
bant, uti fecit purpurata meretrix Baby-
lon. Apocal.17.5.* vide ibi dicta, *Martin.
de Roa lib.4. sing.cap.10.Senec.lib.2.cont.*
2.ibi: *Meretrix vocata es, in communi lo-
co stetisti, superpositus est cellæ tuæ titulus,
venientes recepisti*: & ibi: *Nomen tuum
pependit in fronte. Prad. ad Marti.lib 1.
epigram.35 & Desider.Herald.* ad Eundẽ
lib.11. epigram. 46. ubi plures advocãt:
& quòd virgines lenonibus tradeban-
tur ad turpem quæstum, *Euseb. lib. 8.
cap.15. Baron. 2. tom. Ann. anno Christi
275.Cerda advers.sac.cap.128.num.15.*

18 Meretrices à merendo, ac à *Plauto* se
vendere dicuntur, *Ossuald.ad Donell.lib.
4. comment. cap. 9. litter. O.* & fornica-
trix, *cap.4.& seq. de vit. & honest. cleric.*
à fornicibus, sub quibus prostare sole-
19 bant, *Forner.1.rer.quotid. cap.22.* Extra
mœnia, unde submœnianas uxores vo-
cat *Mart.lib.8. Petr. Greg.10. syntagm.
cap.2.num.38.* & productas *Pithæ.2. ad-*
20 *vers.subsec.17.* Quæ & impudicitiã an-
tiquitus apud Ædiles profitebãtur, *Ta-
cit.lib.2.Cuiac.1. in Nov 14.* Habituq́;,
ac vestitu diverso à matronali utebãn-
tur, *l.4. C.de Episcop.aud. Brisson.1. Ant.
4.Goth.ad l.15.§ 15.D.de iniurijs.*

21 Quæ quidem pluribus notatæ nomi-
nibus fuêre. Nam & *Sphinctæ, Casalva-
des, Lecastriæ, Cassonim*, & *Casorita* di-
ctæ, apud Latinos *Lupæ*, *Alexand. ab
Alex. lib.4. Dier.Genial.cap.19.fol 419.*
ubi *Tiraquel.* eleganter explicat multa
cumulãns; *S.August.de Civit. Dei, lib.18.
cap. 21.* De lupis *Tertull. de Pall. cap.4.*
ubi *Ioan.Ludov.de la Cerd.in comm.*

Has *Mart. lib.11. epigram.79.* vocat
Magistras saburranas, cùm inquit:

Ergo saburranæ tyronem trade magistræ:
Illa virum faciet, non benè virgo docet.

Horat. quoque dictæ *canes in Epod.*

Semen quod omnes rideant, adulterum
Latrent saburranæ canes. ----

Quia palàm coëunt, ut canes, quæ e-
rant in cella *cryptam* vocabant, quam
sacram vocat *Arbiter. Ego sum ancillæ
Quartillæ, cuius vos sacram cryptam tur-
bastis*: & *Iuven.*

Et solitus media cryptam penetrare saburra.

Quas lustrales cellas etiã adpellabant,
Plaut.Bacchid.

Lustrales cellas quæsivi sedulò.

A lustris nimirum impurissimis. Carce-
rem vocat *Iuven.satyr.10.*

Quod steterat multis in carcerem fornicis annis.

Discrimen tamen in *lupas*, & *matronas*,
statuit *Zosimus lib.2. Histor.Ravard.lib.
4.cap. 17.* docet lupas, quæ factæ matro-
næ, cum comite incedisse; nam ma-
tronæ omnes cũ comite semper in pu-
blico visæ.

Quas similiter *fictrices* nuncupavit,
Tertull.dict.cap.4. Fictrices enim dicun-
tur fœminæ, quæ secum subant, inde
frictum, Iuven.satyr.6.

Ipsa Medullinæ frictum crissantis adorat.

Et *Martial.*

Hic ubi vir non sit, ut sit adulterium.

Salmasius tamen *fictrices* legit à fingen-
do, *Ovid.de Saga,*

----*Simulacraque cerea fingit.*

Ego à frico deduco, & frictrices lego,
neque in his est aliarum vocum inter-

pretatio, quod faciat. Nihil tamen no-
cebit ſcire, quæ ill de ſagis, & ſimu-
latricibus ſcribit, vide illũ, ſi placet, &
Dorleans etiam *frictrices* legit, ut Ego
pungens *Salmaſium*.

Et ſimiliter *Tertullian.* eas mulieres
vocat, *Occiſæ in publico caſtitatis*: mirè
Apulei.lib.5.de Aſin. aur. dixit: *Interfectæ*
virginitatis.

22 Apud Antiquos pellex ea habita, quę
cùm uxor non eſſet, cum aliquo tamen
vivebat, ut tradit *Iuriſcõſultus in l. Maſ-*
ſurius 144. D. de verbor. ſignif. cuius tamẽ
interpretationem *Valla & Perot.* nõ re-
cipiunt, quoniam arbitrantur Latinè à
Viris non dici, hæc eſt pellex mea, ſed
potius ab uxoribus. Attamen *Iuriſcon-*
ſultum defendit *Alciat. in d. l. Maſſurius,*
23 *num. 3. & 4.* quem videbis de diſcrimine
inter pellicem, concubinam, pallacam,
amicam & meretricem: adi etiam *So-*
tomaior in cap. 6. Cant. num. 7. fol. 1096.
Beroal. Comm. in Apulei. lib. 7. Alexãd. ab
Alex. lib. 1. Dier. Geenial. cap. 24. Ant. Au-
guſt. lib. 1. de emend. Gratian. dialog. 15.
pag. 151. & 155. exponendo *Concilium*
Toletanum primum, cap. 17. Claud. Mi-
nois in comm. ad Alciat. embl. 49. fol. 220.
Acuñ. in cap. laici 6. num. 4. diſt. 23. Ro-
bles de repræſent. lib. 2. cap. 11. num. 5.

Obſervari nunc debet, ſcortea apud
Antiquos pellex ſignificare, unde im-
pudicæ mulieres nomen duxerunt. Ve-
tus eſt Ædilitiũ edictum, ne quid ſcor-
teum, hoc eſt, ex pellibus templis infe-
ratur. Nefas enim erat aliquid morticí-
nium adeſſe, ut ſcribit *Varr.* Pęnula au-
tem ſcortea arcendis publijs ſumeban-
tur, *Mart. lib. 14. epigr. 130.*

A meridie ad veſperã proſtare me-
retricibus permiſſum, *Alexand. ab Ale-*
xand. lib. 4. Dier. Genial. cap. 20. fol. 427.

24 In feſtis Floralibus fœminas, quæ vul-
gato corpore quæſtum facerent, de-
nudari, & pudendis, obſcœniſque in-
velatis per luxum, & laſciviam curre-
re, & impudicos iocos agere ſerva-
tum eſt, *Alexand. ab Alexand. lib. 6. cap.*
8. fol. 651.

25 Poſt ludos omnium libidini, & licẽ-
tiæ exponebantur, *Tertull. de ſpectac.*
Iſidor. lib. 18. cap. 42. Stac. in 1. ſilv. in
Saturn.

Huc intrant faciles emi puellæ,
Hic agnoſcitur omne quod theatris,
Aut forma placet, aut probatur arte.

Cerd. adverſ. ſac. cap. 131. num. 19.

26 Semper proſtabant cum toga, & ſto-
lis pullis, *Alexand. ab Alexand. lib. 5. cap.*
18. fol. 531. & in ſcenam produceban-
tur, *Iuſt. Lipſ. lib. 1. Elect. cap. 11.*

27 Impenſas auri ad ornanda idola ex
meretricio quæſtu conſumi ſolitas ſci-
mus ex *Baruch 6. cap.* ubi ſic ait: *Coro-*
nas aureas habent ſuper capita ſua Dij eo-
rum, unde ſubtrahunt Sacerdotes ab eis
aurum, & argentum, & erogant illud in
ſemetipſos: dant autem & ex ipſo proſti-
tutis, & meretrices ornant Deos ſuos.

28 Quibus verbis indicatur, licèt obſcu-
rè, Sacerdotes in templis cum meretri-
cibus ſolêre concumbere, quaſi opus il-
lud fuerit religioſum, & pecuniam ex
nefario concubitu collectam eſſe ſa-
cram, neque poſſe, niſi in ſacros uſus
licere conferri, *Cerd. adverſ. ſacr. cap.*
82. num. 21. Cui adſtipulantur tradita à
Roa lib. 3. ſing. cap. 13. & Arellano de
Imper. ration. lib. 4. cap. 8. num. 3. mi-
rè *D. Hieron. ad Nepotian. lib. 2. epiſt. 12.*
ibi: *Pudet dicere Sacerdotes idolorum mi-*
mi, aurigæ, & ſcorta hereditates capiant:
ſolis clericis, & monachis hoc lege prohibe-
tur, & prohibetur non à perſecutoribus,
ſed Principibus Chriſtianis: circa quem
locum videndi *Ann. Robert. lib. 2. rer.*
iudic. cap. 2. Valenç. contra Venet. 3. par.
Narbon. in l. 35. gloſſ. 2. à num. 29. cum
ſeq. tit. 3. lib. 1. Recop.

Lupanaribus novis lucernæ adpen-
di ſolitæ, *Iuſt. Lipſ. lib. 1. Elect. cap. 3.*

29 Devium ſcortum, ut *Horat. 2. carm.*
11. non proſtitutum in propatulo om-
nium libidini, ſed honeſtius, minuſque
vulgare, *Turn. 13. adver. cap. 19.* Sicu-
ti nec meretrix dici poteſt, quæ amo-
ris vi ſubacta copiam ſui amanti fecit,
Menoch. de arbitrar. caſ. 326. Freber. c. 16.
num.

num. 18. Gœddæ. ad l. 33. num. 9. de verb.
31 *signif.* Sic Clitipho apud *Terent. Heaut. act. 2. scen. 1.* Antiphilã, quæ se Cliniæ, sed soli dederat, ignaram artis meretriciæ vocat: vide tamen *Vincent. Carroc. decis. 124. Grati. cap. 135. num. 5. cum seq. tom. 1. Giurb. consil. 47. num. 12.* Plura de his *Petr. Gregor. 10. syntagm. cap. 2. Freber. dict. cap. 16. num. 11. & seq. & lib. 2. de Fama, cap. 11. Ossuald. in Donell.*
32 *lib. 18. comm. cap. 7. litter. H.* Et quæ coactè se prostituit, *l. vim passam, l. uxor, §. si quis plenè, D. de adulterijs, l. fœdissimam, C. eod. Abb. cons. 4. lib. 1. Carroc. dict. decis. 124. num. 5. Ossuald. dict. cap. 7. litt. I.* Vnde non obstante copulâ violẽter extortâ potest fœmina ad religionem trãsire, *Sanch. de matrim. lib. 3. disp. 21. numer. 6. Sà verb. matrim. n. 17. Laim. in Theolog. moral. lib. 5. tract. 10. par. 3. cap. 6. num. 3. Villal. in summ. tom. 1. tract. 13. diffic. 13. num. 5. Anton. Dian. par. 3. tractat. 4. de Sacram. resol. 242. fol. 258.*

Ratio est, quia sponsus gravem intulit iniuriam, cùm nõ haberet ius copulam extorquendi ante bimestre concessum, *ex cap. ad nostram, de emption. & vendit. cap. tuæ, de cleric. non resid. cap. sedes, de rescript. Tiraq. de retract. lignag. §. 3. gloss. 9. num. 68.*

Sic non est audiendus *Basil. de matrim. lib. 9. cap. 10. num. 3.* contrariũ propalans.

Quamobrem mulier excusatur ab adulterio ob vim & metum, expressa *l. 7. tit. 9. par. 4. Scacc. de sentent. & re iud. gloss. 14. quæst. 21. num. 62. fol. 564. col. 2. Farin. de delict. carn. quæst. 141. numer. 95.* cum plurib.

Probat hanc sententiã èxpresè *text. in cap. proposito 32. quæst. 5.* ubi etiam *Gloss.* Ergo adulterium commissum ab uxore metu cadente in constantem virum obpressa non debet ei imputari ad divortij, & doris amittendæ pœnam, ità *Iacob. de Graff. in aureis decis. par. 2. lib. 1. cap. 12. num. 72. cas. 2.*

Contrarium tamen, quòd metus non excuset, quin liceat viro divortium facere, quia reverâ non excusat ab culpa mortali adulterij, & fidei fractæ, quæ causa divortij sunt; & ad illam culpam mortalẽ Canones adtendunt. Vnde cautè *dict. gloss.* & illam sequentes *Archid. & Bellamer.* dixerunt excusare metũ ab pœna legali adulterij, quæ dolum desiderat, at secundùm Canones esse adulterium, quasi senserint, non excusare ab pœnis Canonicis (quæ culpam considerant) quales sunt divortium, & dotis amisio, sequntur *Covar. de sponsal. 1. par. cap. 5. init. n. 3. Barthol. Ledesm. dub. 65. de matrim. post 3. concl. cas. 5. Henric. in summ. lib. 11. de matrim. cap. 17 §. 5. Azeved. in l. 1. num. 22. tit. 20. lib. 8. Recop. Sanch. de matrim. lib. 10. disp. 5. num. 16. Aug. Barbos. in dict. cap. proposito, num. 2. 32. quæst. 5.*

Facit eleganter, quod norat *Bald. in l. eam quam, num. 25. C. de fideicomm.* ubi dicit, quòd si virgo concepit ex quodã Tyranno uxorato, vel ex Rege; quia malus Rex Tyrannus fit (etsi olim Tyrannus pro Rege, Principe, Domino, Dominatore haberetur, sic debent & hoc sensu intelligi *Virg. lib. 7. Æneid.*

Pars mihi pacis erit dextram tetigisse Tyranni.

Valer. Flacc. in Argonaut.

Nunc precor ad vestri quicunque est ora Tyranni.

Senec. in Oet.

Quis sic triumphans lætus in curru stetit
Victor? quis illo gentibus vultu dedit
Leges Tyrannus? quanta pax obitus tulit?

Plutarch. in Dione, ibi: *Ingentes erant Dioni facultates, tyranni cuśque prope domi splendor, & instrumentum. Plat. in Amatoribus*, ibi: *Quoties vir unus rectè civitatem instituit, quod nomen illi conveniet, nonne Tyranni, & Regis? S. Gregor. Nazianz. Orat. 4. fol. 442. col. 1. & 523. col. 2. tom. 2.*) an posit instituere talem filium? Et concludit, quòd sic, quia quoad matrem non est natus ex adcusabili amplexu, sed ex impresivo: eò quòd præsumitur vim passa, & metus terribilis excusat, *gloss. verb. Fornicario,*

regionem domicilium ſuum contulit, quem Græci *Paræcon* vocãt, quare Parochus ex eo dicitur incola, & habitator loci, quia in eo cõtinuò reſidere debet, de quibus etymologijs latè agunt *Theſaur. ling. Latin. verb. Parochus, Lambin. ad Horat. lib. 1. ſatyr. 5. pag. 68. & lib. 7. ſatyr. 8. pag. 234. Budæus in priorib. adnotat. ad Pandectas, pag. 195. Iacob. de Graff. in aureis deciſ. par. 1. cap. 39. numer. 7. Gabriel. à Tauro in Theſaur. miſericord. cap. 29. Azor inſtit. moral. par. 2. lib. 3. cap. 12. quæſt. 1.*

Non ineleganter advertendum eſt, de huius vocis ſignificatu, quòd *Parochus* etiam ſignificetur *Cœnarum Magiſter* (de quo *Marti. lib. 12. epigr. 48.*

Convivas alios cœnarum quære Magiſter,
Quos capiant mẽſæ regna ſuperba tuæ.)

Vt adpellatur *ab Horat. Fulv. Vrſin. libello de triclinio.*

Hi Magiſtri ubique ſeſe nobis offerunt. Sed notandus hic locus *Varronis lib. 4. de ling. Latin.* ibi: *Præterea in poculeis erant pateræ, eò quòd pateant Latinè ità dictæ. Heiſce etiam nunc in publico cõvivio, antiquitatis retinendæ cauſa, cùm Magiſtri fiunt, potio circumfertur: & in ſacrificando Deis, hoc poculo Magiſtratus dat Deo vinum.* Nota *portio circumfertur.* Nam Magiſter certas bibendi leges dicebat: quas obſervare ſingulos oportebat, cùm ad eos circumlata potio perveniret, *Plutarch. problem. 5. lib. 1. Sympoſ.* Sic quantum quiſque vini, & quomodo temperatũ ſumere deberet, edicebãt hi Magiſtri, & alia quædam imperitabãt, *Arrian. lib. 1. diſſertat. in Epictet. cap. 25.*

Cæterùm ut *Parochus* dicitur *Martiali cœnæ Magiſter*: & ità *Menſæ Rex Macrobio lib. 11. cap. 1.* & *Rex Convivij* apud eundem *lib. 1. cap. 7. Sidon. Apolin. lib. 11. epiſt. 18.*

30 Sic etiam Epiſcopus tempore peſtis
ſi Parochi moriantur, vel aufugerint,
tenetur Sacramenta propter neceſsita-
31 tem miniſtrare, *ex D. Thom. & Suar.* te-
ſolvit *Marc. Anton. Genuenſ. in Man. Paſtor. cap. 31. num. 4. Barboſ. dict. alleg. 53.*
32 *à num. 9. cum ſeq.* Qui benè exprimit, quando poſsit abeſſe præter tempus adſignatum à *Concilio Tridentino in locis*, quæ in principio huius *cap.* retulimus.

Extende noſtram principalem ſentẽtiam in eo, qui iniuſtè in exſilium mittitur, aut ab hoſtibus capitur, aut alio modo detinetur, quominus ad Eccleſiã ſe conferat, quamdiu ibi commoratur, aut apud hoſtes detinetur, nec per ipſum ſtat, quominus redeat, poteſt diſtributiones percipere, quia hic iniuſtè detinetur, ne poſsit ad Eccleſiam adcedere, ut officio ſuo fungatur, *Azor lib. 7. cap. 7. quæſt. 10. Macig. cap. 71. num. 66. Graff. 2. par. cap. 15. num. 10.* & plerique alij, *Bonac. ubi ſup.*

33 Idem dicendum eſt, ſi is non ab hoſtibus, vel ab inimico aliquo privato capiatur, & detineatur, ſive ut ſolvat aliquid, ſi liberari vult, ſive ut retineatur, donec fiat pax, *Barthol. à Sancto-Fauſt. lib. 3. quæſt. 30.*

34 Pro coronide dictorum advertendũ
eſt, quòd in magna graſſantis peſtilentiæ lue ſolet laudabili Eccleſiæ inſtituto, aut Vicarius rectoris, aut alius in unaquaque Parochia presbyter deputari, qui ægrotos inviſat, ſoletur, teſtamenta excipiat, immortalis lætitiæ ſpẽ morituris repręſentet, & Sacramenta fidelibus Chriſtianis in contiguo mor-
35 tis adminiſtret. Fuit hoc olim Chriſtianæ pietatis argumentum ęgros peſtilẽti tabe infectos inviſere, curare, & ſolari. Sub Galli, & Voluſiani Imperio magna peſtis ab Æthiopia Occidentem verſus graſſata eſt: infidelium cadavera iacebant inſepulta: at pij ægrotos ſolicitè curabant, atque ſæpè eiuſdem morbi periculum peſtilenti ægrotorum adflatu ſubibant, ut teſtatur *Cedren. pag. 212.* Hoc idem à Chriſtianis fieri conſueviſſe adfirmant *Euſeb. lib. 7. Hiſt. cap. 22. Niceph. lib. 6. cap. 10.*

36 *D. Cyprian. ſermon. de mortal. al. de peſte*, timidos illos increpat, qui terrore

con-

tagionis fratres suos Christianos ægrotos, & languentes deserebant; *Gregor. Nazianz. in Orat. de paup. amor.* barbarã eorum impietatem detestatur, qui ægrotorum salutis immemores languentes visitare aspernabantur. Magnus au-
37 tem ille Basilius multis præconijs commendatur, quòd ægros non modò invisere, sed & osculari, & tetris morbis affectos solicitè curare solêret, *Greg. Nazianz. in Orat. funebr. in laudem Basilij Magni.*

38 Vnde dimanat, omnes Prælatos Ecclesiasticos, & Presbyteros debêre tempore pestis ægrotos invisere, & auxiliari, ut eorum præsentiâ solati, non doleãt nocumentum; ad quod insigne pietatis opus compellit religiosus status, & Sancti summis virtutum fulcris constipati hanc paræneſim proponunt, & in Deo hortantur, in cuius hymnum redundat, nõ ergo fugiant locum, quia potiùs debent mortem obpetere, quàm bonum institutum relinquere.

39 Rursus hoc facto quid laudabilius? hâc operâ quid excelsius? hâc pietate, quid grandius? hâc religione quid melius? hâc observantia quid religiosius? hâc virtute quid pulchrius? hoc munere quid præstantius? Nam cùm videant ęgroti vitam despui, ut eorum solamini adsistant, omnia aggredi, ut tam saluti corporis, quàm animę medeantur, & ulceribus externis, & internis cauterium imponant, dicuntur esse in sua miseria beati: igitur hæc charitas non est omittenda.

40 Huic quæstioni succedanea est & alia non inutilis exagitanda quæstio, an miles captus ab hostibus stipendiũ illius temporis, quo apud hostes fuit, petere possit? Sed negativè resolvunt plures per *l. 1. C. de re milit. lib. 12.* ubi *Bart. Nicol. de Neap. Luc. de Penn. Rebuff. & Accurs. Bald. in l. fin. C. de condit. insert. Iaf. in l. diem functo, num. 38. de offic. Assess. Curt. Iun. ibid. num. 27. Lancellot. Dec. in princip. in verf. Sed dubium stat, Purpuratus num. 208. Cagnol. num. 170. Bologn. num. 47. verf. Tertiò inducebat, Laudens. in tract. de bello, quæst. 49. Chassan. in cõsuet. Burgund. tit. des iustices, in ver. Novelle, num. 2. Rip. in tract. de pest. in tit. de privileg. conceff. ex causa pestis, numer. 113. Claud. Cotereus de iure & privil. milit. lib. 1. quæst. 45.*

41 Affirmativè verò tenuerunt *Specul. in tit. de locato, in §. postea quàm, verf. Sed si mercenarius, num. 20. Laudensis*, sibi cõtrarius, *in tract. de milit. quæst. 4. Platea in dict. l. 1. C. de re milit. Ioan. Baptist. à Sancto Severino in dict. l. diem functo numer. 46.* & ibi *Cagnol. num. 170. Aufrer. in addit. ad Capell. Tholos. decis. 360. Carroc. de locato, 1. par. quæst. 10. pag. 35. col. 3. num. 32. Surd. de alimẽt. tit. 1. quæst. 76. num. 4.*

42 Quam quidem sententiam expressè communiunt iura *in l. 3. §. sed si ex improviso, & in l. non omnes, §. fin. & in l. penult. D. de re milit.*

43 In hâc Scribentium & Iurium ambiguitate *Ioan. de Lignan. in tract. de bell. in 4. par. 3. par. princip. quæst. 56. & Purpurat.* post *Bart. in dict. l. diem functo, numer. 209. & seq.* voluerunt privatos milites non repetere stipendia temporis, quo fuerunt in captivitate, cùm in eis labor principaliter advertatur, & inspiciatur; secus autẽ Duces & Præfectos, in quibus industria consideratur, & non labor.

44 Divinat tamen hæc distinctio, cùm omnia iura pro utraque parte laudata de militibus, & non de Ducibus loquantur.

45 *Cuiac. in dict. l. 1. C. de re milit. & Pet. Bellin.* voluerũt militem *in dict. l. 1. C. de re milit.* restitutũ fuisse ex gratia; ideòque non posse stipendia petere, nisi ad ea quoque speciatim fuerit restitutus, ut habetur *in l. qui excubias, D. de re militari.*

46 Quod quidem dici nequit, cùm *dict. l. 1. C. de re milit.* non loquatur de desertore, in quo restitutio gratiosa, ac indulgentia requirebatur, sed de milite capto ab hostibus, & ad suos postliminio

nio reverſo; qui non ex gratia, ſed ex legis beneficio in priſtinum ſtatum dicitur reſtitutus.

47 Quare primæ ſententiæ ſe adcingit *Fulvius Conſtant. in l. 1. C. de re milit. lib. 12. num. 8. cum ſeq.* quod ſequenti conſideratione corroborare intendit.

48 Milites, qui Principi operas ſuas locarũt, nullam habêre poſſunt actionem ad ſtipendia perenda pro tempore, quo captivi detenti fuerint, quia proſpicere potuerunt hoc ſibi adcidere potuiſſe, & locando operas ſuas voluntariè, conductor non tenetur ad reficienda damna, *l. 1. l. in iudicio, C. locat.* ut tradunt *Innoc. & Abb. in cap. ſicut, el 3. num. 17. de iur. iurand. Laud. de bell. quæſt. 6. Arias in opuſc. de bell. num. 179.* & ideò Principes non tenentur milites captos redimere, *Bald. in dict. cap. ſicut, num. 8. & Bart. in l. ſi ſervus communis, §. quod verò, D. de furt. Ponte deciſ. 17.*

49 Hâc præhabitâ animadverſione reſponſionem parat *Conſtant. ad l. 3. §. ſed ex improviſo, & l. non omnes, §. fin. D. de re milit.* quòd loquatur *Conſultus* in dictis locis de emeritis, & præmijs, quæ veteranis debentur, pro quorum conſecutione captivitatis tempus connumeratur; ſic enim verbum illud, *Emerita, in dict. l. 3. §. is qui apud hoſtes* interpretatus eſt: quod exactius obſervavit *Budæus in adnot. ad Pand. 1. par. fol. 218. in fin. & Anton. Auguſt. in ſuo lib. emendat. ſing. ad Modeſtin. pag. 307. & Claud. Cotereus de iur. & privil. milit. lib. 1. q. 34. verſ. Sed hæc nimia, Iacob. Gutber. de offic. dom. Auguſt. lib. 2. cap. 11. fol. 310. Dempſter. ad Roſin. lib. 10. Antiq. Roman. cap. 10. fol. 1544.* ubi plures.

50 Erat autẽ ad hæc præmia, ſive emerita conſequenda neceſſarium tempus viginti annorum, *l. fin. C. de his qui non implet. ſtipend. l. viginti, C. de re milit. lib. 12.*

51 Demum ipſe *Conſtant. ad l. penult. D. de re milit.* (quæ expreſſa eſt in noſtram ſententiam) reſpõdet diverſam eſſe ſpeciem, & duplicem caſum tractaviſſe, inquit enim ibi *Paul. Ex cauſa deſertionis notatus, ac reſtitutus temporis, quod in deſertione fuerit, impẽdijs expungitur:* quibus verbis ait, regulam tradidiſſe, ut deſertor ſtipendia pro tempore deſertionis non conſequatur; & poſteà tranſijſſe ad aliam facti ſpeciem, in hęc verba: *Quod ſi non conſtiterit, neque deſertorem fuiſſe adparuerit, omnia ſtipẽdia circa temporis finem reddũtur:* & ſic ex prædictis verbis conſtare nõ de milite captivo, ſed de deſertore tractari.

52 Item conſtare in principio illius reſponſi *I. Conſultum* tractare de deſertore vero, & dum inquit ipſum fuiſſe reſtiturum, neceſſariò ſequi reſtitutionem non fuiſſe iuſtitiæ, ſed gratiæ, quia de delicto iam conſtiterat; & uti talis notatus fuerat, ideòque non recuperare ſtipendia temporis, quo in deſertione fuit, ut tradidit etiam *Modeſt. in d. l. 3. § qui militiæ, D. de re milit. l. cùm allegatis, C. eod. tit.*

53 Tandem ait *Conſtant.* proſequi poſteà *I. Conſultum* diverſâ facti ſpecie propoſitâ, ibi: *Quòd ſi ratio conſtiterit, neque deſertorem fuiſſe adparuerit:* & hoc caſu nullâ reſtitutionis mentione factâ; quia opus non erat probatâ innocentiâ ſtipendia militi debêri, ſtatuere; ſolebat enim examinari cauſa abſentiæ, ut in *l. qui cum uno, § examinantur, & in l. qui commeatus, D. de re milit.* eâque probatâ miles abſolvebatur. Vnde nihil commune habet *dict. l. 1. C. de re milit.* quę de milite captivo tractat, cum *dict. l. penult.* ubi agitur de deſertore & iure oprimo captivus amittet ſtipendia, & adcuſatus de deſertione, & abſolutus ea recuperabit.

54 Verùm his non obſtantibus adfirmativa ſententia tenenda eſt ex ſeqq.

Primò, ex eo, quòd regulare eſt, ut quod quis invitus patitur, non debeat ei adferre præiudicium, *gloſſ. ſingul. in cap. fin. diſt. 5. verb. Indita, & in cap. presbyteros, diſt. 50. l. 1. C. de inſtit. & ſubſtit. l. cùm à matribus, C. qui pet. tut. & l. Præſes, C. de adpell.*

Se-

55 Secundò, non debet quis sine sua culpa privari stipendio, *cap. satis perversum, dist. 50.* eleganter *Probus in cap. unico, num. 17. de cler. non res. in 6.*

56 Tertiò, ubi modus est potestativus, si non stat per implère debentem, quominus impleatur, habetur pro implero, *l. 3. §. 1. D. de cond. caus. dat. l. si pecuniam, D. eodem*, ubi *Ias. & Alexand.* & est bonus *text. in l. quae sub conditione, §. quoties, D. de cond. instit. Mendez de annon. civil. notab. 4. num. 13.*

57 Quartò, mirè convincit *text. in l. fin. C. de domest. & protect. lib. 12.* dum probat salarium non solùm eius anni, in cuius principio moritur miles, qui ad latus Principis adsistit, verùmetiam & sequentis anni ad heredes transmitti.

58 Quintò facit *text. in cap. unico, § qui verò, de cler. non resid. in 6.* ubi clericus durante infirmitate debet percipere distributiones quotidianas, ac si verè & personaliter divinis interesset, sequitur eleganter *Monet. de distribut. quotid. par. 2. quaest. 6.* totâ, compte *Livius lib. 24.*

59 Sextò, ad stipulatur *gloss. in l. arboribus, §. de illo, in verb. Aegrotante, D. de usufruct. Fulv. Constant. in dict. l. 1. C. de re milit. num. 25.* ubi dicit famulum aegrotum salarium percipere.

60 Quibus fundamentis in medium prolatis, non obstat animadversio *Fulvij*, quia etsi Princeps non teneatur captivos redimere (quod dubium redditur ex *Francb. decis. 146.*) non ideò sequitur illos salarium non posse percipere, cùm eos iustus metus excuset, *l. 4. D. ex quib. caus. maior.*

61 Secundò, haud impedit responsio ad *l. 3. § sed si ex improviso, & ad l. non omnes, §. fin. D. de re milit.* nam divinat intellectus, seu mens Fulvij Constantij; imò fallitur; cùm dictae leges non loquantur in veterano, sed in captivo: sensus enim earũ est, si miles aliquis ab hostibus capiatur, & in eorum potestate sit, taliter ut in captivitate tempus suae militiae adimpleat (id est, viginti annorum) tunc cùm absuerit ex iusta causa, & non stetet per eum, quominus adimplêret tempus, ut veteranus restituatur, & praemia, & emerita adcipiat: id est, salaria, seu stipendia (quae militibus semestria, aut annua dabantur, *l. 227. D. de verbor. sign. Tacit. lib. 10. Ann. Iacob. Gutber. de offic. dom. August. lib. 2. cap. 12. fol. 317.*) tanquam si militaret continuò, & rude donetur, ut veteranus, licèt tempus non expleverit in militia, sed in captivitate, cùm post illud redierit ex ea, & detentus fuerit ad impletionem.

62 Tertiò, convincitur expressè *Fulv. Constant.* in interpretatione *l. penult. D. de re milit.* quatenus adserit, loqui in desertore vero restituto ex gratia cũ stipẽdijs, sed ut pateat eius explicatio, verba proferre opus existit: *Ex causa desertionis notatus, ac restitutus temporis, quo in desertione fuerit, impendijs expungitur; quod si ratio constiterit, neque desertorem fuisse adparuerit, omnia stipẽdia citra temporis finem redduntur.*

63 Ad cuius textus mentem facti series sic se habet: Quidã miles pro desertore habitus fuit restitutus, intẽdebat salaria, seu stipẽdia temporis, quo in desertione fuerat, recipere: & *Consultus* respondit, ijs esse expungendum, cùm notatus esset. Verùm si ratio constaret, id est, si iustam causam absentiae habêret, tunc illis fruiturum, quia iustè erat excusatus, denique ait *Consultus*, quòd si desertorem non fuisse adparuerit, omnia stipendia citra temporis finem reddantur.

64 In qua serie tres casus advertuntur: In primo casu loquitur *Consultus* de desertore; & nil mirum, quod impendijs expungatur. In secundo, verba facit de absente ex iusta causa; & tunc stipendia percipere ait indistinctè. In tertio adfarur de illo, qui desertor non adparuerit; runcque idem adseverat, quod in secundo casu.

65 Dicat ergo mihi *Fulv. Constant.* quid sibi velit, cùm *dict. l. penult.* in initio solũ loquatur in desertore, quomodo igitur

tur tota lex in desertore est intelligēda?

66 Restat alius scrupulus, quòd *text. in d. l. penult.* non loquatur in captivo, quod convincitur manifestè; nam duo casus percipiuntur ex ipso *text.* qui hanc rem satis pandunt; Consultus enim postquā de desertore egit, ad rationem se cōtulit, id est, ad absentiam ex iusta causa, ibi: *Quod si ratio constiterit*: posteà verò ad captivitatem, ibi: *Neque desertorem fuisse adparuerit*; nam cùm absentia ex iusta causa militem liberet, & ea iam fuisset proposita à Consulto, sequitur evidenter de captivitate fuisse locutum ex eo, quòd miles desertor nō adparuit, quod poterat credi, dū apud hostes maneret, & cùm ità constasset, Consultus desertorem eum non fuisse adparuisse dicit.

67 Non obstat *l. 1. C. de re milit. lib. 12.* quia est intelligendā in desertore (qui quidem inter alias pœnas stipēdijs privabatur, & ære diruebatur, *Ioan. Rosin. lib. 10. Antiq. Roman. cap. 25. litt. C. Alex. ab Alex. lib. 2. Dier. Genial. cap. 13.* ubi *Tiraq. in not.*) ex *l. cùm allegatis, C. eodem tit.* ubi desertor restitutus non recuperat stipendia: & sic cum *dict. l. 1.* dicat, hoc ità esse, evidenter percipitur loqui non de milite captivo, sed de desertore, ibi: *Stipendia & donativa temporis, quo apud hostes fuisse te dicis restitui tibi postliminio regresso, restitutoque nō iure desideras*; quæ quidem verba videntur trāscripta *in d. l. cùm allegatis*, ibi: *Cùm allegatis septem annos in desertione egisse maritum sororis vestræ, & indulgentia nostra esse restitutū, non rectè desideratis, ut id tempus, ac si in castris fuerit, habeatur. Proinde excepto eo tempore, quod ad desertores pertinet, restitutus ex indulgentia nostra residuo militare debebit; ideòque nec stipendia temporis, quo in desertione fuerit, exigere poterit.*

68 Ex dictis inferas pestis tempore secedere à loco cum privilegijs posse Academiam, notant *Panormitan.* & alij, *ad cap. tuæ fraternitatis, de cleric. non resid. Pet. Greg. lib. 18. de Repub. cap. 6. num. 10.*

SUMMARIUM.

1 Utilissimum Reipublicæ meretrices adesse.
2 Fuit id inter Orthodoxos.
3 Caius Caligula lupanaria constituit in palatio.
4 Solō Athenis primus meretriculas prostituit.
5 Lupanaria in littoribus constituta.
6 Acta est littus.
Adducitur Cuiac. & Tull.
7 Intelligitur Virgil. & alij.
8 Datur lux Prudentio.
9 In locis angustis, & secretis erant.
10 Declaratur Horat.
11 Explicatur Plaut.
12 In semitis meretrices.
13 Illustratur Catull.
14 In publicis vijs sæpè meretrices.
15 Corinthiacæ in templo Veneris.
16 Devium scortum quid? & 17.
18 Meretrices à merendo.
19 A fornicibus, sub quibus prostare solebant extra mœnia.
20 Apud Ædiles antiquitus impudicitiā profitebantur.
Habitu, ac vestitu diverso à matronali utebantur.
21 Pluribus notatæ nominibus fuere.
22 Pellex quæ?
23 Definitur l. Masurius 144. D. de verbor. signif.
A meridie ad vesperam prostare meretricibus permissum.
In festis Floralibus vulgato corpore quæstum faciebant.
24 Post ludos omnium libidini exponebantur.
25 Semper perstabant cum toga, & stollis pullis.
26 Scorta in scenam producebantur.
27 Impensæ auri ad ornanda idola ex meretricio quæstu consumi solitæ.
28 Explicatur Baruch. 6. cap.
Novis lupanaribus lucernæ adpendebantur.
29 Explicatur Horat.

Me-

30 Meretrix dici non potest, quæ amoris vi subacta copiam sui amanti fecit.
31 Adducitur Terent.
32 Quæ coactè se prostituit, non est meretrix.
Non obstante copula metu extorta potest fœmina ad religionem transire.
Mulier excusatur ab adulterio ob vim & metum.
Declaratur quoad pœnam legis, & non quoad aliam Canonis.
Filius ex actu coacto, & impressivo natus succedit matri.
An ex testamento minus solenni capere possit?
An mulier possit accusari ab marito de adulterio, si cũ eo contraxit matrimoniũ per metum & vim?
Adulterium varijs pœnis inflictum.
33 Verecundia custos est pudicitiæ.
34 Mulieres in corpus suum peccantes pudori suo non parcunt.
35 Mulieres pravæ sumptuosissimæ. & 36.
37 Harum mulierum audacia.
38 Meretrix non potest cogi quemlibet admittere. & 39.
40 Refutitur Dec.
41 Adstruitur eius sententia. & 42. 43.
44 Respondetur. & 45.
46 Convincitur Hippolyt.
47 Violentia meretrici inlata punitur extraordinariè.
48 Famulus, cui minata est mors ab domino, si non deferat litteras meretrici, an excusetur a peccato & 49.
50 Matrimonium inter raptorem & raptã an valeat? & 51.
52 Matrimonium damnati ad mortẽ eius metu cum meretrice contractum validũ est.
53 An valeat matrimonium, si iudex aliàs condemnaturus offerat vitam damnato, si cum certa muliere contrahat?
54 Limitatur.
55 Stuprator contrahens cum stuprata ob metum accusationis ab patre illius efficiendæ, tenetur ad matrimonium, quia validum est. & 56.
57 Obponitur text. in capite veniens 2. de sponsal.
58 Respondetur & intelligitur.

CAPVT XLI.

An meretrix publica sit cogẽda quemlibet admittere?

1 VTILISSIMVM existit Reipublicę meretrices adesse, ut inde graviora nõ sequantur peccata, *Pet. Gregor. de Repub. lib. 14. cap. 1. num. 5. Vazq. in 1. 2. disp. 155. cap. 1. num. 11. Acuña in cap. 2. num. 7. dist. 4. Horat. Carpan. tom. 2. ad stat. Mediol. cap. 472. num. 2. & 3. Petra de potest. Princ. cap. 24. num. 169. fol. 376. col. 2. Bonacin. tom. 1. summ. moral. tract. de matrim. quæst. 4. punct. 14. num. 4.* cum *S. Thom. 2. 2. q. 100. art. 2. Scacc. de comm. §. 3. gloss. 3. num. 48.* latè & eleganter *P. Petr. Hurtado de Mendoza de Spe & Charitate, disp. 173. §. 390. Hilar. Drudo sui oper. fol. 323. cum seq.* ubi plura commemorat, *Ian. Langlæ.*
2 *lib. 8. semest. cap. 8.* Fuit enim id aliquãdo etiam inter Orthodoxos ex patientia ad vitandas matronarum solicitationes, stupra & adulteria permissum, *Hostiens. & Panormit. in cap. inter opera, de sponsal.* sicut & olim inter Ethnicos, ut narrat *Vlpian. in l. ancillarum, §. fin. D. de petit. hered.* In multorum honestorum virorum prædijs lupanaria exercêri solita, & inde, & reditus illos percipere.
3 Sicuti CAIVS CALIGVLA illa constituit in Palatio, indeque ex prostitutis primarijs fœminis pecuniam collegit, ut testis est *Dio lib. 59.*
4 Solon verò, ut ab adulterijs cohiberetur iuventus, coëmptas meretriculas Athenis prostituit primus, obviasque in Venerem esse voluit, ne matronarum contagio polluerentur, *Alex. ab Alex. lib. 4. Dier. Genial. cap. 1. fol. 317.*

Cer-

5 Certum est, quondam lupanaria in littoribus fuisse constituta, firmat *Quintil. declam. 340. Fortasse etiam natus est ingenuus, fortasse rapto ex aliquo littore prætextam fortuna reddidit. Senec. lib. 1. cōt. 2. Castam te putas, quia visa meretrix es, nuda in littore stetit.*

6 Deinde id facilè dignosci potest *ex Cuiac. lib. 7. obseru. cap. 1.* ubi de acta (quę propriè est littus, *Delrio ad Senec. in Hercul. fur. ỳ. 1163. fol. 46*). adducit, & corrigit verba *Tullij in Verrem*: *Quod ubi nuntiatum est, tametsi in acta cum mulierculis iacebat ebrius*: in vulgatis legitur: *Tametsi in actu*, sed malè. Nam Verris ibidem exprimens luxum, ità ait: *Ipsam illam ad partem littoris, ubi is per eos dies tabernaculis positis castra luxuriæ collo-*

7 *carat.* Quis ergo iam dubitet tam *Virgilium*, quàm *Poëtas* reliquos, qui exhibent procreationes liberorū iuxta flumina, explicādos esse ex hoc more Veterum.

8 Hinc explicatur *Hippocr. lib. de morbis vulgaribus*, ubi enim inducit mulierem, quæ in littore decumbebat trimestri fœtu gravidam, nihil vetat capi de meretrice. Datur etiam lux *Prudentio lib. 1. in Sim.*

---- Temulentus adulter
Invenit expositum secreti in littoris acta.

9 Vnde similiter in angustis locis, & secretis urbium, & in angiportubus, & fornicibus antiquitus aderant, *Horat.* certè *lib. 1. satyr. 2.* in fornice illa constituit, ut etiam *Senec. de vita beata, cap. 7.* & huius *Pater lib. 1. contr.* ibi: *Redoles autem fuliginem fornicis. Aristid.* etiam *Orat. de non agendis Comœdijs*, collocat in angiportis. *Scholiast. Aristoph. in Irena*, in eo loco, quo solent confugere navicularij, *Horat. lib. 1. Od. 25.*

Invicem mœchos anus arrogantes
Flebis in solo levis angiportu.

10 Loca sordida meretricum, ità prosequitur *Plaut. in Pœnulo Scen. Negoti.*

---- An ubi inter istas versarier
Prosedas, pistorum amicas, reliquias, alicarias
Miseras, cœno delibutas, servilicolas, sordidas.
Quæ tibi olant stabulum, statumque, & sellam, & sessibulum merum.
Quas adeò haud quisquam unquam liber tetigit, neque duxit domum
Servulorum sordidorum scorta diabolaria.

11 Vocat eas Prosedas, quòd (explicatore *Festo*) sedeant ante stabula, eàdem ratione dicuntur prostibulæ; nuncupat Alicarias, quod (eodem *Interprete*) ante pristina Alicariorum versarētur in Cāpania quæstus gratiâ, reliqua clara sunt in *Plauto*.

12 Ab his locis non abeunt semitæ, in quibus fuisse meretrices liquet ex *Senec. lib. 6. de benef.* nam Mœchos Semitarios adpellat. Cùm Semitis annexa quadrivia: *Catullus* enim, cui proculdubio *Horatius* hæsit, de Lesbia ità inquit:

Nunc in quadrivijs, & angiportis
Glubit magnanimos Remi nepotes.

13 Quin idem *Catullus* Ruffæ meretriculæ enormius adhuc domicilium dat: ait enim illam solitam versari in sepulcretis, ut raperet cœnam de rogo, quem in locum silent interpretes. Sed illustro ex *Schol. in Aristoph. in Equitib.* qui dicit fuisse duos Athenis Ceramicos, unum ubi erant sepulcra bello occisorum, alterum ubi erant, & prostabant meretrices.

14 Eò impudentiæ perventum adhuc, ut sæpisimè in publicis vijs essent copiam sui facientes viarorijs. Lege quæ de corruptis Babyloniorum moribus diligentissimè scripsit *Christophorus à Castro* Societatis IESV *in cap. 6. Baruch, num. 10.* & de moribus Cypriorum *Iustin. lib. 18.* ubi ait, turpem quæstum fieri solitum ad maris littus. Et sic clarè constat loca ad id destinata fuisse admodum sordida.

15 Vnę (quod sciā) Corinthiacę habitæ digno loco, videlicet in templo Veneris; ibi enim prostabāt, quod ex *Strabone* commeminit *Scholiastes Aristophanis*

nis in Pluto. Inde illæ in tantam adro-
gantiam pervenerũt, quantam quisque
facilè intelliget ex celebrata Historia
16 *Demosthenis.* Aliquid simile cũ Corin-
thiacis in memoriã revocavit *Herodot.*
lib.2. apud quem multi barbari coëunt
in Templis Ægyptios, & Græcos exci-
pientem, *Horat. lib.2. Od.11. Nobile scor-
tum* videtur intellexisse adpellans *de-*
17 *vium*, quasi non *semitarium*. Nisi quis
cõtrà explicet infame, quia cellulę me-
retricum in secretis locis: cui videtur
adlusisse *Virgil. lib.6. Æneid.* ℣ 440.

*Hic quos durus amor crudeli tabe pere-
dit*
Secreti celant calles.

Sciendũ nunc est, quod *Cornel. in Ie-
rem. c.3.* ℣*.3 fol.14.* inquit ibi: *Frõs mu-
lieris facta est tibi, noluisti erubescere; adlu-
dit ad meretrices, quæ nomen non tantùm
cellis suis in fornice, sed & fronti inscribe-
bant, uti fecit purpurata meretrix Baby-
lon. Apocal.17.5.* vide ibi dicta, *Martin.
de Roa lib.4. sing. cap.10. Senec. lib.2. cont.
2.* ibi: *Meretrix vocata es, in communi lo-
co stetisti, superpositus est cellæ tuæ titulus,
venientes recepisti*: & ibi: *Nomen tuum
pependit in fronte. Prad. ad Marti. lib 1.
epigram.35 & Desider. Herald.* ad Eundẽ
lib.11. epigram. 46. ubi plures advocãt:
& quòd virgines lenonibus tradeban-
tur ad turpem quæstum, *Euseb. lib. 8.
cap.15. Baron. 2. tom. Ann. anno Christi
275. Cerda advers. sac. cap.128. num.15.*

18 Meretrices à merendo, ac à *Plauto* se
vendere dicuntur, *Osualdi ad Donell. lib.
2. comment. cap. 9. litter. O.* & fornica-
riæ, *cap.4. & seq. de vit. & honest. cleric.*
à fornicibus, sub quibus prostare sole-
19 bant, *Forner. 1. rer. quotid. cap.22.* Extra
mœnia, unde submœnianas uxores vo-
cat *Mart. lib.8. Petr. Greg. 10. syntagm.
cap.2. num.38.* & productas *Pithæ. 2. ad-*
20 *vers. subsec.17.* Quæ & impudicitiã an-
tiquitus apud Ædiles profitebãtur, *Ta-
cit. lib.2. Cuiac. 1. in Nov 14.* Habituq;,
ac vestitu diverso à matronali utebãn-
tur, *l.4. C. de Episcop. aud. Brisson. 1. Ant.
4. Goth. ad l.15. § 15. D. de iniurijs.*

21 Quæ quidem pluribus notatæ nomi-
nibus fuère. Nam & *Sphinctæ, Casalva-
des, Lecastriæ, Cassondæ*, & *Casoritæ* di-
ctæ, apud Latinos *Lupæ*, *Alexand. ab
Alex. lib.4. Dier. Genial. cap.19. fol 419.*
ubi *Tiraquel.* eleganter explicat multa
cumulãns; *S. August de Civit. Dei, lib.18.
cap. 21.* De lupis *Tertull. de Pall. cap.4.*
ubi *Ioan. Ludov. de la Cerd. in comm.*

Has *Mart. lib.11. epigram.79.* vocat
Magistras suburranas, cùm inquit:

Ergo suburranæ tyronem trade magistræ:
Illa virum faciet, non benè virgo docet.

Horat. quoque dictæ *canes in Epod.*

Senem quod omnes rideant, adulterum
Latrent suburranæ canes. ----

Quia palàm coëunt, ut canes, quæ e-
rant in cella *cryptam* vocabant, quam
sacram vocat *Arbiter. Ego sum ancilla
Quartillæ, cuius vos sacram cryptam tur-
bastis*: & *Iuven.*

*Et solitus media cryptam penetrare su-
burra.*

Quas lustrales cellas etiã adpellabant,
Plaut. Bacchid.

Lustrales cellas quæsivi sedulò.

A lustris nimirum impurissimis. Carce-
rem vocat *Iuven. satyr.10.*

*Quod steterat multis in carcerem fornicis
annis.*

Discrimen tamen in *lupas*, & *matronas*,
statuit *Zosimus lib.2. Histor. Ravard. lib.
4. cap. 17.* docet lupas, quæ factæ matro-
næ, cum comite incedisse; nam ma-
tronæ omnes cũ comite semper in pu-
blico visæ.

Quas similiter *fictrices* nuncupavit,
Tertull. dict. cap.4. Fictrices enim dicun-
tur fœminæ, quæ secum iubant, inde
frictum, Iuven. satyr.6.

*Ipsa Medullinæ frictum crissantis ado-
rat.*

Et *Martial.*

Hic ubi vir non sit, ut sit adulterium.

Salmasius tamen *fictrices* legit à fingen-
do, *Ovid. de Saga,*

---- *Simulacraque cerea fingit.*

Ego à frico deduco, & frictrices lego,
neque in his est aliarum vocum inter-

pretatio, quod faciat. Nihil tamen nocebit scire, quæ ille de sagis, & simulatricibus scribit, vide illũ, si placet, & *Dorleans* etiam *fricrices* legit, ut Ego pungens *Salmasium*.

Et similiter *Tertullian.* eas mulieres vocat, *Occisæ in publico castitatis*: mirè *Apulei. lib. 5. de Asin. aur.* dixit: *Interfectæ virginitatis.*

22 Apud Antiquos pellex ea habita, quę cùm uxor non esset, cum aliquo tamen vivebat, ut tradit *Iuriscõsultus in l. Massurius 144. D. de verbor. signif.* cuius tamẽ interpretationem *Valla & Perot.* nõ recipiunt, quoniam arbitrantur Larinè à Viris non dici, hæc est pellex mea, sed potius ab uxoribus. Attamen *Iurisconsultum* defendit *Alciat. in d. l. Massurius,*
23 *num. 3. & 4.* quem videbis de discrimine inter pellicem, concubinam, pallacam, amicam & meretricem: adi etiam *Sotomaior in cap. 6. Cant. num. 7. fol. 1096. Beroal. Comm. in Apulei. lib. 7. Alexãd. ab Alex. lib. 1. Dier. Genial. cap. 24. Ant. August. lib. 1. de emend. Gratian. dialog. 15. pag. 151. & 155.* exponendo *Concilium Toletanum primum, cap. 17. Claud. Minois in comm. ad Alciat. embl. 49. fol. 220. Acuñ. in cap. laici 6. num. 4. dist. 23. Robles de represent. lib. 2. cap. 11. num. 5.*

Observari nunc debet, scortea apud Antiquos pellex significate, unde impudicæ mulieres nomen duxerunt. Vetus est Ædilitiũ edictum, ne quid scorteum, hoc est, ex pellibus templis inferatur. Nefas enim erat aliquid morticinium adesse, ut scribit *Varr.* Pęnula autem scortea arcendis publijs sumebantur, *Mart. lib. 14. epigr. 130.*

A meridie ad vesperã prostare meretricibus permissum, *Alexand. ab Alexand. lib. 4. Dier. Genial. cap. 20. fol. 427.*

24 In festis Floralibus fœminas, quæ vulgato corpore quæstum facerent, denudati, & pudendis, obscœnisque invelatis per luxum, & lasciviam currere, & impudicos iocos agere servatum est, *Alexand. ab Alexand. lib. 6. cap. 8. fol. 651.*

25 Post ludos omnium libidini, & licẽtiæ exponebantur, *Tertull. de spectac. Isidor. lib. 18. cap. 42. Stac. in 1. silv. in Saturn.*

Huc intrant faciles emi puellæ,
Hic agnoscitur omne quod theatris,
Aut forma placet, aut probatur arte.

Cerd. adversf. sac. cap. 131. num. 19.

26 Semper prostabant cum toga, & stolis pullis, *Alexand. ab Alexand. lib. 5. cap. 18. fol. 531.* & in scenam producebantur, *Iust. Lips. lib. 1. Elect. cap. 11.*

27 Impensas auri ad ornanda idola ex meretricio quæstu consumi solitas scimus ex *Baruch 6. cap.* ubi sic ait: *Coronas aureas habent super capita sua Dijeorum, unde subtrahunt Sacerdotes ab eis aurum, & argentum, & erogant illud in semetipsos: dant autem & ex ipso prostitutis, & meretrices ornant Deos suos.*

28 Quibus verbis indicatur, licèt obscurè, Sacerdotes in templis cum meretricibus solère concumbere, quasi opus illud fuerit religiosum, & pecuniam ex nefario concubitu collectam esse sacram, neque posse, nisi in sacros usus licere conferri, *Cerd. advers. sacr. cap. 82. num. 21.* Cui adstipulantur tradita à *Roa lib. 3. sing. cap. 13. & Arellano de Imper. ration. lib. 4. cap. 8. num. 3.* mirè *D. Hieron. ad Nepotian. lib. 2. epist. 12.* ibi: *Pudet dicere Sacerdotes idolorum mimi, aurigæ, & scorta hereditates capiunt: solis clericis, & monachis hoc lege prohibetur, & prohibetur non à persecutoribus, sed Principibus Christianis*: circa quem locum videndi *Ann. Robert. lib. 2. rer. iudic. cap. 2. Valenç. contra Venet. 3. par. Narbon. in l. 35. gloss. 2. à num. 29. cum seq. tit. 3. lib. 1. Recop.*

Lupanaribus novis lucernæ adpendi solitæ, *Iust. Lips. lib. 1. Elect. cap. 3.*

29 Devium scortum, ut *Horat. 2. carm. 11.* non prostitutum in propatulo omnium libidini, sed honestius, minusque vulgare, *Turn. 13. adver. cap. 19.* Sicuti nec meretrix dici potest, quæ amoris vi subacta copiam sui amanti fecit, *Menoch. de arbitrar. cas. 326. Freber. c. 16. num.*

num.18. Gædda.ad l.33. num.9. de verb.
31 *signif.* Sic Clitipho apud *Terent. Heaut. act.2. scen.1.* Antiphilã, quæ se Cliniæ, sed soli dederat, ignaram artis meretriciæ vocat: vide tamen *Vincent. Carroc. decis.124. Grati. cap.135. num.5. cum seq. tom.1. Giurb. consil.47. num.12.* Plura de his *Petr. Gregor. 10. syntagm. cap. 2. Freber. dict. cap.16. num.11. & seq. & lib.2. de Fama, cap.11. Ossuald. in Donell.*
32 *lib.18 comm. cap.7. litter. H.* Et quæ coactè se prostituit, *l. vim passam, l. uxor, §. si quis plenè, D. de adulterijs, l. fœdissimam, C. eod. Abb. consil.4. lib.1. Carroc. dict. decis.124. num.5. Ossuald. dict. cap.7. litt. I.* Vnde non obstante copulâ violẽter extortâ potest fœmina ad religionem trãsire, *Sanch. de matrim. lib.3. disp.21. numer.6. Sà verb. matrim. n. 17. Laim. in Theolog. moral. lib.5. tract.10. par.3. cap.6. num.3. Villal. in summ. tom.1. tract.13. diffic.13. num.5. Anton. Dian. par.3. tractat.4. de Sacram. resol.242. fol.258.*

Ratio est, quia sponsus gravem intulit iniuriam, cùm nõ haberet ius copulam extorquendi ante bimestre concessum, *ex cap. ad nostram, de emption. & vendit. cap. tuæ, de cleric. non resid. cap. sedes, de rescript. Tiraq. de retract. lignag. §. 3. gloss.9. num.68.*

Sic non est audiendus *Basil. de matrim. lib.9. cap.10. num.3.* contrariũ propalans.

Quamobrem mulier excusatur ab adulterio ob vim & metum, expressa *l. 7. tit. 9. par. 4. Scacc. de sentent. & re iud. gloss.14. quæst. 21. num. 62. fol. 564. col.2. Farin. de delict. carn. quæst.141. numer.95.* cum plurib.

Probat hanc sententiã expressè *text. in cap. proposito 32. quæst. 5.* ubi etiam *Gloss.* Ergo adulterium commissum ab uxore metu cadente in constantem virum obpressa non debet ei imputari ad divortij, & dotis amittendæ pœnam, ità *Iacob. de Graff. in aureis decis. par. 2. lib.1. cap.12. num.72. cas.2.*

Contrarium tamen, quòd metus non excuset, quin liceat viro divortium facere, quia reverà non excusat ab culpa mortali adulterij, & fidei fractæ, quæ causa divortij sunt; & ad illam culpam mortalẽ Canones adtendunt. Vnde cautè *dict. gloss.* & illam sequentes *Archid. & Bellamer.* dixerunt excusare metũ ab pœna legali adulterij, quæ dolum desiderat, at secundùm Canones esse adulterium, quasi senserint, non excusare ab pœnis Canonicis (quæ culpam considerant) quales sunt divortium, & dotis amissio, sequuntur *Covar. de sponsal. 1. par. cap.5. init. n.3. Barthol. Ledesm. dub.65. de matrim. post 3. concl. cas. 5. Henric. in summ. lib.11. de matrim. cap.17 §.5. Azeved. in l.1. num. 22. tit. 20. lib.8. Recop. Sanch. de matrim. lib.10. disp.5. num.16. Aug. Barbos. in dict. cap. proposito, num.2. 32. quæst.5.*

Facit eleganter, quod notat *Bald. in l. eam quam, num.25. C. de fideicomm.* ubi dicit, quòd si virgo concepit ex quodã Tyranno uxorato, vel ex Rege; quia malus Rex Tyrannus fit (etsi olim Tyrannus pro Rege, Principe, Domino, Dominatore haberetur, sic debent & hoc sensu intelligi *Virg. lib.7. Æneid.*

Pars mihi pacis erit dextram tetigisse Tyranni.

Valer. Flacc. in Argonaut.

Nunc precor ad vestri quicunque est ora Tyranni.

Senec. in Oet.

Quis sic triumphans lætus in curru stetit
Victor? quis illo gentibus vultu dedit
Leges Tyrannus? quanta pax obitus tulit?

Plutarch. in Dione, ibi: *Ingentes erant Dioni facultates, tyrannicusque prope domi splendor, & instrumentum. Plat. in Amatoribus*, ibi: *Quoties vir unus rectè civitatem instituit, quod nomen illi conveniet, nonne Tyranni, & Regis? S. Gregor. Nazianz. Orat. 4. fol. 442. col.1. & 523. col.2. tom.2.*) an possit instituere talem filium? Et concludit, quòd sic, quia quoad matrem non est natus ex adcusabili amplexu, sed ex impressivo: eò quòd præsumitur vim passa, & metus terribilis excusat, *gloss. verb. Fornicario,*

in cap. fraternitatis, de frigidis & maleficiat.

Quid etiam si maritus monuit uxorem, ut fugeret, ne vi hostium obprimeretur; quæ noluit fugere, & vim passa est, *gloss. in cap. de pudicitia 32. quæst. 5.* quæstionem disputat, & non decidit, sed remittit se ad ea, quæ dixit in quæstione Dominica, ubi tenet, quòd non posit adcusari, neque à marito dimitti, & idem tenet ibi *Archid.* sequitur *Gregor. in l. 7. tit. 9. par. 4. gloss. 1. Nicol. de Vualdis in tract. de success. ab intest. num. 45. Bald. consil. 267. num. 3. & seq. vers. Et hoc verum, lib. 1. & consil. 447. lib. 5. Fulgos. consil. 36.* toto, *Tusch. pract. tom. 7. litt. S. concl. 416. num. 5.*

Hinc quæri debet, utrùm talis filius heres ex testamento minus solenni possit adcipere sibi, & retinêre bona testatricis?

Ad cuius quæstionis resolutioné adverti debent sequentia.

Primò, quòd testamentum valet ob blanditias instituti, si blanditiæ nō essent nimis importunæ, vehementes, seu reverentiâ plenę, *Decian. consil. 62. vol. 2. Corn. consil. 319. vol. 4. Peregrin. de iur. fisc. lib. 2. tit. 6. num. 11. & seq. Mart. in Digest. noviss. tom. 5. tit. testamentum, cap. 52. Plot. consil. 68. num. 51. inter consil. ultim. vol. 1. Sim. de Pret. de interpret. ultim. volunt. lib. 4. interpret. 5. num. 114.* Item si blanditiæ essent dolosæ & fallaces, *Angel. in l. non enim*, ubi etiam *Cagnol. D. de inoffic. testament. Dec. consil. 489. num. 1. & 6. Bened. in cap. Rainuntius, verb. Condidit in 2. num. 25. de testament. Galiaul. consil. 18. num. 1. & seq. Menoch. consil. 544. vol. 5. Capol. cautel. 62.* & ex quibus coniecturis probetur dolus in hoc casu, ponit *Menoch. consil. 45. num. 15. vol. 1. Franch. decis. 180.*

Secundò, testamentum potest fieri ad interrogationem instituti, dummodò constet testatorem voluisse testari, & cesset omnis suspitio fraudis, metus, violentiæ, timoris, & importunæ suggestionis, quod mirè explicat videndus *Mart. tom. 1. success. leg. par. 3. q. 12. art. 1. à num. 2. cum seq.*

His iactis dicendum adstat, talem filium heredem ex testamento minus solenni, si ei constat evidenter, ut facilè potest constare, nullum metum & vim, nullam fraudem, nullumvè alium defectum naturalem in illo contigisse, posse adcipere sibi, ac retinêre bona testatricis, probant *Sylv. verb. Hereditas 3. q. 7. Medin. in Cod. de restitut. q. 23. Sayr. in Clav. Reg. lib. 3. cap. 7. n. 9. Anton. Dian. in tract. de legib. resol. 27. par. 1. fol. 186.*

Ratio est, quia solennitates fuerunt inductæ ad tollendam falsitatem, ubi ergo constat, quòd nulla intervenit falsitas, debet etiam cessare dispositio legis, & servari æquitas, & obligatio naturalis, quæ oritur ex dispositione defunctæ, *l. eùm amplius*, §. *is natura debet, D. de reg. iur.*

Nec obstat *text. in l. si veritas, C. de fideicomm.* (de quo latè agunt *Azeved. in l. 1. num. 81.* ubi *Matienç. gloss. 10. num. 21. tit. 4. lib. 5. Reeop. Cevall. quæst. 136. & 137.*) ibi: *Si veritas, vel solennitas iuris deest, nec amplexus parentis voluntatem relicta dedisti, vel transactionis causa stipulantibus promisisti, negotiumque integrum est, ad solutionem urgeri non potes.*

Nam respondetur, quòd nullus est, qui dicat, quempiam urgeri posse ad solvendum, quod relictum est in testamento minus solenni; urgeri in foro, ut vocant, externo iudicialiter propositâ actione; verùm nostra dispositio est de foro interno conscientiæ, atque animæ iudicio, itâ *text.* mentem tenuit *Andr. Fachin. lib. 4. controv. cap. 5.*

Adstruitur etiā eleganter nostra sententia; quia si heres non esset naturaliter obligatus ad implendam testatricis voluntatem ex minus solenni testamento, liceret ei ob eā causam solutum repetere, *l. quod indebitum, l. naturaliter, & l. seq. D. de condict. indebit. l. quod pupillus, D. eodem.* Sed repetere ei non licet, *l. 2. C. de fideicomm. l. non dubium,*

C. de

C. de testam. ergo naturaliter obligatur.

Quamobrem *Iurisconsult. in l. in testamento, D de fideicomm. libert.* respondit, filios debuisse manumittere eam, cui pater in testamento, quod perfectũ non erat, libertatem & fideicommissa dedit.

Haud impedit *text. in l. si creditoris, C. de fideicomm.* quia non sequitur ex eo, quòd in foro externo urgeri nequeat, nec pulsari, ut in foro interiori, & conscientię non teneatur.

Vnde non est audiendus *Osualdl. in Donell. lib. 6. comm. cap. 9. litt. A.* cũ alijs.

Vtrùm autem maritus possit adcusare mulierem de adulterio, quæ cum eo matrimonium contraxit per metum & vim? indagare non inopportunè, & ineleganter debemus.

Adulterium apud diversas Gẽtes variè coërcitum fuit, & distinctis pœnis inflictum; quas si recenseam, nec minorem diligentiam, nec parvam admirationem adferemus. Etsi Licurgus nullã adversus adulteros Lacedæmonios legem scripserit, cuius rei causam Spartanus quidam interrogatus respondit, ut *Plutarch. in vit. Licurg. & in Apophteg. Lacon.* recenset minimè existimasse Licurgum Spartæ aliquod adulteriũ posse contingere, *Solorçan. de parrit. lib. 1. cap. 4. fol. 14.*

Primus tamen qui in adulteros legẽ sanxit, invenitur, isque fuit *Hyetus Argevus* post *Moluti* cædem in uxoris adulterio deprehensi, *Alexand. ab Alexand. lib. 4. Dier. Genial. cap. 1. Caball. cas. 244. num. 6.* ubi de gravitate criminis mirè agit.

Non simplex crimen censebatur adulterium, sed multorum flagitiorum veluti collubies, *Quintil. lib. 5. cap. 11. in fin. & declam. 319.* quod peius periurio reputabat Thales, *Laertius in vita eius*, & Sibylla Etithræa, *Deum maximè adulterio irritari* vaticinabatur; ut refert *Lactant. Firmian. lib. de ira Dei, cap. 22.* idololatriã gravius, illud ipsum prædicat *D. Chrysost. in Ioan. homil. 62. Euphron. vetus Poëta* apud *Stobæum sermon. 6.*

Non est adulterio maius ullum malum. *cap. quod in omnibus*, ubi *August. Barbos. 32. quæst. 7.*

Prima est, quòd adulteri castrabantur ab maritis, *Marti. lib. 2. epigr. 60. & lib. 6. epigr. 2. Valer. Maxim. lib. 6. cap. 1.* ibi: *C. Accienus à Vibieno: item Pontius à P. Cernio deprehensi castrati sunt. Cn. etiam Furium, quem Brocbus deprehenderat, familiæ stuprandum obiecit.*

Hinc *Plaut. in Pænulo:*

M. *Quid agis?* S. *Facio, quod manifestò deprehensi mœchi, haud fermè solent.*
M. *Quid id est?* S. *Refero vasa salva.*

Hoc prohibuisse Domitian. *Tranquill.* est Author *cap. 7.* & *Papinius in silvis de Earino:*

Nondum pulcra ducis clementia cœperat ortu
Intactos servare mares: nunc frangere saxo
Atque hominem mutare nefas.

Similiter etiam fuit & alia, ut adulterij crimine damnatus testimonium ferre non posset, *l. qui testamento 20. §. mulier, D. de testament.* qui autem ferre testimonium prohibitus est, nec facere testamentum valet, *l. is cui 18. l. cum lege 6. D. de testam.* notat *Gothofr.* per *text.* ibi *in l. ob carmen, litter. L. D. de testib. Pichard. in §. testes, num. 41. de testament.* post *Conan. lib. 9. comm. cap. 3. num. 2. Hotboman. & Reliq. verb. Intestabilis.*

Ex quibus præluceo *ad Plaut. in Curculione, act. 1. in princip.*

Ita tuum conferto amorem semper, si sapis,
Ne id, quod ames, populus si sciat, tibi sit probro.
Semper curato, ne sis intestabilis,
Quod amas, amà testibus præsentibus.

Vbi *Poëta* ludit in æquivoco, fuge à nuptarum concubitu, ne si deprehendaris à marito, fias intestabilis, id est, ne castreris (quoniam Eunuchi non poterant, nec ferre testimonium, nec testamentum facere, *l. Eunuchis 5. C. qui testam.*

flam. fac. poss. de qua eruditè disseruit *Amai.lib.3. observ. cap.6.*) Quod amas, inquit, ama testibus præsentibus, id est, mulieres, quarum adsecutione conserves tua vitilia.

Ità ferè loquitur idem *Plaut. in Milite glorioso, act. ult. circa finem*, ubi Pyrgopolinices captus in domo Periplectomenis senis, qui se maritum fingebat, iubetur vapulare, & pœnas pro Mœcho luere, iubeturque coquus cultrum adducere, ut genitalia militi abscindat; plorat miles, & excusationem parat dicens:

Viduam esse censui, atque ita ancilla conciliatrix dicebat mihi.

Periplectom. *Iura te nociturum esse homini de hac re nemini,*

Si salvum te mittimus venereum nepotulum.

Pyrg. *Iuro per Venerem, & Martem ne nociturum nemini.*

Quod hic hodie vapulo, sed mihi id æquè factum arbitror.

Etsi intestatus non ab eo hinc benè agitur pro noxia.

Periplectom. *Quid si id non faxis?* (Pyrg.) *Vt vivam semper intestabilis.*

Car. *Ergo des minam auri nobis.* (Pyrg.) *Quamobrem?* (Car.) *Salvis testibus.*

---- *Vt te hodie hic amittamus.*

Videndus quoque *Langlaus lib. 8. semest. cap.7.*

Arverò mulieres in adulterio deprehēsæ cogebantur prodire in publicum togâ indutæ, ut docet *Horat. satyr. 2. lib. 1.* interprete *Porphyrione* eo versu:

Quid interest, in matrona, ancilla peccesve togata?

Et ad hunc sensum adcipiēdus est *Martial. lib.2. epigr.39.*

Coccina famosæ donas, & iāthina mœchæ

Vis dare, quæ meruit munera? mitte togam.

Lib.10. epigr.52. & lib.6. epigr.6. Iuven. satyr.2.

---- *Est mœcha Labulla*

Damnetur, si vis, etiā Carphinia: talem

Non sumet damnata togam. ----

De hoc more *Brisson. lib.1. select. Antiq. cap.14. Lips. ad Tacit. lib.2. Domic. Prad. & Herald. ad Marti. lib.2. epigr.39.*

Erat & ea pœna recepta, ut adulteræ è saxo deturbarentur, *Senec. lib.1. declam.3.*

Secunda adest, quòd adulteri comburi, & lapidari solebant, *Genes.38. Levit.20. Deuter.21. Daniel.23. Ioan.8.* & peccatum hoc aquâ amaritudinis probari voluit Devs, *Numer.5.*

Hinc ob huius criminis gravitatem 23. millia unâ die ceciderūt, *Numer.25. 1.Cor.10.* & 25. millia de Tribu Benjamin ob violationē uxoris Levitę occidebātur, *Iudic.19. & 20.* & usq; ad 8000. Gallorū promiscui sexus cæsa in Sicilia ob adulterium, ex *Sabellic. Enead.4.*

Tertia, fuit membrorū detruncatio, attuūque mutilatio, & præsertim auriū, nariumque, *Marti. lib.13. epigr.83. Hadrian. Turneb. lib.28. advers. c.46. Cerd. ad Virg.6. Æneid. ỳ.495. n.3. fol.678. col.2.*

In Ancyrana Synodo cap.7. ità statuitur, *Adulterum a participatione sacrorum mysteriorū excludi septem annis integris.*

Verùm ex *Magna Basilia epist. ad Amphilochium*, hæc erit animadversio: *Qui adulteravit, in quindecim annis sacramentis non communicabit: in his autem quindecim annis, sic quoque dispensabitur, quatuor annis deflens, quinque audiēs, quatuor substratus, in duobus consistens sine communione. Cerda advers. sacr. cap.51. num.3.*

Moscobitæ *adulteros in partes dissecant.* Nonnullæ Gentes ferreis catenis collis eorum saxa adligabant, *Dempster. ad Rosin. lib.8. Antiq. Roman. cap.24. fol. 1391. litter. F.*

Plato lib.8. de legib. adulteros arcebat à Magistratu, quod vel morte gravius est, & tamen illum legislatorem *summæ autoritatis* adpellat *Calistratus I. C. in l.2. de Nundin.* eleganter *Tiraquel. in l. 13. connub. gloss.1. par.13. num.12.* ubi de pœnis ab diversis Gentibus inflictis agit videndus.

Romulus legem etiā tulit, ut cognati cum viro unà in Concilium cōvocari

de

adultera iudicarent, diligenter *Tacit. lib. 13. Annal. Tit. Liv. lib. 9. decad. 4. Sueton. in Tiber. cap. 35. Valer. Maxim. lib. 6. cap. 3. tit. 12.*

Vnde adseruit *text. in cap. sicut alterius 7. q. 1. Alterius uxor, nec adulterari, nec iudicari ab alio, nisi à viro permittitur.*

Insequutus deinde Numa statuit, ut refert *Fest. Pompei. lib. 4. in voce Pellices. Pellex aram Iunonis ne tagito, si taget, Iunoni crinibus demissis agnam fœminam cadito.*

Sed quæ pœna ab Romulo indicta multiplex sanè, nec facilè constituere. M. Fabius matronas stupri damnatas mulctabat, *Tit. Liv. lib. 5. in princip. decad. 3. D. August. de Civit. Dei, lib. 3. cap. 5.* Alij relegatione, *Sueton. in August. cap. 65. Plin. Iun. lib. 6. epist. 32. Vlpian in l. 43. de rit. nupt. Alciat. lib. 35. Parerg. cap. 8.* Nonnulli capitali subplicio, *Heliodor. lib. 1. Æthiop. Flav. Vopisc. in Aurel. Sherlog. in Cantic. anteloq. 3. sect. 1. num. 27. Caball. cas. 98. num. 27. & cas. 112. numer. 2. & 3. Farin. de delict. carnis, q. 141.* totâ. Hinc pœna culei in adulteros, *l. 4. quor. adpellat. non recip. Cod. Theodos. Solorç. de parric. lib. 1. cap. 13. fol. 59.* Dotem etiam amittebant, *Q. Horat. lib. 1. satyr. 2. fin.*

Desiliat mulier, miserâ se conscia clamet,
Cruribus hæc metuat doti deprensa.

l. si cum dotem, D. solut. matrim. l. consensu, C. de repud. Sen. lib. 2. contr. 8. Valer. Maxim. lib. 8. cap. 8. Lips. ad Tacit. lib. 4. Menoch. de arbitr. cas. 419. num. 58. & per totũ, de varijs huius criminis animadversionibus videndus, pulcrè enim se habet in indagatione.

Hodie verò ex *l. 1. tit. 20. lib. 8. Recop.* datur facultas marito, ut faciat, quod voluerit de sua uxore, sed iubetur, ut adulter, & adultera simul occidantur, & non aliter.

Concordat mirè *Senec. lib. 1. contr. 4. fol. 81.* ibi: *Adulterum cum adultera, qui deprehendit, dum utrumque corpus interficiat, sine fraude sit.*

Draco autem legislator mœchum in uxore deprehensum ab omnibus interfici concessit, inquit *Demosthenes.*

Posteà viro, si domi suæ deprehenderit adulterum, interficere licère, *Paul. I.C.* receptum ait *lib. 11. sent. cap. 32. & Plato lib. 9.* maritis in ea, quam confirmabat, Republica idem indulsit. Quod lex Iulia patri tantùm permisit, apud *Vlpian. in l. 73. D. ad leg. Iul. de adulter.* si modò, ut in Draconis & Solonis legibus scriptum erat, deprehenderit, idque domi suæ, & in continenti interficiat. Cæteris non item liceat, ut *l. 20. 21. & 24. D. eodem.* Deinde marito & patri concessum à M. Antonio, & Commodo apud *Papinianum* legimus, *l. 38. D. dict. tit.* Alexander quoque & anteà Pius Impp. minùs plectẽdum, qui adulterum interemisset, rescripserunt, *l. 4. C. de adulter. l. 1. D. ad leg. Cornel. de sicar. & dict. l. 38. D. ad leg. Iul. de adulter.* Exstat autem in *Apophthonij Sophistæ Progymnasmatis, cap. de legib. adcusatio legis: Adulterum in ipso adulterio deprehensum interfice.* Ex quo fluit, quòd maritus impunè occidit adulterum, *Farin. consil. 121. num. 22. & 110. Giurb. consil. 86. num. 6. & 9.* eleganter *Agell. lib. 5. cap. 23.* ibi: *In adulterio uxorem tuam si deprehendisses, sine iudicio impunè necares*: etsi peccet in foro interiori, & conscientiæ interficiendo propriâ authoritate, ut observat cum pluribus *Sayr. in Clav. Reg. lib. 7. cap. 9. num. 8. & 9. Sanchez de matrim. lib. 10. disp. 8. num. 38. cum seq. Farin. de homicid. quæst. 121. par. 2. num. 122.* & amittat dotem, expressa *l. 5. tit. 20. lib. 8. Recop.*

His non inutiliter iactis, pro negativa sententia primò facit *text. in l. si uxor, §. Divi, D. ad leg. Iul. de adulter.* ubi qualecunque sit matrimonium violari non debet.

Secundò, expressè urget *l. 4. tit. 20. lib. 8. Recop.* ibi: *Si alguna muger cometiere adulterio, aunque se diga i pruebe, que el dicho matrimonio fue ninguno, el marido pueda acusar de adulterio, assi à la mu-*

muger, como al adultero, como si el matrimonio fuesse verdadero.

Verùm his non obstantibus contraria sententia tenenda est.

Non obstat *text. in dict. l. si uxor*, §. *Divi*; quia procedit, & locum habet, quando matrimonium non valet propter aliquod legitimum impedimentū consanguinitatis, vel adfinitatis, secus si propter defectum consensus, utputa, quia matrimonium esset contractum per vim, aut in minori ætate, ità respōdet *Farin. de delict. carn. quæst. 141. num. 62.*

Haud impedit *text. in dict. l. 4. tit. 20. lib. 8. Recop.* ubi ad nullitatem proposuit adfinitatem & consanguinitatem intra gradum quartum, votum religionis, aut castitatis, & posteà extendit dispositionem in hęc verba: *O por otra causa alguna.*

Respondetur enim, quòd *dict. l.* procedit in causis, in quibus adest defectus in matrimonio, in quo in effectu illud contrahentes verè consenserūt, deficit tamen ex alijs causis similibus expressis, in quibus non defecit consensus contrahentium, sed contrahere non potuerunt ob impedimenta prioris matrimonij adhuc constātis, vel ob cōsanguinitatem, vel adfinitatem in gradibus prohibitis, vel ob votum castitatis, vel religionis: secus verò in dissimilibus causis, in quibus non datur eadem consensus ratio; nam si consensus deficit in tali matrimonio, ut quia per vim & metum fuit contractum, tunc utique *dict. l.* non habet locum.

Hæc tamen sententia corroboratur ex seqq.

Primò, ex *text. in cap. ad dissolvendum, de desponsat. impub.* ubi matrimonium quod non est, non potest adcusari, ibi: *Quocirca nec adcusatio locum habebat, cū non esset, quod posset legitimè adcusari.*

Secundò, adstant in terminis huius legis Authores contrarium sentientes, *Cifuentes in l. 81. Taur. num. 2. vers. Sed quæro circa istam legem*, ubi sic in facti contingentia dicit habuisse, & liberasse adulteram, quæ per vim fuerat coacta contrahere matrimonium cū sponso suo eam de adulterio adcusante; sequitur *Azeved. in dict. l. 4. num. 25.*

Pro qua opinione iuridica facit *ipsa lex*, ibi: *Estando desposada con palabras de presente*; & sic cum consensu vero, matrimonium enim metu factum irritatur à iure, *cap. veniens*, *cap. gemma, de sponsalib. l. 15. tit. 2. par. 4.* elegantet *Fr. Petr. Cornej. in 3. par. S. Thom. tom. 2. tract. 6. disp. 7. dub. 25.* ob defectū consensus; & ibi: *En haz de la santa Madre Iglesia.* Quæ non solet invitos, sed volentes & consentientes in matrimonium copulare.

Idque comprobatur etiam ex his, quæ tradit *Azeved. in Rubr. tit. 2. lib. 6. Recop. num. 39.* quòd ubi plura habent eandem rationem, si de uno fit mentio, stat exemplariter, non verò restrictivè; ergo ubi non est eadem ratio, ut non est in eo, qui non consentit in matrimonio, sicut est in eo, qui consentit, restrictivè stabit dispositum in uno casu, non verò exemplariter, dispositioque de uno casu ad alium non extenditur, ubi non est eadem ratio, ex vulgaribus.

Ex quo fit, cessare debêre adulterij pœnam, cùm matrimonium nō sit, quod præcisè necessarium adstat, *Farin. dict. quæst. 141. num. 107.* cum pluribus.

33 Pudor & verecundia comes est semper, & custos pudicitiæ, *D. Ambros. lib. 1. offic. Accurs. in l. ità nobis, in princip. C. de adult.* ideòque *Ovid. in epist. Sapph. ad Phaon.*

Non veniunt idem pudor, atque amor.

Et *lib. 1. Metamorph.*

Quid faciat crudele suos addicere amores
Non dare suspectū: pudor est, qui suadeat illud:
Hinc dissuadet amor. ---

Et *lib. 1. eleg.* de Triumph. *Cupid.* loquēs.

Mens bona ducetur manibus post terga retortis,
Et pudor, & castris quicquid amoris obest.

Hinc

34 Hinc mulieres, quę in corpus peccãt, dicuntur suo pudori non parcere, *l. palàm*, *D. de ritu nupt.* cui succinit illud *Virgil.* de Didone adserentis *lib. 4. Æn.*

Spemque dedit menti dubiæ, solvitque pudorem.

35 Quare licèt aliàs sint avaræ, sunt tamẽ in turpibus desiderijs sumptuosissimæ, in cultu corporis profusissimę, dum pigmenta, vestesque, & mundum muliebrẽ coëmunt; dum nulli rei parcunt, ut adultero, & mœcho placeant, possint-
36 que suis voluptatibus inservire. Imò plerumque pruritu libidinis stimulatæ tota patrimonia in delicias congerũt, & tũc

Prodiga nõ sentit pereuntẽ fœmina cẽsum.

ut inquit *Iuven. satyr. 7.* Ideòque *Luc. Apulei. lib. 9. Metam.* utrumque vitiũ in eadem complectens: *In rapinis* (ait) *turpibus avara, in sumptibus fœdis profusa*: & ante hunc *Sallust. de Catil.* loquens: *Alieni* (inquit) *adpetens, sui profusus.*

37 Porro audaciam meretricum, & impudicarum mulierum esse propriam, ac peculiarem non obscurè ostendit *Terẽt. in Eunucho*:

Audaciam meretricum. ----

Quem in id expendit *Donatus in Andriam*, eiusdem enarrans eum locum:

Audireque eorũ est operæpretiũ audaciã.

38 Omissis multis, quæ circa hanc rem poterant cumulari, ad nostram disquisitionẽ aditus pateat, & resolvitur negativè. Nã licèt meretrix publicè meretriciũ fuerit professa, cogi nõ poterit corpus propriũ ad coitũ invita alicui exhibere, tametsi alijs id cõmune fecerit.

39 Deinde meretrix non tenetur quemquam ad coitũ admittere, quod probatissimũ est, cùm non teneatur mortale crimen cum quolibet cõmittere: ergo consequens non posse eam invitã compelli ad coitum, carnalevè cõmercium cum quolibet habendũ, hanc sententiã tenuerũt *Covar. lib. 3. var. c. 14. n. 2. Curt. 2. coniect. ad Frat. c. 36. & 3 cõiect. ad Vio. cap. 5. Ossuald. in Don. lib. 14. comm. c. 25. litt. F. Caball. cas. 179. n. 8. Grat. cap. 653. n. 51. lib. 4. Theod. Prat. de delict. concl. 47. Carroc. de locato, quæst. 9. fol. 148. col. 1. num. 24. cum seq.*

40 Hinc non est admittendus *Decius in l. invitus 198. num. 7. D. de reg. iur.* qui cõtrarium adseruit, sequitur *Drobz. in addit. ad Clarum, §. raptus, litt. M. fol. 168.*

41 Cui opinioni adstipulatur *text. in l. item apud Labeonem, §. si quis virgines, D. de iniurijs*, ubi probatur meretrici nõ dari actionem iniuriarum adversus eũ, qui eam causâ libidinis interpellaverit.

42 Secundò, adducitur *text. in l. verùm in 2. & in l. qui iniuriæ, D. de furt.* quibus responsis constat non tenêri actione furti eum, qui ostium domus meretricis causâ libidinis fregerit, etiam si ex ea fractione furtum ab alijs fuerit commissum.

43 Tertiò, suffragatur *gloss. in l. unica, C. de rapt. virg. & in §. item lex Iulia, Instit. de public. iudit.* quæ in specie adnotavit raptum, & vim inlatam meretrici non puniri pœnis à iure adversus raptores statutis, quod pòst alios tradit *Hippolyt. in dict. l. unica, num. 19. & sing. 150. Peguera decis. 43. num. 14. Alciat. cons. 21.* & alij quamplurimi.

44 Quod quidem à nostra sententia nõ dimovet, necnon *text. in d. §. si quis virgines.* Siquidem licèt meretrix causâ libidinis interpellata, & impetita actione iniuriarum agere nequeat ob vilem æstimationem, non ex hoc sequitur impunè ei iniuriam fieri; nam qui vim ei fecerit, iniuriamvè intulerit, extra ordinem puniendus erit, atque ità adcipiendum est responsum *I. Consulti in d. §. si quis virgines*: præsertim quia *Consultus* tractat de interpellatione meretrici facta libidinis causâ: quæ interpellatio honestis fœminis iniuriam irrogaret, nõ sic meretricibus.

45 Eodem pacto intelligendũ est responsum *dict. l. verùm*, etenim qui libidinis causâ meretricis ostiũ fregerit, furti nõ tenebitur, si ex ea fractione damnũ provenerit: volũtas enim, & animus distinguũt maleficia, damnũ tamẽ aliâ ratione cogendus erit meretrici restituere, *Bart.*

Bart.in dict. l.verùm, Angel.in l. nunquã plura, col.ult. D.de privat. delict. Dec. in cap.nam concupiscentiam,de constit.

46 Vnde obiter convincitur error *Hippolyt.* qui *in dict.l.unic.num.34.*levi profectò ratione censet posse res meretricis ab ea impunè absque furti vitio, & culpa iustè auferri.

47 Sic quamvis violentia meretrici illata, vel meretricis raptus non puniatur pœnâ *l. unica, C. de raptorib. virg.* eò quòd ipsa corpus vulgaverit: tamen extraordinariâ pœnâ omnino puniendus erit, qui etiam libidinis causâ vim meretrici intulerit, eamq; invitã cognoverit, *Bald. in l.ult.D.de rer.divis.& Matthesil. sing.102. Anton.Gom.in l.80.Taur. Azeved.in l.2. tit.13. n.49. lib.8. Recop. Thom. Sanch.de matrim.lib.7.disp.12.numer.22.& 23.Tusch.litt.R. concl.5.n.10. 11.& 16.& concl.6. n.8. & seq. Prosper. Farin.q.145. num. 147. Narbon. in l. 20. gloss.13.num.9.tit.1.lib.4. Recop.*

48 Hinc obportunè quærendum est, an famulus, cui minata est mors, si non deferat litteras meretrici, aut alij mulieri, in quibus ad peccatũ provocabatur, sit excusandus à peccato? In qua quæstione negat *Dian. tract. 4. de sacram. resol. 46.* cum alijs, quia verba sunt intrinsecè mala, & deferre tales litteras idem est, ac si deferret internuntiũ de rebus turpibus.

49 Contrarium tamen est probabile, & tenet sic *Eman. Sà, verb. Peccatum, n.9.* Ex eo, quò deferre tantùm litteras ità materialiter non videtur directa cooperatio ad peccatum, tanquam proximũ instrumentum, sed magis remotè se habet, & ideò venit excusandus propter periculum mortis minatum à Domino.

50 Hinc quæritur, utrùm matrimoniũ inter raptorem & raptam validè celebretur, dũ in illius est ditione, & potestate?

In qua quęstione adfirmant *Sanch. de matr.lib.7.disp.13.n.4.Coninch.de Sacrament.disp.31.dub.4. n.48. Ant. Dian. p.3, tract.4.de Sacram. resol.271.fol.165.*

51 Hinc respui debent *Sà verb. matrim. n.9.& Henriq.lib.12.cap.14. n.4.* ex eò, quòd *Conc.Trid. sess.24.cap.6.de reform. matr.* solùm eam raptus speciem punir, per quam vis infertur puellæ, non autẽ parentibus; unde si illa consentiat, etiã si rapiatur per vim parentibus inferendo, validum erit matrimonium:nam intentio *Concilij* fuit per illud decretum succurrere libertati matrimonij, ne id mulier invita contrahere cogatur, sed hoc non adcidit quando illa consensit: ergo valet matrimonium, *Sanch.ubi sup. num.3.Coninch.loc.tit. Filiuc.to.1. tract. 10. par.2.cap.8.num.265.*

52 Ex quo infero primò, matrimonium damnati ad mortẽ cum meretrice metu mortis contractum, ut eã evâdat validũ esse, ità *Soto in 4.dist.29. q.1.art.3. & Covar. 2. par.de matrim.cap.3.§.4.numer.17.* cuius ratio est, quia malefactor non fuit ad mortem damnatus eo fine, ut matrimonium illud contraheret.

53 Hinc etiam validũ est, si iudex aliàs mortis sententias executioni mandaturus, offerat vitã damnato, si certam mulierẽ duxerit, *Vera-Cruz 1. p. specul. art. 8.dub.3.* Quia metus mortis non incutitur à iudice, ut consensum matrimonialem extorqueat, sed potius metus mortis iam ob propria delicta cõceptus aufertur oblatione matrimonij.

54 Verùm si iudex iniustè dãnet aliquẽ ad mortem, vel ad gravem pœnam, nisi contrahat cum aliqua determinata fœmina, aut iustè dãnet, in executione tamen sententiæ iniquè procedat ad obprimendum & deterrendũ reum, ut illã fœminam ducat; illud matrimoniũ erit irritum, quia quãvis pœna sit iusta, executio tamẽ iniusta est, & vis infertur ad consensum extorquendum. Et idẽ dico, si pater inveniens aliquem obprimeutẽ filiã, minetur ei mortẽ proprijs manibus inferendã, nisi eam ducat, quia quãvis posit eum iustè coram iudice cõpellere ad matrimoniũ, tamen non habet ius ad cõpellendũ eũ propriâ authoritate.

55 Sed si pater nolit condonare stupratori obpresionem filiæ, sed de eo corã iu-

iudice conqueri intēdar, ut pœnas luat, nisi filiam obpressam ducat, matrimonium illud esse validum, quia nō stupratori incussus directè tēdat in matrimonium ex duplici ratione.

55 Prima, quia iudex potest compellere reum ad matrimoniū, eò quòd id iustè constituit, *l. continet 3. §. si vim, D. hoc nostr. tit.* ergo etiam pater puellæ corruptæ, siquidem iustè potest sequi causa obpresśionis.

56 Secunda, obpressor enim tunc dedit causam iustam metus sibi incussi: ergo sibi est imputandū quidquid ex tali metu sequitur, quia iustè promeruit, ut adcusaretur, & puniretur, nisi obpressam duceret, elegantissimè *Fr. Petr. Cornej. in 3. par. S. Thom. tom. 2. tract. 6. de impedim. matrim. disp. 7. dub. 25. n. 4. fol. 994.*

57 Nec obstat *text. in cap. veniens 2. de sponsalib.* ubi deciditur irritum esse matrimonium, ad quod pater coëgit iuvenem cum filia in eodem lecto simul repertum.

58 Respondetur enim in casu illius coactionem illam esse iniustam, quia coëgit volēdo eum propriâ authoritate interficere.

SUMMARIUM.

1 METU non recitās horas Canonicas immunis est à culpa.
2 Subgeritur ratio.
Quādo medicus dubitat, an propter timorem gravis damni teneatur infirmus dicere horas Canonicas, æger an sit obligatus?
3 Excusatur, qui non potest Missam audire absque gravi detrimento proprio, vel alieno. & 4. 5.
6 Excusatur, qui propter inimicos domo exire non valet.
7 Excusatur similiter famulus, aut uxor.
8 Non satisfacit præcepto recitationis horarum Canonicarum invitus. & 9.
10 Invitus abstractō sibi cibo ieiunans præceptum de ieiunando non implet.
11 Famuli coacti Missam audientes non satisfaciunt præcepto.
12 Confutatur Sanch. & 13.
Confessio sacramentalis etiam si metu fiat, valida est.
14 Lex violari nec impleri potest nisi per actum humanum. & 15.
16 Reijcitur Aristotel. & ibi Obert. Giphan. & 17. 18.
Adducitur Senec.
19 Nullum versatur discrimen inter vim præcisam & conditionalem. & 20. 21.
22 Inducitur Seneca. & 23.
24 Quādo quis coactè mutuat, tenetur mutuatarius sine alia mora ad interesse dāni, & lucri. & 25.
26 Non facta adimpletio præceptorum propter metum ex usu non adimplentem.
27 Contrariam sententiam, nempè, quòd differentia versetur inter vim præcisam & conditionalem tenet Author.
28 Ratio subgeritur.

CAPUT XLII.

An metu non recitās horas Canonicas immunis sit à culpa?

1 QUI quæstioni adfirmativè satisfaciunt *Bonac. in tract. de hor. Canon. disput. 1. quæst. 6. punct. 3. num. 12. in fin. Barthol. à Sāct. Faust. in eodem tract. lib. 2. quæst. 197. Suar. de Relig. lib. 4. de horis Canon. cap. 27. numer. 30.*

2 Ratio est, quia lex Ecclesiastica non obligat cum tanto rigore.

Quādo Medicus dubitat, an propter timorem gravis damni teneatur infirmus dicere horas Canonicas, quæritur, an ipse æger illas persolvere sit obligatus? Adfirmativam sententiam docēre videtur *Suar. de Religion. tom. 2. lib. 4. cap. 28. num. 21.*

Sed negativam tenet *Bonacin. in tract.*

Elat. de boris Canonic. disput. 1. quaest. 6. punct. 2. num. 5.

Quia non tenetur se periculo gravis damni exponere, sequitur *Antonin. Dian. par. 2. in tract. de bor. Canon. resol. 28. fol. 11.*

3 Vnde ex hoc inferas primò, excusari eum, qui non potest Missam audire absque gravi detrimento spirituali proprio, vel alieno, *Navar. in Man. cap. 21. n. 9. Henriq. cap. 21. num. 12. Graffis 1. par. lib. 2. cap. 36. num. 5. Barthol. ab Angel. de Missa, §. 827. litt. C. & §. 830. litter. A.* cum pluribus, quos laudat.

4 Inferas secundò, excusationem habêre illum, qui sacro interesse non potest absque damno proprio, vel alieno, *Suar. sect. 6. S. Ant. 2. par. tit. 9. cap. 10. §. 2. Sylvest. verb. Missa 2. num. 2. Tabien. num. 47. Armill. num. 29. Sot. in 4. distinct. 13. quaest. 2. art. 1. Filiuc. tract. 5. cap. 7. quaest. 11. num. 226. Molphes. tract. 3. cap. 17. num. 60.*

5 Inferas tertiò, illum excusari, qui nequit audire Missam absque gravi detrimento sui, aut proximi, sive sit detrimentum animae, sive corporis, sive famae, sive honoris, sive lucri, sive alterius boni, *Azor cap. 7. quaest. 1. Suar. disp. 81. sect. 6. Graff. cap. 36. num. 1. Henric.* & alij communiter.

6 Inferas quartò, immunem esse à reatu eũ, qui propter inimicos domo exire non valet, ità *Navarr. Azor, Barthol. ab Angelo, §. 829. litter. D. Angel. verb. Feria, num. 42.*

7 Inferas quintò, excusari famulum, aut uxorem, quae timet rixas, aut verbera, si ad Missam accedat, *Filiuc. tract. 5. cap. 7. quaest. 12. num. 227. Bonacin. de Sacram. Eucharist. disp. 4. quaest. ult. punct. ultim. num. 9. tom. 1. summ. moral.*

8 Succedit indagare, an qui omnino invitus preces horarias persolvit, Ecclesiae praecepto satisfaciat? & non satisfacere, probant *Suar. 3. tom. in 3. par. q. 83. art. 6. disp. 88. Azor lib. 7. cap. 2. q. 6. & lib. 10. cap. 12. quaest. 9. Barthol. à Sancto-Fausto lib. 2. de bor. Canon. quaest. 198.*

9 Quia ubi est coactio, deficit voluntas, *l. nihil consensui 116. D. de regul. iur.*

10 Hinc qui omnino invitus abstracto sibi cibo ieiunat Ecclesiae praeceptum de ieiunando non implet, quoniam deest voluntas, ac actio humana, ac proinde id non est ieiunare: sic *Soto lib. 2. q. 3. art. 9. & Medin. 1. 2. quaest. 100. art. 9.*

11 Hinc famuli, qui quasi coacti gratiâ comitandi dominum Missę sacrificio intersunt, aliàs non audituri, non satisfaciũt praecepto, *S. Antom. 2. par. cap. 10. §. 2. Suar. de legib. lib. 2. cap. 10. num. 9.*

12 Quare tanti viri pace dixerim, non esse audiendum *Thom. Sanch. ad praecept. Decal. lib. 1. cap. 13. num. 7.* adseverantem, adimplentem etiam metu praecepta Ecclesiae implêre obligationem, cui est obnoxius, ex eo, quòd metus inducat voluntarium, conducit *Ant. Dian. tract. 6. miscel. resol. 77. par. 3. fol. 255.*

Vnde colligas, quòd confessio debet esse libens, ità ut voluntariè fiat. Haec conditio dupliciter intelligi potest.

Primò, ut adsit voluntas, & intentio confitendi, & hoc pacto si explicetur propositio, constat hanc conditionem necessariam esse ad validitatem Sacramenti, cùm nullus suscipere valeat poenitentiae sacramentum absque intentione illius suscipiendi.

Secundò, ut confessio fiat cum omni voluntario excludente quodlibet involuntarium, & hoc pacto intellectâ propositione dicendum est, hanc conditionem nõ esse simpliciter necessariam ad poenitentiae sacramentum suscipiendũ: nam si quis trahatur ad confitenda sua peccata timore excõmunicationis, infamię, aut etiam verberum sibi à parẽtibus inferendorum, validè confitetur, modò confiteatur omnia sua peccata cum debito, & sufficiente dolore; habet enim voluntatem, & intentionem sufficientem ad suscipiendum poenitentiae sacramentum, quamvis cum aliquo involuntario peccata sua confiteatur, ità philosophatur *Bonacina de poenit. sacrament. disp. 5. quaest. 5 sect. 2. punct.*

punct.2.§.2.prop.8.num.18.fol.114.col.2.tom.1.

13 Falluntur enim evidentissimè, nam metus non solùm adimit consensum, verumetiã illi obponitur, & contrariatur, &sic probato metu sequitur consensum abfuisse, cùm repugnet voluntatem adesse, cùm illi contraria coactio intercesserit, *dict. l. nihil 116. D. de regulis iuris.*

14 Rursus, sicut lex violati nequit, nisi per actum humanũ, ità nec impleri, *Paludan. in 4. dist. 15. q. 5. art. 2. n. 24.* & ibi *Durand. q. 12. num. 6. Sot. lib. 2. de iustit. q. 3. art. 9. col. 3. Medin. 1. 2. q. 100. a n. 9.* paulò post *principium*, *Azor lib. 7. instit. moral. cap. 2. quæst. 6.* mitè *Vazquez 1. 2. q. 100. art. 9. in expositione litteræ, num. 2. 3. & 8.* ergo adimpletio præceptorum metu facta nõ suffragatur, cùm deficiat actus humanus, nempè, consensus.

15 Cui adstipulatur apertè sequens consideratio, scilicet, adprobatio metus cõtra bonos mores est, *d. l. nihil 116. D. de reg. iur.* igitur, si dicamus, adimpletionẽ metu factam sufficere ad præcepta implenda, per consequentiam fiet contra bonos mores existere, sicque contradicet preceptorum adimplendorum essentiæ, & rationi, cũ adprobaretur metus, quem omne ius detestatur, *l. 1. D. hoc tit.*

16 Similiter non debet audiri *Arist. lib. 3. Ethic. cap. 1.* &ibi *Obertus Giphan.* Philosoph. & I. Consultus probantes (etsi futiliter, & leviter) per metum intervenire voluntatem, quos sequitur *Arellan.*
17 *lib. 2. de Impr. ration. cap. 10. n. 1.* Quoniã non est in agentis optione fieri, ne debeat, necne actus, nec sit in eius potestate, cùm metus eam adimat, imò cogat adfectum renuentem, & animũ nolentẽ, nec sinat discernere expedietius, ex eo, quòd propter vitandum periculũ instans, vel futurum, velit, nolit, efficiat,
18 sicque nemo sanæ mẽtis firmare audebit, metum inducere (cũ illi sit contraria, & repugnans, seu resistens) voluntatem, & consensum, qui in omnibus actibus necessarius est, *l. in omnibus, D. de act. & oblig.* conducit *Senec. lib. 4. cont. 7. fol. 246.* ibi: *Omnia honesta opera voluntas inchoat, occasio perficit*: voluntarium enim significat, quod est ultroneum & spontaneũ. In qua significatione vocem hanc SACRA etiã SCRIPTURA capit, ut *Exod. 35.* ibi: *Omnis voluntarius, & prono animo primitias offerat Domino. 1. Paral. 28*: ibi: *Scito* DEUM, *& servi ei corde perfecto, & animo voluntario*: *Psalm. 118.* ibi: *Voluntaria oris beneplacita fac* DOMINE: *& 1. Petr. 5.* ibi: *Non turpis lucri gratia, sed voluntariè*, & alibi passim.

19 Cæterùm quoad hoc meo videri, nullum versatur discrimen inter metũ præcisum & conditionalem, ut dicatur in vi præcisa consensum, & voluntatem deesse, non autem in conditionali: nam licèt quis vinctus & obpressus sit, tamẽ potestatem habet suæ mẽtis, & intellectus, cùm talis potentia cogi nequeat, *l. 3. C. de hered. instit.* eleganter *Senec. de ira, lib. 2. cap. 2.* ibi: *Omnes enim motus, qui non voluntate nostra fiunt inviti, & inevitabiles sunt*: *& cap. 3.* ibi: *Nihil ex his, quæ animum fortuito impellunt, adfectus vocari debet. Ista, ut ità dicam, pati-*
20 *tur magis animus, quàm facit.* Et sic non debet adseri, quòd per talem vinctionem, & obpressionem non consentiar, cùm sit ei libera volũtatis potestas, quæ non vincitur, nec obprimitur, sed corpus. Igitur per consequentiam fit, quòd si in vi præcisa deficiat actus humanus, similiter deerit in conditionali, cùm in utraque versetur eadem coactio, seu imperium, & existat simul instans, vel futurum periculum, quod lex requirit, *l. 1. D. hoc titulo*, ut metus sufficiat ad nullitatem actus gesti.

21 Præterea mirandum est, quàm parum adtenderint *DD.* ad hanc rem, cùm voluntatem inducãt ex vinctione, & nõ ex periculo, quod est advertendum, & ante oculos tenendũ ex iuris theoremate, & decisione vulgari, nã in metu iusto, etsi non adsit vinctio, & ligatio, adstat tre-

trepidatio damni existentis, vel exituri (ut mortis cogitatio præsens, vel futura, vel amisio rei familiaris contingẽs, vel ventura, & alia similia) & sic inest iam periculum, vel probabiliter timetur, vel speratur, quod sufficit, ut consensus evidenter deficiat, præsertim cùm talis actus non expediat agenti, ut satis apertè omnes contractus metu gesti velut digito se demõstrant, ex eo, quòd in eos agatur, ut adnullentur.

22 Quod prudenter, & eleganter illustrat, seu confirmat *Senec. lib. 4. cont. 26. fol. 183.* ibi: *Neque enim lex adhibenti vim irascitur, sed passo succurrit, & iniquum illi videtur, id ratum esse, quod aliquis, non quia voluit, pactus est, sed quia coactus est:* qui locus non sinit locum dubitationi, cùm dicat expresè coactionẽ voluntatẽ non inducere, qui satis nostri sententię cõgruit, & opitulatur, summopereque lætamur tantum virum toto ore protulisse, quod indubitanter tenemus, & rationum pondere fovemus, & defensamus pro viribus.

24 Auxiliatur expresè non insubtilis animadversio in confirmationẽ prædictorum, nempè, quod quãdo quis coactè mutuat, tunc mutuatarius sine alia mora tenetur ad interesse damni, & lucri, *Navarr. in cap. si fœneraberis, num. 42. vers. Secundò dicimus 14. q. 3. Lup. in l. curabit, § 6. sub n. 11. C. de action. empt. Menoch. de arbitr. cas. 119. n. 12. Soto de iust. lib. 6. q. 1. art. 3. in 2. concl. Azor instit. moral. p. 3. lib. 5. tit. de usur. cap. 5. vers. Notandũ est, Molin. to. 2. de cõtract. disp. 315. vers. Exempla sunt, col. 271.* Quia coa-

25 ctus semper censetur interpellare, cùm nunquam consenserit, ità subacutè ratiocinatur *Scac. in tract. de commer. § 1. q. 7. ampl. 8. par. 2 à num. 114. cum seqq.* mirè *Senec. de benef. lib. 3. cap. 15.* ibi: *Utinam quidem persuadere possemus, ut pecunias creditas tantùm à volentibus adciperent!*

26 Denique sicut metu coacta præceptorum adimpleriо nõ subsistit ex nuper dictis, ità etiã à contrario non facta adimpletio præceptorum propter metum excusat non adimplentem, utpotè is iustâ causâ potiatur, doctè *Navar. in Manual. cap. 21. num. 3. & 16.*

27 Verùm hæc sententia non est tenenda, & discrimen versans inter vim præcisam & conditionalem totis ulnis secandum adstat, ex *D. Thom. 1. 2. quæst. 6. art. 5. Cornej. tom. 1. in 1. 2. D. Thom. tract. 4. circ. quæst. 6. dubit. ult.* expressus *text. in cap. maiores, de Bapt.*

28 Ratio est, quia actus simpliciter coactus est omnino à principio extrinseco contra inclinationem absolutam passi, ergo est omnino involuntarius, ratione enim violentiæ simpliciter tollitur ab illo actu, id quod est de ratione volũtarij, esse, scilicet, à principio intrinseco, acutisimè *Cornej. in 1. 2. D. Thom. tom. 1. tractat. 4. circ. quæst. 6. disput. 1. dub. 1. num. 2.*

SUMMARIUM.

1 *Desinitur peccatum. & 2.*
3 *Consensus delectatio, & subgestio necessaria ad peccatum.*
4 *Aliud est veniale, aliud mortale.*
5 *Mortale duplex, originale, & actuale.*
Originale est macula suscepta in primo parente.
6 *Sine consensu contrahitur, sine eo dimittitur.*
7 *Actuale quid sit? & 8.*
9 *Peccatum non committitur sine volũtate. & 10.*
Peccatum originis fuit voluntarium.
11 *Ideò ab eo excusat urgens causa, quæ tollat consensum. & 12. 13.*
Licitum est in obsidione carnibus humanis vesci.
Et propter metum mortis admovere scalam furari volenti, & alia facere.
14 *Huic sententiæ obponitur alia negans. & 16.*
15 *Metu mortis Fidem abnegans mortaliter peccat.*

Ma-

17 Magis timere debemus eum, qui potest occidere corpus & animam, quàm is qui solùm corpus.

18 Potius mors subeunda, quàm non servare præceptum Ducis belli.

19 In re militari non servans mandatum Ducis capite punitur, etiam si fœliciter rem gesserit.

20 Honor cæteris rebus præferendus. & 21. 22.

23 Anima pretiosior est corpore.

24 Conciliantur hæ duæ sententiæ.

25 Involuntarium purum quid sit, explicatur.

26 Alterum involuntarium declaratur.

27 Ligatus & renitens non recipit Sacramentum Baptismatis.

28 Violēter manus idolorum sacrificijs admovens non peccat.

29 Mulier per vim stuprū passa nulla pœna tenetur.

30 Ignoranter bis baptizatus non indiget pro eo pœnitere.

31 Filium occidens putans hostem, similiter.

32 Voluntarium est duplex. & 33. 34.

35 Distinguntur duo casus. & 36.

37 Eleazarus noluit carnes porcinas edere.

38 Quod alijs illustratur exemplis.

39 Duplex ratio quare metus non excuset à peccato. usq. 43.

44 Adstipulantur aliæ rationes. usq. 48.

49 Authores secundæ sententiæ referūtur.

50 Præcepta negativa obligant semper, & pro semper. & 51.

52 Secus autem adfirmativa.

Triplex est genus operationum malarum.

Quædam prohibentur lege naturali.

Aliæ lege divina.

Aliæ lege humana & civili.

Explicatur qualiter peccatum metus excuset, aut non.

Metus mortis non excusat testem falsum deponentem ab peccato, sed ab pœna, & infringit eius testimonium.

Id procedit in tabellione faciente aliquod instrumentum.

53 Etsi metus nō excusat à peccato, minuit pœnam illius.

Metus reverentialis aliquo modo excusat.

54 Qui metu mortis peccant, non æqualiter excusantur. Gravius puniuntur Episcopi, Sacerdotes, & Diaconi, quàm inferioris ordinis Clerici.

55 Ratio propalatur.

56 In crimine hæresis metus excusat à pœna.

57 Coacta fidei veræ confessio Catholicum non facit.

58 Coacta erroris adsertio hæreticum non facit.

59 Quod procedit in foro exteriori, non autem interiori.

60 Respuitur concordia. usq. 65.

66 Respondetur contrarijs. & 67.

68 Fœmina permittens se cognosci metu mortis comminatæ si non cōsentiat peccato, aut delectationi non peccat.

Declaratur hæc sententia.

69 Mori potius, quàm fœdari tenet Author. & 70.

CAPVT XLIII.

An metus à peccato excuset?

1 PEccatvm est dictum, factum, aut concupitum cōtra legem Dei, & est opus iniquitatis, *gloss. verb. Operatrix, in cap. ille Rex, de pœnit. dist. 3. Exod. cap. 32. Navar. in Manual. prælud. 7. num. 5.*
2 & omne prohibitum à lege divina ità nuncupatur, *cap. nam concupiscentiam, de constit.*

3 Tribus modis impletur, suggestione, delectatione & consensu, *cap. sed pensandum, dist. 6. & cap. sicut tribus, de pœnit. dist. 2. ex D. August. & Gregor.* docet *Canis. in Cathec. cap. 5. de peccat. §. 5.* & dividitur in mortale (quod necat animam quoad fruitionem æternæ beatitudinis) & veniale, quod dignum est veniâ, *Cardos. verb. Peccatum, num. 2.*

Mor-

5 Mortale peccatum duplex est, aliud namque existit originale, aliud actuale, *cap.maiores*, §.*verùm*, ubi *DD. de Bapt.* originale autem peccatū est illa macula, seu fordes, quæ suscepta fuit in primo parente, & transfunditur per virtutem seminalē in omnes, tam mediatè, quàm immediatè ab illo genitos, *D.Thom.1. 2.q.81.& 82.& 3. par.q.77.art.1. & ad Rom.5.lect.2.col.2.& 3.Navar.in Man. prelud.8.num.1.*& colligitur *ex Trident. sess.5.§. si quis parvulos, & cap.peccatum,*
6 *de pœn.dist.4.* Quod quidem contrahitur sine consensu, & ità sine cōsensu dimittitur per Baptismum, *cap.si Iudas, de pœnit.distinct.4.*

7 Actuale, ut inquit *August.* est voluntas consequendi, quod iustitia vetat. *Ambros.* verò *in lib.de Parad.* ait, peccatum est legis divinæ prævaricatio, & inobedientia mandatorum cœlestium: & definitur per tres divisiones in peccatum, videlicet, cogitationis, cordis, & operis, ex *D.Thom.2.2.q.162.art.4. Anselm.in lib.de simil.cap.24. Navar.in Manual.prelud.9. num.2. Ovand.in 4.Sent. lib.2.distinct.33.prop.2.* Et non dimittitur nisi in charitate, *c. maiores, de Bapt.*

8 Nec datur venia peccati, nisi correcto, *cap.peccati, de reg.iur.in 6.* nec illi, qui nō restituit ablatum, *cap. peccatum, eod.tit. & lib.* Qui non abstinetur à delictis, neque restituit alienum, non est in charitate, nec est dignus veniâ peccatorum, *dict.cap.maiores*, ubi *DD.de Bapt.*

9 Constitutissimum illud est, peccatū cōmitti non posse absque volūtate, malitia enim cuiusque actus pravi à volūtate procedit, quæ præcipua est in omni peccato: cū prima causa peccati sit in voluntate, quæ imperat omnes actus humanos: peccatū nihil aliud est, quàm
10 actus humanus malus, quemadmodum probatur *in cap.1. 15. q.1. ex Aug. lib.1. retract. cap.15.* qui adseverat peccatum non posse esse nisi voluntarium: idē docet *Arist.3. Ethic.cap.1. D.Th.1.2.q.71. cap.cum volūtate*, ubi *gloss.de sent.excōm. Ioan.Gerson tom. 2.suor. oper. in tract.de vi motiva animæ ration. vers. An primi motus sint peccata, fol. 191. Granad. in 1. 2.D.Thom.tom.2. cont.6.de peccat.tract. 4.disp.2.à n.1.cum seq.Covarr.in Clem.si furiosus, par.2 num.1.in fin.*

Vnde dicit elegantissimè *Basil.1. par. var.disp.3. relect.3.fol.541.* peccatū originis fuisse voluntarium. Neque enim aliter defendi potest id, quod ab Ecclesia definitum est, peccarū originis esse verè, & propriè peccatū, nisi etiam adfirmemus esse sufficienti ratione voluntarium, scitissimè *Alph.Salmeron to.13. disp.46.fol.596.cum seq. Arellan.de Imp. rat.lib.2.cap.5. a n.4. cum seq. Granad. in 1.2.D.Thom.cont.6.de pecc. tract.8.disp. 2.sect.1.& 2.*

11 Ideò qui fame conficitur, si ab excōmunicato cibum petat, qui in puteum cecidit, & à prætereunte excōmunicato opē imploratqui lege, aut ex professo religionis carnes manducare prohibetur, & in eum locum venit, ubi cùm nullâ aliâ re cibari possit, carnibus vescitur, non peccat, *Mar.Salem.in l.1.nu-*
12 *mer.8.de leg.* Quę singula cōprobantur, quia neque Davidi Regi imputatū est in peccatū, quòd esuriens ipse, & qui cū eo erant, comederunt panes propositionis, quos Sacerdotibus tantùm edere licebat, *1.Reg.21.n.3. & seq. Matth.12.*
13 *n.3.& seq.* Et qui coactè ad sui defensionem, & metu suæ mortis adgressorē occidit, caret culpâ, & nullâ est dignus pœnâ: cùm voluntatem nō habeat, nec cōsensum impertiat, in multis alijs exēplificat *Dian.tract.6.miscell.resol.48.* vidēdus, ubi mirè. Sed nō ven t excusandus Euripides, qui metu Areopagi Deū non esse profitebatur, ut refert *Plutarc. lib.1.de placit. Philos.cap.7.*

Hinc licitum est in obsidione alicuius civitatis carnibus humanis vesci, ut adfirmativè resolvit *Less.lib.4. cap. 3.dub.2. num.10. Saneh.lib.1.cap. 18.numer. 12. Diana tractatu 6. misellaneo, dicta resol. 48.* Quia non est intrinsecè malum vesci carnibus humanis secluso homicidio, & quamvis eius prohibi-

hibitio sit iuris naturæ, tamen iuris naturæ prohibitio nō obligat invitæ discrimine. Confirmat *Senec. lib. 4. cont. 27. Livius lib. 21.* eleganter *Petron. in satyric.* ibi: *Saguntini obpressi ab Hānibale humanas edere carnes, nec hereditatē exspectabant, Petavi* [*leg. Peteilini ex Liv. lib. 23. & Frontin. lib. 4. c. 5.*] *idē fecerunt in ultima fame, nec quidquā in hac epulatione captabant, nisi tantùm ne esurirent: Ioseph. de bell. Iud. c. 18. D. Chrys. lib. 1. advers. vituperator. vit. Mon & D. Cyril. Alex. in c. 5. in Isai.* scribunt fœminā nobilē, ac locupletem in Ierosolymitana obsidione per Romanos facta nova quadam & miserāda famis vi stimulata filium occidisse, & comedisse materno utero in sepulcrū cōmutato, quod non solùm Ierosolymæ, sed in alijs Iudææ Vrbibus contigisse, refert *D. Cyril. loc. cit. & 4. Reg. 6.* refertur in Samaritana obsidione aliā quoq; matrē id effecisse, benè *Frāc. Mend. lib. 1. Reg. tom. 1. c. 2. ÿ. 5. n. 7.*

Sic similiter licitum est propter periculum mortis cōminatæ admovêre scalā furari volenti, vêdere, vel cōmendare ensem cupiēti alterū occidere, aut ostēdere, ubi occidendus est, *Duard. in Bull. Cœn. lib. 2 can. 3. q. 13. n. 10. Sāch. lib. 1. c. 7 n. 18. Cordu. in sum. q. 137. dubit. 2.* qui cū *Avila de cēs. p. 2. c. 6. disp. 8. dub. 5.* adserūt etiā non peccare nauclerum, qui metu mortis cymbâ trāsvehit, aliquos volētes duellū cōmittere, vel aliū interficere

14 Huic sententiæ obponitur alia, & negativè se habens; nā omnes facientes cōtra Dei legē mortiferè peccāt, quovis metu fuerint cōpulsi: metus enim in his qualis qualis sit, operationē à peccato nō excūsat, cùm sit omnino mala, & nō excusanda, quia debet quis potiùs mortem violentā pati, quàm peccatum mortale committere, *c. sacris 5. hoc nost. tit.* & satius est mori fame, quàm idolothytis vesci, *c. sicut satiùs 32. q. 4. S. August. epist. 154. in fin.* quod eruditè explicat *Albert. de agnosc. adsert. Cathol. q. 30. n. 11. vers. Quia potius.*

15 Vnde qui metu mortis Fidē abnegat, mortaliter peccat, *Albert. d. q. 30. num. 8. vers. Circa tamē. Simane. de Cathol. instit. tit. 17. n. 35. vers. Sed inter hæresim, in fin. Pegna ad Eimer. direct. p. 1. q. 9. comm. 24. vers. Ac primum quidem, in fin.*

16 Et est apud omnes tam Philosophos, Theologos, quàm Iurisprudentes cōmuniter adprobatū, & indubitatū, ut tradit *Mar. Salo. in d. l. 1. n. 8. vers. in hoc iure, & 9. D. de leg. Mogoll. c. 8. §. 1. à n. 1. cū seq. Velasc. de privil. paup. 2. p. q. 65. n. 14.*

17 Confirmatur primò hæc conclusio, quia magis timēre debemus Devm, qui minatur, & potest occidere corpus & animā, quàm eum, qui minatur, & potest occidere solùm corpus, *Matth. 10. n. 28. Ps. 118. ÿ. 161. & à Verbis tuis formidavit cor meū,* ibi *August.* loqutus de tortoribus: *Habuerūt quidē & illi verba minacia, expello, proscribo, occido, ungulis torqueo, ignibus torreo, bestijs subigo, mēbra dilanio: sed tua me potius verba terruerunt: Nolite timere eos, qui corpus occidunt, & posteà non habent, quod faciant: sed eum timete, qui habet potestatem & corpus, & animam perdere in gehennam. Ab his verbis tuis formidavit cor meum.*

Vnde *Gasp. Sanch. de Passione Dñi, discurs. 22.* explicans, *Ioan. 19.* de Pilato dixit exclamans: *O Pilate, & ad hæc quid respōdes? Nūquid Cæsaris amicitiā, & gratiā amittere audebis? Vtinā sic facere decrevisses, & potius* Devm, *quàm homines timeres: utilior tibi esset gratia* eivs, *quā gratia Cæsaris. Sed ò! quātū prævalet humanus timor, & metus amittēdi honorē, dignitatē, & res humanas. Quod nec ratio, nec ius, nec leges permittebāt, metus ille potuit. Sedēs ergo Pilatus pro tribunali sententiā tulit, dicēs, crucifigatur* Christvs. Quare mirificè adseruit *Tert. in Apol. Omne malū, aut timore, aut pudore natura perfudit.*

Facit *c. quisquis. 11. q. 3.* ibi: *Qui occultat veritatē, quā tenetur revelare, aut mēdaciū aliquod profert metu cuiuslibet potestatis, dicitur irā* Dei *super se provocare, quia magis timet homines, quàm* Devm. Ergo is, cui nō peccādo imminet mors corporis, & peccando imminet mors

corporis, & animæ debet non peccare.

18 Secundò, quia etiã in foro militaris disciplinę potiusmors obeũda est, quàm non servare præceptũ Ducis belli, quare locũ in acie deserere, stationẽ irruẽtibus hostibus relinquere, fossa, vel muros non implère, fugâ se tueri, & arma abijcere, quovis metu urgente severè punitur, *Mar. Salom. in d. l. 1. n. 13. & 14. D. de legibus.*

19 Quinimo in re militari quilibet nõ servans mãdatũ Ducis capite punitur, etiã si fœliciter rẽ gesserit, *l. 3. §. in bello, D. de re milit.* Eleganter *Aul. Gell. lib. 9. noct. Attic. c. 13. Plutarch. in vita Fabij Maximi, fol. 77. Valer. Max. lib. 2. c. 2. & lib. 5. c. 8. Liv. 1. dec. lib. 8. And. Gail de pac. pub. lib. 1. c. 4. n. 27. Menoch. cas. 365. n. 9. Scac. de iud. lib. 1. c. 97. n. 182.* Ergò cur in foro interiori militaris cœlestis disciplinæ nõ itidẽ obeũda poti⁹ mors, quàm facere contra præceptum Dei?

20 Tertiò, quoniã ab honore ad animã uti à minori ad maius valet argumẽtũ: quia quæ apud illustres Gentiles erat olim honoris æstimatio, eadẽ, & maior apud religiosissimos Christianos est ho-
21 die animæ, cùm utriq; virtus inseparabiliter sit coniuncta. Sed apud graves, aliosq; honestos viros honor cęteris rebus est præferẽdus, *l. Iulian⁹ 26. D. si quis omis. caus. test. l. reprehendenda 5. C. de inst. & subst.* imò honor æquiparatur vitæ, *l. iusta causa 9. D. de man. vind.* & secundùm cõmunẽ Scribentium sententiã vitæ præferri debet. Vnde quæ de-
22 honestant & famã, honoremq; lædunt, magis quàm mors timenda sunt. Hinc stupri metus maior, quàm mortis esse debet, adeò quòd mors potius eligi debet, quàm illud pati, & ideò qui ad evitãdũ stuprũ quid dederit, actione quod metus causâ recuperat, *l. isti quidẽ 8. D. hoc tit.* & mulier potiùs famis necessitatẽ pati, quàm turpẽ vitã eligere debet, *l. palàm 43. D. de rit. nup.* Ergo si pro honore, & famæ defensione mortẽ, & cætera omnia mala fortiter pati, ac cõtẽnere debemus, à maiori ea omnia fortiùs contẽnere, ac pati debemus pro animæ salute, quia anima est multò pre-
23 tiosior corpore. *c. cùm infirmitas 13. §. fi. de pœn. & remis.* & quovis honore, & fama mundana.

24 Has duas cõtrarias sententias aliqui sic cõciliant, ut distinctione quadã procedant, & locũ habeant, distinguentes inter voluntariũ, & involuntariũ, quod
25 utrumq; est duplex. Involuntariũ purũ, quod dicitur per vim præcisam, & absolutam, quando scilicet à nobis non est, utrùm agamus, vel non agamus, sed extrinsecùs provenit, vel si ventus nos aliquo deferat, quia tũc nõ subijcimur legi de euntibus illùc, *l. Cæsar 15. l. seq. §. si propter, D. de public. & vect. Fulv. Cõst. in l. 1. n. 82. C. de vend. rer. fisc. lib. 10.*

26 Alterum involuntariũ est illud, quod faciunt ignorãtes, & dementes sine ipsorum culpa, *ut causa 15. q. 1. in prin.* qui enim dementer agit, & qui ignoranter agit, errat, & qui errat, non cõsentit, & ubi consensus nullatenus concurrit, id omnino involuntarium est, & in eiusmodi involuntarijs aiunt procedere priorem sententiam.

27 Quare si quis in primo genere involuntarij ligatus, & renitens circumcidatur, vel eius genua per vim ab alijs ante Idola, vel Mahometũ flectãtur, utiq; talis non abnegat CHRISTVM, quia dicitur potiùs pati, quàm agere, ideòq; non peccat, sicut & is qui invitus reclamãs, & renitens ad fontem baptismatis feratur, & cum verborũ prolatione immergatur, non recipit sacramentum baptismatis, *c. maiores, §. itẽ quæritur, de baptis. Albert. de agnosc. assert. Cathol. q. 30. n. 7. vers. Secũdus casus, Simanc. de Cathol. inst. tit. 17. n. 29. vers. Qui autem vi coacti, Pegn. ad Eimer. direct. 1. p. q. 9. comm. 24. vers. Ac primũ. Cornejo to. 1. in 1. 2. D. Th. tract. 4. circ. q. 6. disp. 2. dub. ult. n. 21. vers. Secundò colligitur.*

28 Et hinc in Cõcilio Anchiritano agitatum fuisse de illis sacerdotibus, quorũ manus violenter idolorũ sacrificijs admotæ fuerunt, scribunt *Simanc. ubi sup. Mar.*

Mar.Salom.in d.l.1.sub n.2.D. de legib.
Cornej.ubi sup.vers.Ex hac cōclusione : sic
Beata Lucia dixisse fertur Paschasio: *Si*
invitā me feceris violari, castitas mihi du-
plicabitur ad coronam. Non enim inquina-
tur corpus,nisi de consensu mentis:nam si in
manu mea thura ponis, & per manum meā
sacrificium facias,Deus nō attendit, qui &
deridet.De cōsensibus, & voluntatibus iu-
dicat Deus.
29 Et mulier,quæ per eiusmodi vim stu-
prum,seu adulteriū passa est, nullâ pœ-
nâ tenetur,*l.fœdissimam 20.C.ad l. Iul. de*
*adult.*egregiè *Abb.cons.4.n.1.&seq.lib.*
1.Clar.in §.fin.q.60.n.17. Sayr. in Clav.
Reg.lib.2.c.2.n.4. ut enim ait *S. August.*
epist.122.Tantum valet in mente integri-
tas castitatis,ut illa inviolata,nec in corpo-
re possit pudicitia violari : *& lib.1. de Ci-*
*vit.c.18.*ibi: *Proposito animi permanente,*
per quod etiam corpus sanctificari meruit,
ipsi corpori non aufert sanctitatem violētia
libidinis alienæ, quam servat perseveran-
tia suæ continentiæ.
30 Similiter si quis in secundo involun-
tarij genere ignoranter bis baptizatus
fuerit,nō indiget pro eo pœnitere,*c.qui-*
31 *bus 117.de cons.dist.4.* si quis filiū occi-
dat putans hostem occidere;si magister
gladiatorius docendi causâ percutit.
Vnde mors sequitur veniâ digni sunt,
quia ignorāter fecerunt, *Mar.Salom.in*
d.l.1.n.17.D.de leg. & nesciētiū nō sunt
peccata,*c.meritò,*& ibi *glos.ult.15.q.1.*
32 Voluntariū etiam duplex est; alterū
dicitur liberum,seu spontaneum: alterū
verò nō liberum,sed coactum. Liberum
dicitur propriè voluntariū, quia volun-
tas est animi motus cogente nullo ad a-
liquid non faciendum,vel faciēdum, ut
ex *D.Aug.lib.1.retract.c.15.* & pecca-
tum ità voluntarium in hoc primo ge-
nere est propriè peccatum veniâ omni-
no indignum,quia ex voluntate pecca-
33 ta procedunt, quæ ex libero mentis ar-
bitrio, & delinquentis proposito com-
mittuntur, *caus.15.q.1.in initio. Hering.*
Mantissa.c.1.n.257.
34 Coactū verò voluntariū dicitur,quā-
do quis aliquid contra voluntatē facit,
sed tamen vult facere propter quod fa-
cit, & in hoc an peccet, si quod facit,
est contra legem Dei, seu naturæ, di-
stinguuntur duo casus.
35 Primus est,quando quis ità faciendo
obtemperat soli naturæ præcipienti vi-
tæ defensionem, & isto casu nō peccat,
quia eadē lex naturæ, & Dei nō intēdit
illū obligare ad parēdū, & ità procedūt
exempla adducta in prima sententia.
36 Secundus est,quādo quis obtēperādo
Tyranno facit contra legē Dei, & isto
casu quovis mortis metu imminente
faciens contra eam mortaliter peccat.
37 Quæ determinatio comprobatur ex
eo, quòd Eleazaro annorum nonaginta
seni venerabili, & septem Machabæis
fratribus ab Antiocho Rege iussis car-
nes porcinas edere, gloriosum fuit dira
tormēta, & cruciatus perpeti maluisse,
quàm contra patrias leges facere, *2.*
Mach.6.n.26.& seq. & c.7.n.1.& seq.
Suar.de legib.lib.3.c.30.n.9.Serar.in Har-
mon. c. c.6.lib.2.fol.405.
38 Quod alijs illustratur exemplis,nam
Æmilius Papinianus,cui in Iurisprudē-
tia parē secula non tulerunt,occidi ma-
luit, quàm iussus ab Imperatore Cara-
calla parricidium excusare: & *Mutius*
Scævola truculento Syllæ in hæc verba
respondit: *Licèt mihi agmina militū,qui-*
bus Curiā circūsedisti,ostentes; licèt mortē
idētidem miniteris, nunquam tamē efficies,
ut propter exiguam, similemque sanguinem
meum C. Mariū,à quo Vrbs, & Italia ser-
vata est,hostem iudicem.
39 Duplicem rationem quare metus nō
excuset à peccato secundæ sententiæ
fautores adsignant. Prima est,quia ad-
huc est peccatum voluntariū, hi nāque
actus, etsi mixti sint ex voluntario, &
involuntario, tamen voluntarijs ma-
gis similes sunt, ut ex Aristot. sequun-
tur *Mar.Salom.in l.1.sub num.3.vers.*
Mixti sunt, D.de legib. Albert. de agnos.
40 *adsert.Cathol. q.30.sub n.8.* Nam est in
agentis electione, quid agere velit, &
proinde si quis alteri mortem minetur,

si noluerit peierare, & ipse peieret, utique etsi nō sponte dicatur peierasse, tamen dicitur voluisse peierare, quia voluit vivere, ut dicit *text. in cap. meritò 1. caus. 15. q. 1.* Sicut ille, qui levādæ navis
41 causâ iactum in mare facit, impellente necessitate facit, tamē volens facit pro sua salute contra vim tēpestatis, elegāter *Granado in 1. 2. D. Th. tom. 1. contr. 2. de actib. human. tract. 2. disp. 8. à n. 1.* cum *Conrad. Medin. Vazq. Valen. Lorc. Curiel, & Montesin.* ibi: *Fr. Petr. Cornejo tom. 1. in 1. 2. S. Th. tract. 4. circ. q. 6. disp. 3. dub. 1. & 2.* ubi mirè, *Sayr. in Clav. Reg. lib. 2. cap. 1.*

42 Secunda ratio elegantior est, quia ut loquendo de idololatria & apostasia à fide, ac per cōsequens de hæresi scribit *Eimeric. in direct. Inquis. p. 2. q. 41. de blasphemijs, n. 8. vers. Nec excusatur.* Metus mortis pro Fidei defensione, & confes-
43 sione quantum ad verum Catholicum non est metus cadens in constantē virū, quinimò nec metus mortis pro peccato mortali etiam minimo perpetrando.

44 Cui adstipulātur sequētia. Primò advertendum est, quòd quoties quis cogitur ad peccatū, duplex metus adparet, tam cogentis, quàm Dei, ergo in tali concursu qua de causa metus Dei est omittendus? si maior adstat, cùm anima corpore pretiosior, & sublimior in peri-
45 culū it, ut corpus salvum existat. Hinc hoc animadvertens Eleazarus adseruit *2. Mach. 6. Domine, qui habes sanctā sciētiam, manifestè tu scis, quis cùm à morte possem liberari, duros corporis sustineo dolores, secundùm animā verò propter timorem tuum libenter hæc patior. Eccles. 1. Timor Domini expellit peccatū; nam qui sine timore est, non poterit iustificari. Proverb. 14. Timor Domini fons vitæ, Ion. 3.* redijt ad Dominum populus Ninivíticus per timorem à Propheta incussum, *& S. August. tom. 9. tract. 9. in epist. Ioann. col. 5. Opus* (inquit) *est, ut intret timor primò, per quem veniat charitas,* eleganter *Granad. in 1. 2. D. Th. to. 2. controv. 8. de gratia, disp. 4. sect. 1. tract. 9. n. 3. & tom. 1. controv. 5. de virtutibus & donis, tract. 2. disp. 2.*

46 Secun'ò, in mentem venire debet, quod Epicurus aiebat: *Sic fac omnia tāquam spectet aliquis. Prodest sine dubio custodē sibi imposuisse, & habere, quē respicias, quem interesse cogitationibus tuis iudices. Hoc quidē longè magnificentius est, sic vivere tāquam sub alicuius boni viri, ac semper præsentis oculis: sed ego etiam ità contētus sum, ut sic facias, quæcūque facies, tāquam spectet aliquis:* ità prudenter *Senec. epist. 25. S. Greg. Nissen. hom. 3. in Ecclesi. Mend. lib. 1. Reg. tom. 2. c. 6. ꝟ. 5. n. 18. & 19.* Igitur ne propter metū pecces, considera te Deum spectare, & prospicere.

47 Tertiò, quando nō esset alius metus fortior, quàm ipsum peccatū, sufficiens
48 erat, ut nullatenus cōmitteretur. Nam *supplicium peccati est ipsum peccatū. Ioan. Cluniac. Sherlog. in Cātic. Anteloq. 10. sect. 8. n. 81. fol. 482. col. 2. S. Isidor. Pelusiot. lib. 3. epist. 36. Si ad ea perpetrādā, quæ perpetratis, ea vos causa impellit, quod iudiciū haud quaquā exspectatis, illud sciatis, oportet improbitatem etiā si nullum aliud supplicium accedat, supplicium per se esse, virtutem contrà etiam citra coronas coronam esse. Senec. epist. 97. Prima, & maxima peccantium est pœna peccasse, quoniam sceleris in scelere supplicium est. Iuven. sat. 3.*

Exemplo quodcunque malo cōmittitur, ipsi
Displicet authori, prima est hæc ultio, quòd se
Iudice nemo nocens absolvitur.

Et pòst:

---Cur tamen hos tu
Evasisse putes? quos diri conscia facti
Mēs habet attonitos, & surdo verbere cædit
Occultū quatiente animo tortore flagellum;
Pœna autē vehemens, & multo sævior illis,
Quas & Ceditus invenit, & Rhadamātus
Nocte, dieque suum gestare in pectore testē.

Vnde ad hunc sensum trahi debet *Isai. ult. Vermis eorum non morietur,* ut ibi explicat *Hieron.* vermis autē qui non morietur, & ignis, qui non extinguetur à plerisq; cōsciētia adcipitur peccatorū, quæ torqueat in supplicijs constitutos, qua-

quare vitio suo, atq; peccato caruerint electorum bonorũ, iuxta illud quod dicitur: *Versatus sum in miseria, dũ infigitur mihi spina*, & in Proverbijs: *Tinea ossium cor intelligens*; cõprobat elegãter *S. Aug. lib. 21. de Civit. Dei, c. 9.* ubi *Vives.*

Corn. Tacit. lib. 6. Ann. ibi: *Postremò in scelera simul, ac dedecora prorupit, postquàm remoto pudore, & metu suo tantùm ingenio utebatur: Aristot. 10. Ethic. 10. Nõ enim ità natũ est, ut pudori obsequatur, sed ut metui, nec ut abstineat à pravis ob turpitudinem, sed ob supplicia, & pœnam.*

Senec. ep. 77. Omnia pro honesto patiẽda sunt, & lib. 6. decla. 7. Mori potius debuit frater, quàm sanari turpiter, & de ira lib. 1. Abominandum remedij genus sanitatem debere morbo.

Alter quoque *Seneca in Trag. de Ias. & Med. act. 3.*

Remedia toties invenit nobis Deus
Periculis peiora.

Et in Oedip. act. 3.

Vbi turpis est medicina, sanari piget.

Fuitque Zenonis sententia pro vita tenenda ab honesto non recedendum, cuius fecit mentionem *Iuven. satyr. 15.*

---Melius nos
Zenonis præcepta monent, nec enim omnia quædam
Pro vita facienda putat.---

Quintil. declam. 8. *Non interest, an supersit remedium, quod tentari non debeas, & ubi tantumdem periculi speres, quantum desperatio habet: melior exitus est, qui facit miseros innocentes.*

49 Hanc secundã sententiam tenuerunt *Scac. de commer. §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 19. à n. 67. vers. Secunda species, Bonac. de peccat. disp. 2. q. 8. punct. 2. prop. 1. & 2. P. Valer. Regin. in prax. for. pœnit. lib. 11. c. 8. n. 73.* ità distinguens, quòd aut præceptum est negativum, id est, prohibens aliquid facere, & tunc nõ excusat metus; aut adfirmativũ, id est, præcipiẽs aliquid facere, & tũc excusat, *Martinez in 1. 2. D. Th. q. 6. dubit. 2. fol. 482. & 483. art. 6. to. 2.*

50 Priorẽ partem confirmat, ex eo, quòd naturalia præcepta negativa prohibẽt, quod est ex se, & intrinsecè malum, ut patet ex mendacio, periurio, adulterio, & id genus alijs, à quibus rectã rationẽ abhorrẽre constat. Quare ipsum nũquã potest licẽre, ut nec potest malitiam exuere. *Suar. de legib. lib. 5. c. 22. n. 11.*

51 Rursus ista præcepta dicuntur obligare semper, & pro semper, *Velasc. de privil. paup. 1. p. q. 27. n. 4.* ubi multos laudat, *D. Ioan. Valboa de Mogrobejo in c. 13. de iudic. n. 106. fol. 129.* & nulla eorum transgressio libera excusatur à peccato, ne quidẽ ea quæ provenit à metu mortis, qui minuit quidem, nõ tamen tollit omninò liberum (*D. Th. 1. 2. q. 6. art. 4. Suar.* cum Theologis *ad 1. 2. D. Th. disp. 2. sect. 5. n. 6. & disp. 3. sect. 1. tract. 2. d. c. maiores, §. itẽ quæritur, de bapt. Martinez* ubi sup. *d. q. & art. 6. dub. 1. cum seq. fol. 481.*) censeturq; levis: cùm ad vitandũ aliquod aliud malum eligitur, ac perpetratur peccatum, quandoquidem, teste *Navar. in man. c. 22. n. 51.* culpa etiã venialis malum est maius quocunque alio, quod non fuerit peccatum.

52 Quoad verò præcepta adfirmativa adtinet, cùm non obligent pro semper, quælibet rationabilis causa excusat, ac per cõsequẽs metus, qui iustus est: quia non est credibile DEUM benignissimũ, qui tantã animis nostris indidit propẽsionẽ conservandæ vitæ propriæ, voluisse, quãtumvis potuerit, obligare nos ad servãda cũ vitæ nostræ dispẽdio præcepta ab ipso instituta, ut ea propter nos essent, nõ autem nos propter ipsa, iuxta illud *Marc. 2. Sabbathum propter hominẽ factum est, non homo propter Sabbathum.*

Triplex est genus operationũ malarũ. Nam quædam sunt prohibitæ lege naturali, ut odium DEI, blasphemia, adulterium, mendacium, &c. & istæ nõ sunt malæ, quia prohibitæ, sed potiùs prohibitæ, quia malæ.

Aliæ verò sunt prohibitæ lege divinâ, positivâ, sive scriptâ, sive nõ, & hæc dicũtur mala, quia prohibita, ut comestio panũ propositionũ à laicis in lege veteri, & pomi vetiti in Paradiso.

Aliæ verò sunt prohibitæ lege humanâ, civili, canonicâ, ut frangere ieiunia Ecclesiæ, cõmunicare cum excommunicatis, non audire Missam in diebus sacris, & hæc sunt etiam mala, quia prohibita, & non è contra.

Exhinc primò fit, quòd nullus metus excusat à culpa operationem prohibitã lege naturali. Quia istæ operationes sunt secũdùm se malæ, & ideò sunt prohibitæ, quia malæ: ergo nõ possunt fieri liberè, quin sint malæ; ergo nullus metus excusat illas à culpa. Vnde nullo metu qui facit aliquid contra præcepta Decalogi, sive primæ, sive secundæ tabulæ, aut cõtra dictamẽ rationis prohibẽtis aliquid ex obligatione, excusatur.

Sed nunc obijcitur, quòd observatio Sabbathi erat de lege naturali, & tamẽ ex 1. *Mac.* 2. excusatur Mathathias, quòd in Sabbatho pugnavit contra hostes, ut docet *D. Tho.* 1. 2. *q.* 100. *art.* 8. quia id fecit ad tuendam propriam vitam: ergo.

Respondetur, hoc factũ fuisse divinâ revelatione, & dispẽsatione impropriè sumptâ, sicut etiã propter eandẽ rationem non peccavit Abraham volendo interficere filium, neque Israëlitæ auferendo vasa Ægyptiorum.

Secundò fit, quòd metus mortis, aut quivis alius cadens in virum constantẽ, qui sequitur necessariò necessitate naturæ, excusat à peccato operationes, quæ sunt cõtra legẽ divinam purè positivã, sive scriptam, sive non scriptam.

Probatur primò, quia David 1. *Reg.* 1. nõ peccavit comedendo panes propositionis laicis lege divinâ prohibitos, quia id fecit, ne unà cum suis fame periret. Cuius exẽplum adduxit CHRISTVS ad excusandos Discipulos evellẽtes spicas in die festo & comedẽtes, ut extremam famẽ depellerent, ut constat *Matthæ.* 12. *Sayr. in Clavi Reg. lib.* 2. *c.* 2. *n.* 9.

Confirmatur, quia Iudæi omiserunt circumcisionem per quadraginta annos, quibus peregrinati sunt in deserto, & à tali omissione excusantur metu mortis imminentis ex tali vulnere itinerantibus in deserto.

Tertiò fit, metum mortis, aut quẽvis alium cadẽtem in constantem alicuius mali temporalis, quod non sequitur necessitate naturæ, sed ab intrinseco infertur, nõ excusare à culpa operationes, quæ sunt cõtra legem divinam purè positivam; verè enim peccarent Machabæi, si obedirent Antiocho imperanti sub pœna mortis, ut carnes suinas comederent. Cuius ratio est, quia quotiescunque prohibetur huiusmodi trãsgressio in contẽptum Fidei divinæ, aut Religionis, aut in scandalũ, & in detrimentum proximorum: tũc nullus metus excusat, quia contemptus Fidei divinæ, & scandalum proximi sunt maius malum, quàm propria mors corporalis.

Ex quo colligitur, nos tenêri præcepta divina observare etiã cum periculo mortis, quoniam talis observatio est necessaria ad salutem propriam animæ, ut si instet præceptum suscipiendi baptismum, aut confitendi peccata, tunc tenemur confiteri, & baptizari, etiam si Tyrannus id prohibeat sub pœna mortis. Cuius ratio est, quia huiusmodi Sacramenta sunt media necessaria ad salutem, sine quibus obtinêri nequit.

Quartò fit, quòd metus mortis, aut alius cadens in virum cõstantem excusat à peccato operationes, quæ sunt prohibitæ lege humanâ, sive canonicâ, sive civili, *Azor lib.* 1. *summ. c.* 110.

Probatur; quia nulla lex humana cẽsetur strictius obligare quantum ex vi sua, quàm aliqua lex naturalis, vel divina: sed constat aliquas leges naturales, vel divinas obligantes sub mortali, non obligare cũ vitæ discrimine; ergo nulla lex humana per se loquendo obligat in eo casu, *Sayr. in Clav. Reg. lib.* 3. *c.* 7. *à n.* 31. *cum seq.*

Licèt metus mortis, quo testis falsum deponit, non dicatur iustus, nec consequẽter excuset à peccato, erit tamẽ iustus quoad infirmandũ eius testimoniũ, & quoad excusandum eum à pœna falsem ordinaria, secundùm definitionem

glos.

gloſ.in c.præſens 20.q.3. communiter receptæ; idque ipſum omnino dicendum de ſcriba,qui metu mortis fecit inſtrumentum, vel teſtamentum, id eſt, peccare quidẽ, ſed inſtrumentum vel teſtamentum eſſe reſcindẽdum, ità *Navarr. in man.c. 22.n.51.verſ.Nonum.*

53 Tria circa præmiſſa breviter notãda ſunt. Primũ, quòd etſi metus non excuſet à peccato,tã in foro interiori, quàm exteriori, minuit pœnam illius, *Acuña in c.Presbyter,n.2.diſt.50.Cornejo tom.1. in 1.2.D.Thom.tract.4. circ. q.6. diſp.3. dubit.ult.n.11. Lore.in* 1. 2. *D. Thom. q. 6.art.6.diſp.4.*

Confirmatur primò, ex *Ariſt.3.Ethicor.c.1.*dicente : *Veniam dandam eſſe illi, qui metu eorum,quæ humanam naturã ſuperant,egerit aliqua, quæ agenda non ſunt.* Quibus videtur id ſignificare.

Adprobatur ſecundò *ex c.ſacris de ÿs, quæ vi*, ubi hæc doctrina traditur expreſsè,*& ex c.in primis 2.q.1.*ubi præcipitur,leviorẽ pœnitẽtiã eſſe imponẽdã quibuſdã Epiſcopis, ſi dixerint ſe metu iudicij cõmiſiſſe quoddam crimen.

Hinc etiam metus reverenrialis aliquo modo excuſat à peccato,quia ſi eſt mortale,iure humano fit veniale, *Sylveſt.in ſumm. verb. Metus, verſ. Septimò quæritur.* Secus eſt de iure naturali, vel divino,ut *ibid.*licèt poſſet dici, quòd ille metus excuſet, ſaltem quatenus ipſe fuit cauſa peccati,ut per *Navar.in man. c.17.n.30.verſ. Addidi tamen ultra alios*, & metus ſive iuſtus,ſive iniuſtus excuſat à culpa, *Gramm. deciſ.18.n.19.* quia metus cauſa geſtum Dei voce ratũ nõ habetur,*Boer.deciſ.100. n.1. Mart. tom. 2.ſum.ſucceſ.legal.p.4.q.1.art.6.n.27.*

54 Secũdum, quòd hi,qui mortis metu, ſeu alio maioris vis impetu peccãt, aut à virtute deficiunt,non æqualiter excuſantur,*c.eos quos 118. de pœn. diſt.* 4. ubi gravius puniuntur Epiſcopi, Sacerdotes, & Diaconi, quàm inferioris ordinis clerici.

55 Idque ſuadetur ratione, quia non eadem deſideratur conſtantia in mancipio,quæ deſideratur in philoſopho,*l. ſi quid venditor 18.D.de ædil.ed.*

56 Tertiũ,in crimine hæreſis metus excuſat à pœna, *Albert.de adſert.Cath.q.30. n.6.&8.Simanc.de Cath.inſt.tit.17.n.35. & 36. Conr.Brun. in tract. de hæret. c.4. n.9.& ſeq.Pegn.in direct.1.p.q.9.cõm.24 verſ.Rurſus animadvertendum.*

57 Quia ſicut coacta fidei veræ confeſſio Catholicũ non efficit,dicẽte *Apoſt. ad Rom. 10. n. 10. Corde enim creditur ad iuſtitiã,ore autem confeſſio fit ad ſalutẽ*, ità nec coacta erroris adſertio hæreticum

58 facit.De corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falſa teſtimonia, blaſphemiæ,hæc ſunt, quæ coinquinãt hominem,*Matth.15.n.19.* Hæreſis ergo nõ antè perficitur, quàm pertinax cõſenſus accedat,quia nõ in factis,aut dictis,ſed in intellectu,aut voluntate conſiſtit, cũ credere nõ ſit niſi in volẽte,ut elegãter exprimit *Simãc.d.tit.17.n.35.*quod procedit in foro exteriori, nõ autem in inte-

59 riori,*ex ſup.dictis.* Adſtipulatur elegãtiſſimè *S.Gre.Naz. orat.23.f.206.to.2.*ibi; *Quæ quidẽ circa Religionẽ Chriſtianã affectio à voluntate quidẽ, & electione incipit (omnia enim ea , ob quæ quis laudatur , aut vituperatur,initium à voluntate ducunt) à natura autem confirmatur, Giſler.in Cantic.c.6.ẏ.6.fol.968.lit.A.col.2.*

60 Verùm etſi prædicta concordia vera ſit,tamen quia obponitur noſtri ſententiæ, opus eſt animadvertere non pauca ad hanc rem ſummopere pertinẽtia. In primis,quod in caſu propoſito eadẽ eſt viscõditionalis,ac præciſa,cũ in utraq; deficiat, quod neceſſariũ adeſt ad peccatũ, ſcilicet, cõſenſus,ac volunras,ſine quibus non ſubſiſtit, ideò quoties coactio,& metus intervenit, deeſt volũtariũ,& ſuborirur involuntarium,& ut ſecũdæ deciſionis *Adſectæ* ſupponũt,illud tollit peccatum, utpote ex eo quòd adimat voluntatem, & præter diſſenſum deficiente conſenſu.

61 Alioqui dicerem⁹ theologorũ,omniũq; doctrinã ad peccatũ volũtatẽ requirẽtẽ

non esse permanentem, & fixam, cùm etiam sine ea id cōmittatur, quod perquàm apocryphum est.

62 Cæterùm quoties metus cōstans est, nihil interest, an per vim præcisam, an conditionalem procedat, cùm periculum mali exstantis, aut impendentis illum constituat: igitur si per talem metum voluntas adesset, sequeretur omnes humanos actus subsistentiam habēre, (quod iuri repugnat & contratiatur) ex eo quòd consensu fruantur.

63 Prætereà *DD.* loquentes de metu gravi adnullationem gestorum inducunt, ideò si is non sufficeret, nullo modo id pronuntiarent, & quod plus est, ipsi Consulti, ac PP. non decernerent, tam in civilibus, quàm in sactis Constitutionibus.

64 Secundò, ut alibi latiùs probavimus, eo ipso, quòd probatur metus, deducitur dissensus, cùm propter eum non subsistat actus humanus, ergo eo interveniente excusabitur peccatum.

65 Tertiò, non admittimus voluntariū coactum, cùm ipsa voluntas cogi nequeat, illaque ex metu nō oriatur, *l. nihil 116. D. de reg. iur.* ergo eius interveñtu deficit, ac per consequens actus humanus habet excusationem.

66 Quartò, exempla adducta pro secūda sententia eam illustrāt, & ornant, nō tamen ex eis inducitur, quòd metus nō præbeat excusationem. Ratio in promptu est: Gloriosius fuit Eleazaro, Machabæis, & Susannæ, *Dan. 13.* mortem

67 subire, quàm peccatum committere. Nam de Susanna *Cyprian. lib. de bono pudicitia*, ità cecinit: *Bis victrix, & in periculo suo tam funestè totiens concepta, & libidinem evasit, & mortē*: verùm si propter obpresiionē id constituerent, poterant excusari de levitate. Sed Devs mirum exemplar in eis præbuit, ut cuncti videant, quòd voluptatibus, licèt compellantur inservire, resistētiam obponant, & potius mortem subeant, quàm delicta patrent; non tamen si coactè peccaverint, & sine voluntate excusatione destituentur.

68 Hinc fœmina permittens se cognosci, seu corrumpi metu mortis ei comminatæ, si non consentiat peccato, aut delectationi, nō peccat, dummodò immota maneat, nec se sceleri adcommodet, *cap. proposito 32. quæst. 5.* Ità tenent *Soto lib. 5. de iust quæst. 1. art. 5. colum. 5. Petr. Navar. lib. 2. de rest. cap. 3. num. 104. Tolet. in sum. lib. 5. cap. 5. num. 7. pag. 557. Amesc. de pot. in se ips. cap. 5. n. 14. & 34. Valer. in diff. utr. fr. verb. Vita, & honor, diff. 1. vers. Sexta cōclusio. D. Ioan. Sanch. disp. 10. num. 17. Diana tract. 6. miscell. resol. 31. part. 3. August. de Civit. Dei lib. 1. cap. 18.* ibi: *Quis tandem sana mente putavit se perdere pudicitiā, si fortè in adprehensa, & obpresa carne sua exerceatur, & expleatur libido non sua?*

His adcedat illud *Livij lib. 1.* consolatur ægram animi Lucretiam avertendo noxam ab coacta in authorē delicti: *Mentem peccare, non corpus, & unde consilium absuerit, culpam abesse.* Quod tamen intelligi debet, si puella non timet periculum consentiendi stupro: & ratio est, quia in hoc casu resistere obpressori solùm præcipitur præcepto adfirmativo, quod non obligat semper & pro semper, seu in quocunque casu, & eventu, sed iuxta mensuram rationis, & modo morali, atque adeò non obligat cum tanto periculo, & discrimine. Secùs autem si timeat, quia tunc tenetur resistere non solùm actui interno animi, sed etiam externo, ità ut omnia faciat sibi posibilia, ut vitet illud viribus corporis, & conari ipsum obpressorem interficere, si non posit aliâ viâ evadere consensum in peccatum, etiam si ex istis sequatur ipsæ puellæ infamia, aut aliud grave damnum: & ratio est, quia tunc liberè se exponeret periculo consentiendi peccato: hoc autem est contra præceptum negativum, quod obligat semper, & pro semper, atq; adeò tenetur facere omnia possibilia, ut vitet periculū illud, quia si non fecerit, iā ta-

talis omissio, & eius effectus erunt illi voluntaria, cùm possit & teneatur facere, & non faciat, ut docet *Caiet. 2. 2. quæst. 50. art. 2. circa solutionem 21. & q. 54. art. 4.* eleganter *Cornejo tom. 1. in 1. 2. D. Thom. tract. 4. disput. 2. dub. ult. circ. quæst. 6. num. 22. fol. 459.*

69 Ex quo fluit evidentissimè, quòd in coactione, & violentia deficit consensus, & ijs intervenientibus non incurritur peccatum; qua de causa in utroque foro tenêri quit prima sententia, secunda tamen verior est propter nostram Religionem Orthodoxam; nam potius mori, quàm fœdari stabilit.

SVMMARIVM.

1 *Nibil est tam aptum ad ius, conditionemque naturæ, quàm lex.*
Mortales credebant sub Iustitia datas leges.
2 *Per Cererem Iustitia intelligebatur.*
Leges fuerunt vocatæ initia.
3 *Explicatur Marc. in l. officium, §. officium, D. de re milit.*
4 *Similiter hac luce donantur alij Consulti.*
5 *Iudices debent iudicare secundùm leges, & 6. 7.*
8 *Olim in leges iurabant.*
9 *Iusiurandum præstabatur ad aras.*
10 *Hodie iureiurando solenni obstringũtur, & 11. 12.*
13 *Forma sacramenti senatorij.*
14 *Athenis nullus in iudicem cooptabatur, nisi præstito iureiurando.*
15 *Iudices ex magna causa possunt leges transgredi, & 16.*
17 *An metus excuset à trasgressione legis?*
18 *Transgressio legis humanæ iustæ obligat ad peccatum.*

CAPVT XLIV.

An iudex excusetur, si legem fuerit transgressus propter metũ periculi, vel scandali vitãdi, & ex magna, evidentique causa?

1 CICERO *3. de legibus* inquit: *Nihil est tam aptum ad ius, conditionemque naturæ, quàm lex, sine qua, nec domus ulla, nec civitas, nec gens, nec hominum universum genus stare, nec rerum natura omnis, nec ipse mundus potest.* Ideò credebant Mortales datas leges primùm omnium in Aureo ævo, regnante scilicet iustitiâ: sic Aratus de hac Dea, persequens ætatem auream, publicas leges ostendit, præmisitque locum iuri dicundo.

2 Inde & Ceres, per quam iustitiã intelligi volunt, dicta est Legifera, nõ alio profectò orsu, quàm quòd datæ leges in Aureo seculo. Imò si rem altiùs consideres, non aliâ ratione mysteria illius dicta sunt *initia*, nisi quia data sunt, cùm primùm homines traducti ad humanitatem ex vita inculta, & ferina, quod expressè *Tulli. 2. de legib.* his verbis: *Nam mihi, cùm multa eximia, divinaque videntur Athenæ tua peperisse, atque in vitam hominum attulisse, tum nihil melius istis mysterijs, quibus ex agresti, immanique vita exculti ad humanitatem, & mitigati sumus:* initiaque, *ut adpellantur, ità revera principia vitæ cognovimus. Senec. epist. 90. Sed postquàm subrepentibus vitijs in tyrãnidem Regna versa sunt, opus cæpit esse legibus, quas & ipsas inter* initia *tulere Sapientes.*

3 Hinc obiter notabis, apud *Iurisconsul-*

sultum Martianum in l. officium, §. officiũ,
D. de re milit. principia fuisse, publica
tabernacula, aut tentoria, in quibus mi-
litares Magistratus iura militibus red-
debant, & ubi de rebus publicis castro-
rum Duces consilio inito tractabant,
atque ubi Aquilæ, signaque militaria
custodiebantur.

4 Similiter capiendi sunt text. in l. 1. §.
si quæ verò 4. C. de novo Cod. confirm.
& in l. tam collatores 18. §. erit autem 4.
C. de re milit. ubi Cuiac. Covarru. lib. 4.
var. cap. 24. ubi latisimè Ioann. Vsel in
addit. multa cumulat, Gothof. in l. ult. lit.
X. C. quæ sit long. consuet. & alibi.

5 Quamobrem Iudices debent iudi-
care secundùm leges, Demosth. orat. 1. de
Aristogito, ibi: Qui res iudicant, conservare
leges, & earum robur defendere debent,
quarum ope adiuti, boni in civitate in-
columes sunt, sin autem sinetis eas exso-
lescere, dissolvetur status Reipublicæ, & ut
quisque est improbissimus, ità plurimum
poterit: Cicer. pro Cluēt. & 3. offic. Socrat.
in Apolog. apud Plat. & Plat. lib. de Reg-
no, Aristot. lib. 1. Rhet. cap. 1. Petr. Greg.
lib. 50. syntag. cap. 1. num. 13. & 14. Adam
Contzen. lib. 5. Polit. cap. 11. §. 8. Suarez
de legibus lib. 5. cap. 11. n. 2. eleganter
Valenç. cons. 90. n. 20.

6 Ac perpluribus locis iubentur id
efficere, Nov. 24. cap. 2. & 25. cap. 2.
princ. & §. ultim. 26. cap. 3. 79. c. 1. 86.
c. 1. & 3. in fin. & alijs innumeris: quod
& districtè, ac gravi pœnâ commina-
tione præcipitur in Constit. Leonis, &
Alexand. Imper. Orient. Scitè Muret.
volum. 1. orat. 18. Ità iudicare oportet,
ut lex ipsa, si loqui posset, iudicaret, ut sit
lex quasi anima iudicis, iudex quasi vox
7 legis. Ex iure itaque certo, quoad eius
fieri potest, litem iudex dirimat, ubi
primò leges municipales, ac constitu-
tiones provinciales, siquæ ad proposi-
tam causam pertineant, attendat Gail.
lib. 1. observ. 36. num. 12. & seq. Sol. ad
constit. Sabaud. proœm. Decret. glos. 50.
Gutier. de iuram. Confir. 1. part. cap. 70.
Ventura de Valentijs Parthen. litig. lib. 2.
cap. 5. num. 42. Osuald. in Don. lib. 26.
comm. c. 2. lit. A.

8 Quod convincit; nam olim in singu-
las causas Iudices sacramenti Religio-
ne obstringebantur, & in leges iura-
bant. Quod lege Agrariâ Saturninum
cavisse scribit Ant. August. lib. de legib.
cap. 15. & ità quoque Plato definivit
Dialog. 12. de legib. Cic. 3. offic. pag. 523. &
pro Cluent. pag. 357. & 1. act. in Verr. ubi
Ascon. Pollet. 5. Hist. for. cap. 7. num. 7.
Ravard. lib. 5. var. cap. 8. Qui hoc ius-
iurandum ad aram præstari solitũ pro-
bat ex Symmach. lib. 10. epist. 54. & Am-
9 bros. Eamque aram fuisse Puteal. Libo-
nis, aut in locum eius eversi restitutam,
Freber. in Sulpicio S. de æquitate, pag. 14.
Rittershus. comm. in Salvian. pag. 388. Si-
manc. 1. de Republ. c. 16. ac seqq.

10 Hodie sanè Magistratus, & Iudices
omnes iureiurãdo solenni obstringũtur
in ingressu dignitatis, vel officij, Novel.
8. cap. 7. Nec tamen necessitatem iuris-
iurandi in singulis causis præstandi re-
missam satis firmiter colligi videtur.
11 Tametsi id non repeti generalis apud
nos moris esse constet, quem & in Gal-
lia servari testis est Petr. Fab. ad tit. de
orig. iur. p. 82. ac inde firmat Sich. ad l.
2. in princ. C. de iur. propt. cal. dan. num. 2.
quod unicum iuramentum initio offi-
cij præstitum in singulis causis repeti-
tum videtur, arg. l. hoc sacramentum, C.
cod. Vbesembech. ad tit. C. de ord. iudic.
num. 5. Ioann. Bapt. Asin. de exsec. §. 8.
cap. 41.

12 Sic quondam apud Romanos Con-
sulatus, aliorumque Magistratuum Cã-
didati, dum eos inibant, sacramento
se adstringebant, Bodin. 3. de Rep. cap.
4. num. 291. quod nec Augustus. Dio
lib. 53. initio, nec Trajanus, Plin. in Pa-
neg. Consulatum ineundo præbêre re-
cusarunt, Bodin. 1. de Repub. c. 8. n. 9.

13 Formulam sacramenti senatorij re-
fert Hippolyt. à Collib. in Principe, cap. 4.
& Philipp. Camerar. 1. oper. succis. ca-
pit. 32.

14 Athenis quoque in ordinem iudicũ
iudi-

iudicij Heliastici nullus recipiebatur, nisi prçstito iureiurãdo se secundùm leges iudicaturum sub imprecatione diri exitij, *Demosth. orat. adversus Timocratem*, de quo *Ioachim. Stephan. lib. 2. de iurisd. Iudaeor. Graec. & Roman. cap. 5. num. 3. & cap. 10. num. 30.* fusè *Petr. Fab. ad d. titul. de orig. iur. pag. 79. & seq.* ubi quotannis Id iusiurandum fuisse repetitum ostendit, *Offuald. in Don. lib. 24. comm. c. 3. lit. B.*

15 Iam ergo venit decidenda indagatio nostra, & affirmativè resolvi debet: nam Iudices utcunque iurarint servare leges, canones, & statuta, tamen ex magna, & evidenti causa possunt ea transgredi, iuxta *Innoc. in cap. canonum statuta, in ult. glos. de constit.* Ex quo dicto infert *Bald. in l. etsi severior, colum. 3. C. de ijs, qui not. infam.* quòd in pupillo committẽte homicidium possit iudex ratione aetatis commutare pœnã mor-

16 tis in aliam. Item propter metum periculi, vel scandali possit legem transgredi, *Bald. in l. si quis filio, §. hi autem, D. de iniust. rupt.* excuseturque in syndicatu, si ob multorum salutem statuta praetersiliat, *Bald. in l. observare, quaest. 10. D. de offic. Proconſ.* nec etiam periurus dici possit, qui ex causa rationabili trãsgreditur statuta, *Idẽ in l. quid ergo, §. poena gravior, D. de his qui not. infam.* quod explicat, & declarat *Felin. in dict. cap. canonum statuta, num. 48. Bald. in cap. 2. de sent. & re iud. Panorm. in cap. super his, de accus. Roman. cons. 308. & in l. si verò, §. de viro, sall. 46. D. solut. matr. Roland. à Vall. cons. 7. num. 7. lib. 1. & cons. 12. num. 11. & seq. lib. 3. Ioachim. Mysinger. cent. 2. observ. 54.* novissimè *Prosper. Rendell. in tract. de pasc. cap. 15. num. 3. vers. Quamvis concedendum sit, fol. 35.*

17 Deniq; pro coronide dictorũ quaerẽdum adest, an metus excuset à trãsgressione legis, seu praeceptorum? Elegantissimè de hac re egerunt *Franc. Suar. in tract. de legib. lib. 3. cap. 30. à num. 6. & Thom. Sanch. lib. 1. ad praecep. Decal. cap. 28. Granad. in 1. 2. D. Thom. tom. 2. con-*

18 *trov. 7. de legib. disp. 8. sect. 1. & seq.* Adverti debet, quòd transgressio legis humanae iustae obligat ad peccatum mortale, *Abb. in cap. 1. num. 9. de constit. Navar. in man. praelud. 9. dist. 7. cum seq.*

SUMMARIUM.

1 Vim vi repellere licet.
2 Omni iure etiam naturali, & 3.
4 Ex necessaria, ac ex praeordinata charitate.
Negatur.
5 Per Principem nec per statutum solvi, vel tolli potest defensio.
Etiam contra Principem ipsum licita.
6 In vita propriae defensionem licitum est occidere invasorẽ cum moderamine inculpatae tutelae, & 7. 8.
9 Quid sit moderamen inculpatae tutelae? & 10.
11 Clericus in hoc casu homicidium committens non est irregularis.
12 Nostra conclusio procedit etiam in defensione rerum, si sint magni momenti.
13 In defensione honoris proprij.
An causa honoris semper urgeat, ut non dicatur ex intervallo ulcisci, qui cùm primùm potuit, ulciscatur?
14 In defensione vitae, seu honoris proximi.
15 Defendendi proximum obligatio in privatis personis provenit ex lege charitatis.
16 In personis constitutis authoritate publica, ut obviẽt criminibus, obligatio inducta est à iustitia.
17 Licitum est matri sanguinis missionem pati cum periculo vitae filij, sive ante animationem foetus, sive post illam, & 18.
19 Licet matri medicinam sumere ad sanitatem etiamsi fiat aborsus. & 20. 21.
An mulier, quae suasionibus, & minis matris abortivit, sit puniẽda, etsi minor 25. annis, & maior tamen 17.

Po-

22 Poteſt carceratus carcerē frangere, & 23. 24. 25.

Si quis metu iudicis fugiat, excuſatur à fuga.

26 In foro iudiciario, & externo non licet.

Malefactor poteſt ingredi monaſterium Monialium, ut fugiat ſatellites eum perſequentes.

De carcere iniuſto non licet fugere, ſi immineret ſcandalum.

27 Fœmina utens medio licito, ut tegat defectum virginitatis, ut contrahat tanquam virgo, non peccat, uſque 33.

34 Propulſatio iniuriæ licita eſt, uſque 36.

37 Solæ minæ non ſufficiunt.

38 Propulſatio non tantùm permiſſa pro nobis, ſed pro coniunctis, uſque 41.

42 Mors in propulſatione facta, etſi permiſſa, expiabatur apud Hebræos, & 43.

44 Somnia expiabantur, uſque 46.

CAPVT XLV.

An propter minas ſit licita defenſio, & necare liceat?

1 VIm vi repellere licet, *l. ut vim, D. de iuſt. & iur. l. 1. D. de vi & vi arm. l. ſcientiam, §. qui cùm aliter, D. ad l. Aquil. l. is, qui adgreſſorē, l. ſi quis percuſſorem, C. ad l. Corn. de ſicar. cap. ſignificaſti 2. de homic. c. ſi verò, de ſententia, & re iud. l. 2. tit. 8. p. 7. l. 4. tit. 13 lib. 8. Ord. Fr. Anton. à Souſ. in relect. de cenſur. Bull. Cœn. cap. 12. diſp. 62. num. 2. & cap. 15. diſp. 78. num. 3. Ricc. deciſ. 16. n. 10. part. 2. Vgolin. de offic. & pot. Epiſcop. cap. 29. §. 1. verſ. Secundò non polluitur, Bellet. diſquiſ. cleric. cap. 1. tit. de diſcipl. cler. §. 5. n. 103. pag. 67. Tuſch. lit. V. concl. 213. Farin. in prax. crim. 4. part. quæſt. 125. num. 9. cum ſeq. Velaſc. de privil. paup. 1. part. quæſt. 51. num. 21. Manut. in Cicer. lib. 1. de offic. pag. 20. Saravia de iuriſd. adiunct. quæſt. 30. fol. 285. Delrio ad Senec. in Herc. fur. ℣. 1343. fol. 46.* firmavitque *Ovid. de arte amand. lib. 3.*

Armaque in armatos ſumere iura ſinunt.

2 Omni iure etiam naturali, *l. 1. §. 11. D. ſi quadrup. paup. fec. dic. l. 6. C. de vi pub.* Cuius iuris, à iure Gentium ſeparati, ea eſt defenſio, quæ fit contra vim à furioſo, dormiente, beſtijs, quæ iniuriæ inferendæ incapaces, inlatam, *Bo-*
3 *cer. lib. 2. de duell. cap. 10. num. 16.* (ubi in ſequenti refellit eos, qui ob moderamen inculpatæ tutelæ Iuri Civili defenſionem hanc adſcribunt) *& Zoanet. defenſ. Tripart. 1. part. num. 22.* propulſationem iniuriæ eſſe iuris Gētium, *l. 3. D. de iuſt. & iur.* vis autem iniuriæ vacantis iuris naturæ, *Oſſuald. in Don. lib. 1. cap. 7. lit. G. & I.*

4 Quinimo nō licita ſolùm defenſio, ſed & neceſſaria, ac ex præordinata charitate iniuncta, ne quis in ſemetipſum ſit iniurius, *Zoan. dict. 1. part. n. 3. & ſeq.* & nec per Principem, vel ſtatutum tolli poteſt, *Forſter. lib. 2. de iuriſd. Rom. p. 2. lege Numæ 9. ſect. 4. num. 11.* ſcitè *Guicciard. lib. 10. Hiſt.*

Quæ doctrina declaranda eſt, nam defenſio eſt licita, & non eſt peccatum alium interficere, ut me non interneceret: ſed tamen id non exiſtit, ſi ſino me interfici, ut eum non occidam, nec ità dicitur iſte ordo charitatis, anteà perfectior eſt charitas exponere vitam, ut proximus liber ſit. Ità eleganter & piè *S. Ioan. cap. 15.* dictat *maiorem charitatem, &c.*

5 Imò ſi vis vitæ intentetur etiā cōtra Principē ipſum licitā eſſe, tradit poſt *Vazq. illuſt. controv. 18. num. 7. Trentacinq. practic. reſol. lib. 1. tit. de defenſ. reſol. 1. num. 5. ad fin. Bodin. lib. 3. de Repub. c. 8. n. 308.*

6 Quamobrem in vitæ ſuæ defenſionem licitum eſt occidere invaſorem, ità *Leſſ. de iuſt. & iur. lib. 2. cap. 9. dub. 8. Torr. cod. tract. diſp. 27. dub. 1. Valer. verb.*

De,

defensio, differ. 1. Sayr. in Clav. Reg. lib. 7. cap. 10. num. 13. Quod eleganter docuit *Cicer. pro Milone: Est enim* (ait ille) *non scripta, sed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus, verùm ex natura ipsa arripuimus, hausimus, expressimus, ad quā non docti, sed facti, non instituti, sed imbuti sumus, &c.* & infrà: *Silent leges inter arma, nec se exspectari iuvant.*

7 Sequuntur *Suarez de censur. disp. 22. sect. 1. num. 3. Molin. tract. 3. disp. 11. à princ. Rebell. de oblig. iust. 1. part. lib. 3. quæst. 12. Paul. Comitol. resp. moral. lib. 4. quæst. 10. à num. 9. Azor inst. mor. part. 3. lib. 2. cap. 1. quæst. 1. Augustin. Barbos. in cap. interfecisti 2. num. 3. de homicid.*

8 Et hoc procedit, quando ob necessariam sui corporis defensionem, & cum moderamine inculpatæ tutelæ vis vi repellitur, *l. 1. C. unde vi. Thom. de Thomas reg. 306.*

9 Moderamen inculpatæ tutelæ, seu defensio inculpata qualis debeat esse, & in quo consistat, dispungunt *Sayr. de censur. lib. 6. cap. 7. à num. 7. Prax. Episcop. 1. part. verb. Moderamen, Farinac. in prax. crim. part. 3. quæst. 125. num. 349. cū seq. Paz ad leg. Styl. l. 58. num. 5. Rebell. de oblig. iust. 1. part. lib. 3. quæst. 12. num. 7. Azor inst. moral. lib. 2. p. 2. c. 1. quæst. 2. Bern. Græveus lib. 2. concl. 110. cons. 4. n. 9. cum seq.* [illegible] *gener. homic. n. 94. Bonac. de censur. disp. 7. q. 4. pinct. 6. n. 3. vers. Dixi non excedendo.*

10 Ex quorum dictis illa est verior conclusio, dici quem facere cum moderamine inculpatæ tutelæ, & esse in necessitate inevitabili, quando est constitutus in tali necessitate, quam neque fugâ, dummodo dando terga non sit periculum, neque clamore, neque alio modo, nisi interficiendo, aut mutilando aggressorem evitare nequit.

11 Hinc clericus, qui taliter homicidiū commisit, non est irregularis, *August. Barbos. in cap. significasti 18. num. 12. de homic. Acuña in cap. de his 6. num. 2. dist. 50. Graff. de cler. effect. 9. à num. 238. cum seq. Cornejo tom. 2. in 3. part. D. Thom. tract. de irregularit. disp. 4. dub. 1. fol. 792.* cum infinitis, quos laudant.

12 Advertendum est, conclusionem superius firmatam habère locum, & ampliari. Primò in defensione rerum, præcipuè si sint magni momenti, nec sit probabilis spes aliter illas recuperandi, *Sot. de iust. lib. 5. quæst. 1. art. 8. Tolet. lib. 5. cap. 6. vers. Tertius casus, Meneh. illust. cap. 18. num. 5. Cened. ad Decr. collect. 96. num. 3. Campanil. in divers. iur. Cano rub. 11. cap. 23. num. 57. Graff. d. eff. 9. num. 197.*

13 Secundò in defensione honoris proprij, *Mench. illust. cap. 11. num. 10. Tiraq. de nobilit. cap. 20. num. 63. cum seq. Bobadil. lib. 2. Polit. cap. 14. num. 44.* ubi verò quis fugâ arreptâ saluti suæ consulere potest, se subsistere non debet, sed fugere, nisi sit miles, vel nobilis, quibus dedecus est fugam capessere, *Hippol. in l. 1. num. 46. & 47. D. de sicarijs, Clar. §. homicidium, num. 32. Menoch. de arbitr. cas. 177. num. 14.* & alij passim.

Celebris subcedit quæstio, an causa honoris semper urgeat, ut nón dicatur ex intervallo ulcisci; qui cùm primùm potuit, ulciscatur?

Et adfirmativè respondet *Gizarel. decis. 18. num. 5.* ubi de eo loquitur, qui recepta ab alio alapa post longum tempus illum occidit.

Quæ quidem sententia communitur ex eo, quòd maritus uxori, & adultero pepercisse non præsumitur, si cùm primùm potuit, illum occidit; quia *in continenti* occidisse videtur, *l. 2. §. confestim, ad Tertul. Cabed. decis. 172. num. 5. p. 1.* ut à pœna ordinaria excusandus sit, *Mart. decis. 206. num. 7.* & quod ex intervallo fit homicidium, ad actum tamen defensionis necessario *in continēti* commissum ex multis probat *Neguś. cons. 344. num. 15.*

Mitè adstipulatur, quòd terminus *in continenti* non requirit, ut actus eodem temporis momento fiat, *Abb. in cap. 1. num. 15. de mut. petit.* sed longum quandoque significat intervallum, *Alexand.*

in

in l. 1. §. qui præsens, num. 8. & 12. D. de verb. oblig. Honded. conf. 87. num. 147. volum. 2. ut arbitrarius sit tùm civilibus in causis, *l. 3. §. cùm igitur, D. de vi, & vi arm. Cened. sing. 56. num. 4. Fanut. de moment. temp. cap. 15. Valasc. conf. 88. num. 6. Azeved. in l. 11. num. 3. tit. 7. lib. 3. Recop. Cabed. dict. decis. 172. num. 4. part. 1.* tùm in criminalibus, quæ graviores sunt, *Gizarell. dict. decis. 18. num. 5.* & quandoque aliquod breve tẽporis spatium iudicis arbitrio taxandum denotat *Bellon. de his, quæ fiunt in continenti, cap. 6. num. 5. cap. 117. num. 2. & cap. 166. num. 5. Contard. de moment. possess. limit. 12. num. 7. Decian. conf. 94. num. 12. vol. 3. Turret. conf. 67. num. 4. lib. 1. Surd. conf. 252. num. 4. Sanch. de matrim. lib. 10. disp. 12. num. 23. Argell. de acq. possess. quæst. 2. art. 8. toto, fol. 82.* interdum tres dies, *l. fin. §. illicò, C. de iudic. l. fin. C. de error. advocat.* & decem, *l. quod dicimus, D. de solut.* iunctâ *glos.* super *verb. Intelligendũ est, glos. in §. fin. Instit. de inutil. verb. Fieri possit, l. promissorum, §. si fine, D. de cõstit. pec.* interdum intra mensem unum, *Ias. in l. divortio, num. 10. D. solut. matrim.* vel intra duos menses, *l. aufertur, §. 1. D. de iur. Fisc. glos. in l. compensationes, verb. Indaginem, C. de compens.* vel intra sex menses inspectâ personæ qualitate, *Decian. cons. 3. num. 121. volum. 4.* Quandoque refertur intra decennium, *glos. in l. ab eo, C. quomod. & quand. iud.* Cùm à iure in singulis casibus id determinatum non reperiatur, *Caphal. conf. 221. num. 16. Menoch. de arbitr. cas. 7. num. 8. & 9.*

Pungit pro hac sententia, quòd alia est iniuria realis, personalis alia, *l. 1. §. omnem, §. iniuria autem, §. Neratius, D. de iniur.*

Personalis fit personæ, & in personã, *Bellug. in spec. Princ. rub. 27. miles, num. 42. Honded. conf. 103. num. 14. vol. 1.*

Realis est, quâ directè persona non læditur, sed honor, & in marito, cuius uxor adulterium committit, in fratre, cuius soror stuprum fuit passa, in patre, cuius filia dehonestatur.

Personalis in continenti propulsari debet, *DD. in l. ut vim, D. de iust. & iur. Ponte conf. 93. n. 29. & 30.*

Realis, dum lex vindictam in continenti permittit, intelligitur quàm primùm potuit, *Bellon. de his, quæ fiunt in continenti, cap. 7. num. 6. Farin. quæst. 125. num. 211. Mart. dict. decis. 206. num. 10.* ut eadem semper adsit ratio, ac si *in fraganti* deprehensus ille esset, nisi aliter constaret. Imò in iniuria personali idẽ tener *Gizarell. d. decis. 18. n. 5.*

Negativè adseruit *Vivius decis. 107. num. 16.*

Verùm duæ sententiæ sic cõponuntur, ut dicamus procedere, non ut desit pœna, sed ut ordinariæ locus non sit, ità in pulcro casu decisum adfirmat *Giurb. conf. 86.* ubi defendit fratrem pro honoris proprij defensione stupratorem sororis occidentem non in fraganti, sed post longum temporis intervallum mortis naturalis pœnâ plectendum nõ esse, mirè *Farin. conf. 141. tom. 2.*

14 Tertiò in defensione vitæ, seu bonorum proximi, *Greg. Lopez in l. 3. glos. 1. tit. 8. part. 2. Flor. de Men. var. quæst. 18. num. 9. & 30.*

15 Quæ quidem defendendi proximum obligatio in privatis personis provenit ex lege charitatis, *Soto de iust. lib. 4. q. 7. art. 3. Sylvest. verb. Restitutio 3. quæst. 5. vers. 2. Navar. in Man. cap. 24. sub num. 17. Rebell. de oblig. iust. part. 1. lib. 2. q. 2. num. 2. Menoch. cas. 355. num. 3.* In alijs
16 verò personis constitutis authoritate publicâ, ut obvient criminibus, & iniurijs; ac in alijs, qui ad defendendum specialiter conducti sunt, obligatio inducta est à iustitia, *D. Thom. 2. 2. quæst. 62. art. 3. Menoch. illust. cap. 16. num. 6. & cap. 41. num. 22. Bonac. de censur. disput. 7. quæst. 4. punct. 8. num. 37. Barbos. in cap. 2. num. 7. de homic.* Conducit eleganter *Cic. lib. 1. offic.* ibi: *Quòd qui non defendit, si potest, iniuriæ, tam est in vitio, quàm si parentes, amicos, aut patriam deserat, c. non inferenda 23. quæst. 1.* ibi: *Quòd non*

in-

inferenda, sed repellenda iniuria, lex virtutis est: qui enim non repellit iniuriam, si potest, tam est in vitio, quàm ille, qui facit.

17 Non inopportunè discuti debet, an sit licitum matri sanguinis missionem pati cum periculo vitæ filij? Et adfirmativè, sive ante animationem fœtus, sive post illam, resolvit *Cordub. 1. qq. q. 38. lib. 1.* Quia ante animationē mater

18 priùs habet ius ad sanguinem suum, quàm proles habet ad matris sanguinē, ut proprium alimētum futurum, & post animationem similiter tenet ius ad suū sanguinem, & sibi deservientem: & sicut in primo casu non tenetur cum tanto detrimento futuræ proli consulere, ità etiam in secundo non est obnoxia illum intra se retinère, neque enim post natum filium obligatur mater retinêre cum damno propriæ vitæ, neque ullus ad id illam obligavit.

19 Eodem modo philosophandum est in altero dubio, an sit licitum prægnanti sumere medicinam, ex qua sequatur abortus? Et dici debet, quòd non; si directè sumatur ad eum; & non ad sanitatem ante animationem, secùs autem si directè tendat ad sanitatem, & non ad abortum; licèt enim ille contingat, nulla culpa tenetur, ità docet *Vazquez 1. 2. disput. 115. c. 3.* & alij communiter. Post animationem verò similiter ratiocinādum est sub prædicta distinctione, eleganter *Turrian. de iust. & iur. disput. 26. dub. 2. à num. 29. cum seq. Lara in compēd. vitæ homin. cap. 9. à num. 21. cum seq.* cum pluribus videndus *Carranç. de partu, c. 16. §. unico, à num. 47. fol. 574.* Novissimè *Diana in resol. moral. tract. 5. misc. resol. 11.* tota, *part. 3.*

20 Iuxta dicta intelliguntur verba *Tertull. in Apolog. c. 9. Nobis verò homicidio semel interdicto etiam conceptum utero; dum adhuc sanguis in hominem delibatur, dissolvere non licet. Homicidij festinatio est prohibere nasci, nec refert natam quis eripiat animam, an nascentem disturbet: homo est, & qui futurus est, & fructus omnis, vel hominis iam in semine est: & cap. si aliquis, de homic.* censetur homicida, qui aliquid fecerit, vel ad potandum dederit, ut non possit generare, aut concipere,

21 aut nasci soboles: & *Tullius pro Aulo Cluentio* graviter reprehendit fœminam, quæ pecunia fœtum nondum animatum potionibus abegit, dicitque damnatam esse, nec iniuria, quæ spem parētis, memoriam nominis, subsidium generis, heredem familiæ, designatum Reipublicæ civem sustulit.

Conferunt ad hanc sententiam, quæ *Athenagoras* Græcus orator *in oratione sua pro Christianis ad Imp. Marc. Aurelium Antoninum, & L. A. Commodum* scribit, ibi: *Et qui mulieres medicamentis abortivis utentes homines occidere, & rationem reddituras Deo dicimus; qua ratione iam natos, & perfectos homines iugulabimus? Non enim eiusdem est fœtum in utero animal esse: Marquard. lib. 1. Parerg. cap. 17.* comptè pluribus relatis *Claud. Minois in comm. ad Alciat. emblem. 193. Ovid.*

Vestra quid effoditis subiectis viscera talis?

Et nondum natis dira venena datis?

An mulier, quæ suasionibus & minis impiæ matris abortivit, sit punieda, etsi minor 25. annis, maior tamen 17? Quæstionis est.

Abortus omnibus tēporibus & Gentibus magno semper odio habitū crimen, ut constat ex his, quæ plena manu congessit *Carrança de partu, cap. 16. §. unico, à num. 1. cum seq. Scort. in Constit. SS. PP. epitom. 146. theoremat. 376. & 377.*

Quo præhabito *Carrança dict. c. 16. §. unico, num. 30.* ità ratiocinatur, & adfirmativam sententiam tenet in hæc verba: *Etenim in plurimum ab istis hoc mali maiore, & callidiore patratur dolo, vel ad securiùs scortandum sine prolis spe, vel eo iniquo animo, ut mulieres istæ à viris iam cognitæ, tanquam intactæ deinceps nuptui tradantur, non sine magna iniuria passim (proh dolor!) obvia, in quo sanè obstetricum, & perditorum hominū, vel mulie-*

literum calliditas, *& audacia severissimè punienda erit*, *Petr. Gregor. (qui in hoc genus hominum rectè invehitur)lib.14. de Republic.cap.1.num.ult.& cap.2.n.5.*

Contrariæ sententiæ se adcingunt *Menoch. cas. 357. num.22.Thesau. decis. 12.num.12.& 13. Vela de delict. cap.15. num. 6. Farin.quæst. 92.num.136. & q. 97.n.150.& q.122.n.158.* quos sequendos existimarem.

Quæ quidem comprobatur. Nam quo iure filia aborsum faciens suasionibus, & minis impiæ matris compulsa plectitur? Et quâ ratione damnatur? Si enim iustus timor adest, seu minas pertimescens adquiescit suasionibus, meritò venit excusanda, facilitas in culpa extitit, sed venia in facilitate construitur, non quærit homicidium, premitur ad homicidium; nam & matris iussus, & mandatum, necnon & ætas illi excusationem intendunt.

Cæterùm si adesset pœna, non ordinariâ, sed extraordinariâ plecteretur, ut in minus stricto casu exprompsit *Consultus in l. si mulierem, D. ad leg. Cornel. de fiear.* ibi: *Si mulierem visceribus suis vim intulisse, quo partum suum abigeret, constiterit, eam in exsilium Præses provinciæ exigat*: *& in l. Cicero 39. D. de pœn.* ibi: *Sed & si qua visceribus suis post divortium, quòd prægnans fuit, vim intulerit, ne inimico marito filium procrearet: ut temporali exsilio coërceatur, ab Optimis Imperatoribus nostris rescriptum est.*

Vnde colligitur, quòd dicta filia excusationem habuit matris imperium reformidans, non infamiâ; poterat enim aliàs à matre celari, seu abscondi, ne in omnium ore vagaretur, & sic eo ipso, quòd mater parvi fecit honorem suadens delictum; apertè adstruitur rigidioris, & severioris Genij adfuisse, ut filia metueret, & suasionibus acquiesceret.

Ex quo fluit nô esse audiendum *Caranç.* ubi sup. quia filia in aborsu suasionibus, & minis impiæ matris facto dolum non admittit, cùm pateat, & solùm versetur respectu matris, ut d'gnâ animadversione pungatur, mirè *Thesaur. d. decis.12.n.12.*

Verùm *Solorç. de parric. lib.2. cap.12. in fin.* testatur in hoc abortus immani crimine metum infamiæ non excusare; etsi iustus sit, *ex l. iusta 9. de manum. vind. cum vulgar.*

22 Infertur ad dicta, quòd carceratus iustè, & legitimè cõdemnatus ad mortem in foro conscientiæ non tenetur, etiam si fugerit, & carcerem fregerit, ità tenent *Caietan. 2.2. quæst. 66. art.4. Covarr. lib.1. var. cap.2 num.12. Soto lib. 5. de iust. quæst.6. art.4. in responsione ad 2. Gutierr. Canon. lib.2. quæst.24. à princ. Rodrig. in sum. tom.1. cap.40.* toto. Sentit *D. Thom. 2.2. quæst.69. art. 4.* quatenus ait, licère reo fugere, sed non resistere. At solutio vinculorũ, & muri carceris perforatio, quæ fit in absentia custodis, & sic sine ulla vi & resistentia, licita omnino censenda est, quia nihil aliud illud est, quàm removère impedimẽta fugæ, & totum reducitur ad hoc, quod est fugere.

23 Vnde inferas, quòd si quis metu iudicis fugiat, timens ne sæviat, aut quid iniustum in eum committat, excusatur à fuga, *l. contra pupillum, D. de re iudic. l. capitalium, §. ad statuas, D. de pœn. l. milites agrum, §. desertorem, D. de re milit. Sacca cons. 53. num. 44. Honded. cons.94. num. 27. volum. 2. Azev. in l.7. num.3. tit. 26. lib. 8. Recop. Valenç. cons.50. num.21. Facbin. lib.9. contr. cap.71. ad fin.* Nec qui ad superiorem adcedit, ut iustitiam adsequatur, *Paris. de syndic. verb. Fuga officialis, cap. 2. num.4. Bobadill. in Polit. lib. 3. cap.15. num.10. ad med. Salgad. de Reg. protect. part.2. cap.4. num. 195. & 196.* Nec in pœnam fracti carceris incidit, *Mart. decis.234 num.6. Mastrill. decis. 295. num.32. Giurb. cons.65. num.4.* Cùm vexationis timore is fuisse præsumatur, cuius causa est inquisitio, vel adcusatio, quam nemo innocens pati vult, *Bart. in l.1. num. 1. D. de bon. eor. Farinac. quæst. 30. num.171. & quæst.48. num. 27.* Licèt cita-

citatus adhuc non fuerit, *Decian. conf. 283. num. 25. Bertaz. conf. crim. 133. lit. B. verf. Vltimum caput, Marfil. fign. 215. Menoch. conf. 283. n. 25.* iuftumque effe inquit *Farinac. d. q. 48. num. 30.* futuræ inquifitionis timorem, fi teftes recipere incepiffet iudex, vel proceffum contra aliquem formare; additque *num. 31.* quòd iuftus erit timor, fi poft comminatam accufationem aufugiat reus, licèt nondum inftituta fuerit.

24 Secundò, unicuique natura indidit confervationem fui, & amorem libertatis. Hinc videmus animalia etiã ratione carentia cùm inclufa manent, totis viribus conari, ut à vinculis, feu carcere liberentur, etiam rumpendo compedes, vincula, & carceres, quantò magis enitetur homo, eritque id fibi licitum fciens bonum inæftimabile libertatis, & quod per fugam effugiet pœnã naturaliter exoffam.

25 Tertiò, nullus reus poteft cogi nifi ad patiendum, non tamen, ut fibi ipfe vim, aut mortem inferat. Quã ratione nullus tenetur in confcientia ad pœnã, donec per iudicem inferatur, quia nemo debet effe fui carnifex, aut executor. At fi non poffet licitè carceratus aufugere etiam frangendo vincula, & carceris parietẽ, obligaremus eum ad fibi mortem inferendam, fi reus effet mortis, quod nullo modo dicẽdum eft. Sic fimiliter cuique licet inftrumenta ad perfringendum carcerem reo fuppeditare, novifsimè *Dian.* cum pluribus *tract. 5. mifcell. refol. 102. p. 3.*

26 In foro tamen iudiciali, & externo nullatenus licet reo murũ carceris perforare pro fuga capienda, id enim fub gravibus pœnis prohibetur, ut conftat *ex l. de his, D. de effractor. & in l. in eos, D. de cuft. reor. Caball. refol. 8.* & alij, *Ober. div. qq. iur. p. 3. q. 19.* Vnde veniunt damnandi *Vivius decif. 291. & Marta in D. noviff. tom. 2. tit. Carcer, cap. 24.* quatenus dicunt, iuftè captum, aut carceratum aufugientem mortaliter peccare.

Vnde malefactor ingrediendo monafteriũ monialiũ non peccat, ut fi hoftes, vel etiã fatellites infequẽtes fugiat, fibique mortem, aut grave damnum timeat; nihilominus ceffante periculo licitè non poteft in monafterio commorari, ideò fi illum nequit Prælata expellere, poteft iudex ibi ingredi ad eum expellendum, *Sanch. lib. 6. fumm. cap. 16. num. 7. & fequent. Rodrig. tom. 1. quæft. 47. art. 4. ad fin. verf. Nec his obftat, Bonac. de claufur. quæft. 4. punct. 4. propof. uni. num. 13. fol. 539. tom. 1.*

De carcere iniufto licet fugere, *Sayr. in Clavi Reg. lib. 3. cap. 27. num. 7.* Hoc tamen verum tunc folùm erit, quando grave ex hac re non immineret fcandalum, & magna turbatio, quia tunc etiam fi carcer inveniretur apertus, nõ licèret exire.

Qua de caufa Paul. & Sylas, *Actor. 16* cùm carcerem, in quo iniuftè tenebantur inclufi, Deo operante, femel invenerunt apertum, & fecundò iterùm ex Magiftratus præcepto cuftos occultè aperiret, exire noluerunt, ne inde occafionem alijs præbêrent putandi eos iuftè in carcerem cõiectos fuiffe, propterea, quòd falfa prædicaffent. Ideò libẽtiùs carcerem elegerunt, ut fic fuã innocentiam probarent, & fuæ doctrinæ veritatem confirmarent.

27 Inferas fimiliter, quòd fœmina utens medio licito, ut tegat defectum virginitatis, ut contrahat tanquã virgo, non peccat, quia non tenetur talem defectũ manifeftare cum tãto detrimento proprij honoris, & adponere impedimentum matrimonio contrahendo.

28 Rurfus aut defectus eft omnino occultus, vel non; fi eft occultus, non obligatur exprimere, feu indicare; fi verò non eft occultus, fed aliquibus notus diligentiã facere fponfo incũbit, ut hunc defectum agnofcat, ficut alios fponfæ.

29 Dices, virum non cõtracturum, fi talem defectũ agnofceret, ergo illi iniuria proponitur. Refpõdetur, non effe rationabiliter invitũ ex eo, quòd fpõfa hunc

Mm de-

defectum non manifestet ob dictam rationem, & ideò non fieri illi iniuriam, quod in omni cōtractu est verū, si nō sit obligatio manifestādi defectum materiæ contractus, *Turrian. de iust. & iur. disp.78.dub.2. Torreblanc.de Magia, lib. 2.c.19.n.13.Dian.tract.4.de Sacram.resol.287.fol.174.*

30 Deinde remanet difficultas, an ex alio capite sit peccatum cōtrahere matrimonium cum tali defectu? Et primò si itâ defectus occultetur, ut prudenter habeatur nunquam virum posse illū recognoscere, nō erit aliquod peccatum: quia non datur causa, aut occasio peccandi.

31 Et idem dicendum esset, quādo prudenter iudicatur virum non ægrè laturum eum defectum, etiā si ad illius notitiam venerit, quod tamen ratio poterit iudicare, cùm tā sit gravis iniuria; ità philosophatur *Navar.in c.inter verba 11.q.3.concl. 1. corollar. 16.n.21.fol. 13.tom.1.& alij Neother.*

32 Præterea quando iudicatur fore, ut maritus agnoscat defectum, graviaque peccata sint futura, eam ob causam non erit licitum contrahere tale matrimonium cum tali defectu.

33 Ex dictis potest colligi, an peccent, vel non peccent cooperantes occultationi talis defectus; si enim fœmina nō peccat, illi nōn peccabūt, quia verò illa peccat, & alij peccabunt, *Turrian. de iust.& iur.d.disp.78.dub.2. Tho.Sanch.de matrim.lib.6.disp.27.à n.7.cum seqq.*

34 Iam ergo patet propulsationem iniuriæ licitam esse, etsi needum illata sit, est enim defensio imminentis offensionis propulsatio. Nec exspectari debet prior percussio, ut quidā *arg. l. ex plagis 52.§.1.D.ad l.Aquil.* sed sufficit terror, & signa voluntatis nocendi manifesta, quia iustus metus non tantùm præsentis periculi, sed & propinqui (quare *Bozer. lib.2.de duell.c.10.n. 30. & seq.* in defen-
35 sione iusta, & æquabili duas partes cōstituit, repercussionem periculi imminentis, & propulsationem eiusdem proportionatam.) Quin & occurrere in tēpore, & prævenire rurius, *Mar.Salom.in l.3 fol.7.D.de iust.& iur. Forster.lib.2.de iurisd.Rom.2.p.l.Numa 9 sect.4.n.7. & 8.* & quæ iusta defensio sit, quæ fit vitā-
36 dæ iniuriæ causâ, ac ne offendaris, quā quæ post iniuriam acceptam, *Guicciard. Hypomn. Polit. 117.* Quinimò is verè propulsat, qui prævenit, nec vim admittit, *Don.in l.1.n.3.C.unde vi.*

Adstipulatur *Lamprid. in Alex.* ibi: *Ille metu perterritus, & sperans non posse evadere. Sophocles in Trachin.* de Deianeira: *Sperantem futum malum & infelix. Thucydides lib.8.* ibi: *Spem timoris: Tertullian.de Pallio cap.2.* ibi: *Et Huiusmodi nubilo, & Tuscia Vulsinios pristinos deusta, quò magis de montibus suis Campania speret erepta Pompeios.* Vbi verbum *speret pro timere* est capiendum.

37 Solæ tamen minæ non sufficiunt, nisi adoriens sit in actu eas iam in effectum mittēdi gladium stringendo, *Zoanet.defens.Tripart.p.2.n.48.Vbesemb.in l. 1.n.9.C.quand.lic.unic.fin. iudic.se vindi. Ossuald.in Don.lib.17.comm.cap.2.lit.D. Iacob.Gall.cons.80 à num.4.cum seq. Aldovin.cons.20.n.195.& 196.Mar. Mut. decis.30.n.5.Guazin.defens.29.cap.4.n.26 Christin.decis.168.num.6.volum.2.Mar. Giurb.cons.17.toto, Grass.de cleric.effect. 9.n.257.& 258.*

38 Nec tantùm si corpori nostro intētetur, sed si cōiunctorum, *Thesaur. decis. 178.Trent. d. resol.1.n.5. Bozer. lib.2. de duell.cap.10.num.3.Zoan.defens.Tripart. 1.p.num.56.& seq.* Nam rem suā solùm curans, nihil ab immanissimis feris distat. Quin feræ ipsæ pro fœtibus suis dimicant, & pati suos iniuriā adfici servile est, *Arist.4.Ethic.5.* Quinimò etiam
39 extraneorum, *Bozer.d.c.10.n.4.Trent.d. resol.1.n.5.* Iniustus enim nō tātùm, qui infert iniuriā innocenti, sed & qui, cùm possit, non defendit, *Cic.1. offic. pag.161* Ac sanè qui cōmunem naturæ cognationem, quæ sub uno parente est, *Quintil.declam.9.l.3. D.de iust.& iur.* violat
40 communi odio dignus. Qui vinculum

cog-

cognationis, quantum in se est, solvit, nec erga eum iure cognationis alij te-
41 nentur. Vnde sunt, qui cuiusvis etiã extranei defensionem à vi iniusta nō permissam tantùm, sed & necessariam statuant, modò commodè posit, *Vbesemb. in l. 1. C. quand. lie. unic. sine iudic. se vindic. n. 25. cum seq.*

42 Denique obiter animadvertendum est pro coronide dictorum, quòd etsi cædes ex defensione cum modo æquo, & pari facta, legitima esset, apud Hebræos pariter, ac Romanos etiam iustè nece perpetratã expiationes necessariæ, nec ante cruorem abluebant, quàm expiati essent, quin manibus impuri dicebantur, ut notat *Turneb. in Schol.* ad illud *Horat. 2. carm. 1.*

Nondum expiatis uncta eruoribus.

& *Phil. Iudæus lib. 1. de vita Moysis*, non longè à fine Israëlitas à prælio reduces per Põtificem Maximum piacularibus sacris susceptis cæde expiatos refert.
43 Nam ait, ut legitima hostiũ cædes sit, attamen qui hominem necat, quãquam iure, quamquam vim propulsans, quãquam coactus, extra noxiam non videtur, propter ultimam illam hominum inter ipsos communionem, *Petr. Greg. lib. 36. syntagm. cap. 21. num. 1. Scip. Gentil. 2. Parerg. cap. 13. Forner. 5. rer. quot. 24. Paul. Cypræ. de sponsal. §. 79. Solorçan. de parric. lib. 1. cap. 21. Budæus in adnot. reliquis, fol. 73.*

44 Vnde fit, ut expiatio etiam de somnijs fieret, *Mart. lib. 11. epig. 50.*

Expiet ut somnos.——

Petron. ibi: *Cæterùm Lychas, ut Tryphœnæ somniũ expiavit. Suet. in Galba: Cùmque exterritus luce prima ad expiandum somnium, præmissis, qui rem divinam pararent, Tusculum excurrisset.*

45 Eodem modo somnium expiare dicuntur, quòd monstra, prodigia, portẽta expiare. Quâ locutione nihil crebrius apud *T. Livium*: quemadmodum neque hàc procurare monstra. Exhinc procurare somnium apud *Tibullum*. Expiare autem est sacrificijs, & religione, malum, quod portentum est, deprecari, quemadmodum & procurare, *Tibullus.*

Ipse procuravi, ne possit sæva nocere
Somnia bis sancta deveneranda mola.

Phædrus; si procurare vis somnium, rustiee. Æschylus in Persis, Lucian. in somnio: Sophocles in Aiace, Desider. Heral. ad Mart. lib. 11. epig. 50.

46 Hinc lux *Senec. lib. 2. Natur. quæst. cap. 35. Fatum fulmine mutari non potest. Quid ni? Nam fulmen ipsum fati pars est. Quid ergo* EXPIATIONES, PROCVRATIONESQVE, *quò pertinent, si immutabilia sunt fata?*

SVMMARIVM.

1 *Carcer ad facinora coërcenda. Media Vrbe foro ædificatus carcer.*
2 *Huius carceris pars subterranea Tullianum adpellata.*
3 *Adducitur Aurel. Prudentius.*
4 *Barathrum noxiorum custodia.*
5 *Adducitur Calpburn. Flacc.*
6 *Et Vincent. Lyrinens.*
7 *Locum formidinis tenebrarum squaloris, ac graviolentiæ plenum. Romani etiam adpellavere Lautumias.*
8 *Lautumiæ describuntur à Cicerone.*
9 *Explicatur Matth. 5. 8.*
10 *Carcer interior custodiarius. Aspera custodia.*
11 *Quando appellatur custodia, intelligitur de publica.*
12 *Quoties etiam vincula adduntur.*
13 *Catenis non modò colla, sed manus, pedesque ligabantur.*
14 *Leges civiles nunquam pœnam carceris irrogarunt.*
15 *Secus autem Ius Canonicum.*
16 *Carcer mala mansio.*
17 *Sanguinis pœna pro nullo crimine Iure Canonico infligitur.*
18 *Carceris pœna non illa mitior.*

19 Interpretantur l. omnes 23. C. de pœn. & l. si diutino 25. D. eod. & 20. 21.

22 Carceris subplicium mortalibus est gravissimum.

Contractus in carcere gesti nulli.

23 Adducitur l. qui in carcerem, D. hoc tit.

24 Ratio proponitur.

25 Qui extra carcerem custodem tamen habens contrahit, non tenetur.

26 Lex qui in carcerem non probat id, ad quod adducitur.

Debitor captus non servato iuris ordine non est dimittendus, & relaxandus, si re vera debitor est.

Negatur.

Creditor immissus pro uno debito, non potest retinere pro alio.

27 Intelligitur d. lex. & 28.

29 Quando contractus est cum ipso incarcerante, seu eius particeps, non tenet contractus.

Et promittens iniustè in carcere detinetur, secùs autem si iustè.

Obligatio uxoris pro viro excarcerando facta, si remanet indotata, nulla est, etiam si firmetur iuramento, etsi aliàs non iuvetur Velleiano.

30 Proponitur casus l. qui in carcerẽ, & 31

32 Corroboratur decisio, & 33. 34.

35 Carceratus contrahere valet.

36 Adducitur l. qui à latronibus, D. de testam.

Debitor solvendo debitori, dum est captus à latronibus, non liberatur.

37 L. si quis post D. eod. adducitur.

38 Adducuntur rationes, usq. 43.

CAPVT XLVI.

An cõtractus in carcere gesti validi sint, necne?

1 CARCER, ut author est *Livius lib. 1.* crescente civium Romanorũ numero ad facinora, quæ clandestinè præ nimia confusione cõmittebantur, coërcenda mediâ Vrbe imminẽs foro ædificatus fuit. De eo *Iuven. sat. 3 in fin.*

Felices proavorum atavos, felicia dicas
Secula, quæ quondam sub Regibus, atque Tribunis
Viderunt uno contentam carcere Romam.

2 Huius carceris subterranea pars Tullianũ adpellata, quia primo illo à Tullio Hostilio aucta fuit, ut *Varro lib. 4. de ling. Lat.* inquit carcer à coërcendo, quòd exire prohibet. In hoc pars, quæ sub terra est Tullianum, ideò quòd additum à Tullio Rege, *Apul. lib. 9. Metam. Sallust. in coniurat. Catil.* prope fin. *Rosin. lib. 9. Ant. Rom. c. 31. lit. E. Petr. Greg. lib. 31. syntagm. c. 33. num. 1. & 2. & 2. de Rep. 1. n. 3.*

3 Quem locum *Aurel. Prudent. in hymno Vincentij Peristephanὼn* adprimè depingit:

Sublata inde fortior
Lugubre in antrum truditur:
Ne liber usus luminis
Animaret altum spiritum.
Est intus imo ergastulo,
Locus tenebris nigrior,
Quem saxa mersi fornicis
Angusta clausum, strangulat.
Æterna nox illic latet
Expers diurni sideris:
Hic carcer horrendus suos
Heri fertur inferos.
In hoc Barathrum conijcit
Truculentus hostis Martyrem.

4 Barathrum vocat *Prudent.* quod nos Tullianum adpellari diximus (erat nãque Barathrum noxiorum custodia, teste *Alex. ab Alex. lib. 3. Dier. Gen. c. 5.*) idque ob eius loci similitudinem.

5 *Calphurn. Flacc. declam. 4.* sic loquitur. *Video carcerem publicum saxis ingentibus structum, angustis foraminibus tenuẽ lucis umbram recipiẽtem in hunc coniecti robur Tullianum prospiciunt, & quoties iacentis stridor excitat, exanimantur, & alienum subplicium adspectãdo suum discunt. Cerd. in cõm. ad Virgil. 6. Æn. ℣. 555. n. 9. fol. 683*

Vm-

6 *Vincent. Lyrinens. adversus hæres.* damna ob Arrianam hæresim Romæ excitata enarrans, ait: *Tunc temeratæ coniuges, depopulatæ viduæ, profanatæ virgines, monasteria demolita, disturbati clerici, acti in exsilium sacerdotes, oppleta sanctis ergastula, carceres, metalla.*

7 Locum hunc formidinis, tenebrarũ, squaloris, ac graviolentiæ plenum Romani etiam adpellavêre Lautumias (de quibus *Vlp.* effatur *in l: 1. D. de aleat.* quæ sunt loca lapidibus cæsis exsecta, in quæ noxij damnari solebant, *Turneb. in Varron. de ling. Latin. fol. 290. Taubman. in not. ad Plaut. Pœnul. act. 4. scen. 2. Philipp. Broida. in subplem. hist. For. Pollet. lib. 5. cap. 14. Valent. Guil. Forst. 1. obser. succiss iv. cap. 20. Ossuald. in Don. lib. 21. com. cap. 5. lit. H. Cuiac. lib. 6. obser. cap. 7. Turneb. lib. 22. advers. cap. 16. Pet. Fab. lib. 2. sem. cap. 7. Iul. Obseq. lib. de Prodi-*
8 *gijs, Livius lib. 3* t.) irà adpellatæ fuerunt instar eius carceris à Dionysio Tyranno Syracusis inventi, & Lautumiæ nuncupati, eas sic describit *Cicer. lib. 5. act. 10. in Verr. Quæ sunt istæ custodiæ? apud quos homines? quemadmodum est adseveratus? Lautumias Syracusanas omnes audistis: plerique nostis, opus est ingens, magnificum, Regum, ac Tyrannorum, totum est à saxo in mirandam altitudinem depresso, & multum operis penitùs exciso; nihil tam clausum ad exitum, nihil tam septum undique, nihil tam tutum ad custodiam, nec fieri, nec excogitari potest. Senec. in consol. ad Marc. cap. 17. Videbis ubi Athenarum potentia fracta? ubi tot millia captivorũ? ille excissis in infinitam altitudinem saxis nobilis carcer incluserat.*

9 Nec dissimilem Lautumijs, aut Tulliano fuisse locum, in quẽ veste nuptiali non indutus conviva à CHRISTO DOMINO conjici damnatus fuit, cùm in tenebras exteriores eum mitti iussit, *Matth. 8.* quem locum explicans *Augustin. in Ioannẽ*, ità ait: *Mittuntur in carcerem, & in ipso carcere non omnes, sed in ima carceris detruduntur.* In istum carcerem immissus Paulus est, *Act. 6. Nam miserunt eos in carcerem, præcipientes custodiri,* & addit: *Qui cùm tale præceptum accepisset, misit eos in interiorem carcerem, & pedes eorum strinxit ligno.* Lignũ hoc dicebatur catasta.

10 *Tertull. ad Martyres, c. 2.* vocat hunc carcerem interiorem custodiarium: *De carcere in custodiarium si fortè trãslatos esse existimetis.* Dicta est *Tacito initio lib. 13.* aspera custodia, cùm inquit: *Nec minus properato Narcissus Claudij libertus, de cuius iurgijs adversus Agrippinam retuli, aspera custodia, & necessitate extrema ad mortem igitur invito Principe. Tertul. in Apol.* vocat huiusmodi carcerem *Æstuariũ, & Quintil. declam. 277. custo-*
11 *diam publicam.* Vnde si quando adpelletur custodia, intelligendum est publica. Sic *Cicer. 1. ad Quinct. Frat. In custodiam Ephesi tradidit.*

12 Quoties etiam vincula addũtur, aut catenæ, de isto carcere intelligenda sunt, *Tacit. lib. 6. Iulius Celsus Tribunus in vinclis laxatam catenam, & circumdatam in diversum tendens suam ipse cervicem perfregit: & Act. 21. Iussit Paulum ligari duabus catenis. Sueton. in Nerone: A vinculis triplicium catenarum dixere causam.*

13 Hisque catenis non modò colla, sed manus, pedesque ligabantur, *Prudent. Hymn. 1. de corona:*

Hæc loquentes obruuntur mille pœnis Martyres,
Nexibus manus utrasque flexus involvit rigor,
Et calybs attrita colla gravibus ambit, cyclis.

Eleganrer *Petr. Pantoja de Aiala in l. 1. D. de aleat. à num. 5. cum seq. fol. 21.* ubi plura de carcere, & vinculis non pœnitenda, *Ioan. Ludov. de la Cerd. advers. sac. cap. 109. num. 24. Bobadill. lib. 3. Polit. cap. 13. à num. 1. cum seq. Iust. Lips. lib. 2. Elect. cap. 15. Budæus in l. succurritur, ex quibus caus. mai. fol. 398.*

14 Etsi leges civiles carceris pœnam nequaquam admiserint, quia *Vlp.* reste *in l. 8. §. solent; D. de pœn.* carceri

non ad puniendos, sed ad continendos homines habêri debet, *Cuiac. lib. 34. observ. cap. 14. Hist. For. Rom. lib. 5. cap.*

15 *14.* Põtifices tamen dum pudori, & verecundiæ clericorum prospiciunt, & eorũ delicta puniri potius volunt, quàm publicari, hoc supplicij genus, ut latè *Bart. in l. Imperium, num. 8. D. de iurisd. omn. iud. Menoch. de arbitr. cas. 305. Simanc. in Cathol. inst. tit. 17. Gom. tom. 3. cap. 9. num. 6.* animadvertunt, frequenter usurpant. Quod non est cur alicui

16 leve videatur. Quid enim est gravius, quàm esse inter homines, & hominum carère consortio? & ità vivere, ut liberi spiritus fruendi facultas nõ sit? *F. Manson. de caus. execut. quæst. 2. num. 10.* & in mala mãsione (ità enim carcer, ut *Forner. lib. 2. select. cap. 1. l. bi qui 4. C. de apostat.* ostẽdit, interdum dicitur) vitæ exitum exspectare?

17 Sanguinis pœna pro nullo crimine iure Canonico infligitur, ut iam pridẽ *Ludovic. Roman. sing. 688.* admonuit.

18 Neque carceris pœna mitior illâ videtur: nam ut eleganter *Aurel. Cassiod. lib. 11. var. in formu. indulg.* scribit: *Carcer est cella gemituum, tristitiæ domus, apud superos Platonis hospitium, locus perpetua nocte cæcatus; in quo non unum tormentum sustinet reus, qui antequàm incurrat necis exitus, à superis probatur abscissus. Primùm pudor ille collega catenarum, abominabili mœrore discruciat: auditum alieni gemitus & lamenta conturbant: gustum ieiunia longa debilitant: tactum pondera prementia defatigant: lumina diutius tenebris obtusa torpescunt. Non est unũ elausis exitiũ, multifaria morte perimitur, qui carceris squalore torquetur. Tertul. de resurrect. carn. Age iam, quid de ea sentis? cùm pro Christiano nomine fide in mediũ extracta, & odio publico exposita decertat, cùm in carceribus maceratur teterrimo lucis exsilio, penuria mundi, squalore, pedore, contumelia victus, nec somno quidem libera, quippe etiam cubilibus vincta, ipsisque stramentis lancinata.*

19 Vnde non iniustè *Impp. in l. omnes 23. C. de pœn.* in exsilium dãnatos, si eas carceris custodia exsilij metas implèsse deprehensi fuerint, nõ esse amplius in exsilium ire cogẽdos scribunt: *Sit enim satis immensorum cruciatuũ semel luisse supplicia, nec qui diu privati sunt aura communis haustu, & lucis a spectu non intra brevespatiũ catenarũ ponderibus prægravati, etiam exsilij pœnam sust nere iterùm compellãtur.* Et *Modestinus in l. si diutino 25.*

20 *D. eod.* hoc idem ob oculos habens, aliquatenus eius pœnam sublevandã admonet, qui diutino tẽpore in reatu fuerit, id est, in carcere, & misero, tristique, ac lugubri reorũ statu, ut interpretantur *Duar. 1. disp. cap. 19. Ferrand. 1. explic. cap. 49. Alciat. 2. Parerg. c. 10. Corras. lib. 2. miscel. cap. 20. Rain. Corf. lib. 1. indag. cap. 19. Eduard. Calder. lib. 3. var. cap. 2.* non ut *Accurs. in d. l. diutino,* ubi *Omnes, Dec. cons. 535. M. Mantua 1. p. c. 33.* minùs rectè putarunt, qui aliquibus retrò temporibus delictum commisisse

21 reperti fuerint. Quis enim eorum non misereatur, quibus ex vinculis causam dicẽtibus incertus indicij evẽtus adsiduum tremorem, & legitimum sæpè metum incussit? *Solorç. de parric. lib. 1. c. fin. fol. 102. Robert. lib. 1. rer. iudic. cap. 10. fol. 161.*

22 Quãobrem carceris suppliciũ mortalibus est gravissimum, *Polid. Virg. lib. 14. Hist. Angl.* & olim fuit Senatori Romano ultimũ, *Plutarch. in Cicer. Robert. d. lib. 1. rer. iudic. c. 13. fol. 235.* quia libertati repugnat, (quæ inæstimabilis res est, *l. libertas, D. de reg. iur. l. Titio cẽtum, §. Titio centum 2. D. de cond. & demonst.*) ac motum, usumque mẽbrorum impedit, *Iacob. Matthesil. in silv. propos. q. 33. n. 1. Hering. de fideius. c. 10. n. 182.*

23 Ex quo fluit, & cõmuniter dictitatur, cõtractus in carcere gestos nullius esse momẽti, *Rebuf. in l. solutũ 48. D. de verb. sign. Farin. de carce. & carcerat. q. 35. Pet. Greg. li. 31. syntag. c. 33. n. 6. Gutier. de iuram. confir. 1. p. c. 57. Ossual. in Don. lib. 15. cõm. c. 38. lit. I. Menoch. de arbit. cas. 136. n. 4. & 5. Purp. cons. 282. à n. 1. vol. 1. Farin.*

rin.decis.295.n.2. in crimin.Elbert.Leonin.cons.85. toro, ubi ait, recognitionem redditus metu carceris factam nullius esse momenti, *Franc.Marc.decis. 377.p. 2. Mart.in D.novis.tom.2.tit. carcer, c. 21.* ubi loquuntur de recognitione debiti ob metũ carceris nulla. Hanc sententiam adstruunt *ex tex. in l.qui in carcerem 22.D.hoc tit.* ibi: *Qui in carcerẽ quẽ detrusit, ut aliquid ei extorqueret, quidquid ob hãc causam factũ est, nullius momẽti est.*

24 Ratio exstitit, quoniam is, qui carcere detinetur, omnia metu facere, præsertim cum suo creditore, præsumatur; & ipse carcer metus iustus sit; imò & ipse metus vinculorum, *l.7.§.1. l.ult.§. 1.D.hoc tit.*

25 Idem ratiocinandũ est in eo, qui extra carcerem, custodem tamen habẽs, contrahit, quia solutus nondũ dicitur, *l. 48.D.de verb.sign.* ibi: *Solutum non intelligimus eũ, qui licet vinculis levatus sit, manibus tamen tenetur; ac ne eum quidem intelligimus solutum, qui in publico sine vinculis servatur.*

26 Verùm nullatenus dici potest, *tex. in d. l. qui in carcerẽ* adesse in cõprobationẽ, cũ loquatur in dissimili specie, imò diversa; nam ibi ideò fuit nullius efficaciæ & vigoris, quod gestũ exstitit, quia detrudens extorsit in sui favorem, sicq; ne ex sua malitia cõmodum reportaret, Consultus adnullationem gestorũ proposuit. Quod elegãter advertit *Gutier. d.1.p.c.57.n.21.* quatenus inquit in *d.l., qui in carcerem* dolum abfuisse, quem sequitur *Thom.Sanch.lib.4.disp.8. n.10.*

27 Iam ergo patet duplex ratio *ad d.l.qui in carcerẽ*. Prima est, quòd ideò contractus in carcere gestus in favorẽ detrudentis nullus est, quia ultra quantitatẽ debitæ pecuniæ extorsit, *arg. l.fin. §.si fœnerator 2.D.hoc tit.* ibi: *Si fœnerator inciviliter custodiendo athletam, & à certaminibus prohibendo cavere compulerit ultra quantitatem debitæ pecuniæ, his probatis, competens iudex rem sua æquitati restitui decernat.*

Ad cuius *tex.* elucidationẽ, & mentem adverrere oportet, quòd Athletæ nullâ infamiâ notati, *l. 4. D. de his, qui not.insf.l.uni.C.de Athlet.lib.10.* quinimò in maxima æstimatione habiti, *Hieron. Mercurial.lib. 1.de Art.Gymnastic. c.14. Pantoja in l.2.de aleat.n.34.fol.78.col.2.* (qui diversi à Gladiatoribus, qui inter se capitaliter decertabãt quæstus causâ, *Cic.7.epist.fam.1. Nũquid ego te Athletas putem desiderare, qui Gladiatores cõtẽpseris: Ossuald.in Don.lib.18. cõm. c.7.*) & ingentibus præmijs ornati, ut diligenter ex Criticis observat *Pantoja in d.l.2.D.de aleat.fol.41.n.19. cum seq.* & cõmodis præmiorum instructi propter sacras coronas, *l.cõmodis 40.D.de re iud.* quæ quidẽ pecuniaria fuisse docet *Cuiac.in l.6.fol.194. D. de excus. tut.* & in causam iudicati capi, decernit *d. l.cõmodis, l. 5. C.quæ res pign.oblig. poss. d.l. unic.C.de Athlet.Ossuald.in Donel.lib.27. comment.cap.3.lit. P.*

Quare fit, quòd ideò *in d. §.si fœnerator* dispositio processit, quia vim facit, qui hominem domo includit, ut sibi rem mancipet, aut promittat, *Paul. 1. sent.7.§.8.l.5.& 8. D.ad leg.Iul. de vi publ.* & sic cũ dictus fœnerator Athletã domo inclusit, ut à certaminibus se abstineret, imò à gloria certaminis, quam poterat comprehendere, & à præmijs, seu cõmodis designatis, metumq; ve reverentialem inijceret ad promissionẽ: ideò obligatio tenere nequivit, *Sanchez de matrim.lib.4.disput.[illegible] n.27. & 28.*

28 Secunda, quia debitorem in privatũ carcerem per vim coniecit, *arg. l.5.D. de vi pub.Paul.1.sent.7.§ ult.* ità eruditè ratiocinatur *Gothofred.in schol.ad d.l.qui in carcerem.*

Inferas ex hoc, quòd etsi regulã fit, *ex l.fin.§.fin.D.hoc nost.tit.* quòd debitor captus non servato iuris ordine non est dimittendus, & relaxandus, si reverâ debitor est, quam patrocinatur *Bald.in cap.tua, in fin.ut lit.non contest. & in cap. conquerente, de restit.spol. Paul.cons. 472. lib.1.ad fin. Gomez Arias in l.60.Taur.n. 11. Alex.in l.si cũ nulla, n.8.D.de re iud.*

Quo etiam fit, incarceratum pro debito falso, posse detineri pro vero debito, *ut in d.l. fin.§. fin. D hoc nost. tit. l. 2.* & ibi *Bald. C. de exactor. tribut lib. 10. Bart. in l. 2. §. qui exhibendi, D. de custod. reor. Gomez Arias ubi sup.* licèt plures contrariam sententiam tenentes referat *Farin. 3. tom. q. 27. num. 152.* licèt nõ sequatur *num. 153.* Nec videmus hoc admissum, imò quomodolibet captum iudices detinent pro vero debito, vel delicto, & ità servatur quotidie, imò nõ dubitatur unquam, ubi benè etiam advertit *Farin.* ibi, licèt duas contrarias sententias in hoc referat, qui se inclinat parti contrariæ, & sic ut iudex in hoc casu non tenetur in syndicatu.

In qua opinione animus meus & intellectus minimè acquiescit; quoniam utcumque sit, iam iudex, quantum ad se pertinet, habuit iniustum principiũ, quia iuris ordinem non servavit, & cõtra legem processit, quæ utique servari debet ex vulgatis, sequitur *Salgad. de Reg. protect. 2. p. cap. 4. n. 129.*

Secundò, quia id, quod est in se inutile, alteri vigorem dare non potest, *l. cùm unus, D. de bon. auth. iud. possid.*

Tertiò, arrestatio habet vim adhæsionis, qui autem adhæret, semper adhærêre debet in eo statu, in quo invenit id, cui adhæret, *Felin. in c. venies el. 2. col. 2. in fin. vers. Secunda conclusio, de testib.* sed prima captura, cui adhæret arrestatio, est nulla, & invalida: ergo nõ potest dare aliquam validitatem arrestationi.

Ex quo fluit, quòd creditor immissus pro uno debito, non potest retinêre pignus pro alio debito, pro quo non fuit immissus, *Mastril. decis. 88. Amato resol. 41. totâ,* videndus.

29 Hoc intellige verum, quando contractus est cum ipso incarcerante, seu eius participe, ità *Rebuf. in dict. l. solutum 48. de verb. signif.* & alij, & promittens iniustè in carcere detinetur, secùs autem si iustè; *arg. l. 21. D. hoc tit.* doctè *Ranch. in addit. ad Guid. Pap. q. 253. Baiard. ad Clar. §. fin. q. 46. n. 20. fol. 407. col. 1. Marta curs. 15. n. 14. cum seq. Cane. 3. p. var. c. 1. n. 39. & 40.* Novissimè *Ioan. DecKuer. lib. 1. dissert. 9. n. 2. Marches. de comm. p. 2. §. unic. n. 5. fol. 444.*

Ex hoc inferas, obligationem uxoris pro viro excarcerando factam, si remaneat indotata, nullam esse, etiam si firmetur iuramento, eleganter cum pluribus *Marches. de cõm. 1. part. §. 1. fol. 730.* etsi aliàs non iuvetur Velleiano, novissimè *Ioann. Bapt. Thor. de privileg. piæ causæ privileg. 258. vers. Respectu verò secũdi, Velasc. de priv. paup. 1. p. q. 22. n. 43.*

30 Præterea advertere oportet, quòd *text. in dict. l. qui in carcerẽ*, hunc casum effigiat, nempè, quòd si Titius Sempronium in carcerem conijciat, & ut ei aliquid extorqueat, hâc fraude utatur, etiam si promittat, seque obliget, non tenebitur, & contractus non sortietur
31 effectum propter malitiam, ne locupletior fiat cum aliena iactura, *l. nam hoc natura 14. D. de condict. indeb.*

32 Secundò, argumentum à contrario sensu in iure validũ existit, *l. 1. §. huius rei, D. offic. eius*, maximè quando contrariũ in iure nõ est expressum, *l. a. C. de cõdit. insert. Velasc. in Axiom. lit. A. n. 375. & 377.* Igitur si *text. in dict. l. qui in carcerẽ*, speciẽ constituit in cõtractu gesto in favorẽ detrudentis, sequitur evidẽtissimè in utilitatẽ aliorũ subsistere, & validari, cùm in iure aliud non statuatur.

33 Tertiò pungit non insubtilis animadversio, contrariæ sententiæ Adseclæ nõ dictant omnes contractus metu gestos ipso iure valêre, sed rescindi ope exceptionis? ergo qua ratione adseverare poterunt contractus in carcere gestos nullius esse momenti, cùm tale dicterium in eos retorqueatur?

34 Cui adstipulatur, quòd si metus mortis non est sufficiens secundùm prædict. *DD.* ad adnullationem contractus, quare carceris metus adnullabit eum?

35 Succedit secunda sententia, quòd carceratus contrahere valeat, ut probant *Bald. in l. unica, colum. 5. C. de confes. Lanfranc. in cap. quoniam contra falsam,*

col.

col.5.de probat.Fabianus de empt.& vend.
q.13.col.12. Angel.in l. qui à latronibus,
*n.1.& 2.D.de testam.*ubi *Accurs.*
36 Quod quidem cōprobatur ex *text.*
in l.qui à latronibus,D.de testam. ubi ca-
ptus à latronibus (qui etiam *latrones*
stipatores Regum sic vocati, quòd eo-
rum latera cingerent, *Varr.6.de ling.*
Latin.Fest.lib.10.Nicol.Perot.Cornucop.
in 2.Mart.fol.233.& in 27.fol.808.Do-
*nell.lib.13.cōm.c.6.*ubi *Ossuald.in not.lit.*
D.)testamentū efficere valet,quia liber
est, *l.postliminiū,§ à piratis,D.de captiv.*
Ergo similiter detentus in carceribus
poterit contrahere,sed nō cū quolibet,
quia non cum detrudente, vel cum suo
Principe,vel cum alijs testatur,vel con-
trahit,*l.metu,C.hoc tit.l.si pater, §.1.de*
donat.glos.in l.nam & Servius,de neg.gest.

Debitor solvendo creditori, dum est
captus à latronibus,non liberatur, si so-
lutio fit ad commodum latronum, etiā
si creditor mādet debitori,ut solvat,fa-
cit *d.l.qui in carcerē*, & quæ ibi notant
DD.& *in d.l. qui à latronibus.* Si tamen
solutio esset in cōmodū creditoris, vo-
luti ut relaxaretur, liberaretur debitor,
arg.d.l.nā & Servius,D.de neg.gest.& fa
cit *l.filiæ,D.de solut.in fi.*quod si debitor
sciret captum esse, & solutionē procu-
ratā à capiētibus,non liberaretur.

In cōtrarium tamen facit, quod no-
tat *Ioan. And. in addition. ad Specul. in*
Rub.de oblig.& solut.col.2.de eo qui solvit
procuratori vero,qui tamē erat infirmus,
& timens perditionē pecuniæ nolebat
recipere, sed tādem precibus debitoris
devict⁹ recepit,& parùm pòst mortuus
est,& pecunia fuit deperdita, & quæri-
tur,an liberatus fuit solvens? & post *arg.*
ad utrāque partem decidit, quòd sit li-
beratus, ex quo vero procuratori facta
est solutio,*Greg.Lop.in l.7.per text.* ibi
glos.5.tit.18.p.2.
37 Secundò *ex text.in l.si quis post,D. de*
testam. ubi carcerati si obijt indēnatus
testamētum subsistit, & tenet, etsi car-
cere detineretur. Ergo deridendi sunt,
qui dicunt carceratos non posse cōtra-
here,sed semper debēre extrahi de car-
ceribus, quia si in illis valet contrahi,
cur extra eos sunt compellandi?
38 Rursus *text.in d.l.qui in carcerē* tātùm
malitiæ & fraudi detrudentis obviare
voluit, ergo aliorū cōtractibus nō pro-
vidit,si absque ea fiant, quomodo ergo
potest adseri contrarium, & quo iure?
39 Denique si daremus omnes cōtractus
in carcere gestos non valēte,sequeretur
absurdum,quòd solus carcer esset suffi-
ciens ad nullitatē, etiā si metus futuræ
condēnationis ad mortem nō adstaret,
& sic exsistente metu levi procederet
dispositio *d.l. qui in carcerem*,quod per-
quàm ridiculum adparet.
40 Nec huic dicto oberit quidā scrupu-
lus,quòd per exsistētiā in carcere liber-
tas videtur infringi: igitur contrahens
liber esse non potest, & similiter cōtra-
ctū gerere haud quaquam valebit,cùm
deficiat libertas ad animi motum &
voluntatem.
41 Respondetur apertè: Nā etsi carcer
sit libertatis privatio, ut *Papinian.* scri-
psit *in l.Titio,§.Titio el 2.de cōdit.& de-*
monst. ubi dū à testatore præceptū nō re-
cedendi ab aliquo loco iniungitur, ius
libertatis infringi pronuntiat. Nā ut *Ve-*
42 *nuleius* inquit *in l.2.D.de lib.hom.exhib.*
Nihil enim multū à specie servientiū diffe-
rūt,quib⁹ facultas nō datur recedēdi.Sādo-
val de cura paup.carcerat. c.2. in prin. A-
mescua de potest.in se ips.lib.1.c.16.n.12.
43 non tamē est ademptio voluntatis, cùm
illa libera remaneat ad operationem,&
actus gestionē, præsertim si contractus
non fiat cum detrudēte, fraudisque par-
ticipe,& cōsorte,sed cum alijs, qui vo-
luntatiū motū non opprimunt, vel frau-
dulentum consiliū non habent, nec per
talem carceris detrusionē aliquid ex-
torquere cordi est, & sedet in animo.
Sed rectè,riteque obligationē perage-
re satagunt, & iustè contrahere inten-
dunt, cùm istis enim voluntas libera
manet, & ideò carcerati contractum
gerere valebunt, & actus subsistentiam
habebit,& valorem.

SVM-

SVMMARIVM.

1. *D Eteſtabilis eſt duelli uſus.*
2. *Propter metum infamiæ non eſt licitũ duellum adceptare. & 3.*

4 *Turpe eſt iniuriam referre, non autem pati. & 5.*
6 *Adducitur Ariſtoteles.*
7 *S.Cyprian. & Leo.*
8 *Alteri mortem intentans, & homicidiũ committens peccat mortaliter.*
9 *Nemo poteſt ſe privata authoritate vindicare.*
10 *Duellum ſacris Canonibus damnatur.*
11 *Probatio duelli eſt contra rectam rationem. & 12.*
13 *Adfirmativa ſententia proponitur.*
14 *Adſtruitur, uſque 19.*
20 *Crudelis eſt, qui famam ſuam negligit.*
Metus infamiæ iuſtus eſt.
Metus dedecoris annullat contractum.
Cauſæ honoris & vitæ æquiparantur.
Explicatur l.nec timorem 7.hoc noſt. tit.
21 *Expreſsè duellum admittit tex. in cap. 1. §: ſi quis alium, de pace ten.in uſibus feud.*
Contumax non veniens in duello amittit rerum ſuarum dominium.
22 *Multi Authores referuntur.*
Prior ſententia tenenda eſt, utpotè Chriſtiana.
23 *Cautio de non offendendo præſtatur per metum. & 24.*

CAPVT XLVII.

An propter metum infamiæ ſit licitũ duellum adceptare?

1 DETESTABILIS, & omninò barbarus eſt duelli, & ſingularis certaminis abuſus, ut colligitur ex *Trident.ſeſ.25.cap.19.* & eleganter cum pluribus probat *Scortia in ſelect. SS. PP. conſtit.epiſt.155. theorem 390.cumſeqq.* quem extirpandum penitùs eſſe docet *Scriban.lib.2.Polit. c.41. fol.732. Pantoja in l.fin.C.de aleat. num. 86.fol.238.*

2 Quamobrem noſtri ſententiæ negativè reſpondent *Filliucius tom. 2. tract. 29.cap.8.à n.147. Acuña in cap.omnes 3. diſt.47. Valer.in differ.utriuſque for.verb. Vita & honor, differ.1.verſ. Quarta concl. Scortia in ſelect. SS.PP. conſt. epiſt. 155. theor.391. Mart.Becan.in tract. de Spe, Fide, & Charit.cap.26.q.4.à n.3.cumſeq.*

3 Quod quidem ſuadetur ex ſeqq.

4 Primò ex eo, quia turpe eſt iniuriam
referre, non autẽ pati, & ſimilia, ut vidère apud *Stobæum ſerm. 17.* Ideòque
Plato in Crytone, & lib.1.de Repub. Non
inferendam (dixit) *alteri iniuriam, neque*
eam ſi paſſus fueris ulciſcendum, ut vulgus
putat: & *Maxim.Tyrius ſerm.41. Si in-*
iuriam inferens deliquit, nihilominus prio-
5 *re peccat, qui rependit:* & iterùm: *Referens*
iniuriam contumeliam iniuriæ hominis in ſe
transfert, ſicut qui fuliginoſum complexus
eſt, ab eo mundus abire non poteſt: & *Plu-*
tarchus lib. de cohibenda ira optabat: *Vt*
ſicut animalia firmiſſimæ ſanitatis vorant
etiam lapides, & ſerpentes, & concoquunt,
ità Sapientes non ſolùm ex amicitijs, ſed
etiam ex iniurijs, & inimicitijs utilitatem
caperent, eas, ſcilicet, condonando, ac to-
lerando.

6 Secundò, non alia fuit *Ariſtotelis* ſententia, cùm *lib. 1.Rhet. cap.12.* videatur docère, ſumendam de iniuria vindictã: intelligit enim id à Magiſtratu faciendum, ut cæteri timeant inferre iniuriã, & non à privato iniuriam paſſo, cùm non ſit bonus iudex.

Cui adſtipulatur *Sanctus Cyprianus*
7 *lib.1.epiſt.3.* ibi: *Neque eum, qui audit, ſed*
qui facit convitium, miſer eſt, nec qui à fra-
tre vapulat, ſed qui fratrem cædit; in lege
peccator eſt; & cùm nocentes innocenti-
bus iniuriam faciunt, illi patiuntur in-
iuriam, qui facere ſe credunt. Sanct. Leo
Serm.Omnium Sanctor.cap.3. ibi: *Magis*
plangendus eſt faciens maligna, quàm pa-
tiens,

tiens; quia iniustum malitia sua demergit ad pœnam: iustum autem tolerantia ducit ad gloriam: & felicior est, qui iniuriã patitur, quàm qui facit. Vives ad D. August. de Civit. Dei, lib. 9. c. 4. lit. C.

Sicuti & exẽplo docet factum Thrasybuli, qui occisis, vel eiectis triginta Tyrannis Atheniensibus præpositis, ut populum in varias sententias fusum in unum revocaret, legẽ oblivionis iniuriarum sancivit exacto iureiurando à civibus se præteritas iniurias nõ recordaturos, ut notant *Æmil. Prob. in Thrasybul. Plutarch. in Politi. Æschin. contra Cthesip. Isocrat. Dio lib. 44. in conc. Cicer. Valer. Max. lib. 4. c. 1.*

Simile Senatusconsultũ latum est à Romanis sublato Iulio Cæsare, suadente Cicerone, Authore *Dione Cassio lib. 55. Hist.*

Iniurijs à suis Civibus Thebanis Epaminundas adfectus æquo animo tulit, quòd patriæ suæ irasci nefas esse duceret, *Æmil. Prob. in Epaminũda.* Et Phocion præstantissimus, æquissimusque Atheniensium Imperator invidiâ, & calũniâ proditionis Piræi insimulatus, cùm ad suppliciũ duceretur, & aliquis eum rogasset, ecquid filio Phoco nuntiari vellet, respondit: *Volo ei dicas meis verbis, ne eius iniuriæ, quæ mihi fit ab Atheniensibus, meminisse velit. Prob. in Phocione.*

Põponius Atticus liberalitate utens nullas inimicitias gessit, quod neq; lædebat quemquam, neque si quam iniuriam adcepisset, malebat ulcisci, quàm oblivisci, *Cornel. Nep. in vit. Attici.*

8 Tertiò, quia in eo, qui iure nõ potest, alteri mortem intentat, & homicidium, committit peccatum contra ius divinum, & naturale.

9 Quartò, quoniam divino, & naturali iuri repugnat, ut quis privatâ authoritate se vindicet, cùm in propria causa nemo sit bonus iudex, aliàs feroces animi nimis graves pœnas pro delictis minimis exigerent ab ijs, à quibus se læsos arbitrantur: quare *Plutarch.* teste *lib. de cohib. ira.* Tyrrheni peccãtes servos ad tibiam cædebant, ut harmonia iram mitigaret, ne fortè terminos excederent.

10 Quintò, quia sacris Canonibus, Põtificum sanctionibus, & *Concil. Trident.* decretis dãnantur, *cap. monomachiam 2. q. 5. c. cura de purg. vulg. c. Hẽricus de cler. in duell. pugn. Trident. sess. 25. c. 19.*

11 Sextò, quia huiusmodi probatio est cõtra rectam rationem, & mediũ prorsus ineptum ad prætensam conclusionẽ inferendam, & colligendam veritatem: certatur enim de eo, quod proprium est hominis, ut veritate, honore, virtute per corporis vires, quæ sunt Leonum, Taurorum, & bestiarum ferocium propriæ, & possunt in obpressionem veritatis, & confirmationem mendacij cõverti: siquidẽ evenire potest, ut is succumbat in duello, qui iustã causam fovet, *iuxta c. significantibus, de purg. vulg. Covar. lib. 4. var. c. 23.* ubi *Vsil. in addit. Mart. Delrio lib. 4. Mag. c. 4. q. 4. sect. 1.*

12 *cum seq. Becan. in Analog. c. 21:* In his enim miracula exigere est Deum tentare, ut sit etiã per aquæ calidæ, & ferrĩ candentis examen, *c. consuluisti 2. q. 5. S. Thom. 2. 2. q. 95. art. 8.*

13 Adfirmativæ tamẽ sententiæ adcedunt aliqui, teste *Bannesio q. 64. art. 7. dub. 3.* & comprobatur ex seqq.

14 Primò quia, qui provocat alterũ ad duellũ, habet se instar invasoris ad honorem illius auferendum; ergo alter potest defendere suum honorem, & duellum oblatum admittere.

15 Secundò, maior ignominia est duellum oblatum recusare, quàm fugere: si igitur vir fortis non audet fugere, ne faciat iacturã sui honoris, nõ audebit etiã duellũ abnuere propter eandẽ causam.

16 Tertiò, vir nobilis non tenetur palinodiã canere, *l. 2. tit. 10. lib. 8. Recop. Parlador. lib. 1. rer. quot. c. 17. n. 26. Pichardo in tract. de nobil. cõm. n. 46.* cũ plur. *Salga. de Reg. protect. p. 2. c. 4. n. 171.* ergo similiter nõ tenebitur duellũ recusare, cùm si id faciat, sui honoris iacturã constituat.

Quar-

Quartò, duellum licitum est, quãdo necessarium existit ad evitandam iniustam mortem certò alioqui imminentem, ità *Valencia tom. 3. q. 17. punct. 1.* cum *Nav. & Caiet.*

18 Ratio est, quia semper licet subire minus malum, & exponere se periculo mortis, quàm incurrere certam mortẽ per iniustam causam, & occasionẽ. Igitur cùm infamia nulla sit levis viro bono, mortique æquiparetur, *l. iusta 9. D. de man. vindict.* imò excedat, *l. isti quidẽ 8. §. penult. D. hoc tit.* sequitur apertè duellum licitum existere.

19 Suggeritur evidens ratio: quoniam si vir nobilis, aut miles provocatus ad duellum nõ adceptat, magnã sui honoris iacturã facit; ergo ad cavendã hanc iactutam potest duellum acceptare.

20 Quò pertinet, quòd crudelis sit, qui famam suam negligit, *c. non sunt audiẽdi 11. q. 3. & in c. nolo 12. q. 1.* quia hominis fama inæstimabilis est, *l. si in duabus, D. de reg. iur. Iuven saty. 1.*

Quid enim salvis infamia nummis?

Hinc metus infamiæ iustus est, *d. l. iusta 9. D. de manum. vind. l. isti quidem 8. §. pen. D. hoc nost. tit. Osswald. in Don. lib. 15. comm. c. 38. lit. N. cum alijs*, eleganter *D. Hieron. cap. 18. Dan. tom. 4.* ibi: *Angustia erat illi non imminentis mortis, sed opprobrij, & ignominiæ.*

Quare metus dedecoris annullat contractum, probant infiniti laudati ab *Scipione Theodoro alleg. 19. n. 5. fol. 157.*

Vnde causæ honoris, & vitæ æquiparantur *glos. in §. suspectus, Instit. de suspect. tut. Grat. c. 110. n. 21.* & sic datur actio iniuriarum adversus prohibentẽ decerni honorem, cùm nemo teneatur pati, quòd honor suus parvipendatur, *l. 1. in prin. D. de postul. Bald. in l. observare, §. antequàm, n. 3. D. de offic. Proconsf. Gerard. singul. 33.* & ibi *Additio, Chassan. in Catal. glor. mun. p. 1. consid. 2.*

Huic sanè veritati obponitur difficilis admodùm & indissolubilis *text. in l. nec timorẽ 7. in prin. D. hoc tit.* ibi: *Nec timorem infamiæ hoc edicto contineri.* Nã respondetur, in hoc edicto comprehẽdi metum, qui imponitur ab alio, non autẽ qui elicitur à se ipso, itaque cùm timor infamiæ, & etiam mortis, alicuiusve alterius gravissimi, & instantis periculi elicitur à se ipso, hoc edicto non continetur.

Exemplum sit Lucretia, quæ licet metu infamiæ à Tarquinio inlato, ut inquit *Ovid lib. 2. Faston.*

Subcubuit fama victa puella metu.

Postea tamen nemine ei metum inferente, imò potiùs, ut dixit idem *Poëta*

Dant veniam genitor facto, coniuxque coacta:

Quam, dixit, veniam vos datis; ipsa nego.

A se ipsa elicito timore infamiæ iam factæ se interfecit; unde non venit excusan.la, *l. si mulier 21. in prin. D. hoc tit.* ibi: *Quia hunc sibi metum ipsa infert.* Quo pacto intelligitur *Vlp. in l. nec timorem 7.* nã loquitur in eo, qui sibi metum incussit, & ità ait, non contineri in edicto, quod secùs esset, si ab alio inferretur, eleganter *Arellano lib. 2. de Imper. ration. c. 10. n. 8.*

21 Quintò, expresè duellum admittit *text. in c. 1. §. si quis alium de pac. tenen. in usibus feud.* ibi: *Si quis alium intra pacis edictum vulneraverit, nisi quòd in duello, & vitam suam defendendo hoc fecerit;* &c. Vnde contumax non veniens in duello amittit rerum suarum dominiũ, & adplicatur parti, *Paris de Puteo lib. 3. de re milit. c. 3. Camil. Borrel. tom. 1. summ. Decisionum. tit. 46. n. 135.*

22 Denique etsi hanc sententiam latè tuentur *Bald. in c. 1. de pac. ten. n. 16. ad fin. Gerard. de Pet. Sanct. sing. 33. num. 5. Chassan. in catal. glor. mund. 1. p. consid. 2. Robert. Marant. cons. 77. num. 5. & 6. Iul. Ferret. de duello, n. 41. Castillo in eodem tract. lib. 2. c. 5. Aleiat. de singul. certam. c. 3. n. 2.* & alij, tamen prior est amplectenda, ut probant *Gail. lib. 2. observ. 100. n. 8. Mench. illust. c. 12 n. 2. Gom. de potest. in se ipsum, lib. 2. c. 5. n. 19.* Nam scripta pro secũda opinione quoad duellum, magis po-

politicè, quàm Christianè proponi, & disputari quis ambiget?

23 Hinc sciendum est, quòd cautio de non offendẽdo de iure communi à Prætore, vel à iudice ordinario ad postulationem eius, qui violentã offensionẽ & læsionem iniquè ab alio metuit, rectè conceditur, *l. denũtiamus, C. de ijs, qui ad Eccl. Bart. & DD.* ibidẽ *l. illicitas, §. ne potẽtiores, D. de offic. Præsid. facit l. sanctũ, D. de rer. divis. Clar. in §. fin. q. 47.* ubi *Add. Felin. in Rubr. de treg. & pac. n. 10.*

24 *Ripa ad rub. de damn. inf. n. 7. cũ seq.* Qui igitur iustè metuit, is per hanc cautionem maturè suis, sibique consulere potest, nam hanc cautionem sive securitatem de non offendendo, valet etiam pro suis familiaribus, & domesticis petere, ut pulcrè tenet *Bart. in d. §. ne potentiores, n. 5. per text. in l. insulam, §. fin. D. loc.* item quòd promittens nõ offendere, si offendit, extra territoriũ teneatur, *And. Gail. de pac. pub. lib. 1. c. 2. à prin. cũ seq. Cabed. decis. 29. n. 3. p. 1.* & alij plurimi. *Angel. de malefic. in Schol. quid si verba minatoria, n. 8. fol. 267. Clar. in prax. crim. q. 47.* ubi *Add. Caball. cas. 219. Frã Hercul. & Sebast. Guazin. in proprijs tractatibus Cevall. q. 34. Olivan. de act. to. 2. p. 2. lib. 1. c. 14. n. 62. fol. 245. col. 1.*

COMMENTARII
ET HYPONEMMATA
AD CONCILIVM GANGRENSE, *Cap. 17.*
RELATVM

In cap. quæcunque mulier 2. distinct. 30.

SVMMARIVM.

1 Commendatur textus.
2 Eius verba referuntur.
3 Mulier sine viri consensu capillos sibi incidere non potest.
4 Mulieris subiectio ex Evæ peccato ortũ habuit.
5 Peccatum deprimit, & 7.
Explicatur Genes. cap. 4.
6 Post delictum squalor.
Vultus imago animi.
8 Emendatur textus in l. ex parte 121. §. 1. D. de verb. obl.
9 Manus significat potestatem.
10 Similiter emendatur l. uxorem 15. D. de rit. nupt.
Quid sit in manum convenire? remissive.
11 Apud Gallos viri non secus ac in liberos dominationem habebant.
Et similiter Romani.
12 Vxores viros Dominos nuncupabant.
Adducitur Virgil.
13 Conglomerantur variæ leges.
14 Explicatur Iudic. cap. 19.
15 Refertur Ovidius, & 16.
17 Mulier debet maritũ præ ceteris sequi, ac observare, & 18.
19 Mulieres nuptæ velantur in symbolum subiectionis.

Ad-

Adducitur Lucan.
20 *Explicatur Genes. cap. 14.*
21 *Explicatur l. 5. & 6. tit. 1. lib. 3. For.*
22 *Adducitur B. Clemens, & Tertull.*
23 *Velamen lutei coloris ex Plinio.*
24 *Moniales velantur.*
25 *Velaminibus altaria insternebantur.*
26 *In Aulis Principum ante portas erant cancelli lignea opera, & ad ostium pendebat velum.*
Intelligitur l. cætera 43. §. sed etsi cancelli, D. de leg. 1.
27 *Velamen purpureum in sepulcris Imperatorum.*
28 *In sacris comæ velabantur.*
29 *Fœminæ olim in templo obvelato erant capite.*
Generaliter sacrificia velato non detecto capite peragebantur.
30 *Antiquitus nō licebat manus discoopertas, & sine manicis coram superioribus portare.*
31 *Ratio quare mulieres velantur, & 32. 33. 34.*
35 *Fœminæ debent suo foro continere se.*
Mulieris fama non forma vulgata esse oportet.
36 *Capilli subiectionem denotant.*
IESV *capilli à tonsore, aut aliter nunquā accisi.*
37 *Iudæi circumtonsam habuerunt cæsariem, & 39.*
38 *Explicatur locus Ierem. cap. 9.*
40 *Ratio quæstionis propalatur.*
42 *Explicatur 1. Reg. 1.*
43 *Ex bono semine probus natus exiturus, & 44.*
45 *Cur mulieres comam abscindere nequeunt?*
Adducitur Ambros. Synes. & Basil.
46 *Caluitium minatum Iudæis.*
47 *Coma in mulieribus pulcritudinis signum.*
48 *Adducitur Ovid. Stac. Virgil.*
49 *Ratio ad nostrum textum.*
50 *Capilli non habent sensum.*
51 *Non sunt partes humani corporis.*
52 *In ultima resurrectione cum eis sunt homines surrecturi.*
53 *Noster textus intelligitur de laicis mulieribus, non autē de religiosis.*
54 *Mulieres intrantes religionem comam deponunt.*
55 *Coma symbolum est cogitationis.*
56 *Cæremonia hæc abscissæ comæ ad mortis votum, aut præviam animi præparationem refertur.*
57 *Adducitur Martial.*
58 *Præ dolore capilli evellebantur, & deponebantur.*
59 *Olim setæ capitis in sacrificijs ferro abscindebantur.*
60 *Comæ fœminarum solvebantur in fletu.*
61 *Commutato rerum statu capilli colligebantur.*
62 *Bacchantibus solutæ erant comæ.*
63 *Crines à lugentibus in sepulcro positi.*
64 *Explicatur Plaut.*
65 *Adducitur Festus.*
66 *Crinibus passis templa verrebant mulieres Romanæ.*
67 *Comæ descriptio facta ab Apuleio.*
68 *Flavus color in capillis impudicis mulieribus.*
Sed contrarium proponitur; nam flavities posita ad decorem.
Adducitur Ovid.
Probatur omnium authoritate.
70 *Flavus color solum dominator.*
71 *Matronæ huius coloris capillos emebant.*
72 DEIPARAE *flavi crines.*
73 *Similiter* CHRISTI.
74 *Tāti fuit habitus color flavus, ut ad venustiorem aspectum tā mulieres, quàm viri tingerent capillos.*
75 *Tinctio hæc Francorum figmentum.*
76 *Gallia Comata, & in eius priscis monumentis ius Regalis capillitij invenitur.*
77 *Francici ab aliquo Principe Regni spē abscindere volentes, ei capillos & comā incidebant.*
78 *Supercilia fuligine producebantur.*
79 *Non solùm capilli tingebantur flavo colore, sed etiam nigro.*
80 *Myrobrecharij appellantur, qui delibatos capillos gerunt.*

Fie-

81 *Fiebant unguěta olivo admixto ex cynnamo, balsamo, casia, rosis, & alijs odoratis.*

82 *Longitudinem comarum in laude habebant mulieres.*

83 *Fœminæ capillos cirrabant calamistro.*

Calamistrum sic adpellatum, quòd calefactum in ignito cinere capillos ornet.

84 *Muliebria instrumenta sunt pecten, calamistrum.*

85 *Explicatur Martial. & 86.*

87 *Fuit id viris probrosum.*

88 *Fœminis in usu ornatrices puellæ.*

89 *Psecades adpellabantur.*

90 *Eunuchi monilla servabant dominarũ vestes, gemmas, stratum muniebant, crinesque pectebant.*

Vxores magnatum servabant

Multi ad hoc se castrabantur.

Huiusmodi delictum frequentissimum.

91 *Mulieres crines dispositos aquis spargebant.*

92 *Capilli pexi, & flexi crinali cingebantur.*

93 *Adducitur textus in l. arg. 25. §. 4. D. de aur. & arg. leg.*

Suggestum quid?

94 *Quibus coma in usu fuerint?*

95 *In peregrinationem longinquam proficiscentes capillum alicui Deo detonsum consecrabant.*

96 *Votum concipiebatur interdum ab ipsa nativitate.*

97 *Aliud votum non radendi barbam.*

98 *In isto voto nihil est impietatis, & 99.*

100 *Græci prolixam barbam habuerunt.*

Cùm expugnabantur Civitates, evocabant Duces belli Deos tutelares ab urbe expugnata.

Datur lux l. 9. §. 2. de rer. divis.

101 *Vires possunt in capillis consistere.*

102 *Adducitur Iud. 16. vers. 18.*

103 *Adducitur Dan. c. 4.*

Capilli arma erant.

Ad iudicium sua authoritate vocare licebat, ac invitum ni in iudicio caveret sisti, ducere.

Explicatur l. 12. Tab.

Explicatur l. 29. §. pen. mand.

Priùs fiebat antestatio solemnis.

Attestationis ritus qui?

Auris memoriæ consecrata.

104 *Veneficæ nullis tormentis domantur, donec desectus fuerit capillus.*

105 *Vir non debet comam nutrire.*

106 *Prob. tempora in omnibus coma est.*

107 *Huius farina homines detestabiles.*

108 *Illis nomen, & robur virile non licet.*

Prætores capillis cincinnatis non utantur.

Æneam ob hanc causam semivirum adpellavit Virg.

Adducitur Claudian.

109 *Plutarch. refertur.*

110 *Tertullian. hanc mollitiem in omnibus damnat.*

111 *Interpretatur Horatius.*

112 *Coma eos, qui amori operam dant, acceptiores reddit.*

113 *Crinitorum vita flagitiosa.*

114 *Adducitur Iuvenal.*

115 *Adducitur D. Paulus.*

116 *Virum capillos comere non decet, sed servum.*

117 *Servi cùm manumittebantur, demebantur ipsis capilli, & capiti raso imponebatur pileum, & 118.*

119 *Criniti non parum ab hæreticis differunt, & 120.*

Impuberibus ut dignosci possent, cùm alia, tum illud dabatur, ut comam alerent,

121 *Iuvenibus litterarum studijs operam dantibus usus longarum, & sericarum vestium promissorumque capillorum ademptus.*

122 *Illos, qui sic crines disponunt, describit Seneca.*

123 *Adducitur Tertullian.*

123 *Capillorum vectigal apud Licios pensitabatur.*

Adducitur Martial.

125 *Caveant capillati, ne pœnas subeant.*

Refertur casus Absalonis.

126 *Apud Romanos erat arbor vulgò dicta Capillaris, in qua adolescentes comas suspendebant, & 127.*

Cle-

128 Clericis prohibitum comam nutrire, & barbam, & 129. 135.
130 Barbam radere erat sacerdotum idolorum.
131 In signum tristitiæ Iudæi barbam radebant.
Explicatur Michæas cap. 1.
132 Quæstionis est, an extra tempus tristitiæ licuerit barbam radere, usq; 134.
135 Milites radebant barbam, ne ea ab hostibus comprehenderentur.
136 Barba hominis ornamentum.
Prolixa scientiam affectat.
137 Prolixa & fluxa barba referti hirci vocabantur.
Lux datur Daniel. cap. 8.
Cuius cultura tanta est sicut comæ.
138 Rei sordidati turbato capillo, & promissa in pectus barba incedebant.
139 Pertinet ad authoritatem barbam, comamque alere.
Maiores barbati dicebantur.
Explicantur Ennius, & Cicero.
140 Reis ignominiæ causa barba tõdebatur.
Omnis abrasio ignominiosa.
Olim illis caput coma reducebatur.
141 Post Punici belli tẽporibus tonsores è Sicilia in Vrbem adducti.
Emendatur Plinius.
Barbam iuvenes alebant, radebant senes.
142 Barbatuli iuvenes qui.
143 In luctu barba submittebatur.
Liberati tondebantur.
Explicatur l. 15. §. 27. & l. 39. D. de iniur.
Supercilia radebantur.
144 Equi in Magnatum exequijs ibant tonsi.
145 Moris fuit ad sepulcrũ cæsa coma mortuos quodammodò munerari.
146 Mos fuit apud Gentiles urgente tempestate, ac nulla spe certæ salutis affulgente capillos tondere.
147 Explicatur Iuvenal.
148 Adducitur Artemidorus.
149 Explicatur D. Paulus, & 150. 151.
152 Non potest uxor votum emittere sine consensu mariti.
153 Propalatur ratio.
154 Vir potest abnuere vota continentiæ, quæ sine eius consensu Deo uxor obtulerit.
155 Tamen non potest vir continentiæ vota rescindere, quæ eius adsensu fecerit.
Si vir irritet vota de licentia sua ab uxore emissa, valida est irritatio, quãvis peccet vir, nisi iusta causa intercedat.
156 Mulieres ad speculа se comunt, & fucant, & 157. 158.
159 Mulieris facies non videnda.
160 Adducitur Heliodorus.
161 Confirmat Verin.
162 Adducitur Claud.
163 Mulieres se non debent fucare.
164 Adducitur Scriban.
165 Deipara nec lenocinio, nec fuco usa fuit.
166 Huiusmodi fucus in contumeliam cedit, & 167.
168 Mulier fucans faciem non peccat lethaliter, & 169.
170 Lege Oppia quid prohibebatur? & 171.
172 Propert. in universum ornatum mulierum notat.
173 Mulieres ornatus impudicas declarat.
174 Refertur historia uxoris Phil[o]nis.
175 Cohibenda sunt vestimẽta mulierum, & 176.
177 Matronæ honestæ vestes, & alia ornamenta, ut instrumenta luxuriæ, deponebant, & 178.
179 Spartarum lex refertur, & 180.
181 Vestes secundùm cuiusque statum adducendæ.
182 Explicatur Matth. c. 2.
183 Mulier pretiosis vestibus incedens cùm divitijs non affluat, suspicionẽ mali in se habet, & 184.
185 Mulier se ornans mortaliter non peccat, & 186.
187 Episcopus potest prohibere mulieribus nimiam ornatum.

CAPVT

CAPVT XLVIII.

Vtrùm mulier, quæ incidit ſibi comam, ſeu capillum invito, & coacto marito, ſit excommunicata?

1 HVIVS *text.* indagatio & enucleatio multis adſcititijs planior redditur, & vernantis eruditionis floſculis illuſtratur, adſtruitur, componitur: ut tamen feliciter diſcurramus per ea, quæ ſicco pede ab alijs fuerunt peragrata, & aliqua ſcitiſſima conferamus (abſit iactatio & inanis gloria: *Nam cùm omnis arrogantia odioſa ſit, tum illa ingenij, atque eloquentiæ multò moleſtiſſima. Cic. de divin.*) verba referre opus exiſtit.

2 *Quæcunque mulier religioni iudicans convenire comam ſibi amputaverit, quam Deus ad velamen eius, & ad memoriam ſubiectionis illi dedit, tanquam reſolvēs ius ſubiectionis anathema ſit.*

3 Quibus ſatis patet, mulierem abſque viri adſenſu, & licentia capillos ſibi incidere non poſſe, ne reſolvatur ius ſubiectionis, notant *Ludovic. Roman. ſingul. 600. num. 1. Brixian. in ſuo Diction. verb. Mulier, Afflict. in cap. 1. §. rurſum, prope fin. quæ ſit prima cauſa benefic. amittend. Iacob. Niger in l. ſi ad inſtar, num. 17. C. de liber. exhib. Gulielm. de Monte Laur. in Clement. cùm ex eo, verb. Continentes, de ſentent. excommun. Tiraquel. in l. 1. cōnub. num. 21. Sylveſt. verbo, Fœmina, num. 3.* comptè *Tertullian. de corona militis, cap. 14.* de capite loquitur fœminarum, ibi: *Quod obnoxium eſt velamento caput fœminæ iam hoc ipſo occupatum non vacat etiam obligamento. Habet humilitatis ſuæ ſarcinam.*

4 Sed hæc concluſio ſtabilis, & fixa erit, ſi inveſtigemus, ex qua cauſa mulieris ſubiectio dimanaverit: dicendum tamen eſt, ex Evæ peccato ortum habuiſſe, *Geneſ. 3.* ibi: *Et ſub viri poteſtate eris*; & ſic fuit hereditas, & ſubpliciū culpę, ut eleganter obſervat ibi *Benedict. Pereir. in ſuis illuſtrib. commentar.*

5 Verùm non eſt novum, ut peccatum
deprimat & ſubijciat: adſtant haud levia loca è ſacra Pagina comprobantia.
In primis, *Geneſ. 4.* ubi Cain æmulus gloriæ Abel ſummâ invidiâ compreſſus intendit eum interficere; antequàm id perageret ſceleſtum, *Concidit vultus eius*, quod reſpiciens DOMINVS
dixit ad eum: *Quare iratus es? & cur con-*
6 *cidit facies tua?* Dubium exoritur, cur ante delictum ſqualet, ſi dicit *Martial. lib. 2. epigramm. 24.*

> *Si dedit iniquam tibi triſtē fortuna reatum,*
> *Squalidus hærebo, pallidiorque reo.*

Reſponſio facilis adeſt ex illo *Ovidiano 2. Metam.*

> *O quam difficile eſt crimen non prodere vultu!*

Andr. Gail. de pace public. lib. 1. cap. 10. num. 4.

Conceperat enim maleficium mente, & extunc pallet, timet, concidit facies. Vnde *Cic. lib. 2. de Orat. Vultum eſſe imaginē animi*, ſcribit; *Senec. in Thieſt.* ubi *Delrius*:

> ---- *Multa turbatus ſolet*
> *Detegere vultus.* ---

Villalpand. de Mag. lib. 3. cap. 17. num. 42. cum ſequentib. cum pluribus *Oſſuald. in Donell. lib. 18. commentar. cap. 10. littera G.*

7 Secundò, ex *Luc. 13.* ubi mulier ſanguinis profluvium habens miraculosè ad ſanitatem fuit reſtituta: *Erat autem* IESVS *docens in Synagoga Sabbatis, & mulier, quæ habebat ſpiritum infirmitatis annis decem & octo, & erat inclinata, nec omnino poterat ſurſum reſpicere. Quam cùm vidiſſet* IESVS, *vocavit illam,*

& ait illi: Mulier dimissa es ab infirmitate tua: & imposuit illi manum, & confestim erecta est, & glorificabat DEUM: quod eleganter ad propositum vertit *Chrysolog. serm. 105. Videtis quia hæc mulier depressa nequissimi spiritus onere suspirabat, qui semper oneribus peccatorum deprimit homines, & inclinat.*

8 Rursus ne in aliena messe falcem mittentes divagemur, ex Iure Civili comprobationis fomentum deducamus, & ex *textu in l. ex parte 121. §. 1. D. de verborum obligation.* ibi: *Mulier ab eo, in cuius matrimonium conveniebat, stipulata fuerat ducenta, si concubinæ tempore matrimonij consuetudinem non repetiisset; nihil causæ esse respondi; cur ex stipulatione, quæ ex bonis moribus concepta fuerat, mulier impleta conditione pecuniam adsequi non possit*: ubi *Cuiac. tract. 9. ad Vlpian. & Gothofred. in scholijs* adfirmant, ità textum concipi debêre, ibi: *Mulier ab eo, in cuius manum conveniebat*, ut sic intelligamus, ut dum mulier conatur nubere, tunc subiectionem marito impertit, isque eam sub potestate capit.

Manus enim significat potestatem, *l. 2. in princip. vers. Omniaque manu Regis gubernabantur, D. de origine iuris, §. aliquando, Instit. de patria potestate, Aggæi cap. 1.* ibi: *Factum est verbum Domini in manu Aggæi Prophetæ: Lucan. lib. 1.*

In manibus vestris quantus sit Cæsar, habetis,

Ovid. in epist.

An nescis longas Regibus esse manus?

Sen. in Thiest.

Qui vult regnare languida regnet manu?

Tradit eruditè *Arellan. de Imper. rat. lib. 4. cap. 7. num. 13. cum seq.*

10 Eâdem litturâ emendandus est *text. in l. uxorem 15. D. de ritu nuptiar.* ibi: *Vxorem quondam privigni coniungi matrimonio vitrici non oportet, nec in matrimonium convenire novercam eius, qui privignæ maritus fuit. Arellan. de Imper. ration. lib. 4. cap. 4. à num. 1.* ubi benè exprimit, quid sit in manum convenire: de in manum conventione *Virgil. 4. Æneid. v. 100.*

Dotalesque tuæ Tyrios permittere dextræ.

Vbi *Cerd. in comm. num. 14. tom. 1. fol. 390. col. 2.*

11 Apud Gallos (si *Cæsari lib. 6. de bell. Gallic. & Tiraq. in l. 1. connub. num. 4.* fidem habemus) viri in uxores, non secus ac in liberos dominationem habebant, & Romani, ut ex *Vlpian. fragment.* colligitur, *& Dionys. Halicarnass. lib. 2. Petr. Vel. à Guev. ad Top. Cic. §. 8. num. 3.* eam, quæ per coëmptionem in viri manum convenisset, filij loco quoad omnes iuris civilis effectus reputabant, *Budæus in adnot. reliquis, fol. 37. Offuald. in Donell. lib. 13. comm. cap. 18. lit. L. fol. 326. col. 2.*

12 Hinc uxores viros dominos nuncupabant, ut videtur *Genes. cap. 18. Petr. epist. 3. 3. Regum 1.* ex quo *Div. Chrysost. epistol. 1. ad Corinth. homil. 26. Prisca* (ait) *illæ mulieres viros suos dominos vocabant.* Quibus adstipulatur *Virgil. 4. Æneid.*

---- Connubia nostra
Reppulit, ac dominum Ænean in Regna recepit.

Ioan Ludovic. de la Cerd. adversar. sacr. cap. 136. num. 8. Gutber. de offic. dom. Aug. lib. 3. cap. 9. fol. 482. Hilar. Drudo var. quæst. 4.

13 Cui subpetias ferunt *text. in l. ea quæ, in princip. D. de donat. int. l. Lucius, §. quæ marito, D. de leg. 2. l. uxorem 41. §. testamento, D. de leg. 3.*

14 Quamobrem dominus pro marito ponitur, *Iudicum cap. 19.* cùm scribitur: *At mulier recedentibus tenebris venit ad ostium domus, ubi manebat dominus suus.* Húc quoque alludit illud *Ovidij* (si ipsius est) *in epistol. Acontij ad Cydippen.*

Elige de vacuis, quam non sibi vendicet alter,
Si nescis, dominum res habet illa suum.

Nec

16 Nec silentio prætereunda est Lucretia, quæ apud eundem *lib. 2. Fastor.* de marito loquens inquit:

Mittenda est domino (nunc nunc properate puellæ)
Quam primū nostra facta lacerna manu.

17 Id quidem arguit, mulierē debêre maritum præ ceteris sequi & observare, quod & *sacræ Litteræ* præcipiunt; siquidem homo relinquat patrem & matrem, & uxori adhæreat, necesse est, tradit eruditissimè *Solorçan. Pereir. lib. 2 de parricid. cap. 13. fol. 169.* ubi bonæ notę Authores commemorat, *Ossuald. in Donell. lib. 13. comm. cap. 18. littera A. fol. 325.*

18 Videturque hûc referendum quadam ex parte, quod Ovidiana Penelope ad Vlyssem scribere fingitur his verbis:

Me pater Icarius viduo discedere lecto
Cogit, & immensas increpat usque moras.
Increpet usque, licet tua sim, tua dicar oportet;
Penelope coniux semper Vlyssis ero.
Ille tamen pietate mea, precibusque pudicis
Frangitur, & vires temperat ipse suas.

Quintilian. declam. 259. ibi: *Virgo ad patrem, nupta ad maritum pertinet.*

19 Iam ergo non inobscurè percipitur ritè, rectèque mulieres nuptas velari, ut testatur *Lucan. lib. 2.*

Festa coronato dependent limine serta,
Infulaque in geminos discurrit candida postes,
Legitimæque faces, gradibusque acclinis eburnis
Stat thorus, & picto vestes discriminat auro,
Turritaque premens frontem matrona corona
Tralata vetuit contingere limina planta.
Non timidum nuptæ leviter tectura pudorem,
Lutea demissos velarunt flammea vultus,
Baltheus haud fluxos gemmis adstrinxit amictus.
Colla monile decens humerū hærētia primis
Suppara nudatos cingunt angusta lacertos,
Non solito lusere sales, nec more Sabino
Excepit tristis convivia festa maritus.

20 Eodem modo in sacra Historia dū Rebecca primâ vice viderit Isaac virum descendens de camelo, tollens palliū suū se operuit, *Genes. 24.* de hoc loquitur *D. Ambros. sup. 1. epist. Paul. ad Cor. 11. Mulier debet velare caput, quia non est imago Dei, sed viro ostendatur subiecta.* Vnde velari nubentem mulierem in symbolum, quòd viro sit subdita, inquit *Isidorus lib. 2. de offic. cap. 19.* velat caput suum, ut vir sit caput uxoris, & viri

21 CHRISTVS, *1. Corinth. 11. cap. cùm caput, cap. est ordo 35. quæst. 5. August. Barbos. in cap. hæc imago, num. 1. d. caus. & quæst.* Iam provenit intellectus *ad l. 5. & 6. tit. 1. lib. 3. Fori*, ubi dicitur, mulierem non nuptam esse in capillo, ibi: *Si la manceba en cabello casàre sin consentimiento*: & ibi: *Si el padre, ò la madre, ò otros parientes tuvieren en su poder manceba en cabello, è no la casàren*, id est, subiectam non adparêre, quia adhuc libertate potitur, cùm caput nō velaverit, nec operuerit, sicque capilli habet potestatem, eò quò nondum nupserit, sed in capillo, nempè, in libertate sit.

22 Ex quo *Beatus Clemens Romanus constitution. Apostol. lib. 1. cap. 9.* documentum dat uxori, dicens: *Demissis oculis viam tuā ingredere, devoluto capite, quèadmodum licet mulieres, & quia prævaricatio per illam inchoata est, hoc signum debet habere in Ecclesia propter reverentiā Episcopalem; nō habeat caput liberum, sed velamine tectum, non habeat potestatem loquendi*: quod relatū est *in cap. mulier debet 35. quæst. 5. Tertullian. de virginib. veland.* inquit elegantissimè: *Atque etiam apud Ethnicos velatæ ad virum ducuntur*: & postmodùm inquit: *Apud Iudæos tam solenne est fœminis eorum velamen*

capitis, *ut inde noscantur*: & de Poppæa impudica loquens *Cornel. Tacit. lib. 13. Rarus in publicum egressus, idque velata parte oris, ne satiaret adspectum, vel quia sic decebat*. De quibus scripsêre *Mysinger. in Rubrica de patria potestate, verb. Nuptiæ, numer. 6. Tiraquel. in l.1. connubial. numer.11. & in l.4. numer.21. Montan. in l. nuptias, in principio, D. de regulis iuris, Ant.Guibert. de sponsal. & mat. titul. de ritu nuptiar. numer.25.26. & sequentibus, Petr. Gregor. lib. 9. synt gmatum, cap. 1. in principio, Camill.Borrell.tom.3.summ. Decis.tit.1. num.186.*

23 Velamen autem illud declarat *Plin. lib.11. cap 8.* dicens, lutei, scilicet, coloris, honorem antiquissimum in nuptialibus flammeis totum fœminis concessum. Hinc virgines sanctimonia-
24 les & moniales velari statutum, & quibus & quando, habetur *in cap. devotis, cap. iuvenculas, cap. sanctimoniales, cap. virgines 20. quæstione 1.* Quotuplex autem sit velamen, aut velum, declarat optimè *gloss. in cap. illud 11. quæst. 1. & in cap. viduas 27. quæst. 1.* eleganter *Tertullian. lib. de virgin. velan. in med.* illud vocat: *Armaturam pudoris, verecundiæ vallum, sexus fœminei murum, qua nec suos emittat oculos, neque admittat alienos.*

25 Nunc in observationem venire debet velaminibus altaria insterni, ut Author est *Gregor. lib.2. epist. 14. & lib.8. epist.38. Cæsar lib.7. cap.20. Buleng. lib.1. de vest. Pontif. Cerda advers. sacr. cap.51. num.8.*

26 Et in Aulis Principum ante portas erant cancelli ligneâ operâ, & ad ostium pendebat velum, *Sydon. Apollin. lib.1. epist.1. de Theod. Rege*, ibi: *Pellitorum turba satellitum ne absit, admittitur, ne obstrepat, eliminatur, sicque pro foribus immurmurat exclusa velis, inclusa cancellis, l. cætera 43. §. sed etsi cancelli, D. de legatis 1. Prado ad Mart. lib. 1. epigram.35.*

27 Velamenque purpureum in sepulcris Imperatorum fuit, quod quidam è Diocleciani sarcophago furatus quibusdam conscijs occultare dicebatur, ait *Ammianus lib. 16. Ægesip. de excidio Ierosolym. lib. 2. cap. 1. Iul. Cæsar Bulenger. lib. 2. de Imper. Roman. cap. 4. littera E.*

28 In sacris comæ velabantur, *Virgil. 3. Æneid.*

Purpureo velare comas adopertus amictu.

Vbi *Ioann. Ludovic. de la Cerda fol.326. num.10.* advocat in hunc morem, *Plautum Amphit. actu 5. scena 1. Curt. lib. 4. Sueton. in Vitell. cap. 2.* Sed vide, quæ latè scripsit *Iust. Lipsius de Amphit. capit.19.*

29 Quondam fœminæ in templo obvelato erant capite, *1. Corinth. 11. num. 5. Franc. Mendoza in lib. 1. Regum, cap. 2. Num.17. sect.1. numer.11. tom. 1. fol. 426. Ioan. Barclaius lib.1. Argen. fol.117.* ibi: *Sic ornata, & postquàm ad victimas accesserat imposito velo caput operta concipiebat solennes sacrificio preces.* Et generaliter olim sacrificia velato, non detecto, capite peragebantur, *Plutarch. quæst. Rom. 10. 11. & 13.* præterquàm si Saturno, *Macrob. 1. Satur. 10.* vel Honori, *Plutarch. dict. quæst. 13.* vel Herculi, *Macrob. 3. Saturn. 6. circ. fin.* sacra fierent, *Brisson. 1. formul. pag.36. Ant. Guibert. in Polybist. cap.1. Offuald. in Donell. lib.2. comm. cap.6. litt. B.*

30 In signum humilitatis & subiectionis antiquitus non licebat manus discoopertas, & sine manicis coram superioribus portare, ut testatur *Xenoph. lib. 2. rer. Græc.* subdens Cyrum occidisse Antobisacen & Metreum filios Dariæ sororis Xerxis patris Darij, quòd sibi occurentes manus intra manicas non cõtraxerint, *Cæl. Rhodig. lib.7. lect. antiq. cap.15.* quod etiã refert *Marcell. Donat. ad D. Iul. Capitol. in Maxim. Pet. Greg. lib.47. syntagm. c.14. n.8. Stephan. Grat. decis.29. in addit num.2.* Hodie verò indecens, ac inarrogantiam præsefert manicis uti coram superioribus viris, *Bo-*

Bobadill.lib.3. Politic. cap.10. num.16.in fine.

31 Suggeritur haud inelegans ratio; ideò enim meo videri mulieres velabantur non solùm, ut viris subditæ existerent, & audientes, sed ut deinceps post connubium faciem occultarent,
32 & velarent:& ideò velū imponitur, ele-
33 ganter *Alciat. emblem. 196.* ubi *Claud. Minois in comm. fol. 629.*

34 *Ergo sedens velat vultus, obnubit ocellos.*
Ista verecundi signa pudoris erant.

35 Et sic debent fœminæ suo se foro cōtinère; non publico foro evagari, ostendit acutissimè multis congestis suo more eruditus *Franc. Mendoza in lib. 1. Regum, cap. 1. num. 22. in expositione litteræ, fol. 261. tom. 1.* eleganter multis congestis *Ioann. Garcia de nobilitate, gloss. 48.* §. 2. toto, *Delrio ad Senec. in Agam. ŷ. 950. fol. 341.* Tamen mulieris famam, non formam vulgatam esse oportet, *Alciat. emblem. 195.* ubi *Minois in comm. Ioan. Ludov. de la Cerd. advers. sacr. cap. 151. num. 14.*

36 Disponit *Concilium Gangrense cap. 17.* relatum *in dict. cap. quædam mulier 2. distinct. 30.* capillos subiectionem denotare; ex quo provenit dispungere, qua de causa prisci Scriptores memoriæ prodiderunt Iesv capillos à tonsore, aut aliter nunquam acceptos; ut locuples Author est *Nicephor. lib. 1. Histor. Ecclesf. cap. ultim. Capitis porrò capillos tulit prolixiores, novatula enim in caput eius non ascendit, neque manus aliqua hominis, præterquàm matris in tenera dūtaxat ætate eius.*

37 Iudæos circumtonsam habuisse cæsariem, docuit *Ioseph. lib. 1. contra Appionem*, paulò post medium, ubi Hebræos, qui cum Xerxe Persarum Rege pugnaverant ex sententia *Cheryli Poetæ* sic describit:

Huius miranda specie gens castra secuta
Phœnissam ignoto linguā mittebat ab ore.
Sedes huic Solymæ mōtes, stagnum prope vastum
Tonsa caput circum squalenti vertice equini,
Exsubias capitis duratas igne gerebat.

38 Quicunque *Ierem. locū nono cap.* sic exponunt: ut ea Prophetæ verba: *Super omnes qui attonsi sunt in comam*; intelligenda sint de Iudæis, quasi ipsis non esset coma, sed circumcisa tantùm, planè *Iosepho* consentiunt, idcircò probare non audeo, quod ait *Nonius Panopolitan. in cap. 4. Ioan.* ubi solū Chananæum est in Galilæa benè turrita, cū venisset ex Iudæa in civitatem pulcros habentem pueros Galilæorū longā cæsarie insigniū, & *in cap. 2.* Chananæum habitaculum altè exstructum intonsorū Galilæorum.

39 Id cùm in more apud Hebræos esset, neque extra Nazaræorum cultum vixissent, aliter quàm attonsā comā, & circumcisis capillis versarentur, tradit elegantissimè *Franc. Mendoza in lib. 1. Regum, cap. 1. num. 11. adnot. 10. circa litteram, sect. 1. à num. 27.* ubi etiam
40 *Gasp. Sanchez num. 41.* qui de hoc ritu perbellè agit, videndum est, quare Iesvs perpetuum suæ gentis ritum observare noluerit. Igitur dicendum est, non fecise, ut se Patri subiectum per exteriorem habitum Christvs insinuaret; nam quod ait *Concil. Gangrense* à sexta Synodo adprobatum: *Crines* Devs *ad subiectionis materiam tribuit*, vel secundo quod ibidem additur, cùm capilli sint
41 *pretium obedientiæ*, hoc quasi pacto munere & pretio Devs humilitatem Filij compensavit, ut per externum signum Patri obsequentissimus haberetur. Id erat in præcipuis votis Iesv, ne aliter sæpiùs quàm per obedientiā innotesceret, verbis in simili à *Synes. hymn. 1.* desumptis disces. Christo *decus coma demissa cervicibus.*

42 Exhinc face accensā prælucet intellectus ad non facilem locum *1. Reg. 1.* ubi *cùm esset Anna amaro animo, oravit ad* Dominvm, *flens largiter, & votū vovit di ens:* Domine *exercituum si respiciens videris afflictionem famulæ tuæ, &* recor-

recordatus mei fueris, nec oblitus ancillæ tuæ, dederisque servæ tuæ sexum virilem: dabo eum DOMINO *omnibus diebus vitæ eius, & novacula non ascendet super caput eius.*

43 Quò loci animadvertendum est Annæ petitionē enixam fuisse; sed in verborum adparatu erravisse: petat filium, ut in adflictionibus habeat solatium, evidens erat ex tam bono semine probū natum exiturum, dixit optimè *Ovid.4. Metam.*

Et patrū in natos abeunt cum semine mores.

44 (Videndus est de hac re *Macrob.lib. 5. Sat.cap. 11. Agell. lib. 11. noct. Attic. cap. 1. S. Gregor. homil.20. in Evangel. S. August. in Apocalyps. homil.14. in fine, tom.9. Cæl.Rhodigin.lib.3.lect. antiq.cap. 29. in fin. Tiraquel. in l. 7. connub. par. 7. Sanch. tom. 1. Decal. lib. 2. cap. 77. à num.11.* & deinceps)non verò illum devoveat & subijciat. Imò eo ipso, quòd proles erat futura tam excellens, votum faciat & DEO promittat subiectionem pro filio, qui adimplebit celeriter promissum, & nusquam capillos sibi incidet in recognitionem.

45 Oportet indagare, cur mulieres comam abscindere nequeunt? Iuvat in hanc rem sententia *Ambros.lib. 6. Hexam. cap. 9.* ibi: *Quàm reverenda cæsaries in senibus, quàm veneranda in Sacerdotibus, quàm dulcis in pueris, quàm speciosa in adolescentibus, quàm compta, & necessaria in mulieribus! Nam quemadmodum tota arborum pulcritudo in coma est, sic capilli fœminarum maximè honestant*: comprobat *Sinef. encomio de calvitio*, ubi Vlyssem à Minerva formosum factum, sic describit *ex Homero: Cærulei pendent de vertice crines*; & rursus de eodem, *Crispamque in vertice fudit cæsariem, & gratos hyacinthi flore capillos. Quidquid capillorum honos ab eodem Homero viris, quàm mulieribus convenire censetur, sanè fœminarum speciem cùm producat, como haud ita sæpè mentionem facit, iam Deabus aliud laudum genus adcommodat; auream que Venerem, rotundis, atque amplis oculis conspicuam Iunonem. Talis argenteis insignem Thetydem adpellat. Iovis verò ex cæsarie præcipua apud eum; laus cæsaries magni subitò est concussa Tonantis. Basil. lib. de vera virgin. pag. 532. Ideò*, inquit, *Natura ipsa crinibus iam tunc à principio mulieris caput operuit, eo ipso admonens, non detere mulierem non modò ullum membrorum cæterorum, verùm nec caput temerè quidem, indifferenterque nudare.*

46 Vndè calvitium minatum Iudæis, ut extremum malum, *Isai. 3.* legitur: *Decalvabit* DOMINVS *verticem filiarum Sion.* Et infrà: *Et erit pro crispante crine calvitium*: & *cap. 48. Omne caput calvitium erit, & omnis barba rasa erit, & super omne dorsum cilicium*: lege *Ezechiel. 7. Amòs cap.8.* prosequntur *Tertullian. de cultu muliebri, Clemens Alexand.lib.3.Pædag.Cyprian.de disciplin.& hab.virg.*

47 Apud Authores profanos legimus comam in mulieribus esse pulcritudinis signum, & ornamentum, *Apuleius de Asino aureo*, ait: *Ne ipsa Venus fœminarum pulcerrima ipsi Vulcano placere posset, si calva esset. Cæsar. Baron. in martyrolog. ao. Septemb. littera E.* cui adlusit *Cyprian. de idolor. vanitat.* cum dixit: *Est & Venus calva multo hic turpior, quàm apud Homerum vulnerata.*

47 Ità dixit *Ovid.de Arte*:

Turpe pecus mutilum, turpis sine gramine campus;
Et sine fronde frutex, & sine crine caput.

Stat.lib.1.Achill.

---- Niveo natat ignis in ore
Purpureo, flavoque nitet coma gratior auro.

Quod etiam *Virg.* non tantùm fœminis, sed Nymphis tribuit *de ortu Solis*:

Aurea fulgebat roseis Aurora capillis.

Latè agunt *Mantua lib. 8. observat. 76. Pineda in Iob tom.1.cap.1.ỳ.30.num.13. Villal-*

Villalpand. in epitom. delictor. in defens. cap.6.num.18.& seq.

49 Patet ergo ratio ad nostrum *textum*,
ut mulieres ornatum non deponant, co-
mam incidere sub anathematis mu-
crone non valent, quia maior despe-
ctus ex calvitio dimanat. Constat *4.
Reg. 2.* quosdam pueros de calvitio Eli-
seum increpavisse, qui non ferens, ma-
ledixit eis, & duo ursi laceraverũt qua-
draginta ex eis in improperij, & con-
virij pœnas, *Villalpand. in Ezechiel. su-
per cap. 27. part. 1. tom. 2. fol. 36. & 37.*
Quod ut eluderet Iul. Cæsar, ut apud
Suetonium cap. 45. habetur, à Senatu
ius capillitij petivit, quo similiter of-
fendebatur *Domitianus*, ut testatur *in
eo cap. 18.*

50 Constat ergo capillos, qui non ha-
bent sensum, *Varro lib. de Dijs select.
Rosin. lib. 2. Antiquit. Roman. cap. 4. fol.*
51 *218. littera B.* Nec sunt partes huma-
ni corporis, ut ex sententia Medico-
rum probant *Fernel. lib. 1. Physiolog. ca-
pit. 15. Valles lib. 2. cont. cap. 15.* in or-
namentum adstare, quod, ut non defi-
52 ciat, in ultima resurrectione, cum eis
sint homines surrecturi, quemadmo-
dum animadvertit *S. Augustin. lib. 22.
de Civitate Dei, Hieronym. in 10. Matth.*
conspirant in eandem veritatem *Theo-
logi in 4. distinct. 44. ubi D. Thom. quæst.
1. art. 2. quæstiunc. 3. Bonavent. art. 1. q.
2. Angles in floribus de resurrect. art. 6. du-
bitat. 1.*

53 Observandum est, *dict. cap. quæcunque*,
esse intelligendum de laicis mulieri-
bus, non autem de religiosis fœminis,
quæ Deo & Ecclesiæ dicatæ sunt, *gloss.
in Clementina 2. de stat. regular.* cuius
rei rationem adsignat *D. Thom. ad Co-
54 rinth. 15.* Quia virgines intrantes re-
ligionem adsumunt pœnitentiæ lamen-
tum, mulieres verò tempore luctus co-
mam deponunt, ut post *Senec.* tradit
*Villalpand. in epitom. delictor. in defens.
cap. 6. num. 19. & 20. Alexand. ab Ale-
xand. lib. 3. Dierum Genial. cap. 7. fol.
222.*

55 Alia ratio potest adduci; nam co-
ma symbolum est cogitationis, mirò
*Pined. in Iob, tom. 1. cap. 1. ỳ. 11. num.
7. ad finem, & ỳ. 20. ex num. 13.* Vnde
magno quidem studio à Monialibus
cogitationes superfluæ amputãdæ sunt,
D. Gregor. lib. 5. Moral. cap. 23. sic *D.
August. in Psalm. 51. num. 4.* explicans
verba illa: *Sicut novacula acuta fecisti do-
lum. Ecce! quot faciunt* (ait) *sanctis ma-
li, capillos radunt. Nam ipsi capilli super-
flua rerum temporalium significant.*

56 Potest etiam cæremonia hæc abscis-
sæ comæ ad mortis votum, aut præ-
viam animi præparationem referri: nã
solebant morituri priùs honoris insig-
nia, ne illo habitu morerentur, depo-
nere capillos, præsertim & capitis ho-
norem, ut ex multis tradit *Ioan. de Pi-
ned. in Iob, tom. 1. cap. 1. ỳ. 20. num. 14.
Stat. lib. 2. sil.* de Glaucia iam moriente
sic canit:

*Iam complexa manu crinem tenet infera
Iuno.*

Horat. lib. 1. carm. Od. 28.

*Mista senum ac iuvenum densantur fune-
ra, nullum
Sæva caput Proserpina fugit.*

57 Ad rem hanc videtur adlusisse *Marti.
lib. 3. epigr. 43.*

*Non omnes fallis sat te Proserpina ca-
num
Personam capiti detrahet illa tuo.*

Comprè *Ioan. Ludov. de la Cerda in com-
ment. ad Virg. 4. Æneid.* in illud:

*Nondum illi flavum Proserpina crinem
Abstulerat. ----*

*Fol. 486. num. 10. Ramir. ad Mart. lib. 3.
epigr. 43.*

58 Præ dolore tamen & mœstitia capilli
evellebantur, ut legitur *1. Esdr. 9. 2. 10.
& 3. 9.* ut refert *Camil. Borr. to. 3. summ.
Decis. tit. 1. num. 148. cum seq. Ioan. Lu-
dovic. de la Cerda 9. Æn. fol. 349. num.
21.* descisione comarum, & alijs effecti-
bus in dolore, & luctu habitis apud ple-
rasque Gentes mirè agit *Desid. Herald.
ad Martial. lib. 2. epigramm. 11.* & depo-
nebantur, *Ioan. Barclai. lib. 2. Argen. fol.*

176. ibi: *In his malis, cùm exacta nox esset, diesque adferret tristiora, capillos deponimus nihil profutura religione*; *Iob 1. cap. ℣. 20. Villalpand. ad Ezech. tom. 1. cap. 5. 16. & 17. Senec. de benef. lib. 5. cap. 6.* ibi: *In luctu à rebus adversis moris est capillū tondere.* Quia fuit nota servitutis, ut observat *Duaren. lib. 1. de sacror. immun. cap. 14.* unde dixit *Martial. lib. 6. epigr. 64* ut quendam nūcuparet filium servi:

Sed patris ad speculum tonsi.

59 Victimis etiam olim setæ capitis in sacrificijs ferro abscindebantur, ad quā rem nonnihil monuit *Turneb. lib. 19. cap. 17.* Et comę fœminarum solvebantur in fletu, Ariadne apud *Ovid.*

Aspice demissos lugentis more capillos.

Idem *6. Fast.*

Attonitæ flebant demisso crine ministræ.

Lucan.

Turrigero effundens canos à vertice crines.

Sil. lib. 12.

---- Solutis
Crinibus exululant matres, atque ubera nudant.

Senec. in Oet.

60 *Et comas nullo cohibente nodo*
Fœmina exortos feriat lacertos.

Virg. 3. Æneid.

---- Crinem de more solutæ.

Ioan. Ludovic. de la Cerd. ibidem, *fol. 279. num. 9. & 11. Æn. fol. 547. num. 8.* eleganter *Ioan. Barclai. lib. 1. Argen. fol. 1. Hinc repente in campum erumpit fœmina optimi vultus, sed quæ corruperat oculos fletu, sparso quoque in funebrem modum crine terribilis. Chrysol. serm. 94. Si nos esse peccatores novimus, & esse nolumus peccatores, pedibus Christi demus lacrymas, spargamus capillos. Senec. in Troade: Solvite crinem, per colla fluant mœsta capilli*: ubi *Delrius* multa cumulat.

61 Ità commutato rerum statu & redeunte lætitiâ capilli colligebantur: *Ovid.* enim pacatam Germaniam indicans:

---- Sparsos Germania crines
Colligit. ----

62 Similiter Bacchantibus solutæ erant comæ in notam furoris. Ad quem ritū alludit *Heliod. lib. Histor. Æthiop.* dans enim Chariclíæ comas solutas adijcit, solvi illas Bacchico more. *Eurip.* quoq; *in Bacchis*, de Bacchis ipsis, ibi: *Et primū quoque demiserunt comas in humeros.* Demum hic mos omnium fanaticorum, *Apulei. lib. 8.* ibi: *Capite demisso cervices lubricis intorquentes motibus, crinesque pendulos rotantes in circulum*; sic & Gallos fanaticos passim cum crinibus *Arnob.* inducit *lib. 5. Ioan. Ludov. de la Cerd. 7. Æneid. fol. 68. num. 2.*

63 Crines à lugentibus in sepulcro positi, *Stat. lib. 5. epig. in patrem*:

Exere semirutos subito de pulvere vultus
Parthenope, crinemque adflato monte sepulti
Pone super tumulum. ----

Ovid. in Fast.

Mixta bibunt molles lacrymis unguenta favillæ
Vertice libatas accipiuntque comas.

Iust. Lips. lib. 2. Elect. cap. 14.

Plaut.

Si tibi sat acceptum est fore amicum tibi sempiternum
Soli gerendum morem censeo, & capiundos crines.

Et in adversarijs *Turnebus* dicit, capere crines esse blandè, & amatoriè osculandi causâ capillos prendere.

64 Sed *Iust. Lips. lib. 3. lect. Antiq. c. 1. fol. 486. litt. E.* putat capere crines non aliud esse, quàm nubere, & matronā fieri. Nam ornatus matronarum, ut alia quædam propria habuit, exempli causâ, duplicem vittam, stolam, &c. sic etiā crines peculiari quâdam ratione formatos.

Itaque *Plaut. Milite*, cùm instrui ancillam ornatu matronarum vult, ait:

Vtique eam ornatam adducas matronarum modo,
Capite compto, crines, vittasque habeat.

65 Facit hûc, opinor, illud *Festi* senis crinibus nubentes ornantur, quòd is ornatus vetustissimus fuit quidem, quòd eo Vesta-

Vestales virgines ornentur. Adstipulatur pro hac Lipsiana fidelia, quod virgines incedebant solutis crinibus, & ad hunc sensum venit explicandus *Text.* sacer *in cap. 20. Genes.* ut ibi observat *Delrius; cap. nec illud 10. quæst. 5. Basil. de matrim. lib. 1. cap. 1. num. 3.*

66 Crinibus passis templa verrebant Romanæ mulieres, *Livi. lib. 3.* ibi: *Strata passim matres crinibus templa verrentes veniam irarum cœlestium exposcunt:* & *lib. 26. Matronæ circa Deùm delubra discurrunt crinibus passis aras verrentes: Apulei. lib. 5. Tunc Psyche ubi non fletu rigans Deæ vestigia, humumque verrens crinibus suis. Lucan. lib. 1.*

Hæ lacrymis sparsere Deos, hæ pectore duro
Adfixere solo, lacerasque in limine sacro
Attonitæ fudere comas.

Iust. Lipsi. lib. 1. Elect. cap. 6. litt. D. & E.

67 Comæ descriptionẽ in muliere prosecutus est, quã solet intemperãtiã verborum, *Apulei. lib. 2. Metam.* ibi: *Quòd cùm capilli color gratus, & nitor splendidus illucet, & contra Solis aciem vegetus fulgurat, vel placidus renidet, at in contrariam gratiam variat adspectum, & nũc aurum coruscans in mellis lenem deprimitur umbram, nunc corbina ingredine cærulus, columbarum colli flosculos imitatur, vel cum guttis Arabum obunctus, & pectinis arguti dente tenui discriminatur:* & paulò pòst, *Coactis oculis occurrens instar speculi reddit imaginem gratiorem. Vberes crines leniter emissos, & cervice dependulos, ac deinde per colla dispositos, sensimque sinuato patagio residentes paulisper ad finem conglobatos in summum verticem nodus adstrinxerat.*

68 Vt nihil antiquitatis penitus ignoretur, discutiendum est, qui color capillos honestaverit? & primâ fronte scribit *Iun. comment. de coma, cap. 9.* indicari Didonem ex flavo crine parum pudicam, nam flava coma olim habita meritoria, probat ex *Euripide*, apud quem Electra commordens matrem Clytæmnestram illi obijcit flavum crinem: idẽ etiam *Euripides de amore.*

Amat specula, & crinium flavitiem.

Ex *Iuvenal.* qui de Messalina impudica *satyr. 6.*

Nigrum flavo crine abscondente galerum.

69 Ex *Horat.* qui nobili scorto Pyrrhæ dat flavam comam. *Serv. lib. 4. Æn.* dicit matronis nigram comam, meretricibus flavam probatam fuisse, *Thom. Dempst. ad Rosinum lib. 5. Antiq. Roman. cap. 37. fol. 979.* Hæc etiam si vera sint, tamen non credo hanc notam impudicitiæ inustam Didoni *à Poëta*, sed potius refero ad decorem, & dignitatem, quã flavi crines habiti fuerunt. *Ovid. lib. 2. Fastorum:*

Forma placet, niveusque color, flavique capilli.

Et ex authoritate omnium Classicorũ Græcorum & Latinorum probat *Gasp. Barz. in not. ad Claud. Paneg. 4. Consul. Honor. ℣. 553. & in comm. ad Musæum, Ioan. Barclai. lib. 4. Arg. fol. 506.* ibi: *Subflava cæsaries, & ipsa negligentiæ opinione melior.*

70 Flavus solùm dominatur color, qui ad venustatem & egregiam corporis indolem facit, ut testatur ex parte *Nazianz. Orat. 11. Non illam aurum arte ad eximiam pulcritudinem elaboratum ornavit, non flavæ comæ tum adparentes, tum sublucentes, non crinium nodi, & impostura. Laudatur Gorgonia* (inquit *Elias Cretensis*) *quòd per artificiosa pigmenta & sophismata pulcritudinis omnium optimum colorem flavum comæ non adfixerit.*

71 Quem colorem tam avidè matronæ Romanæ ad Hebræarum & Græcarum exemplar, & imitationem fuerunt amplexæ, ut huius coloris capillos emerent ad ornatum, ità notat *Lucill. Græc. in Anthol. Tertull. lib. de cult. fœmin. Ovid. 1. Amor. eleg. 14.*

Nunc tibi captivos mittet Germania crines,
Culta triumphatæ munere gentis eris.
O! quam sæpè comas aliquo mirante rubebis,
Et dices, empta nunc ego merce probor.

Desid. Herald. ad Marti. lib. 5. epigr. 70.

Inde

72 Inde DEIPARAE flavos fuisse crines testantur *Nicephor.lib.2. Hist.cap. 23. Epiphan. Orat. de laud. Virg. Daniel. Mallon.cap.11.Non solùm è facie, sed è capillis Mariæ affulgere radius cœlitus videbatur: Iuven.Ierosolymit.de Assumpt.* ibi: *Colore fuit triticum referente capillo flavo,oculis aeribus subflavas, & tanquam oleæ colore pupillas in eis habens.*

73 Lentulus vir Romanus Iudaici Populi Preses ità CHRISTVM DOMINVM exornat apud *Mallonium in not. ad cap. 3. Palaoti Archiepiscopi: Capillos habens colore nucis, avellanæ præmaturæ, & planos ferè usque ad aures, ab auribus verò concinnos, crispos aliquantulum caruleos, & fulgidiores ab oculis ventilantes,discrimen habens in medio capitis extra morem Nazaræorum,frontem planam & serenissimam, cum facie sine ruga & macula aliqua,quam rubor moderatus venustat,Nasi,& oris nulla prorsus est reprehensio,barbam habens copiosam, & intonsam capillis concolorem non longam,sed in medio bifurcatam:*refert *Ioan.Ludov.de la Cerda advers.sacr. cap. 100,num.7.*

74 Tantique fuit habitus color flavus, ut ad venustiorem aspectum, tam viri, quàm mulieres ringerẽt capillos (quod hodie vocitamus, *Enrubiarse*) causam proponit *Clem.Alex.lib.3.Pædag. cap.3.* ut *in Caligul.* scribit *Sueton. cap. 47. Herodian.in Anton. Valer. Maxim. lib. 11. cap.1.Calfurn.Flacc. declam.11. Tacit.de morib. Germ. Senec. lib. 3. de ira, Amm. Marcell.lib.3.*

75 *Plin. lib.28. cap. 12.* scribit, Francos hoc figmentum invenisse. *Prodest & sapo Galliarum hoc inventum rutilandis capillis ex sevo & cinere*: cùm sit hæc Gens, cui capillorum comarũque cõpositio maiorem adtentionem debuit, teste *Diodoro lib.5. Claud. lib.2. in Ruff.* ex quo Galliæ Comatæ nomen ei mã-

76 sit. Vnde in eius Priscis monumentis ius Regalis capillirij invenitur, ut observat *Balthas.de Vias in silv. Reg. 1.fol. 36.*

77 Hoc confirmat *Aimo. lib.1. cap.4. & lib.3.cap.61. Agath. lib.1. de bello Gothic. Neque enim Francorum Regibus coma carere licet, sed à pueris intonsi permanent. Simon. Maiol.tom.4. colloq.5.fol.372.col. 1. Dier. Canic.* Quamobrem solebant cùm ab aliquo Principe Regni spem abscindere equis,& quadrigis volebãt, ei capillos,& comam incidere, *S. Greg. Turon.lib.6.cap.24. & 44. & lib. 7. cap. 36.Paul.Diacon.lib.6.cap.15.*

78 Et supercilia fuligine producebantur, *Iuven.satyr.11.*

Ille supercilium madida fuligine tactum
Obliqua producit acu, pingitque tremẽtes
Attollens oculos. —

Cyprian. de habit. virgin. Xenophont. de Cyro, Ovid. de Art. lib. 3. Stephan. Claver.ad Mart.lib.14.epig.27.Tertul.lib.de habit.mulier.cap. 11. ibi: *Lumina lapillorum,quibus monilia variantur, & circulos ex auro, quibus brachia arctantur, & medicamenta ex fuco,quibus lanæ colorantur, & illum ipsum nigrum pulverem,quo oculorum exordia producuntur.* Idem *de cult. fœm.cap.5.In illum enim delinquunt, quæ cum medicaminibus ungunt, genuas rubore maculant, oculos fuligine collinunt. Desider.Herald.ad Mart.lib.9. epig.42.*

79 Cæterùm non solùm capilli ringebantur flavo colore, sed etiam nigro ad simulandam iuventutem, ut testis est *Mart.lib.3.epigr.43.*

Mentiris iuvenem tinctis, Lentine,capillis:
Tã subitò corvus, qui modò cycnus eras.
Non omnes fallis, scit te Proserpina canũ
Personam capiti detrahet illa tuo.

Tinctique capilli illinebantur unguentis, *Propert.*

Aut quid Orontea crines perfundere myrrha.

Horat.

Nardi parvus Onyx eliciet cadum.

Mart.

Quod madidis nardo sparsa corona comis.

Tibull.lib.3.eleg.ult.

Iãdudum Tyrio madefactus tẽpora nardo
Debueram sertis implicuisse comas.

Præ-

Prudent.

Vt mitra cæsariem cohibēs aurata virilē
Cōbibat infusam croceo religamine nardum.

80 Hinc Myrobrecharij adpellantur, qui delibatos capillos gerunt, *Alciat. in l. 1. verb. Barbacarij, C. de excus. artif.*

81 Fiebant unguenta olivo admixto ex cynnamomo, balsamo, casia, rosis, & alijs odoratis, *Marc. Victor. lib. 1. de Edem.*

Hic fragiles solvunt calamos animata vigore
Muneris ambrosij spirantia cynnama odoris;
Sed nec qui Medus redolet, vel crine soluto
Flagrat Achæmenius, quod molli dives amomo
Assyrius messisq; rubēs Mareotica nardo,
Quod Tartessiaci frutices; quod virga Sabæa,
Quodque Palæstinus lacero flet vulnere ramus.

82 Neque solùm flaviciem comarum, sed longitudinem in laude habebant mulieres, *Virg. 7. Æneid.*

--- Longis comprehendere crinibus ignem.
Et *lib. 4. Georg.*

Cæsariem effusa, nitidā per candida colla.
Silius.

Purpurea effusos per colla nitentia crines.
Tibull. lib. 3.

Intonsi crines longa cervice fluebant.
Ovid. 6. Metam.

Cum capite immissos humerum per utrūque capillos.

83 Quo mundiores essent fœminæ, pulcrioresque, capillos cirrabant calamistro, quod sic est adpellatum, quòd calefactū in ignito cinere capillos ornet. *Virg. lib. 12. Æneid.*

--- Fœdare in pulvere crines
Vibratos calido ferro, myrrhaque madentes.

Tradit *Porphyrion ad ỳ. 97. sat. 2. lib. 1. Horat. & Helen. Acron. Minois ad Alciat. embl. 157. fol. 563.*

84 Muliebre instrumentum sunt pecten, calamistrum, *Iul. Pollux lib. 10. cap. 28.* inde *Mart. lib. 2. epigr. 36.* adseruit:

Pectere te nolim, sed nec turbare capillos:
Splendida sit, nolo, sordida, nolo, cutis.

85 Quem locum tentavit non infeliciter *Ioan. Gulielm. lib. 3. verosi. cap. 16.* & ex M.S. scribit, *Flectere*: nam pexus nō est nimius in homine cultus, flexus verò fœminarum, vel hominum mollium (immoderatum cultum facit calamistrum, laudabilem pecten, *Petron. satyr. pag. 95. Quo enim spectant flexæ pectine comæ? L. Apulei. lib. 2. Miles.*) sic *lib. 3. ep. 62.* in Cotillum bellum, & mollem:

Bellus homo est flexos, qui digerit ordine crines.

86 Ità *Spartian.* comam Hadriani Imperatoris nimiùm cultam notavit, quòd ad pectinem flexa esset, *in fine vitæ eius.* Hi flexus fiebant calamistris igne candentibus. Vnde formula *calamistris inurere*, & huius cultus ministri cifiones, vel cinerarij, quòd in igne calefacerent calamistra.

87 Fuit itaque viris probrosum, *Mart. lib. 10. epigr. 65.*

Tu flexa nitidus coma vagaris,
Hispanis ego contumax capillis.

Quem cultum prosequitur *Dempster. ad Rosin. lib. 5. Antiq. Roman. cap. 35.*

88 Clarissimè liquet fœminis fuisse in usu ornatrices quasdam puellas, quæ capita adornarent, crines disponerent, *Iulian. August. in Cæsaribus suis non longè à fin. Sil. Italic. lib. 7. Pun.*

Ast alius nivea comebat fronte capillos
Purpureos. ----

Claud. de laudib. Siren.

Vile putas donum solitam cōsurgere gemmis.

89 Ancillæ pro ornandis crinibus perfectæ Psecades adpellabantur, *Vetus Scholiastes Iuven. ad ỳ. 489. satyr. 6.* Quarum discreta erant officia, quædam disponebant tantùm crines & in orbes digerebant, *Iuven. satyr. 6. ỳ. 488.*

Disponit crinem laceratis ipsa capillis.
Ovid. lib. 2. Amor. eleg. 8.

Comendis in mille modis perfecta capillis,
Et non ancillas inter habenda Nape.

Claud.

Claud.1.in Eutrop.

Pectebat Dominæ crines.

Mart. lib. 2. epigr. 66. (ubi *Herald.* in animi.multa cumulat.)

Vnus de toto peccaverat orbe comarum
Annulus, incerta, non bene fixus acu.
Hoc facinus Lalage, speculo, quo viderat, ulta est,
Et cecidit sectis icta Plecusa comis.
Desine ià, Lalage, tristeis ornare capillos,
Tangat & insanum nulla puella caput.

De quibus intelligendus est *text. in l. legatis 63. §. ornatricibus 3. D. de leg. 3.* & melior *text.* imò expressior, *in l. item 49.* ibi: *Puella fortassis, quas sibi comatas mulieres exornāt. D. eodem*, mirè *Ravard. 8. coniect. 18.* ex quo patefiet nullā necessitate *Cuiac. 11. observ. 16.* pro, *quas sibi comatas*, reponere, *quis sibi comas*, eleganter *Donell. Enucleatus*, sive *Osswald. in comm. cap. 19. litt. B. fol. 195. col. 2.*

90 Eunuchi tamen monilia servabant, dominarum vestes, gemmas, stratum muniebant, crinesque pectere, & delicatorum vultus motis hinc inde volucrum pretiosarum plumis ventilare solebant, eleganter *Claud. d. lib. 1. ỳ. 105. de eunucho Eutropio:*

Pectebat Dominæ crines, & sæpè lavāti
Nudus in argento lympham gestabat alumnæ,
Et cùm se rapido fessam proiecerat æstu,
Patritius roseis pavonum ventilāt alis.

Et inferiùs ỳ. *416.*

Præfecti sed adhuc gemmis vestique dabantur
Custodes, sacroque adhibere silētia somno
Militia Eunuchi nunquam progressa cubile.
--- Secreta monilia servent
Ornatos curent Tyrios. ---

Mart. lib. 3. epigr. 40.

Et æstuanti tenue ventilat frigus
Supina prasino concubina flavello,
Fugatque muscas myrtea puer virga.

Notāt doctè *Fulvi. Vrsin. ad lib. Pet. Ciaconij de triclinio Romano, Barz. ad Claudian. lib. 1. Dorleans ad Tacit. lib. 4. fol. 448. Ramir. ad Mart. dict. epigr. 40. Amai. lib. 3. observ. cap. 6. num. 93. Franc. Mendoz. tom. 1. lib. 1. Reg. cap. 8. ỳ. 15. à num. 9. fol. 620. Hier. in Matth. cap. 18. Camill. Borrell. tom. 1. summ. Decis. tit. 46. num. 135.* Eunuchi uxores Magnatum servabant, *Alciat. in l. spadonum 128. D. de verbor. signif. Plac. cap. 24. num. 4.* Vnde multi, quo eiusmodi favores nancisecerentur, se castrari patiebātur. Proinde eiusmodi delictum frequentissimum esse colliges *ex Martial. lib. 6. epigram. 4. & l. 1. & 2. C. de eunuch. Amesc. de potest. in se ips. lib. 1. cap. 4. num. 11.*

Rursus custodes uxoribus & virginibus adponebantur, *M. Tull. in Rep. Platon. Schot. in Senec. lib. 2. cont. 21. Heliod. lib. 8. Æthiop. fol. 391. Sherlog. in Cantic. antel. 5. subsect. 3. num. 40. fol. 187.*

91 Aliæ crines dispositos aquis aspergebant *Claud. in epitalam. Hon. & Mariæ:*

--- Largos hæc nectaris imbres
Irrigat. ---

Iuven. satyr. 6.

Nuda humero Psecas infelix, nudisque mamillis
Altior hic quare cincinnus? taurea punit
Continuo flexi crimen facinusque capilli.
Quid Psecas admisit? quænā est hic culpa puellæ
Si tibi displicuit nasus tuus? altera lævū
Extendit, pectitque comas: & volvit in Orbem.
Est in consilio materna, admotaque lanis
Emerita quæ cessat acu.

92 Postquàm capilli pexi, & flexi erant, crinali cingebantur, ne turparentur, evagarenturque, *Ovid. 3. Metam.*

Nec torquens collo, nec habens crinale capillos.

Idem *5.*

---- Curvum crinale capillos.

Virgil. 11. Æneid.

Pro crinali auro, pro longæ tegmine pallæ.

93 Probat *text. in l. argumento 25. §. 4.* ibi: *Fasciæ crinales, D. de aur. & argent. legat. Ioan. Ludovic. de la Cerd. lib. 7. Æn. fol. 144. num. 12.* cum alijs, *Ioan. Barcl. lib. 1. Argen. fol. 117.* ibi: *Crines Argenidis religabat purpurea fascia.* De acu ad ornan-

nandos capillos, *Tertull. lib. de pœnit. Hieron. Apolog. in Ruffin. Petron. in satyr. Apulei. lib. 8. Dio lib. 41. Pausan. in Attic.*

Suggestum dixêre Veteres, quidquid esset cum adparatu structum, inde capiti fœminarum suggestum dicunt adponi, *Tertul. de cult. fœm. & de vel. virgin.* ibi: *Intellexit non nominans, cùm dixit: Si autem naturæ præiudicium adijcit Apostolus, quòd honor sit muliebris redundantia capillorum, quia coma pro operimento est, utiq; hoc maximè virginū insigne est, quarum & ornatus ipse propriè sic, ut cōcumulata in verticem ipsam capitis aream ambitu crinium contegat.*

Clemens Alexand. lib. 3. Pædagog. cap. 11. ità ait: *Mulieribus autem crines mollire sufficit, & tenui aliqua fibula alligare frugaliter, simplici cultura pudicas comas in veram & germanam pulcritudinem alentibus. Meretricij enim pilorum prolexis* (en suggestum!) *& catenarum nexus, cùm eas deformes reddunt, tum etiam pilos discerpunt, artificiosis vinculis insertis evellentes: quò fit, ut ne sua quidem tangant capita, ne capillos confundant, pertimescentes: Iuven.* ait de fœmina:

--- Tot adhuc compagibus altum
Ædificat caput, Andromachen à fronte videbis,
Post minor est aliam credas.

Lucan. optimè per *turrim* explicuit in altum verticem elatam:

Turritaque gerens frontem matrona corona.

94 Quibus comæ in usu fuerint, proponit *Alexand. ab Alex. lib. 5. Dier. Genial. cap. 18. à fol. 540. Rader. in Mart. lib. 3. epigr. 6. & lib. 9. & 17. Lips. in Tacit. cap. 14. Alexand. lib. 3. Pædag. cap. 11. & Hervet. Eius interpres, D. Paul. in epist. 4. ad Sever. Sixt. Senens. lib. 5. Bibliot. adnotat. 244. Guevar. in Habacuc. 3. Alphons. Mēdoz. quæst. 3. expos. Pined. in 1. Iob. num. 20.*

95 In peregrinationem longinquam, aut expeditionem proficiscentes capillum alicui Deo detonsum consecrabāt, *Stat. lib. 6. Theb. ỳ. 608.*

Flavus ab intonso pendebat vertice crinis
Arcados, hoc primis tibiæ pascebat ab annis
Munus, & ogygio victor cum Marte rediisset,
Nequicquam patrijs audax promiserat aris,
Tunc liber nexu, latèque in terga solutus
Occursu Zephyri retro fugit.

Turneb. lib. 22. advers. cap. 28. Valer. Flaccus lib. 1. Argon.

Tectus, & Eurythiō servato colla capillo,
Quem pater Aonias reducem tondebit ad aras.

Petron. in satyr. pag. 65. ibi: *Cui Deo crinem vovisti?*

96 Votum istud concipiebatur interdū ab ipsa nativitate deposito de recepta consuetudinē in terram nuper nato, *Tertull. de anim. cap. 40. Thom. Dempster. ad Rosin. lib. 10. Antiq. Roman. cap. 29. fol. 1709. litt. F. cum seq.* qui scitissimè hunc morem tradidit.

97 Cui finitimum est & aliud votū superioribus seculis decantatum, & quidem Argivis contrà Lacedæmonios agrum, qui Thyrea dicebatur, ipsis eripientes, *Herodot. lib. 1. Plutarch. in Paradell.* necnon Sarracenis, ut Auctor est

98 *Osfor. lib. 5. de rebus Eman.* Præcipuè verò Germanis se non priùs barbam, vel capillos rasuros, nisi amissa recuperarent, nisi vincerent, nisi de hostibus ulciscirentur, *Cornel. Tacit. de morib. German. & lib. 4. Ann.* & ibi *Lips. in notis, Paul. Diacon. lib. 3. de gestis Longobardor. cap. 3. Sueton. in Iul. cap. 67. Cæs. lib. 5. de bell. Gallic.*

99 Vt enim in isto voto nihil est impietatis, siquidē barbam, vel capillos alere per se non est prohibitum, sed indifferens, ut pluribus pertractāt *Agell. lib. 2. cap. 4. Alexand. ab Alexand. lib. 5. Dier. Genial. cap. 18. fol. 279. Mantua lib. 9. observ. 75. Ant. Hotbom. in tract. de barba, Philip. Camerar. in oper. succiss. cent. 1. cap. 36. & centur. 2. cap. 4. Anton. Hering. de fideiuss. cap. 19. num. 147.* præterquàm apud

100 apud Iudæos, *Levit.17. ỳ.27.* & Græci prolixam barbam aluerunt, ut probat graphicè *Dom.Laurent.Ramir.de Prado in Pentecont.cap.25.*

Cùm expugnabantur civitates, evocabant Duces belli certo certamine Deos tutelares ab Vrbe expugnata, quòd nefas existimarent Deos habêre captivos, *Macrob. 3. Satur.9. Liv. lib. 5.* Quo facto omnia profanare licuit, *Zass. in Paratitl. D. de rer. divis. num.3. Gilbert. Reg.2.Enant.4.*

Vnde lucem adcipit *text. in l. sacra loca 9.§.illud 2.D.de rer.divis.* ibi: *Et solent, qui liberare cum locum Religione volunt sacra inde evocare*, ubi *Gothofr. litt. G.& Budæus.*

Idque quia suam quæque Gentes religionem, Deosque patrios cũ alijs non communes habebant, *Cic. 2. de leg. A. Guib.quæst.iur.cap.3.num.24.*

De expiatione locorum recuperatorum mirè *Petr. Fab.2.semestr.4.*

Facit elegantissimè *Virgil.2.Æneid. ỳ.350.*

Excessere omnes adytis, arisque relictis.

Vbi *Ioan.Ludov.de la Cerd.num.4.* insigniter se habet circa hunc morem: *Iulius Scaliger. lib.3. Poëtices, cap. 113. Alexand. ab Alexand. lib. 6. Dier. Genial. cap.10.fol.326. Ioan. Hering. in tract. de molend. in Mantiss.cap.1.num 594. Ant. Pichard. in §. nullius 6. num. 4. Instit.de rer.divis.*

101 Vires possunt in capillis consistere, tradunt Nisi Regis Magarensium regni fatum in capillo quodã capitis fuisse, quo filia eius Scylla eum spoliavit, ut benè depingit *Ovid.lib.8. Metamorph.*

Interea Minos Lelegeia littora vastat,
Prætẽtatque sui vires Mavortis in urbe
Alchatoë, quã Nisus habet, cui splendidos ostro
Inter honoratos medio de vertice canos
Crinis inhærebat magni fiducia Regni.

Et paulò pòst:

Suasit amor facinus, proles ego Regia Nisi
Scylla tibi trado, patriamque, meosque Penates.
Præmia nulla peto, nisi te, cape pignus amoris:
Purpureum crinem: nec me nunc tradere crinem,
Sed patrium tibi credo caput, sceleratáque dextra
Munera porrexit. ---

102 Hoc fabulosum quidem dicitur, sed veritati hærens sacra Pagina simile quodammodo videtur de Samsonis viribus referre, quia rasso eius capire defecit fortitudo, quâ anteà erat invincibilis, *Iud.16.ỳ.18.*

103 Cui adstipulatur, quod legitur de Angelo, qui Habacuc ad locum Danielis uno ferè momẽto à Iudæa in Babylonem per capillum capitis eius detulit, *Daniel.cap.4.*

Pars hostium de suo corpore præbet arma, *2.Reg.2.ỳ.16. Apprehẽso unusquisque capite comparis sui gladium defixit in latus contrarij.* Capilli itaque arma erãt uti & gladius, adeò ut minus ridiculum Thesei institutum videatur, qui capillũ radi voluit, ne ansam hostibus prębeter, quod *Alex.Magnus* in barba iussit imitari suos. Thascorum & Carthaginiensium fœminæ capillos pro machinis nectendis, & navium funibus dederũt, *Polyæn. lib.8.* Achileienses in nervos arcuum impenderunt, *Fulgos.lib.7.cap.6.*

Ad iudicium suâ authoritate vocare licebat, ac invitum, ni iudicio sisti cavêret, ducere ex *l.12.Tab.* quam uti plerasque Decemviri ab Atheniensibus adceperunt. Nam & apud illos sine viatore rapiendi rei potestas actori, *Demosthen. in Midiam, Guiller. Possard. de Magistratib. Atheniens. cap.25. pag. 537. & seq. Ioach.Stephan.lib.2.de iurisd.Iudæ. Græ.cap.4.num.3. & cap.9.num.24.* (qui *lib.1.cap.9. num.2.* apud Hebræos quoque idem viguisse adfirmat authoritate sacrarum litterarum, sed locum non adducit) cuius *legis* varians lectio, *Marcil. leg.12.Tabul.collectis, & interpretamento cap.1.* eam sic restituit, sensu, ut videtur, integriori, & aptiori: *Si in ius vocat, ne ijt, antestator,* legitur, id est, deinde,

pos-

posteà im, id est, eum capito, prehendito, abducito: *Si calvitur*, id est, si moratur, & frustratur, *l.233. in princ. de verb. signif. Govean. 1. var. lect. 32.*

Hinc calvitas, *l.29. §. penult. mand.* iuxta *Hal. lect.* à calvis inimicis, ut apud *Noni. Marcell. de proprietate sermon. cap. 1.* una lectio habet, qui frustrarui sunt, quòd nullus ijs sit pilus, quo trahi rapivè possent ex ritu prisco prehendêdi hostem capillo, ut ex *Plaut. Sueton. in Neron. cap. 41. Virgil. 2. Æneid.* probat *Marcil. dict. cap. 1.* Velùt altera lectio habet à calvis mimis, qui rasi omnes, & ridiculi, ac frustratui omnibus in Theatro, *Marcil. dict. loco Goed. ad d. l. 233. num. 2. Pedemve struit*, id est, si otiosè it, vix pedem pedi præferens, ut *Ravard. ad leg. duod. Tab. cap. 5. & Goed. ad l. 9. de verbor. signif. num. 7.* vel si fugã meditatur, ut *Marcil. dict. cap. 1. Manum endo iacito*, id est, inijcito, & ità potestas data obrorto collo, ut *Hieronym. lib. 2. epist.* seu adstrictâ cervice, ut eodem sensu *Iuven. satyr. 10. rapiendi, trahendi.* Enimverò supiniùs *Donell. lib. 23. cap. 2.* dicit hunc ritum olim nullum. Nam imò non nisi antestatione solenni priùs factâ, abducere reum licebat, ut plerique omnes antè citati. Citra eam si raperetur, iniuriarum actio, ut *Acron Horatij interpres, Lambin. ad Eundem lib. 1. sat. 9. Corras. ad §. pœnales 12. num. 5. & 6. Instit. de act. Petr. Gregor. lib. 48. syntagm. cap. 2. num. 23.* & alij plurimi. Nisi reus improbus esset, ac intestabilis, ut fures, ac lenones. Quos sine antestatione raptos, probat post *Hopper. lib. 3. de iur. arte, Ravard. dict. cap. 5.* ex *Plaut. Aulular. 4. scen. 10. & Persa. 4. scen. 9.* ubi Saturio Dorpalo lenoni manus inijciês, interrogatus, anne antestaretur? *Tuane ego causa*, ait, *carnifex, cuiquam mortali libero aures atteram.* Arrestationis hic ritus: in ius vocaturus plerumque amicos sibi advocabat, ut testes faceret recusationis rei. Sic enim antestatos dictos putat *Porphyrion*, quòd ante ceu testes advocentur, quàm actor reum manu posset prehendere, *Ravard. cap. 5. Marcil. dict. cap. 1.* notant *Cuiac.* volentê antestarum dici reum, qui restatò convenitur. Nam & apud *Cai. 1. Instit. tit. 6. §. ultim.* anrestatus, qui emancipationi adhibetur horum uni, vel si nullus advocatus esset alicui de corona circumstanti, libero tamen homini, dicebat acturus: *Licet antestari?* Hic si diceret, *licet* auriculam porrigebat, seu *Horat. 1. satyr. 9.* obponebat petitori. Qui imam auriculam tertiò pervellebat repetitâ formulâ, *Memento*, quod mihi in hac causa testis eris. Tunc antestatus, *memini*. Auris enim memoriæ consecrata, *Plin. lib. 11. cap. 45.* est in aure ima memoriæ locus, quem tangentes antestamur.

Quo alludit *Virg. Bucol. eclog. 6.* Cynthius aurem vellit, & admonuit. De quo ritu *Ravard. & Marcil. dict. loc. Gruter. 7. suspic. 15. Lilius Girald. dialog. 9. circ. fin. Ludov. Carrio. 2. emend. 12. Modic. nov. Antiq. lect. epist. 17. Pollet. 5. Histor. for. 1. Lips. 4. epist. quæst. 26.*

104 Veterum erat opinio, ut dicit *Cantor*, quòd per crines vires cuiusque, ac robur constabant, atque adeò ijs ablatis in alterius potestatê eũ venire: à qua non abhorrent exempla veneficarum, quæ nullis tormentis domantur, donec defectus fuerit capillus, ut cũ alijs scribit *Delr. disquis. Magic. lib. 5. sect. 9. vers. 3. Leonard. Less. lib. 2. de iust. cap. 44. dub. 6. num. 44.*

105 Ex nostro *text.* evidenter deducitur non debêre virum comam nutrire, quod etiam adseruit *D. Hieron. Vir non debet velare caput suum, ergo nec comam nutrire, Phocilid. Cæsaries haud decet marem.*

106 Sed proh dolor! sinistro, & in peius vergenre fato hæc in tempora adeò calamitosa incidimus, ut passim foro, in cõpiris, in plateis comarum luxuriem in adolescentulis, in iuvenibus, in viris, & quod fœdius est, ac turpius, in ipsis senibus iam edentulis offendamus. Huius abiectissimę farinæ homines *Ovid.* detestabatur *epist. 4. Phædr. Hippolyt.*

Sint

Sint procul à nobis iuvenes, ut fœmina compti
Fine colê modico forma virilis amat.

107 Illos quippè dedecet,& nomen & robur virile,quos hæc effœminatæ virtutis signa turpiter dehonestant: *Ergo pariant & parturiant,qui crispāt comam*, dixit *Ambros.epist.15.ad Treneum*:comptè *Bobadill.lib.1. Polit. cap.3. num.49.* ubi loquitur de Prætoribus,& Iudicibus,ut capillis cincinatis, tinctis, aut adfectaris non utantur advocans pro se multos humanioris notæ Proceres, seu Authores. Quare *Virgil.12.Æneid.* Æneā

108 adpellavit semivirum, quod cincinatus,calamistratusque incederet:

---- Da sternere corpus
Semiviri Phrygis, & fœdare in pulvere crines
Vibratos calido ferro,myrraque madētes.

Et *Claud.* postquàm mollissimā Euttopij inertiam gravissimè increpavit, illumque veneri, ac vino deditum inter comatos famulos incedentem induxit, eundem muliebri penso, colloque ttactando, quàm bello dixit aptiorem, ità ille *in bello Gildio.*

Crinitos inter famulos, pubemque canoram.

Et mox à crinitis famulis deducens argumentum in eundem Eutropium sic invehitur:

---- Quid te turpissimè bellis
Inferis,aut sævis pertentas Pallada campis?
Tu potes alterius studijs hærere Minervæ,
Tu telas non tela pati,tu flamina nosse?

109 Et de Magno Pompeio adseruit *Plutarch.in eius vita*, ferè *in princip.* ibi: *Cū iuvenili ætate floreret, extemplò mores & verecundi, & Regij eluxere, nisi eius comapaulum protensa.* Qui quidē *in Nissa* protulit, quod Siculi Glyppum contempsetant cincinatum, ibi: *Et comarū prolixitatem etiam iocatos.*

110 *Tertul.lib.2.ad uxor.* hanc in tractandis crinibus mollitiem non solùm in viris, sed etiam in mulieribus damnat. *Quid,inquit,crinibus vestris quiescere non licet modò substrictis, modò relaxatis,mo-*

111 *dò suscitatis, modò elisis.* Quare *Horat.* fœmineam Paridis ignaviam ex pexa & prolixa cæsarie increpavit, *lib.1. carmin.Od.15.*

Nequicquam, Veneris præsidio ferox,
Pectes cæsariem; grataque fœminis
Imbelli cithara carmina divides.

Vbi *Lambinus*, & alij Commentatores veluti per consequentiā deducunt, molles capillos esse luxuriæ nutrimentum, & infandæ Veneris pabulum: concinit *D.Hieron.tom.5. in Ezech. cap. 44. Nec rursus comam demittere, quod proprium*

112 *luxuriosorum est.* Hinc *Heliod.lib.2.Æthiop.fol.97.* ait, quòd coma eos,qui amori operam dant, acceptiores reddit. Quare diligenter cavit *Concil. Illiberr. Canon.67.tom.1.Conc.p.1.* in hæc verba: *Prohibēdū ne quæ fidelis,vel cathecumena, aut comatos, aut viros cinerarios habeat; quæcunq; hoc fecerint,à communione arceātur. Cerda advers.cap.146.num.8.*

113 Et quidem nescio quid portentosum, imò quid vitiosum præseferant criniti: omnes enim,qui illos offendimus, mox illorum vitam flagitiosam obscœnamq; iudicamus. Id sapienter docet *S. Basil. homil. 24. Comarum extra necessitatem curam gerere,vel infelicium est,ut ait Diogen. vel iniustorum.* Quod sanè vitium; *Tullius* suo in inimico obiectabat *in Orat. post reddit.in Senat. Cur* (inquit) *in belluationibus huius calamistrati saltatoris tam eximia virtus tamdiu cessavit?* idē *in Orat. pro Sext. Alter unguentis affluens calamistrata coma despiciens conscios, stuprorum, ac veteres vexatos ætatulæ suæ:* & iterùm *in Pison. Erant illi compti capilli.*

114 Neque immeritò *Iuven. satyr.11.* dū malè moratum pingit adolescentem, eū partim tonsis, partim pexis, erectisque capillis educit in convivia.

--- Tonsi erectique capilli,
Atque hodie tantum propter cōvivia pexi.

115 Vnde *Paul.* scripsit *1.ad Corinth. 11. Vir si comam nutriat, ignominia est*, ubi *Gutier. Trejo* nonnulla acutè adducit,

&

& Alvar. Gom. in sua Musa Paul. quam Clementi Septimo dicavit, eleganter vertit:

Horresco aspiciens homines, ut monstra comatos,
Et simul abrasas in muliere comas.

S. Bernard. serm. ad Milites Temp. cap. 4.

116 Sanè adeò est ignominiosum & contumeliosum viro capillos comere, ut id magis servos deceat, quā ingenuos, ancillas potius, & mancipia, quàm homines liberos. Hinc *Ovid. 2. amor. eleg. 8.* Cypassim Corinna ancillam laudat:

Comendis in mille modis perfecta capillis.

Et *Marti.* solos homines Æthiopes, & ad servitutem natos nodatis, & cincinnatis crinibus induxit *lib. 2. epigr. 3.*

Crinibus in nodū tortis venere Sycambri,
Atque aliter tortis crinibus Æthiopes.

117 Pudeat igitur liberos homines illam amplecti cincinnorū consuetudinē, quæ solis servis stigmatitijs, & vilissimis mācipijs frequēs est. Vnde cùm manumittebantur, demebantur ipsis capilli, & capiti raso imponebatur pileum, *Plaut. Amphit. act. 1. scen. 1. in fin.* ibi: *Hodie raso capite calvus capiam pileum*, de quo plura vide apud *Ravard. de auth. Prud. cap. 7. Othom. disp. feudal. cap. 22. Quid* igitur (ait *Senec. epist. 125.*) *capillum ingenti diligentia comis?*

119 Non admodum probarem difficile hos homines crinitos ab hæreticorum pravitate, & insania parùm abesse. Constat enim ex *quarto Conc. Tolet. Can. 61.* in Hispania hęreticos Priscilianistas, ut ab alio Catholicorum cœtu seiuncti, & diversi agnoscerentur, crinitos semper incedere, & comatos. Et quāvis ob firmissimā, ac sinceram Hispanię Fidē, & Catholicæ Religionis observantiam, hæc hæreseos suspicio nec levissimè timeatur, erit saltim non exiguum levitatis indicium, & insaniæ argumentum.

120 Imò fit plerumque, ut homines benè capillati sint malè cerebrari, ut in suo *Asino* Author est *Apuleius*: de hoc latè agit *Navarrete discurs. 14.* Impuberibus ut dignosci possent, cùm alia, tùm illud dabatur, ut comam alerent, *Iacob. Ravard. lib. 4. var. cap. 10.* quam anno demū quatuordecimo (quando eos puberes esse definitum est, §. 1. *Instit. quib. mod. tut. fin.*) decurtare, & Numinis alicuius aræ consecrare solebant, idque non concubini tantùm, ut *Lambin. in Horat.* existimat, sed omnes omninò pueri, *Delrio ad Senec. in Hercul. fur. ỿ. 852. fol. 30.* De pubertate, tam maris, quàm fœminæ noscenda, eleganter *Sherlog. in Cantic. antel. 5. sect. 5.* ubi mirè agit, elegantissimè *Amai. lib. 3. observ. iur. cap. 5. à num. 31. cum seq.* ubi explicat, & luce donat varia iura.

121 Revocandum est in memoriam, quòd FERDINANDVS & ISABELLA Hesperiæ Reges iuvenibus, qui litterarum studijs operam dabant, usum longarum, & sericarum vestium, promissorumque capillorum ademerunt, *Marin. Siculus lib. 19. de reb. Hispan. Petr. Greg. lib. 4. de Repub. cap. 11. num. 6.*

122 Illos, qui sic crines componunt, elegāter describit *Senec. de brev. vita, cap. 12.* ibi: *Illum tu otiosum vocas, qui Corinthia paucorum furore pretiosa anxia subtilitate concinnat? & maiorem dierum partem in æruginosis lamellis consumit? qui in ceromate (nam proh facinus! ne Romani quidem vitijs laboramus) exspectator puerorum rixantium sedet, qui vinctorum suorum greges in ætatum, & colorum paria diducit, qui Athletas novissimos pascit. Quid illos otiosos vocas, quibus apud tonsorem multæ horæ transmittuntur, dū decerpitur, si quid proxima nocte subcrevit, dum de singulis capillis in consilium itur, dum aut disiecta coma restituitur, aut deficiens hinc atque illinc in frontem compellitur: quomodo irascuntur, si tonsor paulò negligentior fuit: tanquam virum tonderet, quomodo excandescunt, si quid ex iuba sua decisum est, si quid extra ordinem iacuit, nisi omnia in annulos suos reciderunt. Quis est istorum, qui non malit Rempublicam turbari, quàm comam suam? qui non solicitior sit de capitis*

sui decore, quàm de salute? qui non cõptior
esse malit, quàm honestior, hos tu otiosos vo-
cas inter pectinem speculumque occupatos?
Scipio African. ibi: *Nam qui quotidie un-*
guentatus adversus speculum ornetur, cu-
ius supercilia radantur, qui barba vulsa
fœminibusque subulsis ambulet. Suet. in Iu-
lio, cap. 45. ibi: *Circa corporis curam mo-*
rosior, ut non solùm tonderetur diligenter,
ac raderetur, sed velleretur etiam, ut qui-
dam exprobraverunt.
123 Istud similiter dolet *Tertul. de Pallio,*
cap. 4. ibi: *Feras in puero matris solicitudi-*
nem patiens certè iam ustriculas, certè iam
virum alicuius clanculo functus, adhuc su-
stinet stolam fundere, comam struere, cutẽ
fingere, speculum consulere, collum demul-
cere, aurem quoque foratu effœminatus;
ubi *Ioan. Ludov. de la Cerda in comment.*
124 Vtinam hodiernis temporibus ad cõ-
primendam crinitorum licentiã capil-
lorum vectigal solveretur, quod olim a-
pud Lycios pensitari solitũ dictat *Arist.*
lib. 2. Oeconomia, Petr. Gregor. de Republ.
lib. 3. cap. 6. num. 21. & apud Iudæos tri-
butis mentulam damnatã fuisse, tradit
facetissimè *Mart. lib. 7. epigram. 54.*

Nulli munera, Creste, si remittis:
Nec nobis dederis remiserisque:
Credam te satis esse liberalem.
Sed si redis Apicio, Lupoque,
Et Gallo, Titioque, Gellioque,
Lingas, non mihi (nam proba, & pusilla
est)
Sed quæ de Solymis venit perustis
Damnatam modo Mentulam tributis.

125 Caveant capillati, ne eorũ comæ pœ-
nas subire compellant, ut in Absalone
videtur *1. Reg. 18.* ibi: *Cùm ingressus fuis-*
set mulus subter condensam quercum, &
magnam, adhæsit caput eius quercui, & il-
lo suspenso inter cœlum, & terram, mulus
cui insederat, pertransivit: quod mirificè
expressit *Os Aureum in Psalm. 3.* ibi:
Mulo equitans ex pilorum coma à coma
arboris tenebatur, & coma tenebat coma
tyrannum, ibi eum contundens, ubi diade-
ma paternum gestare contendebat.
126 Interim tamen hoc uno dicendi finẽ
faciam obtestans, & orans ab omnibus
cincinnatis, ut saltem veterum Roma-
norum consuetudinem observent, apud
quos erat arbor vulgò dicta Capillaris,
ex cuius frondentibus ramis ingenui a-
dolescentes comas suas abscissas, & de-
tonsas religiosè adpendebant, testatur
Festus Pompeius, quem citat *Rader. lib.*
127 *9. in Marti. cap. 17.* capillatem arborem
Romæ adpellatam, in qua tonsum ca-
pillum Deo consecrabant, & dicatum
suspendebant. Vos etiam Hispani ad sa-
lutiferam & vitalẽ Crucis arborem tõ-
sos capillos adducite, & in ea veluti tro-
phœum cincinnatos comarum suspẽdi-
te calamistros.
128 Quare Anacletus Papa omnium pri-
mus sub anathematis pœna prohibuit
clericis comam nutrire, ut dictat *Illesc.*
in Pontif. 1. p. lib. 1. cap. 7. & 14. Menoc.
de arbit. cas. 392. n. 16. Barbos. de offic. &
potest. Episc. par. 2. alleg. 9. n. 10. Carol. de
Gras. de effect. cleric. effect. 37. Duar. lib. 1.
de sac. Eccles. minist. cap. 14. vers. Speciali-
ter, Fr. Petr. Bollo in Oecon. sac. 1. clas. cap.
2. §. 11. toto, Ovand. in 4. dist. 24. proposit.
8. post med. Victor. de sacr. Ordin. n. 240.
Pelag. lib. 2. de planct. Eccles. art. 14. vers.
Ad evidentiam, Roder. Acuña in cap. pro-
129 *hibete 21. num. 2. dist. 23.* neque barbam,
cap. clericum 5. de vit. & honest. cleric. Sal-
zedo in pract. cap. 79. vers. Non solùm, Ca-
rol. de Graff. de effect. cler. d. effect. 37. & de
barbis à Sacerdotibus portandis agit
perbellè in peculiari tractatu, quem de
hoc cõscripsit, *Ioan. Pierius* omnino vi-
dendus.
130 Barbam radere erat Sacerdorũ ido-
lorum, ut constat *Baruch. 6. Videte, ne vos*
similes efficiamini alienis, &c. Sacerdo-
tes eorum sedent habentes tunicas scis-
sas, & capita & barbã rasam, quòd illis
dęmones ad voluptatẽ, & illecebras car-
nis suadebant. In signum tristitiæ lice-
bat Iudæis barbam radere, sic apud *Ie-*
131 *rem. cap. 41. & 48.* Vnde ad significan-
dum luctum Ierusalem conterendæ di-
xit DOMINVS, *Ezechielis 5. Sume tibi*
gladium acutum, & duces per caput tuum,
&

& barbam; ità Esdras pœnitentiam agens pro peccato populi, qui alienigenas uxores duxerat, ait *lib. 1. cap. 9. Evulsi capillos capitis, & barba, & sedi mœrens*: quia qui pœnitentiam agit, omnem pompam & ornatum debet deponere.

Hinc explicatur locus sacer *Michea cap. 1.* In hæc verba: *Dilata calvitium tuum, sicut aquila.* Quid est dilatare calvitium, nisi ità abradere caput, potius evellere, ut evulsis radicitùs pilis ità decidant, ut aquilæ defluunt toto corpore. Aquilæ enim non ornamento solùm plumæ sunt, sed celeritati, & robori: de ea scribit *Theodoretus*, cùm defluunt plumæ, esse languidam, atque imbecillem, & omnino inermem; ità ut venari non audeat. Tam enim est longè, ut alijs terrori sit, ut potius ipsa sibi ab omnibus timêre possit, ut exposita, tùm prædæ, cùm vulneri. In subito enim dolore non exspectantur cultri tonsorij, sed unguibus lacerantur crines, & tragœdia.

Hinc mater Eurialì evolat *scissa comam*, & Lavinia exspectatur *roseas laniata comas*, illud *9. Æneid.* hoc *12. & Cicer. 3. Tuscul. Hinc ille Agamemnon Homericus, & idem Aeciacus scindens dolore identidem intonsam comam, in quo facetum illud Bionis, perinde stultissimum Regem in luctu capillum sibi evellere, quasi calvitio mœror levaretur.*

132 Prætereà quæri potest, an extra tempus tristitiæ licuerit barbã radere? Videtur enim non posse, cùm *Levit. 19.* dicatur: *Non radetis barbam*; & rursus: *Non attondetis comam in rotundum, neque barbam radetis.* Dico tamen id Iudæis prohibitum nõ fuisse, cùm ex causa rationabili fieret, sicut legimus *Actor. 18.* Priscillam & Aquilam (suscepto videlicet Nazaræorum voto) *Abrasisse in chenchreis caput*: & *Actor. 21. Paulus* consilio usus Iacobi unà cum alijs caput

133 abrasit. Quòd si aliquando Patres vituperant eos, qui barbant radunt, certè non omnes, qui faciunt, damnant, sed eos tantùm, qui effeminatorum illecebris capti hoc efficiunt, non autem eos, qui id peragunt, ut morem servent Ecclesiasticum: ità intelligendus est *Hieronym. super Isaiam cap. 15. Epiphan. lib. 3. Panar. Clemens Alexand. lib. 3. Pædagog. cap. 11. Isidor. lib. 2. de offic. Ec-*

134 *clesi. cap. 4.* qui tonsuram Ecclesiasticam ab Apostolis originem duxisse ostendit, *Ioann. Bernarti ad Stac. lib. 4. Thebaidos pag. 106. Cæsar Baron. anno Christi 398. pag. 48. Ioan. Pineda in Iob, cap. 1. ỳ. 2. pag. 86. Brito in Monarch. Lusit. par. 2. lib. 5. tit. 2. fol. 39. vers. 1. Belletus disquisit. Cleric. 1. par. tit. de discipl. Cleric. §. 17. à num. 12. Vivian. de iur. patron. par. 2. lib. 6. cap. 7. à num. 28. cum sequentib.*

Cui consonat *à Aniceto Papa & martyr in epist. ad Episcopos Galliæ*, ubi ait: *Clerici comã non nutriãt, sed desuper caput in modum sphæræ radant. Concilium Carthaginiens. 4. canon. 4. Clerici neque comã nutriant, neque barbam. Concil. Toletan. 4. cap. 4. Ioan. Ludovic. de la Cerda advers. sacr. cap. 154. num. 37.*

135 Milites radebant barbam, ne eâ ab hostibus comprehenderentur; refert cũ alijs *D. Laur. Ramir. de Prad. in Pentecôt. cap. 25.* ubi probat eruditè.

136 Hominis ornamentum barba est, *Virgil.*

Barba viros, hirtaque decent in corpore seta.

S. August. lib. 22. de Civitate Dei, cap. 24. ibi: *Sunt verò quædam ità posita in corpore, ut tantummodò decorem habeant, nõ etiam usum, sicut habet pectus virile mamillas, sicut facies barbam, quam non esse munimento, sed virili ornamento indicant puræ facies fœminarum, quas utique infirmiores viris muniri tutiùs conveniret.* Quæ hodie prolixa scientiam adfectat, ut dicit *Apulei. Hircino barbitio Philosophum mentitus.* Ex quo fluit vocare prolixâ, & fluxâ barbâ refertos, hircos, ut colligitur ex *Iuven. satyr. 5. Dion. Orat. 36. Iulian. in Misopogon. & Monetis Hadriani & Veri*; quas adhoc adducit

D. Laur. Ramir. d. cap. 25. fol. 210. Vnde lucē adcipit locus *Daniel. cap. 8.* loquens de Alexandro: *Hircus caprarum*: cuius cultura tanta est, sicut in comis perbellè eam proponit *Carol. Scrib. in instit. Polit. Christ. cap. 12. fol. 227. cum seq.*

138 Obiter notandum est, reos sordidatos turbato capillo, & promissâ in pectus barbâ incessisse, *Senec. epist. 78.* ibi: *Cæsar, cùm illum transeuntē per Latinā viam unus ex custodiarū agmine demissa usque in pectus vetere barba rogaret mortem: Nunc enim, inquit, vivis. Mart. lib. 2. epigr. 36.*

Nec tibi mitrarū, nec tibi sit barba reorū. Virg. 3. Æneid. ubi *Ioan. Ludov. de la Cerda fol. 355. num. 5.*

Respicimus dira illuvies, immissaq; barba. Dionys. lib. 5. Antiq. Quintil. declam. 260. Dio Chrysost. Orat. 33. Liv. lib. 6. Senec. cont. 30. lib. 5. ibi: *Nō essem reus, si adcusassem, barba demissa sordidatus cum crimini-*
139 *bus meis ad vos veni*: ubi pertinet ad authoritatem barbam, comamque alere, omnisq; Græcia id servabat; ubi & barbati Philosophi, quos Cascos *Ennius* vocat, barbā aluerunt, hinc pro maioribus barbatos dixit *Cic. pro Sextio*, item *pro Cælio*: *Aliquis*, inquit, *mihi ab inferis excitandus est ex barbatis illis.*

140 Inde reis ignominiæ causâ barba tōdebatur, ut probant cum alijs *Paramo de orig. S. Inquis. lib. 2. cap. 11. à num. 63. fol. 390. Petr. Gregor. lib. 16. syntagm. cap. 1. num. 23.* qui multos congerunt (etsi etiam olim illis caput coma reducebatur, *Suet. in Vitel. c. 19.* ubi *Commentatores* adnotant.)

Vnde omnis abrasio ignominiosa fuit: cùm *Tertul. lib. de Pallio, cap. 4.* dixit: *Apud aliquos Numidas etiam equis cæsariatos iuxta cutem tonsor, & cultri vertex solus immunis.* Non dubium quin loquatur de Numidis abiectissimis. Quid, quod *Sueton. in Caio cap. 35. Pulcros, & comatos, quoties sibi occurrit, occipitio raso deturpat.* Moris etiam fuit penes Romanos servorum capita abradi, scribit alicubi *Cornel. Tacit. & Constitut. 105. Imperatoris Leonis.*

Qui autem in hoc communicarunt, si divites sint, eidem pœnæ subdantur; sin pauperes flagris cæsi, ignominiosèque tōsi exsulare iubeantur.

141 Pòst Punici belli temporibus tōsores è Sicilia in Vrbem adduxit P. Lucilius Mena ad annū V. C. 454. sic enim *Plin.* locus emendandus est *lib. 7. nat. Hist. cap. 59.* ex *Varronis lib. 2. extremo Rei rusticæ.* Dehinc consuetudo increbuit, ut barbam iuvenes alerent, raderent senes.
142 Hinc barbatulos iuvenes, qui suâ lanugine sibi placērent coniurationis reos vocat *Marc. Tull. Catil. 2. & 1. ad Attic. Xiphilin.* quoque *ex Dione* Cæsares omnes ad Hadrianum usque barbam ponere solitos observavit, *And. Scoth. in not. ad Senec. cont. 27. lib 4. fol. 189.*

143 In luctu barba submittebatur, *Senec. de consolat. ad Polyb. cap. 36. Idē ille Caius furiosa inconstantia modò barbam, capillūque submittens, modò Italiæ, ac Siciliæ oras errabundus permetiens, & nunquam satis certus, utrum lugeri vellet, an coli sororem:* & apud exteros tondebatur, *Sueton. in Caligul. de Germanici morte cap. 4. Regulos quosdam barbam posuisse, & uxorū capita rasisse ad indicium maximi luctus*: plura *Plin. lib. 8. cap. 46. Villalpand. in Ezech. tom. 1. sup. cap. 24. fol. 312. Cuiac. lib. 6. observ. cap. 5. l. vestem sordidam, D. de iniurijs.*

Liberati posteà & probatâ innocentiâ tondebantur, & sordes deponebant, *Plutar. in Cicer.*

Quare *Genesços cap. 41. Protinus ad Regis imperium eductum de carcere Ioseph totonderunt, ac veste mutata obtulerunt ei,* docet *Philo dissertatione de Ioseph.*

Vnde scribit *Artemidor. lib. 1. cap. 22. Si quis reus sit, ac videat in somnis comam sibi esse detonsam, prosperum ei esse somnium.* Atque hanc scientiæ vanissimæ doctrinam non esse omnino falsam, firmat *Plin. epist. 38. lib. 7.* ibi: *Ex quo coniectari potest, quia reis moris est submittere capillum, rescissos meorum capillos, depulsi, quod imminebat, periculi signum fuisse.*

Hinc

Hinc igitur eleganter *Senec. lib. 2. de benef. cap. ultim.* dixit: *Bona mihi donata sunt, & fama defensa, detractæ sordes*: & *lib. 4. cap. 12.* ibi: *Reum gratia laborantem tutor, & hominum potentium factionem in me converto, quas illi detraxero sordes, sub iisdem accusatoribus fortasse sumpturus.*

Quare iusta de causa protulit *text. in l. item apud Labeonem 15. §. generaliter 27. D. de iniurijs: Si quis ad invidiam alicuius veste lugubri utatur, aut squalida, aut si barbam submittat*: dari actionem iniuriarum, *Sidon. Apollin. lib. 1. epist. 7.* Sed si quis ita reo coniunctus est affinitate, ut invitus in reum testimonium dicere non possit cogi, non facit iniuriã accusatori, si cum reo vestem mutaverit, & sordidatus in publico fuerit, sive ut loquitur *l. 39. D. eod. Si vestem sordidã rei nomine in publico habuerit, capillúmve submiserit.*

Nimirùm *dict. l. 39.* exceptio est regulæ illius *d. l. 15. §. 27.* iniuriarũ actionem esse adversus eum, qui sordidatus cum reo fuerit, ut accusatori faceret invidiam, vel infamiam. Etenim sic affinitate coniũctos, nõ videri tam ut invidiam cõflarent accusatori, aut infamiã, id fecisse, quam adductos officio, & pietate. Tractavit hanc exceptionem *Venulei. lib. 1. Publicorum iudiciorũ*, ex quo *d. l. 39.* eã scilicet occasione, quod non in privatis, sed publicis iudicijs sordidati, *Musemberc. ad Mart. lib. 2. epigr. 24.* ubi *Prado.*

144 Nec solum caput & gennas, sed & supercilia radebant, *Theoder. q. in Deut. cap. 9.* eleganter *Desid. Herald. ad Mart. lib. 2. epigram. 11.* qui latè.

145 Equi etiam tonsi in Magnatum exequijs ibant, *Chrysost. hom. 3. ad Pop. Antioch.* & de Mardonico narrat *Herodot.* avulsos, & abradatos capillos super ipsorum mortuorum pectore ponebant, de quo ritu *Dion. Halicar. lib. 11. Greg. lib. 11. moral. cap. 17. Iul. Labor. var. lucubr. tit. 2. cap. 1. à n. 158. & cap. 2. n. 93.* Hinc adverti debet fuisse moris ad sepulcrũ cęsâ comâ mortuos quodammodo munerari, testes *Hom. Odyss. & Euripid. in Iphigenia Taurica, & in Oreste. Delr. ad Senec. in Hippol. ỽ. 1177. fol. 179. Rendell. in tract. de ɛ in. sect. 3. fol. 80. col. 2. in fin.*

146 Mos etiam apud Gentiles fuit, ut urgente tẽpestate, ac nullâ spe certæ salutis adfulgente capillos tondêrent, *Non. Marcell.* ait: *Servos, qui manumitterentur calvos fieri consuevisse, ut servitutis, sicut tempestatis iniuriam viderentur effugisse. Arbiter in Satyric. Vnus fortè ex vectoribus, qui adclinatus lateri exonerabat stomachum nausea, notavit sibi ad lunam tonsorem intempestivo inhærentẽ ministerio, execratusque omẽ, quod imitaretur naufragorum ultimum votũ in cubile receptus est:* & paulò pòst evidẽtiùs: *Ego illi qui sunt, qui noctu ad Lunã radebãtur pessimo Medius fidius exemplo, audio enim non licere cuiquam mortalium in nave, neque ungues, neque capillum deponere, nisi cum pelago ventus irascitur.*

147 Eandem ob causam *Iuvenal.* nautam vertice raso dixit, quem in mari sæpissimè pericula & naufragia invenissent,

Tunc stagnante sinu gaudent, ubi vertice raso
Garrula securi narrare pericula nautæ.

148 Inde est, quod *Artemidor.* ait, somniare radi sibi totum caput, navigantibus palam portẽdere naufragium *in Oneirocriticis lib. 1. cap. 23.* ibi: *Radi autem sibi videri totum caput, navigantibus palam naufragium portendi.*

149 Ad hunc morẽ non dubium est, quin *Paulus* adluserit, cùm *Actor. 27.* inter procellas maris & tempestatem, quam passi sunt epibatæ omnes volens erigere naufragos, & spem bonam concipere, dixit: *Propter quod oro vos accipere cibum pro salute vestra, quia nullius vestrũ capillus de capite peribit*: quibus verbis non inobscurè significavit nullam 150 iacturam fore, sed omnes salvos à tempestare futuros: quem locum egregiè explicavit *Balthasar Devias*, in quem redundat huius rei gloria. Itaque *Paul.* vectores dubios salutis adhortatur, ut cibũ sumant, & non eam fore iactationẽ polli-

pollicetur, ut ponendi sint capilli, *Ioan.*
Ludov de laCerda adversar. sacr. cap. 173.
num. 8.

152 Inferas ex ratione decidendi nostri
textus, non posse uxorem votum emit-
tere sine consensu mariti, iuxta doctri-
nam *Augustini in cap. noluit, & cap. ma-*
153 *nifestū 33. quæst. 5.* Et ratio ex dictis pe-
tenda est, quia scilicet de materia al-
teri subiecta non potest vovens sine cō-
sensu ipsius disponere. Si verò materia
voti non sit subiecta marito, neque de-
bita illi, poterit uxor votum emittere.
Ità docuerunt Interpretes Iuris Cano-
nici *in dict. capitib. & Theolog. in 4. di-*
stinct. 38. Recentiores cum D. Thom. 2. 2.
quæst. 88. art. 8. Basil. de matrim. lib. 10.
cap. 17. num. 3. & cap. 18. num. 1.

154 Ex quo provenit virum posse abnue-
re vota continentiæ, quæ sine eius
consensu Deo uxor obtulerit, *cap. mu-*
lier 33. quæst. 5. Mulier si sine licentia vi-
ri in caput suum velum immiserit, si vi-
ro placuerit, recipiet eam iterum ad coniu-
gium, quia mulier marito subdita est: cap.
est ordo, cap. cùm caput 33. quæst. 5. Abu-
lens. in cap. 30. Numer. quæst. 84. Sanch. de
matrimon. lib. 9. disp 39. num. 4. Azor in-
stit. moral. par. 1. lib. 11. cap. 16. quæst. 10.
Sayr. in Clav. Reg. lib. 6. cap. 5. num. 8. &
15. August. Barbos. in cap. manifestum, nu-
155 *mer. 1. 33. quæst. 5.* cum alijs. Tamen non
potest vir continentiæ vota rescinde-
re, quæ eius adsensu fecerit, *cap. quod*
Deo, cap. qui uxorem, ead. caus. & quæst.
Origen. in Num. homil. 25. fol. 163. col. 3.
in princip. novissimè *Dian. tract. 4. de*
Sacram. resol. 220. Lopez in 1. par. Qua-
drages. Fer. 6. Dom. 3. homil. 9. fol. 1172.
Verùm si vir irritet vota de licētia sua
ab uxore emissa, valida est irritatio, &
quamvis peccet vir absque iusta cau-
sa irritans, at uxor immunis est culpæ
non servando votum, quod semel iam
irritatum non amplius obligat, ut per
Caiet. 2. 2. quæst. 88. art. 8. dub. 2. Soto lib.
7. de iustit. quæst. 3. art. 1. vers. Maiori au-
tem, Sanch. dict. lib. 9. disp. 40. num. 4. & 7.
resolvit peccare lethaliter virum irri-
tantem votum uxoris de sua licentia
emissum, nisi iusta causa intercedat.

156 Ad ampliationem & exornationem
textus nostri succedit disputare, utrùm
mulieribus fas sit, & licitum se fucare
& comere? Quam quæstionem præcisâ
tractatione componam; ne divagemur,
& orationis metas transiliamus.

157 Mulieres ad specula se comunt & fu-
cant, in hancque rem otiosissimæ incū-
bunt, iuxta illud *Terent. in Heaut.*

Dum molliuntur & comuntur, annus est.

Tradunt *Franc. Mendoza in quatuor li-*
bros Reg. adnot. 1. procem. sect. 2. num. 30.
Petr. de Guzm. in lib. Bienes del honesto
trabajo, discurs. 2. fol. 97. & ideò earum
fucos detestatur *Chrysost. in Matth. 6.*
ibi: *Si verò faciei corruptio propter inanē*
gloriam palidum adparere quemquam,
quidnam dicendum est de fucis, atque colo-
ribus corrumpentibus facies fœminarum
in perditionem iuvenum lascivorum? Nam
hi quidem, qui ostentant laborem ieiunij,
semetipsos irrident, hæ verò & se ipsas, &
eos, à quibus videntur, interimunt. Hie-
ron. epist. 10. ad Furiam, ibi: *Ignis iuvenū,*
fomenta libidinum, impudicæ mentis indi-
cia. Quomodo potest flere pro peccatis suis,
quæ lacrymis cutem nudat, & sulcos du-
cit in facie? qua fiducia erigit ad cœlū vul-
tus, quos Conditor non agnoscit? Cyprian.
158 *lib. de discipl. & habit. virgin.* ibi: *Cæte-*
rùm si tu te sumptuosiùs comas, & per pu-
blicum notabiliter incedas, oculos in te iu-
ventutis illicias, suspiria adolescentiū post
te trahas, concupiscendi libidinem nutrias,
suspirandi fomenta succendas, ut etsi ip-
sa non pereas, alios tamen perdas, & velut
gladium te, ac venenum videntibus præ-
beas; excusari non potes quasi mente casta
sis, & pudica. Illi scilicet dæmones, & ocu-
los circumducto nigrore fucare, & genas
mēdacio ruboris inficere, & mutare adulte-
rinis coloribus crinem, & expugnare om-
nem oris, & capitis veritatem corruptela
sua impugnatione docuerunt. Manus Deo
inferunt, quando id, quod ille formavit, re-
formare, & transfigurare contendunt, ne-
scientes, quia Dei opus est omne, quod nasci-
tur.

tur, Diaboli quodcunque mutatur. Tu te existimas impunè laturam, tam improbæ temeritatis audaciam? Dei artificis offensam? ut enim impudica circa homines, & incesta fucis lenocinantibus nō sis, corruptis, violatisque, quæ Dei sunt, peior adultera detineris: & infr. *Audaci conatu, & sacrilego contemptu crines tuos inficis malo præsagio futurorum capillos tibi flammeos auspicaris:* & paulò pòst: *Deum videre non poteris, quando oculi tibi non sunt, quos Deus fecit, sed quos diabolus infecit. Illum tu sectata es, rutilos, atque depictos oculos serpentis imitata es, de inimico tuo compta, cum illo pariter, & arsura.*

159 Iustissimè ergo mulieris facies non videnda, nec curiosè observanda. Nam *Sapiens* in primis prohibet, ne mulieris facies cernatur: *Ne respicias* (inquit) *mulierem multivolam, ne fortè incidas in laqueos illius, Eccles. 9. num. 2.* Et multò magis ne curiosè observetur: *Averte* (inquit) *faciem tuam à muliere compta, & ne circumspicias speciem alienam:* ibidem *num. 8. Sed ne cognoscas*; ut legit *D. Chrysostom, homil. 3. de verbis Isaiæ*, ubi hoc prudenter notat: *Non dixit, ne videas, id enim nunquam fit ultrò, sed ne cognoscas, illud tollens, ne studio animadvertamus, ne curiosè intuearis, ne contemplationi immoreris.* Quod eleganter prosequuntur *Mendoza in 1. Regum, cap. 1. numer. 12. in exposit. litter. num. 4. cum seq. Petr. de Guzm. ubi sup. discurs. 6. fol. 297. §. 4. & 5.*

160 Comptissimè *Heliod. lib. 1. Æthiop. fol. 47.* ibi: *Ipsam verò Charicliam, ne aspicere quoddam sæpiùs constituerat, ne aspectus inflāmaret vehemens desiderium, quod illum excruciabat, atque ità aliquid contra ea, quæ communi consensu decreta fuerant, quæque iam sunt commemorata, facere cogeretur. Thyamis igitur has ob causas aspectum virginis defugiebat: haud quaquam possibile esse, ut simul aspicere quis, & intra temperantiæ metas continere possit existimans. Chrysolog. serm. 174.* ibi: *Etsi Ioannes tantus, Ioannes talis, tanta eremo, separatus à fœminis, fœminarū pericula non evasit, quis est qui inter fœminas videns evasurum se sine labore maximo, maxima sine cautione confidit, nisi is qui sancto alitur spiritu?*

161 Confirmat pulcrè insinuans *Michael Verinus in lib. sententiarum*, cùm fœminam omnis peccati gluten adpellat.

Fœmina peccati glutē latet anguis in illa,
Si sapis hanc, ceu sit pestis amara fuge.

Delrio ad Senec. in Hippol. ỽ. 557. fol. 160. Ioan. Ludov. de la Cerd. ad Virgil. 4. Æneid. fol. 465. num. 9.

162 Imò Syrena fit, quæ solùm ad interficiendum dissimulat, id quod est *Claud. in Syren.*

Dulce malum pelago Syrena, volucresque puella
Musica saxa fretis habitāt dulcia mōstra
Blanda pericla maris.

163 Ex dictis colliges, mulieres se nō debêre fucare, comprobat *Aug. apud Possidonium epist. 73.* quæ habetur *in cap. fucare 38. de cōsecr. dist. 5.* ibi: *Fucare pigmētis, quo vel rubicundior, vel candidior appareat, adulterina fallacia est, qua non dubito, etiā ipsos maritos se nolle decipi, quibus solis permittendæ sunt fœminæ ornari secundùm veniam, non secundùm imperiū. Nam verus ornatus maximè Christianorum, & Christianarum, non tantùm nullus fucus mendax, verùm ne auri quidem, vestisque pompa, sed mores boni sunt.*

164 Cui favet cōptissimè *Carol. Scriban. in inst. Polit. Christ. lib. 1. cap. 4. Quæ ratio matrimonio tenenda? fol. 62.* ibi: *Pigmēta verò quis ferat? quo mentitus decor candoris & purpuræ, aut cui marito nulla hunc uxor mendacio hoc fefellit, alieno? quo hi doli? si non in laudem & amorem? & amari ab alio, quā à marito casta volet? aut cui alteri rei mētita forma, & ætas? fallere hæc maritum non possunt: alijs ergo ludunt hæc mendacia: struuntur doli, cui nisi amori? nam quid iuvat ætatem & formam mētiri, nisi ut in sene, & deformi iuvenis, & formosa ametur? & quo alio pigmenta, & fucus? in fraudem hæc invenit amor, & libidini pedisequam purpuram dedit, quæ*

 ancil-

ancillari amori docta incautos rapit. Senec.lib.1.cont.6. ibi: *Infelices ancillarum greges laborāt,ut adultera tenui veste perspicua sit, & nihil in corpore uxoris suae plus maritus, quàm qulibet alienus, peregrinúsve agnoverit.*

165 Vnde DEIPARA nostra artis lenocinio,nec fuco usa fuit,nam ut dixit *Idiot. lib.Contemplationis Mariae, cap.2. Adest tibi omnis gratia naturalium bonorum.*

166 Ex quibus facilè adparet huiusmodi fucos sæpè in contumeliam & obprobriū cedere, probat ex alijs *Tiraq. in l. 3.connub.gloss.1.par.3.num.12.* adstipulatur illud *Ovid. lib. 2. Fast. de Lucret.*
Forma placet, niveúsque color, flavique capilli,
167 *Quique aderat nulla factus ab arte decor.*
Et paulò pòst:
Sic sedit, sic culta fuit, sic stamina nevit
Neglectae collo sic iacuere comae.

168 Verùm iactis non refragantibus ad resolutionem fax accenditur, & ad decisionem instruitur lucerna; dicendum igitur est, mulierem fucantem faciem non peccare mortaliter, si hoc ob rationabilem causam efficiat; tunc tamē existimo peccare venialiter pecca-
169 to vanitatis, & levitatis: nam ornatus non est per se malus, sed indifferens,nec Dei, vel proximi charitati repugnat. Peccare verò mortaliter, si hoc faciat ex fine moraliter malo, ut per se manifestam contineat evidentiam. Ità docēt *Azor instit. moral. 2. par. lib. 12. cap.18. quaesit.13. Navarr. cap. 16. num. 24. Sà verb. Ornatus, num.2. Graff.1. par.lib.2. cap.77.num.5. Beja in 1.& 3.casu,* definito Feria 5.die 26.Maij,ubi loquitur de vendentibus fucos, & de patre permittente filiabus superfluum ornatum, & alij apud *Less. lib.4.cap.4.dubit.14. Oneala in Opusc. tract. de fuco mulierum, pag. 118.cum seq. Valer.in differ.utr.for.verb. Peccatum,diff.14.*

170 Deniq; restat indagare,utrùm fœminæ ornatus debeat esse moderatus? quā quæstionem breviter perstringam & resolvam topper.

171 Olim lege Oppiâ constitutum fuit,ne qua mulier plus semunciâ auri haberet, neu vestimento versicolori uteretur, neu iuncto vehiculo in urbe, oppidovè, aut propiùs inde mille passus, nisi sacrorum publicorum causâ veheretur, & sic hæc lex de matronarum cultu disposuit, *Livius lib. 34. Tacit. lib. 3. Cermen.in Rapsod.cap.21.pag.222. Fulv.Constant.in l.1.cum seq.C.de vest.Holob.num. 7.lib.11.*

172 *Propertius* in universum ornatū mulierum notat *lib.1.ad Cynth.eleg.1.*
Quid iuvat ornato procedere vita capillo?
Et tenues cos veste movere sinus?
Aut quid Orontea crines perfundere myrrha,
Teque peregrinis vendere muneribus.
Maturaque decus mercato perdere cultu,
Nec sine in proprijs membra nitere bonis.

173 Quia eas ornatus impudicas declarat,ut apud *Liv.1. dec. lib.8.* Minucia & ipsa Vestalis suspecta, primò propter mundiorem iusto cultum, deinde incestus insimulata, & tandem damnata fuit.

174 *Ant.Monach.tom.2. Melis. cap.33. & Maxim. Philosophus & Martyr loc.cōm. cap.39.* scribunt, uxorem Philonis interrogatam, quamobrem sola in conventu mulierum non gestaret ornatum aureū? respondit,quoniam sufficiens ornamentum mihi est mariti virtus.

175 Cohibenda igitur sunt vestimenta, ne excrescant ornatus, ex quibus Reipublicæ tantum nocumentum accedit: ut latè probant *Biesius lib. 3. de Repub. Petr.Gregor.lib.4.cap.11.Adam Contzen lib.8.Polit.cap.14.§.5.Carol.Scriban.lib.*
176 *1.cap.15.* & fœminarum cultus cohibēdi,neque enim se ipsas dumtaxat,sed & parentes, filios, fratres, & maritos perdunt, perbellè *Navarrete disc.33.* ac totam ferè Rempublicam secum trahunt in perditionem, timendúmque quidem est,ne illa iam redierint tempora,quando *Propertius* cecinit:

Ma-

Matrona incedit census inducta nepotū,
Et spolia obprobrijs nostra per ora trabit.
Nulla est poscendi, nulla est reverentia dandi,
Aut si qua est, pretio tollitur ipsa mora.

177 Inquit *Tiraquel. in l. 3. connub. num. 9.*
quòd Pythag. Samius Crotonij fecit, ut
matronæ auratas vestes, & alia ornamē-
ta, velùt instrumenta luxuriæ, depone-
rent, eaque omnia delata in Iunonis ędē
consecrarent, proferentes vera ornamē-
ta matronarum pudicitiam esse, non ve-
178 stes. Sed væ temporibus istis! in quibus
nulla est, nec fuit unquam inventio ta-
lis ornandi se mulieres, imò & homines
sicut nunc, de quibus *Pet. Gregor. lib. 19.*
syntagm. cap. 19. Bobadilla in Politic. lib.
2. cap. 17. num. 148. cum seqq. Azevedo in
l. 3. n. 3. tit. 12. lib. 7. Recop. Matth. Boss.
de hoc eleganter agit.

179 Vt tamen effrænato muliebrium ve-
stium ornatui occurratur, expedit fortè,
ut sericę vestes, auratæ uniones, ac gem-
mæ liberè solis meretricibus permittā-
tur, ut sic vestes infames istæ fiant, ac
fœminæ ipsæ odio illas prosequātur, ne
cum inhonestis mulieribus in cultu &
ornatu conveniant, sic existimavit *Bie-*
sius lib. 3. de Republ. & à pluribus Genti-
bus ità factum fuisse, præsertim apud
180 Spartas, apud quos solis meretricibus
floridas vestes, & mundum aureum ge-
stare licuisse, Author est *Clemens Ale-*
xand. lib. 4. pædag. cuius & aliorum me-
minit *Ioan. Ludov. de la Cerd. in Polit.*
mulierum, tract. 5. cap. 5. num. 1. in fine,
Petr. Gregor. lib. 9. syntagmat. cap. 19.
num. 8. Menoch. de arbitr. cas. 534. num.
18. Petr. Roie. decis. Lituan. 3. num. 37.
Navarr. discurs. 33. fol. 230. col. 1. Barna-
bas Brisson. lib. 1. select. cap. 4. paulò ante
fin. *Alexand. ab Alexan. lib. 5. Dier. Gen.*
cap. 18.

181 Vestes igitur secundùm cuiusque sta-
tum sunt adducendę, nec privatus sicut
superior debet se induere, *Doic. tom. 2.*
Fer. 5. Dom. 2. Quadrag. fol. 68. Ioan. He-
ring. in tract. de molendin. quæst. 12. à
num. 15. cum seq. Legitur *Luc. 16. Homo*
quidam erat dives, qui induebatur purpura
& bysso, ubi acutè dixit *Caietan. Peccatū*
luxus in moderato vestitu exteriori signi-
ficatur. Purpura enim Regis, non cuiusque
divitis est, tradit *Bulenger. lib. 2. de Imp.*
Romano, cap. 4. S. Gregor. Nazianz. Orat.
1. contr. Iul. ibi: *Neque enim satis sunt co-*
ronæ, diadema, nitor purpuræ, Virgil. 2.
Georg.

Illum non populi fasces nō purpura Regū
Flexit. ---

l. 1. C. de dom. & protect. lib. 12. l. 2. C. de
privil. schol. eod. lib. mitè *Pichar. in tract.*
de nobilit. comm. à num. 21. cum seq.

182 Dicitur *Matth. 2. Et intrantes domū*
invenerunt puerum cum MARIA *Matre*
eius; ibique *S. Ioan. Chrysost.* divinè cō-
cinit, *Invenerunt matrem eius vix unam*
tunicam habentem, non ad ornamentū cor-
poris, sed ad tegumentum nuditatis profi-
cientem, quam habere poterat uxor carpen-
tarij.

183 Quamobrem si viderimus, tam ho-
minem, quàm mulierem pretiosis ve-
stibus (cùm opulentiâ & divitijs non ad-
fluant) incedentem, de primo proferre
poterimus, quod de Samsone eius mira-
tī vires Philistæi adserunt: *Aliquid ha-*
184 *bet alligatum*, ut testatur *Abulens. cap. 16.*
Iudic. & de secunda, quod *Plaut. in Ca-*
sin. act. 2. scen. 2. dixit: *Peculij probam ni-*
hil habere decet, clam viro, & quæ habet
partum, ei aut commodi est, quin viro sub-
trahat, aut stupro invenerit. Tit. Liv. lib.
34. Quæ de suo poterit, parabit, quæ non po-
terit, virum rogabit. Miserum illum vi-
rum, & qui exoratus, & qui non exoratus:
cùm quod ipse non dederit, datum ab alio
videbit.

185 Tandem ut ad portum secura adpel-
lat oratio, & equum contineat à cursu,
advertendum est, quòd etsi *in dict. cap.*
fucare ornatus reprobentur, ibi: *Exe-*
cranda autem superstitio ligaturarum, in
quibus etiam inaures virorum in summis,
in una parte auriculis suspensæ deputentur,
non ad placendum hominibus, sed ad ser-
viendum dæmonibus adhibetur; ubi *Aug.*
Barb.

Barb. plures refert videndos(de lapillis, quibus aures onerabant mulieres, nihil obſervati poteſt, quod non ſit pervulgatum. Plures autem uniones quandoque coniungebant,*Senec.lib.7.de benef.cap.9.* ibi:*Video uniones non ſingulos ſingulis auribus comparatos: iam enim exercitatæ aures ferendo oneri ſunt. Iunguntur inter ſe, & inſuper alij binis ſuperponuntur. Non ſatis muliebris inſania vires ſubiecerat, niſi bina, ac terna patrimonia auribus ſingulis pependiſſent. Plin. lib.9. cap.35.Elenchos adpellant faſtigiata longitudine, alabaſtrorum figura in pleniorem orbem deſinentes. Hos digitis ſuſpendere, & binos ac ternos auribus fœminarum, gloria eſt.Subeunt luxuriæ eius nomina, & tædia exquiſita perditiore portatu: ſiquidem cùm id ſecere, Crotalia adpellant, quaſi ſono, quoque gaudeant, & colliſu ipſo margaritarum.* Idcircò *aures onerare* dictum *Ovid.*

Vos quoque non charis aures onerate lapillis,
Quos tegit in viridi decolor Indus aqua.

Senec. lib.2. de tranq. vit. cap.14. Tanta quoſdam dementia tenet, ut contumeliam ſibi poſſe fieri putent à muliere. Quid refert quantum habent, quot lecticarios, quàm oneratas aures, quàm laxam ſellam? B. Ambroſ.lib.1. de Virg. Quid quod etiam odorū variæ adhibentur illecebræ, gemmis onerantur aures oculis color ater infunditur:)

186 Tamen mulier nullatenus mortaliter peccabit utēdo alienis capillis, aut veſtibus pretioſis & odoriferis, niſi hoc faciat intentione incitandi alios ad libidinem, aut niſi adſit aliqua lex particularis, quæ hoc prohibeat ſub mortali;nam in hac re non videtur adeſſe tāta inordinatio, quæ faciat ream lethalis culpę, verùm non excuſatur à veniali ob ſuperfluum ornatum,delicias, aut animi levitatem, ità doctiſſimè noſtri quæſtioni ſatisfacit vir ſummis encomijs decorandus Moralis Didaſcalus, *Mart. Bonacin.de matrim. quæſt.4. punct. 9.propoſ.3.n.26.* alijs laudatis, *Ant. Dian. p.2.tract.1. miſcell. reſol.30.fol.54.col.2.*

187 Verumtamen Epiſcopus iuſtè poterit mulieribus prohibêre nimium ornatū, ut vitetur occaſio ſcandali, ità *Bobad. lib.2.Polit.cap.18.num.148.*

SVMMARIVM.

1 TVTOR, *vel curator poteſt alienare ſine decreto molendina, & bona ſita iuxta flumen obnoxia inundationi.*
2 *Ratio ſuggeritur.*
Explicatur ibi l.uni c.C.de Nili ager. nō rump.
3 *Convincitur opinio.*
4 *Reſpondetur l.non ſolùm, de petit.hered.*
5 *Salvantur DD. contrarij.*

CAPVT XLIX.

Vtrùm tutor vel curator poſſit alienare ſine decreto molendina, & bona ſita iuxta flumen obnoxia inundationi?

1 QVAERENDVM eſt, utrùm tutor, vel curator poſſit alienare ſine decreto molendina,& bona ſita iuxta flumē obnoxia inundationi?& adfirmativè reſolverunt *Angel. & Fulgoſ. in l.non ſolùm, D.de petit.hered. Rip.in l. quominus, num.126. D.de flum. Palac.in cap.per veſtras,§.18.num.4. Rubeus conſ. 138.col.1. Tiraq. de retract. lignag. §. 1. gloſſ.7.num.91.Caſtill. in l.74. Taur. col. antepen. Montan.de tutel.cap.33.n 176.*& idem ſentiūt *DD.* ſi res ſint in loco, quo ſolent armigeri vaſtare, *Anchарr.conſil. 443.num.9.*

2 Suggeritur evidēs ratio,ex eo, quòd flumina naturaliter creſcere, & augeri certum eſt; etiam in æſtate, ut probat elegāter celeberrimus *P. Paul.Sherlog. in*

in Cantic. antel. 3. sect. 4. num. 66. fol. 201. Garc. Barrion. in Panegyr. fol. 121.

Et hac fidelia dealbatur *text. in l. unic. C. de Nili aggerib. non rump.* ubi propter vim latè se se effundentium Nili aquarum magnis præmunire Ægyptũ mollibus, & aggeribus necessarium fuit: circa quam seriẽ multa scitissima cumulavit *Amaia lib. 4. observ. cap. 4.* toto, videndus, *Scalig. exercit. 47. & 48. Ioan. Hering. in tract. de molend. in Mantiss. cap. 1. num. 503.*

3 Qui quidem toto cœlo aberrant, licèt enim bona sint subiecta periculo inundationis, vel simili, non ideò alienari debent inconsulto Prętore; & periculum, quod ipsi *DD.* considerant, erit pro causa decreti, quod necessarium est in alienatione immobilium, etiam si talia sint, ut illis carêre expediat, *l. magis puto, §. si æs alienum, & l. si fundus sterilis, D. de rebus eorum*: & ideò causa iusta ad has alienationes non sufficit sine authoritate iudicis, *l. Aristo*, ibi: *Adito Prætore, D. de iur. delib. l. fin. D. de curat. furios.* ibi: *Magna utilitate cognitione iudicis, Gutier. de tutel. 2. par. cap. 5. num. 2.*

4 Nihil obstat *l. non solùm, D. de petit. hered.* quâ malè fundantur *Angel. & alij*, imò retorquetur, cùm & in eo casu requiratur authoritas iudicis, *l. Divus, D. de petit. hered.* quod pro maiori securitate (maximè ne iudices parùm periti decipiantur) confirmari potest *ex Bartol. Paul. Ias. in l. cùm hi, §. eã, D. de transact. Afflict. decis. 87.*

5 Posset aliter salvari aliqualiter, quod volunt illi *DD.* scilicet, quando esset periculum in mora, si exspectaretur authoritas iudicis, ex ijs quæ notat *Ias. in l. 1. §. sed excipiuntur, num. 3. D. de ferijs, Hippolyt. in l. qui cædem, ex num. 5. D. ad leg. Cornel. de sicar. Dec. in cap. ex parte, num. 5. de adpell. Arias Pinell. in l. 1. par. 3. num. 28. C. de bon. matern. Forster. de success. ab intest. lib. 7. cap. 21. num. 34.* novissimè *Ioan. Hering. in tract. de molend. quæst. 50. num. 6. & 7.* ubi mirè.

MAN-

MANTISSA
DELINEATIONIS.

AD *lib.2.cap.1.num.73.* adde *Ioan. Hering.in Mãtiss.cap.1. num.42. cumseq.* ubi mirè de Dardanarijs agit.

Ad *lib.1.cap.8.num.148.* adde *Fulv.Pacian.de probat.lib.1.cap.29.num.78.*

Ad *lib.2. cap.5. num.91.* adde *Vivian.in tract. de iur. pat. par.2. lib. 11. cap. 4. num.15.*

Ad *cap.5.num.94. lib.2.* adde *Firman.in tract.de Episcop. par.3. part. princip. 3. lib.q.19. Vivian.de iur. pat.2. par. lib. 12.cap.5. num.35.* ubi dicit non valêre institutionem metu factam, & casu, quo institutio non teneat, non per hoc vitiari præsentationem, ex *text. in cap.ult.de elect.lib.6.*

Ad *lib.2.cap.10.num.102.* adde *Grassum, de Cleric.effect.1.num.1174.*

Ad *lib.2.cap.2.num.41.* adde *l.4. tit. 13. par.3.*

Àd *lib.2.c.18.n.44.* adde *Ant.Fab.in Codice lib.3.tit.12.defin.47.in alleg.n.2. fol.202.*

Ad *lib.2.cap.15.num.59.* adde *Martial. lib.2.epigr.55.* ubi *Prad.*

Ad *lib.2.cap.20. num.78.* adde *Martial. lib.2.epigram.76.* ubi *Prad. Hering.in tract.de molend. in Mantissa, cap.3.numer.285.*

Ad *lib.2.cap.17.num.50.* adde *P.Granad. in 3. par. D.Thom.tract.4.de Sacram. Baptism.contr.4.disp.1.num.8.*

Ad *lib.2.cap.3. num.56.* adde *1. Paralip. 29.Ossor.de Reg.instit.l.2.tit.27.p.2.*

Ad *lib.2.cap.13. num. 47.* adde *Montan. in addit.ad Ant.Olivan.de action.tom. 2.par.2.lib.1.cap.14. num.22.fol.256. col.2.*

Àd *lib.2. cap.1. num. 113.* adde *Mart.de iurisdict. par.4.cent.1.cas.91.à n.3.*

Ad *lib.2. cap.12. num.71.* adde *Scacc.de sentent. & re iudic.gloss. 7. quæst.3. limit. 2. num. 18. vers. Amplia septimò, fol.185.& dict.gloss.7.quæst.3.limit.3. à num.1.cum seq. fol.192.*

Àd *lib. 2. cap. 7. num. 73.* adde *Petra de potest. Princip.cap.20.num.10.*

Àd *lib.2. cap.10.num.66.* adde *Navarr. cons.1. tit. de apostat. num.7. lib.5.fol. 504.Grass.de Cleric.effect.1.num.1051.*

Ad *lib.2.dict.cap.10.num.73.* adde *Grass. de Cleric.effect.1.num.1040.*

Ad *lib.2.dict.cap.10.num.5.* ubi scriptum exstat in hæc verba:

Vnde statum perfectum cum tribus votis ab Apostolis accepit Elias.

Legi debet versâ oratione.

Vnde statum perfectum cum tribus votis Apostoli acceperunt ab Elia.

Mirè *Ioseph.Antioch.* ibi laudatus, *Perfectorum* CHRISTI *militum Apostolorũ coadiutores surrexerũt strenuissimi viri solitarij cõtemplationi dediti* ELIAE *&* ELISEI *sequaces, qui de* MONTE CARMELO *descendentes, per Galilæã, Samariam, & Iudæam Fidẽ* CHRISTI *constantissimè sparserunt.*

Verùm *Suar. 4. de Relig.vol.lib.1.de Societ.instit.num.6.* inquit: *Nã licèt vulgare sit monachos ab* ELIAE *tempore incepisse, &* IOANNEM BAPTISTAM *monachatum professum fuisse, tamen ut suprà dixi, id magis intelligendum de usu operum pertinentium ad illum statum, ut sunt solitudo, vitæ asperitas, contemplatio, quàm de proprio statu quoad integram formam substantialem eius, secun-*

cundùm quam proprius Evangelicæ legis, & CHRISTVM habuit institutorẽ.

Ad *lib.2.cap.17.num.61.* adde *P.Granad. in 3. par. D.Thom. tom.5. contr.4. de sacram.Baptism.tract.4.disp.5.sect.1.à num.1.cum seq:*

Ad *lib.2.cap.17. num.35.* adde *Cerd.* ad illud *Virgil.lib.4.Georg.ỳ.375.*
Manibus liquidos dant ordine fontes.
num.3.fol. 537.col.1.

Ad *lib.2. cap.17. num.31.* adde *Theodor. lib.3. hist. Ecclef.c.16. Iustin.Martyr. Apolog.2.Desid.Heraldum ad Martial. lib.8.epigramm.in epist.*

Ad *lib.2.cap.5.num.59.* adde *Marian. de reb.Hispan.lib.18.cap.4.*

Ad *lib.2.cap.11.num.82.* adde *Plin. lib. 33.cap.1. Petr. Gregor. lib.7.syntagm. cap.7.num.3.*

Ad *lib.2.cap.14.num.31.vers.Ad harum, fol.245.col.1.* adde *Agel. 20. noct. Attic.11.Pollet.3.Hist.fol.15.Ravard.3. var.10. Offuald.in Donell.lib.17.com. cap.21.litt.F.*

Ad *lib.2. cap.30. num.105.* adde *Prad. in Pentecontarc. cap.15.fol.147. Offuald. in Donell. lib. 23. comment. cap. 2. fol. 285.*

Ad *lib.2.cap.30. num.101.* adde, quòd ignes, quibus commonebantur oppida, Angaros vocant, *Æschil. in Agamem. Rhodig.lib.18.cap.8. Barclai.lib.1.Argen.* & quòd ità vocitentur colligitur causa ex *Hesichio*, ibi: *Angaros fuisse eos, qui Regias epistolas alter alteri succedendo ferebat, Agath.lib.2.*

Hic descendit usus ex speculationibus, quæ erant in scopulis altis, *l.10. tit. 26. par.2.* quæ quidem antiquitùs cũ tympano commonebãt, quod tradebat ille, qui finiebat, illi, qui denuò vigiliam adsumebat, *Thucydid.lib.4. Histor.* postea in usu fuerunt faces ignitæ, *Tacit.lib.1.Annal.Liv.lib.21.*

De cuius rei antiquitate agũt *Suid.Cæsar lib.3.de bell.Gallic. Plin.lib.7. cap. 56.Q.Calab.lib.13.Paralip.Dictis lib. 5.bell. Troi.Trifiod.in tum. Achill. Alcidam.Orat.in Palamed.Veget.lib.3.de re milit.Leo Imp.in Tactic. Hesic. Miles.lib.de reb.Const.*

Ad *lib.2. cap. 20. num. 18.fol. 325. vers. Quare ignominiæ causa*, adde, in hæc verba, unde *cincti iura*, id est, iudices in actu positi, *Cassiod. in Psalm. 29.* quare *distincti privilegia* dicuntur, qui potestate exierunt, *Sydon. lib. 1. epist.9.*

Quomodo enucleatur idem *lib.5. epist. 7.* ibi: *Cinctis iura, discinctis privilegia.*

Ad *lib.2.cap.30.num.22.* adde *Offuald.in Donell. lib.23. comment.cap.2. litt.X. fol.185.col.2.*

Ad *lib.2.dict.cap.30.n.64.* adde *Broidæ. in supplem.hist.fo.Polleti lib.5. c.12. pag. 505.Offuald.in Donell.lib.18.comment. cap.2.litt.T.fol.70.*

Ad *lib.2.cap.5.num.25.* adde *Petr.Fab.1. semestr. 20. Offuald. in Donell. lib. 18. comment.cap.2.litt. X. fol.70.*

Ad *lib.2.cap.15.num.51.vers. Quæ quidẽ sententia*, adde *Amat. decis. 16. Alv. Gentil. 4. lect. 1. l. si quis 3. C. de nat. lib.Offuald.in Donell.lib.27. comment. cap.9.lit.H.fol.429.col.1.*

Ad *lib.1.cap.8.num.171.* adde, quòd hodie inscriptio in accusatione non est necessaria, *Secac. de iudic. lib. 1. cap. 101. num.44. Farin. quæst.99. num.6. Offuald.in Donell.lib.18.comment. cap. 10.litt.E.fol.94.col.1.*

Ad *lib.2.cap.6.num.100.* adde *Offuald. in Donell.lib.23.comm. cap.9.fol.308.lit. M.Hering.in tract.de molend. in Mãtissa,cap.1.num.76.*

Ad *lib.1. cap.6.num.44.* adde *Offuald. in Donell.lib.18. cap.8. litt.F. & lib.15. cap.40.litt.V.& lib.22. cap.5. litter.I.* ubi dicit, quòd in exceptione metus sufficit adlegare metum adhibitum in contractu celebrando, nec oporret adsignare personam, quæ eum intulit, nec quæ passa est, si rectè *Foller. in addit. ad Marant. par.6. memb.9. fol. 318.col.2. num.34.* (ubi & huic inret mercatores locum dat) *Bargal.de dol. lib. 4. cap. 2. num. 78.* unde ibidem *Bargal. & Zanger. de except. 2. par. cap.*

cap.13.n.101.& seqq. filio quoque cõtra patrẽ (nisi in eius potestate sit, & in rebus peculiaribus metus inlatus, *l.4.§.ultim. D.hoc nostro tit.*) & liberto contra patronum exceptionẽ metus non negari, cùm non ità ut exceptio doli opinionem suggillet, quod ità admiserim, modò non parens ipse metum intulisse arguatur.

Ad *lib.2.cap.21. num.1.* adde, quòd primo anni die pro Principis salute vota concipiebantur, hinc dies votorum Kalendæ Ianuariæ nuncupatæ, *Ælius Spart.in Hadrian. & in Ælij Veri vita*, quamvis *I. C. Gaius in dict. l. si calluitur* tertium diem post Kalendas Ianuarias sub adpellatione votorum venire intelligat, *Prad.in Pentecont. fol.174.cap.20.*

Ad *lib.2.cap.13. n.66.* adde in hæc verba: *Mirè facis Iud.9. ỳ.21.* ibi: *Quæ cũ dixisset, fugit, & abijt in Verà: habitavitque ibi ob metum Abimelech fratris sui.*

Ad *lib.2.cap.32. num.12.* adde *Ossuald.in Donell.lib.4.cap.1.litt.F.*

Ad *lib.2. cap.36.n.42.in fin.* adde *Ossuald. in Donell.lib.4.cap.1.litt.O.*

Ad *lib.2. cap.30. num.8.* adde *Hering. in tract. de molend.in Mant. cap.1. num. 808.*

Ad *lib.2.dict.cap.30.fol.424.vers. Quæri, & indagari nunc oportet*, adde *I. Lips. cent. 1. ad Belg. epist. 85.fol.673. cum seq.Hering.in tract.de molend. in Mãtissa,cap.3.num.201.202.& 203.*

Ad *lib.2. cap.22. num.11. vers. Diatam*, adde *de Zeta, & Zætarijs, & Diatarijs*, pulcrè differentem *Laurent. Pignori.* Patav. *in Comment.de servo. & eorum minister. pag.241.cum seq.* & apud eũ *Ant. Vvelser. Ioan. Hering. in tract. de molend.in Mantissa,cap.2.num.59.*

Ad *lib.2.cap.35. num.4.* adde *Hering. in tract.de molend.q.41.num.14.& 22.*

Ad *lib.2. cap.16. num.7.* adde *Turtur.in Sacello Regio cap.1.num.6. & cap.2. num.5.*

Ad *lib.1.cap.11.n.7.* adde *Ant.Fab.in Iurisp.Pap.tit.3.princ.2.inlat.11.fol.97.*

Ad *lib.2.cap.18.num.44.* adde *Ant. Fab. in Iurisp.Papin.tit.3.princ.2.inlat.11. fol.97.*

Ad *lib.2. cap.46. num.23.* adde *Ioan.Aloys.Ricc.par.5.coll.1617.*

Ad *lib.2. cap.30. post num.49.* adde, murorum Romę transilitionem ad crimẽ Maiestatis referre, *Conci.ad l.10. D.ad leg.Iul.Maiest. Petr.Gregor.lib. 35.syntagm. cap.7. n.1. Decian. tract. crimin.lib.7.cap.36.* ubi & *num.4.* receptiorem sententiam esse testatur, pœnam hanc capitis non esse extendendam ad quosvis alterius civitatis mœniorum transcensores, per *l.pen. & ult. D.ne quid in loc.sac.Vult.ad §. sancta, Inst.de rer. div. Clar. in §.fin. quæst.68. n.32. Menoch. de arbitr. cas. 483.num.6.*

Dissentit *Hotbom.in d.§.sancta*, ubi *Gilken.num.7. & seq. Gœdd. in l.5. num. 17.D.de verbor.signif.*

An autem Remus verè muros Romæ transcẽderit? *Accurs.in l.ult.de rer.divis.* negat, putans exemplum ibi esse conaminis puniti, & *Baro ibidem*, voluntatem habitã pro crimine perfecto. Sed verè transcendisse cõstat ex *Liv.lib.1.Plutarc.quæst.Rom.27. Zos. in Paratitl. D.de rer.div.in fin. Duar. ad l.3.§. 18. de acquir.poss. Corras. in dict.l.ult.num.4.Conan.3.comm.cap.1. num.5.& Pat.1.quæst.38.* dicens verba, *Transcendere voluerit*, interpretãda esse, *volens transcenderit: argum.l. 4.C.fin.reg.* ad discrimen eius, qui nolens, vel metu coactus transilijt, & ut videtur rectè: *Ossuald.in Donell.lib.4. comm.cap.1.litt.Z.fol.53.col.2.*

Ad *lib.2.dict.cap.30.num.27.* adde *Ioan. Hering.in tract.de molend. in Mantiss. cap.1.num.253.*

Gloria tota DEO, *qui hæc nobis otia fecit.*

APOPHASIS DELINEATIONIS,

Seu

SYLLOGE RERVM ET VERBORVM

IN EA SCRIPTORVM, INSCRIPTORVMQVE.

A

Ad

 An

Apud

 Bar-

Cita-

Con-

D

Depor-

Du-

Ethni-

Exe-

Ex-

Fi-

Ge-

In

Iura-

K

L

M

Me-

Mo-

Mul-

Obli-

Di-

Præ-

Pro-

 tis

Quid

R

S

Sa-

Sub-

Vena-

Vo-

S. Petr. Chrysolog. serm. 43.

Imperito verbo veniam dent Periti.

PARERGON

Ad lib. 2. cap. 11. post num. 40.

NEC obstat huic sententiæ *text. in l. 4. C. de pignor.* ubi non obstante, quòd obligatio debitoris, & adceptio pecuniæ potuit esse vi, & metu facta, subsistit. Satisfit enim, quòd natura actionis quod metus causa est, ut detur ob damnum, *l. sed & partus 12. D. hoc tit. Duaren. hoc tit. cap. 3.* Vnde cùm debitor nullum senserit ex eo, quòd creditor sine pignore mutuum exhibere noluit, hâc actione non experitur, ut acutissimè observat *Hotbom. in dict. l.* sic eã contra *DD.* exponens: Vel est intelligenda de debitore pignus dare coacto necessitate debiti adcipiendi, ex *l. 12. C. de rescind. vend.* creditore aliter mutuare non volente, ut *Gothofr. ibid. in dict. l. 4.* & prætendēte posteà se eo metu coactum. Nam si post creditum datū vi compulleri tecreditor, utique vis hęc improba, cum iudicio experiri debuerit, doctissimè *Ossuald. in Donell. lib. 15. cōment. cap. 38. litt. B.* Vel loquitur *dict. l. 4.* in debitore metu levi coacto, & compulso, vel à se ipso incusso, qui non dat locum Edicto, ut *Ego* ultra omnes noto.

Ad *lib. 2. cap. 41. num. 32.* adde *Alvar. Valasc. consf. 29. num. 4.* ubi tenet, quòd filius subcedit matri per vim cognitæ.

MADRIDII,

EX OFFICINA FRANCISCI MARTINEZ,

ANNO CIↃ IↃCXXXIV.